www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

NOWOČESKÁ BIBLIOTHÉKA,

www.libtool.com.cn

WYDÁWANÁ

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

ČÍSLO VII.

JANA SWATOPLUKA PRESLA

WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIS.

W PRAZE.

W KOMMISSÍ U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE.

1846.

JANA SWATOPLUKA PRESLA,

DOKTORA W LÉKAŘSTWÍ, C. K. Ř. W. PROFESSORA PŘÍRODOPISU NA WYSOKÝCH ŠKOLÁCH PRAŽSKÝCH, ŘEDITELE C. K. PŘÍRODOWNY, AUDA NĚKTERÝCH UČENÝCH SPOLEČNOSTÍ,

www.libtool.com.cn

WŠEOBECNÝ ROSTLINOPIS,

ČILI:

POPSÁNÍ ROSTLIN WE WŠELIKÉM OHLEDU UŽITEČNÝCH A ŠKODLIWÝCH.

DÍL II.

SPISŮ MUSEJNÍCH ČÍSLO XXIII.

W PRAZE.

W KOMMISSI U KRONBERGRA A ŘIWNÁČE

1846.

www.libtool.com.cn

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES
STACKS
MAR 30 1967
AC60
N59
V.7:2

Tiskem Karla Vetterla.

MF 1-10

www.libtool.com.cn

TŘÍDA TŘETÍ.

KORUNOKWĚTÉ. *COROLLIFLORAE.*

Plátky dohromady srostlé, tyčinky nesaucí a na lůžko připewněné.

Řád 136.

STURAČOWITÉ. *STYRACEAE.*

Kalich prostý nebo s waječníkem wíce méně srostlý, na čtwero neb na patero klaný, přeřídko celý. Koruna na ústí kalichowém připewněná: kraje na čtwero neb patero klaného, (řídko 8—10dílného,) s ušty w paupěti obyčejně chlopnitými. Tyčinek z koruny wynikajících, 2řadých, 2—4krát wíce nežli uštůw kalichowých anebo wíce, řídko stejné množstwí, buď jim střídných, buď s nimi střídawých. Waječník 3—5pauzdrý: pauzdra obyčejně 4waječná, waječek 2 přímých, 2 překocených, řídko 1waječná. Čnělka 1, s bliznau 3—5laločnau. Peckowice kalichem obklíčená anebo s ním srostlá a krajem jeho wěnčená; pecka 3—5pauzdrá, pauzder 1semenných, peckowice wyschlá, řídko 1pauzdrá, 1semenná. Semeno bílečnaté. Kel osowý, rowný, kořínku doleního nebo hořeního.

Stromy nebo kře bezmléké. Listy střídawé, jednoduché, celé a nejcelejší, bezpalisté. Květy obojaké, prawidelné, úžlabíčkowé, hromadné nebo hroznečné.

Sem náleží asi 50 rodů (w 8—10 pokoleních) po pásmu horkém a mírném Asie a Ameriky rozdělených. Jediná w Ewropě jižné. Pokud se znají, dáwají pryskyřici kyselinu benzoowau obsahující též prwky mají swraskující a barwící.

Stůrač. Styrax. Storaxbaum.

Kalich prostý, přízwonkowitý, 5—7zubý. Koruna nálewkowitá, 3—7-, obyčejně 5dílná. Tyčinek 6—14, obyčejně 10, dole často w kraužek srostlých; prašníky u wnitř štěrbinau na dél pukající. Peckowice wyschlá, s dužninau chlopnatě se oddělující; pecka uzralá obyčejně 1pauzdrá, 1semenná.

St. pospolitý. S. officinalis *Lin. Cavan. ic. t.* 188. *f.* 2. *Plenk t.* 341. *Hayn.* 11. *t.* 23. *Düsseld.* 6. *t.* 1. *Dict. sc. nat. all.* 3. *t.* 67. Styrax *Mat. Hdj.* 18. — *Wel.* 22. Keř 15—20′ zwýší; rozhy bělawě plsťnaté; listy střídawé, řapíkaté, wejčité nebo obwejčité, příokrauhlené, nejcelejší, na líci lysé, na rubu chlupem hwězdowitým plsťnaté, šedé do siwa; kwěty wonné, rozpostawené na konci rozeh w hrozny jednoduché, chudé, nachýlené, listu kratší; kalich o 5—7 krátkých zubech, skoro jakoby ucřatý, běloplstný; koruna bílá, wně plsťnatá,; peckowice příkulowatá, zelenawá, plsťnatá. — W Malé Asii a Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Z kůry toho stromu naříznuté prýští se w Syrii a Palestyně nikoliw ale w Ewropě pryskyřice, která wyschlá slowe *storax*, *styrax* čili *kadidlo černé* a od nejdáwnějších časůw w lékařstwí se potřebuje; jelikož ale w obchodu porušený se nachází, jest z lékáren wyhoštěn, a nyní toliko ke kaurení se potřebuje. Jest ho několikero druhůw; nejlepší jest zrnatý, jiný přichází w bochníccích a nejšpatnější prachowitý. Wůbec sestáwá z pryskyřice, silice a kyseliny benzoowé.

St. benzoin. S. Benzoin *Dryand. phil. trans.* 77. *t.* 10. *Plenk t.* 342. *Düsseld.* 11. *t.* 17. Benzoin officinale *Hayn.* 11. *t.* 24. Strom mírný, kmenu co muž tlustého, wětwí hnědých; listy podlauhlé, zakončité, krátkořapíčné, nejcelejší, na rubu běloplstné, 5″ dlauhé, 2″ široké; kwěty bílé, 8‴ dlauhé, plsťnaté, na latách úžlabíčkowých, co list dlauhých; stopka plsťnatá; tyčinek 8—10; peckowice dřewnatá, jablkowitá, 1pauzdrá, skořápka peckowá hnědá, s prauhami jasnějšími; jádro žluté, se skwrnami stříbrně bílými. — Na Molukách, Sumatře, Žáwě a Borneu. Kwěte w kwětnu. ♃.

Když strom 6 let stár, nařízna kůru nahoře, načež se prýští balsam bílý na wzduchu tuhnaucí w pryskyřici žlutawě šedau, někdy nahnědle skwrnatau, *benzoe* jmenowanau. Coročně wydá asi 3 libry pryskyřice; po dewátém roce již málo prýští a tudyž se porazí a jiný se zasadí. Benzoe má několikero druhůw; nejlepší jest zrnatý, pak mandlowý, nejšpatnější obecný. Sestáwá z pryskyřice s pětinau kyseliny benzoowé. Benzoe potřebuje se w lékařstwí a co kadidlo.

Samoduř. Symplocos. Symplocos.

Kalich s wejcem do pola srostlý, dole šupinatý: kraje 5dílného. Koruna kolowitá, 5—10dílná. Tyčinek mnoho, 3—4řadých: nitky dole w několik chomáčůw srostlé. Wejcník dopola podobalní, 3—5pauzdrý: pauzdra 4 wejcná; čnělka 1; blizna hlawkowitá, 3—5laločná. Peckowice málo dužnatá, kalichem wěnčená; pecka 3—5pauzdrá: pauzder 1semenných.

S. barwířská. S. tinctoria *Hertt.* Hopea tinctoria *Lin. Michx arb.* 3. *t.* 9. Sweet Leaf *Catesb. t.* 54. Keř 10—12střewičný; rozhy lysé, oblé, listnaté; listy střídawé, řapíkaté, wejčitokopinaté, žlutawě zelené, zaubečkowané, na rubu řídce krátkochlupé, zmládí pýřité, 3″ dlauhé, 1½″ široké; řapíky 2—3‴ dlauhé; kwěty mnohé, úžlabičkowé, wonné, bledě žluté, dříwe listůw wynikající, rozpostawené na hrozny krátké, opatřené listeny drobnými, poddutými, pýřitými; kalich zwonkowitý, o uštech 5 wejčitých, tupých; plátky podlaudlé, poddutě, dole spojené s chomáči tyčinkowými, jichžto 5; prašníky 4hrané; waječník podobalní, kulowatý; peckowice wyschlá, wejcowitowálcowitá, zwící malé oliwky, fialowá, kalichem wěnčená; pecka 3pauzdrá, pometáním 1pauzdrá. — Na wlhkých místech w Karolině a Wirginii. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

Listy jsau chuti sladké; šťawau a zwařeninau z nich barwí tkaniny lněné a hedwábné na světle žluto. Kořen hořký, kořenný proti slabému trawení.

S. čajowá. S. Alstonia *Herit.* Alstonia theaeformis *Lin. H. et Bompl. aequin.* 1. *t.* 51. Keř nejlysejší, čajníku podobný jměním, listím, kalichem šupinami střechowitými obklíčeným, rozpostawením kwětůw a t. d. Listy střídawé, nejkratšeji řapíkaté, přibližené, eliptičné, tupaunké, dole celé, od prostředka až na konec tupý přilowané, tuhé; kwěty úžlabičkowé, 3—4, sedawé: kalich nejlysejši, šupinami okrauhlými, zelenými, mázdrowitě obraubenými obklíčený; koruna obyčejně desetidílná, bílá, rozložená. — W Kolumbii na chlumech. ♄.

List suchý potřebují na místo čaje čínského.

Řád 137.

EBENOWITÉ. *EBENACEAE.*

Kalich prostý, na tré neb šestero klaný. Koruna podplodní: kraje 3—6uštého, w paupěti střechowitého, přízkrauceného. Tyčinek nákorunních 2—4krát tolik co uštůw korunowých anebo tolikéž a tenkrát s nimi střídawých. Waječník 3— mnohopauzdrý: pauzder 1—2waječných, waječek wisutých. Čnělka 1, rozdělená, řídko celá: blizna na dwé klaná nebo celá. Bobule šťawnatá nebo wyschlá, někdy se skořápkau chlopněmi

se otwírající, často pometáním chudosemenná. Semena bílečnatá. Kel osowý nebo poúkosný s kořínkem hořením.

Stromy nebo kře bezmléké. Listy střídawé, nejcelejší, kožowité, bezpalisté. Květy mnohomanželné, mnohodomé, prawidelné, úžlabíčkowé.

www.libtool.com.cn

Řád ten obsahuje asi 50 rodůw (w 5—6 pokolení rozlosowaných) jednak rostaucích mezi obratníkoma jednak w teplejším díle pásma mírného. Owoce jejich jedlé, semena olejnatá, ostatní díly hořké, swraskující, w lékařství užitečné. Dříwí mnohých přetwrdé a těžké, u wnitř pně hnědé, zelenawé, červenawé, někdy pěkně mramorowané, nejčastěji ale černé a slowe *ebenowé*.

Tomel. Diospyros. Dattelpflaume.

Květy mnohomanželné, mnohodomé. Kalich na tré neb čtwero nebo na šestero klaný. Koruna baňkowitá, kraje na tré nebo čtwero nebo šestero klaného. Tyčinek dole z koruny wyniklých, w květu samčím 6—16, w obojakém méně a často neplodných. Čnělky 2 mnohodílné; blizny jednoduché nebo na dwé klané. Bobule 8—12pauzdrá, pauzder 1semenných.

T. obecný. D. Lotus *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 58. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 65. Guajacana *Duham.* 1. *t.* 111. Domnělý lotus *Mat. Wel.* 85. *C.* Strom asi zwýší 30′; kůra tenká, swraskalá, hnědočerwená, dříwí zelené nebo modrošeré; wětwe rozewřené; listy řapíkaté, střídawé, podlauhlé, zakončité, nejcelejší, na rubu šedozelené, pýřité, na líci sytě zelené, nejřidčeji pýřité nebo lysé, skoro 6″ dlauhé, 2″ široké; řapíky asi ¾″ dlauhé; wnitřní šupiny paupat rezawě přitlačeně srstnaté; květy po 2—3 úžlabíčkowé, na nejkratších stopkách; kalich na čtwero klaný, uštůw wejčitých, ostraunkých, mnohem kratší nežli koruna žlutá, ponačerwenalá, 2½″ dlauhá, kraje na čtwero klaného, na ušty okrauhlenowejčité, přetupé; bobule kulowatá, co třešně weliká, červenawě modrá, kalichem stálým zwětšeným dole podepřená. — W Africe sewerné a Malé Asii; od nejdáwnějších časůw w Ewropě se sází a tutéž až do jižních Šwýcar zdiwočela. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Owoce sladké, náwinné, wůbec jedí; též dělají z ně wíno a syrup. Dříwí druhdy místo francauzského w lékařství potřebowali.

T. japanský. D. Kaki. *Lin.* Si vulgo Kaki *Kaempf. t.* 806 Strom mišpulowému podobný, s wětwemi nemnohými, křiwými, uzlatými, smítky zelenawými a dříwím twrdým, křehkým; listy střídawé, eliptičné, zakončité nebo tupé, na líci sytě zelené, na rubu jakož i

rozhy plsťnaté, 5″ dlauhé, 4″ široké; kwěty úžlabíčkowé, po 2—3 na krátkých stopkách ohnutých, plsťnatých; kalich překrátký, zubůw 4 širokých; koruna baňkowitá, asi zwící hrachu o 4 uštech překrátkých, žlutawá: tyčinek 8; čnělka na čtwero klaná, rowná; bobule alespoň zwící šwestky, čerwenawě bílá, dužniny pewné, prozračité, čerwenawé, co med sladká, přelahodná; semen 8 bezchutných, k semenu tykwowému podobných, do kola rozpostawených, kostěných. — W Žapanu, w Číně se sází. 5.

Owoce jedí čerstwé, též i sušené, cukrem a maukau posypané; přílišné jich požití působí běhawku a nuplawici.

T. lepnatý. D. Embryopteris *Pers.* D. discolor *Willd.* Embryopteris glutinifera *Roxb. t.* 73. E. peregrina *Gaert. t.* 29. Strom mirný, wždy zelený; wětwe oblé, rozhy hedwábnaté; listy krátkořapíkaté, podlauhlé, ostré, dole zaokrauhlené, kožowité, na líci lysé, lesklé, na rubu siwé, chlupy přitlačenými hedwábnaté, 6″ dlauhé, 2″ široké; stopky úžlabíčkowé nejkratší, ojedinělé, 1kwěté; kalich uštůw 4 podlauhlých, tupých, hedwábnatých; koruna nálewkowitá, na čtwero klaná, kraje plochého; tyčinek 24: nitky nejkratší, prašníky přímé, šídlowité; waječník nadobalní; blizna sedawá; bobule zwící mírného jablka dužnatá, žlutawě čerwená, hnědau jinowatkau posypaná: semen 4—8, hnědých, ledwinowitých w dužnině. — Na Filipinách ostrowech. 5.

Zemšowé jedí owoce trpké, jehož před uzráním mnoho třísloviny obsahujícího potřebují k wydělawání kožÍ, a sliz lepkawau k hojení ran.

T. wirginský. D. virginiana *Lin. Michx arb.* 2. *t.* 12. *Schmidt t.* 183. Guajacana *Catesb.* 2. *t.* 76. Strom asi 60′ wysoký s wětwemi štihlými, náhnědými; rozhy pýřité nebo lysé; listy střídawé, wejčité, zakončité, na konci tupauké nebo ostré, obak lysé, lesklé, síťkowanožilnaté, po kraji pýřitobrwité, 4″ dlauhé, 2″ široké; řapíky pýřité, zdélí $^1/_5$—$^1/_6$ listu; pupence černé, lysé; kwěty 2—3 na stopkách úžlabíčkowých, řapíku kratších, srstnatých jako kalich podplodní, hluboce rozštípený na ušty kopinaté, ostré, čtyřikrát kratší koruny bílé, wejcowité, jejíž kraj rozložený má ušty okrauhlené; bobule zakulatělá, wětší nežli mišpule, dužnatá, žlutawě čerwená, skoro prozračitá, 4—8semenná. — W Americe sewerné na místech wlhkých. Kwěte na konci jara, zrá w létě 5.

Dřiwí užitečné na drobnější dílo. Ze stromu prýští se klowatina, jíž užiwají proti běhawce, krwotoku a zimnici. Owoce jest natrpalé; nechawají je wymrznauti, čímž lahodnosti nabywá. Dělají z něho

víno a pivo, shněstance je s otrubami a mankau a upekance placky, kteréž u wodě rozmočené přidáwají do sladu.

T. eben. D. ebenum *Retz.* D. glaberrima *Rottb. n. act. haf.* 2. *t.* 5. Strom 30—40′ zwýší a wyšší. Kůra černá, na smítcích šedá nebo bílá; běl přetlustá, bílá; wnitřek pně pěkně černý; listy střídawé, řapíkaté, kožowité, tlusté, 1—3″ dlauhé, lysé, na lici tmawě zelené, na rubu nabělawělé, jasné, síťkowané, obak lesklé, různotwarné, obyčejně wejčité nebo wejčitokopinaté, anobrž přiokrauhlé, zakončité, ostré nebo tupé; pupeny srstnaté; stopky krátké, přetwrdé; kwěty úžlabíčkowé, sedawé, po 3—4, dwaudomé; kalich skoro miskowitý, přeplsťnatý, 4laločný; koruna tlustá, huňatá, wně bílá, u wnitř jasně čerwená, o 4 lalocích 4 podhnutých, ostrých; tyčinek 20 s nitkami dlauhými; waječník ryšawě chlupatý; bobule oliwkowitá, hnědá, kalichem zwelič-eným a ztlustlým do tří čtwrtin délky obklíčená, s dužninau měkkau, bílau, jablkem zapáchající; semen 2—5, modrawě bílých. — W Indii wýchodní, obzwláště na Ceylonu, též na Madagaskaru; na Maurícii se sází. Kwěte w posuše. 5.

Ten rod jako jiné dáwá dříwí ebenowé, jehož truhláři k wykládání a jiní řemeslníci na rozličná díla potřebují. Řekowé dříwí potřebowali k čistění krwe při wyraženinách.

T. ebenauš. D. ebenaster *Retz.* D. Ebenum *Lin.* Hebenaster *Rumph* 3. *t.* 6. Strom wysoký s kmenem hranatým; listy waječnopodlauhlé, tenké, hebké, tmawě zelené, 10″ dlauhé, 3″ široké; pupeny lysé; bobule zwící welikého jablka, nezralé wlnaté, pak olysající a bledě žluté s dužninau žlutau, slizkau, mačnatau, nawinnau; semen 8, ledwinowitých, nachowých, co mandle welikých, sladkých, chutných. — Na Molukách, Ceylonu. 5.

Owoce jako banany chutnající jedí čerstwé i pečené. Dříwí jeho jest pod korau bílé a ku středu černé. Thunberg a König mají je za prawé ebenowé w obchodu.

T. zelenodřew. C. chloroxylon *Roxb. t.* 49. Wětwe oblé, welmi neprawidelné, trnaté trnami silnými, šidlowitými, tmawé; listy řapíkaté, wejčité, ostré, dole zaokrauhlené, na lici sytě zelené, chlupem řídkým přitlačeným srstnaté, na rubu hustě huňaté, asi 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty přisedawé, úžlabíčkowé, přijedinělé; kalich a koruna uštůw 4 krátkých, ostrých; kwět samčí má 16 tyčinek, obojaký 8; čnělka na čtwero rozdělená, blizny na dwě klané; bobule zakulatělá, sotwa zwící

třešně, podepřená kalichem a obsahující semeno kostěné. Na Koromandelu.

Owoce zralé, dost lahodné jedí. Dřiví k domácímu užitku prospěšno.

T. černodřew. D. melanoxylon *Roxb. t.* 46. Strom zwýší 24 nebo 30′; kmen 3′ tlustý; větve rozewřené s korau poněkud haubowitau, šerau; rozhy zmládí pýřité; listy podlauhlokopinaté, dole ostré, na konci tupé, lysé, zmládí jakož i pupeny pýřité, asi 4″ dlauhé, 1½″ široké; kwěty mnohomanželné: samčí na stopkách 3—4. kwětých, úžlabičkowých, na čtwero klané, 12mužné; obojaké ojedinělé, stopkaté, úžlabičkowé, na patero klané, plsťnaté; čnělka 3dílná, s bliznami na dwé klanými; bobule kulowatá, zwící šwestky, žlutá, šťáwnatá; semen 9 jako fasoly. — Na chlumech w Koromandelu. 5.

Owoce chuti špatné jedí. Dřiví má jádro černé, ješto na místo ebenowého welmi jest váženo; ostatní dřiví jest bílé a měkké, sandno hnije a červotočí. Kůru trpkau potřebují proti auplawici.

Dozrice. Visnea. Visnea.

Kalich na patero klaný, barwený, uštůw 2 kratších. Koruna kolowitá, hluboce na patero klaná. Tyčinek 20, z dola koruny wyniklých. Waječník dopola podobalní; čnělky 3, někdy 2; bobule dopola podobalní, 2—3pauzdrá; pauzder 1semenných.

D. kanarská. V. Mocanera *Lin. Bory. St. Vinc. il. fort. t.* 7. *Ann. gen. sc. phys.* 1. *t.* 5. Keř wždy zelený, 3—9′ wysoký; kůra hnědá, plná žlutawých bradawic; listy střídawé, eliptičné, pilowané, lysé, kožowité, 3″ dlaubé, 15‴ široké, na řapících překrátkých; kwěty drobné, úžlabičkowé, na stopkách 1kwětých, ojedinělých, řapíku delších; kalich o uštech 5 kopinatých, podhnutých, nepadajících, jichž 3 wnešné chlupaté; koruna žlutá, uštůw eliptičných, sotwa kalichu delších; tyčinky kratší plátkůw; prašníky rowné, 4hrané, u konce s osinau; waječník mrtnatý; bobule lysá, hnědá, poněkud dužnatá, dosti chutná, obyčejně 3pauzdrá. — Na kopcích we křowišti na Ostrowech kanarských. Kwěte w říjnu až do prosince. ♄.

Owoce welmi zponenáhla zraje; neboť sotwa uzrálo, již pupeny na příští rok se okazují. Domníwají se, že to *mokanera* Guanchůw wyhynulých, z jehož owoce dělali syrup, jejž na rozdílná jídla dáwali. Bylitě wýborné lahodnosti, jelikož básnířowé o jeho líbeznosti zpíwají.

dobná, sladká asi jako dřínka. — Na Domingu a Bahamě. 5.

Dříví dobro ke stavení.

Darmota. Bumelia. Bumelie.

Všecko jako u předešlého pokolení, s tyčinkami plodnými střídá se tolikéž neplodných, t. j. prašníku zbawených. Bobule 5pauzdrá, pauzder 1semenných, pometáním 1pauzdrá, 1semenná.

D. kustownicowá. B. lycioides *Willd.* Sideroxylum lycioides *Lin. Duham* 2. *t.* 68. Keř 8—12′ zwýší trnatý, přewětewnatý, z rozeh ulomených mléko ronící; kůra šerohnědá, malíčko rozsedalá, na rozhách hladká, rýsawěle šedá, drobníčce bělopozbádaná a pýřičkowaná; trny rowné, šídlowité, roztraušené; listy kopinaté nebo podlauhlokopinaté, dole ztenčené, na konci tupé, nejcelejší, nejlysejší, síťkowanožilnaté, na líci bělawě zelené, na rubu bledší, 5½″ dlauhé, 1½″ široké, tuhé; řapík na tu délku asi 4‴ dlauhý, tenký; kwěty úžlabíčkowé, hromadné, na stopkách lysých, 1kwětých, asi co řapík dlauhých, drobné; kalich zelenawě žlutý, uštůw waječných, tupých, bíle obraubených; koruna malíčko delší kalichu, bělawá; bobule zakulatělá, wyschlá s peckau.— W Karolině a Luisianě. ♄.

Bobule zasladlotrpké potřebují proti běhawce.

Dwojčet. Argania. Arganie.

Kalich dwojřadý, w každé řadě 5dílný. Koruna dwojřadá, w každé řadě na patero klaná. Tyčinek 5 střídajících se s tolikýmiž neplodnými (prašníku zbawenými). Bobule waječná, wyschlá, čnělkau ukončená. Pecka 2—3pauzdrá: pauzdra o semeně jednom smačknutém.

D. trnatý. A. Sideroxylum *Röm. et. Schult.* Sideroxylon spinosum *Lin. Correa an. mas.* 8. *t.* 5. Elaeodendron Argan *Lin.* Rhamnus siculus *Lin.* Lycio similis frutex *Comm. hort. t.* 83. Strom mírný kmenu 6střewičného a koše taktéž wysokého; wětwe oblé, střídawé, trnem ukončené welikým; listy příswazkowitě pohromadě wynikající, kopinaté, dole ztenčené, nejcelejší, příkožowité, na rubu siwé, 1″ dlauhé, 3‴ široké; kwěty úžlabíčkowé, shlaučené, sedawé, zelenawě žluté; plody ojedinělé nebo podwojné, zwící šwestky, zelenawé, bíle skropené, plné bílého mléka, náwinné, lahodné; pecky 2—3 sro-

stlé, vaječné s jádrem bílým w bílku sedícím. — W Africe severné. Kwěte w červnu a lipnu. 5.

Z jader wytlačují w Marokku olej, jehož užívají jako my dřewěného.

Máwa. Bassia. Bassie.

www.libtool.com.cn

Kalich 4dílný. Koruna na osmero klaná s trubkau baňatau. Tyčinek 2—5krát wíce uštůw korunowých, we dwau řadách. Bobule 6—8pauzdrá, pauzder 1semenných, uzralá 1—4semenná, semen ostatních pometalých.

M. dlauholistá. B. longifolia *Lin. Lam. t.* 398. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 62. Arbor lacum major *Rumph* 3. *t.* 49. Strom ztepilý, kmene tlustého a wětwí rozewřených, rozeh ohnutých, tlustaunkých, šedopýřitých; listy na konci rozeh lysých, na holém dílu neprawidelně bradawičnatých střídawé, přibližené, řapíkaté, waječnopodlauhlé, skoro kopinaté, mladé plstnaté, pak olysající, nejcelejší, obak ostré, na líci tmawě zelené, na rubu mnohem bledší, 6″ dlauhé, 1½″ široké; řapíky asi 2″ dlauhé, zmládí plstnaté, pak olysající; stopky jednoduché, plstnaté, mnohé, jakoby přesleněné, asi 1″ dlauhé, na konci rozeh pod listím pak se prodlužující a swěšující; kwěty bílé; kalich asi ½″ dlauhý z uštůw wejčitokopinatých, zakončitých, wně plstnatých; koruna kalichu dwakráte delší, lalokůw kopinatých; čnělka asi na palec z koruny čumí s bliznau ostrau; tyčinky we 2 řadách nad sebau z koruny wyniklých a střídajících se; plod bobule wejcowitá, žlutawá, dužnatá, mléčnatá, o 4—5, někdy 2 ořeších podluhowatých, skoro 3hranných, 1semenných. — W Indii wýchodní na pewnině. Kwěte w květnu a červnu. 5.

Ze dříwí dělají trámy tenké ku stawení; zemkowé z wětwí zhotowují pochodně, jež dobře hořící potřebují při lowení ryb, raků a mlžůw. Kwěty spadlé, usušené a pak upečené jedí, též wywařují z nich lusperion, z níž utwořují caltičky na prodej. Též kwěty žerau ptáci, wewerky, diwocí psowé a žakálowé, jenž prý skoro po nich se wztekají. Bobule jedí surowé; nezralé se solí a kořením strojí. List a mléko z nezralého owoce a kůry proti wyražením potřebují.

M. širolistá. B. latifolia *Roxb. t.* 19. Mahwah-tree *Hamilt. as. res.* 1. *p.* 300. *fig.* Strom mírný s kmenem tlustým, toliko 8′ wysokým, wětwemi rownoměrně rozloženými; listy eliptičné, na obau koncích zaokrauhlené, ostré, 6″ dlauhé, 4″ široké, w meziobratníkowé zimě padající, a w březnu opět s kwitím wynikající; kwěty po 30—50 we swazcích na konci rozeh nachýlené, 1″

dlauhé, ½″ široké; stopky jednoduché, 1kwěté, na palec dlauhé; kalich lysý z 8 uštůw waječných; koruna tlustá, dužnatá, žlutá, baňatá o 8 lalocích waječných, o polowičku kratších trubky; tyčinek třebas 32 we 3 řadách, w prwních dwau řadách po 12, w nejhořejší ale 8; čnělka dwakrát delší kwětu; plod hnědý, 2″ dlauhý, 1″ tlustý, 4pauzdrý, o jediném semenu. — W Indii wýchodní na pewnině po chlumech. 5.

Dřiwí twrdé, těžké, obzwláště potřebují na písty. Welmi užitečný strom, jejž w Bengalích okolo wesnic wzdálí 30—40′ od sebe sázejí. W 7mém roce kwěte; kwěty na konec dubna padají a se sbírají; w 10 roce dáwá polowičnau sbírku; we 20 přestáwá růsti, kwěte ale a owoce nese až do 100 let; dospělý strom dáwá 3 centy kwětů w ceně 3 rupií a 60 liber oleje skoro taktéž drahého. Strom ten jistější dáwá wýnos nežli rýže, protože netrpí suchem. Kwěty jsau znamenitým zbožím, jelikož je surowé jedí anebo s rýží uwařené. Owoce sladké požiwají surowé; též i žakálowé je rádi žeran; wydobywají z nich nápoj silný, opíjející; užitečnější ale jsau pecky, z jejichž jader wytlačují olej.

M. máslowá. B. butyracea *Roxb. as.* 8. *p.* 499. *ic.* Falwah, folwarah. Strom asi 50′ zwýší; kmen 2′ tlustý, s korau hnědau, hladkau, popelawě skwrnatau; listy střídawé, řapíkaté, obwejčité, kožowité, na rubu plsťnaté, 6—12″ dlauhé, 6″ široké: stopky strbaulené, 1kwěté, přemnohé, z konce smitkůw pod rozhami wynikající, wlnaté; kwěty wisuté, weliké, bledě žluté; kalich na čtwero neb šestero klaný, rysawě wlnatý; koruna trubky co kalich dlauhé, kraje tupě 6dílného; 30—40 tyčinek; waječník 10—12pauzdrý: pauzder 1waječných, obkličený kruhem pýřitým; plod podluhowatý, 12pauzdrý, pometáním ale toliko 2—3semenný. — Na kopcích w Indii wýchodní na pewnině. Kwěte w lednu. 5.

Ze semen wytlačují mnoho tuku máslowitého co slanina bílého, jejž jedí a k pálení potřebují, anobrž i natírají sudy trháním trápené. Kwětůw nejedí, málokdy mdlé plody. Dřiwí jest twrdé a trwanliwé, jako tékowé, nedáwá se ale dobře zděláwati. Zdali sem náleží máslowý strom, o němž Mungo Park píše, jenž *schea* slowe a znamenité máslo galanské dáwá, není wyjednáno.

Hliwauš. Omphalocarpon.

Kalich 4—12lupený, střechowitý. Koruna podplodní: trubky krátké, kraje na šestero neb sedmero klaného, w ústí 6—7 šupinami, a mezi dwěma wždy po 6—8 tyčinkách. Čnělka niťowitá s tlustau bliznau. Plod dřewnatý, zpleštilý, s jamkau hlubokau, w níž čnělka stálá, mnohopauzdrý, pauzder 1semenných. Semena kostěná, waječná, smačknutá, w dužnině šťáwnaté, s pupem pobočním. Kel bilečnatý.

H. ztepilý. O. procerum *Pal. de Beauv. owar. t.* 5. *f.* 6. Strom ztepilý; kmen na samém konci rozdělující se na větve rozewřené, rozhy střídawé, listnaté; listy střídawé, přisedawé, lysé, lesklé, nejcelejší, kopinaté; kwěty wynikají ze kmenu we wýšce 8—10′. Jiná znamenitost toho stromu jest ta, že kůrka plodní u wnitř sestáwá z hromady tílek malých, twrdých, zakulatělých, neprawidelných, nakopených jako drobky w kamenech slepencemi (pudding) nazwaných; každá ta částka má plochy neprawidelné, u wnitř jest bělawá a dá se wylaupnauti, aniž se roztrhne. Kalich sestáwá ze šupin poddutých, tupých, wně pýřitých; ušty korunowé stejné, wejčité, ostré; tyčinky po swazcích před ušty korunowými. — U wnitř Afriky proti hranicím králowstwí owarského. 5.

www.libtool.com.cn

Pakor. Chrysophyllum. Goldblatt.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá, na patero klaná. Tyčinek 5 z trubky korunowé wyniklých, uštům korunowým střičných. Blizna přisedawá, štítowitá, 5—10-laločná. Bobule 10— nebo pometáním 1pauzdrá, 10 — nebo pometáním 1semenná.

P. obecný. C. Cainito *Lin. Jacq. am. t.* 37. *f.* 1. *Dict. ic. nat. atl.* 3. *t.* 63. Anona *Sloan* 3. *t.* 229. Cainito, caimito, Star-apple. Strom ztepilý, nejkrásnější, rozkládá se w nejobšírnější koš; dříwí ryšawé, hebké; kůra náryšawá, rozsedalá, pewně na dřewě wáznauci; rozhy pýřité, listy wejčité, nejcelejší zakončité, tupé neb ostré, přikožnaté, obak čárkowané žebry nejodstálejšími, rownými, na líci zmládí šedoplstnaté, pak olysající, lesklé a sytě zelené, na rubu plstí tenkau, skořicowě hnědau, co zlato se třpytící pokryté, střídawé, 5″ dlauhé, 2″ široké, na řapíku sotwa co šestina listu dlauhém, pýřitém; stopky mnohé a úžlabíčkowé, rozestřené, tlustaunké, sotwa zdélí řapíku, pýřité, 1kwěté; kwěty drobné, newonné; koruny bílé; owoce nejwětší, kulowaté, zwící welikého jablka, zpleštilaunké, růžowé, nachowé, nebo modré; slupka lysá, dužnina měkká, přilepkawá, dříwe uzrání mléčnatá, na powrchu pleťowá, u wnitř špinawě bělawá, 10pauzdrá, sladká, lahodná, jedlá; semen 3—4 černých, lesklých s bílým pupem. — Na Martinice, Jamaice, w Americe jižné. Kwěte w dubnu až do června. 5.

Owoce náleží k nejlepším w Indii západní a tady přicházi wůbec na stoly; obzwláště jich sobě oblibují Američané; Kwropanům na začátku se nepodobají, jsauce mdlé.

P. drobnoplodý. C. microcarpum *Swartz.* Listy wejčité, lysé, na rubu pýřité; bobule podluhowaté, úkosné, 1semenné. — Podlé řek na Domingu.

Owoce jeho zwící chlupatky jest nejsladší.

P. stříbrný. C. argenteum *Jacq. am. t.* 38. *f.* 1. Strom jako pakor obecný; kůra na wětwích a smítcích šedopopelawá; rozhy pýřité, pak olysající; listy wejčité, podlauhlé, zakončité, tupé, nejcelejší, střídawé, na líci sytě zelené, lysé, na rubu pýřitohedwábité, ze stříbrna zelenawé, lesklé, 6—7″ dlauhé, 2—2¼″ široké; řapík asi co 1/13 listu dlauhý, pýřitý; stopky úzlabíčkowé, mnohé (6—8), sotwa zdélí řapíku, 1kwěté; kwěty drobné; kalich uštůw zaokrauhlených, tupých, pýřitých, po kraji mázdrowitých; koruna trubkowitozwonkowitá, wně pýřitá, uštůw zaokrauhlých, kalichu dwakrát delší; owoce zakulatělé, špinawě nachowé, zwící prostřední šwestky s dužninau měkkau, modrawau, maličko mléčnatau, jako prwního rodu chutnající. — Na Martinice. 5.

We wlasti owoce jedí.

P. hruškowitý. C. pyriforme *Willd.* C. Macoacou *Aubl. t.* 92. Kmen 30′ zwýší, 2″ ztlauští; dříwí bilé, twrdé, křehké; kůra hladká, šedá, mléčnatá: listy střídawé, podlauhlé, zakončité, obak lysé; owoce po 2—4, hruškowité, hladké, žluté, se slupkau tlustau, dužnatau, mléčnatau, dužninau bílau, sladkau a chutnau. — W Guianě a na Domingu po březích. Zrá w březnu. 5.

Owoce jest chutnější kainitek antilských a protož je radši jedí. Jádra jsau kulowatější a túž jedlá.

P. lysý. C. glabrum *Jacq. am. t.* 38. *f.* 2. Strom 15střewičný, přímý, wětewnatý; listy střídawé, wejčitopodlauhlé, tenkozakončité, nejcelejší, obak nejlysejší a lesklé, příkožnaté, zdélí 4″, zšíří 1½″; řapík 10kráte kratší listu, zmládí jako listy nerozložené, pýřité; owoce modré, welikosti a twaru oliwek menších; semena méně smačknutá. — Na Martinice w lesech.

Owoce dost dobré jedí toliko chlapci a otroci.

P. sladký. C. glycyphleum *Casaretti.* Pometia lactescens *Velloz.* Strom prostřední wýšky; listy podlauhlé, řapikaté, hladké, na líci lesklé, na rubu bezleské; kwěty 5mužné, 1zenné a úzlabíčkowé; koruna prawidelná, 5dílná, žlutawá, drobná; owoce podluhowaté, hladké o 4 semenech plochých, twrdých. — W lesech okolo Rio-Janeira.

Kůra jeho, w Ewropě *Monesia* nazwaná, slowe we wlasti *casca doce, mohica, buranhem, buranhe, garenhem* a wychwaluje se w lékařstwí. Owoce jeho jest jedomé. Olej z jader semenowých proti hlistám.

Sisol. Lucuma. Lucuma.

www.libtool.com.cn

Kalich na patero neb (desatero) klaný. Koruna wejcowitá, u prostřed baňatá, rowná: uštůw 5 s tolika šupinami z ústí wyniklými střídawých. Tyčinek 5 s ušty korunowými střídawých. Bobule weliká, dužnatá, 10-pauzdrá; semena po jednom we wšakém pauzdru okrauhloúhlatém, někdy pometáním semeno 1.

S. obecný. L. mammosa *Juss.* Achras mammosa *Lin.* A. Zopota major *Jacq. am. t.* 182. *f.* 19 — *pict. t.* 59. Malus persica *Sloan.* 2. *t.* 218. Strom wyšší 60′, jako nejsilnější dub wztyčený s košem obšírným z wětwí málo rozdělených, oblých, rozeh bradawičnatých, u listí plstnatých; kmen 12′ wysoký s korau šerau, rozsedalau, w níž málo mléka; listy klínowitokopinaté, ostraunké, nejcelejší leskłé, žebernaté, řapíkaté, 8″ dlauhé, 3″ široké, na konci směstnané; stopky 1kwěté, krátké pod listím; kwěty malé, newonné, pobělawělé; kalich zwonkowitý, 10dílný, stálý: uštůw zaokraublých, ostrých, wněšných nejcelejších, wnitřních wykrojených; koruna trubky zwonkowité, kalichu dwakrát delší, kraje na desatero klaného, přímaunkého s ušty příwejčitými, plochými, nejtupějšími; waječník huňatý, obwejčitý: čnělka šídlowitá, přímá, zdělí koruny; bobule 3—5palečná, příwejcowitá, tupá, šerpiwá, 5pauzdrá, ryšawá, dužniny měkké; semena nejwětší, hnědá, nejlesklejší, po kraji bělawá, šerpiwá; jádro bělostné. — W Americe jižné, na Kubě, Jamaice, Kartageně. Kwěte w prosinci, zrá w únoru až do dubna. 5.

Owoce dužninu dříwe má mléčnatau, uzralau lepkawau, twrdší nežli jablková, chuti sladké, poněkud mdlé, zápachu kořenného, a počítá se k nejchutnějšímu; jedí je se šťawau limaunowau, aby mdlá chuť se naprawila. Ta a onde dělají wíno z něho. Kancowé jím tučnějí. Semena (1—3) přewelíká, 2″ dlauhá, 1″ tlustá, mají skořápku twrdau, jádro bílé; zapáchá jako mandle hořké, chuti dobré, nahořké.

S. kulowatý. L. obovata. Achras Lucuma *R. et Pav. per. t.* 239. Strom znamenité wýšky; listy na píď dlauhé, obwejčité nebo eliptičné; stopky plstnaté, 2—3-kwěté; kwěty na patero klané, 5mužné; owoce kulowaté, weliké, 10pauzdré, 1—12unciowé; semena jako kaštany. — W Peruwii a Chíli na pomoří a w zahradách obyčejný, kdežto celý rok má owoce. 5.

Owoce samo sebau padá, načež několik dní nechá se w plewách anebo otrubách uleżeti. Dužnina z něho wyhlíží jak wařený šlautek, chuti jest sladké a lahodné, pro mastnost ale brzo wzbuzuje oškliwost. Dřiwí bílé, celistwé a trwanliwé, slauží na trámy, stoly a j. Jsau také plody menší bezsemenné.

S. wejcowitý. L. Caimito *R. ec Schult.* Achras Caimito *R. et Pav. per. t.* 240. Strom 32′ wysoký, nejstinnější, mléčnatý; listy obwejčitokopinaté; kwěty shlaučené, 4mužné; owoce wejcowité, měkší a chutnější předešlého, 8pauzdré, pometánim 4pauzdré, 1—3semenné, žluté. — Sám od sebe roste na chlumech andeských w Peruwii, též wšude se sází.

Owoce jeho jedí a dřiwí dobré potřebují.

Zapota. Achras. Breyapfel.

Kalich 6dílný: uštůw wejčitých, poddutých, přilehawých. Koruna wejcowitá, na šestero klaná: uštůw zaokrauhlých s tolika šupinami w ústí. Tyčinek 6. Blizna tupá, čárkowaná. Bobule 12pauzdrá. Šemeno w pauzdrách ojedinělé, smačknuté, s pupem pobočním, délkowým. Semeno bilečnaté.

Z. obecná. A. Sapota *Lin. Jacq. am. t.* 41. — *pict. t.* 41. *Lam. t.* 255. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 61. Zapota, Zapotilla, Nispero. Strom ozdobný, rozhy tlustaunké; listy kopinatowejčité, obak ostré, nejcelejší, lysé, tlustaunké, řapíkaté, 3—4″ dlauhé, roztraušené; stopky 1kwěté, krátké, úžlabičkowé; kwěty newonné, bělawé, dlauho na stromě zůstáwající; kalich 6dílný, dílem stálý, lupenůw přímých, wejčitých, poddutých, ostrých, wnějšných kratších, náryšawých, wnitřních barwených; koruna kalichu trochu delší: trubky zwonkowité, zlehka 6brázdé, kraje na dwanáctero klaného s ušty 6 wnějšnými wejčitými, zakončitými, s wnitřními 6 podlauhlými, wykrojenými; nitky šidlowité, u dola uštůw wyniklé; prašníky podlauhlé; waječník na polo pohrauzený do lůžka hubatého; čnělka delší koruny; bobule welika, dužnatá, měkká, mnohopauzdrá, kulowatá nebo wejcowitá, kůrka šerpiwá, kruchá, hnědorezawá, dužnina špinawě bělawá; semena černá, nejlesklejší, nejhořčejší. — W Americe jižné, kdežto i obyčejně se sází. Kwěte w posuše. 5.

Owoce zralí nemůže se jísti, mohrť musí se nechati uleżeti, aby zhnilíwalo, pak jest náramně lahodno, takže mnozí ma dáwají přednost před ananasem. Kůra hořkau a tuhá (*Cortex Sapotae*) potřebují w Americe na místo chyny, a semeno hořké (*Grana Sapotillae*) proti nemocem kožním.

Z. mramorová. A. dissecta *Lin.* Mimusops dissecta

Spreng. Manil- Kara *Rheed.* 4. *t.* 25. Strom prostřední výšky; kmen roní mízu lepkawau, newonnau, přikrývá se korau černawě zelenau a wypauští větwe dlauhé s rozhami roztraušenými; listy střídawé, řapíkaté, přetlusté, kožowité, waječné nebo přípodlauhlé, obak lesklé, tupé, nejcelejší, dole zaužené, nutlé a hustě žebernaté, mezi prsty šustící a ronící šťáwu mlékowitau, ostrau, lepkawau; kwěty na koncech rozhowých stopkami dlauhými, pýřitými podepřené, mezi listím roztraušené; kalich z lupenůw 6, ostrých, wlnkowaných, náhnědých jakož i koruna; plod zwící, barwy a twaru zelené oliwky, naplněný šťawau lepkau; dužnina jeho uzralá jest sladká, náwinná. — W Číně a na Manilách, sází se na Malabaru. Kwěte w lipnu a srpnu. 5.

Owoce zralé, lahodné, wzbuzuje chuť k jídlu a usnadňuje zažíwání. Listy roztlučené na kaši a smíchané se zázworem a jinými rostlinami kořennými přikládají se na ochrnulé uudy.

Opíšlek. Mimusops.

Kalich stálý, 6—8dílný: uštůw dwojřadých. Koruna na šestero neb osmero klaná, 2řadá. Tyčinek 8 a tolikéž nitek bez prašníku s tyčinkami se střídajících, nad waječníkem klímajících. Waječník mrtnatý; čnělka jednoduchá. Bobule málosemenná, pometáním 1semenná.

O. stkwělý. M. Elengi *Lin. Roxb. t.* 14. Elengi *Rheed.* 1. *t.* 20. Flos cuspidum *Rumph* 2. *t.* 63. Strom ztepilý; kmen přetlustý, takže jej sotwa 2 mužowé obejmauti mohau, oděný korau tlustau, nerownau, mnoho mléka lepkawého obsahující; dříwí bílé, těžké a trwanliwé; wětwe silné, weliké; kořen silný, hluboko do země wniká; listy střídawé, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, ostré, kožowité, pewné, nejcelejší, na líci tmawě zelené, 4″ dlauhé, 2″ široké; kwěty úžlabičkowé, stopkaté, po 6—10 i wíce chomáčené, příjemně zapáchají, takže strom ten mají za krále wšech kwětnatých; kalich uštůw wejčitokopinatých, 2řadých, pýřitých, náryšawých; ušty korunowé zdélí kalichu, kopinaté, ostré, načerwenalé; tyčinky nitek překrátkých; šupiny obplodní podlauhlé, pýřité; bliznа 8dílná; bobule waječná, oliwce podobná, tlustá, dužnatá, čerwená, 1semenná; semeno má skořápku netuze tlustau a pak slupku. — W Indii wýchodní na půdě písčité. Kwěte celý rok; kwěty rozwíjejí se toliko na wečer a ráno padají w takowém množství, že země celá jimi pokrytá. Obyčejně okolo domůw jej sázejí. 5.

Kornoy opadlé mají u prostřed díru, za kterau je nawlékají a pro líbeznau wůni co řetězy na krku nosí; zastrkují si je do wlasůw, kdeżto jako zlaté korunky wyhlížejí; též je obětují bohům. Z kwětůw táhnau wodu wońawau. Kořen a kůru potřebují ke kloktání proti bolení hrdla, zubůw a bedlám; olej z jader užitečen malířům.

O. tupolistý. M. Kauki *Lin.* M. obtusifolia *Lam.* Metrosideros macassarense *Rumph* 3. *t.* 8. Strom po skalách rostaucí jest nízký, křiwý, w půdě písčité dospiwá k weliké wýšce; kůra černawá, rozsedalá, laupající se; rozhy krátké; listy roztraušené a směstnané, podlauhlé, nejtupější, na rubu stříbrné, 3½″ dlauhé, 2″ i wíce široké; stopky přípotrojné, plsťnaté, líbeznau wůni wydáwající; ušty korunowé 4řadé; owoce zwící dopola wyrostlé meruňky, hruškowité nebo srdcowité, dřiwe žluté, pak černohnědé, se slupkau tenkau, křehkau; tím stromy jsau pěkného pohledu, an mezi žiwým zelenem listůw mění se trojí barwa owoce, žlutá, hnědá a černawá; dužnina owoce sladká, jako datlowá, příjemně náwinná; semena obyčejně 3, řídko 2—4, měsíčitá, žlutá, twrdá. — W Indii wýchodní, na Molukách, Maskarenách, též w Arabii; sázejí jej též okolo domůw pro pěkný pohled. 5.

Owoce pořád prodáwají na trhu a jedí surowé.

O. krouží. M. Imbricaria *Willd.* Imbricaria maxima *Poir. Lam. t.* 300. Šindelnice. Bois de Natte, Bardottier. Strom, jehož listy směstnané, roztraušené, podlauhlé, žebernaté, lesklé, lysé, asi 3″ dlauhé, 2″ široké; řapíky 1½″ dlauhé; kwěty na stopkách ryšawě pýřitých ojedinělé, mezi listím roztraušené, dělají dohromady chomáč konečný; kalich ušťůw 4 wnějšných pýřitých, wnitřních 4 užších, bělawých, zdéli korunu, jejížto trubka překrátka, kraj hwězdowitě rozložený; tyčinky krátké, z trubky korunowé wyniklé a střídně nitkám šupinowitým, sklimeným nad wejcečník; bobule kulowaté, zwící prostředního pomoranče, čnělkau zakončité, rozdělená obyčejně na pauzdra 4 a tolikéž obsahující semena podlauhlých, neprawidelných, po straně hradawici majících. — W Indii wýchodní a na Maskarenách. 5.

Nejnáramější strom k stawení příbytkůw a korábůw; též dělají z něho šindele; owoce jeh

Řád 139.

KLÍMANOWITÉ. *ARDISIACEAE. MYRSINEAE.*

Kalich prostý nebo (přeřídko) na vaječník přirostlý, na čtwero neb patero klaný nebo dělený, stálý. Koruna obyčejně podplodní, na čtwero neb patero klaná nebo dělená, stejná. Tyčinky 4—5, z koruny wyniklé a před ušty jejími postawené, prosté, řídko 1bratré, někdy s tolikýmiž šupinami plátkowitými (pometalými tyčinkami) střídající se. Vaječník 1pauzdrý, chudo — mnohowaječný. Čnělka 1, krátká; blizna nerozdělená nebo laločnatá. Bobule nebo peckowice obyčejně 1semenná, řídko skrowno— mnohosemenná. Semeno štítowité, na semenici prostřední, často překrátké, přípewněné, bilečnaté. Kel často ohnutý nebo hadowitě zkřiwený; kořínek hoření nebo dolení.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, řídko střídné nebo přesleněné, nejjednodušší, bezpalisté. Květy obojaké nebo mnohomanželné, prawidelné, obyčejně drobné, úžlabíčkowé, řídko konečné, dwomáčené, chocholičené, hroznaté, chocholičené nebo latěné.

Náleží sem asi 150 rodů (w 14—16 pokoleních) rostoucích mezi obratníkowa a blízko nich. Některé mají jedowatý prwek w sobě; též přisobují si prwek hořký, swraskawý; pak i pryskyřičný nebo siličný, jímž květy často woní. Owoce mnohých jedlé.

Prudil. Salvadora. Salvadore.

Kalich maličký 4zubý. Koruna 4dílná, podhnutá. Tyčinky 4, na uštech korunowých přípewněné. Vaječník nadobalní; čnělka krátká; blizna jednoduchá. Bobule kulowatá, 1pauzdrá; semeno w míšku mozolowitém; kel překocený.

P. perský. S. persica *Lin. Lam. t.* 81. *Vahl. symb.* 1. *t.* 4. *Roxb.* 1. *t.* 26. Keř nebo strůmek se kmeny 10střewičnými a 1″ tlustými, rozhami oblými, střičnými, přípodhnutými; listy střičné, eliptičné, ostré nebo zakončité, tlusté, lysé, nejcelejší na krátkých řapících; květy drobné, na broznech úžlabíčkowých, ojedinělých, dohromady sestawujících latu rozkladitau; kalich lysý, přemalý, zubův wejčitých, tupaunkých; koruna zelenawá, ušťův wejčitých, podwinutých, stálých; tyčinky málo delší koruny; waječník wejcowitý se čnělkau krátkau; bobule zwící hrachu, žlutawá nebo černawá, o jednom semeně zakulatělém. — W Indii wýchodní, Arabii a Persii. ħ. 5.

Ovoce zralé kořením zapáchající a jako petržela zahradní chutnající jedí. Kořen a kůra tříslo zpryskyřičí, listy obměčtají, rozhánějí moč i proti jedu se vydávají.

Lacuna. Myrsine. Myrsine.

Květy mnohomanželné nebo dvojdomé. Kalich stálý, na patero, řídko na čtvero klaný: koruna na patero neb čtvero klaná; prašníkův 5, přisedavých; vaječník nadobalní, vaječka 4—5 na semenici střední, čnělka jednoduchá s bliznau laločnatau. Bobule vyschlá, 1-semenná.

L. africký. M. africana *Lin. Lam. t.* 121. Vitis idaea *Comm. hort.* 1. *t.* 61. Frutex aeth. *Breyn.* 9. *t.* 5. Keř dost pěkný, vždy zelený, listům k myrtě obecné podobný; kmen šedivý, 2—3′ vyšší; rozhy mnohé na způsob laty rozpostavené, celé, červenavé nebo tak pozbádané; listy střídavé, přisedavé, eliptičnopřiokrauhlé, ostré, dole nejcelejší, proti konci zaubkované, na líci tečkované, drobné; květy úžlabičkové, drobné, potrojné, na stopkách krátkých; koruna bleda, tečkami hlinožlutými šerpiwá, brwitá, zawřena; tyčinky střičné ústům korunowým; blizna štětičkowitá; bobule twaru a velikosti medwědíček, modré; semeno téhož twaru. — Na Předhoří dobré naděje. ħ.

L. kustolisty. M. athruphyllum *R. Brown.* Athruphyllum lineare *Lour.* Strom veliký s větwemi odstálými; listy čárkowité, směstnané, na koncech rozhowých lesklé; okolíky sedavé, mezilistní; květy drobničké, zběla červené. — W Kočinčině na chlumech. 5.

Dříví nádobné ke stawení.

L. černý. M. melanophleos *R. Brown.* Sideroxylon melanophleum *Lin. Jacq. h. vind. t.* 71. Strůmek s kořenem červenawým, kmenem 6′ wysokým, rownným, dřiwím twrdým, korau černau; listy střídawé, podlauhlokopinaté, přikožowité, nejcelejší, 1″ dlauhé, 1½″ široké; stopky úžlabičkowé, nahlaučené; květy zelenawě bílé; tyčinky čnějící; bobule k trnkám podobná, modrá, u wnitř bílá, s peckau hranatau. — Na Předhoří dobré naděje. 5.

Listy mšte swraskající potřebují w lékařství.

L. ceylonský. M. barthesia *R. et. Schult.* Anguillaria barthesia *Lam.* Keř rozestřený; wětwe střídawé; rozhy lysé, oblé; listy střídawé, roztraušené, přiřapíkaté, kopinatopodlauhlé, nejcelejší, obak lysé, tupé, w řapík krátký zaužené, 5—6″ dlauhé; laty úžlabičkowé, prodlauže-

né; kalich uštův krátkých, okrauhlých; koruna bílá, kalichu dwakrát delší, kolowitá, uštův stejných, rozložených; nitky nejkratší, dole z koruny wyniklé; prašníky podlauhlé, ostré, uštům korunowým stříčné; čnělka krátká s bliznau jednoduchau; bobule wyschlá, zwící pepře, čnělkau hrotnatá, 1semenná. — Na Ceylonu a Burbonu. ħ.

Bobule zobají ptáci rádi. Dříwí černě žilnaté wyhlížíť jako peří perlinčí: odtud jméno *Bois de Pintade*.

www.libtool.com.cn

Klíman. Ardisia. Ardisie.

Kalich 5dílný: uštův wejčitokopinatých, ostrých. Koruna kolowitá, na patero klaná. Tyčinek 5, protiplátečných, s krátkými nitkami a sklimenými prašníky. Čnělka s bliznau jednoduchau; waječník mnohowaječný. Bobule 1semenná; semeno kulowaté, w míšku zawřené, pupečnaté.

K. žapanský. A. japonica. Bladhia japonica *Thunb. diss.* 1. *t.* 1. — *jap. t.* 18. Sankits vulgo Jamma Tadsi banna *Kaempf.* Kořen plaziwý; kmen křowitý, zprohybaný, přímý, přeřídko wětewnatý, píďowý nebo střewičný; listy na konci rozeh směstnané, střičné, řapíkaté, wejčité, ostré, odstálé, palečné, hoření maličko větší; řapík čárkowitý, 1‴ dlauhý; kwěty úžlabíčkowé, okoličnatohrozněné, nicí; stopka čárkowaná, lysá, přímá, 2palečná; stopečky oblé, červené, nicí; koruna bílá, libowonná; bobule větší hrachu, čnělkau hrotnaté mají dužninu bílau, maličko swraskující; semeno bílé, prozračné, jako čočka z oka rybího. — W křowištích chlumních na Žapanu. ħ.

Bobule jedí.

K. nízký. A. humilis *Vahl.* Icacorea zeylanica *Lam. t.* 136. Tinus *Burm. zeyl. t.* 103. Strůmek zwýší muže, celý lysý; listy řapíkaté, střídawé, odlehlé, často píďowé, bezžebré, ploché, dole w řapík zaužené, kopinatoeliptičné, nejcelejší, kožowité, ostré, hladké; hrozny složené, konečné, zdélí listu, nejodstáleji a střídawě wětewnaté, 2″ dlauhé, stopečky 8—9‴; listeny některé krátké, šídlowité, padawé, u dola stopeček; kalich na patero klaný, uštův wejčitokopinatých, ostrých; trubka korunowá skoro zdélí kalichu; nitky nejkratší; bobule zwící hrachu, přízpleštilá, z červena žlutá; semeno polokulowaté. — Na slatinách w Siamu, Malakce, Ceylonu. ħ.

Bobule chladící jedí a dělají z nich powidla proti horečkám.

Zmářel. Embelia. Embelie.

Kalich na patero klaný. Koruna kolowitá, na patero klaná. Tyčinek 5 s tyčinkami krátkými a s prašníky wejčitými; bobule nezralá mnohosemenná, pak pometáním 1semenná.

www.libtool.com.cn

Z. meruzalkowý. E. Ribes *Burm. ind. t.* 23. *Roxb. t.* 284. Keř pnalý; listy střídawé, řapíkaté, podlauhlé, wykrojené; hrozny latowité, konečné, srstnaté; květy drobné; koruny podduté, chlupaté. — W Indii wýchodní. ♄.

Owoce drobné přidáwají do černého pepře, aby více se ho zdálo.

Nákuln. Marsa.

Kalich na patero klaný, listenoma podepřený. Koruna trubkowitá, kraje na patero klaného. Tyčinek 5, na krátkých nitkách. Bliznа laločnatá. Bobule w kalichu stálém, 1pauzdrá; semena mnohá, hranatá, na semenici kulowaté.

N. kopinatá. M. lanceolata *Forsk. Vahl. symb.* 1. *t.* 6. Baeobotrys lanceolata *Willd.* Strom mírný; wětwe oblé, prauhowané; listy střídawé, kopinaté, pilowané, 4″ dlauhé; hrozny nejsloženější, úhlabíčkowé; květy bílé. — Na wrších w Arabii.

Listy jeho míchají s listím zimokře jedlého, aby ho bylo více na prodaj.

Opojan. Jacquinia. Jaquinie.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá, na patero klana. Tyčinek 5 střídawých s tolikýmiž šupinami. Bliznа tupá. Bobule kulowatá, mnohosemenná, pak 6—1semenná.

O. obecný. I. armillaris *Jacq. am. t.* 39. — *pict. t.* 56. Strůmek ladný, 2 mužův zwýší, kmen ztlaušti stehna, oblý, uzlatý, z uzlův přesleněně wětewnatý obyčejně pěti wětwemi šediwými; listy (obyčejně po 5) pod wětwemi přesleněné, obwejčito- nebo okrauhloklínowité, tupé nebo wykrojené, s hrotem kratičkým, tuhým ukončené, nejcelejší, lesklé, kožowité, w řapík zaužené, po kraji někdy podchlipené, 2″ dlauhé, 1″ široké; hrozny běwné, jednoduché, 7—8kwěté, konečné, ojedinělé, odwislé, nejlysejší, co list dlauhé; listeny kopinaté; stopečky asi 4‴ dlauhé; květy drobné, bílé, jasmínem zapáchající; koruny ušet wnější poddutý, přímý, ostatní

4 nadduté, odstálé; bobule větší hrachu, obyčejně 4semenná, pomerančově barvená; semena žlutohnědá. — W Americe a w Indii západní. 5.

Bobule zobají ptáci rádi, ačkoli prý jsau jedovaté. Karaibowé semena usušená, prowrtaná a nawlečená nosí za ozdobu na ramenau a tudy jméno *bois a bracelets*. Listy a rozhy roztlučené omamují ryby, takže rukama se dají polapiti.

Prostol. Theophrasta. Theophrasta.

Kalich na patero klaný, stálý. Koruna zwonkowitá, na patero klaná, wadnaucí. Tyčinek 5, kratších koruny. W ústí koruny šupin 5. Blizna 2laločná, na čnělce tlusté. Bobule kulowatá s kůrkau křehkau, naplněná dužninau; semena mnohá na semenici střední.

P. zubatý. T. americana *Lin. Lam. t.* 119. Eresia *Plum. ic.* 126. Strůmek swým jměním w lesech welmi okázalý. Kmen zwýší asi 3—4′, přímý, nejjednodušší, w průměru asi 2″; nahoře korau přikrytý trnatau, černohnědau, nerownau; listy střídné a přesleněné a welmi přiblížené dělají na konci kmenu chochol do kola rozložený, jako na nějaké palmě a spolu nádrž, w níž dešťowá woda welmi dlauho zůstáwá a tím pokažení kwětu a owoce uskutečňuje; tyto listy jsau někdy 2″ dlauhé, 2—3″ široké, kopinaté, po kraji wykrajowanozubaté zubami ukončenými kolcem černým, lysé, kožowité, dosti tlusté, na konci tupé, dole zaužené; řapík překrátký; mezi listím wyniká několik broznůw krátkých, ½″ dlauhých s kwítím žlutočerweným; plod zwící malého jablka s kůrkau žlutau, kruchau, lesklau, plnau dužniny bílé, w níž asi 10 semen okrauhlých, černawých, welikých. — W Americe horké. 5.

Jakkoli owoce není chutné, hledají a jedí je Kreolowé bílí a černí; též kozy a někteří ptáci je rádi žerau. Negrowé potřebují kořen k dáwení.

P. chlebowý. T. Jussieui *Lindl.* Ten rod k předešlému welmi podobný, liší se listím řeřabatým, wykrajowaným, skoro bezžilým, kolcatozubatým, hrozny úžlabičkowými, chocholíkowitými.

Semena roztlučená prý na Haiti ostrowě k dělání chleba potřebují.

Rohatěl. Aegiceras.

Kalich 5dílný, úkosný. Koruna řepicowitá, na patero klaná. Tyčinek 5 dlauhých, dole srostlých w kroužek. Waječník mnohowaječný. Blizna jednoduchá. To-

bolka kožovna, makovitá, měchýnkovitá, 1semenná. Semeno w tobolce kalichem pikryté maskem čepičkovitým. Klek žadný. Kel přímý, dělohy nejkratšich.

R. wowy. Ae. fragrans *Korng.* A. majus *Gaert. t.* 41 *f.* 1. Hamiltonia corticulata *Lm.* Magnium *Rumph* 2. *t.* 77. Strom [illegible] ; kmen co stehno tlustý; větve zlezené, bělavé; listy střídavé, řapíkaté, eliptické, ostré, žebernaté, nejčelejší lysé, 4—5″ dlouhé, 1½″ široké; koruna bílá, z pětin 5 podhnutých složená, vonná, vůní mnoho nedělí podrážející; tobolka 2″ dlouhá, co brko tlustá, kosowitě prohnutá, lysá, hnědá, 1pauzdra, 1přihrada, po straně pukající; dělohy nejdelší, podsadité, kořínek nejkratší, kornelowitý, hoření; klek žadný. — Na pomoří Ostrowů moluckých a nowého Jandsku 5.

Listy pomsta sil wypocení. Plod a welkém množství na pomoří bržší mnozí rybám potravou. Nekdy času sedí na tom stromě welké množství slok, ježto w též době se chytají sítěmi. Dříwí špatné, nebo pochrosti tohoto pokolení.

Řád 140.

OLIWOWITÉ. *OLEACEAE.*

Kalich 4zubý nebo 4dílný, prostý. Koruna na čtwero klana nebo 4lupenna, ústům tyčinkam spojených, w paupěti chlopnitych, přeřídko žadna. Tyčinky 2 (přeřídko 4.) z trubky korunowé wyniklé, přeřídko podplodní. Waječník 2pauzdrý: pauzder obyčejně 2waječných, s waječky podle sebe wisutými. Čnělka 1 nebo žadná: blizna na dwě klana nebo nerozdělená. Peckowice, bobule, tobolka nebo nožnička, často pometáním 1semenná. Semeno bílečnaté. Kel rowný s kořínkem hořením.

Stromy, kře. Listy střídné, jednoduché, řídko lichopeřené, 1— mnohojařmé, bezpalisté. Kwěty prawidelné, obojaké, někdy mnohomanželné, na hroznech, klasech, latkách nebo swazcích konečných nebo úžlabičkowych.

Počítají sem asi 100 rodů (w 12—13 pokoleních) rostoucích w mírném podnebí obou země polek a málo mezi obratníkoma. Nejwíce jich w starém swětě a to zase na sewerné polce. W kůře a dřewě i we skořápce plodní jest prwek swraskawý; dužnina plodní jednoho pokolení obsahuje mnoho oleje. Stromowité mají dřewí tuhé, trwanliwé. Kmen jednoho pokolení w teplých krajinách prýští mannu.

Podřadí jsau:

1. *OLIWOWITÉ PRAWÉ.* Listy jednoduché nebo trojené. Květy obyčejně dokonalé. Plod: peckowice nebo bobule.

2. *ŠEŘÍKOWITÉ.* Listy jednoduché nebo peřené. Květy někdy neauplné. Tobolka, nožnička.

www.knihovna.cz

Podřadí 1.

OLIWOWITÉ PRAWÉ. OLEINAE.

Oliwa. Olea. Oelbaum.

Kalich malý, 4zubý, padawý. Koruna nálewkowitokolowitá, kraje na čtwero klaného. Čnělka krátká. Blizna tlustaunká, na dwé wyříznutoklaná. Peckowice s peckau 2—1pauzdrau, 2—1semennau, co kámen twrdau.

O. obecná. O. europaea *Lin. Plenk t.* 11. *Hayn.* 10. *t.* 10. *Düsseld.* 3. 17. *Wagn.* 1. *t.* 54. Planá jest keř, zahradní ale strom 20—40' wysoký, wrbě bílé podobný, jeden i druhý wždy zelený; kůra na kmenu a starých wětwich šediwá, na rozhách zelenawě stříbrošedá, bradawičnatá; listy střičné, kopinaté, až i podlauhlé nebo obwejčitopodlauhlé, w řapík krátký zaužené, hrotité nebo toliko ostré, nejcelejší, po kraji podchlíplé, kožowité, na lici tmawě zelené, mdlé, na rubu šediwo- nebo narezowatělolupkowané, řídko zelenawé, asi 2" dlauhé, 1/2" široké; květy drobné, bělawé, na hroznech úzlabičkowých, dost hustých, složených, swého listu kratších; ušty korunowé wejčité, ostré, kraji nadchlíplými podduté; peckowice rozdílně weliká, třebas zwící holubího wejce, elipsowitá nebo wejcowitá, též kulowatá nebo obwejcowitá, tmawě zelená, do nahnědla černawa a fialowa, řídko do červenawa nebo bělawa. — Původně w Lewantu, odkud w nejdáwnějších časech přesazená do Ewropy středomořské a později do teplejší Ameriky. Kwěte w červnu a lipnu. 5.

Dwoje odrodky hlawní dají se rozeznati:

α) Oliwa lesní *Mat. Háj.* 54. O. planá neb lesní *Wel.* 61. *C.* O. sylvestris *Duham.* 1. *t.* 15. *Blak. t.* 213. Oleaster *Link et Hoff.*; křowitá, smíšťkůw čtyrhranných, ztrnowatělých, listůw tupých a owoce obyčejně drobnějšího. Odrodek planý a zdiwočelý.

β) Oliwa zahradní *Mat. Háj.* 53. *B.* O. domácí *Mat. Wel.* 61. *c.* O. sativa *Duham.* 2. *t.* 14. *Blak. t.* 199. (naduwedené spisy);

stromowitý, beztrný, smítkům nepatrně hranatých, listáw delších a owoce obyčejně většího. Ta opět má asi 20 odrodkůw co do aurodnosti, welikosti, twaru a barwy owoce t. oliwek, ano i co do jejich jakosti, jelikož některé hodí se lépe k nakládání, jiné dáwají wíce oleje, který od některých jest mnohem lepší nežli od jiných. Drobné kulowaté jsau nejlepší a přicházejí na stůl; větší jedí se w salátu. Wždycky po dwau letech jest hojná sbírka. Oliwky k naložení sbírají před uzráním, lahem prudkým jim ujímají horkosti, někdy wylupují pecku, místo ní dají kaparu a pak w oleji je chowají; w zimě jsau oliwky uzralé, měkké a pak surowé s pepřem, solí a olejem se jedí. Nejhlawnější užitek ale zakládá se na oleji, který wydobywají z dužniny oliwowé, a w tom ohledu náleží oliwa k stromům nejužitečnějším; pro ten užitek u welikém množství se sází, jako w Lewantu a w Ewropě středomořské, totiž w Řecku, Italii, Prowincii, Languedoku, Hispanii a Portugalu. We Wlaších ale oliwowé sady w Toskauě a Janowsku mají nejsewernější hranice, ačkoli jinde we Wlaších až po patu Alp oliwy se nacházejí. Oliwky na olej musejí dokonale zralé býti, jinak olej jest trpký. Protož w listopadu a prosinci se česají a hned na lis dáwají. Pokrutiny slauží k topení; olej wytlačený časem usazuje kal (amurca), z něhož dělají wosk na boty a potřebují proti trhání w andech. Olej ten jest wůbec známý *dřewěný, oliwowý*, kteréhož rozdílné rody; nejšpatnější slauží k oswěcowání, w mydlářství a t. d.; nejlepší, prowancowý (brabancowý) ale do jídel, a nás toliko na saláty, w jižných krajinách na místo másla. Olej prwní tlačený jest bílý, zasladlý, lahodný, a slowe *panenský*; druhé tlačení dáwá zažlutlý, prowancowý; třetí ale mnohem wíce oleje poskytuje, který špatnější. Aby oliwky wíce oleje daly, nahřiwají se; skrownějším zahřetím pochodí olej dřewěný obecný, zelenawě žlutý, zápachu skrowného, chuti mírné, silnějším zahřetím zbytkůw po prwním tlačení jest olej zelenawý, smradlawý. Olej též w lékařství užitečen, jelikož obměkčuje, bolesti ukojuje či ukládá. Newysýchaje nehodí se k malířství a natírání, owšem ale k mazání strojůw.

Řekowé a Římané oliwu Palladě zaswětili; její ratolesti byly největší odměnau wítězůw we hrách olympských, a jsau podnes znamením pokoje. Oliwa welmi zponenáhla roste a nabýwá stáří mnoha wěkůw; na oliwetské hoře u Jerusaléma stojí náramné oliwy, takže dle mínění mnohých pochodí z časůw Krysta Pána. Dřewí její náramně pewné hodí se netoliko k pálení, anobrž na díla truhlářská, jsauc merhowáno a přijímajíc pěkný lesk. Ze starých kmenůw prýští se pryskyřice wonná, storaksu podobná, ke kauření užitečná. Kůra hořká a trpká, též list zimnici prý léčí.

O. mirysowá. O. fragrans *Thunb. jap. t.* 2. *Duham. nov.* 3. *t.* 24. Strom we swé wlasti dospiwá k znamenité wýšce, u nás we skleníku zůstáwá křem 6—10′ wysokým; rozhy lysé, zelené, jako smítky roztrojené, oblé; listy eliptičnokopinaté, zakončité, dole ostré a w řapík zaužené krátký, na hoření polowině po kraji podchlipléw přeostře pilowané, lysé, lesklé, na lici sytě zelené, na rubu bledší, 4—6″ dlauhé; kwěty drobné, bělawé, přewonné, rozpostawené na hroznech složených, řídkých, úhlabičkowých, listu kratších, střičnowětewných, nejlysejších; stopka nejdoleji s listenoma wejčitýma, ostrýma, nejmenšima; listeny u wýniku wětwiček kopina-

té, prchawé; kalich přemalý, ústův wejčitých, ostrých; koruna ústův kopinatých, ostraunkých. — W Číně a na Žapanu. Kwěte w čerwnu až do srpna. 5, ħ.

Čínané sbírají kwět welmi libowonný a přidáwají jej do čaje k owoňawění jeho.

www.libtool.com.cn

O. americká. O. americana *Lin. Michx. arb.* 3. *t.* 6. Strom třebas 30', obyčejně ale toliko keř 12—20střewičný; rozhy přičtyrhrané; listy kopinatoeliptičné, přikožowité, na rubu bezžebré, na lici lesklé, 4—6″ dlauhé; kwěty obyčejně dwojdomé, bělawé, drobné, welmi wonné, w úžlabičkách rozpostawené na hroznech krátkých, wětewnatých, chudých; peckowice zwící malé třešně, modrawě nachowá, přes zimu na stromě zůstáwající a tak pěkný pohled dáwající. — W Americe sewerné z Floridy až do Karoliny. 5.

O. wykrojená. O. emarginata *Vahl. Lam. t.* 8. *f.* 2. Noronhia *P. Thuars.* Strom zwýší 40—50'; kmen s korau popelawau; listy obwejčité, na konci wykrojené, dole zauženě, řapíkaté, kožowité, lysé, sytě zelené; kwěty nemnohé, na latách konečných, u srownání s jinými toho pokolení welké; ušty korunowé wejčité, ostraunké; tyčinky překrátké; prašníky žlaznaté; blizna 3hraná; peckowice wejcowitá, zwící wlaského ořechu. — Na Madagaskaru. 5.

Owoce té a předešlé jedí, a poslední obzwláště prý lahodné.

Jamowec. Phillyrea. Steinlinde.

Kalich 4zubý. Koruna na čtwero klaná. Peckowice: pecka se skořápkau papírowitau. Semena ojedinělá.

J. širolistý. P. latifolia *Lin. Sibth. t.* 2. Keř wždy zelený, zwýší 2 mužův nebo strom 30střewičný; wětwe střičné, oblé, popelawé; rozhy oblé, střičné, našediwělé, pýřité; listy střičné, wejčité, dole zaokrauhlené a srdčité, kolem dokola ostře pilowané, tupé nebo ostré, kožowité, po kraji nepodchlipłé, na lici sytě zelené, na rubu bledší, se žebry newystáwajícími, anobrž brázdičkau naznamenanými; řapík mnohem kratší listu, tlustý, pýřitý; kwěty w chomáče úžlabičkowé, na rozlních směstnané, drobné, bílé; peckowice zwící hrachu, černomodré, — Na kopcích Ewropy a Afriky středomořských. Kwěte w březnu a dubnu. ħ.

Listy hořké a natrpklé potřebují proti wyražením a wředům ústním.

Bílan. Crossantrus. Schmerlingia.

Kalich 4dílný. Koruna na čtvero klaná: ušťův čárkowitých, dlauhých. Tyčinky 2 řídko 4 kratši nežli koruna. Vaječník 2pauzdrý, pauzder 2vaječných. Peckowice 1pauzdra, 1semenná, s peckau tvrdau, brázdowanau. Semeno bezbilečné.

B. virginský. C. virginica *Lin. Lam. t.* 9. *f.* 1. Amelanchier virginiana *Catesb. t.* 69. Keř sličný, 8—10střewičný, welmi wětewnatý; rozhy lysé nebo na konci huňaté: listy střičné, řapikaté, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, obak ostré, lysé nebo pýřité, skoro 5" dlauhé a 1¾" široké, měkké; z bořejška smitkův čili wětwiček loňských wynikají rozhy nesauci asi dwa páry listův mnohem menšich, jinak podobnych a na konci latu nejdelwnější, roztrojowanau, nejlysejši, wisutau: stopečky 1kwěté; kalich ušťův kopinatých, ostrých, lysých; koruna co snih bila, asi ¾" dlauhá, rozdělená na ušty 4, čárkowité, nejostřejši; tyčinky 4, asi 2krát delši kalichu; peckowice nachowá. — W Americe sewerné; u nás wydrží pod širým nebem. ♄.

Kůra kořenowá dobrá na rány. Keř kwěta bílým kwětem wypadá jako sněhem přikrytý.

Ptačizob. Ligustrum. Rauwuma.

Kalich krátký, 3zubý. Koruna nálewkowitá, 4laločná. Bobule kulowatá, 2pauzdrá, pauzder 1semenných.

P. obecný. L. vulgare *Lin. Plenk t.* 10. *Schmidt t.* 147. *Fl. dan. t.* 1141. *Hayn.* 5. *t.* 25. Ptačizob *Mat. Héj.* 44. — *Wel.* 51. Keř 5—10' wysoký, přewětewnatý; kůra hladká, nahnědle popelawá; listy střičné, překrátce řapikaté, eliptičně nebo podlauhle kopinaté, nejcelejši, přikožnatělé a někdy (w krajinach teplých) přezimující; kwěty na latách konečných, hustých bílé, dost silně wonné; bobule zwící hrachu, černé, lesklé, s dužninau tmawě nachowau, chudošťawnatau a obyčejně o 2 semenech šedočernych, hladkých, silně lesklých — W křowištích, podlé lesův hlawně w Ewropě prostředni a jižné. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

W zahradach máme odrodky s bobulemi zelenými, listím strakatým a bobulemi bilymi, s listim trojcatym.

Dobrý jest na ploty živé. W mirnych zimách zachowáwá list lesterwy až do jara (k. p. u od 1842. na 1843). Dřiwí jeho tvrdé bodí se soustruženikům. Bobule nepříjemné jsau potrawau mnohým

ptákům; šťáva jejich dává medrost nestálau. Listy nátrpké potřebují ke kloktání.

Podřadí 2.

ŠEŘÍKOWITÉ. LILACEAE.

Šeřík. Syringa. Syringe.

Kalich malý, 4zubý, stálý. Koruna nálewkowitořepicowitá: kraje 4dílného: uštův po kraji nadchlípých a tim silně poddutých. Tyčinky w trubce korunowé připewněné. Čnělka krátká, niťowitá; blizna na dwé klaná, tlustaunká. Tobolka 2pauzdrá, skrze chlopně pukající, 2chlopná: chlopní s přebrádkau. Pauzdra 1—2semenná. Semena blanowitě obraubená.

Š. obecný. S. vulgaris *Lin. Schmidt t.* 77. *Schk. t.* 2. *Dusseld.* 14. *t.* 16. Bez wlaský, španielský. Keř 6—20′ wysoký, někdy stromowitý; wětwe přímoodstálé, nahnědlošedé; rozhy nahnědle zelené, tupě 4hrané, lysé; listy střičné, řapíkaté, širokowejčité, dole přisrdčité, na konci zakončité, ostré, nejcelejší, na líci sytě zelené, na rubu bledší, nejlysejší; kwěty mnohé na latách z konce rozhowého wyniklých, welikých, hustých lilákowé, do broskwočerwena, modrawě fialowa nebo fialowě čerwena padající, též i bílé, silně a líbezně zapáchající; tobolka podluhowatá, $^1/_2$—$^3/_4$″ dlauhá, silně čočkowitě smačknutá, swětle hnědá; semena podlauhlá, blanau obraubená. — W Persii sewerné původně rostaucí, nyní u nás wšude se sází, anobrž tu a onde zdiwočelý. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

Za časův *Ferdinanda I.* byl keř ten ozdobný *Busbekem* z Cařihradu do Widně poslán, odkud po celé Ewropě se rozšířil. Dřiwí starších kmenův jest pěkně merhowané a pewné, takže saustružníci a truhláři jej potřebowati mohau. Z tobolek hořkých dělají wýtah, jenž nedáwno co lék mocný proti zimnicem byl wychwalowán. Ze dřiwí možná přetahowati olej, jenžto dřiwím santalowým zapáchá. Na tom kři bywají pryskérky čili tak nazwané španielské mužky.

Š. čínský. S. chinensis *Lin.* Jměním podobá se předešlému, rozeznáwá se ale listím drobnějším, wejčitým anebo wejčitopodlauhlým a kwítím wětším. — W Číně, u nás po zahradách. ♄.

Š. perský, S. persica *Lin. Schmidt t.* 18. *Bat. mag. t.* 486. Též k předešlým podobný; jest ale keř mnohem nižší, a listím ještě menším, wejčito- nebo kopina-

topodiaulisím. — W Persii. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

U nás w zahradách, kdežto někdy má všecky listy wyštěpované smetanowé a ponekud žlé na jednom kři.

www.libtool.com.cn

Zimák. Ornus. Blumenesche.

Kalich 4dilný. Platky 4, dlauhé, jazykowité. Nitky tyčinkowe dlauhé. Nožnička smačknuta, nahoře prodlaužená w křídlo lupenowité, podlauhle, 1semenná.

Z. ostroplody. O. europaea *Pers.* Fraxinus Ornus *Lin. Plenk t.* 753. *Düsseld. 3. t.* 15. *Rostl. I. ob.* 41. Jesen *Mat. Haj.* 32. Jasan manowý, strom manowý. Strom ozdobný, 20—30′ wysoký; kůra stará nahnědlá, rosby pomachowělé nebo zsinalé, žlutě zkropené; pupence popelawě poprašené; listy střičné, lichopeřené, 3—4jařmé: lístky kopinaté nebo podlauhlokopinaté, zakončité, drobně pilowané, na líci sytě zelené, na rubu bledé: s listím anebo trochu dříwe wynikají z konce rozeh a z nejbořejšího úžlabička laty nachýlené; kwěty bělawé nebo červenawé, samčí a obojaké; palisty kopinaté, krátké; kalich malinký; plátky asi ⅓″ dlauhé, čárkowitojazykowité; tyčinky 2, o málo kratší plátkůw; čnělka krátká; blizny dwě kopinaté; nožnička čárkowitokopinatá na konci nejostřejší, čnělkau hrotitá, pometáním 1pauzdrá, 1semenná. — Na kopcích a chlumech Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu a červnu. 5.

Z. tupoplody. O. rotundifolia *Ait. Rostl.* 1. *ob.* 42. Podobá se welmi k předešlému, takže jej mnozí mají za pauhý odrodek; liší se ale, že kmen jest nižší, wětwe zahnědlé a pupeny hnědé; že lístky kopinaté, srdčitokopinaté nebo přiokraublé, zakončité; že nožničky čárkowitokopinaté nebo podlauhlokopinaté, kratší nežli u předešlého a k tomu ke wšemu nejtupější a wykrojené. — W stejných končinách. 5.

Z kmenu obojího rodu přýští se w jižné Ewropě, obzwlášť w Kalabrii a Sicilii, sama sebau nebo z udělaných ran manna sladká, w lékařstwí užitečná, jíž rozeznáwají tři druh, w slzách, trubkách a obecnau, jichžto prwní nejčistší. Manna mastná přýští se tepruwa w listopadu a jest mazawá, nečistá. Dříwí obau potřebuje se jako naše jasanowé.

Jasan. Fraxinus. Esche.

Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, bez kalichu a plátkůw. Tyčinky podplodní; prašníky na krátkých tyčinkách. Čnělka dosti dlauhá, s bliznau na dwé klanau,

dustaunkau. Nožnička smačknutá, nahoře ukončená křídlem podlauhlým, listowitým, 1semenná.

J. ztepilý. F. excelsior *Lin. Blak. t.* 328. *Fl. dan. t.* 969. *Schk. t.* 375. *Düsseld. 3. t.* 3. *Wagn. t.* 114. Jesen *Mat. Wtl.* 38. *C.* Jasan, jasen, jesen. Strom ztepilý, 60—130′ zwýšł; kůra nahnědlošedá, hladká, pak rozsedalá, nerownà; pupeny weliké, černé; listy střičné, lichopeřené, 4—7jařmé: lístky přisedawé, podlauhlokopinaté, zakončité, nestejně pilowané, dole klínowitě ztenčené, obak lysé nebo na rubu po hlawní žile pýřité, lístek konečný řapíčkowaný; kwěty na latách hustých, z pupenůw pobočních na smitcích wynikající, an listí wychází z pupenůw konečných; stopka střičně wětewnatá; listeny peřené, s lístky wláskowitými; kalich a koruna nižádné: tyčinky 2; prašníky čerwcowé, zdělí nitek; waječník co tyčinky dlauhý; nožnička kopinatá nebo podlauhlokopinatá, na konci úkosně wykrojená, žlutawě hnědá, mnohožilá. — W lesech listnatých po rowinách a horách, nejradše podlé potokůw a řek, w Ewropě prostřední a jižné, též w Asii sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Strom ozdobný w sadech oblíbený má následující odrodky:

α) *wisutý* (pendula), s wětwemi wisutými;

β) *zlatý* (aurea), s wětwemi co žlautek žlutými;

γ) *wyžraný* (crispa), lístkůw jakoby zchumlaných, tmawozelených, wyhlodaných a kadeřawých;

δ) *různolistý* (diversifolia), listí peřeného a jednoduchého;

ε) *jednoducholistý* (simplicifolia), listůw wšech jednoduchých.

Dřewí jasanowé, bílé a twrdé, netoliko jest dobré k paliwu, anobrž údobné na práce truhlářské, kolářské a saustružnické. Kůra hořká, swraskawá a slizuatá poručí se na místo chyny a proti hlistám; semena proti neduhům w ledwinách; listím krmí dobytek, mléko ale po něm prý hořkne; kůra dobrá k wydělawání kožÍ a k barwení na modro a černo. Jasan mnoho trpí pryskéřkami, živícími se jeho listím.

J. zakončitý. F. acuminata *Lam.* v. F. americana *Michx. arb.* 3. *t.* 8. Strom zwýší 40—80′; kmen w průměru 3střewičný; listy peřené: lístky asi 3jařmé, řapíčkowané, lesklé, zakončité, nejcelejší, na rubu siwé; kwěty kalichaté; pupeny ryzé. — W Americe sewerné z Kanady až do Karoliny; u nás w sadech. 5.

Dřewí dozralé jest červenawé, blána čili běl bělostná. We wlhké půdě dobře se daří a trpí též pryskéřkami.

Řád 141.

JASMÍNOWITÉ. *JASMINEAE.*

Kalich prostý, 5—8zubý neb tolikerodílný. Koruna kraje na patero neb osmero klaného, s ušty w paupěti střechowitými a zkraucenými. Tyčinky 2, z trubky korunowé wyniklé. Waječník 2pauzdrý, pauzder obyčejně 1waječných; waječka přímá; čnělka 1, s bliznau 2laločnau nebo celau. Bobule nebo tobolka 1—2pauzdrá, 1—2—mnohosemenná. Semena bez bílku anebo s nemnohým. Kel rowný, s kořínkem dolů čelicím.

Kře nebo stromky, často pnulé. Listy obyčejně střídné a složené, lichopeřené, 1— mnohojařmé, řídko jednoduché, bezpalisté. Květy prawidelné, obojaké, úžlabíčkowé nebo konečné, na stopkách roztrojowaných.

Řád ten sestáwá z 50 rodů (we 3—4 pokoleních), rostaucích mezi obratníkoma nebo blízko jich, a nejwíce jich na polokuli wýchodní. W nich wládne prwek hořký, swraskawý, a nejmnožší jsau okázalé ozdobau a wůní květů.

Jasmín. Jasminum. Jasmin.

Kalich 5—8zubý neb na tolikero klaný. Koruna řepicowitá, kraje 5—8dílného, s ušty přílkosnými. Tyčinky w trubce zawřené. Čnělka s bliznau na dwé klanau. Bobule 1—2pauzdrá, 1—2semenná.

J. obecný. J. officinale *Lin. Duham. t.* 122. *Plenk t.* 9. *Schk. t.* 2. *b.* Jasmin *Mat. Háj.* 16. *B.* — *Wel.* 21. Šešmik, čemin. Keř 6—8střewičný; rozhy štihlé, přihranaté; listy střídné, wystěptané, jakoby 2—3jařmé s lichým: listky wejčitokopinaté, zakončité, nejcelejší, konečný lichý dwakrát delší, postranní hořejší jeden neb dwa nestejnostranné, na straně dolení do pola mezilistí dolů běžící, ostatní skoro stejnostranné, nesbíhawé; kwěty po 5—6, na wrcholících okolíkowitých, listu kratších, s listeny šidlowitými; kalich na patero klaný, uštůw šidlowitých, skoro co trubka korunowá dlauhých, chobotůw ukrauhlených; koruna bílá, welmi líbezně wonící: trubka ½″ dlauha, uštůw 5, wejčitých, kopinatých, zakončitých. — Původně w Asii jižné, nyni w celé Ewropě jižné až do Šwýcar a zdiwočelý. Kwěte od čerwna až do jesenè. ♄.

Květy druhdy k sílení nerwůw potřebowali, nyní toliko k dělání silice čeminowé dílí jasmínowé, jež wlastně jest olej behenowý, kwítím čeminowým owoňawčný. Też jimi se owoňawují pomady, wody, roselky. Dlauhé wětwe, že jim skrze kolínka prochází dřeň, dá-

www.inhool.com.cn

mají dlouhé trubky k dýmkám; proteż w Lewantu bedliwě se hledí dlouhých výstřelkůw.

J. hrubokwětý. J. grandiflorum *Lin.* J. hispanicum *Merian. sur. t.* 46. Jasminum catalonicum *Mat. Wel.* 21. Pitsegam mulla *Rheed.* 6. *t.* 52. Welmi podobný k předešlému, kmeny ale jsau přímé, aniž pnulé; listy též wystěptané, jakoby 3jařmé s lichým: úkroje postranní wejčité, tupaunké, hrotité, konečný kopinatý, ostrý, hrotitý; pupeny rownoważné, u předešlého přímé; kwěty wětší; kalich uštůw dopola trubky korunowé sahající; koruna wně červená: uštůw eliptičnych nebo podlauhlých, tupých. — W Indii wychodní; nyní w Americe jižné zdiwočelý. Kwěte w létě. ♄.

Kwěty k témuž konci slauží a jsau wydatnější, jelikož silněji a příjemnější zapáchají. Též olej jasmínowý z něho dobyti jest lepší.

J. arabský. J. Sambac *Lin.* Sambac arabum *Till. pis. t.* 31. Flos manorae *Rumph* 5. *t.* 30. Keř s kmenem asi co prst tlustým, šedokorým a rozhami pýřitými, někdy se pnaucími; listy střičné, wejčité nebo přisrdčité nebo podlauhlokopinaté, zakončité, ostré, tupé, lysé; w úžlabičkách žíly a žeber jest malá žlázka chlupy přikrytá; řapíky asi 2‴ dlauhé, pýřité; kwěty 3—4, z hořejších úžlabíček wyniklé, na chocholíku chudém, listu kratším; stopka a listeny čárkowité, též i kalichy pýřité: ušty kalichowé šidlowité, do pola trubky korunowé sahající; koruna bílá, zápachu nejlíbeznějšího kwítím pomarančowým a konwalinkowým, uwadlá červenawá: ušty kopinatopodlauhlé nebo waječné, tupé; bobule jakoby dwojčatná, leskle černá. — W Indii wychodní a Arabii, u nás w hřijnech a pokojích pro wůni. Kwěte pořád, u nás w lipnu a srpnu. ♄.

Kwěty snadno se naplňují, a ušty korunowé buď podlauhlé *J. flore pleno Bot. rep. t.* 497., buď zaokrauhlé delší nežli trubka, Kadda mutta *Rheed.* 6. *t.* 61. W Indii plné kwěty nabywají welikosti plných růží. Ženštiny ozdobují si kwítím wlasy a šaty. Dělají z nich olej proti bolestem. Woda z nich překapaná čili přetažená se potřebuje jako růžová. Též močí kwěty we wodě, jižto pak jako předešlau užiwají. Za powětří jasného bywá w trubce korunowé sladká šťáwa, jižto cucají.

Nočnice. Nyctanthes. Trauerbaum.

Kalich trubkowitý, celý. Koruna řepicowitá, na patero klaná, uštůw na konci úkosně uťatých, wykrojených. Tobolka smačknutá, obraubená, na dwé dělitelná, 2pauzdrá: pauzder 1semenných, na hřbetu pukajících.

N. obecná. N. Arbor tristis *Vahl. Lam. t.* 6. Parisium *Gaert. t.* 51. Manja pomeram *Rheed.* 1. *t.* 21. Strůmek pěkný, zvýší 24—30', pořad květanci; kmen zšlaustí střevíce, šerokorý: rozhy čtyrhrané, střičné, po hranách šerpivé; listy střičné, sedavé, vejčité, tlusté, zakončité, na líci lesklé, na rubu bělavě plsťnaté, 3palečné, dolení obak 2—3zubé; kapik nejkratší, tlustý, pýřitý; květy konečné a úžlabičkové, $1\frac{1}{2}$" dlauhé, nejvonnější, na stopkách větevnatých chocholík dělajících, listeny vejčitými, širokými opatřených: kalich přitrubkovitý, po kraji celý, nahoře huňatý; koruna trubky válcovité; vaječník zakulatělý, smačknutý; tobolka $1\frac{1}{2}$" dlauhá, obsrdčitá, zelená. — W půdě pisčité, neúrodné, na Malabaru. Květe pořád. ♄ nebo 5.

Květy se rozvíjejí w noci, a jak mile první paprsek slunečný se ukáže, se zawírají. Stopky usušené zapáchají šafránem. Zemkowé zmíchawše je s dřewím sandalowým a rozetřewše natírají jimi tělo swé. Trubkau kornuowau barwí jídla na žluto jako my šafránem. Květy medem zapáchající a nahořkle chutnající též i semena užiwají k posilnění nerwů, a woda z nich tažená hodí se na bolawé oči.

Řád 142.

TOLITOWITÉ. *ASCLEPIADEAE.*

Kalich prostý, na patero klaný, stálý. Koruna podplodní, na patero klaná, prawidelná, w paupěti střechowitá, řídko chlopnitá, zkraucená, padawá, w ústí často wěncem opatřená. Tyčinky patery, nejhlauběji z koruny wyniklé, s ušty jejími střídawé: nitky často srostlé; prašníky 2pauzdré, někdy přebrádkami nedočtverepauzdré; pel za pukání pauzder srostající w brylky dle množství pauzder, řídko we dwě splywající, nebo pak po dwau, čtyrech nebo po jedné na násadky bliznowé připoutané. Waječník: worečky dwojité; čnělky 2, stuha přihlazené, často překratké: blizna oběma spolehna, rozšířena, štítowita, okrajena, na hranách tilka pehmá nesamá. Plod: měchýřek dwojitý, pometáním ojedinělý; semenice na šew položena, pak prostá. Semena množná, střechowitá, wínka, a pera chocholatá. Kel přímý, s bílkem dosti tenkým; děložky listowité; kořínek hrubý; pérka nepatrná.

Kořen kmen nebo peň, někdy šlahý, mléčnaté, řídko bylina s pevným kořenem. Listy střídavé nebo přeskrétné, nebo stříhavé nebo dvojí, bez zwláštních uzlin palmitých; květy obojaké,

pravidelné, na okolících, chomáčích anebo hroznech, někdy ojedinělé.

Skoro 400 rodův (w 96 pokoleních) sem náleží, jichžto největší množstwí roste mezi obratníkoma a w končinách poblízkých. Obzwláště bohatá jest Afrika jižná, kdežto asi $^1/_3$ wšech známých jest domowem. Podnebí mírné severné jest mnohem chudší; na Ewropu přichází jich 8, a 7 jich w končinách jižných. Od tojeřkowitých liší se obzwláštní ústrojností květův, podobají se ale jim šťawau mlékowitau, hořkoprudkau, často leptawojedowatau, která u jiných jest mírnější, takže píti se může, a jiné pro tuž příčinu co wařiwo se potřebuje. Lodyhy dáwají wlákno pěkné a pewné místo konopí a lnu; listy jiných mají barwinu modrau. Čupryna se potřebuje k wycpáwání podušek a t. d. Mnohé jsau w lékařstwí užitečné. Množstwí jich oblíbeno pro pěknost a wůni květův aneb pro obzwláštní jmění.

Swícník. Ceropegia. Leuchterblume.

Kalich nejmenší, stálý. Koruna dole weliká, kulowatá, trubky wálcowité, podlauhowaté, kraje nejmenšího, 5zubého. Wěnec tyčinkowý wněšný zkrácený, 5laločný, wnitřní o 5 lupenech jazykowitých, nerozdělených. Brylky pelowé dole připewněné, s kraji jednoduchými. Blizna tupá. Měchýřiky wálcowité, hladké. Semena čuprynatá.

S. obecný. C. Candelabrum *Lin.* Njotta *Rheed.* 9. *t.* 16. Keř wětwemi tenkými, oblými pne se a otáčí na stromech; listy střídné řapíkaté, weječnopodlauhlé, dole nepatrně wykrojené, srdčité, hrotité, lysé, ploché, mírně weliké; kwěty na okolících odwislých, welikých, hojných wzhůru obrácené jako swíce na swícnu; koruna newonná: trubky dlauhé, červené, uštův malých, žlutých, na konci klímawém červených, huňatých; měchýřiky 2, dlauhé, odwislé, tenké, plné semena wlnatého. — W lesech pomořských na Malabaru. ħ.

List potřebují wně proti trhání w audech a nadýmání.

Smrdutka. Stapelia. Stapelie.

Kalich krátký, na patero klaný. Koruna kolowitá, na patero klaná, dužnatá. Slaup z plodidel složený čnějící. Brylky pelowé dole připewněné. Blizna tupá. Měchýřiky přiwálcowité, hladké.

Rostliny dužnaté, dle jmění nopálům podobné, bezlisté. Kwěty weliké wydáwájí puch sciplinau, jímž masařky klamány jsauce swé rampy na ně kladau. Pro obzwláštní pohled a pěkné kwěty u nás w zahradách mnoho rodův chowáme.

S. srstnatá. S. hirsuta *Lin. Jacq. stap. t.* 38. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 60. *Lam. t.* 178. *f.* 2. Podkeř dužnatý,

zuby, rozdělený na mnoho větví tlustých poloběžných, z kolínek kořeny wyhánějících a zhora wypauštějících wětwe přímé, dužnaté, čtyrhrané, lysé, zmládí tmawě zelené, w podzimu červeně nabělé, po bocích hlubokau brázdau na dvě opatřené a po hranách hrbolečkami, z jejichžto úžlabička dole wycházejí stopky jednoduché, tlusté, oblé, co koruna dlauhé, přičkowané, nesauci kwět jediný, welký, ozdobný; koruna srostloplátečná, *rozložená*, žlutawá, tlustá, dužnatá, napříč čárkami tmawě fialowými znamenaná: ušty její welké, wejčité, ostré, po kraji bílé, huňatobrwité, u prostřed huňaté, wně pýřité; wěnec wnější uštům kopinatých, ostrých, přímých, rohům šidlowitých, odstálých, přiwěskům přirostlých, wejčitopodlauhlých, co rohy dlauhých. — Na Předhoří dobré naděje. ♄.

U nás w zahradách obecná w krabulích se chová; kwět silně nechau smrdí.

S. pleťová. S. incarnata *Lin. Mass. stap. t.* 34. Euphorbium erectum *Burm. afr. t.* 7. *f.* 1. Wětwe dokonale 4hrané, hladké, nepatrně brázdowané, po hranách hrbolečnaté, a na hrbolcích s trny krátkými, ryšawými; kwěty wynikají z boků, přisedawé, čtwerčatné, rownowážné; kalich přímý, 5dílný: uštům wejčitých, ostrých, zelených, kratších trubky korunowé; koruna zwonkowitá; trubka wejcowitá, bledě pleťowá, kraj přímootewřený, 5dílný: uštům kopinatých, tupaunkých, 1‴ dlauhých, u wnitř naddutých, po kraji poochlipých, bledě pleťowých, též i bílých; wěnec po kraji zelenawý: uštům 5 žlutých, přímých, na dwě klanych a rohům 5 čárkowitých, do prostředka wehnutých; čnělky žádné, blizny a měchýřiky dwoje. — Na Předhoří dobré naděje.

S. klaubnatá. S. articulata *Mass.* Kmeny položené, nízké; rozhy krátké, ze článkům podluhowatých, oblých, síťkowaně bradawičnatých a trny drobničkými opatřených; kwěty ojedinělé, na stopkách nejkratších, jednoduchých, malé, delší ale nežli stopka z konce rozch wynikající; koruna u wnitř pupenečnatá, nachowá: uštům trojúhlých. — Na Předhoří dobré naděje. ♄.

Hotentoti a přestěhowalci jedí tu a předešlau co wařiwo nebo za salát s octem, olejem a solí, anebo jako okurky ji nakládají.

Perlucha. Hoya. Hoya.

Koruna kolowitá, na patero klaná. Brylky pelowé dole připewněné, klímawé, smáčknuté. Blizna zpleštilá,

s pupencem tupým. Měchýříky hladké. Semena čuprynatá.

P. obecná. H. carnosa *R. Brown.* Schollia crassifolia *Jacq. eclog.* 2. Asclepias carnosa *Lin. Smith exot.* 2. *t.* 70. Keř s kmenem oblým, nejjednodušším, třebas 10—20′ dlauhým, položeným; listy veječnopodlauhlé, dužnaté, nejcelejší, lysé, po kraji podchlíplé, řapíky skoro zdélí polowičky listowé; kwěty na okolících welikých, jednoduchých, kulowatých, odwislých, úžlabičkowých, ojedinělých; kalich maličký; koruna kolowitá, sotwa do polowičky na wnitřní straně pýřitá, leskle bílá jako perly, prýštící wodu, na patero klaná: uštůw maličko podhnutých; měchýříky 2 oblé, zakončité, špinawě zelenawé, 5″ dlauhé; semena mnohá, 1‴ dlauhá, kopinatá, ostrá, hnědá, s čuprynau bílau. — W Asii meziobratníkowé a na Nowém Hollandu. U nás w pokojích a we skleníku. Kwěte w létě. ♄.

Z medníku kwětowého pořád med kapá.

Baňura. Marsdenia. Marsdenie.

Koruna wřecowitá, na patero klaná. Brylky pelowé přímé, dole připewněné. Měchýříky hladké; semena čuprynatá.

B. barwířská. M. tinctoria *R. Brown.* Taram akkar *Marsd. sum.* 78. Keř; wětwe točiwé; listy srdčité, wejčitopodlauhlé, zakončité, lysaunké, dole napřed žlázнaté; kwěty na kytkách pobočních; koruny w ústí wausaté; blizna tupá. — Na Sumatře.

B. přímá. M. erecta *R. Brown.* Cynanchum erectum *Lin. Jacq. h. vind. t.* 38. Apocynum *Clus* 1. *p.* 24. *ic.* Psí kapusta *Mat. Well.* 399. Lodyhy trsnaté, přímé, lysé, přiwětewnaté, 3—6′ wysoké, nalomené neroníci mléko; listy střídné, řapíkaté, srdčité, wejčité, ostré, jasně zelené, nasiwělé; wrcholíky okolíkowité, běwné, wětewnaté, na hoření polowici lodyhowé poboční; kwěty přemnohé, bílé, usušením žluté; kalich nejkratší; koruna hluboce rozdělená na ušty podlauhlé, auzké, hwězdowitě rozložené, newausaté, 4—5krát delší nežli trubka, wonné; čnělka nerozdělená, společná oběma wejcníkům, blizna tupá, rozdělená. — W Syrii. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Listy prýští mléko, jež kůži zpryskuje a požité wnitř působí dáwení a běhawku; druhdy w lékárnách byly (herba Apocyni).

Rostrecz. Prescleina. Lomentynacz.

Koruna řapicowitá, trubky wřecowité. Brylky pelowé přímé, dole připewněné. Blizna tupá. Měchýříky břichaté, hladké. Semena čuprynatá.

B. lysá. P. glabra *Lin.* Flos pergulanus *Rumph* t. *t.* 29. *f.* 2. Keř wětwí paulých, dřewnatých, nejlysejších; listy střičné, řapikaté, lysé, waječné, ostré, nejcelejší, o polowičku delší nežli řapik; kwěty úžlabičkowé a konečné, w okoliky rozpostawené na stopkách střidawých, skoro rozsochanýcb; kalich malý, 5dílný: uštůw čárkowitých, ostrých; koruna trubky sotwa co kalich dlauhé, kraje kolowitého o 5 uštech waječných, tupých. — W Indii wýchodní a na Žawě, kdežto po odrách před domy se rozpíná, aby husté dáwala besídky. ħ.

B. jedlá. P. edulis *Thunb.* Kořen kulowatý, dužnatý, wětší nežli člowěčí hlawa; lodyha nitowitá, točiwá, jako ostatní díly lysá, popelawá, s wětwemi střídawými, podobnými, nitowitými; listy střičné, nejkratšeji řapikaté, wejčité, přičeřité, na líci zelené, na rubu bledší, obak lysé, odstálé, polopalečné; kwěty nahlaučené, na stopkách wláskowitých, sotwa 1‴ dlauhých; kalich 5dílný; uštůw ostrých, nejkratších; koruna palečná. — We křowištích na Předhoří dobré naděje. ħ.

Hotentoti kořen blizowitý jedí.

Newňačerec. Gymnema.

Koruna na patero klaná, u ústí w chobotech šupinek čili zaubkůw 5. Wěnec tyčinkowý žádný. Brylky pelowé přímé, dole připewněné. Měchýříky autle hladké. Semena čuprynatá.

N. mléčný. G. lactiferum *R. Brown.* Asclepias lactifera *Lin.* Bylina lodyhy přímé, jednoduché; listy wejčité, zakončité; wrcholíky složené, zdélí řapikůw. — Na Ceylonu.

Nať mléčnatá; mléko potřebují na místo mléka krawího nebo jiného; též nať wařf s pokrmy, do nichžto mléko se přidáwá.

N. barwiwé. G. tingens *Spreng.* Asclepias tingens *Roxb.* Lodyha točiwá, lysá; listy srdčité, zakončité, lysé; okoliky úžlabičkowé; trubka o 5 řasách wausatých. — W Pegu.

List jeho obsahuje barwinu modrau.

N. tuhý. G. tenacissimum. Asclepia tenacissima *Roxb.* Keř točiwý; listy srdčité, pýřité; kwěty na weli-

kých latách; měchýříky plsťnaté. — W Indii wychodní. Z lodyh dělají prowazy silnější konopných.

Klejicha. Asclepias. Asclepie.

Kalich nejmenší, na patero klaný, ostroušty, stálý. Koruna 5dílná, rozložená nebo podchlipená. Wěnec o 5 lupenech překocenně kuklowitých, a ze dna růžek do wnitř obrácený wypauštějících. Blizna zpleštilá, tupá. Měchýříky oddělené. Semena čuprynatá.

K. hedwábná. A. syriaca *Lin. Plenk t.* 255. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 58. 59. Apocynum syriacum *Clus. rar.* 2. *t.* 87. *Blak. t.* 521. Kořen oddenku dužnatého, pod zemí plaziwého a wypauštějícího mnoho pazauškůw wzrostajících w lodyhu přímau, 4—7střewičnau, jednoduchau, pýřitoplsťnatau; listy weliké, střičné, řapíkaté, wejčitě nebo waječnopodlauhlé, ostré, dole okrauhlené, nejcelejsi, na rubu šediwě měkkoplsťnaté; kwěty na okolících stopkatých, mezi řapíkoma wynikajících, zakulatělých, nachýlených, silně zapáchajících; koruna špinawě hnědočerwená: uštůw wejčitopodlauhlých; wěnec z lupenůw pleťowých; měchýříky 3—5″ dlauhé, břichaté, šedoplsťité, měkkoostenné: semena s čuprynau welikau, bílau, hedwábně lesklau. — W Americe sewerné, a nikoli w Syrii, kdežto ale jako w Ewropě jižně tu a onde zdiwočelá. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Celá rostlina nabubřená mlékem bílým, ostrým, kaučuk obsahujícím. W teplejších končinách sázejí, a wlnu ze semen potřebují do polštářůw, podušek a t. d. Wlna pro sebe ale nehodí se k předení, tudyž se míchá s bawlnau nebo hedwábím. Lodyhy jako len připrawené dáwají předиwo. Z listí dělají obkladky na wyraženiny; w Americe sewerné potřebují kůru kořenowau proti dužnosti; tamtéž pazaušky na místo chřesti čili šparglu jedí.

K. kurasawská. A. curasavica *Lin.* Apocynum erectum *Sloan.* 2. *t.* 129. *f.* 4. 5. Ipecacuanha. Podkeř 2—3′ wysoký, přímý, wětewnatý: wětwí oblých, listnatých, přípýřitých; listy kopinaté, řapíkaté, lysé, lesklé, ostré nebo zakončité, síťkowanožilnaté, blanowité; okolíky přímé, pobočni a konečné ojedinělé; kwěty červenopomarančowé nebo červcowé, malé: uštůw podhnutých; měchýříky měkkoostenné. — Nejhojnější co buřeň w Kurasawě, Esequebu a Kumaně. Kwěte skoro pořád, u nás od června až do října. ♃.

Kořen we wlasti místo ipekakuanhy.

K. protidušná. A. asthmatica *Lin.* Cynanchrum Ipecacuanha *Willd. Jahrb. Pharm.* 1795. *t.* 3. Křowitá, to-

čiwá, huňatá, kromě líce listového; listy střídné, řapíkaté, srdčitowejčité, ostré, na líci lysé, nejcelejší, asi bobkowému podobné; okolíky úžlabíčkowé, listu kratší, chudokwěté, jednoduché, často prorostající; kwěty drobné, bělawé; měchýříky 4″ dlauhé. — Na Ceylonu. Kwěte w plišti. ♃.

Kořen na místo ipekakuanhy k dáwení potřebují a we skrownějších dawcích proti auplawici; též wýborný proti dušnosti syrowátečné.

K. jedomornd. A. alexicaca *Jacq.* A. alexica *Gmel.* Nansiera Patsia *Rheed.* 9. *t.* 13. Kořen bělawý, slabě nepříjemně zapáchající, mrcasatý; lodyhy točiwé, oblé, několikostřewičné, zelené, lysé, nahoře huňatičké; listy střídné, řapíkaté, nejcelejši, lysé, tlustaunké, šťawau prozračitau naplněné, hoření wejčité, dolení srdčité; z mezi řapíkůw na jedné nebo druhé straně wyniká hrbolíček a z něho mnoho stopeček 1kwětých, sotwa palečných, huňataunkých, autlých, dělajících dohromady okolík sedawý; kalich malý, huňataunký, hluboce na patero klaný: uštůw wejčitých, ostraunkých; koruna dopola na patero klaná: uštůw wejčitých, ostraunkých, dole čerwenawých; měchýříky 2, ostré, ztlaušti a zdélí prstu. — Na Ceylonu. ♃.

Proti jedu we wlasti užitečná.

K. bulwatá. A. tuberosa *Lin.* Apocynum *Herm. lugd. t.* 617. Kořen jako jablko weliký, bulwowitý; lodyha přímaunká nebo skoro položená, střewičná, na konci rozewřenowětewnatá, nejsrstnatější; listy roztraušené, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, srstnaté; okolíky na konci u wrcholík rozpostawené; kwěty pomarančowě šafránowé; měchýříky pýřité. — Wšude po škrobotinách Saustatí seweroamerického. Kwěte w lipnu až do října. ♃.

Bulwa kořenowá, ženauc na pot a usnadňujíc wychrkowání, w lékařstwí jest užitečna; též i proti krwotokům se potřebuje.

Osthoplod. Gomphocarpus. Zahnfrucht.

Wěnec 5lupenný: lupenůw u wnitř jednoduchých. Brylky pelowé smačknuté, koncem ztenčeným připewněné, wisuté. Blizna zpleštilá, tupá. Měchýříky břichaté, měkkoostenné. Semena čuprynatá.

O. wrbolistý. G. fruticosus *R. Brown. Bot. Mag. t.* 1628. Asclepias fruticosa *Lin.* A. glabra *Mill. ic. t.* 45. Apocynum cretum *Herm. lugd. t.* 24. Strůmek 4—7stře-

víčný, větví rownych, dosti dlauhých, autlých, listnatých, pýřitých; listy čárkowitokopinaté, dlauhé, po kraji přípodchlípené, lysé, na líci leskłé, na rubu bledší, 4—5″ dlauhé, sotwa 1″ široké; kwěty na okolících pobočních, stopkatých, z hořejšího dílu větví wyniklých; měchýřiky nafauklé, měkkoostenné. — Dost obecný za prwním pohořím na Předhoří dobré naděje. Kwěte w listopadu až do kwětna. ♃.

Ten rod má we swých měchýřících mnohem více wlny nežli šlejicha hedwábná, a lépe se též hodí ku předení a k dělání plsti.

Plchoplod. Calotropis. Kielkrone.

Koruna trubky hranaté: hran u wnitř pytlowitých, kraje 5dílného. Wěnec tyčinkowý z lupenůw článkowitých, na trubku nitkowau po dél přirostlých. Brylky pelowé koncem ztenčeným připewněné, wisuté. Blizna tupá. Měchýřiky 2, pometáním 1. Semena mnohá, střechowitá, wisutá.

P. podwinutý. C. gigantea *R. Brown.* Asclepias gigantea *Lin.* Ericu *Rheed.* 2. *t.* 31. Madori *Rumph auct. t.* 14. *f.* 1. Keř sáhowý, plsti padawau bělostný; listy křižmostřičné, odstálé, tlustaunké, kruché, obwejčité, krátce zakončité, dole srdčitoušaté, 4″ dlauhé, 2″ široké se swazkem chlupůw nad řapíkem krátkým, tlustým; lata přiwrcholikowitá, běwná, mezi řapíky wynikající; kalich malý, hwězdowitý, přitlačený; koruna skoro ½palečná, z běla nachowá, do ¾ rozdělená: ústi 5hraného, nálewkowitého, kraje s ušty wejčitokopinatými, tupaunkými, podwinutými. — W Indii wýchodní na škrobotinách. Kwěte pořád. ♄.

Dřiwí měkké, jako dřeň bezowý, welmi užitečné, obzwláště na prach ručničný. Wlnau semenowau, autlejší nežli bawlna, wycpáwají podušky; několika kapkami žlábwy mléčnaté mléko se sráží; z kůry wláknaté dobýwají jistý len na tkaniny. Kořen potřebují proti uštknutí hadímu; též léčí wyraženiny, hlísty, neduhy nerwowé. Jindá také do Kwropy přicházel (*radix mudarii*). Na Baleji ostrowu kruní kwítím toho kře jistý druh čwrčkůw, kteří se chowají w trubce bambusowé a na jistý hlas wylezše peran se. Při tom se sázejí jako Angličané při rwačkách kohoutích.

P. otewřený. C. procera *Towns.* Aselepias procera *Ait.* A. gigantea *Bot. rep. t.* 271. Beidil ossar *Alpin aeg. t.* 86. Podobá se předešlému; listy obwejčitopodlauhlé, na nejkratších řapících; koruna zwonkowitá, uštůw rozložených. — W Persii.

Ostré mléko potřebují proti wyraženinám, raku a malomocenství. Z wlny semenowé dělají traud; též jí wycpáwají madrace. Z listáw prý w Persii prýští se hmota cukrowitá, *cukr ochorský.*

Tolita. Cynanchum. Schwalbenwurz.

Koruna příkolowitá, 5dílná. Brylky pelowé břichaté. Blizna špidlatá. Měchýříky hladké.

T. monspelská. C. monspeliacum *Lin. Cav. ic. t.* 60. *Jacq. rar. t.* 340. Apocynum IV. *Clus.* 1. *p.* 126. Kořen dlauhý, plaziwý, wětewnatý, co prst tlustý, wypaušti lodyhy zelinné, lysé, oblé, pnulé, mléčnaté, někdy zwýší muže; listy řapíkaté, okrauhlosrdčité, přiostré, obyčejně tupé a hrotité, lysé, měkké, přížebernaté, špinawě šedozelené; kwěty drobné, bělawé, na wrcholících pobočních, okolikowitých; ušty korunowé kopinaté, podlauhlé, auzké, nejrozloženější. — Na pomoří we Španělích jižných, Francauzích, Wlaších a Řecích. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Mléko prudké, zahuštěné, jest *scamonium monspeliense*, jež násilně počišťuje.

T. pospolitá. C. Vincetoxicum *R. Brown.* Asclepias Vincetoxicum *Lin. Plenk t.* 154. *Schk. t.* 55. *Hayn.* 6. *t.* 30. *Düsseld.* 3. *t.* 10. Lašťowičník *Mat. Háj.* 312. — *Wd.* 286. *C.* Tolita. Kořen úkosný nebo rownowážný, uzlatý, obyčejně překausnutý, na mnoho mrcasů silných, bělawých rozdělený a wypaušťující lodyhy přímé, 1½ — 3′ wysoké, skoro přímé, jednoduché, na meziuzlí s čarau z pýří kadeřawého na dél znamenané, jinak lysé; listy stříčné, řídko přesleněné, a trojnaté, krátkořapíkaté, z dola srdčitého wejčité nebo wejčitopodlauhlé, zakončité, nejcelejší, po žíle, žebrách a kraji jakož i řapík pýřité; okolíky ojedinělé nebo dwojčatné, poboční, na hořejším dílu lodyhy jednoduché nebo prorostající; stopečky mnohokrát delší nežli stopka; kwěty bělawé, u wnitř lysé, s wěncem žlutawým; měchýříky 2″ dlauhé, rowné, prauzečkowané, lysé, bledě hnědé; semena s čuprynau dlauhau, bílau. — Na skalách, suti, w největším dílu Ewropy daleko až k seweru. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Kořen čerstwý jest zápachu silného nepříjemného, chuti zasladlé a potom nahořkloostré, působí dáwení, žene na pot a na moč; druhdy se potřebowal proti wodnotělnosti, starým wředům a uštknutí hadímu (*radix Vincetoxici*). Nať w sobě mnoho mléka má.

T. oliwolistá. C. oleaefolium *Nectoux. voy. t.* 3. C Arghel *Delisle aeg. t.* 20. *f.* 2. *Hayn.* 9. *t.* 38. *Düsseld.* 1. *t.* 13. Arghel. Keř přímý, 2střewičný; wětwe lysé, dřewnaté, bělawé, oblé. Listy sotwa řapíkaté, stříčné, 2palečné, kožowité, wejčitokopinaté, ostré, swraskalé, na líci lysé, na rubu pýřičkowané, wywýšenými tečkami bě-

lawé; chocholíky úžlabíčkowé, na předlaubých stopkách, na dwé klané, 5—6kwěté; ušty kalichowé kopinaté; koruny bílé, málo delší kalichu. — W Egyptu hořením a Nubii. ♃.

Drobný list bývá přimíchán w sennes aleksandrinský, který pak náležitě počišťuje. We wlasti ale potřebují měchýříky na místo senny.

www.libtool.com.cn

Dužnowěnec. Sarcostemma. Fleischkrone.

Koruna kolowitá. Brylky pelowé připewněné, wisuté. Blizna přítupá. Semena čuprynatá.

D. bezlistý. R. et Schult. Cynanchum viminale *Lin.* Euphorbia viminalis *Lin.* Keř pnulý, složený z několika proutků muže wyšších, tlaušťkau brko nemnoho přewyšujících, wybánějících mnoho rozeh dužnatých, mléčnatých, zelených, prutowitých, spletených, stříčných, docela bezlistých, bradawicemi stříčnými opatřených; kwěty we chomáčích. — Na pomoří w Africe a w hájích Indie wýchodní. ♄.

Mléko z rozeh jest mírné, nakyslé, a tudyž se potřebuje na cestách k uhašení žízně.

D. traudowý. S. pyrotechnicum *R. et Schult.* Cynanchum pyrotechnicum *Forsk. Delisle aeg. t.* 20. *f.* 3. Keř wzpíná se na wysoké kře; wětwe rozkladité, oblé, lysé, klaubnaté, docela bezlisté; stopky dole ojedinělé, někdy podwojné nebo potrojné, ½″ dlauhé, bradawičnaté, bělawé, na konci nesaucí kwětůw 10 strbaulených, na stopečkách niťowitých, huňatých, žlutawých; kalich malý, zwonkowitý; koruna 5dílná: uštůw na wrchu žlutých, dole a wezpod zelených, kopinatých, rozložených, po kraji podchlípených. — W Arabii. ♄.

Dřeň wětwowý na místo traudu potřebují.

D. maučnatý. S. stipitaceum *R. et Schult.* Asclepias stipitacea *Forsk.* Keř 2loketný, přímý, rozkladitý, nejwětewnatější, bezlistý; kmeny tmawě modré, poprášené maučkau autlau, bělawau, wětewnaté, nepnulé; rozhy stříčné s jednau obyčejně wadnaucí; články kmenowé 3palečné, na klaubech zaužené; stopky krátké, u kolínek nebo z konců rozhowých wyniklé, nesaucí 12 stopeček niťowitých, odstálých, 1kwětých; koruna uštůw 5, zelených po kraji podchlípených, stopečky kratších; měchýříky 3palečné, šídlowité, tam ploché, 1brázdé, tu nadduté, zelené, lysé. — W Yemenu po lesech. ♄.

Celá rostlina mnoho mléka obsahuje; we wlasti jedi rozhy její.

Secamona. Secamone. Sekamone.

Wěnec tyčinkový 5lupenný. Brylek pelowých 20, hladkých, jsaucích po čtyrech připewněné na konec bliznu bezbrázdé. Blizna na konci ztěsněná.

S. obecná. S. Alpini *R. et Schult.* Periplopa Secamone *Lin.* Secamone *Alp. aeg. t.* 134. Keř na stromech točiwý, hladký; listy střičné, řapíkaté, kopinatoeliptičné, hladké, na rubu bledší, žebernaté; laty úžlabičkowé, střídawé, roztrojené, listu kratší, nahoře nejsloženější; kwěty drobné, bílé, u wnitř srstnaté, na stopečkách pýřitých, náryšawých. — W Egyptu a na Předhoří dobré naděje. ♄.

Z rostliny té prýští se žláwa žlutá, palčiwá, jež wyschlá slowe *sekamone* a následně na stolici žene; jest prý *scamoniam ginyonské.*

S. dáwná. S. emetica *R. Brown.* Periploca emetica *Retz. Willd. phytogr.* 1. *t.* 5. *f.* 2. Keř pně oblého, kůry rozsedalé, swraskalé; listy nejkratšeji řapíkaté, čárkowitokopinaté, bezžebré, nejcelejší, lysé; wrcholíky úžlabičkowé, chudokwěté; stopky pýřité, nejmenšími listeny podepřené; kalich krátký, pýřitý, tupozubý; koruna hluboce 5dílná, lysá: uštůw čárkowitých, tupých. — W Indii wýchodní u paty wrchůw. Kwěte w létě. ♄.

Užiwají ji k dáwení.

Swidina. Periploca. Schlinge.

Prašníky na hřbetu wausaté. Brylky pelowé připewněné na konec rozšířený blizny ojedinělé, ze 4 složené. Blizna přitupá. Měchýřiky walcowité, nejrozewřenější, hladké. Semena čuprynatá.

S. obecná. P. graeca *Lin. Duham.* 2. *t.* 21. *Schmidt t.* 46. Keř do wýšky 10 ano i 40′ se pnauci; listy střičné, krátkořapíkaté, wejčitopodlaublé nebo waječné, ostré nebo tupé, anobrž i wykrojené, nejcelejší, lysé, na líci sytozelené a lesklé, na rubu bledě zelené, síťkowané; kwěty na wrcholcích konečných, rozsochaných wonné; kalich hnatopýřitý: uštůw wejčitých, ostrých; koruna 1″ w průměru na plocho rozšířená: uštůw čárkowitých, tupých a wykrojených, wně zelenawě žlutých, u wnitř špinawě nachowých, po kraji běloňuňatých; wěnec tmawě nachowý, z lupenůw čtyrúhlých, po kraji obak atlustlých, na konci mělce wykrojených a odtud wypauštějících růžek: měchýřiky 3—4″ dlauhé, dříwe konecma spojené, pak oddělawše se rozčapené. — W Lewantu a Řecku. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Keř dobře se hodící k pokrývání stěn a laubí, a naše mírné zimy dobře snáší. Nabubřen jest mlékem prudkým, jedovatým, jež potřebují k umoření wlkůw, anobrž zahuštěné ku počišťowání na místo skamonia.

www.libtool.com.cn

Řád 143.

TOJEŠŤOWITÉ. *APOCYNEAE.*

Kalich prostý, na patero (pořídku na čtwero) klaný. Koruna srostlolupenná, podplodní, prawidelná, na patero klaná, nebo 5dílná, w paupěti střechowitá, padawá. Tyčinky patery (přeřídko 4) nákorunní, s ušty korunowými střídawé: nitky prosté; prašníky 2pauzdré, na dél pukající, často na blizně ležící; pel zrnatý. Waječník: woreček dwojitý, 1pauzdrý nebo jednoduchý, 2pauzdrý, mnohowaječný nebo pořídku 1waječný. Čnělky 2, někdy w 1 srostlé. Blizny dwě nebo jedna. Plod: měchýřky nebo peckowice dwojité, anebo tobolka, peckowice, bobule, nejčastěji 2pauzdré; plody částečné a pauzdra mnoho — jednosemenná. Semeno někdy čuprynaté, bílečnaté nebo skoro bezbílečné. Kel obyčejně rowný: děloh listowitých, kořínku obyčejně wzhůru obráceného.

Stromy, kře, byliny, obyčejně mléčnaté. Listy střídné nebo přeslenčné, přeřídko střídawé, nejjednodušší rownoběžně žebernaté, bezpalisté anebo místo palistůw dole na řapíku opatřené brwami nebo žlazami. Kwěty prawidelné, obojaké, w úžlabíčkách ojedinělé anebo konečné na wrcholících.

Řád ten obsahuje asi 300 rodůw (w 57 pokoleních), které skoro wšecky přebywají mezi obratníkoma a w končinách poblízkých. Ewropa má toliko 5 rodů z 3 pokolení. Nejmnožší krásnokwěté chowají se po wlastech w zahradách ozdobau. Mléko w nich obsažené obyčejně prudké, hořké, anobrž i jedowaté; semena některých mají prwek přejedowatý. Jiné mají prwky swraskawé a silice. Protož we wlastech jsau znamenitými léky. Z mléka některých dobýwá se kaučuk. Málokterých mléko jest mírné a může se požiwati; listy jiných a plody dužnaté jsau jedlé. Z listí některých dobýwají barwinu modrau a ze semen olej.

Podřadí počítají troje.

1. *NAHOŠKOWITÉ.* Měchýřky 2, oddělené anebo tobolka 2pauzdrá, mnohosemenná. Bílek skrowný nebo nižádný.

2. *KULČIBOWITÉ.* Bobule nebo tobolka 2— (řídko 1—) pauzdrá, 2— mnohosemenná. Semena šůtowitá s bílkem mnohým, obyčejně rohowitým.

3. *CHRASTOLOWITÉ.* Peckowice 2, oddělené nebo srostlé, 1semenné. Bílek tenký, dužnatý nebo rohowitý, rozhlodaný.

Podřadí 1.

www.libtool.com.cn

NAHOŠKOWITÉ. ECHITEAE.

Nahoška. Echites. Klammerstrauch.

Koruna řepicowitá, uštův krajowých 5, nestejnostranných, Worečky 2. Čnělka jediná, niťowitá. Měchýříky autlé.

N. nejkrašší. E. suberecta *Jacq. am. t.* 26. — *pict. t.* 33. Keř 10—12′ zwýší, sotwa točiwý, sehnutý; listy přiwejčité, hrotité, hned lysé, hned na rubu šerpiwé; stopky mnohokwěté; kwěty weliké, ozdobné, žluté; kalich uštův kopinatých, padawých; koruna trubky wálcowité, co kalich dlauhé, srstnaté, ústí zwonkowitého, nejobšírnějšího, kraje z uštův nestejně přiokrauhlých, úkosných, co ústí dlauhých; žlázy podduté, podlauhlé, zdélí waječníka; nitky u počátku ústí; prašníky šípowité; měchýříky předlauhé, wálcowité. — Na Jamaice a Domingu. Kwěte skoro pořád. ♄.

Celá jest plná mléka bílého, jedowatého; několik gránův kořene umoří psa. Jed *wurara* nazwaný prý z něho se dělá.

N. protičemowá. E. syphilitica *Lin.* Strom mléčnatý; listy střídné, krátkořapíkaté, wejčité, weliké, píchowé i delší, žilnatožebernaté, ostré, nejlysejší; stopky úžlabíčkowé, sochaté, a wětwe opět rozdělené na dwa klasy kratší, kwítím wšude pokryté; koruna větší, bílá, podobná jinorodowým, kraje welikého, rowného; blizna jako brčálu; měchýříky 2, rozewřené. — W Surinamu. 5.

Zwařenina z kati wůbec známý lék Surinamínův proti čemě.

N. pýřitá. E. pubescens. *Plenk t.* 119. Codaga Pala *Rheed.* 1. *t.* 47. Strom malý; listy ostře wejčité, pýřité, 6″ dlauhé, 2″ široké; kwěty stopečnaté; koruny kolowité, bílé, wonné; měchýříky wálcowité, píchowé. — W Indii wýchodní. Kwěte w plišti.

Kůra hořká potřebuje se proti běhawce, anplawici a dnám, semena wyhánějí hlisty (*cortex antidiscentericus, Conessi*).

Toještě. Apocynum. Apocynum.

Koruna zwonkowitá zakulatělá, na patero klaná. Zaubkův 5 ostrých, w trubce korunowé zawřených. Tyčin-

ky zawřené. Prašníky šípowité, s prostředkem blizny spojené, uštůw zadních bez pelu. Worečky 2. Čnělky přižádné. Blizna rozšířená, na konci homolowitá. Šupin 5. Měchýříky štihlé, oddělené.

T. mucholapná. A. androsaemifolium *Lin. Lam. t.* 176. *f.* 1. *Schk. t.* 53. A. canadense *Boec. sic. t.* 16. *f.* 3. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha přímá, odstále wětewnatá, 2střewičná, červenawá; listy střičné, širokowejčité, na líci lysé, sytě zelené, na rubu bledé, po žebrách chlaupkowané, 2″ dlauhé, 1″ široké na řapíku 1‴ dlauhém; wrcholíky konečné a boční, chudokwěté; kwěty drobné, bílé, červené, čárkowané, konwalinkowým podobné; měchýříky šídlowité, lysé, 2½″ dlauhé, hnědé. — W Kanadě a Wirginii, u nás w zahradách obyčejná. Kwěte w lipnu až do řijna. ♃.

Celá rostlina plná mléka bílého, ostrého a hořkého; kořen léčí slabý žaludek, u wětším dawku ale jej přewracuje. Mauchy ssajíce med z kwětůw za sesánek se polapují, a zahynuwše zůstáwají wiseti; někteří domnjwají se to býti následkem otráwení, jiní ale, a to s wětší k prawdě podobnosti, připisují to sewření sesánku našího prašníky šípowitými.

T. konopná. A. cannabinum *Ait.* A. canadense *Moris* 3. *s.* 15. *t.* 3. *f.* 14. Lodyhy přímé, 3střewičné, nahoře pýřité, nárysawé; listy kopinaté, obak ostré, krátkohroté, na líci roztraušeně chlupaté, na rubu plsťnaté, 2—3palečné, podepřené řapíkem pýřitým, 2‴ dlauhým; wrcholíky latnaté; stopky jakož i kalichy pýřité; korunky zelenawě bílé, jichžto trubky zdělí kalichu; měchýříky šídlowité. — W Kanadě a Wirginii. Kwěte w srpnu a září. ♃.

Z lodyh dělají w Americe severné konopí, jež indickým (*Indian-Hemp*) zowau. Wyhánějíc z kořena mnoholetého mnoho lodyh, rostauc bujně a nežádajíc půdy dobré, mohlaby u welikém množstwí sázená prospěšnau býti.

T. adriatská. A. venetum *Lin. Lobl. hist. ic.* 372. *f.* 1. 2. Lodyhy oblé, zelenawé nebo počerwenalé, 2střewičné a wyšší, střídawě wětewnaté; listy střičné, přisedawé, podlauhloeliptičné, lysé, hrotité, dole zaužené; wrcholíky latnaté, pobočni a konečné; kwěty zwonkowité, červené nebo bílé; kalich zdělí trubky korunowé, plstí maukowitau pokrytý. — Na ostrowech adriatských, na březích černomořských, na patě Kawkasu. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Z lodyh její možná také jako z předešlé dobýwati konopí. Kwěty jako prwní rody lapají mauchy chtějící w nich med ssáti.

T. jedlá. A. reticulatum *Lin.* A. indicum *Lam.* Olus crudum *Rumph* 5. *t.* 40. *f.* 2. Pně dřewnaté, krátké,

wypaušťějí révy dlauhé, autlé, hladké, wětewnaté, pauklé, listnaté; listy řapíkaté, wejčité, dole srdčité, zakončité, obak nejlysejší, na líci žeber úkosných; kwěty drobné, zelenawě bílé, úžlabičkowé, wrcholičené, na stopkách listu kratších a listeny nejkratšími, ostrými; měchýříky obyčejně ojedinělé, 4—5″ dlauhé, na prst tlusté, zelené. — W Indii wýchodní. ♄.

Mléko toliko w měchýříku se nachází a nikoli w ostatních dílech. Wina semenowá leskne se co atlas. List jedí surowý se ságem, ořechy kanárowými a d.; též je swářejí s rybami; listí ženám prý zmnožuje mléko. Kořen prý pomáhá zkaženému žaludku, rybami anebo raky jedowatými naplněnému.

Bobkowníce. Nerium. Oleander.

Koruna řepicowitá, w ústí wěnčená lupeny roztrhaně na mnoho klanými; kraj uštůw zkraucených. Tyčinky z prostřed trubky korunowé wyniklé. Prašníky šípowité, s bliznau spojené. Worečky 2. Čnělka niťowitá na konci rozšířená. Blizna tupá. Zaubky we dně kalichu wně koruny. Měchýříky oblé.

B. obecné. N. Oleander *Lin. Plenk t.* 128. *Lam. t.* 174. *Schk. t.* 52. Růže bobkowá *Mat. Wel.* 399. Keř 6—15′ zwýší, wždy zelený; listy přesleněné, trojnaté, řídko střičné, široce čárkowitokopinaté, špidlaté, w kratičký řapík zaužené, nejcelejší, po kraji málo podchlípené, skoro rownoběžně žebernaté, na rubu autle síťkowanožilnaté, kožowité, tuhé; kwěty na wrcholících welikých, řidaunkých; kalich malý: uštůw kopinatošídlowitých, odstáwajících; koruna 1½″ dlauhá, a na kraji taktéž široká, růžowá nebo karmínowá, řídčeji bílá nebo mdle hlínožlutá; lupeny w ústí na 3—4 nebo wíce zubůw rozklané; měchýřík 3—4″ dlauhý, skoro wálcowitý, na dél prauhowaný, hnědý; semena s čuprynau nahnědlau. — W Lewantu až do Indie wýchodní, w Africe sewerné a Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Jeden nejzdobnějších křůw, u nás wůbec w kruhulích chowaný. Pln jest mléka ostrého, jedowatého, jehož wýzew může býti nebezpečen; ano wyprawují, že w horkých krajinách delší mečkání u kře tobe škodí, u nás ale w zahradách chowaný té moci nemá, jakto mnoholetá zkušenost dokazuje. Listy mečí we Wlaších domácí dobytek u p. krawy, osly, nazrawší se jich náhodau. Prášken z kůry zahánějí krysy a myši. Zwařenina z listu nebo prášek jejich w mast rozdělaný zapuzuje nečest, swrab a liše.

B. wonné. N. odorum *Ait.* N. odoratum *Lam.* N. indicum *Herm. hugd. t.* 148. Tsjovanna areli *Rheed.* 9. *t.* 1. Podobná předešlé, jest ale nižší; listy čárkowitokopi-

naté, a lupeny wěncowé w ústí korunowém na částky niťowité rozklané. — W Indii východní na pořící a pomoří. Kwěte pořád. ♄.

W zahradách našich též se nachází a bývá plnokwětá (*Rheed. 9. t. 1. Herm. lugd. t. 449. Comm. amst. t. 28.*), s wěncem dwojnásobným, jehož řada wnitřní větší, kadeřawá, růžowá, wnějšná tmawěji červená. U nás kwěte toliko w létě, we wlasti ale celý rok. Welmi woní. Též jest bělokwětý. Kůra kořenowá, jakož i listy jedowaté potřebují se wně proti wyraženinám.

Částoň. Wrightia. Wrightie.

Koruna řepicowitá. Ústí s wěncem z 10 šupin oddělených. Tyčinky čumící, z ústí wynikající; prašníky šípowité, u prostředku se čnělkau spojené. Worečky 2 spojené. Čnělka niťowitá, na konci rozšířená; blizna užší Šupin 5—10 dole w kalichu kromě koruny, žádné podplodní. Měchýříky oddělené nebo spojené; semenice přirostlé.

Č. protiběhawečná. W. antidisenterica *R. Brown.* Nerium antidisentericum *Lin. Plenk t.* 119. N. indicum *Burm. zeyl. t.* 77. Strůmek 8—10střewičný, ozdobný; wětwe lysé, listnaté, s korau popelawau; listy střičné, wejčitopodlauhlé, krátce zakončité, lysé, nejcelejší, 2½—3″ zdélí, 1″ zšíří; kwěty na chocholících příkoneèných, bílé, wonné, welikosti a twaru jasmínowých; kalich pýřitý; koruna trubky kalichu šestkrát delší, ústí 10 šupinami opatřeného; měchýříky 2, na konci spojené až do wypaušténí semena. — W Indii wýchodní, w Malabaru a na Ceylonu. Kwěte pořád. ♄.

Zpařeninu ze syrowátky a kůry toho stromku rozmělněnau užiwají proti plynutí břicha; podobným způsobem slauží kůra kořenowá.

Č. barwířská. W. tinctoria *R. Brown. Zimmerm. Tb. d. Reis.* 11. *p.* 132. *ic.* Strom 15střewičný; listy eliptičnokopinaté a wejčité, zakončité, lysé; wětwe a chocholiky rozewřené; koruna trubky dwakrát delší kalichu; měchýříky oddělené. — W Indii wýchodní. ♄.

Z té dobywají barwu modrau, na místo indychu užíwanau.

Wolnoš. Alstonia. Alstonie.

Prašníky kopinaté, na dél pelonosné, od blizny oddělené. Worečky 2. Čnělka niťowitá, na konci rozšířená. Blizna přihomolowitá. Měchýříky oblé.

W. dlauhoplodá. A. scholaris *R. Brown.* Echites scholaris *Lin.* Pala *Rheed.* 1. *t.* 45. Lignum scholare

delší, kraje na patero klaného. Kraužek okolo vaječníka. Tyčinek 5, w ústí wyniklých. Prašníky přisedawé, šípowité. Blizna hlawowitá, u prostřed zaužená a tudy jakeby dwojnásobná. Tobolka okrauhlá, smačknutá, kožowitá, dlauhými kolci ježatá, 2chlopná, mnohosemenná. Semena okrauhlá, blanowitě obraubená, na kraje chlopňowé připewněná, dwojřadě střechowitá.

O. hrubokwětý. A. cathartica *Lin.* A. grandiflora *Lam. t.* 171. *Herit. sert.* 4. *t.* 24. *Wendl. sert. t.* 22. Orelia grandiflora *Aubl. t.* 106. Keř šplihawý; wětwe uzlaté, na konci listnaté: listy na každém kolínku 3—4 přesleněné, wejčitopodlauhlé, lesklé, zakončité, tupé, na rubu rezawé; kwěty chomáčené, úžlabíčkowé, na stopkách příhuňatých, sochatých, tuhých, žluté, přewelikó. — Na pomoří podlé řek w celé Kajeně a Surinamu. Kwěte w červnu až do září. ♄.

Zwařenina listová prospíwá dle Linnéa proti kolice malířské.

Podřadí 2.

KULČIBOWITÉ. STRYCHNEAE.

Karanda. Carissa. Carisse.

Koruna nálewkowitá, kraje 5dílného, ústí nahého. Tyčinek 5 zawřených. Waječník 2pauzdrý, pauzder chudosemenných. Čnělka niťowitá. Blizna dole rozšířená, na dwé klaná. Bobule 2pauzdrá, jedno — mnohosemenná. Semena štítowitá.

K. obcond. C. Carandas *Lin. Lam. t.* 118. *f.* 1. *Roxb. t.* 77. Carandas *Rumph* 7. *t.* 25. Keř nebo strůmek 12—18′ wysoký; kmen ztlauští stehna; wětwe rozkládité; listy střičné, wejčité, hrotité, síťkowanožilnaté, tupé, hladké, nejcelejší 2″ dlauhé, 1½″ široké, řapíkaté; z úžlabíčka (nikoli ze wšeho) wynikají trny střičné, listu kratší, odstálé; stopky příkonečné, dwojčatné, 3kwěté, zdélí stopeček; kwěty bílé, jasmínowým podobné, slabě wonící; bobule jako malé kulky ručničné, žlutawé, pak černé, jako trnky trpké, 2pauzdré, pauzdra o 4 semenech, jichž obyčejně toliko 1 dozrává. — W Indii wýchodní. Kwěte w únoru až do března. ♄.

Z kmenu a plodůw rozmačkaných prýští se mléko. Owoce uzralé wůbec požíwají k občerstwení, též do octa nakládají, k čemuž lépe wšeho jiného se hodí; pak je jedí jak oliwky nebo kaparky. Pro trny hodí se keř do plotůw; wětwe zmládí spletau a tolikéž jednomu kmenu dají růsti a owoce nositi.

K. arabská. C. edulis *Vahl.* Větve sochaté, oblé, nahoře huňaté, dole lysé; trny 2, w rozporách střičné, odstálé, oblé, lysé, na konci červené, dolejší větší 1palečné; listy střičné, přísedavé, vejčité, ostré, bezžebré, nejcelejší, tuhé, lysé, mezi každau rozporau jedině dwé, na větwích kwětaucích obyčejně troje dwé, jichžto wnešné větší ostatních; řapíky nejkratší; stopky konečné, dwě někdy tři, přípětikwěté; kalich přichlupatý, 5dílný: uštůw šídlowitých, brwitých; koruna trubky rowné, uštůw kraje kopinatočárkowitých; tyčinky nedaleko ústi korunowého; bobule 2semenná. — W Yemenu a Abyssinii. ♄.

Owoce we wlastech jedí.

Kulčiba. Strychnos. Krähenaugenbaum.

Kalich 5zubý nebo 5dílný. Koruna trubkowitonálewkowitá: kraje rozloženého, 5dílného, w paupěti chlopnitého. Tyčinek 5, z ústí wynikłých. Waječník 2pauzdrý, mnohosemenný. Blizna hlávkowitá. Bobule kulowatá, s kůrkau chruplawau, u wnitř dužnatá. Semena na semenici střední štítowitá, mnohobílečná.

K. obecná. S. nux vomica *Lin. Plenk t.* 117. *Roxbl t.* 4. *Düsseld.* 7. *t.* 9. 18. *t.* 28. Caniram *Rheed.* 1. *t.* 37. Wraní oka. Strom okázalý, koše hustého, kmenu 8' tlustého, korau šerau oděného, větví uzlatých, rozeh střičných, lysých, oblých, popelawých, nejhladších; listy střičné, příokrauhlé, příkožnaté, hladké, obak lysé, nejcelejší, na rubu 3—5žilé, řapíkaté; chocholíky příkonečné, krátké, pýřité, z větwiček nemnohých, střičných, dole s listeny malými, huňatými, šídlowitými; kalichy krátké, o 5 zubech ostrých; koruna bělawá, dwakrát delší kalichu, trubkowitá, baňatá, uštůw krajowých ostrých, podhnutých, trubky kratších; tyčinky sotwa čumící; blizna tupá; plod kulowatý, zwící pomaranče, hnědočerwený, dužnatý, 1pauzdrý; semena mnohá (5), plochá, okrauhlá, $^3/_4$″ široká, na druhé straně poddutá, šedopopelawá, příhedwábnitá, leskłá. — Na Koromandelu, Kočinčíně. Kwěte w létě. 5.

Kořen a kůra přehořké, a prwní se má za jistý prostředek proti hadímu jedu a zimnicem wně a wnitř, listy proti dnám. Semena (wraní oka) obsahují krutý jed, takže psi rychle jsní hynau, protož i k zapuzení krys, potkanůw a myší se potřebují, a ryby se jimi chytají. Neswědomito jest, když se přidáwají do silných napojůw, aby tím silněji opíjely. Jsau ale také lékem welmi mocným w nedužích rozdílných. Wšecky účinky zakládají se na obzwláštním prw-

ku, *kulčibovinu* (*Strychnin*) nazvaném a na jiném návitém. Dužina w plodech není jedovatá a jest potravou rozdílných ptáků.

K. hadí. S. colubrina *Lin. Ptenk. t.* 118. Modira Caniram *Rheed.* 7. *t.* 5. Strom předešlému velmi podobný, takže mnozí je mají za jednostejné. List vejčitozaokrauhlý, ostrý, přísedavý, obak lysý, třikrátžilý, rownoběžně žebernatý, řapíky zůstáwajíce na smítcích představují způsob rozwilin; wrcholíky pobočni, mnohokwěté; koruna wně huňatá; plod měkkoostenný. — W Indii wýchodní a na Molukách. Kwěte w dubnu a květnu. ħ.

Dřiwí jeho má příjmení *hadího* (*lignum colubrinum*), jelikož dle domnění jest neomylným lékem proti uštknutí brýláčímu.

K. čistiwá. S. potatorum *Lin. Roxb. t.* 5. Strychnos Tettan cotta *Retz. Gaert. t.* 179. Strom stříčnowětewný; listy střídné, nejkratšeji řapíkaté, wejčité, ostré, pětkrátžilé, žebernaté, obak lysé, nejcelejší; laty 4—6 z kolínek hořeních na rozhách chudokwěté, stopkaté, jednoduché; stopečky s listeny šídlowitými, drobnými; kwěty drobné, nachýlené; kalich nejmenší, 5zubý; koruna nálewkowitá, kraje plochého, 5dílného, ústí huninami dlauhými, bílými zawřeného; čnělka jednoduchá; blizna tupá; bobule kulowatá, zwící třešně, tmawě červená, 1semenná, semeno okrauhlé, obak ploché, lysé. — Na wrších Indie wýchodní. Kwěte w posuše. 5.

Zemkowé jedí dužninu owocní, která dřiwe sladká, pak ale hořká a swraskawá. Semena usušená slaužÍ k čištění kalné wody. Zemkowé nepijí wody čisté, studničné, oblibujíce sobě říčnau nebo rybničnau. K temu cíli utlučše silně semeno w nádobě hlinčné nejwětšwané naleji do ní wody a nechají ji státi; brzo sráží se kal na dno a zůstaní woda čistau a zdrawau. Ten prostředek jest mnohem zdrawější nežli kamenec, jejž někteří k témuž potřebují. K tomu cíli užiwají w Egyptě od nejdawnějších časů hořké mandle.

K. [illegible] S. spinosa *Lam.* Cucurbitifera arbor *Rheed. malab. t.* 170. *f.* 4. Strom zwýší 10—12'; koš rownoběžný; rušiw oble, lysé; listy střídné, obwejčité, zaokrauhlené nebo ostré, nejwýše 3" dlauhé, 2" široké, 5žilé, [illegible] a [illegible] jejich wynikají tuhý střídavě [illegible] delší řapíku, [illegible] na konci [illegible], ústův [illegible], sotwa [illegible] w [illegible] rozřezna; ty[illegible] w průměru [illegible], žlutawy

měkké, mnohosemenné. — Na pomoří a písčinách w Madagaskaru. 5.

Owoce má chuť lahodnau a welmi občerstwuje; w hrdle ale zůstawuje jakausi drasnatost, která jakoby náwěští dáwala, že není zdráwo mnoho owoce toho jísti.

K. pachyna. S. Pseudochina *Hillair. pl. us. t.* 1. Strůmek zakrsalý, 12′ zwýší; listy wejčité, pětkrátžilé, na rubu ryšawě huňaté, 4″ dlauhé, 2″ široké; hrozny složené, úžlabíčkowé, chlupaté; kwěty zelenawě bílé, 4‴ dlauhé; bobule žluté, 8‴ tlusté, obsahující semena 3—4, ploská, w dužnině zasladlé, chutné. — W krajich brasilských, Minas- Geraes a Goyaz nazwaných. 5.

Kůra hořká, *Quina do Campo* nazwaná, potřebuje se na místo chyny anebo hořce, a nemá jedowatiny w sobě jako jiné w tom rodu.

K. četík. S. Tieuté *Leschen. Ann. Mus.* 16. *t.* 23. Keř pnulý, na nejwyšší stromy wzstupující, z kmenu nižádné šťáwy neprýštící; kořen wniká do 2′ w zem, pak se rozkládá rownoměrně na mnoho sáhůw, ztlauští. jest ramena, oděn korau tenkau, červenawě hnědau, hořkau, z niž se dobývá wařením klejopryskyřice, kterauž k dělání *upasu*, jedu šípowého, nejzhaubnějšího, potřebují; když kořen čerstwý se nasekne, teče z něho šťáwa wodnatá, bezchutná, dokonce neškodliwá. Dříwí žlutawě bílé, newelmi twrdé, jakoby haubowaté, zápachu slabého, poněkud hnusného; kůra červenawá, na rozhách zelená a hladká; listy střičné, eliptičné, zakončité, 3žilé, lysé, tmawě zelené, zmládí červenawé, 3—4″ dlauhé, 2″ široké; rozhy mají způsob rozwilin hákowitých, střičnolistých, na konci ztlustlých, dole malým lístkem opatřených, takže se mohau míti za list pometalý; kwět a plod dosawád neznámé. — Na Žáwě we hwozdech skoro neproniknutých. ♄.

Kromě ančaru dáwá keř ten nejkrutější jed, kterým šípy se kalí. Jak řečeno, dobýwají jej z kůry kořenowé, již nastrauhanau waří w měděném hrnci, až zhustne na syrup; pak namíchají do ní některého koření. Tři libry kůry dáwají asi 8 lotůw wýtahu. Jed prostředkem žil a mizenic působí ztrnutí a udušení. Žáwající mají wodu mořskau za lék proti takowému trávení; nic prý ale nezpomáhá. Zwířata jedem tím trávená jedí beze strachu, wyříznuwše dříwe ránu kalenými šípem udělanau.

Odkalič. Ignatia. Ignatie.

Kalich 5zubý. Koruna nálewkowitá, předlauhotrubká. Tyčinek 5. Bobule wyschlá, 1pauzdrá. Semena

Kalich malý, 5dílný. Koruna řepicowitá, kraje obšírného, w ústí chlupatá. Tyčinky krátké. Blizna rozštípená. Bobule mnohosemenná.

S. ozdobný. H. speciosa *Gomez.* Mangaiba *Margr. t.* 122. *Piso t.* 76. Strom jako naše wišně; smítky klaubnaté, nahoře dwojsečné, s korau šerau, mléčnatau; listy střídné, podlauhlé, tuhé, hladké, $1^{1}/_{2}''$ dlauhé; kwěty 2—3, na okolících konečných, $1''$ dlauhé, česmínowým podobné, bílé, wonné; bobule zwicí šwestek ano i slepičích wajec, některé kulowaté, jiné wejcowité, plné mléka trpkého a hořkého, ježto nemohau se jísti, nežli samy od sebe upadnau, načež jsau zelenawě žluté, po jedné straně pěkně z čerwena kropenaté a obsahují dužninu bílau, měkkau jako máslo, náwinnau a přelahodnau; semen 5—6 žlutých, sladkých, kteráž s dužninau polykají. — W Brasilii; w Pernambuku a Bahii jsau ho celé lesy. Kwěte koncem zimy, t. w srpnu a přes 9 měsícůw zdobí se owocem. U Olindy zraje w listopadu nebo prosinci, na nejmnožších místech w lednu a únoru, nad Františkem řekau ale w dubnu a květnu. Též jej jako jiné stromy owocné sázejí. 5.

Upadlé owoce cudenně sbírají, a které není ještě dost měkké, nechají přes noc leżeti. Nedělá žádné nelibosti, byť se ho i sebe více snědlo. Nabubřelo jest mlékem, kteréž sebe menším přitlačením wytéká, přelahodně chutná, tak jako dužnina, ježto w hubě se rozplývá, welmi občerstwuje a zdráwa jest. Portugalci owoce nakládají, načež mu nic roweň není; tak je posílají také do Ewropy. Jest podiwnou, zdali w Americe jest pěknějšího a chutnějšího owoce. Ke štávy dělají také kaučuk a zhotowují nápoj příjemný, jenž prý přes míru pitý působí žlaznatosti.

Podřadi 3.

CHRASTAVOWITÉ. RAUWOLFIEAE.

Chrastawec. Crebera. Schellenbaum.

Kalich stálý, 5dílný. Koruna nálewkowitá: trubky kejowité, ústí 5hraného s 5 šupinami, kraje zwonkowitého, rozděleného na ústůw 5, ukosných, tupých. Tyčinek 5, krátkých, s prostředka trubky. Blizna třepenitá, jakoby na dwe klana. Peckowice kostěná, 2pauzdrá, 4chlopná; semena 2—4, dužninau masitau obkličená.

Ch. zwonkowitý. C. Thevetia: *Lin. Bot. mag. t.* 737.

Bot. rep. t. 231. *Piso t.* 308. Strom zwící naší hrušky, s korau šedau, mléčnatau, nahoře wětewnatý a listnatý; listy přísedawé, wejčité, ostré, příkožnaté, 3″ dlauhé, 2″ široké, wždy zelené, nejcelejší, lysé; kwěty asi 1½″ dlauhé, po 6—7 na stopce 3—4‴ dlauhé, konečné; koruna swětle žlutá, slabě zapáchající: trubky dwakrát delší kraje; peckowice zakulatělá, zpleštilá, zwící kaštanu, bílá; pecka trojhraná, lesklá, hladká. — W Brasilii na písku wlhkém. Kwěte pořád. 5.

Wšecky díly nabubřené jsau mlékem bílým, které obzwlášťě z rozeh ulomenýchse prýští. Strom poražený smrdí, takže není k ničemu; do wody uwržen omamuje ryby, takže rukama dají se chytati. Jádra obsahují jed nejrychleji mořící, takže diwochowé ze zášti, obzwlášťě mužowé nraženi ano i ženy, často pro wěc nepatrnau je sobě dáwají, rozmělňujíce je a podtají přiměšujíce do jídel aneb do tabáku. Skrupul jeho požřený činí prudčeji nežli kterýkoli jed, a co nejhoršího, není dosawád léku proti nim známého. Diwochowé neokáží Kwropanu toho stromu, aniž mu dají jeho jader, bojíce se, žeby on je mohl otráwiti, ale tají se s nimi, aby tím snáze swé pekelné trávení prowoditi mohli. Skořápky nawlekují na šňůry a nawazují na nohy obzwlášťě při tanci, aby skákajíce harašili. Nazywají se *ořechy hadími*, protože prý ušknutí hadí léčí, bywše roztlučeny a na ránu položeny.

Ch. úzkolistý. C. Thevetia *Lin. Jacq. am. t.* 34. — *pict. t.* 47. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 56. 57. Ycotli *Hern. mex. p.* 443. Strůnek ozdobný, nabubřený mlékem bílým, jedowatým, přímý, 12střewičný; smítky oblé, nepewné, opadalým listím bradawičnaté; listy čárkowité, zakončité, roztraušené, mnohé, wíce méně 4″ zdéli, na koncích rozhowých; stopky obyčejně 1kwěté, někdy chudokwěté, úžlabíčkowé; kwěty ozdobné, nejwonnější, weliké, žluté; plod zelený, ½″ tlustý, zakulatělý, zpleštilaunký, lesklý, na konci tečkama prohlubenýma znamenaný a brázdama na kříž běžícima, jichžto jedna patrnější skrze tečky prochází; pecka zpleštilá, tupě a nepatrně 4bočná, 2pauzdrá, 4chlopná; jádra ojedinělá. — Na Kubě, Martinice, w Akapulku a Panamě. Kwěte w dubnu až do června. 5.

Semeno potřebují proti ušknutí hadímu. Diwochowé potřebují peckowice na místo chřestaček.

Ch. sladkomléký. C. Manghas *Lin. Gaert. t.* 123. Arbor lactaria *Rumph* 2. *t.* 84. Odollam *Rheed.* 1. *t.* 39. Strom, jehož kmen ztlanští muže, s wětwemi odwislými, klaubnatými; listy střidawé, roztraušené na konci rozeh, širokokopinaté, řapíkaté, lysé, nejcelejší, 1′ dlauhé, 2″ široké, když padají co rak červené; hrozny konečné,

[illegible] nitův kopi- [illegible] : semena bílá, [illegible] armaté; kra- [illegible] trubka; ty- [illegible] trubky vyni- [illegible] vnitřkem trub- [illegible] : blizna vej- [illegible] kosibo vej- [illegible] po jedné straně [illegible] : semena 2 jakoby ka- [illegible] 5.

[illegible] [illegible] z něho oby- [illegible] [illegible] : z něho jest dobré na prach [illegible]. [illegible] se ale z něho olej [illegible].

Zmijowiec. Ophioxylon. Schlangenholz.

Kwaty mnohomanželné. Obojaké: Kalich na pate- [illegible] klaný; nitův nejmenších, rowných, ostrých. Koruna nálewkowitá, trubky dlauhé, nitowité, u prostřed ztlustlé, kraje na patero klaného. Tyčinky krátké. Blizna hlawkowitá. Hobule 2laločná, 2pauzdrá; semena drobná, okulnatěla. Samčí: Kalich na dwé klany. Koruna w dall mudlnikem walcowitým opatřená. Tyčinky 2.

Z. obvod. C. serpentinum *Lin. Lam. t.* 842. *f.* 3. [illegible] *t.* 389. Radix Mustelae *Rumph* 7. *t.* 13. [illegible] *t.* 47. Keř přímý, málowětewnatý; [illegible] [illegible] 4 přesleněné na každém kolínku, lysé, wej- [illegible], ostré, 4" dlauhé, mirně řapíkaté; kwěty [illegible], wůnlwé a samčí promíchané, na wrcholících [illegible], bělawé nebo červenawé. — Na Malaba- [illegible] a [illegible]. Kwete pořád. ħ.

[illegible] [illegible], krudý jako skla, chuti ři- [illegible] [illegible] kadidna a žlpem do těla [illegible] [illegible] [illegible] Tím wlastnostem prý se [illegible] [illegible] [illegible], která list žwýká, [illegible] [illegible] [illegible]. První slowe *Zmijowém kadidnu* (lignum [illegible] [illegible] [illegible] se přenáší.

[illegible] Aetia.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Tyčinek 5, za- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Čnělky 2, při- [illegible] [illegible] [illegible]

šené, dopola 2pauzdré. Semeno 2dílné. Bílek rohowitý, rozhlodaný. Kel rowný.

M. hwězdnatý. A. stellata *Forst gen. t.* 18. Pulasari *Rumph* 5. *t.* 20. Keř šplihawý, s wětwemi dřewnatými, tenkými, oblými, korau popelawau oděnými; listy po 3 přesleněné, kopinaté, tupaunké, nejcelejší, obak nejlysejší, 1½″ dlauhé, 4‴ široké, w řapík krátký se zužující, 1žilé, nejautleji rownoběžně mnohožebré; wrcholíky úžlabíčkowé, stopkaté, u rozdělení na wětwe s listenoma malýma, šídlowitýma, listu mnohem kratší; kalich z lupenůw 5, čárkowitošídlowitých, odstálých; koruna nálewkowitá: trubky kalichu mnohem delší, ušťůw 5 úkosných, wejčitých; waječník dwojčatný; čnělka jednoduchá, niťowitá; blizna hláwkowitá, wausatá; peckowice zwící wišně, obyčejně toliko jedna. — W lesech Indie wýchodní. Kwěte skoro pořád. ħ.

Kůra wonná potřebuje se proti slabému zažíwání a zimnicem zlým; též do Ewropy se zawáží (cortex Alyxiae) w kusech 6″ dlauhých, swinulých, u wnitř bílými hlatmi potažených.

Řád 144.

DOPĚRÁKOWITÉ. *LOGANIEAE.*

Kalich prostý, 4—5štěpný nebo tolikerodílný. Koruna podplodní: kraje 4—5-, řídko 10dílného, w paupěti zkrauceného. Tyčinek z koruny wyniklých tolik co ušťůw korunowých, řídko méně, prostých; pel prachowitý. Waječník 2-, řídko 4pauzdrý; waječka na ose, někdy semenici slaupowitau dělající, připewněná. Čnělka 1 s bliznau jednoduchau, řídko čnělky 2. Tobolka nebo bobule 2—4pauzdrá, mnohosemenná, někdy peckowice o 2—4 peckách. Semeno přímé nebo štítowitě připewněné, bílečnaté. Kel zawřený, kořinek často dolůw obrácený.

Kře nebo stromy, řídko byliny bezmléké. Listy střídné, jednoduché, nejcelejší. Palisty mezilapčné, často pošwowitě srostlé, přeřídko žádné. Kwěty obojaké, často prawidelné, na wrcholících anebo hroznech konečných aneb úžlabíčkowých.

Sem náleží 25 rodů (w 9—10 pokoleních) mezi obratníkoma obojího světa rozlosowaných; 45 náleží jich Nowému Hollandu. Co do učinkůw známe toliko následující.

Dopěrák. Potalia. Potalie.

Kalich kožowitý, barwený, 4dílný. Koruna zwon-

kowitá, na desatero klaná. Tyčinek 10, dole spojených. Blizna štítowitá. Bobule 2pauzdrá, mnohosemenná.

D. hořký. P. amara *Aubl. t.* 151. Nicandra amara *Willd.* Keř přímý, kmenův jednoduchých, uzlatých, co prst tlustých; listy střičné, podlauhlé, dole zaužené, na konci tupaunké, žilnu wystáwající protažené, $1^1/_2'$ dlauhé, 5″ široké; řapík krátký, dole rozšířený w pošwu objímawau; kwěty 3—5 na chocholíku stopkatém, úžlabičkowém, střičné, o stopečku opřené a dole listenem šupinowitým opatřené; kalich ryzý; koruna kratší kalichu, bílá, hluboce na desatero klaná; prašníky zelené; plod kulowatý, dužnatý, 6bočný, zwící wišně. — W pralesech guianských. Kwěte w kwětnu, zrá w říjnu. ♄.

Wšecky jeho částky jsau hořké; z mladých rozeh prýští se pryskyřice žlutá, která w ohni wydáwá zápach příjemný jako benzoem. Listy a rozhy potřebují w tisanách k léčení čemy; wětší dawky působí dáwení.

Řád 145.

HOŘCOWITÉ. *GENTIANEAE.*

Kalich prostý, 4—5dílný, řídko 6—12dílný. Koruna podplodní, 4—12štěpná, wadnaucí, přeřídko padající, w paupěti zkraucená, w ústí někdy s wěncem. Tyčinky z koruny wyniklé, obyčejně prosté, a jich tolik co ušťw korunowých, s nimiž se střídají. Pel prachowitý. Weječník 1, mnohowaječný; čnělky 2 nebo 1 a tenkrát na dwé klaná; blizny 2—1. Tobolka mnohosemenná, 2chlopná, buď 1pauzdrá, na krajích chlopňowých semenonosná, buď 2pauzdrá, s kraji chlopňowými do wnitř obrácenými, přehrádku dělajícími, a tak semenici osní dělajícími; nejřídčeji bobule mnohosemenná. Semena nahá, bílečnatá. Kel rowný, zawřený; kořínek k pupu čelící.

Zeliny, byliny, řídko kře. Listy střičné, řídko přesleněné anebo střídawé, nejjednoduší, obyčejně žilnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, konečné nebo užlabičkowé, ojedinělé nebo wrcholičené, někdy chomáčené nebo hroznėné.

Do toho řadu náleží asi 340 rodův (w 34—38 pokoleních) po celém světě rozbytowaných, z dolin až k wěčnému sněhu hor a zemí přítočnowých; největší díl náleží podnebí mírnému, takže severné zase bohatší jižného. Wšecky wyznačují se wytaženinau hořkau, odkud se honosí chutí více méně hořkau a počítají se k lékům posilujícím, protizimničným. Jinak ale nejsau užitečné. Mnohé pro ozdobu swého twaru a kwětův jsau w zahradách oblíbeny.

Rozděluje se na tré podřadí:

1) *PŘÍLITOWITÉ.* Tobolka jednoduchá, jednopauzdrá.

2) *TAULICOWITÉ.* Tobolka jednoduchá, jednopauzdrá.

3) *KALANKOWITÉ.* Tobolka z 2 pauzder oddělených složená; semena štítowitá.

www.libtool.com.cn

Podřadí 1.

PŘÍLITOWITÉ. GENTIANEAE VERAE.

Hořec. Gentiana. Enzian.

Kalich taulowitý, mázdrowitý. Koruna kolowitá, trubky nejkratší, dole 5—6 žlázkami opatřená. Tyčinek 5, prašníky w trubku srostlé. Čnělka 1; blizny 2, podwinuté. Tobolka wejcowitá, 1pauzdrá, 2chlopná, po krajích chlopňowých semenonosná, okwětím zwadlým zastřená. Semena mnohá, zpleštilolupkowitá.

H. žlutý. R. lutea *Lin. Plenk t.* 156. *Düsse.d.* 16. *t.* 15. *Rostl.* 1. *ob.* 59. Hořec *Mat. Háj.* 181. *b.* — *Wel.* 313. *b.* Kořen oddenku tlustého, oblého, prsténkowaného, swraskalého, přirozděleného, několik střewiců dlauhého, hnědého, u wnitř žlutého; lodyha oblá, hladká, lysá, 2—4′ wysoká, dutá; listy nejlysejší: kořenowé wejčitopodlaublé, 5žilé, nejlysejší, hladké, 6″ dlauhé, 2—3″ široké; řapíky žlabowité; listy lodyhowé dolení wejčité, sedawé, dole srostlé, hoření srdčitowejčité, nejhořejší srdčité, podduté, srostlé; z úžlabíčka listůw hořejších wynikají stopky tlusté, krátké, rozdělené na mnoho stopeček asi 1/2″ dlauhých, tkwětých, a tudy jakoby přesléneк; kalich wejcowitý, jednostranný, 3—4štěpný; koruna asi 1″ w průměru, kolowitá, žlutá: trubky nejkratší uštůw 5—6, podlaublokopinatých, ostrých; prašníky srostlé w trubku, po jedné straně na dél pukající; tobolka na kratičké nožce sedící. — Na pastwinách hor, jako jsau Pyreneje, Apeniny, Alpy, Tatry. Kwěte w lipnu a červnu. 4.

Kořen čerstwý welmi nepříjemně zapáchá, dříwe chutná nasladlé, pak welmi hořce. W lékárnách slowe *radix Gentianae majoris.* Dělají z něho nápoj líhowý i ohořčují jím kořalky a rosolky. Též jej dáwají do piwa na místo chmele.

Zátulak. Collaktea.

Kalich trubkowitý, mazdrowitý, po straně na dél pukající. Koruna zwonkowitá, kraje na patero neb na šestero klaného. Tyčinek 5—6; prašníky srostlé. Žlázky nižádné. Semena zpleštilá, mázdřitoobraubená.

Z nachowy. C. purpurea *Borkh.* Gentiana purpurea *Lin. Fl. dan. t.* 50. *Plenk t.* 159. Kořen oddenku obleho, tlustého, dlauhého, mnohohlawého, wně žlutého, u wnitř bílého, nahoře šupinatého; lodyha nepatrně 4hraná, zoblená, zelená nebo ponachowěla, 1—2″ zwýši; listy kořenowé wejčité nebo wejčitokopinaté, dole srostlé, hořejší kopinaté nebo širokokopinaté, dole zaužené, wšecky 5žilé, měkké, zelené; kwěty konečné 3—5—6, překrátce stopkaté; kalich podlauhlý, na konci 2—3zubý; koruna weliká, přikožnatá: trubky žluté, kraje nachowého, u wnitř tmawěji tečkowaného; waječnik wřetenowitý, nožkatý: blizna na dwé klaná, rozewřená: tobolka wřetenowitá, dlauhonožičná, dole s bradawičkami. — Na lukach pyrenejských, alpských, též w Norwegu. Kwěte w srpnu a září. 4.

Kořen se potřebuje jako předešlého.

Hořepník. Pneumonanthe.

Kalich trubkowitý, na patero klaný. Koruna zwonkowitá. Tyčinek 5; prašníky w trubku srostlé. Čnělka 1, krátká; blizny 2, podwinuté. Tobolka podluhowatá, 1pauzdrá. Semena mnohá, zpleštilolupkowatá.

H. uherský. P. pannonica *Schmidt. Rostl.* 1. *ob.* 60. G. pannonica *Jacq. aust. t.* 136. G. punctata *Jacq.* Kořen mnohohlawý, oblý, swraskalý, 1—2′ dlauhý, co prst tlustý, žlutohnědý, u wnitř zažlutlý; lodyha oblá, hladká, dutá, přímá, 1—2′ wysoka; listy kořenowé na řapících širokých, dole jakoby poswowitých, wejčité, wejčitokopinaté nebo eliptičné, 7—6″ dlauhé, 3—2″ široké, lysé, 5žilé; listy lodyhowé twarem jako kořenowé, zaužené w řapík krátký dole se stříčným srostlý, nejhořejší sedawé, wejčitokopinaté; kwěty sedawé (7—2), úžlabičkowé a konečné, hromadné a přesleněné, 1½″ dlauhé, welmi ozdobné; kalich trubkowitý, nepatrně 5hraný, na patero neb na šestero klaný: uštův přímých, přistejných, kopinatých, ostrých, co trubka kalichowá dlauhých; koruna kolowitá, nachowá, tečkami tmawějšími akropená: uštův obwejčitých, nejtupějších, zdélí třetiny

korunowé; choboty nejtupější; tyčinek 5—6—7; prašníky srostlé; vaječník nožkatý; tobolka nožkatá, dole 6—7 bradawičkami opatřená — Na pastwinách a lukách horních na Alpách, Šumawě, Tatrách. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

H. tečkowaný. P. punctata *Schmidt.* Gentiana punctata *Lin. Jacq. aust. app. t.* 28. Welmi podobný předešlému; koruny obyčejně na 6 klané, zwonkowité, nejtečkowanější: uštův wejčitých, nejtupějších, s choboty nejtupějšími; kalich mazdrowitý: uštův stejných, trubky kalichowé delších, chobotův nejtupějších. — Na horách Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

H. zwonkowitý. P. campanulata *Schmidt.* Gentiana campanulata *Jacq. aust. app. t.* 29. Též k předešlým podobný; koruny na sedmero klané, zwonkowité, čárkowané, jednobarewné: uštův wejčitých, tupých; kalich přímázdrowitý: uštův nestejných, wejčitých. — Na horách korutanských, šwýcarských, na Pyrenejích. ♃.

H. tolitowitý. P. asclepiadea *Schmidt.* Gentiana asclepiadea *Lin. Jacq. aust. t.* 328. *Rostl. I. ob.* 91. Oddenek kořenowý mnohohlawý, oblý, nerowný, dlauhý, bledě hnědý, u wnitř bělawý, wětewnatý; lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, jednoduchá, nepatrně 4hraná; listy křížmostřičné, wejčitokopinaté, jakoby objímawé, ostré, lysé, 5žilé, 3″ dlauhé, 1′ široké: kwěty úžlabíčkowé, střičné, asi 1½″ dlauhé, ozdobné, sedawé nebo překrátce stopkaté; kalich trubkowitý, na patero klaný: uštův přistejných, kopinatočárkowitých, ostrých, s choboty nejtupějšími, pak po straně přes polowičku pukající; koruna pěkně modrá, někdy bílá: uštův wejčitých, chobotův nejtupějších. — Na pastwinách a lukách horních z Mauritanie po Ewropě wychodnější až k moři baltskému. Kwěte w srpnu a září. ♃.

Wšecky troje, obzwláště dwa prwní, w lékařstwí na místě hořce žlutého se potřebují a *kořeni gentiana* se nazywají.

Přílit. Ciminalis.

Kalich trubkowitý, zelinný, kraje na čtwero neb na patero klaného. Koruna zwonkowitá, po kraji na čtwero neb na patero klaná, se zuby meziuštými ostrými. Tyčinek 5; prašníky w trubku srostlé. Medníky žádné. Semena nezpleštilá, bezkřídlá.

P. obecný. C. Pneumonanthe *Borkh. Rostl. I. ob.* 62. Gentiana Pneumonanthe *Lin. Fl. dan. t.* 269. *Plenk*

t. 160. **Kořen tenký, wřetennatý, bělawý; lodyha přímá, 1″—1′ wysoká, nepatrně 4hraná; listy čárkowité, kopinaté, wejčitokopinaté, a hořejší čárkowité, střičné, sedawé, dole srostlé w pošwu objímawau, nejlysejší, 1žilé, tupé; kwěty úžlabíčkowé a konečné, ojedinělé, krátkostopečné; kalich zwonkowitý, lysý, o 5 ušteh s chobotý nejtupějšími; koruna 1½″ dlauhá, ozdobná, tmawě modrá, u wnitř někdy bíle tečkowaná. — Na pastwinách obzwlášte holaunkých po Ewropě celé z Anglie na Kawkaz, z Norwegu do Sicilie. Kwěte w srpnu a září. 4.**

Kořen hořký druhdy w lékařství potřebowali (*radix pneumonanthes*), též i list a kwět (*herba et flores pneumonanthes*).

Prostřelenec. Ericoila.

Kalich trubkowitý, na paterò klaný. Koruna na patero neb na čtwero klaná: ústí holého, uštůw celých. Medník žádný. Tyčinek 5; prašníky prosté. Semena mnohá nezpleštilá, bezkřidlá.

P. křížowý. E. cruciata *Borkh. Rostl.* 1. *ob.* 63. Gentiana cruciata *Lin. Jacq. aust. t.* 272. Prostřelené kořeni *Mat. Háj.* 182. — *Wil.* 215. Prostřelenec, hadownik. Oddenek kořenu kolmojdaucí, wřetenowitý, mnohowětewný, wětwí rozdilně spojených, a tudy jakoby prostřelený, wně nahnědle bílý, u wnitř bílý; lodyhá zdélí pídi wastaupawá, dole tenší a dwojbřitá, nahoře oblá; listy sedawé, křižmostřičné, dole w pošwu srostlé, auzkokopinaté, 3—1″ dlauhé, ½″ široké, 3žilé, tupé; kwěty úžlabíčkowé a konečné, přeslenčné, doleji ojedinělé; kalich zwonkowitý, přikolnatý, 4zubý, zubu jednoho wětšího; koruna palíčkowitořepcowitá: trubky nahoře baňaté, bělawé, kraje 4-, řidko 5dílného, swětle modrého, asi zdéli pětiny korunowé, s ušty wejčitokopinatými, ostrými, zubůw mezeních žlutých ostře na dwé klaných; wajíčník sedawý; tobolka sedawá; semena elipsowitá, hladká, hnědá hnědá, drobnička. — Na suchopařich wýslunných po Ewropě prostředau. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen [illegible] w lékařství welmi wážen, a nedáwno [illegible] (*radix pneumonanthes*) proti psí běsnosti.

[illegible] Chirayta Gentiana Chirayta *Roxb.* [illegible] Kořen sáhne dlauhý, marcasatowětewnatý; lodyha [illegible] wysoká, dole wětewnatá; listy [illegible] pošwowé; kwěty skoro [illegible] prašníky hadowité. — Na [illegible] 4.

Kořen a list hořké jsau výborným lékem jako hořec žlutý (*stipites Chiraytæ*); jest prý *calamus aromaticus* arabských lékařův. Též jím barwí na žluto.

Nostřek. Eurythalia.

www.libtool.com.cn

Kalich trubkowitý, zelinný, na čtwero nebo na patero klaný: uštův někdy nestejných. Koruna řepicowitá, wěnčená lupínky třepenitozubatými. Tyčinky 4—5; prašníky prosté. Semena nezpleštilá, bezkřídlá.

N. hořký. E. Amarella *Borkh. Rostl.* 1. *ob.* 64. Gentiana Amarella *Lin. Reichenb. ic.* 1. *f.* 118. 119. 2. *f.* 248. 250. Kořen letní, wřetenowitý, prohybaný, wně špinawě žlutý, u wnitř bělawý; lodyha přímá, 2″—1′ wysoká, wětewnatá wětwemi kratšími nežli meziuzlí, čtyrhraná; listy wejčitokopinaté, tmawě zelené, na rubu bledé, po lodyze dolů sbíhawé a ji čtwerhranící; kwěty ojedinělé, na stopkách kalichu kratších; kalich o 5 uštech kopinatých, ostrých, skoro stejných; koruna řepicowitá, kalichu dwakrát wětší, na patero-, řídko na čtwero klaná: uštův kopinatých, nejostřejších, bledě modrých; lupeny wěncowé z kraje ústního wyniklé, wejčité, ostře auzce rozsekané, přímé, protiuště. — Na lukách wlhaunkých, wyšších po Ewropě prostřední a studenější. Kwěte w srpnu a září. 4.

Nať druhdy potřebowali w lékařstwí jako zeměžluč (*herba Gentianellae*).

Zeměžluč. Erythraea. Tausendguldenkraut.

Kalich trubkowitý, 5zubý. Koruna nálewkowitá, na patero klaná. Tyčinek 5; prašníky odkwětlé zawité. Medník žádný. Čnělka jediná; blizny 2. Tobolka wřetenowitá, 1pauzdrá, 2chlopná, po krajích chlopňowých semenonosná, okwětím zastřená. Semena mnohá, nezpleštilá.

Z. lékařská. E. Centaurium *Pers. Hayn.* 1. *t.* 29. *Düsseld.* 6. *t.* 8. *Rostl.* 1. *ob.* 67. Gentiana Centaurium *Lin. Fl. dan. t.* 617. Zeměžluč menší *Mat. Hdj.* 181. — *Wel.* 212. *C.* Kořen ozimý, mrcasatowětewnatý, bledě hnědý; lodyha přímá, 1″—2′ wysoká, dole wětewnatá, obla, dutá, s meziuzlím listův delším; listy kořenowé na způsob růže rozložené, k zemi přitlačené, jako lodyhowé dolejší podlauhlokopinaté, jakoby nejkratšeji zakončité, tupaunké, hořejší kopinaté, ostré, wšecky nejlysejší; kwěty konečné, dohromady we wrcholík rozposta-

wené: větví a větviček rozsochaných; listeny čárkowité, odstávající, trochu delší kalichu sedawého, do pola na patero klaného; kalich uštův přímých, šídlowitých; koruna kalichu dwakrát delší, kraje z 5 uštův eliptičných, malíčko poddutých, růžowých; tyčinek 5, čumících: prašníky pak třikrát zawité; tobolka podluhowitá; semena předrobná. — Na pastwinách hlinatých, suchých, hajních po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♂.

Nať co lék žaludku slabému pomáhá (Centaurium minus); též místo chmele do piwa jí berau sládci šibalowé. Nawchli ji také k barwení na žluto a k wyděláwání kůže.

Žarcanka. Chlora. Chlore.

Kalich hluboce 8—10dílný. Koruna nálewkowitá, na osmero klaná. Tyčinek 6 překrátkých, z ústí wyniklých. Čnělka 1; blizna na čtwero klaná. Tobolka 1-pauzdrá, 2chlopná: chlopní po kraji semenonosných.

Ž. prorostlá. C. perfoliata *Lin. Schk. t.* 106. *Rostl.* 1. *ob.* 66. Zeměžluč menší *Mat Wel.* 212. *C.* (obraz prawý). Kořen letní, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 1″ zwýší, nahoře sochatá; listy kořenowé obwejčité, dole zaužené, na konci nejtupější, růžowitě po zemi rozložené, lodyhowé trojúhlowejčité, střičné a docela srostlé, ½″ dlauhé, nejtupější, ostatní ostré; kwěty žluté, 3—7, dlauhostopkaté, dělají na konci malý stažený wrcholík; kalich až dolů 8dílný: uštův šídlowitých, koruny kratších, 1žilých; koruna uštův podlauhlých, tupých. — Na lukách wlhkých Ewropy teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Nať hořká (Centaurium luteum) potřebuje se jako zeměžluč.

Ploskoplodka. Frasera. Fraserе.

Kalich hluboce 4dílný, rozložený. Koruna mnohem větší kalichu, nejhlauběji 4dílná, rozložená, u prostřed žlazau chlupatau opatřená. Tyčinky 4. Čnělka 1; blizny 2, tlusté, žláznaté. Tobolka wejcowitá, welmi smačknutá, po kraji hluboce wykrajowaná, příchruplawá, 1pauzdrá, po krajích chlopňowých semenonosná. Semen 8—12 eliptičných, mázdřitoobraubených.

P. hořká. F. Walteri *Michx. Bart. med. t.* 35. Bylina ozimá; lodyha 3—6′ wysoká; listy střičné nebo přeleněné, wejčité, podlauhlé; kwěty hromadné, zelenawě

žluté nebo přinachowělé. — W bahnech Karoliny dolení, též podlé jezer Pensylwanie a Nowého Boraku.. Kwěte w lipnu a srpnu. ♁.

Kořen přehořký snadně počišťuje horem a dolem; we wlasti jej potřebují jako my kořen kolombo.

www.libtool.com.cn

Ďubanka. Swertia. Swertie.

Kalich 5dílný. Koruna kolowitá, kraje rozloženého, plochého, 5dílného: uštův dole opatřených ďubkama mednatýma, po kraji třepenitýma. Tyčinek 5. Tobolka 1pauzdrá: chlopní po kraji semenonosných.

Ď. latnatá. S. perennis *Lin. Jacq. aust. t.* 243. *Rostl.* 1. *ob.* 68. S. paniculata *Lam.* Kořen krátký, hnědý, mnoho mrcasů tenkých wypauštějící, mnoholetý; lodyha přímá, nejlysejší, jednoduchá, 5—12″ wysoká; listy eliptičné, tupé, 5—7žilé, lysé, lesklé, kořenowé a nejdolejší w řapík zaužené, hoření sedawé, dolení střídawé, hořejší a příkwětní střičné; kwěty na latě konečné rozpostawené: wětwí a wětwiček střičných nebo toliko sochatých, 4hranných; stopečky ojedinělé, 1kwěté, 4hrané, ku konci tlustnaucí; koruna špinawě bledomodrá: uštův kopinatých, rozložených, trubky překrátké; tyčinek 5, kratších koruny, rozložených; waječník smačknutý; čnělka nejkratší, na dwé klaná; blizny 2; tobolka wejcowitá, smačknutá, delší kalichu; semena drobnička. — W rašelinách na jihu horních, na seweru nižších, po celé Ewropě. Kwěte w srpnu. ♃.

Kořen přehořký jakož i nať tu i onde na místo hořce se potřebuje.

Puchatka. Vohiria. Vohirie.

Kalich nejkratší, čihowitý, o 5 uštech přímých, ostrých, dole se šupinami 3—2. Koruna řepicowitá: trubky nejdelší, oblé, dole a nahoře nafauklé, kraje rozloženého, na 5 uštův wejčitých rozděleného. Tyčinek 5, řídko 6; prašníky w ústí přísedawé. Čnělka 1; blizna ufatá, jednoduchá. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, po krajích chlopňowých nesaucí semena mnohá, drobnička, w míšku zawřená.

P. růžowá. V. rosea *Aubl. t.* 83. *f.* 1. *Lam. t.* 109. Kořen složený z bulew co pěst welikých, neprawidelných, wně naryšawělých, u wnitř bilých a z mrcasů; lodyha na 3—4—5 wětwí rozdělená, wzstaupawá, uzlatá, na každém uzlu opatřená šupinama střičnýma, dužnatýma, malýma,

eliptičnýma, zakončitýma, listy dosazujícíma; kalich 2—3 šupinami podepřen: koruna růžová, s trubkau 1½" dlauhau. — W lesech guianských.

Garipowé jedí hlízy kořenowé w popelu upečené, jejichž chuť welmi zemákowé se podobá.

www.libtool.com.cn

Podřadí 2.

TAULICOWITÉ. CHIRONIEAE.

Hořepník. Exacum. Bitterblatt.

Kalich 4dílný. Koruna přízwonkowitá, na čtwero klaná: trubky kulowatonapuchlé. Tyčinky 4; prašníky rowné, nezawilé. Čnělka 1; blizna blawowitá. Tobolka smáčknutá, 2pauzdrá, mnohosemenná, na konci pukající.

H. latnatý. E. spicatum *Vahl.* Coutoubea spicata *Aubl. t.* 97. C. alba *Lam. t.* 79. Zelina lodyhy 2střewičné, někdy z nejhořejšího úžlabička wětewnaté, nepatrně ibočné: listy sedawé, obdálné, 2palečné, nejhladší, nepatrně žilnaté, nejčelejší: klas jehlatcowitý, skoro na píď dlauhý: listen pod každým kwětem šidlowitý; kwěty přesleněné (3—4); kalich trubkowitý: ušťůw kopinatých, welmi zaužených; koruna kalichu dwakrát delší, kraj w paupěti ihraný, zkraucený; tyčinky nitek dole rozšířených, nahoře klínawých; tobolka 4pauzdrá. — W Guianě a na Kayeně ☉.

H. wětewnatý. E. ramosum *Vahl.* Coutoubea ramosa *Aubl. t.* 28. C. purpurea *Lam. t.* 79. Zelina: lodyha přímá, čtyrhranná, střídně a jednoduše wětewnatá: listy palečné a delší, kopinaté, obrk ztenčené, nejčelejší, na hři nepatrně žilnaté, přikwětní užší, jichžto dolení delší kalichu, nejhořejší setwa zdeli stopečky nejkratší; kwěty 2 štěncowitě pod kalichem podlaublým s ušty kopinatými, ztenčenými, mazdrowitě obraubenými; koruna trubky co kalich dlauhé, ušťůw wejčitých, ostrých. — W Guianě ☉.

Guianští obyw. dělá z něho wínu w kořenství na místo hořce.

Pleumaër Leiantus. Rauschkraut.

Kalich zwonkowitý, 4zubý, krátký, 4lauběji nebo mnohé na patera klasu ušťům wejčitých, kopinatých, mazdrowitě obraubených. Koruna zwonkowitá: trubky

kalichowé delší, u prostřed baňaté, kraje na patero klaného s ušty wejčitými nebo kopinatými. Tyčinek 5; prašniky klimawé. Čnělka jednoduchá; blizna na dwé klaná. Tobolka wejcowitá, zakončitá, 2pauzdrá, 2brázdá, 2chlopná. Semena mnohá, přístřechowitá, teníčko obraubená.

www.libtool.com.cn

P. wywýšený. L. exaltatus *Lam.* Gentiana exaltata *Lin. Plum. am. t.* 81. Kořen wětewnatý, wzhůru mrkwowitě tlustnaucí; nejlysejší; lodyha $1\frac{1}{2}'$ wysoká, dole listnatá, nahoře přímaná, 4hraná, nahoře sochatá; listy sedawé, wejčitopodlauhlé, ostré, násiwé, 3žilé, 2″ dlauhé; listeny šidlowité; květy dlauhostopkaté, konečné a rozporní; kalich uštův šidlowitých, delších trubky korunowé; koruna přizwonkowitá, modrá, w ústí malý wěnec mající, s ušty zejkowanými; tyčinky čnějící; tobolka oliwowitá; semena lepkawá, černá. — Na místech wlhkých Indie západní a Ameriky jižné. ♁.

Kořen jeho jako u nás hořcowý we wlastech potřebují.

P. hrubokwětý. L. grandiflorus *Aubl. t.* 81. Lodyha 2—3'; dole 4hraná, nahoře oblaunká, nápyřitá; listy sedawé a poposrostlé, wejčitopodlauhlé, ostré, 2—3″ dlauhé, 6—10‴ široké, měkké, na obau stranách obzwláště na kraji a žilách krátkými chlaupky obrostlé: lata sochatá; květy weliké, konečné a rozporní, odwislé; kalich krátký: uštův žlutawých, blanowitých; koruna zelenawá: uštův zaokrauhlených, čeřitých; tyčinky 3 delší čnějící; tobolka waječná, zakončitá. — Na místech wlhkých w Guianě, Kayeně. ☉.

P. křídlatý. L. alatus *Aubl. t.* 80. Zelina; lodyha přímá, jednoduchá, klaubnatá, 3střewičná, blaničkau křídlatočtyrhraná; listy podlauhlé, zakončité, dole ztenčené, lysé, měkké, úkosně žilnaté, 3palečné: květy zelenawě bílé, na stopkách sochatých, konečných, rozporní a konečné dělají dobromady wrcholík běwný; stopečky se žlázkau a listenem šupinowitým; kalich krátký; koruna bělawá trubky brázdowané, uštův krajowých stejných, obak se skwrnau zelenawau; tobolka kalichu částkau zastřená. — W Kayenè a Guianě. ☉.

P. nachowělý. L. purpurascens *Aub. t.* 79. *Lam. t.* 107. *f.* 2. Zelina; lodyha jednoduchá, střewičná, nepatrně hranatá; listy tlustaunké, wejčité, ostré, sedawé, lysé, úkosně žilnaté, dolení 2″ dlauhé, 1″ široké; lata sochatá na každé stopce květův 5—6, stopečkami podepřených, nachowých, dříwe přímých, pak nahnutých; kalich krátký, krátkoušetný; koruna skoro 9‴ dlauhá,

uštův krátkých, ostraunkých; tyčinky skoro čnějící; tobolka wejcowitá, delší kalichu zakončitá. — Na skalách w Guianě. ☉.

Ten a předešlé dwa rody majíce nať hořkau, potřebují se we wlastech na místo našinské zeměžluči.

P. želwicowitý. L. chelonoides *Lin.* Lysý; lodyha 2—3′ zwýší, jednoducha, oblá; listy podlauhloeliptičné, tupaunké nebo náostré, třikrát 3žilé; lata sochatá nebo roztrojená; kwěty dlauze hrozněné, obdálné, jednostranné, odwislé; kalich homolowitý: uštův krátkých, tupých; koruna žlutá: trubky posehnuté. — W Surinamu a Kayeně. ☉.

Nať přehořká potřebuje se jako předešlých: po většim dawku ale prý žene na stolici. Před časy w lékárnách ewropských byla chowána a *herba Lisianthi* jmenowána.

Zawilka. Sabbatia. Sabbatie.

Kalich 5—12dílný. Koruna trubky baňkowité, kraje 5—12dílného. Tyčinek 5; prašníky pak podwinuté. Čnělka 1: blizna 2dílná: uštův zawitých.

Z. hranatá. S. angularis *Pursh.* Chironia angularis *Lin.* Bylina přímá; lodyha střewičná, 4hraná, po hranách blánatá; listy stříčné, poloobjímawé, wejčité, kratší nebo delší, širší nebo užší; stopky prodlauženochocholičené; kwěty nachowé; kalich skoro kratší, nežli koruna: uštův kopinatých. — W lesech stinných a na pažitech kopečních w Kanadě až do Karoliny. Kwěte w červnu až do srpna. ♂.

We wlasti potřebují nať jako my zeměžluč, protože má tytéž wlastnosti.

Taulice. Chironia. Chironie.

Kalich 5dílný, stálý, přímý: uštův podlauhlých. Koruna stejná: trubky užší, kraje o 5 uštech wejčitých, rozložených. Tyčinek 5: nitky široké, krátké, z konce trubky wyniklé; prašníky podlauhlé, přímé, weliké, klímawé, pokwětše zawilé. Čnělka sehnutá; blizna wzstaupawá, hláwkowitá. Tobolka někdy zdužnatělá, wejcowitá, 2pauzdrá. Semena mnohá, drobná.

T. lahodná. C. fructescens *Lin. Lam. t.* 108. *f.* 1. *Rostl.* 1. *ob.* 67. Křowitá; kmen čtyrhraný, plsťnatopýřitý, několik střewicův wysoký; listy kopinaté, nebo čárkowitokopinaté, plsťnatopýřité, tupé, 1½″ dlauhé; kalich zwonkowitý, lupenův wejčitých, tupých, připlsťnatých; koruna weliká, krásně červená, kolowitá, rozlože-

ná: uštův podlauhlých, tupozakončitých; prašníky veliké, zawilé, podluhowaté; tobolka zbobulelá. — W Ethiopii, u nás w kruhulích. Kwěte w lipnu. ♄.

www.zdroj.com.cn

Podřadí 3.

KALANKOWITÉ. SPIEGELIEAE.

Kalanka. Spiegelia. Spiegelie.

Kalich nejmenší 5dílný: uštův ostrých. Koruna nálewkowitá: trubky kalichu mnohokrát delší, dole zaužené, kraje rozloženého, na ušty zakončité rozděleného. Tyčinek 5; prašníky střelowité. Čnělka jediná; blizna jednoduchá, ostrá. Tobolka mnohosemenná.

K. hlístowá. S. anthelmia *Lin. Plenk t.* 88. *Lam. t.* 107. *Düsseld.* 5. *t.* 2. Arabobaca *Macg. t.* 5. Kořen letní jednoduchý, rowný nebo křiwolaký, mnoho mrcasů wypauštějící; lodyha přímá, 1′ wysoká, oblá, lysá, dole střičně wětewnatá wětwemi co ona wysokými; listy doleni střičné, kopinaté, w řapík zaužené, dole srostlé palistem wejčitým, tupým, mázdrowitým, ostré, po kraji ostenečkami šerpiwé, 5žilé; listy hoření střičné, přiblížené, takže jakoby čtwernaté, podlauhlokopinaté, dole zaužené w kratičký řapík a srostlé též palistem, po kraji šerpiwé, 11—9žilé; z úžlabička hořeních listův wynikají stopky ojedinělé, nesaucí kwěty řídko klasowité, jednostranné, podepřené o kratičké stopečky k ose přitlačené, listenoma čárkowitýma u wzniku opatřené; klasy 2—4″ dlauhé, oblé, přímé; kwěty drobné; kalich kwětaucí uštův přímých, šídlowitých. koruny dwakrát kratši; koruna narůžowělá, uštův wejčitých; tobolka jakoby složená ze dwau oddělujících se pak, zakulatělých, na hřbetě bradawičnatě šerpiwých, 2chlopných, mnohosemenných; semena drobná, štítowitá, na semenici ze wnitřního boku wyniklé. — Na místech stinných, teplých po Martinice, Jamaice, Kayeně, Brasilii, Nowé Andalusii. Kwěte we wlasti pořád, u nás w srpnu a září. ☉.

Kořen a nať smrdí nepříjemně petruželí, chutnají zahořkle: ona wyhání škrkawky i omamuje; sušená mnoho moci pozbývá.

K. červcowá. S. marylandrica *Gard. et Hope. Plenk t.* 89. *Schk. t.* 37. *Hayn. t.* 44. *f.* 5. Lonicera marylandeca *Lin.* Kořen mnoholetý; lodyha 4hraná, lysá, křehká, 1′ wysoká; listy střičné, odlehlé, nejcelejší, lysé,

odstálé, střícné, sedawé, wejcitokopinaté; z úžlabíčka listůw nejhořejších wynikají klasy jednostranné; květy sedawé, a při každém listeny 2 šidlowité, krátké; kalich uštůw šídlowitých, přímých, koruny mnohem kratších; koruna delší palce, wně červcowá, u wnitř ryzá, nahoře 5hraná, w ústí hrbatá, dole rozšířená; kraj laloků kopinatých, podwinutých; tyčinek 5, kratších trubky; prašníky klímawé; čnělka oblá, dole klaubnatá, hořejší částka padawá; tobolka zakulatělá: pauzder 2chlopných; semena hranatá, šerpiwá. — We Wirginii, Marylandě, Karolině. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Nať smrdí, protiwně a hořce chutná; též se potřebuje k wypuzení škrkawek; u většim množstwí omamuje a působí závrať a šewelení.

Řád 146.

WACHTOWITÉ. *MENYANTHEAE.*

Kalich 5dílný, stálý. Koruna podplodní, 5ušetná: uštůw w paupěti wehnutých, chlopnitých. Tyčinek 5 nákorunních, s plátky střídawých. Waječník na terči nebo žlazami obklíčený, 1pauzdrý, mnohosemenný. Čnělka 1. Blizna 2dílná. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, někdy nepukawá: chlopně po krajích wehnutých semenonosné. Kel přímý, oblý s kořínkem k pupu čelícím dlauhým, s dělohama krátkýma, w bílku zawřený dužnatém.

Řád ten hořcowitým podobný a lišící se ušty korunowými w paupěti chlopnitými a terčem podplodním nebo žlázkami obplodními, obsahuje asi 14 rodů (we 2 pokoleních) po Kwropě, Indii wýchodní, Nowém Hollandu a Americe severné roztroušených. Listy střídawé, rozštípané neb alespoň zubaté; květy konečné neb úžlabíčkowé.

Wachta. Menyanthes. Bitterklee.

Kalich na patero klaný. Koruna nálewkowitá, na patero klaná, stejná, u wnitř chlupatá. Blizna hlawkowitá, 2—3brázdá. Tobolka 2chlopná, 1pauzdrá.

W. trojlistá. M. trifoliata *Lin. Fl. dan. t.* 541. *Plenk t.* 87. *Schk. t.* 35. *Hayn.* 3. *t.* 14. *Dürsseld.* 3. *t.* 12. *Rostl.* 1. *ob.* 70. Trojlistník, třílistník, jetel wodní, hořký, trojice wodní, trojan wodní, bobrek, wachta. Kořen oddenku předlauhého, co prst tlustého, plaziwého, klaubnatého, nahoru wypauštějícího krátké wětwičky ukončené listím a stwolem; listy střídawé, dlauhořapíkaté, trojeně rozštípené: lístky čili úkroje 1½—2″ dlauhé, obwej-

čité, tupé, wykrajowanozejkované, obak lysé, jasně zelené; řapík oblý, dole blanowitě rozšířený, pošewnatý; kwěty na hroznech dlauhostopkatých, z úžlabíčka jednoho řapíku wyniklých, jednoduchých; kalich malý, uštův podlauhlých, tupaunkých; koruna 6—8‴ dlauhá, přídužnatá, bílá, ponačerwenalá, bělowausá: uštův na konci podhnutých; prašníky miniowé, pak špinawě fialowé. — Na rašelinách a bařinách Ewropy, též Asie a Ameriky sewerných. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

List silně a čistě hořký jest lék výborný.

Plawín. Villarsia. Villarsie.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkowitokolowitá, 5dílná, přerozložená, lysá nebo na zpodině wausatá. Tobolka často neotwírající se. Ostatní jako wachta.

Pokolení to jměním od předešlého se liší. Byliny obsahuje plowající. Listy celé, řapíkaté; kwěty okoličené, hrozněné nebo latněné, w řapíku často zawřené a pak nahoře z něho wystupující.

P. wausatý. V. indica *Vent.* Menyanthes indica *Lin. Bot. mag. t.* 658. Nymphaea cerambica *Rumph* 6. *t.* 72. *f.* 3. Kromě koruny celý lysý; kořen welmi mrcasatý; lodyhy nedokonalé; řapíky dle hlaubky wody delší nebo kratší, oblé, u wnitř spuhowité a sliznaté, pod listem ztlustlé, a z toho místa kwěty a později i koruny a listy wypauštějící; listy plowající, srdčitookrauhlé, 7—12″ dlauhé, přídužnaté, po kraji náčeřité; stopky mnohé, na prst dlauhé, 1kwěté, okoličené, z konce řapíku wynikající; kalich 5—6dílný: uštův podlauhlokopinatých, na líci obrostlých chlupy hustými, dlauhými, šťáwnatými; blizna 3laločká; semena obwejčitá, na semenicech 3, nástěnných. — W Indii wýchodní, na Maskarenách a nyní w Indii západní. Kwěte w plíšti. ♃.

P. wejčitý. V. ovata *Vent. choix. t.* 9. Menyanthes ovata *Lin. Bot. mag. t.* 1909. Kořen wřetenowitý; drn z listů přímých wejčitých anebo wejčitowaječných, 8—16‴ dlauhých, 4—7‴ širokých, tlustaunkých, lysých, po kraji náčeřitých, o řapíky 1—3caulowé podepřených; kwěty 3—6 na latě hroznaté; stopky zdélí listův; listeny wejčitopodlauhlé, ostraunké, násobené; stopečky 5—12‴ dlauhé, běwné; kalich uštův wejčitých, krátce zakončitých; koruna zwící kalichu, žlutá, brwitá. — Na mokřadách Předhoří dobré naděje. ♃.

Listy toho a předešlého užíwají we wlastech na místo hořkého jetelu.

P. štítatý. V. peltata *R. et Schult.* M. peltata *Thunb.*

act. ups. 7. *t.* 4. *f.* 2. Listy přiokrauhlé, nejcelejší, tenké, lysé, štítowité, širší nežli delší; kwěty pod čepeli listowau ze řapíku wynikající. — Na Žapanu a w Číně.

Listy, řapíky a stopky do cukru a koření naložené přidáwají k jiným jídlům.

www.libtool.com.cn

Řád 147.

JIRNICOWITÉ. *POLEMONIACEAE.*

Kalich prostý, 5zubý nebo tolikerodílný, stálý. Koruna podplodní, nálewkowitá nebo kolowitá, neřasnatá: kraj 5dílný: uštůw obyčejně stejných, w paupěti střechowitých, někdy dohromady zkraucených. Tyčinek 5, z trubky korunowé wyniklých, prostých. Waječník na terči wice méně patrném postawený, 3—, řídko 5pauzdrý: pauzder 1— mnohowaječných. Čnělka 1, o 3, řídko o 5 bliznách. Tobolka 3pauzdrá, na tré skrze chlopně pukající, řídko 5pauzdrá a 5chlopná, anebo 2—1pauzdrá; pauzdra mnoho— 1semenná. Semena přímá nebo zpřimující se, bílečnatá. Kel osowý, rowný; kořínek dolení; dělohy plochě.

Zeliny, byliny, řídko kře se šťawau wodnatau. Listy střídawé nebo střičné, celé nebo wyštěrbené a wyštěptané, ano i dwakrát a třikrát wyštěptané, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně prawidelné, wrcholíčnolatnaté nebo chocholičené, někdy chomáčené nebo strbaulené, řídko ojedinělé.

Ten řád dosawad sestáwá asi z 70 rodůw (w 7—11 pokoleních), ježto hlawně rozšířeny jsau po obojím mírném podnebí Ameriky; we starém swětě jich málo a w Ewropě toliko jediný. Rostliny krasokwěté zasluhují místo w našich zahradách. O jejich wlastnostech a užitku málo známo.

Jirnice. Polemonium. Sperrkraut.

Kalich hluboce na patero klaný. Koruna kolowitonálewkowitá: kraje na patero klaného, ústí nitkami dole rozšířenými zawřeného. Tyčinek 5; prašníky přilehawé. Čnělka s tyčinkami sehnutá; blizny 3, podwinuté. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná: chlopní u prostřed přehrádky wypauštějících, pauder mnohosemenných.

J. obecná. P. caeruleum *Lin. Fl. dan. t.* 255. *Schk. t.* 38. Kořen mnoholetý wypauští co ročně trs z lodyh přímých, 2—2½ wysokých, brázdowanohranatých, lysaunkých, nahoře latnatě wětewnatých; listy střídawé, wyštěrbené: úkrojůw přístřičných, wejčitokopinatých, za-

končitých, celých, lysých anebo na rubu huňataunkých; kwěty přímé, na latě kytkowité, konečné, přísměstnané; kalich žláznatochlupatý: uštův wejčitokopinatých, zakončitých; koruna charpowá: trubky a ústí bílé, fialowě síťkowané, pořídku zcela bílé; tobolka wejcowitá, 3hraná: kratší stálého kalichu. — Na lukách lesnich w nejwětším dílu Ewropy až daleko k seweru, též w Asii sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. 4.

Ozdobná bylina; w Rusku nati obkládají wředy nakaženim powstalé, aby změkly.

Plamenka. Phlox. Flammenblume.

Kalich hranatý, na patero klaný. Koruna řepicowitá: trubky dlauhé, wíce méně prohnuté; kraje plochorozloženého, 5dílného. Tyčinek 5, nestejných, z prostředku trubky asi wyniklých. Blizna na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá nebo (pometáním) 1—2pauzdrá, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádky nesaucích; pauzdra 1semenná.

P. latnatá. P. paniculata *Lin. Mill. ic.* 205. *f.* 2. Kořen mnoholetý wypaušti trs z několika lodyh přímých, 3—4′ wysokých, hladkých; listy střídné, sedawé, širokokopinaté, ostré, dole srdčité, ploché, po kraji šerpiwé; kwěty na latách kytkowitých, směstnaných; ušty kalichowé špidlaté; koruna 1″ dlauhá: trubky pýřité a uštův zaokrauhlených, bledě nachowých, lilákowých anebo bílých. — W Americe sewerné, nyní u nás wšude na zahradách. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Žlutobýl. Cantua. Cantua.

Kalich trubkowitý, na tré neb patero klaný. Koruna nálewkowitá, 5dílná: uštův obsrdčitých, wykrojených. Waječník na terči žláznatém. Blizna 3dílná. Tobolka přítrojbočná, 3chlopná. Semena střechowitá, blanowitě obraubená.

Ž. hruškolistý. C. pyrifolia *Lam. t.* 106. *f.* 1. Periphragmos flexuosus *R. et Pav.* 2. *t.* 131. Keř zwýší 2 mužův; smítky smačknuté, zawilé, po hranách uzlaté a z uzlův na záwit stojících wětewnaté, na konci pýřité; listy na záwit rozpostawené, řapíkaté, wejčitokopinaté, nejcelejší dole w řapík ztenčené, nahoře ostré, na líci lysé, na rubu huňatopýřité, asi 2″ dlauhé, 10‴ široké; řapik asi zdélí 1/7 listowé; kwěty mnohé na konci smítkův rozpostawené w husté chocholíky dohroma-

dy hrozen listnatý dělající; stopky a stopečky smačknuté, huňatopýřité; stopečky 1kwěté; kalich trubkowitý, asi 15žilý, pýřitý; nestejně na patero klaný: uštův kopinatých, ostrých; koruna bílá, třikrát delší kalichu nálewkowitotrubkowitá, na patero klaná: uštův obsrdčitých; tyčinky daleko z koruny čumící: prašníky čárkowitopodlauhlé, prostředkem připewněné; čnělka maličko delší tyčinek, s bliznau na tré klanau. — W údolech kordilerských w Peruwii. ♄.

Zemkowé s listím rozmačkaným perau své bílé prádlo. Listy jsau chuti nakyslé a nahořklé; kausané barwí sliny na žluto.

Ž. smradlawý. C. ligutrifolia *Juss.* Periphragmos foetidus *R. et. Pav. t.* 132. Keř sáhowý, přímowětewný; smítky a rozhy oblé, poslední pýřité; listy roztraušené, řapíkaté, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, dole w řapík zaužené a ostré, na konci tupé, lysé, sotwa 1½″ dlauhé, 5‴ široké; stopky na rozhách konečné, 1—2-kwěté, drobnějším listím (listeny) opatřené; kwěty nachýlené; kalich trubkowitý, asi 4‴ dlauhý, na patero klaný: uštův wejčitých, ostrých; koruna 14‴ dlauhá, trubkowitá: trubka lysá, ušty kopinaté, ostré, wně podlé krajův pýřité. — W Chili. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♄.

Celá rostlina nepříjemně zapáchá; listy chutnají hořce a nakysle a barwí plátno na žluto; zwařeninu z nich potřebují proti horečkám mořiwým a do klistérův.

Ž. buksolistý. C. buxifolia *Lam. t.* 106. *f.* 2. Periphragmos dependens *R. et Pav. t.* 133. Keř zwýší 3 mužův; smítky a rozhy tupě 3hrané, uzlaté, rozhy a listí zmládí pýřité nebo huňatopýřité; listy střídawé nebo jakoby chomáčené na rozhách nejkratších, podlauhlokopinaté, kožowité, tuhé, obak ostré, dole zaužené w řapík nejkratší, (po suchých) na krajích podchlípené, sotwa 8‴ dlauhé, asi 4‴ široké; kwěty na konci rozeh dělají latu jednostrannau, řídkau, chudau; stopky pýřité; kalich trubkowitý, wždycky delší nežli stopka, 10‴ dlauhý, nestejně na patero klaný: uštův wejčitých, nejostřejších, rownych, pýřitý, bledě zelený, po jedné straně zardělý; koruna červená, trubkowitá, skoro 3″ dlauhá, nejlysejší, trubka 2palečná, zponenáhla od dola wzhůru se rozšiřující; kraj nerozložený uštův obsrdčitých, we wýřezu zubem ostrým opatřených, mnohožilých, žilami jednoduchými nebo sochatými; tyčinky 4 nečumí z koruny, pátý maličko; čnělka málo čumící z koruny, niťowitá, s bliznau na tré klanau, přímau. — W Peruwii okolo wesnic. ♄.

Kwítím ozdobují kostely; dříwím a listím hořkým barwí na žluto.

Wilec. Cobaea. Cobée.

Kalich na patero klaný, zwonkowitý, 5hranokřídlatý, hran dole smačknutokřídlatých. Koruna zwonkowitá, na patero klaná: uštůw tupě 3laločných. Žláza 5bočná, waječník obkličující. Tyčinek 5, sehnutých: nitky pak zawilé. Blizna na tré neb patero klaná. Tobolka obwejcowitá, 3—5pauzdrá, 3—5chlopná. Semena střechowitá, na semenici osowé 3hrané, obraubené.

W. obecný. C. scandens *Cav. ic.* 1. *t.* 16. 17. et 5. *t.* 500. *Duham. nov.* 4. *t.* 50. Kořen mnoholetý wypauští lodyhu šplihawau, šlahaunowitau, hebkau, rozdělenau na mnoho wětwí tenkých, předlauhých, rozložených, do weliké wýšky dospiwající; listy střídawé, někdy jakoby střičné, řapíkaté, pěkně zelené, někdy zardělé, sudopeřené, 2—3jarmé: lístky řapíčkowané, lysé, podlauhlowejčité nejcelejší, zadní často šípowité nebo hauslowité, $1\frac{1}{2}$—$2\frac{1}{2}$″ dlauhé; řapík wybíhá w rozwilinu několikrát sochatau; stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, 1kwěté; kwěty wisuté, přewelikě, 2″ dlauhé, dříwe zeleně žluté, pak fialowé. — W Mexiku a Akalpulku. Kwěte u nás w červnu a lipnu. ♄.

Zima 4—5° snáší, u nás tedy musí se do pomerančnice postawiti; w létě rychlé rostauce stěny a besedy powléká a kwítím pěknym ozdobuje.

Řád 148.

SWLAČCOWITÉ. *CONVOLVULACEAE.*

Kalich prostý, 5lupenný, řídko 5zubý až i 5dílný, stálý. Koruna podplodní, zwonkowitá, nálewkowitá nebo skoro řepicowitá: kraje 5laločného, obyčejně na dél rasnatého, w paupěti chlopnatého a zkrauceného, řídko střechowitého. Tyčinek 5, z dola trubky korunowé, řídko z ústí wyniklých, prostých. Waječník na terči podplodním sedící, 2—4pauzdrý, řídko 1pauzdrý, někdy jakoby složený ze dwau worečkůw 1—2pauzdrých; pauzdra 1—2waječná; waječka wedlé sebe postawená, přímá. Čnělka 1, často na dwé klaná, nebo 2. Tobolka chlopnatá nebo obříznutá, chudosemenná, řídko worečky 2—4, 1semenné, ještě řídčeji bobule. Semena na dně

pauzder připewněná, málobílečná. Kel křiwý; kořínek dolejší; dělohy listowité, swraskalé.

Zeliny, byliny nebo kře, často točiwé, mléčnaté. Listy střídawé, jednoduché, celé nebo dělené, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, úžlabíčkowé nebo konečné, na stopkách jednoduchých anebo roztrojowaných, často listenoma podepřených.

Sem náleží asi 500 rodů (w 20—27 pokoleních), jichž největší díl roste mezi obratníkoma, odkud k točnám jich ubýwá, takže ani točen nedosahují. Nejmnožší, obzwláště w kořenu, obsahují mléko prudké na stolici ženoucí a tudyž některé w lékařstwí se potřebují; jiné ale kořeny jsaucí kambulaté a mléka mírného se jedí. Welký díl kwětin okázalý.

Podřadí dwoje.

1) *POWIJNICOWITÉ.* Čnělka jedina.

2) *WYWINUTCOWITÉ.* Čnělky dwě.

Podřadí 1.

POWIJNICOWITÉ. IPOMAEACEAE.

Střibrosíl. Argyreia.

Kalich 5dilný, barewný, stálý: uštův wejčitých, wlasatých, 2 wnějšných, většich. Koruna 5dílná: trubky krátké, tlusté, obkličující medník pětizejký; uštův welikých, podlaublých, huňatých, ohnutých. Tyčinek 5; nitky w ústí trubkowém, dole ztlustlé, chlupaté; prašníky střelowité. Bliznа hlawkowitá, wyřezáwaná. Bobule wyschlá, 4pauzdrá. Semena tam hranatá.

S. strumosa. A. arborea *Lour.* Strom kmene 8-střewičného; listy wejčité, ostré, nejcelejší, swraskalé, lysé, ohnuté; hrozen konečný; kalich nafauklý, červený; koruna žlutá, trubky niťowité, kraje z laloků okraublých, řasnatých; bobule o 4 pauzdrách jednosemennýchw kalichu stálém. — Po lesech a zahradách w Kočinčině a Číně. 5.

Listy a kořen na kaši roztlučené přikládají we wlasti na prsa zapálená a otekłá.

Hawranožec. Humbertia. Humbertie.

Kalich kolowitý, 5dilný: uštův 2 wejcowitých okraublých, 2 wnějšných. Koruna zwonkowitá, řasnatá čili baňkowitá: kraje přímého, přicelého nebo nepatrně šikmého. Tyčinek 5, čnnicích, chomáčených, přiakriwených; prašniky čnnici střelowité. Waječník ter-

čem tlustým obklíčený. Čnělka oblankowitá. Blizna wyřezáwaná. Tobolka zdužnatělá, 2pauzdrá, na stopce tlusté, hranaté, dřewnaté, wejčitokulowaté. Semena 2, wejčitotrojboká.

H. welikokwětý. H. madagascariensis *Lam. t.* 105. Thouinia *Smith. ic. ined. t.* 7. Endrach *Flac. madag. t.* 100. Strom wysoký s kmenem přetlustým; listy roztrauřené, obwejčitokopinaté, nejcelejší wyřezáwané; stopky úžlabíčkowé, 1kwěté, weliké; kwěty weliké. — Na Madagaskaru. 5.

Dříwí nárusé, wonné, přetwrdé a přetěžké, obzwláště pod zemí dlauho trwající, a tudyž slowe *arbre immortelle.*

Swlačec. Convolvulus. Winde.

Kalich 5dílný, nahý nebo listenoma nejmenšíma podepřený. Koruna zwonkowitá, 5řasá. Tyčinek 5, krátších kraje. Waječník 2—, řídko 3pauzdrý: pauzder 2-waječných. Čnělka nerozdělená. Blizny 2, niťowité. Tobolka chlopnitá.

S. rolní. C. arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 459. *Plenk t.* 104. *Rostl.* 2. *ob.* 24. Swlačec menší *Mat. Hdj.* 300. — *Wel.* 358. Oslýš, oslýž. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha točiwá nebo položená, rozprostřená, ostrohraná, zawilá, lysá nebo pýřitá docela nebo toliko na konci; listy střídawé, čárkowité, kopinaté, podlauhlokopinaté nebo wejčité, na konci zaokrauhlené, tupé, s měkkým hrotíčkem, dole střelowité, lysé nebo po kraji nebo docela pýřité; řapíky zdělí polowiny listowé; z úžlabíčka listů obzwláště prostředních wynikají stopky ojedinělé, delší nebo kratší listu, hranaté, lysé nebo pýřité, 1—2-kwěté, listenoma šídlowitýma opatřené; kalich uštůw wejčitookrauhlých, názdrowitě obraubených, nejtupějších, špidlatých, lysých; koruna nálewkowitá: kraje změlka na patero klaného s ušty ostrými, bílá nebo bledě růžowá s tmawějšími žihami; tobolka kulowatá, zwící hrachu bohatého, rusá, 2pauzdrá, 2chlopná; semena 4 černá. — Na rolích a polích sušších po celé Ewropě. Kwěte celé léto. 4.

Kořen náhořký druhdy slaužil k počišťowání. Nať dobrá píce pro owce a braw.

S. tlustokořenný. C. Mechoacanna *Lin. mat. t.* 28. *Zorn. med. t.* 599. Jetianca *Piso. p.* 252. Tacvache *Hern. mex.* 164. Kořen mrkwowitý, přeweliký, mnoholetý, wně popelawý nebo narezawělý, u wnitř bílý, plný šťáwy bílé, mlékowité; lodyha dlauhá, hranatá, hebká, šlahau-

nowitá; listy střídawé, wejčité, srdčité, maličko špowité, 3laločné, zelené, měkké, řapikaté; stopky ztlustlé, úžlabičkowé, ojedinělé; kwěty wně bílé nebo pleťowé, u wnitř přinachowělé, asi co opletnika plotního weliké. — Na rolích a w lesech amerických, jmenowitě w Mexiku a Brasilii. ♃.

www.linnool.com.cn

Kořen mírně počišťuje: jindá býwal w lékařství welmi wážen (*radix mechoacannae*).

S. ulatý. C. Scamonia *Lin. Pluk t.* 92. *Düsseld.* 9. *t.* 3. *Wagn. t.* 169. *Rostl.* 2. *ob.* 25. Scamonia *Mat. Wel.* 440. Kořen 3—4′ dlauhý, tlustý, dužnatý, jako podsedowý, plný šťáwy mlékowité a wyroňující ji rychle z ran udělaných; lodyha oblá, pýřitá, točiwá, autlá, asi 3′ i wíce wysoká; listy střídawé, lysé, trojúhlé, střelowité, dole uťaté, na konci ostré: lalokůw zadních rozewřených, na wnitřní straně zubem malým opatřených, 16—20‴ dlauhé; řapiky asi 8—10‴ dlauhé; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, oblé, odstálé, dwakrát delší listu i s řapikem, rozdělené na 2—3 stopečky tkwěté; listeny 2 nejodlehlejší; ušty kalichowé tupé, nejlysejší; koruna weliká, zwonkowitá, bílá, ponachowělá. W plotech Syrie, Mysie, Kapadocie, Rhodosu. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Šťáwa kořenowá, zahuštěná, dává hmotu *skamonium* nazwanou, kteraužto již Hippokrates co lék silně počišťující znal. Nejlepší jest, která w jaře z hlawy kořenowé, nařezané, wykapá do lastur a ztuhne; takowá ale do Europy nikdá nepřicházeja, nébrž pouze wytlačena, jíž jest dwojí způsob. Nejlepší *skamonia* w kusech lehkých, rozdrolitelných, šediwých, zapáchá silného, nepříjemného, chuti odporné, prudké, na místě a wodě se rozpouštějící a 60 stin pryskyřice obsahující s maličkým klowatinu; smyrenská špatnější w kusech těžkých, rozpukaných, těžko rozdrobitelných, skoro černých, wodau wřelau těžko rozpustitelných a 30 stin pryskyřice obsahujících. Skamonium pochodí též od jiných rostlin, a nyní nižádného se nepotřebuje.

S. prostřený. C. farinosus *Lin. Jacq. h. vind. t.* 35. *Rostl.* 2. *ob.* 25. Kořen jako předešlého: lodyha točiwá, oblá, zawin a tedy na zavi jakoby brazdowaná, autle hustopýřita, jakoby mauckau bílau poprašená, na koncích ale husté a šedé řídkostopýřita; listy střídawé, wejčité, dole obsáhle srdčité, wykrojené, do řapiku zaužené, nejostřejší: lalokůw ne tupých, nestejně ostře zubaté, mladší šedě hustopýřité, 2½″ dlauhé, 1½″ široké; řapík wrchu wedle okrajů nesu podwinuta listu: stopky úžlabičkowé, ojedinělé, delší řapíku, 3—, řídko 4—8kwěté; listeny u rozwětwení kopinatowité, nejostřejší, prawé; kwěty kalichy na stopečce tupě čtyrhranné; kalich

ušťů wejčitých, zakončitých; koruna kalichu třikrát delší, růžová, ostrouštá; tobolka kulowatá. — W plotech na Madeiře, též w Mysii, Liwadii, na Peloponesu hojný. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Podlé *Sibthorpa* pochodí od toho rodu skamonium aleppské, o němž wiz sw. ušatý.

www.libtool.com.cn

S. jiwatý. C. scoparius *Ait. Vent. chois. t.* 24. *Rostl.* 2. *ob.* 25. Keř wyšší 6′, přímý; peň oblý, na konci zprohýbaný, na mnoho wětwí prutowitých, střídawých rozdělený, chlupy bílými, rownými šerpiwý, šediwěle zelený; listy střídawé, odstálé, sedawé, čárkowité, dole zaužené, ostré, nejcelejší, přiléhawě srstnaté, šerpiwaunké, šediwě zelené, asi 3/4″ dlauhé; stopky z úžlabíčka hořeních listů ojedinělé, obyčejně 3kwěté, málo delší listu; kwěty o stopečky podepřené, ježto nesau listeny čárkowité; kalich o uštech wejčitých, ostrých, wně hedwábnatých, třikrát kratších koruny zwonkowité, jejíž trubka oblá, kraj nejotewřenější, řasnatý, w ušty krátké, tupě rozdělený, wně hedwábnatý; tyčinky o polowic kratší nežli koruna; tobolka homolowitá, huňatá, 1pauzdrá, 1semenná. — Na skalinách nadmořských po Ostrowech kanarských. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Od toho kře prý pochodí *dřiwí růžowé* (lignum rhodium) zápachu růžowého, kteréž silnější bývá při straubání.

S. květný. C. floridus *Lin. Jacq. rar. t.* 34. Křowitý, rozprostřený, šediwý, wětwe přímé, tuhé, šediwé; listy čárkowitokopinaté, řapíkaté, dole ztenčené, celé, řeřabaté, na prst dlauhé, žebernaté, lysé; stopky z úžlabíčka listů hořejších wětewnaté a tak dohromady dělají kytku čili latu konečnau, wejcowitau; kwěty nejhojnější, malé; kalich ušťů wejčitých, ostrých; koruna jasně červená nebo bílá, wně srstnatá. — Po skalách na Teneriffě. ♄.

Též i od toho kře, ze wšech rodů toho pokolení nejkrásnějšího pro množství kwětůw, pochodí *růžowé dřewo.*

S. hlíznatý. C. mammosus *Lour.* Batata mammosa *Rumph* 9. *t.* 94. *f.* 2. Kořen mnoholetý, složený ze hliz bledě hnědých, chlupatých, wejčitopodluhowatých, často zakončitých, u wnitř bílých, tužších a méně sladkých, nežli bataty; lodyha letní, tenká, točiwá; listy srdčité, zakončité, wykrajowané; stopky úžlabíčkowé, o 2—3 kwětech bílých, zwonkowitých. — W Indii wýchodní, w Kočinčíně na polích se sází. ♃.

W Indii bambuliny oloupané a wařené jedí. Čínowé z nich dělají přepěknau mauku, kterauž k jiným pokrmům přidáwají. Kaší z nich obkládají prsa, aby mléko se zmnožilo. Z lodyh zhotowují wlákna a z těch plátno tkají welmi leskłé.

S. jedlý. C. edulis *Thunb.* Kořen z bambul asi co pěst welikých, bradawičnatých, dužnatých: lodyha plaziwá, hranatá; listy srdčité, nejcelejší nebo 3laločné, lysé. — W Žapanu se sází. 4.

Bambule nejkypřejší a nejchutnější jedí jako bataty. Květu dosawád newiděli.

www.libtool.com.cn

Opletník. Calystegia. Deckwinde.

Kalich 5dílný, listenoma přikrytý. Koruna zwonkowitá, 5řasá. Tyčinek 5 přistejných, kraje kratších. Waječník polodwojpauzdrý, 4waječný. Čnělka nerozdělená. Blizny 2 tupé. Tobolka nepukawá.

O. plotní. C. sepium *R. Brown. Rostl.* 2. *ob.* 26. Convolvulus sepium *Lin. Fl. dan. t.* 458. Swlačec větší *Mat. Wel.* 358. Otáčka. Kořen dlauhý, tenký, mnoholetý; lodyha oblá, autle brázdowaná, nejlysejší točiwá, zwýší 8′ i wyšší; listy střelowité, chobot dolejší ostraunký, auzký: lalokůw dole uťatých, tuporohých, na konci nejostřejší, po kraji nejcelejší, maličko wykrajowané, nejlysejší, wisuté, 2—2½″ dlauhé, 1″ 2‴—3‴ široké; řapík nejodstálejší, zdélí polowičky listowé; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, půldruhakrát delší řapíku, přímé, 1kwěté, čtyrhrané; listeny 2 pod samým kwětem, srdčitowejčité, ostré, nejcelejší, zelené, na kalich přitlačené a jeho maličko delší; kalich uštůw wejčitých, ostrých; koruna pěkná, weliká, kraje nepatrně na patero klaného s ušty tupaunkými, bílá nebo nachowěle naběhlá; tobolka zakulatělá, asi co malá třešně weliká, hnědá, nepukawá. — W plotech, křowištích po celé Ewropě, též w Kanadě. Kwěte celé léto. 4.

Mléko hořké, zahuštěné, působí prý jako skamonium; před časy měli je w lékárnách.

O. pomořský. C. Soldanella *R. et Schult. Rostl.* 2. *ob* 27. Convolvulus Soldanella *Lin.* Mořské zelí nebo soldanella *Mat. Wel.* 140. Kořen plaziwý, tenký, letní nebo mnoholetý; lodyha položená, oblá, brázdowaná, lysá, wětewnatá, 1—1½′ dlauhá; listy ledwinité: chobotu obšírného, klinowitého, do řapíku se zužujícího, lalokůw dolejších okrauhlených, na konci okrauhlené, nejcelejší nebo maličko wykrajowané a čeřité, tlusté, dužnaté, 1¾″ široké, 1½″ dlauhé; řapíky listu delší, nejlysejší; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, oblé, nahoře křídlatočtyrhrané, lysé, řapíku půldruhakrát delší, 1kwěté; listeny pod samým kwětem 2, wejčité, nejtupější, nejlysejší, baňaté, přitlačené na kalich, trochu kratší s

ušty wejčitými, nejtupějšími; koruna po kraji na patero klaná: uštův ostrých, světle růžová, třikrát delší kalichu; tobolka zakulatělá; semena veliká, hranatá. — Na pomoří písčitém w Ewropě západní z Frisie po Anglii a Francauzích až do Lusitanie, pak w Italii až do Illyrie a w Taurii. Kwete celé léto. ☉, ♃.

Kořen a z něho udělaná tinktura a pryskyřice jako jalapa počišťují; proti wodnotělnosti w nejdáwnějších časech měl sláwu.

Powijnice. Ipomaea. Trichterwinde.

Kalich 5dílný, nahý. Koruna zwonkowitá nebo nálewkowitá, 5řasá. Tyčinek 5. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder 2semenných. Čnělka nerozdělená. Blizna hláwkowitá, 2—3laločná, bradawičnatá. Tobolka 2—3pauzdrá, chudosemenná.

P. peřená. I. Quamoclit *Lin. Lam. t.* 104. *f.* 1. Convolvulus pennatus *Lam.* 6. Kořen letní; nať celá lysá; lodyha točiwá, 6—8′ wysoká; listy střídawé, řapíkaté, obwodem wejčité, wyštěptané, složené z 9—10 jařem úkrojův střičných, rozewřených, čárkowitoniťowitých a z podobného lichého, ostrých, nejcelejších nebo dole někdy střihaných; stopky úzlabíčkowé, mnohem delší listu, 2—1kwěté; stopečky ztlustlé, u počátku listenem wejčitým, ostrým, přitlačeným opatřené; kalich malý z uštův kopinatých, ostrých; koruna nálewkowitá, asi 1″ dlauhá, krasně červcowá: trubky 10‴ dlauhé, dole těsné, wzhůru se rozšiřující: uštův kopinatých, ostrých; tyčinky dosahují polowiny uštův; čnělka málo delší tyčinek, hláwkowitá, 2laločná; tobolka obyčejně 4pauzdrá, chudosemenná. — W Indii wýchodní. ☉.

Pro neobyčejné rozdělení listův uwedena. W Indii potřebuje se její kůra w lékařstwí.

P. bulwatá. J. Loureirei. J. tuberosa *Lour. except. syn. Pluk.* Hlizy podlauhlé, roztraušené; lodyha ozimá, dlauhá, oblá, položená, wětewnatá; listy srdčité, dlanitosečné: úkrojův 7, kopinatých, nejcelejších; stopky střídawé, dlauhé, o 3 kwětech nachowých. — W Kočinčíně se sází a pochodí ze Siamu. ♃.

Hlízy jedlé po twaru, welikosti a chuti welmi batatám se podobají.

P. hlíznatá. J. tuberosa *Lin.* Convolvulus major *Sloan.* I. *t.* 96. *f.* 2. Kořen hlíznatý; lodyhy bělawé, s wětwemi nánachowými nejmnožšími, točiwé, 4—5 i wíce střewicův dlauhé; listy řapíkaté, obak zelené, na lici lysé, na rubu přípýřité, dlanitosečné: úkrojův 7 kopina-

tých, ostrých, nejcelejších, zakončitých, přenestejných doleními menšími; stopky úžlabičkowé, o 3 květech welikých, nálewkowitých, bledě žlutých anebo bílých, dole nánachowých; tobolka nafauklá, weliká, kulowatá, 3pauzdrá; semena příhuňatá. — Na Jamaice. ♃.

Bulwy jedí.

P. mnoholodyžná. J. Papirin *R. et Pav.* 2. *t.* 120. *f. a.* Kořen hlízowitý, weliký, kulowatý nebo podluhowatý, wně hnědý, u wnitř bělawý; lodyhy mnohé, niťowité, chudowětewné; listy srdčité, dlanitosečné: úkrojůw 5 kopinatých, nestejných, nejcelejších; řapíky zdélí listůw; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, krátké, u prostřed s listenoma šídlowitýma, 1kwěté; ušty kalichowé, srdčité; koruna obšírná, nachowělá, nálewkowitá, kalichu 4krát delší. — Na kopcích tarmenských w Peruwii. Kwěte w únoru a březnu. ♃.

Kořen silně na stolici ženaucí potřebují we wlasti k počišťowání, užiwajíce zwařeniny z něho udělané.

P. welokořená. J. macrorhyxos *R. et Schult.* Convolvulus macrorhyxus *Lin.* C. coccineus *Plum ic. t.* 90. *f.* 1. Kořen hlízowitý nejtlustší, třebas ztíží 50 liber; lodyhy lysé, černozelené, šlahaunowité, na prst tlusté, wětewnaté; listy prstnaté, o 7 lalocích wejčitokopinatých, příchobotnatých, 3palečné; řapíky dlauhé, nachowělé; stopky úžlabičkowé, krátké, autlé, dužnaté, 5—6kwěté; koruny červcowé, zwící dlaně, zwonkowité, dole trubkowité, kraje rozloženého, přířečabatého. — W Americe a na Domingu. ♃.

Kořen we wlasti k počišťowání potřebují.

P. jedlá. J. Batatas *Lam. Rostl.* 2. *ob.* 28. Convolvulus Batatas *Lin. Plenk t.* 106. Oddenek hlíznatý; lodyhy plaziwé, 1—8′ dlauhé, hranaté, jako ostatní nať lysé nebo srstnaté; listy střídawé, řapíkaté, srdčité, do šípowita přecházející, ostré, rohato-3laločné, 5žilé; řapíky delší listu, nesaucí kwěty wrcholičnatochomáčené na stopečkách asi co kalich dlauhých; kalich uštůw eliptičnokopinatých, zakončitých; koruna weliká, zwonkowitá, u wnitř nánachowělá, wně bílá, s 5 tmawějšími žihami, někdy celá nachowá nebo bílá; tobolka wejcowitá. — W Americe meziobratníkowé, nyní wůbec se sází w krajinách mezi obratníkoma položených. We wlasti kwěte pořád, u nás w srpnu a září. ♃.

Bambule její w řečených končinách potřebují se jako u nás zemáky. Twaru obyčejně jsau kolnskowitého, 2″—1′ dlauhé, špinawě brunátné nebo žluté, u wnitř bílé, dužnaté, sladké. W krajinách chladnějších pozbywají chuti. Jedí je w popelu pečené nebo jiným

způsobem přistrojené; mauku z nich dobytau potřebují na chléb a pálení nápoje silného.

P. křídlatá. J. Turpethum *R. Brown.* Convolvulus Turpethum *Lin. Plenk t.* 205. Kořen složený z větví 5′ dlauhých, na 1″ tlustých, plaziwých, černawých, koran tlustau, wně hnědau, mléčnatau, oděných; lodyhy autlé, šlahaunowité, mnohé, dole narezawělé a dřewnaté, na prst tlusté, nahoře točiwé, zelené, hranaté, po hranách blanau úzkau křídlaté, pýřité; listy srdčité, tupé, kratičce zakončité, útlé, běloplsťnaté, dolení nejwíce rohaté, hoření nejcelejší; řapíky po kraji křídlaté a tak jazýčkowité, šediwé, kratší listu; stopky oblé, delší listu, dolejší mnohokwěté, hořejší 1kwěté; kalich listenoma wejčitýma zastřený; koruna twarem a welikostí jako opletníka plotního; blizna hláwkowitá; tobolka necele dwojdílná. — Na místech wlhkých, stinných Indie wýchodní, Ceylonu, Nowého Hollandu obratníkowého. Kwěte w březnu až do června. ♃.

Kořen *turbítowým* čili *turbít* (radix turpethi) nazwaný, za čerstwa mléčnatý, druhdy w lékařství welmi se wážil; potřebowalť se na kusy rozkrájený a usušený, buď kůra s něho slaupaná. Aučinek jest počišťowati. Nyní se ho ale neužíwá.

P. jalapa J. Jalapa *Pursh.* Convolvulus Jalapa *Mill. Plenk t.* 94. *Desfont. ann. mus.* 2. *t.* 10. 11. *Düsseld.* 8. *t.* 7. 8. *Rostl. II. ob.* 27. Kořen hlízowitý, zakulatělo-wřetenowitý, dužnatý, bílý, mléčnatý, 12—50 liber těžký, dole rozdělený w mrcasy nestejné, kolmojdaucí, z hořejška wypaušťí mnoho lodyh šlahaunowitých, čárkowaných, z mládí červenawých, wětewnatých, hebkých, na konci huňatých, 18—20′ dlauhých; listy střídawé, srdčitowejčité, příswraskalé, na rubu huňaté, celé nebo laločnaté, žlázkau malíčkau ukončené, 18—30‴ dlauhé a tolikéž široké; řapíky bradawičnaté, 9—15‴ dlauhé; stopky zdélí řapíku, úzlabíčkowé, ojedinělé, na konci se 2 bradawičkama, z nichž wynikají dwa listeny malé padawé; na každé stopce kwět 1—2 nebo wíce; kalich ½palečatý, pýřitý, uštůw hlubokých, wejčitých, tupých; koruny trubka oblá, u wnitř fialowá, wně lilákowá, 27‴ dlauhá, kraj 3″ široký, zwonkowitý, bílý a fialowě žíhaný, uštůw okrauhlených, nepatrných; tyčinky nitek dole fialowě huňatých; blizna zpleštilá, 2laločná; tobolka zwící lískowého ořechu, 4chlopná, 3—4pauzdrá, pauzdra o 1.—2 semenech, wlnau na palec dlauhau obrostlých. —W Mexiku, obzwlaště okolo Jalapy, odkud i jméno; též w Georgii a Floridě. Kwěte w létě. ♃.

Od ní pochodí *kořen jalopowý*, z něhož wydobývá se pryskyřice taktéž přezděná. Kořen přichází celý, nařezaný, aby snadněji wyschnul anebo na kotauče rozkrájený; zapáchá protiwně, chutná ostře a hnusně; na stolici silně žene.

P. horní. J. Purga *Wender. Düsseld. suppl.* 3. *t.* 13. Podobá se předešlé; listy její jsau ostřejší, koruna co granát červená, s bledšími paprsky, 3″ dlauhá, kraje 2″ širokého. — W Mexiku we wýšce 6000′ nad mořem w lesech. Kwěte w srpnu a září. 4.

Od dáwna prý kořen její pod názwem jalapowého do Ewropy se přiwáží a w lékařství potřebuje.

P. wodoklenolistá. J. platanifolia *R. et Schult.* Patates *Feaill.* 3. *t.* 11. *C. Pluk. alm. t.* 167. *f.* 3. Podobá se p. jedlé. Oddenek plaziwý, bambulatý; nať celá kromě řapíkůw nejlysejší; lodyha oblá; listy srdčité, 3laločné: lalokůw pobočních zubatorohatých, kopinatých, užších, prostředního delšího, širšího, nejcelejšího, zakončitého, 2″ dlauhé a wíce, na rubu siwé, zelené, po žilách nachowělé; řapík kratší listu, řídkochlupý; stopky listu kratší, dolení 3-, hoření 1kwěté, na konci ztlustlé, stopečky sotwa zwýší ½″; kalich lupenůw podlauhlých, přistejných, štětinau ukončených, lysých; bliznа hláwkowitá. — W Americe jižné. 4.

Bambule jeho jedí jako bataty.

P. počistiwá. J. cathartica *Poirr.* Lodyhy zelinné, točiwé, dolů wisící a země se dotýkající wyhánějí kořeny; listy obšírné, odlehlé, dlauhořapíčné, srdčité, 3laločné: lalokůw nestejných, pobočních wejčitých, krátce ostrých, konečného wejčitokopinatého, zakončitého; řapíky dlauhé; stopky úžlabičkowé, obyčejně 1kwěté; kwěty weliké, pěkně čerwené; trubka koruny tlustá, nafauklá, dole ztenčená, wálcowitá, 1″ dlauhá a delší, bledě zelená; kraj obšírný, 5laločný; tyčinky prodlaužené; bliznа hláwkowitá. — Po místech wlhkých na Domingu ostrowu.

Dobywají z ní šťáwu pryskyřičnau tuhnaucí, jíž to užiwají we wlasti k počišťowání, které může se státi příliš ným a tudy nebezpečným.

P. nachowá. J. purpurea *Lam. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 48. Convolvulus purpureus *Mill.* C. purpureus major *Bot. mag. t.* 113. Kořen letní; lodyha točiwá, 6—8′ wysoká, wětewnatá, jako stopky a listy pýřitá: listy srdčité, řapíkaté, nejcelejší; stopky přímé, mnohokwěté, plodonosné ztlustlé a nachýlené; kalich dole mrtnatý; koruna nálewkowitá, 1½—2″ dlauhá, nachowá, fialowá, modrá, růžowá, bílá a obyčejně na jasnější půdě w kraji s

5 paprsky tmawými; tobolka kulowatá, lysá. — W teplejší Americe; w Americe sewerné zdiwočelá. Kwěte w červnu až do září.

U nás w zahradách obyčejnau ozdobau.

P. fialowá. J. violacea *Lin.* Quamoclit *Plum. ic.* 93. *f.* 1. Convolvulus major *Sloan.* 1. *t.* 98. *f.* 1. Podobá se k předešlé; listy srdčité, nejcelejší, weliké, dlauhořapičné; kwěty shlaučené; koruny nerozdělené. — W Americe jižné.

Zwařenina z ní udčlaná nečistotu a hlíšty zpodem wywozuje.

P. pomořská. J. maritima *R. Brown.* Convolvulus marinus *Plum. am. t.* 104. C. Pes Caprae *Lin.* C. maritimus *Herm. lugd. t.* 175. Schouanna-adamboe *Rheed.* 2. *t.* 57. Lysá; lodyha oblá, položená a plaziwá; listy přiokrauhlé, na konci wykrojené nebo 2laločné, delší nežli širší (asi 3½″ dlauhé, 3¼″ široké), tlustaunké, dole klinowité nebo uťaté, nahoře we wýřezu hrotité, jinak nejcelejší, na žíle hlawní wezpod a dole obak žlazau opatřené; řapík delší nebo kratší listu; stopky úžlabíčkowé, ojediněle, řapíku delší, 3—6kwěté, oblé, nad prostředkem rozdělené, a tu s listenoma malýma, šídlowitýma; kalich uštůw wejčitých, přihrotitých; koruny dost weliké, zwonkowité, nachowělé; tobolka zakulatělá; semena 4, huňatá. — W Indii wýchodní a západní, w Brasilii a na Nowém Hollandu.

W Brasilii k počišťowání jí užiwají.

Podřadí 2.

WYWINUTCOWITÉ. EVOLVULACEAE.

Wywinutec. Evolvulus.

Kalich 5dílný. Koruna příkolowitá, řasnatá. Tyčinek 5. Waječník 2pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělky 2, dwojdílné; bliznу jednoduché. Tobolka chlopnitá.

W. kuřímorowý. E. alsinoides *Lin.* Convolvulus alsinoides *Burm. zeyl.* 9. *f.* 1. *t.* 6. *f.* 1. Kořen letní; lodyhy autlé, položené, přiwětewnaté, přitlačeně chlupaté, 9palečné; listy waječné, přísedawé, nejtupější, na líci lysé nebo lysaunké, na rubu srstnaté; stopky úžlabíčkowé, 2—3kwěté, co list dlauhé nebo delší: tobolky sehnuté; koruna 5rohá, 4‴ široká, bledě modrá, s hwěz-

dau červenau, líbezně zapáchající a na večír se zawirající. — W Malabaru, na Ceylonu a Nowém Hollandu. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Zwařenina z nati pomáhá w zimnicech a neduzích břišních.

Živičnatka. Cressa. Harzkraut.

www.libtool.com.cn

Kalich 5dílný. Koruna nálewkowitá: kraje 5dílného, s ušty rownými. Tyčinek 5 čnějících. Waječník 2pauzdrý: pauzdra 2semenná. Čnělky 2, s bliznami hlawkowitými. Tobolka 1—4semenná.

Ž. obecná. C. cretica *Lin. Sibth. t.* 256. C. humifusa *Alp. cent. t.* 156. Lodyha často rozestřená, twrdaunká, dole dřewnatějící, nad dolejškem rozdělená na wětwe mnohé, střídawé, oblé, srstnaté, opět rozdělené, srstnaté, 5—6″ wysoké; listy střídawé, sedawé, drobné, na hlawních wětwích asi 2‴ dlauhé, wejčité, ostré, srstnaté, bělawé; kwěty z úžlabíček konečných wyniklé, směstnané w strbauly drobné; kalich uštůw wejčitých, příhedwábnatých, zdělí koruny zažlutlé; tobolka wejcowitá, 1semenná. — Po slatinách w Prowincii francauzské, Italii, na Kretě. Kwěte w červnu až do září. ☉.

Chuti jest slané a trpké: jindá potřebowala se ku hnání na moč a zacelení ran.

Řád 149.

KOKOTICOWITÉ. *CUSCUTEAE.*

Kalich prostý, 5-, řídko 4dílný, stálý. Koruna podplodni, prawidelná, srostloplátečná, často řasnatá, wadnaucí, zwonkowitá nebo baňkowitá, na kraji 5-, řídko 4dílná, w paupěti střechowitá. Tyčinek 5, řídko 4, z trubky korunowé wyniklých, s ušty korunowými střídawých; dole u tyčinek anebo hlauběji obyčejně tolikéž šupinek tyčinkám střídných. Waječník 2pauzdrý: pauzder dwauwaječných. Čnělky 2, jednoduché, řídko 1, s bliznau na dwé klanau. Tobolka 2pauzdrá, nad dolem obříznutá; pauzdra 2—1semenná; přehrádka tenká po ose pukající. Kel oblý, dlauhý, zkraucený, obwodní, bílek obwinující; dělohy žádné.

Zeliny příživné, točiwé, lodyh nitowitých, neklaubnatých. Listy šupinowité, střídawé. Kwěty obojaké, prawidelné, w chomáče, strbauly nebo klasy nahromaděné.

Dosawád náleží sem jediné pokolení o 24—25 rodech, jichžto polowička náleží končinám meziobratníkowým, druhá ale podnebím

mrajm všech země dílův. Některé potřebují w lékařství. Příživné rostauce na jiných rostlinách stáwají se obtížnau bureňí, která se živí šťawami těch rostlin, nejsauc kořánim w zemi upewněna.

Kokotice. Cuscuta. Flachsseide.

Známky naduwedené.

www.libtool.com.cn

K. hubilen. C. Epilinum *Weihe. Reichenb. ic. t.* 500. Lodyha nejjednodušší, zelenawě žlutá, místem počerwenalá; strbauly bezlistenné; kalich dužnatý, šťáwnatý, bělawý, drobnozrný, zwonkowitý, dopola na patero klaný: uštův širokowejčitých, ostraunkých; koruna baňkowitá: trubka příkolowitá, dwakrát delší kraje 5zubého, bělawá, často červenawě naběhlá; šupinky pod tyčinkami přimé, k trubce korunowé přitlačené; tobolka skoro kulowatá, 4brázdá. — Na lnu obecném wšude, kde se on sází. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Již staří znali škodliwost té rostliny, ježto rozmohši se může celé leniště pohubiti; otáčejíc se okolo lodyh a škrtíc je působí, že chorawějí, wadnau a nedělají lýka čili wlákna.

K. obecná. C. vulgaris *Pers.* C. europaea *Lin. Fl. dan. t.* 199. *Plenk t.* 70. *Rostl.* 2. 23. C. filiformis *Lam.* C. tubulosa *Presl.* Kokotice *Mat. Háj.* 383. — *Wel.*463. Kořen má, pokud nechytila se nějaké rostliny, jenž pak nepotřebným jsa bywne: lodyhy co tenký špagát tlusté, oblé, lysé, wětewnaté, žlutawé, nebo naryšawělé, po bylinách se pnaucí a točící; na místech, kde lodyha a její wětwe se otáčejí, jest silnější, poloobla, na straně ploské, k bylinám obrácené, bradawičkami jednořadě hustě posázená, kterými k rostlině pewně lnau, a z ní šťáwy k obživení swému ssají; listy žádné, ledaby šupiny u rozwětwení lodyhy stojící jimi jmenował, kopinaté, ostré; kwěty tu a onde z wětwí wynikající jsau sedawé, nejčastěji stopkaté, w klubko nahromaděné; kalich na patero nebo na čtwero klaný: uštův wejčitých, ostrých, zdéli polowičné koruny, červenawý, zažlutlý; koruna krátce zwonkowitá: trubky válcowité, co kraj dlauhé, kraje o uštech rozložených, wejčitých, ostrých, bílých; tyčinek 5—4; blizny 2, ostraunké; tobolka kulowatá, dole kolem pukající a tudy wíčkem se otwírající. — Na rozdílných rostlinách n. p. chmelu, žáhawce, konopi atd. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Nať chuti náostré druhdy w lékařství se potřebowala.

K. menší. C. Epithymum *Murray. Fl. dan. t.* 127. *Plenk t.* 71. C. europaea *Smith Lam. t.* 88. *Dict. sc. nat. f.* 13. *t.* 8. C. europaea *β Lin.* We wšech dílech

drobnější nežli předešlá; lodyha co vlas tenká, na větve rozdělená; trubka korunová co kraj dlouhá a šupinami klímawými zawřená. — Na rozdílných rostlinách jako kručince, wřesu, mateří dausce, pryšci a j.

Potřebowala se jako předešlá.

www.libtool.com.cn

Řád 150.

LEPICOWITÉ. *HYDROLEACEAE.*

Kalich 5dílný, w paupěti střechowitý. Koruna podplodní, 5dílná nebo na patero klaná, w paupěti chlopnitá. Tyčinek 5, nakorunowých, s ušty korunowými střídawých. Waječník jednoduchý, 2pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka hluboce 2dílná: blizny často paličkowité. Tobolka 2pauzdrá: pauzder mnohosemenných. Semenice slaupowitá, prostá nebo s přehrádkami srostlá. Kel w bílku wztyčený, přímý; kořínek délky polowiční kle celého, s dělohama poloobłýma.

Podkře nebo byliny wodnošťawé. Listy střídawé, nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, úžlabíčkowé, řídčeji konečné, ojedinělé, chomáčené nebo klasené.

Dosawád znají 15—16 rodůw (we 4 pokoleních), největším dílem Americe obratníkowé přináležejících; málokteré za obratníkem w Americe a Asii.

Lepice. Hydrolea.

Kalich 5dílný: uštůw šídlowitých, nestejných, huňatých. Koruna kolowitozwonkowitá: trubka kratší kalichu, kraj obšírný, 5—7dílný, rozložený, uštůw wejčitých, naléhawých. Tyčinek 5—6, zdola trubky korunowé wyniklých; nitky srdčité; prašníky střelowité, křiwé. Čnělky 2, řídko 3, odstálé, příkřiwené; blizna uťatoštítowitá. Tobolka wejcowitá, 2chlopná, 2-, řídko 3pauzdrá, kalichem obklíčená. Semenice 2, kulowaté. Semena drobná, střechowitá.

L. trnatá. H. spinosa *Lin. Lam. t.* 184. *f.* 2. *Aubl. t.* 110. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 50. Kořen dřewnatý, wypauští lodyhu přímau, 3střewičnau, střídawě wětewnatau, jakož i listy srstnatau a lepnatau; listy střídawé, sedawe, kopinaté, ostré, zdéli 2″; w úžlabíčku každého listu tr lepnatý, tuhý, nejostřejší; kwěty konečné, přichocholičené, jichžto každý u začátku stopečky nejkratší opatřen

listenem šupinowitým; koruny modré. — W Americe jižné na místech mokrých a bahnitých. ♃.

Wšecky díly její jsau hořké.

Řád 151.

www.libtool.com.cn

PIPLOWITÉ. *BORAGINEAE.*

Kalich prostý, 5-, řídko 4dílný nebo 5lupenný, stálý. Koruna podplodní: kraje 5dílného, řídko 4dílného, stejného nebo nestejného, s ušty w paupěti střechowitými, ústí často šupinami opatřeného. Tyčinek z trubky korunowé wyniklých tolik co uštůw korunowých, s nimi střídawých, prostých. Waječník 4—2pauzdrý, nebo worečky 4, 1pauzdré, nebo 2, 1pauzdré, na terči postawené; pauzdra jakož i waječníky o jednom waječku wisutém. Čnělka 1, celá nebo na dwé klaná, řídko několikkrát sochatá, z konce waječníka jednoduchého nebo mezi worečky wyniklá. Plod jednoduchý nebo složený, prwní peckowice 4—8pauzdrá, nebo pometáním 3—1pauzdrá, druhý z twrdek 4 oddělených, řídko po 2 srostlých. Semena bezbílečná nebo tenkobílečná; kel rowný, řídko křiwý, s kořínkem hořením.

Zelíny, byliny, kře nebo strůmky, wodnošťawé. Listy střídawé, nejcelejší, bezpalisté Kwěty obojaké, prawidelné, řídčeji neprawidelné, buď w úžlabíčkách ojedinělé, latnaté, chocholičené, buď častěji konečné, na klasech jednostranných, před rozwitím podwinutých, nebo na hroznech.

Z toho řádu dosawád wíce 700 rodůw (w 40—50 pokoleních) znají, kterých bylinné a podkřowité přináležejí polozemí sewernému, křowité ale a stromowité rostau mezi obratníkoma. Prwních má přewelmi mnoho Ewropa jižná a Asie prostřední Pro prwek slizký jsau mnohé w lékařstwí užitečné; kořeny některých mají barwinu červenau; některých listy se jedí, málokterých ale owoce. Kwěty mnohých pěkné a skoro wšech bezwonné.

Podřadí následující.

1) *SEBESTENOWITÉ.* Waječník jednoduchý, z konce čnělku sochatau wypauštějící; blizny 3. Plod: peckowice nerozdělující se, 4-, pometáním 3—1pauzdrá. Semena bezbílečná. Dělohy tlusté, swraskalé.

2) *OTOČNÍKOWITÉ.* Waječník jednoduchý, se čtwerem šwů, na konci wypauštějící čnělku. Plod na 4 twrdky se rozdělující, dole ploché.

3) *UŽANKOWITÉ.* Twrdky 4, na čnělku stálau přirostlé.

4) *PIPLOWITÉ.* Twrdky 4, na terči podplodním

přirostlé, dole kraužkem napuchlým, čárkowitým, dutým opatřené. Čnělka prostá, z terče mezi twrdkami wyniklá.

5) *KAMÝKOWITÉ.* Twrdky 4 na terči podplodním přirostlé, dole newyhlubené, anobrž zpodkem plochým nebo wypuklaunkým připewněné. Čnělka prostá, z terče mezi twrdkami wyniklá.

www.tiptool.com.cn

Podřadí 1.

SEBESTENOWITÉ. SEBESTENEAE.

Sebesten. Sebestena. Braustbeere.

Kalich zwonkowitý, nebrázdowaný, prostý, stálý. Koruna nálewkowitá, padawá. Tyčinek 5. Waječník na podstawce 4bočné. Čnělka 1. Peckowice kalichem prostým, koflíkowitým, dole w trubku krátkau ztěsněným dopola zahalená, wejcowitá.

S. obecný. S. Myxa. Cordia Myxa *Lin. Plenk t.* 116. *Lam. t.* 96. *f.* 3. *Hayn.* 9. *t.* 33. Sebesten *Mat. Háj.* 77. — *Wel.* 90. Strom mírné wýšky; kmen tlustý, bělawý; kůra tlustá, lupkatá, černošerá, čarami červenými znamenaná, zápachu silného mýdlem; rozhy popelawé; listy roztraušené, řapíkaté, wejčité nebo podlauhlookrauhlé nebo okrauhlé, hned na konci zaokrauhlené, hned zakončité, wesměs twarem proměnliwé, dost weliké (5″ dlauhé), na líci tmawě zelené, na rubu bledé, zmládí pýřité, pak šerpitwé, 3žilé, po kraji celé nebo wykrajowané nebo zejkowané; kwěty bělostné, málo wonné, mnohé, na latě nejodstálejší, obšírné; kalich krátký, wálcowitokoflíkowitý, o 5 zubech ostrých; koruna 5—6uštá, po kraji maličko podhnutá; peckowice dužnatá, alespoň zwící oliwky, černawá; pecka jediná, ostrá, podluhowatá, 4bočná, hluboce brázdowaná, 2-, řídko 4pauzdrá. — W Indii wýchodní, w Egyptě ale od nejdáwnějších časů se sází. Kwěte w jaře. 5.

Owoce její (myksinky) se jedí, ačkoliw cpají; též do soli a octa se zadělawají; w lékařstwí před časy pro jejich sliznatosť se užíwaly proti kašli a zanícení hrdla. Kořen, kůra a list potřebují se proti hryzení a zacpání stolice. W Egyptu a w Sicilii, kdežto se sází, dělají z dužniny peckowicowé lep na ptáky.

S. červený. S. Collococca. Cordia Collococca *Lin.* C. glabra *Lin.* Ceraso affinis *Sloan.* 2. *t.* 203. *f.* 2. Strom mírný, 50′ zwýší; kmen ztlaušťí muže, s wětwemi roz-

trauſenými; listy střídawé, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, nejcelejší, dole ztenčené, na konci zakončité neb ostré, swraskalé, obak skoro lysé, 6″ dlauhé, 5″ široké; chocholíky konečné, běwné, přílatowité, stopek wětewnatých, nejnestejnějších; kalich u wnitř plsťnatý; koruna mírně welikosti, nálewkowitá, uſtůw dosti hlubokých, měkká; peckowice jasně červená, sliznatá, huňatá, s peckau swraskalau, bílau. — Na Jamaice. 5.

Perlinky dužninu peckowicowau rády žerauce tučnější.

S. pížmowý. S. Rumphii. Cordia Rumphii *Oken.* Novella nigra *Rumph* 2. *t.* 75. Strom o kmenu jednoduchém nebo mnohonásobném, zprohybaném; listy dlauhořapíčné, podlauhlowejčité, wykrajowané, zakončité, 7‴ dlauhé, 4″ široké; kalich 3zubý, u wnitř plsťnatý; kwět jako durmanowý, mnohem menší ale, žlutý, newonný; peckowice zwíci třešně o pecce černawé, ďulkaté, 4—5pauzdré, pauzdra o 1 semeně. — W Indii wýchodní. 5.

Kmen někdy ztlauští 2 mužůw má dřiwí ořechowému podobné, černawé, pížmem zapáchající; ačkoli lehko a houbowito, přece jest trwanliwo; dělají z něho koly, o nichž zemkowé líčí, že mnohé od stwoření swěta stojí, alespoň widěti jich w zemi, kdežto od 100 roků není žádného stawení. Kusy černé, merhowané hledají na stolice, podnožky, truhlíky.

Stálec. Gerascanthus.

Kalich trubkowitý, mnohobrázdý, zubatý, stálý. Koruna řepicowitá, na patero klaná, zmázdrowatějící, stálá. Tyčinek 5, zdola trubky korunowé wyniklých. Peckowice kalichem nahoře zawřeným docela zastřená, podlauhlowálcowitá, wyschlá.

St. kopinatý. G. lanceolatus. Cordia Gerascanthus *Jacq. am.* 175. *f.* 16. — *pict. t.* 259. *f.* 12. Geraschantus *P. Brown. t.* 29. *f.* 3. Strom přímý, ztepilý, kmen 30′ zwýší; smítky obłé, obzwláště na konci jakož i rozby šediwé jakoby otrubami, wlastně plstí krátkau, hustau, chundeličkowanau; listy střídawé, řapíkaté, kopinatowejčité nebo kopinaté, obak ztenčené, tlusté, kožowité, přízakončité, tupé, hrotíčkem měkkým ukončené, na líci tmawě zelené, řídce jakoby otrubami (chundelíčky) plsťowými potraušené, na rubu bledší, podobně obzwláště mladší otrubnaté, čím šediwější; lata konečná, obsírná, skoro 1′ dlauhá, hustá, nejsloženější, wětwičky prodlaužené, nesaucí na wětwičkách kwěty w strbauly nahromaděné, nejkratšeji stopkaté; listeny kopinaté, pod-

květní čárkowité, šedivé; kalich asi 2‴ dlauhý, 10brázdý, šedoplstitý, tuhý, 5zubý, s choboty okrauhlenými; koruna trubky co kalich dlauhé, ústáw 4—5, kopinatých, nejtupějších, co trubka dlauhých; tyčinky w ústí huňaté; waječník zakulatělý, 4brázdý, maličičký, na podstawce 4hrané, dole tenší. — W lesech na Jamaice a Martinice. 5.

www.libtool.com.cn

Dříwí (bois de Chypre) welmi sobě wáží, nepochybně proto že jako prawé růžowé růženi zapáchá.

Ozdvž. Cordia. Cordie.

Kalich trubkowitý, 5—6zubý, stálý. Koruna nálewkowitá, přinestejně na patero neb na šestero klaná. Tyčinek 5—6—7. Čnělka 1. Peckowice dopola srostlá, s kalichem zwelič ným, ztlustlým, zdužnatělým a šťáwnatělým, dopola prostá, a hořeni částkau kalichu zahalená.

O. obecná. C. Sebestena *Lin. Jacq. am. pict. t.* 44. Cordia *Plum. ic.* 105. Sebestena scabra *Dill. elth. t.* 255. *f.* 331. Caryophyllus *Sloan.* 2. *t.* 164. Strůmek přímý, ozdobný, listnatý, 10střewičný, často z kořene samého kmenůw několik wětewnatých wypauštějící; listy střídawé, řapikaté, wejčité, podlauhlowejčité, okrauhlowejčité, neb okrauhlé, třebas na píď dlauhé a 5″ široké, tupé, hrotité, nejcelejší, wykrajowané nebo zubaté, na lici přilehawě mrtnaté, na rubu síťkowanožilnaté, po žile řídko mrtnaté; řapík sotwa 1/6 délky listowé; hrozny konečné, wrcholíkowité, přímé; stopky a jejich wětwičky, jakož i kalichy plstnatopýřité a přitlačeně mrtnaté, bezlistenné; kwěty málo woňawé, přemnohé, ozdobné; kalich trubkowitý, 1/2″ dlauhý, nepatrně prauhowaný, 3—4—5zubý: zubůw nestejných, wejčitých, ostrých, přímých; koruna miniowá; trubka asi 1″ dlauhá, přes prostředek stejně tlustá, pak se rozšiřující, kraj skoro 1″ široký, dopola na patero neb šestero, ano i na sedmero klaný: ústůw okrauhlých, swraskalých, wně pýřitých, zejkowaných; tyčinek obyčejně 6, řídčeji 5 nebo 7, co trubka korunowá dlauhých; čnělka delší tyčinek. — W Indii západní a w Nowé Kartageně we křowí na pomoří. Kwěte w červnu až do srpna. 5.

Owoce bílé a jablkem zapáchající jedí.

Lukozew. Cerdana.

Kalich trubkowitý, 10prauhowý. Koruna nálewko-

witá, kraje 5dílného. Medník číšowitý, obkličující vaječník. Blizny 2, na dwé klané. Peckowice podluhowatá, 1pauzdrá, 1semenná.

L. obecný. C. alliodora *R. et Pav. t.* 184. Strom ztepilý; kůra čerstwá a listy zapáchají česnekem; listy podlaublé nebo wejčité, květy latnéné. — W Peruwii na hájích. 5.

Listy místo česneku potřebují do jídel. Páry z kmenu, když se řezá, urážejí oči. Drobnější mrawenci zežírají listí.

Podřadí 2.

OTOČNÍKOWITÉ. TOURNEFORTIEAE.

Krabil. Ehretia. Ehretie.

Kalich hluboce na patero klaný. Koruna nálewkowitá, na patero klaná, w ústí nahá. Tyčinky čnějící. Čnělka s bliznama tupýma. Peckowice o 2 peckách 4pauzdrých, 2semenných. Semena bílečnatá.

K. šťawnatý. E. succulenta *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 47. Beureria s. *Jacq. am. pict. t.* 42. Strom na Jamaice zwýší 20—45′, na Martinice 15′ a zakrsalý; kůra rozsedalá; listy střídawé, přezimující, wejčité, nejcelejší hladké nebo šerpiwé, přířečabaté, tupé neb ostré, 3″ i wíce dlauhé, dole ztenčené a po řapíku krátkém, bělawém skoro sbíhawé; chocholíky běwné, konečné, s několika listy kopinatými; květy libowonné; kalich wálcowitý, lysý: uštůw obwejčitých, po kraji sehnutých, přířečabatých; prašníky podlaublé; blizna zpleštilá, 2laločná; peckowice kulowatá, hladká, zwící hrachu, pomarančowá. — Na Jamaice a Antillách. 5.

Owoce sladké jest oblíbené u dětí a diwochůw.

K. tinolistý. E. tinifolia *Lin. Trew Ehr. t.* 24. Strom zwýší 20—30′; koš bustý, podluhowatý; listy střídawé, waječné, tupé, dole ostré, nejcelejší, lysé, asi 4″ dlauhé, asi co $^1/_5$ té délky široké, síťkowanožílnaté; řapík asi $^2/_{12}$ celého listu dlauhý; květy přemnohé, drobné, bělostné, dost silně wonící, rozpostawené na latu konečnau, dost hustau, nejlysejší; kalich dopola na patero klaný, zwonkowitý: uštůw tupých, wejčitých; koruna kalichu dwakrát delší: uštůw ochlípłých, wejčitých, tupých, málo delších swé trubky; tyčinky trochu kratší nežli koruna a z jejího dna wyniklé; waječníky wejčité; čnělka zdělí tyčinek s bliznau dwojnásobnau, tupau; seme-

mi; listy střídawé, kopinaté, sedawé, ostré; klasy dohromady latu dělající, dlauhé, zmládí podwinuté; kwěty řídké, krátkostopečné, malíčké; kalich uštůw kopinatých, jako list chlupatých; koruna kalichu delší, kraje zwonkowitého, barwy charpowé, hwězdau bílau nebo žlutau znamenaného; plod přímý ze twrdek čtyr, jichžto kraje mají dwojnásobnau řadu ostnůw háčkem ukončených. — Na škrobotinách, zdech, podlé cest po Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Semena chytají se na šaty swými háčky.

Užanka. Cynoglossum. Hundszunge.

Kalich 5dílný. Koruna krátce nálewkowitá, w ústí zawřená šupinami 5, kraje 5dílného. Tyčinek 5. Twrdky 4, smačknuté, měkkoostenné, po kraji tupé nebo krajem wlastním obraubené, břichem na čnělku přirostlé.

U. lékařská. C. officinale *Lin. Fl. dan. t.* 1147. *Plenk t.* 79. *Hayn.* 1. *t.* 26. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 13. 14. Pes jazyk *Mat. Wel.* 352. *C.* Užanka. Kořen ozimý, wřetenowitý, hnědý; lodyha přímá, 2′ wysoká, hustolistá, oblá, huňatá; listy nejdolejší eliptičné, třebas 1′ dlauhé, w řapík zaužené, hoření sedawé, z dola přísrdčitého poloobjímawé, kopinaté, wšecky obak plsťnatopýřité, našediwé, po kraji řeřabaté, ostré; klasy konečné, ojedinělé, zmládí podwinuté, bezlistenné; kwěty na stopečkách dlauhých asi co kalich šálečkowitý, chlupatý, jehož ušty podlauhlokopinaté, tupé; koruna špinawě červená, někdy nachowá, řídko bílá, kalichu delší, uštůw na konci zaokrauhlených; tyčinky zawřené; plod s kalichem rozewřeným, twrdek zpředu plochých, krajem tlustaunkým, čnějícím obraubených. — Na škrobotinách podlé cest. Kwěte w kwětnu a červnu. ♂.

Nať třená zapáchá myšinau, a radila se k zapuzení myší; ona jakož i kořen jindá obyčejněji w lékařství se potřebowala.

Pupenka. Omphalodes. Omphalode.

Kalich 5dílný. Koruna řepicowitá nebo nálewkowitá: trubky krátké, kraje 5dílného, ústí šupinami 5 tupými zauženého. Tyčinek 5, w trubce zawřených. Twrdek 5, zpleštilých, obklíčených krajem mázdrowitým, wehnutým, košíčkowitým břichem na čnělku přirostlých.

P. jarní. O. verna *Moench.* Cynoglossum Omphalodes *Lin. Sturm f.* 21. *Bull. herb. t.* 359. *Bot. mag. t.* 7.

Kořen z oddenku úkosného nebo rownowážného wyhání lodyhy položené jalowé a přímé kwětaucí, 3—4″ wysoké; listy řapíkaté, přílysé, kořenowé srdčitowejčité, lodyhowé wejčitokopinaté; hrozny sochaté, chudokwěté; kwěty weliké, pěkně lazúrowé, s bílými šupinami w ústí, 5 bílými čárkami mezi ušty zaokrauhlenými, krajem rozloženým; twrdka obyčejně 1. — W hájích a křowištích stinných, wlhkých po Ewropy jižné a dílem i prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Druhdy w lékařství se potřebowala, nyní zůstáwá ozdobau zahrad a oken.

Podřadí 4.

PIPLOWITÉ. ANCHUSEAE.

Brutnák. Borago. Borretsch.

Kalich 5dílný, rozložený, pokwětlý zawřený. Koruna kolowitá, kraje rozloženého, 5dílného, ústí s 5 šupinami krátkými, tupě wykrojenými, proti uštům postawenými. Tyčinek 5, w homoli klímawých. Twrdky 4, oddělené, na zpodině wyhlubené, a tu krajem napuchlým řasnatočárkowaným opatřené.

B. obecný. B. officinalis *Lin. Plenk t.* 77. *Hayn.* 3. *t.* 38. Borák *Mat. Háj.* 361. — *Wel.* 349. *C.* Kořen letní, nať celá tuhoštětinatá; lodyha zwýší 1—2′, přímá, wětewnatá; listy příswraskalé, dolení eliptičné, tupé, w dlauhý řapík zaužené, hoření podlauhloeliptičné, dole ztažené, a řapíkem širokokřídlatým lodyhu objímající; kwěty na hroznech listenatých, konečných, dříwe podwinutých, pak přímých; kwěty charpowé, řídko červenawé nebo bílé; ušty korunowé, wejčité, zakončité, ploché. — W Lewantu, nyní wšude w zahradách, na rumu a jinde zdiwočelý. Kwěte w kwětnu až do října. ☉.

W zahradách sám sebau se wysewá; list čerstwý, šťáwnatý, okurkami zapáchající a chutnající jedí za salát; druhdy také w lékařství se potřebowal; wůbec znamenit welikým množstwím ledku.

Pilát. Anchusa. Ochsenzunge.

Kalich na patero klaný nebo dělený, podlauhlý, wálcowitý. Koruna nálewkowitá: trubky dole hranaté, kraje na patero klaného, rozloženého, ústí zawřeného šupinami

5, klenutými, klímawými, tupými. Twrdky 4, prosté, wezpod wyhlubené, a tu opatřené krajem napuchlým, řasnatočárkowaným.

P. lékařský. A. officinalis *Lin. Plenk t.* 79. *Fl. dan. t.* 572. *Hayn.* 1. *t.* 25. Wolowý jazyk *Mat. Wel.* 350. Kořen wřetenowitý, wně černý, ozimý, 1 nebo několik wypauštějící lodyh 1—2′ wysokých, přímých, oblých, listnatých, nahoře latowitě wětewnatých, hřbelečnatých chlupy nejodstálejšími; listy kopinaté, ostré, neřeřabaté, nejcelejší, hřbelečnaté, kořenowé a dolení w řapík zaužené, hoření z dola přiwejčitého kopinaté; hrozny krátké, na lodyze a wětwích konečné; listeny wejčitokopinaté; kwěty na překrátkých stopečkách: kalichy hřbelečnaté, uštůw kopinatočárkowitých; koruna nachowá nebo modrá, ano pleťowá a bílá, kalichu dwakrát delší, nálewkowitá, uštůw zaokrauhlených; šupiny w ústí wejčité, aksamitnaté; tyčinky zawřené. — Na škrobotinách podlé cest. Kwěte w kwětnu až do jeseně. ♁.

Celá rostlina slizuatá druhdy w lékařství se potřebowala (herba Buglossi).

P. barwířský. A. tinctoria *Lin. Plenk t.* 80. *Hayn.* 10. *t.* 11. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 7. Kořen dlauhý, zwířilý, s korau tisawau, dřiwím žlutawě bílým, wypauští několik lodyh rozložených, 3—6″ dlauhých, hřbelečnatých, chlupy nejodstálejšími na konci obyčejně sochaté; listy kořenowé a nejdolejší kopinatopodlauhlé, šerpiwé a hřbelečnaté chlupy z konce bradawiček wyniklými, listy hoření mnohem menší, sedawé, dolejškem wejčitým přiobjímawé, hřbelečnaté, s bradawičkami malíčkými; hrozny krátké, s listeny wejčitokopinatými; kalich odstále wně hřbelečnatý, u wnitř srstnatý: uštůw kopinatočárkowitých, ostrých; koruna trubky kalichu delší, kraje s ušty okrauhlenými dříwe nánachowého, pak lazúrowého; ústí nahé. — Na Peloponesu, Cypru a Kretě. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Kořen (kůra jeho) barwí na červeno, a tudyž se potřebuje k červenění mastí, olejůw a lékůw líhowých; druhdy proti wyráženinám a wředům (rad. Alcannae spuriae).

Kostiwal. Symphytum. Beinwurz.

Kalich 5dílný, přímý. Koruna wálcowitozwonkowitá: trubky 5hrané, kraje přirozšířeného, 5zubého, ústí o 5 šupinách šídlowitých, w homoli klímawých, po kraji žlázuatozubatých. Tyčinek 5, pod ústím wyniklých, a

šapinami přikrytých. Twrdky 4, prosté, wezpod wyhlubené, po kraji napuchlé a řasnatočárkowané.

K. lékařský. S. officinale *Lin. Plenk t.* 76. *Fl. dan. t.* 664. *Hayn.* 3. *t.* 37. *Düsseld.* 3. *t.* 11. Swalník větší anebo kostiwal *Mat. Wel.* 335. *C.* Kořen wřetenowitý, wětewnatý, wně černý; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, wětewnatá, hřbelečnatá; listy příswraskalé, srstnaté, dolení a kořenowé wejčitokopinaté, w řapík zaužené, hoření a podkwětní kopinaté, široce po lodyze dolů běžící; hrozny konečné, bezlistenné, obyčejně podwojné, jednostranné, podhnuté, pak přímé; koruna 1/2″ dlauhá, hlinožlutá nebo nachowá nebo fialowá, krajo se zuby 3úhlými, podhnutými; prašníky dwakrát delší nitek; čnělka koruny delší nebo kratší. — Na lukách wlhkých, podlé wod, obzwláště pod wrbowim největšího dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu, podruhé někdy w srpnu a w září. 4.

Kořen welmi slizký a natrpkalý potřebují w lékařství (Consolida major); listy na Islandu místo wařiwa.

Podřadí 5.

KAMÝKOWITÉ. LITHOSPERMEAE.

Ruměnice. Onosma. Lotwurz.

Kalich 5dílný, přímý. Koruna wálcowitozwonkowitá, w ústí nahá. Tyčinek 5. Prašníky šípowité, dole spojené. Twrdky 4, prosté, zpodinau 3hranau, plochau připewněné.

R. hadincowá. O. echioides *Lin. Jacq. aust. t.* 295. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 8. Kořen oziný, řídko několikoletý, wřetenowitý, s korau tmawě nachowau, dřiwím žlutawým; lodyha přímá, 1½′ wysoká, nejodstáleji od dola až nahoru přewětewnatá, oblá, jakož i listy a kalichy z bradawiček bílých, hladkých, nejodstáleji štětinatá; listy dolejší čárkowitokopinaté, dole jakoby w řapík zaužené, podwětewní a obzwláště hořejší z dola wejčitého a poloobjímawého kopinaté; hrozny konečné, listenaté; kalichy asi 7‴ dlauhé: uštůw přímých, hluboce rozdělených, čárkowitých; koruny kalichu málo delší, hlinožluté; nitky o polowičku kratší prašníku lysého; kalich plodonosný w každém směru zweličený. — Na pahrbcích wyslunných Ewropy jižné a teplejší prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. ♂.

Kůru kořenovau, červenau potřebují we Francauzích k líčení a barvení jako alkanu.

Woskowka. Cerinthe. Wachsblume.

Kalich 5dílný: uštův nestejných. Koruna trubkowitá: kraje baňatotrubkowitého, ústí nahého, břichatého. Tyčinek 5; prašníky střelowité, dole zawité a dohromady spojené. Twrdky 2, prosté, 2pauzdré, zpodinau polookrauhlau, plochau připewněné.

W. větší. C. major *Lin. Schk. t.* 30. *Tratt. aust.* 1. *t.* 64. C. glabra *Mill. ic.* 91. Kořen letní; lodyha přímá, skoro střewičná, jednoduchá nebo nahoře sochatá, oblá, lysá, hladká; listy střídawé, nejcelejší, nejtupější, někdy i wyříznuté, dole srdčité s auškoma přesahujícíma se, na líci, mnohem méně na rubu poseté bradawičkami zpleštilými, štítowitými, bílými, po kraji trníčky bílými, ku konci patřícími šerpiwé, žlutě zelené, wezpod bledší, sušením často zmodrající: dolení jazyčné, hoření wejčité, jakowéhož twaru jsau i listeny kwětu kratší; hrozny konečné, jednoduché, jednostranné, nachýlené; kalich koflíkowitý: lupenův 3 wněšných wejčitých, tupých, 2 wnitřních kopinatých, ostraunkých, wšech po kraji jakoš i stopečka kalichu kratší šerpiwaunkých; koruna kalichu delší hlinožlutá, někdy s trubkau fialowau, ano i celá špinawě fialowá, o 5 zubech krátkých, wejčitých, ohnutých; tyčinky sotwa kraje trubky korunowé dosahují: nitky zdélí prašníkův; čnělka kratší nebo delší nežli koruna; kalich plodonosný zweličený; twrdky hladaunké. — Na předhořích lesnatých, po celé Ewropě. Kwete w lipnu a srpnu. ☉.

Twrdí se, že kwěty dáwají wčelám dobrau pastwu, a že prý mnoho wosku dělají, proto dostala rostlina jméno to.

W. menší. C. minor *Lin. Jacq. aust. t.* 124. Podobá se jménim předešlé, liší se ale, že koruny přes třetinu rozštípené jsau na uštův 5 šidlowitých, přímoklimawých a nitky čtyřikrát prašníkův kratší.' — Na škrobotinách, polích. Kwete w kwětnu až do lipna. ♂.

Užitek tentýž. Oba ty rody také w zahradách na ozdobu se chowají.

Hadinec. Echium. Natterkopf.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá nebo kornautowitá: kraje na patero klaného, často nestejného. Ústí nahého. Tyčinek 5, nestejných, sehnutých, prašníky pro-

sté, vaječné. Twrdky 4, prosté, zpodinau trojúhlau, plochau připewněné.

H. obecný. E. vulgare *Lin. Plenk t.* 136. *Hayn. t.* 27. Wolowý jazyk planý *Mat. Háj.* 359. *B.* — *Wel.* 322. Kořen ozimý, dlauhý, wřetenowitý, wypauští lodyhu 2′ wysokau, wztyčenau, srstnatopýřitau a jakož i listy obak z bradawiček štětinatomrtnatau, oblau; listy pod štětinami na líci šerpiwé, na rubu plsťnatopýřité, kořenowé na způsob růže rozložené, jakoby w řapík zaužené, hoření sedawé, nejhořejší z dola wejčitého kopinaté; na nejhořejším dílu lodyhy jsau hrozny střídawé, dříwe krátké, jednostranné, nerozdělené, pak se prodlužující a dohromady dělající latu homolowitau, dlauhau, ozdobnau; kalich uštůw kopinatočárkowitých, ostrých, pýřitošerpiwých a z bradawiček štětinatých; koruna kornautowitá, wně pýřitá, modrá, čerwená nebo bílá: trubky kratší kalichu, uštůw podlauhlých, na konci zokrauhlených; tyčinky rozewřené, sehnuté a na kraj koruny položené, čnějící nebo zawřené; čnělka koruny delší, na konci rozštípená. — Na škrobotinách, skalách, po celé Ewropě a Kawkasii. Kwěte w červnu až do září. ♁.

Kořen sliznatý, též nať a semeno potřebowali w lékařstwí; kwět dáwá wčelám dobrau pastwu; dobytek ale nati se netýká. Zasluhuje wedlé jiných toho pokolení rodů nejpěknějších w zahradách našich místo.

Plicník. Pulmonaria. Lungenkraut.

Kalich na patero klaný. Koruna nálewkowitá, na patero klaná, w ústí chlupatá, bezšupinná. Twrdky 4, prosté, na zpodině ploché.

P. lékařský. P. officinalis *Lin. Plenk t.* 73. *Hayn.* 2. *t.* 44. Plicník II *Mat. Háj.* 316. Hwězdoš. Kořen ozimý, tlustý, hnědý, mnohohlawý, mrcasatowětewnatý, černohnědý; lodyha přímá, ½—1′ wysoká, jednoduchá, oblá, pýřitošerpiwá, štětinatá a řídko srstnatá chlupem článkowaným, žlázku nesaucím; listy lodyh jalowých předlauhořapíkaté, srdčité, zakončité, ostré, měkce a přitlačeně srstnaté, později bledě zeleně skwrnaté; řapík delší listu, auzce křídlatý; listy na lodyhách kwětaucích střídawé, wejčitopodlauhlé, ostré, sedawé; z konce lodyhy hrozen ojedinělý nebo dwa z několika kwětůw složené, bezlistenné; stopečky kratší kalichu kornautowitého, srstnatého s ušty do pola nesahajícími, kopinatými, ostrými; koruna dříwe červená, pak modrá. —

W lesech a hájích po Ewropě a Kawkasie. Kwěte w březnu a dubnu. ♃.

Kořen a nať sliznaté druhdy w lékařství užíwány bywaly.

Kamýka. Lithospermum. Steinsame.

Kalich 5dilný. Ostatní jako plicníkův. Ústí korunowé opatřené řasami 5, chlupatými nebo šupinami přitými a málo zaužené.

K. lékařská. L. officinale *Lin. Plenk t.* 73. *Hayn.* 2. *t.* 44. Wrabí símě menší *Mat. Háj.* 276. Kameyka jinač wrabí símě menší *Mat. Wel.* 322. *C.* Kořen přezimující; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, přewětewnatá, obla, dutá, šerpiwá chlupem přitlačeným; listy střídawé, sedawé, kopinaté, ostré, šerpiwé chlupem z bradawiček malických wyniklým, na rubu žebernaté, šediwě zelené; z konce lodyhy a wětwí wycházejí hrozny jednoduché, řídké, listenaté; kwěty stopkaté, drobné; kalichy jako listy šerpiwé; koruna kalichu delší hlinožlutá; twrdky 4 wejcowité, tupaunké, nejhladší, lesklé, bílé. — Na škrobotinách Ewropy prostřední a jižné, w Kawkasii. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

Semena (Milium Solis) jindá w lékařství potřebowali proti kamenu močnímu. Jádro jeho jest olejnaté, skořápka ale obsahuje mnoho kyseliny křemíkowé a uhlana wápnatého.

K. barwířská. L. tinctorium *Lin. Mat. med. p.* 58. Anchusa monspeliaca *Bauh. hist.* 3. *p.* 584. Kořen mnoholetý, silný, wřetenowitý, černě brunátný, nahoře mnohohlawý a ostatky listowými šupinatý; lodyhy prostřené, 3—9″ dlauhé, nejdoleji hranaté a brunátné, hořeji hranaté, nahoře málowětewné, jako listy a kalichy štětinatomrtnaté štětinami z bradawiček malických bílých wyniklými; listy lodyh neaurodných podlauhle čárkowitokopinaté, ½—1½—3½″ dlauhé, ostré, dolů ztenčující se, lodyhowé dolejší kopinaté, ½″ dlauhé, sedawé, hořeni z dola wejčitého kopinaté; kwěty dělají dříwe brozen strbaulowitý, který zponenáhla se prodlužuje třebas w délku 6″; kalichy kratičce stopkaté, přímé: uštův kopinatočárkowitých, ostrých; koruna tmawě charpowá, trubky z kalichu čnějící, kraje uštův na konci okraublených; kalichy plodonosné odwislé, zahalující twrdky 4, hrbaté, drasťawé. — Na místech pisčitých we Francii, Uhřich a Lewantu. ♃.

Kořen té rostliny wšech piplowitý h nejwíce barwiny co hrew červené obsahuje, škoda toliko, že na tkaninách newytkytuje se dost ohnivou a stálou, proteż we Francii zůstawuje se barwířstwí

domácímu a pochrantkářům i lékostrojcům, barvícím své zboží jím na červeno. Nikdež se u velikém množství nesází, anobrž kořen se sbírá. W Lewantu ale hojněji se potřebuje k barvení.

Pomněnka. Myosotys. Mäusohr.

Kalich trubkowitý, na patero klaný nebo 5dílný. Koruna řepicowitá nebo nálewkowitá: trubky válcowité, kraje 5dílného, ústí zaženého, šupinami 5 drobnými, tupými. Twrdky 4, oddělené, z předu nadduté, z zadu tupě kýlaté, připewněné dworečkem maličkým, tečkowitým, blizko zpodiny položeným.

P. bahní. M. palustris *Wlk.* M. scorpioides *Willd. Cart. lond.* 3. *t.* 13. Pomněnka, nezabudka, myší auško, okotěška, okotěšinka, wzpomínáček, užaninka. Oddenek kořene úkosný nebo rownowážný, plaziwý; lodyha přímá nebo wzstaupawá, 1—1½ wysoká, hranatá; listy lodyhowé podlauhlokopinaté, dost ostré, na líci břbelečnaté, na rubu krátkochlupé; hrozny dole nahé, jednostranné, podwinuté, pak welmi prodlaužené, štíhlé; stopečky plodonosné rownowážné odstálé; kalich 5zubý, přitlačeně chlupatý, odkwětlý otewřený; kwěty pěkně blankytné, před rozwitím růžowé, řídko pořád růžowé nebo bílé: šupin ústních citronowých, pak červenawě žlutých, kraje plosko rozloženého s ušty zaokrauhlými, trubky delšími. — Na lukách wlhkých, podlé wod tekaucích, příkopůw, rybníkůw po celé Ewropě až do nejzazšího seweru, též w Kawkasii a Americe sewerné. — Kwěte od dubna až do jeseně. 4.

Oblíbená to wůbec rostlina, podobizna laskawého upamatowání.

Řád 152.

STRUŽKOWCOWITÉ. *HYDROPHYLLEAE.*

Kalich prostý, 5dílný: chobotůw někdy w příwěsky prodlaužených. Koruna podplodní, zwonkowitá nebo nálewkowitá: kraje rozděleného na 5 uštůw w paupěti střechowitých, ústí často wěnečeného. Tyčinek 5, w trubce korunowé připewněných. Waječník na terči podplodním stojící, 1pauzdrý nebo (obyčejně) necelodwojpauzdrý; čnělka 1, konečná, na dwé klaná. Tobolka wyschlá, řídko zbobulelá, 1—2pauzdrá, 2chlopná, semenice u prostřed na chlopních nesaucí semena mnohá nebo 2, řídko 1. Semena s welikým bílkem. Kel malý,

rowný, zawřený; kořínek od pupu zdálený rozdílného směru, řídko hoření.

Byliny wodnošťawé. Listy střídawé, jednoduché, obyčejně wyštěptané, řídko celé, bezpalisté. Květy obojaké, prawidelné, na hroznech nebo klasech swinutých, konečných anebo protilistých, řídko ojedinělé.

Ten malý řád skládá asi 20 rodůw (w 6 pokoleních), jenž Americe severné náležejí kromě několika w jižné se nalézajících. O jejích wlastnostech ničeho newíme.

www.libtarlo.com.cz

Stružkowec. Hydrophyllum. Rhenenblume.

Kalich 5dílný, sotwa kratší nežli koruna, otewřený, stálý: uštůw šídlowitých. Koruna na patero klaná, zwonkowitá: uštůw přímých, tupých, wyřiznutých. Mednik: štěrbina z 2 lupínkůw délných, klimawých. Tyčinky čumící. Čnělka s bliznau na dwé klanau, ostrau, odstáwající. Tobolka kulowatá, 2chlopná, 4semenná, semena 1 dokonalého, kulowatého.

St. wirginský. H. virginicum *Lin. Lam. t.* 97. *f.* 1. *Schk. t.* 35. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 46. Kořen tlustý, rownowážný, zubatý, černohnědý, mnoholetý; lodyha 6—9palečná, jednoduchá nebo s wětwí jednau, lysá; listy obyčejně toliko 2, wyštěptané: úkrojůw wejčitokopinatých, střihanopilowaných, hoření často ze 7 úkrojůw, dolení ale z 5; kwěty strbaulené, na hroznu krátkém a o stopku řapíku wedlejšího delší podepřeném; kalich uštůw štětinatých; koruna bělawá. Na chlumech w Kanadě, Wirginii, u nás w zahradách. ♃.

St. kanadský. H. canadense *Lin. Lam. t.* 47. *f.* 2. *Bot. reg. t.* 242. Kořen tlustý, rownowážný, wětewnatý, přikrytý šupinami tlustými, dužnatými, tupými; lodyha ½—1′ zwýší, přímá, příjednoduchá, lysá, nesaucí obyčejně listy 2 srdčité, rohato—5—7laloké, jaworowým podobné, lysé, na rubu lesklé, jichž hořejší na pohled konečný: laloky jejich ostré, zubaté; stopky kratší řapíku, nesaucí kwěty bílé, nahromaděné w hrozen krátký, wětwitý, přístrbaulowitý. — Na místech stinných, wlhkých Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Zwařenina z nati a obzwláště z kořena w Kanadě a Pensylwanii má se za neomylný prostředek proti uštknutí hadímu, jakož i wyraženině škumpan pnulau a jedowatau způsobené.

Řád 153.

LILKOWITÉ. *SOLANACEAE.*

Kalich prostý, 5dílný, řídko 3—4- nebo 6dílný, stálý nebo řídko obříznutý s hořejškem padawým. Koruna podplodní, kulowatá, zwonkowitá nebo řepicowitá, w paupěti chlopnatá, někdy i na dél řasnatá: kraje rozklaného na tolik uštůw co kalich má, obyčejně stejných. Tyčinek 5 (řídko 4—6) ze dna korunowého wyniklých, prostých, řídko srostlých. Waječnik 2pauzdrý nebo nedokonale 4pauzdrý: pauzder mnohowaječných. Čnělka 1 s bliznau celau nebo 2laločnau. Tobolka 2— řídko 4chlopná, ještě wzácněji obříznutá (puštička), nebo bobule. Semena mnohá na semenicech tlustých u prostřed na přehrádce přirostlých; bílek weliký. Kel válcowitý, prohnutý, kraužkowitý, ano i zawilý.

Stromy, kře, byliny, zeliny wodnošťawé. Listy střídawé, jednoduché, celé, zubaté, chobotnaté, laločnaté nebo wyštěrbené, bezpalisté. Kwěty obyčejně obojaké a prawidelné, ojedinělé, wrcholičené, latnčné, okoličené nebo hroznčné, konečné, úžlabíčkowé nebo boční. Desawád znají 600 rodůw (w 30—40 pokoleních), které sice po wšech země dílech jsau rozlosowány, tolikože jich nejwíce w krajinách meziobratníkowých, obzwláště w Americe, w končinách mírných obau jich méně, dokonce chybí we přítočnowých. Wšecky přisobují si prwek mámiwý, který w tom aneb onom stroji jest obzwláště sehnán, takže wšecky jsau wíce méně jedowaté. Mnohé jich pro aučinky toho prwku jsau léky mocnými. Jelikož prwek některých sázením mizí a jiných wařením se zrušuje, slaužíněkterých nať, jiných owoce a hlawně hlízy potrawau a pící. Mnoho ozdobných chowá se w zahradách.

Rozděluje se na čtwero podřadí:

1) *NOLANOWITÉ.* Twrdek 5, přídužnatých, srostlých, 2—4pauzdrých.

2) *PSÍWÍNOWITÉ.* Koruna w paupěti chlopnitá, prawidelná. Bobule 2pauzdrá, mnohosemenná.

3) *DURMANOWITÉ.* Koruna w paupěti řasnatochlopnitá. Tobolka chlopnitá.

4) *BLÍNOWITÉ.* Koruna w paupěti střechowitá. Puštička.

Podřadí 1.

NOLANOWITÉ. NOLANEAE.

Nolana. Nolana.

Kalich dole čihowitý, 5bočný: uštův 5 přísrdčitých, stálých. Koruna zwonkowitá, řasnatá, nepatrně ušetnatá. Blizna hláwkowitá, přípětibraná.

N. prostřend. N. prostrata *Lin. Lam. t.* 97. *Bot. mag. t.* 731. Zelina wětewnatá, rozprostřená, hladká; listy wejčitopodlauhlé, skoro dwojčatně wynikajíci, řapíkaté, lysé, přibrwité; kwěty modré, ojedinělé, na stopce 4kwěté, mezi řapíkoma wynikající; kalich jehlatcowitý, 5hraný. — W Peruwii, u nás w zahradách. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Podřadí 2.

PSÍWÍNOWITÉ. SOLANEAE.

Kladiwník. Cestrum. Hammerstrauch.

Kalich trubkowitý, nejkratší, nepatrně 5zubý. Koruna nálewkowitá: trubky wálcowité, předlauhé, tenké, ústí příokrauhlého, kraje rowného, řasnatého. Tyčinek 5: nitek po dél na trubku korunowau přirostlých, prašníkův čtyrhraných w ústí. Blizna tlustaunká, na dwé klaná nebo brázdowaná. Bobule wejcowitá nebo podluhowatá, 2pauzdrá, pometáním 1pauzdrá; semena mnohá, hranatá, ledwinowitá.

K jiwnatý. C. Parqui *Herit. stirp.* 1. *t.* 36. C. virgatum *R. et Pav.* 2. *t.* 32. *f.* 1. Parqui *Feuill.* 3. *t.* 32. *f.* 1. Keř 6—8′ wysoký, rozdělený na wětwe přímoodstálé, prutowité, hebké; listy krátkořapíkaté, střídawé a střičné, auzkokopinaté, obak ztenčené, nejlysejší, maličko wykrajowané a řeřabaté, na líci tmawě zelené a lesklé, na rubu bledší; kwěty z konce a hořeních úžlabíček wyniklé, dohromady dělají latu stopkatau, špinawě zelenawě zažlutlé, wně fialowě naběhlé, w noci nejwonnější; listeny čárkowité; ušty kalichowé, též i korunowé, wejčité, ostré; nitky zaubkowané; bobule černá, zakulatělá. — Na místech wlhkých w Chili. Kwěte (u nás) w létě a jeseni. ħ.

Listy třené wydáwají zápach linusný, těžký, mámiwý, který někteří k wůni wepřowé pečeně přirownáwají, a odkud keř slow-

pečenka, wepřowá pečenka. Krávy hynau (w Chíli) nažrawše se jich. Zpařeninu listaí potřebují proti zlým zimnicem.

K. noční. C. nocturnum *Herit.* Jasminoides *Dill. elth. t.* 153. *f.* 185. Keř 9′ wysoký; kmen kůry popelawé, přirozsedalé, nejdolejí korkowité; rozhy oblé, lysé, listy řapíkaté, střídawé, wejčité nebo wejčitokopinaté, ostré, lysé; kwěty zelenawě žluté, příhrozněné, úžlabičkowé; hrozny zdélí listu; koruna lysá: trubky autlé, ponakřiwělé, ušťůw tupaunkých, příneprawidelných, w chobotu zubem opatřených; nitky zubaté; bobule zakulatělá, bílá. — Na Jamaice, w Chíli. ♄.

Kwěty w noci wydáwají zápach líbezný, w zawřené komnatě nebezpečný; též bobule jsau jedowaty.

K. jedowatý. C. venenatum *Thunb.* Listy střičné, kopinatopodlauhlé, kožowité, zakončité, nejcelejší, nejlysejší; kwěty úžlabičkowé, sedawé, klubčené; ušty kalichowé a korunowé wejčité, ostré. — Na Předhoří dobré naděje. ♄.

Hottentoti z kůry wywařejí syrup, jímžto šípy jedowatí.

K. ušatý. C. auriculatum *Herit. stirp.* 1. *t.* 35. Hediunda *Feuill.* 2. *t.* 20. Strůmek 10—15střewičný, rozeh oblých, přílysých, nahnědlozelených nebo popelawých; listy řapíkaté, wejčité, ostré, měkké, neleskłé, dwojčatné s druhým malíčkým, objímawým, měsíčitým; kwěty latnéné, koňečné, zelenawé, nárysawé, krátce a lepnatě plstnaté: uštůw nejrozloženějších. — W Peruwii. Kwěte w květnu až do září. ♄.

Poliwek z listu w Peruwii wyhlášený lék protiziminičný. Též zpařenina a zwařenina listůw jest w obyčeji proti rozdílným neduhům.

Paswice. Lycopersicum. Liebesapfel.

Kalich 5—6dílný. Koruna kolowitá, na patero neb šestero klaná. Tyčinek 5—6; prašníky mázdrau na konci prodlauženau spojené, 2měšečné, u wnitř po dél pukající. Blizna tupá. Bobule 2— mnohopauzdrá.

P. obecná. L. esculentum *Mill. Dun. solan. t.* 3. *f.* 3. *Rostl.* 1. *ob.* 49. Solanum Lycopersicum *Lin. Plenk t.* 129. Lycopersicum *Blak. t.* 133. Jáblka rajská, zlatá nebo milosti. Kořen letní; lodyha oblá, mezi pýřím nejodstáleji chlupatá, welmi wětewnatá, na zem se kladaucí, dlauhá; listy střídawé, řapíkaté, obwodem wejčité, nestejně wyštěrbené: úkrojůw wšech srdčitých, nestejně střihaných nebo střihanozubatých, o krátké řapíčky podepřených, na rubu zasiwělých, na líci pýřitošerpi-

Zarostné, *rhak celý*, *šerpové jasně zelené*; hrozny sochaté; kalich [illegible] pochybných, stejných, bělochlupých; koruna žlutá, temnobrunatná; bobule vejcovitá, hladká, *zralosti* pěstěná, *vissia*. 3—6″ dlouhá. — W Peruwi. ♄.

Ovoce užívá se místo pepře, a *peppo* nebo *pepino de la terra* nazývají. Přináší pozdravení jí a působí hodnosty a [illegible].

L. zlatožlutý. S. Dulcamara *Lin. Fl. dan. t.* 167. *Plenk t.* 113. *Schmidt t.* 146. *Host. 2. t.* 39. *Düsseld. 4. t.* 17. Bylina sladka hořká *Mat. Wtl.* 450. *Rostl. I. ob.* 51. Sladká hořká, potměchut, psinky wodní nebo modré nebo červené, sladká wrbka, červené psí wino, myší dřewo. Kořen pod zemi plazivý, mnoho šlahounů wypouštějící; kmeny šlahounowité, zprohybané, oblé, nejlysejší, po zdech nebo křech se pnoucí nebo na zem se kladoucí a někdy kořenatějící, zelenawě nahnědle bílé, 2—6′ dlauhé; listy střídawé, wejčitosrdčité nebo wejčité, hořejší často ušaté, nejcelejší, nejlysejší: stopky protilisté nebo pobočni, rozsochané nesau 10—20 květů we wrcholik rozpostawených; kalich zwonkowitý, o zubech 5 wejčitých, ostraunkých; koruna kolowitá: uštů kopinatých, ostrých, oblipnutých, modrých, u počátku znamenaných skwrnama zelenýma, bíle obraubenýma; bobule elipsowité, zwící hrachu, červené, wisuté. — W plotech, křowištich podlé potoků a řek po Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w květnu až do srpna. ♄.

Wětwe dřewe chuti protiwně hořké, pak zasladlé a účinku nevelmi omamujícího potřebují se w lékařstwí (Dulcamara). Bobule silně počišťují horem a dolem.

L. hrbolatý. S. aethiopicum *Dun.* Zelina; lodyha oblá, ½′ wysoká; listy wejčité, wykrajowanorohaté, čeřité, lysé, tupé, 3—4″ dlauhé; stopky přijednokwěté, nici; koruny bílé; bobule červené nebo bílé, weliké, zpleštilé, hluboce hružlaté, jakoby laločnaté. — W Ethiopii, Číně, Kočinčíně.

Jsau dwoje odrodky, jeden bezbranný, druhý ostnatý, od obau ale owoce ke kořenění potřebují na místo pepřiky, jest ale slabší.

L. wišňowý. S. pseudo-capsicum *Lin. Sabb. hort. t.* 59. *Kniph. c.* 6. *n.* 87. Kříček 4—5střewičný; listy podlauhlokopinaté, přiwykrajowané; stopky přijednokwěté, pobočni; kwěty bílé, drobné, nachýlené, pak ale se zpřimující; bobule zwící wišně, červené. — Na Madeiře, u nás w zahradách obyčejný, žádá ale w zimě ochranu.

Bobule docela neškodliwé.

L. chlumní. S. montanum *Lin. Ruiz. et Pav. t.* 160. *f.* 2. S. tuberosum *Feuill.* 3. *t.* 46. Kořen hlízatý, lodyha zelinná; listy wejčité, zubatowykrajované. — Na wrších w Peruwii. ♃.

Bamboly asi zwíce palce jedí we wlasti w polévkách a jíchách; též jimi prasata krmí.

L. černý. S. nigrum *Dun.* S. nigrum α vulgatum *Lin. Fl. dan. t.* 460. *Plenk t.* 120. *Hayn.* 2. *t.* 40. *Düsseld.* 1. *t.* 22. *Rostl.* 1. *ob.* 47. Lilek, lilek menší nebo černý; psinky černé, psí wíno, psí hrozno. Kořen letní; lodyha přímá, nejwýš 2′ wysoká, oblá, wětewnatá, pýřitá; listy střídawé, někdy střičné, wejčité, celé nebo wykrajowano- nebo chobotnatozubaté, ostré, dole w řapík náhle zaužené, lysé nebo pýřité, spinawě zelené; hrozny okolikowité, krátkostopké, 5—7kwěté wynikají mezi listy; stopečky ku konci tlustnaucí; kwěty bílé, řídko ponafialowělé, 3‴ široké, uštůw kopinatých, tupaunkých; bobule kulowaté, co hrách weliké, černé; semena mnohá, čočkowitá, okrauhlá, po hraně ostrá, drobničce tečkowaná, žlutawě bílá. — Na rumištích, podlé zdí, na rolích a zelništích po celé Ewropě i Americe sewerné. Kwěte w létě až do prwního mrazu. ☉.

Wydáwá, obzwláště mnutý, zápach mámiwý, příjmowý.

L. hranatý. S. guineense *Lam. Dill. elth. t.* 274. *f.* 354. Welmi podobný k lilku černému, od něhož hlawně se liší lodyhau hranatau, po hranách na omak šerpiwau; listy wejčité, lysé, nejcelejší, asi rulikowým podobné; kwěty mnohé, přiokolíčené, drobné, bílé, nazelenalé; bobule zwící wišně, smačknuté, černé. — W Guinei.

Bobule mohau slaužiti k barwení na čerweno wšelijak.

L. zelný. S. oleraceum *Rich.* Aquara Quiya *Piso* 4. *f.* 3. Lodyha zelinná, maličko hranatozubatá; listy wejčitopodlauhlé, zubaté, lysaunké; kwěty okolíčené. — Na Kayeně, Karybejích a w Brasilii.

Na ostrowech řečených se sází, protože nať co wařiwo se užiwá.

L. mýdlowý. S. saponaceum *Dun.* S. scabrum *R. et Pav. t.* 175. *f. a.* Keř kmenůw přihranatých, hladkých, ozbrojených trny rownými, odstálými, žlutawými; listy střídawé, řídko dwojčatné, chobotnatorohaté, nejžilnatější, obak štětinami hwězdělými, nejdrobnějšími šerpiwé; chocholiky poboční, sochaté, kwěty jednostranné, koruna fialowá, uštůw ostrých; bobule pomarančowé,

zvící hrachu. — W Peruwii na sauwratech a rumištích. ♄.

Bobule we wlasti potřebují ku praní šatův a mytí wlasův.

L. jedlý. S. esculentum *Dun.* S. Melongena *Lin. Plenk t.* 123. Milongena *Blak. t.* 459. Nila barudena *Rheed.* 10. *t.* 74. Trongum *Rumph* 5. *t.* 85. Jablko nezdravé nebo ztřeštěné *Mat. Wel.* 392. Wejcowá bylina. Kořen (u nás) letní; lodyha přímá, oblá, jako ostatní zelinné díly hwězděnoplsťnatá; listy střídawé, na řapících dosti dlauhých, wejčité anebo wejčitopodlauhlé, slabě chobotnaté; stopky protilisté nebo poboční, 1—3. kwěté, nachýlené; kalich a koruna na patero nebo dewatero klané, poslední $1^1/_2$—2″ široká, bílá nebo fialowá; bobule wisutá, podluhowatá, 4—5″ dlauhá, rowná nebo nakřiwená, hladká, fialowá nebo nahnědle nachowá, též i bílá a žlutawá, dužniny bělawé. — W Asii a Africe obratníkowých, nyní w Americe teplejší a Ewropě jižné jako we wlasti se sází; u nás pro obzwláštnost w pařištích. Kwěte w červnu a září. ☉.

Odrodek její (*S. insanum Lin. Rostl.* t. ob. 52.) má na lodyze, listech, stopkách a kališích trny rowné, nejodstálejší, ryšawé.

Owoce w krajinách horkých co potrawa oblíbená a chladíd jest w obyčeji.

L. vaječnatý. S. ovigerum *Dun.* S. Melongena *Marr.* Snad není nic jiného nežli odrodek předešlého. Liší se ale, že list má slabě wykrajowaný, nikdá ozbrojený a bobule wejcowité, jako u předešlého různobarewné. ☉.

L. sodomský. S. sodomeum *Lin. Sibth. t.* 235. S. Hermanni *Dun. sol. t.* 2. *f.* 13. *Lam. t.* 115. *f.* 1. Podkeř; kmen silný, 2—3′ wysoký; wětwe krátké, tlusté, trny mnohými, silnými, krátkými, žlutými, dole rozšířenými ozbrojené; listy podlauhlé, chobotnatoprotisečné: úkrojův tupých, rohatých nebo chobotnatých, na lici lysé, na rubu chlaupkowané, obak jako kalichy kolcaté; kwěty latnėné; kalich až dolů rozdělený na laloky podlauhlé, huňaté; koruna do pola na patero klaná, uštův wejčitých, ostrých, fialowých; bobule zwící wlaského ořechu, bíle a zeleně strakatá, pak žlutá. — W Africe, Sicilii. Kwěte pořád. ♄.

Kořen welmi hořký a ostrý. Hotentoti jej zwařiwše potřebují k puzení na moč, obzwláště we wodnotělnosti. Bobule mámiwě jedowaté.

Paprika. Capsicum. Beissbeere.

Kalich na patero klaný, přímý, stálý. Koruna kolowitá: kraje na patero klaného, ostroušetného. Tyčinek

5; prašníky sklimené, na dél pukající. Blizna tupá. Bobule wyschlá, rozlíčná, 2pauzdrá, pololutá. Semena mnohá, smačknutá, ledwinitá.

P. obecná. C. annuum *Lin. Plenk t.* 107. *Düsseld.* 1. *t.* 18. Turecký pepř *Mat. Hdj.* 156. — *Wel.* 178. *A.* Pepř indianský, červený, pepřika, papřika. Kořen letní mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, hranatá, wětewnatá; listy střídawé, dlauhořapíkaté, wejčitokopinaté, obak ztenčené, nejcelejší, nejlysejší; kwěty pod koncem wětwí mezi listy wyniklé, ojedinělé, na stopkách lysých, řapíku kratších, nachýlených; kalich ostrozubý; koruna ustůw wejčitých, ostrých, bílá; bobule podluhowatá, wejcowitá, homolowitá nebo wálcowitá, tupá neb ostrá, přímá, ruměnná, řídčeji žlutá nebo červeně a žlutě pořestá nebo černawá. — W Americe jižné, nyní we wšech světa dilech se sází, a w končinách obratníkowých zdiwočelá. Kwěte (u nás) w červnu až do září. ☉.

Celá rostlina, obzwláště bobule, mají chuť ostrau a palčiwau, působí kýchání a zpryskují kůži. Bobule nezralé, u wodě slané několik dní močené, nakládají se do octa a pak jedí se k masu. Zralé, na prášek roztlučené, místo pepře do jídel. Prwek aučinliwý jest obzwláštní a tudy dostal jméno *pepřikowiny* (capsicin). Též w lékařství jest mocným prostředkem u malém dawku, u větším ale činí jedowatě bez mámení.

P. dlauhá. C. longum *Decand.* C. annuum *Schk. t.* 17. *Hayn.* 10. *t.* 24. Lodyha jednoduchá nebo wětwitá, 3—5hraná, jako ostatní díly nejlysejší; listy wejčité, zakončité, 1—3″ dlauhé; kwěty přijedinělé, podlhnuté; stopky jednokwěté, hranaté, proti kalichu tlustnoucí; kalich zubůw přímých, zaužených, tupaunkých; koruna bělawá: uštůw podlauhlých, zakončitých; bobule weliká, 3—6″ dlauhá, hladká nebo swraskalá, rowná nebo prouhatá, homolowitá nebo wálcowitě zakončitá, wisutá, kalichem dole obklíčená, rumněnkowá nebo žlutá. — W Indii západní, Americe jižné. ☉.

We wšem srownáwá se s rodem prwním.

P. křowitá. C. frutescens *Lin. Lam. t.* 116. *f.* 2. *ostl.* 1. *ob.* 51. C. indicum *Rumph* 5. *t.* 88. *f.* 3. Capo olago *Rheed.* 2. *t.* 56. Keř zwýší 3—5′; wětwe šerpiaunké, přípýřité, přioblé; rozhy hranaté; listy střídawé, řapíkaté, dwojčatné nebo stříčné, wejčitokopinaté, končité, příbrwité; kwěty úžlabičkowé nebo protilisté, stopce dosti dlauhé; kalich přiuřatý, zubůw nejkratších, ostrých; koruna bílá nebo hlínožlutá, uštůw kopitých, ostrých, nejrozloženějších; bobule podluhowatá,

tupá, tvarú a velikostí oliwky menší, žlutočerwená, přímá. — W Indii a na Ceylonu. ♄.

Owoce přeostré; při roztržení stříká z něho šťáva, jež kůži silně zprazuje a oči nebezpečně zapaluje; na uhlí položené rozšiřuje pach omamující, že nelze w pokoji wydržeti. W Indii wýchodní od nejdáwnějších časů potřebuje se co každodenní koření. Plody kousané zkrocují bolení zubův.

www.knihovna.com.cn

Mochyně. Physalis. Schlutte.

Kalich malý, 5hraný, 5zubý. Koruna zwonkowito-kolowitá, řasnatá, na patero klaná. Tyčinek 5: prašníky sklimenó, na dél pukající. Blizna hlawowitá. Bobule 2-pauzdrá, w kalichu zwětšeném, mázdrowitém, měchýřowitém, sklimeném zawřená. Semena mnohá, ledwinitá.

M. boborolka. P. Alkekengi *Lin. Plenk t.* 124. *Schk. t.* 13. *Huyn.* 6. *t.* 4. *Rostl.* 1. *ob.* 55. Mořské anebo židowské wišně *Mat. Hdj.* 328. — *Wel.* 389. *C.* Židowské jahody; boborolky, měchunky, liščí jablko. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha letní, přímá, jednoduchá nebo dole wětwnatá, hranataunká, huňatá; listy obyčejně dwojčatné, dlauhořapíkaté, wejčité, zakončité, wykrajowané nebo přizubaté, pýřité; stopky ojedinělé, úžlabičkowé, 1kwěté; kalich zwonkowitý, na patero klaný; koruna 5rohá, 1″ široká, špinawě bílá, w ústí zelenawá; bobule kulowatá, awšci malé wišně, šarlatowá, lesklá, w kalichu awšak zwětšeném, 1″ širokém, nafauklém, sítkowano-žilnatém, miniowem zawřená. — Na pahrbcích wýslunných pod křowím, we winicích, podlé cest w Ewropě jsme a prostředni. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Bobule malí dnt vaskadle sbíraiuan, a jedí se surowé a zadělané, wyndáwáne z kalicha roztrženého bobuli, střežne se, abychom prstuma nevtěrali s něho mazku hořkou a protiwnou.

M [illegible] P. pubescens *Lin.* P. edulis *Bot. mag. t.* [illegible] Alkekengi virginianum *Pall.* 3. *t.* 1. Solanum [illegible] *t.* 3. *f.* 21. Kořen letní; lodyha přímá, přewěšowaná, huňatá, wětwi hranatých; [illegible] nejcelejší, řapíkatí, [illegible] kwěty wrcholové, na stopkách [illegible] při ústí pěti skwrnami [illegible] kulowaté, červené, [illegible] hranatý. — W [illegible] též w Americe [illegible]

[illegible] Owoce její [illegible] a větším množství se [illegible] poškodilo.

M. snodárná. P. somnifera *Lin. Cav. ic.* 2. *t.* 103. Solanum somniferum *Clus.* 2. *p.* 85. *ic.* Keř wětewnatý, asi na 2′ wysoký; wětwe přímé, rozhy plsťnaté; listy wejčité nebo wejčitokopinaté, řapíkaté, ojedinělé, nejcelejši, pýřité; kwěty nahlaučené po 3—5 w úžlabíčkách listowých, drobné, bledě žluté, překrátce stopkaté, dle twaru rulíkowým podobné; kalichy huňaté, plodonosné puchýřowitě wejčitojehlatcowité, bobuli zastírající. — W Ewropě jižné, Mexiku. ♄.

Listy jedené omamují; owoce pýj na moč žene.

Pěknomázdrec. Nicandra. Nicandra.

Kalich 5dílný, napuchlý, 5hraný: hran smačknutých, uštům střelowitých. Koruna zwonkowitá. Tyčinek 5, křiwých, odstálých. Bobule wyschlá, 3—5pauzdrá, w kalichu zwelíčeném zawřená.

P. durmanolistý. N. physalodes *Gaert. t.* 131. Calydermos erosus *R. et Pav.* Átropa physalodes *Lin. Jacq. obs.* 4. *t.* 98. Zelina ozdobná, letní; lodyha 2—4′ wysoká, přímá, rozdělená na wětwe hranaté; listy střídawé, lysé, podlauhlé, do řapíku zaužené, tupě chobotnaté; stopky podlé řapíku ojedinělé, nahé, 1kwěté; kalich wejcowitý, dole wyschlý, hran 5 smačknutých, hluboce 5-*dílný*: lupenům střelowitých; koruna zwonkowitá, powrchně šalaočná: kraje přímého, přířasnatého, modrá, we dně bílá, s 5 paprsky modrými; bobule wyschlá, 3—5pauzdrá, ztuha zawřená w kalichu zwelíčeném, 5-hraném: hran smačknutých. — W Peruwii, Wirginii až do Pensylwanie, nyní u nás w zahradách jakoby zdiwočelá. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Bobule w Americe potřebují se proti těžkostem močowým.

Rulík. Atropa. Tollkirsche.

Kalich 5dílný, dříwe zwonkowitý, pak rozložený, stálý. Koruna zwonkowitá, baňatá, kalichu dwakrát delši, kraje na patero klaného, rozloženého, s ušty přístejnými. Tyčinek 5: nitky niťowité, dole přiblížené, nahoře oblaukowité. Blizna hlawowitá. Bobule knlowatá, na kalichu sedící, 2pauzdrá. Semena mnohá, ledwinitá, na semenici blanowité sedící.

R. zlomocný. A. Bella donna *Lin. Jacq. aust. t.* 309. *Plenk t.* 123. *Fl. dan. t.* 758. *Hayn.* 1. *t.* 43. *Düsseld.* 1. *t.* 10. *Rostl.* 1. *ob.* 57. *Ammerl. jed. ob.* 1. Lilek wětší *Mat. Háj.* 227. *b.* Bella donna *Mat. Wcl.* 390. Rulík,

lilík, němnice, nadragula. Kořen mnoholetý, zmládí petruželi podobný, starší má oddenek asi 1—2″, ano i co pěst tlustý, zawilý, hnědožlutý nebo červenawě hnědý, u wnitř bělawý, plaziwý, mrcasatý; lodyha letní, přímá, oblá, asi 3—5′ wysoká, nahoře sochatě větewnatá, žláznatě pýřitá; listy řapíkaté, na lodyze a hlawních větwích střídawé, na ostatních dwojčatné, s jedním o polowičku menším, wšecky eliptičné nebo wejčitopodlauhlé, obak zakončité, nejcelejší; květy stopkaté, wisuté, ojedinělé w rozporách, nebo po 2—3 w úžlabíčkách; koruna 1″ dlauhá, dole špinawě zelenožlutá, nahnědložilnatá, nahoře špinawě z fialowa hnědá; bobule na kalichu hwězdowitě rozloženém, zakulatělá, co wišně weliká, leskločerná, šťawau růžowau naplněná. — Na chlumech, obzwláště w lesech listnatých a mýtech w Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Čerstwá nať jest zápachu těžkého, mámiwého, chuti zahořklé a welmi jedowatá; taktéž se mají bobule, ježto jsau tím nebezpečnější, poněwadž wyhlížejí pěkně a wábně; lid nezkušený již mnohokrát jimi o žiwot přišel. Aučinky jejich jsau nutiti k dáwení, rozpalowati, uspáwati, třeštiti, ano i smrtiti; šťáwa rozšiřuje zoničku, ano i slepí. Nicméně w rukau moudrého lékaře jest wýborný lék. We Wlaších malwicemi se líčí, odtud jméno *bella donna*.

Pokřín. Mandragora. Alraun.

Kalich čihowitý, na patero klaný. Koruna zwonkowitá, na patero klaná, kalichu sotwa dwakrát delší. Tyčinek 5: nitek dole rozšířených a sklimených. Wejcník dole 2žlazý. Blizna hláwkowitá, brázdowaná. Bobule kulowatá, dužnatá. Semena mnohá, jednořadě saustředně hnízdiwá.

P. obecný. M. officinalis *Mill. ic. t.* 173. M. acaulis *Gaert. Blak. t.* 364. Atropa Mandragora *Lin. Plenk t.* 156. Mandragora samec a samice *Mat. Hdj.* 329. — *Wel.* 392. *D.* Kořen kolmojdaucí, asi červené řípě podobný, silný, tlustý, dužnatý, wěkem 50 let prý dosahující, 3—4′ dlauhý, často rozklaný na wětwe 2, 3, 4 nebo 5, wně počernalý, u wnitř bílý, mrcasatý; lodyha žádná; listy z kořena wynikají mnohé, celý trs dělající, nerozložené, kopinaté, obak ostré, dole w řapík krátký zaužené, po kraji čeřité a brwité, ostatně lysé, na líci tmawě zelené, i s řapíkem 7—12″ dlauhé; stopky mnohé, též nepostředečně z kořena wyniklé, jednoduché, 1—2″ dlauhé, oblé, chlupaté, 1kwěté; kalich ušťuw 5,

kopinatých, ostrých, brwitých; koruna blankytná, uštův kopinatých, tupých: tyčinky kratší koruny; bobule obdlaužná, hladká, zbleda žlutá, sotwa zwící woškeruše. — Podlé hlinatých rolí při řekách w Hispanii, Italii, Helwecii, na Kretě, w Řecku, w Sibirii. Kwěte z počátku února. 4.

www.libtool.com.cn

Kořen, jakož i nať, jsau zápachu silného, těžkého, nelibého a mámiwého, chuti hořké a ostré a jedowatější prý samého rulíku; druhdy se užíwaly proti padaucnici, nyní prášek z nich we flastru neb obkladku na zatwrdliny. Jelikož kořen rozwětwením swým podobá se tělu člowěčímu, líčili dryáčníci a šejdíři, že ten mužík jest potworau z ostatkův poprawených wyrostlau, že jej s největším žiwota nebezpečenstwím na poprawištích musejí wykopáwati. Namlauwali lidem, že kdo takowého mužíka při sobě nosí, jest bezpečen před čáry a poraněním, že se může udělati newiditelným atd. Dělali ale takowé mužíky také z jiných kořenův, jako z podsedowého, kosatcowého a j., jež mladé do kadlubu dřewěného zawřeli, aby twar dutiny jeho wzrůstem přijaly.

Kustowbice. Lycium. Bocksdorn.

Kalich na tré neb na patero klaný, zwonkowitý, krátký. Koruna trubkowitá nebo nálewkowitá, w ústi zawřená chlupy z dolejška tyčinek wyniklými. Tyčinek 5. Blizna na dwé klaná. Bobule 2pauzdrá, mnohosemenná.

K. wrbolistá. L. europaeum *Lin. Sibth. t.* 236. Bodlák l. *Mat. Hdj.* 39. *b.* — *Wel.* 45. *C.* Keř dle twaru neprawidelný, 7—8′ wysoký; kmen přímý, oblý, hladký, bělawý; wětwe přímé, sem a tam zkřiwowané, trnowatějící, bělawé; listy (3—4) chomáčené, nestejné, wšecky podlauhlokopisťowité, křiwě ohnuté, nejcelejší lysé, zašediwělé, chuti slané; kwěty úžlabíčkowé, stopkaté, ojedinělé, řídko dwojčatné; stopky nahé, niťowité, 8—10‴ dlauhé; kalich málo zwonkowitý, lysý, 2dílný, nestejně zubatý; koruna nálewkowitá, bledě růžowá: trubky wálcowité, kraje na patero klaného, rozloženého, malíčko trubky kratšího; tyčinky malíčko kratší nežli trubka; bobule zakulatělá, čerwenawá nebo žlutawá. — W plotech wlhaunkých Afriky sewerné a Ewropy jižnější od Hispanie až do Řecka. Kwěte celé léto. ♄.

Mladé pazaušky a listy jedí jako chřest s octem, olejem a solí; ta potrawa otwírá a na moč pudí.

K. slabá. L. barbarum *Lin. Schk. t.* 46. *Rostl.* 1. *ob.* 45. Keř wypauštějící mnoho šlahaunův třebas 15′ dlauhých, někdy po zemi se rozkládajících, někdy do wýšky se wypínajících a pak dolů wisících, hustých, hranatých, bělawých, welmi hebkých; rozhy trnowatějící, palečné; li-

sty po 2—3 w chomáčích z úžlabička rozeh dolejších wyniklé jsau nestejně weliké, jedním většim a ostatními 5—6krát menšími, wšecky řapíkaté, podlauhlé, ostré, nejcelejší, obak lysé, na líci sytě zelené, na rubu bledé, malíčko lesklé; kwěty z chomáčůw listowých po 1—4; stopky kratší listu wětšího, pod kalichem paličkowitě ztlustlé, nejlysejší; kalich na dwé neb tré klany: uštůw 2—3zubých; koruna řepicowitá, 3krát kalichu delší, špinawě lilákowá, na patero klaná: uštůw kopinatých, tupaunkých, pak podhnutých; tyčinky a čnělka nepřesahují trubku korunowau; bobule asi zwící hrachu, ze žluta červená. — W plotech Ewropy jižné, Afriky sewerné, Lewantu, Číny a Žapanu. Kwěte celé léto. ♄.

W Číně a na Žapanu potřebují listy na místo čaje, a bobule někdy nemocným podáwají k jídlu. Též i pazaušky a list za salát jedí. U nás oba kře, obzwláště ale poslední, dobře se daří a zimy naše snáší; hodí se k dělání hustých plotůw.

Podřadí 3.

DURMANOWITÉ. DATUREAE.

Tabák. Nicotiana. Tabak.

Kalich trubkowitý, na patero klaný. Koruna nálewkowitá nebo řepicowitá: kraje na patero klaného, řasnatého, rozloženého. Tyčinek 5, nachýlených: Bliznа hláwkowitá. Tobolka 2chlopná: chlopní na dwé klaných.

T. obecný. N. Tabacum *Lin. Plenk t.* 99. *Düsseld.* 12. *t.* 18. *Rostl.* 1. *ob* 45. Petum *Mat. Wel.* 386. Kořen letní; lodyha letní, 4—6′ wysoká, přímá, na prst anebo palec tlustá, jako ostatní zelené částky žláznatopýřitá, nahoře wětewnatá; listy nad prostředkem sehnuté, skoro wisuté, podlauhlokopinaté, až wejčité, zakončité, žebernaté žebry ze žíly úblem ostrým wynikajícími; kwěty na latě weliké rozložené, wrcholíkowité; koruna 2″ dlauhá: trubky prodlaužené, rowné, wálcowité, s hrdlem zwonkowitě nafauklým, bělawá, do zelenawa nebo červenawa, kraje růžowého, s ušty širokowejčitými, obyčejně dlauhozakončitými, sehnutými; tobolka wejčitoelipsowitá, 6—9‴ dlauhá, ostrá. — W Indii západní, nyní we wšech země dílech se sázi. Kwěte w lipnu až do října. ☉.

Rozeznáwají dwojí odrodek:

α) **listůw sedawých, prostředních obyčejně dole ušatých, objímawých a maličko dolů běžících.**

β) **listůw řapíkatých, s řapíky více méně dole ušatými nebo křídlatými. Tyto odrodky opět mnoho rozdílůw ukazují.**

www.libtool.com.cn

T. welolistý. N. macrophylla *Spreng.* N. latissima *Mill.* Jménim docela podobný předešlému, listy ale jsau přímé nebo rownowážně odstálé, širokowejčité nebo skoro srdčité, řídko podlauhlé, ostré, puchýřité, žebernaté žebry úhlem skoro přímým ze žíly wyniklými; lata staženější; ušty korunowé obyčejně kratšeji zakončité, spíše 3úhlé, tudyž kraj skoro 5rohý. — Wlast předešlého; též se sází we wšech swěta dílech. ☉.

Hlawní odrodky též rozdělují se na sedawolisté a řapíkolisté, jež opět mnohonásobně se liší. Prawdě podobno, že tabák welolistý jest pauhý odrodek tabáku obecného, dlauhým sázením zplozený.

T. pospolitý. N. rustica *Lin. Plenk t.* 100. *Rostl.* 1. *ob.* 46. Blín III *Mat. Wel.* 386. Kořen letní; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, jako ostatní díly mazawě huňatá; listy řapíkaté, wejčité neb do přiokrauhla nebo waječna přecházející, tupé; kwěty na latě konečné, wíce méně směstnané, přítuhé; koruna ¾″ dlauhá, zelenawě žlutá: trubky skoro od dola již nafauklé, obwejcowité, u hrdla ztěsněné, kraje rozšířeného, řasnatého, patrně o 5 uštech okrauhlených; tobolka zakulatělá, 4—5‴ dlauhá. — W Americe meziobratníkowé, též i w jiných země dílech sází se. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Dwa jsau hlawní odrodky:

α) **širokolistý s listím okrauhlowejčitým, přísrdčitým, puchýřitým a s latau zkrácenau;**

β) **úzkolistý, s listím wejčitowaječným, dole zaokrauhleným neb zuženým, hladkým, latau prodlauženější.**

T. latnatý. N. paniculata *Lin. R. et Pav. t.* 129. *f. b. Rostl.* 1. *ob.* 46. N. minor *Feuill.* 1. *t.* 10. Kořen letní; lodyha příjednoduchá, 2—3′ wysoká, dole oblá, nahoře tupohraná, pýřitopřiplstnatá, lepká; listy řapíkaté, wejčité, přísrdčité, nejcelejší, tupaunké, obak zelené a z tenička pýřité, mladší po řapíku a rubu šediwě pýřitoplstnaté; lata obsírná, složená; kalich trubkowitý, pýřitý: uštůw přistejných, čárkowitých, ostrých; koruna 4—6krát delší kalichu, kejowitá, nejlysejší, zelenawě zažlutlá: trubky nahoře baňaté, ústí zauženého, uštůw rozložených, nejkratších, tupých; tobolka wejcowitá, tu-

paunká: chlopaí na dwé klanych. — W Americe jižné; též w Taurii se sázi. Kwěte w srpnu a září. ♁.

Tyto čtwery rody jsau ty nejhlawnější, které u welikém množstwí w Kuropě se sázejí pro list jejich, a sázeni to mnohým krajinám welikým jest dáchodem. Z listu dělají tabák *kuřiwý* čili *dahm* a *šnupací*, kterých nyní welké množstwí se potřebuje, an to moda a nádhera jest. Španielowé, opanowawše Domingo, widěli zemky kauřiti, což ale nedělali z mody, nobrž z potřeby proti rozdílnym nemocem; jejich zřečowé dýchali do sebe kauř jeho, chtějíce prorokowati; jiní zase, aby se rozweselili anebo opili. W Čině kauřeni čili pálení tabáku jest náramně rozšířeno, a tudy zdá se býti již starodáwno; podlé *Mayena* rostlina w Čině k tomu cíli sázená liší se od amerických, a pochodí prý z Indie wýchodní. Šnupání tabáku ale jest wynálezek ewropský. Okolo roku 1560 přinesl Jan Nicot, francauzský wyslanec, semena tabáku obecného z Portugal do Francauz, odkud pak zpowěnáhla po Kwropě jižné a prostřední se rozšířil. Z počátku bylo užiwání tabáku přísně zapowězeno; nicméně wšak se rozšířil a stal se potřebau jako káwa newyhnutelnau. Tabák obsahuje prwek mámiwě a ostre jedowatý, a podlé toho pochopiti se může, proč nenwykléma kauření tabáku tolik nepohodlí působí.

List tabákowý nemočený též w lékařství se potřebuje, hlawně ale do klistéru.

Durman. Datura. Stechapfel.

Kalich trubkowitý, nadmutý, 5hraný, 5zubý, padawý a zůstawující dolejšek terčowitý. Koruna nálewkowitá, řasnatá: trubky wálcowité, sotwa kalichu delši, kraje o 5 lalocích ostrých anebo zakončitých. Tyčinek 5. Blizna tlustaunká, 2laločná. Tobolka přídužnatá, wejcowitá, hladká nebo kolcatá, 4pauzdrá, 4chlopná. Semena nejmnožší, ledwinitá.

D. obecný. D. Stramonium *Lin. Jacq. aust. t.* 300. *Plenk t.* 96. *Hayn.* 4. *t.* 7. *Düsseld* 1. *t.* 3. *Rostl.* 1. *ob.* 48. *Ammerl. jed. ob.* 7. Bodlawé jablko *Mat. Wel.* 391. *C.* Panenská okurka, ztřeštěný lilek, semeno máslowé, krawák, ježkowá palice, bugačka, mašlák. Kořen letni, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, třebas 4′ wysoká, oblá, hladká, lysá, sochatě a rozewřeně rozwětwená; listy střídawé, wejčité, někdy dole přísrdčité, ostré, chobotnatozubaté, zubůw ostrých, chobotůw okrauhlených, maličko řetězitě, w řapík zaužené, wisuté, nejlysejší, na líci sytě špinawě zelené; kwěty na kratičkých stopečkách z kautůw wětwowých wynikající, ojedinělé, přímé; kalich asi 1″ dlauhý, 5hraný, dole napuchlý, zubůw kopinatých, ostrých, nestejných; koruna nálewkowitá, kalichu asi 3krát delši, bílá, wně žihami zažlutlými protažená; tobolka zakulatělowejcowitá, wšude ozbrojená kolci nejostřejšími, homolowitými, rownými, změlka 4brázdá, 4chlop-

ná, 4pauzdrá; semena mnohá, černá, přeautle důbkowaná. — Na místech aurodných, podlé hnojišť, cest w nejwětším dílu Ewropy, Asie, též Afriky a Ameriky sewerných. Kwěte w červnu až do jeseně. ⊙.

Listy jeho bywají také hlauběji nebo dwakrát chobotnatozubaté; dále po lodyze, řapících a žebrách listowých tmawofialowě nabělý (D. Tatula *Lin.* Durman bělasý).

Rostlina ta prý Cikány z Indie wýchodní do Ewropy přenešená jest jedowatá, smrdí, omamuje, chuti hnusné, hořké. Aučinky podobí obzwláštním prwkem, *durmaninau* (Daturium). Nicméně malé dawky listůw jsau wýbornym a mocnym lékem.

D. bílý. D. Metel *Lin. Rostl.* 1. *ob.* 53. D. alba *Rumph* 5. *t.* 87. *f.* 1. Hummatu *Rheed.* 2. *t.* 28. Jměním předešlému docela podobný; listy wejčité, srdčité, celé nebo po kraji welmi zřídka a mělka chobotnatozubaté, obak pýřité a bledě zelené; kalichy oblé, nikoli hranaté; koruny wětší nežli předešlého; tobolky kulowaté, nachýlené; semeno žlutawé. — Podlé hnojišť, rolí a zelnišť w Asii teplejší a teplé, w Africe. Kwěte w lipnu až do jeseně. ⊙.

Nať celá smrdí lejnem krawským a dělá hlawu pitomau, a podlé wšeho w aučinech srownává se s předešlým. W Indii ji potřebují w lékařstwí, wšak ale také páchají mnoho neplech. Necudné ženy dáwají swým milencům semeno na prach roztlučené do nápoje, aby pak bláznící je olaupiti mohly. Též i prowdané tak muži swými nakládají, aby mohly tropiti rozpustilosti, co oni třeští. Umějí prý aučinek té měry zříditi, že trwá toliko několik hodin, nebo 1, ano i 4—6 dní. W Goe jest to způsob welmi známý, ačkoli prowádění jeho přísně bywá trestáno. Též semeno s opiem, konopí a jiným kořením smíchané jest prostředek, jímž Mahomedané bodrost a blahocit sobě působí.

D. welokwětý. D. fastuosa *Lin.* D. rubra *Rumph* 5. *t.* 243. *f. a.* Nila hummatu *Rheed.* 2. *t.* 29. 30. Podobá se předešlému; lodyha třebas zwýší muže, červenawá; listy wejčité, přísrdčité, hrotitozubaté nebo wejčitokopinaté, nejcelejší; koruny nachowé, wně bílé, zubůw čárkowitozakončitých; tobolky kulowaté, nachýlené, bradawičnaté. — W Indii wýchodní, Egyptu, nyní též w Americe. ⊙.

Též welmi jedowatý a mořiwý, w lékařstwí ale se nepotřebuje.

Harlinik. Brugmansia. Brugmansie.

Kalich trubkowitý, nadmutý, 5zubý, po straně pukající, stálý. Koruna nálewkowitá, řasnatá. Tyčinek 5; prašníkůw slepených. Blizna obak čárkowitě sbíhawá. Tobolka 2pauzdrá, hladká.

H. bělostný. B. candida *Pers.* Datura arborea *Lin. R. et Pav.* 2. *t.* 128. *Duham.* 7. *t.* 1. Stramonoides *Feuill.* 2. *t.* 46. Strůmek 8—10střewičný; listy eliptičnopodlauhlé, ostré, nejcelejší, poprášené, 5—7″ dlauhé, 3—4″ široké; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, 1kwěté, jako rozhy pýřité; kalichy po jedné straně pukající, zakončité; koruny bílé, 10″ dlauhé, 6″ široké; tobolky nachýlené. — W Peruwii, u nás w zahradách ozdobau; w létě může se postawiti pod širé nebe, kdežto od srpna až do řijna kwěte; slušno se chrániti jeho blízi nebo jej wzíti do komnaty, jelikož kwět silný a líbezný zápach na wečír wydáwaje snadně hlawy bolení působí. Kwěte we wlasti celý rok. 5.

H. líbowonný. B. suaveolens. Datura suaveolens *Poir.* Podobá se předešlému; listy podlauhlé, nejcelejší, i s řapíky lepké; kwěty nachýlené; kalichy tupaunké; tobolky nachýlené. — W Peruwii, Chili, Mexiku.

H. strakatý. B. bicolor *Pers.* Datura sanguinea *R. et Pav.* Stromowitý; listy kopinaté, zakončité, tupě zubatochobotnaté, na líci lesklé, na rubu pýřité; kalich 5hraný, palečný, červeně peřestý; koruna až do prostředku žlutawá, nahoře červená, s 15 čarami krwawými; tobolka podluhowatá, válcowitá, wisutá, 3—4″ dlauhá. — Na rumištích studených, wysokých w Peruwii.

List roztlučený a se sádlem s wepřowým smíchaný přikládají: obměkčuje, usnadňuje podbírání a stírá. Semena opijejí a omamují.

Podřadí 4.

BLINOWITÉ. HYOSCYAMEAE.

Blín. Hyoscyamus. Bilsenkraut.

Kalich trubkowitý, na patero klaný, stálý. Koruna nálewkowitá: trubky oblé, krátké, kraje přímého, přiského, otewřeného, na patero klaného, s ušty tupými, jednim ostatních širším. Tyčinek 5, položených. Blizna hlawkowitá. Tobolka wejcowitá, tupá, wíčkem se otwirající (puška). 2pauzdrá, mnohosemenná.

B. černý. H. niger *Lin. Plenk t.* 97. *Hayn.* 1. *t.* 28. *Düsseld.* 1. *t.* 4. Blin *Mat. Háj.* 325. — *Wel.* 385. *C.* Blín, blén. Kořen mrkwowitý, wně šediwý, ozimý, též i

letní: lodyha $1\frac{1}{2}$—2′ wysoká, přímá, wětewnatá, jako wšecky natowé částky huninami dlauhými, lepkými obrostla; listy wejčitopodlauhlé, protisečnochobotnaté, šedozelené, kořenowé řapíkaté, lodyhowé dopola objímawé, příkwětní obak 1—2zubé; kwěty skoro bezstopečne, na klasu jednostrannem, listnatém, podwinutém, po odkwěteni welmi prodlauženém a zprimenéms; koruna 1″ dlauha, špinawě žlutá, nachowofialowau síti znamenaná, kteráž na dně hustší a tmawější; tobolka $\frac{1}{2}$″ dlauhá, díl zpodní tenký, autlý, wičko silnější a pewnější; semena mnohá, drobná, zwící makowého, smačknutá, nepořadně ďubkowaná, nahnědle šedá. — Na rumištích, podlé cest, na rolích, po největším dílu Ewropy, teď i w Americe sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☉. ♂.

Jest odrodek také letní s listím mělčeji chobotnatým, H. agrestis *Kit.*, blín obecný *Rostl.* 1. *ob.* 44. *Ammerl. jed. ob.* 2. Též odrodek letní s kwětem bledě žlutým, jednobarewným, H. pallidus *Kit.*

Nať smrdí a omamuje, působí hlawy bolení, závrať, ospalost, třeštění Obzwlášťě jest semeno nebezpečno, podobajíc se makowému. A wšak nať jest wýborný lék, a dělá se z ní wýtah.

B. bílý. H. albus *Lin. Blak. t.* 111. *Rostl.* 1. *ob.* 44. Blín bílý *Mat. Wel.* 385. *C.* Kořen letní: lodyha rozdílně wysoká, oblá, chlupatá, chudowětewná; listy wšecky řapíkaté, střídawé, nejdolejší okrauhlé, celé nebo řídkozubé, hořejší srdčitowejčité nebo srdčitopřiokrauhlé, chobotnatozubaté, obak řídkochlupé, lepké; kwěty na klasech listnatých; koruna bledě žlutá, w trubce fialowá. — Na místech mastných, podlé rolí a zelnišť po Ewropě jižné. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Co do učinkůw podobá se předešlému, toliko že jest slabší.

Řád 154.

KRTIČNÍKOWITÉ. *SCROPHULARINEAE.*

Kalich prostý, 4—5zubý nebo 4—5dílný, nebo 4—5lupenný, často nestejný, stálý. Koruna podplodní, na čtwero neb na patero klaná, nestejná, nejčastěji 2pyská, w paupěti střechowitá. Tyčinky 4, dwojmocné, někdy s kwptem pátého, řídčeji 5 plodných, ještě řídčeji 2. Prašníky o 2 pauzdrách, řídčeji o 1. Waječník 2pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka konečná; blizna konečná, nerozdělena, wykrojená nebo na dwé klaná. Tobolka 2-

pauzdrá, ?chlopná, chlopní někdy na dvé klaných, řídko na konci nedokonale chlopnitá, děrami anebo víčkem pukající, ještě řídčeji zbobulelá a nepukavá, obyčejně mnohosemenná. Semenice u prostřed na přehrádku přirostlá. Semena bilečnatá. Kel osový, rovný, obyčejně s kořínkem dostředivým.

www.libtool.com.cn

Zeliny, byliny, kře; lodyha a větve oblé, článné. Listy na pruhých buď všecky střídavé, buď dolejší střídné, na prostředních ale střídné, ano i přeslenčné, jednoduché, celé nebo rozmanitorozdělené. Květy obojaké, nepravidelné, řídko skoro pravidelné, obyčejně na hořeních dílu lodyhy a větví rozpostavené v hrozny, klasy, chomáče, ve hlávky nebo laty.

Po tu dobu zná 1300 rodův (v 145 pokoleních), které po celé zemi jsou rozlosovány: zdá se ale, že jich nejvíce v teplejším pásmu podnebí severního mírného (mezi 30 a 50° š. s.), ačkoli jdau daleko přes kruh severný a tak i na horách k mezi sněhové, kdež ve směru k těm hoře nám již nevinu tak jako k podnebí horkému. Největší díl jich obsahuje prvky hořké a ostré: některých ostrý prvek jest velmi dokonalý anebo ještě s mastným spojen, takže jsau nesterpedně jedovaty, a velký díl ostatních alespoň není prost podezřelosti. Jiné ale dorela nevinné obsahují prvky slizké. Mnohé květem přepěkným opatřené jsau ozdobou našich zahrad.

Rozděluji se na patero podřadí.

1 *DWIZLOWITÉ*. Koruna kolovitá nebo při kulowata, nestejná; tyčinek 3 nebo 4, plodných, prašníky ?pauzdré, často jinotvaré.

2 *KWĚTELOWITÉ*. Koruna ?pyská, tlamatá nebo šklebivá. Tyčinky 4, plodné a dwojmocné, anebo toliko 2 plodné. Prašníky ?pauzdré, s pytlíčkoma rozewřenyma.

3 *ROZRAZILOWITÉ*. Koruna kolovitá, nestejná nebo šklebivá, ?pyska. Tyčinky 2, nebo 4 dwojmocné. Prašníky dwojpauzdré, pytlíčků wedlé sebe položených, dole oddělených.

4 *ADMELOWITÉ*. Koruna na čtwero neb patero klana, stejná. Tyčinky 4, stejnodlouhé. Prašníky o 2 pytlíčcích podlé sebe položených.

5 *ADRASELOWITÉ*. Koruna ?pyská, tlamatá nebo šklebivá. Tyčinky 4, dwojmocné. Prašníky o 2 pytlíčcích podlé sebe položených, dole oddělených, a tuteč ostrůžnatých anebo hrotitých.

Podřadí 1.

DIWIZNOWITÉ. VERBASCEAE.

Diwizna. Verbascum. Wollkraut.

Kalich hluboce 5dílný, přinestejný. Koruna kolowitá: kraje 5dílného, nestejného. Tyčinek 5, nestejných (obyčejně 2 kratších); prašníky ledwinowité. Tobolka 2-chlopná: chlopní často dopola na dwé klaných.

D. drobnokwětá. V. Schraderi *Meyen.* V. Thapsus *Schrad.* Diwizna I. *Mat. Wel.* 415. *C.* Kořen ozimý; lodyha wztyčená, 2—6′ wysoká, nejjednodušší nebo nahoře málowětewná i s listím a kalichy ze žlutawa hustoplstá; listy lodyhowé wšecky dolů sbíhawé, takže lodyha křídlatá, dole jsau drobně zejkowané, dolení kopinaté nebo podlauhlokopinaté, tupé neb ostré, nejhořejší wejčité, zakončité, kořenowé řapíkaté; kwěty skládají hrozen klasowitý, konečný, hustý; stopečky za kwětení kratší kalichu; ušty kalichowé kopinaté, zakončité; koruna přínálewkowitá, ½″ široká, wně wlnatohuňatá: uštův podlauhloobwejčitých, na líci čistě žlutých: tyčinky 3 bělowlné, 2 delší lysé nebo nahoře řídce chlupaté, 4krát delší prašníku, na jedné jejich straně dolů běžícího. — Na rumištích, pahrbcích kamenitých, podlé cest w nejwětším dílu Ewropy, a nyní i w Americe sewerné. Kwěte w červnu až do září. ♂.

Listy slizké a zahořklé potřebují se co obkladky obměkčující; kwět sliznatý, přijemně jakoby fialkowým kořenem zapáchající, obsahuje silici a hlawně co thé se potřebuje w nemocech plicních.

D. welikokwětá. V. Thapsus *Meyen.* V. thapsiforme *Schrad.* Docela podobá se předešlé, liší se ale kwětem wětším, 1—1½″ širokým, dokonce rozloženým, a prašníky na 2 delších tyčinkách skoro lysých mnohem delšími a doleji běžícími. — Roste tamtéž.

Jest odrodek s hroznem přetrženým, plstí tenší a kwětem bílým.

D. sapowitá. V. phlomoides *Lin. Plenk t.* 109. *Fl. dan. t.* 631. *Düsseld.* 12. *t.* 19. Jměním a welikostí kwětův podobá se docela k diwizně welikokwěté, liší se ale snadno listím kořenowým a nejdolejším lodyhowým řapíkatým, listím ostatním lodyhowým toliko objímawým anebo zkrátka a dopola dolův běžícím, hroznem přetrženějším, jelikož chomáče kwětowé méně směstnané. — Na podobných místech w Ewropě prostřední a jižné. ♂.

Kwět její a předešlé ještě častěji w lékařství se potřebujo nežli diwizny drobnokwětné. Semena wšech tří prý omamují ryby.

D. knotovkovitá. V. Lychnitis *Lin. Fl. dan. t.* 586. Kořen ozimý; lodyha přímá, dost tuhá, nahoře ostře hranatá, latowitě wětewnatá; listy na lici lysaunké, na rubu popršenopilstnaté, sediwé, kořenowé eliptičnopodlauhlé, w řapík zaužené, lodyhowé dolení kratšeji řapíkaté, hořejší sedawé, wejčité, zakončité; kwěty chomáčené, na hroznech prodlaužených; kwěty žluté; tyčinky wšecky bělowlné. — Na palrbcích wýslunných, kamenitých po Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Kwět má tauž co předešlé moc, nepotřebuje se ale.

D. černá. V. nigrum *Lin. Fl. dan. t.* 1088. Kořen ozimý; lodyha 2—4′ wysoká, wztyčená, jednoduchá, nahoře ostrohraná; listy zejkowané, na lici lysaunké, na rubu ztenka plstnaté, lodyhowé nejdolejší předlauhořapičné, podlauhlowejčité, dole srdčité, hořeni wejčitopodlauhlé, přisedawé; hrozen prodlaužený, přetržený; kwěty chomáčené, žluté, drobně; stopečky dwakrát delší kalichu; tyčinky nachowě wlnaté. — Na kopcích lesnatých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Rostlina kwětaucí prý zapuzuje myši a krysy; kwěty powah jako předešlé, ačkoliw se nepotřebují.

D. červíková. V. Blattaria *Lin. Sabb. hort.* 2. *t.* 56. Diwizna červíková *Mat. Wěd.* 417. Kořen ozimý, wřetenowitý; lodyha přímá, 3střewičná, wětewnatá, hranatá, listnatá; listy lysé, dolení obwejčitopodlauhlé, dole ztenčené, chobotnaté, lodyhowé podlauhlé, ostré, zejkowané, sedawé, nejhořejší přisrdčité, zakončité, přiobjímawé; hrozen prodlaužený, žlaznatochlupatý: stopečky ojedinělé, půl2krát nebo dwakrát delší listenu; kwěty žluté, we dně fialowě wausaté; tyčinky fialowě wlnaté. — Na palrbcích wýslunných po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♂.

Třená nepříjemně zapáchá a zapuzuje prý moly a myši.

Malaccha. Celsia. Celsie.

Kalich 5dílný. Koruna kolowitá. Tyčinek 5: nitky huňaté, patá bez prašníku.

M. stopkatá. C. Arcturus *Lin.* Verbascum *Colum. ecphr.* 2. *t.* 82. Nějaké diwizně, obzwláště d. červíkowé, jménem podobná; kořen ozimý; lodyha přímá, 2′ wysoká; listy hrubě zejkowané, tupé, obak, obzwláště na lici

plstnaté, dolejší střídné, lyrowité, úkrojům pobočních malých, konečného wejčitého, srdčitě dole wykrojeného, hoření střídawé, jednoduché, srdčitowejčité, nejhořejší přikwětní sedawé, střídawé, srdčité, zakončité, u prostřed ostře pilowané, nejodstálejší; hrozen dlauhý, přímý, jednoduchý nebo dole wětewnatý; stopka srstnatá nebo olysala, stopečky pýřité neb olysalé, střídawé, ojedinělé, nejodstálejší, 1kwěté, mnohem delší listům přikwětních; kalich uštům podlauhločárkowitých, celých, tupých; koruny weliké, žluté; nitky 4 s wausy nachowými. — Na Kretě po zdech, u nás w zahradách ozdobau. ♁.

www.zbtool.com.cn

Poluška. Hemimeris. Halbblume.

Kalich 5dílný. Koruna kolowitá, 5laločná: uštu jednoho většího, obsrdčitého. Jamka mednatá na uštech. Tyčinky 4, dwojmocné, lysé.

P. čárkolistá. H. coccinea *Willd.* Celsia linearis *Jacq. rar. t.* 497. Kříček 3střewičný; listy trojnaté nebo střičné, čárkowité, nejobdálněji zaubkowané, lysé: hrozen konečný, prodlaužený, řídký; stopečky dolejší střičné a hořejší jakož někdy i dolení střídawé: kalich mnohem kratší nežli stopečka, uštům čárkowitokopinatých, ostrých, chlupatých; koruna kalichu mnohem větší, nachowá, we dně černá. — W Americe jižné, u nás we skleníku. ♄.

Krtičník. Scrophularia. Braunwurz.

Koruna zakulatělá: kraje malého, 5laločného, s uštem dolením podhnutým. Tyčinky 4, dwojmocné, často s kyptem páté.

K. hlíznatý. S. nodosa *Lin. Plenk* t. 504. *Hayn.* 5. *t.* 35. Swiňský kořen *Mat. Háj.* 342. — *Wel.* 410. *C.* Krtičné, neštowičné čili hlizní koření, krtičník, trudownik, pěchowec. Kořen mnoholetý, wětewnatý, s bulwami na palec tlustými: lodyha přímá, 2—4′ wysoká, ostře čtyrhraná, bezkřídlá, nahoře pýřičkowaná; listy střičné, řapikaté, wejčitopodlauhlé, nebo wejčité, přísrdčité, lysé, dwakrát pilowané zubami dolenimi delšími a ostřejšími; lata konečná, třebas 6″ dlauhá, ze samých wrcholíkům složená; kalich uštům wejčitých, tupých, nejauzeji mázdrowitě obraubených; koruna asi 4‴ dlauhá, wejcowitokulowatá, špinawě ze zelena nahnědla, na zádech tisa-

wá, pořídku zcela zelenawá: uštůw okrauhlých, nejtupějších; tyčinky 4, dwojmocné, s kyptem páté napříč podlauhlé, nepatrně wykrojené; čnělka s hořením dílem sehnutá: tobolka wejcowitá. — W lesech wlhkých, podlé příkopůw, potokůw, rybníkůw po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Celá nať smrdí, ostře a hořce chutná: druhdy byla w powěsti, že léčí krtice, wole a j.

K. wodní. S. aquatica *Lin. Plenk t.* 505. *Hayn.* 5. *t.* 36. Swiňský kořen samice *Mat. Wel.* 410. *C.* Jměním podobá se předešlému. Kořen nemá bulew. Lodyha 3—4′ wysoká, jako řapíky širokokřídlá; listy wejčitopodlauhlé nebo wejčité, přísrdčité, lysé, pilowané zubami dole nejmenšími; lata konečná, dlauhá, ze samých wrcholíkůw složená; kalich uštůw zaokrauhlých, nejtupějších, široce mázdrowitě obraubených; koruny docela jako předešlého, jasněji nežli předešlého barwené, na zádech nachowě hnědé; tyčinky 4, dwojmocné, s kyptem páté na dwé klaným, uštůw rozewřených; tobolka kulowatá. — Podlé potokůw, rybníkůw, ano i we wodě po Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Nať smrdí jako předešlého a druhdy taktéž se potřebowala. Též prý list jeho přiměšuje se do senny.

Podřadí 2.

KWĚTELOWITÉ. ANTIRRHINEAE.

Hledík. Antirrhinum. Löwenmaul.

Kalich hluboce 5dílný, nestejný. Koruna šklebiwá: trubky dole s dutým hrbem, pysku hořeního na dwé klaného nebo děleného, pysku doleního na tré klaného, u prostřed napuchlého a ústí zawírajícího. Tyčinky 4, dwojmocné. Tobolka na konci třemi děrami pukající.

H. větší. A. majus *Lin. Lam. t.* 531. *f.* 1. Hledík I. *Mat. Háj.* 355. *B.* — *Wel.* 429. Wlčí huba, umrlčí hlawička, hledík, wyžlín. Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo wzstaupawá, 1—2′ wysoká, oblá, krátkowětewná, dole lysá, nahoře i s listeny, stopkami, kalichy a korunami žláznatochlupatá; listy střídné nebo střídawé, kopinaté, nejcelejší, lysé, dolení patrně řapíkaté, širší a tupaunké, ostatní nahoru se zužující, zostřující a zpo-

nenáhla řapíku pozbývající, takže nejhořejší jsau sedawé; kwěty na hroznech konečných, jednoduchých; ušty kalichowé wejčité, tupé, mnohem kratší nežli koruna 1½palečná, nachowá, až i růžowá, řídčeji bila: pysku hořeního 2dílného a opatřeného na patrách hrbolcema žlutýma, u wnitř majícíma dwě široké řady chlupůw; tobolka wejcowitá, zpředu dole wolatá, tupá. — Na zdech starých a w písku ričném po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w červnu až do září. 4.

Chuti málo ostré druhdy w lékařství se potřebowala, nyní zůstawuje se zahradám ozdobau, w nichž kwět nabývá rozdílných barew, někdy také se zpotwořuje, nuiž se naplňuje.

H. rolní. A. Orontium *Lin. Schk. t.* 172. Hledík III. *Mat. Háj.* 356. *B.* Hledík IV. *Mat. Wel.* 429. *C.* Kořen letní; lodyha přímá, 1′ wysoká, jednoduchá nebo na málo wětwí rozdělena, obla, lysá, pýřitá nebo řídkochlupá; listy dolení a prostřední střídawé, hořejší příkwětní střídawé, wšecky kopinaté, tupé, zaužené, řapík někdy brwitý; kwěty úžlabičkowé, obdálné dělají hrozen dlauhý, řídký, jednoduchý; stopečky, jakož i kalich a tobolka žláznatopýřité; kalich uštůw čárkowitokopinatých, ostrých, koruny delších; koruna nachowá, řídko bilá; tobolka kalichu kratší, zakulatělowejcowitá, dole wolatá. — Na rolích a polích po Ewropě. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

Chuti jest zahořklé a trpké. Jindá byl w podezření, že jedowat a potřebowal se w lékařství.

Kwětel. Linaria. Leinkraut.

Kalich 5dílný. Koruna šklebiwá, dole ostružnatá: pysku doleního na tré klaného, u prostřed nadmutého a wysedlého, ústí wíce méně zawírajícího, hořeního na dwé klaného nebo děleného. Tyčinky 4, dwojmocné. Tobolka na konci chlopněma pukající a zůstawující oblauk čnělkonosný, přehrádku přikrywající; chlopně celé nebo na tré klané.

K. zwěšinec. L. Cymbalaria *Mill.* Antirrh. C. *Fl. dan. t.* 86. *f.* 2. *Sturm f.* 70. Zwěšinec *Mat. Wel.* 408. Kořen mnoholetý; lodyha od dola rozdělená na wětwe dlauhé, réwowité, slabé, niťowité, prostřené nebo odwislé, nejlysejší; listy střídawé, málokdy střičné, dlauhořapíkaté, srdčitopřiokrauhlé, lysé, 5laločné: úkrojůw nejkratšeji zakončitých; stopky úžlabičkowé, mnohem delší řapíku, ojedinělé, kwěté, i s listem nejlysejší, nahé; kalich uštůw kopinatých, ostraunkých, asi 3krát kratší než-

li koruna světle fialowá, na patrách bílá, a tu s hrbolcema žlautkowýma; tobolka kulowatá, co wikew weliká. — Na zdech starých, řídčeji na skalách po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Nať trodiu swraskujícf jindá w lékařstwí se potřebowala.

K. obecný. L. vulgaris *Mill. Fl. dan. t.* 982. *Plenk t.* 507. *Düsseld. 5. t.* 16. Len Matky Boží *Mat. Háj.* 358. — *Wel.* 431. Kwětel, rozrazil. Kořen mnoholetý, obyčejně wyhání několik lodyh přímých, 1½′ wysokých, oblých, nahoře wětewnatých, lysých; listy roztraušené nebo střídné, anobrž i čtweratné, husté, kopinatočárkowité, ostré, 3žilé, nejlysejší, asi 1½″ dlauhé, 1—1½‴ široké; hrozen konečný, pěkný; kwěty husté, střechowité; stopečky krátké, též stopka a kalichy žláznatopýřité: ušty kalichowé podlauhlokopinaté, ostré, 3žilé: koruna kalichu mnohem delší, bledě žlutá, pysku doleního žlautkowého, pater šafránowých, po kraji pýřitých, ostruha ostrá, kratší nežli koruna; tobolka wejcowitá, delší uštůw kalichowých; semena černá, plochá, bradawičnatošerpiwá, blanau dokola obraubená. — Podlé cest, na polích Ewropy celé. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Pokud nekwěte, snadno se pomáchati může s pryščem chwojkau, jenž ale utržený mléko bílé roní. Kwětel jest málo ostrý a jindá se potřebowal w lékařstwí.

Znamenitá jest zahradní potwora, tak nazwaná *peloria*, koruny skoro prawidelné, trubkowité, s trubkau homolowitau, krajem 5uštým, a s 5 ostruhami přímoodstálými.

Wíjawka. Maurandia. Maurandie.

Kalich 5dílný. Koruna šklebiwá, dole nafauklá: pysku hořeního na dwé klaného, doleního na tré klaného. Tyčinky 4, dwojmocné: nitek dole mozolatých Tobolka 2pauzdrá, pauzder na konci dopola 5chlopných.

W. wždykwětaucí. M. semperflorens *Jacq. schoenb. t.* 288. Usteria scandens *Cav. ic.* 2. *t.* 116. Kořen mnoholetý; lodyhy zelinné, wíjawé, 2′ dlauhé i delší, oblé, lysé; listy střídawé, dlauhořapíčné, šípowité, nejcelejší, žebernaté, lysé; stopky úžlabíčkowé, 1kwěté, ojediněle, praudlaužené; kwěty nachýlené, z nachowa fialowé, weliké. — W Mexiku. U nás w zahradách a na oknech, kdežto jako břečtan je popíná a pořád kwěte. 4.

Krvkléňka. Mimulus. Gaukelerblume.

Kalich hranatý, nestejně 5zubý. Koruna trubkowitá, nálewkowitá, 2pyská: pysku doleního často dwoj-

hrbého. Tyčinky 4, dwojmocné: pytlíčky prašníkowé rozewřené, konečně splýwawé. Tobolka 2pauzdrá, skrze pauzdra pukající.

K. žlutá. M. luteus *Lin.* Gratiola *Feuill.* 2. *t.* 34. Kořen mnoholetý; lodyha dole položená a plaziwá, přímowětewnatá: listy střídné, dolení krátkořapíkaté, hoření sedawé, širokowejčité neb okrauhlé, nestejně zubaté, 7žilé, lysé nebo dole po kraji pýřité; květy w hořejších úžlabíčkách ojedinělé, na stopkách listu delších, pýřitých: kalich pýřitý, uštů tupaunkých; koruna 1″ dlauhá, čistě žlutá, jednobarwá anebo w ústi a na uštech nachowě tečkowaná nebo skwrnatá. — W Chíli podlé potoků. 4.

Chílané jedí nať w polewkách; u nás w zahradách ozdobau slauží..

Náprstník. Digitalis. Fingerhut.

Kalich hluboce ódílný, nestejný. Koruna zwonkowitá nebo trubkowitozwonkowitá: kraje úkosného, na čtwero klaného, s uštem hořením wykrojeným. Tyčinky 4, dwojmocné, dole ze dna korunowého wyniklé; prašníky rozewřené a tudy na příč pukající. Tobolka na dwé skrze chlopně pukající; semenice potom prosté.

N. červený. D. purpurea *Lin. Plenk t.* 50. *Hayn. t.* 45. *Düsseld.* 3. *t.* 9. Kořen oziný; lodyha přímá, 2—4′ wysoká, i s řapíky a rubem listowým měkce šedoplstnatá: listy střídawé, wejčitokopinaté, ostré a zakončité, nestejně skoro dwakrát zejkowané, na rubu wywýšeně síťkowanožebernaté, dolení dlauhořapíkaté, hoření krátkořapíkaté nebo sedawé; květy odwislé, dohromady hrozen dělající dlauhý, jednostranný, jednoduchý; kalich uštů wejčitopodlauhlých, krátce zakončitých, 3žilých, pýřitých; koruna 2″ dlauhá, zwonkowitá: pysku hořeního přetupého, učatého nebo mělce wykrojeného, pysku doleního s ušty krátce wejčitými, zaokrauhlenými, wně dokonce lysá, karmasínowá, na straně dolení baňaté bledší a wybledlá, bledoskwrnatá, u wnitř na též straně s bakami sytě nachowými, běloobraubenými, roztraušenými, řídko bywá barwy pleťowé nebo bílé. — Na chlumech čedičných, porfyrowých a žulowých w západnějším dílu Ewropy prostřední. Kwěte w červnu až do srpna. ♂.

N. hlinožlutý. D. grandiflora *Lam.* D. ambigua *Murr.* D. ochroleuca *Jacq. aust. t.* 75. Jměním podobá se předešlému. Kořen mnoholetý; lodyha 2—3′ wysoká, pří-

má, nahoře jakož i stopky a kalich žláznatochlupatá; listy podlaublokopinaté, pilowané, pýřité: dolení w řapík zaužené, hořeni dole wejčité, poloobjímawé; hrozen jednostranný; kalich uštův kopinatých, ostrých; koruna obšírnozwonkowitá, žláznatopýřitá, hlinožlutá nebo sirkowá, u woitř čarami hnědými síťkowaná: pysku hořeního nejtupějšího, wykrojeného nebo přizaubkowaného, pysku doleního s ušty 3úhlými, prostředním dwakrát širším, ostrým anebo tupým, trubky korunowé o mnoho kratším. — Na skalách stinných Ewropy prostřední. 4.

Listy obau třené zapáchají nepříjemně, chutnají ostře a hořce a omamují. Náležejí k jedům ostroomamujícím. Malé dawky jsau mocný lék w rozdílných nemocech. Welmi nebezpečno jest bráti listy náprstníkowé na místo diwizuowých.

N. žlutý. D. lutea *Lin. Jacq. h. vind. t.* 105. Jměni předešlého. Kořen ozimý; lodyha přímá, 2střewičná, jakož i stopky lysá; listy podlauhlokopinaté, pilowané, lysé nebo dole příbrwité; dolení w řapík zaužené, hořeni dole wejčité, sedawé; kalich uštův kopinatých, 1žilých, ostrých, po kraji žláznatopýřitých; koruna trubkowitá, wně lysá: pysku hořeního ostře wyřiznutého, s ušty ostrými, pysku doleního ušty wejčité, pobočni ostré, prostřední mnohem kratši nežli koruna. — Na pahrbcích suchých Ewropy západnější a mírnější. ♂.

Wlastnosti a aučinky dwau předešlých.

Jednotina. Pentastemon. Fünffaden.

Kalich hluboce 5dílný. Koruna nafauklotrubkowitá, skoro zwonkowitá; kraj 2pyský: pysku hořeního 2laločného, doleního 3laločného. Tyčinek 5, 4 plodné, dwojmocné, pátá bez prašníku, obyčejně co ostatní dlauhá. Tobolka 2chlopná, skrze chlopně pukající. Semena neobraubená, hranatá.

J. zwonkowitá. P. campanulatus *Ait.* Chelone campanulata *Cav. ic.* 1. *t.* 29. C. campanuloides *Bot. reg. t.* 40. Podkeř; lodyha přímá nebo oblaukowitě wzstaupawá, $1^1/_2$—2′ wysoká, lysá nebo pýříčkowaná, nahoře jakož i stopky, listeny a kalichy žláznatokrátkochlupá; listy střičné, podlauhlo- nebo čárkowitokopinaté, dlauhozakončité, pilowané zubami zakončitými, obyčejně nahoru hákowitě nahnutými, lysé, dolení w řapík krátký zaužené, hořeni dole wejčité a přiobjímawé; kwěty na wrcholících střičných, dohromady dělají latu konečnau, štihlau, skoro jednostrannau; ušty kalichowé kopinaté,

zakončité; koruna mnohem delší kalichu, více méně baňatá, až i zwonkowitá: uštův krajowých přístejných, pysku doleního wausatého, wně žlaznatopýřitá, jasněji nebo tmawěji nachowá, růžowá, fialowá, lilákowá, na bříše wně bledší a tutéž u wnitř tmawonachowě žilnatá nebo skwrnatá; prašníky lysé; tyčinka pátá (bez prašníku) nahoře wausatá. — W Mexiku, u nás w zahradách. ♄.

Želwnice. Chelone. Schildblume.

Kalich hluboce 5dílný, třemi listeny zakrytý. Koruna tlamatá, břichatá. Tyčinky 4, dwojmocné, s nitkau pátau bez prašníku. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná. Semena čočkowitá, široce blánitoobraubená.

Ž. lysá. C. glabra *Lin. Trew Ehr. t.* 88. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha 3′ wysoká, přímá, lysá, oblá nebo sotwa 4hraná; listy přílysé, střičné, kopinaté, zelené, pilowané, mírně řapíkaté, hoření užší a kratší; kwěty bílé, na konci lodyhy a wětwí nahlaučené w klas krátký, hustý; koruny weliké, břichaté, pysku hořeního klenutého a maličko wyříznutého, doleního maličko na tré klaněho; nitky a prašníky huňaté; tobolky tupé. — W Americe sewerné. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

Hořká, obsahujíc černau pryskyřici, barwí moč černě; zemkowé ji potřebují k počišťowání dolem a proti lišejům. U nás w zahradách.

Dmuloret. Calceolaria. Pantoffelblume.

Kalich 4dílný. Koruna krátká, beztrubečná, 2pyská: pysk hoření celý, dolení přewelký, měchýřowitý, střewícowitý. Tyčinky 2. Blizna ostrá. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná.

D. obecná. C. pinnata *Lin. Lam. t.* 15. *f.* 2. Kořen letní; lodyha přímá, 2střewičná, oblá rozkladitá, kruchá, nejhustěji pýřitá, s kolínky napuchlými, s wětwemi střičnými, krátkými; listy střičné, krátkořapíkaté, pýřité, kruché, wyštěptané, 4—5jařmé s lichým: úkroje střičné, obyčejně střídawé, podlauhlé, tupě protisečné nebo střihanozubaté, dole w řapíček zaužené, tupé; řapíky nejužším krajem srostlé; kwěty na konci lodyhy a wětwi dwojčatné neb ojedinělé, na stopkách tenických, listu kratších; kalich uštův okrauhlowejčitých, tupaunkých, mnohožilých, pýřitých; koruna kalichu dwakrát delší, žlutá; pysk hoření nejmenší, zakulatělý, nafauklý, z předu wyříznutý pro prašníky čumící, pysk dolení největší

nafaukly, zakulatěly, na předním kraji stěsněný, na konci wykrojený; tobolka zakulatělá, na konci smačknutá, zakončitá. — Na místech wlhkých w Peruwii. ☉.

Indianowé potřebugí zpařeninu k powlownému wyčištění dolem; kořen prý působí dáwení.

D. chocholičnatá. C. corymbosa *R. Cav. ic.* 3. *t.* 20. *f. b.* Srstnatá; lodyha 2střewičná, dole bezlistá, nahoře sochatá, listnatá; listy kořenowé wejčité, srdčité, řapikaté, dwakrát zejkowané, na rubu bělawé, lodyhowé srdčité, poloobjímawé; stopky úžlabičkowé a konečné, na dwé nebo tré klané; koruna žlutá, krwawě čárkowaná a pozbádaná. — Na místech stinných w Chili. Kwěte w září a říjnu. 4.

W lékařství užitečná k puzení na moč.

Konitrud. Gratiola. Gnadenkraut.

Kalich na patero klany, stejný, listenatý. Koruna pysku hořeního na dwé klaného, doleního na tré klaného. Tyčinky 4—5, z trubky wyniklé, jichž 2 tolko plodné. Prašníky wisuté, 2štěrbiné. Blizna 2čepelná.

K. lékařský. G. officinalis *Lin. Plenk t.* 15. *Düsseld.* 1. *t.* 15. Konitrud *Mat. Wěd.* 440. Kořen mnoholetý, co brko tlustý, plaziwý, klaubnatý, mrcasatý, wypaušti lodyhy 1—1½ wysoké, jednoduché, pořádku wětewnaté, přímé, oblé, lysé; listy křižmostřičné, sedawé, dole nejužším krajem srostlé, kopinaté, pořádku wejčitokopinaté, obyčejně na hořejších třech čtwrtinách zubaté, žilé, nejlysejší na rubu nejautleji prohlubeně tečkowané, delší nežli články lodyhowé; z úžlabička listů někdy od dola až nahoru wynikají stopky ojedinělé, listu krátší, nejlysejší. Ikwěté, na konci opatřené listenoma kopinatočárkowitýma, ostrýma, jako listy tečkowanýma a žilnýma, delšíma kalichu, jehož ušty kopinaté, nejostřejší; koruna kalichu asi 3krát delší, bělawá nebo bledě červená, tmawěji čárkowaná, dole žlutawá; tobolka wejčitokulowatá, zakončitá. — Na wlhkých lukách Ewropy jižní a prostřední. Kwěte w červnu. 4.

Kořen a nať hořce chutnající počišťuje obzwláště za čerstwa málně horem a dolem, w menším dawku rozpouštějí a rozhánějí, protož náležejí k mocným lékům, ačkoli nyní se nepotřebují.

K. peruwský. G. peruviana *Lin.* G. *Feuill.* 3. *t.* 17. Lodyha skoro jednoduchá, 6—9″ wysoká; listy sedawé, wejčitokopinaté, zubaté; kwěty bílé, u wnitř červeně čárkowané, ojedinělé w úžlabičku listowém, přisedawé. — W Peruwii a Chili. Kwěte w únoru až do dubna. 4.

Jest hořký a žene na stolici. Zemkowé potřebují zpařeniny proti škrkawkám.

K. hořký. G. amara *Rumph* 5. *t.* 170. *f.* 1. Zelina plaziwá; listy srdčitowejčité, 2″ dlauhé; stopky mnohokwěté; koruny bílé a nachowě tečkowané s pyskem hořením hlauběji rozklaným. — W Indii wýchodní.

Welmi hořký, w lékařství užitečný; též dáwají jej do piwa, které pak hrdlo wysauší a hlawu rozbolnje.

www.libtool.com.cn

Podřadí 3.

ROZRAZILOWITÉ. VERONICEAE.

Rozrazil. Veronika. Ehrenpreis.

Kalich 4—5dílný. Koruna na čtwero klaná: uštu hořeního širšího, obyčejně kolowitá, pořídku trubkowitá a skoro 2pyská. Tyčinky 2; prašníky na dél štěrbinama pukající. Blizna nerozdělená Tobolka wice méně smačknutá, wykrojená, 2chlopná.

R. dlauholistý. V. longifolia *Lin. Schrad. com. t.* 2. *f.* 1. Kořen mnoholetý; lodyha wztyčená, 1½—4′ wysoká, nahoře rozdělená na wětwě přímé, kwětaucí i s řapíky pýřitá; listy střičné nebo po 3—4 přesleněné, řapíkaté, z dola wejčitého nebo srdčitého kopinaté, zakončité a ku konci ostře dwakrát pilowané; hrozny konečné, prodlaužené, přehusté a tudy klasowité; listeny čárkowitošídlowité, zdélí kalichu 4dílného s ušty přišídlowitými, nestejnými; koruna jasně modra: trubky wálcowité a kraje nálewkowitě rozšířeného, skoro 2pyského; tobolka přiokrauhlá, napuchlá, slabě wyříznutá. — Na lukách wlhkých w nejwětším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

R. klasatý. V. spicata *Lin. Vaill. par. t.* 33. *f.* 4. *Fl. dan. t.* 52. *Engl. bot. t.* 2. Kořen oddenku úkosného, dřewnatého, mnohomrcasého, mnoholetého; lodyha ½″—1½′ wysoká, dole položená, pak přímá, oblá, jednoduchá nebo nahoře latnatě wětewnatá, jako listy a kalichy pýřita; listy střičné, wejčité nebo kopinaté, zejkowanopilowané, na konci nejcelejší, dolení tupé a w řapík zaužené, hořejší ostraunké, bělawě zelené, tlustaunké: hrozen konečný, obyčejně ojedinělý, tuhý, nejhustější, klasowitý; listeny šídlowité, delší nežli stopečka; kalich uštův kopinatých, tupaunkých, 2 menších; koruna modrá; tobolka přiokrauhlá, přísmačknutá, wy-

[illegible] — Na jarních vyhnilých, travnatých po [illegible] w iunu a srpnu 4.

Jedí w salátu a nakládají.

R. [illegible] V. Jeruzalémský *Lin. Fl. dan. t.* 511. *Pimpinella* [illegible] Jeruzalémská. Celý nejvyšší, přidržnatý. Lo[illegible] — [illegible] dlanna zone jemnena a z kolinek kořena[illegible] [illegible]. Lodyha přímá větevnatá; listy střídavé, zpeřičkovité, [illegible], peřídka vejčité, tupé, [illegible], jasně zelené; hrozny střičné w horejších [illegible], řídké; stopečky [illegible] kalichové kopinaté, [illegible] čarkovaná; tobolka [illegible] vykrojená, na stopečkách [illegible]. — W [illegible]ech, potocích, wodách [illegible] Evropě. Kwěte w kvě. 4.

Listy [illegible] jedí w saláta proti [illegible].

R. [illegible] V. Anagallis *Lin. Fl. dan. t.* 903. *Hayn.* 4. *t.* 1. Lauer *Mat. Wörterb.* 213. Kořen mnoholetý, oblý, kolmo[illegible], [illegible], z kterého wypauštějící mnoho mrcasů do přesnice rozpostawených: lodyha přímá, přičtyrhranná, jednoduchá nebo střičně dole wětewnatá; listy střičné, sedawé, poloobmawé, kopinaté nebo wejčitokopinaté, ostré, [illegible], přidržnaté, nejlysejší; hrozny [illegible], střičné, ojedinělé, někdy dwojčatné, wzestaupawé, neidelší, mnohokwěté, řídké; stopečky niťowité, [illegible] nejkratšími chlupy, zdélí listenův kopinatočarsowitých nebo delší; ušty kalichowé kopinaté, ostré, přistejné; koruna světlomodrá, tmawěji čárkowana; tobolka přiokrauhlá, smačknutá, na konci maličko wykrojená. — We wodách stojatých a potocích. Kwěte w květnu až do srpna. ☉.

I ten rod jídají na jaře w salátu, a welikau chwálu mu dáwají proti kurdějím.

R. rezekwítek. V. Chamaedrys *Lin Hayn.* 4. *t.* 4. Rezekwítek. Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha střewičná, wzstaupawá, jednoduchá, oblá, střídawě dwojřadě chlupatá; listy střičné, krátkořapíkaté, nebo sedawé, wejčité, tupě střihanopilowané, swraskalé, zřídka bile a měkce chlupaté, na lici ano i obak olysající; hrozny z nejhořejších úžlabíček wyniklé, střičné, přímé, mnohem delší listu, nejdoleji nahé; hrozen řídký, mnohokwětý; listeny kopinaté, ostré, jako i stopečky (jich trošíčku delší) a kalichy pýřité; kalich uštův kopinatých, ostrých; koruna w tom pokolení weliká, jasně modrá, někdy pleťowá

nebo bílá s tmawějšími žilami; tobolka malá, obsrdčitá, smačknutá. — Na lukách, w štěpnicech, hájích, plotech, po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Před časy w lékařství se potřebowala.

R. lékařský. C. officinalis *Lin. Plenk t.* 12. *Fl. dan. t.* 248. *Hayn. 4. t.* 3. *Düsseld. 5. t.* 18. Weronyka *Mat. Háj.* 200. W. samec *Mat. Wel.* 237. *C.* Tržník, přítržník, přítržné kořeni, čistec, rozrazil, úložník. Kořen mnoholetý, plaziwý, mrcasatý; lodyha ½″—1′ dlauhá, tuhá, položená, dole z kolínek kořeny wyhánějící, obyčejně jednoduchá, na konci wzstaupawá, oblá, jako ostatní díly zeleně srstnatá; listy střídné, w řapík krátký zaužené, obyčejně obwejčité, řídko wejčité nebo obwejčitopřiokrauhlé, pilowané, tlustaunké, bledě zelené; stopky z nejhořejších úžlabíček ojedinělé, střídné nebo střídawé, wzstaupawé, mnohem delší listu, dopola nahé, nahoře nesaucí hrozen řídký; listeny čárkowité, delší stopeček; kalich uštůw wejčitokopinatých, ostraunkých, dwau menších; koruna bledě modrá, tmawěji čárkowaná; tobolka obsrdčitá, smačknutá. — W hájích, na pastwinách a lukách suchých. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Nať nahořklá, natrpkalá a kořenná, potřebuje se pod jmenem *čaje ewropského* na místo čínského; druhdy též w lékařství měla swau chwálu.

R. břečtanolistý. V. hederaefolia *Lin. Fl. dan. t.* 428. Kořen teničký, letní s nemnohými mrcasy; lodyha dole střídně wětewnatá, rozprostřená, třebas 1′ dlauhá, oblá, pýřitá; listy řapíkaté, ledwinitosrdčité, 5— 3laločné: laloku konečného většího, ploché, přídužnaté, obak krátkochlupé, nejdolejší střídné, ostatní střídawé, nejhořejší sedawé; stopky z úžlabíčka listůw střídawých, ojedinělé, co list dlauhé, plodonosné pak sehnuté; kalich uštůw srdčitých, ostrých, brwitých; koruna bledě modrá, tmawěji žilnatá, řídko bílá; tobolka dwojčatná, dwojkulatá; semena w každém pauzdru 2, weliká, pupečnatopoddutá, swraskalá. — Na rolích a zelništích. Kwěte w březnu až do dubna. ☉.

To ta rostlina, která dáwá příčinu k rozprawkám, že semeno z nebe padalo. Přiwalem totiž semeno její do brazd se zaplawuje a nashromažďuje, což sobě lid sprostácký neumí wysswětliti.

R polní. V. agrestis *Lin. Fl. dan. t.* 449. Kořen letní, slabý, mrcasatý; lodyha hned nad kořenem střídně wětewnatá, položená, 2—3palečná, oblá, pýřitá; listy srdčitowejčité, swraskalé, tupě pilowané, krátkými chlu-

py potraušené, dolení střičné, hoření střídawé; stopky úzlabíčkowé, ojedinělé, zdélí listu nebo delší, řídko kratší, plodonosné sehnuté; kalich uštův wejčitých, tupých; koruna malá, jasně charpowá, tmawěji žilnatá, někdy bílá; tyčinky z doleního kraje trubky korunowé wyniklé; tobolka dwojčatná, dwojkulatá, ostře wykrojená, roztraušeně žláznatochlupá: pauzder podlé šwu přísmačknutých; semen w každém pauzdru 6, pupečnatopoddutých, swraskalých. — Na rolích a zelnistích. Kwěte w březnu až do jeseně. ☉.

Náleží k čmanincm, dobrá píce ale owčí.

R. rolní. V. arvensis *Lin. Fl. dan. t.* 515. Kořen slabý, letní, mrcasatý; lodyha zmládí položená, pak se zpřimuje a nabývá wýšky třebas ½', od dola wětewnata, oblá, chlupatá; listy srdčitowejčité, tupě zejkowané, chlaupkowané, dolejší řapíkaté, příkwětní kopinaté, nejcelejší; kwěty úzlabíčkowé, ojedinělé, dohromady dělají hrozen klasowitý, prodlaužený, řídký; stopečky kratší kalichu z uštův kopinatých, jednoduše pýřitých; koruna malá, modrawá; tobolka smačknutá, obsrdčito2laločná, čnělka zdélí wýřezu; semena ploská, štítowitá. — Na polích a rolích. Kwěte w březnu až do jeseně. ☉.

Dobrá píce owčí.

R. třílistý. V. triphyllos *Lin. Fl. dan. t.* 627. Celý lepkawě pýřitý. Kořen letní, slabý, mrcasatý; lodyha zwýší 1—1½ prstu, přímaunká, oblá, rozewřenowětewnatá, někdy i jednoduchá; listy nejdolejší řapíkaté, wejčité, nejcelejší, nejbližší, kratčeji řapíkaté, wíce méně střihané, hoření přisedawé, 3dílné: uštův tupých, podlauhloobwejčitých, prostředního wětšího, nejhořejší obyčejně 3dílné, menší, wšecky přídužnaté, na líci černawě zelené, na rubu ponachowělé; stopky přímé, zdélí listu nebo delší; kalich uštův kopinatých, tupaunkých, kratší nežli stopka; koruna sytě modrá, weliká; tobolka okrauhloobsrdčitá, smačknutá; semena poddutá, šáleckowitá. — Na polích a rolích. Kwěte w březnu až do kwětna. ☉.

Jindá se potřebowala proti žlautenici.

Klanokwět. Schizanthus. Spaltblume.

Kalich 5dílný. Koruna zwrácená, 2pyská: pysk hoření 3dílný, laloků pobočních 2ušetných, s ušty celými nebo na dwé klanými, laloku prostředního, tupého nebo wykrojeného, dole s wystáwajícím patrem;

pysk dolení 3dílný: uštu prostředního prohlubeného, wykrojeného, pobočních aužkých, celých aneho wykrojených. Tyčinky 4, dwojmocné, 2 kratší neplodné. Tobolka skrze stěny pukající, 2chlopná.

K. peřený. S. pinnatus *R. et Pav.* 1. *t.* 17. Zelina obrostlá chlupy dlauhými, žlázkau ukončenými; kořen mrcasatý; lodyha přímá, asi 2′ wysoká, oblá, na wětwe nemnohé, střídawé rozdělená; listy weliké, krátkořapíkaté, střídawé, wyštěrbené: úkroje sedawé, střičné nebo střídawé, doleních listůw wětší, protisečné nebo laločnaté, hořeních čárkowitokopinaté s několika zuby tupými; kwěty na latě konečné, přímé; koruny s trubkau překrátkau, pyskem dolením karmínowým anebo nachowým, jehož ušty pobočni jsau zdéli prostředního, prohlubeného nebo delší, s pyskem hořením pleťowým, jehož prostřední ušet obwejčitý nebo podlauhlý jest tup anebo wykrojen a toliko dole žlut a nachowě tečkowán. — Na místech neobdělaných w Chíli, u nás w zahradách ozdobau pod širým nebem. ☉.

Podřadí 4.

KOMULOWITÉ. BUDLEJEAE.

Kozara. Caprraria. Herzblume.

Kalich 5dílný. Koruna zwonkowitá, na patero klaná, skoro pawidelná. Tyčinky 4, stejně dlauhé, krátké; blizna 2laločná. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná: chlopni na dwé klaných; semenice pak prostá.

K. obecné. C. biflora *Lin. Jacq. am. t.* 115. *Lam. t.* 334. *f.* 2. *R. et Pav.* 2. *t.* 123. *a.* Keř pořídku 4střewičný, rozdělený na wětwe dlauhé, přídřewnaté, přímé, přioblé, někdy srstnataunké; listy střídawé, pořídku střičné, podlauhlé, w řapík zpomenáhla zaužené a po něm až dolů co obruba aužká běžící, na hoření polowici pilowané, lysé nebo po kraji pýřitobrwité, 1½″ dlauhé, na místech bujných a stinných třebas špalečné, na pomorských, písečnatých menší, šťáwnaté, tučné, kruché; stopky jednokwěté, mnohem kratší listu, úžlabíčkowé, obyčejně podwojné, málokdy ojedinělé, ještě řídčeji potrojné; kwěty newonné; kalich lysý, asi co stopka dlauhý: uštůw nejslaběji rozdělených, čárkowitých; koruna bělostná, trubky co kalich dlauhé, uštůw podlauhlých, tupých; tobolka wejcowitá, ostrá. — Na polích

w Indii západní, Kurasau a Peruwii. Kwěte skoro celý rok. ♄.

Kozy rády žerau její ratolesti. List potřebují na místo čaje čínského a tudy slowe keř w Indii západní *thee du pays*.

Komule. Budleia. Budleje.

www.libtool.com.cn

Kalich na čtwero klaný. Koruna trubkowitá, na čtwero klaná. Tyčinky 4, bezniteční, z chobotůw wyniklé. Blizna hlawowitá. Tobolka 2chlopná: chlopní na dwé klaných, od semenice se oddělujících a ji oprošťujících.

K. wejčitá. B. americana *Lin. R. et Pav.* 1. *t.* 82. Keř zwýší 9—10′, s wětwemi plstnatými; listy střičné, wejčité, w řapík ztenčené, na konci ostré, na rubu bělopl.stnaté; kwěty drobné, žluté, na hroznech klasatých, konečných. — Podlé řek a potokůw na ostrowech karybejských. Kwěte w červnu až do září. ♄. 5.

Listy potřebují na místo diwizmowých k obměkčujícím kaupelím a obkládaní.

K. kulatá. B. globosa *Lam. t.* 69. *f.* 2. B. capitata *Jacq. rar. t.* 307. Keř 15—20′ zwýší, rozhy a smítky bělawě plstnaté; listy střičné, krátkořapíkaté, kopinaté, zakončité, 6″ dlauhé, na líci swraskalaunké, lysé, na rubu bělopl.stnaté; kwěty medožluté, shlaučené w strbauly kulowaté, stopkaté, střičné, zwicí ořechu wlašského dohromady hrozen konečný skládající. — Na místech mokrých w Chíli. Kwěte w květnu až do lipna. ♄.

Listy potřebují jako předešlé a prášek z nich obzwlášte na wředy.

Chwostenka. Scoparia.

Kalich 4dílný, stejný. Koruna kolowitá, 4dílná, prawidelná, w ústí chlupatá. Tyčinky 4, stejné. Blizna tupá. Tobolka zakulatělá, 2pauzdrá, 2chlopná: chlopní wehnutých, přehrádku dělajících a na semenici střední welikau se nasazujících.

Ch. sladká. S. dulcis *Lin. Lam. t.* 85. Přímá, od dola až nahoru nejwětewnatější, 3střewičná; kořen rowný, bílý, mrcasatý; lodyha oblá, šesti hřbítky jakoby šestihraná, jakož i wšecky díly nejlysejší; wětwe trojnaté pometáním jedné střičné, listy trojnaté, kopinaté, w řapík ztenčené, na hoření polowině pilowané; stopky w každém úžlabičku po celé délce wětwí 2, tedy celého přeslénku 6, obyčejně ale toliko 5, 4 nebo 3, 1kwětí, mnohem kratší listu; kalich uštůw kopinatých, ostrých;

koruna jakoby pomněnkowá, bílá a modrá w ústí s dlauhými chlupy: tobolka zakulatělá, tupá; semena drobnička. — Na Jamaice, Martinice, Kurasau, w Egyptě. Kwěte pořád. ♄.

Ani kořen ani nať nemají chuti ani zápachu; nať potřebuje se za místo slézu k obměkčování netoliko w kaupeli anobrž i w obkladcích a klistérech; šťáva listní zastaldá proti kašli jako lékořičná.

Podřadi 5.

KOKRHELOWITÉ. RHINANTHACEAE.

Ohranule. Escobedia. Eskobedie.

Kalich trubkowitý, 5hraný, 5zubý. Koruna trubky kalichowé mnohem delší: kraj 2pyský, plochý, pysku hořeního 2—, doleního 3laločného, s laloky všemi přístejnými; tyčinky 4, dwojmocné, zawřené. Prašníky čárkowité, dole střelowité, uštův osinatých. Blizna jazýčkowitá, swraskaločetitá. Tobolka kalichem zastřená, 2pauzdrá, skrze pauzdra 2chlopná.

O. šerpiwá. E. scabrifolia *R. et Pav. H. B. et Kunth. n. gen.* 2. *t.* 174. Zelina rozdělená na wětwe žlábkowané, oblé, šerpiwé; listy střičné, sedawé, podlauhlé, skoro srdčité, ostré, zaubkowané, šerpiwé, síťkowanožilnaté, 5žilé, 4″ dlauhé, 1½″ široké; kwěty úžlabičkowé, ojedinělé, stopečnaté; stopka opatřená u prostřed listenoma střičnýma, šerpiwýma, kopinatýma; kalich zdělí 1½″; trubka korunowá porozšířená, s ústím přímokosným; pysk hoření málo kratší dolejšího s laloky okrauhlenými, pýřitými; tyčinky kratší nežli trubka korunowá; čnělka nepřesahuje tyčinky. — Na skalách w Nowé Grenadě. ☉.

Kořenem barwí na místo šafránu plátno a zadělaná jídla na žlato, proto slowe *asafran.*

Swětlík. Euphrasia. Augentrost.

Kalich trubkowitý nebo zwonkowitý, 4zubý nebo na čtwero klaný. Koruna 2pyská: pysk hoření dutý a wykrojený, dolení na tré klaný: uštův wyříznutých. Tyčinky 4, krátké, dwojmocné; prašníkův pauzdro druhé dole trnem ukončené. Tobolka wejčitá, nejtupější nebo wykrojená. Semena stejně čárkowaná, bezkřídlá.

S. lékařský. E. officinalis *Lin. Plenk t.* 562. *Schk. t.*

169. *Hayn.* 9. *t.* 7. 8. Ambrožka, jinak světlík *Mat. Hlj.* 308. — *Wel.* 368. Potěšení očí. Zelina třebas 6″ wysoká, přímá, střícnowětewná; lodyha oblá, jakož i listy a kalichy pýřitá nebo žlaznatochlupatá; listy střícné, nejkratšeji řapíkaté, wejčité, obak 3—4—5zubé zubami ostrými, dolejšími přiblíženějšími, hořejších listůw zakončitých kratšeji nebo déleji hrotitými, 5žilé, na líci po žilách brázdowané; kwěty úžlabíčkowé, na wětwich od dola nahoru po sobě se rozwíjející, sedawé nebo nejkratšeji stopečnaté, dost weliké; kalich uštůw kopinatých, nejostřejších; koruna bílá, pysk hoření má čar šest a jest 2laločný: lalokůw 2—3zubých, odstálých; pysk dolení má dole skwrnu citronowau, jest čarami fialowými 9 znamenán a rozdělen na laloky 3, jichž každý hlubocе wykrojen; tobolka obwejčitá, na konci mělce wýřeznutá, pýřitá, kalichu kratší. — Na lukách, wřesowištich. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Nať zahořklá a natrpkalá druhdy se počítala k lékům očním welmi wážením; nyní na ni zapomněli.

www.libtool.com.cn

Zdrawínek. Odontites. Zahnekraut.

Kalich wálcowitý, na čtwero klaný. Koruna pysku hořeního rowného, prašníky zawírajícího, pysku dolení na tré klaného s ušty čárkowitými. Tyčinky 4, dwojmocné; prašníky pauzder wšech dole kolcem ukončených. Tobolka wejčitá, wykrojená.

Z. červený. O. rubra *Pers.* Euphrasia Odontites *Lin. Fl. dan. t.* 625. Lodyha zwýší ½—1′, wztyčená, nepatrně 4hraná a jako celá rostlina tuhými chlaupky šerpiwá, od dola nebo od prostředka přímowětewná; listy kopinaté, 12—18‴ dlauhé, 3—6‴ široké, tupaunké, na zpodině zaokrauhlené, obak 3—4 zuby tupaunkými pilowané; listeny delší kwětůw, skoro podobné listům, méně pilowané, hořejší celé, nástřídawé; kalich zelený, ponačerwenalý: uštůw kopinatých; koruna růžowá nebo pleťowá; pysk dolení kratší hořeního, přiťatého, s laloky podlauhlými, napřed širšími a okrauhlenými. — Obecný na polích wlhkých, podlé příkopůw, potokůw po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do srpna. ☉.

Jindá měl swau sláwu proti krwotoku a bolení zubůw.

Wšiwec. Pedicularis. Läusekraut.

Kalich trubkowitý nebo nafauklý, 5zubý. Koruna trubkowitá, tlamatá: pysku hořeního smačknutého, do-

lenîho rowného, 3laločného; tyčinky 4 s kyptem páté, dwojmocné. Tobolka zobanitá. Semena mnohá, ďubkowanosiťkowaná.

W. bahní. P. palustris *Lin. Schk. t.* 171. *Hayn.* 8. *t.* 33. Kořen mrkwowitý, obyčejně jednoduchý; lodyha $^1/_2$—$1^1/_2$′ wysoká, přímá, přihranatá, obyčejně dole střídawě wětwitá, nalysá, ponachowělá, nejdoleji mající několik šupin wejčitých anebo podlauhlých, brzo wadnaucích: listy $1^1/_2$—2″ dlauhé, hoření a wětwowé menší, wšecky w obwodu čárkowitopodlauhlé, lysé, toliko na zpodině přichlupaté, zelené, ponačerwenalé, wyštěptané: úkrojůw připrotisečných a zejkowaných zuby bělochruplawými; kwěty od prostředka až nahoru we wšech úžlabíčkách přisedawé, na konci přiblížené, dělají hrozen listnatý; kalich dříwe wálcowitý, pak nafauklý a wejcowitý, lysý, přiblanowitý, špinawě zelený a ponachowělý, 2pyský: ústůw listowitých, střihanozubatých, kadeřawých; koruna 12—14‴ dlauhá, swětle růžowá, pořídku bílá: lebka tmawější, podlauhlá, učatá, se zaubkoma šídlowitýma; ušty pysku doleního úkosného široké, wejčitopodlauhlé, prostřední menší; tyčinky ponachlupaté; tobolka úkosně wejčitopodlauhlá, hrotitá. Na lukách bahnitých po Ewropě, Asii prostřední a sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna 4.

Nať nepříjemně zapáchá, ostře dmutná; kromě koz nižádný dobytek jí nežere, jenuž působí zapálení střew a močení krwe; mohl neřesť, a druhdy potřebowal se proti nečistým wředům a k puzení moče.

W. lesní. P. sylvatica *Lin. Fl. dan. t.* 225. *Hayn.* 8. *t.* 34. Kořen mrkwowitý, na konci wětwitý; lodyha 3—5″ zwýší, přímá, pořídku barwená, po straně s několika lodyžkami prostřenými, wzstaupawými, slabšími, nejdoleji oděná šupinami wejčitookrauhlými nebo podlauhlými, jichž nejwnitřnější listowité a po kraji celé nebo zejkowané; listy wyštěptané se širokau žilau; úkrojůw střihanozubatých zuby ostrými, na konci chrustawými; kalich wejčitopodlauhlý, pak nafauklý, ostrohraný, w ústí chlupatý, 5zubý: zubůw listowitých, střihanozubatých; lebka korunowá na konci 2zubá. — Na lukách mokrých, bařinných, obzwláště w lesech Ewropy prostřední a sewerné. Kwěte w čerwnu až do srpna. 4.

Wlastnosti předešlého.

Kokrhel. Rhinanthus. Klappertopf.

Kalich nafauklý, 4zubý. Koruna smačknutá, tlama-

tá: pysk hoření na konci obak se zubem tupým, pysk dolení 3laločný: laloku prostředního složeného, pobočních zpřímených. Tobolka panzder mnohosemenných. Semena obraubená dokola křídlem.

K. větší. R. major *Ehrh. Schk. t.* 169. R. Crista galli *Lin.* Zelina; lodyha přímá, ½—1½′ wysoká i wyšší čtyrhraná, jednoduchá nebo málowětewná, přílysá; listy střičné, sedawé, z dola srdčitého podlauhlokopinaté, tupaunké, po kraji podchlípnutínké, hrubopilowané, rownoběžně žebernaté, na líci šerpiwé, na rubu bíle tečkowané a skwrnaté; hrozny konečné, dřiwe husté, pak prodlaužené; listeny širokowejčité, bělawě zelené, hoření střihanozubaté zubami šídlowitými, až i štětinowitými; kwěty překrátce stopkaté; kalich širokowejcowitý, smačknutý, u prostřed přibaňatělý, zelenawě bílý, žilnatý a síťkowaný: koruna ¾′ dlauhá, citronowá: trubka ponakřiwělá, bělawá, fialowý zub na obau strannách hořeního pysku wejčitý, učatý, pysk dolení skoro zdélí trubky; křídlo obsemenné 1½krát širší semena. — Na lukách nejwětšího dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu.

K. menší. R. minor *Ehrh.* Podobá se předešlému, liší se ale listeny zelenými, obyčejně hnědě naběhlými, tužšími, kwěty o polowičku kratšími, rownau trubkau opatřenými a zuby na hořením pysku jak dlauhými tak širokými. — Na podobných místech. ☉

K. chlupatý. R. Alectorolophus *Poll.* R. villosus *Pers.* R. hirsutus *Lam.* Opět prwnímu podobný; jest ale wětší a wětewnatější, lodyha srstnatá, kalichy silně huňaté a křídla obsemenná třikrát užší semena samého. — Na polích a rolích Ewropy jižné a prostřední. ☉

Tyto tři rody mají se za podezřelé a druhdy w lékařství se potřebowaly. Semena třetího, na mnoze w žitě rostaucího, dáwají mauce barwu tmawau a chlebu z ní upečenému chuť nepříjemnau, hořkau; není ale známo, žeby takowý chléb komu byl škodil.

Černýš. Melampyrum. Kuhweizen.

Kalich trubkowitý, na čtwero klaný. Koruna dlamatá: pysk hoření smačknutý, po kraji nadchlípnutý, pysk dolení 3brázdý. Tyčinky 4, dwojmocné. Tobolka 2pauzdrá, úkosná. Semena 2, hladká.

Č. rolní. M. arvense *Lin. Fl. dan. t.* 911. Černeyš, černýš, čermel, pšenička. Lodyha ½—1½′ zwýši, wztyčená, tupě čtyhraná, pýřitošerpiwá, jednoduchá nebo nahoře náwětwitá; listy sedawé, 15‴—2″ dlauhé, 2—4‴ široké, kopinaté, ku konci zužující se, tupaunké, (na

větvičkách přičárkowité a ostré), po kraji přípodchlípené, nepatrně wykrajowané, obak pýřitošerpiwaunké, nejhořejší dole s 1 nebo 2 zuby dlauhými, šidlowitými, odstálými; klas 2—3″ dlaubý; listeny mnohé, weliké, nachowé nebo světle karmínowé, odkwětlé zelené, protisečnozubaté zubami šidlowitými, na rubu u prostřed skoro se dwěma řadama žlaz předrobných, lesklých, černých, u prostřed jamatých, dolení dlauze zakončité, nejhořejší překrátce a autle špídlaté; kalich wejcowitý, šerpiwý: uštůw wejčitokopinatých, šídlowitě zakončitých, delších trubky korunowé; koruna zawřená, 1″ dlauhá, karmínowá, proti hrdlu bělawá a žlutá; prašniky na obojím konci přichlupaté. — Obyčejný mezi obilím a na auhorech po celé Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ⊙

Zřto semenem té rostliny zanečistěné dáwá chléb modrawý a hořký, aniž wšak škodliwý. Klasy její dáwají barwu modrau, lauhem ale hnanátnau. Jindá potřebowali mauku ze semen w lékařstwí.

Č. wausatý. M. barbatum *W. et Kit. t.* 86. Podobá se welmi předešlému. Klasy běwné, stejné; listeny žlutě zelené, pořádku nachowé, kopinatozakončité, šídlowitě zubaté, wezpod nežláznaté; kalichy srstnaté, třikrát kratší nežli trubka korunowá: zubůw wejčitých, zakončitých; koruny žluté, otewřené. — Z Morawy dále do jižné Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu. ⊙.

O něm totéž slauží znamenati.

Č. hájní. M. nemorosum *Lin. Fl. dan. t.* 305. *Sturm f.* 29. Klasy běwné, nachýlené; listeny hoření hluboce srdčité, zubaté, lazúrowé; kalichy srstnaté, skoro do pola koruny sahající: uštůw kopinatošídlowitých, odstálých; koruna ryzá s trubkau rezawau. — W lesech a hájích po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

Jindá jej potřebowali w lékařstwí.

Řád 155.

ZÁRAZOWITÉ. *OROBANCHEAE.*

Kalich prostý, rozdilně dělený, často na čtwero neb patero klaný neb 4—5zubý, stálý. Koruna podplodní, wadnaucí a zůstáwající, trubkowitá nebo přízwonkowitá: kraj 2pyský: pysku hořeního na dwě klaného nebo celého, pysku doleního obyčejně na tré klaného. Tyčinky 4, dwojmocné; prašniky 2pauzdré, pauzder podlé

sebe položených a na dél štěrbinau pukajících, řídko 1pauzdré. Vaječník 1pauzdrý, řídko 2pauzdrý, mnohovaječný. Čnělka konečná; blizna obyčejně tlustá a 2laločná. Tobolka 1pauzdrá nebo řídko 2pauzdrá, 2chlopná nebo štěrbinama po dél pukající, mnohosemenná. Semena předrobná, bílečnatá. Kel neznámý.

Rostliny přížiwné. Listy zaprtalé, šupinowité, nikdá zelené, střídawé, často střechowité. Květy obojaké, pořídku mnohomanželné, neprawidelné, na klasech, hroznech anebo chocholících konečných, řídko ojedinělé.

Dosawád znají 60 rodůw (w 10 pokoleních), jichž největší mírnému pásmu severné polokaule w starém světě náleží. Obzwláště bohatá jest Ewropa jižná a prostřední. O wlastnostech dosawád málo wíme; některé obsahují prwky siličné, pryskyřičné a barwící.

Záraza. Orobanche. Sommerwurz.

Kalich na čtwero klaný nebo 2lupenný: lupenůw často na dwé klaných. Koruna trubkowitá, dole žláznatodužnatá, pak nad dolejškem stálým obříznutá, wadnaucí. Tyčinky 4, dwojmocné; prašníky dříwe spojené, pytlíčky nahoře hrotité. Blizna 2laločná. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, se semenicema na dwé neb čtwero rozklanýma, postěnníma (často širokýma). Semena pilinowitá.

Z. wětewnatá. O. ramosa *Lin. Reichenb. ic. t.* 698. Orobaňka čili býková bylina. *Mat. Wel.* 163. *C.* Hubihrách. Kořen letní ze swazku mřecasů krátkých, dužnatých, jednoduchých; lodyha přímá, $^1/_2$—1′ wysoká, hranatá, dole málo ztlustlá, obyčejně dole wětewnatá wětwemi přímými, jednoduchými a jako celá rostlina žláznatohuňatými a bledými do žlutawa nebo nahnědla padajícími; šupiny (na místo listůw a listenůw) krátké (3—4‴ dlauhé) wejčité, zakončité, hnědé; listeny 2 podkališní, asi o $^1/_2$ kratší nežli kalich, čárkowitokopinaté; květy na klasech řídkých; kalich blanowitý, krátce zwonkowitý, dopola na čtwero klaný: uštůw wejčitě 3úhlých, šídlowitě zakončitých; koruna $^1/_2$″ dlauhá, trubkowitá, u waitě huňatá, nad dolejškem zaužená, skoro rowná, proti pysku hořením zponenáhla ohnutá: uštůw wejčitozaokrauhlých, tupých, sotwa zaubkowaných, brwitých, bělawá nebo žlutawá, silněji nebo slaběji modře nabělhlá; prašníky lysé, bílé. — Na kořenech lenowých, konopných, tabákowých, pohankowých w Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Čmanina na leništích a konopištích welmi škodliwá a zhaubná, když w nich se rozmohla; též w tabačištích se naskytuje, ačkoli

máš škodí. Potřeba velikě bedlivosti, aby ta rostlina se wyplemenila, protože se snadno rozmnožuje velikým množstwím semen, ježto dlauhý čas mohauce w zemi ležeti zachowáwají swau klíčitelnost. Když na pole, kdežto bůje jaká, přijde jim whodná rostlina, brzo dostawše se dešťowau wodau nebo jinými okolnostmi na její kořeny waikají swým kořáním do ní a ssají z ní potřebné k žiwobytí šťáwy. Nejlepší prostředek k jich wyplemenění jest, aby se pořezaly, dříwe nežli jejích semeno uzrá.

Z. jinatá. O. pruinosa *Lapeyr. Reichenb. ic. f.* 911. Lodyha jednoduchá: klas konečný, jednoduchý; **kalich** listenem jedinym podepřený, 2lupenný: lupenůw 5žilých, na dwě klaných, s ušty přistejnými, auzkými, šidlowitými, co trubka korunowá dlauhými; koruna zwonkowitá, na hřbetu přinakřiwělá: pysky rozšířené, řetabatonásobené, tupě zaubkowané, weliké, žilami modrými pěkně malowané, nebrwité: hořejšího 2laločného, doleního s laloky okrauhlými, prostředním dwakrát většim; tyčinky nad dolejškem koruny připewněné, dole huňaté, na konci jakož i čnělka přižláznaté; blizna fialowá. — Na kořenech bobu obecného w Ewropě jižnější. ♃.

Záhubná rostlina bobu obecnému, jejíž semena se mají, jako předešlé.

Z. červenavá. O. rubens *Wallr.* O. elatior *Koch. Reichenb. ic. f.* 901. 902. Jměním předešlé podobná; **kalich** 1listenný, o 2 lupenech mnohožilých, širokowejčitých, šidlowitozakončitých, dole a napřed zubem opatřených anebo nestejně na dwě klaných, skoro co trubka korunowá dlauhých, napřed dotýkawých anebo srostlých; koruna 9—10‴ dlauhá, od dola nakřiwená, trubkowitozwonkowitá, na hřbetu rowná, pysky nestejně zubaté: pysk hoření patrně nachýlený, přílbicowitý, na konci malíčko nadhnutý, dwojlaločný: lalokůw odstálých, pysk dolení uštůw wejčitých, přinestejných, pobočních odstálých; tyčinky připewněné we křiwině korunowé, od dola do prostřed hustě huňaté; blizna co wosk žlutá, aksamitnatá, po kraji newywýšená. — Na polích a lukách z kořenůw tolice wojtěšky a srpkowé. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Wojtěška mohlaby jí utrpěti welikau škodu, kdyby tuze se rozplemenila. Druhdy ji potřebowali na rány.

Dawidýl. Phelypaea.

Kalich na patero klaný, stálý. Koruna neprawidelná, trubkowitá, ponakřiwělá: kraje krátkého, o 5 lalucích okrauhlých, přistejných. Tyčinky 4, dwojmoc-

né; *prašníky hnědé*, *špinavě*; čnělka s bliznou tlustou, *žlutozelenou*. Tobolka vejcovitá, mnohosemenná, *žlutohnědá*.

P. žlutý. P. lutea *Desf. atl. t.* 146. Orobanche tinctoria *Vorsk.* Lathraea Phelypaea *Lin.* Lodyha obyčejně jednoduchá, 6″—1′ vysoká, pokrytá šupinami podlouhlokopinatými, tupými; klas konečný, hustý, třebas 6″ dlouhý, mnohokvětý: listeny 3, vněšný šupinám lodyhovým podobný, trochu delší kalichu, jehož ušty okrouhlé, mázdrovitě obroubené sahají až do prvni třetiny; koruna mnohem delší, dole zaužená, vzhůru zpomenáhla se rozšiřující a nahoře nafouklá, u prostřed z lehka zkřivená: kraje z uštův 5, skoro stejných, okrouhlených, rovných, lysých. — W Egyptě, Berbersku, Levantu na místech písčitých, vlhkých. 4.

W Egyptě jí barví provazy z vláken dúmové palmy zhotovené.

Podmlék. Lathraea. Schuppenwurz.

Kalich na čtvero klaný. Koruna dlamatá, i s dolejškem padavá. Tyčinky 4, dvojmocné. Napřed u spodku vajcovníka žlaza vejcovitá, prostá, mednatá. Oblatní jako u zarazy.

P. obecný L. Squamaria *Lin. Fl. dan. t.* 430. *Schuppenwurz* Kořen *Mer. Wd.* 428. Babí zub. Kořen [illegible] odvětvený, co prst tlustý, [illegible] stříbrnými, tlustými, dužnatými [illegible] a i s těmi co [illegible] jedno[illegible] stojící, [illegible] jednoduché, [illegible] střídavými, [illegible] a jakož i [illegible] mačkané, [illegible] jednostranný; [illegible] vejc[illegible] skoro stejně [illegible] třeckého ase[illegible] na tré kla[illegible] [illegible] [illegible] [

Řád 156.

OŽANKOWITÉ. *LABIATAE.*

www.libool.com.cn

Kalich prostý, stálý, 5zubý nebo 5dílný, prawidelný nebo neprawidelný a tenkrát obyčejně 2pyský: pysku hořeního 3-, doleního 2zubého nebo na dwé klaného. Koruna podplodní, trubkowitá: kraje nestejně na patero neb na čtwero klaného nebo 2pyského, s pyskem hořením w paupěti přikrývajícím dolení. Tyčinky 4, dwojmocné, nebo 2, z trubky korunowé wyniklé. Vaječník složený z 4 worečkův 1vaječných, na terči podplodním; vaječka přímá. Čnělka 1, mezi worečky wyniklá, na konci obyčejně na dwé klaná. Plod: twrdky 4 nebo pometáním skrownější, kalichem stálým obkličené. Semena dokonce nebo skoro bezbílečná. Kel rowný, přeřídko sehnutý, s kořínkem dolením.

Kře, byliny nebo zeliny, lodyh a wětwí čtyrhraných. Listy střídné nebo přesleněné, jednoduché, celé nebo dělené, bezpalisté. Květy obojaké nebo často dwojdomé, někdy mnohomanželné a jednodomé, neprawidelné, ojedinělé, w úžlabíčkách listův anebo listenův hořeních, anebo častěji na wrcholcích anebo chomáčích rozpostawených w přesličky, strbauly, klasy nebo laty.

Do toho řádu welmi přirozeného náleží wíce 1400 rodův (w *110*—*113* pokolenších), ježto sice po wšech země dílech jsau rozlosowány, nejwíce jich ale w teplejším dílu pásma seweromírného, nejbohatší pak jsau končiny okolo Moře středozemního. Ani wšak nechybují na wysokých chrebtech pásma horkého, ani nejwyšších horách ale, proti kruhům točnowým a nížinám mezi obratníkowým welmi číslo jejich se umenšuje. Přewládající jejich prwkowé jsau silice, hořká wytaženina a hořká pryskyřice, a tudyž jsau rostliny kořenné nebo kořennohořké, mnohé jich potřebují se co léky popuzující, jiné co koření a wošawky, ani jediná z nich známá není jedowatá.

Bentham rozděluje je na 10 podřadí.

1) *BAZALIKOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky sehnuté. Prašniky ledwinowité, 1pauzdré, štěrbinau polookrauhlau pukající, wylučiwše pel co lupínek okrauhlý, plochý se wyskytující.

2) *MÁTOWITÉ.* Koruna skoro zwonkowitá nebo nálewkowitá: kraje na čtwero neb na patero klaného, s ušty přístejnými. Tyčinky (4—2) obdálné, rowné. Prašniky pauzder rownoběžných anebo rozewřených, štěrbinau pukajících.

3) *ŠALWĚJOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky 2, plodné, pod pyskem hořením rownoběžné.

4) *ČABROWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky 4, wzdá-

lené a nahoře rozèwřené nebo pod pyskem hořením klímawé. Pauzdra prašníková oddělená a na spojidlo, na přič rozšířené, obak úkosně přirostlá.

5) *MEDUŇOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky 4, obdálné, a buď nahoře rozewřené, nebo pod pyskem hořením klímawé. Pauzdra prašníková na konci srostlá, dole později rozewřená anebo od počátku w čáře wodorowné rozložená a společnau štěrbinau se otwírající.

6) *ŠANTOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky pod pyskem hořením stejně běžící, přibližené, po odkwětení někdy k stranám sehnuté, hoření delši. Zuby kalichu plodonosného přísdstálé nebo klímawé.

7) *ČISTCOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky pod pyskem hořením stejně běžící, přibližené, po odkwětení někdy k stranám sehnuté, dolení delší. Zuby kalichu plodonosného odstálé.

8) *ŠIŠÁKOWITÉ.* Koruna 2pyská. Tyčinky pod pyskem hořením stejně běžící. Kalich 2pyský: pysku hořeního nerozděleného nebo krátce 3zubého. Kalich plodonosný pyskoma na sebe položenýma ztuha zawřený.

9) *NYKOLINKOWITÉ.* Koruna 2pyská. Twrdky peckowicowité.

10) *ZBĚHOWCOWITÉ.* Koruna 1pyská: pysk hoření překrátký nebo (na pohled) žádný. Twrdky síťkowitoswraskalé.

Podřadí 1.

BAZALIKOWITÉ. OCIMOIDEAE.

Bazalika. Ocymum. Basilienkraut.

Kalich zwonkowitý, 2pyský: pysk hoření nerozdělený, štítowitě přikrywající dolení, 4zubý. Koruna (překoceně) tlamatá: pysk hoření na čtwero klaný, dolení celý. Tyčinky položené na pysk dolení korunowý; prašníky ledwinowité, 1pauzdré, pukající w lupínek okrauhlý, plochý.

B. obecná. O. Basilicum *Lin. Plenk t.* 491. *Düsseld.* 1. *t.* 17. Bazalika prostřední *Mat. Háj.* 143. *B.* — *Wel.* 162. *C.* Kořen letní; lodyha přímá, ½—1′ wysoká, o-

bývčejně od dola wětewnatá, pýřitá; listy dlauhořapíčné, wejčité nebo podlauhlé, zakončité, obdálně zaubkowané, lysé; kwěty stopkaté, obyčejně po 6 dělají přeslénky poodlehlé, ježto podepřené listeny wejčitými, zakončitými, celými, skládají hrozny přetržené, konečné; ušty kalichowé brwité; koruny bílé, dwakrát delší kalichu, wně pýřité: pysk hoření uštůw tupých, autle zejkowaných, pysk dolení zaubkowaný a řeřabatě kadeřawý. — W Asii jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

Pro líbezný zápach wšude se sází a co koření kuchyňské se potřebuje; w Indii také w lékařstwí se užíwá; woda na semena wlitá nabýwá sliznatosti a potřebuje se proti zapálení blan sliznatých. W zahradách mnoho máme odrodkůw.

B. hřebíčkowá. O. minimum *Lin. Schk. t.* 166. Bazalika malá aneb hřebíčkowá *Mat. Háj.* 144. — *Wel.* 163. Podobá se předešlé, jest ale we wšech dílech menší; lodyha přewětewnatá dělá koš kulowatý; listy wejčité, nejcelejší; kwěty nemnohé, spojené w přeslénky úžlabičkowé. — Na Ceylonu. Kwěte téhož času. ⊙.

Též se wšude sází pro wůni ještě líbezničší, a mohlaby se jako předešlá potřebowati.

Lawandule. Lavandula. Lavendel.

Kalich trubkowitý, nestejně 5zubý, po odkwětení zuby klímawými zawřený. Koruna nálewkowitořepicowitá, s trubkau dlauhau, přiwálcowitau; pysky obyčejně ploché: hořeního wětšího, na dwé klaného, dolního na tré klaného, s ušty stejnými. Tyčinky i s čnělkau w trubce korunowé zawřené; prašníky jako u bazaliky.

L. obecná. L. vera *Decand.* L. angustifolia *Ehrh.* L. Spica *α Lin. Düsseld.* 3. *t.* 16. Lawendula *Mat. Háj.* 7. Lawendule *Mat. Wel.* 8. *C.* Dewandula, lewandule. Podkeř wětewnatý, 1—2střewičný; rozhy čtyrhrané, prutowité, wztyčené, chlaupky hwězdowitými šedozelené dělají jakoby chocholík; listy sedawé, podlauhlokopinaté nebo kopinaté, nejcelejší, mladší šediwé, po kraji podchlíplé; kwěty přesleněné na klasech přetržených, konečných; listeny kosočtwerečnowejčité, dlauhozakončité, střičné, hnědé, mázdrowitě žilnaté, hoření kratší kalichu plstnatého, siwého, dole bělawého, s zubem nejhořejším welikým, wejčitým, s ostatními zuby překrátkými, tupaunkými; koruna fialowě modrá; trubka dwakrát delší kalichu, kraj nálewkowitý, pysku hořeního širocе obsrdčitého, dolního kratšího ze 3 uštůw stejných, wej-

čitých, okrauhlených. — Na pahrbcích výslunných, suchoparných w Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

U nás w zahradách obyčejná, zimy naše dobře snáší. Celá rostlina, obzwláště kalichy mají zápach přelíbezný, silný, kořenný, a potřebují se w lékařstwí na obkladky suché. Též se z nich dobywá woda a silice lawandulowá. Kwěty nebo rozhy kwětaucí kladau se do šatůw k zapuzení molůw a aby wůní načichly.

L. širolistá. L. latifolia *Bauh. Blak. t.* 295. *Hayn.* 8. *t.* 38. *Düsseld.* 13. *t.* 19. L. Spica *Decand.* L. Spica *β Lin.* Špikanard *Mat. Hdj.* 6. *B.* — *Wel.* 8. *C.* Podobá se předešlé, liší se ale tím, že listy čárkowitokopinaté jsau na rubu rownaunké, že přeslénky přibližénější a hlawně že listeny čárkowité. — W Ewropě jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Taktéž jako předešlá se potřebuje, a hlawně z ní we Francii dobywají wodu a silici lawandulowau.

L. chocholatá. L. Stoechas *Lin.* Stoechas *Blak. t.* 241. Stoechas *Mat. Hdj.* 202. — *Wel.* 240. Podkeř od dola až nahoru wětewnatý, zwýší 1′ nebo málo wyšší; listy sedawé, bělawě plsťnaté, po kraji podwinuté; kwěty w klas hustý, wejčitopodlauhlý směstnané, jenž nahoře míwá chomáč z listů nebo raději listenůw podlauhlých, barewných; listeny podkwětní příledwinité, krátce a tupě zakončité, 3zubé, barewné, bělawě plsťnaté; kalich huňatý, dwojpyský: pysk hoření na tré klany: zubu prostředního čárkowitého, na konci ledwinitě rozšířeného, pobočních kopinatých, ostrých, pysk dolení na dwé klany, zubůw širokokopinatých, tupých, 3žilých; koruny tmawě nachowé. — W Africe sewerné, Hispanii a Francii jižné na suchopařích. Kwěte w dubnu až do čerwna. ♄.

Celá rostlina wydáwá zápach kafrem, a tudy před časy byla w lékařstwí welmi wážená; ještě podnes dáwá se do dryáku.

Podřadí 2.

MÁTOWITÉ. MENTHOIDEAE.

Máta. Mentha. Münze.

Kalich 5zubý: zubůw stejných anebo nestejných. Koruna nálewkowitá, na čtwero klaná: nšet hoření wykrojený; trubka bez wěnce chlupowého. Tyčinky 4, rowné, nahoře se rozcházející; prašníky rownoběžné, štěrbinama na dél pukající.

M. lesní. M. sylvestris *Lin.* Kořen mnoholetý, wypaušti wýběžky kořenatějící a w lodyhy wzrostající; lodyha přímá, několik střewíců wysoká, nahoře wětewnatá, 4hraná; listy přisedawé, wejčité nebo kopinaté, zubatopilowané; klasy přeslenaté, čárkowitowálcowité; listeny čárkowitošídlowité; kalich trubky krátké: zubů čárkowitošídlowitých, rownych, zlehka praužkowaný, plodonosný nahoře ztěsněný a se zuby příklimawými; koruny čerwenawé. — Podlé potoků, obzwláště w lesech po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Welmi se proměňuje. Nejhlawnější odrodky jsau tyto:

α) Celá bělopliſnatá, listy kopinaté, kolem dokola pilowané. M. incana *Willd.*

β) Celá bělawě huňatá, listy kopinaté, silněji kolem do kola pilowané. M. tomentosa *Fisch.*

γ) Listy podlaublokopinaté, překrátce řapíkaté, na dolejší třetinč celé, ostatně hlauběji pilowané, na rubu bělopliſnaté, na líci šediwěle zelené, pýřitopliſnaté. L. sylvestris *Willd.* M. niliaca *Jacq. h. vind.* 3. *t* 87. Planá máta *Mat. Wel.* 246. *D.*

δ) Lodyha lysá nebo přípýřitá; listy kopinaté, někdy dole srdčitě wykrojené, někdy dolů pilowané, lysé nebo wezpod na žíle roztroušeně chlupaté. L. viridis *Lin.* M. laeviguta *Willd.*

ε) Listy wejčité, sedawé, až dolů pilowané, jakož i lodyha bělopliſnatá. M. nemorosa *Willd. Hayn.* 11. *t.* 84. *Reichenb. cr. t.* 984.

ζ) Listy krátkořapíčné, wejčité, zakončitopilowané, na líci zelené, pýřité, na rubu šedopliſnatá, M. gratissima *Roth.* M. pubescens *Willd.* Balšam zahradní *Mat. Wel.* 247. *C.*

η) Listy wejčité, střihanopilowané zubami nestejnými, wíce méně řepabaté. M. hercynica *Roehl.* M. crispa *Hoffm.* M. undulata *Willd.*

ϑ) Listy wejčité, bublinatowraskalé, střihanopilowané, lysé. M. crispata *Schrad. Hayn.* 11. *t.* 86. *Düsseld.* 18. *l.* 12.

Odrodek *β* planý, málokdy se potřebuje w lékařství, tím wíce ale odrodek *ϑ*, *η*, které jmenem máty kadeřawé, M. crispa w lékárnách se nacházejí, příjemně zapáchají a hlawně co thé se potřebují. Též silice jejich se užiwá.

M. peprnd. M. piperita *Lin. Hayn.* 11. *t.* 87. *Düsseld.* 1. *t.* 13. Kořen oddenku široko daleko pod zemí plaziwého, tenkého, klaubnatého, z klaubů kořenatějícího; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, wětewnatá, 4hraná; listy řapíkaté, podlaublé nebo wejčité, ostré, pilowané, rownoběžně žebernaté; přeslénky rozpostawené na klas konečný, podlaublowálcowitý; listeny hoření kopinaté; kalich trubkowitý, stálý: zubů kopinatošídlowitých, plodonosný zubů rowně čumících a trubky brázdowané; koruny lilákowé. — Podlé příkopů, potoků a řek prostřední Ewropy, obzwláště západní, jako w jižných Němcích a Angličanech. Kwěte w lipnu, srpnu až do září. ♃.

Zápach má silný, kořenný, chuť ostrau, kůži zprzuje; druhdy se potřebował w lékařství, nyní lid wenkowský jej k témuž cíli potřebuje.

Karbinec. Lycopus. Wolfsfuss.

Kalich 5zubý. Koruna nálewkowitá, na čtwero klaná, uštu hořeního wykrojeného, w ústí nahá. Tyčinky odstáwající, rowné, 2 aupiné: prašníkůw s pauzdroma rownoběžnýma, pukajícíma štěrbinau na děl, tyčinky 2 neplodné: nitek krátkých, hlawičkowitých, anebo žádné.

K. obecný. L. europaeus *Lin. Fl. dan. t.* 1081. *Schk. t.* 4. Sideritis I. *Mat. Wel.* 355. *C.* Wlčí noha. Lodyha přímá, 2—3′ zwýší, obyčejně jednoduchá, čtyrhraná, srstnatopýřitá; listy střičné, překrátkořapičné, wejčitopodlauhlé, hrubě střibanozubaté, dole protisečné úkrojemi nejodstálejšími, na líci a na rubu po žebrách a žíle řídce chlaupkowané; kwěty na přesléncích kulowatých, odlehlých, sedících w hořejších úžlabíčkách, sedawé; kalich přes polowičku rozklaný: zubůw trojúhlokopinatých, 1žilých, žilau tuhau w kolčík wybihající; koruna malá, bílá, u wnitř nachowě tečkowaná; tyčinky 2, bez kypu druhého páru. — Wšude podlé přikopůw, potokůw w největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Slabě woní, hořce a trpce chutná pro mnoho třísloviny, a tudyž slauží k barwení na černo a potřebuje se na místo chyny proti zimnicem.

Podřádí 3.

ŠALWĚJOWITÉ. MONARDEAE.

Rosmarina. Rosmarinus. Rosmarin.

Kalich 2pyský: pysk hoření sotwa 3zubý, dolení na dwé klaný. Koruna tlamatá: pysk hoření přímý, 2dílný, dolení 3laločný, s lalokem prostředním wětším. Tyčinky čnící, křiwé, dole opatřené zubem nazpátek okřiwenym; prašníky 1pauzdré.

R. obecná. R. officinalis *Lin. Plenk t.* 18. *Hayn.* 6. *t.* 25. *Düsseld.* 3. *t.* 18. Rosmarýn *Mat. Hdj.* 232. *b.* R. obecný anebo wěnečný *Mat. Wel.* 279. *C.* Keř wždy zelený, 4—8střewíčný, rozeh čtyrhranych, plstnatých; listy sedawé, kožowité, čárkowité, tupé, po kraji podchliplé, na líci tmawozelené, lesklé, brázdau na děl znamenané, na rubu bělopistnaté, síťkowanožebernaté; kwě-

ty 3—9 na hroznech úžlabíčkowých, řídkých, listnatých; kalich nálewkowitozwonkowitý, nahoře smačknutý, šedoplsťnatý, pak břichatý; koruna bledě modrá nebo bělawá. — Na pahrbcích, skalách a zdech výslunných w Ewropě středomořské až do Tyrol a Švýcar nejjižnějších. Kwěte w březnu až do kwětna. ♄.

www.libtuba.cz

U nás wšude w zahradách: žádá w zimě ochranu. Listy zapáchají welmi kořenně kafrem, chutnají ostře a hořce, w lékařství ale se řídko potřebují; dobývají z nich tak nazwanau *wodu uherskau* a *silici rosmarinowau* (Aqua reginae hungariae, Oleum Anthos). Ratolístky u nás nosí se na swatbách a dáwají se do rakwe jinochům a dívkám.

Šalwěj. Salvia. Salbei.

Kalich 2pyský, 5-, řídčeji 3zubý nebo na tolikero klaný. Koruna tlamatá: pysk hoření přilbicowitý, smačknutý; pysk doleni 3laločný, s lalokem prostředním welikým. Tyčinky o krátkých nitkách opatřených spojidlem welikým, oblaukowitým, pohybliwým a na konci zaprtalý prašník nesaucím.

S. obecná. S. officinalis *Lin. Schk. t.* 4. *Hayn.* 6. *t.* 1. *Düsseld.* 4. *t.* 11. Podkeř 1′/′—2′ wysoký, rozeh zelinných, čtyrhraných, šedoplsťnatých; listy řapíkaté, *wejčitokopinaté* nebo wejčitopodlauhlé, tupé neb ostraunké, hustě a drobně zejkowané, žebernatoswraskalé, dole často ušaté, zmládí šedoplsťnaté, později lysající; přesléňky 6—12kwěté, obdálné, rozpostawené na klasu přetrženém, brzo nahé, pro prchající listeny wejčité, zakončité, podduté, mázdrowitě nahnědlé; kalich nálewkowitozwonkowitý, 5zubý: zubův rownych, kolčatě hrotitých, prostředního kratšího nežli pysk hoření; koruna 9‴ dlauhá, bledě charpowě modrá, řídko bílá: trubka u waitř kraužkem chlupatým opatřená, pysk hoření přírowný; spojidlo tyčinkowé skoro polokruhowité, nahoře nesaucí pauzdro prašníkowé zaprtalé, patrné ale. — Na pahrbcích výslunných, skalnatých Ewropy jižné. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

U nás wšude na zahradách dobře snáší zimy tuhé, kdežto kromě naduwedené jsau ještě dwoje odrodky:

β) širolistá, S. latifolia, Šalwěj větší *Mat. Háj.* 206. *a.* Š. weliká nebo široká *Mat. Wel.* 245., listův větších, wejčitopodlauhlých, pak na líci zelených a přílysých.

γ) úzkolistá S. angustifolia. Šalwěj menší *Mat. Háj.* 206. *b.* Š. menší aneb špičatá *Mat. Wel.* 246., listův menších, podlauhlo-, až i čárkowitokopinatých, silněji plsťnatých.

List má zápach silný, pronikawý, chuť zahořklau, trpkau, ob-

sahuje silici a třislowinu. Potřebuje se w lékařství a kuchyních. Druhdy také semena a kwět byly w lékárnách.

Š. jablonosná. S. pomifera *Lin.* S. cretica *Tourn. voj.* 1. *t.* 99. Šalwěj kretská *Mat. Wel.* 215. Keř zwýši 2—3′, wětewnatý; rozhy čtyrhrané, bělopliſnaté; listy řapíkaté, kopinaté, podlauhlé, anobrž i wejčité, dole wejčité nebo srdčité, tupé, nejaulleji zejkowané, přiřezabaté, žebernatoswraskalé, mladší obak bělopliſnaté, starší na lici ponazelenalé; kwěty (po 6—5) w přesléncích přiblížených, klas dělajících; listeny wejčité, dlauze a tupě zakončité; kalich skoro 8‴ dlauhý, zwonkowitý, pýřitý, bledě zelenawě rusý, na hoření polowině bledě nachowý, žilnatý a síťkowaný, na tré klany: uštůw širokých, okrauhlených, hrotem ukončených; koruna weliká, modrawá. — Po skalách na Kretě ostrowu a w Lewantu. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

Uštknutím nějakého hmyzu dělají se na tom rodu wýrostky čili baule co třešně weliké, u wnitř obsahující dužninu proswitawou, huspeninowatau, a jsau tedy halkám čili dubenkám podobné. W Lewantu je na trhu prodáwají a jedí.

Š. lepkawá. S. glutinosa *Lin. Sturm f.* 17. Horminum sylv. II. *Clus.* 2. *p.* 29. Kořen mnoholetý; nať huňatolepkawá; lodyha 2—4′ zwýší, přímá, tupě čtyrhraná, jednoduchá; listy střídné, dlauhořapíčné, srdčitostřelowité, na konci a na lalocích ostře zakončité, kolem dokola hrubě pilowané, 2—3″ dlauhé; kwěty (8—4) w přesléncích odlehlých, na hroznu prodlauženém, někdy zprohýbaném; listeny dwa hlawní wětší, wejčité, zakončité, ostatní wnitřní (obyčejně 8) menší, podobné; kalich delši stopečky, ½″ dlauhý, zwonkowitý, praužkowaný, na tré klany, 2pyský: pysku hořeního celého nebo nepatrně 3zubého a kratšího doleního s uštoma krátkýma, ostrýma; koruna 1″ dlauhá, hlinožlutá, pýřitá, krůpějičkami hnědými posypaná; trubka bez kraužku chlupatého: spojidlo tyčinkowé wzadu rozšířené, s pytlíčkem prašníkowým zakrsalým. — Podlé lesůw pod Alpami wšude až do jižných Čech. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Silně a mámiwě zapáchá; porušuje se jí piwo, aby wíce opíjelo, a wíno, aby nabylo wůně muškátowé.

Š. luční. S. pratensis *Lin. Pluk. t.* 22. *Hayn.* 6. *t.* 2. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, čtyrhraná, nahoře wětewnatá, jakož i listeny, kalichy a koruny lepkawě chlupaté; listy wejčité nebo podlauhlé, dwakrát zejkowané, celé nebo 3laločné, swraskalé, na rubu pýřité, kořenowé dole srdčité, řapíkaté, lodyhowé nemnohé, zakončité,

hořejší mnohem menší, objímavé; přeslénky 8—6—4květé, odlehlé, dělají hrozny klasowité, prodlaužené; listeny wejčité, zakončité, kalichu kratší, zelinné; kalich zwonkowitý, 2pyský: pysku hořeního nahoře poddutého, 2brázdého, se 3 zuby sklenými, doleního na dwé klaného, s uštoma wejčitýma, hrotitýma; koruna asi 1‴ dlauhá, ozdobná, tmawě nebo bledě modrá, též i bílá; trubka průchodná, bez kraužku chlupatého, pysk hoření tupý, delší doleního a tyčinek; spojidlo tyčinkowé w zadu rozšířené a nesaucí pytlíček zakrsalý. — Na lukách sušších a pažitech. Kwěte w kwětnu až do lipna. 4.

Ozdoba našich luk. Zapáchá a chutná protiwně; někdy podwodaíci ji dáwají do piwa, aby wíce opíjelo.

Š. pikát. S. Sclarea *Lin. Plenk. t.* 21. Šalwěj polní wonná *Mat. Háj.* 266. *b.* Š. planá *Mat. Wel.* 312. Pikát. Kořen ozimý; lodyha přímá, na 2—3′ wysoká, tupě 4hraná, silná, obyčejně wětewnatá, huňatá, nahoře žláznatochlupatá; listy wejčité, dwakrát zejkowané, přílisťnaté, swraskalé, nejtupější, dolení srdčité, nejhořejší sedawé, ostatní řapíkaté; přeslénky 6kwěté, oddělené dělají hrozen klasowitý, dlauhý; listeny širokowejčité, zakončitošpidlaté, růžowé, pýřité, kapičkami žlutawými poseté; kalich krátce stopkatý, zwonkowitý, srstnatý, mnohožilý, kratší listenu: uštůw wejčitých, dlauze hrotitoosinatých: pysk hoření o 3 zubech rownych; koruna bledě modrá, pýřitá, jako kalich kapičkowaná, o málo kratší tyčinek; trubka u wnitř bez kraužku chlupatého; spojidlo wzadu rozšířené a nesaucí pytlíček prašníkowý, zaprtalý. — Na pahrbcích tráwnatých, podlé cesty w Istrii až do Čech. Kwěte w červnu a lipnu. ♂.

Zápacha přesilného a welmi pronikawého dáwá wínu bílému, když se w něm moří, chuť muškátowau a silnější opojiwost. W některých krajinách Francie sewerné berau ji do piwa na místo chmele.

Š. čubatá. S. Horminum *Lin. Plenk. t.* 20. Zelina; lodyha přímá, na 1—2′ wysoká, tupaunce 4hraná, jakož ostatní díly naťowé řídce huňatá: listy řapíkaté, nejtupější zejkowané, nejdolejší wejčité, srdčité, ostatní eliptičné, hořejší dole ztenčené w řapík, nejhořejší sedawé; přeslénky 5—6kwěté, odlehlé, dělající hrozen klasowitý, dlauhý, přetržený; listeny wejčité, srdčité, nejcelejší, zakončité, nejhořejší bezkwěté, střičné, wejčité, srdčité, nejtupější, chlupaté, fialowé, nachowé nebo zelené, červeně naběhlé, dělající jakoby čubu čili chochol; kalich na stopce silně smačknuté a jeho kratší, plsťnaté, žilna-

tohranatý, 5zubý: zubůw hrotitých; koruna sotwa dwakrát delší kalichu, modrá nebo červená. — W Ewropě a Africe středomořských, u nás w zahradách ozdobau. Kwěte w kwětnu a červnu. ☉.

Potřebuje se jako předešlá; semena wodu welmi zesliznacují, kteráž pak na zapálené oči se potřebowala. Též kladau semena její na místo račích ok do očí, aby, co tam jest, wen se wyprawilo, proto že brzo zesliznatějí a co do oka se wtrausilo, na sebe chytají.

Zawrutka. Monarda. Monarde.

Kalich trubkowitý, praužkowaný, prawidelně 5zubý. Koruna tlamatá: pysk hoření auzký, čárkowitý, tyčinky zaobalující, dolení napřed 3laločný, laloku prostředního úzkého, wytaženého. Tyčinky dlauhé: nitky jednoduché, prašniky pytlíčkůw nad sebe položených, společnau štěrbinau pukajících.

Z. šarlatowá. M. didyma *Lin. Trew Ehr. t.* 66. *Schk. t.* 26. Kořen mnoholetý, wypauští trs z lodyh přímých, 1½—2′ wysokých, ostrohranných, i s listy přílysých; listy řapíkaté, wejčité nebo přísrdčitowejčité, zakončité, hrotitě pilowané, 5″ dlauhé, 3″ široké; přesléneky mnohokwěté, ojedinělé, na konci lodyhy nebo 2 nad sebau s listeny přínejcelejšími; kalich a koruny skoro 1½″ dlauhé, šarlatowé, přílysé; kromě 2 tyčinek dokonalých ještě 2 menší, zaprtalé. — W Karolině sewerné. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Welmi wonná, takže list její w Americe sewerné, anobrž i w Anglii na místo čaje se potřebuje, jenž *oswežským* slowe.

Z. nachowá. M. fistulosa *Lin. Mill. ic.* 122. *f.* 2. *Riv. mon. t.* 8. Bylina s lodyhau asi na 2′ wysokau, tupě 4hranau, plnau, chlupatau, často ponačerwenalau a tmawěji skwrnatau; listy střičné, řapíkaté, wejčitokopinaté, přísrdčité, měkké, pýřité, obdálně a přitlačeně pilowané; kwěty dělají přesléneк ojedinělý, konečný nebo 2 nad sebau postawené, husté; listeny 4 i wice wejčité, nachowé, brwité; kalich chlupatý, 5zubý, w ústí zawřený chlupy bělawými; koruna dwakrát delší kalichu, nachowá, pýřitá, tečkowaná. — W Kanadě a jinde w Americe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

List její má chuť přeostrau a přeštiplawau, a potřebuje se k léčení zimnic. Kwěty dáwají wčelám dobrau pastwu.

Podřadí 3.

ČABROWITÉ. SATUREINEAE.

Čabr. Satureja. Saturei.

www.libtool.com.cn

Kalich trubkowitozwonkowitý, prawidelně 5zubý, 10žilý. Koruna 2pyská: pysk hoření rowný, wykrojený, dolení na tré klaný; trubka u wnitř bez kraužku chlupatého. Tyčinky obdálné, pod hořením pyskem sklimené; prašníky pytlíčkův oddělených, na spojidlo přítrojúhlé po obau stranách úkosně přirostlých.

Č. obecný. S. hortensis *Lin. Plenk t.* 486. *Schk. t.* 156. *Haym.* 6. *t.* 9. Satureje *Mat. Háj.* 213. *b.* S. I. *Mat. Wcl.* 253. Čabr, čibr, čubr, satoryje, sartoreje. Kořen letní; lodyha přímá, $^1/_2$—$^3/_4$' wysoká, přewětewnatá, přitlačenými chlaupky šerpiwá; listy překrátké, řapíkaté, čárkowitokopinaté, ostré, bezhroté, nejcelejší, tlustaunké, obak ďubkami tečkowané; wrcholíky přípětikwěté, úžlabíčkowé; kalich w ústí bezchlupý; koruna malá, hlákowá nebo bílá, dole na pysku dolejším fialowě tečkowaná, wně pýřitá; koruna samičí sotwa delší kalichu s tyčinkami zaprtalými, zawřenými. — Na místech písčitých a štěrkowých w Ewropě jižné a Lewantu. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Rostlina silně a příjemně wonící slauží za kuchyňské koření, a protož u welikém množstwí se sází; w lékařstwí málo kdy se potřebuje.

Marulka. Calamintha. Bergmünze.

Kalich patrně 2pyský. Ostatní jako u čabru.

M. pamětník. C. Acynos *Clairvill.* C. arvensis *Lam.* Thymus Acynos *Lin. Sturm. f.* 70. Acynos vulgaris *Pers.* Pamětník. Kořen letní, mrcasatě wětewnatý; lodyha dole wětewnatá wětwemi wzstaupawými, tupě 4hranými, po bocích 2 střídawých střídawě pýřitohuňatými, třebas na 10″ wysokými; listy řapíkaté, wejčité, na hoření polowici pilowané, srstnaté, pak olysající, příkwětní podlauhlokopinaté, jinak podobné; přeslénky obdálné ze 4—6 stopek jednoduchých, 1kwětých složené; kalich trubkowitý, asi 2‴ dlauhý, dole wolatý, 15brázdý, srstnatý, w ústí zawřený chlupami, plodonosný na konci ztěsněný a zuby přiléhajícími zawřený; koruna kalichu dwakrát delší, bledě nachowá. — Na škrobotinách a polích po Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna.

Jest kořenná, málo se ale potřebuje.

M. obecná. C. officinalis *Moench.* Thymus Calamintha *Scop.* Melissa Calamintha *Lin. Schk. t.* 165. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, tupě 4hraná, wětewnatá, chlupatá jako listy řapíkaté, wejčité, tupé, drobně a přitlačeně pilowané; stopky úžlabičkowé, sochaté dělají chocholíky složené, mnohokwěté, přeslénkowité, listu delší; stopečky málo delší nebo kratší kalichu, nálewkowitotrubkowitého, asi 3½‴ dlauhého, bělawě žláznatotečkowaného, pysků nestejných, doleního brwitého, ústí chlupami w kraužek postawenými, nečumicími zawřeného; koruna kalichu dwakrát delší, nachowá, na pysku dolením se skwrnau bílau, fialowě tečkowanau; twrdky zakulatělé, tisawé. — Na lesích a chlumech po Ewropě mírnější. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Woní a chutná příjemně asi jako máta peprná, a taktéž se potřebuje.

Dobromysl. Origanum. Dosten.

Kalich trubkowitý, 5zubý a stejný nebo 2pyský, nebo po jedné straně rozpuklý (jakoby 1pyský), a na konci 3zubý anebo celý. Koruna 2pyská: pysk hoření rowný, wykrojený; dolení na tré klany, uštům skoro stejných. Tyčinky obdálné, nahoře se rozcházející; ostatní jako u marulek.

D. dyptam. O. dictamnus *Lin. Plenk t.* 497. *Hayn.* 8. *t.* 6. Dyptam anebo třewdawa *Mat. Háj.* 205. Dyptam kretský *Mat. Wel.* 243. *C.* Keř na 8—12″ wysoký, přímý, řídkowětewný; kmen a wětwe tisawé, běloplstnaté, časem olysající; listy krátkořapičné, wejčitookrauhlé, nejtupější, nejhustěji běloplstnaté, sotwa 1″ dlauhé, asi 10‴ široké, w zahradách nejhořejší řídce plstnaté, žilnaté, síťkowanožebernaté, mnohem menší; klasy w pokolení tom nejwětší, palečné, běwné, nachýlené, chocholičené a dohromady latu obšírnau, nedlauhau, běwnau sestawují; listeny wejčitookrauhlé, tupé, brwité, jinak lysé, žilnaté, síťkowané, bledě zelené a obyčejně nachem naběhlé, na wnitřní straně kapičičkami hnědočerwenými tečkowané, 4‴ dlauhé a široké, dolejší obyčejně prázdné; kalich listenu dwakrát kratší, 1pyský: pysku hořeního tupého, pysku doleního nejkratšího, zuboma tupýma dosazeného, nejlysejší žláznatý; koruna bílá, delší listenu, pýřitá, dwakrát kratší tyčinek. — Po wrších na Kretě ostrowu, u nás od dáwna w kruhulích se sází. Kwěte w červnu až do září. ♄.

Druhdy w lékařství měl welikau sláwu; dáwali jej do dryáku a mytrydátu. Obzwláště list rozmačkaný přikládali na rány šípem udělané.

D. woněkras. O. Majorana *Lin. Hayn.* 8. *t.* 9. *Düsseld.* 12. *t.* 15. Majorana *Mat. Wel.* 254. *c.* Marjánka, woněkras letní. Kořen letní; lodyha přímá, 6—9″ wysoká, od dola až nahoru přewětewnatá, šedopýřitá; listy řapíkaté, eliptičné, tupé, nejcelejší, obak autle šedoplstnaté; klasy sotwa 4‴ dlauhé, elipsowité, na konci lodyhy a wětwiček; listeny okrauhloobwejčité, ztuha střechowité, brázdowané, šedoplstnaté; kalich polowičný, okrauhloobwejčitý, bezzubý, toliko dole waječník obkličující; koruna malá, bílá, málo zpod listenůw čnějící. — W Africe sewerné, dle jiných w Lewantu a Řecku. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Wůbec známé kuchyňské koření, a tudyž u welikém množství každoročně se sází, protože zimu naši nemůže snésti, a tudyž slowe *woněkras* čili *marjánka*, *majorán letní* (O. majoranoides *Willd*), w ochráněném místě ale přezimuje, a jest pak *woněkras* a d. *zimní*. W lékařství nehrubě se potřebuje.

D. latnatá. O. paniculatum *Koch.* Podobá se předešlému; lodyha ale wyšší ($1^1/_2$—2′), klasy stopkaté, běwnější a chocholičnolatnatě rozpostawené; kalich 2pysky: pysku hořeního krátce 3zubého, doleního 2zubého. — Wlast neznámá, w zahradách se sází a co předešlý potřebuje. ☉.

Slowe *woněkras*, *marjánka*, *majorán wěčný*, jelikož přezimuje.

D. řecká. O. heracleoticum *Lin Mat. Wel.* 240. *C.* Dobrámysl přespolní *Mat. Háj.* 203. Jměním podobá se d. woněkrasu, liší se ale klasy mnohem řídšími a stopkatými, kalichem polowičným, 3zubým. — Wlast neznámá.

Přezimuje, jako předešlé se potřebuje, a *woněkrasem řeckým* slowe.

D. obecná. O. vulgare *Lin. Plenk t.* 459. *Schk. t.* 161. *Düsseld.* 4. *t.* 24. Dobrámysl domácí *Mat. Háj.* 203. *b.* — *Wel.* 241. Kořen mnoholetý, rownowážný, plaziwý, wypauští několik lodyh třebas 2′ wysokých, přímých, tupě 4hranných, obyčejně nachowé naběhlých, prohybaných, bělawě huňatých, nahoře wětewnatých; listy řapíkaté, ostrowejčité, tupé, zubaté, obak chlupaté, na rubu žláznatotečkowané; klasy podlauhlowejčité, asi 4‴ dlauhé, řidaunké, rozpostawené w chocholíky, a ty w latu třebas 6″ dlauhau; listeny klasowé wejčité, ostré, lysé, pýřité nebo srstnaté, na wnitřní straně bezžlazé, nachowé, wně řídčeji bílé; kwěty mnohomanželné, dwojdomé; ka-

lich kratší listenu nebo zdélí jeho, stejně 5zubý, srstnatý; koruny nachowé nebo bílé, wně pýřité, samičí dwakrát kratší obojakých, s tyčinkami trubky kratšími. — Na škrobotinách wýslunných po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Západu jest silného a příjemného, chuti kořenné a nahořklé; druhdy se potřebowala w lékařstwí; tu a onde ji dáwají místo chmele do piwa, ano i na místo čaje čínského potřebují.

D. kretská. O. creticum *Lin. Hayn.* 8. *t.* 7. *Düsseld.* 13. *t.* 20. Kořen mnoholetý; lodyhy přímé, asi střewičné, nejtupěji čtyrhrané, červenawě naběhlé, huňaté; listy řapíkaté, wejčité, ostraunké, nejwýš 7‴ dlauhé a 5‴ široké, srstnaté, obak červeně žláznatotečkowané; klasy mnohokwěté, válcowité, 9‴ dlauhé, řídaunké, chocholičené a dohromady sestawující latu 8—9palečnau; listeny obwejčité, nejkratšeji zakončité, žílnaté, u wnitř na hořejší polowině červeně žláznatotečkowané, po kraji nejautleji zaubkowané, lysé nebo wně srstnaté; kalich trochu kratší listenu o 5 zubech kopinatočárkowitých, stejných, brwitých, žláznatotečkowaný; koruna bílá. — Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Západu a chuti welmi silných a příjemných asi jako wonětkras; dobýwají z ní silici chmelíčkowau, španielskau; jinak se u nás nepotřebuje.

Dauška. Thymus. Quendel.

Kwěty nejsau na klasech střechowitých, listnatých. Kalich 2pyský: pysk hoření 3zubý, dolení 3dílný. Ostatní jako u předešlého pokolení.

D. tymián. T. vulgaris *Lin. Hayn.* 11. *t.* 2. *Düsseld.* 14. *t.* 4. Thymus anebo wlaská mateři dauška *Mat. Wel.* 251. *C.* Tymián, demuť. Podkeř 2—6″ wysoký; kmen přewětewnatý, krátce pýřitý, trsnatý; listy krátkořapičné, čárkowité nebo podlauhlowejčité, ostré, žláznatotečkowané, po kraji podchliplé, na rubu autle plsťnaté, w úžlabíčkách chomáčené, příkwětní kopinaté, tupé; přesléнky na konci pňů a wětwí strbaulené nebo hroznėné, směstnané; kalichy delší stopečeк, žláznatotečkowané, zubůw 2 dolejších brwitých, čárkowitokopinatých; pysku hořeního lysého; koruna bělawá nebo lilákowá, obojaká wětší, s tyčinkami čnějícími, samičí o polowičku menši s tyčinkami zawřenými, zaprtalými. — Na škrobotinnych pahrbcích w Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu až do června. ♄.

Welmi kořenný a tudy také w kuchyních potřebný. U nás sází

se u velikém množstwí, a zimy dost dobře snáší, leda tuze wlhké, w sewernějších krajinách náleží jej coročně síti.

D. mateří. T. Serpyllum *Lin. Schk. t.* 164. *Düsseld.* 14. *t.* 13. Mateří dauška *Mat. Hdj.* 215. — *Wel.* 254. Žadownik. Polokeř prostřený, trsnatý, wypauštějící rozhy přímé, 1—6″ wysoké, tupě čtyrhrané; listy čárkowité nebo eliptičné nebo wejčité, w řapík krátký zaužené, ploché, žláznatotečkované, lysé nebo srstnaté, wzadu též i po řapíku brwité, přikwětní rozhowým podobné; přeslénky strbaulené nebo hrozněné, konečné; kalich delší stopečky, žláznatotečkowaný, žilnatý, pysk hoření nadhnutý, 3zubý zubami kopinatými, ostrými; pysk dolení o 2 zubech z dola kopinatého šídlowitých; koruna dwakrát delší, bledě nebo tmawěji nachowá: pysku hořeního wejčitého, skoro čtyrúhlého, na konci wykrojeného. — Na pahrbcích wýslunných, wřesowištích, mýtech po Ewropě celé a Asii sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

Welmi se proměňuje; jsau ale dwoje odrodky:

α) rozhy dwojřadě chlupaté;

β) rozhy wšude srstnaté. Oba zase mají list širší nebo užší, lysejší nebo chlupatější. Západu jsau wšecky líbezného a nejlepší koření w Ewropě sewerné wlastní. W lékařstwí a kuchyních málo se potřebuje; wčelám ale dáwá dobrau pastwu.

Stořišek. Clinopodium. Wirbeldoste.

Přeslének obhrnutý pokrywkau z listůw štětinowitých. Ostatní jako u marulky.

St. obecný. C. vulgare *Lin. Schk. t.* 163. Klinopád *Mat. Hdj.* 239. K. I. *Mat. Wel.* 289. *C.* Čistice. Kořen mnoholetý, plaziwý, z kolínek kořenatějící; lodyha nejdoleji plaziwá, pak zpřímená, na 1—2′ wysoká, čtyrhraná, nejdoleji lysá a nachowá, ostatně hustě bělochlupá jakož i řapíky; listy wejčité, přisrdčitě wykrojené, hoření wejčitokopinaté, wšecky tupé, mělce zejkowané, chlupaté; přeslénky w nejhořejších úžlabíčkách stejné, mnohokwěté; pokrywka z lupenůw mnohých, štětinowitých, co kalichy dlauhých, pýřičkowaných a chlupatých; kalich asi 4‴ dlauhý, brázdowaný, trubkowitý, chlupatý, 2pyský: zubůw doleních šídlowitých, hořeních z dola kopinatého šídlowitých, malíčko kratších; koruna nachowá, řídko bílá, delší kalichu, wně pýřita. — Na škrobotinách wýslunných, podlé plotůw po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Zapáchaje slabě kořením někdy na místo meduně se potřebuje; též co thé se užíwá.

Podřadí 5.

www.libtool.com.cn

MEDUŇOWITÉ. MELISSINEAE.

Meduň. Melissa. Melisse.

Kalich 2pyský, nahoře plochý, zubům pobočních pysku hořeního w kýl wywýšených, po trubce dolům běžících. Koruna pysku hořeního poddutého, doleního na tré klaného, w ústí nahá. Tyčinky odstáwající, s konci pod pyskem hořením oblaukowitě sklimenými; pytlíčky prašníkowé na konci spojené, štěrbinau pukající, pak rozewřené.

M. lékařská. M. officinalis *Lin. Schk. t.* 165. *Host.* 6. *t.* 32. *Düsseld.* 1. *t.* 11. Melissa *Mat. Háj.* 247. Melissa nebo meduňka *Mat. Wel.* 295. Dubrawník, rojownik, wčelník, matečník, melissa, marule, marulka, meduňka, medunice. Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo wzstaupawá, na 1—2′ wysoká, 4hraná, od dola prutnatě wětewnatá, košatá; listy řapíkaté, wejčité, tupé, zejkowanopilowané, na rubu wywýšeně síťkowanožebernaté, přilysé, dolení dole přísrdčité; přeslénky obdálné, jednostranné (polowičné); listeny wejčité; kalich wně a wnitř roztraušeně huňatý; koruny dřiw rozwití žlutawé, pak bílé nebo růžowě naběhlé, wětší nebo menší dle jejich pohlawí. — Na místech stinných podlé hor w Ewropě jižné a tu i onde w prostřední. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Nať zapáchá citronem, brzo ale wyčichuje, chuti kořenné, hořkć W lékařstwí se často potřebuje. Protož u nás w zahradách obyčejná.

Odrodek s natí huňatau anebo srstnatau (M. villosa *Benth.* M. cordifolia *Pers.*) nemá onoho zápachu příjemného.

Hysop. Hyssopus. Ysop.

Kalich trubkowitý, prawidelně 5zubý. Koruna 2pyská: pysk hoření rowný, plochý, na dwé klaný, dolení 3laločný, s lalokem prostředním wětším, obsrdčitým; trubka u wnitř bez kraužku chlupatého. Tyčinky obdálné, nahoře se rozcházející; pytlíčky prašníkowé dole rozewřené, na konci spojené, štěrbinau pukající.

H. lékařský. H. officinalis *Lin. Jacq. aust. t.* 254.

Düsseld. 8. *t.* 5. Hysop *Mat. Háj.* 201. — *Wel.* 238. *C.* Podkeř přímý, na 1—1½′ wysoký, wětewnatý; listy sedawé, čárkowitokopinaté, ostré, nejcelejší, prohlubeně tečkowané, lysé, tmawě zelené, na rubu bledší; přeslénky polowičné, jednostranné, skládající hrozny listnaté; kalich mnohobrázdý, přitlačeně pýřitý, žláznatotečkowaný: zubův přímých, wejčitokopinatých, zakončitých, přistejných; koruna wně pýřitá, sytě modrá, řídčeji růžowá, pleťowá nebo bílá, podpysk laloku prostředního prohlubeného, na dwé klaného, s uštoma podlaublýma, silně rozewřenýma; nitky tyčinkowé modrošedé, prašníky černomodré. — Na skalách a pahrbcích wýslunných Ewropy jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Wršky kwětaucí jsau zápachu obzwláštního, pronikawého, kořenného, chuti zahořklé, kořenné a potřebují se w lékařstwí; protož u nás a pro ozdobu zahrad obyčejný.

Podřadí 6.

ŠANTOWITÉ. NEPETEAE.

Šanta. Nepeta. Katzenmünze.

Kalich trubkowitý, 5zubý. Koruna 2pyská: pysk hoření plochý, rowný, na dwé klany; dolení laloku prostředního okrauhlého, silně poddutého; trubka u wnitř bezchlupá. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením rownoběžné, odkwětlé wen sehnuté. Prašníky pytlíčkův štěrbinau společnau na dél pukajících.

Š. kočičí. N. Cataria *Lin. Plenk t.* 485. *Hayn.* 4. *t.* 8. Kocúrník *Mat. Háj.* 212. — *Wel.* 251. Marulka kočičí, šanta. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wětewnatý, wypaušti trs z lodyh přímých, 2—3′ wysokých, wětewnatých, čtyrhranných, pýřitoplsťnatých; listy řapíkaté, wejčité, dole srdčité, ostré, hlubokozejkowané, na lici pýřité, na rubu šedě pýřitoplsťnaté; w hořeních úžlabíčkách jsau chocholíky střičné, stopkaté, hustě mnohokwěté, dohromady skládající hrozen; listeny co trubka kalichowá dlauhé, čárkowité, šídlowitě ukončené; stopky kratší řapíku a stopečky kratičké, jakož i kalichy šedopýřitoplsťnaté; kalichy mnohobrázdé, nakřiwené, ústí úkosného, zubův z dola kopinatého šídlowitohrotitých; koruna bílá, dwakrát delší kalichu, wně pýřitá; twrdky hladké, lysé, obwejcowité, hnědé. — Na rumištích po-

dlé cest, we wesnicích po celé Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Zapáchá pronikawě a chutná kořenně a hořce; druhdy w lékařstwí byla oblíbená. Kočky ji rády majíce w ní se válejí a ji také hryzí.

www.libtool.com.cn

Poponec. Glechoma. Gundelrebe.

Kalich trubkowitý, 5zubý. Koruna pysku hořeního plochého, rowného, na dwé klaného; doleního s lalokem prostředním obsrdčitým, plochým; trubky bez kraužku chlupatého. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením rownoběžné; prašniky po dwau w kříž postawené, štěrbinami pukající.

P. obecný. G. hederacea *Lin. Schk. t.* 152. *Düsseld.* 2. *t.* 22. Poponec *Mat. Háj.* 173. — *Mat.* 203. *c.* Woponec, wopenec, openec, popenec, zádušník, budra. Kořen oddenku tenkého, z kolínek kořeny wyhánějícího, plaziwého; lodyhy jednak plaziwé, jednak přímé, 3—6" wysoké nebo wyšší, lysé, nahoře po hranách krátkoštětinně šerpiwaunké, jednoduché; listy dlauhořapičné, zejkowané, přílysé, dolení ledwinité, hoření skoro srdčité; kwěty dělají přeslénky přísestikwěté, polowičné; kalich zubůw wejčitokopinatých, osinau ukončených, 3krát kratších trubky; koruna bledě charpowá, w ústi a dole na pysku dolením tmawofialowě skwrnatá, podlé rozdílného pohlawí, 2—3krát delší kalichu; prašníky na kříž postawené, toliko we kwětech větších čili obojakých. — Na místech wlhkých, stinných, po hájích, zahradách, podlé lesůw w největším dílu Ewropy a sewerné Ameriky. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Odrodek jeden jest we wšech dílech dwakrát větší, a jiný má celau nať wíce méně huňatau. Na listech děláwají se bublinky uštknutím žlabatky poponcowé (Cynips Glechomae). Zapáchá balsamem, chutná nahořkle a druhdy se potřebowal w lékařstwí: nyní jarního času sbírá se do kořínkůw, z nichž waří poléwku.

Wčelník. Dracocephalum. Drachenkopf.

Kalich trubkowitý, nestejně 5zubý, wíce méně patrně 2pyský. Koruna tlamatá, trubky autlé, tenké, rozšířené w hrdlo nafauklé: pysk hoření klenutý, na dwé klany, dolení s lalokem prostředním obsrdčitým. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením stejně běžící, na konci do předu ohnuté; prašníky pytlíčkůw nad sebe položených a společnau štěrbinau pukajících.

W. moldawský. D. Moldavica *Lin. Hayn.* 8. *t.* 32. *Düsseld.* 7. *t.* 22. Melissa turecká *Mat. Wel.* 296. *D.* Kořen letní; lodyha 1′ wysoká nebo wyšší, wětewnatá, jako ostatní díly zelené, kromě líce listowého, kadeřawě pýřitá; listy řapíkaté, na rubu prohlubeně tečkowané, dolení srdčitopodlauhlé, tupě hluboko pilowané, na konci tupé a celé, hoření jakož i listeny kopinaté, ostře pilowané zubami dlauhohrotými; kwěty stopkaté, po 4—6 w přesléncích, jenž proti konci lodyhowému a wětwowému směstnanější; kalich 10brázdý, žláznatotečkowaný, patrně 2pyský: pysk hoření 3zubý, po kraji plochý, dolení 2zubý, po odkwětení na pysk hoření přitlačený; koruny 1″ dlauhé, charpowé nebo bílé. — W Ewropě jižnowýchodní a w Asii prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Silně zapáchá jako meduň, méně ale příjemně; w lékařství málo se potřebuje, tím wíce ale tu i onde w kuchyních.

W. kanarský. D. canariense *Lin. Hayn.* 4. *t.* 9. Kořen asi tříletý; lodyha dole dřewnatá, wětewnatá, čtyrhraná, na kolínkách pořád huňatá, jinde olysající; listy řapíkaté, trojenodílné: úkrojůw kopinatých, skoro zakončitých, hrubě tupozubých, na konci tupém celých, obak chlaupkowaných, na líci olysajících, na rubu kapičkami žlutawými posetých, prostředního na překrátkém řapíku, pobočních sedawých, asi o ¼ kratších, dole nestejných, někdy na dwa úkrojky rozdělených; řapík málo kratší úkrojůw pobočních, chlupatý; kwěty chocholíčnatopřesleněné, dohromady skládají hrozen klasowitý, konečný, hustý, nepřetržený; stopky, asi 5—6 kwětůw nesaucí, jsau jako stopečky chlupaté; listeny čárkowitokopinaté; kalichy asi 5″ dlauhé, trubkowité, dole nestejné, mnohožilé, chlupaté a kapičkami předrobnými poseté: zubůw trojúhlokopinatých, krátce šídlowitě ukončených, doleních malíčko delších; koruna dwakrát delší, čerwenawá, bíle čárkowaná. — Na Ostrowech kanarských. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Silně zapáchá kafrem a terebintinau, a dáwá silici *Oleum Majoranae.* Před časy w lékařství se potřebowal: nyní toliko w zahradách k okrase.

rownoběžné; prašníky pytlíčkův štěrbinau společnau na dél pukajících.

P. žlutý. G. luteum *Huds.* Galeopsis Galeobdolon *Lin. Fl. dan. t.* 272. *Schk. t.* 160. Kořen oddenku rownowážného, mnoho mrcasů zdola wypauštějícího a nahoru wýběžky dlauhé, položené a lodyhy wzstaupawé, asi 10″ wysoké, jednoduché, jako wýběžky 4hrané. po hranách dolů chlupaté; listy řapíkaté, srdčitowejčité, tupé, tupě a hrubě zejkowané, obak chlupaté, nejhořejší wejčitokopinaté, zakončité a zakončitopilowané; přeslénky z kwětův 6 sedawých složené, úžlabíčkowé; kalichy pýřité, ušťův wejčitých, šidlowitě zakončitých; koruna žlutá, pysku doleního laloky wšecky žlautkowé, nahnědle skwrnaté. — W lesech, hájích wlhaunkých. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Před časy w lékařství se potřebowal (Lamium luteum).

Konopice. Galeopsis. Hohlzahn.

Koruna pysku hořeního klenutého; doleního dole obak zubem ostrým, dutým, opatřeného lalokem prostředním tupým anebo wykrojeným. Tyčinky přibližené, pod pyskem korunowým hořením rownoběžné; prašníky chlopněma pukající.

K. různá. G. Ladanum *Lin. Plenk t.* 506. *f.* 2. *Schk. t.* 160. Kořen letní, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, tupě čtyrhraná, rozdělená na wětwe u wýniku rozewřené, pak wzestaupawé, dolů přitlačeně chlupatá, pod kolínky nenapuchlá; listy řapíkaté, nejhořejší sedawé, kopinaté, podlauhlokopinaté, wejčitokopinaté nebo čárkowitokopinaté, pilowané nebo přicelé, přitlačeně chlupaté, našediwělé; přeslénky husté, mnohokwěté, wíce méně přiblížené nebo obdálné; kalichy žilnaté, přitlačeně wzhůru chlupaté: zubův přímých, z dolejška 3úhlého kolcem bělawým ukončených; listeny čárkowité, též kolcem ukončené; koruna wně pýřitá, nachowá, dole na pysku dolením znamenaná skwrnau hlinožlutau, nachowě skropenau, 2—3krát delší kalichu; pysk hoření zlehka zaubkowaný. — Na rolích obzwlášť suchoparných. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Chuti jest zahořklé, trpké, a jindá ji potřebowala w nemocech blan slizowých.

K. hlinožlutá. G. ochroleuca *Lam. Düsseld.* 11. *t.* 15. Podobá se předešlé. Kořen letní; lodyha přímá 1—2′ wysoká, tupě 4hraná, přitlačeně a dolů chlupatá, wě-

tewnatá, červeně naběhlá, pod kolínky nenapuchlá; listy řapíkaté, pilované, lodyhowé vejčité, větwowé vejčitokopinaté, přitlačeně chlupaté, našedivělé; kalich a listeny jako u předešlé; koruna mnohem větší nežli u předešlé, nejwětšejikwětě, 1½″ dlauhá, hlinožlutá, na pysku dolením dole skwrnau sirkowau znamenaná. — Na rolích a polích písčitých, w Ewropě prostřední západnější. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

www.libtool.com.cn

Nať kwětauci jest známa jmenem *the liberského*, které proti suchotinám plicním a sliznicowým welmi se wychwalowalo. Zapáchá kořením, chutná zahořkle a slaně.

K polní. G. Tetrahit *Lin. Reichenb. ic. t.* 857. Kořen letní; lodyha 2—3′ wysoká, tupě 4hraná, wětewnatá, pod kolínky napuchlá, pod nimi nebo docela mrtnatá štětinami rownoważně odstálými nebo maličko dolů se nakloňujícími, bělawými nebo narusalými, mezi nimiž chlupy kratší žlázkau kulowatau, černau ukončené; listy střičné, podlauhlowejčité, zakončité, pilowané, přitlačeně chlupaté, olysající; přeslénky mnohokwěté, husté, nahoře přiblížené; listeny kopinaté, co trubka kalichowa dlauhé, brwité, kolcem ukončené; kwěty sedawé; kalich po trubce mnohožilé lysý, se zuby z dolejska širokého a chlupatého šídlowitými, co trubka dlauhými; koruna bledě nachowá, nebo bílá, trubky co kalich dlauhé nebo kratší, pysk dolejší u počátku swého se skwrnau sirkowau nachowě skropenau, jehož lalok prostřední přičtwerečný, plochý, wraubečkowaný, tupý nebo maličko wykrojený. — Na rolích, podlé cest, na rumištích. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Potřebuje se jako předešlé (Cannabis sylvestris). Semena její mají w sobě mnoho oleje, zelenawě žlutého, takže 33 liber jich poskytuje 11 liber 13 lotůw oleje.

Čistec. Stachys. Ziest.

Koruna pysku hořeního klenutého, doleního s lalokem prostředním obwejčitým anebo obsrdčitým; trubky u wnitř s kraužkem chlupatým. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením rownoběžné, jednoduché, odkwětlé skraucené a wen ohnuté; prašníky pytlíčkůw štěrbinau na dél společnau pukající.

C. německý. S. germanica *Lin. Jacq. aust. t.* 319. *Schk. t.* 161. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1—3′ wysoká, jednoduchá nebo krátce wětewnatá, tupě 4hraná, jakož i listeny a kalichy hustě wlnatohuňatá huninami jednoduchými; listy swraskalé, zejkowaté, wlnato-

plsťnaté, šedivé, dolení a prostřední řapíkaté, podlauhlokopinaté, dole srdčitě wykrojené, 3″ dlauhé, 1″ široké, hořejší sedawé, kopinaté; přeslénky mnohokwěté, zakulatělé, husté, nahoře přiblížené; listeny kopinaté, co kalichy dlauhé; kalich uštův wejčitých, zakončitých, tuhohrotých; koruna kalichu více nežli dwakrát delší červenawá: pysk hoření wně wlnatochlupatý, kratší doleního, jehož lalok prostřední obwejčitý, dwakrát delší pobočních. — Na místech neobdělaných, rumištích, obzwláště na půdě wápnaté, po Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Smrdí mdle a zahořkle chutná; druhdy proti neduživým játrám se potřebowal.

Č. lesní. S. sylvatica *Lin. Hayn.* 4. *t.* 11. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 3′ wysoká, tupě 4hraná, srstnatá, nahoře wětewnatá a žláznatochlupatá; listy řapíkaté, wejčitosrdčité, zakončité, hrubě pilowané, 4″ dlauhé, 2½″ široké, obak srstnaté, nejhořejší (přikwětní) wejčitokopinaté; řapíky delší nežli polowička listní; přeslénky asi 6kwěté, běwné, nahoře přiblížené; kwěty nejkratšeji stopečnaté; kalichy chlupaté, zubův z dolejška širokého šidlowitých, hrotitých; koruna dwakrát delší kalichu sytě nachowá, bíle skwrnatá, wně na obojím pysku pýřitožláznatá. — W hájích a lesech wlhaunkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a červnu. ♃.

Nať smrdí kamenným olejem, chutná zahořkle a trpce; druhdy se potřebowala proti woleti, k čistění krwe a puzení na moč.

Č. bahní. S. palustris *Lin. Fl. dan. t.* 1103. Kořen tlustý, kolmojdaucí, mnoholetý; lodyha přímá, jednoduchá, tupě čtyrhraná, pýřitá, po hranách žláznatě dolů chlupatá; listy kopinaté, dole srdčité, zejkowanopilowané, na konci nejcelejší, pýřité, někdy aksamitnaté, dolení překrátce řapíkaté, nejhořejší sedawé, poloobjímawé, 4″ dlauhé, 1″ široké; přeslénky 6—12kwěté, přiblížené w klas dole přetržený; kalichy chlupaté, zubův z dolejška 3úhlého šídlowitých, hrotitých; koruna kalichu 2krát delší, nachowá; lalok pysku doleního okrauhlý. — Podlé wod, na lukách bahnitých, polích wlhkých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen dužnatý a mančnatý prý w Angličanech jedí, anebrž z mauky dělají chléb. Nať smradlawá a hořká potřebowala se jindá proti neduhům w žiwotě.

Č. prostý. S. recta *Lin. Jacq. aust. t.* 359. *Düsseld.* 2. *t.* 16. Kořen mnoholetý, dřewnatý, wybání několik lodyh přímých, někdy wzstaupawých, 2střewičných, 4-

hraných, jako listy srstnatých, wětewnatých; listy řapíkaté, podlauhlokopinaté, zejkowanopilowané, w řapík ztenčené, asi 2″ dlauhé, ½″ široké, přikwětní hořejší wejčité, zakončité, nejcelejší, osinaté; přeslénky přísestikwěté; listeny nejmenší čárkowité: kalichy na stopkách nejkratších, srstnaté, zubůw 5úhlých, zakončitých, ukončených hrotem lysým, co trubka korunowá dlauhých; koruna kalichu wíce nežli dwakrát delší, sirkowě žlutá, nahnědle skwrnatá. —. Na pahrbcích suchoparných, wýslunných, po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Nať má zápach jakoby kamenným olejem, natrpkalau chuť a druhdy w lékařstwí se potřebowala, obzwláště proti uštknutí čili uhranutí dobytka a dětí.

Bukwice. Betonica. Betonie.

Kalich 5zubý. Koruna pysku hořenního klenutého, doleního s lalokem prostředním, tupým; trubky bez kraužku chlupatého. Tyčinky přibližené, pod pyskem hořením rownoběžné; prašníky pytlíčkůw rozewřených anebo přírownoběžných, štěrbinau společnau na dél pukajících. Twrdky zakulatělotupé.

B. lékařská. B. officinalis *Lin. Reichenb. ic. t.* 952, 953, 954, 955. Bukwice *Mat. Háj.* 280. B. červená *Mat. Wel.* 328. Kořen mnoholetý, rownoważný, wypaušti malý trs; lodyha přímá, 2′ wysoká, tupě čtyrhraná, dolů wíce méně chlupatá nebo lysá; listy kořenowé a dolení nejdéle řapíkaté, z dolejška srdčitého wejčitopodlauhlé, srstnaté nebo lysé, hrubě a stejně zejkowané, sítkowanožebernaté, nejhořejší podobné, nejkratšeji řapíkaté; přeslénky mnohokwěté, přiblížené w klas; listeny wejčité, zakončité, osinau hrotité; kalichy bezžilé, chlupaté nebo lysé, zubůw ze širokého dolejška osinatých; koruna delší kalichu, nachowá, wně pýřičkowanonášedá; pyskůw rozewřených, hořejšího podlauhlowejčitého, nejcelejšího, zejkowaného nebo wykrojeného, pak ohnutého; tyčinky nedosahují půlky pysku hořeního. — W lesech, hájích, wřesowištích po Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Kořen chuti hnusné počišťuje horem a dolem. Nať zahořklá potřebuje se co thé proti neduhům nerwowým a slizničowým.

Chlapina. Siderits. Gliedkraut.

Kalich plodonosný zubůw rozewřených. Koruna w

trubce opatřená kraužkem chlupatým, přetrženým, pod výnikem tyčinek, které i s čnělkau w trubce korunowé ukryté; prašníky pytlíčkůw na dél štěrbinau společnau pukajících.

Ch. srstnatá. S. hirsuta *Lin. Düsseld. suppl.* 2. *t.* 15. Sideritis III. *Clus.* 2. *p.* 40. Hojník. Kořen mnoholetý; lodyhy položené, bílé a hustě huňaté, mezi přesleny ještě hustěji; listy dolení kopinaté, tupaunké, podlé žeber swraskalonásobené, chlupaté, po kraji obak asi 3—4 zuby ostraunkými zubaté; listy příkwětní srdčitookrauhlé, sedawé, objímawé, kolcatě pilowané, chlupaté; přesleny nejobdálnější sedawé, 6kwěté, kratší listůw příkwětních; kalichy chlupaté, zubůw z dolejška wejčitého zakončitých, kolcem hrotitých; koruny žluté s trubkau nakřiwenau, pyskem hořením čárkowitým, dopola rozklanym, ohnutým, přímým, co sníh bílým, s dolením nejmenším. — W Hispanii, Galii jižné, Italii. ♃.

Zapáchá příjemně balsamem, chutná zahořkle a potřebuje se w lékařstwí (herba Sideritidis).

Jablečník. Marrubium. Andorn.

Kalich 5—10zubý: zubůw často nestejných. Koruna 2pyská: pysk hoření přímý, plochý, hluboce na dwé klany, uštůw čárkowitých anebo čárkowitopodlauhlých; pysk dolení laloku prostředního mělce wykrojeného nebo přetupého, plochého; trubky u wnitř s přetrženým kraužkem chlupatým. Tyčinky a čnělka krátké w trubce korunowé zawřené; prašníky pytlíčkůw společnau štěrbinau na dél pukajících. Twrdky ploškau trojhrannau ukončené, jakoby uťaté.

J obecný. M. vulgare *Lin. Hayn.* 11. *t.* 40. *Düsseld.* 18. *t.* 18. Jablečník. *Mat. Háj.* 246. *b.* Bořina bílá. Kořen mnoholetý wypauští lodyhu přímau nebo wzstaupawau, 1—1½' wysokau, od dola wětewnatau wětwemi jednoduchými, wzstaupawými, bíle wlnatoplsťnatau; listy řapíkaté, wejčité, tupé, w řapík zaužené, nestejně zejkowané, plsťnaté, swraskalé, na rubu síťkowanoďubkowané; přesleny obdálné, mnohokwěté, zakulowatělé; listeny auzce čárkowité, na konci hákowitě sehnuté, co kalich dlauhé; kalich 10žilý, 10zubý zubami obyčejně střídawě wětšími a menšími, hwězdowitě rozloženými, štětinowitými, huňatými, od prostředku lysými, na konci hákowitě podhnutými; koruna malá, bílá, ponazelenala: pysk hoření přímý, až do pola na dwé klany, uštůw čárkowitých, přirozewřených; pysk dolení sehnutý: uš-

tůw pobočních krátkých, podlaublých, prostředního přeširoukého, mělce wykrojeného. — Na rumistích a místech suchoparných, podlé cest a zdí, po welikém dílu Ewropy, Asie prostřední a Ameriky severné. Kwěte w červnu až do září. ♃.

Nať třená wydáwá zápach příjemný, kořenný, poněkud pížmowý; chuť má hořkau, náostrau; potřebuje se, obzwláště výtah wodní, za lék posilující a rozpauštějící.

Měřice. Ballota. Ballote.

Koruna pysku hořeního klenutého, doleního s lalokem prostředním srdčitým. Tyčinky přibližené, pod pyskem korunowým hořením rownoběžné, jednoduché, i po odkwětení rowné; prašníky pytlíčkůw štěrbinau společnau na děl pukající. Twrdky zakulatělé, tupé.

M. pospolitá. B. nigra *Lin. Reichenb. ic. t.* 1039. 1040. 1041. 1042. Jablečník černý *Mat. Háj.* 247. (kalichy špatné). — *Mat. Wěl.* 294. Kořen mnoholetý, wypauští několik lodyh přímých, třebas 3′ přewyšujících, čtyrhranných, wětewnatých, někdy nachem nabělhlých, dolůw chlupatých; listy řapíkaté, wejčité, nestejně zejkowané zubami žlázkau hrotitými, maličko šwřaskalé, našediwělé, obak chlupaté; stopky zdélí řapíku listu podkwětního, podporují 6—7 květůw na stopečkách nejkratších, wrcholík dohromady dělajících; wrcholíky jednostranné; listeny nejaužeji čárkowité, kratší kalichu, který jest nálewkowitý, 10žilý, chlupatý, kraj 5řasý, zubůw 5 wejčitých, na wnitřním powrchu síťkowaných, zakončitých a osinatých, osinau hned zubu samého kratší nebo stejně dlauhau nebo delší; koruna dwakrát delší kalichu bledě nachová nebo bílá, po pysku hořením a trubce chlupatá; první též u wnitř wlnatý. — Na rumištích podlé cest, plotůw, na rolích písčitých po celé Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Smrdí, nahořkle chutná a druhdy wážila se proti hypochondrii a mádře; nyní ještě w dobytčím lékařstwí se užíwá.

M. wlnatá. B. lanata *Lin. Lam. t.* 508. *f.* 2. *Düsseld. suppl.* 2. *t.* 18. Phlomis *Gmel. sib.* 3. *t.* 54. Panzeria multifida *Moench.* Kořen mnoholetý; lodyha položená, střewičná, čtyrhraná, wětewnatá, jakož i řapíky a kalichy wlnau bílau, hustau oděná; listy dlauhořapíkaté, obwodem srdčitookraublé, dlanito—alaločné: lalokůw prostředních obak hluboce 1 nebo 2zubých, wnějších wně 1—2zubých, na líci pýřité, na rubu bíle plstnaté;

lřeslénky sedavé, husté, 10—15kwěté, přiblížené; kapch dole opatřený listenoma šidlowitýma, wlnatýma, skoiro zwonkowitý, 5žilý, 5hraný, hnůtý, o 5 zubech wejčitých, zakončitých, kolcem hrotitých; koruna kalichu třikrát delší, wně obzwláště na pysku hořením bíle chlupatá, u wnitř žlutawě bílá, pysk dolení nachowě čárkowaný, 3laločný; laloku prostředního srdčitého, pobočních menších, wyříznutých; trubka ponakřiwená; tyčinky nitek jednoduchých; twrdky 3hrané, hnědé, ďubkowané. — Na stráních wýslunných, suchoparných w Sibirii od Jeniseje až k Angaře a za Mořem chwalinským. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

We wlasti od dávna se potřebuje proti wodnotělnosti pro moc na moč ženancí, též proti dnám a hostci. Též do Ewropy byla zawedena, zdá se ale, že neučinila zadost.

Srdečník. Leonurus. Herzgespann.

Koruna pysku hořeního klenutého, doleního s ušty tupými, obyčejně w jeden ostrý, swinutými; trubky u wnitř krauzkem chlupatým opatřené. Tyčinky přiblížené, pod pyskem koruny hořením rownoběžné, jednoduché, po odkwětení skraucené a wen ohnuté; prašníky pytlíčkůw štěrbinau společnau na dél pukajících. Twrdky uťaté ploškau 3úhelnau.

S. obecný. L. Cardiaca *Lin. Plenk t.* 463. *Schk. t.* 162. *Host.* 3. *t.* 41. Srdečník *Mat. Háj.* 342. — *Wld.* 110. Kořen mnoholetý wypaušti lodyhu přímau, 2—3′ wysokau, wětewnatau, čtyrhranau, po hranách šerpiwau; listy dolení obwodem okrauhlé, dole srdčitě wyříznuté, dlanitě na patero klané, střihanozubaté, hořejší dole klinowité, celé střihanozubaté nebo 3laločné, střihanozubaté, wšecky řapíkaté, na hci chlaupkowané, olysajíci, na rubu přřité; přeslenky úlabečkowé, husté, obdálné; listeny šidlowité, kolcem ukončené, lysé nebo přřité, skoro stejně trubky kalichowé, která 5hraná, lysá; zuby kalichowé krátce trojcípé, kolcem tuhým ukončené, 2 dolení silně sehnuté; koruny malo delší kalichu, bledě nachowé, pysku hořeního wně bíle chlupatého, doleního w lalok podlouhlý swrchowaný. — Na ruminištích, podlé cest, plotůw po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Herba olim laeta: usus in pectoralibus et lethalibus.

Saze. Pawoun. Fingerkraut.

Koruna pysku hořeního [illegible], doleního s la-

lokem prostředním obsrdčitým, trubky u vnitř kraužkem chlupatým opatřené. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením koruny rownoběžné, dole přirostlé a pod přirostlinutím opatřené příwěskem; prašníky pytlíčkůw štěrbinau společnau na dél pukající.

S. balwatá. P. tuberosa *Lin. Schk. t.* 163. Galeopsis *Buxb. cent.* I. *t.* 6. Kořen mnoholetý, na mrcasích mající bulwy co ořech weliké; lodyha přímá, 4—6′ wysoká, čtyrhraná, nejlysejší; listy kořenowé dlauhořapíčné, wejčité, srdčitě wyřízuté, nestejně a hrubě zejkowané, šerpiwé, třebas na píď dlauhé a 4″ široké; podkwětní podlaublokopinaté, sedawé, zubaté; přeslénky úzlabíčkowé, mnohokwěté, husté, obdálné; listeny šidlowité, co trubka kalichowá dlauhé, štětinatobrwité; kalichy lysé, žilé: zubůw krátce 3úhlých, šidlowitě ukončených, štětinatých; koruna kalichu dwakrát delší, nachowá, pysk hoření wně bělopilsťnatý, po kraji taktéž chlupatý, dolení laloku prostředního obwejčitého, celého, mnohem většího pobočních, podlaublých, tupých. — Na polích z Morawy a Rakaus, z Wolíně a Podoli až do Sibirie. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Na Ukrajině bulwy čili hlízy wařené jedí; woda z nich počišťuje, zpařenina z listůw stawí běhawky.

S. dáwizna. P. fruticosa *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 43. Diwizna IV. *Mat. Wel.* 416. Podkeř 3—5′ wysoký, přímý, wětewnatý, rozhy bělopilsťnaté, olysající; listy řapíkaté, podlaublokopinaté, na konci nejtupější, dole w řapík zaužené, nejautleji zejkowané, síťkowanoswraskalé, na líci pýřitopilsťnaté, na rubu hwězdnatobělopilsťnaté, podkwětní na řapících nejkratších, rozšířených; přeslénky husté, mnohokwěté, obdálné, nejwyšší konečný, strbaulowitý; listeny kopinaté, co kalich dlauhé, krátkým hrotem hnědým ukončené, po obojím powrchu žlutawě hwězdnatopilsťnaté, po kraji hustobrwité; kalichy asi ½″ dlauhé, žilnatobranaté, jak listeny pilsťnaté: zubůw překrátkých, širokých, šidlowitě ukončených; koruna weliká, ozdobná, žlutá, wně kromě krajůw pysku doleního hwězdowitě ryze pilsťnatá: lalok prostřední dolnopyskowý okraubloobwejčitý, na konci maličko wykrojený, pobočni kopinaté, tupé, překrátké. — W Italii jižné. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

Listy jindá potřebowali na zpáleniny a wředy, a jmenowali *balwářjé jerusalémskau.*

Širokalich. Molucella. Trichterkelch.

Kalich obšírný, zwonkowitý, zubův nejkratších, kolcem ukončených. Koruna mnohem menší: pysku hořeního klenutého, doleního 3laločného.

Š. hladký. M. laevis *Lin. Lam. t.* 510. *f.* 2. Melissa Molucca *Mat. Wel.* 295. *D.* Zelina; lodyha přímá, 1—1½′ wysoká, tupě čtyrhraná, lysá nebo pýřičkowaná; listy řapíkaté, okrauhlowejčité, hrubě zubaté nebo střihanozubaté, lysé; řapíky dolejší listu delší a nejhořejší alespoň zdělí jeho; w úžlabičkách hořejších jsau wrcholíky překrátce stopkaté, představující přeslénky 8—4-kwěté, stopečky překrátké, u jejichž wýniku listeny kolcowité, několikkrát delší stopeček; kalichy bělawé přikrýwají celý hořejšek lodyhy, a jakoby hrozen hustý dělají, skoro 1″ dlauhé a po kraji taktéž široké, zwonkowité, na kraji úkosné: trubka nálewkowitá, žilnatá, kraj síťkowanožilnatý, uštův nejkratších, hrotem kolcowitým nejkratším ukončených; koruna kalichu kratší, bílá nebo ponachowělá. — W Syrii, u nás w zahradách. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Celá nať má zápach dost silný, mnohým nepříjemný, její zachowáwá i sucha, chuť ostrau. Potřebuje se w lékařstwí.

Š. bulwatý. M. tuberosa *Pall. itin.* 3. *app. t. T*[4]. Kořen zwící pěsti složený z 2—3 bulew čili hliz; listy kořenowé řapíkaté, podlauhlé, swraskalożebernaté, střihanozubaté, na líci lysé, na rubu po žebrách huňaté, podobné mauřeníkowým, jsau ale menší; řapíky nejdoleji přehuňaté, žlábkowité; lodyha wětewnatá, rozkladitá, 4hraná, lysá; listy lodyhowé střičné, sedawé, klinowitopodlauhlé, hluboce dwakrát zubaté, po kraji a na rubu po žebrách a dole huňaté, jinak lysé; kalichy nálewkowité o 5 zubech stejných, hrotitých; koruna kalichu delší: pysk hoření klenutý, chlupatý, doleni o 3 lalocích okrauhlených; tyčinky a čnělka delší pysku hořeního. — Na místech jilnatých po stepech Tatarska jižného, na kopcích podlé Wolhy, naproti twrzi jenatajewské. ♃.

We wlasti jedí bulwy, ježto mají chuť asi jako řepa a jakausi zatrpkalostí.

Podřadí 8.

ŠIŠÁKOWITÉ. SCUTELLARINEAE.

Šišák. Scutellaria. Helmkraut.

www.libtool.com.cn

Kalich 2pyský; pysků celých, hořeního hrbatého, plodonosný na konci zpleštilý a pyskem hořením kápowitým přiklopený. Koruna pysku hořeního klenutého, na dwé klaného; doleního nerozdělenéhó; trubky u wnitř nahé. Tyčinky přiblížené, pod pyskem hořením rownoběžné, na konci do předu ohnuté; prašníky pyličkůw na dél štěrbinau společnau pukající.

Š. alpský. S. alpina *Lin. All. ped. t.* 26. *f.* 3. Kořen mnoholetý; lodyha položená a wzstaupawá, ½— 1′ wysoká, wětewnatá, jako list pýřitá, až i huňatá; listy dále nebo kratčeji řapíkaté, ano přísedawé, wejčité, nebo srdčitowejčité, tupé, hrubě zejkowanopilowané, jednobarewné; kwěty na klasech konečných, čtyrhranných, střechowitých; listeny welikė, wejčité, ostré, wíce méně blanowité a bledé, dlauhobrwité; kalich žláznatohuňatý, jako koruna 1″ dlauhá, s trubkau zelenawě žlutau, pyskem hořením fialowým a dolením welikým, okrauhlým, bledě žlutým. — Na Alpách, ze Šwýcar jižnozápadních až na Pyreneje. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Chuti jest hořké a horavé jeho w lékařstwí užiwají.

Š. králowý. S. galericulata *Lin. Schk.* *t.* 167. *Hayn.* 3. *t.* 36. Kořen mnoholetý, plaziwý, z kolínek wypaušťující mrcasy w přeslénky postawené; lodyha přímá, 1′ wysoká, čtyrhraná, lysá nebo po hranách šerpiwá, wětewnatá; listy překrátce řapíkaté, z dolejška srdčitého podlauhlokopinaté, obdálně a tupě zejkowanopilowané, tupé nebo pýřité, asi 1½″ dlauhé a ½″ široké; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, jstranné, přímé; stopky zdélí řapíkůw; kalichy nachýlené, lysé; koruna mnohokrát delší kalichu, wně pýřitá, modrá, přímá, trubkau dole skoro přímým úhlem nadhnutau; kalichy plodonosné nicí, nejlysejší, pysky oba napřed uťaté, hoření s kapí smačknutau, břitkau, wzadu prohlubenau, obwejčitau, z předu naddutau; semena přiokrauhlá, wezpod u prostřed pupem opatřená, menší makowého, rusá, na semenici slaupečkowité, asi ½‴ wysoké, černé. — W hájích wlhkých, na březich po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Zapáchá trochu česnekem, chutná hořce a druhdy se potřebował proti zimnici, a protož i slaul *tertianaria*.

Š. bočnokvětý. S. lateriflora *Lin. Spalding scut. ic.* Kořen mnoholetý, žlutý; lodyha dole položená, pak přímá, čtyrhraná, po hranách šerpiwaunká, dutá, wětewnatá; listy střičné, řapíkaté, srdčitowejčité, zakončité, asi 1½″ wysoké, sotwa 1″ široké, na lici lysé, na rubu po žíle a žebrách šerpiwé, pilowanozejkowané; z úžlabíčka listůw wětewních wynikají hrozny jednoduché, mnohokwěté, wždycky delší listu swého, přímé; kwěty na nich střičné, podepřené listy kopinatými, řapíkatými, jich kratšími; stopečky zdéli kalichu pýřitého a opatřené listenoma šídlowitýma, přetenkýma a překrátkýma; kalich sotwa 1‴ dlauhý, pýřitý, plodonosný na zádech se hřbetem smačknutohomolowitým, tupým; koruna mnohokrát kalichu delší (sotwa 4‴), rowná, wně pýřitá, bledě modrá. — Na místech wlhkých z Kanady až do Karoliny. Kwěte w lipnu až do září. 4.

Nad míru wychwálená byla k zachránění a léčení psí běsnosti, jiní ale tu wlastnost jí odpírali. Též w Americe proti jiným nerwowým neduhům se potřebuje.

Hlawuška. Prunella. Brunelle.

Kalich 2pyský, plodonosný, zpleštilozawřený. Koruna pysku hořeního poddutého, doleního s uši tupými; trubky u wnitř s kraužkem chlupatým. Tyčinky přiblížené, pod pyskem korunowým hořením rownoběžné, na konci zubaté; prašníky pytlíčkůw štěrbinau společnau na dél pukajících.

H. obecná. P. vulgaris *Lin. Plenk t.* 492. *Sckk. t.* 168. *Hayn.* 6. *t.* 10. Swalník menší, jinak černohlávek *Mat. Háj.* 288. *b.* — *Wel.* 336. *C.* Kořen mnoholetý, silně mrcasatý, wypauští několik lodyh wzstaupawých, nejwýš 1′ wysokých, tupě 4hranných, srstnatých; listy řapíkaté, podlauhlowejčité, nejcelejší, zubaté nebo prořísečné, tupé, srstnaté, olysající; přeslénky obyčejně 6kwěté, welmi přiblížené dělají dohromady na konci lodyhy a wětwí strbaul wejcowitý, podepřený listoma kopinatějšíma; pod každým přeslénkem listeny 2, přesirokosrdčité, ostré, žilnaté, brwité a wně roztraušeně srstnaté; kalich trubkowitý, 2pyský, zpleštilý: pysku hořeního zuby nejkratší, učaté, brotité, doleního wejčitokopinaté, brotité, zlehka brwité; koruna fialowá: trubky co kalich dlauhé, pysku hořeního okraubleného, celého, doleního o 3 lalocích stejných, jichžto prostřední zaub-

kowaný; tyčinek nitky delší, na konci se zubem rovným, kolcowitým. — Na lukách, pastwinách po celé Evropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Chuti jest náhořké a natrpkalé; druhdy se potřebowala proti zaplawici a krwotoku.

www.libtool.com.cn

Podřadí 9.

NYKOLINKOWITÉ. PRASIEAE.

Nykolinka. Prasium. Niccoline.

Kalich dwojpyský. Koruna pysku hořeního klenutého a wyříznutého, doleního 3laločného. Tyčinky wzstaupawé a přiblížené. Twrdky peckowicowité, oduznatělé.

N. weliká. P. majus *Lin. Sabb. hort. 3. t.* 37. Keř 4—5′ wysoký, rozdělený na mnoho wětwí střičných; listy řapikaté, wejčitopodlauhlé, dole srdčitě wykrojené, na konci tupé, zejkowané, nejlysejší; řapíky brwité, dole nejužším krajem srostlé; kwěty bílé nebo přebledě modré, wynikají z úžlabíček a dělají přeslénky řídké a nahoře přiblížením skládají klas; stopky kratší kalichu, u wýniku opatřené obak listenem čárkowitým, kratičce brwitým; kalich pýřitožláznatý, uštůw podlauhlowejčitých, hrotem ukončených, 2 hořejších trochu wětších, dopola srostlých a tak pysk hoření dělajících; koruna pysku hořeního 2zubého, doleního s lalokem prostředním srdčitookrauhlým, s pobočníma podlauhlýma, tupýma. — W Berbersku, na Kretě, Korsice, w Italii. Kwěte w lipnu. ħ.

Podřadí 10.

ZBĚHOWCOWITÉ. AJUGOIDEAE.

Zběhowec. Ajuga. Günsel.

Koruna pysku hořejšího nejkratšího z lalokůw 2 nejmenších složeného; doleního na tré klaného, mnohokrát wětšího; trubky u wnitř kraužkem chlupatým opatřené. Tyčinky přiblížené, rownoběžné; prašníky pytlíčkůw štěrbinau společnau na dél pukající.

Z. plazawý. A. reptans *Lin. Plenk t.* 482. *Hayn.* 9. *t.* 17. Swalník prostřední *Mat. Háj.* 288. — *Wel.* 337.

C. Zběhowý anebo drábský traňk, ranník. Z kořene mnoholetého, mrcasatého wystupuje lodyha přímá, 4hraná, 6—8″ wysoká, chlupatá, jednoduchá a mnoho výběžkůw dlauhých, listnatých a na konci chomáč listowý nahoru a dolůw kořeny wyhánějících, třebas $1^1/_2$′ dlauhých, lysých, často mchem naběhlých; listy wejčitopodlauhlé, wykrajowané nebo wykrajowanozejkowané, ano i zejkowané, tupé, chlupaté, pak olysající, kořenowé a výběžkowé řapíkaté, lodyhowé sedawé, příkwětní sedawé, wejčité, jinak ostatním podobné, od dola nahoru se umenšující; kwěty w úžlabíčkách skládají přeslénky hořeji přiblížené w klas listnatý; koruny modré. — Na lukách a pastwinách. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Zahořklý a trpký druhdy se užíwal proti naplawici a krwotoku (Bugula, Consolida media).

Z. ywa. A. Chamaepitys *Schreb.* Teucrium Chamaepitys *Lin. Plenk t.* 473. *Fl. dan. t.* 733. *Hayn.* 8. *t.* 1. Iwa *Mat. Háj.* 279. Ywa *Mat. Wel.* 327. Borynka. Kořen letní, mrcasatě wětewnatý; lodyha rozewřenowětewnatá, rozestřená, asi 6″ dlauhá, tupě 4hraná, po 2 bocích střídawě dolůw chlupatá; listy na tré klané, úkrojůw čárkowitých, tupých, lodyhowé dolů jakoby w řapík zaužené, příkwětní sedawé, wšecky chlupaté; kwěty ojedinělé, w úžlabíčkách sedawé, střídné; kalichy chlupaté: uštůw wejčitokopinatých, ostrých; koruna kalichu mnohem wětší: pysk dolení weliký, 3laločný, žlutý, u prostřed červeně zkropený: laloku prostředního obsrdčitého, pobočních mnohem menších, podlauhlých, tupých; trubka u wnitř při wýniku tyčinek opatřená kraužkem z chomáčůw chlupowých; twrdky na příč swraskale brázdičkowané. — Na polích a rolích wápnatých po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w červnu až do jeseně. ☉.

Zapáchá pryskyřicí asi jako borowice; chuti jest hořké a kořenné; píwal se co thé proti duším.

Z. pížmowý. A. Iva *Schreb.* Teucrium Iva *Lin. Cav. ic.* 2. *t.* 120. Kořen letní, silný, dřewnatý; lodyha wětewnatá, rozprostřená s wětwemi wzstaupawými, celá bíle a hustě chlupatá, asi jedné pídi dlauhá: listy husté, sedawé, čárkowité, po kraji podchliplé, celé nebo zpředu zubaté, na líci srstnaté, na rubu bělawě plsťnaté, asi 1″ dlauhé, tupé; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, nejkratčeji stopkaté; kalichy běloplsťnaté: zubůw wejčitých ostrých; koruny růžowé; twrdky černé, ďubkowanoswra-

skalé. — Na škrobotinách w Ewropě nejjižnější a Berbersku. Kwěte w květnu a červnu. ⊙.

Západu jest ještě kořennějšího nežli předešlý a potřebuje se we wlasti taktéž.

www.libtool.com.cn

Ožanka. Teucrium. Gamander.

Koruna pysku hořeního 2dílného: ušťuw na kraj pysku doleního postawených, tudyž štěrbina na místo pysku hořeního a pysk dolení 5laločný; trubka u wnitř nahá. Tyčinky přiblížené, ze štěrbiny pysku hořeního čumicí; prašníky pytlíčkuw na dél štěrbinau společnau pukajících.

O. hrozníčkowá. T. Botrys *Lin.* Chamaedrys *Lob. ic.* 385. *Mill. ic.* 264. Iva moschata *Riv. mon. t.* 14. Ožanka menší samice *Mat. Wel.* 288. *c.* Kořen letní, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 1′ wysoká, tupě 4hraná, wětewnatá, jako ostatní zelené částky chlupatá; listy řapíkaté, obwodem wejčité, dwakrát protisečnolalokaté: úkrojuw auzce kopinatých, ostraunkých; přesléнky 6—2kwěté; stopky 1kwěté; kalichy břichaté, dwakrát delší nežli stopečka, 2pyské: pysk hoření o zubech 2, dolení o 3, wšech 3úhlokopinatých, ostrých, stejných; *koruna* růžowá, kalichu dwakrát delší: laloky pysku *hořeního* a poboční doleního ostré, prwní menší. — Mezi obilím a po kraji rolí w Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w lipnu až do jeseně. ⊙.

Nať jest dosti kořenná a potřebowala se k léčení zimnic a k posilowání.

O. kočičí. T. Marum *Lin. Hayn.* 8. *t.* 2. *Düsseld.* 4. *t.* 21. Marum *Mat. Wel.* 256. Kocanka, kočičí zelí. Kříček 1—1½′ wysoký, přímý, welmi wětewnatý, rozhy mnohé, tenké, přehustě bílé a nízce plsťnaté; listy řapíkaté, drobné, sotwa 4‴ dlauhé, wejčité, po kraji nejcelejší, nad dolejškem podchliplé, na líci našediwělé, zelené, na rubu bělopilsťnaté: řapík o polowičku kratší listu; kwěty ojedinělé w úžlabičkách hořeních listuw menších nežli rozhowé dolejší, na začátku dělající malý strbauk, který pak prodlužuje se w hrozen jednostranný, řídký, 1½palečný; stopky kratší listu, plsťnaté a chlupaté, šedé, 2pyské, pysku hořeního o zubech 2, doleního o 3, wšech stejných, trojúhlých, ostrých, rownych; koruna nachowá, wně chlupatá: pysk hoření hluboce rozdělený, lalokuw kopinatých, ostrých; pysk dolení 3laločný: lalokuw pobočních mnohem menších nežli hornopyskowé, prostřed-

Řád 157.

SPORÝŠOWITÉ. *VERBENACEAE.*

Kalich prostý, stálý, kraje zubatého nebo děleného, stejného nebo nestejného. Koruna podplodní, trubkowitá: kraje na čtwero neb na patero klaného, obyčejně nestejného nebo 2pyského. Tyčinky 4, dwojmocné nebo 2; prašníky 2pauzdré, štěrbinama na dél pukající. Waječník 2—4pauzdrý: pauzder obyčejně 1—2waječných, waječka přímá. Čnělka konečná, s bliznau celau nebo 2laločnau. Plod peckowicowitý, obsahující 4 pecky 1semenné nebo na 4 twrdky rozpadající. Semena docela nebo skoro bez bílku. Kel rowný, kořinku doleního.

Stromy, kře, řídčeji byliny a zeliny; lodyhy mladé a rozhy čtyrhrané; listy střídné nebo přesleněné, jednoduché, celé nebo dělené (dlanité, wyštěptané). Kwěty obojaké, obyčejně neprawidelné, úžlabíčkowé nebo konečné, ojedinělé nebo často strbaulené, klasené, hrozněné nebo chocholičené.

Dosawád jest 450 rodůw známých (dle některých w 36 pokoleních, dle jiných w 34 rozdělených), ježto nejwětším dílem rostau mezi obratníkoma, přemálo jich w mírných končinách, w Ewropě jižné 4, w prostřední a sewerné ale jediná zbywá. Mezi nimi jest mnoho kořenných, a tudy ožankowitým podobných; obyčejně přewládá wytaženina hořká a třislowina. Některé se potřebují w lékařstwí; málokteré owocem prospiwají, jiné poskytují dříwí.

Sporýš. Verbena. Eisenkraut.

Kalich trubkowitý, 5zubý. Koruna řepicowitá: kraje 5laločného, úkosného, skoro 2pyského. Tyčinky 2—4, w trubce zawřené, pod wěncem chlupatým, ústí zawirajícím ukryté. Waječník podlauhlý. Plod uzránim rozdělující se na 4 twrdky.

S. pospolitý. V. officinalis *Lin. Schk. t.* 3. *Hayn.* 5. *t.* 42. Werbena *Mat. Háj.* 321. — *Wcl.* 380. Železník, sporýš. Kořen mnoholetý; lodyha wztyčená, 1—2′ wysoká, 4hraná, nahoře wětewnatá; listy střídné, wejčitopodlauhlé, zaužené w řapík krátký, široký, hluboce na tré klané, úkrojům střihaných a zejkowaných, mdle zelené, příswraskalé, obak štětinkami krátkými, tuhými šerpiwé; kwěty na konci lodyhy a wětew dělají klasy předlauhé, autlé a tenké; listeny wejčité, zakončité, kratší kalichu, jehož zuby krátké, wejčité, ostré; koruny malé, bledě čerwené do lilákowa; kalichy plodonosné na osu přitlačené. — Na rumištích, podlé cest, plotůw, zdí, w

podnebí mírném všech skoro země dílův. Kwěte w červnu až do září. ♃.

Bylina druhdy w lékařství welmi wážená jest jediná z celého řádu až do prostřední Ewropy obytem sahající.

Wratiklas. Stachytarpheta.

www.libtool.com.cn

Kwěty dopola ponořené w ose ztlustlé, přídužnaté. Kalich a koruna jako předešlých. Tyčinky 4, jichž 2 hoření nemají prašníkův. Twrdky 2pauzdré.

W. jamaický. S. jamaicensis *Vahl.* Verbena jamaicensis *Jacq. obs.* 4. *t.* 85. Kořen letní; lodyha dole dřewnatá, rozdělená na wětwe roztraušené, rozewřené, krátkými chlupy srstnatá; listy střídné, řapíkaté, kopisťowitowejčité, ostře pilowané, srstnaté, asi 2″ dlauhé; kwěty na konci lodyhy a wětwí její rozpostawené w klas 6—9″ dlauhý, štíhlý, nejjednoduššího, lysý; listeny lysé, střechowité, kopinaté, praužkowané, hrotité, po kraji uzaunce obraubené; koruny modrawé. — W Americe jižné, na Jamaice, Domingu.

We wlasti potřebují zpařeninu z listův k wyhánění potu, též proti hryzení, zacpání a wodnotělnosti.

Klapaurek. Lippia. Lippie.

Kalich 4—5zubý, pak 2chlopný. Koruna trubky nahoře rozšířené: kraje 2pyského, rowného: pysku hořeního wykrojeno2laločného, doleního na tré klaného. Tyčinky 4, dwojmocné, zawřené. Blizna úkosně hlawkowitá, pořídku čárkowitá, úkosná. Peckowice malá, wyschlá, kalichem 2chlopným zastřená, 2pauzdrá, na dwé dělitelná: pauzder 1semenných.

K. citrowonný. L. citridora *H. B. et Kunth.* Aloysia citriodora *Orteg.* Verbena triphylla *Herit Stirp.* 1. *t.* 11. Křiček ozdobný, wydáwající silný zápach citronem. Kmen tenký, autlý, málo čárkowaný, lysý, asi 2′ wysoký, popelawý, rozhy obyčejně střídné, tenké, rozewřené; listy přesleněné, trojnaté, kratičce řapíkaté, kopinaté, ostré, lysaunké, nejcelejší, po kraji šerpiwaunké, rownoběžně žebernaté, 2″ dlauhé; kwěty bílé nebo malíčko nachowé, na konci rozeh w latu rozpostawené, jejíž wětwe přesleněné a nejdolejší úžlabičkowé; každý kwět opatřen listenem malým, ostrým; kalich trubkowitý o zubech 4, drobných; koruna malá, o 5 uštech krátkých, tupých, stejných. — W Pernwii. Kwěte w dubnu až do září. ♄.

Listy čerstwé a suché potřebují na místo kůrky citronowé do punče; slaužíí co čaj čínský; též k okořeňowání smetany na cukrowí.

K. sladký. L. dulcis. Jest malý kříček, jehož rozhy, listy, listeny a kalichy obrostlé jsau žlázkami drobnými, sedawými, lesklými, wypocujícími šťáwu co med sladkau, prsty oslazujíci.

www.libtool.com.cn

Osinokalich. Tamonea. Tamonea.

Kalich o 5 zubech šídlowitých. Koruna trubkowitá, dole nafauklá, w ústí zaužená: kraje o 4 nebo 5 lalocích nestejných; tyčinky 4, jichž 2 kratší neplodné. Blizna 4laločná. Peckowice wyschlá; pecka kulowatá, ze 4 dílů 1semenných složená.

O. kolcatý. T. spinosa *Swartz.* Verbena curasavica *Lin.* Zapania curasavica *Lam. t.* 234. *f.* 4. Zelina; lodyha přímá, autlá, přewětewnatá, asi 3′ wysoká, skoro 4hraná; listy střídné, řapíkaté, malé, lysé, wejčité, zakončité, drobně a ostře pilowané; řapíky krátké; kwěty na hroznech úžlabíčkowých, střídných, řídaunkých; stopky tenké; stopečky kratičké; kalich se zuby dlauhým kolcem ukončenými; koruna pěkně modrá; peckowice wyschlá o 4 pauzdrách a semenech, jichž 2 obyčejně pomotají. — Na Kurasau, Antigui a Karybejich.

Listy kořenné potřebují na místo čínského čaje.

Libor. Lantana. Lantane.

Kalich překrátký, nepatrně 4—zubý. Koruna řepicowitá: trubky tenké, nakřiwené, nafauklé, kraje 4laločného, nestejného: tyčinky 4, dwojmocné, w trubce zawřené. Čnělka hákowitá. Pecowice dužnatá, s peckau o 3 pauzdrách, jichž dolení bywá prázdno, ostatní 1semenná.

L. obecný. L. Camara *Lin. Lam. t.* 540. *f.* 2. Keř třebas 6′ wysoký, přímý, bezbranný, wždy zelený; wětwe čtyrhrané, rozewřené; listy wejčité, zubaté, swraskalé, na rubu bělopliśnaté, 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty rozwijející se žluté, pak pomerančowé a konečně šarlatowé jsau nahlaučené w strbauly zakulatélé, na stopkách úžlabíčkowých; listeny auzké, malé. — W Americe jižné. Kwěte w kwětnu až do září. ♄.

Listy woní a chutnají kořením, we wlasti slaužíí k dělání kapelí posilujících na místo melisy a máty.

L. kolcatý. L. aculeata *Ait.* Viburnum *Plak. alm.*

t. 233. *f.* 5. Keř 4½′ wysoký, wšude mrtnatý; wětwe 4hrané, po hranách ozbrojené kolcemi nejkratšími, podhnutými, roztraušenými; listy wejčité, přísrdčité, dole ostré, na konci zakončité, šerpiwé, na rubu měkkaunké; strbauly polokulowaté, na stopkách předlauhých; listeny drobné, prchawé; kwěty žluté, pak čerwcowé. — W Americe horké. ♄.

Užitek jako předešlého.

L. čajowý. L. pseudothea *Hillair. pl. us. t.* 70. Keř 5střewičný, chlupatý, lepkawý; wětwe oblé; listy podlauhlowejčité, dole klínowité, zejkowané, 2″ dlauhé, 1″ široké; kwěty na strbaulech s listeny srdčitými. — W Minas-Geraesu w Brasilii. Kwěte w březnu. ♄.

Listy welmi kořenné potřebují we wlasti na místo čínského čaje.

Dřmek. Vitex. Müller.

Kalich 5zubý. Koruna 2pyská: pysk hoření na dwě klany, dolení 3laločný: laloku prostředního nejwětšího, často na dwě klaného. Tyčinky 4, dwojmocné, čnějící. Peckowice kulowatá: pecka 4pauzdrá, 4semenná.

D. obecný. V. Agnus castus *Lin. Lam. t.* 341. *Plenk t.* 510. *Schk. t.* 177. Wrba mořská, strom Abrahamův, jinak drmek *Mat. Hdj.* 52. — *Wel.* 60. Keř 3—12′ wysoký, přewětewnatý; rozhy 4hrané a jako ostatní částky zelené, kromě líce listního, šediwě plstnaté: listy střičné, dlauhořapíčné, pětěno- nebo sedmenoprstnaté: lístky kopinaté, zakončité, nejcelejší, na líci tmawě zelené, na rubu docela plstnaté; přeslénky rozpostawené na klasech konečných, přetržených; kalich zubův překrátkých; koruny fialowě náčerwené, wně bělawě plstnaté; peckowice menší zrna pepřowého, dole kalichem obklíčená, černawě šedá. — Podlé potokův, na wlhkých místech, po skalách a písčinách na pomoří w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do září. ♄.

Peckowice ostré, kořenné potřebují we wlasti jako koření kuchyňské. Druhdy netoliko peckowice anobrž i listy w lékařstwí byly welmi wážený; o prwních domnímali se, že mohau tělesné žádosti zkrocowati.

D. sochatý. V. trifolia *Lin.* Lagondium vulgare *Rumph* 4. *t.* 18. Caranosi *Rheed.* 2. *t.* 10. Keř 3střewičný, z několika kmenův složený; rozhy mnohé, hebké; listy trojeno- pětěnoprstnaté: lístky wejčité, ostré, nejcelejší na rubu šediwé, 2—3″ dlauhé, 1″ široké,

jichžto dwa postranní, řapíku nejbližší jsau menší; květů 5—9, wrcholičených, dohromady latu skládajících, stopečky sochaté. — W Indii wýchodní we wšech plotech jako u nás bez černý, w písku, rumu, okolo domův. Kwěte pořád. ħ.

Celý keř woní kořením asi jako flastr komonicowý a šalwějowý; listy ostrá a hořké snešením černají; owoce pro palčiwost a ostrost nepotřebuje se u wnitř, anobrž wně we flastrech, obkladech a kaupelích; keř před domem, w němž někdo nemocen, zapalují, aby zlé duchy kauřem zahnali. Kořen wyhání hlísty; olej z něho proti podagrám.

www.biblio.com.cz

Kozlowoň. Premna. Premna.

Kalich 2laločný, 8zubý. Koruna trubkowitá, 2pyská: pysk hoření o 2 lalocích, dolení o 3. Tyčinky 4, dwojmocné, čnící. Blizna na dwé klaná. Peckowice kulowatá, 4pauzdrá, 4semenná, pecka u prostřed prowrtaná.

P. celolistá. P. integrifolia *Lin.* Cornutia corymbosa *Burm ind. t.* 41. *f.* 1. Folium hirci *Rumph* 3. *t.* 131. Strůmek asi našemu bezu červenému podobný, sotwa wyšší limaunu; kmen ztlauští muže; wětwe oblé, beze dřeně; listy nejcelejší, střičné, rozdílné welikosti a twářnosti, některé srdčité, 7″ dlauhé, 5″ široké, jiné okrauhlé, menší, obyčejně rozežrané; lata wrcholičnatá, konečná; peckowice větší, černá, šťáwnatá; pecka hranata, 4pauzdrá, se skořápkau kruchau. — W Indii wýchodní okolo wesnic. Kwěte skoro pořád. 5.

Listy, když na ně slunce swítí, wydáwají puch kozlowinau. Dřiwí jest žluté co wosk, obyčejně dauptaté, jako wrbowé. Z tuhé kůry dělají lýčí. Kozy a owce rády žerau list, anobrž i waří se jako wařiwo, obzwláště s rybami. Kořen, chuti a západu kořenných, potřebují k posilňowání žaludka, a dobýwají z něho jakož i z kůry silici; list proti bolení hlawy.

Hauselnice. Citherarylon. Geigenholz.

Kalich zwonkowitý, 5zubý. Koruna nálewkowitokolowitá: uštův přistejných. Tyčinky 4—5, krátké. Blizna hlawkowitá. Peckowice s peckama 2pauzdrýma, 2semennýma

H. popelawá. C. cinereum *Lin.* C. teres *Jacq. am. t.* 118. Strom přímý, košatý, wětewnatý, 15—20′ wysoký, sázený ozdobný; kmen oblý, nejwýš 1′ tlustý; listy kopinaté, podlauhlé, zakončité, celé, lesklé, obyčejně střičné, někdy střídawé, neřídko trojnaté, rozdílně welikě, obyčejně delší půl střewíce; řapíky míwají na

lici několik ďubek a žlaz, z mládi ronících med po kapkách: kwěty drobné, hojné; koruny bílé, wonné, na krátkých stopečkách; peckowice šťáwnaté, lesklé, měkké, zakulatělé, dříwe červené, pak černé. — W Americe jižné. 5.

We wlasti dělají z něho aleje.

www.libtool.com.cn

H. ocasatá. C. caudatum *Lin.* C. erectum *Jacq. rar. t.* 501. Strom přewysoký, 60střewičný; kůra šediwá, po kusech se olupující a dolůw wisící jako konopí; rozhy oblé; listy na rozhách směstnané, eliptičné nebo obwejčité, wykrajowané, tupé, nejcelejší, 3½″ dlauhé, 1½″ široké, řapíkaté; kwěty bílé, nejwonnější, rozpostawené na hrozny dlauhé, konečné, přímé nebo wisuté; kalichy přízubaté; peckowice žluté, uzralé černé, s nemnohau dužninau a welikau peckau. — Na Jamaice. 5.

Dříwí potřebují k stawění domůw a k dělání hausli, odkud pokolení to jméno dostalo.

Blahokeř. Clerodendron. Loosbaum.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný. Koruna trubky nitowité, kraje 5dílného, stejného. Tyčinky 4, dwojmocné, nejdelší, mezi laloky čumící. Peckowice o 4 peckách 1semenných, 1pauzdrých.

B. obecný. C. fragrans *Vent. malm. t.* 70. Volkamera japonica *Jacq. schoenb. t.* 338. Strom ohrošilý, ztepilý, košatý; rozhy smačknuté, na konci latněné; listy střídawé, řapíkaté, dokonale srdčité, zakončité, žebernaté, na rubu bledší, lysé, dolení 1′ dlauhé, 1 pid široké, hoření zponenáhla se umenšující a tupnaucí; řapík listůw wětších listu delší, pidowý, menší palečný; kwěty na rozhách konečné, hrozněné; listen pod wšakau stopečkau šidlowitý, ojedinělý, kratší nežli stopečky, kteréž jednoduché, jednostranné, 1kwěté, přímé, caulowé; kalich náryšawý, 5dílný: uštůw dole rozewřených, poddutých, kopinatých, osinatých; koruna trubky wálcowité, kalichu dwakrát delší, nachowé, kraje 5dílného, přistejného, trubky kratšího, wně nachowého, u wnitř bílého; tobolka zwící šwestky, wejcowitá, 4brázdá. — Na Žapanu. 5.

U nás w zahradách, kdežto sotwa dospíwá wýšky 2 loket. Kwěty obzwláště nočního času wydáwají zápach líbezný, sambukowému podobný.

Teka. Tectonia. Thekbaum.

Kalich zwonkowitý, na patero klaný, pak nafauklý. Koruna skoro kolowitá: kraje přístejného, 5laločného. Tyčinek 5—6. Blizna na dwé klaná. Peckowice wyschlá, korkowitá, w kalichu zpuchýřowatělém zawřená, s peckau 4pauzdrau, tolikéž semen obsahující.

T. holemá. T. grandis *Lin. Roxb. t.* 6. Jatus *Rumph* 3. *t.* 18. Theka, tekka *Rheed.* 4. *t.* 27. Strom wšech známých nejwyšší,; kmen přímý, přetlustý; dřiwí twrdé, celistwé; kůra nerowná, tlustá, šediwá; wětwe rozkladité; rozhy čtyrhrané, klaubnaté, na konci popelawé; listy střičné, mírně řapíkaté, 3′ dlauhé, 20″ široké, nejodstálejší nebo skoro wisuté, podlauhlowejčité, dole zaužené, w řapík ztenčené, nejcelejší, ostré, tmawě zelené, bělawě tečkowané, na rubu šerpiwé, rownoběžně žebernaté; kwěty na latách krásných, obšírných, konečných, nejrozewřenějších, jejichžto wětwe wždycky střičné, šedopopelawé; listeny střičné, sedawé, kopinaté, ostré; kwět každý na stopečce; kalich plstnatý, šedopopelawý, zwonkowitý, o lalocích 5, někdy 6 wejčitých; koruna bělawá, wonná, sotwa delší kalichu, wně pýřitá, drobně černotečkowaná; waječník bílý, obkličený obrubau žláznatau; peckowice zwíci ořechu, w kalichu stálém; pecka zakulatělá, ukončená bradawicí. — W Indii wýchodní, Malabaru, Koromandelu, na Ceylonu, Žáwě we hwozdech. Kwěte pořád, obzwlášte w srpnu a září. Mnoho let trwá. 5.

Dřiwí jeho jest přetwrdé, žlutawě merhowané, jako dubowé, silně woní, nesnadně se štípá, dlauho trwá a we slané wodě není červům podrobeno; protož welmi užitečno k stawění korábův. Nejwíce ho přichází z Pegu po řekách. Indowé také ho potřebují k stawění domův a chrámův, k nimžto jiného dřiwí neberau. Strom také jinak jest užitečen. Kořen na prach roztlučený proprawuje krew; listy mladistwé, nakyslé a nahořklé jedí, též s cukrem shotowují syrup na bedélky; šťawau citronowau potřené zčerwenalé přidáwají do wšech barew na přízi a tkaniny, protože barwa jimi nabýwá bytelnosti. Kwěty s medem zwařené užíwají proti wodnotělnosti; z plodův roztlučených shotowují mast na líšeje. Dřiwí prý má moc napraswowati wodu zkaženau, protož plawci čínští a Malajští ji tolikě w nádobách z něho udělaných chowají.

Krasoplodka. Callicarpa. Schönberg.

Kalich zwonkowitý, na čtwero klaný. Koruna prawidelná, na čtwero klaná. Tyčinky 4, stejné, dlauhé. Bliana hlawkowitá. Bobule 4pauzdré, pauzder 1semenných.

K. obecná. C. americana *Lin. Lam. t.* 69. *f.* 1. Burchardia *Duham.* 1. *t.* 44. Keř pěkný, skoro zwýší muže; rozhy smačknutičké, bělawě plsťnaté; listy střičné, řapíkaté, wejčitokopinaté, pilowané, píďowé, na líci po žebrách, na rubu wšude plsťnaté, 5″ dlauhé, 2½″ široké; laty úžlabíčkowé, sochaté, sotwa zdéli listu, plsťnaté; listeny drobné, šídlowité, u každé rozpory střičné; kalich wálcowitý, sotwa 4zubý, hladký; koruna nálewkowitá, na čtwero klaná: tyčinky nitek wlasowitých, koruny dwakrát delších; čnělka wlasowitá s bliznau hláwkowitau, tupau. — W Karolině, Wirginii. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

Listy, nepochybně zpařenipu z nich, podáwají prospěšně proti wodnotělnosti.

Kozomil. Aegiphila. Ziegenstrauch.

Kalich zwonkowitý, 4zubý. Koruna nálewkowitá; trubka dlauhá, kraj 4laločný. Tyčinky 4 stejné, dlauhé. Čnělka do pola rozštípená. Bobule 4pauzdrá, pauzder 1semenných, pometáním 2pauzdrá.

K. stromowitý. Ae. arborescens *Willd.* Manabea arborescens *Aubl. t.* 24. Strom kmenu 8—10′ wysokého, 8″ tlustého, wětwí střičných, uzlatých; listy podlauhlé, zakončité, lysé, 4″ dlauhé, 1½″ široké; wrcholíky strbaulené, sochaté, úžlabíčkowé; kwěty bílé; plody kulowaté, žluté, zwící hrachu, pometaním 2pauzdré, 2semenné. — W lesech kajenských a guianských. 5.

Dřewí jeho snadně se štípá a slauží k dělání šindelůw a trhanic na lepenice.

K. léčiwý. Ae. salutaris *H. et. Bonpl.* Keř; rozhy náoblé, nahnědlé, měkce a škohlawě plsťnaté; listy křížmostojné, na řapících 2—3‴ dlauhých, pýřitých, eliptičné, ostré, celé, blanowité, síťowitě žebraté, ostré, na líci škohlawé, na rubu šediwě pýřité, 3—4″ dlauhé, 2—3″ široké; laty konečné, sedawé; 2″ dlauhé, listenaté, složené z wrcholíkůw střičných, odstálých; kalichy pýřité, zubůw překrátkých, ostrých; koruna nálewkowitá, žlutá: trubky třikrát delší kalichu, uštůw wejčitých, ostraunkých; tyčinky a čnělka nejdelší. — W lesech nad Orinokem na pomezí brasilském a guianském. Kwěte w červnu. ♄.

Wšecky jeho díly smrdí hnusně; zwařenina z rozeh a listůw pitá pomáhá proti uštknutí jedowatých hadůw.

Řád 158.

STRBAULATCOWITÉ. *SELAGINEAE.*

Kalich prostý, stálý, pošwowitý nebo trubkowitý, 3—5zubý nebo tolikéž dílný, někdy 2lupenný. Koruna podplodní, trubkowitá: kraje na čtwero neb patero klaného, obyčejně nestejného, 1—2pyského; též řepicowitá. Tyčinky 4, 2mocné, řídko 2; prašníky 1pauzdré, štěrbinau na dél pukající. Waječník 2pauzdrý: pauzder o 1 waječku wisutém. Čnělka konečná; blizna celá. Plod wyschlý, 2pauzdrý nebo (zakrsáním a pometáním) 1pauzdrý, 2—1semenný; plod někdy se rozsýpá na 2 twrdky. Semena bílečnatá. Kel osní, rowný, oblý s kořínkem hořením.

Kře, byliny, zeliny. Listy střídawé nebo nejdolejší střídné, jednoduché, nejcelejší nebo zubaté, střídané, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně neprawidelné, na klasech, řídko wrcholících konečných, listenatých.

Počítají sem asi 50 rodůw (w 6—7 pokoleních) toliko na Předhoří dobré naděje rostaucích, o jejichžto wlastnostech nic není známo.

Strbaulatec. Selago. Selago.

Kalich obyčejně na patero klaný. Koruna řepicowitá, trubky tenké, kraje přistejně na patero klaného. Tyčinky 4, 2mocné. Blizna jednoduchá. Plod rozsýpá se na dwě twrdky.

St. obecný. S. corymbosa *Lin. Comm. hort.* 2. *t.* 20. Kříček malý, asi 1′ wysoký, kmeny přímé, tenké, jednoduché nebo nahoře wětewnaté, pýřičkowané; rozhy krátké, střídawé, nahlaučené; listy po swazcích roztroušené, jednoduché, čárkowité, přeauzké, skoro niťowité, pýřičkowané, tupé, sedawé, 3—4‴ dlauhé, přemnohé; kwěty na chocholících malých, hojných; kalich welmi malý, o 5 lalocích čárkowitých, rownych, přistejných, hnědých, brwitých, opatřený listeny čárkowitými, poddutými, brwitými; koruna bělawá; trubky autlé, málo delší kalichu, kraje o 5 lalocích nestejných, podlauhlých, tupých; čnělka křiwá, skoro zdélí koruny. Kwěte w lipnu. ♄.

Owláčka. Hebenstreitia. Hebenstreitia.

Kalich pošwowitý, z předu na dél rozštípený; koruna 1pyská, po jedné straně rozštípená, 4laločná. Tyčinky 4, 2mocné. Plod rozsýpající se na 2 twrdky.

O. zubatá. H. dentata *Lin. Lam. t.* 571. Kříček 1-střewíčný; kmen přímý, oblý, přewětewnatý; rozhy přetenké, nejjednodušší; listy roztraušené, přeauzkočárkowité, šídlowité, řídkozubé, maličko brwité nebo mrtnaté; kwěty drobné, bělawé, na klasu sedawém, hustém, přímém, konečném, 2—3″ dlauhém, opatřeném listeny skoro střechowitými; koruna zdělí listenu, dole až do pola rozštípená: pysk plochý, podlauhlý, se skwrnau pěknau pomarančowau. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w únoru až do listopadu. ♄.

Linné wyprawuje, že kwět její ráno nemá zápachu, w poledne že smrdí, k wečeru ale že woní bazalutami.

Řád 159.

WAUSATCOWITÉ. *MYOPORINAE.*

Kalich prostý, 5dilný, stálý. Koruna podplodní, trubkowitá: kraje 5laločného, přistejného nebo 2pyského. Tyčinky 4, 2mocné. Prašníky 2pauzdré: pauzder štěrbinau na dél pukající. Waječník 2—4pauzdrý: pauzder 1—2waječných; waječka wisutá. Čnělka konečná; *blizna* obyčejně celá. Peckowice šťáwnatá nebo wyschlá; *pecka* 1—2pauzdrá. Semeno bílečnaté. Kel osowý, rowný, oblý, kořínku hořeního.

Kře. Listy střídawé nebo stříčné, jednoduché, celé nebo nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně neprawidelné, ojedinělé, úžlabíčkowé.

Dosawád znají toliko 25 rodů (w 5 pokoleních) na Nowém Hollandu a Ostrowech jižnomořských. O wlastnostech a užitku jejich nic newíme.

Wausatec. Myoporum.

Kalich stály, na patero klaný. Koruna skoro řepicowitá: trubka krátká; kraj o 5 lalocích stejných. Tyčinky 4, 2mocné, někdy i pátá, přeřídko plodná. Blizna tupá. Peckowice o 2—4 pauzdrách 1semenných.

W. waječný. M. ellipticum *R. Brown.* Pogonias glabra *Bot. rep. t.* 283. Andrewsia glabra *Vent. malm. t.* 108. Keř 3—4′ wysoký; kmen přímý, rozdělený na wětwe střídawé, odstálaunké, listnaté; listy střídawé, řapíkaté, wejčitokopinaté, lesklé, nejcelejší, na rubu posypané tečkami drobnými, bělawými; řapík klaubnatý; kwěty úžlabíčkowé, wisuté, bělawé, prostředně weliké; kalich lysý o 5 uštech čárkowitých, ostrých; koruna

[illegible] [illegible] kalichu, a vnitř přitá: trubka [illegible] kalichu asi zavřené cuttinem; kraj o 5 lalocích [illegible], zavrasmenych; tyčinky zdeli trubky koruny; [illegible] kalichem zavřená, s peckau o 4 pauzdrách [illegible]. — Na Novém Hollandu.

www.libtool.com.cn

Řád 160.

SASAMOWITÉ. *SESAMEAE.*

Kalich prostý, 5dílný nebo na patero klaný, přistojný, stálý. Koruna podplodní: kraje na patero klaného, 2pyského, ústí rozšířeného nebo břichatého. Tyčinky 4, dwojmocné s kyptem páté. Prašníky 2pauzdré: pauzder rownoběžnými štěrbinami pukajících. Waječník na temě žláznatém, 2— nebo (na pohled) 4—8pauzdrý: pauzder 1— mnohowaječných, s waječky wzstaupawými, řídko wisutými. Čnělka konečná; blizna na dwé neb čtwero klaná. Plod: peckowice wyschlá nebo tobolka chlopnatá, často měkkoostenná nebo kolcatá, 2—4—8-pauzdrá, chudo— mnohosemenná. Semena bezbílečná. Kel rowný, kořínku doleního, pořídku hořeního.

Zeliny. Listy obyčejně střídné, jednoduché, celé, bezpalisté. Kwěty obojaké, neprawidelné, ojedinělé w úžlabíčkách.

Řád ten posawád sestáwá z 24 rodů (w 7—8 pokoleních), které wětšiny obywají končiny meziobratníkowé. W nich převažuje olej, a některé pro semeno olejnaté jsau we wlastech swých welmi důležitými.

Ostrěn. Pedalium. Fussangel.

Kalich 5dílný, nestejný. Koruna přítlamatá, zwonkowitá, nestejně 5laločná. Tyčinky nitek wausatých, pá[illegible] hoře. Peckowice wyschlá, korkowitá, čtyrhraná, kolcatá, po [illegible] 2pauzdrá, 2semenná.

[illegible] *P. murex Lin. Lam.* t. 538. *Gaert.* t. 58. [illegible] 1. Zeliny; kořen skoro jednoduchý; listy střídné, [illegible] chobotnatostřihané a blinowým [illegible] 2" široké; řapíky skoro zdělí li[illegible] [illegible] 5žlabičkowýma; kwěty oje[illegible] [illegible] 5četné; kalich malý, roz[illegible] [illegible] kořeni kratší; koruna ne[illegible] [illegible] dost weliká; tyčinky [illegible] prašníky srdčité, malau [illegible] [illegible] prašník přemalý;

peckowice 1″ dlauhá, wejcowitá, jehlatcowitá, korkowitá, 4hraná, po hranách trnatá; pecka tuhými wlákny přikrytá, 3pauzdrá nebo pometáním 2pauzdrá; semena w každém pauzdru 2 wejcowitá, w míšku zawřená. — W Malabaru na Ceylonu w půdě písčité. Kwěte w srpnu a září. ☉.

www.libtool.com.cn

Celá rostlina obzwláště za kwětení wydáwá silný a welmi nepříjemný zápach příšmem. Wodu zesliznacuje, bywši s ní třepána, takže jako bílek newařený wyhlíží. Šťáwu z ní, též i semeno sliznaté, užíwají proti neduhům plic a austrojůw močowých.

Kujeta. Crescentia. Kürbisbaum.

Kalich 2dílný, stejný. Koruna neprawidelná, přízwonkowitá: trubka krátká, břichatá; kraj rowný, o 5 uštech nestejných. Tyčinky 4, dwojmocné. Blizna hláwkowitá, 2čepelná. Bobule nožičnatá, twrdokorá, 1pauzdrá, u wnitř dužnatá, semena mnohá w dužnině hnízdící.

K. kraboplodá. C. Cujete *Lin. Jacq. am. t.* 111. Cujete *Plum. ic.* 109. Couis, choyne, cujete, machamona, calebasse, baya. Strom jako jabloň, 20—30′ zwýši; kmen dosti tlustý, křiwý; dřiwí bílé, hauževnaté; kůra rozsedalá, šediwá, wětwe dlauhé, mnohé, skoro rownowážné, málo rozdělené; listy obyčejně nahromaděné okolo bakul, sedawé, 6—8″ dlauhé, 1″ široké, kopinaté, dole zaužené, na konci zakončité; kwěty bílé, ojedinělé, po dél wětwí rozpostawené, 1½″ dlauhé, smradlawé, asi jako tykwowé wyhlížející, zeleně často červeně a žlutě peřesté, newadnaucí nobrž hnijící; stopky tlusté, wisuté; tyčinky 4, někdy ještě pátá neplodná nebo plodná; plod přewelký, po twaru podobný tykwím láhwowým, wejcowitý, zakulatělý, oděný korau twrdau, dřewnatau, zelenau, naplněný dužninau bílau, náwinnau, w níž mnoho semen drobných, smačknutých, srdčitých. — W Mexiku, Guianě, na Antilách, Domingu. 5.

Jsau dwoje odrodky:

α. Listy kratší klínowité, plody wejcowité nebo podlauhlé; *β.* Strůmek; wětwe roztraušené, listy chomáčené, čárkowitokopinaté, ½—2″ dlauhé, podobné welmi oliwowým, kwěty menší, plody sotwa zwící slepičího wejce.

Promyslnost Indianůw amerických použila pewnosti kůrky owoce kujetowého ku shotowení rozmanitého domácího nádobí, jako lahew, wědérek, mis, talířůw, lžic a j. K tomu cíli wyřezají dužninu, a aby ji docela odstranili, močí plody u wodě wřelé; pak kůrku obkládí a omalují indychem, orleánem a j. ozdobně; Karaibowé toliko z toho plodu mají wšecko drobné nádobí domácí; aby již na

stromě tvaru náležitého nabyl, obwazují jej násilně, když dopola dozrál. Negrowé w něm swé potrawy schowáwají, udělawše do něho díru, aby ruku prostrčiti mohli, kterau zandawají wšckem z téhož plodu udělaným. Anobrž waří w nich wodu. Karaibům plod slaužĭ k rozdílným powěrám; naplňují jej kukuřicí nebo drobným kamenĭm, přiozdobí peřím, napichnau na hůl, kterau do země zarazí. W bandách swých chowají s welikau počestností 3—4 kusy; domnáwají se, že mluwí s tupanem t. j. s jejich bohem a že dostáwají odpowěd, když rukama se dotýkají plodů a ony znějí. Zřečowé ztwrzujíce je w těch bludech přidáwají, že plody nabýwají wlastnosti nadpřirozených, když je podkuřují tabákem a jiným kadidlem. Dužnina z plodu jest také lékem proti rozmanitým nemocem, jako jest průjem, wodnatělnost, zhoštění, bolení hlawy, záraza od slunce. Syrup z ní udělaný prospíwá neduhům plicním. Dužninu usušenau jedí Negrowé. Ptáci silnozobí klnau plod a lakotně zobají dužninu.

Prodlužeň. Tanaecium. Tanaecium.

Kalich wálcowitý, uťatý. Koruna dlauhotrubá, kraje přistejného, na patero klaného. Tyčinky 4, dwojmocné, s kyptem páté. Blizna 2laločná. Bobule 2pauzdrá, mnohosemenná.

P. pnulý. T. Jaroba *Swartz.* Jaroba *Marcg. bras.* 25. *fig.* Casca amargosa *Piso bras.* 173. *fig.* Réwy mnohé, lysé, oblé, až na nejwyšší stromy se pnaucí jako břečtan; listy řapíkaté, dolení trojené, hoření dwojené, z konce řapíku společného wynikají rozwiliny, kterými rostlina se chytá stromůw; kwěty skoro ojedinělé; kalich podluhowatý, trubkowitý, uťatý na ústí; koruna asi 7″ dlauhá: trubky rowné, rozšířené w kraj o 5 lalocích skoro stejných, wejčitých; bobule weliká, 1′ dlauhá, dužninau naplněná. — W Brasilii a Indii západní. ♄.

Owoce jako kujety hruboplodé se potřebuje.

Sasam. Sesamum. Sesam.

Kalich 5dílný: ušet zadní menší. Koruna zwonkowitá: kraje 5laločného s lalokem dolením delším. Tyčinky 4, kratší nežli koruna, 2mocné, s kyptem páté. Tobolka 4brázdá, 4pauzdrá, skrze přehrádky pukající, 2chlopná, mnohosemenná; semenice pak prostá.

S. bílý. S. orientale *Lin. Lam. t.* 528. Sesamum *Burm. zeyl. t.* 38. *k.* 1. Kořen letní; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, nepatrně 4hraná, málowětewnatá, i s listím srstnatá; listy střičné, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, ostré nebo zakončité, brwité, nejcelejší nebo dolejší obdálně pilowané, hoření někdy střídawé; kwěty úžlabičkowé, ojedinělé, krátkostopkaté a podepřené listenoma a

žlazama žlutýma, prowrtanýma; kalich uštův kopinatých, brwitých; koruna 1″ dlauhá, bílá, pýřitá, náprstníkowé podobná, s ušty zaokrauhlými; tobolka delší 1‴ smačknuto— 4hraná, šídlowitě zakončitá; semena drobná, bledě žlutá nebo červenawě hnědá, lesklá. — W Indii východní, sází se w Levantu, Číně, Žapanu a Americe. Kwěte w lipnu. ⊙.

Ze semen wytlačují olej sladký (sirič, oleum sirgelim), jejž potřebují k pálení, k maštění jídel a w lékařství, obzwláště k natírání proti rozdílným bolestem.

S. černý. S. indicum *Rumph* 5. *t.* 76. *f.* 1. *Lin.* Welmi podobá se předešlému; lodyha přímá, wyšší (5—6′) wětewnatější, obyčejně lysá; listy dolení dlauhořapíkaté, pilowané, wejčité nebo kopinaté, zakončité, rozdělené na laloky 3 ostré, hoření podlauhlé, užší, celé nebo sotwa zubaté, střídawé, na řapících krátkých, w úžlabíčku (z něhož newychází kwět) opatřených žlázkama zakulatělýma, žlutawýma u prostřed prohlubenýma; kwěty úžlabičkowé, ojedinělé, mírně stopkaté, bílé, ponačerwenalé; tobolka ½″ dlauhá, plsťnatá, černá, na 2 díly se rozdělující; semena černá, jako cibulowá. — W Indii východní, kdežto jakož i w Egyptu a Indii západní se sází. ⊙.

Semeno toho rodů není tak olejnaté jako předešlé. Olej ale z něho takowým též způsobem potřebují. Olej oban též se potřebuje w lékařství na zhnětěniny, otoky, zapálené uši, oči, obzwláště proti hryzení a wyraženinám wšelikým. Též i nať co prostředek sliznatý se užíwá.

Rohuně. Martynia. Martynie.

Kalich na patero klaný, přistejný, listenoma opatřený. Koruna přízwonkowitá, kraje 5laločného, nestejného. Tyčinky 4, dwojmocné, s pátau neplodnau (bez prašníku). Blizna 2čepelná. Peckowice podluhowatá na konci w roh wytažená; pecka dřewnatá, 4pauzdrá: pauzder málosemenných. Semena wejčitá, smačknutá, nerowná.

R. obecná. M. annua *Lin.* M. proboscidea *Willd.* M. alternifolia *Lam. t.* 537. *f.* 2. Proboscidea Jussiaei *Mill. ic. t.* 286. Zelina; lodyha wětewnatá, rozestřená, dutá, 1′ wysoká nebo wyšší; listy dlauhořapíkaté, wšecky skoro střídawé, weliké, měkké, šedozelené, zaokrauhlé, dole srdčitě wykrojené, tupé, nejcelejší, lepkawochlupaté jako ostatní díly; kwěty zwonkowité, bělawé, u wnitř poseté tečkami pomorančowými a čárkami žlutými, rozpostawené na hrozny konečné; kalich o 5 lalocích

krátkých, s nejdolejším, nejodstálejším; listeny 2 s dolejškem kalichowým srostlé; blizna dráždítelná, sklopující se, bywši dotknuta; tobolka dřewnatá, 4″ dlauhá, ukončená rohem oblaukowitým, jenž jest dwojnásobný, když tobolka na polo rozpukla. — Na wysočině mexické, u nás w zahradách. Kwěte (we wlasti) w září, u nás w červnu až do srpna. ☉.

Lebuše. Craniolaria.

Kalich zwonkowitý, pošwowitý, 5zubý, rozštípený. Koruna trubky nejdelší; ústi zwonkowitého; kraje 2pyského: hořeního na dwé, doleního na tré klaného, s uštem prostředním širším. Tyčinky 4, dwojmocné, s kyptem páté. Blizna 2čepelná. Peckowice wejcowitá, ostrá; pecka dřewnatá, na konci krátce 2rohá, 4pauzdrá. Semena we wšakém pauzdru 4, často ojedinělá, wejčitá, smačknutínká.

L. jedlá. C. annua *Lin. Jacq. am. t.* 110. — *pict. t.* 106. Martynia annua *Ehr. pict. t. f.* 2. Kořen letní bílý, oblý, tlustý, dužnatý, málowětewnatý, sladký; lodyha uzlatá, rozestřená, lepkawochlupatá; listy weliké, stříčné, srdčité, ostře 5rohé; kwěty na hroznech konečných a úžlabíčkowých; kalich 1lupenný, wejčitopodlubowatý, na způsob pošwy po jedné straně na dél se otwírající, wně listenoma podlauhlýma opatřený: koruna bílá, nálewkowitá: trubka welmi dlauhá, tenká, válcowitá; kraj zwonkowitý, neprawidelný, u počátku znamenaný skwrnau černonachowau; tobolka krátká, ostatně jako předešlé. — W Americe jižné, okolo Kartageny. Kwěte w květnu až do srpna. ☉.

Kořen mrkwowitý, dužnatý, olaupaný jedí co wařiwo a s cukrem zawařují (Scorzonera).

Řád 161.

TRUBAČOWITÉ. *BIGNONIACEAE.*

Kalich prostý, rozklaný nebo rozdělený, řídko celý nebo pošwě podobný, stálý nebo padawý. Koruna podplodní, zwonkowitá, nálewkowitá nebo trubkowitá: kraj 4—5dílný, obyčejně 2pyský, w paupěti střechowitý, někdy zlomenořasnatý. Tyčinek obyčejně 5, jichž 4 nejwíce plodné, dwojmocné, pátá neplodná, kypetná, někdy žádna, někdy 3 pometajíce zůstawují 2 plodné. Waječník na temi podplodním, 1—2—4pauzdrý, mno-

howaječný. Čnělka o 2 bliznách. Tobolka 1—2—4pouzdrá, 2chlopná; přehrádka pak prostá. Semena mnohá, listowitě smačknutá a obyčejně křídlatá, bezbílečná. Kel rowný; kořínek záosní.

Stromy, kře, řídko zeliny nebo byliny, často točiwé anebo paulé. Listy střídné, peřené, dlanité, řídko jednoduché. Květy weliké, obojaké, obyčejně neprawidelné, na hroznech anebo latách složených, řídko ojedinělé.

Do toho řádu náleží wíce 200 rodůw (w 24—30 pokoleních) největším dílem mezi obratníkoma a hlawně w Americe rostaucích, odkud ještě na sewer a jih w dost široké pásmo sahají; w Ewropě, ani jediné není. O jejich wlastnostech w celku málo wíme.

Trubač. Bignonia. Trompetenblume.

Kalich zwonkowitý, 5zubý nebo řídko nejcelejší. Koruna trubky krátké; ústí zwonkowitého; kraje 5laločného, 2pyského. Tyčinky 4, dwojmocné, s kyptem páté. Blizna dwojčepelná. Tobolka luskowitá, 2pauzdrá: přehrádka s chlopněma rownoběžná. Semena 2řadá, střechowitá, mázdřitokřídlá, příčná.

T. korkowý. B. aequinoctialis *Lin.* B. bifolia *Plum. ic.* 55. *f.* 1. Keř pnauci se na nejwyšší stromy, se stromu na strom se wěšící, rozwilinatý; rozhy oblé, lysé; řapík krátký wybihající w rozwilinu dlauhau, jednoduchau; listy dwojené: lístky 4—5″ dlauhé, 1½—2″ široké, wejčitopodlauhlé, celé, lysé, náčeřité, lesklozelené; stopky obyčejně 2kwěté; kalich na patero klaný; koruna 3″ dlauhá, pomarančowá; tobolky předlauhé, čárkowité, smačknuté. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Z rew dělají košíky. Kůru hořkau a trpkau užiwají proti běhawce a suplawici.

T. křížový. B. crucigera *Lin.* B. scandens *Plum. ic. t.* 58. Keř pnulý, rozwilinatý: kmen točiwý, na příč rozříznutý kříž okazuje, do wýšky 20—40′ se pnauci, jakož i rozhy šerpiwý wywýšenými tečkami a pahrbečky; rozhy oblé, s 4 hranami auzce křídlatými; řapík krátký, rozwilinatý; listy dolení 3jařmé, hoření 2jařmé; lístky násrdčitowejčité, zakončité; hrozny úžlabičkowé, 6—8kwěté; koruna pomarančowá, trubky dlauhé, nálewkowité; tobolka na 1′ dlauhá, podlauhlá, zplošená, tupá; semena širokokřídlá. — We Wirginii a Indii západní. Kwěte w červnu až do září. ♄.

Jest prý prudce jedowat.

T. bělodřewý. B. leucoxylon *Lin. Bot. rep. t.* 43. Strom jeden z nejwyšších; kůra hladká, bílá; dřiwí twrdé;

listy pětěnoprstnaté: lístky kopinaté, zakončité, nejcelejší, lysé, brzo padající, načež wyskytují se kwěty přewelikě, bílé, asi durmanowým podobné, konečné, ojedinělé, též nedlauho trwající; tobolky luskowité, 6″ dlauhé, čtyrhrané, hnědé. — Podlé řek na Jamaice. Dwa— nebo třikrát do roka kwěte.

www.lubook.com.cn

Dřiwí potřebují k stawění lodí, nepochybně protože jedowate jest. Kůru a wýstřelky užiwají proti otráwení plodem mančinelowým.

T. barwířský. B. Chica *H. et Bonpl. aequin.* 1. *t.* 31. Keř rozwilinatý, do welmi welikě wýšky se pnaucí, nejwětewnatější; rozhy rozewřené, oblaunké, znamenané tečkami drobnými, okrauhlenými, nahnědlými; řapík na wšech koncech rozwilinatý; listy 8—10″ dlauhé, 2krát peřené: lístky a lístečky 2jařmé: lístečky wejčitopodlauhlé, zakončité, dole okrauhlené nebo wykrojené, nejcelejší, 3″ dlauhé, lysé; laty úžlabíčkowé, odwislé, dost welikě; kwěty po 2—3 nahromaděné; kalich zwonkowitý, přídužnatý, zelený; koruna 1″ dlauhá, fialowá: pysku hořeního o 3 uštech rownych, waječných, dolení ho o 2 podchlípnutých, waječných; tobolka na 1—2″ dlauhá, sotwa 1/2″ široká; semena waječná. — W Americe podlé řek Orinoka a Kasiquiare. ♄.

Listy močené dáwají barwinu cihlowě červenau, *chika* (čika) nazwanau, kteráž we wlasti jest zbožím hledaným a slaužÍ k líčení celého těla nebo hlawy nebo některých částek obličeje. Listy též w lékařství k hnání na moč potřebují.

Katalpa. Katalpa. Katalpe.

Kalich 2dílný. Koruna břichatozwonkowitá: kraj 2pyský: pysku doleního 2laločného, hořeního 3laločného. Tyčinek 5, jichž 2 toliko plodné. Čnělka 1; blizna na dwě klaná. Tobolka luskowitá, 2—3pauzdrá, 2—3chlopná: přehrádka po krajích semenonosná. Semena na obojím konci křídlatá.

K. srdcolistá. C. cordifolia *Moench.* B. Catalpa *Lin. Schk. t.* 175. B. america *Duham.* 1. *t.* 41. Kawara Fisagi *Kaempf. t.* 842. Strom 15—25 ano i 50′ wysoký; kůra tlustá, hladká, hnědá; wětwe střícné, nejodstálejší dělají koš kulowatý; dřiwí haubowaté, neužitečné, hořce smrdící; listy střícné nebo trojnaté, řapíkaté, širokowejčité, dole přísrdčitě wyříznuté, zakončité, nejcelejší, na líci lysé, na rubu pýřité, 1/2—1′ dlauhé, 4—10″ široké; kwěty na latách welikých, (třebas 1střewíčných, konečných, mnohokrát roztrojených; kalich tmawě tisawý, před rozwitím hruškowitý, pewně zawřený, pak na dwě

klaný: ušťův hrotitých: koruna 1″ dlauhá, autlá, špinawě bílá, u wnitř nachowě skropená a pomarančowě skwrnatá: trubka baňatě rozšířená, wezpod hlubokým žlábkem protažená, kraj wíce méně jako schumlaný, dřípnatozejkowaný; tyčinky obyčejně toliko 2 plodné a 3 mnohem kratší neplodné, někdy 4 plodné, dwojmocné; tobolka zůstáwá na stromě až do jara odwislá, příoblá nebo nepatrně 3hraná, ½—1′ dlauhá, co prst tlustá, 2—3chlopná, 2—3pauzdrá, s přehrádkau tlustau, přihaubowatau; semena čárkowitopodlauhlá, 1″ dlauhá, na obojím konci křídlatá a třepenitá, bledě nahnědlošedá, prostředkem jednoho kraje přípewněná. — W jižném Saustátí seweroamerickém. — Kwěte w červnu až do srpna. 5.

Ten pěkný strom sází se též na Žapanu a w Ewropě jižné a prostřední. W Americe umějí Negrowé z kořene hořkého a smrdícího dělati jed zpomenáhla mořící a protož pod ztrátau hrdla jim zapowězeno strom ten sázeti. W Žapanu zwařeninu z tobolek užíwají proti dušnosti křečowé, což i w Ewropě prospěšně následowáno.

K. dubolistá. C. quercus *Lam.* Bignonia longifolia *Jacq. am. pict. t.* 261. *f.* 50. Strom ozdobný, přímý, košatý, 40 i wíce střewíců wysoký; listy jednoduché, wejčité, ostré, nejcelejší, řečabaté, lesklé, střídné nebo trojnaté, 2″ dlauhé; řapík tenký, palečný; hrozny konečné, *latowité*, slabé, nesaucí asi 40 kwětůw woňawých, bělawých; z 5 tyčinek toliko 2 plodné; tobolky luskowité, nejautlejší, přioblé, 2střewíčné, pěkné na odiw, když koš od dola áž nahoru mnohočíslné přikrýwají; semena čárkowitá, obak zakončitá, porostlá chlupem dlauhým, hustým a hedwábným. — Tu a onde na Domingu. 5.

Dřiwí jeho jest jako dubowé pewno a znamenito ještě tím, že na korábý zdělánо netrpí červem. We wlastí slowe *chene noir*, černý dub, *French Oak*, francauzský dub.

Protina. Tecoma. Tecome.

Kalich zwonkowitý, 5zubý. Koruna kráthotrubá: ústí zwonkowitého; kraje 5laločného, 2pyského. Tyčinky 4, dwojmocné s kyptem páté. Blizna 2čepelná. Tobolka luskowitá, 2pauzdrá; přehrádka chlopním střídná. Semena 2řadá, střechowitá, křídlatá, příčná.

P. pnulá. T. radicans *Juss.* Bignonia radicans *Lin. Mill. ic. t.* 65. Pseudogelseminum *Riv. mon.* 101. Keř překrásný; z kořene wyhání réwy pnulé, ježto zdí se chytají kořáním z kolínek wětwowých wynikajícím, a do wýšky 30 i 40′ wylézají, když mají příslušné podpory;

listy střídné, lichopeřené z lístkůw 9—11 pěkně zelených, wejčitých, ostrých, nestejně pilowaných, na rubu po žebrach řídkochlupé a na řapíčku chomáčkem chlupůw opatřené; květy (6—10) weliké, šarlatowé, na chocholících konečných; kalich palečný, červený; koruna nálewkowitá, 2—3″ dlauhá: trubka dwakrát delší kalichu; tobolka luskowitá, příoblá, 5—6″ dlauhá, na obojím konci ostrá. — We Wirginii a Kanadě. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

U nás dobře snáší zimy pod širým nebem a slauží k pokrywání zdí a besédek. Mají jej za jedowatý.

P. zlodárná. T. pandorea *Juss.* Bignonia pandorana *Vent. malm. t.* 43. Keř pěkný, jehož réwy poulé na kolínkách chlaupkowané, rozdělené na wětwe střídné, čtyrhrané; listy lichopeřené, 2—4jařmé: lístky eliptičné, lysé, přícelé, tupé, lesklé; řapík klaubnatý; květy bílé, u wnitř nachowě skwrnaté na hroznech běwných, úžlabíčkowých, složených, přínachýlených; stopečky opatřené u wýniku maličkým listenem ostrým, pršiwým; koruna trubkowitá, neprawidelná, u wnitř chlupatá, asi 1″ dlauhá; semena hnědá, okrauhlá, na konci wyřízuta, blanau proswítawau, čárkowanau, třepenitau obraubená. — Na Norfolku ostrowu tichomořském. ♄.

Když nowé listy raší, bywá pokryt hmyzem wlnatým, bílým, do pokolení mšic náležejícím, který pak po dwau nebo třech týdnech po wšech rostlinách toho ostrowu se rozšíříw nápramné škody natropí.

Jakaranda. Jacaranda. Jacarande.

Kalich zwonkowitý, 5zubý. Koruna krátkotrubá: ústí nálewkowitozwonkowitého; kraje na patero klaněho, 2pyského. Tyčinky 4, 2mocné s kyptem páté. Blizna 2čepelná. Tobolka kruhowitá, dřewnatá, smačknutá, 2pauzdrá, 2chlopná; přehrádka střídná chlopním. Semena řadowá, střechowitá, mázdřitokřídlatá, příčná.

J. ztepilá. J. Copaia. Bignonia Copaia *Aubl. t.* 265. B. procera *Willd.* Strom 80′ wysoký, 2½′ tlustý; listy největší 3′ dlauhé, střídné, dwakrát peřené: lístky podlauhlé, tupé, 1½—2″ dlauhé, hrotité, lysé, řapíčkované; lata obšírná, konečná; květy modré, 1″ dlauhé, skoro stejné, aniž dwojpyské; listeny drobné, padawé, na stopečkách; tobolka wejcowitá. — W lesech guianských. Kwěte w srpnu. ♃.

We wlasti jí mají za simaruhu a také proti auplawici potřebují; šťáwu z listůw wytlačenau proti nemoci *pian* zwanau, a tudýž slowe *Onguent pian et Copaïn.*

J. brasilská. J. brasiliensis *Juss.* J. secunda *Piso bras.* 165. Strom zwýši naší švestky; dřiví tvrdé, mramorowané, dobře se hodí na wykládané dílo; listy 2krát peřené listky podlauhlé, ostré, celé; lata úžlabíčková; kwěty žluté; tobolka krátká, dřewnatá, smačknutá, po krajích wykrajowaná, zwící dlaně, barwy slámowé. — W Brasilii. 5.

Tobolka naplněná mastnotau bělawau, jíž diwochowé na místo mýdla potřebují. Též plod rozwařují na kaši zdrawau, *manipoy* nazwanau.

Dwojostice. Incarvillea. Incarvillee.

Kalich 5dílný, dole opatřený třemi listeny. Koruna trubkowitá, w ústí břichatá, krátce 5laločná, nestejná. Tyčinky 4, dwojmocné: prašníky dwau kratších o dwau zubech štětinowitých. Čnělka s bliznau 2čepelnau. Tobolka luskowitá, 2chlopná, 2pauzdrá: přehrádka chlopním střičná. Semena mnohá, křídlatá.

D. plstnatá. J. tomentosa *Spreng.* Bignonia tomentosa *Thunb.* Too vulgo Kiri *Kaempf. t.* 860. Strom ztepilý, kmene tlustého, wětwí nemnohých, křiwých, rozkladitých, kůry hladké; listy střičné, řapíkaté, dolení srdčité, hoření wejčité, ostré, 5žilé, nejcelejší, na líci *pýřité*, na rubu plstnaté, zdéli dlaně nebo delší, hoření *menší*: řapík zdéli prstu nebo delší; lata úžlabíčková, *dříwe roztrojená*, pak rozsochatá; stopky, stopečky a kalichy plstnaté; koruny červenawě modré, u wnitř bělawé, 2″ dlauhé; tobolka wejčitá, hnědá, 1½″ dlauhá, se semeny černými, mastnými, mandlím podobnými. — Na Žapanu.

Ze semen wytlačují we wlasti dwojí olej: nejpěknější přidáwají w přemalém množstwí do pokostu žapanského, druhý hustější potřebují k napauštění papíru. Dáwní císařowé wywolili pěkný list tohu stromu za podobiznu swého šlechtictwí.

Řád 162.

PAZNEHTNÍKOWITÉ. *ACANTHACEAE.*

Kalich prostý, 5—4lupenný nebo 5—4dílný, obyčejně 2pyský, řídko mnohoklaný anebo celý a tenkrát zmenšený, stálý. Koruna podplodní: kraj 5dílný, obyčejně 2pyský, řídko 1pyský nebo přistejný: ušty w paupěti střechowité nebo skraucené. Tyčinky 2 nebo 4

a dwojmocné, někdy ještě kypet páté. Waječník na terči podplodním, 2pauzdrý: pauzder 2— mnohowaječných. Čnělka s bliznau 2čepelnau řídko celau. Tobolka 2pauzdrá, pružně na 2 chlopně pukající: přehrádka prostředkem pukající a polowičky na chlopních zůstawující nebo oddělující se. Semena we wšakém pauzdru 2 nebo wíce, řídko ojedinělá, bezbílečná. Kel křiwý nebo málokdy rowný s kořínkem dolůw sestupujícím, dostřediwým.

www.libpod.com.cn

Kře, podkře, byliny, zeliny. Listy střídné, řídko přeslenčné, jednoduché, celé, řídko laločnaté, bezpalisté. Květy obojaké, nepravidelné, úžlabíčkowé nebo konečné, klasené, hroznečné, chomáčené, latnéné, řídčeji ojedinělé.

Ten řád sestáwá z wíce 600 rodůw (w 73 nebo 96 pokoleních), které bez mála wšecky náležejí pásmu horkému a pomezním kosčinám: w Ewropě středomořské jsau 4 rody. We wlastech slauží některé w lékařstwí, jiné w barwířstwí; mnohé pro kwět swůj jsau zahradám okrasau.

Právenka. Justicia. Justicie.

Kalich na patero klaný, prawidelný. Koruna 2pyská: pysk dolení na tré klaný. Tyčinky 2. Prašníky 2pauzdré. Waječník o pauzdrách 2semenných. Přehrádka přirostlá. Semena držátky podepřená.

*) Pauzdra prašníková přiblížená.

P. zelenokwětá. J. Ecbolium *Lin. Bot. mag. t.* 1817. Adhatoda *Burm. zeyl. t.* 1. *f.* 1. Carim Curini *Rheed.* 2. *t.* 20. Keř kmenůw oblaunkých, smačknutých, klaubnatých; listy řapíkaté, wejčitopodlauhlé, nejcelejší lysé, zakončité, w řapík ztenčené; klas konečný, šiškowitý, 4hraný, s listeny wejčitými, odstálaunkými, přímými, střechowitými, brwitými, hrotitými; koruna trubky nitowité, nakřiwené, listenu delší, kraje zelenawě modrawého, jehož pysk hoření čárkowitý, nejužší, nadlomený, na konci 2dílný; pysk dolení na tré klaný: laloku prostředního širšího; prašníky u přehybu pysku hořeního; tobolka zakulatělá, zelená, dřewnatá; semena 2, srdčitá, žlutočerwená. — W Arabii, Malabaru, na Ceylonu. Kwete pořád. ♄.

Kořen a list zahořklý užíwají proti podagrám, kamenu, kašli a čerwu na prstech.

P. plamatá. J. picta *Lin.* Folium bracteatum *Rumph.* 4. *t.* 30. Tsiude-maram *Rheed.* 6. *t.* 60. Keř zwýši muže; wětwe klaubnaté, překruché, obšírné; listy nejkratseji řapíkaté, 2—3palečné, nejodstálejší, ostré, eliptičné,

lysé, 4—5″ dlauhé, 2″ široké, u prostřed znamenané na dél skwrnau neprawidelnau, žlutawau, nejcelejší; hrozny ojedinělé, 3—4″ dlauhé, úžlabičkowé; stopečky ojedinělé nebo 2—3 střičné, palečné, s listenoma drobnýma; kalich 5dílný, uštůw kopinatých; koruna nachowá, palečná: trubka dole ztěsněná, nahoře čtyřikrát širší: pysk hoření kopinatý, 2laločný, o lalocích krátkých, podlauhlých; pysk dolení na tré klany, o lalocích kopinatých. — W Indii wýchodní. ħ.

Ratolestmi jejími ozdobují při swatbách stoly a lůžko nowěstino. Listy obměčkujícf přikládají na prsa zapálená, když děti odstawují; kůra roztlučenau na otoky.

P. latnatá. J. paniculata *Burm. Jacq. eclog. t.* 31. Lodyha zelinná, břitkočtyrhraná, 1 ½′ wysoká, wztyčená, po bocích pruhowaná; listy střičné, sedawé, podlauhlokopinaté, obak ztenčené, 1½″ dlauhé; laty konečné a úžlabičkowé, přisochaté, nejodstálejší; kwěty jednostranné; kalich 5dílný, uštůw šidlowitých; koruna wně pýřitá: pysk hoření na dwé klany, čárkowitý, dolení na tré klany s ušty kopinatými; tobolka sotwa palečná, náryzá, lesklá, u prostřed s čarau nachowau, smačknutá, wšude stejně široká, ani dole nezaužená. — W Indii wýchodní.

Wšecky její dílowé jsau welmi hořci a tudyž netoliko zemkowé anobrž i cizí ji užiwají naproti auplawici, zimnici, k posilnění žaludka; dáwá se též co hlawní částka do tinktury hořké, tam wůbec oblíbené. Liší se tedy od ostatních práwenek swým prwkem hořkým.

P. lebnatá. J. Adhatoda *Lin. Bot. mag. t.* 861. Adhatoda *Herm. lugd. t.* 643. Ecbolium *Riv. mon.* 129. Strom mírný, 12—20′ wysoký, (u nás w zahradách keř sotwa zwýši muže), rozhy lysé, článkůw na konci širších; listy střičné, krátce řapíkaté, kopinatowejčité, nejcelejší 6″ dlauhé, 2″ široké, na líci lysé; klasy z úžlabiček hořeních wyniklé, střičné, na stopce listu kratší, na konci tlustší a dole klaubem opatřené; kwěty střičné, ojedinělé, a pod každým listeny 3, dwa kalichu delší u jeho dolejška, žilnaté, ostré, wejčité nebo wejčitosrdčité, třetí žebernatý; kalich rozdělený na 5 lalokůw kopinatých; koruna weliká, bílá, ponazelenawělá: pysk hoření podlauhlý, klenutý, dolení na tré klany. — W Indii wýchodní a na Ceylonu. Kwěte pořád, nejwíce w plišti. ħ. 5.

Kořen, list a kwět potřebnjí we wlasti proti křečům, zimnicem. Uhlí poskytuje obzwláštní prach ručničný. U nás w zahradách obyčejná anobrž i pod širým nebem.

P. barwířská. J. tinctoria *Lour.* Lodyha zelinná,

větewnatá, položená, dlauhá, oblá, brázdowaná; listy wejčitopodlauhlé, zakončité, přizejkowané, pýřité, střičné, nebo trojnaté; stopky sblaučené, úžlabičkowé, 1kwěté; listeny tupaunké; koruny růžowé; pysk obojí podhnutý, hoření wejčitý nejcelejší, dolení podlauhlý, tupý, na tré klany. — W Kočinčině na místech neobdělaných.

Listy tmawě zelené potřebují k barwení tkanin na zeleno.

**) Pauzdra prašníková obdálná.

P. wrbowá. J. Gendarussa *Lin. Jacq. eclog. t.* 11. *Bot. reg. t.* 635. Keř 4—5′ wysoký; větwe řapikaté, přutowité, přímoodstálé; listy překrátce řapikaté, auzce kopinaté, nejcelejší 4—5″ dlauhé, 1″ široké; klasy konečné, listnaté; kwěty přesleněné; pod každým přeslénkem obak list palečný, čárkowitokopinatý; listeny a ušty kalichowé štětinowité; koruna malá, žlutawá, červeně žilnatá: pysk dolení odstálý, obšírný, na konci trojzejký, zejku prostředního širšího, skoro přímého. — W Indii wýchodní Kwete pořad. ♄.

Celá rostlina smrdí a chutná nepříjemně, a protož jest opowržená; ženy ale dryáčnice ji sobě wáží a podáwají w rozdílných nemocech; šťáwa působí dáwení. Pocestní prutem, jejž s sebau nosí, šlohají se w nohy domníwajíce se, že se neunawí. Papuanští jdauce na laupež rostlinau tau ozdobují ramena a zbraň a potírají se šťáwau, protože prý tak lépe weslují, co zatím ženy kladau ji do pušek, aby mužowé mnoho laupeže přinesli. Dělají ale z ní dobré ploty a kořen proti uštknutí potřebují.

P. hrudní. J. pectoralis *Jacq. am. t.* 3. *Bot. reg. t.* 796. Kořen mnoholetý, silně mrcasatý, wypauští několik lodyh zelinných, 4hranných, uzlatých, lysých, 2—3, wysokých; listy střičné, řapikaté, kopinaté nebo čárkowité, ostré, lysé, nejcelejší, 2″ dlauhé; kwěty nachowé, rozpostawené na latu malau, konečnau, sochatau; kalich 5dílný, dole 3 listeny opatřený; koruna trubkowitá, dwojpyská: pysk hoření 2laločný, dolení 3laločný; waječník čihowitý, čnělka niťowitá s bliznau jednoduchau; tobolka wejcowitá, smačknutá, 2chlopná, 2pauzdrá, pauzder 1semenných. — Na Antillách.

We wlasti slowe *herbe au charpentier* t. j. kořeni tesařské, protože tesaři poraniwše se nař w mořské wodě rozmačkanau přikládají na rány, jež tím přikladkem přečerstwě se hojí. Celá rostlina zapáchá jako čerstwé seno; dělají z ní syrup, jejž potřebují netoliko w nedazích břuchách, anobrž dělají z něho nápoj občerstwující, jehož užiwají na místo cukru ječného, jemuž po chuti se podobá, ačkoli kořenější jest.

Owitokwět. Hypoštěs. Hypoštěs.

Obal na čtwero klany, 1. — pometáním 1kwětý. Ka-

lich na patero klaný, stejný. Koruna 2pyská; pysk hoření celý, dolení 3zubý. Tyčinky 2. Prašníky 1pauzdré. Vaječník pauzder 2vaječných. Tobolka s přirostlau přehrádkau. Semena na držátkách.

O. nachowý. H. purpurea *Soland.* Folium tinctorium *Rumph* 6. *t.* 22. Kříček položený s květwemi uzlatými, kořenatějícími; rozhy příhranaté, huňaté; listy střídné, wejčité, obak ostré, nejcelejší, sotwa chlupaté, 4″ dlauhé, 2″ široké, s červenými žebry; řapíky 3krát kratší listu; klasy úžlabíčkowé a konečné; stopky na konci 2listé; listeny kopinaté, lysé; pokrywka trubkowitá, na čtwero klaná: uštůw hrotitých; kalich na patero klaný, mázdrowitý, huňatý: uštůw čárkowitoštětinowitých; koruna nachowá: pysku hořeního s ušty 3, čárkowitými. — W Číně a Indii wýchodní podlé řek. ♄.

We wlastech jej sázejí na zahradách a k barwení bawlny a přize na červeno potřebují.

Pazehtník. Acanthus. Bärenklaue.

Kalich 4lupenný: lupen zadní a přední mnohem větší a poslední na dwé klaný. Koruna 1pyská, 3laločná. Tyčinky 4, z dola koruny wyniklé, křiwé, na konci sklimené; prašníky podlauhlé, po kraji silně wausaté. Blizna na dwé klaná. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná; přehrádka se rozpolčující a polowičkama na chlopně přirostlá; pauzdra 1—2semenná, semena na držátkách hákowitých, wzestaupawých.

P. měkký. A. mollis *Lin. Lam. t.* 550. *f.* 2. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 38. Akant I. *Mat. Háj.* 192. Nedwědí pazneht I. *Mat. Wel.* 225. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1½—2′ wysoká, oblá, lysá nebo pýřitá, jednoduchá, bezlistá nebo pod klasem s několika malými listy; listy kořenowé 1—1½′ dlauhé, řapíkaté, hluboce protisečné: úkrojůw podlauhlowejčitých, ostrých, chobotnatozubatých, po kraji a po žebrách šerpiwaunké štětinami krátkými, skoro přilačenými; listy lodyhowé hřebenowitě protisečné, úkrojůw auzkých, přízubatých, hrotitých; kwěty na klasu konečném; lupen kalichowý zadní podlauhlý, weliký, lebkowitý, přes korunu sahající, ufatý a 3zubý, přední kratší, kopistowitý, krátce na dwé klaný, postranní 2 přemalé, wejčité; koruna 2″ dlauhá, bílá, ponažlutlá, na dolením dílu chruplawém a obzwláště na hrdle huňatá; tobolka delší 1″, červenawě hnědá, lesklá. — Na pažitech a místech kamenitých, wlhkých, pod

křowím w Ewropě jižné. Kwěte w květnu až do lipna. ♃.

Pro pěkný list byla jest oblíbenau rostlinau dáwných Řeků a Římanůw; listím jejím jsau ozdobeny makowice slaupůw korinthských. Celá oplýwá šťawau sliznatau, lepkawau, a tudyž kořen a nať potřebují k obměkčowání, proti zpálenináum, též proti prujmu, kašli a krwotoku.

www.libtool.com.cn

Šmatatka. Thunbergia. Thunbergie.

Pokrywka 2lupenná. Kalich mnohem kratší, rozdělený na 12 částek šidlowitých. Koruna zwonkowitá: kraje 5-laločného, nestejného. Tyčinky 4, dwojmocné. Čnělka s bliznau 2laločnau. Tobolka zobanitá, 2pauzdrá, pauzder 2semennych; držátka: lalůčky dužnaté.

S. womná. T. fragrans *Roxb. t.* 67. *Bot. rep. t.* 128. Keř pnulý, podobný našinskému opletníku plotnímu; rémy lysé, oblé; listy střičné, řapíkaté, podlauhlé, kopinaté, zakončité, dole málo srdčitě wykrojené a přirohatozubaté, jinak celé, lysé: řapík oblý, kratší listu; kwěty střičné, ojedinělé, úžlabičkowé; stopky lysé, oblé, 1kwěté, kratší listu; pokrywka lysá: lupenůw 2 poddutých, podlauhlých, zakončitých; koruna přizwonkowitá: trubka zdělí pokrywky wnějšné, kraje o 5 uštech širokých, někdy na konci malíčko wykrojených, přetupých, dole zaužených, jakoby w nehet; tobolka zakulatělá, pružně náhle pukající; semena s welikau dutinau jako chebule. — W Indii wýchodní podlé řek, též w zahradách, kdežto pořád kwěte ♄.

Celá rostlina woní a užíwá se k posilnění.

Dwojačka. Ruellia. Ruellie.

Kalich 5dílný, stejný. Koruna nálewkowitá: kraje na pětero klaného, přistejného, rozloženého. Tyčinky 4, dwojmocné. Prašníky 2pauzdré. Tobolka mnohosemenná, přehrádkau přirostlau; semena mnohá, podepřená držátky.

D. bulwatá. R. tuberosa *Lin.* Gentianella *Sloan.* 1. *t.* 95. *f.* 1. Kořen složený z bulew hluboko do země wnikajících, a wypaušti lodyhy zelinné, 4hrané, mrtnaté, 8—10″ wysoké, bělawé, jednoduché nebo málo wětwnaté; listy střičné, řapíkaté, wejčité, wraubečkowané, přílysé, asi 3″ dlauhé, 1½″ široké; řapíky pýřité; kwěty úžlabičkowé, na stopkách 2″ dlauhých anebo delších, 1-, někdy 2kwětých, dole opatřených listenoma střičný-

ma, kopinatýma, ostrýma; kalich o zubech 5, šídlowitých: koruna bledě modrá, krátce trwající: trubka s ústím zwonkowitě rozšířeným, kraj o 5 lalocích nestejných, rozložených; tobolka příhomolowitá, 1″ delší, welmi pružná a semena roztrušující, což na začátku dešťůw se stáwá. — W hájích na Jamaice. Kwěte w prosinci a únoru. 4.

www.lidtool.com.cn

Celá nať jest hořká a ostrá, a působí dáwení, protož jako ipekakuanha užíwá se proti auplawici; též se potřebuje na rány a wředy.

D. wykrajowaná. R. repanda *Lin.* Prunella mollucca *Rumph* 6. *t.* 13. *f. B.* Bylina plaziwá; lodyhy nitowité, klaubnaté, hladké; listy střičné, řapíkaté, kopinaté, tupé, lysé, tupě a nestejně zubaté; klasy úžlabičkowé, stopkaté; kwěty střičné; listeny čárkowité, kratší; kalichy osinatochlupaté. ♃ — Na Žáwě. Kwěte podl. 4

Potřebuje se w lékařstwí.

Bezlapačka. Barleria. Barlerie.

Kalich 4dílný, stejný. Koruna 2pyská, 5laločná. Tyčinky 4, dwojmocné, dolení 2 mnohem kratší. Tobolka 4hraná, 2pauzdra, 2semenná. Semena bez držátek.

B. ježatá. B. Histrix. *Lin.* Histrix *Rumph* 7. *t.* 13. Lodyha prutnatá; rozhy přičtwerobrané; listy nejcelejší, kopinatowejčité, obak lysé; trny jednoduché, dwojčatné, sedawé, rownowážné, wynikají z úžlabíčka listowého. — W Indii wýchodní.

Pazaušky w lékařstwí potřebnjí

B. znoženotrnatá. B. Prionitis *Lin.* Coletta-Veetla *Rheed.* 9. *t.* 11. Keř 2—4′ zwýší, kmen a rozhy oblé, s trny úžlabíčkowými, znoženými, dwojčatými nebo pětčatými, přímými, přeostrými, tuhými, žlutawými; listy krátkořapíčné nebo sedawé, 2—3″ dlauhé, 1—2½″ široké, eliptičnokopinaté, obak silně zaužené, ostré, hrotité, celé, po kraji a na rubu přitlačeně chlupaté; kwěty úžlabíčkowé, sedawé, po 2—4 přesleněné, hoření klasené; listeny kopinaté, šídlowitokolcaté; kalich uštůw wejčitých, kolcem ukončených, 2 wnitřní čárkowitokopinaté; koruna 1″ dlauhá, žlutá, trubka její dole kulowatě rozšířená, ušty podlauhlé, napřed zaokrauhlené, nejdolejší wztažený, ostatní podhnuté; wněšné dwé tyčinek nejmenší; tobolka wejcowitá, zakončitá, po šwech po-

posmačknutá; semena 2, wejčitá, hnědá. — W Indii wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Listy žwýkají jako betel. Šťáwu w lékařství užiwají.

www.libtool.com.cn

Řád 163.

BUBLINATKOWITÉ. *LENTIBULARIEAE.*

Kalich prostý, 2lupenný nebo na patero klaný, stálý. Koruna podplodní, 2pyská, často šklebiwá, ostružnatá. Tyčinky 2, z dolejška koruny wyniklé; prašníky 1pauzdré. Waječník 1pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka konečná; blizna 2pyská: pysk hoření překrátký, někdy nepatrný. Tobolka 1pauzdrá, chlopněmi nebo neprawidelně pukající, mnohosemenná. Semena na semenici prosté, kulowaté, bezbílečné. Kel rowný, někdy bezděložný.

Byliny wodní nebo bahní. Listy střídawé (přeslenčné), často růžowitě rozložené, jednoduché, celé nebo štětinowitě rozdělené a puchýříčky nesaucí. Kwěty obojaké, na konci stopek a stwolůw ojedinělé nebo hroznčné.

Sem náleží asi 100 rodůw (we 3 pokoleních), rozlosowaných po wšech země dílech a pásmech; wšude ale jsau roztraušeny. Nejwíce jich roste na Nowém Hollandu a w teplejších končinách Ameriky sewerné. O wlastnostech jejich nic neznáme.

Tučnice. Pinguicula. Fettkraut.

Kalich nestejně 5dílný, 2pyský. Koruna tlamatá, ostružnatá: pysk hoření kratší, wykrojený, dolení na tré klaný. Prašníky okraublé, napříč pukající. Čnělka překrátká; blizna nestejně 2čepelná, prašníky přikrýwající. Tobolka dopola 2chlopná.

T. obecná. P. vulgaris *Lin. Schk. t.* 3. *Reichenb. ic. t.* 84. Kořen mnoholetý, mrcasatý; listy wšecky kořenowé, růžowitě rozpoložené, sedawé, wejčité nebo eliptičnookraublé, po kraji podwinuté, bledě zelené, šťawau mazawau z chlupůw krátkých, proswítawých wyměšenau potažené; kwěty na stwolu 3—5″ wysokém, přímém, konečné, ojedinělé, nicí; koruna fialowá, na patrách bělawě huňatá, opatřená ostruhau šídlowitau, dost rownau a koruny kratší; uši korunowé, podlauhloobwejčité, odstálé. — Na lukách rašelinatých Ewropy prostředlipna. ♃.

Šťáva listní sráží mléko a člověku prý moří neřest; druhdy list se potřebował k powlownému čištění dolem. Owcím prý škodí.

Bublinatka. Utricularia. Wasserschlauch.

Kalich 2lupenný. Koruna šklebiwá, ostružnatá, skoro beztrubá; pysk hoření kratší, na dwé klany; dolení nerozdělený, s patrem čnějícím. Prašníky 1pauzdré, spojené, štěrbinau na dél pukající. Čnělka krátká; blizna přinestejně čepelatá. Tobolka neprawidelně pukající.

B. obecná. U. vulgaris *Lin. Schk. t.* 3. *Fl. dan. t.* 138. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 27. Lodyha ponořená nebo wzplywající, niťowitá, 1—2′ dlauhá, bezkořenná, obdálně wětewnatá; listy střídawé, wšestranné, obwodem wejčité, mnobokrát wyštěptané: úkrojům wláskowitých, obdálně a přeautle kolcatobrwitých, skoro ze žíly sestáwajících, mezi nímiž jsau měchýřiky úkosně wejcowité, smačknuté, tubé, skoro rohowité, na konci zatlačené a opatřené chomáčkem 1—2 ze wláken štětinowitých, úkrojům listowým podobných, kratších ale; stopka obyčejně jediná, přímá, 8—10″ dlauhá, porostlá šupinami obdálnými, wejčitými, blanowitými, i takowými též listeny, a nesaucí hrozen z 5—10 květůw: koruna co žlautek žlutá, ostruhy homolowité, pysku hořeního co patro dlauhého. — We wodách stojatých skoro po celé Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Puchýřiky, mající pod koncem štěrbinu zawřitelnau, jsau před kwětením naplněny šťawau wodnatau; když ale rostlina kwésti má, naplní se wzduchem, čímž lodyha dříwe ponořená na powrch wody wytone a stopku nad wodu wypustí. Když kwětení dokončeno, rostlina opět se potopí, protože puchýřiky naplní se wodau.

Druhdy se potřebowala na rány, wředy a proti obtížnostem močowých ústrojůw.

Řád 164.

PODLÉSKOWITÉ. *PRIMULACEAE.*

Kalich prostý nebo přeřídko na waječník přirostlý, na patero klany nebo 3dílný, řídko 4—5—7dílný, stálý. Koruna obyčejně podplodní: kraje 4—5—4dílného, přeřídko žádná. Tyčinky 4—5—7, z koruny wyniklé, a před jejími ušty postawené, někdy 1bratré, někdy s nitkami neplodnými střídawé. Waječník 1pau-

ztěsněná, w ústí šupinami krátkými opatřená. Tyčinek 5. Vaječník 5- nebo mnohovaječný. Tobolka 5-chlopná.

P. největší. A. maxima *Lin. Jacq. aust. t.* 337. Kořen letní, jednoduchý; listy kořenové na způsob růžičky rozpoložené, k zemi přitlačené, eliptičné nebo kopinaté, zubaté, ostré, w řapík široký, krátký zaužené, asi $^3/_4$—1″ dlauhé, $^1/_2$—$^1/_4$″ široké, lysé nebo řídce chlupaté chlupami klaubnatými; z kořene wyniká obyčejně několik stwolůw přímých, asi 4″ wysokých, jakož i okolik 4—8kwětých, chlupatých; pokrywka z lupenůw 4—5, listům kořenowým podobných, menších; stopky kalichu delší; kalich asi 4‴ dlauhý: trubka zwonkowitá, hustě chlupatá, kraj uštůw kopinatých, delších koruny bílé nebo červenawé, s šupinami ústními žlutawými; tobolka mázdrowitá, w kalichu zwelič elém. — Na rolich a polich Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu. ☉.

Maličko jest chuti ostré, a druhdy se užíwala w lékařství ku hnání na moč.

Řebratka. Hottonia. Wasserfeder.

Kalich 6dílný. Ostatní jako u podlések.

Ř. bahní. H. palustris *Lin. Fl. dan. t.* 487. *Schk. t.* 35. Wodní řebříček II. *Mat. Wel.* 415. Z kořene mnoholetého, mrcasatého wychází lodyha přímá, jednoduchá nebo nahoře na wětwe jalowé, přesleněné rozdělená, oblá, dutá, ponořená; listy střídné nebo přesleněné, sedawé, hřebenatoprotisečné, 1½″ dlauhé, úkrojůw čárkowitých, ostrých, nejcelejších, náramně málokdy zaubkowaných nebo na tré klaných; z konce lodyhy wyniká jako jeho pokračowání hrozen wynořený, přímý, třebas 1½′ dlauhý, složený z přeslénkůw 4—8, obdalných, přeautle pýřitý; pokrywka pod každým přeslénkem složená z tolikéž lupenů čárkowitých, ostrých, dřiwe odstálých, pak sehnutých; stopky dwakrát delší lupenůw pokrywkowých, za kwěteni odstálých, pak plodonosné sehnuté, mnohem kratší článkůw, 1kwěté; kalich uštůw čárkowitých, tupých: koruna mnohem delší kalichu: trubka zdělí kalichu, žlutá, kraj rozložený, bílý nebo ponačerwenalý: uštůw podlauhlých, wykrojených; tyčinky buď wynikají z ústí anebo z prostředku trubky; čnělka prwních jest kratší nežli trubka, druhých ale skoro půldruhakrát delší; blizna hláwkowitá; tobolka wejcowita. — We wodách stojatých anebo zpo-

nenáhla tekaucích po Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Kruhatka. Cortusa. Bärenöhrlein.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkowitá: trubka krátká. Tyčinek 5, wyniklých z ústí obklíčeného kraužkem. Wejcník mnohowejcný. Tobolka 2chlopná, chlopní na konci na dwé klaných.

K. západní. C. Mathioli *Clus.* 1. *p.* 307. *Jacq. rar. t.* 32. Cortusa *Mat. Wel.* 347. Kořen mnoholetý, mrcasatý, černohnědý, wypaušti listy a stwol; listy na řapících třebas 6″ wysokých, řídce chlupatých jsau okrauhlé, srdčitě wykrojené, 9—10laločnostřihané, pilowané, 2½″ dlauhé, o něco málo širší, pýřité, pak olysající; stwol třebas 1′ wysoký, přímý, docela nahý, oblý, řídce chlupatý, nesaucí okolík z 8—12 květůw na stopkách, wněšných mnohem delších; pokrywka z lupenůw kopinatých, na konci zubatých, kratších nežli wněšné stopky; kalich do pola rozštípený na ušty kopinaté, ostré; koruna kalichu dwakrát delší, nachowá, wonná: uštůw wejčitých, tupých; tyčinky sahají až k počátku uštůw korunowých; čnělka koruny delší s bliznau malíčkau, *hláwkowitau*; tobolka wejcowitá, čnělkau stálau opatřená. — Na místech wlhkých podlé potokůw a bystřin w údolích alpských a podalpských Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Listy mají chuť hořkau a zápach silný; druhdy se potřebowaly na rány a proti neduhům ústrojůw močowých.

Dřípatka. Soldanella. Alpenglöckchen.

Kalich 5dílný. Koruna nálewkowitozwonkowitá: kraje na patero klaného, s ušty na mnoho klanými. Tobolka na konci obříznutá a wíčkem opadlým mnohozubá.

D. horní. S. alpina *Lin. Jacq. aust. t.* 13. *Schk. t.* 33. *Mat. Wel.* 140. *D.* Kořen mnoholetý wypaušti listy a stwol; listy nejlysejší, přiokrauhloledwinité, sotwa 1″ široké a ¾″ dlauhé, po kraji podchliplé, nejcelejší nebo přiwykrajowané, na rubu zpichané a často nachem naběhlé; řapíky listu delší; stwol sotwa 2¼″ wysoký, nejjednoduššího, na konci hořením jakož i stopky nejdrobnějšími žlázkami šerpiwaunký, 1—4květý; stopečky okolíčené, 1květé, dole opatřené pokrywkau z lupenůw 2. čárkowitých, tupých, lysých, stopečky kratších; kwěty

nachýlené; kalich lysý, uštův kopinatých, tupých; koruna modrá, kalichu 3krát delší, uštův do pola sahajících, a do polowice na dřípy čárkowité mnohoklaných; tyčinky do půlky korunowé sahají: nitky o polowičku kratší, prašníkův dole zakulacených; šupiny ústní zdéli tyčinek; čnělka buď z koruny čumící, buď její délky. — Na Alpách až k věčnému sněhu. Kwěte w kwětnu, u věčného sněhu tepruwa w jeseni. 4.

Jindá se potřebowal k powlownému počišťowání dolem.

D. chlumní. S. montana *Willd.* S. alpina *Schmidt.* Podobá se předešlé, tolikože wětší a silnější, kwěty ale stejně weliké; listy přiokrauhlé, powrchně a obdálně zejkowané, přes 2″ široké; stopky pýřité chlaupkami na konci kejowitými; koruna modrá, do pola rozklaná na ušty a tutéž dopola na dřípy; tyčinky sahají dále nežli do prostřed koruny, a nitky jejich jsau dwakrát kratší prašníkův. — Na rašelinách chlumních po Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 4.

Užitek předešlé.

Božskokwět. Dodecatheon. Götterblume.

Kalich na patero klaný, podhnutý. Koruna kolowitá, 5dílná, podhnutá. Tyčinek 5, z trubky korunowé wyniklých, dříwe w slaupek spojených; nitky dole rozšířené, srostlé, a mezi sebau po zubu mající. Tobolka podluhowatá, 5 zubami pukající.

B. wirginský. D. Meadia *Lin. Lam. t.* 99. *Schk.* 34. *Bot. mag. t.* 12. Maedia *Trew Ehr. t.* 12. Kořen mnoholetý wypauští listy a stwol; prwní jsau kopinaté nebo eliptičné, tupé, dole w řapík zaužené, po kraji nestejně drobně zubaté, 6″ dlauhé a sotwa 1½″ široké, wšude lysé; stwol třebas 1′ wysoký, přímý, oblý, hladký, lysý, dutý, nesaucí na konci okolík mnohokwětý; pokrywka z lupenův wejčitokopinatých, ostrých, mnohem kratších nežli stopky třebas 5″ dlauhé, oblé, nejlysejší, nesaucí po jednom kwětu nachýleném: kalich přes polowičku rozklaný na ušty kopinaté, ostré, podhnuté; koruna pěkně bledě červená: uštův čárkowitokopinatých, ostrých, podhnutých, asi 8‴ dlauhých; tyčinky asi 4‴ dlauhé, přímé, s prašníky žlutými, mnohem delšími nitek. — Podlé řek a na místech stinných we Wirginii. U nás w zahradách. 4.

Brambořík. Cyclamen. Erdschirbe.

Kalich zwonkowitý, 5dílný, prostý. Koruna kolowitá s trubkau krátkau, zwonkowitau, krajem 5dílným, podhnutým. Tyčinek 5, nejdoleji z trubky korunowé wyniklých, prostých. Tobolka 1pauzdrá, mnohosemenná, 5chlopná.

B. obecný. C. europaeum *Lin. Jacq. aust. t.* 401. *Schk. t.* 35. Ořech swiňský *Mat. Hdj.* 149. *b. Wel.* 185. *C.* Swiňský chlebík, twarožina. Kořen z oddenku zpleštilokulowatého, 1—2″ w průměru širokého, wypaušti dolů přemnoho dlauhých mrcasůw a wzhůru několik nebo jednu lodyhu podzemní krátkau, uzlatau, na hoře někdy wětewnatau, a z konce listy a stwoly wyhánějící; listy předlauhořapíkaté, okrauhlé nebo wejčité, ukončené špidlíčkem překrátkým, podhnutým, po kraji wykrajowané nebo drobně zejkowané, dole chobotem ostrým hluboce srdčitowykrojené, lysé, na líci sytě zelené, páskem bělawým popodál podlé kraje běžícím znamenané, na lici nachem naběhlé; řapíky alespoň dwakrát delší listu, předrobnými žlázkami jakoby pýřité; stwoly (raději stopky) přímé, 3—7″ dlauhé, 1kwěté, na konci hákowitě sehnuté, plodonosné skraucené; kwět odwislý, wonný; kalich uštůw wejčitých, ostrých, zaubkowaných; koruna růžowá, okolo ústí celého, nezubatého tmawější, někdy celá bílá: uštůw ostrých. — W hájích a křowištích Ewropy prostřední teplejší, obzwláště na půdě wápenné. Kwěte w srpnu až do září. ♃.

Bulwa jeho čerstwá jest sliznatá, pak ale hořká a trpká a násilně počišťuje horem a dolem; sušená ale pozbywá swé prudkosti a upražená může se jísti majíc chuť lahodnau. Druhdy w lékařstwí byla wáženým prostředkem wnitř a wně. Prasata prý ji ráda žerau.

Drchnička. Anagallis. Gauchheil.

Kalich 5dílný. Koruna kolowitá s trubkau překrátkau nebo žádnau, krajem 5dílným. Tyčinek 5 z nejdolejška koruny wyniklých, prostých. Tobolka obříznutá.

D. červená. A. arvensis *Lin. Schk. t.* 36. *Hayn.* 2. *t.* 85. *Düsseld.* 6. *t.* 20. A. phoenicea *Lam.* Kuřímor samec *Mat. Hdj.* 170. — *Wel.* 200. *C.* Kořen letní mrcasatowětewnatý; lodyha wětewnatá, rozestřená, stříčně wětewnatá, oblá nejlysejší; listy stříčné nebo trojnaté, sedawé, wejčité, tupé, nejcelejší, 5žilé, nejlysejší, 8‴ dlauhé, 4‴ široké; kwěty úžlabíčkowé, ojedinělé, na stop-

kách listu 2—3krát delších, přímých, pak oblaukowitě podhnutých; kalich uštův kopinatých; blanowitě obraubených, ostrých; koruna miniowá, maličko delší kalichu: uštův wraubečkowaných, žláznatobrwitých; tobolka kulowatá, asi co wikew weliká, kalichu zweličeného menší. — Na polích, rolích, zelništích po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do jeseně. ☉.

D. modrá. A. caerulea *Schreb. Fl. dan. t.* 1570. *Hayn.* 2. *t.* 46. Kuřímor samice *Mat. Háj.* 170. *b.* — *Wcl.* 200. *c.* Welmi podobná předešlé, liší se ale tím, že kwěty modré, někdy bílé, že ušty korunowé wraubečkowané nejsau žláznaté. — Tamtéž. ☉.

Oboje tyto rody jsau sliznaté a nahořklé. Druhdy se potřebowaly w lékařstwí; semena u welikých dawcich moří prý ptáky, psy anobrž i koně.

Bazanowec. Lysimachia. Lysimachie.

Kalich 5dílný. Koruna kolowitá, s trubkau krátkau nebo žádnau, krajem 5dílným. Tyčinek z nejdolejška koruny wyniklých 10, 5 wněšných kratších, neplodných anebo 5 prostých anebo dole wice méně srostlých. Tobolka 5chlopná.

B. pospolitý. L. vulgaris *Lin. Plenk t.* 83. *Hayn.* 8. *t.* 15. Wrbina žlutá *Mat. Wcl.* 331. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2—4' wysoká, tupohraná, nahoře žláznatopýřitá a latowitě rozwětwena; listy střičné nebo po 3—4 přeslenėné, kratkořapikaté, podlauhlokopinaté nebo wejcité, nejcelejší nebo přiwkrajowané, na rubu hubataunké; hrozny sestawení latu konečnau; stopečky přímé, střídawe nebo přeslenėné; kalich uštův kopinatých, zakončených krátce hrotých; koruna ryzi, u wnitř [illegible] ostraunkých, nej[illegible] lysých; tyčinek 5, nitky od dola až [illegible] — Na [illegible] podlé řek, [illegible] Ewropy a sewerné [illegible] ☿.

[illegible]

[illegible] *t.* 566. Po[illegible] listy střičné nebo [illegible] nebo wej[illegible] stopky [illegible] ne dolejší

2—3kwěté; koruny žluté, dole ryšawé, uštůw ostrých, žláznatobrwitých; tyčinek 5, dole až do pola srostlých. Na místech podobných Ewropy prostřední teplejší. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Taktéž se potřebuje.

B. penízkowý. L. nummularia *Lin. Plenk t.* 84. *Schk. t.* 36. *Hayn.* 8. *t.* 16. Penízek winutý *Mat. Hój.* 301. — *Wel.* 359. *C.* Penízková bylina. Z kořene mnoholetého wycházejí lodyhy 1—3′ dlauhé, tenké, slabé, položené, z kolínek dolejších kořínky wyhánějící, dole wětewnaté, lysé; listy překrátce řapíkaté, stříčné, srdčitopřiokrauhlé, na konci zaokrauhlené nebo překrátce tupě zakončité, nejcelejší, nejlysejši; stopky úzlabíčkowé, mnohem delší listu nebo zdělí jeho, ojedinělé, 1kwěté; kwět weliký, pěkný; kalich uštům wejčitokopinatých, dole srdčitých, ostrých; koruna citronowě žlutá, wně černě tečkowaná, uštůw wejčitých, tupých, kalichu dwakrát delší. — W lesech wlhaunkých, na lukách mokrých, podlé příkopůw celé Ewropy. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♃.

Chuti zakyslé, hořké a trpké, druhdy se užiwala proti projmu, kurdějím a wředům; polewek olejný prý moří pilaus.

Žilnerc. Samolus. Burgen.

Kalich dopola s waječníkem srostlý, na patero klaný. Koruna trubky krátce zwonkowité, kraje 5dílného nejrozšířenějšího. Tyčinek 10, 5 plodných, ze dna koruny wyniklých, uštům korunowým stříčných, 5 neplodných, wýše mezi ušty připewněných. Tobolka 5chlopná.

Ž. blatný. S. Valerandi *Lin. Fl. dan. t.* 198. *Schk. t.* 40. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, asi 6″ wysoká, jednoduchá nebo obyčejně latowitě od dola wětewnatá, wětwí jednoduchých, odstále přímých, oblých, lysých; listy wšecky obwejčité nebo podlauhlé, na konci zaokrauhlenotupé, nejcelejší, nejlysejši: kořenowé asi 1½″ dlauhé, ½″ široké, w růžičku rozpoložené a k zemi přitlačené, w řapík obraubený, listu mnohem kratší zaužené, lodyhowé střídawé, dolení kratšeji kořenowých řapíkaté, boření sedawé; kwěty na konci wětwí a lodyhy w hrozny jednoduché, řídké rozpostawené, drobné, přímo odstálé; stopečky 1kwěté, asi u prostřed listenem maličičkým obwejčitým, tupým opatřené; kalich uštůw wejčitých, tupých; koruna bílá, kalichu dwakrát delší. — Na lukách mokrých Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Chuti jest náhořké a druhdy w lékařstwí se potřebowal.

Řád 165.

KULENKOWITÉ. *GLOBULARIEAE.*

Kalich prostý, na patero klaný, stejný nebo 2pyský. Koruna podplodní: kraj 5dílný, obyčejně nestejný. Tyčinky 4, nahoře z trubky korunowé wyniklé, s ušty korunowými střídawé, pátá mezi nejhořejšíma ušťoma chybuje. Waječník 1pauzdrý, o 1 waječku wisutém. Čnělka 1; blizna jednoduchá nebo krátce 2laločná. Holénka mošničkowitá, kalichem stálým obklíčená. Semeno bílečnaté. Kel rowný, hornokořenný.

Kře, byliny. Listy střídawé, na hlawě kořenowé často swazkowitě nashromážděné, jednoduché, celé, obyčejně 3krát žílnaté, na konci 3zubé, bezpalisté. Kwěty obojaké, obyčejně neprawidelné, na strbanech hustých, konečných aneb úžlabíčkowých, přikrywkatých, s ježkem plewnatým.

Řád ten obsahuje 13 rodů w 1 pokolení, (které kromě 2 w Indii a Madeře rostaucích) wšecky ostatní Ewropě jižné a prostředaí náležejí. Hlawní prwek jest hořký počišťujícf, pro nějž ale se nepotřebují.

Kulenka. Globularia. Kugelblume.

Znaky pokolení jako řádowé.

K. obecná. G. vulgaris *Lin. Schk. t.* 21. *Tratt. arch. t.* 195. Kořen dřewnatý, mnohohlawý, z hlaw wypaustějící swazek listowý a několik lodyh přímých anebo wzestaupawých, 3″ — 1′ wysokých, nejjednodušších; listy kořenowé dlauhořapíkaté, obwejčité nebo skoro podlauhlé, tupé nebo wykrojené, často we wýřezu malým zubem opatřené, po kraji přícelé, tlustaunké, jako rostlina ostatní nejlysejší, lesklé, 3—5krát žílnaté; listy lodyhowé mnohem menší, střídawé, sedawé, kopinaté, neb eliptičné, ostré; strbaul ojedinělý, konečný, kulowatý, asi 5‴ w průměru široký; pokrywka lupenůw 9—12 střechowitých, kopinatých, zakončitých, dlauhobrwitých; koruna, prašníky a čnělky swětle modré, přeřídko bílé. — Na lukách suchých, pahrbcích wýslunných, skalnatých, obzwláště na půdě wápenné, po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

List hořký druhdy k počišťowání dolem se užíwal.

K. křowitá. G. Alypum *Lin. Tratt. arch. t.* 191. *Duham.* 5. *t.* 41. *f.* 1. Hippoglossum valentinum *Clus.* 1. 90. Křiček 2—3′ wysoký; wětwe tenké, wzstaupawé; listy střídawé, obwejčité, kopinaté, ostré, nejcelejší, skoro sedawé, tuhé, přímé, přitlačené na lodyhu do-

lení zponenáhla w řapík krátký se zužující; květy modré, mnohé, konečné, w strbauly kulowaté, sedawé, nahlaučené a opatřené pokrywkau ze šupin střechowitých, hnědých, pergamenowých, brwitých; listeny mezikwětní krátké, kopisťowité, přeostré, wně dlauhohedwábnaté; kalich skoro trubkowitý, chlupatý, do dwau třetin rozdělený na 5 zubův čárkowitošídlowitých, ostrých; koruna neprawidelná: trubka ponahnutá, k ústí zponenáhla se rozšiřující, kraj podwinutý, do dwau třetin rozdělený na ušty 3, auzké, tupé; tyčinky, co kraj korunowý dlauhé, wynikají z konce trubky; čnělka málo kratší tyčinek; blizna přemalá, 2dílná; holénka wejcowitá, žlutawá, hladká, lesklá. — Na škrobotinách Ewropy jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu, pak w srpnu a září. ♄.

Lékařowé 16tého wěku bez důwodu připisowali listům té rostliny moc náramně počišťowati, a tudyž ji jmenowali *frutex s. herba terribilis* t. křem anebo bylinau strašnau. To jest ale jisto, že počišťuje, a wšak slaběji nežli sennes, místo něhož w jižné Ewropě se potřebuje. Podáwají ji proti wodnotělnosti a obzwláště proti zimnici.

Řád 166.

MLÉKOSEDOWITÉ. *PLUMBAGINEAE.*

Kalich prostý, 5řasý, na patero klaný. Koruna podplodní: kraje dopola 5dílného, stejného, nebo o 5 plátcích nehetnatých; ušty a plátky w paupěti dohromady skraucené. Tyčinek 5, před ušty korunowé postawené, podplodní nebo na nehty plátkowé připewněné. Waječník 1pauzdrý, o 1 waječku wisícím na hořením konci prodlaužené šnůry pupečné. Čnělek 5 — 1 s tolikými bliznami. Mošnička kalichem stálým obklíčená, na konci chlopněmi 5 pukající nebo nepukající, 1semenná. Semeno bílečnaté. Kel rowný, kořínku hořeního.

Byliny nebo kře. Listy střídawé, často na hlawách kořenowých nahlaučené, trsnaté, jednoduché, celé a nejcelejší, bezpalisté. Květy obojaké, prawidelné, na klasech konečných, jednoduchých nebo latowitě rozwětwených anebo na strbaulech pokrywkatých.

Sem náleží wíce 100 rodův (w 5—6 pokoleních), jichž největší množstwo roste w krajinách podlé středozemního moře položených, a na slatinách asiatských, aniž wšak nechybují mírnými pásmům ostatních země dílův anobrž i w meziobratníkowých jsau jejich zastupitelkyně. W lékařstwí málokteré a to jen místem se potřebují.

Rozděluje se na dwé podřadí.

1) *ZUBĚNIKOWITÉ.* Koruna na patero klaná. Čnělka 1. Plod chlopnatě pukající. — Powaha jejich ostře jedowatá.

2) *ZAWTÁHOWITÉ.* Koruna o 5 plátcích. Čnělek 5. Plod nepukající. — Powahy swraskující a posilující.

www.libtool.com.cn

Podřadí 1.

ZUBĚNIKOWITÉ. PLUMBAGINEAE.

Mlékoseda. Plumbago. Bleiwurz.

Kalich trubkowitý, 5zubý. Koruna řepicowitá, kraje 5dílného. Tyčinek 5, podplodních: tyčinky dole klenutě rozšířené. Čnělka 1 o 5 bliznách niťowitých. Tobolka 1pauzdrá, 1semenná, na konci 5 chlopněmi pukající.

M. europska. P. europaea *Lin. Plenk t.* 95. *Schk. t.* 30. Kořen mnoholetý; lodyha přímá nebo wzstaupawá, 1½—4′ wysoká, tuhá, brázdowanohranatá, od dola odstále wětewnatá; listy střídawé, objímawé, kopinaté, zaubkowaně šerpiwé, lysé nebo přítě, hoření luptowitošerpiwé; kwěty na koncech wětwowých klasené; kalich 3hrany, žlázkami nožičnatými porostlý, nachowě hnědý; koruna skoro 1″ dlauhá, ušťúw obwejčitě podlauhlých, šalowě červená nebo lilákowá. — Mezi křowím Ewropy jiné Kwěte w srpnu a září. ♃.

Kořen a nať nezapadají, chuť ale mají ostrau, lepkawau, slizkáni pálivú a kůži zpeyskují; druhdy se potřebowaly wně proti bolest zubuw, líšejům, swrabu, raku, krwotoku; w nowějších časech i wnitřní užiwání bylo poručeno (Brandeisovi).

Podřadí 2.

ZAWTÁHOWITÉ. STATICEAE.

Zawtah. Statice. Strandnelke.

Kalich walcowkowitý, rozsatý, nahoře mozdrowity, 5zubý. Koruna o 5 patech nebetnatych, někdy dole spojených. Tyčinek 5, před platky postawených a s nimi nejhlegi spojených. Čnělek 5, wlaskowych. Mosaic-

ka bezechlopná. Stwoly wětewnaté; kwěty na klasech listenatých, jednostranných.

Z. limonka. S. Limonium *Lin. Plenk t.* 246. *Reichenb. ic. t.* 751. Limonka *Mat. Hdj.* 293. Limonka anebo domnělé červené been *Mat. Wel.* 345. Z kořene mnoholetého, dřewnatého pospolu wychází listí a lodyha; listy kopinatopodlauhlé, po kraji čeřité, tupé, ukončené hrotem podhnutým, 4″ dlauhé; řapíky dlauhé někdy 5caulowé; lodyha 1½′ zwýší, bezlistá, oblá, brázdičkowaná, asi u prostřed rozdělená na wětwe u wýniku podepřené listenem wejčitokopinatým, zakončitým a opět rozdělené, takže dohromady dělají wrcholík; 3—4 kwěty zastřené dwěma listenoma a mezi kwěty listeny plewowité; kalich nálewkowitý kraje mázdrowitého, trubky 5žebré; koruna modrá, mnohem delší kalichu. — Na slatinách a pomoří po Ewropě celé a Žapaně. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Před časy potřebowali kořen ku stawení krwotokůw.

Trávnička. Armeria. Grasnelke.

Kalich, koruna, tyčinky, čnělka a plod jako u zawlákůw. Stwol jednoduchý; kwěty w strbaul pokrywkatý nahlaučený; pokrywka dolůw prodlaužená w pošew trubkowitý, mázdrowitý.

T. pomořská. A. maritima *Willd.* Statice pubescens. Kořen má mnoho hlaw wypauštějících hustý swazek listů, čímž rostlina dělá hustý trs; listy auzce čárkowité, okrauhleně tupé, lysé nebo pýřité, nebrwité; z jedné hlawy kořenowé obyčejně wyniká několik stwolůw nejwíce stejně wysokých, 2—6palečných a wyšších, nejjednoduššich, hustě pýřitých, ano i huňatých; strbaul polokulowatý; pokrywka střechowitá: lupenůw wněšných ostrých anebo tupaunkých, krátkohrotých, po kraji třepenitodřípnatých; kwěty krátce stopečnaté, listeny obwejčitými, mázdrowitými podepřené; kalichy dole a po žilách pýřité, zubůw tupých, hrotitých; plátky obwejčité, tupé, wykrojené a drobně zejkowané, lilákowě červené. — Na březich Moře sewerného, u p. w Anglii, Švédech, též i podlé atlasského Moře, u p. we Francii jihozápadní. — Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Rostlina ta slauží w zahradách k obrubowání záhonkůw, k čemuž se hodí hauštkau trsůw swých a stwoly stejně wysokými, pěknými, hojnými.

T. obecná. A. vulgaris *Willd.* Statice Armeria *Fl. dan. t.* 1092. *Schk. t.* 87. Welmi se podobá předešlému

rodu; liší se ale listy ostrými, brwitými, stwoly obyčejně wyššími, 1—1½střewičnými, lysými nebo pýřitými; pokrywkau lupenůw wněšných špidlatých. — Na místech pisčitých, wýslunných po celé Ewropě. Kwěte mnohem déle, čímž také od pomořské se rozeznáwá. ♃.

Jako předešlá slauží k obrubowání záhonkůw w zahradách utěšených. Listy jindy w lékařství se chwálily proti prjmu.

www.libtool.com.cn

Řád 167.

JITROCÉLOWITÉ. *PLANTAGINEAE.*

Kalich prostý, 4dílný, (kwětůw samičích 3lupenný). Koruna podplodní, mázdrowitá: kraje na čtwero klaněho, stejného s ušty w paupěti střechowitými (kwětůw samičích bandaskowitý, kraje nepatrného). Tyčinky 4, připewněné na trubku korunowau nebo lůžko, s ušty střídawé, přeřídko tyčinka 1. Waječník 1pauzdrý, o 1 přímém waječku, nebo 2—4pauzdrý, pauzder 1—mnohowaječných; waječka štítowitě připewněná. Čnělka 1; blizna obyčejně nerozdílná. Plod: holénka 1semenná anebo tobolka obříznutá, 2—mnohosemenná. Semena bílečnatá. Kel rowný kořínku obyčejně doleního.

Byliny, zeliny, podkře. Listy střídné nebo střídawé, obyčejně kořenowé, na způsob růže rozložené nebo swazkowitě nahlaučené, jednoduché, celé nebo protisečné, bezpalisté. Kwěty obojaké, pořídku 1domé, prawidelné, w klasy nebo strbauly nahlaučené.

Sem náleží asi 150 rodů (w 3 pokoleních) rozšířených po ustředním pásmu wšech země dílůw, mezi obratníkoma toliko we welikých wýškách; obzwláště jich mnoho w krajinách středomořských a Americe sewerné. Kořeny a listy obsahují prwek hořký, swraskawý, semena opíjiwají slizi; které na slatinách a pomořích rostau, nabubřeny jsau welmi sedičitými. W lékařství a hospodářství se nepotřebují, w katunotiskařství a hedwábodějství potřebuje se sliz ze semena; z pomořských dobýwají sodu čili salajku.

Jitrocel. Plantago. Wegerittt.

Kwěty obojaké. Kalich hluboce 4dílný; laloky 2 přední někdy srostlé. Koruna mázdrowitá: trubka walcowitá, anobrž i pokulowata: kraj 4dílný, obyčejně ochlupený. Tyčinky rostau dole w trubce korunowé připuštěné. Čnělka nitkowita, skončena bliznau pýřitau. Tobolka obsemenná pukýlková, 2—mnohosemenná, semenici přikládlan, pak prwním 2—4pauzdrá,

Mill. Ic. Fl. t. 58. *Schk. t.*

23. *Hayn.* 5. *t.* 13. J. větší *Mat. Hdj.* 121. *b.* — *Wel.* 144. *C.* Jitrocél, skorocél, ranocél větší, babka. Kořen mnoholetý, silný, vřetenowitý, hustě mrcasatý; listy všecky kořenowé, po zemi rozloženě wzstaupawé nebo přímé, wejčité nebo eliptičné, w řapík náhle zaužené, zubaté, tupé, lysé nebo roztraušeně pýřité, 5—9žilé; stwoly nejdoleji wzstaupawé, 2"—1' wysoké nebo wyšší, oblé, mělce brázdowané, obyčejně zwýší listu; klasy tence wálcowité, prodlaužené; listeny wejčité, tupaunké, kýlaté, blánitě obraubené; koruna trubky eliptičnowejcowité, co kalich dlauhé, lysé; ušty korunowé ostré; tyčinky dwakrát delší kalichu; tobolka 2pauzdrá, 8—12-semenná. — Na trávnících, pastwinách, anobrž na ulicích wesnických a městských, po celé Ewropě, Asii a Africe sewerných a nyní také w Americe sewerné, z rowin až na hory wzestupující. Kwěte w lipnu až do října. ♃.

Welikostí se welmi mění.

Kořen, listí a semeno potřebuje lid sprostý po tu dobu na rány, proti běhawce, neduhům plicním, krwotokům; semena sliznatá dobrý zob ptačí.

J. prostřední. P. media *Math. Lin. Plenk t.* 59. *Hayn.* 5. *t.* 14. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 23. J. prostřední *Mat. Háj.* 122. — *Wel.* 144. *C.* Jitrocél, skorocél, ranocél širokýý, prostřední. Podobá se welmi předešlému po jmění; liší se listy krátce a široce řapíkatými, eliptičnými, 7—9žilými, obak srstnatými, po zemi rozšířenými a k ní přitlačenými, stwolem srstnatým, listů mnohem wyšším, klasem hustším a kratším, sotwa 2palečným, podlauhlowálcowitým, listeny wejčitými, ostraunkými po kraji blanowitými; koruna trubky lysé; pauzdra 1semenná. — Na lukách a pastwinách, až na Alpy wzstupující. Kwěte w máji a červnu. ♃.

Užitek jako předešlého. Kwěty příjemně wanilkau woní.

J. špičatý. P. lanceolata *Math. Lin. Fl. dan. t.* 437. *Plenk t.* 60. J. špičatý nebo menší *Mat. Wel.* 145. Ranocél, skorocél špičatý. Též jmění předešlých; listy kopinaté, obak ztenčené, 3—5žilé, přízaubkowané, lysé, chlupaté nebo srstnaté; stwoly mnohem delší listů, brázdowané; klasy wejcowité, za kwětení ½" dlauhé; listeny wejčité, ztenčenozakončité, mázdrowité, lysé; kalich uštů pobočních na hřbetě kýlatých, po kýlu brwitých anebo lysých. — Na lukách a pastwinách po celé Ewropě. Kwěte w dubnu až do jeseně. ♃

Užitek jako předešlých.

J. pomořský. P. maritima *Lin. Fl. dan. t.* 213. Kořen mnoholetý, na mnoho hlav rozdělený, z nichž wycházejí listy a stwoly; prwní jsau čárkowité nebo kopinatočárkowité, obak ztenčené, nejcelejší nebo zubaté, po kraji lysé nebo štětinkami brwité, dužnataunké, tuhaunké, žlábkowité, pak ploché, na rubu nepatrně 3žilé; stwoly asi střewičné, oblé, s klasem wálcowitým, prodlauženým, hustým; listeny wejčité, ostraunké, mázdrowitě obraubené, skoro co kalich dlauhé; ušty kalichowé mázdrowité, po kýlu zelinném bezkřídlé; koruna trubky huňataunké; pauzdra 1semenná. — Na slatinách, pomořích Ewropy a sewerné Ameriky. Kwěte w červnu až do října. ♃.

Listy dužnaté jedí w salátu.

J. wraníноha. P. Coronopus *Lin. Fl. dan. t.* 272. Coronopus *Blak. t.* 460. Wraní noha *Mat. Hdj.* 124. *B.* — *Wel.* 146. *D.* Kolocír. Kořen letní wypauští listy a stwoly; listy obwodem podlauhlokopinaté, protisečné nebo protisečnozubaté: úkrojůw nebo zubůw obdálných, lysé, po kraji nebo wšude srstnaté; stwol oblý, *pídi* zwýší; klas 3″ dlauhý, čárkowitě wálcowitý; listeny z dola wejčitého šídlowité, přímé; kalich uštůw pobočních na zádech opatřených křídlem mázdrowitým, brwitým; koruna trubky huňataunké; semenice 4křídlá dělá tobolku 4pauzdrau, pauzder 1semenných. — Na pomořích ewropských, sewerných a jižných. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Jedí jej w salátu a tudy sázejí u welikém množstwí. Radili jej proti psí běsnosti.

J. kostrbatý. P. squarrosa *Murr. comm. goett.* 1781. *t.* 3. P. aegyptiaca *Jacq. rar. t.* 28. *Jacq. fragm. t.* 183. Kořen letní; lodyha dole hnědá, plsťnatá, oblá, wětewnatá, rozestřená, položená; wětwe mnohé, střičné, wzestaupawé; články dolení nejkratší, ostatní caulowé; listy čárkowité, nejcelejší dužnaté, žlábkowité, sedawé, brwité, ostré, po kraji tupě podhnuté, šedopýřité; stopky dwakrát delší listu, plsťnaté; strbauly dřiwe zakulatělé, pak prodlaužené, složené ze kwětůw potrojných, w řadě 5—10násobné rozpostawených; listen při každém kwětu nejdelší; činí strbaul kostrbatý; kalich 4lupenný, nestejný. — W Egyptu a na Cacintu ostrowě.

Z popela jeho dobywají salajku.

J. bleší. P. Psyllium *Lin. Pienk t.* 62. *Düsseld.* 10. *t.* 19. Chmelík 1. *Mat. Hdj.* 325. *B.* Chmelík, jinak blešník *Mat. Wel.* 387. *D.* [illegible] *B.* Kořen letní, wřetenowitý.

mrcasatowětewnatý, wypauští lodyhu přímau, 1′ wysokau nebo wyšší, wětewnatau, oblau, srstnatau; listy čárkowité, 3—3½″ dlauhé, sotwa 2‴ široké, ploché, tupaunké, nejcelejší nebo přízubaté, stopky úžlabíčkowé, ojedinělé, jednostrbaulé, listu delší, chlupaté; strbauly wejcowité, běwníčké, asi ½″ dlauhé; listeny z dola wejčitého šidlowité, wněšné co strbaul dlauhé; kalich uštůw stejných, kopinatých, zponenáhla zakončitých; koruna uštůw wejčitokopinatých, tence zakončitých, ostrých; semenice 2křídla; semena podluhowatá, lodkowitá, leskle hnědá, jako blechy wyhlížející. — Na místech písčitých Ewropy jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Semena welmi sliznatá potřebují po dnes w Lewantu k lékařství: sliz z nich wydobytá slauží w barwířstwí, katunotiskařstwí a hedwábodějstwí.

J. chmelík. P. arenaria *W. et Kitaib. t.* 51. Chmelík II. *Mat. Hdj.* 326. Chmelík, jinak blešník *Mat. Wel.* 387. *D. wýk. A.* Kořen letní, dlauhý, tence wřetenowitý; lodyha přímá, ½—1½′ wysoká, obyčejně wětewnatá, jakož i listy huňatá a žláznatochlupatá; listy střičné, kopinatočárkowité, dole rozšířené, do pola lodyhu objímající, zakončité, nejcelejší nebo přízubaté; strbauly wejčitoelipsowité, asi ½″ dlauhé, hustě střechowité, úžlabíčkowé na stopkách listu delších, konečné na kratších; listeny dolení okrauhlowejčité, šidlowitě zakončité, hoření kopisťowité, nejtupější; kalich uštůw nestejných, předních úkosně kopisťowitých, nejtupějších, zadních kopinatých, ostrých; koruna trubky dlauhé, wálcowité; tobolka 2semenná. — Na pískowinách Ewropy jižné a sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Od tohoto rodu prý sbírají semeno *blešníkowé* (semen psyllii) druhdy w lékařství užitečné, nyní zůstaweno řemeslům jako předešlé. Protož we Francii u welikém množstwí se sází, což by u nás mohlo se dělati na půdách písčitých, neurodných.

J. položený. P. Cynops *Lin. Düsseld.* 10. *t.* 20. Jměním podobá se dwěma předešlým. Lodyha křowitá, wětewnatá; wětwe dole položené; listy auzce čárkowité, nejcelejší nebo přízubaté, jako wětwe a rozhy srstnaté; strbauly na stopkách listu delších wejcowité; listeny širokowejčité, nejdolejší šidlowité, zakončité, ostatní hrotité; kalich uštůw nestejných, zadních užších, kýlatých, na kýlu brwitých. — Na místech neobdělaných, na pomořích Ewropy jižné. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

Semeno jeho jako předešlých dwau se potřebuje.

SHLUK DRUHY.

JEDNOOBALNÉ. *MONOCHLAMYDEAE. APETALAE.*

Okwětí jednoduché (kalich) nebo žádné.

www.libtool.com.cn

Řád 168.

NOCENKOWITÉ. *NYCTAGINEAE.*

Okwětí prosté, obyčejně korunowité, nálewkowité nebo řepicowité: trubka dole často nafauklá, zelinná a zůstáwající kraj na čtwero, patero neb desatero klaný, někdy kolem zutinaný a nepatrně zubatý, w paupěti řasnatý a skraucený. Tyčinek podplodních tolik co uštůw čili řas okwětowých, řídce méně nebo wíce: nitky prosté nebo dole srostlé w baňku mednatau, někdy s trubkau okwětowau dole spojené. Waječník 1pauzdrý, 1waječný: waječka křiwoběžná; čnělka 1 w paupěti hlemýždowitě zawilá; blizna hláwkowitá, kystowitě měkkobradawičnatá. Holénka obklíčená dolejškem okwětowým jakoby skořápkau, takže plod podobný ořechu. Semeno bílečnaté. Kel rowný s kořínkem dolením, anebo zlomený s kořínkem dolů směřujícím, wždycky dělohami bílek zaobalující.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy. Listy střídné, řídčeji střídawé, jednoduché, peřenožebré, celé a obyčejně nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, přeřídko jednopohlawé, úžlabíčkowé nebo konečné, ojediněłé nebo hromaděné, obyčejně obklíčené pokrywkau 1— mnohokwětau, řídko wrcholičené nebo latěné, a drobnými listeny opatřené.

Po tu dobu znají asi 70 rodů (w 13—14 pokoleních) rostoucích toliko w krajinách meziobratníkowých a pomezních, obzwlášť ale w Americe. Kořeny některých ženau na stolici, málokterých jsau jedlé. Mnohé pro kwět pěkný jsau w zahradách oblíbeny.

Nocenka. Mirabilis. Wunderblume.

Pokrywka kalichowitá, 1kwětá, zwonkowitá, na pate klaná, stálá. Okwětí korunowité, nálewkowité nebo řepicowité: kraje šalaločného, řasnatého; trubky prodlauné a nad dolejškem břichatě rozšířeným padající. Tyčinek 5; nitky nejdoleji w baňku mednatau srostlé. Čnělka jednoduchá; blizna hláwkowitá. Holénka zawřená ztwrdlém dolejšku okwětí a tudyž ořech přeštírající.

N. obtend. M. Jalapa *Lin. Plenk t.* 137. *Schk. t.*

Mirabilis *Blak. t.* 404. Kořen mnoholetý, (u nás letní), řepowitý, dužnatý; lodyha přímá, 2—3′ wysoká, nepatrně 4hraná, uzlatoklaubnatá, wětewnatá, pýřičkowaná; listy střičné, řapíkaté, srdčitowejčité, zakončité, nejcelejší, lysaunké; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé, stopekaté nebo hromadné, konečné, sedawé; pokrywka zelinná, hluboce na patero klaná: uštův wejčitokopinatých, ostrých, přímých; okwětí nálewkowité, autlé, korunowité, nachowé, bílé, žluté a skwrnaté: trubka 3krát delší obalu (1½″ dlauhá), kraj krátce 5laločný: lalokův širokých, okrauhlených a wykrojených, 1½″ w průměru: blizna složená ze mnohých bradawiček měkkých, kejowitých; ořech černohnědý, wejcowitý, 4″ dlauhý, nepatrně 5hraný, maličko bradawičnatoswraskalý, nahoře krátce a tupě zakončitý, dole zaužený w kruh bochowitý; kol weliký, w kauli dutau zkřiwený a u wnitř bilek maučnatý obsahující. — W Americe jižné. Kwěte (u nás) w červnu až do září. ♃.

Kwěty její pěkné otwírají se w noci a několik hodin po úswitě se zawírají: chowá se we wšech světa dílech pro ozdobu na zahradách. Druhdy se domnímali, že od ní přichází kořen jalapowý; to prawda, že také počišťuje, mnohem slaběji ale. W lodyhách a listech má jakož i jiné rody téhož pokolení weliké množstwí hlatí žídlowitých.

N. sochatá. M. dichotoma *Lin. Plenk. t* 139. Admirabilis Jasmini rosa *Clus.* 2. *p.* 90. Podobá se předešlé welmi; lodyha tlustší, uzlatější, listy a kwěty drobnější, poslední obyčejně úžlabičkowé, ojedinělé, někdy 2—3 pohromadě. — W Mexiku. ♃.

Kwěty její rozwíjejí se již we 4 hodiny odpoledne a začínají hned woněti, tudyž Francauzowé rostlinu jmenují *fleur de quatre heures*, kwět čtyrhodinowý. Kořen působí silnějí.

Ponoška. Boerhavia. Boerhavie.

Pokrywka nejmenší celá. Okwětí nálewkowité, řasnaté, sotwa rozklané. Tyčinka 1—2—3: nitky dole rozšířené w baňku mednatau. Nažka dolejškem kalichoním zastřená.

P. srstnatá. B. hirsuta *Jacq. h. vind.* 1. *t.* 7. Rostlina mnohotwará a tudy rozdílná jména mající. Kořen mnoholetý; lodyha oblaunká, srstnatá, více méně pýřitá, ba i huňatá, anobrž i lysá, wětewnatá, položená, i 2′ dlauhá; listy střičné, wejčité, na zpodině srdčité, okrajowané, tupé neb ostraunké, hoření podlauhlé, ecky tlustaunké, obak pýřité, nebo na líci lysé, na bu pýřité nebo přihuňaté, bělawé, naswraskalé; stop-

ky krátké nesaucí wrcholiky; kwěty na wrcholiku nemnohé, přisedawé nebo nejkratšeji stopečkaté, co krew červené nebo nachowé; plody kejowité, brázdité, holé, nebo se žlázkami nožičkatými. — W Americe teplejší na místech rumných. Kwěte skoro celý rok. ♃.

Kořen počišťuje horem a dolem; šťáwu z nati wytlačenau proti žlautenici podáwají.

P. pnulá. B. scandens *Lin. Jacq. vind. t.* 4. *Lam. t.* 4. Keř kmenu 6střewičného, přímého, přewztyčeného, hladkého, wětwi pnulých, střídawých; listy srdčitowejčité, přiwykrajowané, 1″ dlauhé, lysé; kwěty po 6 nahromaděné w okolíky stopečnaté, zelenawě žluté, listenůw 5 okolík podporujících, štětinowitých; tyčinky 2; plod kejowitý, na konci bradawičnatý. — Na místech skalnatých Indie západní. Kwěte w dubnu až do září. ♄.

K dáwení se potřebuje.

P. ztepilá. B. excelsa *Willd.* B. tuberosa *Lam.* Podobá se předešlé; kmen přímý wyšší nežli u předešlé; listy dolení srdčité, hoření wejčité; stopky úžlabičkowé podporují okolíky s pokrywkau nepatrnau: kwěty 3mužné, nachowé, třikrát wětší nežli u předešlé; plod lysý, červenawý. — W Americe hořejší.

Kořen hlízowitý jedí.

Přítulnice. Pisonia. Pisonie.

Kwěty přídwojdomé. Okwětí zwonkowité, řasnaté, na patero klané. Tyčinek 6—10, w řasách okwětowých čumících. Holénka dolejškem okwětí zawřená, 5hraná.

P. trnatá. P. aculeata *Plum. ic. t.* 227. *f.* 1. *Lin. Lam. t.* 861. *Gaert. t.* 76. Fringego. Keř 12—20′ wysoký; kmeny ztlauští ramena přikryté korau hladkau, tmawě hnědau, rozdělené na rozhy střičné, listnaté; listy střičné, tuhé, jednoduché, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, obak ztenčené, 1½″ dlauhé, 3—4‴ široké; z úžlabíčka listního wynikají trny 2 krátké, ostré, maličko podhnuté; kwěty žlutawě zelené, rozpostawené na wrcholících úžlabíčkowých, jejichž stopka rozewřenorozsochaná, šedopýřitá; každý kwět dole opatřen listeny malíčkými, šupinowitými, skoro střechowitými, ostrými; okwětí po kraji rozdělené na lalokůw 5 krátkých, wejčitých, ostrých, nejrozloženějších; tyčinek 6; plod podluhowatý, hranatý, po hranách šerpiwý, udič-

kami lepkawými; holénka hladká, podluhowatá. — W Indii západní, Brasilii. Kwěto w březnu a dubnu. ♄.

Obywatelům obtížen jest trním na šuty se chytajícím a též i plodem, přitaulejícím se na wšecko, co se ho koli dotkne. Též se chytá křídel, takže ptáci přetěžko létajíce rukama dají se lapati. Zwařenina z kořene dobrá proti slizotokům.

www.botool.com.cn

Řád 169.

RDESNOWITÉ. *POLYGONEAE.*

Okwětí prosté, kalichowité nebo korunowité, 3—6-dílné: uštůw w paupěti střechowitých. Tyčinek ze dna okwětowého wyniklých, řídko na kruhu žláznatém připewněných, co uštůw okwětowých anebo tolikrát wíce, buď po jedné, buď po dwau před nimi postawených, buď s nimi střídawých. Waječník 1pauzdrý, 1waječný; waječka rownoběžná. Čnělky 2—3, řídko 4, prosté nebo dole srostlé; blizny hláwkowité, štrčowité nebo kystnatoperowité. Holénka peckowitá, holá nebo stálým okwětím přikrytá, řídko okwětím zdužnatělým zastřená a tím zbobulelá nebo zpeckowicnělá. Semena bílku maučnatého. Kel přírowný a osowý, nebo zkřiwený a poboční, nebo kruhowitý a bílek objímající; kořínek wzhůru směřující.

Zeliny, byliny, kře, řídko stromy. Listy střídawé, jednoduché, nejcelejší (řídko rozklané), obyčejně s palisty pošwowitě srostlými a botku blanowitau dělajícími, z mládí po krajích podwinuté; Kwěty obojaké nebo jednopohlawé, prawidelné, w úžlabíčkách ojedinělé nebo klasené, brozněné, wrcholičené buď latěné.

Sem náleží asi 340 rodůw (we 20 pokoleních), ježto rozšířeny jsau po wšech země dílech a podnebích, z rowin pomořských až k wěčnému sněhu na horách, nejhojnější ale jsau w krajinách teplejších podnebí mírnosewerného. W Asii jest jich $^1/_{12}$, w Americe $^1/_4$, w Ewropě $^1/_5$, w Africe $^1/_9$, w Australii ještě méně. Které chemicky jsau wyzpytowány, mají prostau kyselinu (obzwláště šťowíkowau), prwky swraskawé, osobliwé, počistiwé, t. reweňowinu a šťowíkowinu, barwinu žlutau, červenau nebo modrau; semena wůbec jsau maučnatá. Mnohé jich tedy užitečny jsau welmi w hospodářstwí, řemeslech a lékařstwí.

Šťowík. Rumex. Ampfer.

Okwětí až dolů 6dílné (6lupenné): uštůw 3 wněšních wětších i klimawých. Tyčinek 6, po 2 před ušty 3 wněšními postawené. Čnělky 3; blizny welké, kystowité. Holénka 3hraná, ušty okwětowými 3 wnitřními, zwětšenými jakoby klapkami dokonale zaklopená. Kel oblý, dlauhý, poboční kořínku doleního.

*) Kwěty obojaké nebo mnohomanželné. Čnělky prosté, Listy dole ztenčené, okrauhlené nebo srdčité, nikdy ale střelowité, ani šípowité. Pletich.

Š. shlaučený. R. conglomeratus *Murr.* R. glomeratus *Schreb. Reichenb. ic. f.* 552. R. acutus *Engl. bot. t.* 721. Erythrolapathum *Mat. Wel.* 131. Kořen mnoholetý, mnohohlawý; lodyha přímá, 1½′ wysoká, oblá, dole hladká, nahoře prauhowaná, červeně naběhlá, od dola rozdělená na wětwe wzstaupawé, nejodstálejší, dlauhé; listy střídawé, přeřídko stříčné, řapíkaté, nejdolejší srdčito— nebo wejčitopodlauhlé, tupé neb ostré, prostřední srdčitokopinaté, zakončité, nejhořejší kopinaté, wšecky nejlysejší, po samém kraji drobně čeřité; kwěty nahromaděné w strbauly přeslenowité, obdálné, listem podepřené, nejhořejší nahé; stopečky 1kwěté, pod prostředkem opatřené klaubem; ušty okwětowé nestejné: wnějšné tři podlauhločárkowité, tupé, podduté, wnitřní 3 čárkowitopodlauhlé, tupé, nejcelejší, dwakrát delší wnějšných, dole mozolaté; holénka trojhraná hranami tupě obraubenými, lesklá, bledě hnědá. — W zarostlinach wlhkých, po Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen barwí na žluto a w lékárnách bývá pod jménem *radix lapathi acuti.*

Š. lesní. R. sanguineus *Lin.* R. Nemolapathum *Wallr.* Pletich. Podobá se předešlému welmi. Wětwe přímé, přímoodstalé; listy nejdolejší srdčitopodlauhlé, tupé neb ostré, prostřední srdčitokopinaté, zakončité; přeslénky wšecky nahé nebo nejdolejší toliko listem podepřené; ušty okwětowé wnitřní čárkowitopodlauhlé, tupé, nejcelejší, s jedním mozolatým. — W hájích wlhkých po Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen wřetenowitý u wnitř bledě žlutý mají w lékárnách (Lapathum acutum). Jeden odrodek jest celý zelený, druhý ale po lodyze a žlících i žebrách krwawý.

Š. tupolistý. R. obtusifolius *Lin. Reichenb. ic. f.* 550. Koňský šťowík *Mat. Wěl.* 131. Pletich. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 2střewičná, prauhowaná, nahoře wětewnatá; listy dolení srdčitowejčité, řapíkaté, tupé nebo ostraunké, třebas 1′ dlauhé, 4″ široké, prostřední srdčitopodlauhlé, ostré, nejhořejší kopinaté, ostré, krátkořapíkaté; hrozny bezlisté, přeslénky odlehlaunké; ušty okwětowé nestejné: wnějšné čárkowitokopinaté, dwakrát kratší wnitřních wejčitokopinatých, sítkowaných, dole zaubkowaných, na plodu zwětčených, wejčitotrojú-

blých, mozolatých, dole zubatých zuby trojúhlými, zakončitými a šidlowitými, na konci zakončité, nejcelejší tupé; holénky 3hrané, lesklé, bledě hnědé. — Na lukách, okolo wesnic po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen jako předešlého se potřebuje.

Š. kadeřawý. R. crispus *Lin. Plenk t.* 287. *Düsseld.* 13. *t* 15. Kořen mnoholetý; lodyha wztyčená, třebas 3′ wysoká, oblá, prauhowaná, staženě latnatowětewnatá; listy wšecky kopinaté, 1′ dlauhé, ostré, dolejší dole přiwejčité, kadeřawé a čeřité; řapíky dolení dlauhé, zponenáhla nahoru se zkracující; hrozny a přeslénky bezlisté; ušty okwětowé nestejné: wněšné 3 podlauhlé, tupé, dwakrát kratší wnitřních 3 wejčitých, nejcelejších, které plodonosné jsau zweličené, přiokrauhlé, přisrdčité, nejcelejší nebo dole zaubkowané, na hřbetě wždycky mozolaté, síťkowanožilnaté; holénka menši okwětí wnitřního, bledě hnědá, 3hraná. — Na lukách a místech obdělaných po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen wřetenowitý, u wnitř žlutý, jest chuti hořké a trpké a obsahuje třislowinu, škrob a síru; druhdy se potřebowal proti wyraženinám; semeno potřebuje sprostý lid k počišťowání.

Š. žlutý. R Patientia *Lin. Plenk t.* 282. *Schk. t.* 100. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 3—6′ wysoká, nahoře wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy kořenowé a nejdolejší lodyhowé řapíkaté, wejčitokopinaté nebo podlauhlé, zakončité, obyčejně přířezabaté, ½—1′ dlauhé, hoření zponenáhla kratšeji řapíkaté a užší, nejhořejší kopinaté a čárkowitokopinaté; hrozny bezlisté, složené ze swazkůw mnohokwětých, dohromady dělajících latu dřiwe běwnau, pak ale směstnanau; kwěty obojaké; okwětí plodonosné lupenůw 3 wnitřních okrauhlosrdčitých, tupých, 2—3‴ dlauhých a tolikéž širokých, nejcelejších anebo sotwa zaubkowaných, síťkowanožilnatých, zelených anebo čerwenawých, jichž jediný wně má mozol zrnowitý. — Na místech wlhkých, na lukách, podlé potokůw w Lewantu a Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w srpnu a lipnu. 4.

Tu a onde na zahradách se sází; nať mladá, zakyslá, jí se jako špenát; w lékařstwí šťáwa z ní se potřebuje. Kořen trpký, mírně na stolici ženoucí také w lékařstwí bývał užíwán.

Š. řídní. R. Hydrolapathum *Huds. Reichenb. ic. t.* 554. Pletich. Kořen mnoholetý, 3—4″ tlustý, u wnitř žlutý; lodyha oblá, prauhowaná, nahoře wětewnatá, třebas 5′ wysoká; listy kopinaté, zakončité, dole ztenčené,

ploché, po kraji čeřitowraubečkované, kořenowé třebas 1′ dlauhé; řapíky na líci ploché, asi 2″ dlauhé, ostatní zponenáhla se zkracujicí; swazky kwětowé kromě nejdolejších nahé, bezlisté, rozpostawené w hrozny a ty w latu dlauhau; ušty okwětowé 3 wnitřní plodonosné trojúhlé, nejcelejší nebo dole zaubkowané a wšecky mozolem opatřené. — W bahnech, řekách powolně tekaucích, rybnících, příkopech po Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen hořký a trpký drubdy užiwali proti kurdějům, wředům a wyraženinám (radix britannica); mladistwý list jedí w Italii na místo špenátu

Š. wodní. R. aquaticus *Lin. Reichenb. ic. f.* 553. Pletich. Podobá se předešlému. Listy kořenowé, srdčitowejčité, ostré, dole rozšířené; řapíky zawřeně žlabowité; hrozny latnaté, bezlisté; ušty okwětowé 3 wnitřní srdčité, blanowité, nejcelejší nebo přízaubkowané, wšecky bezmozolné. — W příkopech a rybnících Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Užitek jako předešlého.

Š. horní. R. alpinus *Lin. Plenk t.* 286. *Düsseld.* 14. *t.* 10. 11. Kořen mnoholetý, 8—4″ tlustý, wětewnatý, u wnitř žlutý; lodyha přímá, 3—4′ wysoká, oblá, prauhowaná, nahoře wětewnatá; listy kořenowé střewičné, přiokrahlosrdčité, okrauhlené, ztupené nebo na konci tupém krátce zakončité, lodyhowé dolení podobné, na kratších řapících, hoření wejčité a nejhořejší kopinaté; řapíky na líci žlabowité; swazky mnohokwěté, přiblížené w hrozny husté, bezlisté, skládají latu směstnanau, hustau; lupeny okwětowé 3 wnitřní srdčitowejčité, blanowité, nejcelejší nebo přízaubkowané, bezmozolné. — Na pastwinách Alpských a na nižších horách Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu.

Kořen hořký a trpký podobá se rabarbuře, a místo ní se potřebuje, jest ale slabšího účinku (Rhabarbarum monachorum).

**) Kwěty dwojdomé nebo mnohomanželné. Čnělky na hrany waječníkowé přirostlé. Listy šípowité nebo střelowité.

Š. štítnatý. R. scutatus *Lin. Jacq. rar. t.* 67. Acetosa romana *Blak. t.* 506. Kořen mnoholetý, wětewnatý wypauští několik lodyh přímých, wětewnatých, oblých, prauhowaných, jako celá rostlina nejlysejší; listy ledwinito — nebo srdčitošípowité nebo skoro hauslowité: úkroje konečného okrauhleného nebo

hrátce a tupě zakončitého, úkrojům pobočních tupých, nebo ostrých, dužnaté, a šťávnaté, sivě zelené, nejhořejší podlauhlošípowité; řapíky dolení skoro dwakrát delší čepele listowé, hořejší sotwa tak dlauhé; swazky chudokwěté, w řídké hrozny bezlisté a ty na skrownau latu rozpostawené; stopky klaubem skoro u prostřed opatřené; ušty okwětowé stejně dlauhé, tupé: wněšné užší, zelené, wnitřní bělawé, širší, které poslední plodonosné zweličelé (2‴ dlauhé), přiokrauhlosrdčité, blanowité, nejcelejší, síťkowané, tupé, bezmozolné. — Na místech skalnatých po horách a chlumech Ewropy prostřední a sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. 4.

Listy kyselé přidáwají se do omáček a co koření k masu howězímu. Obsahuje jako následující sůl šťowíkowau čili dwojšťowan draselčitý. *Šťowík římský, francauzský.*

Š. obecný. R. acetosa *Lin. Plenk t.* 280. *Dïsseld.* 7: *t.* 16. Šťowík wětší *Mat. Háj.* 109. Šťowík *Mat. Wel.* 130. Šúp, štíp kobylí, kyseláč, kyselák. Lodyha přímá, 1—2′ wysoká nebo wyšší, brázdowaná, lysá nebo i s listím pýřitá, nahoře latnatě rozwětwená, dole jednoduchá; listy wejčito— nebo podlauhlošípowité, řídko střelowité, s úkrojema pobočníma celýma nebo chudozubýma, dolení tupé, řapíkaté, hoření užší, ostré, sedawé a objímawé; listeny w botky srostlé, dřípnatozubaté, mázdrowité, dole zelinné; květy dwojdomé, po 3—6 we swazcích, dohromady dělající latu konečnau; blizny nachowé; okwětí plodonosné uštům wněšných 3 sehnutých, wnitřních 3 větších, okrauhlosrdčitých, blanowitých, červenawých, dole opatřených mozolem šupinowitým. — Na lukách po celé Ewropě a Asii sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. 4.

Wůbec známá rostlina, w rozdílných odrodcích i na lukách se nakytující; tu a onde na zahradách se sází; listy větší a šťávnatější, příjemně nakyslé a natrpklé jedí se co špenát nebo dělají z nich omáčky nebo potřebují je co koření; méně jsau chutné, než-li rody předešlé; též užíwá se jich co léku chladícího a protikurděj-ního. Kořen hořký žene na moč a otwírá žiwot.

Š. menší. R. Acetosella *Lin. Plenk t.* 281. *Fl. dan. t.* 1161. Šťowík menší *Mat. Háj.* 109. *B.* Šťowík malý *Mat. Wel.* 131. Předešlému podobný, menší ale; kořen plaziwý wypaušti mnoho lodyh trs dělajících, 6—10″ dlauhých, zprohybaných, wětewnatých, oblých; listy kopinaté nebo čárkowité, šipowité; ušty okwětowé wnitřní přiokrauhlosrdčité, blanowité, síťkowanožilnaté, nejcelejší, dole mozolu, šupinowitého zbawené, co holénka dlauhé, wněšné přímé, přitlačené. — Na pastwinách, polích,

místech neobdělaných, obzvláště písčitých, po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

Wlastnostmi jsa podoben předešlému může se taktéž potřebowati. Též dobrau jest píseň owčí. Z něho jakož i z předešlého může se sůl šťowíkowá dobývati.

www.libtool.com.cn

Reweň. Rheum. Rhabarber.

Kalich 5dílný: uštůw 3 wněšných menších. Tyčinek 9. Čnělky 3; blizny hláwkowité. Holénka 3hraná, 3křidlá. Kel děloh podlauhlých, plochých, w bílku osowý, kořínku hořeního.

R. jižná. R. australe *Don.* R. Emodi *Wall. Düsseld. suppl.* 5. *t.* 5. 6. Kořen mrkwowitý, pozdéji wětwitý a mnohohlawý, černohnědý, u wnitř tmawožlutý; lodyha 3—5′ zwýší, brázditá, nahoře jakož i stopky pýřitá; listy srdčitookrauhlé, tupé, celé, náčeřité, obak pýřitošerpiwaunké, kořenowé na $1^1/_2$—2′ dlauhé a skoro taktéž široké, na řapících taktéž dlauhých, oblých, na rubu žilatých, a tudy brázditých, na líci plochých a auzkau blanau obraubených, draslawých, čerwených, na rubu mající patero žil tlustých, čerwených, po kraji poněkud čeřitoswraskalé; lodyhowé menší a kratšeji řapíkaté; botky mázdrowité, hnědé, roztrhané; kwěty červenawé: ušty okwětowé waječné, tupé, nestejné, 3 wnitřní širší a tupější; tyčinky na zpodině přírostlé: blizny pěkně nachowé: holénka hnědá, ploch tří wejčitopodlauhlých, na zpodině násrdčitých, nahoře přetupých anebo popowykrojených. — Na Himalaji nepálské, až do Tatarska, we wýšce 9—10000 střewícůw. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Od té rostliny přichází kořen *rabarbaru* nazwaný a mnoho set let w lékařstwí welmi prospěšně známý. Ten přichází k nám skrze Mongolsko do Kjachty w Rusku, dílem z Číny do Hollandu a Anglie, dílem skrze Persii a Turecko. Nejwíce wáží se z Ruska přicházející a tudy rabarbarau *moskewskau* čili *ruskau* nazwaná, protože w Rusku na její dobrotu obzwláštně zřetel se bere. Obsahuje prysky řici počistiwau, tříslowinu, šťowan wápenčitý, silici a obzwláštní prwek *rewedowinau* (rhabarbarin) nazwaný. Potřebuje se netoliko k wywáděnť nečistot ze střew powlowaném anobrž i k posilowání jich.

R. dlanitá. R. palmatum *Lin. Plenk t.* 322. *Lam. t.* 324. *f.* 1. *Düsseld.* 16. *t.* 6— 8. Kořen mnoholetý, tlustý, swisný, wětewnatý, co rameno tlustý, tmawěji swětleji z červena žlutý; lodyha co muž wysoká, přímá, oblá, lysá, brázdowaná, dole listnatá, nahoře latnatě rozwětwená; listy obšírné, řapíkaté, dle obwodu srdčí-

té, rozdělené až přes prostředek na 5—7 lalokův kopinatých, ostrých, opět rozklaných, přes prostředek na laločky podobné, kratší a užší na wnějšné straně několika hrubými zuby opatřené; ostatně jsau zelené, obak šerpiwé, na rubu bělawé, pýřité, mnohými žlutawými žebry protažené; řapíky dlauhé, přkoblé, červenawé, dole poswowité; kwěty nemnohé dělají swazečky, které působí hrozny a ty dohromady latu welikau podlauhlau, jejíž wětwe jakoby pomnaučené; každý kwět na stopečce krátké, ojedinělé, bělawý: ušty 3 wnějšné podlauhločárkowité, tupé, wnitřní 3 asi dwakrát delší, plátkowité, obwejčité; tyčinek 9 zdélí okwětí; waječník 3bočný, s bliznami 3 okrauhlými, plochými na kratičkých čnělkách; holénka 3křidlá, ploch podlauhlých, obak wykrojených; jádro wejcowité, zakončité, 3úhlé.— W Číně, Tatarsku, Nepálu. Kwěte w kwětnu a čerwnu 4.

U nás w zahradách dobře se daří. W Anglii u welikém množstwí se sáz: a kořen její pod jmenem *rabarbary. anglické* na místo prawé se potřebuje.

R. zwrhlé. R. hybridum *Murr. Dlsseld. supl.* 2. *t.* 1. Kořen její wyhlíží jako předešlé; listy srdčitowykrojené, náploché, swraskalaunké, chobotnatowykrajowané, ostré nebo zakončité, obak pýřité, šedozelené; řapíky polooblé, na rubu brázdowané, na líci mělkožlabaté. — W horní Asii. Kwěte téhož času. 4.

Zdá se, že od ní také rabarbara přichazí. W našem podnebí lépe se daří nežli předešlá a mělaby u welikém množstwí se sázeti.

R. čeřité. R. undulatum *Lin. Plenk t.* 321. *Lam. t.* 321. *f.* 3. *Reichenb. hort.* 2. *t.* 117. *Wagn.* 2. *t.* 241, R. Rhabarbarum *Lin.* Podobá se jměnším předešlé. Kořen hrubý, zakulatělý, přetlustý, na několik částek rozdělený hluboko do země wnikajících, wně hnědý u wnitř tmawě žlutý; lodyha 3—4′ wysoká, tlustá, žlabnatohranatá, nejlysejší, bledě hnědá nebo ponažlutlá, dole přemnohými a přewelikými listy opatřená; listy řapíkaté, obyčejně po zemi rozložené, wejčité, dole chobotem rozšířeným srdčitě wykrojené, na konci okrauhlené a tupé, pýřité, ploché, po kraji čeřité a břitké, 2—3′ dlauhé; řapíky dlauhé, dužnaté, smačknuté, po bocích břitké, na rubu čárkowané; kwěty na latě přímé, směstnané, konečné, drobné, žlutawě bílé, stopečkowané; holénky černawé, wejčitopodlauhlé, tupě zakončité, po hranách křidlaté; jádro wejcowité, 3bočné, na dél brázdowané, zobanem zakončité. — W Sibiřii a Číně.

Dlauho se domnjwali, že od toho rodů pochodí prawá rabarbara. We Francii sázejí ji u welikém množstwí a *rabarbaru francauzskau*

nazývají; kořen u wnitř jest žilnatější a mramorowanější, zápachu slabého, chuti trpké. W Angličanech sázejí w zahradách několikero odrodkův, jelikož času jarního z pazanížkův a žeber mladistwého listí strojí chutná jídla.

R. tupolisté. R. Rhaponticum *Lin. Plenk t.* 320. *Reichenb. hort.* 1. *t.* 129. *Düsseld.* 16. *t.* 1—3. Kořen přetlustý, těžký, rozdělený na několik dílův dužnatých, wně černý, hnědočerwený, u wnitř žlutý; lodyha silná, lysá, prauzkowaná, žlutawá nebo nanachowělá, rozdělená na několik wětwí střídawých, opatřená obzwláště dole listím obšírným, mnohým, řapíkatým, lysým, wejčitým, celým, po kraji čeřitým, dole silně srdčité wyříznutým, na konci tupým posetým po žebrách silných, žlutawých chlupem nemnohým krátkým, bělawým; řapíky dlauhé, tlusté, na líci žlabowité, aniž hranaté; kwěty žlutawě bílé skládají latu pěknau, hustau: stopečky krátké, husté, skoro wláskowité; holénky welikě, hnědé, 3hrané, po hranách blanau úzkau křídlaté. — W Thracii, Tatarsku, podlé Bosforu, w Sibirii.

Kořen slabě zapáchá, trpce chutná, a potřebuje se jako rabarbora. W mnohých krajinách list potřebují k jídlu jako špenát, čakanku a p. Celá rostlina barwí na žluto, obzwláště kůže.

R. šerpiwé. R. Ribes *Lin. Desfont. ann. mus.* 2. *t.* 19. Lapathum orientale *Dill. elth. t.* 158. *f.* 192. Kořen tlustý, silný, dužnatý, hluboko do země wnikající; lodyha přímá, prauhowaná, chudowětewná, dole listnatá; listy mírně řapíkaté, po zemi rozložené, přiokraublé, obyčejně širší nežli delší, 2′ široké, 1′ dlauhé, na obau plochách bradawičnatodrasné, po kraji řeřabaté, po žebrách na rubu pýřité a mrtnaté chlupem krátkým, hrubým; řapíky na líci ploché, po bocích zoblené; kwěty též latěné; holénky wětší než předešlých, oděné dužninau tmawě čerwenawau, swraskawě chutnající a tudy bobuli podobné, 3hrané, po hranách blánatokřídlaté. — Na Libanonu, Karmélu, w Persii. ♃.

Peršané ji jmenují *ribes* a sázejí ji jakož i Turci welmi bedliwě pro nakyselau chuť řapíkův, listův a mladých lodyh. Řapíky jedí surowé nebo se solí a octem slaupawše dříwe kůru; dělají z nich a z wína konserwy, zadělawají je do cukru celé nebo na kaši rozmačkané, a potřebují k jídlu a w lékařstwí proti horečkám zlým. Mladé lodyhy obhrnují zemí, aby nabyly křehkosti. Kořen též w lékařstwí má swau sláwu, že posiluje a otwírá.

Ponanka. Fagopyrum. Buchwaizen.

Okwětí 4dílné, rozložené, barwené. Tyčinek 8,

dwauřadých. Čnělky 3; blizny tlustaunké, hláwkowité. Holénka delší nežli okwětí, 3hraná. Kel střední dělohlistowitých, na dél 2řasých.

P. obecné. F. esculentum *Moench.* Polygonum Fagopyrum *Lin. Plenk t.* 310. *Sturm f.* 18. *Hayn.* 5. *t.* 24. Pohanka *Mat. Háj.* 94. — *Wel.* 115. Heyduše, tatarka, hřečka. Kořen letní, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 1—1½' wysoká, obyčejně čerweně naběhlá, na kolínkách a čáře odtud dolů jdaucí krátkými chlupy pýřitá, nahoře wětewnatá; listy střelowitosrdčité, zakončité, po kraji cerpiwaunké, dolení řapíkaté, hoření sedawé; botky často na dwa palisty rozdělené, docela blanowité; hrozny dlauhostopečné, w úžlabíčkách ojedinělé nebo na konci lodyhy a hlawních wětwí w chocholíky rozpostawené; okwětí bílé nebo růžowé, dole zelené, za kwětení docela rozložené; tyčinek 8; čnělky 3; holénky obwodem wejcowité, zakončité, břitkotrojhrané hranami celými, hladké, černohnědé, dole stálým okwětím opatřené. — W prostřední Asii, a tam jakož w Ewropě a Americe sewerné u welikém množstwí se sází. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Křižáci přinesli tu rostlinu do Ewropy, kdežto prý od konce XVtého wěku u welikém množstwí se seje, a obzwláště na horách jest rozšířená, protože špatnau půdau se upokojuje. Ze semena k obilí počítaného dělají pro lid manku a krupici; též jest dobrá píce pro koně a howězí dobytek se jím krmí; ano i solina čerstwá a sušá jest dobrau pící, ano i člowěk ji na místo špenátu jísti může. Natí též barwí se súkno.

P. tatarka. F. tataricum. Polygonum tataricum *Lin. Gmel. sib.* 3. *t.* 13 *f.* 1. Tatarka. Podobá se welmi prwnímu rodu, liší se ale kwěty drobnějšími, zelenawými, shlaučenými w chomáče úžlabíčkowé, ojedinělé nebo nahromaděné na klasech přetržených, konečných, holénkami obwodem podlauhlowejcowitými, bezkřídlými, tupaunkými, na hranách wykrajowanozaubkowanými, po bocích mělkau brázdau znamenanými a nahnědlošerými. — W Sibirii a Tatarsku. Kwěte téhož času. ☉.

Jako prwní se potřebuje; manka z ní jest sice špatnější nejsouc ale na powětrnost chaulostiwá, ještě lépe se dařiwá, protož do krajin chladnějších se hodí, kdežto i co píce přednost zaslauhuje.

Rdesno. Polygonum. Knöterich.

Okwětí na čtwero nebo na patero klané nebo dělené, na lici barwené. Tyčinek 8, dwojřadých, 5 w řadě wnější s ušty okwětowými střídawých. Wajcčník 3hraný o 3 bliznách, nebo smačknutý o 2 bliznách; blizny

nebo čnělky více méně srostlé. Holénka 3boční nebo smačknutookraublá. Kel obvodní, jednostranný.

*) Klas jediný, konečný. Tyčinky všecky nebo toliko vnitřní z dolejška žláznatého vycházejí. Čnělky až dolů rozdělené; blizny zakulatělé, nejmenší. Holénky 3-bočné.

www.libtool.com.cn

R. hadíkořen. P. Bistorta *Lin. Fl. dan. t.* 421. *Plenk t.* 306. *Hayn.* 5. *t.* 19. *Düsseld.* 4. *t.* 16. Hadí kořen *Mat. Háj.* 282. — *Wel.* 330. Hadowec, užownik. Kořen na prst tlustý, zkřiwený jako račí ocas, silně mrcasatý, černohnědý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, oblá, prauškowaná, nejjednodušší, jako celá rostlina nejlysejší; listy podlauhlowejčité, dole často wykrojené, kořenowé a dolení lodyhowé řapíkaté a po řapíku dolů běžící, hoření sedawé, po kraji wšecky nejcelejší, čeřité; řapíky listů kořenowých a lodyhowých dolejších někdy delší, někdy kratší čepele listowé, na hořením dílu křídlaté dolejškem listu dolů běžícím; botky dlauhé, pod listem zelené, nad ním mázdrowité, hlauběji nebo mělčeji na dwě klané; klas konečný, jediný, hustý, wálcowitý; kwěty bledě červené; ušty okwětowé obwejčité, tupé; tyčinky delší nežli okwěti; holénka hnědošedá, podlauhlá, obak ostrá, hladká. — Na lukách mokrých, po horách a rowinách. Kwěte w červnu až do září. ♃.

Kořen welmi swraskawý obsahuje mnoho třísloviny a škrobu; druhdy se potřebował co lék mocný naproti běhawkám, též i w kaupelích (Radix bistortae, colubrinae).

R. živorodné. P. viviparum *Lin. Fl. dan. t.* 13. Hadí kořen malý *Mat. Wel.* 330. Kořen rownowážný, asi 1/4″ tlustý, mrcasatý, černohnědý; lodyha přímá, sotwa 6″ wysoká, nejjednodušší; listy weječné nebo kopinaté, po kraji podwinuté, čárkowanowraubkowané, peřenožebré, žebírek pokrajních tlustších; řapíky bezkřídlé; klas jediný, konečný, hustý, čárkowitý; listeny wejčité, tence a ostře zakončité; kwěty bledě červené nebo bílé, málokdy semeno dáwající: uštům obwejčitých, tupých; holénky 3hrané, tisawé, lesklé, přeautle tečkowané, hrotité; obyčejně zplozují se mezi kwěty w úžlabíčku listenowém hlizičky wejcowité, tupě zakončité, tmawě nachowé. — Na pastwinách horních Ewropy prostřední a sewerné, též w Asii sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

W Asii dělají z kořene mauku, z níž kaši strojí.

**) Lodyha toliwá. Kwěty na chomáčich úžlabíčkowých.

Tyčinek 8, jichž 3 hlauběji nežli u jiných připewněné. Žlázky we dně žádné. Čnělka 1, krátká, s bliznau 3laločnau. Holénka 3bočná w okwětí zweličeném.

R. swlačec. P. convolvulus *Lin. Fl. dan. t.* 744. Kořen letní; lodyha 1—2 dlauhá, wětewnatá, točiwá, žlabatohranatá, po hranách šerpiwá; listy srdčitostřelowité, zakončité, na koncích wšech ostré, w chobotu polookrauhlé, nejcelejší, obak šerpiwé, bledě zelené; řapíky šerpiwé, wždycky kratší čepele listowé; botky mázdrowité; kwěty 4—1 w úžlabíčkách listowých dělají chomáče, kteréž na koncích wětwowých bywají bezlisté; stopečky sotwa zdělí okwětí, jehož 3 ušty wnějšné wejčité, šerpiwé, tupě kýlaté, 3 wnitřní ploché; holénky 3bočné, mdlé. — Na místech obdělaných wšude po Ewropě. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

Nať dobrau píci owcím dáwá; semeno její mohloby w čas nauze se stírati a jako pohankowé se potřebowati. Ptáci je rádi zobau.

R. powleka. P. dumentorum *Lin. Fl. dan. t.* 756. Powleka. Předešlému welmi podobné. Kořen letní; lodyha wětewnatá, točiwá, hranatá, po hranách šerpiwanká; listy srdčitostřelowité, zakončité, ostré: úkrojům podobných tupých, chobotu polooblaukowitého, obak šerpiwé; řapíky listu o ¼ kratší; kwěty též chomáčené, úžlabíčkowé; ušty okwětowé 3 wnějšné kýlaté kýlem blánatokřídlatým; holénky 3bočné, lesklé. W plotech, křowištích po Ewropě celé. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Taktéž jako předešlý může se potřebowati.

***) Lodyha wětewnatá, s wětwemi klasem ukončenými. Tyčinky wnějšné bezžlazé, wnitřní z wěnce žláznatého wynikající, jichž obyčejně 1—2 chybuje. Čnělka až do prostřed anebo hlauběji rozpoltěná; bliziny weliké, hlawkowité. Holénky okrauhlé, smačknuté. Kel 1stranný po jedné hraně.

R. obojživelní. P. amphibium *Lin. Fl. dan. t.* 282. Kořen plaziwý, mnoholetý; lodyha na suchu jest přímá, na bahnech položená, plaziwá, we wodě wzplýwající, wždycky oblá, dutá, 1—1½' dlauhá, jednoduchá, wodní lysá, bahní ale a zemní wzhůru srstnatá, na kolínkách skoro uzlatá; listy kopinaté nebo čárkowitokopinaté, dole wejčitě zaokrauhlené, ano i srdčitě wykrojené, wodních nejlysejší, bahních a zemních obak anebo po krajích a a žíle hlawní wezpod kratšeji déleji srstnaté; řapíky zemních a bahních krátké, wodních mnohem delší; botky wodních lysé, bahních a zemních wzhůru srstnaté,

učaté; klas konečný na větvích, na stopce delší nebo kratší řapíku, lysý nebo srstnatý, vejcowitý nebo podlouhowatý, asi 1″ dlauhý; květy bledě nachowé, husté; ušty okwětowé wejčitopodlauhlé, tupé, jednoduše žilnaté; tyčinek 5, delších nežli okwětí. — W Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w červnu a září. 4.

www.libook.com.cn

Kořen silně zapáchající druhdy potřebowali proti nedobrým kožním, nať nakysle trpkau proti těžkostem od kamene pocházejícím (Persicaria acidu).

R. lepkawé. P. lapathifolium *Lin. Reichenb. ic. f.* 688. P. nodosum *Pers. Reichenb. ic. f.* 689. Kořen letní wyhání lodyhu buď přímau, buď položenau, wětewnatau, zelenau nebo červenau nebo červeně skwrnatau, na kolínkách někdy welmi ztlustlau; listy eliptičné nebo kopinaté, obak ostré, na líci lysé, na rubu předrobnými, černawými anebo žlutawými žlázkami poseté nebo bělawě wlnatoplsťnaté, ano i na též lodyze jsau listy dolejší s rubem plsťnatým a hořejší lysým, žláznatým, a tenkrát jest kraj a žila wezpod šerpiwá; botky učaté, lysé nebo přiwlnaté, krátce a nejautleji brwité; klasy podlauhlowálcowité, přímé nebo ponachýlené, zelenawě bílé nebo bledě nachowé; stopky a okwětí žláznatošerpiwé; ušty okwětowé tenoučce blanowité, wejčitookrauhlé, wnešné smačknutočlunkowité, tupé, 5žilé; žila prostřední a obě druhá od dola nahoru jdaucí, ostatní 2 nad polowičkau mizející a wšecky na konci oblaukowitě spojené, ušty dwa wnitřní okrauhlowejčité, ploché, 2žilé; tyčinek 6; holénka okrauhlá, hrotitě zakončitá, po kraji zoblená, po bocích prohlubená, černá, leskla. — Na místech mokrých, na březích. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

Podobno jsa následujícímu taktéž se potřebowalo.

R. blešník. P. Persicaria *Lin. Reichenb. ic. f.* 681. Podobá se welmi k předešlému; kořen též letní; listy wejčité, eliptičné nebo kopinaté; botky srstnaté, dlauze brwité; klasy podlauhlowálcowité, přímé nebo ponachýlené; květy 6mužné; okwětí a stopky bezžlazé. — S předešlým. ☉.

Nať chuti natrpkalé druhdy potřebowali na rány a wředy (Persicaria mitis).

R. pálečník. P. Hydropiper *Lin. Schk. t.* 108. *Hayn.* 5. *t.* 20. *Reichenb. f.* 687. Pepř potoční *Mat. Háj.* 154. *B.—Wcl.* 177. *C.* Pálečice, pálečník. Kořen letní, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 2′ wysoká, wětewnatá, lysá, oblá, autle praužkowaná; listy kopinaté nebo eliptičné, tupé, malič-

ko řeřabaté, lysé nebo po kraji šerpiwé; řapíky překrátké: botky přílysé, brwité nebo bezbrwé; klasy na větvičkách z úžlabíčka wyniklých, krátkých, lístím drobným opatřených, řídké, dole přetržené, silně nachýlené; květy zelené, po kraji nachowé nebo bělawé, 6-mužné; ušty žláznatotečkowané, po kraji blanowité, wněšné okrauhlé, článkowité, na hřbetu tupé, wnitřní ploché; holénka wejcowitookrauhlá, smačknutá, obak naddutá, hrotitozakončitá, černá, nejdrobněji bradawičnatá, — Na místech wlhkých a w lauzích po Ewropě. Kwěte w lipnu až do jeseně. ☉.

Chuť má palčiwau, hubu zpryskující; druhdy je podáwali wně proti wředům; u wnitř rozpauštěje pomáhá w žlautenici, wodnotělnosti (Persicaria urens).

R. barwířské. P. tinctorium *Lour.* Kořen mnoholetý; lodyha zelinná, oblá, 2střewičná, wětewnatá, skoro přímá; listy wejčité nebo waječné, tupé, dole klínowitě zaužené, po kraji wykrajowané, šerpiwě brwité, tlustaunké, jasně zelené; botky dlauhé, přiwálcowité, rowně uťaté, lysé, dlauhými štětinami brwité; květy karmínowé, nahromaděné w chomáče, dohromady skládající způsob laty směstnané; okwětí 6lupenné; tyčinek 6; čnělky 3; holénka 3hraná, stálým okwětím zastřená. — W Číně jiné. 4.

Ten rod netoliko w Číně ano i na Žapanu u welikém množstwí od dáwna se sází, a k barwení na zeleno a modro se potřebuje. We Francii pokusili se o jeho sázení u welikém množstwí, a můžeme podlé wýsledkůw se nadíti, že rostlina ta stane se znamenitau pro Ewropu prostřední, jelikož tu hned prwního léta kwěte a semeno nese.

R. wausaté. P. barbatum *Lin.* Persicaria procumbens *Sloan.* 1. *t.* 3. *f.* 1. Velutta-modela-mucu *Rheed.* 12. *t.* 17. Lodyha zelinná, červenawá, přílboká, 1střewičná, wětewnatá, přímá; listy kopinaté, nejcelejší, lysé; botky wolné, chlupaté, uťaté, brwité štětinami silnými skoro co botka dlauhými; klasy prutowité, dlauhé; květy obdálné, po třech z úžlabíčka jednoho listenu, zelené, červeně naběhlé; okwětí 5dílné; tyčinek 6; čnělka na tré klaná; holénky 3hrané, hnědé, lesklé. — W Číně, na Žapanu.

Na Žapanu je potřebují k barwení na modro.

R. čínské. P. chinense *Lin. Burm ind. t.* 30. *f.* 3. Lodyha zelinná, skoro přímá, 3střewičná, oblá, slabá; listy řapíkaté, wejčitosrdčité, t. j. širokowejčité, zakončité, přikadeřawé, obak lysé; botky wolné, wejčité, nejcelejší; stopky mrtnaté, na konci často na tré klané; květy bí-

www.libpool.com.cn

lé, nemnohé na stŕbaulech wejcowitých, konečných; okwětí 5dílně; tyčinek 8; čnělky 3; listeny srdčité. — W Indii wýchodní, Čině a na Žapanu.

Thunberg wyprawuje, že ten rod jako předešlý na Žapanu potřebují k barwení na modro.

www.libtool.com.cn

R. wýchodní. P. orientale *Lin. Bot. mag. t.* 213. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 15. Persicaria orientalis *Comm. rar. t.* 43. Kořen letní; lodyha 4—7′ wysoká, přímá, oblá, šerpiwá, nahoře wětewnatá; listy řapíkaté, wejčité nebo srdčitowejčité, w řapík náhle ztenčené, zakončité, slabě čeřité, krátce brwité, obak pýřitosrstnaté, dolení třebas 1′ dlauhé a hoření hrotem niťowitým ukončené; botky weliké, obšírné, rowně uťaté, na mladistwé rostlině po kraji rownowážně ochliplé a zelinné; hrozny přemnohé, husté, wálcowité, odwislé; kwěty tmawě nachowé, růžowé nebo bílé; tyčinek 7; čnělky 2; holénky smačknuté, po kraji zoblené. — W Malé Asii až do Indie wýchodní, Žapanu, též i na Předhoří dobronadějském, Nowém Hollandu, w Americe sewerné. Kwěte w lipnu až do jeseně. ⊙.

U nás w zahradách oblíbené. Slauží k barwení na modro.

****) Kwěty w úžlabíčkách chomáčené nebo hroznéné, listím přetržené. Tyčinek 12: nitky třech wnitřních dole rozšířenowejčité; žlázy w okwětí žádné. Čnělky 3, nejkratší, prosté; blizny nejmenší. Holénka smačknutá.

R. šťukawec. P. aviculare *Lin. Plenk t.* 309. *Fl. dan. t.* 803. *Hayn. 5. t.* 23. Truskawec wětší *Mat. Háj.* 283. *B.* — *Wel.* 312. Šťukawec, šťukawice, šťukawka, štikowec, chrustawec. Kořen letní, mrcasatowětewnatý; lodyha od dola wětewnatá, rozestlaná nebo s wětwemi wzstaupawými, oblá, prauzkowaná, třebas 2′ dlauhá, nejlysejší, na kolínkách poněkud uzlatá; wětwe odstálé, až na konec listnaté; listy kopinaté nebo eliptičné, ploché, ostré, nejcelejší, žebernaté, wzhůru zponenáhla se umenšující; řapíky mnohokrát kratší čepele listowé; botky z cela mázdrowité, bílé, přišestižilé, na dwé klané, s ušťoma kopinatýma, zakončitýma, pak na mnoho klanýma; kwěty w úžlabíčkách listowých na hroznech listnatých a tak přetržených, drobné, zelené; stopky zdélí kwětu; ušty okwětowé po kraji nachowé nebo bílé, wněšné obwejčité, nejtupější, člunkowité, wnitřní ploché; listeny mázdrowité, bílé, lesklé, okrauhlé, swraskaločárkowané, málo lesklé. — Podlé cest a na místech obdělaných. Kwěte w lipnu až do jeseně. ⊙.

Naf dobrá potrawa ptačí a wepřowá; druhdy se potřebowala k stawení krwe. W Alžíru proti zimnici. Též jej poraučí proti běhawce a auplawici. Thunberg prawí, že jeho na Žapanu užiwají k barwení na modro.

Mrawenišník. Triplaris.

www.libtool.com.cn

Kwěty dwojdomé. Okwětí 6dílné. Tyčinky 8; prašníky čárkowité. Wejcník prostý; čnělky 3; blizny 3, chlupaté. Holénka 3boká, okwětím zastřená.

M. obecný. T. americana *Lin. Aubl. t.* 374. *Lam. t.* 825. T. pyramidalis *Jacq. am. t.* 173. *f.* 5. Strom 40′ wysoký nebo wyšší; kmen w průměru 8—10″ tlustý, s korau hladkau naryšawělau, z místa do místa kruhem znamenanau; dřiwí bělawé; wětwe dlauhé, roztraušené, na konci rozdělené na rozhy nakloněné; listy střídawé, řapikaté, přewelikė, wejčitopodlauhlé, zelené, měkké, lysé, po obojím powrchu nejcelejší, zakončité, asi 9″ dlauhé, 4″ široké; botka čili listen chlupatý, spadnuw šrám po sobě zůstawující; kwěty drobné, sedawé, na klasu ojedinělém, úžlabíčkowém, sedawém; ušty okwětowé podduté; tyčinky delší nežli okwětí. — Na Kayeně a okolo Kartageny w lesech. 5.

Rozhy duté jsau autočištěm welikého množstwí mrawenců drobnych, ryšawych, kteří, zlomíšli rozhu, na tebe se wyhrnau a bolestně tebe poštípau.

Hroznowec. Coccoloba. Seetraube.

Okwětí barwené, 5dílné, stálé. Tyčinek 8. Wejcník prostý; čnělky 3. Holénka zastřená okwětím zdužnatělým, zbobulelým. Kel osní děloh listowitých.

H. obecný. C. uvifera *Lin. Jacq. am. pict. t.* 110. *Lam. t.* 316. *f.* 2. *Hayn.* 10. *t.* 4. *Düsseld. supp.* 1. *t.* 9. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 16. Uvifera littorea *Catesb.* 2. *t.* 96. Strom ztepilý, wětewnatý, neprawidelný, na pohled nebezký, na listí ale a owoce pěkný; wětwe silné; kůra popelawá, tenká, na mladých hladká, na starých rozsedalá; listy střídawé, přiokrauhlé, dole srdčitě wykrojené, krátce a tupě zakončité, nejcelejší, nejlesklejší, kožowité, tlusté, weliké, sytě zelené; řapík krátký, dole pošiwý: hrozny jednoduché, tlusté, oblé, přímé, konečné, ojedinělé, nejdelší, plodonosné odwislé; stopečky 1kwěté, mnohé, kratičké; kwěty drobné, bělawé, jako kwět třešňowý zapáchající; čnělka hned jedina, hned hluboce na tré klaná, hned trojnásobná; nitky tyčinek někdy nejdoleji srostlé; plod nachowý, zakulatělý neb

obvejcovitý, zvící prostředmi třečině, na konci zlehka somolatý konci okwětowými, kůrka z okwětí zdužnatělého měkká, nárinná, sladká, dost lahodná, jedlá, 1—2 dni leželi smradne, ačkoli chuti nepozbývá; holénka žlaločná laloky srdčitými. — Na Ostrowech karybejských a w naproté jší America, w písku pomořském. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Owoce jeho jedí. Jádro z plodu trpké prudí prejmu a hrotolu, tahlěž i kůra a kořen hořký. Dřiví tvrdé, těžké a červené potřebuje se k pádení a tarwení. Z rouch wymačených gry dobývají kino americké.

H. pýřitý. C. pubescens *Lin.* C. grandiflora *Jacq.* Scortea arbor *Plak. phyt.* 222. *t.* 8. Strom neladný, přímý, 60—80′ wysoký; koš obyčejně nestiwá ze dwau wětwí tlustých, málo rozdělených a nepravidelných; kmen nestejný a někdy we wýšce 40′ jedna nebo druhau wětew wypaušťí; kůra nahnědlá, potom roztrhaná; dřiwí tmawě černé, těžké, nejtwrdší, snadné ku štípání a skoro neporušitelné; listy přikrauhlé, dole srdčitě wykrojené, nejcelejší, nejžebernatější, welmi swraskalé, často nejsrstnatější, někdy lysaunké, střídawé, nemnohé, 2′ dlauhé; řapík krátký, dole pošiwý. — Tu a onde na chlumech Martiniky ostrowu. 5.

Dřiwí potřebují ke stawění na kůly; mnoho set let zůstáwá neporušené, a částka w zemi jakoby zkamenčla.

H. různolistý. C. diversifolia *Jacq. am. pict. t.* 113. Strůmek 10střewičný, wětewnatý; listy přikožowité, nejcelejší, tupě zakončité, lesklé, žebernaté, zlehka swraskalé, rozdílně weliké, řapíkaté, střídawé, mnohé, na smítcích srdčité, na rozhách wejčité; hrozny konečné, jednoduché, ojedinělé, přímé, 3palečné; plody zakulatělé, konci okwětowými šomolaté a brázdowané, zwící malé třešně, kožičkau černawau oděné, dužninau měkkau, krásně nachowau opatřené, asi jako plody hroznowce obecného chutnající, wšak ponahořklé. — We křowištích na kopcích ostrowu Dominga.

Owoce jeho jedí chlapci a sedláci.

H. bělostný. C. nivea *Swartz. Jacq. am. t.* 78. Strom 20střewičný; listy wejčitopodlauhlé, zakončité, obak lesklé, swraskalé, žebernaté, střídawé, polostřewičné; hrozny konečné, ojedinělé, jednoduché, přímé; kwěty drobné, žlutawé; holénka 3bočná, černá, lesklá, w okwětí zdužnatělém, zešťáwnatělém, pak zbobulelém dopola ponořená. — Na Martinice, Domingu. 5.

Owoce sladké lahodné jedí i s jádrem.

Kyslec. Calligonum.

Okwětí 5dílné. Tyčinek asi 16, dole přísrostlých. Vaječník prostý, příčtwerohraný. Čnělky 4. Holénka se skořápkau mnohoblanau, štětinatau.

K. křídlatý. C. Pallasia *Herit.* Pallasia caspica *Lin.* P. pterococcus *Pall. ross.* 2. *t.* 77. 78. Keř ústřewičný, newětewnatější, bezlistý, klaubnatý; listy žádné; kwěty poboční, na klaubech hromadné, bílé, drobné; plody křídlaté křídly blanowitými, kadeřawými, zubatými. — Na stepech mezi Wolhau a Donem proti Moři chwalinskému. ♄.

Z kořene dospělého w zimě wykopaného na kotaučky rozkrájeného ssýsá se mnoho klowatiny tragantu podobné, jakowá i z drtin se dá s wodau wywařiti. Z kmenůw a bakul starých řezají dymky. Plod nezralý jest dužnatý, nakyslý, a žwýkaný uhašuje žízeň.

Řád 170.

LIČIDLOWITÉ. *PHYTOLACCEAE.*

Okwětí stálé, 4—5lupenné, často barwené. Tyčinek podplodních (řídko obplodních) prostých tolik co uštůw okwětowých, s nimi střídawých anebo dwakrát i ještě wíce. Vaječník prostý, 1—10pauzdrý: pauzder 1-vaječných; čnělky prosté. Plod: bobule 1— mnohopauzdrá, řídko wyschlý, holénkowitý. Semeno přímé, bílečnaté. Kel obyčejně obwodní, zkřiwený nebo kruhowitý, někdy děloh zlomených a na kořínek nawinutých.

Zeliny, byliny nebo kře. Listy obyčejně střídawé, nejcelejší, bezpalisté, přeřídko palistnaté. Kwěty obyčejně obojaké, hroznečné, řídko ojedinělé a úžlabíčkowé.

Ten řád sestáwá z 25 rodů (w 6—7 pokoleních) skoro toliko w Americe meziobratníkowé přebywajících; některé rostau sewerně za rowníkem w Africe, jiné w Asii meziobratníkowé. Co známo, obsahují prwek welmi ostrý, dráždiwý, dáwení působící.

Podřádí dwoje.

1) *LIČIDLOWITÉ* (wlastně). Kel obwodní. Listy bezpalisté.

2) *LUKOWOŇOWITÉ.* Dělohy klowé přelomené a na kořínek nawinuté. Listy palistnaté.

řídké; květy podepřené listenem vejčitým, maličkým; ušty okvětové čárkovité, tupé, bělavé, rozložené; bliznу chlupatotřepenité, bílé: holénka okvětím stálým dole zastřená a ukončená 4 kolci (čnělkami) podhnutými a přitlačenými, jichž 2 delší. — W Indii západní a Americe jižné. Květe pořád. ♄.

Celá rostlina smrdí a chutná silně česnekem; dobře snášejíc suchotu zelená, když jiné rostliny aupekem slunečným jsau zpáleny, a slaužf dobytku pastwau; krávy nažrawše se jí dojí pak mléko tauž chutí a wůní napuštěné. Kořen wkládají mezi šaty k zapuzeaí molůw Ruce dlauho smrdí tau rostlinau, když se w nich byla mnula. Naf se potřebuje proti horečkám zlým, hlistám a kořen proti bolení zubůw.

Řád 171.

LASKAWCOWITÉ. *AMARANTHACEAE.*

Okvětí 3—5lupenné, zelinné anebo mázdrowité, stálé. Tyčinek 3—5, řídko méně, podplodních, proti lupenům okvětowým postawených, rozdělených anebo jednobratrých. Waječník prostý, 1pauzdrý, 1— mnohowaječný. Bliznу 2—4, někdy čnělka s několika nebo s jedinau bliznau. Plod: tobolka 1pauzdrá, 1— nemnohosemenná, pukawá nebo nepukawá, někdy obdužnatělá; semena slupkau papírowitau obklíčená, na dně pauzdrowém připewněná, bílečnatá. Kel obwodný, zkřiwený nebo kruhowitý.

Zeliny, podkře nebo kře. Listy střídawé nebo střídné, celé a nejcelejší, bezpalisté. Květy obojaké nebo pořádku různopohlawé, obyčejně listeny 3—2 barwenými, mázdrowitými obklíčené, nahromaděné w klubka a ta na klasy, strbauly nebo laty.

Řád ten dosawád obsahuje 280 rodů (w 31—32 pokoleních), ježto po celém swětě jsau rozlosowány, takže nejwětší množstwí mezi obratníkoma se nachází a nejmenší w pásmech mírných. Nejsce t. polowičku wšech přisobuje si Asie, 1/14 ale Kwropa.

Laskawec. Amaranthus. Amarant.

Květy jednodomé a mnohomanželné. Okvětí 3—5lupenné, dole listeny třemi podepřené. Tyčinek 3—5, oddělených. Bliznу 2—3. Tobolka obříznutá (puštička), 1semenná.

L. ocasatý. A. caudatus *Lin. Mill. ic. t.* 21. Blit weliký aneb uherský *Mat. Wel.* 132. *C.* Lodyha přímá, 2—4′ wysoká, wětewnatá, brázdowaná, nahoře chlaupky kudrnatými pýřitá; listy střídawé, dlauhořapičné, po-

dlauhlé, obak silně ztenčené, dlauhohroté, wykrajowané, zelené, často červeně nabě̋hlé; klubka květná nahromaděná na klasy husté, dělající ocasy složené, konečné nebo úžlabíčkowé, wisuté, tmawočerwené; listeny osinaté, delší lupenův okwětowých, hrotitých; tyčinek 5; tobolka homolowitowejcowitá; semeno čočkowité, černé, leskuté. — W Asii prostřední a jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ⊙.

U nás obyčejný w zahradách, pro klasy někdy několik stop dlauhé oblíbený.

L. trojbarewný. A. tricolor *Lin. Knorr* 2. *t. A.* 3. 4. 5. A. versicolor *Rumph.* Lodyha 1—2′ wysoká, brázdowaná, nahoře pýřitá, krátkowětewná; listy střídawé, dlauhořapičné, wejčité nebo kopinatopodlauhlé, do kosočtwerečna přecházející, na konci zaužené, tupé a hrotité, dole klínowité, do řapíku ztenčené, wykrajowané, lysé, hoření na konečné polowině zelené, na dolejší červené a žluté, někdy celý list červený nebo žlutý; klubka květná přisedawá, wšecka úžlabíčkowá (někdy w klas rozpostawená); listeny a lupeny okwětowé přístejně dlauhé, špidlaté, bělawé, s žilau prostřední zelenau; kwěty mnohomanželné: samčí 3mužné, často s waječníkem zaprtalým; kwěty obojaké obyčejně o 2 tyčinkách někdy o 3. a o 2 čnělkách; tobolka auzce wejcowitá. — W Indii wýchodní. Kwěte w červnu až do srpna. ⊙.

Listím peřestým dojista náleží k ozdobnějším rostlinám letním w našich zahradách; kwítím ale málo okázalá.

L. polní. A. campestris *Willd.* Lodyha přímá, wětewnatá, dole ztlauští brka holubího, nepatrně hranatá; listy střídawé, řapíkaté, sotwa ½″ dlauhé, wejčité, wykrojené, tupé, hrotité, zelené; klubka sedawá, úžlabíčkowá; kwěty 3mužné; listeny a lupeny okwětowé bílé, blanowité, hrotité. W Indii wýchodní. ⊙.

L. hákatý. A. polygamus *Lin.* Letní; listy podlauhlokopinaté, wyříznuté; řapíky zdělí listu; klubka na klasech nejkratších, úžlabíčkowých a konečných; kwěty mnohomanželné: obojaké, 2mužné a 2ženné, samičí 3ženné; lupeny okwětowé a listeny hákowitoosinaté. — W Indii wýchodní. ⊙.

L. gangeský. A. gangeticus *Lin. Willd. amar. t.* 6. *f.* 11. Lodyha 2střewičná, náryšawá; listy kopinatowejčité, hladké, ostraunké, wykrojené, zelené; řapíky zdělí listu; klubka wejcowitá na nejkratších klasech úžlabíč-

kowých a konečných; květy 3mužné. — W Indii východní. ☉.

L. smutný. A. tristis *Lin. Willd. amar. t.* 5. *f.* 20. Letní; lodyha přímá, dole větevnatá; listy drobné, zelené, vejčitosrdčité, tupé, wykrojené, wezpod se skwrnau zsinalau; klubéčka sedawá, w úžlabíčkách nakopená, někdy na klas konečný, běwný rozpostawená; květy 3mužné; lupeny okwětowé osinaté. — W Číně a Indii wýchodní. ☉.

L. swraskalý. A. oleraceus *Lin. Willd. amar. t.* 5. *f.* 9. Lodyha přímá, tlustá, 2′ wysoká; listy širokowejčité, tupé nebo wykrojené, krátce hrotité, řeřabaté a podlé žeber swraskalé, krušší jiných, bledě zelené; klubka skládají w úžlabíčkách wrcholiky malé, krátkostopečné, rozsochané, na konci ale rozpostawené jsau w klas ocasowitý, přímý; květy bledě zelené; listeny zakončité; lupeny okwětowé tupaunké; tyčinky 3; ončlky překrátké, s 3 bliznami níťowitými; pouštička zakulatělowejcowitá. — W Indii wýchodní. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

L. zelený. A. viridis *Lin. Willd. amar. t.* 8. *f.* 16. Lodyha letní, přímá, červeně čárkowaná; listy podlauhlowejčité, wykrojené, po kraji řeřabaté a červeně obraubené; klubka úžlabíčkowá, dwojčatná; květy samčí 3lupenné a 3mužné. — W Indii wýchodní. ☉.

Wšecky ty nadpopsané rody we wlasti sázejí a potřebují v domácnosti, an jejich listy jak my špenát jedí. Též listy jejich bez rozdílu w lékařství se užiwají.

L. rozložený. A. Blitum *Lin.* Blit bílý *Mat. Wil.* 133. Hrubozel. Lodyha rozložená, větevnatá, větwe oblé, brázdowané, hranaté, jako listy lysé, wzstaupawé; listy střídawé, wejčité, dole ostré, nebo skoro kosočtwerečné, wšecky na konci tupé, wyseknuté nebo wykrojené, nejkratším hrotíčkem opatřené, šedozelené, někdy u prostřed skwrnau nahnědlau opatřené; řapíky zdelí listu; klubka w úžlabíčkách nahromaděná w klasy překrátké, na konci ale w klas ocasowitý, delší listu; květy 3mužné; okwětí lupenůw podlauhločárkowitých, ostraunkých; ončlky 2. — Na rolích a zelništích. ☉.

Nať tu a onde požiwá chudina; před časy w lékařství se potřebowal.

L. obilný. A. frumentaceus *Buchan.* Lodyha třebas 7′ wysoká a dole 1″ i wíce tlustá; větwe přímé; listy eliptičnokopinaté, často tmawě červené; klasy mnohé, přiwálcowité, tuhé, skládají ocasy přímé; listeny a

nšty okwětowé šidlowitě zakončité; semena běloobraubená. — W Indii wýchodní, w Mysoru a Koimbetoru u welikém množstwí na polích se sází. Kwěte pořád. ☉.
Dělají ze semena mauku jedlau.

Newadlec. Celosia. Hahnenkamm.

www.fbtool.com.cn

Kwěty obojaké. Okwětí 5lupenné, barwené, dole obkličené 2—3 listeny. Tyčinek 5, dole srostlých w trubku pohárowitau; prašníky 2pauzdré. Čnělka 1, s 2 nebo wíce bliznách. Tobolka obříznutá, mnohosemenná.

N. hřebenatý. C. cristata *Lin. Knorr t. H.* 5. 6. Lodyha přímá, 1—2′ wysoká, hranatá, wětewnatá, jako ostatní díly lysá; listy střídawé, řapíkaté, podlauhłowejčité, zakončité, dole silně zaužené, w řapík sbíhawé, nejcelejší, jasně zelené, na konci a po kraji obyčejně červené. hoření nakopinatělé, dolení srdčitonáwejčité; klasy konečné anebo úžlabičkowé na stopkách oblých, brázdowaných, hustokwěté, původně válcowité; kwěty bledě červené, na kýlech nachowé, též sytě červené nebo nachowé, řídčeji bledě žluté nebo skoro bílé; listeny wejčitokopinaté, šidlowitě zakončité; nitky šidlowité; prašníky přilehawé, čárkowité, bělawé; čnělka nitowitá, o 3 bliznách, po odkwětení z okwětí čnějící; tobolka kulowatá, blánatá; semena čočkowitá, černá, leskutá. — W Číně a Žapanu, nyní po Indii západní a wýchodní rozšířená. Kwěte w červnu až do září. ☉.
U nás oblíbená w zahradách, kdežto klasy wíce méně na plocho se rozšiřují a mnohonásobně hřebenowitě nebo lalokatě se rozdělují, při čemž kwěty nejhořejší nebo skoro wšecky pometáwají, a na místo nich listeny směstnané se naskytují. Hřeben takowý usušený zachowáwá swůj twar. Kwěty natrpklé potřebují we wlastech napoti projmu a dirkám krwe.

Plewuše. Achyranthes. Spreublume.

Kwěty obojaké. Listeny 3, obalující okwětí 5lupenné. Tyčinek 5; nitky dole srostlé a mezi sebau šupinami zmnožené. Prašníky 2pauzdré. Čnělka 1, s bliznau hláwkowitau. Tobolka 1semenná, nepukawá.

P. drasná. A. aspera *Lin. Jacq. elog. t.* 74. Amaranthus spicatus *Burm. zeyl. t.* 6. *f.* 3. Auricula canis *Rumph* 6. *t.* 12. *f.* 1. Cadeli *Rheed.* 10. *t.* 78. Podkeř 2—3′ wysoký, přímý, střícně wětewnatý; wětwe oblé, prauzkowané, wzhůru chlupaté; listy střícné, krátce řa-

píkaté, obwejčité, krátce zakončité, ostré, dole zaužené a w řapík sbíhající, přitlačeně a měkce pýřité, šedozelené; kwěty před rozwitim a za rozwití přímé, pak sehnuté a na stopku ztuha přitlačené, rozpostawené na klas dříwe sotwa palečný, pak ale na střewíc i wíce se prodlužující; lístcny 3, lysé: 2 dříwe wnitřní pak ale wnějšné, okrauhlé, proswitawé a bíle blanowité, mnohem kratší kwětu, protažené silnau žilau, wybíhající w hrot bělawý, kwětu asi o $^1/_3$ kratší, 1 wnějšný, pak ale wnitřní, wejčitý, se žilau mnohem slabší a w štětinowitý hrot wyběhlau; okwětí lupenůw kopinatých, špidlatych, bledě zelených, po kraji bělawých, leskłych, nejlysejších. — W Indii wýchodní na skalách, a odtud na Jamaiku přesazená. Kwěte skoro pořád. ♄.

Kořen potřebují proti nadlawici a nedužnům od kamene.

Wěkostnaz. Gomphrena. Wintereblume.

Kwěty obojaké. Okwětí 5lupenné, obkličené listencma smaôknutokýlatýma. Tyčinek 5; nitky dole trubkowitě srostlé, na 2 nebo 3 částky rozklané nebo zubaté, jichžto prostřední ušet nese prašník 1pauzdrý. Čnělka 1 s niťowitýma bliznama. Tobolka obříznutá, 1semenná.

W. kulatý. G. globosa *Lin.* Amarantho affinis *Brown. t.* 51. *Comm. hort.* 1. *t.* 45. Letní; lodyha přímá 1—$1^1/_2$′ wysoká, oblá, uzlatoklaubatá, wětewnatá, přitlačeně srstnatá; listy střičné, řapíkaté, podlauhlé, ostré, hrotité, dole klínowitě zaužené, nejcelejší, na rubu pýřitohuňaté; strbaul kulowatý, ojedinělý, konečný, podepřený listenoma sedawýma, wejčitýma, zakončitýma, zelinnýma; pod každým kwětem listen širokowejčitý, podutý, autle hrotitý; listence smaôknuté (po straně widěné) polokopinaté, zakončité, na kýlu opatřené křidlem autle pilowaným, mázdrowité, leskłé, karmínowé, plefowé nebo bilé; lupeny okwětowé sotwa polowičné délky čárkowitošidlowité, tence blanaté, bělawé, dlauhowlné. — W Indii wýchodní, odtud do Indie západní a Ameriky jinam přesazená. Kwěte w kwětnu až do října. ⊙.

Pěkná to rostlina w našich zahradách, ačkoli toliko w teplejších krajinách pod širým nebem se daří. W Indii dělají ze kwětanců wěnce swatební; list jako jinan zelenina jedí a též proti kašli a bolení hrdla potřebují.

W. srstnatý. G. officinalis *Mart. n. gen.* 2. *t.* 101. — 2. *Hillair. pl. us. t.* 31. Lodyha 1střewičná, wzstaupawá, nejsrstnatější jako listy wejčité, ostraunké, hroutě; strbauly konečné, polokulowaté, mnoholistenné: listence

na kýlu zubatohřebenaté; okvětí dole vlnaté, zdélí listenův. — W Brasilii. Kwěte w prosinci až do března. ♄.

Kořen hlízowitý obyčejně potřebují proti špatnému trávení, běhavce a uštknutí hadímu.

Oplaštěň. Irsine. Strausfeder.

www.libtool.com.cn

Květy dwaudomné. *Samčí:* Listeny 2. Okvětí 5lupenné. Medníkův 5—7. Tyčinek 5; prašníky 1pauzdré. *Samičí:* Listeny 2. Okvětí 5lupenné. Blizny 2, sedavé. Tobolka nepukavá. Semena plstnatá.

O. severná. I. celosioides *Lin. Lam. t.* 813. Kořen mnoholetý; lodyha zelinná, 2—3′ wysoká, lysá, brázdowaná, na kolínkách trochu uzlowitě napuchlá; listy střičné, tečkowanošerpiwé, dolení podlauhlé, zakončité, hoření wejčitokopinaté; květy předrobné, rozpostawené na latu wětewnatau směstnanau. — We Floridě a Wirginii na místech zatopených, ♃.

Řád 172.

MERLÍKOWITÉ. *CHENOPODIACEAE.*

Okvětí obyčejně 5dílné nebo na patero klané, pořídku na menší množstwo ústův rozdělené nebo nerozdělené, stálé. Tyčinky na dně okvětowém připewněné, na počet jich tolik co ústův okvětowých anebo méně, a wždycky stojících naproti nim. Wajéčník prostý anebo nejdoleji s okvětím srostlý, 1pauzdrý, 1waječný. Čnělka 1, jednoduchá nebo 2—4dílná; blizny nerozdělené. Plod: tobolka nepukavá nebo holénka zawřená w okvětí obyčejně zwelíčeném a někdy zdužnatělém. Semeno na dně pauzdrowém připewněné, bílkem opatřené nebo bez něho. Kel obwodný, kruhowitý nebo skraucený.

Zeliny, byliny, kře. Listy střídawé, řídko střičné, celé, zubaté, laločnaté nebo protisečné, bezpalisté. Květy nepatrné, obojaké, jednopohlawé nebo mnohomanželné, úžlabíčkowé, ojedinělé nebo klubčené, často skládající wrcholíky, laty nebo klasy.

Ten řád obsahuje asi 300 rodův (w 40 nebo wíce pokolenách), ježto wšecky w pásmě mírnosewerném starého Světa rostau. Kwropa sama má asi 100 rodů, tolikéž Asie, ostatek po ostatních země dílech jest roztrušen. Mnoho jich líbuje sobě slatiny, protož nalézáme je na pomořích a stepech Kwropy wýchodní a Asie prostřední. Ty oplývají solmi sodičitými. Mnohé jich slaužé potrawau člowěkowi a zwířatům, některé w lékařstwí, málokteré jsau jedowaté.

Rozděluje se na čtwero podřadí we dwojim oddělení.

Oddělení 1.

KRUTOKELNÉ. SPIROLOBAE.

Semeno bezbílečné nebo s nemnohým bílkem. Kel skraucený.

1) *SLANICOWITÉ.* Kwěty obojaké. Lodyha neklaubnatá.

Oddělení 2.

KŘIWOKELNÉ. CYCLOLOBAE.

Semeno bílečnaté. Kel kruhowitý.

2) *SLANOROŽCOWITÉ.* Kwěty obojaké. Lodyha klaubnatá.

3) *MAUČNÍKOWITÉ.* Kwěty obojaké. Lodyha neklaubnatá.

4) *LEBEDOWITÉ.* Kwěty jednopohlawé, jedno- nebo dwojdomé, řídko mnohomanželné. Lodyha neklaubnatá.

Podřadí 1.

SLANICOWITÉ. SALSOLEAE.

Slanice. Salsola. Salzkraut.

Okwětí 5dílné nebo na patero klané; ušty pak na zádech napříč opatřené kýlem anebo přiwěskem. Tyčinek 5, we dně okwětowém připewněných. Čnělky 2 anobo 1 se 2 bliznama. Tobolka zpleštilá, tenkoblánatá, zawřená w okwěti zwelíčeném, suchém. Kel skraucený.

S. obecná. S. Kali *Lin. Fl. dan. t.* 818. *Plenk t.* 162. *Pall. ill. t.* 28. *f.* 2. *t.* 29. Tragum *Mat. Wel.* 141. *C.* Lauhowá bylina. Lodyha ½—1′ wysoká nebo wyšší, přímá nebo položená, rozewřeně wětewnatá, jako listy chlaupky krátkými, tlustaunkými wice méně drasnatá; listy sedawé, šidlowité, nálomolowité nebo přílitowité, přitlolé, trnatobrotité, dole blanowitě rozšířené a brwité, odstálé, nejdolejší střičné, hoření střídawé; kwěty sedawé, ojedinělé w úžlabičkách, podepřené listenoma krátkýma, wejčitýma, trnatozakončitýma; okwětí až na

dno 5dílné: uštůw z dola wejčitého kopinaté, dříwe blanowité a přímé, pak (na plodu) ztwrdlé, zchruplawělé, konci sklimené a plod zakrýwající, bezžilé a na zádech na přič opatřené přiwěskem welikým, okrauhlým, mázdrowitým, pramenitě žilnatým, na kraji zejkowaným nebo laločnatým, čímž okwětí nabýwá twaru koruny rozwité a rownoměrně rozložené; stěny tobolkowé a skořápka semenowá přetenké. — Na pomořích a slatinách Ewropy, též na stepech prostřední Asie. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Ten rod obyčejně u welikém množstwí pohromadě roste, a potřebuje se s jinými téhož pokolení rody k dobýwání salajky (soly) zpálením a wylaučením popela.

S. dlauholistá. S. Soda *Lin. Jacq. h. vind. t.* 68, *Pall. ill. t.* 30. Lodyha lstřewiòná, jako ostatní díly nejlysejší, přímá, èerwená, wětewnatá; listy střídawé, dužnaté, trojhranoobłé, přibranaté, 1—2″ dlauhé; kwěty drobné, zelenawé, úžlabíčkowé, ojedinělé, sedawé; okwětí hluboce 5dílné, dole přiztlustlé, nahoře ztěsněné; čnělka jediná, bliznama šídlowitýma ukončená; tobolka přikulowatá, zawřená w okwětí, jehož ušty wně toliko mají kýly na přič. — Na pomořích jihoewropských a podlé jezer slaných w Panonii. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Sází ji pro salajku wýbornau, ano nať její mladistwá tu a onde w salátu jedí.

S. tlustolistá. S. sativa *Lin. Plenk. t.* 163. Lodyha asi zdéli 1′, rozkladitě wětewnatá, lysá; listy krátké, tlusté, přioblé, lysé; kwěty úžlabíčkowé, sedawé, po 5—7 nahromaděné; okwětí uštůw poddutých, blanowitě obraubených, s přiwěskem malým zaokrauhleným. — Na pomoří španielském. ☉.

Tamtéž ji také u welikém množstwí sázejí a dobýwají z ní salajku španělskau, jež slowe *alikantská* nebo *barilla*, a za nejlepší se má.

S. bezlistá. S. aphylla *Lin.* Keř 5—6′ wysoký, rozdělený na mnoho wětwí rozložených, sehnutých; rozhy bělawé, pýřité, trnowatějící, porostlé listím nejdrobnějším, zakulatělým, hustým; kwěty předrobné, sedawé, úžlabíčkowé, klasatě nahlaučené, wlnaté. — Na Předhoří dobronadějském w pustinách Karó nazwaných ☥.

Popel s lojem skopowým smíchaný dáwá sám sebau wýborné mýdlo.

Obmaska. Baskella. Berrelume.

Okwětí bandaskowité, barwené, na patero klaně,

listenoma podepřené. Tyčinek 5: nitky dole rozšířené. Blizny 3. Holénka obestřená okwětím zdužnatělým.

O. bílá. B. alba *Lin.* Gandola alba *Rumph.* Lodyha zelinná, točiwá, 4—8′ dlauhá, oblá, dužnatá; listy střídawé, krátce řapíkaté, wejčité, řeřabaté, nejkratšeji zakončité, tupaunké, dužnaté, 5″ dlauhé, 3″ široké; z úžlabíčka listového wynikají klasy asi na prst dlauhé, jednoduché, stopkau podepřené; kwěty drobné, bílé; plod černawý, asi bobulím bezinkowým podobný. — W Indii wýchodní. Kwěte w lipnu až do prosince. ♁.

O. červená. B. rubra *Lin. Sabb. hort.* 2. *t.* 98. Gandola rubra *Rumph* 5. *t.* 154. Předešlé podobná; lodyha asi 4′ dlauhá otáčí se okolo rostlin; listy wejčité, podlauhlé, ploché; klasy úžlabíčkowé, ojedinělé, na jednoduchých stopkách. — W Indii wýchodní.

O. srdcolistá. B. cordifolia *Lam.* Basella *Rheed.* 1. *t.* 24. Podobá se předešlé, liší se ale listím okrauhlým, dole srdčitě wykrojeným, a stopkami jednoduchými, listu kratšími. — Na Malabaru. Kwěte w lipnu až do listopadu. ♁.

Wšecky tyto tři rody we wlastech sazejí a jedí jako my špenát. Bobule dwau posledních obsahují červenau barwinu, a obzwláštně od poslední jsau bobule užitečny k barwení na nachowo.

Podřadí 2.

SLANOROŽCOWITÉ. SALICORNIEAE.

Slanorožec. Salicornia. Glaskchmalz.

Kwěty po třech dohromady do prohlubeniny na stopce zapuštěné. Okwětí dužnaté, nerozdělené, štěrbinau se rozwíjející. Tyčinka 1—2. Čnělka překrátká; blizny 2—3. Holénka okwětím stálým, šupinowitým zawřená.

S. zelinný. S. herbacea *Lin. Plenk t.* 8. *Schk. t.* 1. *Pall. ill. t.* 1. 2. Kořen letní, tence wřetenowitý, úkosně wnikající, jednoduchý nebo málo wětewnatý a mrcasatý; lodyha přímá nebo wzstaupawá, ½—1′ wysoká, klaubnatá, wětewnatá, lysá: článkůw smačknutých, nahoře rozšířených w pošwu krátkau, 2zubau, po kraji blanowitau, zaplozenau z listůw šupinowitých, zkrácených a srostlých; wětwe střídné, jako lodyha; klasy konečné nebo boční, oblé: článkůw na každé straně 3kwětých; kwěty 3 wždycky w trojúhelník rozpostawené, z wenku

jakoby šupiny wyhlížející a na prostředku zad hrbaté, jichžto dwa wněšné mnohem kratší wnitřního; tyčinky sotwa delší nežli okwětí; holénka smačknutá, podlauhlowejčitá, příledwinitá. — Na pomořich a slatinách Ewropy, Asie a Ameriky. Kwěte w srpnu a září. ☉.

W Angličanech a jinde nakládají mladé wětwe do octa a přidáwají je na místo koření do salátůw. Dobytek rád rostlinu žere. Též dáwá pěknau modrau barwu; w lékařstwí proti kurdějům a nedobrým kožním se potřebuje.

S. křowitý. S. fruticosa *Lin. Lam. t.* 4. *f.* 2. Kali II. et III. *Mat. Wel.* 141. Podobá se předešlému, jest ale keř několik střewícůw wysoký, přímý, hustě a stříčně wětewnatý; články, z nichž rozby složeny, oblé, na konci nesau pošwu sestáwající ze dwau listůw krátce wejčitých, zakončitých, ostrých; kwěty též po 3 pohromadě stojí, a poboční mají okwětí skoro dlauhé, tak jako prostřední, protož nedělají trojúhelník. — Na pomořích Ewropy jižné. Kwěte téhož času. ♄.

Z toho i předešlého rodu usušeného pálí popel bohatý na salajku.

Juchownik. Arabasis. Kalistrauch.

Listence 3 obkličující okwětí 5lupenné. Tyčinek 5 ze dna wyniklých a s tolikýmiž šupinami střídawě postawených. Waječník prostý; blizny 2. Holénka w okwětí zweličeném.

J. obecný. A. aphylla *Lin. Lam. t.* 182. Salsola articulata *Cavan. ic.* 3. *t.* 284. Keř složený z několika kmeníčkůw $1^1/_2'$ wysokých, přímých, stříčně wětewnatých, wětwe článkowané, oblé, nejlysejší, na klaubech přiuzlaté; klauby na konci prodlaužené w pošwu složenau ze dwau listůw stříčných, přemalých, dohromady srostlých, nejtupějších, které na klasech wětší, širokowejčité, blanowitě obraubené, podporují kwěty; klasy konečné, na wětwích $1-1^1/_4''$ dlauhé, řídké, přetržené, dohromady skládají latu; kwěty bělawé, stříčné, w úžlabíčku listůw listeny nahrazujících; listence příokrauhlé, podduté, tupé, rozložené; lupeny okwětowé wejčité, stejné, listenůw kratší, stálé; tyčinek 5, delších okwětí; waječník zakulatělý; čnělky 2, s bliznau tupau; bobule zakulatělá, listenci zwětšenými, příokrauhlými, na konci mělce wykrojenými, červenawými zastřená. — We stepech okolo Astrachanu, též okolo Tripoli. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

pohrané, bělawé, hladké, bezleské. — W Chili. Kwěte (u nás) w lipnu až do září. ☉.

Ten rod netoliko we wlasti anobrž i w celém západním dílu Ameriky jižné až do Mexika se sází. Listy požíwají se jako špenát; nejhlawněji ale potřebuje se jeho semeno na místo rýže nebo prosa. Též i w Ewropě sázení jeho poručeno bylo; nepochybně ale newyrowná se našemu lepšímu a úrodnějšímu obilí.

M. durmanolistý. C. hybridum *Lin. Vaill. par. t.* 7. *f.* 2. Kořen letní; lodyha přímá, 1½—3′ wysoká, wětewnatá, brázdowanohranatá, jako ostatní díly lysá; listy srdčitowejčité, zakončité, po kraji 2—3 nebo wětším počtem zubů hrubých, 3úhlých, zakončitých opatřené; klubka klasená, konečná nebo úžlabíčková, rozewřeně latněná; okwětí uštůw okrauhlowejčitých, tupých, z bělawa blanowitě obraubených; mošnička zpleštilá; semeno rownowážné, čočkowité, tupohrané, černé, prohlubeně tečkowané. — Na půdě bujné, rumné, podlé plotůw, rolí, w zahradách největšího dílu Ewropy a Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Celá rostlina, obzwláště mnutá, wydáwá puch nepříjemný, mámiwý asi jako durman. Jest prý prasatům záhubna, ačkoli člowěk ji bez uškození jísti může, což ale sotwa se stane pro její hnusný smrad. Druhdy nať w hojitwí se potřebowala.

M. smrdutý. C. olidum *Curt. lond.* 3. *t.* 10. C. Vulvaria *Lin. Fl. dan. t.* 1152. *Düsseld.* 7. *t.* 17. Letní; lodyha položená, ½—1′ dlauhá, od dola wětewnatá, jako celá rostlina šedopomaučená; listy střídawé, řapíkaté, kosočtwerečnowejčité, tupé, nejcelejší; klubka na konci lodyhy a wětwí rozpostawená na klasy krátké, bezlisté, složené; okwětí lupenůw wejčitých, ostraunkých; mošnička zpleštilá; semeno wodorowné, čočkowité, po kraji tupé, černé, lesklé, přeautle tečkowané. — Podlé plotůw, zdí, domůw ano i mezi dlažbau městskau a wesnickau. — Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Mnutý wydáwá zápach náramně protiwný shnilým lákem slanowým; po celé trwání své wydymuje uhlan čpawkowý. Druhdy se potřebowal w lékařstwí k ukonejšení křečůw.

M. mnohosemený. C. polyspermum *Lin. Fl. dan. t.* 1453. Kořen letní; lodyha rozestlaná, asi 1′ dlauhá, hned od dola rozdělená na wětwe jednoduché, oblé, hranaté, jako ostatní díly lysé; listy střídawé, řapíkaté, nejtupější, někdy malíčko wykrojené, hrotité, nejcelejší, dole w řapík ztenčené, nejlysejší, dolení wejčité, hoření podlauhlokopinaté; hrozny mnohokwěté, úžlabíčkowé a konečné, bezlisté, poslední listu swého kratší, řídké; okwěti uštůw wejčitých, tupaunkých; mošnička zpleštilá,

stěn nejautlejších; semeno rownowážné, čočkowité, po kraji zoblené, černé, lesklé, nejautleji tečkowané, w okwětí rozloženém. — Na rolích písčitých Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

M. hroznowý. C. Botrys *Lin. Plenk t.* 165. *Düsseld.* 13. *t.* 21. Hroznowá bylina *Mat. Haj.* 267. — *Wel.* 303. Lebedník. Letní; lodyha přímá, ½—1′ wysoká, dole wětewnatá wětwemi silnými, odstálými, jako listy a okwětí žlázonatochlupatá, lepká; listy střídawé, obwodem podlauhlé nebo wejčitopodlauhlé, skoro protisečnochobotnaté: úkrojům širokaunkých, tupaunkých, krátkozubých; listy hoření zponenáhla se umenšující, nejhořejší, jakoby listeny, kopinaté, ostré, nejcelejší; kwěty na wrcholících úžlabičkowých, krátkostopkatých, směstnaných, dělajících na hořením dílu lodyhy a wětwí ocasy dlauhé, hroznatolatowité; okwětí uštům wejčitokopinatých, bez wyniklých žil, na konci s hrotíčkem bělawým wen ohnutým, auzce blanowitě obraubených; semeno čočkowité, silně wypuklé, tupohrané, černohnědé, hladké, lesklé. — Na místech suchých, písčitých, zdech Ewropy jižné a prostřední, Asie prostřední a Ameriky sewerné. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Zápachu a chuti kořenných, silných, brzo po wysušení mizejících Druhdy list a wršky kwětancí w lékařstwí se potřebowaly.

**) Semeno kolmo stojící Orthospermum *R. Br.*

M. nejwonnější. C. ambrosioides *Lin. Plenk t.* 168. *Düsseld.* 23. *t.* 313. Kudrawec. Lodyha přímá, 1—2′ wysoká, brázdowanohranatá, chlupem kadeřawým pýřitá, žlutými žlázkami posypaná, od dola rozdělená na wětwe tenké, přímoodstálé; listy střídawé, krátkořapíkaté, kopinaté, obak ztenčené, obdálně zubaté, dole celé, žlutawě zelené, hoření užší, wykrajowané a na rubu mezi žlázkami pýřité, na wětwičkách mnohem menší a nejcelejší; klubka ojedinělá, w úžlabíčkách na wětwích a wětwičkách sedawá a tím dělající klas přetržený, silně listnatý; okwětí lysé, 3—5dílné: uštům wejčitých, ostraunkých anebo tupých, silně prohlubených, bíle neobraubených; semeno kolmostojící, čočkowité, ostrohrané, černohnědé, hladké, a lesklé. — W Americe jižné a ladii západní, nyní ale zdomácnělý na Předhoří dobronadějském, w Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Celá nať (zwláště mladá) jest zápachu kořenného, silného, poněkud kafrowitého, mnohým ale nepříjemného, ani sušením newytěchajícího. Nať kwětancí potřebují w lékařstwí.

M. protiklistní. C. anthelminthicum *Lin. Plenk t.* 166. Kořen mnoholetý, dřewnatý wypaušti lodyhu přímau, 2—3′ wysokau, wětewnatau; listy wejčitopodlauhlé, zubaté; wětwe na konci mají w úžlabíčku kwěty drobné, zelené, na hrozny jednoduché, bezlisté nahromaděné. — W Bonarii, Pensylwanii obyčejný. Kwěte w lipnu. ♄.

Zapáchá odolenem a we wlasti welmi se wáží co lék proti hlistám.

M. wšedobr. C. Bonus Henricus *Lin. Plenk t.* 174. *Schk. t.* 56. Psoser *Mat. Wel.* 190. *C.* Lebedník, wšedobr. Kořen mnoholetý; lodyha přímá, 1—2′ wysoká, wětewnatá, brázdowaná, jako rub listní a laty pomaučené a tím jakoby mastné na omak; listy předlauhořapikaté, trojúhlošipowité, do střelowita přecházející, wykrajowané, na konci zaokrauhlené, tupé nebo ostraunké, na úkrojích pobočních ostré; klubka rozpostawená na latu konečnau, třebas 6″ dlauhau, přímau, ostře homolowitau, hustau, hořeji bezlistau; okwětí uštůw podlauhlých, zelených; mošnička smačknutá; semeno kolmostojící smačknuté, čočkowité, po kraji zoblené, černohnědé, hladké a leskłé. — Podlé cest a plotůw po celé Ewropě, též w Americe sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♃.

Pazaušky mladé jedí jako špargl a mladistwý list na místo spenátu. Kořen nahořklý a nať slizkau druhdy potřebowaly w lékařstwí.

Žminda. Blitum. Erdbeerspinat.

Okwětí obyčejně na tré klané nebo 3dílné. Tyčinka 1, řídko wíce, we dně okwětowém připewněné. Blizny 2, šidlowité. Mošnička tenkostěná, smačknutá, okwětím zweličeným, zeštáwnatělým a barweným obkličená. Semeno prostopadné; slupka chruplawá.

Ž. hlawatá. B. capitatum *Lin. Schk. t.* 1. Kořen letní; lodyha přímá nebo wzestaupawá, 1′ wysoká nebo wyšší, brázdowanohranatá, jednoduchá nebo nahoře wětewnatá, jako celá rostlina lysá; listy střídawé, dlauhořapíkaté, šipowitotrojúhlé, ostré, dole klínowitě powytažené, chobotnatozubaté, hoření jako někdy wšecky nejcelejší; klubka přehustokwětá, sedawá, kulowatá, dolení úžlabíčková, hoření nahá a na konci lodyhowém a wětewním skládající klas nepřetržený; okwětí uštůw wejčitých anebo wejčitokopinatých, dříwe zelených, pak, když plody uzrály, tmawě nebo jasně červených, čímž klubka podobají se drobným moruším; semeno smačknutokulowaté anebo skoro elipsowité, po kraji břitko-

křlaté, černohnědé, hladké a lesklé. — W Ewropě jižné a prostřední, nyní také w Americe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

U nás w zahradách pro ozdobu obyčejná; list ale mladý, spenátowému podobný, může se také jísti; plody mdlé, zasladlé také se jedí; též dáwají barwu červenau, nestálau.

Ž. prutnatá, B. virgatum *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 19. Podobá se předešlé; lodyhy ale jsau wyšší, wětewnatější, až na konec listnaté; listi kratčeji řapíkaté, podlauhleji 3úhlé, menší a ostřeji chobotnatozubaté; strbauly drobnější, wšecky úžlabíčkowé nebo na pohled z dolejška řapíkowého wynikající. — Na místech wlhaunkých, obdělaných, Ewropy jižné a prostřední. Kwěte téhož času. ☉.

Jako předešlá se potřebuje

Cwikla. Beta. Mangold.

Okwětí na patero klané nebo 5dílné. Tyčinek 5, připewněných na kruhu dužnatém, wejcník obkličujícím. Blizny 2—3, kopinaté, ostré. Plod zpleštilokulowatý, dolení polowičkau přirostlý na okwětí zwětšené, chruplawě ztwrdlé. Semeno rownoważně we slupce kožowité.

C. obecná. B. vulgaris *Koch.* Kořen letní neb ozimý wyhání jednu nebo wíce lodyh přímých, wzestaupawých anebo většim dílem položených, hranatých, nahoře wětewnatých, jako ostatní díly lysých; listy wykrajowané, hladké, čeřité nebo puchýřité, kořenowé přewelké, dlauhořapíkaté, wejčité, tupé, dole přísrdčité, lodyhowé krátkořapíkaté, až i sedawé, kosočtwerečnowejčité, ostré, nejhořejší wejčito- nebo podlauhlokopinaté, zponenáhla přecházející w listeny drobné, čárkowitokopinaté; kwěty sedawé, po 2—3 shlaučené, na konci wětwí skládající klasy přetržené, listnaté, dohromady latu welikau představující; okwětí kwětůw obojakých obyčejně 5dílné: uštůw wejčitookrauhlých, uzrálým dělající možničku zpleštilau a zawírající semeno rownoważné, čočkowité, černohnědé, prohlubeně tečkowané, lesklé; okwětí samičí hluboce 2dílné, skoro 2lupenné, uštůw wejčitých, ostrých, na zralém okrauhlowejčitých, ostrých nebo krátce zakončitých, nejcelejších, skoro 3krát 3žilých a síťkowaných, mnohem wětších plodu okrauhlého smačknutého, w němž semeno jako od kwětůw obojakých wyhlížející, dwakrát ale wětší. — Na bře-

zích Moře středozemního a dílem i atlasského, w největším dílu ale Ewropy a Ameriky severné se sází. Kwěte w lipnu až do září. ♂.

Ten rod má několikero odrodkůw.

A C. planá. B. vulgaris maritima *Koch.* B. maritima *Lin.* Kořen tenký, wřetenowitý, wětewnatý; lodyha krátká, dole položená. Od té pochodí:

B. C. zahradní, ježto na dwé se rozdělaje: *α.* na *botwinu* a *β. kwaku.*

Botwina čili *ron.* B. Cicla. B. vulgaris Cicla *Koch.* Lodyha přímá, kořen tenký, wětewnatý; liší se od plané toliko bujnějším wzrostem, a jest *α. tenkožilá* (angustinervia), tenkých řapíkůw a žil, Manholt bílý a černý *Mat. Háj.* 118. *A. B* Manholt *Mat. Wěd.* 142. *β. širokožilá* (latinervia) nebo botwina římská, ron římský, širokých řapíkůw a žil. *γ. kadeřawá* (crispa), listůw čeřitokadeřawých, puchýřatých. Podlé barwy řapíkůw a žil jest každý ten odrodek *bílý, žlutý* neb *červený.*

Kwaka, cwikla, cwika, newlastně burák, B. rapacea B. vulgaris rapacea *Koch.* B. vulgaris *Lin.* Lodyha přímá; kořen tlustý, řepowitý. Podlé barwy kořene rozeznáwá se *α. bílá* (alba) kořene bílého; *β. žlutá* (lutescens) žlutého; *γ. kraužkowaná* (zonata) wně červeného, u wnitř bílé a červeně kraužkowaného; *δ. červená*, červená řepa (rubra), wně a u wnitř co krew červeného. Nať toho trojího odrodku tutéž jako kořen okazuje barwu. Botwina dáwá do kuchyně buď celý list buď toliko swé řapíky a žíly, a ty jedí se co zelenina. Červená řepa čili kwaka červená wařená nakládá se do octa, a jí se k masu na místo naložených okurek. Ze kwaky čili cwikly bílé a žluté dobywají cukr kwakowý čili cwiklowý od třtinowého nerozdílný. Ty samé též jsau wýborná píce pro howězí dobytek, k čemuž také se berau pokratiny kwakowé ze cwiklocukráren. Čerstwá nať botwinowá také co hoj chladící se potřebuje.

Kafratka. Camphorosma. Kampferkraut.

Květy obojaké. Okwětí zwonkowité, smačknuté, na čtwero klané: uštůw 2 střídných wětších. Tyčinky 4, nejdoleji z okwětí wynikłé. Čnělka prodlaužená, na dwé klaná. Mošnička smačknutá. Semeno kolmostojící, bílečnaté, we slupce kožowité.

K, obecná. C. monspeliaca *Lin. Pall. ill. t.* 57. *Lam. t.* 86. *Schk. t.* 26. Kořen přídřewnatý, nejwýše ztlaušťí malíka, často 1½' dlauhý, wypauští pazaušky dřewnaté, přemnohé, krátké, nad zemi přezimující a zelenající, z mezi jich wychází několik lodyh třebas střewíčných, přímých, oblých, plstnatých; listy střídawé, sedawé, z dolejška wejčitokopinatého a po kraji obojím bělawě blánatého šídlowité, chlupatošediwé, tupaunké, asi 4‴ dlauhé; z úžlabíčka wynikají wětwičky nejkratší, listami podobnými, střechowitými opatřené; z úžlabíčka listůw na wětwičkách konečných wynikají květy klubečnato-

klasené, sedawé, málo delší listu kratšeji šídlowitého; listeny při každém kwětu 2, kýlaté, sklimené; okwětí nejmenší, na čtwero klané, blanowité, chlupaté, sklimené, mezi listenoma skryté; tyčinky bělawé; prašníky nachowé oabělé; čnělka do pola rozštípená, niťowitá; semeno jediné, drobničké, okrauhlé, hnědé, s okwětím padající. — Na místech písčitých Ewropy jižné, w Rusku jižném až k Moři chwalinskému. Kwěte w lipnu až do září. ♄.

Zapáchá a chutná kafrem a druhdy ji potřebowali ku hnání na moč a na pot.

Podřadí 4.

LEBEDOWITÉ. ATRIPLICEAE.

Lebeda. Atriplex. Melde.

Kwěty jednodomé, někdy jednodoměmnohomanželné. *Kwět samčí* anebo *obojaký:* okwětí 3—5dílné, nebo na tolikéž klané. Tyčinky 3—5, na dně okwětowém. *Kwět samičí:* okwětí smačknuté, 2laločné nebo 2dílné: lalokůw zubatých anebo celých; blizny 2, niťowité. Mošnička smačknutá, zwětšeným okwětím jakoby klapkama zastřená. Semeno kolmostojící w slupce chruplawé, twrdé. Kel kraužkowitý nebo podkowowitý.

L. zahradní. A. hortensis *Lin. Schk. t.* 349. Lebeda zahradní *Mat. Hdj.* 114. *B.* — *Wel.* 136. Kořen letní. Lence wřetenowitý, mrcasatowětewnatý; lodyha přímá, 4—5′ wysoká, tupohraná, wětewnatá, lysá jako ostatní dílowé; listy řapíkaté, obak skoro stejnobarewné a bezleské, zmládí na rubu, někdy též obak, wíce méně pomaučené; dolení střícné, ostatní střídawé, dolení a prostřední trojúhlé, dole uťaté nebo přísrdčité nebo přístřelowité, zubaté, hoření podlauhlotrojúhlé, obyčejně šípowité a celé, nejhořejší kopinaté; ocasy kwětowé složené, úžlabíčkowé nebo konečné, za čas zrání skládající welikau latu; kwěty mnohomanželné: okwětí obojakých obyčejně 5dílné: uštůw wejčitookrauhlých, uzráním přikrýwajících semeno rownowážné, čočkowité, černohnědé, prohlubenotečkowané, leskuté; okwětí samičí hluboce 2dílné, skoro 2lupenné: lupenůw wejčitých, ostrých, uzráním okrauhlowejčitých, ostrých anebo zkrátka zakončitých, celých, skoro třikráte 3žilých a síťkowa-

ných. mnohem větších plodu okrauhlého, smačknutého, jehož semeno podobné obojakému, ačkoli dwakrát větší. — Z Tatarska pochodí, w Ewropě a jiných světa dílech wšude se sází a tu i onde zdiwočelá po rumech roste. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

www.libooks.com

W půdě hlubné jest menší a mívá list celý srdčitookrauhlý anebo wejčitopodlauhlý. W zahradách jest odrodek we wšech dílech větší, jehož i lupeny okwětí samičího jsau větší a dole přísrdčité; ten slowe *lebeda bengalská* A. benghalensis. Jiný odrodek jest co krew červený, *lebeda červená*, A. rubra. Listí mladistwé již staří sobě libowali co zeleninu, ano i po dnes tu a onde taktéž se potřebuje.

L. ušetnatá. A. laciniata *Lin.* Kořen letní wypaužtí lodyhu welmi wětewnatau, rozestlanau, oblau, jako ostatní díly nejlysejší; listy střídawé, řapíkaté, hluboce chobotnatozubaté, na rubu stříbrně šupinaté, doleni stejnoramenně lichoběžničné, hoření šípowitopodlauhlé; kwěty sedawé, klubkatěné, nahromaděné na klasy dlauhé, konečné a úžlabíčkowé, toliko dole listnaté; ušty okwětí samčího okrauhlé, po kraji blanowité; ušty okwětí samičího plodonosné stejnoramenně lichoběžničné, žlaločné, zubaté, dole chruplawě žilé, mezi žilami sítkowané, lalokům pobočních wyseknutých. — Podlé cest a na místech rumných Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

L. pomořská. A. littoralis *Lin. Fl. dan. t.* 1287. Lodyha střídawě wětewnatá, oblá, přeautle praužkowaná, jako ostatní díly nejlysejší; listy střídawé, čárkowitokopinaté nebo čárkowité, jednobarewné, ostře zubaté nebo nejcelejší, ostré, w řapík ztenčené; strbauly sedawé skládají klasy přetržené, tuhé, dole listnaté, nahoře holé a ty dohromady dělají latu; kwěty sedawé; okwětí samčí plodonosné uštům 5 podlauhlých, tupých, wejčitolichoběžničných, zubatých, na konci tupých. — Na březích Moře baltického a německého. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

L. křowitá. A. Halimus *Lin. Duham.* 1. *t.* 32. Halimus I *Clus* 1. *p.* 53. Keř awšší nuže, wšude přikrytý jako plewami a tudy celý šediwý; rozhy hranaté, listy střídawé, řapíkaté, nebo střičné, podlauhlopřikosoôtwercčné, nejcelejší ostré nebo tupaunké, dole w řapík ztenčené; řapíky mnohem kratší čepele listowé; klubka kwětowá dělají klasy úžlabíčkowé a konečné, přetržené, bealisté a dohromady latu třebas na střewic dlauhau, přímau; kwěty drobné; okwětí samčí uštům okraublých, po kraji blanowitých; okwětí samčí plodonosné uštům ko-

sočtwerečných, nejcelejších, na zádech příbradawičkowaných. — Na pomoří Hispanie, Lusitanie, Francie, též we Wirginii, na Předhoří dobronadějském a Nowém Hollandu. ħ.

Z těch tří posledních dobýwají salajku zpálením na popel a wylaženim jeho. Listy lebedy křowité nakládají do octa a jedí na místo okurek k masu.

www.libtool.com.cn

Nepita. Halimus. Salzmelde.

Kwěty jednodomé. *Samčí:* Okwětí 4—5dílné. Tyčinky 4—5, ze dna okwětowého wyniklé. *Samičí:* Okwětí smačknuté, 2laločné, lalokůw 3zubých. Mošnička smačknutá. Semeno kolmostojící, bílečnaté, we slupce blanowité. Kel obwodní, kořínkem ku konci semena patřícím.

N. sedawá. H. portulacoides *Wallr.* Atriplex portulacoides *Lin.* Halimus II. *Clus.* 1. *p.* 54. Halimus *Mat. Wil.* 47. Podkeř 1—2′ wysoký, přewětewnatý, wzestaupawý; rozhy oblé, čtwerem prauhůw nahranatělé, šedé, obyčejně střícné, u kolinek skoro w uzly napuchlé; listy obyčejně střícné, řapíkaté, nejcelejší, obwejčitopodlauhlé nebo podlauhlokopinaté, anobrž i kopinaté a čárkowitokopinaté, tupé neb ostré, dole w řapík ztenčené, obak šediwé; kwěty drobné, sedawé, klubkatěné, w klasy rozpostawěné, které dohromady dělají latu konečnau, třebas 5″ dlauhau, přímau, dole listnatau, nahoře holau; okwětí plodonosné sedawé, obledwinité: lalokůw okrauhlených, mezi sebau zub silný, ostrý majících, na zádech měkkoostenných. — Na místech wlhkých, podlé moří ewropských, též w Sibirii. Kwěte w září. ħ.

N. stopkatá. H. pedunculatus *Wallr.* Atriplex pedunculata *Lin. Fl. dan. t.* 301. Halimus *Mat Wel.* 47. (wýk. w prawo nahoře). Kořen letní; lodyha přímá, oblá, prohybaná, wětewnatá; listy dolení střícné, hoření střídawé, nejcelejší, tupé, dole ztenčené, podlauhlokopinaté nebo kopinaté, obak šediwé; strbauly w úžlabíčkách listních hořejších a na konci lodyhy střídawé, dohromady klas přetržený, dole listnatý dělající sestáwají z kwětůw samčích, klubkatěných, sedawých a samičích krátkostopkatých, wněšných; okwětí samičí na stopce prodlaužené, překoceně 3úhlé, na konci wyříznutodwojlaločné, lalokůw tupaunkých, maličko podhnutých a mezi sebau zaubek majících, hladkých. — Na pomořích a slatinách Ewropy prostřední a teplejší. Kwěte w září a říjnu. ☉.

Z popela obau těch rodů vyluhují salajku. Mladistwé rozky a listy od prwnjho rodu nakládají jako kapriata a místo jich je potřebují

Špinák. Spinacia. Spinat.

Kwěty dwojdomé. *Samčí:* Okwětí 4—5dílné. Tyčinky 4—5, ze dna okwětowého wyniklé. *Samičí:* Okwětí na dwé nebo tré klané. Čnělky 4. Plod srostlý s okwětím ztwrdlým. Semeno kolmostojící. Kel kruhowitý.

S. obecný. S. oleracea *Lin. Lam. t.* 814. *Sch. t.* 324. Špinák *Mat. Haj.* 116. — *Wcl.* 137. Kořen letní neb ozimý, dlauhowřetenowitý, málowětewnatý, wypaušti několik lodyh 1—3′ wysokých, obyčejně jednoduchých, dutých, jako celá rostlina lysých; listy střídawé, dlauhošipkaté, střelowité nebo šípowité nebo podlauhlowejčité, dolení tupé, hoření zponenáhla se zužující, ostré až i zakončité; klasy samčí latěné, úžlabičkowé a konečné, přetržené, prodlaužené: okwětí uštůw 4, řídko 5, wejčitých, ostrých anebo tupých, po kraji blanowitých, tyčinky delší nežli okwětí; klubka samiči ojedinělá w úžlabičkách listních; čnělka překrátká; blizny 4, dlauhé, niťowité. — W Lewantu, wšude ale po Ewropě a dílem w jiných swěta dílech se sází. Kwěte w květnu až do lipna. ☉, ♂.

W zahradách rozeznáwají dwoje odrodky: *α. trnatý* (spinosa), jehož listy šípowito-2zubé, okwětí plodonosné kolcaté; *β. bezbranný* (inermis), listy obyčejně podlauhlowejčité nebo tupě 3úhlé, někdy také šípowité, okwětí nekolcaté. Oba tyto odrodky jsau buď letní neb ozimé; bezbranný ale nesnáší tak dobře zimu.

Wůbec známo, že mladistwé listy co zelenina se jedí; drubdy také w lékařstwí se potřebowaly.

Řád 173.

STŘIBŘENCOWITÉ. PROTEACEAE.

Okwětí prosté, 4lupenné nebo na čtwero klané, částečním srostnutím anebo nestejnosti dílův někdy neprawidelné, 2pyské, 2dílné nebo na pohled 2lupenné, w paupěti chlopnité, padawé nebo wadnaucí. Tyčinky 4, jichž 2 někdy bez prašníku, před ušty okwětowé postawené a na něm obyčejně přirostlé, řídko podplodní. Waječník 1pauzdrý, 1—2 — mnohowaječný, často *dole* obklíčený 4 šupinami nebo žlazami mednými více méně prostými. Čnělka 1; blizna nerozdělená, řídko wy-

tizmutá nebo na dwé klaná. Plod: holénka 1—, řídko 2-semenná, nožnička nebo peckowice, anebo měchýřík přepážkau 2pauzdrý. Semeno bezbílečné. Kel rowný, o dělohách 2, pořídku o wíce jich; kořínek dolení.

Kře nebo stromy, přeřídko byliny. Listy střídawé, řídko střícaná nebo přeslenčné, kožowité, wždy zelené, jednoduché, celé a nejcelejší anebo rozmanitě zubaté, střihané a hlauběji dělené, bezpalisté. Květy obyčejně obojaké, přeřídko jednopohlawé, prawidelné nebo neprawidelné, na klasech, hroznech, chochołících nebo strbaulech, obyčejně pokrywkatých.

Sem náleží asi 500 rodůw we 40 pokoleních, ježto na Nowém Hollandu a jižném konci Afriky přebywají kromě několika w horkém pruhu severně za rownikem. Rostliny nejwíce ozdobné a proto w zdejších sklenících oblíbené. Z květůw mnohých přýští se mnoho medu, jejž we wlastech sbírají; některé poskytují jedlá semena; od jiných kůra, kořen a list w lékařstwí, třebas jenom domácím, se potřebují.

Stříbřenec. Protea. Protea.

Okwětí rozpoltěné, nestejné: pysk širší srostlý ze 3 uštůw. Tyčinky 4, přirostlé na ušty prohlubené. Šupinky 4, podplodní. Čnělka šídlowitá s bliznau tenší, oblau. Holénka 1semenná, wšude wausatá, čnělkau stálau ocasatá. Kwěty strbaulené; pokrywka mnoholupenná, střechowitá, stálá; ježle plewnaté.

St. pchdčohlawý. P. cynaroides *Lin. Bot. mag. t.* 770. Scolymocephalus *Weinm.* 4. *t.* 292. Lepidocarpodendron *Boerh. lugdb.* 2. *p.* 184. *ic.* Keř nizký, sotwa 1' wysoký, přímý, jednoduchý; listy střídawé, řapíkaté, okrauhlé nebo wejčité, celé, lysé, kožowité, obak lesklé, asi prst dlauhé, odstálé; řapíky polooblé, swraskalé, lysé, palečné nebo delší; strbauly weliké, konečné, wejcowité, přímé, skoro zwící dětské hlawy; pokrywka ze šupin podlauhlých, ostrých, hedwábnitých, z wenku do wnitř zponenáhla se zwětšujících; plewy wnitřní ostré, bezwausé; okwětí bílé nebo nachem nabèhlé, plsťnaté, trubkowité sklimením uštůw; čnělka pod prostředkem pýřitá. — Na čeřeních wrchůw Předhoří dobronadějského. ♄.

St. ladný. P. speciosa *Lin. Bot. mag. t.* 1183. *Wendl. hort.* 3, *t.* 13. Lepidocarpodendron *Boerh. lugdb.* 2. *t.* 185. *Weinm.* 4. *t.* 893. *a.* Strom nízký, 6—8střewičný; listy obwejčitopodlauhlé, ostraunké, dolo zaužené a obyčejně huňaté, jindá jako rozhy lysé, často obzwláště ku konci černawě skwrnaté; strbauly elipsowité, skoro zwící pěsti; pokrywka lupenůw hedwábnitých, wněšných a dolejška širokého čárkowitých anebo kopinatých, za-

končitých, prostředních přeauzkých, nahoře kopisťowitě rozšířených a wausatých, nejwnitřnějších prodlaužených, prohlubených, přílysých; okwětí huňaté. — Po wrších na Předhoří dobronadějském. Kwěte w březnu až do června. 5.

Kwěty jeho wyměšují mnoho medu, který sbírají, čistí, na syrup zawařují a proti neduhům hrudním potřebují.

St. mednatý. P. mellifera *Thunb. Bot. mag. t.* 346. Lepidocarpodendron *Boerh. lugd.* 2. *t.* 187. Strůmek přímý, wětewnatý, celý lysý, ostřewičný nebo o málo wyšší; wětwe rotraušené, přímé, na rozhy dlauhé, mnohé rozdělené; listy kopinatojazykowité, dole ztenčené, tupé, dole maličko w řapík zaužené, ploché, odstálé, asi prst dlauhé; strbaul wejčitopodluhowatý, rezawý, klejnatý, zwící husího wejcete; pokrywka lupenůw wnějších drobných, wejčitých, prostředních podlauhlých, nejwnitřnějších kopinatých, přímých, prohlubených, na prst dlauhých; okwětí lupenůw ukončených osinau bělowlnatau, dlauhau; čnělka lysá, s bliznau jednoduchau. — Na pahrbcích a polích Předhoří dobronadějského. Kwěte w dubnu až do června. 5.

Strbauly též mnoho medu wydáwají, jejž jako od předešlého potřebují.

St. hrubokwětý. P. grandiflora *Thunb.* Scolymocephalus *Wenm.* 4. *t.* 89 P. Lepidocarpodendron *Boerh. lugdb.* 2. *t.* 183. Strom celý lysý, přímý, wětewnatý, sáhowý nebo wyšší; listy sedawé, podlauhlé, tupé, žebernaté, odstálé, 3—4″ dlauhé, 1½″ široké; strbauly konečné, ojedinělé, polokulowaté, zwící pěsti; pokrywka šupin wnějších wejčitých, wnitřních podlauhlých, poddutých, tupých, bělopliťnatých; kwěty bělopliťnaté. — Na Předhoří dobronadějském. 5.

Kůra welmi swraskawá prospěšna jest ke stawení běhawek.

Žezelnice. Brabejum.

Okwěti 4lupenné, prawidelné. Tyčinky dole z okwěti wyniklé. Šupiny 4 srostlé, podplodní. Waječník sedawý. Bliznа prostopadná. Peckowice wyschlá, lcmenná; pecka se skořápkau kostěnau.

Ž. hwězdnatá. B. stellulifolium *Lin.* Brabejum stellatum *Thunb.* Amygdalus aethiopica *Breyn.* 1. *t.* 1. Strom sahowý, přímý, nejwětewnatější wětwemi oblými, hnědonáchowými, prauškowanými, na konci hnědatými; listy asi po šesti w přeslen postawené čili šest-

naté, řapikaté, kopinaté, od prostředku až do konce obdálně pilowané, lysé, na rubu síťkowané, tuhé, wždy zelené, asi prst dlauhé; řapíky sotwa 1/2palečné; hrozny úžlabíčkowé, přípřesleněné, na prst dlauhé, na stopkách oblých, plstnatých; stopečky wlasowité, roztaušené nebo nedopřesleněné, huňaté, sotwa 1/2palečné; okwětí lupenůw podlauhlých, bílých, padawých; tyčinky nitek wlasowitých, z nehtůw okwětowých wynikající, delší lupenůw okwětowých; waječník štětinatohuňatý; blizna jednoduchá, kejowitá; peckowice podluhowatá, huňata. — Podlé potokůw na Předhoří dobronadějském. 5.

Peckowici diwocí kauci lakotně hledají a jí tučnější.

Smradauš. Rhopala.

Okwětí prawidelné, 4lupenné: lupenůw na konci podhnutých. Tyčinky 4, nad prostředkem lupenůw okwětowých wyniklých a čnějící z podhnutých. Šupiny 4 podplodní, oddělené nebo srostlé. Waječník 2semenný; čnělka stálá; blizna prostopadná, kejowitá. Měchýřík 1-pauzdrý, dřewnatokožowitý. Semena obak křidlatá.

S. horní. R. montana *R. Brown.* Roupala montana *Aubl. t.* 32. *Lam. t.* 55. Keř 6—7střewičný s korau bělawau, swraskalau, dřiwím bílým, smradlawým; wětwe oblé, lysé, hnědé, bradawičnaté; rozhy listnaté; listy střídawé, nejcelejší, wejčité, násobené, krátce zakončité, síťkowanožebernaté, tuhé, 4—5″ dlauhé, na rubu bledší; řapíky prodlaužené, dole ztlustlé; hrozny úžlabíčkowé, delší listůw; stopka jako stopečky a okwětí chlupem černohnědým plstnatá; kwěty na stopečkách po dwau rozpostawené; okwětí s trubkau níťowitau, huňatau, dole žlutawau, nahoře bělawau; čnělka zelená. — Na wršších w Guianě. ♄.

Dřiwí bílé smrdí co hadí dřewo.

Podhol. Knightia. Knightia.

Okwětí 4lupenné, prawidelné, uštůw podwinutých. Tyčinky 4, wyniklé podlé prostředku okwětowého. Žlázky podplodní 4. Waječník 4semenný, sedawý. Blizna swislá, přikejowitá. Měchýřík kožowitý, čnělkonosný, 1pauzdrý. Semena na konci křidlatá.

P. ztepilý. K. excelsa *R. Brown. linn. trans.* 10. *t.* 2. Strom někdy k wýšce 80′ dospiwající, s kmenem nejrownějším, wětwemi lysými, oblými, z mládí přísmačknutými a pýřitými, dohromady dělajícími koš homolo-

witý; listy roztraušené, husté, řapíkaté, vaječnopodlauhlé, tupé, hrotíkaté, kožowité, ploché, asi 4 — 5″ dlauhé, hluboce a odstále pilowané, na líci lysé, wzpod síťkowané, bělawé nebo siwé; řapíky překrátké; kwěty na hroznech jednoduchých, sedawých, úžlabičkowých, co polowička listowá dlauhých, obyčejně na konci wětwiček krátkých, bezlistých; osa hroznowá červená; stopky hedwábné a 2kwěté; okwětí $1^1/_2$″ dlauhé, červené, o ústech 4 čárkowitých, dole spojených; prašníky čárkowité, swými červenými nitkami u konce ústům okwětowých sedící; měchýřiky nožičnaté, $1^1/_2$″ dlauhé, čnělkau 6‴ dlauhau ukončené, odwislé. — Na Nowém Zeelandu nedaleko Tolagy a Opuragi. 5.

Kalokeň. Embothrium. Prachtstrauch.

Okwětí neprawidelné, tam na dél rozštípené, a tudy na čtwero klané. Tyčinky 4, zapuštěné w konce lupenůw okwětowých prohlubené. Žláza podplodní, jediná, polokraužkowitá. Waječník nožičnatý, mnohowaječný. Čnělka stálá. Blizna prostopadná, kejowitá. Měchýřik podluhowatý. Semena koncem křídlatá.

K. červcowý. E. coccineum *Forst. gen. t.* 8. *f. g.— m. R. et Pav. per. t.* 95. Keř ozdobný, lysý; rozhy šupinaté, listy mnohé, roztraušené, waječnopodlauhlé, tupé, hrotíčkowané, na rubu bělawé nebo siwé, na krátkém řapíku; pupeny weliké, šupinami podhnutými opatřené; kwěty přemnohé, červcowé, na hroznech krátkých, úžlabičkowých a konečných; okwětí trubkowité, autlé, palečné nebo delší ústům pak podhnutých, na jejichž konci tyčinky nitek krátkých; měchýřiky nožičnaté, wisuté, $1^1/_2$″ dlauhé, s čnělkau stálau, 6‴ dlauhau. — W Americe jižné, nad průliwem magellanským a na Ohnínu. ♄.

K. kopinatý. E. lanceolatum *R. et Pav. per.* 1. *t* 96. Keř 15—16′ wysoký; kmeny lysé, přímé, rozhy oblé, šupinaté; listy roztraušené, řapíkaté, kopinatočárkowité, na líci lesklé; hrozny jednoduché, rowné, koneční; kwěty červcowé; okwětí přes polowičku rozštěpené na ušty 4 stejné, čárkowité, kopisťowité; žlázky dole u waječnika; měchýřik podluhowatý, přísmačknutý, hrotem nejdelším ukončený. — Na kopich a wršich Peruanských. ♄.

Španělowé r. 1790 bywše od zemíňanů obklíčeni jsauce dělali si kuwarowání smrti hladem ze semena jeho mauku na chléb.

Posor. Orrocallis.

Okwětí neprawidelné, tam na dél rozštípené, na konci 4zubé; tyčinky 4, ponořené do uštůw okwětowých, na konci prohlubených. Žlázky podplodní žádné. Waječník nožičnatý, mnohosemenný; blizna úkosná, okrauhlorozšířená, poddutaunká. Měchýřík válcowitý; semena na konci křídlatá. Hrozny dole nahé.

P. hrubokwětý. O. grandiflora *R. Brown.* Embothrium grandiflorum *Lam. H. et Bonpl. equ.* 2. *t.* 139. E. emarginatum *R. et Pav. per.* 1. *t.* 95. Keř přeozdobný; rozhy oblé; listy husté, roztraušené, řapíkaté, lysé, wejčité, celé, na líci a rubu různobarewné; hrozny konečné, dlauhé, rowné; stopky dwě a dwě společným listenem opatřené; okwětí $1^1/_2$—2″ dlauhé, lysé, červcowé, na konci břichaté; měchýříky weliké, wejčitopodluhowaté, nožičnaté, skoro dřewnaté, podobné lusku ipauzdrému, ukončené čnělkau a bliznau úkosnau, rozšířenau a tím podobnau ku konci rypáku slonowého. — Na kopcích studených tarmenských w Peruwii. ♄.

Listí rozmačkané potřebují proti bolení zubůw.

Trojhrubčel. Lomatia. Lomatie.

Okwětí neprawidelné: uštůw oddělených, jednostrannych. Tyčinky 4, připewněné a ponořené na konce uštůw okwětowých prohlubených; žlázky 3, podplodní, jednostranné. Waječník nožičnatý, mnohosemenný. Čnělka stálá. Blizna úkosná, rozšířená, zaokrauhlá, plochaunká. Měchýřik wejčitopodluhowatý. Semena na konci křídlatá křídlem obraubeným, u prostřed bezžilým.

T. barwířský. L. tinctoria *R. Brown.* Embothrium tinctorium *Labillard. nov. Holl.* 1. *t.* 42—43. Keř 6—7-střewičný; listy řídko jednoduché, obyčejně jednoduše nebo dwakrát protisečné: úkroje podlauhlé, ostré, nejcelejší, čárkowité, dwojřadé, jednožilé, příbezžebré, tupaunké, hrotité; hrozny prodlaužené, lysé, nerozdělené; ušty okwětowé skoro čárkowité, na konci swinuté, pak podhnuté; blizna štítowitá; měchýřik wejcowitý, máždřitý, baňatý, nožičnatý; semen 8—16, prachem plewowitým přikrytých. — Na polích a pahrbcích Předhoří diemenského. ♄.

Prášek semenowý wodu růžowě barwí, když semeno do ní se wrhne.

Paučkowec. Banksia. Banksie.

Květy nahromaděné w jehnědy a po dwau třemi listeny podepřené. Okwětí 4dílné, řídko na čtwero klané. Tyčinky 4, ponořené w konce uštůw okwětowých, poddutých. Šupinky 4, podplodní. Waječník 2pauzdrý, dřewnatý: přehrádka prostá, na dwé klaná.

P. banolistý. B. ericaefolia *Lin. Cav. ic. t.* 538 *Tratt. tabul. t.* 450. Keř 6střewičný; wětwe trojnaté nebo čtwernaté, z mezi sebau klas wálcowitý wypauštějící, přikryté lístím nejhojnějším, jehlicowitým, řapíkatým, na rubu přihuňatým, bělostným, po kraji nejcelejším, 1—4‴ dlauhým, 1/2‴ širokým, na konci wykrojeno-2zubým; klas 1½′ dlauhý, z 600—1200 kwětůw složený, dole obklíčený pokrywkau krátkau, štětinatau; okwětí přetenké, hedwábnité; blizna hlawowitá; tobolky (asi 10) okrauhlé, na konci ztlustlé, rezawě chlupaté, chlopni základnicowitých, nahromaděné w způsob šišky skoro wálcowité, promíchané kwítím pometalým. — Po skalnatých místech u Port-Jacksonu na Nowém Hollandu. ħ.

Zemkowé sbírají z kwětůw toho i jiných rodů med, jejž jedí.

P. wadnaucí. B. marcescens *R. Brown.* Banksia praemorsa *Bot. rep. t.* 258. Strůmek 8—10′ wysoký; rozhy plstnaté, listy klínowité, ploché, roztraušené, uťaté, kromě prostředku zubatopilowané, dole ostraunké, na rubu bělotečkowané; klasy konečné, přewelikě, tmawě červené: okwětí stále wadnaucí jakož i měchýříky lysé. — Na pomoří nowohollandském. Kwěte w prosinci a lednu. 5.

Kořen potřebují k dáwení na místo ipekakuanhy.

Lískowice. Gurvuinia. Gurvuinie.

Okwětí 4lupené, neprawidelné: lupenůw tří podwinutých, čtwrtého přímého. Prašníky 4, ponořené do uštůw okwětowých, poddutých. Žlázky 2 podplodní, z předu postawené. Waječník 2waječný. Blizna úkosná. Peckowice se skořápkau kostěnau, 1semennau.

L. obecná. G. avellana *Mollin.* Quadria heterophylla *R. et Pav. fl. per.* 1. *t.* 6. Nebu *Feuill.* 3. *t.* 33. Strom 36′ wysoký, wždy zelený, hustý; listy střídawé, řapíkaté, lichopeřené, podobné jasanowým, složené ze 4—5 párů lístkůw střídných, řapíčkatých, lysých, wejčitých, po kraji zaubkowaných; kwěty drobné na hroznech jednoduchých, dálabíčkowých nebo skoro konečných.

jichžto dwa a dwa na společné stopce: mnoho jich pometává; okwětí bílé, uštův čárkowitých, tupých, příkopisťnatých, podhnutých, pýřitých, na konci prohlubených; prašníky wejčité, skoro sedawé, w prohlubině uštův okwětowých; waječník wejcowitý; čnělka chlupatá, tlustá, oblá, s bliznau dužnatau; peckowice kožnatá, kulowatá asi 9‴ w průměru tlustá, žlutá, pak černá, obsahuje pecku asi jako ořech liskowý. — U welikém množstwí w lesech Peruanských a Chilských na patě hor. Kwète w únoru a březnu 5.

Zemkowé owoce načesané nechawše několik dní na slunci leżeti přinášejí na trh. Chuť jader jest asi jako liskowých ořechův, lahodnější ale a slabší; též se cukrují. Rubina peckowičná welmi trpká slauží na místo kůrky marhanowé. Dřewí twrdé a hebké slauží k dělání kol a prken.

Řád 174.

KLIŽELOWITÉ. *PENAEACEAE.*

Okwětí prosté, barwené, stálé, na čtwero klané: uštův w paupěti chlopnitých. Tyčinky 4, na okwětí připewněné, s jeho ušty střídawé, oddělené nebo dole 1bratré; prašníky 2pauzdré, na dél pukající. Waječník 4pauzdrý; pauzdra o 2 waječkách podlé sebe umístěných, wzestaupawých. Čnělka 1, č tyrhraná. Blizna jednoduchá, hlawowitá nebo 4laločná. Tobolka w okwětí stálém skrytá, 4pauzdrá, pauzdrosečně 4chlopná, 8semenná. Semena s jádrem stejnorodým (klem nerozdělenými).

Keře wždy zelené. Listy střídné, střechowité, jednoduché, nejcelejší, bezpalisté. Kwěty obojaké, prawidelné, úžlabíčkowé nebo konečné, listenoma pobočníma podepřené.

Sem náleží 12 rodů (w 13 pokoleních), ježto wšecky na jižním konci w Africe přebywají. Řád ten skrowný snad nejlépe tu stojí.

Kližel. Penaea. Fischlrimstrauch.

Okwětí dole 2listenné, zwonkowité, na čtwero klané: ušty kratší nežli trubka. Tyčinky 4 z trubky okwětowé wyniklé. Waječník 4bočný; čnělka 1; blizna hlawowitá, 4laločná. Tobolka 4pauzdrá, 4chlopná; pauzdra 2semenná.

K. obecný. P. Sarcocolla *Lin. Lam. t.* 78. *f.* 2. Keř 1—2′ wysoký, utěšený; wětwe střídawé, hořejší sochaté;

listy mnohé, stříčné, drobné, sedavé, čtyřadě střechowité, lysé, celé, hrotičité; kwěty sedavé na konci rozeh w chomáče spojené; listeny větší listůw, brwité, červené; okwětí delší listenůw, žluté: uštůw čárkowitých, tupých, podhnutých; čnělka šidlowitá. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w kwětnu až do června ♄.

Ze wšech dílůw toho kříčku, obzwláště z listenůw, přijtí se klejopryskyřice, *sarcocolla* nazwaná, w drobných bělawých anebo červenawých brylečkách, jež dřiwe jest chuti ostré, pak hořké, potom sladké a nepříjemné; wodau a líhem se rozpauští; rozpálená hoří plamenem. Druhdy se potřebowala k počišťowání; též proti ranám i wředům.

K. hrotitý. P. mucronata *Lin. Meerb. t.* 51. *f.* 3. Podobá se předešlému a liší se listím srdčitým, silně hrotitým, listeny lysými, nebrwitými; kmeny jeho 1' zwýší popelawé; wětwe roztraušené, skoro přesleněné; kwěty shlaučené w chomáče konečné, sedawé, obklíčené lístím barweným, podobným k listenům: listeny malé, čárkowité, podduté, ostré; okwětí třikrát delší listenůw přínálewkowité: uštůw wejčitých, mnohem kratších trubky. — Na Předhoří dobronadějském a w Senegalsku.

K. šupinatý. P. squamosa *Lin.* Kříček asi 1' zwýší: wětwe skoro přesleněné, přičtyrbrané, přikryté lístím střechowitým, sedawým, wejčitým, přídužnatým, dole klínowitě zauženým, čtyřadým, na konci trochu žlázuatým; kwěty konečné, sedawé, nahlaučené, okolo nich listy mnohem širší ostatních, po kraji brwité a lepnaté; listeny wejčité, přínestejné; okwětí mnohem větší. — Na Předhoří dobronadějském.

Z posledních dwojích rodů podobá jako z prwního se přijtí klejopryskyřice na wzduchu wysýchající.

Řád 175.

WÍROPLODOWITÉ. *GYROCARPEAE.*

Okwětí trubka a waječníkem srostlá, kraj na čtwero, šestero, osmero neb desatero klaný: uštůw dwauřadých, w paupěti na dél násobenowechlípnutých, padawých anebo dílem stálých. Tyčinky 4—5, před wněšnými ušty okwětowými postawené, oddělené, dole se šlazama přirostlýma nebo prostýma; prašníky 2pauzdré, u wnitř chlupnéma na dél pukající. Waječník 1pauzdrý, 1waječný: wajéčko koncem powěšené. Čnělka jednoduchá; bliana štítowitá nebo tupá. Peckowice někdy

ušty stálými a zvětšenými na čechalce křídlaté, 1semenná. Semeno bezbílečné. Kel rowný, děloh řapíkatých, na pírko 2lupenné nawinutých, kořínku bořeního.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, obyčejně lalokaté nebo trojsečné, řídko celé, bezpalisté. Květy prawidelné, obojaké nebo mnohomanželné na latách wrcholíkatých.

Řád ten obsahuje toliko 6 rodův (we 2 pokoleních), mezi obratníkoma rostaucích.

Wíroplod. Gyrocarpus.

Květy mnohomanželné, jednodomé. Okwětí obojaké na čtwero klané, uštův nestejných. Tyčinky 4; žlázy 4 kopinaté, dole srostlé, mezi ušty okwětowými umístěné Blizna sedawá. Peckowice dwojkřídlá.

W. americký. G. americanus *Jacq. am. t.* 178. *f.* 80. G. Jacquini *Roxb. corom.* 1. *t.* 1. Strom pěkný, ztepilý, mnohowětewný; listy weliké, roztraušené, přísedčité, hlauběji mělčeji rozsekané na laloky troje wejčité, ostré, někdy jsau celé, lesklé, dlauhořapíkaté; květy na latách běwných; peckowice nepatrně 8hraná, nepukawá, na konci opatřená křídloma (uštoma okwětowýma pozůstalýma) podlauhlýma, tupýma, tenkýma, asi 1″ dlauhýma; semeno bělawé, dole nahnědlé, zakulatělowejcowité. — W Mexiku a jiných končinách Ameriky jižné, též na Koromandelu. 5.

Peckowice křídlaté jsau hračkau chlapcům, házejícím je do wýšky, kdežto opírajíce se křídloma a padajíce zponenáhla ustawičně dokola se otáčejí.

Řád 176.

STUKAČOWITÉ. *HERNANDIEAE.* *(J. S. Presl* 1820. *Blume* 1835*).*

Okwětí korunowité, prosté, trubkowité, kraje 4—8dílného. Tyčinek 9—12, na okwětí připewněných, w několik řad rozpostawených a dílem zakrsáním w žlázy nožičnaté proměněných. Prašníky 2pauzdré, na dél pukající. Waječník 1pauzdrý, 1waječný: waječka wisutá. Čnělka 1 nebo žádná; blizna prohlubená nebo nálewkowitá. Peckowice s rubinau haubowitau nebo wlákнatau, holá nebo okwětím stálým, zwelíčeným a nadutým obklíčená. Semeno bezbílečné. Kel rowný, děloh přewelikých, swraskalých, lalokatých, kořínku krátkého bořeního.

Stromy. Listy střídavé, nejjednodušší, bezpalisté. Květy pravidelné, obojaké nebo jednodomé, na klascích anebo chocholících úžlabíčkových; pokrywka trubkowitá nebo 4lapenná, padavá, kalichowitá pod každým květem anebo pod třemi.

Řád ten skládá se z 5 rodů (w 2 pokoleních) rostoucích mezi obratníkoma w Asii a na poblízkých ostrowech, též w Americe.

www.libtool.com.cn

Stukač. Hernandia. Hernandie.

Květy jednodomé, po třech w pokrywce 4lupenné, jichž prostřední samičí, okolní samčí. *Samčí:* okwětí barwené, 6laločné; tyčinky 3 na wněšných 6alocích mezi žlázkama nožičnatýma (tyčinkama pometalýma). *Samičí:* pokrywka 1lupenná, na konci uťatá; okwětí trubkowité, s waječníkem srostlé, na kraji 8laločné; žlázky 4 nálaločné, nožičnaté; čnělka krátká s bliznau nálewkowitau. Peckowice 8žebrá, w pokrywce zwětšené, naduté, nahoře otewřené.

S. zwučný. H. sonora *Lin. clitt. t.* 33. *Jacq. am.* 245. — *pict. t.* 120. Arbor Regis *Rumph* 2. *t.* 85. Strom ztepilý, ozdobný; rozhy oblé, lysé; listy roztraušené, řapíkaté, wejčité, dole okrauhlené, weliké, štítowité, jelikož řapík wniká do rubu kromě středu bliže kraje dolení-ho; kwěty bledě žluté na hroznech latowitých, konečných; pokrywka kwětu samičího pak zwětšiwši se nabývá twaru měchýře žlutawého, na konci malau děrau opatřeného; když wítr wniká do toho měchýře, zplozuje se susání dost daleko se rozléhající; w té pokrywce jest peckowice zwící třešně malé, bělawá, o 2—3 semenech. — W obojí Indii. Kwěte w srpnu až do října. 5.

Kmen dutý bývá naplněn mrawenci welikými, černými, takže, aby poraziti se mohl, hmyz ten zapáleným listím wypuditi potřeba. W rozhách jest dřeň jako bezowý. Ze dřiwí lehkého a hebkého dělají žlutele, a pro lehkost malé stožně. Dřiwí mladých stromů houbowité užiwají na místo korku na sítě rybářské. Kořen rozžwýkaný hojí prý rány žípami kalenými od Makasarů učiněné. Zwařenina listní léčí zatwrdliny břišní a semená olejnatá dolem počišťují.

S. gujanský. H. guyanensis *Aubl. t.* 329. *Lam. t.* 755. *f.* 1. Strom ztepilý, třebas 60′ zwýší, kmen 2—3′ ztlauští; dřiwí bílé, lesklé, kořenné; kůra hladká, bělawá; rozhy kruché; listy wejčitopodlauhlé, srdčité, malíčko podduté a jako násobené; řapíky krajní, wlničkaté; kwěty konečné na hroznech latowitých, přikrytých wšude popelawau wlnkau; plody malé w pokrywce červenawé. — W Kayeně. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Z jader jeho dělají emulsie k počišťowání. Galibowé a Negrowé strojí ze dřiwí lehkého traud, dobře chytající.

Wláknowec. Inocarpus. Faserfrucht.

Okwětí nálewkowité, na patero klané: uštův čárkowitých, dole podepřené listenem na dwé klaným. Tyčinek 10—12 nečnějících, dwojnásobnau řadu rozpostawených, obplodních; nitky překrátké. Waječník prostý; blizna sedawá, poddutá. Peckowice wejčitá, smačknutá, o 1 pecce 1semenné, wláknaté.

W. obecný. J. edulis *Forst. gen. t.* 33. *Gaert. t.* 199. 200. Gujanus *Rumph* 1. *t.* 63. Strom ztepilý, kmenu nízkého, křiwého, hranatého, co muž tlustého, wětwí zprohybaných; listy střídawé, na píď dlauhé, 5—6″ široké, někdy dwakrát wětší, obyčejně hmyzem požrané, podlauhlowejčité, přísrdčité, nejcelejší, lysé, žebernaté, nejkratšeji řapíkaté; kwěty bělawé, drobné, střídawé, podepřené drobnými listeny a rozpostawené na hrozny ojedinělé, malé, srstnaté, úžlabíčkowé; listen malý, rozštípený na dwě částky stejné, podlauhlé, tupé; okwětí s trubkau wálcowitau mnohem delší listenu: uštův 5 čárkowitých, delších obalu; peckowice weliká, wejčitá, smačknutá, poněkud měsíčitá, 4″ široká, 2½″ dlauhá: rubiny žluté nebo červené, srstnaté, jádra tentýž twar majícího. — Na Molukách a Ostrowech jihomořských. Kwěte w srpnu až do října. 5.

Z kůry mařízznuté prýští se sok červenawý, přetrpký a lepkawý, na plátně dělající skwrny těžko wyprawitelné. Dřiwí pro mnoho sukův nemůže se potřebowati. Jádra podstatau podobají se kaštanům, surowá ale nejedí se, wařená anebo w horkém popelu upečená jsau potrawau wezdejší; chutnají jako jedlé žaludy we Španielích a Portugalech; těžké jsau ku ztrawení. Zwařenina z kůry jest wýborný lék proti nauplawci.

Řád 177.

MACIZEŇOWITÉ. *MYRISTICEAE.*

Kwěty dwaudomé. Okwětí srostlolupenné, na tré klané, kožowité, w paupěti chlopnité. *Samec:* tyčinky obplodní, 3—12, s nitkami často srostlými; prašníky wsě na nitky přirostlé. *Samice:* okwětí padawé; waječník prostý, sedawý, 1waječný; waječko wztyčené. Čnělka překrátká; blizna přiušetnatá. Peckowice s rubinau dwauchlopně pukající, 1semenná. Semeno obklíčeno mišekem mnohodílným. Bílek rozhlodaný. Kel maličký, w dolením dílu bílku zawřený, s kořínkem wzhůru obráceným a dělohama listowitýma.

Stromy často šťawan červenawau oplývající. Listy střídawé, bezpalisté, netečkowané, celé, kožowité, řapíkaté, za dospělosti s kosminau přitlačenau, drobnějčkau na rubu. Kwěty úžlabičkowé nebo konečné na hroznech, latách nebo klubkách, opatřené listenem čapkowitým.

Ten řád sestáwá asi z 20 rodůw mezi obratníkoma rostaucích. We wšech částkách jsau kořenné; mnohých se potřebují semena a mišky w lékařstwí a kuchyni.

www.libtool.com.cn

Macizeň. Myristica. Muskatnussbaum.

Okwětí barwené, baňkowité, na tré klané. Tyčinek 9—12 s nitkami dole srostlými. Waječník s bliznau 2-laločnau.

M. prawá. M. moschata *Thunb.* M. aromatica *Lam. t.* 832. 833. *f.* 1. *Plenk t.* 425. *Hayn.* 9. *t.* 12. *Düsseld.* 8. *t.* 19. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 14. Strom zwýší 30—35′; wětwe husté, welmi odstálé skladají koš kulowatý, přehustý; kůra kmenowá červenawá; listy krátkořapíkaté, skoro dwauřadé, střídawé, eliptičnopodlauhlé, tupaunce zakončité, lysé, 2—3″ dlauhé, 1½″ široké; kwěty úžlabičkowé nebo po opadalých listech pobočné, stopkaté; samčí po 3—7 na wrcholících: okwětí žlutawě bílé, dužnaté; nitky srostlé w slaupek, na němž 9 prašníkůw; kwěty samičí ojedinělé nebo po 2—3 s okwětím jako samčích, waječníkem obwejcowitým, bliznau sedawau, rozpoltěnau: uštůw rozewřených; owoce odwislé, kulowatohruškowité, zwící wlašského ořechu i s rubinau žluté, s dužninau bílau; semeno welké elipsowité, černohnědé, we skořápce twrdé a mišku dužnatokožowitém, dřípnatém, karmasinowém, za sucha nahnědle žlutém. — Na Molukách, kdežto ji ale Hollandané kromě Bandy a Amboiny wykořenili, aby tím snadněji samokupectwí prowáděti mohli. Nyní sází se také na Francii a Burbonu (od r. 1770), odkud přesazena na Antily a na Kayenu. Kwěte pořád. 5.

Z poraněné kůry přýští se mnoho soku lepkawého, bledě červeného, na plátně stálé skwrny zůstawujícího. Dřiwí bílé, řídké, wláknaté, přelehké slauží k dělání drobného nářadí. Listy zelené mnuté wydáwají zápach slabý, suché ale silněji zapáchají. Owoce teprwa w 9 měsících zrá. Rubina jeho dnuti ostré, swraskawé, nemůže se za surowa jísti, tudy jí zadělávají nebo dělají z ní powidla. Pro nás ale důležitá jsau jádra, wůbec *kulkami muskátowými* nazwaná, ze skořápky wylaupnutá. Jejich podstata jest kořenna a mastna; dobrá špendlíkem napíchnutá přýští olej. Druhá částka z plodu k nám při lázející jest mišek, jenž pecku obaluje, wůbec *květem* (macizem) slowe a ku kořenění jídel též i w lékařstwí slauží.

Macizeň celý rok kwěte a listy zpouštěla pauští; owoce třikrát do roka, w srpnu, listopadu a březnu se sbírá, ježto dawá

nejlepší peckowice. Když rubina puká, wyleznu na strom a střesau owoce do trávy; hned pak rubina olaupají, potom s pecek swleknau míšek, a nechají je 3 dni na slunci leżeti, pak je dají do kauře, po 4 nedělích lauští a na tré dělí; nejwětší kulky pošlí do Ewropy, druhé nechají pro Indii, ze zakrsalých wytlačují olej. Hned na to, aby nehnily, náleží je 2—3krát denně do wápenné wody potopiti a po každé usušiti. Drubdy se domnívali, że toliko jistý modrý holub může macizeň rozplemeňowati, který požřew ořechy ztrawuje jejich míšek a neproměněné jádro ze sebe wydáwá. W lese macizeňowém spáti jest nebezpečno, jelikož snadně se dostane závrať; též nadužíwání kulek muskátowych působí mrákoty a blauznění.

M. sádlonosný. M. sebifera *Lam. act. par.* 1788. Virola sebifera *Aubl.* 2. *t.* 315. Strom zwýši 30—60′; kůra tlustá, rozsedalá, náryšawá; dříwí bílé, celistwé; koš složený z welikého množstwa wětwí wijawých, wšamo rozšířených; listy střídawé, nejcelejší podlauhlé, ostré na líci zelené, na rubu náryšawé plstí krátkau, asi 8″ dlauhé: kwěty dwojdomé, sedawé, po 5—6 na hroznech welikých, úžlabičkowých, náryšawě plstnaté; okwětí 3-zubé; tyčinek 6; owoce kulowaté, kožowité, zelenawé, ostré; rubina 2chlopná pauští ze sebe pecku zaobalenau míškem červeným wláknatým; jádro welmi olejnaté, u wnitř žilami bílými a ryšawými protažené. — Welmi obecný na Kayeně, w Guianě, na místech wlhkých. Kwěte a zrá w prosinci, lednu a únoru. 5.

Aublet rozeznal několikero odrodkůw. Z poraněné kůry prýští více méně žlutawý ostré, dobré k zahojení bedélek a ukojení bolesti od zubůw wyžraných. Z jader dobýwají mastnotu pewnau, žlutawau, z níž dělají swíce. K tomu cíli peckowice na slunci usušené pod wálcem zbawují skořápek, pak je čistí na opálkách, potom roztlukau na kaši, z níž do wody wřelé uwržené odděluje se mastnota, na powrch se wznášející a wystydnutím wody křehnauci. Pak mastnotu přepustí a procedí, načež do kadlubu swíce lejí. Mastnota jest ostrá, a nemůže se na rány a wředy přikládati, protože je zanícuje.

Řád 178.

WAWŘÍNOWITÉ. *LAURINEAE.*

Okwětí prosté, na čtwero neb patero klané: uštůw w paupěti střechowitých, padawých, řídko stálých. Tyčinky ze dna okwětowého wyniklé, určené, nejwíce tolikeré (co uštůw okwětowých). 2—3—4 ano 5—6krátné; w prwním případku před ušty postawené, jindá mnohořadé s nitrořadými často pometawými; prašníky 2—4-pauzdré: pauzdra chlopní od dola se otwírající. Wajíčník 1pauzdrý, 1wajíčný; wajíčko odwislé. Cnělka 1,

s bliznau tupau. Peckowice nebo bobule. Semeno bezbílečné. Kel rowný s kořínkem hořením.

Stromy, kře. Listy střídawé, kožowité, wždy zelené, jednoduché, nejcelejší, přeřídko dlanitosečné, bezpalisté. Květy prawidelné, obojaké nebo jednopohlawé na hroznech, latách wrcholičnatých, chomáčcích anebo okolících.

Dosawád znají asi 250 rodů nyní w 31, aneb dle některých w 44 pokolení rozdělených. Kromě málčkokterých w mírném podnebí náležejí ostatní mezi obratníky do Asie a Ameriky. Rozeznáwají se welikým množstwím silice we wšech dílech, jež někdy co kafr se wyskytuje. Semena ještě mají olej bohatý na lojowinu, a tudy hustí jest; s olejem smíchán jest obzwláštní prwek, *wawřínowinu* (Laurinum) zwaný.

Wawřín. Laurus. Lorber.

Květy dwojdomé. Okwětí 4—6dílné, padawé. *Samčí:* Tyčinek 9—12, mnohořadých; nitky nitrořadé u prostřed anebo dole dwojžlazé; prašníky 2pauzdré, chlopněma wíčkowitýma pukající. *Samičí:* Tyčinky bez prašníkův, s nitkami 2žlazými; waječník prostý; čnělka jednoduchá s bliznau tupau, 2—3laločnau. Bobule nahá, přiwyschlá, 1semenná.

W. bobkowý. L. nobilis *Lin. Plenk. t.* 315. *Schk. t.* 110. *Düsseld.* 5. *t.* 13. *Rostl.* 2. *ob.* 6. Bobek *Mat. Háj.* 30. Bobek nebo bobkowý strom *Mat. Wel.* 36. *C.* Keř 8—15′ wysoký nebo strom 20—25střewičný, wždy zelený; wětwe tuhé, přímé, naryšawěle hnědé, rozhy zelenawé, hladké; listy střídawé, překrátce řapíkaté, podlauhlokopinaté, obak zakončité, přířečabaté, tuhé, kožowité, peřenožebré, w úžlabíčkách žeber hlawních maličkau žlázkau čočkowitau opatřené, obzwláště na rubu autle síčkowané, po kraji auzce chruplawém podchlípnutínké; květy chomáčené w úžlabičkách rozhowých: listeny wejčité u wýniku stopeček; okwětí obyčejně 4dílné, žlutawě bílé: ušty obwejčité, tupé, podduté, obak pýřité; bobule wejčitoelipsowitá, zwící malé třešně zelenawě nebo modrawě černá. — W Lewantu a w končinách středomořských, kdežto se i sází. Kwěte w březnu a dubnu. ♄. 5.

Listy bobkowé mnuté zapáchají kořením, chutnají hořce a trpce, obsahují silici, a potřebují se w kuchyni, méně w lékařstwí. Dužnina bobul (bobkův) obsahuje silici wonnau a pryskyřici hořkau; z jader wytlačují olej zelenawý, máslowitý, w lékařstwí užitečný.

Řekowé zaswětili wawřín Apollowi, a wěncemi ozdobowali škráně wítězův, ačkoliw i žřecowé je nosili a i mrtwým na hlawu sázeli; pozdějí i mladí doktoři jej dostáwali, odtud jméno *baccalaureatus*

W. palčiwý. L. caustica *Moll.* Litchi *Feuill.* 3 *t.* 23.

Strom veliký; kmen ztlaustí člověka s korau zelenawau, dřiwim bílým, přetwrdým, pak zčerwenajícím; rozhy mají listy wejčitokopinaté, stálé, lysé, světle zelené, hladké, malíčko wykrajowané, 2″ dlauhé; kwěty úžlabíčkowé, stopkaté, nejwíce ojedinělé; okwětí o 4 uštech wejčitých; peckowice přewelíká na obojím konci zpleštilá, nahoře malíčko zakončitá. — W Chíli a jinde w Americe jižné.

Z kůry porančné prýští se žtáwa zelenawá. Wýzewy toho stromu w létě působí otekliny a puchýře těm, kdo pod ním spí aneb jej porážejí, ačkoli některým nic to neškodí. Dřiwí užitečno k stawění korábůw a příbytkůw. Surowé dáwá se snadně štípati, a wysýchaje nabýwá twrdosti ocelowé.

Skořicowník. Cinnamomum. Zimmetbaum.

Kwěty dwojdomé nebo mnohomanželné. Okwětí 5—6dílné. Tyčinek 9, trojřadých, plodných; prašníky 4pauzdré. Blizna tupá. Peckowice trubkau okwětowau dole obalená.

S. pravý. C. verum *J. S. Presl. Rostl.* 2. *ob.* 7. C. zeylanicum *Blume.* Laurus Cinnamomum *Lin. Nees. cin. t.* 2. *f. A. Hayn.* 12. *t.* 20. 21. *Düsseld.* 18. *t.* 26. *Dict. sc nat. atl.* 3. *t.* 12. Strom wždy zelený, 15—20′ wysoký; kmen 1½′ zstlaustí, kůra zšediwěle hnědá, u wnitř červenawě rusá; rozhy přičtyrhrané; listy střídné nebo střídawé, wejčitopodlauhlé nebo spíše eliptičné, dole nejtupější, na konci malíčko zakončité, tupé, nejcelejší, kožowité, 3žilé, nejlysejší; řapíky silné, poloobłé, překrátké; kwěty mnohodomé, drobné, na latách konečných, wrcholíčnatých; kwěty stopkaté; stopky dole listenem opatřené; okwětí 6dílné: uštůw kopinatopodlauhlých, ostrých, wně pýřitých, u wnitř žlutých; tyčinek 12 trojřadých, nitořadé 4 pometawé, po straně nesaucí žlázku wejčitau; peckowice wejcowitá, modrawě černá, ½″ dlauhá: dužnina zelená, olejnatá, jádro nachowělé. — Na Ceylonu původně, nyní se sází na Maurici a Martinice. Kwěte w lednu a únoru, u nás w červnu až do září. 5.

Od toho stromu pochodí prawá *skořice*, jež do roka dwakrát, od dubna až do srpna, a od listopadu do ledna se sbírá. S ořízntých 3letých konárůw, na dél žabkau natržených, slupují kůru, která na slunci sama od sebe se swine. Po 2—3 letech mohau opět konáry řezati. Na Ceylonu samém dobýwají ročně 40000 centůw skořice. Sestáwá wlastně z lýka co papír tlustého, kůry wnější wětším dílem zbaweného. Zápach a chuť silná pochodí silicí těžkau, *skořicowau*, Skořici potřebují w lékařství a kuchyních. Listy dáwají do koupelí posilujících. Kwěty wydáwají wůni na mnoho mil, a za-

dělávají se do cukru. Z plodu dobývají silici podobnau jalovcowé, a wařením mastnotu, *wosk skořicowý*, z něhož králowé východoindští dáwají dělati swíce wonné; též přicházi do mastí a flastrůw. Likodra starých kmenůw prospiwá truhlářům

Stromy plané dáwají *skořici dřewowau* (Cassia lignea), která dle jiných jest kůra starších wětwí a kmenůw od stromůw štěpných.

www.libtool.com.cn

S. kassia. C. Cassia *J. S. Presl.* C. aromaticum *Nees. cin. t.* 3. *Hayn.* 12. *t.* 83. *Düsseld* 18. *t.* 27. Podobá se předešlému, liší se ale rozhami a řapíky srstnatými a hedwábnoplsčnatými, listim obyčejně střídawým, eliptičnopodlauhlým, špidlatým. třikrát 3žilým a latami štihlými hedwábnitými. — W Číně a Kočinčíně, odkud přesazený na Žáwu a jiné ostrowy wýchodoindské. Kwěte w kwětnu až do září. 5.

Od toho stromu pochodí *skořice indská*, *čínská* čili *kassiowá*, kusy kůry tlustší w trubky swinuté. Podobá se skořici prawé čili ceylonské chutí, ačkoli má příchuť nátrpkau a štiplawau; pro láci wětší obyčejněji se potřebuje nežli ceylonská

S. dlauholistý. C. Malabathrum *J. S. Presl. Nees.* Laurus Malabathrum *Lam. Hayn.* 12. *t.* 26. *Düsseld.* 4. *t.* 10. Tamala. Strom welmi podobný skořicowníku prawému, takže někteří jej měli za pauhý odrodek; jest ale wyšší; rozhy oblé; listy 1′ dlauhé, 3—4″ široké, obbližné, takže jako střičné wypadají, podlauhlokopinaté, 3žilé, obak ostré, tenké, nekožowité; kwěty drobné, newonné na latách konečných, krátkostopečných, 5mužné; plody co hrách weliké, černé. — W Bengalu. Kwěte w lednu a únoru. 5.

Od toho přichází obzwláště skořice dřewowá, barwy hnědočerwené, užitečná proti slabosti žaludka a proti průjmu. Listy (folia Malabathri) chutnajíce skořicí w lékařství se potřebují.

S. kulilaban. C. Culilaban *J. S. Presl.* Laurus Culilaban *Lin.* Cortex caryophylloides *Rumph* 2. *t.* 14. Strom ztepilý; kmen 2′ tlustý; koš jako u wawřínu obecného; rozhy oblé; listy prosté, obbližné, křižmostřičné, wejčité, nejcelejší lysé, na píď dlauhé, 3—4″ široké; kwěty na latách malých, běwných, konečných aneb úžlabičkowých; peckowice žaludu menši, zelenawé, dole trubkau okwětowau na šestero klanau podepřené, 1semenné; jádro červenawé. — W lesech pomořských na Molukách. Kwěte w březnu až do června. 5.

Kůra jeho, *skořicí kolikau* nebo *kulilabanowau* čili *kulilawanowau* zwaná jest barwy skořicowé, u wnitř červenawě žluté, masátowými kulkami papáhaiící a zawírá těžkau silici. Potřebuií ji w lékařství a w kuchyni. Dříwí hanbowité hodí se toliko k pálení.

S. kwetkowý. C. Kiamis *Nees cin. t.* 21. *f.* 2. Strom s kůrau tlustau, zelenawau, mnoho silice obsahujicí;

rozhy čtyrhrané; listy ostroeliptičné, 3žilé; květy rozložené, dole padawé, na latách úžlabíčkowých, roztrojowaných. — Po chlumech na Žáwě.

Kůra zapáchá a chutná jako kaskarila a jest špatný druh kůry massojowé.

S. massoj. C. Burmanni *Blume.* Cortex oininus *Rumph. Valentyn. Ephem. cur. an.* 3. *p.* 53. *fig.* 5. Strom ztepilý a tlustý, takže sotwa obejmauti se může; kůra šedá co prst tlustá, u wnitř červená, plná žil bílých; listy střídné, někdy střídawé, wejčité, podlauhlé, zakončité, málo ztenčené, třikrát 3žilé, se žilami pobočními nad prostředkem miznaucími, 7″ dlauhé, 3″ široké; řapíky a rozhy lysé; peckowice jako wínečky, žluté s dužninau chutnau a wonnau. — Na Nowé Guinei.

Kůra řeží na kusy 2′ dlauhé a swazují w otépky 25 liber těžké. Dělají z ní kaši, jíž se natírají, aby se zahřáli a posilnili. Do Indie wýchodní coročně jí přinášeji dwa plné koráby.

S. sintok. C. Sintoc *Blume.* Sintoc. Strom 80′ wysoký; listy střídné, podlauhlé nebo wejčitopodlauhlé, tupě zakončité, dole málo ztenčené, třikrát 3žilé: žil pobočních dole někdy na dwé klaných, proti konci mizejících; rozhy a řapíky lysé: listy příkwětní hedwábnitopýřité; laty běwné, hnědoplstnaté. — W lesech na Sumatře, Žáwě, Borneu. 5.

Kůra přiwáží se w kusech dlauhých, tlustých, skořicowě barwených, skoro ploských, rozdrolitelných, wně swraskalých, tu a onde pokožkau šerau přikrytých; chuti ostře kořenné, zápachu líbezného jakoby hřebíčkem a muskátowými kulkami. Welmi wážený lék na Žáwě proti hlistám, uštknutí hadůw jedowatých a zastaralým průjmům s křečím.

S kafrowý. C. Camphora *J. S. Presl. Rostl.* 2. *ob.* 6. Laurus Camphora *Lin. Duham. nov.* 2. *t.* 35. *Hayn.* 12. *t.* 27. *Düsseld.* 8. *t.* 24. L. camphorifera *Kaempf. t.* 771. Camphora officinarum *Blak. t.* 347. Strom ozdobný, asi naší lípě podobný; kůra na kmenu a starých wětwích rozsedalá, hnědá; rozhy autlé, lysé, oblé; dřiwí bílé, wlnowitočerwenawě znamenané, zápachu kořenného, za sucha červené a starší děrkawé, protože we sklipcích kafr zawřený časem prchaje, mezery prázdné zůstawuje; listy střídawé, kožowité, eliptičné nebo wejčité nebo kopinaté, dole ostré, na konci kosowitozakončité, nejcelejší, maličko řeřabaté, lysé, 3žilé: žil pobočních konce nedosahujících, 2—3½″ dlauhé, 1½″ široké; řapíky zdělí polowičky listowé; z úžlabíček listůw rozhowých hořejších wynikají laty co list dlauhé a dohromady latu konečnau dělající; květy mnohodomé; okwě-

ti 6dílné, uštěrw wejčitých, tupých, bělawých, u wnitř zažlutlých a wlnatopýřitých; tyčinek 9: nitky chlupaté; peckowice zwíci bohatého hrachu, wejcowitokulowatá, z nachowa černá, trubkau okwětowau podepřená. — W lesech na Žapanu a w Indii východní. Kwěte w létě. 5.

Wšecky díly, obzwláště kořen, zapáchají a chutnají kafrem, který už hotowý na způsob drobných zrn wypilňuje sklípky we dřiwí. Aby ale dobyli kafru, rozřezáwají dřiwí, waří je u wodě na železné báni, kteraužto poklopí klobaukem hliněným, slamau naplněným, w níž kafr wypuzený se zachytáwá. Tak nečistý kafr w Ewropě, jmenowitě w Hollandu, wápnem se přepuzuje a čistí. Kafr jest wýborný lék, a tudy často se předpisuje. Jsau ještě jiné stromy kafrodarné, anobrž i rostliny ožankowité kafr obsahují.

Čtwerak. Persea. Avogatobaum.

Květy obojaké. Okwětí 6dílné, často nestejné, stálé nebo padawé. Tyčinek 12, dwojřadých: tři nitořadé uštům okwětowým wnitřním střičné jalowé, tři uštům wněšným střičné plodné, dole žláznaté. Prašniky 4pauzdré. Blizna přikejowitá. Peckowice okwětím stálým, 6dílným podepřená.

C. nejlíbeznější. P. gratissima *Gaert. Rostl.* 2. *ob.* 9. Laurus Persea *Jacq. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 13. Ayuecate; avocatier. Strom ozdobný, 10 i wíce střewíců wysoký; kmen mírně tlustý, korau hnědau rozsedlau odění podporuje koš obšírný; listy střídawé nebo skoro střičné, eliptičnopodlauhlé, dole ostré, na konci zakončité, tupaunké, nejcelejší, maličko řeřabaté, přikožowité, peřenožebré, na líci nejlysejší, na rubu chlupatopýřité, nasiwělošediwé, 4—5″ dlauhé, 2″ široké; řapíky mnohem kratší; wrcholík konečný, šedoplstnatý, složený z lat mnohých, nesaucích kwěty (3—6) w okolíky, listenem podepřené, postawené; okwětí wně šedoplstnaté: uštům kopinatých, tupaunkých, u wnitř bělawých; plod čihowitý, mnohem wětší nežli pěst, asi hrušce bez šomolky podobný, dřiwce zelený, pak tmawě z hněda nachowý; dužnina tuhá, jádro weliké. — W Americe podrownikowé, odtud přenešený na Francii ostrow. Kwěte w dubnu až do června. 5.

We wlasti se má za strom owocný nejušlechtilejší. Dužnina owoce toho nemá zápachu; chuti ale jest osobliwé, welmi lahodné, na artyčokům a lískowým ořechům podobné. Jedí je se šťawau citronowau a cukrem. Ewropanům zprwu nechutná, brzo ale jim zachutná. Jádro tlustší wlaského ořechu není k jídlu; obsahujíc mnoho mlíka na weduchu červenajícího a k znamenání plátna užitečného. Owocem tčm krmí se dobytek.

Obalež. Ocotea. Ocotea.

Květy obojaké. Okvětí kraje 6dílného, padavého. Tyčinek 12, dvojřadých: vnitřní řady 3 uštům okvětovým vnitřním střídné jsau jalowé, uštům okvětowým vnějším střídné plodné, dole dvojžlazé. Prašníky 4-pauzdré. Blizna přihlawičkowitá. Peckowice okvětím miskowitým, celým, kožowitým, stálým obklíčená.

O. pichurym. O. Pichurim *H. B. et Kunth* Tetranthera Pichurim *Spreng. in. Jahrb. pharm.* 1821. *t.* 3. Laurus Pichurim *Plenk t.* 338. Strom rozeh wisutých, oblých, čárkowaně swraskalaunkých; listy střídawé, řapíkaté, podlauhlokopinaté, mladší kopinaté, obak ztenčené, nejcelejší, kožowité, síčkowanožebernaté, obak lysé, na líci lesklé, mladší wezpod autlaunce hedwábnité, někdy 6″ dlauhé, 1½″ široké, kořenné; řapíky někdy 1½″ dlauhé; květy samčí na malých latách úžlabíčkowých, listu kratších; okvětí 6dílné; tyčinek 6, 1řadých; kypet waječníka chlupatý; květy samičí neznámé; peckowice stopkatá na stopce ztlustlé, 2″ dlauhá, dle twaru a welikosti oliwce podobná, obalená okvětím miskowitým, stálým, kožowitým, lysým, celým. — W Brasilii. 5.

Od něho pochodí boby *pichurym*, *pechurym*, *pekurio* nazwané, ježto zapáchají kaššau, chutnají nahořkle a kořenně, a proti běhawce a suplawici pomáhají. Jest jiný pichurymu rod, menší, na palec dlauhý, jak ořech muskátowý zapáchající a taktéž užitečný. Od toho stromu snad pochodí také *kůra pichurymowá* kaště podobná.

O. křebíčkowá. O. caryophyllacea *Kostel.* Persea caryophyllata *Mart.* Strom okázalý; listy podlauhlé, zakončité; wrcholíky kratší listu s stopkami nachowými; peckowice elipsowitá s okvětím po kraji wehnutým. — Po pralesech w Brasilii. 5.

Kůra přiwáží se k nám w kusech tenkých, swinutých, hnědých, zapáchá silně křebíčkem a chutná welmi kořenním.

Blanolist. Agathophyllum. Ravensarabaum.

Květy obojaké. Okvětí kraje 6dílného, padavého. Tyčinek 12, 6 uštům střídných, 6 s nimi střídawých. Blizna jednoduchá. Peckowice dole pološestipauzdrá, okvětím ztlustlým obklíčená. Jádro dole pološestilaloké.

B. kořenný. A. aromaticum *Willd.* Ravensura aromatica *Sonner. it. germ.* 2. *t.* 127. Evodia aromatica *Lam.* t. 424. Strom ztepilý, tlustý, korau červenawau, wonnau oděný; dříwí bezwonného, těžkého; listy řapíkaté, střídawé, obwejčité, tupé, kožowité, nejcelejší lysé, na

rubu nasiwělé, žebernaté, 3″ dlauhé, 1″ dlauhé; kwěty srstnaté, ½″ dlauhé; na hroznech konečných, krátkých, peckowice zwící wišně we slupce kořenné, tenké; jádro ostré, štiplawé. — Na Madagaskaru. 5.

Dřiwí twrdé, těžké, bílé, z čerwena žlutě merbowané, newonné. Listy wonné a jádra na polo zralá potřebují se co koření. Owoce slowe *Nux caryophyllata*.

www.lidool.com.cn

Krytojadeň. Cryptocarya.

Kwěty obojaké. Okwětí na šestero klané, stejné: kraje padawého. Tyčinek 12, dwojřadých: w řadě wnitřní 3, střícné uštům okwětowým wnitřním, jalowé. Prašníky 2pauzdré. Žlaz 6 střídawých s tyčinkami nitrořadými. Peckowice w trubce okwětowé zweličené, zbobulelé, zawřená. 5.

K. lesklá. C. nitida *R. Brown.* Gomortega nitida *R. et Pav. prodr. t.* 10. Lucuma Keule *Molin.* Strom wždy zelený, 100′ wysoký; listy podlauhlokopinaté, 7″ dlauhé, zubaté, lesklé; kwěty ¾″ široké, jako rosmarina zapáchající, bílé, úžlabičkowé; peckowice jako hrušky, žluté, chutné, dobře wypadají mezi zelenem listůw; pecka přetwrdá; jádro jako žalud, smačknuté. — W lesech chilských. 5.

Dřiwí těžké, pěkně merbowané k stawění příbytkůw a dělání stolůw užitečné.

Dwakratec. Litsaea. Litsäe.

Kwěty dwojdomé, okoličené, pokrywkau 4—6lupennau, padawau opatřené. Okwětí kraje 4—6dílného, stejného nebo žádného. Kwěty *samčí:* Tyčinek 6—15; prašníky 4pauzdré. Žlazy u dola tyčinek wnitřních; kypet waječníka. Kwěty *samičí:* žlazy a tyčinky neplodné; blizna rozšířená, přílalokatá. Bobule na otewřeném okwětí.

D. wawřínolistý. L. chinensis *Lam.* Tetranthera laurifolia *Jacq. schoenb.* 1. *t.* 113. Tomex Tetranthera *Willd. Roxb. t.* 147. Strom ztepilý; wětwe oblé, oděné korau žlutawau, lesklau; rozhy srstnaté, listy roztraušené, řapíkaté, podlauhlokopinaté, tupé, nejcelejší, žebernaté, lysé, 4palečné; řapíky ½palečné, srstnaté; stopky čtyrhrané, 3—5 okolíků podporující, pýřité nebo srstnaté, pobočni; stopečky srstnaté; pokrywka ze 4 lupenůw přiokrauhlých, poddutých, wně pýřitých, asi 12 kwětůw stopkatých obsahující; okwětí bílé o 5

lupenech na konci přízaubkowaných; tyčinek 12—17; nitek šidlowitých, chlupatých; čnělka niťowitá, dwakrát delší tyčinek; blizna jednoduchá; bobule kulowatá, červená zwící třešně. — W Číně a Kočinčíně. 5.

Strom welmi větrům wzdoruje, a proto na Francii ostrow byl přesazen. Dříwí jeho leskłé, bledé, k pracowání snadné; dělají z něho trámy a slaupy na příhytky. Listy a rozhy jsau plny moku lepkého; roztlučené wodu oslizňacují, kterau pak přidáwají do malty, aby lépe držela. Bobule chutnají kafrem a zapáchají břečtanem, čímž jsau hnusny. Dobýwají ale z nich množstwí mastnoty husté a bílé, z níž sprostý lid dělá swíce woskowým a lojowým podobné, nepříjemně zapáchající.

D. trojžilý. L. trinervia *Juss.* L. ceylanica *Nees Cin. t.* 5. Laurus Myrrha *Lour. Act. nat. cur.* 1. *t.* 2. *f.* 6. Strom střewičný, nejwětwenatější; kmen wijawý; listy podlauhlé, zakončité, 3žilé, na rubu siwé; kwěty pokrywkaté, shlaučené, nejkratšeji stopkaté, úžlabíčkowé. — Na Ceylonu, w Číně, Kočinčíně. 5.

Wšecky částky jeho jsau přehořky, dle chuti a zápachu myrze lékařské podobny. Na Kočinčíně obzwláště kořen w lékařstwí potřebují. Z bobul wytlačují červený olej, jako celý strom chutnající a zapáchající, užitečný proti swrabu, wředům a hmyzu.

D. peprný. L. Cubeba *Prrs.* L. piperita *Juss.* Laurus Cubeba *Lour.* Strom mírné wýšky, odstále nejwětwenatější; listy kopinaté, bezžilé, 2palečné, řapíkaté, leskłé; pokrywka z lupenůw 4 zaokrauhlých, poddutých, barwených, padawých, 5kwětá; okwětí bílé, rozdělené na 6 ústůw příokrauhlých, rozložených, nestejných; žlázek 6; tyčinek 9; bobule kulowatá, černá, nejmenší, stopkatá s peckau kulowatau. 5.

Kůra kořenowá přehořká, kmenowá a wětwowá též i listy slabší, zápachu myrhowého; kůra, nepochybně smíšková, jest bledá, skořici přepodobná. Bobule wyhlížejí jako černý pepř a slaběji jsau wězli kůra; nicméně se potřebují w lékařstwí; též w kuchyni jsau kořením. Ze dříwí dělají na Ceylonu bubny, odtud jméno, *skořicowník bubnowý.*

Kaššta. Sassafras. Sassafrasbaumi.

Kwěty dwoj- nebo mnohodomé. Okwětí 6dílné. Tyčinek 9, bezžlazých. Prašníky dwojpauzdré. Peckowice dole trubkau okwětowau podepřená.

K. lékařská. S. officinarum *J. S. Presl. Rostl.* 2. *ob.* 10. Laurus Sassafras *Lin. Trew. Ehr. t.* 69. 70. *Michx. arb.* 3. *t.* 7. *Düsseldl.* 8. *t.* 23. Strom 25—40′ wysoký; kmen průměru 1—2střewičného; wětwe oblé s korau lysau, zelenawau; rozhy plstnatopýřité; listy nepřezimující, wejčité, obak ostré, peřenožebré, na líci lysé, na rubu jakož i

mladé obak plsťnatopýřité, nejcelejší nebo rozklané na 2—3 laloky vejčité, ostré, sotwa do třetiny listowé sahající; řapíky mnohem kratší listu, plsťnatopýřité; kwěty na hroznech jednoduchých, z paupat wloni z úžlabíčka listu hořejšího wyniklých; listu kratších stopkatých; stopečky 1kwěté; listeny drobnické, padawé; okwětí z uštůw čárkowitokopinatých, ostraunkých, rozložených; tyčinek kwětů obojakého 6, samčího 9, kratších nežli okwětí; čnělka delší tyčinek s bliznau tupau; peckowice malá, wejcowitá, modrá, trubkau okwětowau zčernalau na způsob malé mísky podepřená. — U prostřed krajin lesnatých na půdě z písku a hliny smíchané we mnohých končinách Ameriky sewerné, z Kanady až do Floridy. Kwěte w jaře. 5.

Kořen, dřiví a kůra silně zapáchají fenyklem, chutnají kořenním přísadě a obsahují silici, příčinu těchto powah; tudy se potřebují w nemocech ledwinných a kožních. U nás hlawně dřiví, *kaitowé*, *fenyklowé*, *sassafrasowé*, se potřebuje, ačkoli kůra jest účinliwější. Z kwětůw slabě kořenných dělají zpářeninu, ježto žaládek sílí, na pot žene a křeče tiší; listy sliznaté hodí se pro sanchotinářo.

Dobrozew. Calosmon. Benzoklorber.

Kwěty obojaké, okolíčené, pokrywkaté. Okwětí 4dílné. Tyčinek 9, plodných. Peckowice trubkau okwětowau dole podepřená.

D. celolistý. C. Benzoin *Presl.* Laurus Benzoin *Lin.* Arbor virginiana *Pluk. alm. t.* 139. *f.* 3. 4. Keř welmi wětewnatý, 6—10′ wysoký; kůra wětwowá lysá, hnědá nebo zelenawá; listy střídawé, obwejčité nebo obwejčitopodlauhlé a úhlem tupým ostré, lysé, měkké, zelené, z mládí po kraji malíčko hedwábnité, w podzimku padawé; kwěty na malých swazcích po 4—5, z paupat w úžlabíčku listůw lonských; okwětí 4dílné; peckowice malá dřiwe červená pak černawá. — Podlé potokůw z Kanady, až do Wirginie. Kwěte w jaře. ♄.

Wšeliké částky toho kře, obzwláště kůrka peckowičná, w ruce mnuté líbezně benzoem zapáchají, takže před časy twrdili, že benzoe od toho kře původ má, což ale neprawé. Kůra na prášek roztlučená w Americe sewerné místo koření se potřebuje. Šťáwa z kůry wytlačená jest prý wýborný lék proti uštknutí chrastýšmu. Peckowice proti kolikám nadýmawým prospíwá.

Kaňanec. Cassytha. Cassytha.

Okwětí na šestero klané: trubky nejkratší, kraje s uši 3 wnějšnými menšimi. Tyčinek 12, 2řadých: nitrořadé uštům 3 wnitřním střičné neplodné, 3 ostatní

dole 2žlazé. Prašníky 2pauzdré. Plod trubkau okwětowau zwětšenau, zbobulelau, na konci průchodnau, ušty wěnečenau zaobalený.

K. nitowitý. C. filiformis *Lin. Jacq. am. t.* 97. Cuscuta *Rumph* 5. *t.* 184. *f.* 4. Acatsia-valli *Rheed.* 7. *t.* 44. Podobá se jménim swým kokoticím, jelikož jako ony jest zelina nitowitá, bezlistá, na rostlinách jiných se pasauci, běwná, točiwá; kwěty bílé, newonné, po 6 klasené, owoce kulowaté, obdálné, bílé, wětší nežli brušnice, pecka kulowatá, černawá s jádrem bílým bezchutným. — W Indii obojí, obzwláště podlé moře. Kwěte w kwětnu až do srpna. 4.

Jménim wzdaluje se od ostatních wawřinowitých, s nimiž ale srownáwá se po plodu. Lodyhy měkké, u wodě rozetřené, s wápnem podsetým smíchané k natírání a zasmolowání korábůw potřebují, když nemají lepšího nátěrku z damary pryskyřice. Celá rostlina sliznata dáwá se proti zapálení očí a horečkám k utišení horkosti.

Řád 197.

SANTALOWITÉ. *SANTALACEAE.*

Okwětí s waječníkem srostlé, u wnitř barwené, na tré nebo patero klané: uštůw w paupěti chlopnitých. Tyčinek co uštůw okwětowých a před nimi postawených, řídko dwakrát tolik. Waječník 1pauzdrý, 2—4waječný: waječka powěšená na semenici prostau, prostředni. Čnělka 1; blizna obyčejně laločnatá. Ořech 1semenný. Semeno bílečnaté. Kel rowný s kořínkem hořením.

Stromy, kře, zeliny. Listy obyčejně střídawé, jednoduché, nejcelejší někdy drobné, župinowité, bezpalisté. Kwěty obojaké, nesouměrné nebo dwojdomé, prawidelné, obyčejně drobné, nepatrné, hrozenné nebo klasené, řídko okoličené nebo ojedinělé w úžlabíčkách.

Ten řád sestáwá z wíce 80 rodůw w 15—18 pokoleních, ježto rozlosowány jsau po obojím mírném podnebí starého a nowého swěta, takže nejwíce jich na Předhoří dobronadějském, Australii a w Americe sewerné, w Ewropě ale nejméně. O jejích wlastnostech wůbec málo známo.

Kwinchamal. Quinchamalium.

Pokrywka překrátká, 4zubá. Okwětí dlauhotrubkowité na terči, na patero klané, padawé. Prašníkůw 5, na okraji sedawých. Waječník o 3 waječkách na semenici střední wisících. Ořech 1semenný s pokrywkau kožowitau.

K. obecný. Q. chilense *Lam. t.* 142. Q. procumbens *R. et Pav. fl. pr.* 1. *t.* 107. *f. b.* Quinchamali *Feuill.* 2. *t.* 44. Zelina: kořen wijawý, wětewnatý, 6″ dlauhý, co brko tlustý wypauští několik lodyh silně rozwětwených, několik pídí wysokých, oblých, zelených, lysých, autlých; listy střídawé, přisedawé, auzce čárkowité, celé, přítupé, 9‴ dlauhé; kwěty konečné, jasmínowým podobné, chomáčené, skoro okolík sedawý dělající; pokrywka kulowatá; okwětí žluté: trubka podlauhlá, oblá, kraj rozložený o 5 lalocích wejčitých; prašníků 5 proti uštům wyniklých; ořech červený, semeno černé. — Na pahrbcích písčitých w Peruwii a Chíli.

Zwařenina z nati anebo její šťáwa užíwá se w zánětech místních a prowaluje wnitřní wředy.

Lněnka. Thesium. Leinblatt.

Okwětí řepicowité nebo nálewkowité: kraje na čtwero neb patero klaného, u wnitř barweného. Tyčinky 4—5, na počátku uštům wyniklé, chomáčkem chlupům obklíčené. Čnělka 1 s bliznau hláwkowitau. Ořech wyschlý nebo dužnatý, krajem okwětowým stálým wěnčený.

L. prostřední. T. intermedium *Schrad.* Kořen mnoholetý, plaziwý; lodyha přímá a wzstaupawá, 6—10″ wysoká, hranatá, jako ostatní díly lysá, nahoře latowité na wětwičky krátké, kwětnucí rozdělená; listy střídawé, sedawé, čárkowitokopinaté, nepatrně 3žilé, tlustaunké, žlutě zelené; kwěty ojedinělé, w úžlabíčku a na konci rozsochaných wětwí kratičce stopkaté, dohromady dělají latu podlauhlau, konečnau, opatřené listenem wětším a 2 menšíma čárkowitokopinatýma; kraj okwětowý měděnicowitý, nad waječníkem čihowitým nezaužený, trubkowitý, na patero klany, u wnitř bílý; nitky dwakrát delší prašníkův wyprázdněných; plod elipsowitý nebo přiwalcowitý na stopce skoro stejně dlauhé s krajem okwětowým nadwinutým, 3krát kratším plodu. — W krajích hornatých, lesnatých, na pažitech, suchých lukách, we křowí Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Santal. Santalum. Santelbaum.

Okwětí zwonkowité nebo bandaskowité, dopola s waječníkem srostlé, na čtwero klané. Tyčinky 4, před ušty okwětowé postawené, a střídající se s tolikem lu-

pinkův šupinowitých. Blizna 1laločná. Ořech krajem okwětowým wěnčený.

S. bílý. S. album *Rumph* 2. *t.* 11. *Lin. Hayn.* 10. *t.* 1. *Düsseld.* 16. *t.* 1. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 5. Strom podobný ořešáku; kmen 3—4′ tlustý, s kořau hnědau, rozsedalau, wětwemi rozloženými; listy střičné, řapíkaté, kopinaté, lysé, celé, na líci zelené, na obojím konci zaužené a tupaunké, 4″ dlauhé, 3″ široké; kwěty drobné, úžlabičkowé, po 6 na hroznech jednoduchých, listu kratších; okwětí lysé, uštův ostrých, co trubka dlauhých, w hrdle s 4 šupinami tlustaunkými, wausatými, mezi ušty wyniklými; waječník wejcowitý, wěnčený šomolkau prohlubenau a opatřený čnělkau niťowitau, co tyčinky dlauhau, na nížto blizna 3laločná, krátká, tupá; ořech wejcowitý, 3pauzdrý. — Na místech otewřených Indie wýchodní, Malabaru, Timoru a Sund malých. 5.

Dřiwí jeho w obchodu slowe *santalowé* bílé nebo *santal bílý* (Santalum album); jest těžko, pewno, celistwo, bělo nebo žlutá, slabě kořením wonno, nátrpko, neštěpno. Podlé *Bentleta* dřiwí to bywá i červeno, a to w obchodu také jméno *santalu červeného* nosí, ačkoli červený santal od stromu docela rozdílného pochodí. Podlé Rumpha jest *santal žlutý* toliko jádrem bílého a nabywá wůně, když zestárlo a wyschlo. W Indii wýchodní welmi w obyčeji jest; tukau je w kamenných hmoždéřech, močí u wodě, a tau pak natírají tělo, aby zahnali horko a spolu wůni jeho načichli.

S. myrtolistý. S. myrtifolium *Roxb.* Syrium myrtifolium *Lin. Lam. t.* 74. *Hayn.* 10. *t.* 2. Strom skrowný, často toliko keř; listy kopinaté, obak zaužené, 2″ dlauhé, ostré, na rubu siwé; hrozny úžlabičkowé nebo konečné, přiložené; kwěty nachowé; wěnec šafránowý se šupinami náklínowitými, na konci nepatrně 3lalokými. — Na wrších w Koromandelu a na Žáwě. 5.

Dřiwí jeho prý jest wůně buď slabé nebo žádné a přichází do obchodu jménem *bílého santalu.*

Hlubatka. Myoschilos. Mäuseštrauch.

Okwětí 3dílné, dole 3 listeny opatřené. Tyčinek 5 ze dna okwětowého wyniklých. Waječník podokwětní; čnělka 3bočná; blizna na dwé nebo tré klaná. Ořech wěnčený okwětím, 1semenný.

H. myšl. M. oblonga *R. et Pav. fl. per. t.* 212. *f. d.* Keř 6—8′ wysoký, s wětwemi mnohými, metlowitými, hnědými, šeroskwrnatými; listy roztroušené, obkližné, mírně řapíkaté, nuzce podlauhlé nebo wejčitokopinaté, ½″ dlauhé, celé, wykrajowané, zwlášť pýřičkowané; kwěty sedawé, střechowité, dohromady způsob jehnědy

dělají; okwětí nachowé, uškw wejčitých, rozložených, hlubokých; nitky šidlowité; prašníky zakulatělé; waječník podluhowatý; ořech wejcowitý nebo kulowatý, tmawě nachowý, okwětím wěnčený, zwící brachu. — Na pahrbcích písčitých w Chili. Kwěte w srpnu. ♄.

Oblíbenau píci želwomyši bonářské (Potamys Coypou). Listy na místo senesu k počišťowání užiwají.

Tupelo. Nyssa. Tupelobaum.

Kwěty mnohomanželné, dwojdomé; okwětí 5dílné: kraje padawého. Tyčinek 10 we kwětech samčích, 5 w obojakých. Waječník podokwětní; blizna jednoducha. Ořech s peckau hranatau, podluhowatau, 1semennau.

T. wodní. N. aquatica *Lin. Catesb.* 1. *t.* 60. Strom ztepilý, ozdobný; kmen 24′ wysoký, na mnoho wětwí rozdělený; listy zwící ruky, střídawé, řapíkaté, wejčité, dole přeširoké, na konci zaužené, o 3—4 rozích čili zubech, lysé, zmládí wezpod srstnaté; řapíky dlauhé, tenké; kwěty samčí strbaulené, samičí ojedinělé; ořech fialowý, zwící palce, s peckau na dél neprawidelně brázdowanau. — W prohlubinách Karoliny, Georgie a Luisiany, kdežto w létě několik stop bahna, a w zimě tolikéž wody. 5.

Dřiwí jeho jest bílé přemčkké, kořenowé bělejší a měkší. Tudyž hodí se na místo korku do truhlíčkw hmyzowých; lakotně ale pohlcuje wodu, takže se nehodí na zátky do láhew, ani na sítě rybářské. Snadně hnije. Owoce jeho snadné rozdílná zwěř ráda žere.

T. lesní. N. sylvatica *Michx. arb.* 2. *t.* 21. Strom zwýší 80′; kůra bělawá; dřiwí twrdé, husté; dolejšek kmenu homolowitý; kořen wypaužtí bakule jako kupres dwojřadý; listy střídawé, wejčité, celé, 5—6″ dlauhé; řapíky krátké, chlupaté jakož i prostřední žíla a kraj listowý; stopky kwětůw samičích úžlabičkowé, někdy nesaucí kwěty dwa nepatrné; plod zwící zrna káwowého, wejcowitý, podluhowatý, z modra černý; pecka po obau stranách na dél brázdowaná. — Na místech mokrých, stinných Ameriky sewerné teplejší. 5.

Ze dřiwí neštěpného dělají hřídele a rozdílná díla saustružnická. Owoce jí rozdílná zwěř.

Máslonec. Comandra.

Kwěty obojaké a různopohlawé. Okwětí zwonkowité, na patero klané, u wnitř barwené, na terči 5laločném. Tyčinek 5. Čnělka hlawowitá. Ořech wyschlý, hruškowitý, 1semenný.

M. obecný. C. oleifera *Michx. Pursh t.* 13 (plod). Keř zwýší muže, pýřitý; listy podlauhlé, 4″ dlauhé; kwěty drobné, zelenawě žluté na hroznech konečných, pýřitých, s palec dlauhých; owoce asi jako mišpule zelenawé s welikým jádrem. — W Americe sewerné na stinných chlumech ħ.

www.libtool.com.cn

Zučice. Osyris.

Kwěty dwojdomé. *Samčí:* okwětí 1lupenné, na tré klané; tyčinky 3. *Samičí:* okwětí jako samčí; vaječník s okwětím srostlý; čnělka jednoduchá s bliznau na tré klanau. Ořech kulowatý, šomolatý, 1pauzdrý; pecka malá, zakulatělá, 1semenná.

Z bílé. O. alba *Lin. Lam. t.* 102. *Schk. t.* 319. Casia poëtica monspeliensium *Mat. Wel.* 12. Keř 3—4 střewičný; kmen oblaunký, čárkowaný; listy střídawé, čárkowitokopinaté, palečné, nejcelejší lysé; kwěty na rozhách roztraušené, stopečnaté, ze žluta zelené, drobné, líbezně zápachající; peckowice čerwená, malá, málo dužnatá, zwící hrachu, chuti a zápachu protiwných. — W Lewantu, Hispanii, Francii, Italii, Krajině. Kwěte w lipnu, zrá w říjnu.

Řád 180.

HLOŠINOWITÉ. *ELAEAGNEAE.*

Okwětí prosté, u wnitř barwené, na dwé neb čtwero klané: uštův w paupěti střechowitých. Tyčinek toliko co uštův okwětowých anebo dwakrát wíce, w ústí anebo na dně okwětowém připewněných. Waječník w trubce okwětowé zawřený, 1pauzdrý, o 1 waječku wisícím. Čnělka 1 s bliznau jednoduchau. Holénka wyschlá, trubkau okwětowau, zdužnatělau obkličená a tím peckowici podobná. Semeno s tenkým bílkem. Kel rowný s kořínkem dolením.

Stromy, kře. Listy střídawé nebo střičné, nejjednodušší, stříbrně anebo hnědě lupaté, bezpalisté. Kwěty prawidelné, mnohomanželné nebo dwojdomé, úžlabíčkowé, ojedinělé nebo chudě chomáčené, klasené nebo složeně hrozněné.

Dosawád znají 18 rodův (we 4 pokoleních); kromě ačkolika mezi obratlíkama rostaucích, ostatní rostau w podnebí mírném sewerném a hlawně staroswětowém. O wlastnostech nic newíme.

Hložina. Elaeagnus. Oleaster.

Květy obojaké nebo mnohomanželné. Okvětí zvonkowité, na čtwero neb šestero klané, samčí dole stejné, samičí dole zaužené w trubku waječnik obkličujici. Tyčinek 4—9, pod choboty okwětowými připewněné. Medník baňkowitý, homolowitý, w ústí okwětowém, z něhož čumí čnělka niťowitá, na konci zkřiwená, w samčích rownáš. Holénka w trubce okwětowé ztlustlé a zdužnatělé, a tím peckowici podobná.

www.libpool.com.cz

H. obecná. E. angustifolia *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 1. *Duham.* 1. *t.* 89. *Schk. t.* 26. *Rost.* 1. *ob.* 75. Oliwa česká, planá, stříbrná, bílá, woňawá. Strom nebo keř 15—20′ wysoký, trnatý nebo bezbranný; rozhy jakož i listy obak a wenek okwětí stříbrně luptaté; listy střídawé, kopinaté, eliptičné nebo podlauhlé, ostré nebo tupé, nejcelejší; řapík mnohem kratší listu, květy úžlabičkowé, stopečnaté, přímé, ojedinělé, dwojnaté nebo trojnaté; okwětí wně stříbrně bílé, u wnitř lysé, světle z červena žluté: uštůw 4 — 6 — 8, wejčitých, ostrých; owoce zwící malého lískowého ořechu, wejcowité, žlutawé. — W Lewantu a Ewropě jižné, w Ewropě mírné se sází. Kwěte w květnu a červnu. ♄ · 5.

U nás se sází pro wýbornau wůni swého kwětu, který nikdá na plod nezakládá. W jižných krajinách plod jedí a před časy w lékařstwí potřebowali. Květy jsau dobrá pastwa wčelám, a někde dobywají z nich mok lihatý. Dřiwí bělawé, měkké potřebují truhláři a saustružníci.

Rakytník. Hippophaë. Sanddorn.

Květy dwojdomé. *Samčí:* okwětí 2dílné; tyčinky 4. *Samičí:* okwětí trubkowité: okraje mělce na dwé klaného. Waječník s krátkau čnělkau a bliznau dlauhau, tlustaunkau, žláznatau, čnějicí. Holénka obkličená zwelič. ným zdužnatělým okwětím, a tím bobuli welmi šťáwnatau představujíci.

R. awzkolistý. H. rhamnoides *Lin. Fl. dan. t.* 265. *Duham.* 2. *t.* 49. *Pall. ross.* 2. *t.* 59. *Rost.* 1. *ob.* 76. Žlutý zob, žlutozob. Keř 4—5′ zwýši nebo nízký strůmek; kořen wypaušti mnoho odnoží pod zemí se plazících; kmen ztlaušti ramena; kůra tenká, lysá, hnědá; wětwe rozewřené, trnaté rozhami ztrnowatělými; listy střídawé, přisedawé, čárkowitokopinaté, tupé, nejcelejší, na líci sytě zelené, řídko luptaté, na rubu zhusta stříbrně nebo rýšawě luptaté; květy samčí drobné,

chráněné listeny šupinowitými, hnědě luptatými, prchawými, skládají na smitcích klasy husté, jehnědám podobné; okwětí až dolů 2dílné, uštův wejčitookrauhlých, poddatých, žlutawě zelených, hnědě tečkowaných, (luptatých); tyčinky 4, ze dna wyniklé, nítek krátkých; kwěty samičí ojedinělé, těsně trubkowité, waječník ztuha obkličující: uštův přímosklimených, wně hnědě luptaté; owoce kulowatoelipsowité, co hrách welké, ryzé nebo pomerančowé, přemékké, šťáwnaté. — Na půdě písečné a štěrkowé od pomoří baltického až na středozemní a odtud až na Podalpí wzstupující; též w Asii sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. ħ, 5.

Kůr dobře se hodí na ploty nepronikutelné. Dříwí potřebují sanstrnatci. W některých sewerných končinách jedí owoce nepříjemně kyselé s jinými pokrmy, a rozhy, listy a kwěty we zwářeninách k léčení.

Řád 181.

LÝKOWCOWITÉ. *THYMELAEAE.*

Okwětí prosté, korunowité, obyčejně padawé, trubkowité: kraje 4—, řídčeji 5dílného, w paupěti střechowitého, ústí často opatřeného šupinami. Tyčinky z ústí nebo trubky okwětowých wyniklé, dwakrátné, řídko stejnočíselné a tenkrát s ušty střídawé, nebo poločíselné před ušty 2 wnešné, postawené. Waječník 1pauzdrý, o waječku jediném wisícím. Čnělka 1, někdy žádná; bliznа hlawkowitá, nerozdělená. Plod nepukawý, wyschlý nebo zbobulelý, 1semenný. Semeno s bílkem tenkým nebo bez něho. Kel rowný s kořínkem hořením.

Kře, řídko zeliny. Listy střídawé nebo střídné, jednoduché, nejcelejší, často žilnaté, bezpalisté. Kwěty obojaké, přeřídko dwojdomé, prawidelné, úžlabíčkowé nebo konečné, ojedinělé, we swazcích, klasech anebo strbaulech, často pokrywkaté.

Sem náleží asi 180 rodův w 15—19 pokolení rozdělených a rostaucích po končinách teplejších obojího pásma mírného, takže jich nejwíce na Nowém Hollandu a Předhoří dobré naděje; též i horké podnebí na horách wysokých několik jich má. Wšecky obsahují prudkau, měkkau pryskyřici, a jsau tudy rostlinami prudkými a dílem i jedowatými. Některé dawají lýko na prowazy, papír a d. jiné obsahují barwiwa žlutau, jiné zase wýborné léky.

Lýkowec. Daphne. Seidelbast.

Okwětí korunowité, řepicowité nebo nálewkowité, padawé: kraje 4dílného. Tyčinek 8, w trubce okwěto-

wé přirostlých. Čnělka překrátká nebo žádná. Blizna zpleštělohlawowitá. Bobule 1semenná.

L. lékařský. D. Mezereum *Lin. Fl. dan. t.* 268. *Hayn.* 3. *t.* 43. *Dusseld.* 2. *t.* 5. *Rost.* 1. *ob.* 71. Wlčí lýko wětší *Mat. Wil.* 441. Wlčí lýko, wlčí pepř, diwoký pepř. Keř 2—4′ wysoký, lysý; wětwe metlowité, welmi hauževné, z šeda nebo žluta hnědé; listy měkké, střídawé, o krátké řapíky podepřené, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, ostré, dolení tupé, dole wždycky klínowitě zaužené, nejcelejší, na rubu siwé, před samým kwetením na konci smítkůw čuprynatě nahromaděné, pak wzrostáním rozhy se wzdalující, střídawějící a se prodlužující, w jeseni padawé; kwěty poboční, na smítcích pod čuprynau listnatau, před listím wyrážející, po 2—3 rozpostawené a tak klas wíce méně přetržený dělající, wně pýřité, růžowé, řídko bílé, zápachu silného, mámiwého; bobule zwící hrachu, stkwěle červené, řídko žlutawé. — Na chlumech wlhkých obzwláště Ewropy prostřední a sewerné, též Asie sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. ♄.

Celá rostlina, obzwláště kůra mnutá zapáchá hnusně, chutná prudce a kůži zpryskuje. Kůra (Cortex Mezerei) oloupaná, u wodě nebo octu močená, potřebuje se na séta a na zpryskadlo; též u waitř se užíwá. Bobule (Semina coccognidii) jsau prudčejší a druhdy w lékařstwí se potřebowaly. Wenkowané jimi se počišťují, ačkoli dostáwají hryzení. Podwodnící špatný ocet jimi zostřují.

L. aulij. D. Thymelaea *Lin Ger. gall. prov. t.* 17. *f.* 2. *Rostl.* 1. *ob.* 72. Podkeř; z kmenu kratičkého wně bledě hnědého wynikà wíce méně wětwí ročních, 3—1″, po řídku 8—9″ wysokých, asi co brko holubí tlustých, nejjednoduššich, oblých, lysých, zelených; listy roztraušené, sedawé, kopinaté, ostré, nejlysejší, ½″ dlauhé, 1‴ široké; kwěty nahoře úžlabičkowé, sedawé, ojedinělé, dwoj- nebo trojčatné, dohromady dělají klas listnatý; okwětí zelenawě žluté: trubka nahoře málo rozšířená, ušty čárkowitokopinaté, ostré. — Na suchopařích w Hispanii, Gallii jižné, Italii. ♄.

Sedláci arragonští a katalonští půl skrupulem listůw na prášek rozmělněných se počišťují. Aučinky násilné, a obzwláště ukrutné řezání w břiše působí. Zwařenina z listu mnohem mírnější.

L. bělostný. D. Tartonraira *Lin. Lam. t.* 290. *f.* 2. *Rost. ob.* 72. Keř přímý, wětewnatý, 2′ wysoký; kůra na wětwích a kmenu hnědá, rozsedalá, na rozhách hustě wzhůru zažlutle chlupatá; listy roztraušené, husté, wejčité nebo podlauhlokopinaté, nejtupější stříbrně hedwábnaté; kwěty úžlabičkowé, hromadné po 4—3, někdy

ojedinělé, dole šupinami vejčitými, vně hedwábnatými, střechowitými obalené; okwětí vně bělohedwábné, u wnitř zelenawě žluté. — Na suchopařích skalnatých w Lusitanií, Hispanii, Gallii, Italii, Řecku. ♄.

Prowencálowé a Granadané tím křem se počišťují; zwařenina slabě činí.

www.libtool.com.cn

L. bobkowý. D. Laureola *Lin. Jacq. aust. t.* 183. *Duham. nov. t.* 91. *Düsseld.* 10. *t.* 13. *Rost.* 1. *ob.* 73. Keř 2—3′ wysoký, přímý; kmen obly, s korau zahnědle šedau, opadalým listím bradawičnatau; wětwe na konci listonosné; listy na kratičkých řapících sehnuté, kožowité, kopinaté nebo podlauhlokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, nejlysejší, přezimující; kwěty 3—4, sedawé na hroznu listu mnohem kratším stopečnatém; okwětí řepicowité, zelenawě žluté; listeny kopinaté nebo wejčitokopinaté; bobule wětší hrachu, černá. — W hájích wlhaunkých Ewropy mírnější, w Anglii, Rakausích, Uhrách, Švýcarech, Tyrolech, Francii, Italii, Sicilii. Kwěte w únoru a březnu. ♄.

Kůra se potřebuje jako wlčího lýka většího. Bobule přenebezpečně počišťují horem. Zwařeniu listaí poručeli proti nemocem kožním a čemě. Bobule bažantům nic neškodí, jinau zwěř ale morí.

L. latnatý. D. Gnidium *Lin. Hayn.* 3. *t.* 45. *Rostl.* 1. *ob.* 74. Wlčí lýko menší *Mat. Wel.* 442. Keř 2—3′ zwýší; kmen hnědý, lysý; wětwe odstálé, šediwé, opadalým listím bradawičnaté, prutowité, hebké; listy roztroušené, husté, sedawé, čárkowitokopinaté, we špičku wytažené, kožowité, na líci tmawě zelené, na rubu bledé, nejlysejší; kwěty na latě konečné; okwětí řepicowité, wně šedé, u wnitř zelenawě žluté, u ústí přibaňatělé: ústům wejčitých, ostrých; bobule podluhowatá. — Na suchopařích kamenitých po Ewropě jižné. Kwěte w březnu a pak w srpnu. ♄.

Účinky jeho jako lýkowce lékařského. Bobule (cocca, grana Gnidii) před časy k počišťowání a proti wodnotelnosti se užiwaly. Kůra slaužÍ ku zpryskowání.

L. wonný. D. Cneorum *Lin. Jacq. aust. t.* 406. *Rost.* 1. *ob.* 74. Křiček sotwa piďowý; listy roztroušené, sedawé, podlauhlokopinaté, nejtupější, hrotité, nejlysejší, na líci tmawě zelené, na rubu bledší, přezimující, 1/2″ dlauhé, 1‴ široké; kwěty konečné, sedawé, 3—6 we swazek rozpostawené, ozdobné, červené, welmi wonné; okwětí řepicowité: trubka nakřiwělá, dlauhá, pýřitá, ušty wejčité, ostré; bobule wyschlá, wejcowitá, z hněda žlutá. — Na místech lesnatých z Italie a Francie až do Čech. Kwěte w kwětnu, někdy po druhé w jeseni. ♄.

W auticích srownává se s předešlými. Na Sardinii potřebují jí k barwení na černo. W zahradách se sází.

L. konopný. D. cannabina *Lour.* Strůmek 10střewičný; wětwe wzstaupawé; kůra nejhauževnější; listy wejčitokopinaté, nejcelejší lysé, střičné; kwěty žluté, w okolíky konečné rozpostawené; okwětí řepicowité: trubka dlauhá, kraj malý, na čtwero klaný, s ušty wejčitými: tyčinek 8, 2řadých; bobule wejcowitá, červená, malá. — W lesech na Kočinčíně. ♄.

Kůra a kořen počišťují, proprawují sliny a wody wypuzují; tudy we wodnatelnosti prospěšné, a prozřetelně podáwané bez úrazu činí. Kůra tlučená a močená dáwá látku nejlepší na papír. W kmenu nedaleko kořenu nalézají se často kusy přyskyřičnaté, hnědé, asi dřewu aloesowému též i dle zápachu, zapálený bywše, poněkud podobné.

www.libtool.com.cn

Lagetta. Lagetta. Spitzenholz.

Okwětí korunowité, baňkowité, na čtwero klané, stálé. Žlázky 4plátkowité, w ústí sedící. Tyčinek 8. Waječník s čnělkau krátkau. Bobule kulowatá, 1semenná.

L. plátěnková. L. lintearia *Lam. t.* 289. Daphne lagetto *Swartz. Gaert. t.* 215. *f.* 1. Frutex foliis major. *P. Brown. t.* 31. *f.* 5. Bois à dentelle. Keř stromowitý, 12—20′ zwýší, ztlaušťí stehna, s korau hladkau hnědau, nemnohým dřeněm; listy střídawé, lysé, wejčité, ostré, alespoň 3″ dlauhé, celé, obak lesklé; řapíky překrátké; kwěty na kroznech latnatých, konečných, bílé; tyčinky překrátké; waječník wejcowitý; bobule zwící hrachu; semeno na obojím konci ostré. — Po wysokých wrších na Domingu a Jamaice. Kwěte w prosinci a lednu. ♄.

Dřewí celistwé, šlatawé. Nejznamenitější ale jest kůra čili lýko, složené asi z 12 wratew bílých blan, jež snadně se dají rozlaupati. Roztáhnouli se prsty takowá wrstwa, udělá se síť s oky kosočtwerečnými, jakoby mušelín anebo gáz, takže, alespoň ze žertu, dělají z ní manšety, podsadky, šátky na krk. Nemůli mušelínu, nosí muští a ženské to lýko ke smutku. Když se mají wyprati, třepají se we sklenici mýdlowé wody. Negrowé dělají z lýka také rohože a ohlávky. Strom ale jest prudek jako ostatní lýkowcowé a potřebuje se proti bolení oudů a zastaralým nakažením.

Žídelník. Dirca. Lederholz.

Okwětí padawé, trubkowité, baňaté, kraje přícelého, nestejného. Tyčinek 8, čnějících, nestejných. Čnělka nitkowitá. Bobule peckowicowitá.

Ž. obecný. D. palustris *Lin. Lam. t.* 293. *Duham.* 1. *t.* 211. Keř 3—6′ wysoký, přímý; wětwe hnědé, hlad-

lé, bakulaté, tuhé, jakoby klaubem spojené; listy střídawé, krátkořapíkaté, lysé, wejčité, nejcelejší, na rubu bledé nebo bělawé, 1½″ dlauhé; kwěty dříwe wyrašení listůw wynikají po třech, wisuté, na kratičkých stopkách; okwětí zelenawé nebo žlutawě bílé, 5‴ dlauhé.— Na místech bahnitých we Wirginii. Kwěte w březnu a dubnu. ♄.

www.libtool.com.cn

Wšecky díly jsauce prudky jako lýkowcowé, zprazují a zpryskují; i násilně počišťují horem a dolem. Wětwe jsau hebky co nsna a tudy slaužĺ na koše, rohože, prowazy, ano i na tryšky.

Bobkowka. Dais.

Strbaul s pokrywkau 4dilnau, nálewkowitau, dole baňatau. Okwětí s trubkau niťowitau, krajem 4—5-dilným. Tyčinek 8 — 10. Čnělka niťowitá; blizna hlawowitá. Bobule peckowicowité.

B. ostrolistá, D. laurifolia *Jacq. rar. t.* 77. D. octandra *Lin.* Keř zwýší muže, dole ztlauští pěsti; listy střídné, eliptičnopodlauhlé, zakončité, řapíkaté, hladké, 3″ dlauhé; pokrywka kratší kwětůw lysých, wonných, bílých, na kraji červených. — W Indii a na Žáwě. ♄.

Owoce podáwají k počišťowání dolem.

Omedka. Cansjera. Cansjere.

Okwětí kolowatobaňaté, 4zubé. Tyčinky 4; nitky z nejdolejška wyniklé; prašníky zakulatělé, nečnějící. Waječník nejmenší, žlázkami 4 zubatými obklíčený. Bobule peckowicowité.

O. pnulá. C. scandens *Roxb.* 1. *t.* 103. C. malabarica *Lam.* Tsjeru-Cansjeram *Rheed.* 7. *t.* 2. Keř 10—12-střewičný, wždy zelený, pnulý, listnatý; listy střídawé, řapíkaté, wejčitokopinaté, lysé; kwěty úžlabičkowé, klasené, sedawé. — Na Malabaru, Koromandelu. Kwěte w plišti. ♄.

Šťáwu wytlačenau potřebují k hojení swrabu podobného a bolestí oudůw.

Wrabečnice. Passerina. Spatzenzunge.

Okwětí nálewkowité; trubka baňatá, kraj na čtwero klaný, rozložený. Tyčinek 8. Čnělka niťowitá, pobočná. Blizna hlawowitá. Bobule wyschlá.

W. wlnitá. P. hirsuta *Lin. Wendl. obs. t.* 2. *f.* 16. Keř 2—3′ wysoký, přímý, wždy zelený, rozdělený na mnoho wětwí bělowlnatých, pod wlnau z ryšawa šedoko-

rých, střídavých; listy drobné, 2‴ dlouhé, kopinaté nebo vejčité, tupé, na rubu nadduté, nejlysejší, sytě zelené, na líci podduté, z běla vlnatoplstnaté, střechovité, 4řadé; květy konečné, nemnohé, w strbauly nahromaděné, nejkratšeji stopkaté, obwejcowité, wně běloplstnaté; ušty okwětowé vejčité, tupé, rozložené, na wnitřní straně žluté. — Na suchopařích Ewropy a Afriky středomořských. Květe w dubnu až do června. ♄.

Prudka jako lýkowec jsauc taktéž se potřebuje. W Africe přiwážejí ji na trh celé wozy do měst a prodáwají místo paliwa.

W. barwířská. P. tinctoria *Pourr.* Křiček: listy čárkowité, kopinaté, tupé, plstnaté; kwěty úžlabičkowé, sedawé. — W Narboně. ♄.

We wlasti ji potřebují k počišťowání a kůru k barwení na žluto.

Řád 182.

PRYŠCOWITÉ. *EUPHORBIACEAE.*

Kwěty jedno- nebo dwojdomé. Kalich prostý, 2—3částečný, někdy žádný. Plátky 2—6, řídko wíce, na lůžko připewněné, obyčejně zakrnělé nebo žádné. — Kwět *samčí:* tyčinky u prostřed kwětu anebo pod zakrnělým pestíkem připewněné, ojedinělé nebo mnohé w každém kwětu, prosté nebo jednobratré. — Kwět *samičí:* waječník 3pauzdrý, (řídko 2 — mnohopauzdrý), pauzder 1—2waječných; čnělky prosté nebo srostlé; blizny jednoduché nebo sochaté. Tobolka 2—3— mnohokokusná: kokúsky obyčejně se oddělující a často zprudně (na 2 chlopně) pukající, oděné wně wrstwau dužnatau nebo kožowitau, u wnitř se olupující a twrdší, 1—2semenné. Semena wisící s masíčkem pupečním, haubowitým nebo dužnatým, bílečnatá. Kel rowný, osowý, s kořínkem hořením.

Zeliny, byliny, kře nebo stromy, obyčejně mléčnaté. Listy střídawé, někdy zakrnělé, nejcelejší, někdy dlanitosečné. Palisty drobné, blanowité nebo žádné, řídko ztrnowatělé. Kwěty obyčejně nedokonalé, řídko ojedinělé, obyčejně na klasech, hroznech, chomáčích, okolících.

Ten řád sestáwá z 1150 rodůw (asi we 100 pokolení) rozlosowaných po pásmě horkém a obojím mírném, takže od obratníkůw k tučnám zpomenáhla ubýwají a we studených jich není. Nejwíce jich mezi obratníkoma. Ani jich není na wysokých horách. Jmenám swým welmi se rúzní. Jsauce naplněny mlékem prudkým anobrž i leptawým jsou jedowaty, mnohé ale jsau léky mocné, jiné w řemeslech užitečné, anobrž některé jejich díly slauží potrawau.

Rozděluje se na šestero podřadí.

*) Pauzdra vaječníkowá 1vaječná.

1) *OSTROMLEČOWITÉ.* Květy 1domé, bezplátečné, zákrowem obklíčené.

2) *MANCINELOWITÉ.* Květy 1—2domé, bezplátečné, na klasech welikolistenných. Tyčinek málo, snadně určitelných.

3) *PALNICOWITÉ.* Květy 1—2domé, bezplátečné, na strbaulech, klasech, řídko hroznech. Tyčinek málo nebo mnoho.

4) *SKOČCOWITÉ.* Květy 1—2domé, často plátkami opatřené, chomáčené, klasené, hrozněné, latěné. Tyčinek málo nebo mnoho.

**) Pauzdra vaječníkowá 2vaječná.

5) *SMUTEŇOWITÉ.* Květy 1—2domé, často plátkami opatřené, na klubku, swazku, nebo ojedinělé. Tyčinek nemnoho u prostřed květu.

6) *ZIMOSTRAZOWITÉ.* Květy 1—2domé, obyčejně bezplátečné, klubčené, řídko klasené nebo hroznéné. Tyčinek nemnoho, okolo pestíku zakrnělého.

Podřadí 1.

OSTROMLEČOWITÉ. EUPHORBIEAE.

Pryšec. Euphorbia. Wolfsmilch.

Auborek obopohlawný. Zákrow zwonkowitý nebo číhowitý, na čtwero neb patero klaný, mezi ušty přímými nebo sklimenými opatřený přiwěsky žláznatými, štítowitě připewněnými, různotwarnými. — Květů *samčích* 10—20 i wíce do kola na dně rozpostawených, sestáwajících z jediné tyčinky, na nožce wauděné a šupinau opatřené, pak padawé. Květ *samičí* jediný u prostřed mezi samčími umístěný, nožičnatý. Waječník 3-kokusný, dole někdy opatřený terčem hranatým (kyptem okwětí); čnělky 3, na dwé klané nebo wykrojené, částky ukončené bliznami válcowitými nebo kejowitými. Tobolka 3kokusná, rozdělující se w kokúsky zprużně 2chlopné.

P. stařinný. E. antiquorum *Lin. Blak t.* 339. *Comm. hort.* 1. *t.* 12. Schadidacalli *Rheed.* 2. *t.* 42. Keř podlé

W celé Indii východní a na Ostrowech indských. Kwěte w plístí ♄.

W Indii z něho dělají ploty, strašné pro mléko, jež nejmenším poranění z nich wystřikuje, a oslepuje, přišedši do očí. Mléko s maukau kukuřicowau na pilulky zwící pepře utwořené užíwawají denně proti čemě; a *Sonnerat* prawí, že lečení jest dokonalé, jestli nemoc není zastaralá a s jinau choroban nespojená. Šťáwa zawařená též slauží k počišťowání horem a dolem, což ale nebezpečno. — Na Žáwě tlukau kůru z něho a wně přikládají na zlomeniny, jež prý se tím prostředkem swalují, a odtud jméno.

P. uzlatý. E. hirta *Lin. Jacq. coll. suppl. t.* 11. *f.* 1. Tithymalus botryoides *Burm. zeyl. t.* 104. Esula esculenta *Rumph* 6. *t.* 23 *f.* 2. Lodyha 4—12″ dlauhá, rozložená i wíce méně rozprostřená, přiwětwitá, chlupy žlutawými nebo červenawými obzwláště na konci huňatosrstnatá; listy wejčitopodlauhlé, ostré, drobně pilowané, překrátce řapíkaté, 7‴ dlauhé, 5‴ široké, na zpodině příúkosné, skoro hřbelečnaté, na líci trawozelené a často červeně skwrnaté, na rubu bledé, žebraté; palisty šidlowité; kwěty předrobné na strbaulech úžlabíčkowých, na stopkách střičných krátkých; zákrowka baňatá, 4zubá, špinawě červenalá, s tolika přiwěsky okrauhlouřatými co krew červenými; plody zakulatělé, srstnaté. — Na obdělaných místech Indie západní a Ameriky jižné obecný. Kwěte tam pořád. ☉.

Ten rod maje šťáwu mírnau neprudkau, liší se od jiných toho pokolení. Indowé autlé lodyhy a mladistwé listy bez wšeho uškození jedí s jinými zelinami, jež tím přídawkem nabywají příjemné chuti trpké a náwinné. Pro tu příčinu i we wlasti se sází.

P. trojníkowý E. Chamæsyce *Lin.* Chamæsyce *Clus.* 2. *t.* 187. Z kořena letního, dlauhého, dřewnatého, málowětewného, z ryšawa šedého wyniká mnoho lodyh prostřených, asi 1/2′ dlauhých, tenkých, střídawě wětewnatých; listy střičné, překrátce řapíkaté, příokrauhlé, dole úkosně přísrdčité, nejtupější a wykrojené, wraubečkowané, nejwýš 2‴ dlauhé, dole palistnaté; kwěty ojedinělé úžlabíčkowé; přiwěsky zákrowý nejtupější, zejkowané, sytě červené; kokusky hladké, na hřbetu žilau na dél opatřené. — Na suchopařích podlé cest w Ewropě jižné, Sibiři, Mezopotamii, Indii východní.

Sedlácí ji potřebují proti auplawici.

P. dawič. E. Ipecacuanha *Lin.* Kořen silný mnohoretý, wíjawý, z nahnědla šedý, u wnitř bílý wypauští celý trs lodyh přímých, asi 1/2′ wysokých, oblých, rozsochatých, nejlysejších; listy střičné, nejkratšeji řapíkaté, ko-

P. oleandrolistý. E. nerifolia *Lin. Decand. gr. t.* 49. Euphorbium afrum *Scba* 1. *t.* 9. *f.* 1. Tithymalus indicus. *Comm. hort.* 1. *t.* 13. Ligularia *Rumph* 4. *t.* 40. Ela Calli *Rheed.* 3. *t.* 43. Keř přímý jednoduchý nebo větevnatý, 6—8′ vysoký, dole obly, hořejí 5hraný, na hranách opatřený řadau bradawic čili zubůw trnoma krátkýma opatřených; hořejšek kmenu a větwí nese listy roztraušené, podlauhlé, dužnaté, zelené, lysé, 4—5″ dlauhé, 12—14″ široké; kwěty ze zelena žluté ponachowělé skoro sedí mezi listy na koncech wětwowých. — W Indii wýchodní. Kwěte w lednu až do března. ♄.

Sází se do plotůw a w Číně do twrzí, takže není možná prodrati se. Listy užiwají proti zácpě a hryzení. W Číně a Siamu kmen sabýwá tlauščky 2′, w němž kusy hnědé a bíle merbowané, mastné, ježto kbezně zapáchají a za dřiwí aloesowé se prodáwají. Též prý list zakyslý surowý jedí jakož i pazaušky.

P. nejjedowatější. E. virosa *Willd. Paters. it. germ. t.* 9. 10. Podoba se p. kanárskému, liší se ale, že kraje hran wětwowých jsau ploché, a ozbrojené trny mnohem delšími, štíhlowitými, rownými a že kwěty stopečnaté; srownáwá se též ústrojností kwětu, listenoma pod kwětem eliptičnýma, tupýma a přiwěsky nejtupějšími; dospiwá k wýšce 15—20′ a rozděluje se na mnoho wětwí. — Na Předhoří dobré naděje. ♄.

Bošmanowé ze šťawy jeho a jistého způsobu hausenky s té rostliny, nějaké škumpě podobné, dělají mischaninu, jíž šipy natírají a tak jedem napauštějí. Obyčejněji potřebují rostlinu samu k otrávení wod, k nimž přichází zwěř uhasit žízně. Wedau totiž wodu několik loket od studánky do díry, pryšec pak do ní položí a žídlo přikryjí, aby zwěř nemohla woliti. Zwěř napiwši se takowé wody sotwa 1000 krokůw uběhne, aby nepadla a nezdechla.

P. kostiwal. E. Tirucalli *Lin.* Tithymalus indicus *Comm. hort.* 1. *t.* 14. Ossifraga lactea *Rumph* 7. *t.* 29 Tiru Calli *Rheed. t.* 8. 44. Keř stromowitý, na 12—20′ wysoký na kmenu co rameno a později co stehno tlustém; kůra tmawě hnědozelená, krucha, rozhy přemnohé, obdálné, 2—7 jakoby z jednoho bodu wyniklé, podobným způsobem rozwětwené, dlauhé, tenké, oblé, šťawnaté, lysé, hladké, lesklé, tmawozelené, rozewřené; listy toliko na rozhách nejmladších nemnohé, čárkowitokopinaté, roztraušené, obdálné, sedawé, sotwa 1/2″ dlauhé, 2‴ široké, lysé, dužnaté, prchající; kwěty na konci wýstřelkůw a w rozporách nahromaděné, stopkami překrátkými a tlustými podepřené, zelenawě žluté, u wnitř wlnaté; tobolky zwící hrachu, tmawohnědé, buňaté. —

W celé Indii východní a na Ostrowech indských. Kwete w plístí ♄.

W Indii z něho dělají ploty, strašné pro mléko, jež nejmenším poranění z nich wystřikuje, a oslepuje, přišedši do očí. Mléko s maukau kukuřicowau na pilulky zwící pepře utwořené užíwají denně proti čemě; a *Sonnerat* prawí, že lečení jest dokonalé, jestli nemoc není zastaralá a s jinau chorobau nespojená. Šťáwa zawařená též slauží k počišťowání horem a dolem, což ale nebezpečno. — Na Žáwě tlukau kůru z něho a wně přikládají na zlomeniny, jež prý se tím prostředkem swalují, a odtud jméno.

P. uzlatý. E. hirta *Lin. Jacq. coll. suppl. t.* 11. *f.* 1. Tithymalus botryoides *Burm. zeyl. t.* 104. Esula esculenta *Rumph* 6. *t.* 23 *f.* 2. Lodyha 4—12″ dlauhá, rozložená i wíce méně rozprostřená, přiwětwitá, chlupy žlutawými nebo červenawými obzwláště na konci huňatosrstnatá; listy wejčitopodlauhlé, ostré, drobně pilowané, překrátce řapíkaté, 7‴ dlauhé, 3‴ široké, na zpodině příúkosné, skoro hřbelečnaté, na líci trawozelené a často červeně skwrnaté, na rubu bledé, žebraté; palisty šidlowité; kwěty předrobné na strbaulech úžlabíčkowých, na stopkách střičných krátkých; zákrowka baňatá, 4zubá, špinawě červenalá, s tolika přiwěsky okrauhlouřatými co krew červenými; plody zakulatělé, srstnaté. — Na obdělaných místech Indie západní a Ameriky jižné obecný. Kwěte tam pořád. ☉.

Ten rod maje šťáwu mírnau neprudkau, liší se od jiných toho pokolení. Indowé nutlé lodyhy a mladistwé listy bez wšeho uškození jedí s jinými zelinami, jež tím přídawkem nabývají příjemné chuti trpké a náwinné. Pro tu příčinu i we wlasti se sázejí.

P. trojníkowý E. Chamæsyce *Lin.* Chamæsyce *Clus.* 2. *t.* 187. Z kořena letního, dlauhého, dřewnatého, málowětewného, z ryšawa šedého wyniká mnoho lodyh prostřených, asi ½′ dlauhých, tenkých, střídawě wětewnatých; listy střičné, překrátce řapíkaté, příokrauhlé, dole úkosně přísrdčité, nejtupější a wykrojené, wraubečkowané, nejwýš 2‴ dlauhé, dole palistnaté; kwěty ojedinělé úžlabíčkowé; přiwěsky zákrowý nejtupější, zejkowané, sytě červené; kokusky hladké, na hřbetu žilau na dél opatřené. — Na suchopařích podlé cest w Ewropě jižné, Sibiři, Mezopotamii, Indii východní.

Sedláci ji potřebují proti auplawici.

P. dawič. E. Ipecacuanha *Lin.* Kořen silný mnoholetý, wijawý, z nahnědla šedý, u wnitř bílý wypauští celý trs lodyh přímých, asi ½′ wysokých, oblých, rozsochaných, nejlysejších; listy střičné, nejkratšeji řapíkaté, ko-

pinaté, nebo podlauhlokopinaté, nejcelejší tupé, asi ¾″ dlauhé, 5‴ široké; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé na stopkách listu delších nebo stejně dlauhých; zákrow šálečkowitý, zelený, s přiwěsky žlutými, nejtupějšími, nejcelejšími. — We Wirginii, Kanadě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

www.libtool.com.cn

Američané užiwají té rostliny na místě ipekakuanhy k dáwení.

P. okrauhlý. E. Peplus *Lin. Fl. dan. t.* 1160. Kořen letní wyhání lodyhu přímau, střídawě přímě wětewnatau, ukončenau jako wětwe třemi wětwičkami w okolík postawenými a sochatými; listy na lodyze a wětwích pobočních střídawé, obwejčité, nejlysejší, nejcelejší, nejtupější, dole ostré a w řapík ztenčené; listy pod okolíkem: pokrywky trojnaté, na okolíku konečné čili pokrywečky wejčité, překrátce řapíkaté; stopky mnohem kratší pokrywek; kokúsky drobné, hladké, lysé, příkřídlatě kýlaté; semena na dél 2brázdá a tečkowaně dubkowaná. — We zelnistich po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Druhdy se potřebowal k počišťowání.

P. křížmolistý. E. Lathyris *Lin. Plenk t.* 366. *Düsseld. t. t.* 6. Skočec menší *Mat. Háj.* 369. — *Wel.* 457. Kořen kolmojdauci, wřetenowitý, wětewnatý, ozimý; lodyha letní wzýčená, 2—3′ wysoká, nejlysejší, nahoře wětewnatá, wšak i dole obyčejně několik wětwí wypauštějící; listy křížmo stojící, sedawé, podlauhločárkowité, tupé, měkce hrotité, nejcelejší; s lodyhau siwě jinowaté, dosti tuhé, hoření dole srdčité; na konci lodyhy přeslének obyčejně ze 4 wětwí rozsochaných; pokrywky (u rozsochání) podlauhlowejčitě ostré nebo zakončité; přiwěsky zákrowní tupě 2rohé, žluté; tobolka zakulatělá, dříwe dužnatobaubowitá, hladká, pak (wyschnutím) swraskalá, zwící malé wišně; semena swraskalá skoro sítkowaná. — W jižné Ewropě, w prostřední tu a onde zdiwočelý. Kwěte w kwětnu až do zaří. ♂.

Cela jsauc plná mléka bílého, ostrého, náleží k rostlinám jedowatým; před časy užiwala se semena k počišťowání, která patrným břestem daleko odskakují z rozpuklé tobolky.

P. jalowcowý E. Pithyusa *Lin.* Chwojka wětší *Mat. Háj.* 372. — *Wel.* 739. Kořen mnoholetý, dost weliký wypauští lodyhu dřewnatau, z níž wychází několik lodyh 6—12″ wysokých, letních, mnoholistých; listy kopinatočárkowité, siwě zelené, dolení husté, dolů směřující a střechowité, hoření ale jako obyčejně nahoru patřící, obdálnější, širší; okolík z 5 (někdy 6) wětwí sochatých

složený; pokrywky jako listy hoření, pokrywečky wejčité, hrotnaté; přiwěsky zákrowní zaokrauhlé celé žluté; tobolky autložilnaté, na hřbetu tupé. — Na pomoří písčitém Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄.

Loiseleur Delongchamps mnohonásobně zkaušew kůru kořenowau našel, že prášek (10—20 granůw) mírně počišťuje dolem, a řídko dáwení působí.

P. kolowratec. E. helioscopia *Lin. Schk. t.* 120. *Hayn* 2. *t.* 20. Kolowratec I. *Mat. Haj.* 370. — *Wel.* 437. *C.* Kořen letní, wřetenowitý wypauští lodyhu zwýš pídi, obyčejně dole jednoduchau, na konci na 5 wětwi okoličených rozdělenau, oblau, nejodstáleji chlupatau; listy střídawě klínowité, na hořeni polowině pilowané, lysé; zákrywka složená z podobných listůw, jenž ale jsau wětší a dole méně zaužené; wětwe okolíkowé sochaté; pokrywečky obwejčité též na konečni polowině pilowané; zákrowy žlutawé; tobolky přeautlé swraskalé, a na hřbetu zobřené; semena wypukle síčkowaná. — Na rolich, zelništicích wšude po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Kořen a nať méně ostrau potřebowali k počišťowání.

P. obecný. E. Esula. *Lin. Fl. dan. t.* 1270. Rupík. Z kořena mnoholetého wětewnatého wychází několik lodyh přímých, asi 1' wysokých, dole wypauštějicich mnoho wětwí, střídawých, jichž dolení jsau jalowé, nejhořejší okoličnaté, mnohé (12) jakož i pod nimi z aužlabíček listowých wyniklé, kwětonosné, sochaté; listy husté, střídawé, kopinatočárkowité, dole ztenčené w řápík překrátký, na konci tupé neb ostré, asi 2" dlauhé, 2"' široké nejlysejší, nejcelejši; pokrywky jako listy lodyhowé; pokrywečky přísrdčité, ostré; zákrowy přiwěskůw přídwojrohých; tobolky hladké. — Podlé cest na suchopařich po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Mléko jeho prudké žalání bradawice, když se jim nawlhčují. Kůra kořenowá počišťuje jakož i semena, jež ryby omamují. Aby od podobného kwětelu se rozeznal, udělali hexameter: *Esula lactescit, sine lacte Linaria crescit*, čili: Mléčnatí pryšec, kwětel bují bez mléka.

P. kwětelowý. E. Gerardiana *Lin. Jacq. aust. t.* 436. Kořen wně nahnědlý, mnoholetý, tlustý wypauští trs lodyh asi 1' wysokých, lysých jako ostatní díly, dole jednoduchých; listy roztroušené, dosti směstnané, čárkowitokopinaté, ostré, hrotnaté, žilné; okolík složený z mnoho wětwí sochatých; pokrywky širokokopinaté, pokrywečky širokosrdčité, hrotnaté; zákrow přiwěsků nejcelejších; tobolka lysá hladká. — W půdě hlínaté na pahrbcích

po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

To jest ten rod, kteréhožto kořen podlé zkaušek *Loiseleur Deslonchamps* nejlépe může ipekakuanhu nahraditi, jelikož 15—20 granův kůry kořenowé rozmělněné jako cizí kořen působí.

P. chwojka. E. Cyparissias *Lin. Jacq. aust. t.* 435. Kolowratec II. *Mat, Hdy.* 371. cypřišowý kolowratec *Mat. Wřl.* 437. Hadí mléko. Kořen plaziwý, mnoholetý; lodyha přímá; 1′ wysoká, nejlysejší, jednoduchá nebo na wětwě rozdělená, na konci okolíkowitě rozdělená obyčejně na 5 nebo wíce wětwí rozsochaných, pod nimiž často wětwe úžlabíčkowé, též na konci sochaté, kwětaucí; listy střídawé, sedawé, čárkowité, nejcelejší, z nasiwěla zelené, na wětwích nekwětaucích přeauzké a přiblížené; pokrywky jako listy, pokrywečky kosočtwerečné nebo 3úhlookrauhlé, širší nežli delší, krátce zakončité, nejcelejší, ze zelena žluté (po odkwětení často červené); přiwěsky zákrowní poloměsíčité, dwojrohé, tmawě žluté; tobolka kokauskú zrnatodrasných, lysých, na hřbetu zoblených; semena hladká. — Na pažitech suchých, podlé polí, cest, w největším dílu Ewropy. Kwěte w dubnu až do června. 4.

Mléko jeho prudké slauží k zahánění bradawic. Rostlina náleží k jedowatým, násilně počišťuje a druhdy jako jiné rody w lékařstwí se potřebowala. K dáwení potřeba 12—18 granův práška z kůry kořenowé.

P. bahní. E. palustris *Lin. Fl. dan. t.* 866. *Plenk t.* 368. Kořen mnoholetý wypauští lodyhu 2—3′ wysokau, přímau, jako ostatní díly nejlysejší, dole wyháňející z úžlabička listowého wětwe jalowé, z konce wětwí mnohé, které, jako wětwičky z hořeního úžlabička wycházející, na konci jsau obyčejně roztrojené; listy střídawé, kopinaté, sedawé, tupé, nejcelejší, nejlysejší; pokrywky a pokrywečky wejčité nebo skoro obwejčité, zelenawě žluté, nejtupější; zákrow přiwěskúw žlutých wykrojených; wejčník jakož i dost welike tobolky bradawičnatě; semeno bledě žluté. — Podlé wod Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Kořen prudký druhdy potřebowali k počišťowání horem a dolem, w Rusku proti zimnicím, bradawicím a chrastám. Kořen potřebowali proti bolení zubúw na způsob pertrámu.

P. lesní. E. sylvatica. *Lin. Bull. herb. t.* 95. Kořen přijednoduchý, mnoholetý, kolmo wnikající, náhnědý wypauští 3—4 lodyhy tlusté, mnoholeté, oblé, wíce méně srstnaté, asi 2′ wysoké; listy kopinaté, přilysé, dolní přiblížené, dole zaužené w řapík, hoření řidší, menší a se-

dawé; okolík ze šesti wětwiček sochatých; pokrywky listům podobné; pokrywečky přísrdčité, srostlé, prorostawé, ostraunké; zákrowy žlutawé nebo načerwenalé přiwěsků wyříznutých. — W lesech Ewropy jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Loiseleur Delongchamps našel, že kůra kořenowá činí jako pryšec kwětelowý.

www.libtool.com.cn

P. hnědokwětý. E. Characias *Lin. Jacq. rar. t.* 89. Kolowratec III. *Mat. Wcl.* 37. Podkeř 2—3′ wysoký, přímý, wětewnatý; rozhy oblé, pýřité nebo lysé jakož i listy roztraušené, směstnané, sehnuté nebo odstáwající, kopinatočárkowaté, podlauhlé, ostré 2½″ dlauhé, sotwa 3‴ široké, skoro kožowité, dole zaužené; řapík nejkratší; na konci rozeh mnoho wětwiček okolík dělajících, kteréž, jakož i wětwičky krátké pod nimi wynikající z úžlabíček listu hořeních jsau sochaté, takže dohromady dělají hrozen wálcowitý; pokrywky pod okolíkem kratší listů, jim jinak podobné; pokrywečky okrauhlosrdčité, srostlé tedy prorostlé prozabaw nejtupější, rowné; zákrowy dost weliké přiwěsků z předu uťatých, hnědých s hranami ostrými nebo w růžky krátké prodlauženými; tobolky asi 2‴ dlauhé, hladké, pýřité; semena hladká. — Na skalách a zdech Ewropy jižné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

Obzwláště w době denní horké smrdí. Mléko jeho leptající puštěno do wyžraného zubu umořuje nerw jako kyselina, krotí jeho bolest. Též je potřebují k wyžrání bradawic; listy rozmačkané a za ucho položené kůži zpryskují, a rozmělněné w pilulkách požité u malém množstwí násilně počišťují, w čemž roweň jiným cizím pryščům. Uwrhují listy rozmačkané do wody, w níž jsau ryby, které požřewše jich lekají a na wodě plawají.

Podřadí 2.

MANCINELOWITÉ. HIPPOMANEAE.

Kožokwět. Stillingia. Stillingie.

Kwěty různopohlawé na společném klasu nebo hroznu. Kwět *samčí* hořejší: okwětí trubkowité, neprawidelně wraubečkowané; tyčinky 2 čnějící, sotwa srostlé. Kwět *samičí* mezi listeny žláznatými, jakoby pokrywku dělajícími. Okwětí na tré klané; čnělka tlustá s 3 bliznami podwinutými. Tobolka o 3 kokauscich 1semenných.

K. lojonosný. S. sebifera. *Michx* Croton sebiferum *Lin.* Ricinus chinensis *Pet. gaz t.* 54. *f.* 3. Strom mírný;

kůra šediwá, měkká; rozhy dlauhé, hebké, lysé; listy dosti dlauhořapíkaté, wejčité do kosočtwerečna, zakončité, nejcelejší, lysé; řapíky na hoře žlazé; palisty blanowité, čárkowitokopinaté; hrozen konečný mnohokwětý; listeny po kraji obak welikau žlázu mající, hořeni zakrywají několik kwětůw samčích stopečnatých, jichžto každý podepřen listencem zaubkowaným; dolení ojedinělé kwěty samičí na stopkách tlustých, krátkých; tobolka wejcowitá, zakulatělo3hraná; semena zakulatělá, černá, obkličená hmotau lojowitau, bílau. — W Číně diwoký a sázený; odtud přenešený do Indie západní a wjiznější státy seweroamerické. Kwěte w srpnu a září. 5.

Činowé roztlaukají tobolky i se semenem, waří je u wodě, načež mastnota se podnese a jako lůj ztuhne, z níž co snih bílé dělají swíce. K 10 librám mastnoty přidáwají 3 libry lněného oleje a trochu wosku, aby nabyla větší tuhosti. Swíce též namáčejí do wosku dřewěného, aby se neplawily. Z jader wytlačují olej k pálení, k jiným koncům hospodářským a lékařstwí užitečný.

K. lesní. S. sylvatica *Lin.* Kořen přetlustý wyhání lodyhy zelinné, oblé, asi 3′ wysoké, mlékem naplněné; listy střídawé, sedawé, wejčité nebo podlauhlokopinaté, lesklé, pilowané: palisty drobné, prchawé; kwěty samčí stopečnaté, sotwa delší listůw, žluté, na klas dlauhostopkatý rozpostawené; kwěty samičí na témže klasu dole umístěné; plod: tobolka o 3 kokauscích okwětím okrauhlým zastřená. — W borech z Karoliny až do Floridy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

We wlasti mají tu rostlinu za bezpečný lék proti čemě.

Zloplod. Sapium. Sapium.

Kwěty různopohlawé na klasu. Kwěty *samčí* hořeni: okwětí na dwé klané; tyčinky 2 s nitkama srostlýma. Kwěty *samičí* dolení: okwětí 2zubé; čnělka nejkratší; blizna na tré klaná. Tobolka 3kokusná.

Z. čížebný. S. aucuparium *Jacq. am. t.* 152. *Lam. t.* 792. Mancanilla lauri foliis *Plum. ic.* 171. *f.* 2. Strom pěkný, 30střewičný; wětwe dlauhé, málo rozdělené, skoro rownowážné, kmen 7—12′ wysoký, s korau náhnědau, dřiwím bílým; celý plen jest mléka bílého, hojného, nejmenším poraněním kapajícího, dle domnění jedowatého; listy kožowité, kopinatopodlauhlé, ostré, pilkowané s koncem tlustým příchrustawým, zobanowitým, wehnutým, odstálé, roztraušené, střídawé, ½′ dlauhé, obzwláště na koncech rozhowých; klasy konečné, běwné, tlusté, zelené, kratší nebo delší ½′, prohnuté; kwětůw samčích asi

14 hromadných, sedawých, dole podepřených žlázkama podlauhlýma, suchýma, welikýma, plochaunkýma, z zelena žlutawýma; kwěty samičí ojedinělé, různočíselné, sedawé pod samčími, dole též podepřené žlázkama podobnýma; okwětí obau černě nachowé; prašníky červené, semena černá. — W Americe horčejší. Kwěte w březnu až do září. 5.

www.libtool.com.cn

Američané poraziwše strom druhého dne zbírají šťávu wyteklau i zhustlau a chytají na ní papuchy a jiné ptáky.

Z. indský. S. indicum *Willd.* S. bengerium *Roxb.* Bengieiri *Rheed.* 4. *t.* 51. Strom mírný kmenu tlustého w kůře černawé; listy střídawé, 4″ dlauhé, $1^1/_2$″ široké, wejčitopodlauhlé, zakončité, pilowané, dole na kraji s prohlubinkama žláznatýma; řapíky $^1/_2$palečné, nahé, totiž bezžlazé; klasy úžlabíčkowé na konci rozeh; tobolka kulowatá, zwící mišpule obecné, o 6 brázdách, zelená, přikrytá rubinau kožowitau, tlustau, a pak skořápkau dřewnatau hnědau; semena 2—3, bílá, sladká chutná. — W Indii wýchodní. Kwěte několikráte w roce. 5.

Kořen a kůra plny jsau šťáwy palčiwé. Z rubiny tobolkowé prýští se též mléko podobné; protož huba a jazyk otékají, anobrž i smrt následuje, když usušené plody zubami se lauskají. Listy potřebují proti wředům a k wymoření bradawic.

Mancinela. Hippomane. Mancinellenbaum.

Kwěty jednodomé. *Samčí* na klasech konečných, klubečnatých. Okwětí čihowité, na dwé klané. Tyčinky 2, dole srostlé. Kwěty *samčí* ojedinělé. Okwětí na tré klané. Čnělka tlustá, krátká, s bliznau pramenitau. Tobolka peckowicowitá, dřewnatá, čtyrpauzdrá.

M. obecná. H. Mancinella *Lin. Jacq. am. t.* 159. *Lam. t.* 793. *Dict. sc. nat atl.* 3. *t.* 278. Mancinella pyri facie *Catesb.* 1. *t.* 95. Strom ztepilý (30—40′), hromázný; koš okázalý, nejwětewnatější, přeobšírný, asi hruškoni podobný; wětwe často trojnaté; listy mnohé, wejčité, pilowané, ostré, nejlesklejší, střídawé, 6″ dlauhé, 3″ široké, řapíky na konci se žlázau zakulatělau, zpleštilau, náhnědau; klasy konečné, běwné, zelené, přímé, na nichž kwěty samčí w strbaulech rozpostawené, asi po 30 podepřené pokrywkau poddutau šupinowitau, padawau, dole opatřenau žlázama pobočníma, okrauhlýma, nejwětšíma, ježto skoro celý klas řídce odiwají; kwěty samičí ojedinělé, sedawé, dole podepřené podobnýma žlázama, jeden nebo druhý pod samčími na témže klasu nebo na rozze bezklasé; owoce twarem, wůní a barwau

přestírá malé jablko ewropské, takže nezběhlý snadně se ošidí; kůrka jeho ze žluta zelenawá někdy ztlaušti ½", dužnina bělostnatá, mléčnatá, lesklá; semen wejčitoššhranných, co stříbro bílých tolík co panzder (3—7); plody zralé samy sebau padají a zemi pod stromem husté přikrývají nehnijíce, anobrž wysýchajíce, čímž dužnina zhaubowati, zhnědne a rozpuká se. — Na pomoří písčitém Indie západní. Kwěte w kwětnu. ♄.

Celý strom we wšech dílech naplněn šťáwau mlékowitau, přehojnau, přeleptawau a tudy nejjedowatčjší. Kapka na ruku spadlá brzo působí páleni nesnesitelné a wytuhuje pryskýř bílau wodičkau naplněný: z toho může každý posauditi působení její w autlau kůži w hubě, a následky, když owoce skrownau částku snědl. To pauhé powídačky, že požření jeho bez uškození zůstalo. Papuchowé ale a kozy ji žerau beze zlého následku a i rakowé a ryby, kterých maso ale pak zjedowatí. Palapují jeleny otrávíce owocem lauže, z nichž chlastají. Zemkowé napauštějí šťáwau z nich šípy; rány od nich wypalují rozpálenym železem. Když ji někdo snědl, dáwají mu mnoho oleje dřewěného a trubače bělodřewého (*Bignonia leucoxylon*). Kořen jest mnohem jedowatější a není proti otrávení jím lepšího prostředku nežli semeno téhož stromu roztlučené we wíně wypité. Wyprawují, že i atín lidu pod ním meškajícímu škodí; toho ale *Jacquin* neskusil zůstaw pod ním 3 hodiny. Ani déšť z něho padající neškodí, ledaby na nahé tělo padal; snad škodu přinesl, když z wětwiček anebo listůw wětrem shozených mléko s deštěm se smíchalo. Kmen dáwá dříwí přepěkné, hnědé a bíle skwrnaté, pěkný lesk přijímající a na twrdky užitečné. Před poražením obloží kmen dole ohněm, jímž ta částka přílišné šťávy se zbawí. Aby mléko do očí nestříkalo, zastírají dělnicí twář flórem. Na Martinice zpálili jsau před časy welké toho stromu lesy, aby toho nebezpečného jedu se zbawili a nabyli orné půdy. Na Haitě jsau hwozdy toho stromu na 100 hodin dlauhé. *Mancinella* nebo lépe *Mancanilla* slowe po španielsku jablíčko.

Chrastěl. Hura. Sandbüchsenbaum.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí* wždy listenem podepřené na klasech. Okwětí krátké bandaskowité, ušaté. Tyčinky w tlustý slaupec srostlé, na němž dwojnebo trojnásobný kruh pahrbečkůw, pod nimiž tolikéž prašníkůw. Kwěty *samičí* ojedinělé. Okwětí jako samčí, ztuha na waječník přiložené, anebo na zralém plodu 3dílné. Čnělka dlauhá, nálewkowitá s bliznau přewelikau štítowitau, prohlubenau, 12—18pramennau. Tobolka dřewnatá, 12—18brázdá, složená z 12—18 kokauskůw 1semennych, welikým násilím odskakujících, na dwě chlopně pukajících.

Ch. obecný. H. crepitans *Lin. cliff. t.* 34. *Lam. t.* 793. *Dect. so. nat. atl.* 3. *t.* 279 Hura americana *Trew. Ehr. t.* 34. 35. *f.* 1. Strom 60—80′ wysoký, listy 1′ dlauhé, 9″ široké, hluboce srdčitookrauhlé, zejkowano-

pilované, lysé, hustožebré; klasy samčí wejčitohomolowité, úžlabíčkowé nebo konečné, dlauhostopečné, nachýlené; slaupec tyčinkowý co krew červený; květy samičí fialowě červené; tobolka kulowatá, silně zpleštilá, 2—3″ široká, která uzrawši puká, jakoby z bambitky wystřelil, rozsýpá se na chlopně u wnitř w ostří se končící a wymršťuje daleko semena okrauhlá plochosmačknutá. — W Indii západní a Americe jižné. Kwěte w červnu až do srpna. 5.

Celý strom plný mléka prudkého, které do očí přiwedši slepotu působí, jenž dle *Linnéa* 8 dní trwá. Jádro semenowé jest lahodné a může se jísti, když odňal se kel, který násilně počišťuje horem a dolem. Zpařenina z listůw olejem udělaná potřebuje se k natírání w bolestech dnawých. Z tobolky semen zbawené dělají posypadla.

Podřadí 3.

PALNICOWATÉ. ACALYPHEAE.

Palnice. Acalypha. Brennkraut.

Květy jednodomé. Květy *samčí* na klasech: okwětí 3—4lupenné. Tyčinek 8—16 s nitkami srostlými w slaupek. Květy *samičí*: Okwětí 3lupenné. Čnělky 3. Tobolka 3kokusná, 3pauzdrá, pauzder 1semenných.

P. indská A indica Lin. Mercurialis zejlanica *Herm. lugdb. t.* 687. *Capameni Rheed.* 10. *t.* 81. Zelina 3′ wysoká, listy wejčité, zakončité, dole klínowité, krátkořapíkaté, po kraji pilowané, 3′ dlauhé, 2′ široké; klasy úžlabíčkowé, jako listy dlauhé, hoření samčí, dolení samičí; květy samičí předrobné, bělawé, s listeny lysaunkými pilowanými; tobolky drobné. — W Indii wýchodní welmi obecná na půdě písčité. Kwěte pořád. ☉.

We wlasti se potřebuje co počišťowadlo proti hlistám, a zpařenina olejowá k natírání proti bolestem dnawým a čemowým.

Bazanka. Mercurialis. Bingelkraut.

Květy jedno- anebo dwojdomé. Okwětí 3—4dílné. Květy *samčí* na klasech strbaulatých; tyčinek 9—12 (řídčejí wíce nebo méně) prostých, s nitkami wláskowitými. — Květy *samičí* w aužlabíčkách listních po 2—3 shlaučené nebo ojedinělé. Čnělka krátká nebo žádná; blizny 2, prodlaužené, širokaunké, zaubkowané. Tobolka dwojkokusná na kokausky se rozdělující. M. annua *Lin. Schk. t.* 232. *Sturm f.* 29. *Hayn.* 5. *t.* 11. *B. letní*

Merkurialis *Mat. Haj.* 278 a (samec,) b (samice.) Merkurialis anebo planá bazalice *Mat. Wel.* 447. *a.* Štír, pesser. Kořen letní, mrcasatě wětewnatý; lodyha přímá, 1½ wysoká, jako listy lysá, tupě 4hraná, křížmo wětewnatá, uzlatě článkowaná; listy střícné, řapíkaté, wejčité neb obwejčitokopinaté, pilowané, jasně nebo ze žlutawa zelené, lesklaunké; kwěty dwaudomé: samčí obyčejně 12mužné, samiči krátce stopečnaté po 2—3 w úžlabíčkách listowých; tobolky o 2 kokauscích, smáčkauté, nahoře měkkoostenné; semena zakulatělowejčitá, zrnatodrasná, hnědá. — Na místech obdělaných a rumných w největším dílu Ewropy. Kwěte w lípnu až do prosince. ☉

Zápachu a chuti nepříjemných, jest sliznatá a náhořká, nemá mléka; obměkčuje a slabě počišťuje; jindá se potřebowala w lékařství.

B. ozimá. M. perennis *Lin. Fl. dan. t.* 400. *Schk. t.* 132. *A.* Merkurialis polní *Mat. Met.* 447. *C.* Podobá se předešlé. Kořen mnoholetý, plaziwý, dlauhé mrcasy wypauštějící; lodyha nejjednodušší, tupě 4hraná, lysá nebo pýřitá, 1′ wysoká; listy střícné, řapikaté, kopinaté, obak krátce srstnaté, pak olysající, tupě pilowané; palisty nejmenší, mázdrowité; kwěty samčí strbáulené na klasech listu delších dlauhostopečných, z hořeních úžlabíček wyniklé; kwěty samiči skoro konečné na stopkách asi 4‴ dlauhých; tobolky wšude měkkoostenné. — Na chlumech wlhaunkých po Ewropě. Kwěte w květnu. ♃.

Zapáchá protiwně a mámiwě, působí násilněji nežli předešlá na stolici a náleží k jedům mámiwým. Sušením modrá.

Sajor. Plukenetia. Plukenetie.

Kwěty jednodomé, hroznaté. Kwěty *samčí* nejwětší díl hroznu dělající: okwětí 4dílné; tyčinek 8 anebo wíce s nitkami srostlými, dole žlazami 4 wausatými opatřených. Kwět *samičí* jediný dole na klasu pod samčími: okwětí 4dílné; čnělka dlauhá s bliznau štítowitau, 4laločnau. Tobolka 4kokusná; kokausky 2chlopně pukající, 1semenné.

S. rohatý. P. corniculata *Smith.* Sajor volubilis *Rumph* 1. *t.* 79. *f.* 2. Kmeny wětewnaté, točiwé, pnau se po stromech do wýšky; listy podlauhlosrdčité, 3″ dlauhé, 2″ široké, pilowané; hrozny nejjednodušší zdéli řapíku nebo málo delší; kwěty předrobné zelenawé; tobolky 4kokusné podobají se hwězdě 4pramenné;

kokausky wejčité, podlauhlé, smačknuté, na konci w zobánek prodlaužené. — Na Molukách. ♄.

Též we wlasti okolo domů se sází, protože listí s mlékem kokosowým přistrojené dáwají pokrm welmi chutný, což w tom řádu jest příklad neobyčejný.

www.libtool.com.cn

PETLINKA. TRAGIA. TRAGIE.

Květy jednodomé na společném hroznu jednoduchém. Květy *samčí* největší díl hroznu přikrywající: okwětí 3dílné. Tyčinky 3 nebo 2 prosté; nitky krátké. Květ *samičí* jediný dole na klasu: okwětí 5dílné. Čnělka 3dílná. Tobolka o 3 kokauscích 1pauzdrých, 1semenných.

P. obecná T. volubilis *Lin. Lam. t.* 751. *f.* 1. *T. alia Plum. ic. t.* 252. *f.* 2. Lodyha wyšší muže, rozdělená na wětwe střídawé, palčiwě štětinaté, oblé; listy střídawé, řapíkaté, wejčité nebo podlauhlé, dole srdčitě wyříznuté, štětinami palčiwými řídce obrostlé, ostré, pilowané, asi 1½″ dlauhé, ½″ široké; hrozny úžlabičkowé ojedinělé, nahoře samčím kwítím opatřené zelenawým, na tré klanym, 3mužným, prašníky žlutými, podepřené listencemi kopinatými; samičí kwět na každém hroznu jediný, nad wýnikem hroznu ze stopky wyniklý na stopečce delší hroznu nebo co on dlauhé, dole klaubnaté; tobolka o 3 kokauscich, štětinami tuhými obrostlých a dole tečkama znamenaných. — W Indii obojí na suchopařích wápnatých. Kwěte w červnu až do srpna. ♄.

Kořen prudký slaužÍ Negrům k počišťowání a pocení.

CHABARA. ALCHORNEA. ALKORNOKBAUM.

Květy dwaudomé, hrozněné. Květy *samčí*: okwětí 3—5dílné. Tyčinek 8—9, s nitkami nejkratšími dole srostlými. Květy *samičí*: Čnělka 2dílná. Tobolka o 2 kokauscích zbobulelých, 1semenných.

Ch. širolistá. H. latifolia *Swartz. Lam. t.* 998. *Düsold.* 14. *t.* 12. Strom 20střewičný; wětwe rownowážné; listy wejčité, zaubkowané, hladké, 2—3″ dlauhé, o polowičku užší, dolení wětší; řapíky dlauhé; hrozny samčí 6—10″ dlauhé, po 4—5 pobromadě, přímé, dobromady latu dělající; hrozny samičí delší, odwislé; okwětí 3—5zubé: tobolky zwící hrachu obyčejně o 2 kokauscich pokrytých. — Po wysokých wršich na Jamaice. 5.

Od ní přichází kůra *elkornok* nazwaná w kusech $1/_2'$ dlauhých, hnědých, proti suchotinám užitečná; jest hořká a trpká, pro weliké množstwí třísloviny a jakési pryskyřice.

Ubrusník. Mappa. Tafeltuchbaum.

www.libtool.com.cn

Kwěty dwaudomé, hrozněné. Kwěty *samičí*: okwětí 3dílné. Tyčinek (3—10,) dole srostlé. Prašníky 2pauzdré, dwojčatné. Kwěty *samičí*: Okwětí na 2—3 klané. Čnělka 2 — 3dílná, u wnitř pernatá. Tobolka 3kokusná.

U. pomaučený. M. tanaria *Adr. Juss.* Tanarius minor *Rumph* 3. *t.* 108. Ricinus tanarius *Lin.* Strůmek asi bezu černému podobný; rozhy střídné mnoho dřeně mají; listy střídawé, řapíčnaté, přiokrauhlé, štítowité, asi $1\,1/_2'$ dlauhé, $2'$ široké, wykrajowanozubaté, na rubu jakož i rozhy maučkau poprášené, siwé; hrozny složené úžlabičkowé; kwěty bělawé; plody čerwenawé, měkkoostenné; semena koriandru podobná. — Na Molukách podlé lesůw. Kwěte skoro pořád. 5.

Dřiwí měkké neužitečné, kůra k barwení na hnědo a proti zaplawici; weliké a pewné listy slaužĺ we wlastech na místo ubrusůw.

Oslep. Excoecaria. Blindenbaum.

Kwěty jedno nebo dwaudomé. Kwěty *samčí* na klasu wálcowitém, podepřené šupinau (listěnem). Okwětí žádné. Tyčinky 3 srostlé. Kwěty *samičí*: Okwětí 3lupenné, šupinowité. Čnělka 3dílná; blizny jednoduché. Tobolka o 3 kokauscích.

O. obecná. C. Agalocha *Lin.* Arbor excoecans *Rumph* 2. *t.* 79. 80. Strom nepatrný, ztočený, bakulatý, rozsedalý; wětwe pěkně wíjawé; listy hruškowým podobné, 4″ dlauhé, 2″ široké, wejčítopodlauhlé, zakončité, přípilowané; kwěty dwaudomé, samčí sedawé na klasech úžlabičkowých co stéblo tlustých, zelenawě žlutých; tyčinky 3 za šupinau; trwají tři měsíce; kwěty samičí na malých hroznech; plody drobné, modrawě zelené, pak zčerwenající a na slunci praskající. — W Indii wýchodní, na Amboině, Ceylonu. Kwěte w září až do února. 5.

Mléko wšech mléčnatých jest nejprudší a tudy nejjedowatější. Když při poražení jeho náhodau kapka toho mléka do oči stříkne, stane se náramná bolest, zánět a otok, anobrž i slepota. W štěrbinách kmenowých bywají krátké zmije, též welicí mrawenci, wosi a drobné wčely, u welikém množstwí, přece neštípají, ale lítají do uší

a do wlasův. Dříwí jeho jest neprawé aloesowé (lig. aloes spurium), *teda* slowe a od prawého kalambaku se liší. We dřewě blízko kůry a w nahých kořenech jest způsob pryskyřice, která toliko we stromech podlé moře rostaucích se nachází, kteréžto znějí twrdě. Jest 3—4 prsty tlusta, twrda, rezawa, tu a onde černa, olejnata; tedy hoří jako swíce a woní benzoem; tudiž se potřebuje co kadidlo, které ale po 5 letech wyčichne. Chuť má jako peluňka neb aloes; kalambak ale citronem. Kusy na wodě wzplýwající jsau špatny. Ostatní dříwí slauží k pálení. Mléka užiwají k počišťowání; olej ze dříwí wywařený proti raku. Jisté malé ryby jedí jeho owoce.

Střemchowec. Maprounia. Aegopricon.

Květy jednodomé. *Samčí:* klas wejcowitý. Pokrywka na tré klaná. Okwětí trubkowité, na tré klané. Tyčinka jediná s prašníkem o 3—4 lalocích. Květy *samičí* ojedinělé. Okwětí na tré klané. Čnělky 3, dole srostlé, rozewřené. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

S. brasilský. M. brasiliensis *A. St. Hill. pl. us. t.* 65. Keř 2—3′ wysoký; listy okrauhlowejčité; klasy 1″ dlauhé, wejcowité, ze samých květůw samčích složené, pod nimiž 2 samičí; okwětí 1‴ dlauhé. — W Brasilii. Kwěte w dubnu až do června. ♄.

Zwařeninu kořenowau pijí a klistérem wprawenau léčí špatné zažiwání.

Podřadí 1.

SKOČCOWITÉ. RICINEAE.

Skočec. Ricinus. Wunderbaum.

Květy na hroznech jednodomých; květy *samčí* hoření. Okwětí 3—5dílné; tyčinky srostlé w slaupec wětewnatý čili mnohobratré. Kwět *samičí:* Čnělka překratká nebo žádná; čnělky 3—2dílné, perowité. Tobolka ze 3 kokausků 1semenných.

Sk. obecný. R. communis *Lin.* Rostlina zelinná, lysá, w horkých končinách mnoholetá a třebas 20—30′ wysoká, u nás letní 4—9′ zwýší; lodyha přímá, oblá, dutá, nahoře wětewnatá a tu brázdowaná; listy střídawé, dlauze štítnatořapíkaté, dlanitě 7—8sečné: lalokůw podlauhlokopinatých, zakončitých, nestejně zubatopilowaných; řapíky oblé, duté, na hořením konci opatřené 1—2 žlázkama plochýma nebo miskowitýma a dole množšími menšími, dílem nožičkatými; palisty weliké, široko wej-

čité, mladý list zaobalující, prchavé; hrozny dříve konečné, pak boční, homolowité, dole přetržené, na hoření polowině nesaucí kwěty samčí, na dolejší ale samičí: tyčinky prwních w každém okwětí na swazky mnohé křowité, rozwětwené, srostlé; waječník posledních obyčejně obrostlý štětinami žídlowitými přitlačenými měkkými; tobolka obyčejně ježatá kolci odstálými, zwící třešně: semena ploskonaddutá, wejcowitá, popelawě a hnědě nebo ze žluta hnědě mramorowaná. — W Indii východní a Africe severné, w Ewropě jižné a prostřední často se sází. Kwěte u nás w červnu až do října. ☉.

Jest několikero odrodkůw, jež někteří za obzwláštní rody mají: α) *bílý*; letní zelený, siwau maučkau poprášený, Ki Avanacu *Rheed.* 2. *t.* 32. Ricinus vulgaris *Blak. t.* 148. *R.* communis *Lin. Plenk t.* 690. Skočec větší *Mat. Háj.* 396. — *Wel.* 436. β) *bledlý*; letní červený, siwě poprášený. R. lividus *Jacq. rar.* 1. *t.* 196. *Reichenb. hort.* 2. *t.* 158. γ) *zelený*; lodyha dřewnatá, tlustá, zelená. R. viridis *Willd. hort.* t. 49. δ) *africký*; dřewnatý, červený, hladký. R. africanus *Willd. Reichenb. hort.* 2. t. 155. Tobolky wíce méně wětších nebo menších kolcůw, anobrž i bywají bezbranné.

Od dáwna rostlina známá a ozdobau našich zahrad. Mléko není leptawé jako jiných těřádowých. W Indii jmenowitě se sází u welikém množstwí na role, kdežto ani cukrowá třtina ani reyže se nedaří, pro semeno, jež we slunci z tobolek praskotem daleko široko se rozskakuje; tudiž tobolky před auplným dozráním se česají a na rohožkách se suší. Potřebují se ale w lékařstwí k počišťowání (semina catapuciae majoris.) K témuž konci dobywají z nich olej (Oleum Ricini s. Castoris) žlutawý, líhem rozpustitelný, čímž od jiných se liší, jehož také užiwají ku swícení, ano i k zakonopení korábůw; listy přiložené na prsa zahánějí mléko. Kořen w lékařstwí užiwají. Do listů zaobalují opium. Na odrodcích křowitých přebywá housenka (Phalaena cynthia), jež přede hrubé hedwábí, *arindi* zwané.

Kahuch. Siphonia. Cautschukbaum.

Kwěty jednodomé na klasech. Okwětí na patero klané, zwonkowité. Kwět *samčí* na klasech dole: tyčinek 5 s nitkami w slaupec srostlými. Kwěty *samičí* na klasech nahoře. Čnělka žádná; blizny 3. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

K. obecný. S. Cahuchu *Rich. Lam. t.* 790. S. guianensis *Ad. Juss. euph. t.* 12. Hevea gujanensis *Aubl. t.* 335. Jatropha elastica *Lin. Plenk t.* 692. Strom 50—60′ wysoký; kmen 2 ½′ tlustý; dřiwí bílé, málo pewné; kůra tlustá, šerá nebo náryšawá; wětwe rozkládají se wšamo; rozhy na konci nesau listy roztraušené, přiblížené, dlauhořapíkaté, trojčatné: lístky klínowitě obwejčité, nejcelejší, lysé, na rubu šediwé, tlusté, kožowité, 3—4″ dlauhé, 2″ široké; kwěty drobné, hrozněné,

a w laty rozpostawené, konečné, na nichž na hoře sedí ojedinělé kwěty samičí, dolejí ale přehojné samčí; okwětí zwonkowité, na 4 klané; tyčinek 5 jednobratrých; čnělky 3 sedawé wykrojené; tobolka wejcowitá 3kukusná, mající pod wrstwau wněšnau suchau wlaknatau chlopně přetwrdé, dřewnaté. — We hwozdech Guianských a Brasilských. 5.

www.tinhol.com.cn

Celý strom jest plný mléka prudkého, které z poraněných dílůw (kůry a dřiwí) se prýští, jež pilně zbírají; k tomu cíli na příč kůru dole naříznau, pak ji napárají od hora dolů a po stranách, mísa wytíkajíc do nějaké nádoby hustne, zpryskyřicowatí, zpružnatí a zčerwená. Pak natírá se prstem na kadluby hliněné držadlem dřewěným opatřené, a otáčí se w kauři hustém; když prwní wrstwa zežlutne a nelípne, natře se druhá a. t. d. Čím tenší wrstwy, tím zpružnější jsau. Potom wšecko se usuší na ohni, kadlub hliněný se rozdrobí a wytřese wen. Tak shotowují láhwe, boty, střewice, stříkačky. Pryskyřice ta znamenitá, *kaučuk* čili *klé zpružné* (Gummi elasticum) nazwané ani líhem ani wodau se nerozpauští. Jinde se potřebowal toliko k wymazání tužky, nyní ale naučili se z něho dělati rozdílné nářadí, obuwláště hojické, a co jej umějí rozpauštěti, dělají z něho nepromočné tkaniny. Ten strom ale není jediným, jenž zpružné klí poskytuje. Jádro lahodné jedí wylaupnuwše z něho kel, který násilně na stolici žene.

Dáwiwec. Jatropha. Brechnuss.

Kwěty jednodomé. Okwětí někdy dwojnásobné: wněšné (kalich) 5dílné; wnitřní (koruna) 5dílné, barwené, přínálewkowité. Tyčinek 10 anebo méně jednobratrých, dole obklíčených žlázkami anebo terčem. Čnělky 3, na dwé klané. Tobolka o 3 kokausoích 1semenných.

D. eliptičný. J. elliptica *Mart. mat. B.* Raiz de Tiba. Bylina dřewnatá; listy sedawé, ostře eliptičné, žláznatozubaté, 6″ dlauhé, 3″ široké; palisty wětewnaté; kwěty wrcholičené, bělawé, 8mužné; tobolky zakulatělowejčité, hnědé, 6hrané. — W Brasilii podlé křowišť.

Kořen počišťuje horem a dolem, potřebuje se proti zimnicem, wodnatelnosti a uškrtnutí hadímu.

D. černý. J. Curcas. *Lin. Jacq. h. vind. t.* 63. Mundy. Guaco. Keř zwýší smokwoně (6—12′), naplněný mlékem ostrým, swraskawým, jedowatě a mámiwě zápachajícím; kmen rozděluje se na dlauhé wětwe; listy roztraušené, srdčité, mělce 5laločné nebo 5rohé nebo nejcelejší: laloky nejcelejší, krátce zakončité, lesklé, po žilách na rubu pýřité, ostatně lysé, 6″ dlauhé a skoro taktéž široké; řapíky alespoň co list sám dlauhé; kwěty drobné, mnohočíselné, stopečnaté, na wrcholících aužlabíčkowých anebo bočních; tobolka wejcowitá, zwící

malého ořechu, žlutá, pak červená, pod korau tlustau kožowitau mající pauzdra bílá, dřewnatá, 2chlopná o 1 semeně bobowitém. — W Indii západní a Americe jižné podlé potokůw a řek; w Indii wýchodní se sází. Kwěte skoro pořád. ♄.

Semena zasladlá násilně počišťují horem a dolem, anobrž i sart přiwodí, protož opatrně náleží jich užíwati; taktéž působí olej z nich wytlačený. *Pison* poručí semena w tuhawkách zastaralých po 4—5 kusech zralých, oloupaných, maličko upražených a u wíně močených. Ta moc ale swé místo má we kli, který když byl wyňat, jádro může se bez úrazu jísti, jsauc chutí ořechům wlaským podobné. Wytlačuje se z nich olej k pálení; též jím natírají auty nastydlé, k rozehnání otokůw a nadýmání.

D. hnidošolistý. J. gossypifolia *Lin. Bot. reg. t.* 746 Ricinus minor *Sloan.* 1. *t.* 84. R. americanus *Comm hort.* 1. *t.* . Keř 3—4střewičný, wětwe přímé, lysé; rozhy pýřité nebo aksamitnaté; listy okrauhlé, srdčité, wykrojené, 5laloké: lalokůw wejčitých, zakončitých, pilowaných zubami žlázkau ukončenými, na líci pýřitoaksamitnaté, na rubu aksamitnaté, bělawé; řapíky zdélí listu (3″ dlauhé) pýřité a obrostlé štětinami řídkými, jednoduchými nebo wětewnatými, pýřitými a na koncích žlázku okrauhlau nesaucími; kwěty samčí na wrcholíku konečné; okwětí wněšné na patero klané, uštůw kopinatých, ostrých pýřitých, brwitých; okwětí wnitřní na patero klané, růžowé: uštůw zaokrauhlých, rozložených; medník z 5 žlázek drobných; tyčinek 10; kwěty samičí dole na témže wrcholíku w počtu mnohem menším; okwětí obojí jako samčí; waječník zakulatělý; čnělky 3 sochaté; blizny jednoduché; tobolka zakulatělá, wněšná wrstwa pýřitá, swraskalá; semena 3, w pauzdrách ojedinělá. — W Americe jižné. Kwěte w kwětnu až do srpna. ♄.

Zemkowé potřebují zwařeniny z listůw k proprawení tuhawky.

D. mnohosečný. J. multifida *Lin Salisb. par. t.* 91. Manihot *Dill. elt. t.* 173 *f.* 213. Keř 8—10′ wysoký: plný šťáwy lepké, prozračité, ostré a hořké; listy weliké, 1″ dlauhé, 2″ široké, 9—12 dlanitodělené: lalokůw protisečných, klínowitých, lysé na rubu násiwé; palisty štětinowitomnohodílné; kwěty dost pěkné, šarlatowé, rozwité růžowé, na wrcholících okolíkowitých; tobolky příhruškowité, zwící ořechu. — W Americe jižné, na Antilách ozdobau w zahradách.

Před časy semena (Nuces purgantes, Behen magnum) Španielowé potřebowali k počištowání; dali jim ale wýhost pro násilné působení. Jediné semeno prý k tomu postačuje. Užíwala se w másle nebo w políwce anebo s mandlemi sladkými w emulsii. Olej pilým

zwaný, též počišťuje; 10 nebo 12 listův snědčných w salátu nebo uwařených s kuřetem počišťuje bez hryzení a oškliwosti.

D. žláznatý. J. glandulosa *Vahl.* Croton villosum *Forsk.* Malý keř s kmenem rozloženým, wětewnatým, huňatým, 2—3′ dlauhým; listy huňaté, ledwinité, o 5 lalocích zaokrauhlých, zaubkowanožláznatých; řapíky huňaté, a w úžlabíčku opatřené žlazami sedawými; kwěty žluté. — Na místech wlhkých, hlinatých w Arabii.

Z kůry prýští se šťáwa ostrá, skoro mlékowitá. Mladé rozky přikládají na nežity, aby změkly a nebolely.

Manihot. Janipha. Cassavestrauch.

Kwěty jednodomné. Okwětí jednoduché 5dílné. Kwěty *samčí:* tyčinky připrosté, wyniklé z kraje terče dužnatého. Kwěty *samičí:* blizny 3, mnoholaločné, chobotnaté, sedawé. Tobolky o 3 kokauscích 2chlopných, 1semenných.

M. obecný. J. Manihot *Kunth.* Manihot utilissima *Pohl. t.* 24. Jatropha Manihot *Lin. Tuss.* 3. *t.* 1. M. theveti *Mer. sur.* 4. *f.* 1. 5. Keř 6—8′ wysoký, wijawý, lysý, kruchowětwý, dřewnatý; kořen sestáwá ze swazků bulew (3—8) homolowitých, dužnatých, asi 1—2′ dlauhých a co rameno tlustých; rozhy hustolisté, oblé, lysé; listy střídawé, řapíkaté, dlanitě 5—7dílné: lalokův kopinatých, někdy čárkowitokopinatých, ostrých, nejcelejších, 5—6″ dlauhých, na líci tmawě zelených, na rubu siwých, nejlysejších; řapíky dolení delší listu, hoření přístejně dlauhé, lysé; listeny šídlowité, prchawé; kwěty na hroznech běwných, složených, se stopkau kratší řapíku; okwětí červenawé nebo bledě žluté; waječník kulowatý; blizny 3, přísedawé, na dwé klané; tobolka zakulatělá, lysá, příswraskalá, ze 3 kokausků, w nichžto w každém semeno lesklé, šedé, jako skočcowé. — Původně w jižné Americe, nyní ale sází se z Floridy až do Magelanska; též přesazen do Afriky a do Asie. Kwěte skoro pořád. ♃.

Rozeznáwá se weliké množstwí odrodkův co do welikosti bulew, barwy rozeh a kwětův, a podlé množstwí škrobu z bulew dobytého. Zdá se, že předek drží odrodky červené nebo fialowé, ježto jsau i nejobecnější. Wnitřek bulew jest wždycky přeběl a naplněn mlékem přehojným, jedowatosti pronikawé, wařením a kwašením mizející. Mléko to podobaje se mandlowému moří, bywši požřeno anebo do ran napuštěno. Lidský ale rozum uměl kořen tak zhaubný proměniti w potrawu zdrawau a sporau, takže o něm žijí celí národowé, jako u nás o zemácích. Když nastal čas klizení, wykopají kořeny červenawé, uřízuau je, oškrabau wnější slupku a omyjí

je. Zemkové američtí druhdy bulwy roztírali na žernowech draslawých, z láwy udělaných. Nyní mají k tomu kolo asi 4—5′ w průměru weliké, na laukoti pobité hřeby majícími hlawiznu čtyrhranau, ostrau, anebo mají k tomu 2—3 hřídele dřewěné, proti sobě se otáčející, po wrchu též pobité takowými hřeby. Při tom náleží přihlížeti, aby bulwy co nejlépe byly rozdrobeny. Strauhaniny tak nabyté nasypají do pytlů přízených, anebo z kůry udělaných a wytlačí je lisem silným co možná dobře. Co zbylo (pokrutiny), slowe *kasáwa*, jenž usušená dlauhý čas se drží, obyčejně ale dwojí práci se podrobuje.

Prwní těchto prací jest a spolu nejjednodušší, že dělají z kasáwy mauku, *kasáwowau*, *manihotowau*, *kuák*. K tomu cíli dají kasáwu na pánew měděnau, asi 4′ dlauhau, 7—8″ hlubokau, a ohněm prudkým a stejným ji suší, pořád míchajíce. Tau prací promění se kasáwa w drobky, docela wyschne a poněkud se zabarwí. Když wydává zápach a ryšawí, jest práce zkončena. Tenkrát oheň se umenší, a kasáwa rychle se wybírá lopatkau, a rozhrne se po lektuži, aby wystydla. Tak se může do beček nacpati a schowati, jelikož ještě po 15—20 letech jest dobrá, bylali ochráněna před wlhkem. Přidáwají ji do poléwek, waříce maso nebo ryby, buď do mléka, buď, jak to Negrowé dělají, do pauhé wody s troškau soli. Nejsilnější člowěk nasytí se $^1/_2$ librau za den.

Obyčejně ale dělají z ní tak nazwaný *chléb kasáwowý* čili *kasáwu* wlastně. K tomu cíli nasypau na železný plech wrstwu kasáwy na 2 prsty tlustau a dřewěnau lopatkau wšude stejně ji stlačí a położiwše to na třínožku, rozdělají mírný oheň. Jelikož zrna kasáwowá se spekau, nabudau twaru placky, kterau obrátiti náleží, aby i na druhé straně se upekla. Nyní s plechu wzatá, dá se wystydauti. Pak welmi kruchá a rozdrolitelná jsauc, může se jísti bez soli co chléb anebo s masem, rybami, owocem a d.

Čím kasáwa drobnější, tím jest lahodnější a křehčí; chutnější jest, když pražením zčerwenala. Mauka kasáwowá dopola smíchaná se pšeničnau dáwá chléb bělejší a chutnější nežli z pauhé pšenice. Z kasáwy dělají tak nazwaný *langon*, močíce ji trochu u wodě studené a nwrhnauce ji pak do wřelé, potom ji rozmíchají na těsto nebo na kaši, o níž otroci černochowé obyčejně jsau živi; jest to potrawa lehká a zdrawá. Dáli se do langonu cukru anebo melasy, slowe *matelé*, jež dáwají nemocným Negrům.

Ze láwy z bulew manihotowých wytlačené sráží se mauka předrobná a bělostná, již potřebují ku škrobení plátna, a *maussache tipioka* čili *cipika* nazywají. Z té dělají tenčké placky se solí pekauce je w listy bananowé zaobalené w peci; placičky ty jsau welmi lahodné a co sníh bílé. Dělají z ní také pudr, který prý časem nažírá wlasy. Též jí užíwají na místo mauky.

Galibowé dělají z manihotu několikero nápojů. *Viku* jest nápoj příjemný, kyselý a spolu i živící, jejž dělají nechajíce kwasiti kaši z kasáwy, patat rozstrauhaných a wody; obyčejně cukr do něho přidáwají. *Kachiri* po chuti podobné hrušťáku, dělají waříce u wodě kachíri, odrodek manihotowý, několik patat, často trochu láwy ze třtiny cukrowé a nechajíce wšecko asi 48 hodin kwasiti. Ten nápoj opijí, mírně pit ale otwírá a žene na moč. *Paja* wínu podobný nápoj dělá se též z kasáwy čerstwě upražené, a patat rozdrobených, s wodau smíchaných a nechá se půl dne kwasiti. *Wuapaja* konečně nápoj předešlému podobný jako jabčák řídký, ošklíwost obzwlášť, čím starší tím opijiwější.

Šťáva z bulew manihotowých wytlačená jest jed krutý, po několika minutách smrtící. Indowé prý od Španielůw stříkání ji se otrawowali. Jed ten útrob nezapaluje; působí přímo w nerwy. Nicméně zwařený přidáwá se do některých jídel, anebo slauží k zachowání masa před hnitím na několik neděl. Listy manihotowé rozsekané a s olejem uwařené jedí prý jako špenát w obojí Indii. Bulwy nastrauhané slauží k hojení wředůw.

M. mírný. J. Aipi. Manihot Aipi *Pohl.* 1. *t.* 23. Jatropha Manihot *Lin.* Kořen jako předešlého červenawý, ale plný šťáwy mírné, nejedowaté; peň zwýší 6′, přímý, přiwětwitý, oblý, brázdowanaunký, opadalými listy šrámatý, lysý, dole nahnědle červený, na konci růžowý, někdy žlutawý nebo šediwý; wětwe přisochaté, přímé; listy obdálné, na konci rozeh směstnané, podepřené řapíky 5caulowými, oblými, příbrázditými, červenawými, dlanitě 5dílné, pořídku 3dílné, lysé, na líci černawě zelené, na rubu bělawé a jinowataunké, růžowožilé: lalokůw $5^1/_2$″ dlauhých, $1^1/_4$″ širokých, wněšných $3^1/_2$″ dlauhých, 1″ širokých a rozewřených, wšech kopinatých, zakončitých, dole zaužených, celých; palisty kopinaté, zakončité, červenawé; hrozny krátké, úžlabíčkowé, chudokwěté; kwěty krátce stopkaté, samičí mají delší stopečky; listeny čárkowité, zakončité, drobné; kwěty odwislé, špinawě žluté. — W Brasilii, kdežto, jakož i w Americe meziobratníkowé celé, obyčejně se sází. Kwěte skoro pořád. ♄.

Sázením zplozeno mnoho odrodkůw, jejichž kořen jako předešlého se potřebuje; jelikož nemá šťáwy hořké a jedowaté, není třeba naduwedeného připrawowání k odstranění toho zhaubného prwku. Semena též násilně počišťují.

M. chobotnatý. J. Loefflingii *B et Kunth* M. Janipha *Pohl.* Jatropha carthaginiensis *Jacq. am. t.* 162. *f.* 1. — *h. Vind.* 8. *t.* 77. J. Janipha *Lin.* Keř 6—20′ zwýší, lysý, we wšech dílech plný šťáwy co woda čisté, přílesskawé, jako listy ořešákowé zapáchající; kořen má swazek bulew; listy weliké, pěkné, na řapík 6″ dlauhém, srdčité, 5dílné, lysé: lalokůw zakončitých, wnějších obyčejně celých, tří wnitřních hauslowitých čili po straně hlubokým chobotem wyříznutých; hrozny stopkaté, řídké, obyčejně w rozpořích; kwěty zelenawé, žlutě a hnědě strakaté; kalich zwonkowitý; ústůw wejčitokopinatých, ostrých, 2 wnějších s brázdama 2, wnitřních se 3; žláza štítowitá, 10pramenná; tyčinky tlustaunké, 5 wnějších, dwakrát delších; kwěty samičí na tyčinkách 10 neplodných; plod zakulatělý, wice 6″ tlustý, zelený, s brázdami 6, přílesklými; semena popelawá. — W Americe jižné. ♄.

Bulwy u wnitř vláknaté slowau *kasáwa sladká*, a jedí se pečené. Semena mají wlastnost předešlých.

Phelaus. Chidoscolus. Brennfrucht.

Kwěty jednodomé, skoro okoličené. Kalich na patero klany, barweny. Tyčinek 10, wnitřní srostlé, wněšné náprosté, 5 žlazami oblíčené. Čnělek 3—5, na dwé klaných. Blizny mnohokráte klané. Tobolka o 3 kokauscích, žahadlitých.

P. pětilaloký. C. quinquelobus *Pohl.* Jatropha urens *Lin. Jacq. h. vind.* 1. *t.* 21. Keř 3—5′ zwýší; kořen tlustý, dužnatý, kmen 1—3″ tlustý, dřewnatý, jehož mnohé wětwe, ještě wíce ale listy, kwěty a plody obrostlé žahadly hustými, dlauhými, bělawými nebo nahnědlými; řapíky 6—7″ dlauhé; listy srdčité, až do prostřed 5laloké, jiné toliko 3laloké; lalokůw wejčitých, zakončitých, pilowaných, brwitých, jichžto wněšné kratší wnitřních; kwěty bilé, konečné, na hroznech přiwrcholíkowitých, řídkých, wětewnatých; kalich samčí přířepicowitý, na patero klany, samičí 5dílný: uštůw wejčitých, rozložených anebo podhnutých; tobolka kulowato3boká. W Americe jižné a na Antilách. Kwěte skoro pořád. ♄.

Wětwe působí wně w kůži čili prhlí jako nejprudší žáhawka čili prhlawka, a tudyž slauží w lékařstwí na místo zpryskadla, jelikož každé dotknutí působí puchýře. Semena a ještě wíce šťáwa mlékowitá z kmenu násilně žene na stolici.

Wratislun. Crozophora. Kreisamkraut.

Kwěty na hroznech 1domé. Kwěty *samčí:* okwětí dwojnásobné: wněšné 5dílné, wnitřní 5lupenné. Tyčinek 5, dole jednobratrých. Kwěty *samičí:* Okwětí jednoduché, 10dílné. Čnělky 3, na dwé klané. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

W. obecná. C. tinctoria *Ad. Juss.* Croton tinctorium *Lin. Plenk t.* 687. Heliotropium minus *Clus.* 2. *t.* 47. Otočník menší *Mat. Wel.* 449. Tournesol. Kořen letní, jednoduchý, twrdý, kolmownikající; lodyha wětewnatá, asi 1′ dlauhá, obilá, plsnatá chlupy hwězdowitými, dole olysnjící; listy střídawé, řapíkaté, wejčité nebo skoro kosočtwerečné, podlé žeber řasnaté, po kraji řeřabaté, hustě plsnaté chlupami hwězdowitými, drobnějšími a wětšími powrchními a tau plstí bělawé; řapíky delší listu; kwěty samčí drobné, sedawé, konečné, na krátkých hroznech rozpostawené; okwětí wněšné hwězdnatoplsnaté, uštůw kopinatých; okwětí wnitřní lu-

penův kopinatých; tyčinek 8, jednobratrých; květy samičí dole pod samčími umístěné, dlouhostopkaté; okvětí jako samičí vněšné; tobolka na dlouhé stopce (kratší řapíku) odwislá, černá, posetá šupinami štítowitými, po kraji zaubkowanými, bílými, ze 3 kokausků 1semenných, složená; semena vejčitá, pod slupičkau šedau černá, bradawičkowaná, dole wykrojená. — Na polích w Italii a Francii nejjižnější. Květe w červnu a lipnu. ☉.

Ze šťávy dělá se *turnesol*. W Languedoku sbírají měsíce srpna nezralé plody, též i hrozny květenství, na mlýnu, olejnému podobném, rozmačkají, a kaši na lisu wytlačují; šťáva z nich wydaná jest pěkně zelená, na wzduchu brzo modrající. Do té namáčejí kausky plátna a rozwěšují na ploty, aby uschly. Nyní wsypají 6 liber nehašeného wápna do kamenné nádrže a lijí je močem; pak rozloží na nádrž dřewěné hůlky a na ty plátěnka, aby zwlhly parau wystupující. Pak je usuší, opět do šťávy namočí a usušené rozešlau. Tyto slowau *turnesol en drapeau*. Hollandané je kupují, a ještě nedáwno se domnímali, že z nich dělají lakmus, který z rocely a lišejníka we Francauzích rostaucího dobývají. Skotowé též s drasłem, močem, wápnem kaši, již nechají kwasiti, načež z ní tworí cuticky. Turnesol slauží k barwení cukrowí, huspenin, sosolek, a co skumadlo na kyseliny, jimiž červená. Hlawně ale jím barwí hrubé plátno a papír na cukr; barwa ale není stálá. Hadříčky turnesolem barwené, z Benátek přiwážené, modré nebo červené, slowau *pezette*.

Ladeł. Croton. Croton.

Květy na hroznech 1domé. Květy *samčí*: Okwětí dwojnásobné, wněšné 5dílné, wnitřní 5lupenné, s tolika žlázkami střídající se. Květy *samičí*: Okwětí jednoduché. Čnělky 3, na dwé neb mnohokráte klané. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

L. auzkolistý. C. Cascarilla *Lin.* Ricinoides elaeagnifolia *Catesb.* 2. *t.* 46. *Plum. ic.* 240 *f.* 1. Keř zwýší 4—6', s kmenem krátkým, tlustým, wysílajícím mnoho wětwí a rozeh šediwých, wonných; listy střídawé, řapíkaté, zwící mandlowých, čárkowitokopinaté, tupé, nejcelejší, na rubu plsnatowlnaté, dole 3žlazé; květy jednodomé, na klasech konečných, samčí nahoře s okwětím wnitřním bílým a s 12—15 tyčinkami; tobolka zwící hrachu, šediwá; semena černá. — We Floridě wýchodní a na Ostrowech bahamských, kdežto prostranné wysuchy přikrywá. Květe w červnu až do srpna. ħ.

Celá rostlina woní silně a potřebuje se w kapelích a k obkládání; list její pije se co čaj. Nedáwá ale kůru kascharilowau, jak se jindá domnímali.

L. čárkolistý. C. linearis *Jacq. am.* 162. *f.* 4. — *ict. t.* 263. *f.* 80. Keř přímý, 4střewičný; rozhy oblé,

přípalčnaté, že žluta bělawé; listy čárkowité, tupé, hrotité, nejcelejší, na líci zelené, na rubu lesklé, běloplstnaté a dole dwojžlazé; řapík krátký, palistoma tuhautkyma opatřený; kwěty dwojdomé, klasené. — W Indii západní. ħ.

Celý ten keř jest kořenný a potřebuje se jako předešlý.

L. balsamonosný. C. balsamifer *Lin. Jacq. am. t.* 162. *f.* 3. Keř welmi wonný, jehož kmeny 3—4′ wysoké; rozhy rozewřené, plstnaté; žlutawě bílé; listy drobné, mnohočíselné, wejčitokopinaté, zakončité, na rubu že žlutawa bílé, plstnaté, střídawé, řapíkaté; dole na rubu s 2 welikyma žlazama; klasy konečné w rozpořách rozhowých; tobolka plstí náryšawatí přikrytá. — Po wyšuchách na Martinice a Karakasu. ħ.

Z listí a rozeh poraněných prýští se žlťawa nahustlá, žlutawá skoro hnědá, balsamná, libowonná, ježto prý dobře hojí rány; Martiničané s lihem z listí připalují lihowatinu oblíbenau, *eau de. merveilles.*

L. počišťowací. C. Tiglium *Lin. Düsseld.* 11. *t.* 21, Granum moluccum *Rumph* 4. *t.* 42. Cadel avanacu *Rheed.* 2. *t.* 33. Strůmek 15—20′ zwýší, ramena žtlaušťí; s nemnohými wětwemi; rozhy lysé; listy wejčitopodlauhlé, zakončité, pilowané, 5žilé, lysé, 5″ dlauhé, 2½″ široké; dole žlázkama opatřené; hrozny konečné, složené z kwětůw žlutawě bílých; tobolky lysé, zwící ořechu liskowého, o 3 kokauscích, jichžto každý obsahuje semeno wejčitopodlauhowaté, lesklé, majíci pod slupkau tenkau jádro bílé, olejnaté, ostré, palčiwé, hnusné. — W Indii wýchodní na skalách a suchopařích; na Malabaru, Ceylonu a Molukách se sází k lékařským koncům. Kwete pořád. 5.

Celá rostlina jest prudší než pepř, takže ústa po ní otékají a několik dní bolí; zpolknutí se jí malička částka, cítí se pálení po všech střewách. Před časy semena po celé Indii k počišťowání se potřebowala, dnes i do Ewropy k témuž cíli přinášela (Grana tiglii, s. moluccu), nyní w Ewropě dáwá se přednost oleji ostrému (tigliowému, Oleum crotonis). Dwě semena postačují k počištění, 4 jsau už škodlivá. Aučinek prý toliko we kli leží, jak to i u jiných tohoto řádu rostlin se nasktuje. Též stroucením tím chytají ryby; střílí se wětew jeho pod skálu we wodě, brzo ryby a raci na polo lekří wyplawau.

L. pawana. C. Pavana *Hamilt. trans. lin.* 24. 253. (Isis 1826). Stromowitý; listy wejčité, zakončité; pilowané, přítrojžilé, lysé; řapík na konci dwojžlazý; hrozny příkonečné; tobolky mrtnaté; semena w poměru s kokausky drobná. — W Birmansku, na Molukách. 5.

Od toho kře potřebují se semena a olej z nich vytlačený, také též jako předešlého jmenované a potřebované. Kořen jeho, *pareira* nebo *pareira* nazvaný, mírněji působí.

L. kaskarila. C. Eluteria *Swartz. Düsseld.* 18. *t.* 24. Mali folio arbor *Sloan.* 2. *t.* 174. *f.* 2. Strom křovitý, 20—30′ vysoký, co stehno tlustý; kůra bílá, u vnitř hnědá; rozhy přímé, smáčknuté, náhnědé; listy střídavé, hruškovým podobné, vejčitoeliptičné, ostrauké, nejcelejší, na líci roztroušeně, na rubu hustě šupinkami hvězdovitými, třpytivými pokryté, 3″ dlauhé, 2″ široké; květy drobné, bílé, na hroznech klasatých, úžlabíčkových; tyčinek 10—12; tobolky zvíci hrachu. — W Indii západní. Kwěte w srpnu a září. ♄.

Od něho pochází kůra *kaskarilová* (Cortex Cascarillae), jenž k nám přichází w kusech červenavě hnědých, kořenných a hořkých, obsahujících silici a pryskyřici: co lék silný dráždící se potřebuje.

L. lesklý. C. nitens *Swartz.* C. syringaefolius et argyrophyllus *B. et Kunth.* Listy přísrdčitovejčité, zakončité, celé, na líci lysé, lesklé, na rubu drobnými šupinkami, u prostřed tečkau prozračnau a prowrtanau opatřenými přikryté a lesklé; hrozny úžlabíčkowé, přímé, listu kratší. — Na Jamaice a w Americe jižné.

Též od něho přichází kůra kaskarilová.

L. pachina. C. Pseudochina *Schide. Düsseld. suppl.* 5. *t.* 9. Stromek s větvemi odstálými, bledě popelavými; rozhy hustě luptaté; listy 2½—4″ dlauhé, 1½—3″ široké, vejčité nebo slabě srdčité, tupě zakončité, přícelé nebo přívykrajované, na rubu stříbrně luptaté; hrozny 1—1½″ dlauhé, mnohokvěté, konečné nebo úžlabíčkové, na dolením dílu mající málo květův samičích korunatých; kalich uštův vejčitých, tupavrkých; plátky zdělí kalichu, vaječné, bílé, wně též luptaté, u vnitř slabě chlupaté, po kraji brwité, tyčinek 10; ončky 3, mnohodílné; tobolka zakulatěla, asi 1″ veliká, luptatá; semena vaječná, černě a žlutě strakatá. — W Mexiku. Kwěte w lipnu. ♃.

Jeho kůra, *kopalke* (Cortex Copalke) zwaná, přiwáží se k nám w kusech 1′ dlauhých, swinutých, pod pokožkau korkowitých žlutawě popelawých, neprawidelně brázdnatých, u vnitř špinawě rezawých, zápachu slabě kořenného, chuti příjemně hořké, asi jako kůra kaskarilowá, pak štiplawé jako pertrámowá. Obsahuje též silici.

L. dračíkrew. C. Draco *Schlecht.* Strom, jehož wšichni dílowé, alespoň z mládí, přikryti jsau plsti, složenau z chlupův hwězdowitých, přiluptowitých, dlauhých, řídkých, snadně setřitelných; listy srdčitovejčité, zakončité, nestejně chobotnatozubaté nebo přícelé, bílé, u

zpodiny 2žlazé, na líci zelené, na rubu žlutavě zelené, 6—9″ dlouhé, 4½—7″ široké ano i větší; řapíky taktéž dlouhé, na konci mající 2 žlázy, jež jako listowé jsau ukryty pod plstí; hrozny ocasowité, konečné, později úžlabíčkowé, 1—2″ dlouhé, z řídkých klubek složené, w jejichžto prostředku květy samičí ojedinělé; listeny kopinaté, ostré, střechowité, drobné, prchawé; kalich uštův podlauhlých, tupaunkých; tyčinek 20—24; čnělky 3, až dolů 2dílné. — W Mexiku. Kwěte w únoru. 5.

Plný jest šťávy co krew červené, která zkřehnauc, dává způsob *dračí krwe*.

L. hibiskolistý. C. hibiscifolius *H. B. et Kunth.* Strom welmi podobný předešlému; listy ale má 1′ dlauhé, 10—12″ široké, wejčité, dole hlubocc srdčité, rozdělené na lalokův 5, hrubě a chobotnatě zubatých, přizakončitých, hustě a šedě plsťnatých. — W Kolumbii. 5.

L. krwaronný. C. sanguifluus *H. B. et Kunth.* Též podobný strom na 50′ wysoký; rozhy přílysé; listy wejčité, 3laloké, 1½′ dlauhé, blanowité, na líci lysé, na rubu hwězdowitě šedochlupaté, se žlazama patrnýma; klasy konečné, pak úžlabíčkowé, štíhlé, 4″ dlauhé; kalichy wně bělawě plsťnaté: uštův wejčitých, tupých, co plátky podlauhlé, hnnatobrwité dlauhých. — Nad Maraňhonem.

Ten a předešlý též dávají způsob dračí krwe.

Obojan. Codiaeum. Codichostrauch.

Květy jednodomé. Květy *samčí:* Okwětí dwojnásobné: wnějšné, 5dílné, wnitřní šlupenné, barwené, s tolikéž žlázkami střídawé. Květy *samičí:* Okwětí jednoduché, na patero klané. Čnělky 3, jednoduché. Tobolka 3kokusná.

O. peřestý. C. chrysosticton *Rumph* 4. *t.* 25. C. variegatum *Oken.* Croton variegatum *Lin.* Tsjere maram *Rheed.* 6. *t.* 61. Keř asi sáhowý, překrásný, oleandru podobný; listy řapíkaté, kopinaté, na píď dlauhé, 2″ široké, nejcelejší, lysé, zelené, ryze skwrnaté, starší wice zelené, mladé zase wice ryzé, takže z daleka wyhlíží, jakoby poset byl zlatým kwítím; květy drobné, bělawé, na hroznech píďowých, konečných; tobolky černé, zwící hrachu; semena jako jadérka winěnkowá. — Na Molukách, w Indii wýchodní, Kočinčíně, Žapanu. Kwěte w červnu až do září. ♄.

Jsau odrodky s listím červeně a černě peřestým. Hlawně se potřebuje k ozdobení dweří a sednic při swatbách a rozdílných sla-

www.libtool.com.cn

mnostech; též pletau z nich věnce a nosí rozhy w rukau jako u nás rosmarinu při rozdílných příležitostech k. p. při pohřbu swobodného lidu. Pošleli kdo rozhu z něho někomu, znamená to, že brzo jej nawštíwí.

Obšarka. Rottlera. Rottlère.

Kwěty 1—2domé, na hroznech anebo klasech. Okwětí jednoduché, 3dílné. Tyčinky nitek nahoře rozšířených, dole připrostých. Čnělka 2—3dílná, u waitř pernatá. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

O. barwířská. R. tinctoria *Roxb. t.* 168. Ponnagam *Rheed.* 5. *t.* 21. Strom štihlý, 20—30′ zwýši; listy eliptičnopodlauhlé, obauk ztenčené, nejcelejší, dole 2žlazé, na rubu pýřité, 6″ dlauhé, 3″ široké; kwěty drobné, zelenawé, hrozněné, dwojdomé, — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. 5.

Tobolky jsau maukau červenau poprášeny, jíž na žarlatowe barwí, jakož i kořenem, kterýž také přikládají na zhmožděniny; listy zmradlawé ale a owoce na uštknutí hadí.

Maukeš. Aleurites. Aleurites.

Kwěty jednodomé. Okwětí dwojnásobné: wnější 2—3dílné, wnitřní 5lupenné. Tyčinky mnohé, jednobratré, dole obklíčené medníkem 5laločným. Čnělky 2, dwojdílné. Tobolka zhobulelá o 2—3 kokauscích.

M. trojlaločný. A. triloba *Forst. Lam. t.* 791. Camirium *Rumph* 2. *t.* 58. Strom mírné wýšky, kmenu tlustého; listy srdčitowejčité, na rubu připomaučené, dole 2žlazé, mladší z mělka 3laločné, dospělejší přirohaté, 6″ dlauhé a tolikéž široké; řapíky píďowé; kwěty drobné, bílé, wonné; tyčinek 20; owoce větší wlašského ořechu i s rubinau zelenawé, obyčejně o 2 kokauscích s rubinau twrdau, málo chutnau. — Na Molukách, Sundách, Ceylonu, Ostrowech přátelských. Kwěte w září a říjnu. 5.

Jádra wylaupaná bywše upražena dobře chutnají, ačkoli dříždí a těžce se ztrawují. Roztlučená a s bawlnau na těsto smíšená a do stebel bambousowých nacpaná, slauží wáhce ke swícení, ačkoli smrdí; též wytlačený z nich olej k mažtění jídel a k pálení slauží. Dým kruhů, neužitečné, roní žlutawau pryskyřici, jížto zwýkají.

M. lakowaný. A. laccifera *Willd.* Croton laccíferum *Lin. Flor. t.* 688. Ricinoides aromatica *Burm. zeyl. t.* 91. Halceus terrestris *Rumph* 3. *t.* 127. Strůmek 8—12′ wysoký nebo wyšší; rozhy šerpiwé; listy srdčitowejčité, ostré, zaubkowané, na rubu připistnaté, dole několika

žlazami nožičnatými opatřené, 6″ dlauhé; řapíky dlauhé; kwěty bílé na hroznech; tobolky zwící pepře černého, zakulatělé, srstnaté. — Na Molukách, w Indii wýchodní. 5.

Wšecky díly jeho jsau kořenné; z úžlabíček rozhowých aneb z wýniku listůw prýští se přepěkná laka na způsob drobných perel aneb pupenců. Ceylonské potřebují tu laku k potírání střenek a jiných nářadí. Též dáwají ji do wosku pečetního čili španielského jenž jest lepší nežli siamský a peguanský, který se zplozuje uštknutím jistého hmyzu.

Mastnokoř. Ellococcus.

Kwěty jednodomé. Okwětí dwojnásobné: wnější, 2—3dílné, wnitřní 5lupenné. Tyčinek mnoho jednobratrých. Blizny 3—5, přisedawé, na dwé klané. Plod dužnatowláknatý, o 3—5 kokauscích.

M. bradawičnatá. E. verrucosus *Adr. Juss. euph. t.* 11. Dryandra cordata *Thunb. jap. t.* 27. Abrasin. Strom 6′ wysoký a wyšší; koš hustý; rozhy lysé, oblé, pahrbečkami poseté, dřewnaté; listy weliké, roztraušené a obblížné způsob wrcholíku dělající a jakoby na kolínkách přesleněné, řapíkaté, přílysé, srdčité, ostré, hoření nejcelejší, dolení mnohem větší, skoro wisící, 3rohé; na konci řapíku 2 žlázy; kwěty samčí na latě konečné: hlawní její wětwe sochaté nebo roztrojené; okwětí wnější z uštůw 2—3, wejčitých, ostrých, mnohem kratší nežli lupeny okwětí wnitřního žlutawého z lupenůw 5, wejčitopodlauhlých, nehetnatých, rozložených dílem i poddutých složeného; tyčinky kratší okwětí wnitřního; kwěty samičí na stopkách jednoduchých, překrátkých; okwětí jako samčí; waječník krátký, kulowatý, přihomolowitý; tobolka wejcowitá o 3, anobrž i o 4 a 5 kokauscích, obsahujících po semeně welikém, olejnatém. — Na Žapanu, ssází se též na Mauricii.

Ze semen wytlačují olej, jenž na Žapanu slowe *mayku*, na Mauricii *huil de bois*.

M. pokostná. E. Vernicia *Adr. Juss.* Strom ztepilý, s wětwemi wzstaupawými; listy přísrdčité, zakončité, řezabaté, lysé, dole 2žlazé, řapíkaté, roztraušené; kwěty mnohé na hroznech konečných, bílé; plod mírně welký, bradawičnatý. — Na chlumech w Kočinčíně a Číně. 5.

Dříwí nehodí se ke stawění. Z jader dobywají oleje mnoho žlutého, lepkého, prozračitého, nahustlého, jímž natírají dříwí a plátno, aby trwanliwé bylo we wzduchu a dešti. Míchají jej také s prawým pokostem, aby zřídnul a snadněji natírati se dal. Olej ten nehodí se k pálení, ježto brzo wyblekuje a rychle hoří.

Anda. Anda. Anda.

Květy jednodomé. Okvětí dvojnásobné: vnější zvonkowité, 5zubé; vnitřní o lupenech 5, krátce nehetnatých, s tolikéž žlázkami střídawých. Tyčinek 8, jednobratrých, jichž 3 vnitřní delší. Čnělka na dvě klaná, blizen zubatých. Plod dužnatý, o 2 pauzdrách 1semenných.

A. brasilská. A. Gomesii *Adr. Juss. Aug. St. Hill. pl. us. t.* 54. 55. Anda *Marcgr. t.* 110. *Piso t.* 148. Strom ztepilý; dřiví lehké, haubowaté; listy obblížné, roztroušené na koncech rozhowých, prstnaté, zpětěné: lístky eliptičné, 6″ dlauhé, nejcelejší, lesklé; řapíky taktéž dlauhé, na konci dwojžlazé; květy obojího pohlawí na společné latě; plod zwící citronu w rubině zelené; ořech twrdý, zwící malého jablka, 2pauzdrý, nahoře 2děrý; semena kaštanům podobná. — W Brasilii podlé moře. Kwěte w lipnu a srpnu 5.

Semena jsau sladká, snadně ale počišťují, s cukrem wařená ale mírnější. Olej z nich k swícení a natírání těla; rychle wysýchá a tudyž malířům užitečný. Rubina do wody uwržená omamuje ryby; pražená užiwají proti běhawkám.

Tayskowec. Mabea. Mabea.

Květy jednodomé. Květy *samčí:* Okvětí 5zubé. Tyčinek 9—12, z okvětí wyniklých, prostých. Květy *samičí:* Okvětí 5zubé. Čnělka dlauhá. Blizny 3. Tobolka o 3 kokauscích 1semenných.

T. obecný. M. Piriri *Aubl. t.* 334. *f.* 1. *Lam. t.* 773. *f.* 1. Bois a calumet. Strůmek 5—6′ wysoký, a 6″ w průměru tlustý; kůra popelawá, poraněná mnoho mléka roní; rozhy šplihají se po stromech blízkých; listy střídawé, překrátce řapíkaté, wejčitopodlauhlé, náhle zakončité, tupé, na rubu bělawé, 3″ dlauhé, 1″ široké; květy na hroznech dlauhých, přímých, konečných; květy samičí dole, samčí nahoře; oboje podepřené dole žlázkama a listeny šupinowitými: tyčinky nitek překrátkých; tobolka 3hraná, zwící wínečky, jejíž kůrka brzo wysýchá a se slupujíc zůstawuje kokausky dřewnaté. — W Guianě podlé řek. 5.

K tenkých smíkům dělají Negrowé a Kreolowé trysky k dýmkám.

Podřadí 5.

SMUTŇOWITÉ. PHYLLANTHEAE.

Smutněk. Phyllanthus. Phyllanthus.

Květy jednodomé, řídko dvojdomé. Okvětí 5—6dílné. Rodidla a plodidla obklíčená žlázkami 5—6 anebo kruhem žláznatým, 5—6laločným. Květy *samčí*: Tyčinky 3, nitek w slaupec srostlých. Květy *samičí*: Blizny 3, na dvé klané, sedavé nebo na krátké čnělce. Tobolka o 3 kokauscích 2semenných.

S. srpatá. P. falcatus *Swartz.* Phyllanthus americanus *Comm. hort.* 1. *t.* 102. *Catesb.* 2. *t.* 26. Keř 5—6′ wysoký nebo wyšší, lysý; rozhy přímé, wztyčené, oblé; rozžičky střídawé, listowitě rozšířené, čárkowitokopinaté, přikosowité, obdálně zejkowaná, obak teníčkými žebérky úkosně čárkowané, u wýniku podepřené palistem mázdrowitým, hnědým, často na dwé klaným, šídlowitým; květy we wraubcích obyčejně po swazcích wyniklé, co krew červené, samičí déleji stopkaté nežli samčí; vaječník kraužkem zejkowaným obklíčený. — Na Ostrowech bahamských, odtud na Antily a Maskareny přesazený. Kwěte w lipnu až do prosince. ♄.

Keř ten připomínající nám kapinice bezlisté listowitě rozšířených rozeh u nás w hřijnech často se naskytuje. We wlasti potřebuje se k pusení moče.

S. dlauholistá. P. ceramicus *Pers.* Xylophylla longifolia *Lin.* Xylophyllos ceramica *Rumph* 7. *t.* 12. Keř mírný; kmen lysý, oblý, hladký, asi ztlaušťí ramena; rozhy střídawé, přemnohé, tuhé, čtyrhrané, po hranách přikřídlaté; rozžičky střídawé, listowité, rozšířené, asi 1′ dlauhé i delší, sotwa 6‴ široké, tuhé, čárkowité, nejobdálněji zubaté; květy ze wraubkůw wyniklé, červené, obojaké, o 5 uštech tupých, stálých; tobolka podluhowatá, zakulatělá, jako bobule wawřínu bobkowého, twrdá, zelená; semena wejčitopodluhowatá. — Na wysokých wrších a skalách zimawých w Indii wýchodní. ♄.

Plody její otrawují psy.

S. brasilská. P. brasiliensis *Poir.* P. conami *Swartz.* Conami brasiliensis *Aubl. t.* 354. Keř 6—8′ wysoký; kůra nerownáa, zelená; wětwe rozdělené na rozhy tenké, prodlužené, smačknuté, rozestřené; listy střídawé, řapíkaté, lysé, celé, bledě zelené, wejčité, zaokrauhlé, přísrdčité, ostré; řapíky krátké; palisty stříčné, pře-

drobné; kwěty úžlabičkowé, předrobné, stopkami nitowitými podepřené, přikoličené, dole opatřené listeny záokrauhlými; okwětí o 6 uštech zelenawých, ostrých; waječník obklíčený 6 žlázkami drobnými, tupými; tobolka o 3 kokauscích, — W Indii západní a Brasilii. ħ.

www.libtool.com.cn

We wlasti slowe *konami* jako wšecky rostliny, jež slaužĭ k omámení ryb. K tomu cfli rozby listnaté se roztlukau a do wody uwrhau. Keř kwětaucí nepřjemně zapáchá.

S. krušinowá. P. rhamnoides *Retz.* Rhamnus zejlanicus *Burm. zeyl. t.* 88. Frutex indicus *Breyn.* 8. *t.* 4. Kmen lysý, přídřewnatý; rozhy autlé, střídawé, poloobié; listy nejcelejší, mírně weliké, wejčité, obak tupaunké a lysé; palisty krátké, zakončité, prchawé; kwěty ojedinělé, úžlabičkowé, dolení podwojné, samčí, hoření ojedinělé, samičí; stopky předlauhé; okwětí samičí učaté; tobolka zwící jalowce i jemu podobná. — W Indii wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ħ.

W Indii wýchodní potřebuje se ku hnaní na moř.

S. mnohokwětá. P. multiflorus *Willd.* Keř wětwí oblých, dřewnatých, hnědých, ztlauští asi brka husího; smítky smačknutínké, pýřité; rozhy přioblé, drobničkým pýřím porostlé, nesaucí asi 7—17 listůw dwojřadých, střídawých, 1/2″ dlauhých anebo menších, podlauhlých, obak málo zaužených, někdy také záokrauhlených, wždycky lysých; palisty čárkowitošídlowité, mázdrowité, přimé, přitlačené; kwěty úžlabičkowé, stopečnaté, po 3—6. — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. ħ.

Užíwá se jako předešlá.

S. lúlú. P. Niruri *Lin.* Urinaria indica *Burm. zeyl. t.* 93. *f.* 3. Herba moerori alba. *Rumph* 6. *t.* 17. *f.* 1. Kirganeli *Rheed.* 10. *t.* 15. Zelina kořene bílého, mrcasatého, nedlauhého; lodyha 2′ wysoká, přimá, odstále wětewnatá, oblá, přihranatá, jako ostatek lysá; listy na rozsičkách střídawé, nejkratšeji řapikaté, sotwa 4‴ dlauhé, eliptičné, obak tupé, na líci žlutozelené, na rubu siwé, na konci někdy wykrojené; palisty u každého listu 2, drobničké, z dolejška wejčitého šidlowité; takowé též palisty u wýniku rozeh; kwěty drobničké, bílé, úžlabičkowé na rozhách, dolení přídwojčatné, samčí hoření ojedinělé, samičí wšecky na stopkách řapiku asi 2krát dolších, nicí; ušty okwětowé waječné, tupé; tobolky zakulatělé, zwící hořčičného semene, hnědé, nejdrobněji bradawičnaté. — W Indii wýchodní. Kwěte pořád. ☉.

Kořene hořkého užiwají proti zapalowici a žlutenici; sad žene na moč, též i hojí rány a wředy. Dělají z nati laskawec, jehož ženy a děwy pijí. Wětwe dřiwe žrecem swěcenau zastrkují za uši, a otírají twář kaší z roztlučených semen. Pošleli kdo wětew té rostliny někomu, znamená to, že jest smuten.

S. močopudný. P. Urinaria *Lin. Lam. t.* 756. *f.* 2. Herba moerorıs rubra *Rumph* 6. *t.* 17. *f.* 2. Tsieru-Kirganelli *Rheed.* 10. *t.* 16. Zelina; kořen jednoduchý, kolmo wnikající; lodyha píďowá, lysá, přibrázdowaná, oblá, přímá anebo wzstaupawá; rozhy oblé, na straně swrchní od listu k listu brázdau znamenané; listy dwojřadé, střídawé, obblížné, $^1/_2$″ dlauhé, záokrauhlowejčité, ostraunké; kwěty úžlabičkowé, samčí nahromaděné, přisedawé w doleních úžlabičkách a podepřené listeny blanowitými, ojedinělými; kwěty samiči w hořejších úžlabičkách ojedinělé, nejkratšeji stopkaté, wětší samčích; okwětí uštůw 5 drobných, záokrauhlých; tobolky drobničké. — W Indii wychodní a na Burbonu ostrowu. Kwěte pořád. ☉.

Žene na moč, a tudy w chorobách užitečná, kdežto potřeba moč wyhánětí.

Oměka. Kirganelia. Kirganelis.

Kwěty jednodomé. Okwětí 5dílné. Žlázek 5, doleních. Tyčinky 15ratré, na staupci neprawidelně rozdělené; prašníky 2pauzdré, poboční a konečné. Blizny 3—6. Tobolka zbohulelá, 3pauzdrá; pauzder 2semenných.

O. panenská. K. virginea *Adr. Juss. euph. t.* 4. Phyllanthus Kirginelia *Willd.* Keř; wětwe oblé, hnědokoré; listy střídawé, po 2—4 z jednoho místa wynikłé čili chomáčené, čárkowitokopinaté, ostré, dole zaužené, 4‴ dlauhé; rozhy smačknuté, pýřité; kwěty 3—7 pospolu z úžlabiček listowých wynikají na stopkách wláskowitých; tobolka zbohulelá, zwící dřeštělice. — Na Burbonu ostrowu.

Nárandík. Emblica. Myrobalanenbaum.

Kwěty jednodomé. Okwětí 6dílné. Tyčinky jednobratré, na konci špidlaté, na zádech prašníky nesoucí. Čašky 3 sachaté. Tobolka peckowicowitá o 3 kokauscích 2semenných.

N. obecný. E. officinalis *Gaertn. t.* 108. *f.* 2. Phyllanthus Emblica *Lin. Plenk t.* 659. Myrobalanus Emblica *Rumph* 7. *t.* 1. *Blak. t.* 400. Nelica maram *Rheed.* 1. *t.* 38. Strom 20—30′ wysoký; wětwe a rozhy střídawé,

poslední ponačerwenalé, pýřičkowané, dwojřadé; listy dwojřadé, střídawé, husté, přičárkowité, lysé, asi 3‴ dlauhé, ostraunké, přísedawé, dole opatřené palistoma předrobnýma, wejčitýma, ostýma; kwěty úžlabičkowé, nahlaučené, drobné, z čerwena bílé na překrátkých stopkách; okwětí o 5 uštech překrátkých, záokrauhlých; plod zwící duběnky o 6 chlopněch; semena bělawá, hranatá. — W Indii wýchodní. Kwěte w březnu až do srpna. 5.

We wlasti slauží owoce nezralé k wyděláwání kůží a dělání inkaustu; zralé majíce dužninu čerwenau jedí; též sušené, obyčejně do cukru zadělané, dowážejí se do Ewropy (myrobalany šediwé); též do soli naložené přidáwají se k rozdílným pečeným. Zwařenina z nezralého owoce slauží k upewnění dásní, též proti nuplawici, jakož i listy a kwěty.

Kožaurek, Melanthera. Mädchenbeere.

Kwěty jedno- nebo dwojdomé, ojedinělé nebo hromadné. Kwěty *samčí*: okwětí 6laločné; blizny 3. Tobolka přízbobulelá, o 3 kokauscích 2semenných.

K. podlauhlolistý. M. ovalifolia *Kostel.* Katau Niruri *Rheed.* 5. *t.* 44. Strůmek křowitý; listy střídawé, dwojřadé na rozhách pídlowých, okrauhlowejčité, palečné; kwěty drobné, čerwenawé, samčí po třech, samičí ojedinělé, podúžlabičkowé; tobolky wětší hrachu, čerwenawé, pak modrawě černé. — Na Malabaru we wlhkém písku. Kwěte pořád. ♄.

Zwařeninau listuf kloktají se k upewnění zubůw; z kůry kořenowé a pepře dělají nápoj proti zaslizenatění žaludka; ze wšech dílůw koupel proti dnám.

K. zastřený. M. retusa *Kostel.* Perin Niruri *Rheed.* 5. *t.* 43. Strůmek 13střewičný, bělawokorý, s wětwemi rownowážnými a rozhami, na nichž rozpostaweny listy dwojřadé, střídawé, wejčité, tupé, palečné; kwěty drobné, ojedinělé, zelenawé; tobolky okwětím obklíčené, w hořeních úžlabičkách umístěné, co lískowý ořech weliké, zakulatělé, 3hraňé, čerwenawé, dužninau sladkau obklíčené. — Na Malabaru. Kwěte w posuše. 5.

Kořen čerwenawý, smradlawý a trpký, jakož i listy a plody waří s pepřem černým a zwařeninau pijí proti kašli a dušnosti; listy a kůra přikládají na otoky, aby uzraly; z kůry, mléka, medu a másla sbotowují mast proti zapálení plic.

Šerunk. Cluytia. Cluytie.

Kwěty dwojdomé. Okwětí dwojnásobné: wnější 5dílné, wnitřní 5lupenné. Žlázek 5, dole s přiwěsky

střídavé. Tyčinky srostlé w slaupec niťowitý, pod jehož koncem prašníky. Čnělky 3, dwojdílné. Tobolka o 3 kokauscích; semena s bradawicí u pupku.

S. jedowatá. C. collina *Roxb. t.* 169. Malý strom; listy střídawé, řapíkaté, eliptičné, tupé nebo wykrojené, lysé, lesklé, půldruhapalečné; kwěty úžlabičkowé, potrojné, mnohomanželné; tobolka zwící muškatowé kůlky. — W Indii wýchodní na kopcích. Kwěte w srpnu a září. 5.

Kůrka a skořápka tobolkowé jsau prudký jed. Dřiwí čerwenawé, přetwrdé, welmi wáženo.

Krápěl. Briedelia. Briedelje.

Kwěty jednodomé. Okwětí dwojnásobné: wnějšné na patero klané, wnitřní 5lupenné, drobaunké. Tyčinky dole srostlé a terčem chobotnatým obklíčené. Čnělky 2, na dwé klané. Tobolka zbobulelá, 2pauzdrá, pauzder 2—, pometáním 1semenných.

K. trnatá. B. spinosa *Willd.* Cluytia spinosa *Roxb. t.* 172. Keř přímý; wětwe starší trny řídkými ozbrojené; listy wejčité, nejcelejší, dole zaužené, na konci ostré, dospělé lysé, mladé na rubu připlstnaté; kwěty klubčené, úžlabičkowé nebo na klascích klubečnatých, úžlabičkowých, střídawých; owoce černé, zwící hrachu. — W Indii wýchodní. Kwěte w přísti, obzwláště w lipnu. 5.

Dobytek rád žere její braučí, kteréž také lístky wypuzuje. Dřiwí twrdého welmi sobě wáží.

Homálienc. Andrachne. Andrachne.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí:* Okwětí dwojnásobné: wnějšné 5dílné, wnitřní 5lupenné, často s mezině postawenými šupinami. Tyčinky (5) na kyptu čnělkowém srostlé. Kwěty *samičí:* Okwětí jednoduché, 5dílné. Čnělky 3, na dwé klané. Tobolka o 3 kokauscích 2semenných.

H. potrojnolistý. A. trifoliata *Roxb.* Strom ztepilý, rychle rostaucí; kůra hladká, tmawě zhněda zelená; wětwe mnohé, rozekřité, dělají koš hustý, wejcowitý; listy řapíkaté, trojené, lysé: lístky na řapíčcích kratičkých, žlábkowitých, podlauhlé, dlauze zakončité, pilowané, 4—6″ dlauhé; palisty blanowité, prchawé; palistky předrobné, niťowité, prchawé a po sobě zůstawujíci šrám černý, žlazowitý; kwěty 1+2domé; samčí na lutě

úžlabičkowé, co listy dlauhé; kwěty samičí ojedinělé, wšecky zelenawě žluté; kalich lupenůw okrauhlých, poddutých, rozložených; koruna žádná; čnělky 3, jednoduché; plod po wenku bobuli podobný, zwící malé wišné, zakulatělý. — W Indii wýchodní. Kwěte w únoru a březnu. ♄.

Owoce welmi jedowaté.

www.libtool.com.cn

Pupkowec. Omphalea.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí:* Okwětí 4dílné. Medník dužnatý, kraužkowitý. Tyčinky 2—3, srostlé w slaupec. Kwěty *samičí:* Okwětí 4dílné. Čnělka nejkratší; blizna na tré klaná. Tobolka dužnatá, o 3 kokauscích 1semenných.

P. šplihawý. O. diandra *Lin. Aubl. t.* 328. *Lam. t.* 753. *f.* 1. O. cordata *Swartz.* Keř dole ztlaušťí stehna, wětwí po stromowí až nahoru šplihajících se a odtud dolů wisících až na zemi; listy střídawé, řapíkaté, lysé, srdčité, ostré, celé, na rubu huňaté; palisty 2 drobné, kopinaté, padawé u dola řapíku, a žlázy dwě na jeho konci; kwěty úžlabičkowé, drobné, zelenawé, stopečnaté, na hroznech po rozhách rozpostawěné s listeny lysými, kopinatými, tupými; kwěty samčí stojí nahoře na každém hroznu; okwětí z uštůw 4 záokrauhlých, poddutých, dužnatých, jichžto dwa střičné wětší přikrywají po 1 prašníku růžowém z tílka dužnatého wynikléms; kwěty samčí mají waječník zakulatělý, 3hrázdý; plod dužnatý, zakulatělý, 5″ tlustý, žlutý, o 3 pauzdrách 1semenných; semena zaobalená w hmotu měkkau wláknatau, a pak slupku hnědau, twrdau, kruchau; jádro bílé. — W Indii západní, Guianě, podlé moře ħ.

Z poraněných wětwí teče žláwa hojná, čistá, prozračitá, bezchutná, plátno poskwrňující. Zwařenina z listí slauží k čistění ran a wředůw starých. Jádro jest bělo, pewno, krucho, olejnato a chutno jako naše mandle; kdo chce je jísti, powinen wylaupánati kel, který silně na stolici žene.

P. ořechowý. O. triandra *Lin. Lam. t.* 753. *f.* 2. *Bot. cab. t.* 519. O mucifera *Swartz.* Noisettier. Strom ztepilý, 20—40střewičný; listy roztraušené, střídawé, nejlysejší, podlauhlé, tupé, nejcelejší, 8—10″ dlauhé, bledě zelené, dole 2žlazé; kwěty na hroznech 2střewičných, dříwe přímých, pak wisících, zelenawé; kwěty samčí o 5 uštech, jichž 3 wětší barwené, po kraji mázdrowité, we dně mající kraužek dužnatý, nachowý; prašníky 3; waječník podluhowatý; blizna na tré klaná,

sedavá; tobolka zbobulelá, wisící, zakulatělá, 3pauzdrá; semena we slupce žlutavé. — Na Domingu. Kwěte w květnu až do lipna. 5.

Jádra jsau lahodnější nejlepšího ořechu lískového a tudyž jsau wůbec oblíbena. Olej z nich potřebuje se jako mandlowý. Šťáwa z wětwí čistá na wzduchu černá, a tudyž slauží k znamenání prádla.

www.libtool.com.cn

Blumaur. Cicca. Cicca.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí:* Okwětí 4lupenné. Tyčinky 3; a tolikéž žlaz. Kwěty *samičí:* Okwětí 4lupenné. Čnělky 4—5. Tobolka zdužnatělá, o 4—5 kokauscích nepukajících.

B. hroznatý. C. distycha *Lin. Lam. t.* 757. *f.* 1. Averhoa acida *Lin.* Phyllanthus longifolius *Jacq. schoenb. t.* 194. Neli poli *Rheed.* 3. *t.* 47. 48. Cheramela *Rumph* 7. *t.* 33. *f.* 2. Strůmek 8—10' zwýší, sotwa ztlauští stehna, bělokorý, rudodřewý, jakož i kořen mlékem prudkým naplněný; listy střídawé, řapíkaté, sudopeřené, 12—20jařmé: lístky na překrátkých řapíčcích wejčité, zakončité, lysé; kwěty předrobné, žlutawé nebo červenawé, na hroznech jednoduchých, pobočních, strbaulené, stopečkowané, wonné; owoce jako malé wišně, 6—8brázdé, zelenawé, prowitawé, s dužninau šťáwnatau, asi slíwowé podobnau, žlutawau, náwinnau, lahodnau. — W Indii wýchodní, kdežto i wůbec se sází. Pořád kwěte. 5.

Owoce wůbec oblíbené jídá se surowé se solí, s cukrem k čaji, do octa naložené anebo usušené w peci; wždychy ke wzbuzení chuti; kořen žene na stolici a listí na pot.

Podřádí 6.

ŽIMOSTRAZOWITÉ. BUXEAE.

Zimostraz. Buxus. Buchsbaum.

Kwěty jednodomé. Okwětí 4lupenné. Kwěty *samčí* podepřené listenem. Tyčinky 4, prosté, okolo zakrsalého pestíku postawené. Kwěty *samičí:* ojedinělé, několika samčími obklíčené; dole 3 lístky podepřené. Čnělky 3, krátké, s bliznami jednoduchými, pobočními, poněkud žlábkowitými. Tobolka o 3 kokauscích w zoban prodlaužených, 2semenných, pukáním 2zobaných.

Z. obecný. B. sempervirens *Lin. Plenk t.* 664. *Schk. t.* 287. Buxus *Blak. t.* 196. Pušpan *Mat. Hdj.* 50. —

Wel. 58. *C.* Keř anebo strůmek wždy zelený, 10—18' wysoký; kmen jeho stářím zatočilý; rozhy přičtyrhrané; listy střičné, wejčitopodlauhlé, tupé nebo wykrojené, nejcelejší, kožowité, lesklé, na lici tmawě zelené, na rubu bledé, překrátkořapíkaté; řapíky brwité; strbauly úžlabičkowé, 8—12kwěté, žlutawé; prašníky wejčitostřelowité; tobolka obwejcowitá, hnědočerná, semena podlauhlá, 4hraná, černá. — Na pahrbcích a kopcích wýslunných w Lewantě a Ewropě jižné. Kwěte w dubnu a květnu. ħ.

www.libtool.com.cn

Několikero odrodkůw: *α*) *myrtolistý* (myrtifolia), listůw eliptičnopodlauhlých; *β*) *úzkolistý* (angustifolia), listůw kopiatých; *γ*) *hrálatý* (suffruticosa), sotwa 1—2' wysoký listu drobného často obwejčitého nebo záokrauhlého.

Celá rostlina smrdí, chutná hořce a počišťuje; šibalowé dáwají listy do piwa místo chmele. Dříwí twrdé předrobného wlákna bledě žluté (buksowé, busowé) druhdy w lékařství se potřebowalo, nyní zůstaweno saustružníkům a hotowitelům nástrojůw hudebních dutých. Odrodkem hrálatým obrubowaly se záhonky w zahradách.

Řád 183.

KOPŘIWOWITÉ *URTICEAE.*

Okwětí prosté nebo nejdoleji s wejcníkem srostlé, obyčejně 4dílné, (samičí) nerozdělené, někdy šupinau dosazené, někdy docela žádné; ušty w paupěti obyčejně střechowité. Tyčinek ze dna okwětowého wyniklých obyčejně co uštůw a proti uštům postawených. Wejcník 1pauzdrý, o wejčku ojedinělém, kolmo stojícím anebo wisícím. Čnělky 2 nebo 1, obyčejně na dwé klaná. Plod: holénka anebo mošnička, obyčejně nepukawé, nahé nebo okwětím stálým zastřené anebo do zdužnělého lůžka ponořené. Semeno s bílkem anebo bez něho. Kel rowný, řídko prohnutý nebo zkraucený, kořínek wzhůru nebo dolů obrácený čili zástřediwý.

Stromy, kře, byliny a zelidy. Listy střičné nebo střídawé, jednoduché, celé nebo dlanitosečné, laločnaté, obyčejně pilowané nebo zubaté, s palisty nebo bez nich. Kwěty mnohomanželné, jednodwojdomé, latnné, klasné, strbaulené, někdy zákrowem zastřené, jinde na ježli rozdřené, ploché, prohlubené nebo zawřené.

Řád ten sestáwá asi z 710 rodů (34—39 pokolení ch). jichž nejwětší díl přináleží končinám meziobratníkowým, menší jest w mírném podnebí, anobrž některé překročují kruh sewerotočnowý. Některé jsau naplněny šťawau mlékowitau, jiné prwkem hořkým, jiné zase mámiwým, jiné opět srstnaté jsau žahadly, jichžto šťáwa jest prudká a leptawá, takže co nebezpečné jedy působí; jiných šťáwa

mírná, kůra a listy w lékařství se užívají. Listy jiných jedí se co zelenina, ano i owoce mnohých (okvětí zdužnělé nebo ježte zvětšené) slouží potravau. Od některých lýko silné užívá se ku předení, tkaní a dělání papíru. Jiné konečně žlutinau barvířství prospívají.

Rozděluje se na patero podřadí:

1. *ŽAHAWKOWITÉ.* Nemléčnaté. Kel rowný w bílku zawřený.

2. *CHMELOWITÉ.* Nemléčnaté. Kel křiwý nebo zkroucený.

3. *SMOKWOŇOWITÉ.* Mléčnaté. Kel křiwý w bílku.

4. *CHLEBOŇOWITÉ.* Mléčnaté. Kel bezbílečný, rowný, překocený nebo kořínkem k obplodí směřujícím.

5. *WODOKLENOWITÉ.* Nemléčnaté. Kel w bílku rowný, přímý.

Podřadí 1.

ŽAHAWKOWITÉ. URTICEAE (verae).

Drnawec. Parietaria. Glaskraut.

Květy mnohomanželné, w pokrywce. Květy obojaké: Okvětí 4dílné. Tyčinky 4 s nitkami zpružnými. Vaječník bliznau štětcowitau ukončený. Květy *samčí a samičí:* Okvětí korunowité, trubkowité, 4zubé. Mošnička okvětím zastřená.

D. obecný. P. officinalis *Lin. Fl. dan. t.* 521. *Schk. t.* 376. *Hayn. 5. t.* 12. Den a noc *Mat. Haj.* 333. *b.* Den a noc čili sklenní bylina *Mat. Wel.* 403. *C.* Střilice, zlobice, bauchaweček. Kořen ozimý wypaužtí několik lodyh tenkých, 1½′ wysokých, přímých, nahoře wětewnatých, hranatých, pýřitých; listy střídawé, kopinatopodlauhlé, dole ostré, nahoře dlauze zakončité, tupé, obak nejhustšími, nejdrobnějšími a měkkými bradawičkami poseté, obak wejčité, nejcelejší, 3″ dlauhé, 1¼′ široké; řapíky zdělí třetiny listowé; strbauly užlabičkowé, rozsochaté, pokrywkau z 2—3 lupenův složenau opatřené, sestáwají z jednoho květu samičího a několika obojakých, ježto wšecky jsau drobné, zelenawé; mošnička z květu samičího 4bočná, skoro jehlatcowitá. — Na zdech a ruminách w Ewropě. Kwěte w březnu a dubnu.

Znamenitá rostlina dráždliwostí swých tyčinek, jež za času zarodňowání dotknuté jehlau rozwírají okwětí, šplohnau a z prašníkůw wymršťugí pel.

Nať obsahuje sanytr čili ledek a síru, a potřebowala se jindy k hnání na moč i na rány a wředy.

Kopřiwa. Urtica. Nessel.

www.libtool.com.cn

Kwěty jedno- nebo dwojdomé. Kwěty *samčí:* Okwětí 4—5dílné. Tyčinky dřiwe wehnuté, za rozwětí zpružně se podhybující. Kwět *samičí:* Okwětí 2—4dílné nebo toliko lupenné. Blizna sedawá, hlawičkowitá, štětcowitá nebo niťowitá. Holénka okwětím (obyčejně zwadlým) obklíčená.

K. žáhawka. U. dioica *Lin. Fl. dan. t.* 746. *Blak. t.* 12. Kopřiwa II. *Mat. Hdj.* 340. Obecná, páliwá, kopřiwa wětší. *Mat. Wel.* 408. *C.* Kopřiwa wětší, žáhawka, prhlawa, prhlinka. Kořen mnoholetý oddenku plaziwého; lodyha přímá, 2—4′ wysoká nebo wyšší, 4hraná, jednoduchá, jakož i listy a wětwičky latowé, pýřitá a žahadlitá; listy střičné, řapíkaté, srdčitowejčité nebo podlauhlé, zakončité, hrubě pilowané, obyčejně se zubem konečným prodlauženým; palisty podlauhlo- nebo čárkowitokopinaté, ostré, prchawé; kwěty dwojdomé, strbaulené, na latách úžlabičkowých odwislých, delších řapíku. — Podlé cest, plotůw, zdí, w lesech, na místech newzdělaných po Ewropě celé, Asii a Americe severní. Kwěte w červnu až do září. 4.

Wůbec známo, že silně žahá. Mladé pazaušky tu a onde se jedí jako špinák anebo zelí, a jsau prý welmi chutné; u nás je dáwají hausatům rozsekané. Z lodyh dobývá se jako z konopě wlákno, z něhož dělaji přízi a plátno kopřiwowé, ježto poslední též slowe *kopřiwka.* W lékařstwí někdy žáhawkau mrskají zkřepenělé udy. Šťáwa wytlačenau jakož i semeno sprostý lid proti rozdilným chorobám užiwá. Semena (*semina urticae majoris*) olejnatá též se potřebowala.

K. obecná. U. urens *Lin. Fl. dan. t.* 739. *Plenk. t.* 12. Kopřiwa II. *Mat. Hdj.* 350. *b.* Žáhawka *Mat. Wel.* 409. Kopřiwa, kropiwa. Kořen tence wřetenowitý, letní; lodyha přímá, střewičná, střičně wětewnatá, čtyrhraná, hustě žahadlitá; listy střičné, řapíkaté, wejčné nebo wejčité, střibanopilowané, jasně zelené, obak nejdrobněji a nejměkčeji bradawičnaté a řídce žahadlité, 5—3žilé; řapíky asi zdélí polowiny listowé; kwěty úžlabičkowé, na latách dwojčatných úžlabičkowých, kratších řapíku; ušty okwětowé po kraji brwité, na zádech u prostřed jedním žahadlem opatřené; semena wejčitá. —

Na místech wzdělaných, též podlé cest, zdí, a na rumu jako předešlá rozšiřená. Kwěte w červnu až do září. ☉.

Obtížná co w želništích buřeň čili čmanina netoliko že žahá, anobrž že udušuje užitečné rostliny. Mladé kopřiwy mohau se jako žáhawky potřebowati.

K. římská. U. pilullifera *Lin. Lam. t.* 761. *Schk. t.* 289. K. římská *Mat. Hál.* 349. *b.* K. wlaská *Mat. Wel.* 408. *C.* Kořen letní, tence wřetenowitý; lodyha přímá, 2střewičná, oblá, jednoduchá nebo střičně wětewnatá, jako listy, řapíky a okwěti štětinatá; listy střičné, řapíkaté, přísrdčitowejčité, střihanopilowané nebo přízubaté nebo celé, tupé, 3—5žilé, pýřité; řapíky asi co polowina listu dlauhé; palisty nejmenší, kopinaté, štětinatobrwité; kwěty jednodomé: samčí 3—2, strbaulené na klasu přetrženém, úžlabíčkowém, řapíku delším; okwětí ze 4 uštůw podlauhlých, zelenawých; tyčinky 4; kwěty samičí na strbaulu kulowatém, stopkau co řapík dlauhau podepřeném, dříwe přímau, pak rownowážnau nebo sehnutau, wedlé klasu samčího z úžlabíčka wyniklau; okwětí 2dílné: uštůw okrauhlých, wně štětinatých; holénka wejčitá, lesklá, tmawě tisawá. — W zelništích a na rumištích Ewropy jižné a w prostřední tu a onde zdiwočelá. Kwěte w létě. ☉.

Semena sliznatoolejnatá druhdy w nemocech hrudních užíwána byla (*Semina urticae romanae*).

K. konopná. U. cannabina *Lin.* U. fol. prof. laciniatis *Amm. t.* 25. Z kořene mnoholetého wzstupuje lodyha 1—1½' wysoká, přímá jednoduchá nebo málo wětewnatá, čtyrhraná, pýřitá; listy střičné, řapíkaté, obwodem wejčité, protisečné: úkrojůw dwau nebo 4 dolenich prodlauženych, střihanych a tím dělajících list jakoby 3—5laločný; ostatně úkroje jsau koplnaté nebo kopinatočárkowité, ostré, šerpiwaunké; řapíky o polowičku kratší listu samého, štětinaté; palisty nejmenší, čárkowité; kwěty strbaulené, na broznech z úžlabíčka podwojných, listu kratších, přetržených; kwěty samčí kulowaté o 4 uštech okrauhlých, šerpiwých, o 4 tyčinkách; kwěty samičí z 2lalokůw wejčitých, na žíle wně štětinatých; holénka co ušty okwětowé weliké. — W Sibirii. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Kamčatčané dělají z ní šňůry k chytání ryb a prowazy. Ženské dobywají z lodyh wlákno, w podzim je wytrhnauwše, nasušiwše a wyložiwše na rosu. Pak je mezi prsty mnau a we hnoždéři tlukau, až wlákna dobře se oddělila.

K. kanadská. U. canadensis *Lin. Moris.* 3. *s.* 11. *t.* 25. *f.* 2. U. racemosa *Plak. alm. t.* 237. *f.* 2. Kořen

mnoholetý wypaušťí lodyhu přímau, 2—3′ wysokau, oblau, řídce pýřitau a štětinatau; listy střídawé, srdčitowejčité, zakončité, pilowané, obak mrtnaté, 4½″ dlauhé, 2½″ široké; řapíky sotwa zdéli ¼ listu, štětinaté; kwěty na broznech co list dlaubých, úzlabíčkowých, ojedinělých nebo dwojčatných; stopky štětinaté, samčí na doleních, samičí na hořeních a konečných; kwěty samčí welmi drobné; holénky okrauhlowejčité. — W Kanadě. Kwěte w srpnu až do října. ♃.

Podobným způsobem jako předešlá prospívá.

K. sněhowá. U. nivea *Lin. Jacq. h. vind. t.* 166. Lamium majus *Rumph* 5. *t.* 79. *f.* 1. Kořen mnoholetý; lodyhy přídřewnaté, 3—4′ wysoké, wětewnaté; listy střídawé, wejčité nebo přiokrauhlowejčité, zakončité, zubaté, na rubu bělostnoplstnaté; hrozny krátké, mimoúzlabíčkowé. — W Indii wýchodní, Číně. Kwěte w srpnu a září. ♄.

Ze příze z wláken jejích udělané shotowují letní šaty a síně; ze semen wytlačují k pálení olej; šťáwa z kořene slauží k ojedowatění šípův

K. pobídná. U. stimulans *Lin.* Strom tu a onde s welikými žahadly; listy obsírné, střídawé, podlauhlé, dole ztenčené, nejcelejší; laty úzlabíčkowé. — Na Žáwě. Kwěte pořád. ♄.

Silně žahá. Sedláci belgianští na Žáwě usedlí bádají rozhaní žahawými bůwoly pode jhem leniwě pracující, odtud jméno *Büffelblad* t. *bůwolí lupen*. Kdo se jí zpálí, ten dostane mnohem větší bolest nežli jakaukoli našinskau. Žahadla kopřiwy zejkowané (U. crenulata, *Roxb*) nejmenším dotknutím působí za nejakau chwíli bolest sotwa snesitelnau, která po celém rameně se rozšiřiwší trwá 24 hodin pořád. po 8 nebo 9 dnech a nejwětší prudkostí se nawracuje, když raněný aud požahaný do studené wody ponoří, w čemž i ostatní kopřiwy asiatské silně žahající se srownáwají. Na Timoru jest prý rod po tu dobu nepopsaný, jenž dotknutím uskutečňuje nedužiwost mnoholetau, anobrž i samu smrt, protož ji zemkowé lupenem čertowým zowau.

Batora. Gunera. Gunere.

Kwěty obojaké nebo dwojdomé, na klasech w hrozen rozpostawených. Okwětí 2zubé. Tyčinky 2. Čnělky 2 o jednoduchých bliznách. Holénka w okwětí zdužnatělém. Semeno wisuté. Kel w bílku.

B. chilská. G. chilensis *Lam. t.* 801. *f.* 1. G. scabra *R. et. Pav. fl. per. t.* 44. *f. a.* Panke *Feuill. 2. t. 30.* Kořen zdélí lokte, ztlaušťí stehna, mnoholetý, nahoře wypaušťející listy přiokrauhlé, srdčité, 5″ široké, 5laločné; lalokům podlauhlých, na dwě klaných, hrotitých, střihanozubatých, na líci pupenečnatoměkkoostenných, na

rubu sičkowano-ňulkowaných, šerpiwých: řapík žlábkowitý, měkkoostenný, 2′ wysoký; stwol 1′ wysoký, přímý, nesoucí brozen složený z množstwí welikého klasůw hustých, skoro přesleněných: okwětí přídužnaté, 2zubé; tyčinky 2 nejdoleji na waječník připewněné; prašníky zokrauhlé, 2pauzdré; waječník podlouhowatý; owoce čerwenawě žluté, zwicí prosa. — W Peruwii a Chíli na půdě wlhké. Kwěte w dubnu až do září. 4.

Celá rostlina jest plná mízy sliznaté, na wzduchu černající. Barwíři rozkrájewše kořen na křížalky a zwařiwše jej s nějakau žerawau hlinkau barwí na černo. Též jím koželuzi wyděláwají kůže. Řapíky červené, surowé, laupají a rádi jedí. Zwařeninu z listůw pijí ke zkrocení horka w horečkách; zwařenina z kořene proti běhawce a krwotoku. Sliz z kořene wywařený přikládají na ledwí a hřbet.

Podřadí 2.

CHMELOWITÉ. HUMULACEAE.

Konopě. Cannabis. Hanf.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčí*: Okwětí 5dílné. Tyčinek 5 rownych. Kwěty *samičí*: Okwětí 1lupenné (listenowité), po jedné straně na dél rozštípené. Čnělka 1, krátká, s bliznama nitowatokopinatýma. Holénka okwětím stálým zastřená.

K. užitečná. C. sativa *Lin. Plenk t.* 706. *Schk. t.* 325. Konopě. *Mat. Háj.* 276. *B.* — *Wel.* 323. Kořen letní; lodyha wztyčená, 2—8′ wysoká, pýřitě šerpiwá, hranatá, jednoduchá nebo wětewnatá; listy střídné nebo (nahoře) střídawé, krátkořapičné, prstnaté o 5—9 lalocích kopinatých, obak zakončitých, ostře a hrubě pilowaných, na líci šerpiwých, na rubu pýřitých; palisty drobné, kopinaté, mázdrowité; kwěty samčí na hroznech jednoduchých anebo složených, w úžlabíčku podwojných anebo potrojných, hořeních bezlistých, a tak dohromady skládajících latu konečnau; kwěty samičí na konci lodyhy a wětwí w úžlabíčkách listowých obblížných poněkud ukryté; holénka wejcowitá, zelenawě nebo bělawě šerá, se skořápkau tenkau, kruchau. — Původně w Indii wýchodní a Persii, odtud do wšech země dílůw rozšířená. Kwěte w červnu až do srpna. ☉

Prawdě podobno, že staří Massiliané konopě do jižné Francie přenesli, protože Hiero syrakuský dle swědectwí Athenäowa dostáwal konopí od Rhodanu řeky (Rony) na prowazy; nyní od nejdáwnějš-

šich časův sejc se po Evropě jižné a prostřednì. Z lodyh konopných dělajì *konopì*, z něhož shotowujì přìzi, plátno, prowazy a d. *Konopě poskonné* čili *poskonná* (samčì) taliko řečeným způsobem se užìwá, *klawatá* ale (samičì) dáwá ještě *semenec* t. holénky, jež slaužì k setì a k dobywánì oleje (konopného), wysýchawého, k swìcenì prospěšného. Naì konopná smrdì a omamuje. Orientalowé nedobýwajìce z konopě wlákna shotowujì z nátì a semen nápoj opijejìcì, jako opium působìcì; někdy přidáwajì opium. Domnìwajì se, že z konopě dělali staří nápoj *nepenthe* nazwaný, jenž obweseluje srdce a zapuzuje z myslì wšecky nepřìjemnosti. Semenec dáwá dobrý ptačì zob, též w lékařstwì dělajì z něho emulsie.

Chmel. Humulus. Hopfen.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčì*: Okwětì 5dilné. Tyčinek 5 rownych. Kwěty *samičì*: Okwětì šupinowitá, otewřená, za každým listenem dwě, dohromady dělajì klas šiškowitý. Blizny 2, niťowité, perowité. Holénka okwětìm a listenem stálým zastřená.

Ch. obecný. H. Lupulus *Lin. Plenk. t.* 707. *Schk. t.* 326. *Düsseld.* 8, *t.* 12. Chmel *Mat. Háj.* 386. — *Wcl. ubì.* Kořen mnoholetý, přìdřewnatý; lodyha 10—25' dlauhá, běwná, prawotočná, hranatá, zkraucená, po hranách šerpiwá, nahoře pýřitá, wětewnatá; listy řapìkaté, střìčné, na lìci přišerpiwé, na rubu přìlysé, z mládì žlutožlaznatotečkowané a pýřité, srdčité, hlubocе 3—5laločné: lalokův zakončitých, z hruba zejkowanopilowaných zuby hrotnatými, pořìdku listy celé na zakrsalých rostlinách; řapìky zdélì polowičky listowé; palisty blanowité, po dwau srostlé w lupen na dwě klaný, prohawý; kwěty samčì na latách přesložených, úžlabičkowých střìčných; kwěty samičì na klasech wejčitých, střechowitě listenatých, úžlabičkowých, dlauhostopkatých, ojedinělých nebo pomnožných, co pepř welikých, pak wzrostajìcich na šišky 1″ dlauhé, složené z listenův wejčitých, ostrých anebo zakončitých, dole jakož holénky okrauhlé, posypané žlázkami žlutými, lesklými zrnowitými. — W plotech, křowištìch, obzwláště wlhkých, skoro po celé Evropě, též Asii a Americe sewerných. *Kwète* w lipnu a srpnu. 4.

Chmel se u welikém množstwì sázì w Evropě a Americe sewerné, nejlepšì ale jest český. Wůbec známo, že chmel, čili wlastně jeho klasy, wůbec hlawičky, slaužì k wařenì piwa, aby nabylo chuti kořenné a hořké, aby zachránčno bylo před brzkým zkysánìm. W tom ohledu nemůže se chmel ničìm jiným nahraditi. Prwek tak dobře působìcì jest w nadřečených žlázkách listeny a holénky pokrywajìcich, který uděluje zápach kořenný, silný, skoro omamujìcì. Pokusili se tu maučku z chmele sebrati a pro sebe rozesłati w malých balìčcich. Chmel tak i jeho maučka w lékařstwì se potřebuje. Pazaušky, obzwláště diwokého chmele, čili *chmelíček*, jedì w saláta nebo co zelenina s masem.

Podřadí 3.

SMOKWOŇOWITÉ. FICEAE.

Morušně. Morus. Maulbeerbaum.

www.libtool.com.cn

Květy klasené, jedno- nebo dwojdomé. Okwětí 4dílné. Květy *samčí*: Tyčinky 4, před ušty okwětowé postawené. Květy *samičí*: Waječník 2pauzdrý. Čnělky (nebo blizny) 2, nitkowité, kopečné. Holénky 1semenné, okwětím zwětšelým a zdužnatělým zawřené, skládají na klasu dohromady způsob jahody neprawé (moruši).

M. černá. M. nigra. *Lin. Duham.* 3. *t.* 8. *Plenk t.* 663. *Düsseld.* 5. *t.* 3 Moruše. *Mat. Haj.* 83. — *Wel.* 99. Moruše černá, maruše černá, jahodník. Strom 20—36′ zwýší; kmen křiwý, bakulatý; kůra popelawá; wětwe dlauhé, autlé; listy střídawé, řapíkaté, srdčité nebo wejčité, celé nebo neprawidelně 2—3—5laločné, ostré nebo zakončité, nestejně stříhanozubaté, na líci tmawě zelené a šerpiwé, na rubu šediwě zelené, srstnaté; palisty kopinaté, blanowité, prchawé; květy 1—2domé; klasy úzlabíčkowé, ojedinělé, delší nežli stopka, samčí wejcowité nebo wejcowitowálcowité, $^1/_8$—2″ dlauhé, samičí wejcowité nebo přikulowaté, $^1/_4$—$^1/_2$″ dlauhé, někdy sedawé; blizny welmi huňaté; jahoda elipsowitá nebo přiwálcowitá, zwící malé šwestky, černě červená, přešťawnatá. — Původně w Asii prostřední, w Ewropě jižné zdiwočilá. Kwěte w kwětnu. ♄.

Již prý tomu mnoho tisíc let, co strom tento z Persie do Ewropy jižné přenesen, a od dáwna w Ewropě prostřední sázen pro owoce swé, moruši černau, chladící a lahodnau; kterauž jedí, ano i w lékařstwí potřebují. Kůra od kořene ostrá a hořká počítáne, protož u starých Řeků byla proti tasemci užíwána a w nowějších časech opět poručena. Listy její k živení housenek hedwábních se nehodí se, protože tyto jsau twrdé a housenkám tak dobře neswědčí.

M. červená. M. rubra *Lin. Michx. arb.* 3. *t.* 10. Strom zwýší 60—70′; kmen w objemu 5—6′; listy řapíkaté, přísardčité, zakončité, celé nebo 2—3laločné, widycky stejně zubaté, šerpiwé, na rubu měkce pýřité, 4—5″ dlauhé, 3—4″ široké, na mladších stromech třebas dwakrát wětší; květy často dwojdomé ano i mnohomanželné; samčí na klasech wálcowitých, dosti tenkých, wisících, 15—18‴ dlauhých; květy samičí na klasech wáleowitých; moruše z menších plodů složená, tmawě červená, náwinná, lahodná za čas zralosti. — W Americe severné. Kwěte w kwětnu a červnu 5.

Ani listí toho rodu nehodí se k živení housenek hedwáb-

ních; které je žeran, hedvábí špatné dávají. We wlastech jeli moruše. Mnohem váženější jest dříví bílé, u prostřed žlutavé, husté, drobnowlákné, pewné, trwanliwé.

M. kanadská. M. canadensis *Poir.* Welmi se podobá předešlé, od níž se ale liší, že listy jsau 3—5laločné, zmladí chlupaté, na rubu bělawé a skoro aksamitnaté, že kwěty přibliženější dělají klasy hustší a wětší. — W Kanadě.

Podlé zkaušek Audibertowých hausenky hedwábní rády žeru list jeho a hewábí dávají tužší a pewnější nežli bělomorušowým krmené; není wyjednáno, zdali i w množstwí nějaký rozdíl.

M. bílá. M. alba *Lin. Lam. t.* 762. *f.* 2. *Schk. t.* 290. Moruše bílá *Mat. Wel.* 99. Podobá se morušeni černé, jest ale obyčejně nižší; listy taktéž jsau různotwaré, anobrž i peřenolaločné, mnohem tenší a měkší, na lici šerpiwaunké, na rubu po žebrách pýřité; klasy samčí tenší, lysejší; klasy samičí obyčejně déle stopkaté; blizny menší, lysé; moruše menší, obyčejně bílé, též červenawé a černawé. — Wlast jak morušeně černé. Kwěte w dubnu a kwétnu. 5.

Jest tomu asi 300 let, co ten strom w Ewropě jižné se sází; k nám jakož i do Ewropy wůbec prostřední přišel před nedáwnem, jakož i do Ameriky sewerné. Sázením w rozdílných podnebích zwrhnul se w rozličné odrodky, jichž wšech listí ke krmení hausenek hedwábních se jedině hodí, a jiným nedá se dokonale nahraditi. Odrodkům listůw welikých, sladkých, přídužnatých dáwají přednost. U nás prohytečněji jest strom ten toliko nechati zkřowatěti, načež ještě lýko ročních wýstřelkůw coročně k dělání wýborného, bílého papíru potřebowati se může. Dříwí kmenowé, žlutawé málo merhowané, dosti tardé, hodí se na autlá díla truhlářská a saustružnická.

M. tatarská. M. tatarica *Pall. ross.* 2. *t.* 52. Šelkowice. Stromek neprawidelně wětewnatý; kmen pořídku ztlauští ramena; kůra šediwá; dříwí nejtwrdší, žluté, žilnaté; smítky tenké, prutowité, hladké, šedé, naplawělé a jakoby bílé jinaté; rozhy listnaté, dole plodonosné; listy mírně weliké, nejdéle řapíkaté, obyčejně waječné, na konci zaokrauhlené, welmi pořídku ostré, na zpodlině často nestejné, celé a přísrdčité, nejhladší, dosti stejně a tupě pilowané, nejčastěji celé; jest odrodek listí hluboce 5lalokého, chobotnatého nebo 3lalokého, alespoň jedním chobotem wyříznutého; owoce drobné, dlauhostopkaté, červenawé nebo narusalé, méně chutné. — Podlé Wolhy a Donu w Rusi. Raší a kwěte w dubnu. 5.

Nyní w Nowé Rusi okolo Charkowa a jinde se sází pro hedwábníky, jimž listy jeho wýhradně dáwají přednost. Owoce mdlé jedí swižší, nebo je sušší, nebo z něho dělají powidla. Též robí z něho wino a přepalují silný a chutný líh.

Květy dvojdomé. Květy *samčí* na klasu jednoduchém. Okvětí 4dílné. Květy *samičí* na strbaulech. Okvětí baňkowité, 3—4zubé. Čnělka jednoduchá, niťowitá. Holénka nožičnatá w okvětí zdužnatělém.

www.libtool.com.cn

B. papírodajný. B. papyrifera *Herit.* Papyrius japonica *Lam. t.* 762. Morus papyrifera *Lin.* M. sativa *Kaempf. t.* 472. Strom 10—30′ zwýší, plný šťávy mlékowité; listy střídawé, řapíkaté, úkosně wejčité, dlauze zakončité, hrubě pilowané, celé nebo rozdílně laločnaté, na líci šerpiwé, na rubu měkce plstnaté; palisty kopinaté, přetence zakončené, pýřité, dwakrát kratší řapíku co polowice listu dlauhého; klasy samčí husté, válcowité, 2″ dlauhé, na stopkách řapíku kratších, huňaté; strbauly samičí na stopkách taktéž dlauhých, huňaté; plody, stopečkau swau daleko nad listeny čnějící, kulowaté, co hrach weliké, žlutočerwené. — W Asii wýchodní a jižnowýchodní. Kwěte (u nás) w lipnu. 5.

Z lýka tuhého wýstřelkáw ročních dělají Japanské a Čínské tenký papír, *čínským* nazwaný; též i shotowují z něho rozdílné tkaniny. Strom ten naše zimy snášeje mělby k témuž konci se sázeti.

B. barwířský. B. tinctoria *Kunth.* Morus tinctoria *Lin. M.* fr. viridi *Sloan.* 2. *t.* 158. *f.* 1. M. Tata-iba *Plum. ic. t.* 204. Tataiviba. Strom 60′ zwýší, plný mléka žlutawého malíčko leptawého, dříwí žlutého; z úžlabíček čnějí trny šídlowité, ojedinělé, které i často chyhují; listy střídawé, úkosně wejčitopodlauhlé, zakončité, pilowané, obak lysé, žebernaté, krátkořapíkaté, rozdílně weliké; klasy samčí ojedinělé, odwislé, úžlabíčkowé, mezi řapíkem a trnem 2—3″ dlauhé; strbauly samičí úžlabíčkowé, ze siwa zelené, ojedinělé, krátkostopkaté; plody ze zelena žluté, sladké, ptactwu oblíbené. — Na Jamaice, w Brasilii. Kwěte w lipnu. 5.

Owoce jeho surowé a zadělané jedí. Dříwí jeho pewné, twrdé, pěkně jasnožluté slauží k barwení na žluto, a slowe w obchodu *žlutým, fustikowým, brezalkau žlutým.* Listy jeho prý nahradí dokonale bělomorušowé pro housenky hedwábní.

Smokwoň. Ficus. Feigenbaum.

Květy jedno- nebo dwojdomé, w dutině ježle zawřeného na čechalce prowrtaného, dužnatého stěsněné. Květy *samčí:* Okvětí 3—5dílné. Tyčinky 2—5. Květy *samičí:* Okvětí 4—8dílné. Waječník 1pauzdrý. Čnělka

1, příbočné, o 2 vláskowitých čnělkách. Holénka w dužnině jeále zwelíčelého.

S. obcond. F. Carica *Lin. Trew. Ehr. t.* 73. 74. *Lam. t.* 861. *Plenk t.* 736. *Schk. t.* 358. *Düsseld. 4. t.* 13. *Dict. sc. nat.* 3. *t.* 285. Fík. *Mat. Háj.* 84. — *Wel.* 100. Keř anebo strom 5—25′ zwýší; wětwe křiwé, řidké, plné mléka bílého; rozhy huňaté; listy letní, střídawé, řapíkaté, srdčité, 3—5laločné: laloků tupých, chobotnatozubatých, na líci šerpiwé, na rubu pýřitoaksamitnaté; ježle krátkostopkatá, w úžlabíčkách ojedinělá, hruškowitá, hladká, lysá, na čechalce pupečnatá, dole několika šupinami obklíčená, dříwe zelená a tuhá, uzrawši bělawá, žlutá, zelenawá, čerwenawá, fialowá nebo náhnědá, měkká, šťáwnatá. — W Lewantu, Africe sewerné a Ewropě jižné sama od sebe roste, w týchže zemích se sází. W teplejších končinách pokd kwěte a zrá. ♄. 5.

W teplejších krajinách weliké množstwí odrodkůw znají. U nás strom ten buď tuhé powětří nesnáší buď zástáwá zakrnalý. Owoce, *smokwy, pihwy, fíky* w teplejších krajinách surowé nebo rozdílným způsobem připrawené jedí; tamtéž je suší k zasílání do krajin chladných, kdežto je jedí u tabuli, obyčejněji ale w lékařstwí potřebují. K nám přicházejí nawlíkané (smyrenské) anebo do beček naložené (dalmatské); prwní jsau wětší. Strom diwoký, slowe w Lewantu a w Africe *smokwoň kaší*. Do nezralých smokew kladu jistý hmyz, žlabatka smokwowá (Cynips psenes), swá wejce, z kterých na podzim wyletují žlabatky dokonalé, jež opět swá wejce kladau do smokew podzimních (dikých) mladých. W těch zůstáwají celau zimu, až pak w květnu žerauce u wnitř působí, že wětší množstwí šťáwy přitéká jako w dubénkách, čímž smokwy se zweličují a zešťáwnacují. Též se domnímají, že hemzením žlabatek usnadňuje se zurodnění. W červnu powčas smokwy zimní na smokwoně štěpné, aby hmyz nawrtal jejich owoce. To již dělali za času starých Řeků w a Římanůw a později i w Lewantu a na Ostrowech Řeckých. Nyní nahlížejí, že ta práce jest zbytečná, jelikož w Ewropě smokwy bez toho hmyzu zrají.

S. egyptská. F. Sycomorus *Lin.* Ficus indica *Plak. phyt. t.* 178. *f.* 3. *Alp. ex. t.* 12. Fík egyptský *Mat. Háj.* 84. *b.* — *Wel.* 102. Fikomorwa. Strom mnohowěký, 40—50′ zwýší; kmen přetlustý, wětwe welmi dlauhé, takže koš jeho zastěňuje powrch 40 krokůw; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, přiokrauhlé, srdčitě wykrojené, někdy zakončité, tupé, nejcelejší, wykrajowané nebo rohaté, 3žilé, žebernaté, zmládí obak plstnaté, pak olysající kromě na žilách, 5″ dlauhé, 4″ široké; řapíky sotwa zdělí jedné třetiny listowé, plstnaté; palisty wejčité, ostré, hustě chlupaté; ježle květná w hrozen nahromaděná wynikají z wětwí a smítků bezlistých, o stopky podepřená, několika šupinami kopinatými dole

obklíčená, a na konci opatřená 4 ušty vejčitými, sklimenými, pupek zawírajícími; owoce podobá se smokwě obecné, dužnina jeho proswítawá, tuhá, bílá, ponažlutlá, chuti zasladlé, lahodné. — W Egyptu, kdežto skoro jediný strom les dělající a wedlé smokwoně obecné a datlowé palmy jediný owocný. 5.

www.fhtovl.com.cn

Owoce jeho jest každodenní potrawau w řečených wlastech. Dřiwí jeho jest prý neporušitelno, neboť z něho největší díl rakwí mumiowých jest sbatowen.

S. stulíkolistá. F. nymphaeaefolia *Lin.* Nepochybně jest to strom ztepilý, protože we hřjnu kmen jeho dospiwá k wýšce 16—20′; rozhy lysé, jakož i listy přewelíké, w celém tom pokolení největší, stulíkowým podobné, střídawé, řapíkaté, wejčitookrauhlé, srdčitě wyříznuté, nejcelejší, tupé, hrotité, na líci sytě zelené, na ruhu siwé. — W horkých končinách Ameriky jižné. 5.

Ze šťáwy mlékowité dělají *kaučuk* jako z *kahuchu*.

S znatená. F. Rumphii *Blum.* Arbor conciliorum *Rumph* 3. *t.* 91. 92. Strom ztepilý; kmen toliko zwýši muže, hranatý, jakoby z několika pňůw složený; w obwodu 6—10′ tlustý, někdy ještě tlustší; wětwe wíjawé, tu a onde srostlé a opět se rozdělující rozdílnými úhly, rownowážně rozložené; rozhy lysé; listy střídawé, řapíkaté, okrauhlowejčité, dole srdčitě wykrojené, nejdále čárkowitě zakončité, ostré, malíčko wykrajowané, nakožnatělé, mnohožeberné, nejlysejší, leskłé; řapíky tenké, nejlysejší, skoro zdélí listu; ježle podwojná, úžlabičkowá, sedawá, siwá, podepřená listeny okrauhlými, nejtupějšími, mázdrowitými; owoce kulowaté, zwící kulky ručničné. — W Indii wýchodní. 5.

Indowé stawí pod něj pagody čili chrámy, protože duchowé dle učení bramínského pod žádným stromem tak rádi nepřebýwají jako pod tím. Sázejí jej na wšech prostraninách, ulicích a okolo pagod, wůbec kdežto chtějí míti stín. Takowý strom měl wětwe široké, jako jesle, takže lidé w noci na nich spali, a we dne kozy se pasly na mladém listí, nemajícím ostroty. Owoce zasladlé, mdlé, jedí lidé, slonowé, howada, netopýrowé, ptáci. Korau rozmělněnau, rýží a kwětem manorowým ženy natírají obličej a tělo, aby kůže nabyla hladkosti. Při ročních postech musejíce zpíwati jedí jeho listí, aby měli čistý hlas. Kůru a list též potřebují proti wyraženinám co prostředek wyrážející. Ze šťáwy jeho dělají také kaučuk. Na rozhách přebýwá červec lakowý (Coccus Laccae) u náramném množství který do nich píchaje působí prýštění sé hmoty z pryskyřice wosku a barwiny sestáwající, jmenem *laky* známé. Laka ale jest čtwerá; *a*) w rauhících, *b*) w zrnech, *c*) w bochnících a *d*) w tabulkách čili křížalkách. Zbírá se ale z jiných ještě rodůw toho pokolení, jako jest s. bengalská, podiwná, poswátná, a nepochybně i jiné mnohé.

S. topolowá. F. populnea *Willd.* F. populifolia *Desfont.* Podobná předešlé; listy podlauhlé, nejcelejší, krát-

ce zakončité koncem ku straně ohnutým a tupým, nejvyssjší, 2″ dlauhé nebo delší, nejdéle řapikaté, dole o málo užší a tupé. W Americe jižné. 5.

Z jejíž šťávy mlékowité dělají kaučuk.

S. *drobolistá*. F. benjamina *Lin.* F. microrarpa *Lin.* litty alu *Rheed.* 1. *t.* 26. Varinga parvifolia *Rumph* 3. *t.* 90. Strom okázalý s překrásným košem; kmen toliko zwýší 9′; z wětwí hlawnich wyniká weliké množstwí kořenůw wětrnych, šnůrowitých, které země se dolekše kořenují a husté jsau, takže kmenu není widěti; listeny eliptičnopodlauhlé, nejcelejší, dole zaužené, na konci tupé, zakončité, nejautleji rownoběžně žebernaté, lysé, na líci tmawozelené a bělotečkowané, 3″ dlauhé, 2″ široké, kožowité; řapiky mnohem kratší listu; ježle kulowatá, sedawá, zwící hrachu, co krew červená, pak černawá. — W Indii wýchodní, na Francii ostrowě. 5.

Sázejí jej na trhy pro stín. Listy jedí; owoce zobají lakotně papuchowé; dřiwí k pálení; kořeny wětrné rozžwýkané přikládají na rány od jedu makasarského, též je jedí proti otrawení jedowatými rybami a ruky; konečně je potřebují za tetiwy na luky.

S. *bengalská*. F. benghalensis *Lin.* F. vasta *Forsk.* Peer Alu *Rheed.* 1. *t.* 28. Strom ztepilý, 30—40′ wysoký; kmen sotwa 3 mužům objemný, koš přeobšírný, složený z přemnohých wětwí, jichž doleni wypaustějí kořeny wětrné, šnůrowité, wisuté, na zemi kořenující, takže tam, kdežto strom roste sám od sebe, není možná proniknauti; listy na rozhách wynikající jsau wejčitoeliptičné, kožowité, tupé, nejcelejší, na rubu wysedložebré, 1½′ dlauhé, 4″ široké, lesklé; řapíky wlnkowané; ježle podwojná, pobočná, kulowatá, přísedawá, přichlupatá, co krew červená. — W Indii wýchodní, Kočinčíně a Arabii. 5.

Totě wlastně *banyana*; též *pipal* slowe. Indowé kořeny wětrné k zemi se spaustějící zprawují, takže w hauští jejich dělají laubí prawidelná, do nichž stawíce swé bůžky potřebují je na místo pagod čili chrámůw. W kůře mnoho mléka na wzduchu červenajícího.

S. *hroznatá*. F. racemosa *Lin.* F. latifolia *Rumph* 3. *t.* 81. Strom ohromný, 70′ zwýší, 6′ tlaustí, který hned nad kořenem wyhání několik kmenůw přepodiwně zatočilých a zkrautilých; wětwe, kde se dotknau, srostají, a bujnost ta a swěřepost zwětšuje se ještě množstwím kořání wětrného, které dolů se spaustěje a rozsochacuje k zemi přichazi, kdežto kořeny wyhání, z nichž nowé kmeny warostají; ty pak jako podpory okolo starého stromu stoje a nejbližší kmenu pak s nim srostají; wšecky díly roní mléko bílé, neškodné; listy wejčité,

přisrdčité, zakončité, co ruka dlauhé a taktéž široké; owoce wejcowité, wětší oliwek, stopkaté, po 2—6 pohromadě, dříwe (w srpnu) žluté, pak červené a bile kropenaté, konečně (w říjnu) modré jako šwestky. — W Indii wýchodní. ♄.

www.libtool.com.cn

Stromy ty sázejí na tržiště obyčejně před obecný dům čili obecník, a pod ním shromažďuje se lid, jelikož jediný strom může celé tržiště obstíniti. Dříwí jest dobro k pálení, k stawění ale se nehodí. Z kůry dělají nejlepší lunty; z lýka na rosu wyloženého papír sultánský, žlutawý a pásy, jež nosí na nahém těle. Kořepy wětrné někdy na palec tlusté k wázání místo prowazův. Stromy mají w uctiwosti, obzwláště weliké o sobě stojící, které w celé zemi se znají. Wyhynuli takowý strom, bývá to znamením, že panstwo téhož kraje zajde. Též okazuje roční doby: na začátku roku Orientálského čili w čas deštiwý padá listí, na začátku roku Occidentálského čili w čase horkém dáwá owoce nejedlé.

S. příkusná. F. domestica *Roxb.* Grossularia domestica *Rumph* 3. *t.* 87. 88. Strom znatné welikosti; kmen, jakoby z mnohých složený, dělá dole nad kořenem daupata welká, takže w nich skrýti se možné; rozhy dlauhé, plné listův podlauhlokopinatých, 3ailých, na líci tečkowaných, 6″ dlauhých, 2″ širokých, mléka nenákodného plných; owoce co hrách weliké, žlutočerwené, tak hojné, že listu sotwa widěti. W Indii wýchodní. ♄.

W celé Indii se rozmnožuje hřízenicemi, protože lid sprostý listí mladé a welikém množstwí požíwá, nikoliw ale k nasycení, nébrž toliko ke wzbuzení chuti k jídlu; protož i na trhu je prodáwají. Owoce zobají toliko ptákowé. Kořeny wětrné rozžwýkané přikládají na rány od jedowatých šípův.

S. pružnoklejná. F. elastica *Roxb.* Strom ztepilý, spěšně rostauci, neboť u nás w hřijnu za rok 8 střewicův wýšky dospíwá; rozhy oblé, lysé, listnaté; listy podlauhlowejčité čili eliptičné, ostraunké, nejcelejší, kožowité, nejlysejší, lesklé, na rubu tlustau žilau opatřené, rownoběžně husté a sutle žebernaté, weliké (u nás 1′ dlauhé), po kraji chruplawé. — W Nepálu na wršich. Z mléka jejího dělají kaučuk jako z kahuchu a jiných.

S. hladicí. F. politoria *Lour.* F. rudis *Pers.* F. Ampelos *Lam.* Folium politorium *Rumph* 4. *t.* 63. Keř 6-střewičný, přímý, wětewnatý; listy střídawé, řapíkaté, malé, podlauhlé, nejcelejší, tupě hrotité, obak drsné; rozhy šerpiwé; owoce předrobné, kulowaté, trničkowané, pokrywkaté, šafránowě barwené, klasené. — W Indii wýchodní, na Madagaskaru a Kočinčíně.

Listy suché hodí se k leštění drobného díla ze dřewa, slonowé kosti, anobrž i ze stříbra a cínu.

S. ztepilá F. excelsa *Vahl.* Alli-Meer-Alou *Rheed.* 3. *t.* 58. Strom ohromný, spauštějící kořeny větrné, ježto větším dílem lnau a lípnau na kmen, takowým způsobem welmi tlustnaucí, některé až k zemi sahají; u Bajkamu chrámu stojí takowý strom obwodu 50′ tlustý a snad 2000 let starý. Listy úkosně kopinaté, zakončité, kožowité, lysé; owoce podwojné, stopkaté, kulowaté, hladké. — W Indii wýchodní.

Z kůry naříznuté ptýští se mléko ostré, na wzduchu červenající a proti bedlám a zatwrdlosti jater prospěšné; listy a owoce proti běhawce.

S. podiwná. F. indica *Lam.* Varinga latifolia *Rumph* 3. *t.* 84. *Rheed.* 1. *t.* 28. Strom ten způsobem rozmnožowání od dáwna byl předmětem podiwení cestowatelůw. Ačkoli wice smokwoň má tu wlastnost se rozmnožowati kořáním wětwným s wětwí dolů se spauštějícím a tu kořenujícím, wždycky zůstáwá tento z obledu toho nejúžasnějším. Jest ale welký, wždy zelený, mnohowěký, wysilající wětwe, jejichž délku nelze ustanowiti, protože od místa k místu wyhánějí wýstřelky t. kořeny wětwné, k zemi se spauštějící a tu kořeny ženaucí; nežli ale w zemi se upewní, dělají pně, kmenu starému podobné, z nichž wětwe nowé pučí opět wydáwající kořeny wětwné podobným způsobem se chowající; jeden strom tedy takowým během se rozmnožujíc může časem udělati celý lísek. Koš nesmírný a zrutný takowého stromu, rozpoložený na welikém množstwí kmenůw rozdílně tlustých, přirownáwají ke klenutí welikého stawení, podepřenému mnohými sláupy. Listy jeho jsau wejčité, zakončité, nejcelejší, dole ostré, 3″ dlauhé nebo delší, lysé, obyčejně na rubu přříté, úkosně žebernaté a síčkowané; owoce zakulatělé, obwejcowité, bez pokrywky, nejkratšeji stopkaté, hladké, úžlabičkowé, podwojné. — W Indii wýchodní.

Owoce nasladlé žeran toliko ptákowé. Listí jedí co zeleninu; dříwí pálí; z kůry dělají lunty, z lýka papír, kořeny wětwné w lékařstwí potřebují. Ze šťáwy též dělají kaučuk. Červec lakowý podobným způsobem jako na smokwoni poswátné dáwá původ lace. Z kůry obzwláštním uměním točí šňůry k natahowání lukůw; též ji bárwí na červeno.

S. barwířská. F. venosa *Ait.* F. infectoria *Wild.* Tsiakola *Rheed.* 6. *t.* 64. Strom okázalý; listy wejčité, na konci ztenčené, ostré, dole zaokrauhlené, přísrdčité, na líci prohlubeně tečkowané, nejcelejší; owoce zakulatělé, sedawé, pokrywkaté. — W lesech Indie wýchodní.

S. poswdlnd. F. religiosa *Lin.* F. malabariensis *Pluk. alm.* 1. *t.* 178. *f.* 2. Are Alu *Rheed* 1. *t.* 27. Strom okázalý, kmen 3' tlustý; listy ostrowejčité, přísrdčité; owoce zakulatělé, sedawé, w úžlabičkách podwojné, pokrywkau 3lupennau opatřené. — W Indii wýchodní na půdě písčité.

www.libtool.com.cn

Indowé zaswětili ten strom swému bohu Wíšnowi domníwajíce se, že on pod ním se narodil; obkličují jej zdí čerwenau a tudyž Křesťané jej nazýwají stromem čertowým.

Šolucha. Dorstenia. Dorstenie.

Kwěty jednodomé, společné, roztroušené, na ježli plackowitém, plochém anebo poddutém, nejotewřenějším Kwěty *samčí:* Okwětí nejmenší, zaubkowité. Tyčinky 2—4. Kwěty *samičí:* Waječník 1pauzdrý, ponořený w sklípku. Čnělka poboční; blizna rozštípnutá. Holénka ponořená w ježli zdužnatělém.

S. obecná. D. Contrayerva *Lin. Lam. t.* 83. *f.* 1. *Jacq. rar. t.* 614. *Plenk t.* 67. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 284. *Düsseld.* 10. *t.* 8. Kořen wřetenowitý, na prst tlustý, článkowaný, z ryšawa hnědý, u wnitř bílý, se článků mrcasy dlauhé wypauštějící; lodyha žádná; listy na řapících dlauhých, 6palečných, pýřitých, obwodem wejčitookrauhlé nebo okrauhlé, dole srdčitě wykrojené, protisečné: úkrojůw kopinatých, nestejně zubatých, zakončitých, tmawě zelených, šerpiwaunkých, řídkými a kratičkými chlaupky; stwoly kratší nebo zdélí řapíku oblé, pýřité, nejnažší, na konci nesaucí ježle plackowité, plochootewřené, čtyrúhlé, laločnaté, wně pýřičkowané a po kraji drobnými šupinkami jednořadými opatřené; kwěty do sklípkůw ježlowých, nahoře zaužených, ponořené a toliko čnějící bliznau a tyčinkami; holénky smačknutíkowejcowité, tupaunké, bradawičnaté, rusé w otewřených sklípcích sedící. — W Americe jižné a Indii západní. Kwěte w květnu až do srpna. ♃.

Kořen čerstwý chuti palčiwé zní jako pertrám; usušený (Radix Contrayervae) ma chuť kořením náostrau, hořkau; silně popuzuje, usnadňuje wyzewowání a mají jej za neomylný lék proti uštknutí hadímu. Jest ještě čtwero rodůw, jejichž kořeny taktéž se potřebují.

Podřadí 4.

CHLEBOŇOWITÉ. ARTOCARPEAE.

Chleboň. Artocarpus. Brodfruchtbaum.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí* na klasech kejo-

witých. Okvěti 2—3lupenné. Tyčinka 1. Květy *samičí* na strbaulech kulowatých anebo elipsowitých, pokrywkau 2lupennau obklíčených. Okvěti trubkowité, ukončené krajem krátkým jehlatcowitým, na čechalce prowrtaným. Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, poboční, nitowitá, čumicí, nerozdělená, nebo na dwé klaná. Mošnička obklíčená okvětím zdužnatělým, tlustým; okvěti plodonosné nahlaučené w jahodu a slité.

Ch. protisečná. A. incisa *Lin. Sonner. t.* 57—60. *Lam. t.* 744. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 286. Soccus lanosus et granosus *Rumph* 1. *t.* 32. 33. Strom štihlý, 40—50′ wysoký, s wětwemi rownoměrně rozloženými, rozhami na konci listnatými; listy střídawé, řapíkaté, wejčité nebo podlauhlé, 1½′ dlauhé, ⅔—1′ široké, protisečné, úkrojům kopinatých nebo podlauhlých, zakončitých, na líci šerpiwé, na rubu (zmládí) pýřité a jako wšecky autlejší díly lepkawé, dřiw rašení zawřené palistoma welikýma, kopinatýma, srstnatýma, prchawýma; klasy samčí nachýlené, skoro ½′ dlauhé; strbauly samičí kulowaté, 1½″ w průměru tlusté, listenoma wejčitokopinatýma, prchawýma zahalené a pak zrostající w jahodu zwící dwau pěstí nebo mužské hlawy, ztíží 3—4 liber, která na powrchu pokrytá bradawicemi hustými 5—6stěnnými, pod skořápkau dřiwe bílá, maučnatá a přiwláknatá, pak žlutawá, šťawnatá nebo slizká, u prostřed opatřená osau tlustau, haubowitowláknatau, okolo nížto mošničky wejčitopodluhowaté, přihranaté, na obojím konci ztenčené, skoro jako kaštany welké, připewněné. Čnělka rozštípená. — Na ostrowech jihomořských, kdežto jakož i w jiných světa dílech meziobratnikowých se sází. Skoro celý rok kwěte. 5.

Stromu toho w řečených končinách jest několikero odrodků, nejobyčejnější ale jest s owocem bezsemenným. Owoce to náleží k nejhlawnějším potrawám, a jest pro obywatele mnohých ostrowů welikého Okeanu tak newyhnutelno, jako pro nás obilí a zemáky. Strom dáwá urodu 8—9 měsícům do roka pořád welikau, takže tři stromy postačují člowěka w tom čase dokonale živiti; ostatní částku roku žijí většim dílem o zadělaném tom owoci. Surowé nemůže se jísti. Česá se před uzrálím, pokud obsahuje dřeň bílý, kyprý, maučnatý, oloupá se, do listu zawine a na horkém kamení upeče; nyní má chuť jako chléb pšeničný, a ještě někdy zasladlau. Též se waří s masem, načež chutná jako artičoky. Na Molukách černoší pauze o tom owoci žijí, a protož strom stojí okolo wšech domůw a na polích. Owoce na skwy rozkrájené a usušené 2 léta trwá, může se na koráby wzíti a jako chléb jísti. Též owoce oloupané a do jámy nasypané mohají kwasiti, pak je pekau a potom jedí. Když dozrálo, dřeň sborowatí, zadýchne a chuti nepříjemné nabude. Semena odrodkůw, w nichž se nacházejí, také se připrawují a jedí. Z měkké-

bo dřiwí dělají člunky a rozdílné domácí nářadí; z lýka wětwí a mladých stromůw dělají tkaniny podobné udělaným z lýka banisa papírodajného. Ze šťáwy mlékowité shotowují lep na ptáky a kaučuk. Listy slaužĺ na místo ubrausků k utírání rukau; klasy samčí co tráwa; popel z listí a zwařeniua dřewová a kořenová w lékařstwí.

Ch. celolistá. A. integrifolia *Lin. Lam. t.* 745. *Roxb. t.* 250. Sitodium cauliflorum *Gaert. t.* 71.—72. Soccus arboreus major *Rumph* 1. *t.* 30. 31. Tjaca-maram et pelan *Rheed.* 3. *t.* 26—28. Strom asi jako hruška, 30—40′ zwýši, kmenu 3—4′ tlustého, na mnoho wětwí wijawých rozdeleného, kůry tlusté, mléčnaté; listy mnohé, na píď dlauhé, a co ruka široké, na řapíku střewíčném obwejčitopodlauhlé nebo eliptičné, lysé, na mladých kmenech chobotnatostříhané; klasy 2″ dlauhé, zelené, w hořeních úžlabíčkách; strbauly samičí wynikají buď z tlustých wětwí anebo ze samého kmenu a někdy tak hluboko, že w zemi wáznau; owoce wětší nežli předešlého, skoro hruškowité, $1^1/_2$—2′ dlauhé, 1′ tlusté, 25 anobrž i 60 liber těžké, takže muž má je co nésti; skořápka žlutawě zelená, slizí třísnící potažená, hustými pahrbky šestistěnnými posetá, u wnitř bílá a plná mléka; jako předešlé sestáwá z množstwí mošniček podlauhowatých, dužninau tlustau, bílau, wonnau a lahodnau, sladkau obklíčených; w každém jest semeno wětší žaludu, bílé, mléčnaté, jako kaštan chutnající; takowých mošniček 80—100 leží okolo mléčnaté osy; osa ta a skořápka obsahují šťáwu lepkawau, na niž ptáky chytají. — W Indii wýchodní planá a sázená. Kwěte w červnu a lipnu. 5.

Owoce zralé, olupané jedí co lahůdku; wětší ale množstwí jeho těžko se ztrawuje. Chuť jeho těžko popsati: jest míchanina z medowé, hroznowé a pomerančowé, zápach asi zhnilíčelých jablek welmi silný, takže nelze jeho w domě schowati. Na Ceylonu jest potrawa po největší díl roka. Též slonowé rádi je žerau. Zemkowé jedí owoce mladé, zralé, zadělawají anebo na kusy rozkrájené waří nebo na oleji palmowém smaží. Jádra pražená jsau sladká a jedí se po obědě; nemírně požité škrabau w hrdle a působí chraptiwost. Též ze sušených na slunci dělají mauku a placky. Dřiwí twrdé jako mahagonowé se potřebuje. Zwařeninu z kořene proti běhawce; dřiwí w octu močené proti otoku, čípku a braničí; z dužniny plodowé, cukru a kořene dohromady roztlučených dělají flaster na lišeje. Z mléka wařĺ lep na ptáky.

Ch. pýřitá. A. pubescens *Willd.* Ansjeli *Rheed.* 3. 32. Strom ohromný s wětwemi wijawými, nerownými, hnědými, dřiwím přetwrdým, bílým, u wnitř červenawým, korau tlustau, trpkau; listy eliptičné, obak okrauhlé, na líci lysé, na rubu nejměkčeji pýřité, na píď dlauhé a širší dlaně; řapíky, pupeny a stopky pýřité;

klasy samičí konečné, odwislé, na píď dlauhé, a co prst tlusté; owoce (angelika) na tlusté stopce co pěst welikés, měkkoostnaté, žlutawé, sestáwá z mošniček malých, podlauhlokulowatých, jako boby nebo kaštany. — W Indii wýchodní. Kwěte celý rok. 5.

www.libool.com.cn

Mošničky mají chut náwinnau, zápáchají kořením; z mačkaných kane mléko. Kdoby jich jedl mnoho, snadno dostane běhawku, již kořen a kůra stawí. Olej z wařeného owoce wytlačený usnadňuje zažíwání. Listy potřebují proti okmětení a bolení w audech. Z kmenu dělají welikánské skříně a lodě, též kmeny wydlabují na čluny (manajus) třebas 80′ dlauhé a 9′ široké, jenž w sladké wodě od červů mnoho trpí.

Jaruma. Cecropia. Trompetenbaum.

Kwěty dwojdomé, na klasech hustých jehnědowitých, pokrywkau prchawau podepřených. Klasy *samčí* wálcowité: okwětí šupina čihowitá, skoro čtyrbočná, tupá, na konci prowrtaná děrama, z nichž tyčinky 2 čnějí. Kwěty *samičí* bez okwětí a šupiny: waječníky smětnané; čnělka krátká s bliznau hlawowitau, uzetnatau. Holénka zbobulelá, 1semenná.

J. štítnatá. C. peltata *Lin. Jacq. obs.* 2. *t.* 46. *f.* 1. *Lam. t.* 800. Yaruma Oviedi *Sloan.* 1. *t.* 88. *f.* 3. *t.* 89. Ambaitinga. Strom 30—40′ zwýší, sotwa muže ztlauští, jměním swým z daleka patrný; kmen přímý, dutý a branicemi rozdělený, skoro bezwětewný; kůra bilá, kraužkowaná; na konci wyniká asi 10 listů střídawých, padawých, welikých, 1′ širokých, dlauhořapíkatých, okrauhlosrdčitých, štítowitých, jelikož řapík wyniká z blízka kraje doleního, rozdělených na 9—10 zubů, laloků podlauhlých, tupých, nejcelejších, na líci šerpiwých, tmawě zelených, na rubu drobničkau plstí šediwých; kwěty dřiwe rozwití zahalené pokrywkau wejčitau, ostrau, prchawau na konci stopky společné, na niž okolík z několika (3—5) klasů štíhlých, sedawých, wálcowitých, přímých, přikrytých docela kwěty přehustými, zelenawými, 5″ dlauhých, jichž samčí a samičí na rozdílných stromech. — Na chlumech Indie západní, obzwlaště na Karibejích, též na blízké pewnině. Kwěte w květnu až do září. 5.

Mízu slizkau a trpkau potřebují proti běhawkám, ranám a wředům; též dělají z ní kaučuk. Koran wydělawají kůže, z lýka shotowují prowazy. Owoce náwinné jedí. Duté kmeny přiwazují pod wory, protože jsau lehké. Listy na líci šerpiwé slaužé k hlazení měkkých hmot. Z dutých kmenův dělají nádrže wodní. Dřiwí měkké.

ho a měkkého užívají k rozdělání ohně na místo křesadla. Do dříví udělají totiž dírku, w níž hůlku ze dřewa twrdého, koncem zastrčenau, co možná rychle otáčejí. Tím třením dříwí jarmowé se zejme, a aby oheň lépe se zňal, přidávají bawlnu nebo suché listí.

J. dlanitá. C. palmata *Willd.* Ambaiba *Marcg. t.* 91. *Piso t.* 149. Strom předešlému podobný, takže mnozí o rozdílu jich pochybují. Strom ozdobný, ztepilý; kmen mírně tlustý, od dola nahoru dutý, tenkými branicemi přepažený, sotwa na wětwe rozdělený; listy na konci dokola rozstawené, na řapících střewíce delších, okrauhlosrdčité, až do prostředka 7—9laloké: laloků w odstáwajících a nekryjících se jako u předešlého rodu, podlauhlých, okrauhlotupých, na líci lesklé, lysé, nejdrobnějšími tečkami bílými potraušené, na rubu tenýčkau plstí šediwé, po žebrách a žilách lysé; klasy samičí 4, wálcowité, 3palečné, sotwa co brko labutí tlusté, w každé pokrywce wně plstnaté. — W Brasilii. 5.

Taktéž jako předešlá se potřebuje.

Ančar. Antiaris. Giftbaum.

Kwěty jednodomé, předrobné. Kwěty *samčí:* na ježli plackowitém, šupinatém, pokrywkau opatřené. Okwětí 3—4lupenné. Tyčinky 3—4. Kwěty *samičí:* ježle tlusté, 1kwěté; waječník obklíčený šupinami střechowitými; čnělky rozewřené. Holénka ponořená i s ježlem we způsob peckowice proměněná.

A. jedowatý. A. toxicaria *Leschen. ann. mus.* 16. *t.* 22. Arbor toxicaria seu Ipo *Rumph* 2. *t.* 87. Strom přewysoký, 100střewičný; kmen přímý, 60—80′ wysoký a 6′ tlustý; kůra bělawá, hladká; dříwí bílé; listy střídawé, řapíkaté, přiwejčitoeliptičné, kožowité, drasné srsti tuhau, krátkau, před kwětením padající a po něm opět rašící, na mladých kmenech 6″ dlauhé, na starších 2½″ dlauhé, 1½″ široké: ježle s kwěty samčími jest nadduté jako klobauk nějaké hauby, 1½″ široké, w úžlabičkách ojedinělé; též i kwěty samičí úžlabičkowé, přisedawé, ojedinělé, složené z pokrywky dužnaté a šupin. — We lwozdech po jednom w Indii wýchodní, obzwláště na Makasaru, Žáwě, Borneu a Celebesu. Kwěte w čerwnu a lipnu. 5.

Rumph o něm následující zprávu dáwá. Míza jeho jest lepkawá, hořká, žlutawá, z mladých stromůw ale bílá, z níž dělají w Indii wůbec známý a krutý jed, jímž natírají šípy, *sompity* nazwané, kterýchž ewropští wojáci více se bojí nežli zbraně střílecí. Dělají je z rákosek 1′ dlauhých, co stéblo tlustých, a zubem žraločím na

jednom konci ozbrojených a na druhém kauskem korku; nesí je w taulu ze steblíska bambosowého udělaném a přikrytém. Na nepřátele faukají je z faukačky, co muž dlauhé, coby z ručnice nedaleko wystřelil. Poraněný cítí hned welikau horkost, závrať, načež omdlí a brzo zkoná. Za rok jed pozbývá sily. Jed ten činí násilněji, byw smíchán s natí lampujanowau (Ammomum Zerumbet). Wojáci proti němu berau přes šaty způsob kabátu ze španielské kůže. Jed ten ale smrtí, přišed do krwe; w kůži působí otok, ano na způsob flastru slauží proti popíchání jedowatých ryb a ušlechtilé stonožčímu. Jeleni slabším jedem zabití mohau se jísti. Nyní ale znají léky proti tomu jedu; takowý jest kořen křínu sklonečného (Crinum asiaticum); ten užwýkaný dílem se požře, dílem na ránu položí; mála pomoci, musí dáwení způsobiti. Též potřebují k tomu kůru smokwoně hroznčné. Nemocný powinen mnoho měsíců zdržowati se wšeho silného nápoje a namožení.

Leschenault ustanowiw ten strom wědecky prawí, že powídačky o něm jsau přepiaté. Jawanín, jemuž přikázal, aby wyšplhal se na strom pro kwětauci rozhy, musil k tomu cíli kmen tu a tam nasekati; sotwa se wydrápal do wýšky 25', cítil těžkost a musil dolů slézti; otekl, dostal závrať i dáwení a chorsl acholik dní. Jiný ale wyšplhaw se až na wrcholek ničeho nepocítil. Dw jeden strom 1' tlustý poraziti, chodiw mezi polámanými wětwemi, byw postříkán mlékem jejich do očí a na rukau, nižádné proměny na swém zdraví neznamenal, snad protože hned oblíčej a ruce sobě umyl. Ani zwířatům wýzewy ančarowé neškodí, neboť widěl ještěrky a hmyz, an po kmenu lezau, a ptáky, an sedí na wětwích. Jed slowe *ipo* nebo *upas-antiar*. Dělají jej smíchajíce mléko z kmenu wyteklé za studena w hrnci hliněném se semenem pepříky křewité (Capsicum fruticosum), s pepřem, a kořenem galangowým (Kaempferia galanga) maranty malakčanské (Maranta malaccensis) a kostu arabského (Costus arabicus), rozmělněných kromě semen pepříkowých, které po jednom hůlkau rychle na dno nádobowé potopují. Každé zrno způsobí slabé wření a wytopne, načež se wyndá, aby ještě 8—10 zrn takowýmtéž způsobem potopiti se mohlo. Nyní jed hotow. W těle živočišním nečiní tak prudce jako třenté od kulčiby čeřka (Strychnos třenté) pochodící. Podlé mnohonásobných zkušek jest jisto, že počišťuje horem a dolem, že pak činění jeho přechází na nerwstu, w němž působě křeče morí. Slípka na stehně poraněná zahynula za 3 minuty na dáwení a křeče.

Wzadiwec. Brosimum.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčí* na strbaulech kulowatých, listeny štítowitými opatřených. Okwětí žádné. Za každým listenem tyčinka nejkratší; prašník ze dwau kotaučkůw, kolem se otwírající. Kwěty *samičí*: Waječník w ose klasowé, haubowité ponořený, kolem do kola šupinatý; čnělka konečná, dlauhá, na dwé klaná; blizny jednoduché, ostré. Holénka zbobulelá, nožičnatá, kulowatá, 1semenná.

W. obecný. B. alicastrum *Swartz ind. occ.* 1. *t.* 1 *f.* 1. *Tuss.* 1. *t.* 9. Strom ladný, ztepilý, mléčnatý;

květve běwné; listy střídawé, wejčitokopinaté, přezimující, 2—3″ dlauhé; palisty kornautowité; strbauly kulowaté asi co hrách welikè, stopkaté, podwojné, úžlabičkowé; bobule wyschlá, zwící kulky muskatowé. — Na Antilách. Kwěte w kwětnu až do srpna. 5.

Listí jest dobrá píce pro dobytek. Owoce (bread- nut) chutná asi jako liskowý ořech a jí se buď surowé nebo na chléb upečené.

M. nápojowý. B. utile *Oken*. Galactodendron utile *H. B. et Kunth*. Palo de vacca *Humb. relat. hist.* 2. *p.* 106. 130. *Ann. muss.* 2. *p.* 180. Strom mléčnatý, obzwláště kmen; mléko hojné, bílé, lepkawé, ostré, zápachu balsamowého, na wzduchu se srážející; rozhy ohlé, lysé, zmládí hranaté, nejautleji šedopýřité; listy střídawé, řapíkaté, podlauhlé, obak zaokrauhlené, na konci nejkratšeji zakončité, nejcelejší, síťkowanožebernaté, přikožowité, nejlysejší, na líci zelené, na rubu rezohnědé, 9—10″ dlauhé, 3¾—4″ široké; řapíky tlusté, žlabowité, lysé, 8—9‴ dlauhé; palisty řapíkowé žádné; owoce kulowaté, přídužnaté, zelené, 1semenné. — W lesech na Wenezuele, u wýšce 600 sáhů nad mořem. 5.

Mléko z poraněné kůry hojně tekoucí pijí Negrowé, též je jedí s chlebem anebo maniokem. Wařením wylučuje se z něho hmota pryskyřičná, woskowitá, z níž dělají swíce; hlodawkau z něho se srážíkaučuk.

Podřadí 5.

WODOKLENOWITÉ. PLATANEAE.

Wodoklen. Platanus. Platane.

Kwěty jednodomé, na strbaulech kulowatých. Kwěty *samčí*: Okwětí žádné. Tyčinky mnohé, drobnými šupinami promichané: nitky krátké; prašníky se spojidlem ztlustým nahoře w tílko tupé, žlazowité ukončeným. Kwěty *samičí*: Okwětí z několika šupin Waječník 1pauzdrý. Čnělka 1, jednoduchá. Holénka hrotnatá, dole chlupatá.

W. západní. P. occidentalis *Lin. Duham. t.* 36. *Schk. t.* 306. Strom 60—100′ zwýší, 2—5′ w průměru tlustý; kůra šedivá, zponenáhla po kusech a lupenech se slupující a zůstawující powrch nerowný, šerý: listy střídawé, dlauhořapíčné, okrauhlé, 5rohé, dole useknuté nebo slabě srdčité, w chobotu více méně klínowitě wytažené, nepatrně dlanito- nebo rohatolaločnaté; laloků zakončitých, nestejně chobotnatozubatých, z mlá-

dí obzwláště na rubu přikryté plstí wlnowitau, snadně scházející, pak dopela lysé; palisty srostlé w kornaut miskowitý, následující wýstřelky objímawé, prchewé, po kraji úkosném zelinném hluboce a hrubě zubaté; strbauly obyčejně po 2—3 na stopce společné, dlauhé, běwné, wisuté; samičí pak kulowaté, 1‴ w průměru tlusté, na prodlaužených stopkách wisuté; holénky 4‴ dlauhé, oblé, kejowité, hrotnaté, dole oděné chlupmi čmýrowitými, z hněda šedé. — W Americe sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Strom okázalý, rychle rostaucí, dost hojně sázaný. Dřiwí jeho we wlasti nehrubě se wáží, ačkoli dobro k pálení, stawěaí a jiným potřebám. Plst mladého listí dá se snadno jako prach setříti, který přišed do oří, působí bolestné zápěty.

W. wýchodní. P. orientalis *Lin. Duham.* 1. *t.* 35. *Schk. t.* 306. Jawor *Mat. Háj.* 31. Přespolní jawor *Mat. Wrl.* 38. Předešlému welmi podobný, rozdílný ale listím hlauběji dlanitolaločnatým, brzo olysajícím, laloky méně zubatými, obzwláště ale tím, že korab dokonaleji se slupuje a kmen hladší žlutawě šedější zůstawuje, což ale jenom na stromech kwětaucích pozorowati. — W celé Ewropě jižné, též w prostředni w sadech a alejích. 5

Strom již starým Řekům a Římanům oblíbený a tudy hojně sázený; w Athenách pod ním wyučowali mládež mudrectwí. Druhdy kwěty, plody, listy a kůra w lékařstwí se potřebowaly.

Řád 184.

SAMOLOWITÉ. *MONIMIEAE.*

Kwěty dwoj— jednodomé. Okwětí žádné. Tyčinky na wnitřní stěně ježle koflíkowitého, obyčejně kulowatého, na čtwero neb patero klaného, často dole opatřeného šupinami nebo žlazami. Waječníky na dně nebo na stěnách wnitřních ježle prohlubené sedící nebo do něho ponořené, 1pauzdré, 1waječné. Waječka přímá, nebo wisící. Čnělka 1, konečná nebo poboční nebo zpodkowá, s bliznau jednoduchau. Peckowice dužnaté nebo wyschlé, ježlem často zweličeným obklíčené nebo do něho ponořené. Semena bílečnatá. Kel zawřený, rowný; kořínek dolení nebo hoření.

Stromy nebo kře wždy zelené. Listy nejwíce střídné, jednoduché, peřenožebré, nejcelejší nebo pilowané, často proswítawě tečkowané, bezpalisté. Kwěty hroznčné nebo wrcholičené.

Dosawád znají 35 rodůw (w 9 pokoleních), ježto wšecky rostau mezi obratníkoma Starého a Nowého swěta a Nowohollandu. Wšecky jsau wíce méně kořenné; kůra mnohých slauží k wydělawání kožÍ; semena obsahují olej, a ježle, zdužnatějšli uzráním, jedí se.

Rozděluje se na dwoje podřadí:

1. *OSTISEMENKOWITÉ.* Prašníky otwírají se chlopněmi. Čnělka dlauhá, chlupatá. Kel přímý dole w bílku.

2. *BOLDOWITÉ.* Prašníky na dél pukající. Semeno překocené. Kel nahoře w bílku.

www.libtool.com.cn

Podřadí 1.

OSTISEMENKOWITÉ. ATHEROSPERMEAE.

Wawřinka. Laurelia.

Kwěty 1domé. Ježle zwonkowité, šupinaté, we 3 řadách 7—1 1laločné, lalokůw 6 wnitřních plátkowitých. Tyčinek 6—12 na wnitřní stěně ježlowé mezi 3 šupinami. Prašníky otwírají se chlopněma od dola wzhůru. Peckowic wyschlých mnoho na ježli plackowitém, zwelíčeném, pak na 4 laloky se rozdělujícím a podhybujícím.

W. kořenná. L. aromatica *Poir.* Pavonia aromatica *R. et Pav. prodr. t.* 28. Laurel. Strom; listy střídné, kopinaté, celé, které třeny jsauce wydáwají zápach welmi kořenný; z úžlabíčka jejich wynikají stopky s několika kwěty samčími nebo samičími; ježle má 7—13 šupin stejných, we dwojí nebo trojí řadě rozpostawených; tyčinky mají na nitkách dole 2 žlázky a obklíčené 3 šupinami; ježle po odkwětení se zwelíčuje a pozbývá wněšných šupin, na jejich místě zůstáwají šrámy, a jest 1″ dlauhé, 1/2″ tlusté; peckowice 2‴ dlauhé, i s čnělkau 1″.— W Chili. 5.

Znamenitý krásau zelenosti, dřiwí wýborné na stoly a trámce. Listy kořenné dáwá se místo koření do jídel.

Ostiseménka. Atherosperma.

Kwěty 1domé. Ježle zwonkowité, wně s 4 šupinami, u wnitř s mnohými autlými menšími. Tyčinek 10—20 krátkých, ze dna wyniklých; šupin tolikéž. Pokrywka *samičí* po kraji mnohošupinná. Waječníkůw mnoho; čnělky jednoduché, chlupaté. Peckowice wyschlé, mnohé, podluhowaté, se stálau čnělkau w ježli zwelíčelém.

O. pižmová. A. moschatum *Labill. nov. Holl.* 2. *t.* 224. Strom 20—25′ zwýší; rozhy střídné, čtyrhrané; listy střídné, řapíkaté, eliptičné, celé, lesklé, na rubu chlupaté, proswítawě tečkowané, 4″ dlauhé, 1″ široké; kwěty ojedinělé, úžlabíčkowé, na stopkách o 1 ježli, čtyrhrané. — Na Vandiemensku. 5.

Celá zapáchajíc kulkami muskatowými mohlaby se místo nich potřebowati.

www.libpool.com.cn

Podřadí 2.

BOLDOWITÉ. MONIMIEAE. VERAE.

Boldo. Peumus.

Kwěty dwojdomé. Pokrywka zwonkowitá, o 5 lalocích podchlípnutých, u wnitř barwených a o tolikéž šupinách plátkowitých. Tyčinek 5krát 9 na stěně ježlowé, dole dwojžlazých; prašníky přilehawé. Pokrywka *samičí* podobná na wnitřní stěně se šupinami žlazowitými. Čnělka konečná, tlustá; blizna úkosná, smačknutá. Peckowic 9—2, obyčejně 5—3, wejcowitých.

B. wonné. P. fragrans *Pers.* Ruizia fragrans *R. et Pav. prod. t.* 29. Strůmek wždy zelený, welmi kořenný; listy třením welmi wonné, jsau podlauhlowejčité, proswítawě tečkowané; kwěty hrozněné; pokrywky $^3/_4$″ široké, ušťw podlauhlých; tyčinek 46 w pokrywce roztraušených; pokrywky samičí menší; peckowic 7 w jedné pokrywce co žalud welikých, dosti prostých na zpodku pokrywkowém, jelikož hořejší padá. — Na pomoří pišcitém w Chíli. 5.

B. červené. P. rubra *Molin.* Strom ztepilý; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, nejcelejší, zwící bukowých; peckowice wejcowité, krásně červené.

B. bílé. P. alba *Molin.* Ten strom nezdá se jinak rozdílen od předešlého nežli listím zubatým; owoce bílé.

B. bradawičnaté. P. mamossa *Molin.* Nižší; listy sedawé, střídawé, celé, srdčité; peckowice wejcowité, na konci bradawicí opatřené.

B. obecné. P. Boldu *Molin,* Boldu *Feuill.* 3. *t.* 6. *f.* 2. Listy střídné, řapikaté, wejčité, na rubu huňaté, asi 4‴ dlauhé, tmawě zelené; peckowice mnohem menší nežli u předešlých, zakulatělé. — Wšecky rostau w Chíli.

Molina prawí, že posledni 4 rody jsau stromy znamenitě wysoké s listím přezimujícím, kořenným, kwětím bílým anebo růžowým

Owoce prwních tří jedí, k čemuž je moči we vlažné wodě, jelikožby slupka je zkazila a zhořčila. Dužnina jeho wnitřní jest bílá, másowitá, lahodná. Jádro má mnoho oleje, jejž wytlačují. Kůra slaužíwá w barwířstwí a koželužstwí. Jádra posledního rodu jsau twrdá, takže z nich dělají páteře na růženec. Ostatně jimi wykuřují sudy na wíno ustanowené.

www.libtool.com.cn

Citrowoň. Citrosma.

Květy dwojdomé. Pokrywka bandaskowitá, 4—8-zubá. Okwětí žádné. Tyčinek mnoho překrátkých, širokých; prašníky přílehawé. Čnělky dlauhé. Peckowic wyschlých 10—3, do pola w dužnině obklíčených, w pokrywce zdužnatělé, pak zprużně pukající.

C. ježatá. C. muricata *R. et Pav. prod. t.* 39. C. echinata *Kunth.* Keř; rozhy rozewřeně; listy střídné, kopinaté, zubaté; pokrywky 4—7zubé, samčí 3″ dlauhé, se 60 tyčinkami; pokrywky samičí menší pak wyhlížejí jako ořech w rubině dužnatý, wně kolcatý, jako durman; peckowice wejcowité co kámen twrdé, tečkowané, nahoře dwojbrázdé, docela obklíčené dužninau příkožnatau, od pokrywky nepochodící, která pak puká a pauští peckowice. — W lesech Peruwianských. ♄

Žíroň. Mollinedia Mollinedie.

Pokrywka wejcowitá, na čtwero klaná, zawřená. Okwětí žádné. Tyčinek 12, na dně pokrywkowém; prašníky klinowité; waječníkůw několik 1waječných; čnělky šidlowité. Peckowice podluhowaté, 1semenné, na pokrywce terčowité.

Ž. wejčitá. M. ovata *R. et Pav. prod. t.* 15. Keř wysoký; listy střídné, wejčité, lesklé, na konci zubaté; peckowice 3, asi jako žaludy s jádrem 1/2″ dlauhým. — W lesech chinowníkowých w Peruwii. ♄.

Owoce ptákům welmi oblíbené dáwá fialowau barwu.

Aulok. Mithridatea.

Květy jedno- nebo dwojdomé. *Samčí:* Pokrywka wejcowitá, sklimená, pak na 4 laloky se otwírající, prašníky nejmnožšími u wnitř hustě obrostlá. *Samičí:* Pokrywka poddutá, nahoře průchodná, u wnitř s waječníky mnohočetnými, 1čnělečnými, pohrauženými přikrytá. Peckowice dužnaté.

A. obecný. M. quadrifida *Willd.* Tambourissa quadrifida *Sonn. it.* 2. *t.* 134. Ambora quadrifida *Lam. t*

784. Strom bezmléčný; rozhy střičné; listy střičné, řapíkaté, eliptičné, tupé, nejcelejší, žebernaté; květy samčí a samičí hned na témže stromě hned na rozdílných, ze staršího dřewa wětwí trochu pod listím a ze kmenu; prwní ojedinělé nebo na hroznech malých, 3" dlauhých; pokrywka dříwe zawřená, plná prašníkůw, pak otwírající se na 4 laloky podchlípnuté; květy samičí, obyčejně ojedinělé, sestáwají z pokrywky wejcowité, dužnaté, nahoře dérau otewřené; waječníkůw mnoho, ukončených krátkau čnělkau, a ponořených do wnitřní wrstwy pokrywkowé; pokrywka pak se zawře, zweličí se, a wyhlíží jako hruška dutá; owoce to wisí na stopce tlusté, krátké, dřewnaté, jest obyčejně tlustší nežli delší, wně welmi chropawé, uzráním pukající a se otwirající, takže pak čumí peckowice w míšku dužnatém a stkwěle žlutém. — Na Madagaskaru a Maurici ostrowech. —

Kmen obyčejně dutý slauží zemkům k dělání bubnůw a zwonůw; odtud slowe *bois tambour*, *bois bombarde*. Dříwí bílé a lehké se mnohým dřeněm. Z míšků peckowice zahalujících dělají barwu jako orleán.

Řád 185.

JILMOWITÉ. *ULMACEAE.*

Okwětí prosté, na 4—8 klané, nebo tolikéždílné, stálé, ušty w paupěti střechowité. Tyčinky ze dna okwětowého wynikající, a jest jich tolik, co uštůw okwětowých, a před ně postawených; pořádku jich wíce nebo méně; prašníky 2pauzdré. Waječník 1—3pauzdrý, pauzder 1—2waječných. Čnělka 1—3; blizna jednoduchá nebo na dwé klaná. Nožnička, peckowice wysohlá nebo dužnatá, 1pauzdrá, 1semenná. Semeno wisící, skoro nebo docela bezbílečné. Kel rowný nebo křiwý; kořínek wzhůru obrácený.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, jednoduché, celé, peřenežebré, často pilowané; palisty obyčejně prchawé. Květy obojaké nebo mnohomanželné, chomáčené, wrcholičené nebo hroznaté.

Řád ten asi ze 40 rodůw (w 5 pokoleních) složený náleží největším dílem podnebí severomírnému; přemálo jich mezi obratníkoma, a jedina toliko w jižné polokauli. Wůbec w kůře oplywají tříslowinau, též mají ještě hořčinu, některé též sliz, ano i barwinu a silici.

JILMA. ULMUS. RUSTER.

Květy obojaké. Okwětí zwonkowitočihowité, na

patero klané, pořídku na 4—8 klané, stálé. Tyčinek 5, též 4—8 nebo 12, čnějících. Vaječník smačknutý, na konci na dwé klany: uštůw w blizny 2 huňaté ukončených. Nožnička kolem křídlatá, 1semenná.

J. polní. U. campestris *Lin. Fl. dan. t.* 632. *Schk. t.* 57. *Düsseld.* 5. *t.* 3. *Dict. sc. nat. all.* 3. *t.* 287. Jilm *Mat. Háj.* 36. — *Wel.* 42. Waz *Ryč. ob.* 14. Jílm, jilem, jilma. Strom weliký 60—90′ zwýši; kůra autle rozsedalá, černawě hnědá; koš obšírný, rozložený; listy střídawé, dwojřadé, krátkořapíkaté, wejčitopodlauhlé, dole nestejné, zakončité, dwakrát pilowané, mladší jakoš i rozhy huňaté, starší obyčejně na líci drasné, na rubu w úžlabíčkách žebrowých wausaté; kwěty drobné, před listím wynikající w pobočních swazcích, skoro sedawé; okwětí smačknuté, červenawě hnědé, dole swraskalé a zelené, obyčejně na patero, řídceji na čtwero neb šestero klané: uštůw wejčitých, tupých, chlupatobrwitých; tyčinek 5, též 4—6, dwakrát delších okwětí s prašníky tmawě fialowými, pak černými; nožnička přiokrauhlá, waječná nebo ellptičná, 6—8‴ dlauhá, lysá, na konci 2zubá zuboma do wnitř ohnutýma a sebe kryjícíma. — W lesech na rowinách a nižších horách největšího dílu Ewropy. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Hlawně dají se dwa odrodky rozeznati, jež někteří za samostatné rody mají. *α*) *Jilmu* (wlastně), U. nuda *Koch*; kůra rozhowá hladká, nekorkowitá. *β*) *Břest.* U. suberosa *Koch.* U. tetrandra *Schk. t.* 57. *b. Hayn. 8. t.* 16; kůra rozhowá tlustá, hluboce rozsedlá, nebo jakoby křídlatá, korkowitá. Prwní zase má 1) list drasný a nožničky waječné (U. campestris *Smith* U. nuda *Ehrh.*); 2) listy drasné nožničky okrauhlé (U. montana Smith U. excelsa *Barkh.*); 3) listy přílysé, nožničky obwejčité (U. glabra *Mill.*), Břest ale má 1) listy větší, nožničky obwejčité (U. major. Smith U. hollandica *Mill*); 2) list drobnější, nožničky okrauhlé (U. suberosa *Ehrh.* U. tentrandra *Schk.*). Korkowitost kůry mizí obyčejně na starých stromech.

Jest i odrodek s listím kadeřawým a strakatým (bíle a zeleně). Jilma jest dobrý lesní strom dáwající wýborné dřiwí na dílo; k pálení drží předek před dubowým. Kůra mladá slauží k wyděláwání kůže, k barwení wlny na žluto. Lýko k wázání a pletení. Listí čerstwé a suché wýborná píce pro howada a owce. Kůra wnitřní i s lýkem někdy w lékařstwí se potřebuje. W Lombardii sázejí se jilmy podlé silnic wždy 12 krokůw od sebe, aby se winné réwy po nich pnauti mohly, které též se stromu na strom we wýsce 12′ se táhnau. U nás sázejí jej w alejích.

J. waz. U. effusa *Willd.* U. ciliata *Ehrh.* U. octandra *Schk. t.* 57. *f. a. b.* Jilma *Ryč. ob.* 13. Waz. Podobá se we wšem předešlému rodu; rozeznáwá se ale listím dwakrát pilowaným, dole nestejným, na rubu ja-

kož i rozhy wždycky pýřitým, obzwláště ale kwěty dlauhostopečnými, odwislými a nožničkami huňatobrwitými. Roste tamtéž.

Břestowec. Celtis. Zürgelbaum.

www.lihtool.com.cn

Kwěty mnohomanželné, jednodomé; kwěty *samčí* na wětwích doleních. Okwětí na patero neb šestero klané, rozložené. Tyčinek 5—6, nejdoleji z okwětí wyniklých. Waječník 1waječný; čnělky 2, krátké, tlusté, s bliznama welikýma, kopinatošídlowitýma, pýřitýma. Peckowice s peckau co kost twrdau.

B. obecný. C. australis *Lin. Duham. t.* 53. *Schk. t.* 355 Lotus *Mat. Wel.* 85. *C.* Železné dřewo. Keř wysoký nebo strom 40—50′ zwýší; kůra dosti hladká, šerá; wětwe dlauhé, hebké, rozhy pýřité; listy střídawé, krátkořapíkaté, wejčitokopinaté, nestejnostranné, dlauhozakončité, ostré, často dwakrát pilowané, dole celé, 3žilé a žebernaté, na líci drasné, na rubu pýřité nebo připlsknaté; kwěty w úžlabíčkách listu zrowna rašícího ojedinělé, nebo po 2—3, dlauhostopečné, odwislé; ušty okwětowé podlauhlé, tupé, blanowité, obraubené, zaubkowané a brwité; peckowice zwící ptačnic, dřiw žluté, pak červené, potom černé. — W Lewantu, Africe severné a Ewropě jižné. Kwěte w dubnu a květnu. ♄.

Jest to *lotos* Dioskoridesůw. Dřiwí jeho černawé, tuhé, ohebné, a skoro jako buksowé twrdé, hodí se k dělání obručí, holí, nabijákůw, nástrojůw hudebních dutých; z kořene černého střenky a bičiště jsau nejlepší pro hebkost a pružnost. Owoce chutné, sladké a zdrawé jedí; w Africe prý dělají z něho wíno; ostatně tajké w lékařstwí se potřebuje.

Řád 186.

OŘEŠÁKOWITÉ. *JUGLANDEAE.*

Kwěty 1domé. Kwět *samčí:* na jehnědě nahromaděné: Okwětí 2—6dílné. Tyčinky 3—36, ze dna okwětowého wyniklé; prašníky 2pauzdré. Kwět *samičí:* pokrywka jednolupená, z tuha na waječník přiložená, kolem dokola zawřená, na konci děrau prowrtaná. Okwětí kraje prostého, 4dílného, padawého; trubka s waječníkem srostlá. Čnělka 1—2, krátké, bliznY 2—4 prodlaužené, měkkobradawičnaté nebo hřebenatočepelkaté, nebo bliznA sedawá, terčowitá, 4laločná. Ořech w pokrywce zdužnatělé docela zaobalený; skořápka, dřewnatá, 2—4

chlopná. Semeno bezbílečné. Kel rowný s kořínkem hořením tlustým, dělohama tlustýma, 2laločnýma, chobotnatoswraskalýma.

Stromy. Listy střídawé, lichopeřené, bezpalistné. Kwěty 1domé, samčí na jehnědách, samičí po 1—2—3 na koncech rozhowých.

Sem náleží 25 rodůw (we 4 pokolenjch) w Americe sewerné a w Asii rostaucích. Jejich prwky nejhlawnější jsau hořká wytaženina, prwek ostrý, barwící a kořenný, též třísłowina, dílem i pryskyřice; w jadrách nejwíce jedlých mnoho oleje. Dříwí pěkné.

Oříšák. Juglans. Wallnussbaum.

Kwěty *samčí* na jehnědách pobočních: Okwěty 4—6dílné: uštůw obyčejně nestejných. Tyčinek 18—36; nitky překrátké: prašníky podlauhlé, na konci špidlaté, s rozdělenými pauzdry. Kwěty *samičí* po 1 nebo po několika nahlaučené: pokrywka 4zubá nebo na čtwero klaná. Okwětí okraje 4dílného, trubky s pokrywkau a waječníkem srostlé. Čnělky 2 krátké; blizny 2 welké, tlusté, žláznatošupinaté nebo hřebenatočepelkaté. Ořech w rubině nebo pokrywce zdužnatělé se skořápkau 2chlopnau.

O. královský. J regia *Lin. Plenk t.* 672. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 268. 269. *Düsseld.* 4. *t.* 2. Wlaský ořech *Mat. Hdj.* 80. *b.* — *Wel.* 91. Strom 40—80′ zwýší, ozdobný; kůra swětle šerá, zmládí hladká, síťkowanorozsedalá, potom hluboce rozpukaná; koš obšírný, welký; smitky hnědé, lesklé, s dřeněm branicemi napříč rozdělenym; listy střídawé, lichopeřené, 5—9jařmé: lístky wejčitopodlauhlé, ostré, slabě wykrajowané, zmládí na rubu jakož i řapíky krátkými chlupy pýřité, w úžlabíčkách žilowých wausaté, pak obak lysé, lístky pobočni přisedawé, dole úkosné, w jesení od řapiku padající, konečné, dlauhořapikaté, wětší, w jesení se řapíkem padající; kwěty před listím se rozwijející: samčí na jehnědách pobočních, sedawých, tlustých, homolowitowálcowitých, odwislých, zelenawých; kwěty samčí po 2—3 na konci rozeh zelenawé: pokrywka žláznatohuňatá; blizny 2 welké, podhnuté, hřebenatočepelkaté, červenawé; plod sedawý, obyčejně kulowatý, hladký, lysý, zelený, bělotečkowaný, pak černý a snadně se slupující od ořechu na powrchu swraskalého 2chlopného. W Persii; w Ewropě jižné a prostřední na mnoze se sází. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Odrodky dlauhým sázením pochodící mají plody t. *ořechy wlaské*, wětší menší, kalowaté nebo elipsowité; malé so skořápkau twrdau a tlustau (kamenáče), welké s trochu teaší (křapáče, chřapáče), oby-

čejně větší s tenkau a křehkau (papírák), konečně z rubiny už na stromě se vylupující a padající (vyrubáky, vyrubce, lušťáky, výlupky).

Listy a rubiny zelené zapáchají, obzvláště třeny jsauce, silně, kořenně, chutnají hořce, ostře a trpce; rubiny zelené, na vzduchu černají a prsty na delší čas hnědí; potřebují se tedy k barvení na černo a hnědo; též w lékařství proti hlistám, vyražením, vředům. Dřevo obzvláště jest ostro a počišťuje. Nezralé owoce se nakládá do cukru s kořením a jí se co lahůdka, nebo s líbem a dává rosolku ořechowau. Polozralé nakládají Francauzowé do octa (cerneaux). Jádra zralého owoce ale po stole se jedí, pokud se dají laupati, pak usušené náleží u wodě močiti, protože slupka jest welmi trpká. Z nich dobývá se výborný olej, jenž na jídla se bere a rychle wysýchaje k malowání se potřebuje; též w lékařství jest užitečen. Dřewí ze kmenu nahnědlé, pěkně merhowané potřebují truhláři a hlawně dělají z něho násady k ručnicem. Z kořene dělají pěkné hebké holi.

O. černý. J. nigra *Lin. Jacq. rar. t.* 191. *Michx. arb.* 1. *t.* 1. Strom 60 — 70′ zwýší; kmen třebas 20′ w obwodu tlustý, s korau černawě hnědau; wětwe skoro rownowážné, dlauhé dělají koš obšírný; listy peřené z 15—21 lístkůw wejčitokopinatě přísrdčitých, pilowaných, na rubu pýřitých; jehnědy samčí jednoduché, ojedinělé, odwislé; kwěty samičí na rozhách konečné; owoce welké, skoro kulowaté, asi 6″ w obwodu, rubina swraskalohrbolatá, černawé zelená; ořech se skořápkau co kost twrdau, hranatau, hluboce brázdowanau. — W Americe sewerné na půdě hluboké, aurodné. Kwěte w kwětnu. 5.

Dřewí jeho tmawě hnědé jest pewnější a pěknější nežli našinského, a váží se jako mahagonowé; potřebuje se jako našinské. Jelikož strom ten nejtužší zimy snáší a spěšně roste, zaslauhowalby u nás místo w lesech. Jádra nejsau welmi chutná, za to bojsoolejná; náleží je ale kladiwem z ořechu wyraziti.

O. popelawý. J. cinerea *Lin. Jacq. rar. t.* 392 *Michx. arb.* 1. *t.* 2. Strom zwýší 50′, kmen 8—10′ w obwodu; kůra šediwá; wětwe skoro rownowážné, dlauhé dělají koš welmi obšírný, weliký a přehustý; listy peřené z 15—17 lístkůw wejčito- nebo podlauhlokopinatých, sedawých, zubatých, dole záokrauhlých, na rubu lepkawě huňatých; jehnědy samčí wálcowité, jednoduché, 4—5″ dlauhé; kwěty samičí konečné; blizny nachowé; owoce wejčitoelipsowité, na konci hrbolaté, lepkawohuňaté, na stopkách 2—3″ dlauhých; ořech přetwrdý, jako owoce wyhlížející, zakončitý, hluboce brázdowaný; jádro tlusté, welmi olejnaté, spěšně žluknauci. — W studenějších končinách Ameriky sewerné z Kanady až do Wirginie. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Dřewí není tak pěkné jako předešlého, ačkoli taktéž se potřebuje. Skořápka twrdá; jádro newalné chuti dobrý žír pro swiňský

dobytek; olej z něho na jídla. Owoce polozralé nakládají jako okurky. Lýko mírně počišťuje.

O. oliwkotwarý I. olivaeformis *Michx. arb.* 1. *t.* 3. J. rubra *Gaert.* 2. *t.* 89. Strom auhledný, w lese mezi jiným stromowim výšky 72′ dospiwajici; listy peřené, 12—18″ dlauhé, složené ze 13—15 lístkůw sedawých, podlauhlokopinatých, zakončitých, pilowaných, dole nestejných, na jedné straně poněkud kosowitých; jehnědy samičí po třech na jedné stopce; owoce podlauhowaté, 4hrané, na obojím konci ostré, $1^1/_2$″ dlauhé, žlutawé, černě nebo červenawě čárkowané; rubina 4chlopná; ořech podlauhowatý, hladký, skoro válcowitý, obak ostrý se skořápkau tenkau, ačkoli mezi prsty neda se tak snadné rozlusknauti. — W hořejší Luisianě na místech wlhkých a bahnitých. 5

We wlasti jedí ořechy jeho (pakanky) a dílem je wywážejí na Antily a do welikých měst severoamerických. Chuť jejich lahodnější než-li našinských; nalézá se odrodek plný s owocem o mnoho větším. Protož zaslauhuje ten strom, aby w Ewropě se sázel; škoda ale že zpozdálá roste a zimomřiwý jest. Dřiwí jeho twrdé, těžké, pružné, hrubowlákné. Z jader dobýwají wýborný olej.

O. bílý. J. alba *Lin. Wangen. t.* 10. *f.* 22. J. tomentosa *Michx. arb.* 1. *t.* 6. Hikory. Strom 60—70′ zwýšl, 2—3′ tlustý; pupeny welikě, krátké, šediwé, po nichžto strom i w zimě poznáwá se; listy peřené, 20″ dlauhé, složené z 9 lístkůw wejčitokopinatých, zakončitých, zlehka zubatých, rownych, dosti tlustých, na rubu jakož i řapík pýřitých, jichž konečný sedawý, pobočni řapíčkaté; jehnědy po 3 na stopce společné, z úžlabíčka prwních listůw loňských samitkůw, na jejichž konci kwěty samičí nepatrné, bledě růžowé; owoce zakulatělé, zpleštilé, obyčejně podwojné, přisedawé; rubina tlustá, pak twrdne a dřewnatí, a puká na 3—4 chlopně, a pawšti ořech podlauhlowejcowitý, hladký, 4hraný, přetwrdý, takže kladiwem se musí rozraziti, jádro malé jako od našinského chutná. — Z Nowé Anglie až do Karoliny diwoký a sázený. 5.

Ročně dáwá welikě množstwí owoce co dobrý žír pro swiňský dobytek. Dřiwí bílé dobro na obruče, lepší k pálení; kůra šedá a tahá může se co lýko potřebowati.

O. šupinatý J. squamosa *Michx. arb.* 1. *t.* 7. Strom 80—90′ zwýší; kmen ale není w poměru dosti tlustý, maje w obwodu toliko 6′; tuto tlaušťku má od dola až nahoru; pokožka jeho rozdělena jest na welikě množstwí tasem auzkých, 15—20″ dlauhých, u prostřed s kmenem spojených a oběma koncema ohnutých; listy welikě, 15—20″ dlauhé, lysé, odwislé, složené z lístkůw

5, wejčitokopinatých, zubatých, na líci sytě zelených, na rubu pýřičkowaných; jehnědy samičí 5—6″ dlauhé, odwislé, lysé, po 3 na společné stopce wynikaji z úžlabička prwních listůw; květy samičí konečné, zelené, nepatrné; owoce kulowaté, 4 brázdami opatřené, podlé nichž rubina pak puká; holénka dost malá, bělawá, 4hrana. — W Americe sewerné obzwláště studenějši. 5.

Indiané w krajinách, w nichž tento ořešák jest obecen, zbirají jeho owoce na zimu; tlukau je we hmoždéři dřewěném, waří pak u wodě, a zbírají s ní olej podnesly, jehož potřebují na jídla. Dřiwí jako jiných toho pokolení rodů nehodí se k stawění příbytkůw a korábůw jsa podrobeno červům a trpě mnoho powětřím; hodi se ale ke wšem koncům jako našinské. Též dáwá dobré paliwo.

Welosmol. Engelhardtia. Engelhartie.

Květy jedno- nebo dwojdomé na jehnědách latenných. Květy *samčí:* okwětí a šupina pod ním na tré klané; tyčinek 6—9 beznitečných. Květ *samičí:* nahoře na ose jehnědowé: okwětí na 4—5 klané, w pokrywce s ním z tuha srostlé. Holénka obklíčená pokrywkau zkřidlatělau. Semeno 4laločné.

W. klasatý. E. spicata *Blume jav. jugland. t.* 1. 5. Damara selanica femina *Rumph.* Strom ohromný, 150—200′ wysoký, často tlustý, takže jej sotwa 3 mužowé obejmauti mohau; kůra hnědá, rozsedalá; wětwe rozšířené; rozhy oblé; listy zdélí 1′, složené z 5 lístkůw podlaublokopinatých, dole nestejných, na rubu hladkých, 6″ dlauhých, 2″ širokých; květy 1domé; klasy delši 1′, odwislé, nahoře květy samičí, dole 2—4 jehnědy samčí 6″ dlauhé, niťowité, s květy předrobnými, o 8—13 prašnicích; owoce jako liskowý ořech o 3 křidlech, často 2″ dlauhý; jádro měkké, obyčejně červotočiwé, chutná špatněji ořechu kanárnikowého. — Po wysokých chlumech a po březich na Molukách. 5.

Dřiwi řídké neužitečné. Z rozsedlin starých kmenů přijití se pryskyřice žlutawé tolik, že žádný strom není roweň; nacházejí se slzy pryskyřičné ztlauští atehna a zdélí 3—4′; slzy co rameno tlusté jsau obyčejné; hned twrdne a jest pak proswitawá, gantara podobná, krušši ale, a smrdí; na uhlí příjemně woní, aniž tak, aby ke kadění potřebowatí se mohla. Wůbec slowe *damara.* W celé Indii potřebuje se místo smoly na korábý, jiným ale způsobem rozškwařuje se nejsnadněji. Rozmělněnau totiž mísehají s olejem kokosowým, udělají z ní těsto, jež wytáhnauwše na dlauhé řemeny kladau na pazy korábu a zatlaukají kusem skla nebo porcelánu, na něž nelípne. Powrch ostatní korábu napauštějí na místě dehtu olejem skočcowým, do něho wápna rozmíchawše. Dělají též z ní pochodeň, smíchajíce ji s polowicí popela, rozdrýkaného a usušeného pinangu nebo plew rýžowých na těsto, z něhož wywálují šišky 1′ dlauhé, které

pak zaobalí do výstřelkův kokosových anebo pinangových anebo do suchého listí lantarového gomutového a ustrau je vápnem. Holländské zakonopují lodě 30 librami damary, 10 librami smoly a pintau oleje kokosového. Dříví velmi pryskyřičnaté praskaje nehodí se k pálení. Owoce rádi žerau diwocí kanci, babirusy.

W. kroznatí E. selanica *Blum.* Damára selanica mas *Rumph* 2. *t.* 56. Xylopia orientalis *Valent. amb. t.* 38. Strom ztepilý, tlustý, obyčejně přímý; kůra tlustá, hnědá, rozsedalá; větve obšírné s přemnohými rozhami, a jelikož listy rozežrané, koš není auhledný; listy pe-řené, složené z 44 lístkův podlauhlowaječných, 3—8″ dlauhých, 2—2½″ širokých, tenkých, s mnohými rowno-běžnými žebry, na rubu swraskalé; řapíky wlnaté; kwě-ty na hroznech konečných pídowých; pokrywka lalokův 3 co malík dlauhých a širokých, kopisťowitých, hnědo-červených a wlnatých, wadnutím hnědých, na dél čár-kowaných, na příč žebernatých, w nichž ořech asi o polowici menší lískowého; jádro náhořké a trpké. — Na Molukách. 5.

Z něho pochodí pryskyřice w celé Indii nejobecnější a nejpo-třebowanější, již Hollandané mají za kolofonii a Indskau lodní smo-lau jmenují. Čerstwé dříwí jest swětle červené, za sucha hnědé, jako železencowé, jemuž podobá se twrdostí a čerností; jest ale hrubší, méně trwanliwé, aniž da se tak dobře ohladiti, plno jsauci děr pryskyřice plných. Řezají z něho tlustá prkna na koráby.

Řád 181.

DUBOWITÉ. *QUERCINEAE.*

(J. S. Presl. 1820.)

(Cupuliferae *Richard* 1828.)

Kwěty jednodomé. Kwěty *samčí:* Okwětí na 4—6 klané nebo šupinowité, šupinau (listenem) opatřené, nebo žádné a tau šupinau nahrazené. Tyčinek 5—20 i wíce, ze dna okwětowého anebo z listenu šupinowatého wyniklých. Prašníky 1—2pauzdré. Kwěty *samičí:* Pokrywka obsahující jeden nebo wíce kwětův: okwětí s waječní-kem srostlé: kraje kratičkého, zaubkowaného, často na plodu nepatrného. Waječník 2—5pauzdrý: pauz-dra 1—2waječná, wajíčka wisící. Čnělka 1, krátká, nebo žádná; blizny 2—6, jednoduché. Nažka 1pauz-drá, 1semenná, jedna nebo wíce jich zastřeno wí-ce méně pokrywkau miskowitau, kosíkowitau nebo to-bolkowitau. Semeno bezbílečné. Kel rowný kořínku bočnímu a dělohám tlustým, dužnatým.

Stromy, kře. Listy střídawé, jednoduché, peřenožebré, zubaté chobotnaté, až protisečné; palisty prchawé. Květy samčí na jehnědách, samičí ojedinělé, w pokrywce ojedinělé nebo množité.

Ten řád sestáwá z wíce 160 rodůw (w 7 pokoleních) nejwětším dílem náležejících podnebí mírnosewernému; mezi obratníkoma rostau na znamenitých wýškách, na jižné polokauli jich přemálo. Kůra obsahujíc mnoho třísloviny a kyseliny duběnkowé s wytaženinau hořkau slauží w kožedělnžstwí, barwířstwí a lékařstwí. Semena dílem maučnatá, dílem olejnatá slauží potrawau. Dříwí nejmnožších wýborné dáwá paliwo, stawiwo a látku truhlářskau.

www.biblio.com.cz

Buk. Fagus. Buche.

Květy *samčí* na jehnědách zakulatělých: Okwětí zwonkowité, na patero neb šestero klané. Tyčinek 10—15. Květy *samičí*: po 2—3 w pokrywce na čtwero klané. Okwětí s waječníkem ztuha srostlé, na kraji prostém 6zubé. Waječník 3pauzdrý, 6waječný. Blizny 3, prodlaužené, niťowité. Nažky kožnaté, 3bočné, po 2—3, docela zawřené w pokrywce zweličelé, ztwrdlé na powrchu měkkoostenne, na 4 chlopně pukající.

B. obecný. F. sylvatica *Lin. Schk. t.* 303. *Lam. t.* 782. *f.* 2. Buk *Mat. Hdj.* 56. 6. — *Wel.* 66. *Ryč. ob.* I. Strom 80 — 100′ zwýší; kůra hladká, šerá; wětwe dlauhé, odstálé, weliký koš dělající; rozhy nahnědlé; pupeny dlauhé, wřetenowité; listy střídawé, řapikaté, eliptičné, ostré, wykrajowané, až i obdálně zaubkowané, přířeřabaté, skoro kožowité, hedwábnobrwité, zwláště po žíle a rownoběžných žebrách i s řapíkem hedwábnohnaté a w úžlabíčkách žebrowých wausaté, později i lysé, obak zelené a lesklé; palisty předlauhé, čárkowité, žlábkowité, blanowité, narezawělé, prchawé; jehnědy samčí kulatowejčité, na stopkách dlauhých niťowitých hnaťých wisuté; okwětí hedwábnohnaté; tyčinky se žlutými prašníky welmi čumí; pokrywky samičí na tlustých stopkách, přímé nebo nachýlené, ojedinělé nebo shlučené, obklíčené listeny dlauhými, čárkowitonitkowitými, narezawělými a květy zastírajícími; pokrywka plodonosná wejcowitá nebo elipsowitá, měkkoostenná, u wnitř hedwábnopliščnatá, pak až dolů na chlopně pukající, rozkládající se a odhalující nažky, obyčejně 2, 5—6‴ dlauhé, wejcowité, trojhrané, hran přeostrých, nahoře skoro křidlatých, zakončitých koncem krátkým, hustě pýřitým, tisawé, lesklé. — Hlawně w Ewropě prostředaí mezi 45 a 55° š. s., w Ewropě jižné na wysokých wrších, pak po celé jižné Rusii a severném au-

bočí kawkaském; též w nejwýchodnějším dílu severné Ameriky mezi 32 a 45° š. s. Kwěte w dubnu a květnu. ♄.

W sadech jest několikero odrodkůw: α) *odwislý* (pendulus) s wětwemi wisutými; β) *kadeřawý* (crispus) s listím kadeřawým γ) *krwawý*, listí tmawě hnědočerweného; δ) *strakatý* (variegatus) listí bíle a zeleně skwrnatého.

Strom našinských lesních nejpěknější dáwá předobré dříwí k pálení a uhlí nejwýbornější, též i truhlářům a saustružníkům prospěšné; pak se hodí k stawení wodnímu, nikoliw ale k zemnímu. Popel z něho dáwá nejwíce drasla. Nažky, *bukwice*, olaupané jedí, ačkoli nemírně požité prý škodí; dobýwají z nich dobrý olej k pálení a mazání; bukwice jakož i záboj čili pokrutiny ku krmení prasat; poslední ale koňům jsou zhoubny.

B. rezawý. F. ferruginea *Ait. Michx. arb.* 2. *t.* 9. Welmi se podobá našinskému, obzwláště odrodku krwawému; liší se ale listím wětším, silně zakončitým, z hruba pilowaným, na rubu pýřitým. — W Americe severné. ♄.

Dříwí jeho ještě wíce se wáží a potřebuje se na částky korábowé zpodní a na práce méně důležité.

Kaštan. Castanea. Kastanienbaum.

Kwěty *samičí* na jehnědách wálcowitých, prodlaužených: Okwětí zwonkowité, 6dílné. Tyčinek 10—20. Kwěty *samčí*: po 3—5 w pokrywce kulowatowejčité, kostrbatě šupinaté. Okwětí ztuha srostlé s waječníkem, nahoře w trubku tenkau zaužené, na kraji 5— 8dílné. Waječník 5—8pauzdrý, pauzder 2waječných; blizny 3—8, štětinowité, hladké, štětkowitě se rozcházející. Nažky kožnaté, na hřbetu krabaté, docela zawřené pokrywkau zweličenau, hustě ježatau, 4chlopnau.

K. domácí. C. vesca *Gaert. t.* 37. *f.* 1. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 304. Fagus castanea *Lin. Lam. t.* 782 *f.* 1. Kaštan *Mat. Háj.* 57. *b.* — *Wel. c.* Strom 50—80′ zwýši; kůra zmládí hladká, w stáří na dél rozsedalá; listy překrácce řapikaté, kopinatopodlauhlé, zakončité, dolů hned klínowitozaužené, hned zaokraublé nebo srdčité, hrubě pilowané zubami dlauze a tence zakončitými, tuhé, přikožowité, rownoběžně žebernaté, zmládí na rubu pýřité, až i autle plstnaté, později obak lysé; jehnědy samčí ojedinělé, úžlabíčkowé, řídčeji konečné, štíhlé, 6—10″ dlauhé, přímé; kwěty na ose klubčené, nahromaděné, sedawé, bledě žlutawé; pokrywky samičí sedí nejdoleji na jehnědě samčí anebo na obzwláštní stopce skoro klasečné; uzralé na několik palcůw w průměru zweličelé a ježaté kolcemi dlauhými, wětewna-

tými, hustými, žlutými, pukající skoro neprawidelně na 4 chlopně až do prostředka, a pauštějící nažky 2—3, 1/2—1″ dlaubé, širokowejcowité, na jedné straně ploché, ostré, tmawě tisawé, na zpodině s welkým nahnědlošedým pupem, wždycky 1pauzdré, 1semenné. — W Lewantu a Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu a čerwnu. 5.

www.vltool.com.cn

W Ewropě jižné a prostřední sází se, kdežto w poslední táhne se tak daleko jako winná réwa, a dobře se daří. Co do welikosti plodu jsau dwoje odrodky, drobnější, *kaštany* wlastně, a welké, *kaštany wlaské*, *marouy*, které wařené nebo pečené se wůbec jedí, a w některých krajinách jižných hlawní jsau potrawau lidu sprostého; anobrž dělají z nich mauku a chléb. Dřiwí dáwá paliwo špatnější dubowého, za to wýborné stawino do wody a do země. Kůra hodí se k wyčeláwání kůže.

K. tupozubý. C. pumila *Lam. Michx. arb.* 2. *t.* 7. Chinkapin. Wýška jeho rozdílná dle podnebí; w severních končinách na půdě neaurodné jest keř sotwa zwýší 7—8′, w Karolině jižné, Georgii a nižší Luisianě, w půdě wlhké a bůjné, dospiwá wýšky 30—40′; listy 3—4″ dlaubé, podlaublokopinaté, překrátce řapíkaté, na líci lysé, na rubu maličko pýřité a bělawé, po kraji tupě zubaté; kwěty taktéž uzpořádané, o polowičku ale menší; pokrywka zakulatělá, ježatá, toliko obsahující nažka 1 sotwa zwící olaupaného ořechu lískowého. 5. ℏ.

Dřiwí jeho wlákna autlejšího nežli má našinský kaštan, též těžší a trwanliwější; že ale w malých kusech jest, nepotřebuje se. Kaštany sladké.

Dub. Quercus. Eichb.

Kwěty *samčí* na jehnědách běwných: Okwětí 5—8dílné. Tyčinek 8—10. Kwěty *samičí* ojedinělé, obklíčené pokrywkau miskowitau ze šupin střechowitých, srostlých. Okwětí s waječníkem srostlé; kraje uzaunkého, prostého, zubatého. Waječník o 3 pauzdrách 2waječných. Čnělka 1; blizny 3. Nažka kožnatá, dole podepřená pokrywkau zwětšenau, kožowitau nebo skoro zdřewnatělau, řídčejí zcela w ní zawřená.

D. cer. Q. Cerris. *Lin. Plenk t.* 669. *Duham. nov.* 7. *t.* 57. Q. austriaca *Willd.* Q. crinita *Lam.* Strom pěkný, dosahující wýšky největších toho pokolení rodů; listy řapíkaté, obwejčité nebo podlaublé, chobotnaté nebo protisečné, pýřité nebo na rubu šedoplstnaté: úkrojůw podlaublých, kopinatých, zubatých, hrotnatých; žaludy zralé pod listy, protože teprwa druhého roku zrají, po 2—4 zhusta na stopce dřewnaté, několik čárek dlaubé, nahlaučené, podlaublowejcowité, do prwní třetiny

obkličené miskau, jejíž šupiny prodlaužené, čárkowitokolcaté, odstálé, zkraucené. — W Ewropě jižné a w prostřední až do Uher a dolejších Rakaus. Kwěte w květnu. 5.

Dřiwí cerowé čili cerina wýborných wlastností, takže jí potřebowati mohau soustružníci, truhláři, koláři, bečwáři; též úbodná k stawění korábůw. Maso z prasat žaludy cerowými krmených jest welmi chutné, tuhé a trwanliwé. Od něho též pochodí *dubénky francauzské* a *borky*, wýrostky kulowaté, kostrbaté, od jistých žlabatek (Cynips) pochodící.

D. haubowatý. Q. pseudosuber *Desf. Spreng. antiq. bot. t.* 1. Podobný ceru. Kůra haubowitá, rozsedalá. Listy padawé, podlauhlokopinaté, chobotnaté; mísky žaludní šupin šidlowitých, podhnutých. — Po kopcích w Hetrurii, Hispanii, Berbersku. 5.

Kůra jeho dáwá také korek a potřebuje se jako pochodící od dubu platn. Wyprawují, že olaupáním kůry strom jako každý jiný hyne.

D. hwězdnatý. Q. stellata *Michx. arb.* 2. *t.* 4 Q. obtusifolia *Michx. quer. t.* 1. Strom málokdy wyšší 40—50′, listy podlauhlé, na rubu pýřité, chobotnaté: úkrojůw tupých, hořeních rozšířených, 2laločných, doleních celých; jehnědy *samčí* někdy překrátké; kwěty *samičí* po 3—4 na stopce překrátké; žaludy wejčitozakulatělé, mírně weliké na místě polokulowaté, šedé, na powrchu přínerowné. — Na štěrkowištích suchých w Americe severné. 5.

Dřiwí jeho wlákno má drobné a husté, jest trwanliwo a tuho; protože nenabýwá weliké tlauščky, nehodí se k jistým cflům. Dělají se z něho koli, dužiny, wozy. Jelikož wětwe úkosně se rozdělují, dobry jsau na kleče do kocábek. Upokojuje se půdau špatnau, mělby se w Ewropě sázeti. Žaludy jsau sladky.

D. pyrenejský. Q. pyrenaica *Willd. Duham. nov.* 7. *t.* 56. Ten rod jest nižší drnáku a křemeláku; listy řapíkaté, dole nestejné, přísrdčité, podlauhlé, protisečnochobotnaté, na rubu plsťnaté, zmládí obak plsťnaté: úkrojůw tupých, přízubatých; jehnědy samčí 3—4″ dlauhé, tenké, pýřité; okwětí o 6 uštech podlauhlých: tyčinek asi 40; kwěty samičí w úžlabíčkách hořeního listí na rozhách; žaludy wůbec wejcowité, wětší menší, asi 4 na jedné stopce. — Na Pyrenejích. 5.

Dřiwí jeho má mnohem wíce běli nežli jiného rodu toho pokolení; jestli běl se neodejme, červi se prožerau až na dřeň. Tudyž nehodí se k stawění. Nejlépe se té nehody uwaruje, když poražený kmen nechá se w kůře dokonale uschnauti; teukrát nabude weliké twrdosti, takže těžce se dá zdělati; též špatně se štípá pro mnohé suky. K pálení ale nemůže býti lepšího dřiwí. Zponenáhla roste. Kůra se potřebuje k wydělawání kůše. Žaludy dobrý žír.

D. křemelák. Q. pedunculata *Ehrh, Schk. t.* 301. *a.* Q. Robur *α Lin.* Q. Robur *Smith.* Q. racemosa *Lam. t.* 779. *f.* 1. *Duham nov.* 7. *t.* 51 *Düsseld.* 11. *t.* 19. Q. pedunculata *Fl. dan. t.* 1180. Dub *Mat. Háj* 65. a. Dub letní *Ryč o.* 6. Letnák, křemelák. Nejztepilejší evropských stromův, zwýši 100—160′, w průměru 5—8′; wětwe široko daleko rozšířené, wěkem welmi zrozhybané; kůra na mladých kmenech a smítcích šediwá, hladká, lesklá, na starých drasná, hluboce rozsedalá, tmawě šedohnědá; listy překrátkořapíkaté nebo přisedawé, podlauhloobwejčité, dole hluboce wyříznuté, po kraji chobotnaté ano i protisečné: úkrojův okrauhlotupých, komolých, wždycky lysé; kwěty i s listím rašící; jehnědy *samčí* dole na rozhách nahlaučené: okwětí blanowité, tenîčké: uštův čárkowitých, tupých, dlauhobrwitých, narezawělých; kwěty *samičí* w hořejších úžlabîčkách listních, obyčejně po 3—4 skoro klasené, na stopce 1″ dlauhé, uzránim prodlaužené; žaludy dlauze elipsowité; miska polokulowatá, šedá se šupinami ztuha přitlačenými. — W největším dílu Ewropy, obzwláště mezi 45 a 60° š. s., dílem weliké daubrawy dělající, na hory wšak newzstupující. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Odrodek jeden má koš kulowatý a odwislé wětwe, druhý má koš homolowitý s wětwemi wzstaupawými, třetí má listy hluboce protisečné, a čtwrtý jest listu bělostrakatého. Dub roste mnoho set let, dosahuje stáří 1000 let a tudyž znamená sílu, křepkost. Staří Řekowé a Římané jej zaswětili Jowišowi, Germanowé a Celtowé pod ním obětowali bohům. Dřiwí pewné, welmi trwanliwé hodí se k stawení a hotowení rozdílného nádobí; méně snadno k pálení a dělání uhlí. Kůra z wětwí a mladších kmenův nejlepší k dubení kožk. z mladších wětwí w lékařstwí. Žaludy nejhlawnějšík pokrm (žír) swiňského dobytka; pražené na místo káwy w rozdílných chorobách. Od něho pochodí *dubowky, dubinky, dubenky, hálky, galey, bublenky, dubowé kulky*, způsobené pichnutím žlabatky (Cynips) do stopky samičí nebo do listu a položením wejcete do díry; čím míza sílněji přitékajíc působí wýrostky kulowaté, hladké, které jako dubenky cerowé w barwířstwí se potřebují.

D. drnák. Q. Robur *Roth. Plenk t.* 660. *Schk. t.* 301. *b. Düsseld.* 11. *t.* 18. Q. sessiliflora *Smith.* Q. Robur *β Lin.* Dub *Mat. Háj.* 55. *b.* — *Wil.* 63. *c.* Dub zimní *Ryč. ob.* 5. Zimnák, zimák, drnák. Předešlému welmi podobný, obyčejně zůstáwá nižší dosahujíc toliko 100—120′ wýšky, aniž tak nestarne; listy má dělejí řapíkaté, dole zaokrauhlé nebo malíčko wykrojené, klínowitě wytažené, zmládí pýřité; kwěty *samičí* a owoce překrátce stopkaté nebo sedawé; žaludy wejčitoelipsowité. —

Roste jako předešlý w týchže krajinách. Raší obyčejně později předešlého t. w květnu. 5.

Užitek jako křemeláku; dříwí ale jeho jest pewnější a tudyž těžčeji se zdělává. Ke stawení wodnímu má přednost.

D. šipák. Q. pubescens *Willd.* Q. Robur. *β Lam.* Q. lanuginosa *Thuill.* Podobá se dubu drnáku, jest ale ještě nižší, listy řapíkaté, obwejčité, dole wykrojené nebo w řapík prodlaužené, chobotnaté, zmládí plsťnaté, dospělé na rubu pýřité, nebo potom olysající: úkrojůw tupých, celých nebo tupě jedno- dwojrohých, komolých; šupiny na misce žaludowé přitlačené. — Na chlumech Ewropy prostřední teplejší. Kwěte w květnu. 5.

D. bílý. Q. alba *Lin. Michx. quer. t.* 5. — *arb.* 2. *t.* 1. Strom zwýší 70—80′; listy podlauhlé, na rubu pýřité, chobotnatoprotisečné; úkrojůw podlauhlých, tupých a obyčejně nejcelejších, dole zaužených; kwěty samčí o 5—6 tyčinkách; samičí na stopkách 8—10‴ dlauhých; žaludy dost weliké, wejcowité, sladké, s miskau mělkau, dole plochau, bradawičnatau, šedau. — W Americe sewerně z Kanady až do Floridy. Kwěte w květnu. 5.

Ze wšech amerických dubůw nejwíce podobá se našinskému, obzwláště ale křemeláku; dříwí jest nejlepší wšech amerických dubůw a protož wůbec se potřebuje; wlákna není tak hustého ani tak zasmolené tíže jako drnákowé a křemelákowé. Hlawně potřebuje se na nářadí domácí, obzwláště na sudy winné a líhowé, takže dužiny zawážejí do Angličan, kolonií západoindských, Madeiry a Teneriffy. Dříwí ze mladých stromůw welmi spružné dá se snadno štípati na tenčické štěpky, z nichž dělají koše, můše, obruče a p.

D. kaštanowý. Q. Castanea *Mühlenb. Michx. arb.* 2. *t.* 9 Q. Prinus acuminata *Michx. quer. t.* 8. Strom zwýší 70—80′; listy podobné listům kaštanu domacího, podlauhlokopinaté, zakončité, na rubu plsťnaté, hrubě zubaté zubami přistejnými, rozšířenými, na konci mozolatými; kwěty *samčí* o 10 tyčinkách nebo méně; žaludy drobné, wejcowité, sedawé, s miskau polokulowatau. — W bujné půdě na horách aleghanských. 5.

Dříwí jest řídkého děrkowaného, a tudy nepochybně ani není silno ani trwanliwo. Jest ale strom auhledný, do sadůw audobný. Žaludy jeho sladké se jedí.

D. chrast. Q. Aegilops *Lin. Mill. t.* 215. *Oliv. voy. t.* 13. Chrast. Strom zwýší našeho drnáku; listy wejčitopodlauhlé, mělce chobotnaté, dole zaokrauhlené, zmládí na rubu šedopýřité, 3″ dlauhé, 2″ široké; úkrojůw tupých, hrotnatých; žaludy wětší nežli wšech ewropských dubůw, w poměru krátké, na konci trochu prohlubené, elipsowité, ponořené w misce asi na třetinu

nebo polowinu, jejížto šupiny prostě $1\frac{1}{2}$—2‴ široké, více 6‴ dlauhé, kostrbaté anebo podhnuté. — W Lewantu a jižné Ewropě. Kwěte w květnu. 5.

Mísky žaludowé toho rodu potřebuji Lewantané, Wlachowé a Angličané jako duběnky k barwení a slowau *velanide*, od *velani*, řec. jména stromu a jeho žaludu (*velanida*). Žaludy se jedí.

D. barwířský. Q. tinctoria *Michx. querc. t.* 24. — *arb.* 2. *t.* 32. Strom zwýší 80—90′; kmen 4—6″ tlustý a tlustší; listy obwejčitopodlauhlé, welmi zlehka chobotnaté, na rubu pýřité: úkrojůw podlauhlých tupých, zaubkowaných, štětinatohrotnatých; kwěty *samčí* o 4 tyčinkách; žaludy zpleštilokulowaté, podepřené miskau wezpod plochau, opatřenau šupinami přemnohými, přirostlými. — Wšude w Saustátí severoamerickém.

Kůra jeho, *kwercitron* nazwaná, slauží we wlasti k wyděláwání kožích, maje přemnoho třislowiny; dáwáje ale usaě žlutost, kterau ji ale zwláštním způsobem odjímají. Tamtéž jakož i u nás kůra ta slauží k barwení na žluto. Nemají dříwí dubu bílého, potřebují dříwí jeho k stawění. Strom nejsa zimomřiwý zasluhowalby u nás sázenu býti.

D. hálkowec. Q. infectoria *Oliv. voy.* 1. *t.* 14. 15 Keř anebo strůmek 4—6″ wysoký, křiwolaký, wíjawý, mnohowětewný; rozhy nahnědlé, praužkowané; listy nejkratšeji řapikaté, 1—$1\frac{1}{2}$″ dlauhé, podlauhlé, obak 3—4zubé zuby podlauhlými, hrotnatými, na konci tupaunké, hrotnaté, dole zaokrauhlené, obyčejně nestejné, lysé, na líci lesklé, zelené, na rubu bledé; jehnědy *samčí* jako dubůw našinských; kwěty *samčí* ojedinělé, krátkostopečné; žaludy $1\frac{1}{2}$″ dlauhé, wálcowitohomolowité, krátce stopkaté, na misce přitlačeně šupinaté, — W malé Asii až do Persie. ħ. 5.

Hálky čili duběnky *turecké* pochodí od toho rodu a powstáwají též pichnutím a položením wejcete do rozeh. Na začátku lipna sebrané jsau nejlepší, docela zawřené: w obchodu rozeznáwají se *černé* a *zelené*; pozdější sebrané jsau špatnější, protože z nich se wylíhl hmyz, a slowau *bílé*. Nejpřednější hálky toho způsobu přiwážejí se z Halepa, Smyrny, Kara-Hissaru, Diarbekyru, a celé wnitřní Natolie. Slauží w barwířstwí, lékařstwí, k dělání inkausta.

D. kermesowý Q. coccifera *Lin. Duham nov.* 7 *t.* 46, Ilex aculeata cocciglandifera *Garid. aix. t.* 55 Keř stromowitý, několik střewíců wysoký; kmen rozdělený na mnoho wětwí wíjawých, rozšířených; listy wejčité, kožnaté, přezimující, překrátce řapikaté, obak lysé, na rubu lesklé, podlauhlé, dole srdčité, kolcatozubaté, hned 4‴ hned $\frac{1}{2}$‴ dlauhé; jehnědy samičí pospolu dělají malé laty; kwěty samičí sedawé po 3—7 na stopce společné, 8—15‴ dlauhé; žaludy, teprwa druhého roku zrající, wejcowité a skoro dopola pohrauzené w misku

se šupinami ostrými, odstálými nebo přípodhnutými.— W Evropě jižné a Istrii, též w Lewantu.

Na tom rodě žije červec *kermes* (Coccus Ilicis), w lékařstwí a barwířstwí užitečný. Nachází se na rozhách, obzwláště kde se rozdělují. Nejlepší jsau, když se uřízuau i s wětwičkau, nežli nabyly swé auplué welikosti. Wyskytují se co kuličky červené, zwící hracha; jsau to ale samice nadjmenowaného hmyzu.

D. česwina. Q. Ilex. *Lin. Duham. nov.* 7. *t.* 43. 44. *f.* 2, Ilex coccifera. *Blak. t.* 186. Swida II *Mat. Wel.* 65. Česwina. Strom newysokého zrostu, welmi wětewnatý a zawilý; listy přezimující, kožowité, řapíkaté, wejčitopodlauhlé, wejčitokopinaté, ano i wejčitookrauhlé, nejcelejší, buď připilowané, buď pilowané wětším anebo menším množstwim zubůw ostrých, obyčejně lysé a lesklé na líci, na rubu wždycky šedoplstnaté; jehnědy samčí buď ojedinělé nebo shlaučené w úžlabíčku listůw loňských na hořením dílu smitkůw; kwěty samičí po 4—8 sedawé a zhuštěné, na stopce společné z úžlabíčka listowého na rozhách; žaludy wejcowité nebo wejcowitopodlauhlé na míste se šupinami střechowitými, předrobnými, plstnatými. — O samotě mezi jinými stromy na suchopařích Ewropy jižné a Afriky sewerné. Kwěte w kwětnu. ♄.

Dříwí jeho těžké, twrdé, husté a trwanliwé hodí se na rozdílné nářadí, obzwlástě takowé, ježto má snášeti welké tření. Kůra užitečná k wyděláwání kůže. Žaludy hořké jsau dobrý žír, sladké ale, ježto s hořkými někdy na témže stromě se nacházejí, slauží i lidu potrawau.

D. lahodný. Q. Ballota *Desf. mem. ac. par.* 1790 *c. fig.* Strom welmi podobný dubu česwině; liší se ale listím eliptičným, na rubu plstnatým, žaludy $1^1/_2$ — 2″ dlauhými, wálcowitými, jedlými. Listí ostatně jest wice méně zubaté, ano i celé, tupé a ztenčené. — W Berbersku. ♄

Dříwí we wlasti potřebují na rozličné práce. Žaludy surowými nebo pečenými živí se nějaký čas roku.

D. okrauhlolistý. Q. rotundifolia *Lam.* Rozhy oblé, pýřité; listy palečné a delší, obwejčité nebo obwejčitopodlauhlé, na konci uťaté, dole srdčité, po kraji kolcatozubaté, na líci lysé, bledě zelené, po žebrách pýřité, na rubu šedopýřité; řapiky nejkratší, pýřité. — W Hispanii. ♄

Žaludy jeho jsau welké, podlauhowaté, bez wší trpkosti, takže spečené na způsob kaštanůw se jedí, dobře chutnajíce.

D. plut. Q. Suber *Lin. Plenk t.* 671. *Duham. nov.* 7. *t.* 45. Pantoflowé dřewo L. *Mat. Wel.* 65 *c.* Plut.

W Uhrách, Ewropě jihowýchodní, Lewantu, celé lesy dělaje. 5.

Dřiwí jeho wýborné na nejpěknější díla truhlářská.

Habr. Carpinus. Hainbuche.

www.libtool.com.cn

Kwěty na jehnědách. Kwěty *samčí:* každá šupina nepostředečně dole nesaucí 6—12 tyčinek; prašníky 2pauzdré: pauzder docela oddělených. Kwěty *samičí:* šupiny padawé, jichžto každá má dwa kwěty tolikéž pokrywkami laločnatými nebo rohatými zastřené. Okwětí s waječníkem srostlé: kraje přeauzkého, 6zubého. Waječník 2pauzdrý, 2waječný; blizny 2, dlauhé, niťowité. Nažka 1pauzdrá, 1semenná, krajem okwětowým wěnčená a za pokrywkau přezweličelau skrytá.

H. obecný. C. Betulus *Lin. Lam. t.* 780. *Schk. t.* 304. Carpinus *Mat. Wel.* 73. *Duham.* 1. *t.* 49. Habr *Rýč. ob.* 10. Hrab, hrabina. Strom zwýši 30—80′; kmen přihranatý; kůra hladká, šediwá; rozhy huňatochlupaté; listy řapíkaté, wejčitopodlauhlé, zakončité, dole zaokrauhlené nebo slabě srdčité, často přinestejné, ostře dwakrát pilowané, rownoběžně žebernaté a (obzwláště z mládí) úkosně řasnaté, na rubu po žebrách jakož i řapík wice méně chlupaté; jehnědy před listím se rozwíjející, na konci nejmladších rozeh nicí neb odwislé; samčích obyčejně několik dole pod samičími umístěných, se šupinami širokowejčitými, prohlubenými, ze žluta zelenými, na konci kožowitými a hnědými; jehnědy samiči kratší a tenší, se šupinami čárkowitokopinatými, zakončitými, brwitými, na konci podhnutými, bledě zelenými, přikrywajícími pokrywky a kwěty; pokrywky plodonosné welmi zweličelé, 1—1½″ dlauhé, 3dílné: úkrojům čárkowitokopinatých, prostředního nejdelšího, pilowaných nebo nejcelejších, šířkowanožílnatých; nažka wejčitá, silně smačknutá, ostře žebernatá, 3 — 4‴ dlauhý, hnědozelenawý. — W Ewropě jižné a prostřední 57° š. s. nepřekročující. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

Jest odrodek listí neprawidelně střihanozubatého (incisa *Alt.*) Dřiwí habrowé bílé, těžké, twrdé a trwanliwé slauží k hotowení rozdílného nářadí, co paliwo přewyšuje bukowé. Listím se může krmiti dobytek a korau na žluto barwiti.

Řád 188.

AMBROŇOWITÉ. *BALSAMIFLUAE.*

Kwěty jednodomé na jehnědách kulowatých. Kwěty *samčí:* Tyčinky mnohé, nahé nebo drobnými šupinkami promíchané, na ose krátké, tlusté, nahromaděné w jehnědu pokrywkatau. Kwěty *samičí:* taktéž postawené. Waječník pokrywkau ze šupin wíce méně srostlých obkličený, 1pauzdrý, mnohowaječný. Čnělky 2, zobanowité, na konci podhnuté, na wnitřní straně bliznau dolů běžící opatřené. Tobolky w pokrywce zwelíčelé, a ztwrdlé, dohromady strbaul kulowatý dělající, 2pauzdré, 4chlopné. Semena na wnitřní straně skoro štítowitě připewněná, nahá, se skrownym bílkem. Kel rowný. Kořínek wzhůru obrácený.

Stromy. Listy střídawé, celé nebo laločnaté, pilowané; palisty prchawé.

Ten řád sestáwá dotud toliko ze tří rodůw (w 1—2 pokoleních), jichž jeden w jižné Asii, druhý w Lewantu a třetí w teplejších končinách Ameriky sewerné a Mexiku roste. Obsahují šťáwu wonnau balsamnau.

Ambroň. Liquidambar. Ambrabaum.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

A. americká. L. styraciflua *Lin. Lam. t.* 783. *Michx. arb.* 3. *t.* 5. *Düsseld.* 18. *t.* 30. Liquidambar *Catesb.* 2. *t.* 65. Strom zwýší 30—60′ nebo wyšší; listy dlauhořapíkaté, dlanité, 5—7laločné: laloků wejčitokopinatých, zakončitých, nestejně žláznatopilowaných, dole srdčité, na líci lysé, na rubu w úžlabíčkách žilowých wausaté; jehnědy kulowaté, konečné: samčí w hrozen rozpostawené, samičí ojedinělé, odwislé, uzralé zwící wlaského ořechu; tobolky 2zobanné, obsahující pometáním toliko málo semen podlauhlých, smačknutých, křídlatých. — W jižných státech sewerné Ameriky a w Mexiku na místech wlhkých, bahnitých, podlé potoků a řek. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Ze starých kmenůw anebo z udělanych ran prýští se balsam wonný žlutočerwený, *ambram kapalnu* (Ambra liquida) nazwaný, co wošawka a (řídko) lék užitečný. Obyčejněji ale balsam ten se wywařuje a přehání z kůry, a ten slowe *storaxem kapalným* (storax liquida) pořídka k nám přicházející. Dřwí měkké, newalné, málo se potřebuje.

A. indská. L. excelsa. *Blume jav. t.* 1. 2. Altingia excelsa *Noron. Düsseld. suppl.* 2. *t.* 12. Lignum papuanums. Caju rasamala *Rumph.* Strom zrutný, 150—200′

zwýší; kmen 30′ tlustý se 4 brázdami; větve přímé, kůra šerá, hladká, u vnitř červenavá, ostrá a nahořklá, naříznutá roní šťávu jako med hustau, wonnau; listy podlauhlowejčité, zakončité, hladké, zubaté, 3—4″ dlauhé, 2″ široké; jehnědy samčí asi 60—100 tyčinek nesau; strbaul samičí má 15—20 tobolek 4chlopných, obyčejně (pometáním) 1semenných. — Na wysokých wrších Indie wýchodní, od Žáwy až na Nowau Guineu, též na Ceylonu, Malabaru, nepochybně i na Kočinčíně a ostrowech rudomořských. Kwěte w kwětnu až do prosince. 5.

Dřiwí jeho přichází z Nowé Guiney na trh do Amboiny a slowe *papuanským*. Wlastně jest to kořen tlustý, jejž welikau nesnázi wykopají a w lese leželi nechají, až wnějšná jeho wrstwa zhnije. Střeň pak prodáwají w kusech co stehno tlustých, na loket dlauhých, přetěžkých a přetwrdých. Starší jest jako med žluto, bílo, sutle a hojně žilnato. Pálí je co kadidlo pro zápach storaxem. Rozstrauhané míchají s wonnými wodičkami, jimiž ženy se natírají, jedauk pro líbeznau wůni, jednak pro ochlazení. Z toho stromu pochodí nejlepší storax kapalý, *arabským* nazwaný, jenž druhdy se přiwážel přes Persii a Arabii.

Řád 189.

WRBOWITÉ. *SALICINAE.*

Kwěty dwojdomé na jehnědách. Okwětí miskowité nebo kosíkowité, úkosně uříznuté nebo žádné a místo něho někdy žlázu. Tyčinek 2—30, w úžlabíčku šupinowém aneb okwětowém přirostlých, prostých anebo jednobratrých. Pestíky prosté, ojedinělé, okwětím obklíčené anebo nahé w úžlabíčkách šupinowých položené, též w jehnědy nahromaděné. Waječník 1pauzdrý, mnohowaječný, prostý. Waječka wzstáupawá, protiběžná. Čnělka 1—2, často překrátká; blizny 2, často na dwé klané. Tobolka 1pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná. Semena dole na prostředku chlopní připewněná a obklíčená čuprynami z dolejška wyniklými a tutéž w kraužek srostlými, bezbílečná. Kel rowný, kořínku doleního.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, přeřídko stříčné, jednoduché, celé, často pilowané, peřenožebré, palistnaté. Kwěty dwojdomé na jehnědách střechowitě šupinatých.

Řád ten sestáwá z 140 rodůw (we 2 pokoleních), které nejwětším dílem náležejí studenčjšímu dílu sewerného mírného a studeného podnebí, kdežto rownowážně a prostopadně k wěčnému sněhu sahají; málokteré nalézají se ještě blízko sewerného obratníka a w podnebí jihomírném. Pro třísłowinu w kůře hodí se některé

rody k wydělávání kůže, a pro tentýž prwek jakož i pro *wrbowinu* (Salicin), snad wšechněm osobliwau, slaužíty které ji mají wětší množstwí, lékařstwím welmi mocným. Kromě těchto prwkůw přiosobují si barwinu, silici, wosk. Pruty hebké údobny jsau k dílu pletenému; dřiwí, ačkoli lehké a netrwanliwé, potřebuje se předce k pálení a jiným ančelům. Křowité slaužík upewnění břehůw, hrází, homoku, a stromowité některé jsau ozdobau sadůw.

www.libtool.com.cn

Wrba. Salix. Weide.

Šupiny jehnědowé celé. Plemenidla nahá, dole 1—2 žlazama podepřená. Kwěty *saměí*: tyčinky 2, řídko 3—5; nitky prosté nebo jednobratré. Kwěty *samičí*: waječník obyčejně nožičnatý; čnělka 1 nebo žádná; blizny 2, jednoduché nebo na dwé klané.

W. mandlowka. S. pentandra *Lin. Fl. dan. t.* 134 *Host sal.* 1. *t.* 1. 2. *Düsseld.* 14. *t.* 4. Mandlowka; wrba pětimužná, hořká. Keř 12—16′ wysoký, pořídku strom; kůra hladká, co krew červená, po řídku hnědá nebo tmawě zelená; listy wejčitoeliptičné nebo wejčitokopinaté, zakončité, 2″ dlauhé a delší, hustě a drobně pilowané, na líci tmawě zelené, lesklé, na rubu bledé, síťkowané, nejlysejší; řapiky nahoře mnohožlazé; palisty wejčitopodlauhlé, stejnostranné, rowné; jehnědy na stopkách listnatých; šupiny stejnobarewné, prchawé; kwěty 5—10mužné; tobolky z dola wejcowitého zakončité, lysé, na krátkých stopečkách dwakrát delších nežli žlázky; čnělka mírná, blizny tlustaunké, na dwé klané. — W údolích podhorních a podlé řek až na hory jdaucí. Kwěte w kwětnu a červnu. ♄. 5.

Kůra smítková chutná nahořklo kořenm, a zdá se býti nejsnčinliwější k lékařským koncům, totiž na místo chiny.

W. křehká. S. fragilis *Lin. Hoff. salix. t.* 31. *Host sal.* 1. *t.* 18. 19. *Düsseld.* 15. *t.* 8. Wrba křehká *Rýč. ob.* 29. Křehowka, praskokrk. Strom ztepilý; smítky blinožluté nebo naryšawělé, welmi křehké; listy kopinaté, dlauhozakončité, nejlysejší nebo zmládí přihedwábité, pilowané zubmi na konci wehnutými; listeny polosrdčité; jehnědy na stopkách listnatých; šupiny stejnobarewné, prchawé; kwěty saměí 2mužné; kwěty samičí na stopečkách dwakrát anebo třikrát delších nežli žlázky; čnělka mírná; blizny tlustaunké, na dwé klané; tobolky z dola wejčitého kopinaté, lysé, nožkaté. — Podlé řek a potokůw Ewropy prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Kůra její mnoho třísloviny obsahující potřebuje se w koželužství; též na místo chiny w lékařstwí; kořen barwí na červeno.

W. bělice. S. alba *Koch.* Bělice, wrba bílá. Keř zwýší 6—8′ nebo strom 20—60střewičný; kůra rozsedalá, šerá; smítky hauzewné, hebké; listy nejkratšeji řapikaté, kopinaté, zakončité, drobně pilowané; řapiky nahoře obyčejně 2žlazé; listeny kopinaté; jehnědy s listím rašící, prodlaužené, autlé, na stopkách listnatých; kwěty samčí 2mužné; šupiny podlauhlé, blanowité, bělawé, jednobarewné, krátce brwité, co pestík dlauhé nebo delší, prchawé; čnělka krátká; blizny tlustaunkě, wyříznuté; tobolky z dolejška wejčitého parabolitě ztenčené, tupé, lysé, pak na krátkých nožkách sotwa dlauhých co překrátká žláza. — Na březích říčních, potočních, wod stojatých, nejwětšího dílu Ewropy. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Troje odrodky má, dle jiných rozdílné rody. *α) W. b. hedwábná* S. sericea, S. alba *Lin. Host sal.* 1. *t.* 32. 33. *Düsseld. suppl.* 3. *t.* 5. Wrba bílá *Ryč. ob.* 25. Smítky zelené nebo nahnědlé, žluté, wice méně zelenawé; listy obak hedwábité, šediwé.

β) W. b. modrawá. S. caerulea *Smith.* Smítky taktéž; listy pak lysé.

γ) W. žlutá; potočnice. S. vitellina *Lin. Hoff. sal. t.* 11. 12. 24. *f.* 1 *Host sal.* 1. *t.* 30. 31. *Düsseld. supp.* 3. *t.* 6. Wrba žlutá *Ryč. ob.* 26. Zlatice, zlatolýčí, pawrba. Smítky co žlautek žluté nebo stkwěle miniowé, welmi hauzewné; listy dospělé docela nebo skoro lysé, na rubu obyčejně siwé.

Prwní odredek welmi obecný se klestí a z klestůw dělají se otépky; též i starší dřiwí slauží k pálení. Kůra též místo chiny se užiwá.

Potočnice čili wrba žlutá rozeznáwá se welikau hauzewností smítkůw, protož i slauží k pletení rozdílného nářadí a též k wázání, obzwláště we winicech, a protož už do Ameriky sewerné přesazená. Kůra její na místo chiny se potřebuje; též z ní wrbowina se dobýwá, jelikož ona jakož i wrba mandlowka, nachowá, mandlowá a raccí nejwíce jí obsahují.

W. mandlowá. S. amygdalina *Lin. Host. sal. t.* 9. 10. 23. *f.* 2. S. triandra *Lin.* Mandlowka *Ryč. ob.* 30. Popelka; wrba hluchá. Strom, někdy keř; listy welmi proměnliwé, wejčitokopinaté, podlauhlokopinaté nebo čárkowitokopinaté, dole zaokrauhlené nebo ztenčené, na rubu bledě zelené, lesklé, jindá docela nebo toliko uprostřed siwé, bezleské, wždycky zakončité, pilowané, nejlysejší; listeny polosrdčité; jehnědy na stopkách listnatých se šupinami stálými, stejnobarewnými, na konci lysými, ostatně chlupatými; tyčinky 3; čnělka nejkratší; blizny rownowážně rozewřené, wykrojené; tobolky wejčitohomolowlté, lysé, na nožkách 2—3krát delších nežli žlázy. — Na březích a podlé bahen. Kwěte w dubnu a kwětnu pořádku. ♄ 5.

Potřebuje se k upewňování břehův a hrází; pruty w košařství.

W. smutkowá. S. babylonica *Lin.* Wrba babylonská, smutící, plačiwá. Strom sličný, 20—30′ zwýší, s wětwemi předlauhými, tenkými, přehebkými, dolů wisícími a často až k zemi sahajícími; listy řapíkaté, dlauhokopinaté, dlauze a autle zakončité, útle a ostře pilowané, zmládí obak pýřité, pak olysající a na líci lesklé, jasně zelené, na rubu bezleské, nasiwěle, nabělilé; řapíky pýřitoplstnaté, nahoře 2žlazé; palisty úkosně kopinaté nebo wejčité, zakončité, weliké; jehnědy s listím rašící, štíhlé, oblaukowitě dolů sehnuté, na stopce listnaté; šupiny kopinaté, blanowité, stejnobarewné, dlauze brwité, kratší pestíku; waječník z dola přiwejčitého skoro homolowitě ztenčený, lysý; čnělka překrátká; bliznytlustaunké, na dwé klaně; žláza nad zpodinu tobolky sedawé čnící. — W Lewantu. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

Pro wětwe dolů wisící má se za podobenstwí smutku, protož sází se k hrobům, wšak také w sadech, obzwláště podlé wod. W Ewropě máme toliko samičí stromy, protože z Lewantu hřízenice od takowého do Ewropy přinesena byla.

W. červenice. S. purpurea *Lin.* S. monandra *Hoff. sal. t.* 1. *f.* 1. 2. S. Helix *Lin.* Zlatolýčí červené; červenice wrba nachowá. Keř zwýší muže; smítky nachowělé co korál červené, žlautkowé anebo šedohnědé; listy řapíkaté, čárkowitokopinaté, prodlaužené nebo šířeji kopinaté nebo obwejčitokopinaté, krátké, wždycky wzhůru se šířící, zakončité, ostře pilowané, lysé, rowne: jehnědy na překrátké listnaté stopce, obzwláště samičí nejautlejší a dwakrát tlustší, řídce huňaté nebo nejsrstnatější; šupiny na konci jinobarewné; kwěty samičí jednomužné; prašníky nachowé, odkwětlé černé; žlázka delší zpodku waječníkowého; čnělka krátká; bliznywejčité; tobolky wejcowité, sedawé, plstnaté. — Podlé wod, na pastwinách wlhkých, nižších a wyšších po Ewropě prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Kůra též se potřebuje místo chiny, dáwajíc wrbowinu.

W. ohebná. S. viminalis *Host* 1. *t.* 54 — 6. Wrba košařská. Keř řídko stromowitý, 6—18′ wysoký; listy prodlauženě kopinatočárkowité, zakončité, nejcelejší nebo přiwykrajowané, na rubu lesklé, hedwábnaté; palisty kopinatočárkowité, kratší řapíku bezežlazého; jehnědy před listím se rozwijející, sedawé, dole obklíčené listím; kwěty samičí dwojmužné; šupiny wejčité, tupé, červenawé, na konci tmawější, dlauhobrwité a chlupaté; šupiny i s chlupy kratší pestíku; čnělka dlauhá; bliznyboskovice.cz

nitowité, nerozdělené; tobolka ze zpodku vejčitého ztenčené, ostré, plstnaté, přisedavé, a tudy žláza velká ční nad zpodek vaječníkový. — Podlé řek, potoků, příkopů, rybníků skoro po celé Evropě. Kwete w březnu a dubnu. ♄.

Ten rod hlavně užitečný k upewňování břehů, a mladší jeho pruty hodí se k pletení hrubšího díla košařského.

W. jiwa. S. Capraea *Lin. Host sal. t.* 66. 67. Jiwa, jiwina, hywa, ywa, rokyta, rakyta. Keř nebo častěji strom 10—30′ zwýší; rozhy a pupeny lysé, první někdy pýřité; listy wejčité nebo eliptičné, též i podlauhlé, obwejčité, ano i zaokrauhlé, ostré nebo krátce zakončité koncem podhnutým, přířezabaté, zejkowané nebo nejcelejší, rowné, na líci lysé a lesklé, na rubu nasiwěle zelené, měkce plstnaté, někdy mladší obak plstnaté; řapíky obyčejně bezžlazé; palisty ledwinité, pořídku polosrdčité; jehnědy před listím se rozwíjející, prodlauženě wejčité, přímé, sedawé, dole drobnými listy zastřené; šupiny wejčitopodlauhlé, tisawé, dlauze brwité, stálé, mnohem kratší pestíku; čnělka překrátká; blizny obwejčité, na dwé klané; tobolky ze zpodu wejčitého prodlauženě homolowité, plstnaté, na stopečce 4—6krát delší nežli žláza. — W lesech a křowištích, obzwlášť w Evropy prostřední a sewerní. Kwete w březnu a dubnu. 5. ♄.

Jiwa náleží k stromům lesním a dříwí slauží k pálení a dělání drobnější práce. Kůra mladších wětwí jako předešlých slauží w lékařstwí a k dobývání wrbowiny. Smítky toho rodu jakož i *jiwin*, jejichž jehnědy dříwe listům se rozwíjejí, swětí se u nás na místo palem na kwětnou neděli, a slowau *jiwinka* nebo *kočičky*.

Topol. Populus. Pappel.

Jehnědy šupin dřípatých. Okwětí kosíkowité nebo dihowité, úkosně uříznuté, podepřené stopečkau přirostlau na šupinu. Kwěty *samčí:* tyčinek 8—10, na okwětí připewněných, prostých. Kwěty *samičí:* wejčník sedawý; čnělky 2, překrátké nebo žádné; blizny 2—3dílné. Tobolka a semena jako předešlého pokolení.

T. linda. P. alba *Lin. Guimp. t.* 202. Topol bílý *Host. Háj.* 33 — *Wrl.* 39. *c. Rýč. ob.* 18. Linda. Keř wysoký anebo strom zwýší 30—80′; kůra šediwá, na začátku hladká, později rozsedalá; koš rozkladitý; listy dlauhořapíkaté, přiokrauhlowejčité, rohatozubaté, tupé, na rubu jakoš i řapíky a rozhy bělostnoplstnaté, na rubech konečné, srdčité, dlauhé 3—5palcové; řapíky slabě mazkaté; pupeny pýřitohnaté nebo plstnaté;

jehnědy krátké, tlusté, nachýlené; šupiny wejčitopodlauhlé, samičí kopinaté, na konci zejkowané, lysé, brwité, narezawělé; tyčinek 8. — W lesech wlhkých podlé řek a wod stojatých Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

www.libtool.com.cn

Strom lesní, z jehož kmenu se řezají prkna, dříwko se potřebuje k stawění; řezbáři je rádi mají pro měkkost; paliwo jest špatné. W sadech ozdobau jest.

T. sokora. P. canescens *Smith.* P. alba *Willd.* Sokora. Podobá se lindě welice, takže někteří sokoru mají za pauhý její odrodek. Listy zaokrauhlowejčité, rohatozubaté, na rubu jakož i rozhy popelawě plstnaté, na rozhách konečné, srdčitowejčité, nerozdělené; šupiny jehněd samičích na konci střihané a po kraji brwité. — Též w Ewropě, roztraušenější ale. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Užitek jako předešlého.

T. osyka. P. tremula *Lin. Blak. t.* 248. Topol libický *Mat. Hdj.* 34. — *Wel.* 40. Osyka *Ryč ob.* 16. Keř anebo strom dost wysoký; kůra šediwá, dosti hladká; wětwe nejodstálejší; rozhy pýřité, brzo olysající, což se tak snadně neděje na odnožích a mladých stromečcích; listy okrauhlé nebo wejčitookrauhlé, ostraunké, wykrajowaně nebo wyhlodaně a skoro chobotnatě tupozubé nebo pilowané, zmládí pýřité, později obak olysající, na líci jasně žlutawozelené, na rubu bledé, odnoží nebo mladých stromečkůw často weliké a srdčité, na rubu jakož i řapíky měkce plstnaté; řapík předlauhý, silně smačknutý; pupeny lysé; jehnědy na konci smíšků nahromaděné, dlauze wálcowité, wisuté, 3″ dlauhé; šupiny obwejčité, dřípaté, tmawohnědé, hustě chlupatobrwité; tyčinek 8. — Po lesech w Ewropě a Sibiři až k nejwyššímu severu. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Listy na dlauhých smačknutých řapících nejmenším wětérkem se chwějí a tudyž přísloví, že se třese jako osyka. Dřiwí jeho lehké, měkké, nehodí se k pálení, tím lépe k řezbářstwí a na lehká prkna; uhlí jeho k dělání hrubého ručničného prachu. Kůra může se potřebowati k wydělawání kůže; též obsahuje w sobě jako wrbowá wrbowinu, ježto z ní se dobývá.

T. wlaský. P. pyramidalis *Rozier.* P. fastigiata *Podr.* P. dilatata *Ait.* P. italica *Duroi.* Strom 60—100′ wysoký, wětwemi přímými, skoro ku kmenu přitlačenými, směstnanými, lysými dělá koš předlauhý, homolowitý na kmenu krátkém, tlustém; listy lichoběžnostranné, širší nebo delší, zakončité, hákowitě pilowané, obak lysé; řapíky slabě smačknuté; pupeny lysé, lepkawé; jehnědy

válcowité, běwné a řídké, ohnuté; šupiny rezawé, lysé; tyčinek 12 — 30. — W Lewantu. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Topol ten nejdříwe přenešen byl do Wlach, a odtud w prwní polowici minulého wěku do prostřední Ewropy, kdežto se sází w sadech, alejích, w písku jakož i bahně se daří a swým kolem obzwláštním dodáwá krajinám utěšeného pohledu. Dřiwí jako jiných jest měkko a lehko. Pupeny pryskyřičnolepkawé mohau se potřebowati w lékařstwí jako od následujícího.

T. černý. P. nigra *Math. Lin. Blak. t.* 248. *Plenk t.* 715. Topol černý *Mat. Haj.* 33. *B.* — *Wel.* 39. *C.* T. obyčejný *Rýč. ob.* 17. Topol. Strom 50—80′ zwýší; wětwe a rozhy nejodstálejší dělají koš obšírný; kůra starší popelawá, rozsedalá, na rozhách ze žluta zelená, wždycky lysá ano i na odnožích a mladých stromech; dřiwí bílé, lehké, řídké; listy řapíkaté, lichoběžnostranné nebo trojúhlowejčité, delší nežli širší, zakončité, kolem do kola pilowané, wždycky a wšude lysé; řapíky přismačknuté, skoro co list dlauhé; listeny čárkowité, blanowité; tobolky drobně a hustě bradawičnaté. — Na místech wlhkých, na březích největšího dílu Ewropy. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Rod ten hodí se co lesní strom obzwláště do níží bahnitých, na potěcí powodním wysazená, též se sází w sadech a alejích. Dřiwá se klestiti a poskytuje mnoho klestu, jenž ale není dobré paliwo. Pupeny lepkawé, pryskyřičnaté, wonné, hořké, potřebují se w lékařstwí na topolowau mast,

T. kanadský. P. monilifera *Ait.* P. grandidentata *Michx.* P. carolinensis *Burgsd.* Podobá se welice předešlému; listy trojúhlowejčité, zakončité, pilowané, dole uťaté a skoro nejcelejší, po kraji pýřité. — W Americe sewerné, u nás jako předešlý, podlé cest se sází. 5.

T. balsamitý. P. balsamifera *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 41. *Plenk t.* 714. *Michx. arb. t.* 13. *f.* 1. *Duham.* 2. *t.* 38. *f.* 6. Tacamahaca *Trew Ehr. t.* 46. Strom wzeření topolu černého, dost wysoký, rozeh žlutawých, často hnědých, lesklých; listy wejčité nebo wejčitopodlauhlé, krátce zakončité, přitlačeně pilowané, na líci lysé, sytě žlutawě zelené, na rubu přebledě zelené, skoro bílé, síťkowanožilnaté, sotwa srstnaté, anobrž zmládí pryskyřičnatolepké; řapíky skoro co list dlauhé; palisty wejčité, ostré, jakož i pupeny silně pryskyřičnaté; jehnědy před listím rašící z paupat tuhau pryskyřicí potažených, jejichž šupiny na konci někdy mají kolčík kratičký, hnědý; jehnědy samičí krátké, tlusté, odstálé, ponakřiwené, nahoře na konci smítkůw; tyčinek 18—22; pra-

šníky červené; jehnědy samičí tenké, autlé; tobolky vejcowité, drasné. — W Americe severné a Sibirii. 5.

Z papenáw prýští se mnoho pryskyřice wonné, jež dáwá způsob takamahaky a zewnitř se potřebuje.

www.libtool.com.cn

Řád 190.

BŘEZOWITÉ. *BETULACEAE.*

Květy jednodomé, na jehnědách střechowitých. Květy *samčí:* Okwětí na tré nebo čtwero klané nebo nejcelejší a šupinowité, jichžto wždycky několik podepřeno šupinau. Tyčinky 2—4 w každém okwětí a tedy 6—12 na každé šupině. Květy *samičí* po 2—3 před každau šupinau: Okwětí nižádné. Waječník 2pauzdrý: pauzder 1waječných; waječka wisící. Čnělky 2, ukončené w bliznu jednoduché, niťowité. Holénky často křídlaté, 1—2pauzdré, 1—2semenné, se šupinami zweličelými, někdy zdřewnatělými, šišečku dělajícími, ukryté. Semeno bezbílečné. Kel rowný. Kořínek hoření.

Stromy, kře. Listy střídawé, jednoduché, peřenožebré, pilowané nebo zubaté; palisty prchawé.

Řád ten obsahuje asi 20 rodůw (we 2 pokoleních), ježto skoro wšecky rostau w podnebí mírnosewerném, dílem i w studeném, a ze wšech stromůw nejwíce k točně wnikají. W nich hojnost prwku swraskujícího, hořkého, balsamného a w listech žluté barwiny.

Bříza. Betula. Birke.

Jehnědy *samčí:* Šupiny nožičnaté, 3kwěté, s 2 laločkoma čili prázdnýma šupinama pod koncem štítowitým. Okwětí 1lupenné, šupinowité, na nožce šupinowé sedící. Tyčinky 2 (před každau šupinau tedy jich 6); nitky 2laločné a tím pauzdra prašníková oddělená. Jehnědy *samičí:* šupiny 3laločné; před každau waječníky 2—3, nahé, 2pauzdré, s bliznama niťowitýma. Holénky dwojkřídlé, 1pauzdré, 1semenné, přikryté šupinau zweličelau, kožowitau, i s holénkau padající.

B. bílá. B. alba *Lin. Plenk t.* 665. Bříza *Mat. Háj.* 35. — *Wel.* 41. *C. Ryč. ob.* 15. Bříza, březa, deruzda. Strom 30—80′ zwýší, na horách wysokých a wysokém severu sotwa zwýš muže; kůra bílá, hladká, laupající se na lupeny jako papír wyhlížející; snítky hnědé; listy řapíkaté, lichoběžnostranné, zakončité, dwakrát pilowané, zmládí žláznatolepkawé a pýřičkowané, pak lysé, dra-

smíšké, jasně zelené a lesklé; jehnědy při vyrážení listů květnoucí válcowité: samčí obyčejně podwojné, na konci rozeh sedawé, 1—1½″ dlauhé, odwislé, šupin z červena hnědých, brwitých; samičí ojedinělé, z pobočních nákwětků wyniklé, stopkaté, 3—6‴ dlauhé, šupin zelených, s blizny čnějící, nachowé; šišečky dlouze válcowité, 1 — 1½″ dlauhé; šupin dole klínowitých, úkrojů pobočních, ohnutých, konce wejčito3úhlého, 1žilého, zelenawého holénky eliptičné nebo obwejčité, kratší a o polowic užší nežli každé tenkoblánité křídlo. — W Ewropě a Asii sewerné, až za kruh točnowý a na Předalpí jdaucí. Kwěte w březnu, dubnu a květnu. 5.

Hlawně patero odrodkůw; *α) obecná* (vulgaris), wětwe odstálé, na konci přímé, listy pak docela lysé; *β) wisutá* (B. pendula) *Ehrh.*, smítky prodlaužené, tenké, daleko dolů wisící; *γ) bradawičnatá* (verucosa *Ehrh.*), smítky hustě bradawičkami pryskyřičnatými obrostlé; *δ) dřípatá* (laciniata *Wahlenb.*), listy hluboce střihané, skoro protisečné; *ε) huňatá* (villosa), listy wejčité, dole slabě srdčité, i s řapíky a rozhami welmi pýřité, anobrž huňaté. Na odnožích z pařezu.

Dřiwí březowé pewné, těžké, tuhé, slauží dřewodějům obzwláště kolářům; z kolí dělají obruče; tenké metly na chwečiště; též dobré paliwo dáwá a wýborné úhlí. Kopet dáwá nejlepší barwu knihо- a měďotiskařům jakož i malířům; popel bohatý na draslo. Kůra takořka neporušitelná slauží sewerauům za podkladek ku střechám drnowým; dělají z ní rozdílné nádobí, ano střewíce a laty; též ji podkládají trámy a jiné dřiwí, ležící na wlhké půdě nebo na kamení. Shotowují z ní trauby pastýřské, podhodně; ji podpalují milíře a wyděláwají kůže a d. Z wnitřné kůry pro sebe nebo s rojowatkem smíchané dobýwají suchým puzením přibaudlau silici (olej čili dehet březowý), jímž natírají jachty; ten dehet jakož i kůra sama potřebuje se w lékařstwí proti zimnicem a hostci. Míza jarního času z nawrtaného kmene tekoucí (čemeha, březowice, březowatk), slauží w severných krajinách na medowinu, wino šampaňské, piwo, kořalku a ocet, a dřiwěj se potřebowala w lékařstwí. Listí, dobrá owčí píce, bylo w lékařstwí užíwáno we zwařenině, nyní se jím barwí na žluto; též se z něho dělá žluť.

B. nízká. B. nana *Lin. Fl. dan. t.* 91. *Pall. ross. t.* 40. Jerník, slaneo. Keř sáhowý, položený nebo wzstaupawý, k wýšce 3′ wzstupující; wětwe černohnědé, smítky taktéž barwené, ponabělawělé, jakož i rozhy pýřité; listy střídawé; nejkratšeji řapíkaté, příokrauhlé, obyčejně širší nežli delší, kolem dokola zejkowané zubami okrauhlenotupými a choboty nejostřejšími, nejlysejší, obak síťkowanožebernaté, na líci tmawě zelené a žlázkami pryskyřičnými poseté, na rubu bledé; jehnědy poboční, před listím wynikající, malé: samičí asi 3‴ dlauhé, složené ze šupin okrauhlých, chruplawých, nejcelejších, hnědých, wně dole žlázau dosti welikau opatřené; je-

hněda samičí ze šupin prstitoslaločných, s laloky podlaublými přistejnými; křídla holénková o polowic užší holénky. — Na raseliništích hor středoewropských i sibiřských a rowin seweroewropských. Kwěte w lipnu. ♄.

Zápach má i za sucha kořenný; šťávu její potřebuje lid sedlský proti wyraženinám a suchotinám.

www.hbook.com.cn

Olše. Alnus. Erle.

Jehnědy *samčí:* šupiny nožičnaté, se 4 úkroji před koncem štítowitým, 3kwěté. Okwětí na čtwero klané nebo 3lupenné, 4mužné; nitky nerozdělené; prašníky pauzder spojených. Jehnědy *samičí:* šupiny 2kwěté; waječníky 2pauzdré; blizny niťowité. Holénky smačknuté, 2pauzdré, 2semenné, mezi šupinami stálými, zweličelými, zdřewnatělými.

O. lepká. A. glutinosa *Gaert. Duham.* 1. *t.* 15. *Lam. t.* 760. Betula Alnus *α.* glutinosa *Lin.* Olše *Mat. Hdj.* 35. — *Wel.* 41. Olše obyčejná *Rýč. ob.* 3. Olše, olcha, jelcha, jelše. Strom 30—70′ zwýši, někdy keř wysoký; kůra nahnědle šerá, pak černawá; rozhy špinawě rezawé, bělobradawičnaté; listy řapíkaté, střídawé, okrauhlé, přiwaječné nebo přiokrauhlé, tupé, uťaté nebo mělce wyříznuté, dole přiklínowité, nestejně a obyčejně dwakrát zubatopilowané, zmládí lepké, na rubu w úžlabíčkách žebrowých wausaté, jinak lysé; jehnědy před listím rašící na rozhách rozwětwených, způsob laty skládajících; samčí wálcowité, 2—3″ dlauhé, běwné, wisuté: šupiny nachowé; jehnědy samičí níženi postawené, elipsowité nebo zakulatělé, 1/2″ dlauhé, též nachowé: šupin klínowitých, na konci ztlustlých, hrbatě wykrojených, dříwe ztuha přiléhajících, pak se rozcelujících; holénky širokce wejčité, žlutohnědé, s obrubau auzkau, tlustau, nepatrnau. — W bahnech, lesech wlhkých, podlé řek a potoků nejwětšího dílu Ewropy a sewerné Asie až na Předalpí jdaucí, nikoli wšak za kruh točnowý. Kwěte w únoru až do dubna. 5.

W sadech jest několikero odrodkůw: *α*) listůw střihaných (A. g. incisa); *β*) listůw protisečných úkroji ostrými (A. g. laciniata); *γ*) listůw chobotnatě tupolaločných (A. g. quercifolia).

Jelikož olše se daří na místech, kdežto jiný strom lepší neroste, jest důležitá; potřebuje se k upewňowání břehůw a hrází, dělání plotůw okolo luk wlhkých, při čemž dá se klestiti, a klest usušený jest wýbornau zimní píci. Dříwí ze žluta červenawé, jest prostřední paliwo; k stawení wodnímu jest dobro, nabýwaje u wodě weliké twrdosti; lépe hodí se truhlářům, šaustružníkům a řezbářům;

Zdla. Gale. Gagel.

Květy jednodomé na rozdílných jehnědách. Květy *samčí* šupinau podepřené. Tyčinky 4. Květy *samičí* šupinau podepřené. Okvětí 2lupenné, pobočné. Vaječník 1pauzdrý, 1vaječný. Čnělka hluboce rozpoltěná. Holénka nezrnatá, vyschlá, se skořápkau kožowitau, čtyrhranau, s lupenoma okvětowýma zweličelýma, zkožnatělýma dopola srostlá. Semeno bezbílečné. — Jehnědy před listím ze smítkův klasowitě nad nimi wynikající.

Z. obecná. G. commune. Mirica Gale *Lin. Fl. dan. t.* 227. *Schk. t.* 322. Zdla, wřesna, Keř 2—3′ zwýší, přímý, wětewnatý; wětwe a smítky černawo-hnědé lesklé, poslední na konci jakož i rozhy docela pýřité; listy střídawé, kopinaté, nebo podlauhlokopinaté, dole klinowitě zaužené, na hoření polowici ostře pilowané, obak pýřité, na lící pak olysající, na rubu žlázkami pryskyřičnými tečkowané, o málo delší 1″, sotwa 4‴ široké; květy dwojdomé; jehnědy střídawé, na konci smítka nad listy způsob klasu řídkého dělající; samičí sotwa 5‴ dlauhé, wálcowité, šupin širokowejčitých, krátce zakončitých, lesklých, nahnědloryšawých, po kraji mázdrowitých, nejodstálejších; tyčinky 4; jehnědy samičí mnohem menší, asi $1\frac{1}{2}$‴ dlauhé, wejcowité, hustě střechowité, šupin širokowejčitých, krátce zakončitých, hnědých, lesklých, dolení jalowých, pak plodonosných nejodstálejších, anobrž sehnutých, po kraji nadwinutých; holénka zelenawě hnědá, žlutými pryskyřičnými žlázkami posetá, na obšírné jízwě osy jehnědowé ztlustlé sedící. — Na půdě bahnité a raselinné Ewropy a Ameriky sewerných. Kwěte w dubnu a květnu. ♄.

Wšecky díly toho kře zapáchají kořením mámiwě, tudyž kladau se do šatnic k zapuzení molův; šibalowé jej dáwají do piwa na místo chmele. Zwařenina z listův slauží k moření stínek a j.

Postopčák. Comptonia. Comptonie.

Květy dwojdomé na jehnědách. Květy *samčí:* Jehněda wálcowitá, wšude běwně střechowitá šupinami 1květými. Okwětí z lupenův 2 článkowitých. Tyčinky 3, sosnaté; prašníků 6, 2chlopných. Květy *samičí:* jehněda wejcowitá, wšude šupinami střechowitá. Okwětí ze 6 lupenův nitkowitých, po 2 střídných, dwojřadých, mnohem delších nežli šupiny. Waječnjk zakulatělý; čnělky 2, wláskowité. Holénka wejcowitá, 1pauzdrá, okwětím zastřená.

P. kyworolistý. C. asplenifolia *Ait.* Liquidambar asplenifolium *Lin.* Myrti brabanticae aff. *Pluk alm. t.* 100. *f.* 6. 7. Keř větewnatý 2—3′ wysoký, s korau hnědau; rozby pýřité; listy jaksi podobné ku kyworowým, čárkowitokopinaté, střídawě protisečné; úkrojům širokowejčitých, chobotům nejostřejších, 4″ dlauhé, asi 5‴ široké, obak pýřité, potom obzwlášte na líci olysající; řapíky nejkratší; palisty skoro co řapíky dlauhé, kopinaté; kwěty na konci smítku nad listím a po něm wyniklé; jehnědy samčí na samém konci klasené, střídawé, asi 1″ dlauhé, ze šupin širokowejčitých, zakončitých, hnědých, pýřitobrwitých; jehnědy samičí zakulatělé, ojedinělé, pod klasem samičím, mnohem kratší jehněd samčích, z podobných šupin složené; lupeny okwětowé mnohem delši šupin, z dolejška kopinatočárkowého, brwitého nitowité, pýřité. — Na wrších stinných Ameriky sewerné. Kwěte w březnu až do kwětna. ♄.

Zpařenina z listí udělaná swraskuje a užívá se naproti běhawkám. Obsahuje kyselinu benzoowau.

Obkotec. Nageia. Nageia.

Kwěty dwojdomé na jehnědách. Kwěty *samčí:* Okwětí 4lupenné. Tyčinky 4. Kwěty *samičí:* Okwětí 4lupenné. Čnělka na dwé klaná. Peckowice 1semenná. Kel wřetenowitý, překocený, w ose welikého bílku.

O. japanský. N. japanica *Gaert. t.* 39. Na vulgo Nagi *Kaempf.* 5. *t.* 874. Strom zwící wišně wětwí střičných; listy střičné, podlauhlokopinaté, nejcelejší, ostré, nestejné, kožowité, bezžebré, asi 1½″ dlauhé, nejkratšeji řapíkaté; jehnědy potrojné, užlabičkowé; peckowice zwící wišně, černobrunátná, kulowatá, s peckau twrdau. — Na Japanu.

Japanské mají strom za dobré znamení, protož jej z lesa přes zimu do měst.

Kupinowec. Batis. Batis.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčí:* Šupiny 4řadě nahromaděné w jehnědu. Kalich a koruna chybují. Tyčinky 4 za každau šupinau; prašníky 2pauzdré. Kwěty *samičí:* jehněda wejcowitá, pokrywkau 2lupennau zastřená. Kalich a koruna chybují. Blizna 2laločná, sedawá. Bobule 1pauzdré, dužnaté, 2—4semenné, dohromady srostlé.

K. pomořský. B. maritima *Jacq. am. t.* 40. *f.* 4. Keř

4střewičný nebo nižší; kmeny dřewnaté, kruché, oblé, nejwětewnatější, rozestřené a položené; rozhy čtyrboké, zelené, 4brázdé, střičné, přímé; listy podlauhlé, nahoře tlustší, ostré, dolů zponenáhla tenčející, dužnaté, na líci ploché, na rubu wypuklé, sedawé, střičné, sotwa caulowé, mnohočíselné; jehnědy úžlabičkowé, ojedinělé, střičné, krátkostopečné, zelené, mnohé; blizny bílé; owoce ze zelena žlutawé, nebo žluté. — Na písčitých pomořích Ostrowů karybejských a blízké pewniny. ħ.

Celá rostlina má chuť slanau. Listy na Barbadosu nakládají do soli neb do cukru. Z popela dobývají salajku k dělání skla; proteť we wlastech slowe *barilla*.

Řád 192.

PŘESLIČNÍKOWITÉ. *CASUARINEAE.*

Květy na konečných jehnědách jedno- nebo dwojdomé. Květy *samčí* rozpostawené w přeslénky, pošwau zubatau obklíčené: Okwětí blanowitoplewowité, 4lupenné, lupenůw wšech anebo toliko 2 na konci spojených, při rozkwětení dole se oddělujících a pak prašník na způsob čepičky přikrýwajících. Tyčinka 1; nitka šidlowitá; prašnik přímý, 2pauzdrý, bez spojidla. Květy *samičí:* Okwětí ze šupin 2, dříwe prostých, potom dole srostlých. Waječník čočkowitosmačknutý, 1pauzdrý, 1-waječný. Waječka wisutá. Čnělka 1, překrátká o 2 bliznách niťowitých, prodlaužených. Holénky na konci 2křídlé, mezi šupinama okwětnýma ztlustlýma a zawřenýma, pak chlopňowitě se otwirajícíma skrytá. Semeno bezbílečné. Kel rowný kořínku hořeního.

Stromy bezpryskyřičné, jichžto mladší wětwe podobají se přesličkám, jsauce článkowané a pošwau opatřené, z níž článek wytrhnauti se může. Ta pošwa wlastně skládá se z listůw drobných, přesleněných a po kraji srostlých. Jehnědy samičí zkrácené w šišečku wyrostající.

Do tôho řádu náleží jedině pokolení asi o 14 rodech, ježto wšecky rostau w Australii a na ostrowech i pomořích asiatských a afrických blízko ležících. Dřiwí nejmnožších přetwrdé, pěkné, těžké.

Přeslíčník. Casuarina. Streitkolbenbaum.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

P. tichomořský. C. equisetifolia *Forst. Lam. t.* 746. *f.* 2. Strom ztepilý, takže kmen jeho sotwa dwa mužo-

wé obejmauti mohau; větve na hořením dílu bradawičnaté; rozhy přemnohé, podwojné, autlé, hebké, oblé; pošwy na rozhách kratičké, složené z 4 listůw wejčitých, nejostřejších, na smitcích ale mají listy delší, šídlowité, wšecky ale přitlačené; květy 1domé: jehnědy samčí na rozhách konečné, ojedinělé, sotwa 1″ dlauhé, autlé, tenké, složené z mnoha přeslenkůw květowých, podepřených pošwami čišowitými, hustými, sotwa ale potom střechowitými, na čtwero klanými: ušty wejčité, ostraunké; tyčinky nitek z pošwy čnějících; jehnědy samičí pak proměnují se w šišečky wejcowité, stopečnaté, co wišně weliké, jichžto šupiny wejčité, smačknuté, lysé. — Na ostrowech tichomořských. 5.

Diwochowé dělají z něho pěkné keje.

P. indský. C. muricata *Roxb. Rumph* 3. *t.* 57. Strom ztepilý, přípodobný jedli, nižší ale; kmen poněkud zprohybaný, ztlauští muže, někdy ale tlustší, takže jej ani 2 mužowé obejmauti nemohau; kůra šerá, jako opálená, tenká, swraskalá; větwe nemnohé wisí dolů, rozdělené na smitky. 13—18″ dlauhé, asi ze 40 článkůw složené, tupaunce 6hranných, 6brázdých, sotwa 4‴ dlauhých, nejlysejší; pošwy překrátké, o 6 listech kopinatých, přitlačených, ostrých; květy dwojdomé, jehnědy samčí na rozhách konečné, odjedinělé, třebas 1½″ dlauhé, wálcowité, hustě střechowité: pošwy krátce koflíkowité, na šestero klané s ušty kopinatými, ostrými, přímými; tyčinky nitkami z pošew čnějící; šišečky stopečnaté, elipsowité: šupin pýřitoplstnatých, kratičce zakončitých. — W Indii wýchodní a na Molukách, kdežto na pomořích dělá šumawy třebas na 20 mil dlauhé. 5.

Dřiwí šedé, hnědě skwrnaté, welmi těžké, husté a twrdé, takže přewyšuje tím dřiwí železné, a při tom při wšem štěpné. Wýborné jest paliwo; též uhlí z něho jest dobro. K stawění pro tíži se nehodí.

Řád 193.

CHWOJNÍKOWITÉ. *EPHEDREAE.*

Květy dwojdomé. Jehnědy *samčí* složené ze šupin střechowitých, křížmo postawených, dole srostlých. Okwětí baňatotrubkowité, na boře na dwé klané. Sloupek tyčinkowý nese nahoře prašníky 2—8, přímé, 2-pauzdré, na konci děrama pukající. Jehnědy *samičí* na

konci 2kwětý: kwět každý složený z okwětí wřecowitého, toliko nahoře otewřeného; waječník prodlaužený w trubku čnělkowitau, z okwětí čnějící. Holénka okličená okwětím kožowitým a šupinama nejwnitřnějšíma, zdužnatělýma a tudy přestawující bobuli neprawau 2semennau.

www.libtool.com.cn

Do toho řádu náleží pokolení o 5 rodech, jichžto 3 rostau w Ewropě a Africe sewerné, jedinú w Americe jižné.

Kře bezlisté, klaubnaté, na klaubech pošwami opatřené, tedy jménim předešlému řádu podobné.

Chwojník. Ephedra. Meerkräuchen.

Ch. dwojklasý. E. dystachya. *Lin. Schk. t.* 339. *Rich. t.* 4. *f.* 1. Polygonum fruticans *Barr. ic.* 731. *n.* 2. Keř 2—4′ wysoký, přewětewnatý wětwemi střičnými, často swazčenými, článkowanými, prutowitými, oblými, brázdowanými, jasně zelenými; místo listůw pošwy na klaubech blanowité, bělawé, krátké, trubkowité nebo příbaňaté, 2zubé; jehnědy wejcowité nebo elipsowité, 3—4″ dlauhých, na konci rozeh střičných často přichomáčen delších anebo kratších, samčí po 2—3 na každé rozze, samičí ojedinělé; prašníky obyčejně o 8 pauzdrách, skoro pyskoma pukajících; owoce kulowaté, zwící hrachu, miniowé nebo šarlatowé. — Na místech wýslunných skalnatých Ewropy jižné. Kwěte w dubnu až do čerwna. ♄.

Rozhy kwětaucí druhdy co lék swraskujícj se potřebowaly; též i owoce nakyslosladké podáwali, w nemocech žlučních, zhnilých zimnicech a d.

Ch. jednoklasý. E. monostachya *Lin. Gmel.* 1. *t.* 38 *f.* 1. E. polygonoides *Pall. ross. t.* 83. Předešlému welmi podobný; liší se ale nižší postawau a jehnědami o delši rozžičky podepřenými, ojedinělými anebo střičnými. — Na škrobotinách wýslunných w Uhrách a Sibirii. ♄.

Owoce šarlatowé co hrách welké, zasladlé, sliznaté jest příjemné k občerstwení pocestných a obywatelůw we stepech sibiřských za horkého počasí. Dělají z něho huspěninu proti kašli; zwařenina z celé rostliny užiwají k pocení při lámání w údech. Mongolowé podkuřují koně na hříběcí stonající tau rostlinau a dehtem březowým.

Řád 194.

KUPRESOWITÉ. *CUPRESSEAE.*

Kwěty různopohlawé na jehnědách šupinatých. Je-

hnědy *samčí* ze šupin prostých, všech květonosných anebo tohko nejhořejších; tyčinky mnohé, jednobratré; prašníky pauzder spojených nebo častěji prostých na zpodní ploše nebo po kraji spojidla štítového nebo šupinowitého přirostlých, štěrbinami na dél pukajících. Jehnědy *samičí* složené ze šupin, ježto všecky úrodné nebo dolení prázdné, nejhořejší vaječník 1 — 2 — 3 obklíčují; okwětí baňkowité nebo trubkowitobaňkowité, nahoře otewřené. Čnělka žádná; blizna bradawička. Owoce: šiška, nesausí buď holénku 1 mezi nejhořejšími šupinami w okwětí stálém zweličelém a zdužnatělém, způsob peckowice dělajícím, buď wíce mezi šupinami nejhořejšími, zdužnatělými, způsob bobule představujícími, buď za každau šupinau zdřewnatělau (wlastně šiška, šůta, krůta). Semena obyčejně s nemnohým bílkem. Kel rowný s kořínkem hořením a dwěma dělohama.

Stromy, kře. Listy střídné, přesleněné nebo střídawé, dwojřadé, přezimující, tuhé, jednoduché, celé, obyčejně přeauzké a drobné, často střechowité. Kwěty 1 — 2domé, úžlabíčkowé nebo konečné na jehnědách.

Do toho řádu náleží asi 57 rodůw (asi w 12 pokolení rozdělených), rostoucích w obojím mírném podnebí wšech země dílůw; přemálo jich ale mezi obratníkoma a ještě méně za kruhem točnowým. Asia jich má nejwíce, pak Ewropa, Amerika, nejméně Australia. Opływají silicí a pryskyřicí. Dřiwí jejich, owoce, rozhy, pryskyřice a silice se potřebují.

Rozděluje se na čtwero podřadí:

1. *TISOWITÉ.* Kwěty samčí ojedinělé mezi nejhořejšími šupinami. Prašníky se spojidlem štítowitým anebo šupinowitým, na němž wezpod pauzdra prašníkowá, štěrbinau pukající. Waječník ojedinělý mezi nejhořejšími šupinami w okwětí dužnatém, jež pak zwětšelé, zdužnatělé dělá s holénkau způsob peckowice.

2. *JINANOWITÉ.* Kwěty samčí: šupina zelinná, obwejčitá, barwená, wypauštějící z nejdolejší částky nehtu tyčinky mnohé, w slaupek dlauhý srostlé, na němž prašníky o 2 pauzdrách spojidlem šupinowitým nejdolejí spojených, štěrbinau na dél pukajících a kratičkau nitkau podepřených dělají způsob hroznu střechowitého. Jehněda samičí složená ze 4 šupin, mezi nimi waječník.

3. *JALOWCOWITÉ.* Jehnědy samičí krátké, složené ze šupin; z užlabičké nejhořejších wynikají tyčinky mnohé w slaupek dlauhý srostlé, nesaucí prašníky stře-

chowité; spojidla prašníkův šupinowitá, dole po kraji nesaucí pauzdra 4—8, oddělená. Jehnědy samičí ze šupin střechowitých, mezi nejhořejšími 2—4 vaječníky. Plod šupinami zdužnatělými bobulowatý, o 2—3 holénkách.

www.liktool.com.cn

4. *CYPŘIŠOWITÉ.* Jehnědy samčí jako předešlé. Jehnědy samičí složené ze šupin střechowitých, za jichž každau 2 vaječníky o 1 vaječku přímém.

Podřadí 1.

TISOWITÉ. TAXEAE.

Tis. Taxus. Eibenbaum.

Jehnědy dwojdomé, 1kwěté, dole se šupinami střechowitými, prázdnými, nejhořejší největší dělají pokrywku. Kwěty *samčí:* tyčinky jednobratré: slaupek na konci wětewnatý, na každé wětwičce nesaucí prašníky se spojidlem štítowitým 4—8zejkowým, wezpod nesauci tolikéž pauzder prašníkowých, oddělených. Kwěty *samičí*: Okwětí baňkowité, na konci prowrtané, ztuha obklíčujici vaječník jediný o 1 vaječku přímém. Čnělka žádná; blizna malíčická bradawička. Owoce: holénka zawřená w okwětí zweličelém a zdužnatělém, a tím podobná peckowici.

T. obecný. T. baccata *Lin. Plenk t.* 722. *Schk. t.* 339. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 306. Tis *Mat. Hdj.* 334. — *Wtl.* 398. *Ryč. ob.* 27. Strom 20—30′ wysoký a wyšší; kůra tisawá, wětwe welmi směstnané a rozdělené; listy welmi přiblížené, dwojřadé, střídawé, nejkratšeji řápikaté, čárkowité, hrotnaté, ploché, tuhé, na lící s wywyšenau žilau, tmawě zelené a lesklé, na rubu bledě zelené, mdlé; jehnědy úžlabičkowé, samčí na rozhách obyčejně mnohočiselné a obblížné, na nejkratších stopkách nici, zakulatělé, 3‴ dlauhé; samičí rozdělenější, sedawé, odstálé, elipsowité, $1\frac{1}{2}$—2‴ dlauhé, malým pupenům podobné; holénka wejcowitá, ostrá, 3‴ dlauhá, před uzráním ponořená w okwěti koflikowité, zelené jakoby žalud, pak černohnědau potom toliko koncem čnějící z zweličelého, zakulatělého, nahoře otewřeného, stkwělečerweného, šťawnatého. — Na chlumech Ewropy prostřední a jižné, taktéž w Asii prostřední a sewerné. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Velmi zponenábla rosta přesahuje věkem 1000 let. Malo- vše ve směstnané a ratolesti husté, potřebował se w starém francauzském zahradnictwí buď o sobě buď w plotech a přistřihował se w rozdílný způsob. Dřiví tisowé červenawé hnědé a merhowané, přehustě vláknaté a twrdé, potřebují truhláři a saustružníci. Rozky listnaté před časy užíwaly se w lékařstwí a nyní opět je do něho zawedly. U většim dawku jakož i šťáwa z kůry působí jedowatě. Zasladlá dužnina z owoce může se jísti bez uškození; jádro jest hořké.

T. olejodarný. T. nucifera *Lin. Gaert. t.* 91. *f.* 6. Fi vulgo Kira *Kaempf. t.* 815.. Strom okázalý, mnohowětewný: listy ojedinělé, husté, směstnané, střídawé, skoro střechowité, čárkowité, špidlaté: holénky konečné, skoro zwící wlaského ořechu, podepřené jakoby kosličkem ze šupin dužnatých; oblečka t. okwětí stálé, hladké, zelené, bíle praužkowané, složené z dužniny vláknaté, přištípawé, obsahuje holénku zwolna zaostřelau, wětší lískowce; jádro mastné a sladké jako lískowé. — Na Žapanu. 5.

Ořechy čerstwé nejedí, anobrž suché, méně přesedawé; též z jader dobýwají olej w kuchyni užitečný.

T. přeslenatý. T. verticillata *Thunb.* Strom 15—20′ zwýší; koš homolowitý, hustý, jako kupresowý, ze wětwí přemnohých směstnaných a wzhůru zponenábla se sikracujících; listy sedawé, osmaté, přesleněné, čárkowité, tupé, kosowitě zkřiwené, lysé, na líci zelené, nadduté, na rubu bledé, podduté, s wynikajícíma čarama, asi zdélí prstu. — Na Žapanu. 5.

Dřiví jeho bílé, leskłé a twrdnliwé potřebují na krabice, truhlice a jiné drobné wěci; do wody horké ponořeno wydáwá zápach příjemný.

Nohoplod. Podocarpus.

Kwěty jednodomé na jehnědách. Jehněda *samčí* složená ze šupin střechowitých. Okwětí žádné. Z úžlabíčka nejhořejších šupin wynikají tyčinky krátké, jednobratré; prašník o dwau lalocích ukončených malým hrotem. Waječník mezi nejhořejšími šupinami jehnědy samčí; blizna jednoduchá. Holénka (pauzdro), 1semenná, nepukající, dopola ponořená w okwětí stálé, zwětšělé, zdužnatělé.

N. tisolistý. P. taxifolia *H. B. et Kunth.* 2. *t.* 87. Strom pryskyřičnatý, asi 60′ wysoký; wětwe střídawé, oblé, hnědé, lysé, šupinaté a nerowné; listy roztrauseně, obbližné, skoro dwojřadé, mírně řapikaté, čárkowité, mozolatohrotnaté, dole na straně hořejší okraublené, na druhé zelené, ploché, lysé, kožowité, na líci

tmawě zelené, na rubu bledší, 8—10‴ dlauhé; owoce ojedinělé na konci rozeh, zakulatělé, žlutawé, pupečnaté, šťáwnaté, zwící hrachu. — Na chlumech blizko Loxy w Peruwii. 5.

www.libtool.com.cn

Slzník. Dacrydium. Schuppenribben.

Kwěty dwaudomé na jehnědách. Jehněda *samičí* podluhowatá, složená ze šupin srdčitých, zakončitých; z prostřed nejhořejších wynikají tyčinky mnohé, jednobratré w slaupek dlauhý srostlé; prašníky sedawé, okrauhlé, na příč se otwírající a po dwau připewněné dole na spojidlo srdčité, zakončité. Jehněda *samičí* šupinatá; mezi nejhořejšími šupinami waječník ojedinělý, w okwětí baňkowitém. Holénka dolejškem ponořená w okwětí zwelčelé.

S. kupresolistý. D. cupressinum *Lamb. pin. t.* 4. *Rich. con. t.* 2. *f.* 3. *Cook. second. voy.* 1. *t.* 31. Strom ztepilý a ladný; wětwe nejodstálejší a rozdělené na mnoho haluz wisících, zprohýbaných, s listy mnohočiselnými, šidlowitými, z mládi odstáwajícími. — Na Nowém Seelandu dělá celé lesy. 5.

Cook dal pazaušky jeho w piwě močiti a píti proti kurdějím.

Podřadí 2.

JINANOWITÉ. GINKGINEAE.

Jinan. Ginkgo. Salisburie.

Znaky pokoleňowé jako podřadowé.

J. dwojlaloký. G. biloba *Lin.* Salisburia adiantifolia *Smith.* Ginkgo, ginan s. itsio *Kaempf. t.* 813. Strom zwící našeho ořešáka; dříwí měkké; kůra šedá, rozsedalá, příswraskalá, dřeň haubowitý; kmen rozdělený na wětwe střídawé, lysé, nejodstálejší; listy střídawé, řapíkaté, široce klínowité, 2laloké, napřed wyhlodané, hustě rozbíhawě žilnaté, kožowité, nelysejší, siwé; řapík zdělí listu, malíčko žlabowitý; kwěty jednodomé; samčí wynikají s listím z pupenůw; slaupek tyčinkowý asi 1″ dlauhý: kwěty samičí ojedinělé, úžlabíčkowé, na stopce tlusté, asi 1″ dlauhé; plod jakoby peckowice zakulatělowejcowitá, zwící šwestky, wně bledě žlutá, bradawičkami bílými posetá, u wnitř dužnatá, bílá, silně wáznau-

cí na holénce větší nežli pistacie, se skořápkau tenkau, křehkau; jádro nahořklé, lahodné. — Na Žapanu. 5.

Jádra při každém obědu na stůl přicházejí, bywše buď wařena, buď pečena na uhlí jako kaštany; též přidáwají se do jídel. Tudyž prodáwají je lacino na wšech trzích.

www.libtool.com.cn

Podřadí 3.

JALOWCOWITÉ. JUNIPERINAE.

JALOWEC. JUNIPERUS. WACHHOLDER.

Znaky pokoleňowé jako podřadowé.

J. obecný. J communis *Lin. Plenk t.* 719. *Schk. t.* 338. *Dict. sc. nat. t.* 307. *Duham. nov.* 6. *t.* 15. *f.* 1. Jalowec *Mat. Háj.* 27. b. Jalowec menší *Mat. Wěl.* 33. Borowička. Keř 4—6′ zwýší, pořídku strom 15—30′ wysoký; wětwe rozewřené; listy sedawé, trojnaté, nejodstálejší, čárkowitošídlowité, tuhé, hrotnaté, na líci mělce žlabowité, bělawé, na rubu tupě kýlaté, na kýlu s čarau prohlubenau, siwé; jehnědy ojedinělé w úžlabíčku rozhowém, samčí elipsowité, tupé, 2—3‴ dlauhé, samičí skoro wejcowité, 1—1½‴ dlauhé; šišečky šupinami zdužnatělými bobulowité, 2—4 krát kratší listu, w prwním roku wejcowité, zelené, w druhém zakulatělé, černawé, wždycky modrawě jinowaté, na čechalce se 3 ostrými k sobě sklimenými pahrbky t. koncí srostlých šupin. — Na wršich lesnatých, suchých kopcích a ladách po celé Ewropě až wysoko k seweru, též w Asii sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♄.

Dříwí pryskyřičnaté, wonné, těžké, pewné ze kmenůw potřebují truhláři a saustružníci; kořenowé slauží obzwláště ku kouření. Pryskyřice pod korau se nalézající slowe *sandarakau našinskau* a bywala w lékárnách. Taktéž i ratolesti k témuž cíli slauží. Nejužitečnější ale jsau bobule (jalowec), jehož užíwá se co koření do jídel, k pálení kořalky, k dělání syrupu a silice jalowcowých, z nichžto posledaí w lékařstwí jakož i samy bobule se potřebují.

J. nízaunký. J. nana *Willd.* J. communis saxatilis *Pall. ross.* 2. 54. *f. A. B.* Podobá se předešlému, jest ale položený a menší; listy nese kratší a širší, kopinatočárkowité, odstálé nebo nadhnuté, co zralé bobule dlauhé. — Na Alpách a nižších horách, n. p. jizerských. Kwěte w čerwnu. ♄.

J. červený. J. Oxycedrus *Lin. Duham nov.* 6. *t.* 15. *f.* 2. J. major. *Duham.* 2. *t.* 128. Oxycedrus *Clus.* 1. *t.* 39. Cedrus fenický *Mal. Háj.* 29. *b.* Cedrowý strom

malý. *Mat. Wel.* 35. Cade. Podobá se jalowci obecnému, jest ale wždycky wyšší, stromkowitý; rozhy 3bočné listy trojnaté, nejodstálejší, na líci mělce žlabowité, u prostřed žilau opatřené, šedé, na rubu kýlaté kýlem celým t. j. čárkau prohlubenau neprotaženým; owoce 2—3krát větší nežli jalowce obecného, náryšawé; holénky dole napuchlé, na konci maličkú wyřiznuté a mezi třemi zuby maličkau bradawičkau opatřené. — Na suchopařích Ewropy jižné a Afriky severné. 5. ħ.

Dřiwí hoře wydáwá zápach silný; dobywají z něho mok na hnědlý, olejowitý, hořawý, asi jako dehet zapáchající (huile de cade), jejž potřebují w lékařstwí dobytčím k hojení wředůw koňských a prašiwiny owčí. W Prowincii nátírají jím také břicho dětem na škrkawky trpícím, které pak horem anebo dolem odcházejí.

J. chwojka. J. Sabina *Lin. Plenk t.* 720. *Schk. t.* 338. Klášterská chwojka *Mat. Háj.* 28. 29. — *Wel.* 35. Chwojka rajská, rýnská. Neřata. Možucha. Břinka. Keř nebo strom 5—10′ wysoký s wětwemi málo odstáwajícími, s korau z ryšawa hnědau; listy na smítcích a hlawních rozhách rychle rostaucích, wíce méně obdálné, kopinatošídlowité, odstálé nebo přitlačené, křížmo postawené, dolů sbíhawé, na hřbetu žlázkau čárkowitau opatřené, jindy obzwláště na rozžičkách obblížné, skoro střechowité, drobné, kosočtwerečné, přitlačené, též dolů sbíhawé, na hřbetu žláznaté; owoce na stopce nici, zwící jalowce obecného, neprawidelně kulowaté, na čechalce hladké bez ostří. — W Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w dubnu a květnu ħ. 5.

Ratolesti (frondes Sabinae) silně a nepříjemně zapáchající potřebují w lékařstwí; náležejí je ale pro násilné činěnj prozřetelně užiwati, takže toliko na předpis lékařůw mají se podáwati. Též je potřebují proti kožním nemocem. Zapuzují stínky a moly.

J. wirginský J. virginiana *Lin. Schk. t.* 338. *Michx. arb.* 3. *t.* 5. Welmi podobný chwojce klášterské. Strom pěkný, 20—45′ wysoký; koš široce homolowitý; listy trojnaté, přirostlé, odstálé, pichlawé, mladší přitlačené, střechowité; stromy samčí za čas kwětení jsau celé žluté přewelikau hojností jehněd; stromy samičí zase w zimě mají obzwláštní pohled náramným množstwím owoce tmawě modrého, jímž zůstáwají obsypány až do nawrácení jara; owoce ale menší nežli klášterské chwojky na krátkých stopkách, přímé, kulatowejcowité. — W Americe severné a Mexiku, obzwláště blízko moře. Kwěte w březnu a dubnu. 5.

Kmen jeho náhle od dola wzhůru se ztenčujíc nehodí se k účelům tesařským, když potřeba klády delší a stejně tlusté. Strom ještě ta má newhodnost, že zpomenáhla roste. Dřiwí jeho z hněda červené

woné, červí netrpící; potřebuje se na díla truhlářská a sgustražnická, obzvláště na obkládání tužek (*dřívi cedrowé*). Ratoléstky jako klášterská chwojka slaběji zapáchají, a tudyž w Americe severné taktéž se potřebují w lékařstwí. U nás w sadech pro ozdobu.

J. fenický. J. phoenicea *Pall ross.* 2. *t.* 57. *Duham. nov.* 6. *t.* 17. Lycký strom cedrowý *Mat. Wel.* 36, Keř 12—15′ zwýší, jehož větwe mnohé dělají koš homolowitý: rozhy tenké, docela přikryté listami drobnými, střičnými nebo trojnatými, střechowitými, 4—6řadými, kosočtwerečnými, tupými, na hřbetu u prostřed brázdau opatřenými; kwěty samčí a samičí wejcowité, přemnohé, podepřené stopkau krátkau, listnatau, po rozhách rozpoložené; jehnědy samičí taktéž rozpostawené nejsau tak hojné; bobule čili raději šiščka bobulowitá, co hrách bohatý, weliká, teprwa druhého léta zrající a tenkrát náryšawá, na čechalce několika zuby (konci šupin srostlých) opatřená, na stopce překrátké, listnaté nicí, obyčejně obsahující holének 9 wejcowitých, nepravidelných, přísmačknutých, přihranatých. — W Ewropě jižné. Kwěte w kwětnu. 5, ♄.

Dřiwí twrdé, sukaté; ratolesti třené příjemně zapáchají, owoce jest potrawau rozdílných ptáků a některých, i sswáw a. p. kun, lišek. Pryskyřice jest způsob kadidla, jež staří Řekowé *arkeydoi* jmenowali.

J. lycký. J. lycia *Lin* Cedrus phoenicea altera *Lob. ic.* 221 Náramně předešlému podobný, takže dle mnohých pauhým odrodkem. Rozeznáwá se ale šiščkami zbobulelými dwakrát ano i wícekrát většími. — Roste tamtéž.

Linné twrdil, že od něho pochodí kadidlo prawé, což ale není prawda, ježto zplodinau jest kadidlownika lysého a spřewaného (w, na str. 336 337. *Boswellia*).

J. kadidlowý. J. thurifera *Lin.* Strom 20′ wysoký; listy čtyřradě střechowité, ostré; owoce přewelké, černé — W Hispanii, Lusitanii a Mexiku.

Z něho přýští se přemnoho pryskyřice, již na místo prawého kadidla potřebují.

Podřadí 4.

CYPŘIŠOWITÉ. CUPRESSEAE.

Zeraw. Thuja. Lebensbaum.

Kwěty jednodomé; *samčí* na jehnědách, dole listy 2—4 nejhořejšími, šupinowitými obklíčené. Tyčinky nahé, w staupek wětewnatý srostlé; pauzdra 4 prašníková

wezpod na dolením kraji spojidla štítowitého. Jehnědy *samičí* z nemnohých křížmo stojících a střechowitých šupin složené, jichž každá nejdolejší zakrývá waječka 2 přímá, s hrdlem prowrtaným. Holénky křídlaté nebo bezkřídlé, a přikryté šupinami zdřewěnatělými a rozloženými.

www.libtool.com.cn

Z. zápaďní. T. occidentalis *Lin. Wagenh.* 7. *t.* 2. *f.* 3. *Schk. t.* 309. Strom 20—80′ wysoký, obyčejně už od dola rozwětwený: koš homolowitý; wětwe rownoměrně rozložené; rozhy smačknuté, ploché, jakoby dwakrát peřené, wějířowité; kůra hnědá, rozsedalá; listy přitlačené, řadé, hustě střechowité, drobné, šupinowité, wejčitokosočtwerečné, tupé nebo krátkohroté, pod koncem opatřené pahrbečkem žláznatým, žlutawé nebo trawowě zelené, na starších rozhách obdálnější a šidlowitě zakončité; jehnědy ojedinělé na koncích rozeh nejmladších, samčí zakulatělé, 1‴ w průměru dlauhé, tmawě hnědé, samičí málo širší, skoro hwězdowité, žlutě zelené; šišky obwejčité, nicí: šupiny wejčné, tupaunké, nejwnitřnější pod koncem krátkohroté: holénky po obojí straně křídlaté. — W Americe severné a Sibirii na místech wlhkých a na pahrbcích poříčních. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

Welmi dobře hodí se k dělání plotůw nepropuštitelných, stříhání předobře snášejících, w zimě w létě zelených a auhledných. Dřiwí červenawé, autlowlákné, přetuhé a pryskyřičnaté hodí se ke stawění, obzwláště wodnímu, a na trwanliwé koly, méně k topení. Rozhy a dřiwí mají zápach silný, balsamný, nepříjemný, we wlasti k lékařství užitečné; dobývají z nich silici, již w nowějších časech proti škrkawkám poručeli.

Z. wýchodní. T. orientalis *Lin. Duham.* 2. *t.* 90. *f.* 2. *Lam. t.* 787. *f.* 2. Welmi podobný předešlému. Strom obyčejně zwýší 15—20′; kmen přímý, málo rozsedalý, hnědý: wětwe málo odstálé, přímé, wynikající úhlem welmi ostrým; listy mnohé, střechowité, nejlysejší, přepěkně zelené, obzwláště w zimě, husté, wejčitokosočtwerečné, na zádech žlábkem opatřené, ostraunké, málo wonné; jehnědy samčí krátké, zakulatělé, ze šupin ostrých, čtyřhranných; jehnědy samičí skoro kulowaté, šupin ostrých: šišky jsau větší a tlustší nežli předešlého rodu, šupin pod koncem ozbrojených hrotem silným, podhnutým; holénky bezkřídlé, wejčité, přihranaté, ryšawě hnědé. — Na Žapanu, w Číně. 5.

Zimomilnější jest předešlého, ačkoli se také w sadech našich nachází: obzwláště se hodí k odwánání stěn. Dřiwí jest welmi tvrdé, we wlhku trwanliwé; truhláři je potřebují.

Z. klaubnatý. T. articulata *Desf. atl.* 2. *t.* 252. *Vahl. symb.* 2. *t.* 48. *Duham. nov.* 2, *t.* 5. Callitris quadrivalvis *Rich. Düsseld.* 5. *t.* 4. Keř nebo strom 15—20′ wysoký; kmen 8—15″ w průměru tlustý rozděluje se na větve rozewřené; rozhy přemnohé, kruché, smačknuté, zelené, klaubnaté, čárkowané; články na hořením konci rozšířené; listy předrobné, čárkowitoklínowité až k ostří krátkému přirostlé a pod ním žláznatohrbaté; jehnědy samčí kulatoelipsowité, 2—3‴ dlauhé, ze šupin 16 čtyřadých; jehnědy samičí 4bočné, tupohrané, ½″ široké, složené ze 5 šupin okrauhlosrdčitých, pod koncem hrotnatých, pak na šišce chlopněmi se rozdělujících; holénky drobné, po kraji obak křídlaté. — W Barbarii na Atlasu a w Maroku. Kwěte w dubnu a květnu. ♄

Z kůry jeho prýští se pryskyřice *sandaraku* nazwaná na způsob sliz jasných, skoro prozračných, bílých nebo ruse bílých, na paráži líbezný zápach wydáwajících, z níž dělají pokosty, prášek škrabací, kaučicí; po řidku se potřebuje w lékařství. Dřiwí jeho welmi celistwo. Naše podnebí jest pro něj tuze studené; tedy w zimě náleží jej do pomarančowny postawiti.

Kupres. Cupressus. Cypresse.

Paupata nahá. Kwěty *samčí* jako předešlého pokolení. Jehnědy *samičí* složené ze šupin křížmo postawených, jichž každá dole zakrývá 3 nebo wíce wajeěníkůw 1waječných, přímych, krátkohrdlých, na konci prowrtaných. Šišky složené ze šupin zdřewnatělých, štítowitých, 4—6úhlých, u prostřed wypuklých. Holénky mezi nehty šupinowými a okolo nich.

K. obecný. C. sempervirens *Lin. Duham.* 2. *t.* 81. *Lam. t.* 787. *f.* 1. *Schk. t.* 310. Cypříš *Mat Háj.* 27. — *Wel.* 32. Cypřišowý strom, cypres, cyprus, kupres. Strom 20—40′ wysoký nebo wyšší; kmen tlustý, kůra hnědá; dřiwí twrdé, celistwé, žlutawé, čerwenawě žíhané, zápachu příjemného, silného; koš tence homolowitý, dlauhý, s wětwemi hustými, směstnanými, wztyčenými; rozhy 4hrané, hustě střechowitě listnaté; listy předrobné, šupinowité, přitlačené, wejčitokosočtwerečné, tupaunké, na hřbetu kýlatowypuklé, šedozelené, nelesklé; jehnědy ojedinělé na konci rozeh; samčí válcowité, 3‴ dlauhé, žlutawě zelené, samičí zakulatělé, 1—3‴ w průměru tlusté, zelené; šišky zakulatělé, 1″ dlauhé: šupiny na zádech bezbranných; holénky smačknuté, 3—4hrané, kaštanowě hnědé, křídloma úzkýma, kožowitýma obraubené.

— W. Lewantu, Africe serwerné, Ewropě jižné. Kwěte w únoru a březnu. 5.

Znamenitý odrodek wětwí rozewřených. C. horizontalis *Mill.* C. zamec *Mat.*

Strom ten w mythologii řecké jest znamenitý, jelikož prý Apollo utíkající před ním zdrahawau nymfu Cyparissii w něj proměnil. Theofrast zase prawí, že kupres byl zaswěcen bohům umrlých. Římané dáwali do rakwe rozhu cypřišowau a dělali hranice, na nichž pálili mrtwé. Odtud pochodí snad dnešní obyčej w Lewantu a jižné Ewropě, že kupresy sázejí na hřbitowy a že strom jest podobizna smutku nejwětšího, k čemuž přispiwá wzezření jeho těžkomyslnost wzbuzující. U nás pod šerým nebem newydrží. Dřiwí welmi trwanliwé slauží na truhlářské wýrobky a na tužky; dřiwí a šišky byly druhdy proti běhawkám a krwotokům užiwány, anobrž pro wýzew balsamowé, posílali nedužiwé na plícech na Kretu ostrow, kdežto ho celé lesy (kupresiny) jsau. Silici poručeli proti hlistám.

K. bílý. C. thyoides *Lin. Wagenh.* 8. *t.* 2. *f.* 4, *Michx. arb.* 3. *t.* 2. Cedre blanc. Strom 70—80′ zwýši; kmen řídko tlustší 3′ w průměru, s korau ryšawau, wláknatau, ronící z ran přemálo pryskyřice prozračité: rozhy smačknuté; listy přezimující, drobné, čtyřradé, střechowité, wejčité, tupaunké, na hřbetu opatřené žlazau; jehnědy drobné, samčí ze šupin drobných, nehetnatých, na wnitřní straně toliko 2 prašníky nesaucích; samičí mají za každau šupinau waječník jediný o 2 bliznách; šišky přemalé, zbohulelé, na powrchu nerowné, w jeseni modrawé uzránim na šupiny štítowité se rozdělující. — Na místech mokrých a bahnitých Ameriky severné, od Karoliny až do Kanady, obzwláště podlé Oceanu na plase asi 50 mil široké. 5.

Zponenáhla rosta nabýwá za 300 let prům. 2′ dlauhého. Dřiwí ale jeho bílé, lesklé, měkké, snadně se štípající. Dobře suché na powětří nabýwá barwy růžowé a woní silně. Pro jeho trwanliwost dělají z něho šindele. Též jej potřebují tesaři a truhláři; obzwláště ale dělají z něho luby na řežeta a krabice.

Tisowec. Taxodium.

Paupata s lístky střechowitými. Jehněda *samčí* stopečnatá, zkrácená; tyčinky jednobratré w slaupku wětewnatém; prašníkůw 8—10′, jednopauzdrých, zakulatělých pod každau šupinau štítowitau, nožičnatau podlé doleního kraje sedawých. Jehněda *samičí* kulowatá ze šupin dužnatých, přikrýwajících waječníky 2 přímé, smačknuté; šiška dřewnatá ze šupin jehlancowitých.

T. dwojřadý. T. distychum *Rich con. t.* 10. Cupressus distycha *Lin. Michx. arb.* 3. *t.* 1. C. virginiana

Commel. hort. 1. *t.* 59. Strom 60—120′ zwýší; welmi znamenit jest pro bakule neboli hrboly wyrostající na kořenech tu a onde, které se wytlačují nad zemi we wýšku 1—4, ano i wíce střewicůw, přikryté korau ryšawau, hladkau, a ani wětwí ani listí newypauštějí; kmen dole někdy 30′ w objemu; dřiwí čerwenawé; wětwe rownowážné; listy čárkowité, drobné, ostré, welmi obblížné, dwojřadé na rozhách, 3—8‴ dlauhé, ploché, maličko nakřiwené, nepřezimující; jehnědy samčí na hroznech složených, samičí ojedinělé, na konci rozeh. — W hahnech a podlé řek od času k času zatápěných po Americe sewerné, we Wirginii a Karolině. Kwěte w únoru, (u nás) w březnu. 5.

Dřiwí jeho dáwají w Americe přednost přede wším ostatním jehličitým; tesařům a truhlářům stejně prospíwá; jestiť wlákna hustého, ohebné, lehké, trwanliwé a ještě wíce wlhkému powětří wzdorujíce nežli dubowé; z kmenu dlabají čluny. Wšecky díly proniknuty jsau pryskyřicí, silicí a terebintinau dobrau. Kůra, listy, šišky a holénky potřebují se w lékařstwí.

Řád 195.

SOSNOWITÉ. *ABIETINAE* *J. S. Presl* 1820. *Richard* 1823.

Kwěty jednodomé, řídko dwojdomé. Kwěty *samčí* dole šupinanmi střechowitými obklíčené. Tyčinky mnohé, jednobratré; prašníky na slaupku wřetenowitém, přísedawé, 2pauzdré: pauzder oddělených anebo spojených, wezpod na spojidlo šupinowité na dél přirostlých, obyčejně štěrbinau na dél pukajících. Kwěty *samičí:* šupiny husté střechowité, dole u wnitř nesaucí waječníky 2—3 na prostém konci, dolůw obrcaeným, w hrdlo ztěsněné a prowrtané, s krajem někdy zubatodřípatým. Každá šupina wně pokrywkau opatřená. Wšaký waječník sestáwá z pokrywky zcela zastírající waječko na čechalce prowrtané, z okwětí dopola s pokrywkau wně a u wnitř waječkem srostlého, s krajem prostým, na konci toliko prowrtaným; konečně ze 2 čnělek. Plod: šiška husté střechowitá, složená ze šupin zweličelých a zdřewnatělých. Holénka obyčejně křídlatá. Jádro z bílku tlustého a kle osowého, přímého, s kořínkem dolením a dělohami 3—12.

Stromy, kře; wětwe přesleněné; listy střídawé nebo chomáčowé, obyčejně přezimující, wždy zelené, tuhé, nejjednodušší, čárkowité

nebo hranolové (štětiny, jehličí), bezpalisté; svazky štětinové dole obklíčené pošvou mázdrovitou. Květy jednodomé, pořádka dvojdomé, na jehničkách úžlabíčkových nebo konečných.

Dosavád známe asi 80 rodův (w 4—7 pokoleních) po všech světa dílech kromě Afriky (jak se zdá) rozlosovaných. Nejvíce jich ale w podnebí mírnosewerném, některé sahají přes kruh tečnový, jiné wstupují až na znamenité výšky, jiné a to nemnohé mezi obratníkoma jsau ubytowány. Obyčejně rostauce společně dělají lesy (jehličité, chwojné). Co do prwku srownáwají se s předešlým řádem, jelikož ale hojněji se sázejí, větší welikosti dosahují, bohatěji jsau na pryskyřice a u nás wlastně přebywají, jsauce pro nás mnohem důležitější.

Sosna. Pinus. Kiefer.

Květy jednodomé. Květy *samčí* na koncech větwowých, obyčejně směstnané w kytku obyčejně lalokonatau, ostatně jako w znaku řádowém ustrojené. Jehnědy *samičí* mnohokwěté; šupiny stálau šupinkau podepřené. Waječníky po 2 za každau šupinau, ztuha přilehajíci nebo maličko ponořené, a koncem prowrtaným dolůw obracené. Šiška šupin zdřewnatělých, na konci wně se štítkem ztlustlým, obyčejně hrbolowitým, jehlatcowitým. Holénky na konci hořením (t. j. zpodku wzhůru obraceném) obyčejně široko- a dlauhokřídlé, na zadátku přikryté šupinami přiléhajícími pak ale se otwirajícími. Štětiny stálé, chomáčené (2—wíce), dole pošwau obklíčené.

*) Štětiny podwojné.

S. borowice P. sylvestris *Lin. Blak. t.* 190. *Plenk t.* 877. *Schk. t.* 308. *Duham. nov.* 5. *t.* 66. P. Mughus *Jacq. aw. t.* 193. Borowice lesní *Mat. Háj.* 20. *Wid.* 24. C. Sosna, bor, borowice, chwoj, chwůj. Strom 80—120' wysoký, na wysokém seweru nebo špatné půdě znamenitě nízší; kmen dole s korau červenawě šerau, hluboce rozsedalau, nahoře jakoš i wětwe hnědočerwenau; koš rozložený; listy podwojné, pobobl[é], na líci sotwa žlábkowité, tuhé, pichlawé, nasiwě zelené, 1½—2" dlauhé, někdy maličko zkraucené, nejdoleji obklíčené pošwau bělawau nebo nahnědlau; kytky samčí 1—2" dlauhé, žluté; jehnědy samičí ojediněle nebo po několika na koncech rozlawých, chýlowité, 2—3" dlauhé, nachowu dřewce přimé, po odkwětení na stonce schnoucí, mezi šiška [illegible] 2 léta zrající, w [illegible] stopkau sedící, 1½" dlauhá; šupiny čtverhranné, [illegible] kmenu nemnohých pařezích tupý, rozpukaný, pořádka hrubé prohnaný; hnědý okamžitě kmenem stáhnu

delším jich samých. — W Ewropě prostřední a sewerné až do Loparska, w Asii sewerné, na rowinách a wrších, obyčejně na půdě písčité dělající weliké lesy (bory); w jižné Ewropě na horách. Kwěte w dubnu a kwětnu. 5.

Strom w lesnictwí předůležitý a přeužitečný, do 120—160 roku rostaucí, načež se hodí ke stawění přibytkůw a korábůw, řezání prken rozdílného užitku, k topení, k pálení uhlí; mladší kmeny dáwají tyčky a žerdi; též dračky a lauč. Šišky též jsau dobré palirwo. Ze kmenu prýští se *žužkar* čili *terebintina* (terpentyn) složený z rozdílných kyselin pryskyřičných a silice terebintinowé. Z toho stáwá se *pryskyřice bílá* (Gallipot), když nejwětšího dílu silice pozbude wyčichnutím a když na wzduchu zkřehne. Pakli s wodau se překapuje, dáwá tuto silici a zůstawuje po sobě *terebintinu wywařenau* (Terebinthina cocta). Když ale weliká silice se odpudí na otewřeném ohni, nabude se *kolofonia* čili *kalafuna*. Terebintinu anebo pryskyřici bílau na kotli mírným ohněm zahřejice až se zrowna rozškwařila, a k odstranění nečistot procedíce ji, nabywají *pryskyřice obecné*, *smoly bednářské*. Procedíli pryskyřici tu do nádoby samokřené, zkropíli ji wodau anebo smíchajíli ji s ní, nabywá ona prozračitosti, rusosti a jest *pryskyřice* čili *smola bílá* nebo *žlutá*.

Dřiwí sosnowé za sucha puzené dáwá *dehet*, *hýk*, (kolomaz), složený z wody, silic a pryskyřic přištralých a kyseliny octowé; widycky zbywá uhel. Dehet wykaufiw se zůstawuje *smolu černau* čili *řewcowskau*. Oharky po dobytí dehtu dáwají zponenáhla zpáleny, *kopet*. Terebintina obecná a wywařená slaužÍ k dělání pokostůw a flastrůw i mastí k lékařským koncům; silice terebintinowá k rozpauštění pryskyřic, w lékařstwí k natírání, proti tasemci a jiným neduhům. Smola bílá a žlutá na pokosty a wysmolowání sudů piwních. Smola řewcowská jakož i dehet k natírání korábů w a zakonopowání jich; kolomaz na kola. Kopet co barwa. Brosky borowé potřebují se w lékařstwí, anobrž se přidáwají do piwa. Weliké množstwí pelu čili pilu ze samčích kwětůw padající dalo původ k powěře o dešti sirkowém; pel ale potřebuje se na místo semena z jeleního růžku k zasýpání.

Někteří se domnímají, že sosna rýžawá (P. rubra *Mill.* P. sylvestris *β.* rubra *Willd.*) jest obzwláštní rod, který liší se od sosny borowice tím, že dolení wětwe jsau podhnuté, že šetiny kratší sotwa 1″ dlauhé, bělawější, šišky přítyrbočné, ostré a kratší listůw, táž te rozhy červenawější a dřiwí červenawé nebo nahnědlé.

S. kosodřewina. P. Mughus *Scop.* Podobá se sice borowici, liší se ale dostatečně. W nízkých údolích alpských a w nížinách dospiwá wýšky 20 — 30střewičného stromu, na wysokých horách ale jest keř obyčejně rozestřený s wětwemi dlauhými, zprohybanými, kořeny wyhánějícími, na konci wzstupujícími; dále šišky její wejcowité a tupé sedí na stopce překrátké a jsau přímé, pak nejwýš odstálé; holénky konečně mají křídla toliko dwakrát delší sebe samých. — Na horách a nížinách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

Možná troje odrodky rozeznati: *α*) *Kosodřewina* (wlastně), kleč, P. Pumilio *Haenke*. *Waldst. Kit. pl. hung. 2. t.* 149. Kmen

nízký, větve rozložené. β) *Sosna bahní* P. s. uliginosa Koch. kmen vyššího. γ) *S. hákatá*. P. s. uncinata Koch. P. uncinata Ram. Šupiny mají štít hákovitě ohnutý.

Z kosodřeviny vlastně zvané dobývají překapáváním z rozeh s vodau *olej kosodřevinowý*, w lékařství málo potřebowaný. Z mladých rozeh na jaře prýští se tak nazwaný *balsam uherský* čili *tatranský*, jejž lid w Uhrách domácím lékem užívá.

S. mořská. P. maritima *Lam. Duham. nov.* 5. *t.* 72 et 72 bis *f.* 1. P. Pinaster *Ait.* Mořská borowice *Mat. Háj.* 21. *B.* 22. — *Wel.* 25. *C.* Strom jak borowice, nižší wšak a kostrbatější, ačkoli dělá koš pěkný, homolowitý; listy podwojné, delší nežli borowičné, třebas 8—10palečné; šišky wejčitohomolowité, sedawé, skoro rownowážně odstáwající, 4—5″ dlauhé, jejichž šupiny pod koncem opatřené lištau příčnau a pahrbkem homolowitým; holénky jsau wětší borowičných a opatřené křídlem třikrát delším nežli holénka sama. — W půdě písčité, obzwláště na pomoří Ewropy jižné. Kwěte w květnu. 5.

Od toho stromu pochodí podobné látky jako od naší borowice. Terpentyn *francauzským* anebo *burdowalským* nazwaný jest čistší a řídší.

S. brýmu. P. nigricans *Host.* Brým. Jměním podobá se borowici, liší se ale korau šerau, ryšawě skwrnatau, pak bílau, ponažlutlau, červeně rozsedalau, listím též podwojným, 3—5″ dlauhým, černawě zelenými; šiškami přisedawými, nejodstálejšími, jejichž šupiny na konci zakulacené; holénkau koncčně šerau, černě mramorowanau, jejíž křídlo weliké. — Obzwláště na půdě wápenné w Rakauších dolenich, Štyrsku, Uhrich, Horwatsku a Dalmacii weliké lesy dělá. Kwěte w květnu a červnu 5.

Potřebuje se jako borowice.

S. korsická. P. Laricio *Poir. Duham. nov.* 5. *t.* 67. *f.* 2. *t.* 71. Sosna ladného wzezření na způsob homole prawidelné wzstupující do wýšky 100′, anobrž 110 a 150′; listy podwojné z jedné pošwy, 5—7″ dlauhé, přetenké; jehnědy samčí po 6—15, řídko wíce, rozpostawené w hrozny krátké na konci smitkůw pod rozhamil spojidlo prašníkowé ukončené hřebínkem zaokrauhlcným; šišky obyčejně po 2, někdy po 3 ano i po 4 umístěné, homolowité, na konci proti zemi ohnuté, 2—3″ dlauhé, skoro rownowážné: šupin s koncem štítowitým, napuchlým, přihranatým, wypuklým, u prostřed majicím pupek, z jehož prostředku obyčejně ční hrot překrátký. — Po wrších na Korsice, Kawkasu, též prý w Uhrách. Kwěte w květnu. 5.

Jelikož nejtužší zimy w Paříži mášť, mohlaby i u nás se dařiti. Dříwí jejť má se za špatnější borowého. Co do Francauz nepřicházelo dříwí borowé z Rus, stawěly koráby ze sosny korsické a ještě po dnes stawí. Při tom přihlížejť k tomu, aby odejmuli běl čili blánu, ježto jest silná a welmi podrobená červům. Jinak dříwí potřebují tesaři a truhláři.

www.libtool.com.cn

S. pinela. P. Pinea *Lin. Plenk. t.* 619. *Duham. nov.* 3. *t.* 72. *bis. t.* 75. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 309. 310. P. sativa *Blak. t.* 189. Borowice zahradní *Mat. Hij.* 19. *B.* Borowice *Mat. Wel.* 31. *C.* Pinela, pinie. Rod tento snadně z daleka se rozeznáwá košem obšírným, nízkým, deštníku podobným, na kmenu přímém, 50—60′ wysokém; listy tmawě zelené, 6—7″ dlauhé, podwojné; šišky na stopkách sehnuté, wejcowité, tupé, 4—5″ dlauhé, 3—4″ široké, se šupinami zaokrauhlenými, pod koncem hranatowypuklými a pahrbkem tlustým, nízkým, jehlancowitým opatřenými; holénky welké, 1/2″ dlauhé, 3krát delší křídel jejich úkosně uťatých. — W Africe sewerné, Asii malé, Ewropě jižné, kdežto nepochybně neroste původně. Kwěte w kwětnu. 5.

Pinela má tu wlastnost do sebe, že její šišky tři léta zrajť, jelikož předešlé k tomu toliko dwau potřebujť. Na jednom stromě nalézáme kwěty, šišky do pola wyrostlé a zralé. Ořechy, *pinelky*, *pinoly*, chutnají skoro jako mandle a jedí se obyčejně; w lékárnách dělají z nich emulsie. Aby zůstaly dlauho čerstwé, náleží je nechati w šišce, a tak prý 5—6 roků neporušené zůstáwají. W Italii sázejí odrodek, jehož holénky mají skořápku tenkau, welmi krudkau, co we Francii jižné jádra ze skořápky twrdé těžko se dají wyluštiti. Dříwí její taktéž jako jiných užitečno, a *Olivier* dí, že w Turcích z něho toliko dělají stežně. Strom málo dáwá pryskyřice.

**) Šetiny potrojné.

S. tuhd. P. rigida *Mill. Michx. arb.* 1. *t.* 8. Na půdě mokré, obzwlášťě bahnité, dospiwá wýšky 15—30′; listy 4—5″ dlauhé, na půdě suché mnohem kratší, po 3 z jedné pošwy; jehnědy samčí 1″ dlauhé, žluté, po 20—30 na hroznech; spojidla prašníková prodlaužená zaokrauhlau, tmawěji žlutau ukončená; šišky málokdy ojedinělé, obyčejně trojnaté, čtwernaté nebo pětnaté, přesleněné, anobrž někdy hromadné po 40—60, wejcowité, podluhowaté, mnohem kratší listůw: šupiny se štítem nesaucím hrot kolcowitý, ohnutý. — W Americe sewerné. 5.

Dříwí její špatné. We wlasti dobýwají z ní dehet.

S. kadidlowá. P. Taeda *Lin. Michx. arb.* 1. *t.* 9. *Lamb.* 1. *t.* 16. 17. Strom 60—80′ wysoký, 6—9′ w obwodu tlustý; listy tenké, jasně zelené, asi 6″ dlauhé, po 3—4 z pošew prodlaužených; spojidlo prašníkowé

ukončené hřebínkem okrauhlým, širším; šišky sehnuté, asi 4″ dlauhé, jehlatcowité, podluhowaté, na konci ušaté: šupin se štítem majícím kolce ostré, wehnuté. — Na místech suchých, písčitých we Wirginii a Karolině. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

Dřiwí její též jest špatné pro weliké množství běli. Dává ale dobrau terebintinu a pryskyřici wonnau, již na místo kadidla potřebují.

S. dlauhopošewná. P. australis *Michx. arb.* 1. *t.* 6. P. palustris *Ait. Lamb. pin.* 1. *t.* 20. Strom 60—70′ zwýší; listy jasně zelené, tenké, 1′ dlauhé, ano i delší, po třech z pošew 2″ dlauhých a složených z lupenův protisečných, stálých; jehnědy samčí 2palečné, ponafialowělé, na hroznu rozpostawené; šišky 7—8″ dlauhé, přiwálcowité: šupin se štítem málo wywýšeným, u prostřed majícím bradawici ukončenau hrotem malým, sehnutým; holénky křídla třebas 2″ dlauhého. — Na místech suchých a wyprahlých Ameriky sewerné teplé, t. we Wirginii, Karolině, Georgii a Floridě. Kwěte w dubnu. 5.

Dřiwí jeho pewné, husté, twrdé, s nemnohau bělí, pěkný lesk přijímající. We wlasti prospíwá tesařům, loďařům, truhlářům. Též dobýwají z ní terebintinu (bostonskau), smolu rozdílnau.

***) Šetiny popětné.

S. limba. P. Cembra *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 2. *Pluk t.* 683. *Duham. nov.* 5. *t.* 77. *f.* 1. Limba, limbowé dřewo, limbowý strom, cilbestřice, pina, pinna. Kmen wztyčený, třebas 120′ wysoký, dole 3′ w průměru tlustý, až nahoru nahý; kůra hladší, popelawější a pryskyřičnatější nežli borowá; rozhy obyčejně trojnaté nebo čtwernaté, přesleněné; listy po pěti, řídko po 4 anebo po 3, předlauhé (3palečné), ostře 3hrané; jehnědy samčí na hroznu; šišky wejcowité, 2—3½′ dlauhé, tupé, červenawé, přímé: šupin přitlačených, swraskalobrázdowaných, pýřitých, se štítem málo wysedlým, okrauhleným, na konci wtlačeným; holénky asi co ořech lískowý weliké, bezkřídlé, se skořápkau twrdau. — Na horách Ewropy prostřední a Asie sewerné. Kwěte w květnu a červnu. 5.

Dřiwí wonné, husté, měkké, slauží řezbářům a hotowitelům nástrojův hudebních. Ořechy jedí se jako pinelky. Balsam uherský čili tatranský (w. kosodřewinu) prý také z limby se dobýwá.

S. hladká. P. Strobus *Lin. Wangenh.* 1. *t.* 1. *f.* 1. *Lam. t.* 786. *f.* 3, *Michx. arb.* 1. *t.* 10. Sosna wejmutowa, wejmutowka. Strom třebas 150—200′ wysoký; kmen pěkný, wztyčený, hladkokorý; koš širokohomolowitý,

složený z větví přesleněných; listy popětné, třebas 4″ dlouhé, tenké, měkké, 3hrané, po kraji šerpiwaunké; jehněd samčích, 6—7‴ dlauhých, po 12—30 na hroznu hustém pod rozhau; spojidlo prašníkowé překrátké, bez přívěsku na konci; šiška podluhowatá, přiválcowitá, 4—6″ dlauhá, odwislá, ponakřiwená: šupin se štítem málo wyznačeným a tlustým, na konci wehnutým; holénky drobné, dlauhokřídlé. — W Americe sewerné studenější weliké lesy dělá. Kwěte w dubnu a květnu. 5.

U nás pro ozdobné wzezření sází se w sadech; hodilaby se ale welmi pro naše podnebí na hory a rowiny, aby u welikém množstwí se rozmnožowala. Jako borowice dáwá též plodiny, a taktéž se potřebuje, anobrž drží před ní předek mnohem čerstwější rostanc, a majíc rownější kmen hodí se lépe k stawení.

S. kalifornenská. P. Lambertiana *Dougl.* Strom 170—220′ zwýší a dole 8—18′ ztlauští; listy po 4—5, tuhé, 4—5″ dlauhé; šišky wálcowité, 12—16″ dlauhé, w obwodu 11″ tlusté; holénky co líškowce weliké, křídlaté. — W sewerné Kalifornii. 5.

Z kmene napáleného prýští se mnoho pryskyřice čisté, sladké, jež we wlasti místo cukru do jídel se potřebuje. Ořechy chutné jedlé.

Jedle. Abies. Tanne.

Kwěty jednodomé. Jehnědy *samčí* roztraušené mezi listy rozhowými. Šišky šupin nehtowitých, na konci nestlustlých, nehrbatých. Ostatní jako předešlého pokolení. Listy stálé, ojedinělé, dole nahé, bezpošewné.

*) Listy (šetiny) wšecky ojedinělé.

J. smrk. A. Picea *Mill.* A. excelsa *Lam.* Picea vulgaris *Link.* Pinus Picea *Du Roi. Fl. dan. t.* 198 *Plenk t.* 683. P. Abies *Linn.* Smrk *Mat. Háj.* 23. — *Wel.* 26. Smrček, smrč, smrčka, smrek, smerek. Strom štíhlý, 100—120′ zwýší a wyšší, třebas 400 let rostoucí; kmen wztyčený s korau hnědočerwenau, pak lupetnatorozsedalau; wětwe rozewřené dělají koš homolowitý; listy nahlaučené, wíce méně dwaustranné přičtyrhrané, krátkohroté, přinadkřiwené, tuhé, tmawě zelené; kwěty samčí podobají se jehnědě krátkostopkaté, 1″ dlauhé, nahnědlé, dole obkličené šupinami wejčitými, tupými, mázdrowitými, na rozhách roztraušené aneb přípřesleněné; jehnědy samičí ojedinělé, na koncích rozhowých, elipsowitowálcowité, kostrbatostřechowité, zelené, ponachowělé, 1½′ dlauhé; šišky sedawé, odwislé, homolowitowálcowité, tupé,

witě: šupin a příkrywek padajících. — W studených krajinách Ameriky sewerné a podlé Ferryho též w Sibirii. Kwěte w kwětnu. 5.

Od pichty přichází welmi dobrý způbob terebintiny, nazwané *kanadskau* anebo *balsamem kanadským* čili *balsamem gileadským*, ačkoli prawý gileadský pochodí od jiného stromu w jiných stranách rostaucího. Příjemnau má wůni, takže jsau Sibiřané swá obydlí napauštějí. W lékařském ohledu nemá přednosti před našinskau.

**) Listy ojedinělé na rozhách prodlaužených, swazčené na zkrácených.

J. modřín. A. larix *Lam. t.* 785. *f.* 2. Pinus Larix *Lin. Pall. ross.* 1. *t.* 1. Larix. *Blak. t.* 477. Dřín *Mat. Hdj.* 24. — *Wel*, 27. Modřín, modřew, sosna, děřec, špatně a chybně dřín. Strom 60 — 1000′ zwýši; kůra šerá nebo hnědočerwená, rozsedalá; wětwe dolů sehnuté skládají koš homolowitý; listy ploché, přižlábkowité, přeúzkočárkowité, ostré, dole zaužené, měkko zelinné, obak trawowě zelené, na zkrácených rozhách po 20—40 we swazek směstnané, na prodlaužených ale wzdálenější wšestranné, w jeseni padající, w jaře opět rašící: kwěty samčí před listím se rozwíjející na smitcich pobočních, překrátkých, kraužkowaných, dole obkličených šupinami mnohými, střechowitými, mázdrowitými, rezawými, po kraji třepenatými, kulowatowejčité, 3 anebo 4‴ dlauhé, žluté; jehnědy samičí spolu s kwítím samčím rozwíjející se, mezi nimi rozpostawené, wycházejí na zkrácených rozhách z pupenu listového, wejcowité, 3—6‴ dlauhé, brunatné; šišky přímoodstálé, prodlaužená owejcowité, 1½″ dlauhé: šupin wejčitokosočtwerečných, přetupých, přiwykrajowaných, na dél brázdowaných, mnohem delších nežli pokrywky; holénky drobné, 2‴ dlauhé, ukončené křídlem širokým, dwakrát delším. — Na horách wyšších Ewropy jižné a prostřední, též Asie prostřední a sewerné. Kwěte w dubnu a kwětnu 5.

Modřínowé dříwí welmi trwanliwé: potřebuje se netoliko k stawění příbytkůw a korábůw, anobrž k dělání rozdílného nářadí domácího a co paliwo, jakož i uhlí z něho nejpoň zaroweň jest berewému. Kůru potřebují k wyděláwání kůže. W teplejších krajinách přýští se z něho pryskyřice, z níž dobýwá se *glaret* čili *terebintina benátecká* čili *wenecianská* čili *modřínowá*. Tamtéž za čas nejhorší přýští se z listí hmota mazawá, hnusně sladká, *manna modřínowá* čili *brigantinská* (Manne de Briançon), druhdy w lékařstwí užitečná. Kmeny w Sibiři lesním požarem zahřaté přýští na místo pryskyřice klowatinu, již nazýwají *uralskau* a jako arabskau potřebují co potrawu, lék a klih.

J. cedr. A. Cedrus *Poir.* Larix Cedrus *Mill.* Pinus Cedrus *Lin. Trew. Ehr. t.* 1 — 4 Larix orientalis *Duham.*

1. *t.* 132. Cedr, cedryš. Strom překrásný, obzwláštního wzezření, 100′ wysoký a 24—30″ w obwodu tlustý; wětwe rozewřené, široko daleko rozšířené a wějířowitě rozdělené dělají dobromady klenutí obšírné, husté; listy šídlowitočárkowité, ostré, tuhé, tmawě zelené, přezimující, jednak ojedinělé a wšak obklížné, jednak w swazky nahromaděné; kwěty samčí nahlaučené na jehnědy jednoduché, ojedinělé, rowné, červenawé, asi 2″ dlauhé; jehnědy samičí krátké, zakulatělé, přiwejcowité; šišky wejcowité: šupin kožowitých, střechowitých, přebustých, w úžlabíčku chowajících holénky 2 křídlaté. — Na wysokých horách Syrie a Malé Asie. Kwěte w květnu. 5.

Strom ze starého zákonu wůbec známý, na Libanonu celé lesy dělal, z něhož tam toliko několik kusůw stojí, ježto nepochybně wíce 1000 let jsau stáry. Od dáwna dříwí jeho pěkně hnědočerwenéhe se wážilo pro trwanliwost a wůni. Šalomaun prý klády z něho k stawění chrámu jerusalémského potřebowal. Jindá je potřebowali ke kaufení, ano i w lékařstwí; dělali z něho hlawně rakwe, pryskyřicí z něho wypřáštilau balsamowali mrtwoly, olejem z něho dobytým napauštěli knihy, anebo schowáwali je we skřínčch ze dřewa toho udělanych, aby je před čerwy ochránily; odtud přísloswí: cedro digna opera. Listy jako z modřínu pryští hmotu sladkau, *manna cedrowau*, již staří lékařowé nemocným podáwali.

Blahočet. Araucaria.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčí:* tyčinky jednobratré w slaupek tlustý srostlé; spojidla prašníkowá nad prašníky (jichž 10—12) prodlaužená, šupinowitá, zakončitá, nejodstálejší, na konci podhnutá. Kwěty *samičí* na jehnědě konečné, weliké, wejcowité; šupiny a pokrywka na břbetě srostlé: pokrywky nejwětší, dole široké, tlusté, ukončené jazýčkem čárkowitým, tenkým, ostrým, wzstaupawým; šupiny menší; za každau šupinau wejčník klínowitopodluhowatý, překocený, na dél přirostlý, prowrtaný, koncem dolů patřící. Šiška: šupiny kožowité nebo přidřewnaté, pak s přirostlými holénkami od wřetena se oddělující. Holénky podlauhlowálcowité, ukončené křídlem krátkým, kopisťowitým, we skořápce kožowité, barwené, nepukající; jádro podluhowaté, dole přibranaté. Kel w bílku překocený, 2—3děložný.

B. čtyřřadý. A. imbricata *Pav. Lamb. pin. t.* 56. 57. Dombeya chilensis *Lam. t.* 828. *Rich. con. t.* 20. 21. Pinus araucaria *Molin. Lamb. pin.* 2. *t.* 4. Strom nejztepilejší, 150′ wysoký, pryskyřičnatý, jménem některému stříbrnci podobný; koš homolowitý; wětwe obyčejně čtwernaté, přesleněné; listy nejhustší, střechowité, wejči-

tokopinaté, kožowité, plchlawé; jehnědy samčí a samičí konečné, přímé, jako pěst veliké; šišky mnohem větší. — W lesech na Andách chilských.

Dřiwí jeho bílé a twrdé. Jádra z holének lahodná jedí, a protož i na trhu je prodáwají.

www.lbtool.com.cn

Damaroň. Dammara.

Květy dwaudomé. Květy *samčí:* tyčinek mnoho jednobratrých: prašníkůw po 12 dwojřadých wezpod na spojidle každém. Květy *samičí:* jehněda ze šupin po 1 waječníku zastírajících. Šiška wejcowitá: holénky za každau šupinau ojedinělé, we skořápce kožowité, dlauhokřídlé. Kel bílečnatý, dwojděložný.

D. bild. D. alba *Rumph* 2. *t.* 57. D. orientalis *Rich. con. t.* 19. Agathis loranthifolia *Salisb. lin. trans.* 8. *t.* 15. Pinus Dammara *Lamb. pin.* 1. *t.* 38. Strom nejwyšší w Indii, asi jako cedr wyhlížející, s kmenem dole 8—10′ tlustým, nejhořeji na wětwe rozděleným; listy střídné nebo střídawé, přířapíkaté, podlauhlé, obak ztenčené, žilnaté, hladké, násiwé, 4—5″ dlauhé, 1″ široké; jehnědy asi 2″ dlauhé a co prst tlusté; šišky zwící limaunu, nahoře w úžlabíčkách na rozhách, měkkošupinné; holénky jako semena okurkowá. — Po wrších wysokých na Molukách, a čumí nad ostatními stromy. 5.

Pro jeho užitek wšude se sází. Dřiwí podobné cedrowému snadně porušení béře. Nad kořenem dělají se bakule čili hrboly co hlawa weliké, z nichž se prýští pryskyřice *damara*, která brzo nabýwá twrdosti kamene; jest bílá a prozračná, a wisí jakoby ropauchy čili střechýly; později wytékající jest žlutawá jako jantar. Wůbec potřebují ji, dělajíce z ní swíce a pochodně welmi čadící. Nyní z ní dělají wýborné pokosty lakowé.

Řád 196.

CYKASOWITÉ. *CYCADEAE.*

Květy na jehnědách. Květy *samčí* nahé. Tyčinky na slaupě wřetenowitém připewněné, přímoúhle odstáwající, složené ze spojidla šupinowitého nebo štítowitého, které po celém zpodním powrchu anebo ku předu nese weliké množství prašníkůw jednopauzdrých. Květy *samičí:* waječka po 2we wraubcích plodolistů plochých nebo na wnitřní straně štítowitých, otewřených sedící nebo do nich pohraužená, přímá nebo překocená, na

čechalce zaužené prowrtaná. Plody dohromady skládají šišku nebo palici, udělanau ze šupin oddělených anebo spojených. Holénky bezkřídlé, w prohlubenině číšowité na šupinách pohraužené, anebo oděné wrstwau dužnatau a tudy peckowici podobné. Bílek tlustý. Kel rowný s kořínkem hořením anebo dolením a dělohama nestejnýma, nahoře obyčejně slepenýma.

Stromy wždy zelené, po jmění palmám anebo kapradím stromowitým podobné. Listy na konci kmene jednoduchého nahlaučené, weliké, wyštěrbené, zmlátěf zkraucené, bezpalitté. Květy dwojdomé na jehnědách čili palicech konečných.

Dosawád znají 24 rodů we 3 pokoleních, jež toliko mezi obratníkama nebo blízko jich rostau.

Tyto rostliny stojí u prostřed mezi dwojděložnými a tajnosnubnými, jmenowitě kapradími. Podobají se posledním wzrostem a listím konečným, dále že kmen jejich nenasazuje let a že květy jejich podepřeny jsau šupinami t. listím proměněným. Srownáwají se zase s prwními patrnau dwojděložností kle a audy rozplemeňowacími, po nichž nejwíce jsau příbuzny se sosnowitými a kupresowitými. Pro ty příčiny již r. 1820 jsem je postawil hned za sosnowité, což později Bartling také udělal.

Cykas. Cycas.

Spojidla prašníkowá kopisťowitá, na slaupku tyčinkowém rownowážně sedící, dělají způsob jehnědy střechowité, přehusté, a nesau na zpodní ploše mnoho prašníkůw 1pauzdrých. Květy *samičí* na jehnědách řídkých, jejichž osa listowitá, kožowitá, wraubkowaná ze wraubkůw wypauští květy ojedinělé, poněkud do nich ponořené. Okwětí kulowaté, kolem zawřené, na čechalce w trubku otewřenau prodlaužené; waječník u wnitř homolowitý, čnělkau krátkau ukončený. Plod: holénka obklíčená okwětím zdužnatělým a skořápkau tenkau dřewnatau, s bílkem twrdým.

C. indský. C. circinalis *Lin. Lam. t.* 891. *Dict. sc. nat. atl. t.* 310. 311. Todda pana *Rheed* 3. *t.* 13—21. Olus calappoides *Rumph* 1. *t.* 22. 23. Strom podlé jmění palmám podobný, 40′ wysoký; kmen přímý, nejjednodušší, někdy několik wětwí nejhořeji wypauští, šupinatý, celistwý, z konce hořeního wypauštějící čuprynu z listů mnohých, wyštěrbených t. přenodělených, 3—4′ dlauhých: dřip mnohých, střewíce delších, 5″ širokých, sudých, čárkowitých, kosowitě nakřiwených, welmi přibližených, 1žilých, plochých; řapík dole kolci drobnými, přeostrými opatřený; květy samčí na způsob jehnědy dost weliké, konečné, mezi listy wynikající, asi 10″ dlauhé; květy samičí na jehnědách mezi li-

sty na konci kmenowém wypučilých, mnohých, jejichž osy jednoduché, kožowité, mečowité, nahoře pod koncem wraubečkowané, po krajích ostatně hrubými wruby opatřené, w nichž sedí květy; holénky zwící malého pomaranče, wejcowité, červenawě žluté, maličko smačknuté. — W Indii wýchodní. ♄.

Mladé listy dáwají zeleninu sladkau, libochutnau; mladistwé řapíky jedí se jako špargl a mají skoro takowau též chuť. Jádra uwařená, celau noc močená a na slunci sušená dusí s mlékem kokosowým anebo polewkau masowau. Kmen jeho jako některých palem dáwá sago; prodáwané ale přichází od rostliny docela rozdílné.

C. žapanský. C. revoluta *Thunb. Smith lin. trans.* 6. *t.* 29. Arbor zagoe *Seba.* 1. *t.* 25. *f.* 1. Arbor calappoides sinensis *Rumph* 1. *t.* 24. Strom předešlého nižší; kmen šupinatý, 5′ wysoký, wětewnatý, ztlauští stehna, wšude obrostlý chlupem náryšawým po upadalých listech pozůstalým; listy wyštěrbené, 2½′ dlauhé: dřip čárkowitých, hrotitých, 1žilých, po kraji podchlípených, dolenich 3″ dlauhých, prostředních 6palečných, nejhořejších opět kratších; holénky wejcowité, červené, smačknuté, 1½″ dlauhé. — Na Žapanu, w Číně. ♄.

Žapanské jedí owoce a z kmene dobýwají sago welmi oblíbené. Za čas wojny welmi bedliwě owocem se zásobují, protože přemalé množství postačuje k udržení wojákůw; protož i pod ztrátau hrdla zapowězeno, za čas wálky wywážeti je. Z jehnědowých os poraněných prýští se sliz, která zkřehnuwši podobá se traganta a jest potrawau welmi zporau.

Keják. Zamia. Knulpalmen.

Květy dwojdomé, na jehněžkách šiškowitých, homolowitých. Květy *samčí:* šupiny štítowité, střechowité, nesaucí u wnitř mnoho prašníkůw sedawých, 2pauzdrých. Květy *samičí:* šupiny štítowité, nesaucí po 2 waječnících se čnělkau hlawowitau. Peckowice obsahující 2 pecky podlauhowaté, wlákнaté, 1semenné. Děložky 2 slepené.

Listy peřené lístkami klanbem na řapíku připewněnými.

K. ostrubnatý. Z. furfuracea *Ait.* Palmifolia *Trew Ehr. t.* 36. Palma americana *Herm. lugd. t.* 210. Kmen alespoň zwící ďoweděi hlawy, zwýší střewice, wně hnědý, rozsedalý, oblaunký, dole kolcatý, wypaušti mnoho listůw asi 2′ dlauhých, nejodstálejších peřených lístky sedawými, obyčejně stičnými, kožowitými, přetuhými, lysými, leskłými, kopinatými, 3—4′ dlauhými, 8 širokými, ostraunkými a pod koncem zaubkowanými, dole klanowitě ztenčenými, na rubu posypanými ja-

koby otrubami drobaunkými, ponažlutlými; řapík tenký, žlabowitý, dutý, nejlysejší, nejdoleji wlnatý, ozbrojený několika trníčky drobničkými. — W Indii západní.

Zplozuje klowatinu bělawau.

Pichoš. Encephalartos.

www.libtool.com.cn

Znaky předešlého pokolení. Prašníky podobným způsobem připewněné jsau 1pauzdré. Lístky po řapíku dolů běžící, aniž klaubem připewněné.

P. hotentotský. E. caffer *Lehm.* Zamia cycadifolia *Jacq. frag. t.* 25. 26. Cycas cafra *Thunb.* Kořen tlustý, welmi weliký, rozdělený na mnoho wětwí dlauhých; kmen málo nad zemí wywýšený, asi cibuli welikánské, wejcowité podobný, plstnatý, přikrytý šupinami střechowitými; listy weliké, wyštěrbené: dřip 104 (po každé straně 52) tlustých, kožowitých, lysých, podlauhlokopinatých, na konci w hrot wybihajících, od hora dolůw se umenšujících; řapíky trojbočné, na líci žlabowité, pýřité; jehněda samčí wejcowitopodlauhlá, samičí podobného twaru, tlustší, stopkau podepřená, asi 1′ dlauhá, složená ze šupin štítowitých, kosočtwerečných, na obojím konci zakončitých, kožowitých, korkowitých, hnědých, opatřených u prostřed a na dwau stranách čepelí smačknutau a na konci čepelkau malíčkau wehnutau; pod každau šupinau dwě peckowice wejcowité, přitrojhrané, lysé, dužnaté, ukryté slupkau tenúčkau, bledě žlutau; jádro weliké, zakulatělé. — W Africe jižné.

P. hrozný. E. horridus *Lehm.* Zamia horrida *Jacq. frag.* 1. *t.* 27. 28. Podobá se předešlé po wýšce a množství lístkůw; liší se ale kmenem lysým, dřipami kopinatými, ostrými, hrotitými, hustě jmatými, u prostřed na kraji wněšném se třemi zuby delšími; řapíky čtyrbočné. — U wnitř na Předhoří dobronadějském.

P. wlnkowaný. E. lanuginosus *Lehm.* Zamia lanuginosa *Jacq. frag.* 1. *t.* 30. 31. Kmen zwící hlawy člowěčí a tlustší, wlnkowaný; listy 3′ dlauhé a delší, wyštěrbené: dřip 20—30 po každé straně, střídných, tuhých, kopinatých, ostrých, hrotitých, u prostřed na kraji wněšném anebo raději dolením kolcatodwojzubých, lysé; řapíky tupě čtyrbočné, lysé, dole wlnkowané, bezkolcé, na konci ostré, ohnuté. — Na Předhoří dobronadějském u wnitř.

Z kmenu těchto naduwedených rodůw dobywají we wlastech způsob saga, jehož potřebují jako prawého.

Řád 197.

ČEŠUJATKOWITÉ. *CHLORANTHEAE.*

Okwětí žádné. Tyčinky kwětůw *samčích* ojedinělé, šupinau podepřené, nebo střechowitě nahromaděné, nahé; nitky překrátké, prašníky 2pauzdré: kwětůw obojakých; nitky tři, jednobratré a s waječníkem srostlé, pobočnì o prašníku jednopauzdrém, prostřední wětši s prašníkem 2pauzdrým, pauzdra wšude na dél štěrbinau pukající. Waječník ojedinělý, 1pauzdrý, o waječku 1, překoceném. Blizna hlawowitá, celá nebo přílaločnatá. Peckowice šťáwnatá, se skořápkau tenkau, kruchau. Semeno wisící tlustobílečné. Kel w pautci bílku zawřený. Kořínek dolení.

Kře nebo strůmky, pořídku byliny. Listy střídné, jednoduché, peřenožebré, obyčejně pilowané; řapíky dole srostlé w pošwy obak dwojzubé. Kwěty drobné, obojaké, hustoklasé, někdy různopohlawé a tenkrát samčí klasené, samičí chomáčené nebo přílatčné, obyčejně šupinami podepřené.

Do toho řádu náleží asi 19 rodůw, které kromě 1 žapanského wšecky rostau mezi obratníkoma w Indii wýchodní, Oceanii a Americe.

Češujatka. Chloranthus.

Kwěty obojaké. Okwětí žádné. Tyčinky 3 srostlé w tílko plátkowité, na waječník přirostlé. Prašníky 3, splywawé, prostřední dokonalý 2pauzdrý, pobočnì 1-pauzdré. Blizna hlawowitá. Peckowice 1semenná.

Č. mnohoklasá. C. inconspicuus *Swartz. Herit. sert.* 1. *t.* 2. Nigrina spicata *Thunb.* Creodus odorifer *Lour.* Keř 6střewičný, přímý, dřewnatý, wětwí dlauhých, slabých, skoro pnulých, bezbranných; listy kopinaté, lysé, střídné, řapíkaté, zubaté; kwěty žluté, wonné, na klasech konečných, latěných, čárkowitých, dlauhých, sehnutých. — W Číně a na Žapanu. ♄.

Pro wůni sázejí keř ten do zahrad.

Linowoň. Hedyosmum. Hedyosmum.

Kwěty jednodomé nebo dwojdomé. *Samčí* jednomužné, hustě klasené, bezlistenné; prašníky přísedawé, odstálé, podlauhlokliznowité, 2pauzdré, prodlaužené we spojidlo tupé, po dél pukající. *Samičí* ojedinělé, buď po čtyrech nahlaučené, listennaté. Waječník trojboký, 1-pauzdrý. Waječko wisuté. Blizna sedawá, obraubená,

zpleštilá, nerozdělená nebo nepatrně laločnatá. Peckowice 1semenné, se skořápkau twrdau, jichž několik někdy s listeny zdužnatělými srostlých. Semeno wisuté, se slupkau blanowitau.

L. nachýlená. H. nutans *Swartz.* Keř zwýší 2—6′ nebo wyšší, přímý, wětwitý; rozhy 4úhlé, žlabaté, běwné; listy kopinaté, dlauze zakončité, bledě zelené, $1^1/_2$″ dlauhé, se řapíky, překrátkými a srostlými s pošwau ušatau, lalokatau, brwitau; kwěty 1domé; klasy samičí stopkaté stříčné w úžlabíčkách, podlauhlé, zelené, skoro 2″ dlauhé; hrozny samičí konečné a úžlabíčkowé z týchž pošew s klasy samčími wyniklé, na konci na tré porozklané, mnohokwěté; kwěty hromaděné, drobné, zelené, každý s listenem wejčitým, zakončitým; plod sotwa wětší zrna pepřowého, lesklý, hnědý, pohance twarem podobný, zastřený okwětím dužnatým, šarlatowým, 3bočně kulowatým. — Po chlumech na Jamaice. Kwěte pořád. ♄.

Celý keř příjemně zapáchá, chutná kořením a zahřiwá; rozhy a listy potřebují na Jamaice k posilnění žaludka a ukojení křečí.

L. stromkowitá. H. arborescens *Swartz.* Stromek 12—16′ wysoký; wětwe tuhé, přímé; rozhy tlusté, předužnaté; listy podlauhlé, tupaunké, s pošwami welikými, obak dwauzubými; kwěty dwaudomé; kwěty samčí o prašnících přídwojčatných, poodwislých; hrozny samičí konečné, kratší listůw, 3dílné, kwětůw potrojných a podepřených listeny wejčitými, prohlubenými; plody bělawé, náproswítawé. — Na chlumech jamaických. ♄.

Wlastnosti má jako předešlá, i taktéž se užiwá.

L. stwd. H. Bonplandianum *H. et Kunth.* 7. *t.* 631. 635. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 287. Keř wětwí oblých, lysých; listy stříčné, řapíkaté, podlauhlé, zakončité, dole klinowité, pilowané, síťkowanožilnaté, lysé, $3^1/_4$—4″ dlauhé; řapíky dole srostlé w pošwu běwnau; palisty mezířapíkaté, dwojčatné, malé, šídlowité; stopky samčí úžlabíčkowé, dwojčatné, wnitřní o třech klasech, wněšný o jednom, stříčné; klasy wálcowité, dwa dolení stříčné, od hořejších obdálené, dole listnaté; kwěty samčí sedawé, jednomužné, nahé, ztuha přiblížené; kalich a koruna žádné; prašníky sedawé, 2pauzdré; spojidlo tlusté, přiklinowité, pauzdra přesahující; stopky samičí stříčné, odstálé; plody ojedinělé, sedawé, kalichem dužnatým těsně přikryté, podlauhlé, trojboké, dole pokrywkau míškowitau, trojlalokau obklíčené. — Na wrchu Quindiu w Nowé Grenadě. Kwěte w říjnu. ♄.

Hrudeň. Gnetum. Gnetum.

Květy jednodomé, pospolu na jehnědě. Okvětí žádné. Květy *samčí:* šupina přemaličká, vejčitá, barvená; tyčinka jediná; prašník konečný, jednopauzdrý. Květy *samičí* prostřední: šupiny roztrhané; vajíčník vejcowitý, v lůžku ponořený, zdělí tyčinek; čnělka homolowitá, o 3 bliznách. Peckowice vejcowitá, s peckau podluhowatau, čárkowanau.

H. kopinatá. G. Gnemon *Lin.* Gnemon domestica *Rumph* t. *t.* 71. 72. Strom kmene přímého, kraužkowanoklaubnatého a tudy jako článkowaného; rozhy dlauhé, klaubnaté, pod každým klaubem rozšířené, nesauci listy střičné, vejčitokopinaté, zakončité, hladké, lysé, nejcelejší, lesklé, jakoby pokostowané, na rubu bledší, 5—6" dlauhé; řapíky krátké; jehnědy úžlabičkowé, stopkaté, obyčejně podwojné, s květy postawené w přeslénky husté, drobné, jichžto wšaký podepřen listenem okrauhlým, nejcelejším, prorostlým osau jehnědowau, na hořejším powrchu mozolatým a mnohými květy sedawými opatřeným; květy samičí umístěné na hořením dilu přeslénku, samčí ale po jeho kraji; owoce: peckowice wejcowitá, oliwce podobná, pak červená, 1pauzdrá, obsahující pod dužninau netlustau jádro bílé, podluhowaté, jahodné. — W Indii wýchodní a na Molukách. 5.

We wlasti jedí jádra, listy a jehnědy uwařené, protože surowé působí zwědění w ústech. Lýko potřebují jako konopi.

H. wejcolistá. G. ovalifolium *Poir.* Gnemon sylvestris *Rumph* t. *t.* 73. Podobá se předešlé; listy ale menší, podlauhlé, obak ztenčené, dole ostré, nahoře sotwa zakončité, obak lysé, na líci ani pokostowané, ani lesklé; peckowice wejčité, ostré. — Tamtéž. 5.

Taktéž se potřebuje. Lýka ještě obyčejněji se užívá.

Úla. Thoa.

Květy jednodomé na společné jehnědě. Okvětí žádné. Weliké množstwí tyčinek na každém kolínku jehnědowém; prašníky kulowaté. Květy *samičí:* wejčníky dwa, dole na jehnědě pod květy samčími; čnělka žádná; blizny 3—1. Holénka 1pauzdrá pod korau opatřená chlupy hedwábnými, pichlawými; semeno jediné.

U. palčiwá. T. urens *Aubl.* t. 396. *Lam. t.* 784. Strom mírné wýšky; kmen bakulatý, poněkud ohebný, s korau hladkau a prýštící dosti mnoho kłowatiny; wětwe hobké, uzlaté, pnulé; rozhy střičné, lysé, uzlaté,

na konci sochaté, na akaždém uzlu opatřené dwoma listí stříčnýma, wejčitýma, řapikatýma, nejcelejšíma, 2—3″ dlauhýma a delšíma, asi 2″ širokýma, lysýma, ostrýma, síťkowanýma, po kraji příčeřitýma; řapíky překrátké; jehnědy 1domé, w úžlabíčku hořenich listůw, rozworách rozhowých a na konci rozeh jednoduché, autlé; osa složená z článkůw srdčitých; na nejdolejších sedí dwa samičí, bezokwětné, sedawé, s waječníkem majícím 3—4 blizny; na ostatních článcích sedí kwěty samčí s prašníky drobnými; holénka jako oliwka wyhlížející, větší ale, krátce a ostře zakončitá, dole maličko wykrojená a tím pupem připewněná; jádro wejčitopodlauhlé, chutné, we skořápce tenké. — W lesech Guianských. 5.

Z kmene a wětwí naříznutých prýští se sok prozračitý a lepkawý, na wzduchu křehnaucí w klowatinu proswítawau; též widěti jeho slzy na kmenu a wětwích. Useknuli se kmen anebo wětew, leje se mnoho soku wodnatého, jasného a čistého, který nemaje chuti, píti se může, nemli wody. Chlupy pod slupkau holénkowau u wrstwě položené snadně se rozdělují a padše na kůži působí silné swrbění. Jádro we slupce náryšawé, wařeno anebo pečeno bywši, dobře chutná. Některé kury guianské celé ty ořechy zobají.

U. kaštanowá. T. edulis *Willd.* Ula *Rheed.* 7 *t.* 22, Keř pnulý; listy 3—1palečné, podlauhlé, zakončité, nejcelejší, stříčné; kwěty samčí na klasu konečném, samičí na klasech stopečnatých trojnaté, úžlabíčkowé, — Nedaleko Kalekuty w Indii wýchodní. 5.

Jádro jako kaštanowé chutnající jedí.

Řád 198.

POKLANICOWITÉ. *LACISTEMEAE.*

Okwětí prosté, hlubocе 4dílné. Tyčinka 1: nitka sochatá, na každém špíru nesaucí prašník 1pauzdrý, na příč pukající. Waječník (obyčejně) na terči sedící. 2—3pauzdrý, často nedokonale přehrazený, mnohowaječný; waječka wisící. Blizny 2—3, šídlowité, sedawé, a nebo překrátkau čnělkau podepřené. Tobolka 1pauzdrá, 2—3chlopná; semenice středochlopné, 1—pořádku mnohosemenné. Semena w míšku dužnatém zawinutá, bilečnatá. Kel rowný, osowý: kořínku hořeního, děloh plochých, na sobě ležících.

Stromy nebo kře. Listy střídawé, jednoduché, celé nebo pilowané, kožowité, wždy zelené; palisty blanowité, prchawé. Kwěty obojaké nebo jednodomé na klasech (jehnědách) listenatých, úžlabičkowých.

Sem náleží toliko 6 rodův (we 2 pokoleních) toliko w Americe mezjobratnjkowé rostaucích. O jejich užitku nic není známo.

Poklanice, Laciatema.

Jehněda se šupinami 1kwětými. Okwětí 4dílné. Terč celý prohlubený nesaucí tyčinku a vaječník. Nitka rozpoltěná. Vaječník kulowatý. Čnělky 2 nejkratší; blizny jednoduché. Tobolka zbobulelá, 1semenná.

P. waskowníkowá. L. myricoides *Swartz.* Nematospermum laevigatum *Rich.* Piper aggregatum *Berg act. hels.* 7. *t.* 10. Keř rozeh lysých, na konci přísmačknutých; listy střídawé, řapíkaté, lysé, wejčitokopinaté, 2—4″ dlauhé, pod koncem zaubečkowané, přibezžebré. — Na Jamaice, Kayeně a Surinamu. ♄.

Řád 199.

PEPŘOWITÉ. *PIPERACEAE.* (*J. S. Presl* 1820. *Rich.* 1823).

Kwěty obyčejně obojaké, na klasech (jehnědách). Okwětí žádné. Tyčinky 2, řídko 3 nebo množí: nitky překrátké, dole na waječní přirostlé; prašníky wně připewněné, o 2, řídko o 1 pauzdru, na dél štěrbinau pukajícím. Waječníky ojedinélé, 1pauzdré, o 1 waječku přímém. Blizna sedawá, nerozdělená, nebo 3—4laločná, lysá nebo chupatá. Bobule 1semenná. Semeno obyčejně kulowaté, s bílkem tlustým, obyčejně dutým. Kel na čechalce semenowé w hlubince bílkowé.

Zeliny, byliny, kře. Listy střídané nebo přeslenčné, pořídku střídawé, jednoduché, žilnaté, nejcelejší, zuládí složené nebo swinuté; řapíky dole pošewnaté, bezpalisté. Kwěty drobné na jehnědě s osau dužnatau, do níž ponořené nebo kratičkými stopečkami podepřené a chráněné šupinami štítowitými nebo dolů běžícími. Od ostatních dwojděložných liší se rozpostawením swazkův žilowých, kwěty rodův zelinných jsau roztraušeny w lodyze, dřewnatých ale ojedinělé, wždycky rozpostawené w kruh.

Asi 360 rodův známých (we 2—4 pokoleních); rostau skoro jedině mezi obratníkoma, nejwíce (270) w Americe, w poměrn nbywajíce w Asii (asi 70), w Africe (11), na Ostrowech australských (5). Některé přížiwné na stromech. Přewládající prwek jest silice a pryskyřice palčiwá, hned we wšech dílech, hned toliko w kořenu, hned w plodech, obzwláště před uzrálím.

Pepř. Piper. Pfeffer.

Jehněda wšude přikrytá kwěty. Kwěty obojaké nebo dwaudomé, wšecky podepřené šupinau. Tyčinek množstwi neurčité. Prašníky 2pauzdré. Waječník 1pauzdrý; waječko ojedinělé, přímé. Blizna na tré neb mnohokráte klaná. Bobule.

P. černý. P. nigrum *Lin. Plenk t.* 25. *Düsseld.* 12. *t.* 5. *Dict. sc. nat.* 3. *t.* 271. Melago codi *Rheed.* 7. *t.* 12. Keř pnauci se a kořenující; wětwe oblé, na klaubech ztlustlé; listy střídawé, řapikaté, široce wejčité nebo eliptičné, zakončité, 3 — 7žilé, kožowité, lysé, po kraji podchlípnuté, na rubu sliwé; jehněd y protilisté, stopečnaté, 3—5″ dlauhé, autlé, odwislé; blizna 3—5dílná; bobule oddělené, sedawé, kulowaté, uzralé a swiží z čerwena hnědé. — W Indii wýchodní, obzwláště na Malabaru, tamtéž jakož i na Sumatře, Žawě a Borneu, w nowějších časech i jinde mezi obratníkoma u welikém množstwí se sází. ♄.

Sázením mnoholetým powstalo několikero odrodkůw, jichž některým přednost dáwají tu a některým jinde. Bobule ku swému uzrání potřebují 4—5 měsíců, protože zralé nejsau tak ostré, sbírají se a suší před uzráním; tak jsau černé. swraskalé a slowau *pepř černý, obecný. Pepř bílý* jsau slabší semena dužniny zbawená, když totiž do země na několik týchdní se zakopají nebo u wodě močí, až dužnina rozpuklá s nich setříti se může. Pepř jest po celém swětě skoro kořením nejobecnějším. W Indii asi 50 milionůw liber ročně se ho dobýwá, jichž asi 1/3 do Ewropy se zaważi, největší díl ale do Číny. Pepř toliko w lékařstwí domácím se potřebuje, ačkoli často welmi nepřiměřeně. Pepřinu (Piperinum), prwek jeho osobitý, poručeji proti lichohradkám.

P. wodnatý. P. Malamiris *Lin.* Sirium *Rumph* 3. *t.* 116. *f.* 2. Amalago *Rheed.* 7. *t.* 16. Keř wysoko se pnaucí po stromech, dole ztlauští palce až i ramena, na dél brázdowaný a bakulatý; listy wejčitopodlauhlé, nestejné, zakončité, 5žilé, lysé; jehněd y přípočtwerné, plodonosné odwislé. — W Indii wýchodní. ♄.

Zapáchá pižmem a přece chutná. Šlahauny berau lodníci plawíce se na ostrowy skalnaté, kdežto není wody sladké, protože z rozřízntutých wytéká mnoho wody pitelné. W tom soku také perau šaty, aby zwoňawěly.

P. kubeba. P. Cubeba *Lin. Fl. med. t.* 140. *Düsseld.* 12. *t.* 4. Keř pnaucí se, kořenující, listy dolení ze zpodiny přinestejné skoro srdčitowejčité, ostré, hoření ze zpodiny okrauhlené podlauhlowejčité, zakončité, wšecky dole úkosné, nelysejší, žilnaté, samčích 5žilé, samičích 6—9žilé, na rubu nasiwělé; jehněd y ojedinělé, přímé nebo nachýlené, 1—1½″ dlauhé, na stopkách co ony dlau-

bých, šamčí stihlé, samičí tlustší: listeny srstnaté; vřeteno válcowité, tenké; bobule oddělené, na stopkách delších nežli jsau ony. — W Indii východní diwoký a sázený. ♄.

Owoce ostré, kořenné, hnědé slowe *kubeba* a potřebuje se proti slizotokům a neduhům žaludka.

P. betela. P. Betle *Lin.* P. qui Saururus *Burm. zeyl. t.* 82. *f.* 2. Betela codi *Rheed.* 7. *t.* 15 Keř pnauci se lodyh šlahaunowitých, nejlysejších, hranatých a čárkowaných, rozeh pýřitých; listy široce srdčitowejčité, zakončité, 5—7žilé, dole nestejné, lysé, nejcelejší; řapíky pýřité, žlabowité, dole 2zubé; stopky předlauhé, ojedinělé, nesaucí jehnědu rownau, válcowitau, odwislau, asi 4—8″ dlauhau; bobule drobné, kulowaté, zelenawé, 1semenné, nahlaučené a srostlé po dél na ose. — W celé Indii východní a na ostrowech poblízkých diwoký. ♄.

We wlasti wšude se sází na polích jako u nás réwa winná, s swými réwami pne se na stromy nebo tyčky do betelišť zarážených. Jeho listy palčiwě kořenné a hořké wcházejí do známých žwanců *betelau* nazwaných, jenž newyhnutelnau potřebau obywatelům krajin horkých jsau se staly. Doma i na cestách nosí jí při sobě a kdekoliw přijde, tomu hned nabízejí w truhlici nebo na talíři už připrawené porcie (*buyo*), které ráno na celý den dělají, natřauce pálenym wápnem powrch listu a zawinauce do něho kausek ořechu arekowého, tkatechu nebo gambíru. Tento žwanec barwí sliny silně červeně, žlázy slinové a ústroje zažiwací silně dráždí, umenšuje wyzewowání kožní a tím střeže před slabnutím kůže, které tak snadno w končinách horkých a wlhkých přílišným potem se přihází. Betela žrawá, porušuje zuby, takže lidé jí užiwajíce zkolozubatějí už w stáří 25 nebo 30 let. To ale nepřekáží betelu žwýkati. Obywatelé horkých krajin jsau jako přírodau pobídnuti ku kořeni we wlastech jejich tak hojně rostaucímu, může býti, že jim prospiwá; to ale jisto, že nadužiwání jeho welikau škodu přináší předrážděním celého těla. Pro tu wšeobecnau potřebu každý, kdo má kus pole na píď weliký, sází betelu, a do měst list betelowý codenně u welikém množstwí na trh se přiwáží.

P. pípula. P. peepuloides. Chavica peepuloides *Miq.* Rozhy, řapíky a stopky autle chlupaté; listy celé, blanowité, proswitawě tečkaté, dolení wejčité, 7žilé, dole zaokrauhlené, na konci zaužené, nejhořejší příjinostranné, kopinaté, 5žilé, na konci zaužené; jehnědy samčí krátkostopečné, tenké, s listeny okrauhlými, samičí též krátkostopečné a válcowité. — W Indii východní.

P. položený. P. Roxburghii Chavica Roxbourghii *Miq.* Piper longum *Lin.* (dílem). *Nees. pl. med. t.* 23. Keř rozsochaný, při kwětení wzstupující, jehož rozhy autlé, chlupaté pak olysající; listy tlusté, blanowité, dříwe po žilách autle chlupaté, pak olysající, předrobně proswitawě tečkowané, dolení dlauhořapíkaté, ze zpodku srdči-

tého okrauhlowejčité, hoření sedavé, podlauhlejší a zpodinau nestejně srdčitau objímající; jehnědy samčí nitowitowálcowité na stopce co řapík dlauhé; jehnědy samičí o polowici kratší, tlustší ale, zdélí stopek swých. — W Indii přední w křowištích wlhkých. ♄.

W Bengalu wšude se sází a jako předešlá dáwá *pepř dlauhý* (Piper longum) z kolonií anglických pochodící, kterýž w ledni se česá a na slunci suší. W Indii na místo jehněd berau k týmž koncům kořen a wětwe na drobno rozkrájené.

P. dlauhý. P. longum *Rumph Plenk t.* 26. *Lin.* (dílem) Chavica officinarum *Mig.* Calu tripali *Rheed.* 7. *t.* 14. Keř pnulý, wijawý, lysý, hrčitý; dolení hrče čili bakule jsau lykodry; wětwe prauzkaté; listy 2—3″ dlauhé, 1″ široké, kožowité, docela drobnýčce proswitawě tečkaté, na rubu bledší, dolení déle řapíkaté, 3—5žilé, srdčité, hoření kratšeji řapíkaté, podlauhlejší, na zpodině zaokrauhlené anebo zaužené, nestejnostranné: stopky jehnědowé delší řapíku; jehnědy samičí krátce wálcowité, na konci tenší, 2—3″ dlauhé. — Na Filippinách, Sundách. Kwěte w plišti. 5.

Od toho pochodí *pepř dlauhý* z kolonií hollandských, jelikož obzwláště na Žáwě blízko moře se sází. Jehnědy na polo zralé se česají a na slunci suší. Zapáchají silně kořením a mají chuť palčiwau, prudkau, aromatnau a silnější nežli pepř černý obecný. Barwy jsau šedohnědé nebo šedoskořicowé, wálcowité, wzhůru tenčející a tupauské, na stopce smačkautoobłé. Bobule husté běží we wintech. We wlasti potřebují je na místo černého pepře ku kořenění jídel. Zpařeninu z nich we mnohé wodě pijí proti bolení žaludka; též jimi tesilují ocet na salát; nechajíce je we wodě se kwasiti, dobýwají způsob pálesky. U nás druhdy w lékařstwí bywaly užitečné. We wlasti potřebují také kořen toho kře proti nadýmání.

P. ještěřícas. P. Siriboa *Lin.* Siriboa *Rumph* 5. *t.* 117. Keř po stromech se pnaucí a kořenující; wětwe brázdowané, hranaté; listy srdčitopodlauhlé, zakončité, přisedmižilé, lysé, 6″ dlauhé, 2½″ široké; řapík ½palečný, jehnědy wyhlížejí jako ocas ještěrčí, co ruka dlauhé, a malík tlusté, na stopce dwakrát delší řapíku. — W Indii wýchodní. ♄.

Jehnědy se žwýkají, jsauce ale tuze horké ženau krew ku hlawě.

P. opojný. P. methysticum *Forst.* Keř 6′ wysoký, rozsochaný; listy srdčité, zakončité, mnohožilé; jehnědy úžlabičkowé, ojedinělé, nejkratšeji stopkaté, nejodstálejší. — Na Ostrowech přátelských a sandwišských we křowí řídkem podlé moře. ♄.

Z kořene roztlučeného s wodau nebo mlékem kokosowým dělají we wlasti nápoj, *áwa* nebo *káwa* nazwaný, ostrý, hnusný, uspáwající a opijející, ostrowanům welmi oblíbený. W Anglii z kořene (radix Arae) sbotowují tinkturu mocně na pot ženoucí.

P. sítkovaný. P. reticulatum *Lin.* Saururus botryoides *Plum. am. t.* Jaborandi *Marcgr.* 31. *Piso* 97. Keř 5—6′ zvýší vypaušťí mnoho rozeh smačknutých, uzlatých, listnatých; listy 4—6′ dlauhé, 3—4″ široké; řapíky objímawé, ½″ dlauhé, na líci žlabowité; jehnědy protilisté, tupé, zdéli listůw, zponenáhla tenčejicí, ztlaušťí brka husího. — Na Ostrowech karibejských. ♄.

Od něho potřebuje se kořen (radix jaborandi) w lékařstwí.

P. okolíkatý. P. umbellatum *Lin. Jac.q ic. t.* 242. *f.* 1. Saururus arborescens *Plum. am. t.* 73. Podkeř 3—4, dle Kuntha i 20′ wysoký; kmen přímý, brázdowaný, pýřitý, rozhy lysé; listy příokrauhlé, ostré, srdčité, blanowité, sítkowanomnohožilé, lysé, po žilách a žebrách pýřité, proswitawotečkowané, na konci lodyhy nejwětši; jehnědy 3—4 na konci každé stopky úžlabíčkowé. — W Americe jižné. Kwěte w čerwnu až do září. ♄.

Kořen jeho (radix Caapeba) w lékařstwí se potřebuje we wlasti a též w Ewropě jej poraučeli, jelikož žaludek sílí a na pot žene.

Peprník. Peperomia. Pinselpfeffer.

Jehněda wálcowitá, wšude pokrytá kwěty obojakými, jichžto wšaký podepřen listenem. Tyčinky 2; prašníky 1pauzdré. Čnělka nerozdělená. Bobule 1semenná.

P. nestejnolistý. P. inaequalifolia *R. A. Pav. per.* 1. *t.* 46. *f. A.* Bylina; kořen bělawý, mrcasatý; lodyha asi 1′ wysoká, přímá nebo plaziwá, oblá; listy přesleněné, čtwernaté nebo šestnaté, přísedawé, sehnuté, obwejčité, příwykrojené, bezžilé, dužnaté, příkwětní wětší a tenší; jehnědy konečné, po 2—5, wnějšné kratší, přímé, šídlowité. — Okolo Limy w Peruwii. Kwěte skoro pořád. ♃.

Nať wšecka welmi woňawá, takže se wáže do kytek; též pije se co thé proti nadýmání a jednostrannému hlawy bolení.

P. anyzowonný. P. crystallina *R. et Pav.* Bylina střewičná; lodyha čtyrhraná, kruchá, proswitawá, červeně žíhaná; listy sedawé, podlauhlé, na líci tečkami wypuklé, na rubu prohlubeně tečkowaná; jehnědy smačknuté, niťowité, řídko 10kwěté. — Na pahrbcích okolo Limy. Kwěte w dubnu až do října. ♃.

Celá nať woní silně anyzem, a pije se co thé proti nadýmání.

Řád 200.

JEŠTĚROŘEPOWITÉ. *SAURUREAE.*

Okwětí žádné. Tyčinky 3—6 anebo více, prostých, podplodních nebo nejdoleji na pestík přirostlých; prašníky o 2 pauzdrách, u wnitř anebo na krajích spojidla tlustaunkého se nalézající, na dél štěrbinau pukající. Pestík z worečkůw 3—5, dole více méně srostlých, mnohowaječných složený; waječka we wnitřním kautu dwojřadě připewněná, wzstaupawá. Blizen co worečkůw, jednoduchých. Tobolky na wnitřní hraně pukající, nebo přízdužnatělé nepukající, 1— málosemenné. Semena wejčitokulowatá nebo válcowitá, bílku welikého, u prostřed někdy dutého. Kel na čechalce we hlubince bílkowé a zawřený w stálém pláštíku. Kořínek hoření.

Byliny nebo zeliny wodní a bahní. Listy střídawé, často nahlučenokořenowé, nejcelejší, žilnaté a síťkowanožebernaté; řapíky s pošwau přirostlau úžlabíčkowau, pořídku nahé a dole pošwowitě rozšířené. Kwěty obojaké na klasech anebo hroznech; wšaký podepřený listenem šupinowitým jedinýmanebo podwojným; klasy konečné nebo protilisté, ojedinělé nebo podwojné, nahé nebo taulem opatřené. Do toho řádu náleží 12 rodůw (we 4 pokoleních); ježto kromě 2 severoamerických wšecky rostau w Asii a Africe jižných.

Kalatka. Aponogeton. Aponogeton.

Kwěty na klasu listeny barewnými oddělené. Okwětí žádné. Tyčinek 6—12, okolo waječníka ze 4, pořídku ze 3 neb 5 worečkůw složeného. Blizen šídlowitých, nakřiwených co worečkůw. Tobolky 4, o 3 semenech.

K. dlauholistá. A. distachys *Lin. Thunb. diss.* 4. *p.* 14. *c. ic.* Kořen cibulowitý. Listy kořenowé nejdéle řapíkaté, kopinatowejčité, hladké, ostraunké, plowající jako rdestu wzplýwawého; klas rozpoltěný, na wnitřní straně kwětonosný, střechowitý; kwěty bílé, střídawé, přímé, listenem wejčitým podepřené; tyčinek 6—10; worečky 3—4. — Na Předhoří dobronadějském. 4.

Cibule pečené se jedí. Kwěty nejwoňawější.

K. srdčitá. A. monostachys *Lin. Thunb. diss.* 4. *p.* 13 *ic. Roxb. t.* 81. Saururus natans *Lin.* Spathium chinense *Lour.* Parya-Kelanga *Rheed* 11. *t.* 15. Kořen cibulowitý, mnoholetý; listy nejdéle řapíkaté, kořenowé, srdčité, waječné, nejcelejší, jako rdestu wzplýwawého plowající; stwoly běwné, nepatrné, 3bočné; klas jednoduchý, 6hraný, na prstdlauhý, přikrytý taulem prchawým; listeny 2 pod kaž-

dým květem drobné, dužnaté, kejowité, tupaunké, stálé; tyčinek 6 šídlowitých, delších nežli listeny; worečky 3 nebo 4, podluhowaté, ostré; čnělka sotwa kratší pestíku; blizny tupaunké. — W bahnech zatopených, w rýžowištích Indie wýchodní. Kwěte za čas deštiwý. 4.

Cibule pilně wykopáwají, protože chutnají jako zemáky.

www.libosh.com.cn

Ještěrořep. Saururus. Eidechsenschwanz.

Hrozen beztaulý. Listeny pod stopečkami přirostlé. Tyčinky 4, 6—8, podplodní; nitky prodlaužené kejowité; prašníky spojidla úzkého. Worečky 3—4 s tolikéž bliznami, uzráním zbobulatějící, 1—2semenné.

J. nicí. S. cernuus *Lin. Lam. t.* 276. *Dict sc. nat. atl.* 3. *t.* 29. Kořen oddenku plaziwého; lodyha položená nebo wzstaupawá, 1—2′ dlauhá, příjednoduchá, hranatobrázdowaná; listy střídawé, řapíkaté, širokowejčité, dole hlubokosrdčité, obak jako řapík pýřité, nelesklé, na rubu siwé: řapíky pošwau přirostlau, na konci toliko prostau úzce křídlaté: hrozny protilisté, dlauhostopečné, wálcowité, wzhůru tenčející, 2—4″ dlauhé, od prostředku nicí; šupiny a osa srstnaté; tyčinky mnohem delší pestíku, stálé. — W bahnech, na kraji stojatých wod a řek Ameriky sewerné, z Wirginie až do Pensylwanie. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Oddenek a listy zápachu kořenného a chuti násostré we wlasti jsau lékem prostonárodním.

Taulěň. Houttuynia. Houttuynie.

Klas dole taulem barewným 4lupeným zahalený. Okwětí žádné. Tyčinky 3, prašníky 2pauzdré. Tobolka 3bočná, při8semenná.

T. srdcolistá. H. cordata *Thunb. jap. t.* 26. *Lam. t.* 739. Polypara cochinchinensis *Lour.* Kořen oddenku plaziwého, z kolínek wypauštějícího mrcasy přesleněné, wyhání lodyhu zelinnau, jednoduchau, lysau, brázdowanau, přímau, křiwolakau, 8—10″ wysokau; listy řapíkaté, střídawé, srdčité, lysé, celé, ostré; řapíky čárkowané, kratší listu, dole o 2 palistech podlauhlých, dole sklimených; kwěty přehusté na klasu čili jehnědě ojedinělém, podepřeném o stopku kratší řapíku z úžlabíčka nejhořejšího listu wyniklém, pod nímž taul ze 4 lupenův wejčných, bílých, poddutých, tupých; tyčinky roztraušené a smíchané s pestíky, okolo každého možná 7 poznati: nit-

ky překrátké. — Na Žapanu w příkopech podlé cest. Kwěte w červnu. 4.

Potřebuje se co lék obměkčujíci. *Loureiro* praví, že w Kočinčíně ji jedí w salátu.

www.libtool.com.cn

Řád 201.

KYSALOWITÉ. *BEGONIACAE.*

Květy jednodomé. Okwěti s vaječníkem srostlé: kraje korunowitého, 5—6dílného, *samčí* 4lupenné; uštův wnějších plochých, krajemi se kryjících a ostatní, obyčejně složené, přikrývajících. Vaječník 3pauzdrý, mnohovaječný. Čnělka na dwé neb tré klaná; blizny tlustaunké, po čnělkách dolů běžící, křiwené, anebo přihlawowité. Tobolka 3pauzdrá, skrze stěny trojchlopná, mnohosemenná. Semenice lupenowitě rozšířené do pauzder daleko čnějící. Semena předrobná, bílečnatá. Kel osowý, rowný. Kořínek proti ose tobolkowé čelící.

Byliny nebo kře žťáwnaté. Listy střídawé, jednoduché, dlanitosečné, obyčejně zubaté nebo pilowané, dole obyčejně nestejné nebo polosrdčité, w pupenu krajema wewinuté; palisty blanowité, oddělené, prchawé. Květy prawidelné na wrcholících konečných rozsochanych.

Do toho řádu náleží asi 50 rodův w jediném pokolení, ježto wšecky rostau w krajinách meziobratníkowých Ameriky a Indie východní, wyjmauce 2 w Číně a Žapanu a 2 na Madagaskaru se nacházející.

Kysala. Begonia. Begonie.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

K. kuklatá. B. cucullata *Willd.* Keř; listy nestejně srdčité, podlauhlé, zaubkowané, lysé, kuklowité, krátkořapíkaté; palisty podlauhlé, zubaté, weliké, zelené, aniž blanowité jako ostatních; květy samčí uštův 2 střičných wětších, zaokrauhlých, 2 kopinatých, úzkých; tobolka trojkřídlá, křídla největšího okrauhlého, ostatních dwau menších stejných, obak ztenčených. — W Brasilii.

K. kopistnatá. B. spathulata *Willd.* Zelina lodyžnatá; listy nestejně srdčité, tupě a nepatrně zaubkowané, lysaunké; listeny kopisťowité, nestejné, brwité; tobolka křídel tupých. — W Brasilii.

K. srstnataunká. B. hirtella *Link.* Lodyžnatá; listy nestejně srdčité, rohaté, nestejně pilkowanobrwité, na rubu po žilách srstnataunké; palisty mázdrowité, kopi-

nité, třepenité; tobolky křídel nestejných, přímoúhlých. — W Brasilii.

Listy jejich nakyslé jedí we wlasti jako my šťowík; též je potřebují w lékařstwí.

K. leskutá. B. nitida *Dryand.* B. obliqua *Herit. stirp. t.* 46. *(excl. syn.) Lam. t.* 778. B. minor. *Jacq. rar. t.* 618. Keř zwýsí muže (u nás sotwa 3') wětewnatý, přímý; listy nestejně srdčité, nepatrně zubaté, nejlysejší, lesklé, ostré: palisty kopinatočárkowité, kýlaté; kwěty růžowé, na wrcholíku rozsochaném; kwěty samčí uštůw nestejných, 2 wětších wejčitých, 2 menších kopinatých, podlauhlých, tupých; kwěty samičí o 6 uštech nestejně welikých, podlauhlých; tobolka křídla jednoho nejwětšího, příokraublého. — Na wrších Jamaických. Kwete w dubnu až do prosince. ♄.

Wšecky částky nakyslé potřebují proti kurdějím, na rány a d.

K. různobarwá. B. discolor *R. Brown. Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 17. 48. B. Evansiana *Andr.* Keř přímý, wětewnatý, červený, klaubnatý, uzlatý; listy nestejně srdčité, rohaté, pilkowané, na rubu co krew červené; tobolka křídel nestejných, tupoúhlých. — W Číně.

K. *bulwatá.* B. tuberosa *Dryand.* Empetrum acetosum *Rumph* 5. *t.* 169. Kořen oddenku plaziwého, bílého, mrcasatého, wypaustí několik lodyh zelinnych, plaziwých; listy co dlaň weliké, nestejně srdčité, rohaté, zubaté, tlustožilé; kwěty na wrcholících wně červené, u wnitř bílé; tobolka křídel rownoběžných. — Na Molukách.

Zemínowé a Ewropané nať jedí w salátu. Kořen ale není jedlý.

Řád 202.

TAKOWITÉ. *TACCEAE.*

Okwětí korunowité; trubky s waječníkem srostlé: kraje 6dílného, stálého. Tyčinek 6, dole na ušty okwětowé přirostlých, prostých: nitky plátkowitě rozšířené, na konci prohlubené anebo kápowitě klenuté; prašníky u wnitř připewněné. 2pauzdré: pauzder oddělených. Pestík ze tří worečkůw srostlý; waječník 1pauzdrý nebo polo3pauzdrý: čnělka krátká, tlustá, 3brázdá; bliznа pramenitě na tré klaná: uštůw 2laločných. Bobule stálým okwětím šomolatá, 1pauzdrá nebo nedotrojeno-pauzdrá, mnohosemenná. Semena na 3 semenicích po-

stěnních anebo na krajích přehrádek nedokonalých připewněná, wzstaupawá nebo rownowážná. Kel wejcowitý, w jednom konci bílku zawřený.

Byliny oddělku hlízowitého. Listy wšecky kořenowé, celé nebo dlanitosečné; ukrojůw celých anebo protisečných, žilnatých a žebernatých; řapíky dole polopošewnaté. Květy obojaké, na konci stwolůw w okolík listennatý rozpostawené.

Troje rody we 2 pokoleních rostau w Asii meziobratníkowé a na ostrowech indských a oceanských.

Taka. Taccæ.

Tyčinky nitek na konci kápowitých, na wnitřní straně kápě nesaucích, prašníky konci swými prostými dolů směřující. Bobule 1pauzdrá.

T. protisečná. T. pinnatifida *Forst.* T. littorea *Rumph* 5. *t.* 114. T. sativa *Rumph* 5. *t.* 112. Katu-schina *Rheed.* 11, *t.* 21. Kořen sestáwá z mnoha hliz co 2 pěstě welikých jakoby bochníčkůw nahromaděných, u wnitř bílých, šťáwnatých, nahoře mrcasy prorostlých, po straně opatřených uzly, nowé pazaušky wypauštějícími; listy kořenowé weliké, řapíkaté, 3laločné nebo dwakrát 3laločné: lalokůw protisečných anebo nestejně chobotnatých, ostrých: řapík 2′ wysoký; stwol 5—6′ wysoký, přímý, dutý, nahoře brázdowaný, nese na konci okolík z 1—8 květůw pokrywkami obhrnutý; plod wyhlíží jako kaštan, 6žebrý, s mnohým hnědým semenem, pšenici podobným, smradlawým. — Na Ostrowech moře indského a tichého. 4.

Hlízy kořenowé jsau hořky a ostry; sázením ale ty wlastnosti se zmirňují a přistrojením docela zmizejí; dobývá se z nich pěkná mauka, z níž dělají chléb welmi chutný. Protož i wšude se sází. Hlízy čerstwé nastrauhané přikládají na hluboké rány od šípůw.

T. dlanitá T. palmata *Blume.* Z jejích hliz též dobývají mauku, ježto prý špatnější nežli od předešlé.

Řád 203.

PODRAŽCOWITÉ. *ARISTOLOCHIEAE.*

Okwětí obyčejně barewné: trubka dole na weječník přirostlá; kraj prawidelně 3-, pořídku 5—6dílný anebo tlamato2pyský nebo celý a jednostranně čili jazykowitě prodlaužený, stálý nebo padawý. Tyčinek 6—12, řídko wíce, na weječníku nebo čnělce připewněných; obyčejně zkrácených; prašníky wně připewněné. Weječ-

ník 6—nebo řídko 3—4pauzdrý, někdy s nedokonalými přehrádkami mnohowaječný. Čnělka krátká, slaupowitá; blizny 3—6, často hwězdowitě rozpoložených. Tobolka 3—4—6pauzdrá, chlopněmi pukající anebo nepukawá: pauzder mnoho—, řídko chudosemenných. Semena rownowážná nebo wzstaupawá. Kel malý w jednom konci bílku zawřený; kořínku doleního anebo dostřediwého, dělon překrátkých (před klíčením sotwa patrných).

www.libri.cz

Byliny, podkře, kře. Kořen oddenku plaziwého nebo hlízowitého. Listy střídawé, jednoduché, peřenožebré nebo znoženožilé, celé nebo pořídku znoženolaločnaté, dole obyčejně srdčité. Kwěty obyčejně obojaké, úžlabíčkowé, ojedinělé, chomáčené, někdy hroznaté.

Ten řád sestáwá z 80 rodůw (w 7 pokolení rozpostawených) a po pásmě horkém a obojím mírném rozlosowaných, takže největší díl ($^1/_3$) přichází na Ameriku, jmenowitě mezi obratníky, ostatní na teplejší Asii a obzwláště na krajiny středomořské, na Ewropu chladnější ale toliko 2, w jižné Africe a na Nowém Hollandu ani jediná. Pro silici často kafrowitau a prwek hořký a ostrý jsau wážené léky a w horkých končinách hlawně, proti uštknutí jedowatých hadůw se potřebují.

Podražec. Aristolochia. Osterluzeí.

Okwětí korunowité, padawé: trubka dole s waječníkem srostlá, nad ním baňatě rozšířená, pak rowná nebo křiwá; kraj úkosný, jazykowitý nebo 2—3dílný. Prašníkůw 6, 2pauzdrých, kolem do kola přirostlých na čnělku krátkau, tlustau, slaupowitau, nebo přihlawowitau: blizna na tré neb šestero klaná. Tobolka o 6 pauzdrách a chlopněch mnohosemenná.

P. welolistý. A. Sipho *Lm. Herit. stirp. t.* 7. *Bot. mag. t.* 534. *Rostl. II ob.* 1. Kořen dřewnatý, málo wětewnatý, nestejně prohýbaný, oblý, dřiwí lehkého, dernatého, kůry tlustaunké, šediwé, kafrem zapáchající; kmenůw několik, 16—20′ dlauhých, šlahaunowitých, neurčeně točiwých; kůra na wětwích přírozsedalá, skoro korkowitá, na rozhách uzlatá, hladká, lysá, zelená; listy střídawé, řapíkaté, přiokrauhlé, srdčité, zakončité nebo sotwa ostré, celé, lysé, na líci sytě zelené, na rubu nasiwělé, síťkowanožebernaté, $^1/_2$—1′ dlauhé, 4—8″ široké; kwěty ojedinělé nebo podwojné, úžlabičkowé, na dlauhých stopkách odwislé, na nichž pod prostředkem listen srdčitookrauhlý nebo wejčitý, přiblanowitý, síťkowanožilnatý; okwětí 2″ dlauhé: trubka silně nadkřiwená, dole skoro tupě homolowitě nafauklá, od prostředu až k okraji silně zaužená, nahnědle zelená, hnědočer-

weně žilnatá a žebernatá, kraj $^1/_2$—$^3/_4$″ široký, prohlubený, prawidelně na tré klany: uštův okrauhlých, ostrých, tmawě usawých, ústa kraužkem bochatým obraubená; ônělka zakulatělá; blizny 3 ostraunké, přiwehnuté, pod každau prašníky 2 čárkowité, 2pauzdré, docela přirostlé; tobolka válcowitá, ponakřiwená, $2^1/_2$—3″ dlauhá; semena wejcowitá, zpleštilá s přiwěskem tlustým, haubowitým, stejnotwarým we wšech šesti pauzdrách na sebe hustě narownaná. — W teplejších dílech Ameriky sewerné. Kwěte w červnu a lipnu. ♄.

W našem podnebí dosti dobře se daře slauží pro weliké a husté listí k porostání besídek. We wlasti jest lékem.

P. srdcokwětý, A. cordiflora *Mutis*. Točiwý: listy srdčité, zakončité, příštítowité; okwětí nafauklé, lysé, úst ztěsněných, okraje nejobšírnějšího, nachowého, stejnobarewného, srdčitého, 16″ širokého. — Nad řekau majdalenskau Ameriky jižné.

Lék wůbec známý proti jedu. Kwěty jeho, dosawad w celém rostlinstwu nejwětší, slauží chlapcům za čepice.

P. největší. A. maxima *Lin. Jacq. am. t.* 147 Keř točí a pne se do wýšky 30′ po stromech; listy podlauhlé, zakončité, 3žilé, lesklé, nejcelejší, na rubu síťkowanožilnaté, řapíkaté, střídawé, často 1′ dlauhé; stopky úžlabičkowé, ojedinělé, 2—3—, pořídku 4kwěté; pod každým kwětem listen kopinatý; okwětí černě brunátné, největší, křiwé: jazýčku jednoduchého, wejčitého, hrotitého; tobolky přewelike, jejichž pauzdra se rozděliwše wisí pak na stopkách též rozštípených jako na šnůrách dolů. — W lesech na Karthageně. Kwěte w říjnu.

P. trojlaločný. A. trilobata *Lin.* A. trifida *Lam.* Keř točiwý; listy 3laločné, tupé; okwětí největší, nafauklé, zkřiwené, dole w pytel prodlaužené, pysku nejcelejšího, dole srdčitého, ocasatozakončitého, s ocasem třikrát trubky delším a zkrauceným. — W Indii západní. ♄.

Celý kořenný, těžce zapáchající, hořký, působí dáwení, wyhání pot a zahřiwá; protož jej potřebují w Americe co lék. Indowé surynamští zwařeninu z něho proti jedům a nakažlinám pijí.

P. šklebiwý. A. ringens *Vahl.* A. grandiflora *Vahl. symb. t.* 47. (absq. synom). Ambuyaembo. Kmen točiwý; listy přiokrauhlosrdčité; listeny ojedinělé, přiokrauhlé, srdčité, objímawé: okwětí nadkřiwené, baňotonafauklé, šíťkowanoskwrnaté, 2pyské: pysku jednoho kopísťowitého, druhého kopinatého. — W Brasilii, Guianě, na Jamaice. ♄.

Chuti jest hořké; dělají z něho kaupele posilující a rozháněcí; podkuřují se jím k zotawení nadův a útrob ochablých; též pijí zwařeninu z něho proti zaprtalosti útrob břišních.

P. nejvonnější. A. odoratissima *Lin. Sloan.* 1. *t.* 104. *f.* 1. Keř točivý; listy srdčitowejčité, ostré; stopky listu delší, 1kwěté; okwětí pysku nehetnatého, srdčitokopinatého, trubky delšího, brunátného. — Na Jamaice, w Mexiku. ♄.

Kořen hořký, horký, kořenný, wonný, potřebuje se proti zimnici, wodnatelnosti, wně co kaše proti otokům, co mast proti uštknutí jedowatých hadůw.

P. mirysný. A. fragrantissima *Ruiz. bej. ic.* Keř točiwý; listy srdčité, zakončité, hebké; stopky ojedinělé nebo dwojčatné a trojčatné, 1kwěté, krátké; okwětí trubkowité, pysku kopinatého podhnutého. — W Peruwii. ♄.

Peruwiané dělají z jeho šlahaunůw prowazy a lana.

P. hadomorný. A. anguicida *Lin. Jacq. am. t.* 144. — *pict. t.* 220. Kořeny oblé, wětewnaté, u prostřed bělawé a plné soku pomarančowého, hořkého, hnusného a smradlawého, kůra korkowitá; kmeny oblé, wětwe dolení šlahaunowité, dřewnaté, mnoholeté s korau korkowitau, hoření lysaunké, čárkowané, točiwé, po stromech do wýšky 10′ se wypínající; listy srdčité, zakončité, nejcelejší, rowné, lysé, na rubu síťkowanožilnaté; řapík oblý, pýřitý, krátký; stopky saukromé, úžlabičkowé, 1kwěté, řapíku kratší nebo delší; listeny welikė, srdčité, objímawé; okwěti zelenawě žluté, brunátně čárkowané a žilnaté, nadkřiwené: ústí rozšířeného, učatého, pysku kopinatého, zakončitého. — We křowinách na Karthageně. Kwěte w srpnu a září. ♄.

Zápach jeho hnusný. Šťáwa kořenowá kausáním se slinami smíchaná, *gli-ytli* nazwaná, a w tlamu prostředního jedowatého hada po 1—2 kapkách ucwrknutá zwíře zpitomuje a omamuje, takže bez úrazu se může claumati a za hadra strčiti; po několika hodinách pitomost opět zmizí. Jestli had nucen několik kapek polknauti, brzo křečí třesawau, po celém těle patrnau zhyne. Malchauowé čili dryáčníci americtí polapiwše hada za krk anebo hlawu a omámiwše jej nadřečeným způsobem zlehka lidu powěrečnému dáwají se na odiw, wychlaubajíce se býti bezpečnými před jedowatými hady. Protož rostlinu tu proti uštknutí hadímu potřebují užíwáním jí u waitř nebo přikládáním na ránu. W Americe slowe *contracapitan.*

P. mnohokwětý. A. indica *Lin.* Careloe Vegon *Rheed.* 8. *t.* 25. Bylina lodyh točiwých; listy eliptičné, tupé, přiwykrojené, zlehka srdčité; stopky mnohokwěté; okwětí přímé: jazýčku kopinatého delšího trubky. — W Indii wýchodní.

Semeno nahořklé, ostré, wonné a kořenné jako cicwar. Zwařenina z rostliny s olejem hojí uštknutí hadí. Kořen w lékařstwí potřebují waitř proti zimnici, bolení hlawy, zaprtalosti útrob, těžkému močení.

P. hrubokvětý. A. grandiflora *Swartz.* Keř točiwý, listy širokosrdčité; stopky ojedinělé, listenmaté; okwětí baňaté, u prostřed ztěsněné, žlutě a tmawě nachowě skwrnaté: ústí nejobšírnějšího (8″), pysku největšího, přísrdčitého, nejcelejšího, ukončeného nejdelším (8—10″) ocasem, trubky u. wnitř wraubkowané. — Na Jamaice. Kwěte na jaře. ♄.

Celý jsa třen smrdí hnusně asi co merlík smrdutý, a puch ten dlauho na prstech wázne.

P. dlauhý. A. longa *Lin. Blak. t.* 257. *Clus.* 2. *p.* 10. Podražec dlauhý *Mat. Háj.* 183. (kromě kořena) — *Wel.* 216. Kokorňák dlauhý. Kořen starý ztlaušťí ramena a zdělí střewice, jednoduchý nebo na konci málo wětewnatý, wšude mrcasatý, mladý, autlý; lodyhy z kořena mnohé, rozprostřené, wzstaupawé, nahoře točiwé, brázdowané, břitce čtyrhrané, lysé, zdělí 1—2 pídí; listy wejčité, dole okrauhlosrdčitě wykrojené, nejtupější, změlka wyřiznuté, rowné, na líci hladké; řapíky zdělí čtwrtiny listowé; stopky ojedinělé, 1kwěté, kratší řapíku; okwětí rowné, přímé, špinawě z zelena žluté, dole wejcowitobaňaté, k ústí zponenáhla šířející: jazýčku kopinatého, ostrého, nadchlipeného; tobolka bruškowitá, odwislá. — Mezi obilím a na winicích we Francii, Italii a Dalmacii. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Nať zápachu dosti líbezného, sušením poněkud slabnaucího. Chuť má ostrau, hořkau, protiwnau. Staří ji často w lékařstwí podáwali, připisujíce jí moc čmýry ženské, plod mrtwý wyháněti, a jedy rozdílné mořiti.

P. užownik. A. Serpentaria *Lin. Jacq. schoenb. t.* 385. *Plenk t.* 647. *Haym.* 9. *t.* 21. *Düsseld.* 17. *t.* 22. Oddenek ½″ dlauhý, hrbatý, přírownowážný, dolů wypauštějící přemnoho mrcasůw dlauhých, tenkých, niťowitých, rozdílně křiwených, šedě nebo žlutawě bílých, nahoru ale wyhání několik lodyh wzstaupawých, slabých, jednoduchých anebo přiwětwitých, zprohýbaných, sotwa pýřitých, dole opatřených několika šupinami obdálnými, drobnými, úzkými; listy na řapících krátkých, pýřitých, 2—3″ dlauhé, 1½″ široké, srdčitowejčité, dlauze zakončité, pýřité: úkrojůw krátkých, zaokrauhlených stopky dole z úzlabíčka šupin wyniklé, 1—2″ dlauhé, štíhlé, drobnými listeny opatřené, neprawidelně zprohýbané, takže 1—3 kwěty skoro pod zemí nebo pod spadlým listím anebo mechem se nacházejí; okwětí špinawě z nachowa fialowé, 6‴ dlauhé, pýřité: trubka wice méně esowitě zkřiwená; pysk nad-

hnutý, o lalocích 3 nejkratších, přítrojúhlých. — Na chlumech Ameriky severné, obzvláště we Wirginii a Karolině. Kwěte w kwětnu a čerwnu, podruhé w jeseni. 4.

W Americe se má za bezpečný lék proti uštknutí chrastýše; w Ewropě ale kořen (radix Serpentariae virginianae) podáwá se proti chorobám rozdílným, obzwláště zimnicím studeným a zhnilým. Hlawní jeho prwek jest silice, pryskyřice a wýtažek.

P. užitečný. A. officinalis *Nees. Düsseld.* 18. *t.* 23. A. Serpentaria *Willd.* Podobá se předešlému. Lodyha wzstaupawá, zprohýbaná, wždycky jednoduchá, a ojedinělá z kořena; listy 2—4½″ dlauhé, 14—18‴ široké, srdčitopodlauhlé, déle zakončité, obak pýřité, dole klínowité: úkrojůw 2 mělce wykrojených, w poměru delších; stopky též nad kořenem wynikají, wždycky 1kwěté, 1″ dlauhé, plodonosné ale 3—4″; okwětí zkřiwené s pyskem kopinatým. — Na chlumech w Americe severné. Kwěte téhož času. 4.

P. mnohomrcasý. A. polyrrhyza *Pluk. t.* 78. *f.* 1. A. serpentaria *β Willd. Hayn.* 9. *t.* 21. *f.* Podobá se předešlému, rozeznává se ale lodyhau přímau, nikoli wzstaupawau, zprohýbanau, listy kopinatými, dlauze zakončitými, na zpodině srdčitošipowitými, 4″ (i wice) dlauhými, 10‴ širokými, pyskem okwětowým wejčitým. — Roste tamtéž. 4.

Obau těchto rodůw kořen wyhlížíť jako u podražce užownika, a maje stejné wlastnosti taktéž se potřebuje.

P. okrauhlý. A. rotunda *Lin.* Podražec okrauhlý *Mat. Wil.* 216. *B. Rostl.* 2. *ob.* 2. Kořen oddenku bambolowitého, kulowatého, twrdého, mrcasatého, wně hnědého, u wnitř šafránowého, wypauštějícího několik lodyh dole maličko položených anebo přímých, čtyrhranných, lysých, zwýší 1—2 pídí, prohýbaných; listy dle obwodu wejčité, dole srdčitě wykrojené, nejtupější, někdy wyříznuté, nejcelejší, obak lysé; řapíky kratičké, takže listy lodyhu objímají; stopky z hořejších úžlabiček wyniklé, ojedinělé, mnohem delší řapíku, 1kwěté; okwětí přímé, 1¼″ dlauhé, dole wejcowitobaňaté, brázdowané, černonachowé: jazýčku podlauhlého, rowného, nejtupějšího, wyříznutého, tmawě černonachowého; torbolka odwislá, zakulatělá, 6hraná. — Na skalách a lukách Ewropy středomořské. Kwěte na jaře. 4.

Powahy má podražce dlauhého.

P. obecný. A. Clematis *Lin. Fl. dan.* 1235. *Pluk t.* 650 *Düsseld.* 4. *t.* 14. *Mat. Háj.* 183. P. obecný *Mat. Wil.* 216. *A. Rostl.* 2. *ob.* 3. Podražec, kokor-

ňák, wlkowé jablko, hořký traňk. Kořen oddenku plaziwého, co malík tlustého, mnoho mrcasů wysílajícího: lodyhy z kořena mnohé, oblé, brázdowané, nejlysejší, uzlaté, 1—3′ zwýší; listy příokrauhlowejčité, hluboce a obšírně srdčitowykrojené, tupé, chruplawě obraubené, na líci špinawé, sytě žlutawě zelené, na rubu bledé nasiwělé, znoženožebré, 3″ dlauhé, o málo užší; řapík zdélí polowičky listowé; stopky po 3—6 w úžlabičkách hořeních, mnohem kratší řapíku; okwětí rowné, dole zakulatělobaňaté, šestibrázdé: trubka autlá; jazýček podlauhlý, tupý, wyříznutý, lysý, špinawě ze zelena žlutý; tobolka obwejčitá, 1—1½″ dlauhá. — W plotech a winicích po Ewropě až k 50° š. s. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Kořen zápachu a chuti silných a nepříjemných; nať čerstwá mauta jsauc amrdí a chuťná hořce a protiwně. Aučinky jako podražce dlauhého a okrauhlého. *Orfila* počítá rostlinu tu mezi jedy omamující.

Kopytník. Asarum. Haselwurz.

Okwětí zwonkowité, u wnitř barwené, stálé: trubka s dolejškem waječníka srostlá; kraj na tré neb čtwero klany. Tyčinek 12, na waječníku okolo čnělky připewněných: prašníky u prostřed na nitkách prostých připewněné. Čnělka wálcowitá; blizna pramenitá, 6-laločná. Tobolka nepukawá, nedokonale 6pauzdrá, mnohosemenná. Semena na wnitřní straně přehrádek připewněná.

K. tupolistý. A. europaeum *Lin. Fl. dan. t.* 653. *Lam. t.* 394. *f.* 1. *Plenk t.* 358. *Schk. t.* 127. *Hayn.* 1. *t.* 41. *Düsseld.* 2. *t.* 23. *Rostl.* 2. *ob.* 4. Kopytník *Mat. Háj.* 8. — *Wel.* 9. Kopytník, omylník, lesní špika. Oddenek plaziwý, autlý, dlauhý, oblý, mrcasatý, na konci wzestupující a nad zemí wypaustějící lodyhy krátké, dole blanowitošupinaté; listy po 2 z konce lodyhy wyniklé, předlauhořapíkaté, širokoledwinité, celé nebo přiwykrajowané, na konci zaokrauhlené nebo zatlačené, zmládí měkké a silně pýřité, pak méně pýřité, kožowité, síťkowanožilnaté, na líci tmawě zelené a lesklé, na rubu bledší, bezleské; kwěty ojedinělé, konečné, mezi listy wyniklé, stopkaté, nicí; okwětí 5—6‴ dlauhé, wně špinawě bledozelené, hnědě nabělé, u wnitř tmawě krwawé: uštůw wejčitých, ostrých, wehnutých. — W lesech listnatých, pod křowím na pudě kamenité největšího dílu Ewropy. Kwěte w dubnu až do čerwna. 4.

Celá bylina zapáchá silně a kořenně jako kafrem a odolenem

(kozlíkem) a chutná ostře, odporuchořce. kořenně; horem a dolem počišťuje, protož w lékařství bývala užitečná, nyní zůstawuje se lékařům dobytčím.

K. hrotitý. A. canadense *Cornut. t.* 25. *Moris.* 3. 5. 13. *t.* 7. *f.* 1. *Lin. Lam. t.* 633. *f.* 2. *Bart. mat. t.* 32. A. latifolium *Salisb.* Podobá se předešlému welmi; listy ledwinité, hrotité, obak nejautleji pýřité; waječník nepatrně 3boční; ušty okwětowé dole podduté, na konci wíce méně rozložené, plochaunké, po krajích podchlipené; nítky sotwa zwýší čnělky. — W Americe severné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Lékařowé severoameričtí podáwají kořen k dáwení. Též jej přidáwají do mastu, aby wíno nabylo chuti lahodné.

K. wirginský. A. virginicum *Lin.* Kořen a lodyha jako předešlého rodu; listy ojedinělé, srdčité, přiokrauhlé, náostré, kožowité, nejlysejší, na řapících dlauhých; kwěty kratší listu. — W Americe severné, w Číně, Žapanu. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Kořen jeho zawážejí do Číny, kdežto jej potřebují, jako u nás ipekakuanhu we skrowných dawcích.

K. aronolistý. A. arifolium *Michx. Blak. t.* 359. Oddenek překrátký, neplaziwý, mnoho tenkých mrcasůw wypauštějící; listy na řapících dosti dlauhých ojedinělé, menší nežli kopytníka tupolistého, srdčitonášipowité, bledě zelené, tmawě skwrnaté; okwětí malé, trubkowité, nahoře škrcené, tmawě červené, překrátkostopkaté. — W jižnějších končinách Ameriky severné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

We wlasti jej jmenují *planým zázworem*, protože kořen má chuť zázworowau slabau; w lékařství jej potřebují.

Řád 204.

OZORNOWITÉ. *CYTINEAE.*

Okwětí obyčejně barwené, dole s waječníkem srostlé: kraj prawidelný, na tré neb šestero klanů, s ušty před rozwitím střechowitými nebo řasnatochlopnitými. Tyčinek mnohokrát wice uštůw, řídko stejnopočetných, a srostlých w slaupek na waječníku nebo okwětí sedící; prašníky wně na slaupku přirostlé, 1—2— nebo wicepauzdré, štěrbinami nebo děrami pukající, pořídku saustředně pauzdraté a společnau děrau pukající. Waječník 1pauzdrý, o 4—8 nebo wice semenicích nástěnních, které někdy w nedokonalé přehrádky prodlaužené; wajcčka mnohá, připewněná po obojí straně semenic,

sedavá nebo wisící. Čnělek co semenic, dohromady jakož i se slaupkem tyčinkowým srostlých, a nesaucích bliznu jedinau, terčowitau anebo blizny oddělené, ostré. Bobule obyčejně okornatělá, u wnitř kecatá. Semena mnohá w kecu roztraušená. Bílek a kel neznámé.

Byliny nebo zeliny na kořenech přiživné; lodyha šupinatá, někdy welmi zkrácená, nepatrná. Květy prawidelné, obojaké nebo jednopohlawé, konečné, ojedinělé nebo klasené.

Do toho řádu zajisté náleží toliko 6—7 rodůw (we 4 pokoleních), jichž 1 roste w končinách středomořských, 1 w Africe jižné a ostatní na Archipelagu indském. Rostliny to austrojnosti andůw rozplemeňowacích podiwné.

Rozděluje se na dwé podřadí:

1) *OZORNOWITÉ.* (wlastně). Pauzdra prašníkowá štěrbinami na děl pukající. Waječka sedawá.

2) *PATMOWITÉ.* Pauzdra prašníkowá, děrau (někdy) společnau se otwirající. Waječka wisící.

Podřadí 1.

OZORNOWITÉ. CYTINEAE GENUINAE.

Ozorna. Cytinus. Hypocist.

Květy jednodomé. Okwětí trubkowitozwonkowité: kraje na tré, čtwero nebo šestero klaného. Květy *samčí:* Slaupek tyčinkowý s čnělkami zakrnělými srostlý, na konci nesaucí prašníky 2pauzdré. Květy *samičí:* Waječník podokwětní, o semenicech 8 nastěnních. Čnělka 1, válcowitá; blizna hlawowitá. Bobule měkká, kecatá.

O. obecná. C. Hypocistis *Lin. Cav. ic.* 2. *t.* 171. *Ad. Brongn. an. mus.* 12. *t.* 4. *Dict. sc. nat. atl.* 3. *t.* 3. *Rostl.* 2. *ob.* 3. Hypocistis *Mat. Wel.* 53. et 54. Lodyha přímá, 2—4″ wysoká, většim dílem w zemi wáznaucí, jednoduchá, přikrytá šupinami (listy) podlauhlými nebo wejčitými, střechowitými, obyčejně brwitými, žlutawě hnědými nebo krwawými; květy konečné, po 3—9 dělající chocholík, přímé, žlutawé, dolení samičí přisedawé, hoření samčí krátkostopkaté; každý podepřený dwěma listenoma čárkowitopodlauhlýma, brwitýma, na waječník přirostlýma; trubka okwětowá se slaupkem tyčinkowým a čnělkau blanami jakoby přehrádkami spojená; bobule kulowatá, co ořech lískowý weliká, žlutawá. — W Ewropě, Asii a Africe podlé Moře středozemního na

kořenu rozdílných cistůw příživná. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Pastýři a chlapci tu rostlinu jedí. Dobývají ale z ní sok (succus hypocistidis), druhdy co lék swraskujícf proti auplawici a krwotoku wážený.

www.libtool.com.cn

PÝCHORA. APHYTEIA. PILZMALYE.

Okwětí weliké, nálewkowité, dužnaté, přímé, stálé, dopola na tré klané. Tyčinky 3, dole srostlé, krátké. Prašníky spojené, srdčité, čárkowané. Waječník s trubkau okwětowau srostlý. Čnělka tlustaunká, krátká. Blizna 3bočná, žlabowitá. Bobule 1pauzdrá. Semena mnohá, w kecu hnízdiwá.

P. africká. A. Hydnora *Lin. Lam. t.* 568. *Nees Pilze titul.* Hydnora africana *Thunb. Gaert. t.* 137. Ta obzwlášťní rostlina nemá ani lodyhy ani listůw a skládá se toliko z kwětu asi 3″ dlauhého, wonného; kraj okwětowý u wnitř bíle skwrnatý; bobule jest ztlaustí pěsti. — Přížiwná na kořenu rozdílných pryšcůw na Předhoří dobré naděje.

Bobuli netoliko rádi žeraú lišky a puchelowé, anobrž i Hotentoti je surowé a w popelu horkém upečené jedí.

Podřadí 2.

PATMOWITÉ. RAFFLESIEAE.

PATMA. RAFFLESIA RAFFLESIE.

Kwěty obojaké nebo dwojdomé. Okwětí trubky baňaté, kraje rozšířeného, 5dílného s ušty w paupětí střechowitými; w ústí wěnec nejcelejší. Staupek tyčinkowý talířowitý, na široké čechalce plochý, pod krajem podwinutým nesaucí prašníky saustředně mnohopauzdré, pukající děrau společnau, kolmo směřující, na terči samém mající blizny někdy silně čnějící. Waječník podokwětní, 1pauzdrý, obyčejně se semenicemi mnohými, nástěnními. Bobule twrdokorá, kecem naplněná.

P. ždwská. R. Patma *Blum.* 1. *t.* 1—3. Zelina příživná. Z wýrostku polokulowatého, dříwe korau kořenowau rostliny živící docela obklíčeného, pak pukajícího zponenáhla wywinuje se paupě docela šupinami střechowitými přikryté a co do twaru a welikosti mírné hlávce zelní podobné, které rozwijejíc se dělá skoro celau rostlinu pro náramnau krátkost lodyhy; okwětí

dužnaté, tlusté, plecové, pak černohnědé; trubka zkrácená, obak na dél brázdowaná, lysá, kraj 1½—2′ w průměru dlauhý: uštův přiokrauhlých, celých, odstálých, později podwinutých, wně hladkých, u wnitř bělobradawičnatých; kruh ústní wně naddutý, u wnitř bělobradawičnatý; slaupek tyčinkowý w trubce okwětowé zawřený, jasně karmínowý, dole kruhoma obklíčený, jichžto wnější širší, příchobotnatý, na příč čárkowaný, wnitřní posázený tílky nesčíslnými, zakulatělými nebo kejowitými, černými; na krku toho slaupku řas 30—38 širokaunkých, na obojím konci užších, w nichž prašníky co mléko bílé a co hrách weliké; konec slaupku štítowitý nese několik saustředních řad blizen příhomolowitých, tupých, přísmačknutých, na konci chlupatých, stejnobarewných, skoro 1″ dlauhých a obraubených krajem přímým, wraubečkowaným, 4 — 5‴ širokým. — Na oddenku kořenowém, pod powrchem zemním skoro rownowážném, laubince mázdratého (Cissus scariosa *Blume*) w lesech na Žáwě. Kwěte skoro celý rok. ⊙.

Tato znamenitá rostlina, ježto kwětauc skoro toliko z kwětu sestáwá, rozkwětši páchne zdechlinau. We wšech dílech prwek swraskujíci majíc potřebuje se we wlasti co lék swraskawý; obzwlášště ji podáwají s kulkami muskatowými a jiným kořením šestinedělkám.

P. sumaterská. R. Arnoldi *R. Brown. linn. trans.* 13. *t.* 15.—28. Krubut. Též skoro z kwětu složená, jenž rozložený přikrywá 4 archy papíru, ztíží 10 liber, a tudy wšech kwětův newětši. Wyhlíží jako hlawatice zelná; wně přikrytý mnohými šupinami wětewnatožilnatými; kraj okwětowý o uštech 5 co cihla červených, ½″ tlustých, welmi dužnatých, přikrytých bradawicemi welikými, nestejnými, 1′ dlauhých; w ústí jest kruh 1′ w průměru; kwět tedy celý jest 3′ široký; u prostřed stojí několik tuctův blizen tlustých, třepenitých, a na kraji asi 40 prašníkův nahoře se otwírajících. — Na kořenech laubince úzkolistého (Cissus angustifolia) na Sumatře. ⊙.

Kwět smrdí mrchan a pořád na něm roje much, swá waječka na něj snášejících. Do trubky tyčinkowé wejdau se 2 másy wody.

Žulkatec. Brugmansia.

Okwětí uštův w paupěti chlopnitých, po kraji wehnutých; ústí opatřené kruhem z mozolův oddělených. Slaupek tyčinkowý příhomolowitý, nahoře prohlubený,

a pod koncem tím nesaucí do kola prašníky přirostlé, 2pauzdré, děrama pukající.

Z. žáwský. B. Zippelii *Blum.* 1. *t.* 3—6. Podobá se jménem předešlému pokolení. Kwět 4″ široký. — Též na kořenu rozdílných laubinců na Žáwě. Kwete pořád. ☉.

www.libtool.com.cn

Wlastnosti maje jako patina žawská taktéž se potřebuje.

Řád 205.

HLIWENCOWITÉ. *BALANOPHOREAE.*

Kwěty různopoblawé. Kwěty *samčí:* okwětí 3—4lupenné neb na tolikéž klané: uštůw w paupěti chlopnitých nebo wehnutých nebo přeřídko střechowitých. Tyčinka 1, 3—4, pořídku wíce prostých anebo jednobratrých: prašníky prostých 1—2pauzdré, na konci nebo na dél docela štěrbinau pukající, jednobratrých též srostlé. Kwěty *samičí:* Okwětí obyčejně nedokonalé, s wejčníkem srostlé, často žádné, někdy šupinami nahrazené. Wejčník ojedinělý nebo mnohožilý: worečky plewami oddělene, někdy také srostlé, hned nahé, hned obrubau okwětowau krátkau, kruhowitau, pořídku na tré neb čtwero klanau wěnčené, 1—3pauzdré: pauzder 1wejčných; wejčka koncem přiwěšená. Čnělek co pauzder, niťowitých anebo zkrácených; blizny hlawowité nebo terčowité. Nažky suché, řídko obdužnatělé, někdy srostlé nebo spojené, 1semenné. Semeno jádra stejnorodého (bez patrného kle).

Byliny příživné na kořenech jinorostlinných, s kořenem hlízowitým anebo plážiwým, wětwenatým, lodyhau šupinatau nebo nahau. Kwěty 1—2domé, sestawené w strbauly, klasy nebo laty konečné. Ten řád sestáwá z 15 rodůw w 9 pokoleních, rostaucích mezi obratníkoma Swěta starého a nowého, jediná toliko dosahuje nejjižnějších koncůw Ewropy.

Hliwenec. Cynomorium. Hundskolben.

Kwěty jednodomé, promichané s šupinami štítowitými a plewami. Kwěty *samčí:* šupina okwětowá obhomolowitá, uťatá; tyčinka 1: nitka niťowitá, prašník 2pauzdrý, wně štěrbinau na dél pukající. Kwěty *samičí:* wejčník krátkonožičný, 1pauzdrý, po jedné straně mající několik plew přirostlých a dole několika obkličený. Čnělka niťowitá; blizna přihlawowitá. Nažka wěnčená plewami přirostlými.

H. rudý. C. coccineum *Lin. Lam. t.* 742. *Rich. mem.* 8. *t.* 21. Oddenek hlízowitý, na kořenu keřowém sedící a wyhánějící lodyhu wzstaupawau nebo přímau, $^1/_2$—1′ wysokau, wíce méně kejowitau, dole šupinami hustě střechowitými, wejčitými, zakončitými, bílými porostlau, později docela nahau a swraskalau, na konci n esaucí paličku z kwětůw obojího pohlawí hustých a šupi n nachowých nebo šarlatowých. — Na kořenu tryšly, myrty, nepity a jiných křůw w Africe sewerné, na Sicilii a Maltě. Kwete w dubnu a květnu. ♃.

Rostlina ta přížiwná má chuť swraskujícť zahořklau a přísadnau; swížť jest u wnitř bílá a wytlačená dáwá šťáwu co krew čerwenau, usušená docela čerwená. U nás před časy w lékařstwí se potřebowala proti krwotokům, nuplawici, wředům; we wlasti ještě má tu sláwu (*fungus melitensis*).

Huzanka. Helosis. Helosis.

Kwěty různopohlawé, promíchaně a společně dělající strbaul a oddělené plewami štětinowitými, na konci žláznatými a šupinami štětinowitými padawými. Kwěty *samčí:* Okwětí 3dílné, stopkaté. Tyčinka 1. Prašník 3pauzdrý. Kwěty *samičí:* Okwětí ztuha srostlé s waječníkem a jej krajem nejužším wěncujícť. Čnělky 2. Holénka.

H. guianskd. H. guyanensis *Rich. t.* 12. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 82. Cynomorium cayenense *Swartz.* Cizopaska na kořenech. Kořen welmi wětewnatý, plaziwý, spletený, $1^1/_2$‴ tlustý, na střewíc dlauhý, a tu i onde wyhání z pupenůw trojšupinatých mnoho lodyh 6″ dlauhých, 3‴ tlustých, docela nahých a nesaucích na konci strbaul zakulatělý šupin okrauhloštítowitých. — W Guyaně a Kayeně.

H. jamaickd. H. jamaicensis *Rich.* Cynomorium jamaicense *Swartz.* Podobá se předešlé; lodyha ale šupinatá, strbaul prodlaužený, se šupinami střechowitými, polokosočtwerečnými. — Na Jamaice.

We wlasti potřebuje se jako hliwenec rudý.

TLUPA DRUHÁ.

ROSTLINY JEDNODĚLOŽNÉ čili RŮZNOCEWNÉ.

MONOCOTYLEDONEAE s. EXOGENAE.

Rostliny jewnosnubné, cewnaté, kle jednoděložného, cew nedělajících soustředné wrstwy, nébrž swazky různě postawené.

TŘÍDA PRWNÍ.

SAUMATEČNÉ. *SYMPHYOGYNAE.*

Rostliny jednoděložné čili různocewné waječnika s okwětím srostlého.

Řád 206.

WOŇANKOWITÉ. *HYDROCHARIDEAE.*

Kwěty dwaudomé, pořádku obojaké. Kwěty *samčí:* Kalich 3lupenný, zelinný, w paupěti přístřechowitý. Koruna o 3 plátcích w paupěti neprawidelně do sebe násobených, někdy žádná. Tyčinky ze dna wyniklé, 3 s plátky střídawé, anebo jich 2—4krát wíce nežli plátkůw, s několika hluchými; nitky prosté nebo dole srostlé. Kwěty *samičí:* Kalich trubky s waječníkem srostlé, která jakož i koruna co kwětůw samčích. Waječník 1—6- anebo wícepauzdrý, mnohowaječný; waječka wzstaupawá. Čnělka 1, často nepatrná; bliznY 3—6, obyčejně na dwé klané. Plod nepukající, zbobulelý nebo kožnatý, u wnitř kecatý, 1—6 — mnohopauzdrý, mnohosemenný. Semenice nástěnní anebo na přehrádkách. Semena bezbílečná. Kel rowný, wejcowitý nebo wálcowitý s kořínkem dolůw obráceným; pírko obyčejně patrné w dělozе po boku zapuštěné.

Byliny bahní a wodní. Listy obyčejně kořenowé, shlaučené, pořádku obdálné, střídné nebo přestemčné, řapíkaté, plawající, nejcelejší, žilnaté; řapík dole pošewnatý, často bealistý, čárkowitý a pak často zanbkowaný. Kwěty před rozwitím w taulcích blanowitých nebo listowitých, 1—2chlopných, sedawých nebo nožkatých, prawidelné, samčí obyčejně shlaučené, samičí ojedinělé.

Dosawád znají 18 rodůw (w 11 pokolení postawených), ježto dílem po celé zemi jsau rozšířeny. Nalézají se w horkém a mírném pásmu wšech země dílůw, jichž každý kromě obecně rozšířeného má ještě wlastní.

Woňanka. Hydrocharis. Froschbiss.

Kwěty dwojdomé. Kalich a koruna jako w znaku

řádowém udáno. Kwěty *samčí:* Tyčinek 9; Pestíky 3, pometawé. Kwěty *samičí:* Tyčinky 3 pometawé, nitowité. Medníky šupinowité 3, dužnaté. Čnělek 6, blizen rozpoltěných. Malwice 6pauzdrá, tuhau slizí naplněná.

W. žabí. H. Morsus ranae *Lin. Fl. dan. t.* 878. *Schk. t.* 333. *Rostl.* 1. *ob.* 8. Lodyha wýběžkatá, tenká, oblá, pod hladinau wodní se táhnaucí, z kolínek wypauštějící dolů mrcasy kořenowé dlauhé a wzhůru listy a kwěty; listy řapíkaté, přístítowité, wzplywající, srdčitookrauhlé, nepatrně žilnaté, lysé, na líci světleji tmawěji zelené a leskłé, na rubu bezleské, často ponachowělé; stopek obyčejně wíce z jednoho swazku listowého wyniklých, dole nebo pod prostředkem opatřených taulcem blanowitým, jenž na rostlinách samčích jsau 2lupenné a 3kwěté, na samičích ale 1lupenné a 1kwěté; kwěty nad hladinau wodní čnějící, 8—10‴ široké; ušty kalichowé wejčité, podklenuté, drobné; plátky okrauhlé, autlé, bílé, neprawidelně řasnaté; prašníky a blizny žluté; plod kulowatowejcowitý, 4—5‴ dlauhý. — We wodách stojatých w největším dílu Ewropy. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Druhdy nať její w lékárnách měli (herba morsus ranae s. diabeli) co lék sliznatý a stahující.

Řezan. Stratiotes. Wasserscheere.

Kwěty dwojdomé. Kwěty *samčí:* taulec 2lupenný. Kalich 3lupenný. Koruna o 3 plátcích. Tyčinek 11—13 plodných, 20—30 hluchých. Kwěty *samičí:* taulec, kalich a koruna též i 20—30 hluchých tyčinek jako w samčích. Waječník šestihraný, mnohopauzdrý: čnělek 6, 2lalokých. Malwice 6pauzdrá, mnohosemenná.

Ř. aloesowitý. S. aloides *Lin. Fl. dan. t.* 337. *Schk. t.* 385. Osoka. Kořen z mnoha mrcasů asi co brko husí tlustých složený, které, an nať we wodě jakoby zawěšená, od hora až na dno sahá, a tu hojným wlášeníčkem wšude se pokrywá a do země wniká; z hořejška kořenu wyniká nať podobná nějakému aloesowi bezpňowému; listy wšecky kořenowé, které, když rostlina kwětaucí na wodu se podnesla, dělají trs často 2′ široký, ostatně jsau 1′ dlauhé, mečowito3hrané, zakončité kolcatozaubkowané, kruché a wlastně představují řapíky, jejichž čepele pometaly; z prostřed trsu wynikají stwoły smačknuté, polowičné wýšky listowé, nejjednodušší, ztlauští brka slepičího, hladké, lysé; taulec z lupenův 2 wejčitokopinatých, tupých; kalích lu-

penůw wejčitých, tupých, zelených; koruna 1—4½" široká, plátkůw obwejcowitookrauhlých, dwakrát wětších nežli lupeny, bílých, ponažlutlých. — We wodách stojatých čistých, po Ewropě sewerné a Sibirii. ♃.

Pokud rostlina nekwěte, jest u wodě potopená, pak ale listy její po wodě se rozkládají a stwoly do wzduchu se podnášejí. Se šrotem ječným smíchaná slauži ku krmená prasat.

Ř. šišworcowitý. S. acoroides *Lin.* Acorus marinus *Rumph* 6. *t.* 75. *f.* 2. Kořen plaziwý, málo wětewnatý, klaubnatý, jako šišworcowý; listy kořenowé shlaučené, čárkowité, ploché, obraubené, na konci okrauhlené, nejcelejší, ku konci přípilowané, příkožowité, 4′ dlauhé, po kraji tupé, nejlysejší; pošwy blanowité, s listy srostlé; stwol mezilistý, nejjednoduššího, ojedinělý, přímý, niťowitý, wzhůru tlustnaucí, 3—4′ wysoký, 1kwětý; taulec čárkowitý, smačknutý, zhněda zelený, 2lupenný; malwice wejčitá, smačknutá, srstnatá, zwicí slepičího wejce, 4—6pauzdrá; semen 14 nebo wíce. — Na Molukách, po přímořích, mezi wzduchem a wodau. ♃.

Kořen wyhlíží skoro jako šišworcowý, méně má ale mrcasů a nechutná ostře. W písku leze jako bílý čerw a wšude wypaušti nať, takže píščina jako lauka wyhlíží. Semena sotwa že uzrála, hned klíčí. Plody jedí surowé, wařené nebo w popelu horkém pečené, dost lahodně chutnající; dužninu slizkau a hořkau náleží wypliwnauti, načež mají chuť jako kaštany. Z tuhých wláken po zetlelém listí pozůstalých dělají trwanliwé sítě, jichž nepotřebují žlutiti, jelikož samy sebau tu barwu mají. Taktéž bamboly jedí.

Otela. Damasonium. Damasonium.

Kwěty obojaké. Taulec 1lupenný, 5zubý, pětikřídlý. Kalich 3dílný. Koruna 3plátečná. Tyčinek 6—12. Waječník s kalichem srostlý, se 6 semenicemi wystáwajícími. Čnělek 6; blizen 6—12. Malwice 10pauzdrá, mnohosemenná. Semena drobná, se skořápkau prostau, miskowitau, křídlatau.

O. srdcolistá. D. indicum *Willd. Roxb. t.* 185. Otelia alismoides *Pers.* Stratiotes alismoides *Lin. Bot. mag. t.* 1201. Ottel-am-bel *Rheed.* 11. *t.* 46. Kořen bambolowitý wypaušti mnoho mrcasů dolů, a nahoru swazek listůw srdčitých, nejcelejších, žilnatých, řapíky podepřených a nad wodau čnějících, welikých; mezi nimi wyniká stwol 2′ wysoký, přímý, jednoduchý, 1kwětý; taulec křídel řeřabatých; malwice 10pauzdrá. — We wodách Indie wýchodní a w Egyptu. ♃.

Bamboly w Indii wýchodní a listy jedí co jinau zeleninu.

Wodozel. Bootia. Bootie.

Kwěty taulaté, dwaudomé. Okwětí 6dílné: uštův 3 wnitřních plátkowitých. Taul *samčí* mnohokwětý, s kwěty dlauhostopkatými, čumícími. Tyčinek 12; čnělky 3; blizny dwaulaloké. Taul *samičí* 1kwětý. Waječník mnohopauzdrý, mnohosemenný. Čnělek 9; tyčinek 9, pometalých.

W. srdčitá. B. cordata *Wall. ass.* 1. *t.* 65. Bylina ladná, wodní, k mule přitlačená, bezlodyhá, mrcasatá, lysá; listy některé wynořené, dlauhé, kopinaté, přísedawé, jiné wzplywající, dlauhořapíkaté, srdčité, mnohožilé; kwěty hrubé, dole taulem obalené, na stwolu wysokém z wody čnějící. — We wodách stojatých na březích Iriwadských nedaleko Awy. Kwěte w září až do listopadu.

Zelinu tu za čerstwa zbírají a weliké množstwí jí na trh do Awy a jiných blízkých měst přinášejí, kdežto ji jako jinau zeleninu jedí.

Zakruticha. Vallisneria. Vallisnerie.

Kwěty dwojdomé. *Samčí:* palice homolowitá, wšude pokrytá kwěty, w taulec zawřená. Kalich 3dílný. Koruna 3plátečná. Tyčinky 2—3, prosté. *Samičí:* taulec 1lupenný, 1kwětý. Kalich a koruna jako samčí. Tyčinky 3, hluché (bez prašníkův). Blizny 3, na dwé klané. Malwice 1pauzdrá, wálcowitá, mnohosemenná. Semena nástěnní.

Z. hornozubá. V. Linnei *J. S. Presl Rostl.* 1. *ob.* 6. *wyk.* 10. Vallisneria spiralis *Lin. Willd.* Kořen oddenku kolmojdaucího, co slepičí brko tlustého, bledě hnědého, z kolínek nepatrných wypauštějícího mrcasy dlauhé, dohromady ocas 5—6″ dlauhý dělající; konec hořejší prodlužuje se w lodyhu asi 1″ dlauhau; listy obblížné, čárkowité, 1—2′ dlauhé, $1^1/_2$‴ široké, přímé, plowající, tupé, na hořením konci pilkowané, dole zaužené, 3žilé, nesíťkowané, obak stejně jasně zelené, dole bledší, nejdoleji w pošwu rozšířené, jejíž kraje blanowité, bílé; z úžlabíčka wynikají kwěty dwojdomé; samčí na stwolu 1″ málo delším, tenkém, niťowitém; paupě wejcowité; taulec 2dílný, uštův podlauhlých, na dwé klaných; palička smačknutá, wšude kwítím přikrytá; kalich a koruna nejrozloženější a přípodhnuté; kwět samičí na stopce tenké, niťowité, zakraucené a dosti dlauhé, aby rozkraucená mohla kwět swůj na hladinu wodní podnésti; taulec 1kwětý, wálcowitý, dlauhý, na dwé klaný; waječ-

ník válcowitý, dlaubý; blizna přísedawá, 3dílná: uštův eliptičných, do pola na dwé klaných; tobolka válcowitá, dlauhá, 1pauzdrá, na stěně wnitřní mnohosemenná. — We wodách říčných w Languedoku. Kwěte w létě.

Z. nejcelejší. V. Jaquini *J. S. Presl. l. c. ob.* 6. *wyk.* 11—19. V. spiralis *Jacq. eclog.* 1. *t.* 1. Podobá se předešlé; liší se ale listy dole zaužených, tupými, nejcelejšími, 3žilými, nesítkowanými; kwěty samičími 3mužnými; stwolem samičím nitowitým, zkrauceným. — W Brentě řece w Italii.

Z. zubatá. V. Michelii *J. S. Presl l. c. ob.* 6. *wyk.* 20. V. spiralis *Lin. Willd.* Valisneria *Mich. gen. t.* 10. *f.* 1. Valisneria *Mich. l. c. f.* 2. Též podobná předešlým. Listy plowající čárkowité, dole zaužené, 3žilé, sítkowané, tupé, po krajích wšude zaubkowané; kwěty samčí dwojmužné; stwol samičí nitowitý, zkrauceny. — We wodách okolo Pisy w Italii.

Rostliny wypauštějíce z kořena mnoho wýběžkův silně se rozpleměňují, takže mohly průplaw languedocký neplawným učiniti. Wšecky způsobem urodňowání jsau znamenité. Kwěty samčí na krátkých stwolech nemohau se nad wodu podnésti; pro tu příčinu pod wodau trhá se taulec a ulnije, načež kwěty odtrhže se cukautím od osy wytonau a tu rozwíjejíce se plowají po wodě mezi kwěty samičími, na ně už čekajícími, na swém okwětí rozloženém jakoby na člunku, držíce tyčinky wzhůru, které wytrušují pel huspeninowatý. Nežli samčí nad wodu se podnesly, už samice rozkrautiwše swůj stwol wynikly do wzduchu. Jest znamenitá podiwaná, jak samice na swém stwolu sem a tam wrtí se, hned sem hned tam plowají, jakoby samce hledajíce a mezi ně se míchajíce. To se stáwá, třebas wzduch sebe tišší. Časně ráno, když slunečné paprsky padnau na wodu, stáhnau se stwoly a kwěty hledají útočiště před nimi; jak mile ale slunce zapadlo, hned se wyrojí. Samice zurodněny bywše zkrautí opět swůj stwol, aby u prostřed mezi listím plod došel zralosti. To jisto, že samičí kwět několikrát přichází na hladinu wodní, aby zurodněn byl.

Řád 207.

BANANOWITÉ. *MUSACEAE.*

Okwětí barwené, korunowité: trubka s waječníkem srostlá; kraj 6dílný s ušty 2řadými, nestejnými, 3 wnějšími často rozdílnými od nitřních. Tyčinek 6, před ušty okwětné postawených, a na jejich dolejšku anebo na čechalce waječníkowé připewněných, s 1 často pometawau; prašníky 2pauzdré, do wnitř obrácené, pod koncem nitky připewněné, na dél pukající. Wa-

ječník 3pauzdrý: pauzder 1— častěji mnohowaječných. Čnělka 1; blizna 3dílná nebo tupě 6laločná, prohlubená. Plod 3pauzdrý, 3— mnohosemenný, hned tobolka skrze pauzdra pukající, 3chlopná, hned malwice. Semeno bílku maučnatého. Kel rowný, elipsowitowálcowitý nebo hřibowitý, s kořínkem dolením anebo dostředujícím.

Byliny, dílem přewelké, stromowité, s lodyhau jednoduchau, někdy zkrácenau. Listy střídawé, jednoduché, celé: řapík dole pošwiwý, čepel zmládí swinutá, rownoběžně žebernatá. Květy obojaké nebo mnohodomé, neprawidelné, po swazcích pošwami listowými obklíčené nebo palici dělající, na konci stwolu umístěné.

Sem náleží asi 36 rodůw (we 4 pokoleních), rostaucích toliko mezi obratníkoma anebo blízko nich na obojí polokauli. Ozdoba jsau prawá květeny obratníkowé. Některých owoce se jí, jiných wlákna se potřebují, a jiné dáwají léky.

Banan. Musa. Pisang.

Květy mnohomanželné. Okwětí kraje pyskatodwojdílného, s pyskem jedním přímým, 5zubým, druhým kratším prohlubenými, dole med wyměšujícím. We květu samčím tyčinek 6 plodných, w obojakém úrodném 5 dokonalých, w obojakém neúrodném 1 plodný a 5 pometalých. Waječník podokwětní, 3pauzdrý. Čnělka tlustá; blizna nálewkowitokejowitá, krátce 6laločná. Malwice hranatá, 3pauzdrá, mnohosemenná.

B. obecný. M. paradisiaca *Lin. Lam. t.* 836. 837. *Roxb. t.* 275. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 1. *f.* 2. *et t.* 67. M. clifortiana *Lin. Trew. Ehr. t.* 18—29. Musa *Rumph* 5. *t.* 60. Bala *Rheed.* 1. *t.* 12—14. Kořen oddenku bambolowitého, wypauštějícího přemnoho mrcasů tlustých: stwol wztyčený, 8—15′ wysoký, dole třebas 1′ tlustý, sestáwající toliko z pošew dlauhých, ztuha nawinutých, jednobarewný, neskwrnatý, na konci obšírný koš z listů bez wětwí nesaucí; listy nad pošwau swau řapikaté, 6—12′ dlauhé, 1½—2′ široké, podlauhlé, obak zaokrauhlené, hrotité, nejcelejší, staré po kraji natrhané, tenké, skoro blanowité, nejlysejší, světlozelené, na rubu bledší a se žilau silně wystáwající a s žebry nejmnožšími hustými, rownoběžnými, jednoduchými; stwol wlastně od dola wyniklý w pošwách swinutých zawřený a mezi nejhořejšími listy wyniklý, nese palici klasowitau, 3—4′ dlauhau, odwislau, na jejímž dolením dílu sedí swazků 12—16, z 12—20 květů úrodných, jichž každý obklíčen taulcem podlauhlým, ostraunkým, obak fialowým; na hořením dílu sedí květy neúrodné, a na konci paupě wejcowitohomolowité, z nachowa modré, wždy

nedokonalé kwěty obsahující; okwětí stálé, bělavě žluté, na konci špinavě červenavé; malwice válcowito— 3-boké, dolů kosowitozkřiwené, rozdílné welikosti a barwy; semena zpleštilokulowatá, s pupkem hlubokým, rostlin sázených obyčejně pometající. — W Indii wýchodní a ostrowech Moře indského, kdežto také jakož i we wšech končinách meziobratníkowých se sází. Kwěte w říjnu až do prosince. 4.

www.inpol.com.cn

B. blamatý. M. sapientum *Lin. Dict. se. nat. atl.* 2. *t.* 66. M. caudice maculato *Trew. Ehr. t.* 21—23. Jměním docela podobá se předešlému, stwol ale nachowě žíhaný a skwrnatý; listy dole nestejně srdčité; kwěty na hořením dílu klasu padavé; toulce podlaublé, tupaunké, dolení toliko wně fialowé, a wně zelené; owoce elipsowité kratší a méně nakřiwené. Přebývá tamtéž a taktéž sázením rozšířený, 4.

To jsau ty dwě byliny obrowské, ježto we wlastech welikém množstwí odrodkůw poskytují, wůbec se sázejí a banany čili pisangy slowau. Banan blamatý ale i za obratníkem sewerním až k 30—35° š. s. ještě se sází a we wýšce 5000′ nad mořem se daří, co banan obecný kromě obratníkůw a nad wýškau 3000′ už nenese zralého owoce. Tisíciletým sázením w rozmanité odrodky se wyrojily, hlawně ale owoce (bananky) se změnilo, jež obyčejně bývá bezsemenné, a tím lépe se hodí k jídlu. Bananky obyčejně jsau sladké, přímaučnaté, některé také nawinné a natrpklé, wůbec po chuti podobají se fíkům. Jedí se co pokrm každodenní na polo nebo dokona zralé, swížlé a sušené nebo rozdílným způsobem přistrojené, wařené, pečené, smažené a d., děti při nich se wychowáwají, a Bramínowé toliko o nich jsau živi. Mogolawé jedí je wařené s rýží, Maldiwané smažíť je s rybami; Ethiopowé strojí z nich jídla, ježto Ewropanům ze wšech jejich jídel nejlépe chutnají. Zwařenina z nich wodnatá jest každodenním nápojem a wykysawši poskytuje nápoj wínowitý. Nedokonalé kwěty na konci klasu dáwají dobrau zeleninu. Listy potřebují na místo ubrusů, talířů, záclony, obálky, k zaobalení zboží; Indowé též do nich zaobalují maso, jež w jamách rozpálených pekau. Pušwy dáwají způsob konopě, z něhož sbotowují trwanlíwá lana, šňůry a udice (wlášně), ano i tkaniny na šaty. Kořen, owoce a šťáwa ze kmenu wytlačená dáwají léky wážené a obyčejné. K té obšírné užitečnosti přichází ještě to, že nepotřebuje welikého opatrowání. Když stwol dozrál, owoce hyne, což se stane po 10—12 měsících; u nás we břjnech ale roste několik let nežli kwěte a úrodu dáwá, protože naše teplo nestačí, aby už prwní rok to způsobilo. Nejlépe roste w půdě wlhké a bujné a na místech kopci ochráněných, aby netrpěl wětrem, a nebyl jím wywrácen, protože listí jeho poskytují jemu obšírný powrch. Když kwěty se rozwíjejí, už odnoše wystřelují, které pak dozrazují stwol starý, zahynulý nebo useknutý; jestli jich ale wíce, zbytečné se uřízuau a zasadí, čímž rostlina se rozmnožuje. Odnoše po 3 měsících už owoce mají. Wůbec dáwá jeden kmen bananowý 30—40 liber owoce, nekdy i 60—80 liber, a protože po useknutí starého stwolu z kořene do roka ještě 3 stwoly plodonosné wypaučtí, může jediný kořen bananowý ročně 1—1½ centu owoce poskytnauti.

Spisovatelé se domnívají, že z listí té rostliny Adam a Ewa dělali si svůj oděw; jiní líčí, že oni jedením toho owoce prohřešili se proti přikázání božímu. Jiní zase mají owoce to za hrozen, jejž přinesli ze zaslíbené země nalezené. Useknutým stwolem krmí dobytek domácí jako slony, skot, braw, a t. d., a jelikož ta píce dlauho swíží zůstává, berau ji na cesty mořské. Hebrejsky slowe *dudaim*, řecky *fyxilimon*, portugalsky *pacocira*, anglicky *the platane tree*, švédsky *that ferbudan trudel*, japonsky *baso*, čínsky *paquo*, kongicky *quihua- aquittba*, bengalsky *quelli*, žáwsky *pisang*, které jméno i Němci a jiní přijali, malabarsky *bala*, z něhož i Pliniowa *pala* pochodí, ceylonsky *kokelhaha*, guinejsky *banan*, jejž mnozí jiní národowé přijali, a Francauzowé *bananier* udali; ethiopsky *inninga*, egyptsky *mauz*, dle Avicenny *muzy*, z něhož latinské *Musa*, w Americe *pacquoveen* a d.

B. přímoklasý. M. Troglodytarum *Lin.* M. uranoscopus *Rumph* 5. *t.* 61. W celku podobá se předešlým, kromě že klas jest přímý a že taulce padají. — Na Molukách, w lesech jakož i w Americe a Indii západní wůbec sázená.

Užitek jeho jest jako předešlých. Owoce jeho jedí swíží nebo rozdílně přistrojené; též dělají z něho wíno. Když horko, rozstlawají sobě listí swíží. Auroda jeho wíce nežli stokrát toliká co obilí. Wlekazowé (Termes) hubí rostlinu a owoce její. Do Indie západní byl z Ostrowů w kanarských r. 1516 přesazen.

B. hnědý. M. maculata *Jacq. schoenb. t.* 446. Podobá se předešlým: klas nachýlený; květy samčí padawé: taulce wejčité, tupaunké, obak hnědé; owoce podluhowaté, skoro 3palečné, nepatrně 3bočné, žluté, hnědě skwrnaté. — Na ostrowě sw. Maurice.

B. růžowý. M. rosacea *Jacq. schoenb. t.* 445. Též předešlým podobný; klas nachýlený; květy samčí padawé; taulce eliptičné, na konci nejtupější, zaokrauhlené, wně fialowé, u wnitř krwawé; owoce podluhowaté, 2palečné, nepatrně 3bočné, zelené. — S předešlým.

B. nádherný. M. superba *Roxb.* Klas nachýlený; taulce stálé, srdčitowejčité, ostré; owoce podluhowaté, oblé. — W Indii wýchodní.

B. koncolistý. M. Balbisiana *Colla.* Klas nachýlený, na konci listnatý; květy samčí sedawé; owoce zelené, s boky mnohými nestejnými. — Na Amboině.

B. dolnolistý. M. Berteroniana *Colla.* M. Berterii *Spreng.* Klas nachýlený, dole listnatý, na konci taulečnatý; květy samčí padawé; owoce obwejčité, 3bočné. — Na Molukách.

Wšeliké tyto uwedené rody nesau owoce libochutné; owoce předposledního obyčejně se sušť a k lékařským učelům potřebuje.

B. lanowý. M. textilis *N. ab Esenb.* Owoce není jedlé; z pošew dobywají způsob konopí *manilského* čili *awackým* nazwaného,

jež nyní už wywážejí a k robení předobrých lan lodních potřebují. — Na Molukách.

B. abysinský. M. Ensete *Gmel.* Ensete *Bruce voy.* 5. *t.* 8. 9. *Stakh. extr. of. Bruce t.* 2. Podlé obrazu Brucem podaného dozajista sem do toho pokolení náleží. Kořen mrcasatý; stwol z pošew swinutých složený; listy sedawé eliptičné, weliké; konec klasu nahý; okwětí dwojpyské: pysku hořeního předlauhého, úzkého, doleního krátkého, 3laločného s jazýčkem; tyčinek 6 s nitkami širokými, jichž dolení krátká s prašnikem zakrsalým; malwice 1½″ dlauhé, 1″ tlusté, o 1 pecce bobowité, hnědé a semena malého, wyhlížejí po barwě jako zhniličelá broskew, jsau měkké, wodnaté, nechutné, aniž se nejedí. — W Abysinii na místech nízkých bahnitých.

Stwol jeho newymírá coročně jako ostatních banánů; celý se může jísti a uwařen byw má chuť jako čerstwý pšeničný chléb. K tomu cíli uřízne se nad samým kořenem, zelená slupka se oškrabe až na bílý díl, který pak jako řepa uwařený, mlékem a máslem politý se jí a poskytuje potrawu lehkau, zdrawau. We wlasti swé jest welmi důležit, jsa jedinau potrawau, protože tam neroste nižádné obilí.

Rawenala. Rawenala. Rawenale.

Taulec společný, mnohokwětý; taulec částečný, 2lupenný. Okwětí předlauhé, 4dílné: ušet dolení mnohem širší, baňatý. Tyčinek 6 předlauhých. Waječník podokwětní. Čnělka jediná; blizny 3 o 2 zubech sklimených. Tobolka 3bočná, 3pauzdrá, na konci 3chlopná. Semena mnohá w míšku zawřená.

R. ozdobná. R. madagascariensis. *Sonn. voy.* 2. *t.* 124—126. *Lam. t.* 222. *Jacq. schoenb. t.* 93. Urania speciosa *Willd.* Voa foutsi. Kmen anebo raději stwol dost wysoký, nejjednodušší, plný bradawic čili raději šrámůw po opadalých listech, ukončený košem ze mnoha (asi 30) listůw, dwojřadě jakoby wějíř rozpostawených, bananowým podobných, mnohem ale delších a tlustších, přieliptičných, tupých, dole změlka srdčitowyřiznutých; řapíky 2′ dlauhé; z rozdílných úžlabíček wynikají asi 1 stopky, na nichž kwěty i plody wějířowitě jsau rozpostawěny; taulec společný jest twrd, dužnat, přetlust a zahaluje asi 10—12 kwětů, jichž každý má taulec obzwláštní, rozpoltěný na laloky 2 dlauhé, ostré, stálé; okwětí 7—8″ dlauhé, bílé, až k waječníku rozdělené na lupeny 4, úzké, žlabowité, dolení tlustší obsahuje audy rozplemeňowací; tyčinky nitek kožowitých,

tuhých, dole málo tlustších, asi 7″ dlauhých; vaječník podokwětní; čnělka zdélí tyčinek, tuhá, hranatá, brázdowaná; blizna tlustá; tobolka tlustá, podluhowatá, 3. bočná, 3pauzdrá, na konci třemi chlopněmi se otwírající; semena wejcowitá, černawá w míšku pěkně modrém. — Na místech bahnitých po Madagaskaru ostrowu.

Pošwy listowé wždycky jsau plny wody čisté a čerstwé, pochodící od rosy codenně na welikých listech se srážející a w pošwách se nashromažďujícf. Pocestní potřebují pošwu napichnauti nebo naříznauti, aby swau žízeň uhasili. Proto slowe ten strom we své wlasti *poutnickým* (Arbre du voyageur). Tamtéž dělají z masky semenowé a mléka kaši, z modrého semenowého míšku olej.

Bihaj. Heliconia. Heliconie.

Kwěty na klasech taulcem společným a částečnými opatřených. Okwětí hluboce rozdělené na 2 díly, jichž hoření o 3 lalocích, s pobočními 2 užšimi a přiloženými na hřbet prostředního žlabowitého, dolení díl žlabowitý, jednoduchý. Tyčinek 6, jichž jedna kratší hluchá t. bez prašníku. Waječník podokwětní; čnělka jednoduchá, ukončená bliznau křiwau. Tobolka 3bočná, o 3 pauzdrách semenných.

B. tapolistý. H. caribaea *Lam.* Bihai *Plum. ic.* 59. Bylina na pohled podobá se do konce nějakému bananu; lodyha 12′ wysoká, přímá, od dola na horu až do 5′ wýšky přikrytá pošwami, zcela se objímajícími, čím nabýwá tlaušťky stehnowé; každá pošwa na konci odstáwajíc od lodyhy nese list asi 6′ dlauhý, 1′ široký w celé délce, na konci a dole zaokrauhlený; klas konečný, 2′ dlauhý, pěkně barewný, složený asi ze 12 taulcůw dwojřadých, čerwených, za jichžto každým řada kwětůw přímých, welikých, šafránowě žlutých; tobolka dužnatá, čerwenč a černawě peřestá; semena podluhowatá, swraskalá, na semenici slaupowité, prostřední. — W lesech wlhkých na Antilách.

Negrowé kryjí listím swé katrče. Kreolowé a Galibowé w Guianě dělají z listí kotce na swých člunech, aby před deštěm a aupekem slunečným byli ochráněni.

B. ostrolistá. H. Bihai *Swartz.* H. humilis *Jacq. schoenb. t.* 48. 49. Musa Bihai *Lin.* Wzezřením a wýškau docela podobný předešlému; liší se ale listeny dole a na konci ostrými. — Na místech mokrých po wrších Ameriky horké.

Listy hebké a hladké slauží na místo ubrusůw a serwitůw a k zabalowání rozdílných wěcí.

Řád 208.

DOSNOWITÉ. *CANNACEAE.*

Kalich s vaječníkem srostlý, kraje 3dílného. Koruna na tré klaná nebo 3dílná: plátkův obyčejně stejných. Wěnec 3— mnohodílný: uštův nestejných, jednoho (medníku) odstálého, často většího, celého nebo laločnatého. Tyčinka 1, nejdoleji na wěnci připewněná: nitka obyčejně rozšířená, plátkowitá; prašník 1pauzdrý, na konci nebo po straně na nitce připewněný, dělnau štěrbinau pukající. Žláza (tyčinka zakrsalá) obak dole na čnělce, obě někdy srostlé, někdy žádné. Vaječník 3-pauzdrý, řídko 1pauzdrý: pauzder 1— mnohovaječných. Čnělky 2, tlustaunké nebo plátkowitě rozšířené: blizny konečné a ztlustlé nebo pobočně pukající. Tobolka 6pauzdrá, skrze chlopni pukající, 3chlopná, 3— mnohosemenná, pořídku malwice 1semenná. Semeno bílku mauěnatého uebo rohowitého. Kel rowný nebo křiwý, w hlubince bílkowé umístěný bez pytlíčku, kořínek z bílku maličkočnějící, hned u pupu položený.

Byliny kořena plaziwého, hustomrcasatého, lodyhy jednoduché nebo wětewnaté. Listy střídawé, jednoduché, celé, rownoběžně žebernaté, na řapíku pošwiwém. Kwěty obojaké, neprawidelné na klasech, hroznech nebo latách úžlabíčkowých anebo konečných, tauci částečnými opatřených bez společného.

Sem náleží asi 125 rodův (w 6 pokoleních), rostaucích tolike mezi obratníkoma a blízko jich, nejwíce w Americe, w Asii a Africe mnohem méně. Oddenek bohatý na škrob nemá kořennosti.

Maranta. Maranta, Marante.

Kalich kraje 3dílného. Koruna kraje 3dílného, uštův stejných. Wěnec medníku na dwé klaného, a uštův pobočních menších. Nitka plátkowitá, 2dílná: uštu jednoho prašník nesaucího, druhého čnělku zaobalujícího. Vaječník 1pauzdrý. Čnělka dužnatá, hákowitě zkřiwená; blizna při3bočná, prohlubená. Malwice přiwyschlá, 1semenná.

M. třtinowitá. M. arundinacea *Plum. ic.* 16. *Lin. Lam.* 1. *f.* 1. *Redout. lil.* 1. 57. Kořen oddenku rownoważného, dlauhého, co prst tlustého, přiwálcowitého, klaubnatého, bílého, wypauštějícího mnoho mrcasův dlauhých, bílých, tuhých, postranně pazaušky po zemi plaziwé a wzhůru lodyhu přímau, 2—4′ wysokau, uzlatě klaubnatau, obyčejně od dola rozsochanau, pýřičkowanau; články dolení pošwami zastřené; listy wejči-

www.ibtool.com.cn

topodlaublé, zakončité, obak autlé, pýřité, dolení na pošwách řapíkaté, hoření sedawé; kwěty po 2 na konci wětwiček 1″ dlauhé; kalich trubky překrátké, uštů w kopinatých, ostrých, zelených; koruna welmi autlá, bílá; trubky nakřiwené, dole břichaté: uštův přistejných, wejčitopodlauhlých; wěnec bílý, wětší koruny: medníku oba ušty zaokrauhlené, dole nehetnaté; plod 3bočný, elipsowitý, 4‴ dlauhý; semeno hnědé, lesklé. — W Indii západní a Americe horké. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Oddenek swížĺ jest ostrý, takže kausán působí silné slintání, a rozmačkán a na kůži přiložen ji zpruzuje; potřebují jej co antičiliwý lék proti otráwení owocem mancinelowým, obzwláště proti otráwení způsobenému šípami mlékem mancinelowým napuštěnými. Též obsahuje weliké množstwí škrobu, jejž dobywají, do obchodu posilají a jmenují *Arrow-root* (po anglicku), jenž pro sytiwost u zážiwnost často co dietetický prostředek od lékařův se předpisuje; wřelau wodau nepromněňuje se w maz.

M. indská. M. indica *Tuss. Mart. cent. t.* 39. *Hayn.* 9. *t.* 20. Canna indica *Sloan.* 1. *t.* 149. Podobá se předešlé. Pazaušky lezau pod zemí, jsau dlauhé, wálcowité, šupinami trojúhlými pokryté; lodyha 3′ wysoká; listy lysé, wejčitokopinaté; laty běwné, konečné, složené z kwětův bílých; kalich uštův poddutých, kopinatých, ostrých; trubka korunowá delší kalichu, oblaukowitě prohnutá, dole břichatá; uštův 3 wnějších, stejných, wejčitých, zakončitých, 2 wnitřních mnohem wětších, wejčitých, stejných; nitka 2laločná; čnělka s korunau slepená; plod wejcowitý, přitrojbočný, nejobyčejněji 1semenný. — W Indii wýchodní, odkud přenešena do Ameriky, kdežto u welikém množstwí se sází. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Když lodyha uschla, wykopáwají se kořeny nebo raději pazaušky podzemní, které wařené jsau dobrau potrawau a sytau. Nejznamenitějšĺ užitek ale dáwá škrob z kořene dobytý, zdrawý a zporý. Poléwka z něho uděłaná obzwláště pro děti se hodí, též dělají z něho i jiná jídła. Lékařowé jej předpisují jako předešlý. Dobywají ale ten škrob strauhajíce kořen we wodě, již rozmíchanau procezují plátnem, z níž pak pomalu usazuje se škrob bělostný jako nejpěknějšĺ mauka. Otruby zwařené slauží ke krmení drůbeže a prasat.

M. hlawatá. M. Allouya *Jacq. frag. t.* 71. Curcuma americana *Lam.* Allouya. Podobá se předešlým. Kořen wejcowitohlízowitý, neostrý; lodyha 2—3′ wysoká; listy wejčitokopinaté, řapíkaté; klas wejcowitý, strbaulowitý, konečný, zwící slepičího wejce, stopečnatý, taulečnatý. — Na Martinice, Domingu. 4.

Kořen též dáwá škrob podobný.

Měsaruška. Phrynium. Wasserzingwer.

Kalich kraje 3dílného. Koruna trubky dlauhé, kraje 3dílného. Wěnec 4dílný, přirostlý w ušti trubky korunowé. Tyčinka 1, nitka niťowitá (neplátkowitá), překrátká, ohnutá. Bliznа nálewkowitá. Tobolka o 3 pauzdrách, obsahujících po semenu w míšku ochablém,

M. sochatá. P. dichotomum *Roxb. Rumph* 4. *t.* 7. Keř ozdobný, 3—6′ wysoký, na palec tlustý, rozsochatý z kořene dřewnatého, wětewnatého; listy krátkořapikaté, srdčité, 4—8′ dlauhé; květy konečné na dlauhých hroznech, bílé, po dwau za každým taulcem plewowitým: ušty korunowé podwinuté, wěncowé přímé; tobolka zwící třešně; semeno kulowaté, w dužnině wyschlé. — W Indii wýchodní podlé lesůw. ♃.

Články wětwowé jsau dlauhé a naplněné bílým dřenem jako sitina; rozštípané slauží k pletení košůw. Do listů zachwalují owoce a jiné wěci. Kdo kausky jich při sobě nosí, jest prý před krokodélem jist.

M. hlawatá. P. capitatum *Willd.* Phyllodes placetaria *Lour.* Pontederia ovata *Lin.* Naru kila *Rheed.* 11. *t.* 34. Kořen mnoholetý, hlízowitý, mrcasatý, plaziwý; lodyha žádná; listy kořenowé, wejčitopodlauhlé, ostré, nejcelejší, ploché, úkosně brázdowané, lysé, kožowité; řapíky oblé, nejpřímější, nejstejnější, lesklé, odstálé; stwol 5střewičný; květy bílé, shlaučené we strbaul polokulowatý, pod prostředkem stwolu wyniklý s taulcem wšeobecným 2lupenným a částečnými mnoho květů zahalujícími; tobolka tupě 3bočná, 1semenná. — W Malabaru, Kočinčíně a Číně na místech stinných, wlhkých. ♃.

Listy slauží k zachalowání jídel, hlawně koláčů, w nichž se i pekau, protože tak nabywají lahodnosti. Listy nerozwité kladau do lihu rýžowého nebo cukru w trojnásobném množstwí wody rozpuštěného, chtějíce míti ocet.

Řád. 209.

ZÁZWOROWITÉ. *AMOMEAE.*

Kalich trubky dole s waječníkem srostlé, na hoře prosté, celé nebo po jedné straně rozštípené: kraje 3zubého nebo na tré klaného. Koruna trubkowitá: kraje děleného na 3 ušty přistejné nebo nestejné. Wěnec 3dílný: uštu prostředního, welikého 2 pobočních, přema-

lých, nebo 1lupenný, uštův pobočních pometalých, tento lupen věncowý (medník) plochý nebo prohlubený, celý nebo 2—3laločný. Tyčinka 1, z ústí korunowého naproti medníku wyniklá: nitka niťowitá, čárkowitá, žlábkowitá nebo plátkowitě rozšířená, často nad prašník prodlaužená protažkem celým anebo laločnatým; prašník 2pauzdrý, na dél pukající. Žlázy 2 (tyčinky zakrnělé) wedlé zpodku čnělkowého, někdy srostlé, někdy žádné. Waječník 3pauzdrý, řídko 2—1pauzdrý: pauzdra mnohowaječná, řídko 1waječná; čnělka niťowitá, mezi pauzdra prašnikowá wložená; blizna ztlustlá, obyčejně nálewkowitě prohlubená. Plod: tobolka 3pauzdrá, skrze chlopně pukající, 3chlopná, mnohosemenná, pořídku zbobulelá, 2—1pauzdrá, 2—1semenná. Semena bílku maučnatého. Kel rowný, osowý, obkličený pytlíčkem; konec kořínkowý nahý, nad bílkem čnějící a pupu skoro se dotýkající.

Byliny, kořene plaziwého nebo hlíutého, lodyhy jednoduché, často welmi zkrácené. Listy střídawé, jednoduché, nejcelejší, rownoběžně žebernaté; řapíky pošwiwé. Květy obojaké, neprawidelné, na klasech konečných nebo kořenowých, na hrozech, pořídku na latách s tanicem wěcobecným a častečnými.

Dosawad znají asi 230 rodův (w 15—20 pokoleních), jichž největší množství roste w Asii meziobratníkowé, menší w Americe a nejmenší w Africe a na Nowém Hollandu mezi obratníkoma. Jmenům podobají se dosnowitým, liší se ale prašníkem 2pauzdrým, klem w míšku zawřeným a kořenným prwkem (silicí) w nati a semenáči, hlawně ale w oddenku kořenowém.

Galanga. Kaempferia. Kämpferie.

Kalich trubky dlauhé, po jedné straně rozštípené. Koruna trubky dlauhé, tenké, kraje rozdělného na usty tři. Wěnec 1lupenný, celý. Nitka plátkowitá, nad prašník prodlaužená, na konci 2laločná. Čnělka niťowitá; blizna hlawowitá. Tobolka kulowatá.

G. welikd. K. Galanga *Lin. cliff.* 2. *t.* 3. *Lam. t.* 1. *f.* 1. *Bot. mag. t.* 850. Soncharus *Rumph* 5. *t.* 69. *f.* 2. Wanbowr. *Kacmpf. t.* 902. Kastjula kelengu *Rheed.* 11. *t.* 41. Po listech podobá se jitrocelu širokému. Kořen mnoholetý, složený ze hlíz dužnatých, bělawých, 4—5″ dlauhých, zázworem zapáchajících, příjemně, kořenně, horce a zahořkle chutnajících; listy toliko kořenowé, sedawé, wejčité, zaokrauhlé, tlusté, dužnaté, ukončené hrotem podhnutým; z kořene wyniká několik květův červených, jejichž plátky a wěnec, pauhým dotknutím

se trhají a zapáchají jako kořen. — W Indii východní, sama od sebe i sázená. Květe w květnu a červnu. ♃.

Listy jedí co vařiwo, a kořen w lékařství potřebují k puzení moče a potu; též přidáwá se do betely a woňawek.

G. kulatá. K. rotunda *Lin. Blak. t.* 399. *Lam. t.* 1. *f.* 2. *Bot. mag. t.* 920. Malan kua *Rheed.* 11. *t.* 9. Kořen sestáwá ze hlíz wejcowitých, zakulatělých, hladkých, mrcasatých, někdy dwojčatných, wně popelawých, u wnitř bílých; listy kořenowé 7—8″ dlauhé, kopinaté, ostré, dole wespolek se objímající, jsauci dole zaužené w řapík pošewnatý; kwěty wynikají z taulce kořenowého, na dwé klaného; koruna a wěnec modré, někdy přeřesté růžowě, nachowě a běle, líbezně asi fialkami zapáchající. — W Indii wýchodní a Ceylonu. Květe w dubnu a květnu. ♃.

W některých končinách zadělawají hlízy mladé do cukru; dospělé potřebují jako zázwor. S obecnau wodau překapáwané dáwají silici hustau, těžkau, brzo w kafr tuhnaucí, jenž prý wýborný proti uštknutí jedowatých hadůw. Kořen jakož i nať welmi wonné potřebují prý ke hnání na pot, posilňowání žaludka, proti dáwení a pro rychlejší obíhání krwe. Prášek se žiworcowým, skořicowým a cukrowým smíchaný užiwají proti hlistám a kurdějům.

G. welikolistá. K. longa *Jacq. schoenb.* 2. *t.* 317. *Redout. lil* 1. *t.* 49. Kořen složený z 5—6 hlíz podluhowatých, tlustých, dužnatých; listy kořenowé na řapíku rozšířeném w pošwu a tau se objímající, welké, wejčitopodlauhlé, ostraunké, na rubu červené; kwěty líbezně wonící, kořenowé, po 5—7 spojené w swazek, jeden po druhém rozwíjející se; taulec červenawý; okraj koruny a wěnce pěkně bílý, na konci ponačervenalý. — W Indii wýchodní.

Předěłé jsauc welmi podobná taktéž se potřebuje.

G. wejcowitá. K. ovata *Rosc.* G. pandurata *Roxb.* Curcuma rotunda *Lin. Rheed.* 11. *t.* 10. *Rumph* 5. *t.* 69. *f.* 1. Hlízy zázworowým podobné, 1″ tlusté, na průřezu okazující kruhy žluté a červené, silně chutnající a zapáchající, slabší wšak nežli galangy kulaté, sladké, jsau wšak i spolu zahořklé; mrcasy silné, dolů wisící jako klíče na řemenu; listůw 4—5 kořenowých, 5″ dlauhých, 2″ širokých, wejčitých, ostrých, řapikatých, s nemnohými žebry, po 4 měsících wadnaucích; stwol 1′ nepřewyšuje a podporuje 6—7 květůw bílých, dole červených, za 2—3 dni wadnaucích; tobolka zbobulelá málokdy zraje. — W Indii wýchodní, obzwláště na Sumatře, na Žáwě a Baleye w zahradách obyčejně se sází.

Hlízy potřebují ku kořenění jídel; též w lékárnách ewrop-

ských je míwají a jmenují *radix Curcumae rotundae*, ježto slabší jsau nežli kurkuma dlauhá.

Kurkuma. Curcuma. Kurkume.

Kalich krátce trubkowitý, 3zubý. Koruna kraje 3dílného, přídwojpyského. Wěnec 3dílný: uštu prostředního wětšího, odstálého. Tyčinka nitky plátkowité, kýlaté, na konci 3laločné: laloků prostředního nesaucího prašník dwojostruhý. Čnělka niťowitá; bliza krátká. Tokolka 3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná. Semena w míšku.

K. dlauhá. C. longa *Lin. Blak. t.* 396. C. domestica *Rumph* 5. *t.* 67. Ammomum Curcuma *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 4. *Tratt. arch. t.* 201. *Blak. t.* 396. *Plenk t.* 4. *Dissold.* 7. *t.* 17. *Wag. t.* 131. 132. Kořen oddenku hlízowatého, zázworowému podobného, na wětwe ale delší kraužkowané, skoro wálcowité rozděleného, u wnitř tmawě pomarančowého a porostlého mrcasy ukončenými jednak bamboly bílými, wejcowitými; listy kořenowé na řapících dlauhých, pošewnatých podlauhlokopinaté, obak zakončité, lysé, lesklé, obak zelené, bezeskwrné; klas na stwolu z prostředku mezi listím wyniklém, krátkém, pošewnatém a řapíky obklíčeném wálcowitý, ½′ dlauhý; listeny kopisťowitopodlauhlé, ostré, nahoře přípodhnuté, bílé, na konci nabrunátnělé; kwěty žlutawě bílé s medníkem žlutým. — W Indii wýchodní, kdežto jakož i w Číně a Kočinčíně u welikém množstwí se sází. Kwěte w srpnu. ♃.

Hlízy její oblé, kraužkowané, wně z hněda červeně šedé, u wnitř pomarančowé, zápachu a chuti zázworowých slowau w obchodu *kurkuma dlauhá* nebo *sázwor žlutý*, *šafrán indský*. We wlasti se potřebují co koření a lék; u nás na místo šafránu k žlutění některých jídel, hlawně ale k barwení pro barwinu žlutau pryskyřicowitau, jež slowe *kurkumina* (Curcumin). Z bambolů bílých na mrcasech wisících dobywají jako z marant welmi jemný, škrob, jenž *tikur*, *tikkur* nebo *koon* se zowe, a nepochybně co prawý arow-root do Ewropy přichází.

K. bělokořenná. C. leucorrhiza *Roxb.* Hlízy dlanité, prodlaužené, u wnitř rusé; listy široce kopinaté; klasy kromě prostředka mezi listím wyniklé, chudokwěté; čupryna zdělí klasu. — W Indii wýchodní.

K. úzkolistá. C. angustifolia *Roxb.* Hlízy a bamboly podluhowaté; listy kopinaté; klas jako u předešlého wyniklý; listeny barwené, kratší kwětu. — W Indii wýchodní.

Z bambolůw obaudwau rodůw dobywají škrob jemný, jako z kurkumy dlauhé.

K. zerumbet. C. Zerumbet *Roxb. t.* 201. *Düsseld.* 8. *t.* 1. Ammomum Zedoaria *Lin.* Kua *Rheed.* 11. *t.* 7 Hlízy dlanité, u wnitř naskrze rusé, mnoholeté, na pid dlauhé, a na 2″ tlusté, rozwětwené, kořenně hořké a ostré; listy řapíkaté, široce kopinaté, na 2′ dlauhé, na 2 dlaně široké, obak ztenčené, pod pošwami přihedwábnaté, na líci a na rubu podlé žíly obak merhau brunátnau peřesté; stwol kromě středu wyniklý, 1½′ wysoký, obklíčený šupinami pošwowitými, dlauhými, u prostřed žlutými, nahoře červenými a modrými, wonnými; kwěty w klas nahlaučené a chráněné listeny jich delšími, zwonkowité, žluté a bílé, wonné; tobolka kulowatá s nemnohým semenem. — W Indii wýchodní. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Kořen toho rodu slowe *citwarowý dlauhý* (radix Zedoariae longae) a jindá se užíwal w lékařstwí, jakož po dnes we wlasti, kdežto z něho dobýwají škrob na kaši.

K. citwar. C. Zedoaria *Roxb.* C. aromatica *Salisb. par. t.* 96. *f.* 4. Podobá se welmi předešlé. Kořen dlanitý, u wnitř žlutý; listy 2′ dlauhé, širokokopinaté, sedawé, na rubu hedwábnaté, jednobarewné; stwol 3′ wysoký, kromě středu wyniklý, obklíčený šupinami brunátnými; klas 1′ dlauhý; kwěty delší listenůw, pěkné, weliké, wonné, po kraji wněšném růžowé, po wnitřnim žluté. — W Indii wýchodní, na pewnině, po ostrowech, též i w Číně. Kwěte dříwe listůw w dubnu a kwětnu ♃.

Kořen slowe *citwarowý kulatý* (Zedoaria rotunda) a potřebowal se jindá u nás w lékařstwí; we wlasti slowe *jadwar* a slauží lékem a kadidlem.

Zázwor. Zingiber Ingwer.

Kalich trubkowitý, po jedné straně na dél rozštipený. Koruna kraje 3dílného, 2pyského. Wěnec 1pyský, 3laločný. Tyčinka nitky nad prašník bezostruhý na způsob růžku křiwého prodlaužené. Čnělka niťowitá, tyčinkau zaobalená; blizna nálewkowitá; tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná. Semena w míšku.

Z. obecný. Z. officinale *Rosc. Düsseld.* 7. *t.* 6. Z. majus *Rumph* 5. *t.* 66. *f.* 1. Ammomum Zingiber *Lin. Jacq. h. vind. t.* 75. *Dict. sc. nat.* 2. *t.* 68. *Wagen. t.* 119. 120. Inschi Kua *Rheed.* 11. *t.* 12. Kořen oddenku hlízowitého, dužnatého, klaubnatého, smačknutého, krauzkowaného, dlanitě krátkowětewnatého s wětwemi nahoře rozšířenými a mrcasy dílem, na konci w bamboly ztlustlými; lodyh několik přímých, 3—4′ wysokých, do-

cela zahalených pošwami dlauhými, rozštípnutými; listy dwojřadé, na pošwách sedawé, čárkowitokopinaté, dlauze zakončité, na líci lysé, na rubu pawučinopýřité; jazýček pošwowý na konci wtlačený; stwoly mezi listy z kořene wyniklé, 1/2 — 1′ wysoké, pošewnaté, bezlisté, nesaucí na konci klas šiškowitý, 3—4″ dlauhý, tupý, střechowitý; listeny obwejčité, hrotnaté, podduté, přikožowité, blanokrajné, lysé, zelenawé, pak červené; listénky tenkoblanné, prozračité; květy žlutawě bílé, 1″ dlauhé, wonné; kalich okraje 3zubého; koruna uštůw podlauhločárkowitých, doleních 2 užších podwinutých; medník brunátný, žlutě blamatý, tupě 3laločný: laloku prostředního většího, okraubleného, poddutého, čeřitého; tyčinka krátka s růžkem na před podélnau brázdu majícím; tyčinky 2, zakrnělé, dole podlé čnělky šídlowité, autle zakončité; tobolky nezrající. — W Indii wýchodní, kdežto jakož i w jiných končinách meziobratníkowých a hlawně w Indii západní se na mnoze sází. Kwěte w září. 4.

Oddenek kořenowý té rostliny jest wůbec známý **zázwor** čili *ďumbír*, slaužící kořením a lékem. W obchodu rozeznáwá se *bílý* a *černý*, jichžto prwní we stínu zponenáhla se suší; dále rozeznáwá se *wýchodoindský*, *čínský* a *západoindský*, jichžto poslední má se za nejlepší. W Indii wýchodní obyčejně swiží se cukřuje, aby lépe se zachowal, když se zawáží. Nyní sotwa kde diwoký se nachází.

Z. hořký. Z. amarcians *Blum. Rumph* 5. *t.* 64. *f.* 1. Podobá se nejwíce následujícímu. Oddenek přesilný a tlustý, u wnitř rusý; na mrcasech tlustých wisí tu a onde bamboly bílé, zwící malých oliwek: listy sedawé, kopinaté, obak zakončité, po kraji nářeřabaté a podchlipené, na rubu pawučinopýřité; stwol 8—12″ wysoký, s klasem wejčným, tupým, 3—4″ dlauhým, 2″ tlustým, obak ztenčeným, šiškowitým, složeným ze mnohých listenůw obwejčitých, zaokrauhlých, lysých, stkwěle červených, mázdrowitě obraubených; květy bělawě žluté: pysku 3lalokého s lalokem prostředním zaokrauhleným. — Na Žáwě a Molukách. 4.

Kořen (oddenek) wlastnostmi podobá se zerumbetu a nepobybně s tím jmenem do Ewropy také přicházel a se potřebowal.

Z. zerumbet. Z. Zerumbet *Rosc. Düsseld.* 7. *t.* 5. Ammomum Zerumbet *Lin. Blak. t.* 402. *Ehr. pict. t.* 14. *Plenk t.* 2. *Jacq. h. vind.* 3. *t.* 54. *Tratt. arch. t.* 203. A. sylvestre *Lam.* Zingiber latifolium *Herm. lugb. t.* 637. Lampuium *Rumph* 5. *t.* 61. *f.* 1. Katou- inschi- kua *Rheed.* 11 *t.* 13. Kořen wyhlíží jako předešlého, jest

ale delší a slabší; lodyha nakloněná, 4′ dlauhá; listy sedawé na pošwách, směstnané, kopinaté, lysé; stwol pro sebe wyniklý, 20″ wysoký, na konci nese klas šiškowitý, wejcowitý, co wejce husi weliký, hustý; listeny obwejčité, tupé, po kraji červené; kwěty bledě žluté; medník 3laločný. — W Indii wýchodní w lesech. Kwěte za čas dešťůw, w září a říjnu. 4.

S kořenem tím mísí se prawý zázwor, což jest podwod, protože jest špatnější. Jindá jej také w lékařstwí potřebowali (radix Zerumbet).

Z. kasumunar. Z. cassumunar *Roxb. as. res.* 1. *t.* 5. *Bot. rep. t.* 555. *Bot. mag. t.* 1426. *Düsseld.* 10. *t.* 1. Z. purpureum *Rosc.* Lodyhy přímé, 3—5′ wysoké; listy sedawé, čárkowitokopinaté, ostré; stwoly 1′ zwýši; klasy šiškowité, dlauhostopečné; listeny obwejčité, ostré, červené; kwěty weliké, bledě žluté; wěnec 3laločný, laloku prostředního wyříznutého, bledého, žlutě obraubeného. — W Indii wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen swízí zapáchá kafrem a chutná nepříjemně nahořkle a kořenně. Jindá poručel se proti padaucnici a slul *radix cassumunar s. Zedoariae luteae.*

Kost. Costus. Costwurz.

Kalich na tré klany, hrbatý. Koruna 3dílná. Wěnec weliký, 1pyský, širší nežli koruna, rowný, na tré klany, s uštem prostředním 3dílným. Tyčinka s nitkau plátkowitau, kopinatau, krátkau, s wěncem dole srostlau a jakoby dělající jeho pysk hoření; prašník na dwa rozdělený, přirostlý. Čnělka nitowitá, zdélí tyčinky; blizna hlawowitá, smačknutá, wykrojená. Tobolka zakulatělá, 3pauzdrá, 3chlopná. Semena mnohá, 3hraná.

K. sličný. C. speciosus *Smith.* C. arabicus *Jacq. rar. t.* 1. Ammomum hirsutum Herba *Lam. t.* 3. Herba spiralis *Rumph* 6. *t.* 64. *f.* 1. Kořen oddenku hlíznatého, tlustého, twrdého, kraužkowaného, mrcasatého, bezwonného, běží w zemi několik palcůw rownowážně, načež do wýšky se podnáší; lodyha přímá, 4—6″ wysoká, někdy wztyčená, někdy zprohybaná, přikrytá pošwami huňatými; listy 6—15″ dlauhé, sedawé, a na záwit po lodyze rozpostawené, wejčitokopinaté, zakončité, na rubu hedwábnohuňaté; klas ojedinělý, na lodyze konečný, podluhowatý; listeny mnohé, podduté, jiné zelené, jiné červenawé, jiné hnědočerwené až konečně wšecky zčerwenají; kwěty weliké, bilé, jako rezawě ojínowatělé, bezwonné; tobolka 3bočná, hladká, twrdá, tmawě čer-

wená, po stranách pukající. — W Indii východní. Kwěte w srpnu a září. 4.

Mladistwé pazaušky potřebují jako wařiwo; poživy z lodyh na cikary, protože jako stříbro se blejsí. Kořen tlustší galangowého, nepatrně klaubnatý, fialkami wonící a na pot ženaucí.

K. arabský. C. arabicus *Lin. Blak. t.* 394. Tsjanakua *Rheed.* 11. *t.* 8. Kořen oddenku hlízowitého, wně šedého, u wnitř bílého, haubowitého, na plochách rozlomením udělaných paprskatého, plaziwého mnoholetý, wypauští obzwláště w březnu a květnu nowé pazaušky a několik lodyh 3—4′ wysokých, na prst tlustých, uzlatých, třtinowitých, čerwených; listy podlauhlé, zakončité, nejlysejší; květy nemnohé na klasu krátkém, zwonkowité, bílé, welmi wonné, autlé a wodnaté, takže na slunci rozplywají; koruna 3plátečná, růžowá, u wnitř modrá; wěnec wejčitý, nejcelejší; tobolka kulowatá, 3chlopná; semena dříwe modrá, pak hnědá, trojhraná na středním slaupku. — W Indii wýchodní. 4.

Od té rostliny přichodí prawý kořen *kostowý* (radix Costi arabici) w kusech 2—3″ dlauhých, $1^1/_2$″ tlustých, chuti sladké, wodnaté jako okurky a zápachu slabého zázworowého. Sladký kost jest toliko bílá skořice.

Galgan. Alpinia. Alpinie.

Kalich kraje na tré klaného, malého. Koruna stejná, kraje na tré klaného, s uštem hořením poddutým, pobočnima plochýma. Wěnec kratší, na tré klaný: uštu doleního wen ze květu wisícího, ostatních pobočních, wykrojených. Tyčinka nitky plátkowité, nad prašník čárkowitý, 2pauzdrý, lalokem zaokrauhlým čnějící. Čnělka jednoduchá; bliznа tupě 3bočná. Tobolka oduznatělá, wejcowitá, 3pauzdrá, 3chlopná. Semena mnohá, dole ocasatá; semenice nejwětší, dužnatá.

G. hrozwatý. A. racemosa *Plum. am. t* 20. Ammomum Alpinia *Rottb. act. hav.* 2. *t.* 2. Zingiber sylvestre *Sloan.* 1. *t.* 103. *f.* 1. Kořen oddenku bílého, 2″ tlustého; lodyhy 4—5′ wysoké, skoro docela přikryté listy podlauhlými, zakončitými, 4″ dlauhými, 2″ širokými; hrozen klasowitý, prodlaužený, 3″ dlauhý, přímý; listeny břichaté; květy střídawé, bílé nebo ponarůžowělé; wěnec na tré klaný: tobolky zbobulelé, podluhowaté, 3bočné, 1″ dlauhé, modrawě černé; semeno hnědé, hranaté. — W lesech Ameriky horké.

Kořen chutná jako zázwor, a potřebuje se na wředy rakowé.

G. obecný. A. Galanga *Swartz.* Maranta Galanga

Lin. Plenk t. 6. Galanga *Rumph* 5. *t.* 63. Kořen mnoholetý, oddenku hlízowitého, rownowážného, 2″ tlustého, široko daleko plaziwého, wšude wypauštějícího mnoho pazauškůw červených a mnoho lodyh 7—8′ wysokých, přímých, co tenká hůl tlustých: listy tepruwa u polowičky lodyhy dokonale se dělající, dwojřadé, na pošwách sedawé, širokokopinaté, po kraji bělawé, kožowité, hauzewné, hebké, 12—21″ dlauhé, 4—6″ široké; lata konečná na píď dlauhá, podluhowatá, přímá, sochatá, na každé wětwice 2—6 kwětůw bledozelenawě bílých, přímých, slabě wonících; listeny podduté; tobolky zbobulelé, trochu wětší nežli jalowec, dlauho zelené, pak žluté a konečně červené, obsahují 2—3 semena srdčitá, twrdá, tmawě hnědá, ostře a nepříjemně chutnající. — W Indii wýchodní, obzwláště na ostrowech. ♃.

Od té rostliny pochodí prawý *kořen galganowý* (radix Galangae) welmi twrdý, těžce rozlomaný, zápachu kořenného, chuti kausawé a palčiwé, jako hořcowé, takže ho jenom málo do úst wzíti možná. Mocnější jest zázworu. W Indii jest welmi oblíbeným kořením a častěji se potřebuje nežli w Ewropě. Náleží k lékům dráždicím a powzbuzujícím. Aučinky zakládají se na silici a pryskyřici. Dělají z něho *bokasan*, obzwláštní paulsku z mušlí a octu udělanau a podobnau kawiáru nebo spíše garu u starých.

G. malacký. A. malaccensis *Rosc.* Galanga malaccensis *Rumph* 5. *t.* 71. *f.* 1. Rostlina we swém pokolení nejkrásnější; kořen jako předešlého wyhlížející, žlutší ale, wypauští we 4 letech asi 50 lodyh, 12—15′ wysokých, 1″ někdy co rameno dětské tlustých; listy střídawé, řapíkaté, kopinaté, na rubu žlutawé, *huňaté*, 1½′ dlauhé, ½′ široké; hrozny konečné, jednoduché, 1½′ dlauhé; kwěty jako bazatutowé, wně bílé, u *wnitř* červené, ozdobně čárkami a tečkami bílými a žlutými peřesté jako písmeny znamenané; tobolka jako holubí wejce, 3chlopná, červená, plná červených chlupůw swědění působících; semena mnohá, hranatá, černá, w dužnině co stříbro bílé, smradlawá. — W Indii wýchodní. ♃.

Kořen žwýkají jako pinang, aby nechraptěli, když na *svátky* celau noc zpíwati musejí. Ženy perau šaty se skořápkami tobolkowými, aby zwoňawěly. Kořen usušený zapáchá zázworem.

Křídlobitka. Globba.

Kalich na tré klaný. Koruna trubkowitá, kraje na tré klaného, stejného. Wěnec tlupenný, obak na tré klaný. Tyčinka s nitkau nejdelší po straně každé nesaucí protažek poloměsíčitý; prašník pauzder oddě-

ných. Vaječník 3pauzdrý; čnělka niťowitá, ochablá; blizna ztlustlá. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná.

K. marantowá. G. marantina *Lin. Smith. exot. bot.* 2. *t.* 103. Colebrookia bulbifera *Donn.* Kořen oddenku rownoważného, plaziwého, přiuzlatého, neostrého, nehořkého, wybání 4—5 lodyh oblých, co brko tlustých, sotwa na 2 pidi wysokých, na dél brázdama znamenaných, jednoduchých; listy střídawé, řapíkaté, 4″ dlauhé, 2″ široké, kopinaté, obak ztenčené, na rubu huňaté; řapíky dole rozšířené w pošwy na konci uťaté; klasy konečné, přímé, přísedawé, šiškowité, kratší listu; listen širokoeliptičný, delší kalichu pod každým květem; květy obdálné, w úžlabíčkách na klasu cibulky žlutawé. — W údolích podlé řek we křowištích Indie wýchodní, pořád kwětaucí, a na cibule zakládající. ♃.

Cibule sladké a kořenné jedí se swížíť; též se žwýkají s betelau.

K. hroznový. G. uviformis *Rumph* 6. *t.* 59. *f.* 2. *Lin.* Kořen twrdý, tlustý, hlízowitý, klaubnatý, úkosný, krátkomrcasý; lodyha 6—8′ wysoká, ano i wyšší, asi na prst tlustá, dole nahá, pýřitá, nahoře porostlá listím střídawým, řapíkatým, kopinatým, ostrým, na lici zeleným a lysým, na rubu huňatým, 15—16″ dlauhým, se žilau wezpod welmi wystáwající; květy bělawé, na hroznu rowném, krátkém, po straně z nahé částky lodyhy wyniklém; plody dohromady hroznu winnému podobné, bělawé, pak černawé. — Na Amboině po wlhkých místech. ♃.

Plody dle swědectwí Rumphowa jedí děti k uhašení žízně; w některých končinách přikrywají listím chaty, a mladistwé jedí co wařiwo; plody mají se za prospěšné w kolice, kořeny ale (zwařené) w běhawkách.

Amom. Amomum. Amome.

Kalich trubkowitý, 3zubý nebo na tré klaný. Koruna kraje 3dílného s uštem zadním širším. Wěnec 1-pyský, rozšířený. Tyčinka s nitkau plátkowitau, nad prašník bezostruhý prodlauženau w protažek obyčejně na dwé klaný a pod koncem laločkoma pobočníma opatřený. Čnělka niťowitá; blizna nálewkowitá. Tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná. Semena w míšku.

A. kořenný A. aromaticum *Roxb.* Kořen mnoholetý, oddenku plaziwého, klaubnatého, bezbambolého; lodyh několik příúkosných anebo wzstaupawých, 2—3′

wysokých, pošewnatých; listy podlauhlé, obak zakončité, lysé; stwoly 1—3‴ dlauhé, dilem pod zemí ukryté, hustě střechowitě pošewnaté, nesaucí klas kejowitokulowatý; listeny podlauhlé, podduté; listence dělají jakoby taulec okolo waječníka; kalich celý nebo 3zubý, hnědý; koruna bledě žlutá: trubky dlauhé, uštůw příkopinatých, tupých; wěnec lupenu u prostřed červeného; nitka sotwa 3ušetná; tobolka přídužnatá, swraskalá. — W Indii wýchodní. 4.

Od něho prý pochodí *kardamom dlauhý* lékární, t. j. tobolky $1\frac{1}{2}$″ dlauhé, 5‴ tlusté, klínowito3bočné, z hněda šeré, na dél žebernaté, se semenem wejcowitým, žlutým, příjemně kořennym, jež se potřebuje co koření a lék.

A. úzkolistý. A. angustifolium *Sonner. voy. t.* 137. A. madagascariense *Lam. t.* 2. *f.* 1. Lodyh několik jalowých, 8—12′ wysokých; listy střídawé, čárkowitokopinaté, přeauzké, na střewic dlauhé; stwoly překrátké, nahé, nesaucí klas chudokwětý, hustý, wejčitozakulatělý; listeny podlauhlé, ostré; kwěty červené, wonné; wěnec 1lupenný, žlutý, obwejčitý, celý; tobolka tlustá, asi 2″ dlauhá, špinawě hnědá. — W bahnech na Madagaskaru, Malwinách, w Indii wýchodní. 4.

Tobolky jeho w lékárnách slowau *kardamom wětší* (Cardamomum majus), jejichž semena wlastně se potřebují a po účinech předešlým se podobají.

A. kardamom. A. Cardamomum *Lin. Roxb. t.* 227. *Düsseld.* 9. *t.* 5. A. racemosum *Lam. t.* 2. *f.* 2. Cardamomum minus *Rumph* 5. *t.* 65. *f.* 1. Kořen plaziwý, jako zázworowý, menší ale, dřewnatý, bílý, mnohomrcasý; nať wyhlížejí jako rákos; lodyha 8—12′ zwýší, přímá: listy krátkořapíkaté, kopinaté, obak zakončité, 1′ dlauhé, 3″ široké, wonné; stwoly sotwa ze země čnějící, nesaucí klas wejcowitý, na píď dlauhý, řídký; listeny kopinaté, ostré; kwěty bílé, u wnitř z červena žluté; wěnec lupenu 3laločného; tobolky zwící malých wišní, špinawě bílé; semena hranatá, nahnědlá, přewonná, štiplawá. — W Indii podlé wrchůw na místech stinných, bahnitých.

Semena w celé Indii pro sebe nebo s pisangem se zwykají, aby měli příjemný dech; příliš jich užíwání ale krewnatým působí hlawy bolení. W našich lékárnách slowau *kardamom kulowatý* (Cardamomum rotundum); welmi dráždí a záhřiwají, posilují žaludek a ženau na pot.

A. rajské zrno. A. Granum Paradisi *Afzel. Blak. t.* 385. *Düsseld.* 11. *t.* 5. Lodyhy 3′ wysoké; listy dwojřadé, 1′ dlauhé, kopinaté, zakončité; stwol překrátký, nesaucí klas wejcowitý; listeny střechowité, barwené,

1květé; květy mnohé, veliké, bílé; věnec lupenu velikého, celého, kadeřavého; tobolky podluhowaté, 2—3″ dlauhé, u wnitř žluté; semena hnědá, zakulatělá. — Na Guinei, kdežto také jakož i w Asii horké se sází. 4.

Semena w lékárnách *rajská zrna* (Grana Paradisii) jmenowaná, majíce chuť pepřowitau, palčiwau, jinde w lékařství se užiwala; nyní jimi špatný ocet zostřují.

Kardamom. Eletaria. Elettarie.

Kalich, koruna, věnec, čnělka a tobolka jako předešlého pokolení; trubka korunowá ale prodlaužená a tenká; tyčinka nitky ploché, nerozdělené, nad prašník bezostružný neprodlaužené.

K. obecný. E. Cardamomum *White et Marton lin. trans.* 10. 2. *t.* 4. 5. Amomum repens *Sonner. voy.* 2. *t.* 136. Alpinia Cardamomum *Roxb. t.* 226. *Düsseld.* 6. *t.* 9. Elettari 1. *Rheed.* 11. *t.* 4. 5. Kořenu mnoholetého oddenek rownowážný, na palec tlustý, na wrubech kruhowitých silně mrcasatý, bílý, bezchutný, wypaušti 8—30 lodyh přímých, 6—12′ wysokých, na prst tlustých, oblých, pošewnatých; listy střídawé, kopinaté, 1—2′ dlauhé, zakončité, nad pošwau silně zaužené, na lící pýřité, na rubu hedwábnaté; jazýček pošwowý zaokrauhlý; stwol rownowážný, prodlaužený, wětewnatý, zprohýbaný, 1—2″ dlauhý, nese na konci nebo po straně hrozny řídké, listenaté; kalich 3zubý, autle, brázdowaný; koruna zelenawě bílá, uštův podlauhlých; věnec uštu obwejčitého, nepatrně 3laločného, příkadeřawého, žlutého, z nachowa fialowě čárkowaného, dole zaubkowaná růžkowitýma opatřeného; tobolka wejcowitá nebo elipsowitá, 3hraná, 4—6‴ dlauhá, wywýšeně žebernatá, kožowitá, ze žluta šedohnědá. — Na Malabaru, kdežto jakož i w celé Indii wýchodní se sází. Kwěte w září. 4.

Plod jeho jest *kardamom malý* (Cardamomum minus) wšech kardamomův naduwedených nejwáženější a wedlé kardamomu dlauhého u nás jestě užiwaný. Wlastně potřebují se semena hranatá, zápachu pronikawého, kořenného, chuti podobné, welmi ostré, které wlastnosti pochodí silicí obzwlášťní. Podáwá se proti slabému zažiwání, zasliznatění žaludka, nadýmání.

K. prostřední. E. media *Roxb. t.* 252. Listy čárkowitokopinaté, 2—3′ dlauhé, na rubu huňaté; stwoly nečnějící nesau klasy dílem w zemi wáznaucí řídké; květy weliké, červené, wonné; věnec lupenu wejčitokopinatého; tobolky stopkaté, wejčitopodluhowaté, homolowité, 9křídlé, 1½″ dlauhé, 1″ tlusté. — Na wršich

w Silhetu Indie východní. Květe w lipnu a zraje w září. 4.

Od toho přichází *kardamom prostřední* (Cardamomum medium), z lékáren nyní skoro wyhoštěný.

www.libtool.com.cn

Řád 210.

WSTAWAČOWITÉ. *ORCHIDEAE.*

Okwětí korunowité, po řídku do cela nebo dílem zelené a tudy kalichowité; trubka docela s waječníkem srostlá; kraj 6dílný, nestejný, často tlamatý: uštův 3 wněšných obyčejně podobných, někdy 2 anebo wšech více méně srostlých, uštův 3 wnitřních 2 stejné, třetí (pysk čili medník) welikostí a twarem ode wšech wněšných a wnitřních rozdílný. Tyčinky 3, srostlé, se čnělkau w slaupek na waječníku stojící: prostřední plodná, poboční zakrnělé nebo docela pometalé, pořídku 2 poboční plodné a prostřední neplodná. Prašníky 2pauzdré, řídko přehrádkau nedokonalau 1pauzdré anebo zmnožením přehrádek 4—8pauzdré. Pel slepený w brylky 2, 4 nebo 8, woskowité nebo zrnaté, které z prašníku wyhrnulé přilnau k blizně nebo nad ní žlazau lepkau. Waječnik 1pauzdrý, o 3 semenicech nástěnních, mnohowaječných. Čnělka 1, s tyčinkami spojená, někdy zkrácená, nepatrná; blizna poboční, plochá nebo prohlubená, hladká a lepká, pod prašníkem, pořídku nad ním umístěná. Tobolka wyschlá, řídko kecem naplněná, 3chlopná: chlopně obyčejně ode šwů tlustých, stálých, na konci spojených se oddělující a na prostředku nesaucí semena předrobná, bezbílečná. Kel stejnorodý, dužnatý.

Byliny, pořídku podkře. Kořen z mrcasů swazečných, často bambolatý, někdy plaziwý. Lodyha obyčejně jednoduchá, často zkrácená a bambol nebo cibuli celistwau přeštírající. Listy střídawé, pořídku skoro střídně obklížné, často kořenowé, směstnané, nejcelejší, rownoběžně žebernaté, pořídku sítkowanožilnaté, dole pošewnaté, někdy toliko pošwy po sobě zůstawující. Květy obojaké, neprawidelné, na konci stwolu listnatého neb obzwláštního, w hrozen, chocholík, řídko w latu rozpostawené, málokdy ojediněle, opatřené po listenu.

Sem náleží wíce 1000 rodův (we 300 pokolení rozdělených), po celé zemi rozlosowaných, od točen k rowníku přibýwajících, takže jich mezi obratníkoma nejwíce. W Ewropě jich jest asi 160 rodů, jichž některé sahají za točník severný a do wyšších končin alpských. Nejmnožší rostau na místech stinných anebo wlhkých, málo-

které na wýsluní suchém, a takowé obyčejně rostau w podnebí studeném anebo na welikých wýškách. W horkém podnebí bují w lesech hustých, wlhkých, hlawně na kmenech; jsau ale i u nás některé na kořání přížiwné.

Řád ten rázný jest obzwláštní ústrojností květu, který rozdílným prohnutím, sklimením a srostnutím swých částek wšech anebo některých, obzwláště přewelikau rozličností nedílníku a slaupku rodidlowého, jewí podiwu hodnau rozmanitost. Nejmnožší jsau pěkné, anobrž i krásné, ježto, obzwláště meziobratníkowé, i nezběhlému w oči padají. Užitek ale jejich newelký. Bamboly oplywají škrobem, sliwowinau a klowatinau. Některých kořeny, listy a d. bohaté jsau na silici, prwky hořké, ostré a j. a potřebují se w lékařstwí. Tobolky jiných kecem kořennym naplněné užiwají se co koření a lék.

Rozděluje se na čtwero podřadí:

1) *TOŘIČOWITÉ.* Prašník zcela přirostlý. Brylka pelowá laločkatá, zpružně spojená.

2) *KRUŠTÍKOWITÉ.* Prašník prostý. Brylka pelowá z množstwí laločkůw hranatých, zpružně spojených složená, nebo maukowitá, dole často přilepená na žlázku nahau.

3) *ÚTLÍKOWITÉ.* Prašník prostý. Pel woskowitý, nebo ze zrn pak w brylku woskowitau se sléwajících složený.

4) *STŘEWIČNÍKOWITÉ.* Tyčinky 2.

Podřadí 1.

TOŘIČOWITÉ. OPHRIDINEAE.

Wstawač. Orchis. Ragwurz.

Okwětí korunowité, dlamaté: uštůw dwau nebo pěti w lebku sklimených, uštu šestého wětšího, (pysku) odstálého nebo sehnutého, rozloženého, dole a do zadu w ostruhu prodlauženého a na slaupek rodidlowý až pod samý prašník přirostlého, w paupěti přímého a ušty wněšnými střechowitě přikrytého. Prašník nad bliznau docela přirostlý: pauzder rownoběžných, obdálných, širokým spojidlem opatřených, štěrbinau podélnau pukajících, dole obblížnějších, protažkem zobánku mezi ně wsunutým, a tutéž společným pytlíkem spojených. Brylka pelowá stopečkatá, drobnolaločnatá w sítce welmi zpružné, a každá dole se žlazau lepkau. Obak podlé prášníku tyčinka zakrnělá, žlazowitá. Waječník zkraucený. Tobolka wyschlá, podélnými štěrbinami pukající.

dlauhlý, mnohokwětý; listeny mázdrowité, 1žilé, mnohokrát kratší waječníka; uštův 5 okwětowých sklimených w lebku wejcowitau, tmawě nachowau, tmawěji tečkowanau nebo zelenawau, tečkami černonachowými zkropenau, dole srostlých; pysk bílý nebo swětle růžowý, tečkami nachowými, srstnatými potraušený, 3dílný: úkrojův pobočních čárkowitých, prostředního od dola zponenáhla se šířícího, obsrdčitého, obyčejně zubem wsunutým opatřeného, s laloky wejčitými, přiuřatými, wyblodanozejkowanými; ostruha dwakrát kratší waječníka. — Na chlumech wápenných Ewropy prostřední. Kwěte w květnu a červnu. 4.

**) Bamboly dlanitě rozdělené.

W. širolistý. O. latifolia *Lin. Schk. t.* 271. O. majalis *Reichenb.* 6. *t.* 564. Bamboly smačknuté, na dwé neb čtwero klané: uštův ostrých, dílem ukončených mrcasem 1—2″ dlauhým; lodyha 9—16″ wysoká, dutá, 4—6listá; listy odstálé, dolení wejčité nebo podlauhlé, tupé, hoření menší, kopinaté, zakončité; klas hustý, homolowitý, obyčejně prodlaužený; listeny welké, listowité, dolení a prostřední delší květu, wšecky 3žilé a žebernaté: uštův 5 okwětowých, menších, wejčitých, zakončité, jichž 3 wnější žilnaté, se 2 pobočnima podhnutých; pysk 3laločný, po obojí straně sehnutý: úkrojův pobočních širších, tupých, wyblodanozubatých, prostředního celého; ostruha homolowitowálcowitá, sehnutá, kratší waječníka. — Na lukách wlhaunkých, skoro po celé Ewropě. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Listy docela zelené nebo tmawě krwawě skwrnaté; welikost laloků pyskowých a jejich twar proměnné; kwěty buď zcela načlowé, buď bledě červené, ano i bílé.

W. úzkolistý. O. angustifolia *Wim. et Grab.* O. latifolia *Reichenb. ic.* 6. *t.* 769. O. incarnata *Lin.* Welmi podobá se předešlému. Bamboly dlanité; lodyha dutá, 4—6listá; listy přímé, s lodyhau rownoběžné, prodlauženě kopinaté, zaužené, na konci kápowitě stažené, nejhořejší přewyšující dolejšek klasowý, nejdolejší odstálý kratší; listeny dolení a prostřední delší květu, wšecky 2žilé a žebernaté; ušty okwětowé postranní wzhůru nadhnuté; pysk 3laločný; ostruha homolowitowálcowitá, sestupující kratší waječníka. — Na lukách wlhkých. Kwěte w červnu. 4.

W. blamatý. O. maculata *Lin. Hall. helv. t* 32. *Fl. dan. t.* 933. Podobá se w. širolistému; bamboly dlanité; lodyha hutná, nedutá, 10listá; listy hoření zmen-

šené, lístenowité, nejhořejší od klasu wzdálený, prostřední kopinaté, obak zaužené, nejdolejší podlauhlé; listeny zdélí květů 3žilé a žebernaté; ušty okwětowé poboční odstálé; pysk 3laločný; ostruha homolowitowálcowitá, sestupující, kratší waječníku. — Na lukách wlhkých w Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Bamboly nadpopsaných, našinských a mnohých cizích slowau *sálep* a potřebují se w lékařstwí pro weliké množstwí škrobu, slzowiny a klowatiny k obžiwowání, obměkčowání, zaobalowání a zkrocowání. Ze dwau bambolůw kořen skládajících toliko k tomu cíli se hodí mladší, nesaucí pupen příští lodyhy, jelikož druhy wypustiw lodyhu kwětaucí jest wyčerpán. Očištěné bamboly náleží na několik minut we wřelé wodě močiti, pak na niti nawléknauti a co možná čerstwě usušiti. Tím podstata jejich proměněná w hmotu twrdau, rohowitau nabývá barwy šedé nebo žlutawě bílé. Jindá přiwáželi sálep toliko z Lewantu a Persie, a dosawád ho mnoho odtamtud přichází; dlauho ale už tomu, co začali od ewropských rodů wstawačowých bamboly sbírati a připrawowati jejichž sálep od lewantského ničím se neliší.

Uzdenka. Gymnadenia. Nacktdrüse.

Pytlíček dole u pauzder prašníkowých žádný. Ostatní wšecko jako u wstawačůw.

U. pětiprstá. G. conopsea *R. Brown.* Orchis conopsea *Lin. Fl. dan. t.* 224. O. ornithis *Jacq. aust. t.* 138. Jměním podobá se wstawačům; kořenowé bamboly lalokaté, wybíhající w mrcas dlauhý; lodyha asi 1′ wysoká, přímá, dutá; listy prodlauženokopinaté, ostraunké; klas wálcowitý, prodlaužený; listeny blanowité, 3žilé, zdélí waječníka nebo delší; květy nachowé, pořídku bílé; ušty okwětowé wnešné nejodstálejší; pysk na tré klany: úkrojůw wejčitých, tupých; ostruha niťowitá, skoro dwakrát delší waječníka. — Na lukách obzwláště chlumních Ewropy prostřední a jižné. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Jest větší, s klasem hustším a kwětem málo wonícím, anebo menší, později kwětauci, s klasem řídším a silněji zapáchajícím. Bamboly z obau stran jako by dlaň na pět prstůw rozdělené, odkudž *pětiprstice* slowe bylina ta, latinsky *Palma Christi*, kteréž powěrčiwý lid kopaje poklady potřebowal; jindá ji potřebowali také w lékařstwí.

Muřatka. Loroglossum. Riemenzunge.

Pysk zkraucený, w paupěti swinutý. Ostatní jako u wstawačůw.

M. prkowá. L. hircinum *Rich.* Satyrium hircinum *Lin. Jacq. aust. t.* 367. Na pohled podobná některému wsta-

wačowi s listy širokými. Bamboly elipsowité, zwící malých wajec slepičích; lodyha 2′ wysoká, přímá; listy kopinaté; klas třebas 6″ dlauhý, wálcowitý; listeny čárkowitokopinaté, waječníka delší; uštův okwětowých 5 úkosně wejčitých, nejkratšeji zakončitých, bělawě zelených, na wnitřní straně nachowě a zeleně čárkowaných a skwrnatých, w lebku sklimených; pysk nejdelší, 3dílný: laloku prostředního nejdelšího, obdálně zkrauceného, na konci na dwé klaněho, pobočních mnohem kratších, čeřitokadeřawých; ostruha asi 1‴ dlauhá. — Na pastwinách chlumních, wápnatých Ewropy prostřední teplejší. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Bamboly silně smrdí a jindá w lékařství se potřebowaly. Kwěty páchnau silně kozlowinau čili prkem.

Wemenník. Platanthera. Breitkölbchen.

Okwětí tlamaté: uštův 3—5 w lebku sklimených. Pysk odstálý, wezpod a wzadu ostružnatý, nejcelejší. Prašník docela přirostlý: pauzder dole čnělkau wykrojenau obdálných; zobánek žádný. Brylky pelowé laločkaté; žlázy nahé, bez pytlíčku.

W. dwaulistý. P. bifolia *Rich. Reichenb. ic.* 9. *f.* 1143. P. brachyglossa *Reichenb.* 9. *f.* 1144. Orchis bifolia *Lin. Schk. t.* 271. Habenaria bifolia *R Brown.* Wstawač s kwětem bílým *Mat. Wel.* 311. Cepetec, wímenník, wemenník. Bamboly podluhowaté, wybíhající w mrcas dosti dlauhý; lodyha 1′—1½′ wysoká, nejdoleji obyčejně má listy 2, někdy také 3, eliptičné, na konci zaokrauhlené, dole zaužené w pošwu, 4″ dlauhé, 2″ široké, ostatní listy na hořejším dílu lodyhy kopinaté, listenowité, bezpošewné, sedawé; klas prodlaužený; listeny kopinaté, mnohožilé, o málo kratší waječníka; kwěty bílé; pysk čárkowitý, nerozdělený, 8‴ a někdy 4‴ dlauhý, ostruha asi puldruhakrát delší waječníka; prašníky pauzder rownoběžných. — W lesech stinných po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu.

Bamboly zapáchají prkem a jindá w lékařství se potřebowaly (radix Satyrii).

Temnohláwek. Nigritella. Schwärzling.

Okwětí odstálaunkootewřené, přízwonkowité, na znak obracené. Waječník nezkraucený. Ostatní jak u wstawačův.

T. úzkolistý. N. angustifolia *Rich.* Satyrium nigrum *Lin. Jacq. aust. t.* 368. Kořen z bambolův 2—4 kolní-

kowitých; lodyha přímá, ½′ wysoká, listnatá; lísty čárkowité; klas wejcowitý, pak skoro válcowitý; listeny čárkowité; kwěty černobrunátné, pořídku brunátné, huste; ušty okwěťowé, kopinaté, zakončité; pysk wejčitý, zakončitý; ostruha olwejčitá, třikráte kratší waječníka. — Na pastwinách hor wysokých, Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu až do srpna. 4.

Kwěty příjemně wanilkau woní a kořalku na fialowo barwí.

www.libtool.com.cn

Tořič. Ophrys. Knabenkraut.

Okwětí rozložené, patrně ze dwau saustředných řad složené. Pysk odstálý, bezostruhý, na slaupek rodidlowý až ku prašníku přirostlý. Prašník celý, přirostlý: pauzder rownoběžných, dole ale oddělených. Zobánek žádný. Brylky peťowé laločkaté, stopečkaté; žlázka každá w obzwláštním pytlíčku zawřená.

T. muchonosný. O. muscifera *Huds.* O. myodes *Swartz. Jacq. rar. t.* 184. *Sturm f.* 40. Ten rod jakož i ostatní wzezřením podobají se wstawačům, od nichž naduwedenými w ústrojnosti kwětu založenými znaky se liší. Kořen z bambolův podluhowatých; lodyha přímá, ½, wysoká, listnatá; listy kopinatočárkowité, 3″ dlauhé, ½″ široké; klas prodlaužený, řídký; listeny čárkowitokopinaté, waječníka delší; ušty okwěťowé wněšné wejčité, žilnaté, zelenawé, dwa wnitřní čárkowité, huňaté, swinuté a niťowité; pysk podlauhlý, aksamitnatý, tisawý, u prostřed se skwrnau z šera modrau, skoro čtwerečnau, dwakrát delší wněšného okwětí, na tré klany: lalokův pobočních kopinatých, prostředního dwakrát delšího, na konci hluboce 2laločného, bezpříwěskowého. — Na chlumech wápenných Ewropy jižné a prostřední teplejší. Kwěte w červnu.

Kwět na pohled podobá se tlusté mauše, takže pysk aksamitnatý naddutý představuje její tělo, a lupeny hoření 2 niťowité tykadla, hoření lupen wněšný hlawu a 2 pobočné křídélka.

T. pawaukonosný. O. aranifera *Huds. Reichenb.* 9. *f.* 1154—1156. O. fucifera *Curt. lond.* 6. *t.* 67. Podobá se předešlému; kwěty skoro dwakrát wětší nežli předešlého; lupeny okwěťowé 3 wněšné zelené, 3žilé, podlauhlé, 2 wnitřní kopinaté, o polowičku kratší; pysk zdéli uštův wněšných, podlauhlý, přiaksamitnatý, tmawě nachowotisawý, po kraji někdy žlutawý, u prostřed na dél znamenaný 2—4 praužkami dole napřič spojenými, lysými, zsinalými, naddutý, po krajích podchlípnutý, celý

nebo zubem tupým, malým obak u prostřed kraje opatřený, na konci tupý neb u prostřed přemělce vyříznutý, takže sotwa 4laločným nazýwati se může. — Na kopcích a chlumech wápenných s předešlým. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

www.libtool.com.cn

Kwěty jeho podobají se jakési pawanku, jehož tělo přeštírané pyskem naddutým.

T. pawaukowý. O. Arachnites *Rich.* O. fuciflora *Reichenb.* 9. *f.* 1162—1165 et 1168. Jměním předešlému podobný; listeny delší waječníka, kopinaté; ušty okwětowé 3 wněšné wejčité, tupé, 2 wnitřní hoření krátké, wejčité, aksamitnaté, pysk širokoobwejčitý, celý, naddutý, po kraji wyrownaný, učatonejtupější, aksamitnatý, černonachowý, skwrnau zelenau a třemi žlutawými kruhy znamenaný, na konci mělce wykrojený, s přiwěskem lysým, nadhnutým; slaupek rodidlowý krátce zobanitý. — Na kopcích wápenných w křowištích Ewropy jižné a prostřední teplejší. Kwěte w červnu. 4.

Kwěty wětší nežli předešlého též na pohled podobají se pawauku.

T. wčelonosný. O. apifera *Huds. Reichenb.* 9. *f.* 1159. Lodyha listnatá, 1′ zwýší; listy dolení eliptičné, ostré, dole zaužené w pošwu; listeny kopinaté, dwakrát delší waječníka; ušty okwětowé 3 wněšné wejčité, tupé, růžowé, zeleně žilnaté, wnitřní 2 krátké, srstnaté; pysk zaokrauhlenowejčitý, naddutý, nafauklý, aksamitnatý, z šeda žlutý, napříč světložlutě čárkowaný, kolem hnědý, 5laločný: laloků 2 zadních wejčitých, odstálých, dole hrbečkem srstnatým opatřených, 3 předních podlouhlých, wezpod sklimených, prostředního ukončeného přiwěskem lysým. — W křowištích na kopcích wápenných Ewropy jižné a prostřední teplejší. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Bambole wšech těch nadpsaných rodů a jiných tořičůw slaužíí k dělání sálepu, jenž od wstawačowého w ničem se neliší.

Helmatka. Chamaeorchis. Zwergorchis.

Okwětí helmaté; ostatní jako u tořičůw.

H. horní. C. alpina *Rich.* Ophrys alpina *Lin. Jacq. en. vind. t.* 9. *Fl. dan. t.* 452. Kořen ze dwau bambolůw; listy kořenowé často 4, niťowité, šídlowité, lpalečné; lodyha nahá, zdéli listůw nebo kratší; klas z 4—5 kwětůw zelenawě žlutých, drobných složený; listeny delší waječníka; pysk wejčitopodlauhlý, tupý, dole

obak zubem nepatrným opatřený. — Na pastwinách hor wysokých Ewropy prostřední. 4.

Bezostrožka. Acebas. Ohnsporn.

Pysk bezostruhý; ostatní jako u wstawačův.

B. woštitá. A. anthropophora *R. Brown.* Ophrys anthropophora *Lin. Fl. dan. t.* 103. Kořen ze 2 bambolův; lodyha 1½′ wysoká, listnatá; klas z 20—30 květů složený, 2—3″ dlauhý, tenký; pysk 3dílný: úkroje prostředního čárkowitě na dwé klaného, často se zaubkem wsunutým: laloky poboční a lalůčky čárkowitonitowité. — Na pahrbcích a pastwinách wlhkých, wápenných Ewropy prostřední. 4.

Kwěty jakžtakž mají twar nahého člowěka: okwětí i s wnitřníma lupenoma představuje hlawu, úkroje poboční pysku ramena a úkroj prostřední rozštípený nohy; hlawa zelenawá, nachowě obroubená, tělo sirkowé, ramena a nohy červené.

Hrbolůška. Herminium. Herminie.

Okwětí zwonkowité: úštův jakož i pysku zpřimených. Pysk dole pytlowitohrbatý, tupě kýlatý, bezostruhý. Ostatní jako u uzdenky.

H. obecná. H. Monorchis *R. Brown.* Ophrys Monorchis *Lin. Fl. dan. t.* 102. Kořen sestáwá z jednoho bambolu zakulatělého; lodyha asi na píď wysoká, dole 2—3listá, ostatně nahá nebo list malý nesaucí; listy kopinaté, ostré; klas tuhý, asi 2½″ dlauhý, mnohokwětý; kwěty drobné, zelenawě nážluté; listeny čárkowité, waječníka kratší; ušty okwěťowé wnitřní 3laloké: laloku prostředního prodlauženého; pysk hluboce na tré klaný: lalokův čárkowitých, pobočních skoro šípowitě odstáwajících, prostředního dwakrát delšího. — Na lukách a pastwinách až na hory se táhnaucí, w Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Sehnutka. Serapias. Stendelwurz.

Pysk bezostruhý, kolenowitě dolů sehnutý, 3laločný: laloku prostředního wětšího, dolů wisícího. Waječník nezkraucený. Ostatní jako u wstawačův.

S. krátkolistná. S. lingua *Lin. Bot. Cab. t.* 655. Orchis mont. italica *Moris.* 3. *s.* 12. *t.* 14. *f.* 21. Kořen ze dwau bambolův kulowatých, jichž jeden stopkatý; lodyha střewičná, až nahoru listnatá; listy čárkowitokopinaté; klas 1palcový, asi 8kwětý; listeny kopinaté,

K. bahní. C. palustris *Crantz. aust.* 6. *t.* 1. *f.* 3. Serapias longifolia *Lin. Fl. dan. t.* 267. Kořen plaziwý: lodyha wyšší; listy dlauze kopinaté; hrozen dlauhý, řídký; listeny asi co waječník dlauhé, kopinaté; kwěty jednostranné, odwislé; stopečky zdélí waječníku i s nim pýřité; ušty okwětowé wejčité, zakončité; pysk čepele zaokrauhlé, tupé, zdélí ostatních uštůw. — Na lukách bahnitých Ewropy prostředni. Kwěte w čerwnu a lipnu.

www.libpool.com.cn

Protáhlička. Listera. Listere.

Okwětí tlamaté: uštůw w lebku sklimených. Pysk bezostruhý, sehnutý. Slaupek rodidlowý wzadu ukončený protažkem wejčitým, nesaucím dole nebo na konci prašník. Prašník prostý, sedawý, stálý. Pel maukowitý. Zobánek i čepel celé. Waječník nezkraucený.

P. wejčitá. L. ovata *R. Brown.* Ophrys ovata *Lin.* Epipactis ovata *Allion. Schk. t.* 273. *Sturm f.* 29. Dwojlistek *Mat. Wel.* 435 (wýk. lewý). Kořen mrcasatý; lodyha asi 2′ wysoká, nahoře chlupatá, pod prostředkem nesaucí dwa listy střičné, sedawé, ze společné pošwy wyniklé, wejčité, 2″ dlauhé, ½″ široké, překrátce zakončité; hrozen jednoduchý, 5″ dlauhý, přímý; listeny wejčité, ostré, asi dwakrát kratší nežli stopečka, sotwa 3‴ dlauhé; kwěty zelenawé; waječník obwejcowitý, asi 1‴ dlauhý; ušty okwětowé wejčité, tupaunké; pysk čárkowitý, na dwé klany, delší ostatních uštůw. — W lesech Ewropy prostředni. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Kořen jeho jindá potřebowali na rány (herba bifolii).

P. srdčitá. L. cordata *R. Brown.* Ophrys cordata *Lin.* Epipactis cordata *Allion. Hall. helv. t.* 22. *f.* 4. Lodyha řídce nejodstáleji chlupatá, 3—6″ wysoká, nesaucí dwa listy střičné, sedawé, srdčité, asi ½″ dlauhé a tolikéž široké, nejkratšeji zakončité; hrozen asi ½ palečný, asi 6kwětý; listeny nejmenší; stopečky zdélí waječníka klínowitého; kwěty zelenawé; ušty okwětowé kopinaté, tupé; pysk na tré klany: lalokůw pobočních čárkowitých, zakončitých. — W lesech stinných na chlumech a podhořích. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

Hnízdowka. Neottia. Nestwurz.

Okwětí zwonkowité, přilhelmowité. Pysk bezostruhý, wztáhlý, dole poddutý, nezawřený. Prašník konečný, prostý, sedawý, na kraji zadním slaupku rodidlo-

wého připewněný, stálý. Pel maukowitý. Zobánek: čepelka jazykowitá, celá. Waječník nezkraucený.

H. ewropská. N. Nidus avis *Rich.* Ophrys Nidus avis *Lin. Fl. dan. t.* 181. Epipactis Nidus avis *Allion. Dict. sc. nat.* 2 *t.* 73. Kořen sestáwá z bambolů červowitých, wřetewnatých, asi co slepičí hrko tlustých, zmatených, jakoby hnízdo ptačí představujících; lodyha nejjednodušší, wztyčená, asi 1′ wysoká, opatřená pošwami bezlistými, jakož i pošwy bělawě nahnědlá; hrozen nejjednodušší, tuhý, mnoholetý; listeny čárkowité, dwakrát delší stopky; waječník kejowitý; okwětí špinawě nahnědlé, uštův podlauhlých, pysku dwakrát delšího, na dwé klaného, s lalokoma čárkowitýma, tupýma, odstálýma. — Přížiwný na kořenech stromowých w lesech stinných po Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Užíwali ji jindá proti hlistám.

Hranopelka. Goodyera. Goodyere.

Okwětí tlamaté. Pysk bezostruhý, zawřený, dole pytlatohrbatý, nahoře poddutý. Prašník prostý, wedlé zobánku připewněný, nožničnatý, stálý. Pel ze zrnek hranatých. Zobánek: čepelka na dwé kláná. Waječník zkraucený.

H. plaziwá. G. repens *R. Brown.* Satyrium repens *Lin. Jacq. aust. t.* 369. *Schk. t.* 272. Kořen oddenku plaziwého, wětewnatého, klaubatého, wypauštějícího dolů mrcasy plstnaté, wzhůru lodyhy asi na pěď wysoké, přímé, jednoduché, na hoření polowici chlupaté, nejdolejší listnaté, ostatně pošewnaté; listy wejčité, tupaunké, w řapík zaužené, žilnaté, a síťkowané; klas 2palečný, jednostranný ze kwětův nachýlených bělawých. — Na chlumech stinných a podhořích Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Krautěnka. Spiranthes. Drehähre.

Okwětí tlamaté. Pysk zawřený, bezostruhý, dole žlábkowitý, nahoře wkřiwený. Prašník prostý, wedlé zobánku připewněný, sedawý, stálý. Pel ze zrnek přípočtwerných, spojených. Zobánek: čepelka wejčitá, na konci na dwé kláná. Waječník nezkraucený.

K. letní. S. aestivalis *Rich. Reichenb.* 2. *f.* 337. Kořen složený z bambolů wřetenowitých, třebas 2″ dlauhých a co brko kachní tlustých; lodyha asi 1½′ wysoká,

listnatá; listy kopinatočárkowité; klas zakraucený a kwěty bílé, winutě rozpostawené; listeny kopinaté, zakončité, delší waječníku pýříčkowaného; pysk podlauhlowejčitý, na konci zaokrauhlený. — Na pastwinách a lukách wlhkých, bařinných Ewropy prostřední a jižné. 4.

Z. jesenní. S. autumnalis *Rich.* Ophrys spiralis *Lin. Sturm f.* 12. Epipactis *Hall. hel. t.* 38. Kořen z bambolů kolníkowitých, palečných; swazek z listůw wejčitých aneb wejčitopodlauhlých, w řapík zaužených, ostrých, asi 1″ dlauhých; stwol wedlé listůw z kořenu wynikly, asi střewíčný, přímý, tuhý, oděný pošwami obdálnými, bezlistými; klas zakraucený a kwěty winutě rozpostawené; listeny wejčité, zakončité, delší waječníka, jako on a osa pýřité; pysk obwejčitý wykrojený. — Na pastwinách wyšších wlhkých Ewropy prostřední. Kwěte w srpnu až do října. 4.

Kořen její potřebowali k posilňowání (radix triorchidis albae).

Podřadí 3.

UTLÍKOWITÉ. MALAXIDINEAE.

Korálice. Corallorhiza. Korallenwurz.

Okwětí tlamaté. Pysk dole s ušty okwětnými pobočními srostlý, a představující ostruhu krátkau, tamtéž přirostlau. Prašník prostý, konečný, padawý. Pel schaulený w brylky 4 celistwé, zakulatělé, pak woskowité.

K. přirostlá. C. innata *R. Brown.* C. Halleri *Rich.* Ophrys corallorhiza *Lin. Fl. dan. t.* 451. Carallorhiza *Hall. helv. t.* 44. Kořen oddenku bílého, neprawidelně wyštěrbeného laloky mnohými, zubowitými, tupými; lodyha sotwa 1/2′ wysoká, přímá, tuhá, oděná pošwami bezlistými; klas asi ze 6 kwětůw zelenawě bílých složený; listeny předrobné; stopečky mnohem kratší waječníka; okwětí uštůw ostrých, dolenich sehnutých, pysku podlauhlého, tupého, obak tupě jednozubého, na prostřed čepele dwojmozolého. — Na chlumech stinných Ewropy prostřední. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Dwéráżka. Sturmia. Sturmie.

Okwětí otewřené. Pysk přímý, zadní, bezostruhý. Slaupek rodidlowý proti konci obraubený. Zobá-

nek tupý. Prašník konečný, padavý. Pel woskowitý, představující dwa ráže čili kuličky ze dwau tílek složené.

D. bahní. S, Loeselii *Reichenb.* Ophrys Loeselii *Lin.* O. paludosa *Fl. dan. t.* 877. Kořen mrcasatý; lodyha dolejšku cibulowitě zwětšeného, šupinami šedými obklíčeného, asi $1/2''$ wysokého, ostatní díl (stwol) 3hraný, nejwýš 4″ wysoký, přímý, nejjednoduššíj; listy dwa, počínající pošwau z cibulowité nabobtěniny, kopinaté, sotwa $1\frac{1}{2}''$ dlauhé, tupé, mnohožilé a přeautle síťkowané; hrozen 3—8kwětý: listeny předrobné, wejčité, ostré; stopečky trochu delší waječníka; kwěty bílé; pysk wejčitý, tupý, wraubečkowaný, zdélí uštůw okwětowých. — Na rašelinách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Měkčilka. Malaxis. Weichkraut.

Okwětí nejrozloženější. Pysk bezostruhý, zadní. Prašník konečný, prostý, sedawý, stálý. Pel woskowitý, w brylky 4 podluhowaté schaulený. Waječník nezkraucený.

M. kopistitá. M. paludosa *Swartz.* Ophrys paludosa *Lin. Fl. dan. t.* 1234. Nabobtěnina cibulowitá zakulatělá; lodyha nejwýš 4palečná, přímá, 3hraná, dole mající 4—5 listůw kopisťnatých, nejtupějších, na konci šerpiwých, asi $1/2''$ dlauhých; hrozen 2palečný; kwěty zeleně žluté, na stopečkách 1‴ dlauhých; listeny kopinaté o polowičku kratší; pysk poddutý, zakončitý. — Na rašelinách Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

M. jednolistá. M. monophyllos *Swartz.* Ophrys monophyllos *Wulf. in Jacq. coll. 4. t. 13. f. 3.* Pseudoorchis monophyllos *Clus. l. t.* 269. Nabobtěnina cibulowitá zakulatělá, lodyha i s hroznem 2—6″ wysoká, trojhraná, přijednolistá; list wejčitý, objímawý, $1\frac{1}{2}''$ dlauhý, 1″ široký, ostrý; hrozen mnohokwětý, 1—2″ dlauhý; listeny kopinaté, 1‴ dlauhé, zdélí stopeček; kwěty zelenawé; pysk poddutý, zakončitý. — Na místech mechatých, wlhkých, podhorních Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu. ♃.

Stromobytec. Dendrobium. Baumwuchrer.

Okwětí z lupenůw 5 kopinatých, zwonkowitě otewřených. Pysk klaubem připewněný, na konci protažku

nehtowitého, z jehož stran wynikají lupeny přední, způsob ostruhy pytlowité představujíci.

S. růžencowitý. D. moniliforme *Swartz.* Epidendrum moniliforme *Lin.* Fu Ran *Kaempf. t.* 865. Kořen plaziwý wyhání několik stwolůw dole cibulowitých, jednoduchých, oblých, článkowanorůžencowitých, nahých. Listy čárkowitokopinaté, střewíčné, neprostředečně z kořena wyniklé; kwěty 3 i wíce, obdálné, přímé, střídawé, $1^1/_2$″ dlauhé, čerwenawě bílé, na klasu; pysk wejčitopodlauhlý, ostrý, celý; tobolka zelená, dužnatá. — Na Žapanu po skalách a stromech. ♃.

Rostlinu tu powěšují do sednic nade dwéře, kdežto mnoho let se zelená, ano i w prwním roce kwěte.

Postromice. Epidendrum. Baumwurzler.

Okwětí otewřené uštůw prostých. Pysk nehetnatý, nehet srostlý se slaupkem rodidlowým w trubku. Brylky pelowé krátkými stopečkami nepostředečně spojené se čnělkau.

P. líbezná. E. amabile *Lin.* Angraecum album majus *Rumph* 6. *t.* 43. Kořeny tlusté, dlauhé, lanowité, po stromech se pnaucí; listy širokokopinaté, bezžilé, 16″ dlauhé, 3—4″ široké, tlusté; stwol 2střewíčný, nahý, obkličený několika šupinami ostrými, nejkratšími; kwěty bělostné, zwící narcisowých, složené z 5 uštůw, jichž 2 poboční okrauhlé, ostatní wejčité: pysk 3dílný: ušta prostředního šípowitého a rozštipeného, nitma štětinowitýma na slaupek připewněného. — Po stromech Indie wýchodní. ♄.

Wětanice. Aëridès. Luftblume.

Okwětí lupenůw wněšných a dwau wnitřních úzkých, dlauhých, otewřených. Pysk krátký pytlowitý, nehtu po straně srostlého s ušty okwětowými. Brylky prašníkowé w zadu 2laločné, připewněné na protažek společný u prostřed blizny.

W. strupanowá. A. arachnites *Swartz.* Epidendrum flos aeris *Lin. Houtt. Pf.* 10 *t.* 70. *f.* 1. Kotong-gin *Kaempf. t.* 869. *f.* 1. Lodyha pnulá, oblá, přiwětewnatá, kořenatějící: listy kopinaté, bezžilé; kwětůw 7—13 welikých, jako strupan wyhlížejících, citronowě žlutých, skwrnami brunátnými překrasně peřestých; každý ušet 2″ dlauhý, asi 2‴ široký, tučný, tuhý, na konci širší a podhnutý, prostřední (pysk) delší, rowný, wyhlíží

jako roztažený strupaní ocas, a ostatní dwoje dwé pololunowitě ohnuté, jakoby nohy strupaní; proti ocasu jest nos (slaupek) krátký, co brko tlustý, brunátný, hlawu představující, a dole obkličený laločky třemi, nestejnými, malíčko srostlými, jichž hoření nese 2 kuličky (prašníky); ostruha nejkratší, tupá, rozklaná; květy tyto pížmem silně zapáchají, takže brzo jest sednice načichlá; wůně ta prý wychodí z konce pyskového, nebo, ukízneli se, wšecken zápach zmizí. — Na Žapanu po stromech; na Žáwě welmi bedliwě se sází pro auhlednost a wůni. ♄.

W. ulatá A. retusa *Swartz.* Epidendrum retusum *Swartz.* Ansgeli-maravara *Rheed.* 12. *t.* 1. Kořen z mrcasůw upewňujících se wlášením w kůře stromowé; lodyha toliko několik palcůw dlauhá, sliznatá, opatřená asi dwanácterem listůw mečowitých, dwojřadých, na konci uťatých, hrotnatých, střewičných; hrozny dlauhé (1') wálcowité, po 12 z úžlabiček wynikající; květy odwislé, na stopečkách pak sehnutých, welké, krásné, bílé, červeně a modře skwrnaté: ušty nestejné, tlusté, wejčité, ostré, pysk jazykowitý, bílý s ostruhau nejkratší. — Na Malabaru na chleboni, již hubí a dusí a tudyž slowe maravara t. hubistrom. Kwěte na začátku a konci počasí deštiwého t. w dubnu a říjnu, a květy trwají 2 měsíce. ♄.

Rostlina pro krásu a wůni kwětůw přeznamenitá; nicméně zemkowé sobě ji newáží, majíce ji za potworu proti přírodě zrostlau; hrozen uříznutý we wodě teprwa za měsíc zwadne. Kořen s medem dáwají proti dušnosti.

Tučnopysk. Vanda. Vande.

Okwětí lupenůw rozložených přístejných. Pysk přidužnatý, 3laločný, dole jednoduchý (beznehetný) se slaupcem rodidlowým bezkřídlým srostlý. Brylky pylowé 2laločné.

T. psaný. V. scripta *Spreng.* Angraecum scriptum *Rumph* 6. *t.* 42. Kořen nesčíslným množstwím mrcasůw bílých, tuhých upewněn w kůře úžlabiňka nejtlustších wětwí; lodyha dole dělá nabobtěninu cibulowitau, homolowitau, z níž wynikají listy 3—4, podlaublé, ostré, 1žilé, střewice delší, 3″ široké; stwoly 4—5, střewičné, bezlisté, tenké, nesaucí hrozen z kwětůw mnohých: ušty okwětowé podlauhlé, tupé, čeřité, žluté nebo žlutawě zelené, se skwrnami čerwenými a hnědými jako písmena hebrejská wyhlížejícími; ostruha nejkratší. — W

Indii východní na stromech přížiwná. Kwěte w listopadu. ♄.

Kwěty welmi dlauho trwají, anobrž hrozen utrhnutý a do sednice za sucha postawený po 8 dní netoliko se udržuje, anobrž i kwěty pořáde rozwíjí. Kwěty wůně nemají. Obyčejně rostau na mangiwalku, který proto málo owoce nosí, začež náhradu dáwá utěšeným wzezřením na krizopásku. Protož jej sázejí na mangiwalky podlé příbytkůw, kdežto ale nikdá tak pěkně nekwěte jako w lese. W zemi také ta rostlina roste, nekwěte ale, ledaby se pod ní zakopalo ztrauchniwělé dříwí. Ženštiny z královských rodin přisahají si ty kwěty říkajíce, že se nehodí pro lid nizkého stawu, poněwadž toliko na místech wysokých rostau.

Dužnina cibulowá potřebuje se proti wředům, hlistám, bedělkám a do laskawce.

T. kopistnatý. N. spatulata *Spreng.* Epidendrum spatulatum *Lin.* Pounampou maravara *Rheed.* 12. *t.* 3. Kořen z tlustých mrcasů složený wyhání lodyhu 2′ wysokau, listnatau; listy mnohé, směstnané, dužnaté, 2″ dlauhé, kopisťowité; kwěty na hroznech prodlaužených, pidťowých, welké, ryzí, wonné; ušty okwěťowé podlauhlé, tupé, rozložené; pysk kápowitý, na konci rozšířený, 2-laločný; ostruha nejkratší. — W Indii wýchodní na stromech přížiwná. Kwěte w dubnu a říjnu. Kwěty netrwají dlauho tak jako předešlé. ♄.

Zemkowé zwařené listí jedí. Mast udělanau z nich potřebují proti wyraženinám, prášek z nich proti auplawici, kwěty w nemocech pličních.

Členatka. Cymbidium. Kahnlippe.

Okwětí uštůw oddělených. Pysk dole poddutý, s dolejškem slaupku rodidlowého jednoduchého, bezkřídlého pomocí klaubu spojený. Prašník konečný.

Č. uzlatá. C. nodosum *Swartz.* Epidendrum nodosum *Lin. Jacq. am. pict. t.* 213. Bylina střewičná přížiwná; kořeny z mrcasů dlauhých, tlustých, oblých, popelawých, jednoduchých; list jedinký, čárkowitošidlowitý, u wnitř na dél opatřený brázdau břitkau, wně kylatý, tlustý, lysý, wíce méně 1½′ dlauhý, dole w pošwu rozšířeny; stwol jednoduchý, oblý, lysý, přímý, 3—4-kwětý, z úžlabíčka listowého wyniklý; kwěty sedawé, welké, ozdobné, we dne skoro bezwonné, w noci ale zapáchající nejlibezněji, ponažlutlé; ušty okwěťowé čárkowité, otewřenaunké; pysk čepelky wejčité, *ostré.* — Na stromech přížiwná w Indii západní.

Č. wejčitá. C. ovatum *Willd.* Epidendrum ovatum *Lin.* Angrecum album minus *Rumph* 6. *t.* 43. Anatali maravara *Rheed.* 12. *t.* 7. Kořen z welikého množstwí

vlášení, lodyh mnoho tenkých, jako tráwa kolínkowaných, černě a žlutě kraužkowaných, 3—4′ wysokých, listnatých; listy wejčité, žilnaté, objímawé, 2½″ dlauhé, 1″ široké; kwěty na latě bezlistenné ozdobné, bilé; pysk wejčitý, ostraunký, docela podobný lupenům okwětowým 2 wnitřním. — W Indii wýchodní přižiwná na stromech, na zemi w půdě písčité. Kwěte w červnu a trwá 5 měsicůw, za který čas ani jediný kwět nezwadne. ♄.

www.libtool.com.cn

Wytrhneli se a na místoli suché se powěsí, žene do kwětůw a plodůw dokonalých, takže rostlina nepotřebuje jiného nežli wewzduchu; sázeti se ale nedá. Mírně počišťuje a potřebuje se proti hryzení.

C. aloesolistá. C. aloifolium *Swartz.* Epidendrum aloifolium *Lin. Jacq. schoenb. t.* 383. Kansyram maravara *Rheed.* 12. *t.* 8. Lodyha dole cibulowitá wypauští listy kožowité, širokočárkowité, 2—3′ dlauhé, 2″ široké, na konci 2laločnowykrojené; stwolůw mnoho s kwěty mnohými, listenatými, w hrozen řídký ropostawenými, bílými, u wnitř červenými, u prostřed žlutými; ušty okwětowé přiodstálé, tupaunké; pysk 3laločný, tupý, čárkowaný. — W Indii wýchodní na stromech, obzwláště na kulčibách. Kwěte w dubnu a říjnu. ♄.

Prášek počišťuje horem a dolem, též se podáwá proti záwratí a odhrnutí.

C. obrowská. C. giganteum *Swartz.* Satyrium giganteum *Lin* Ode wšech rozeznáwá se wýškau stwolu šupinatého sáhowau, wzrostlého z nabobtěniny cibulowité, zakulatělé; listy kořenowé mečowité, přiohnuté, 2—3′ dlauhé, 2″ široké; stwoly nesau hrozny řídké ze kwětůw welikých obdálných, krásně pomarančowých; lupeny okwětowé přistejné, ostré; pysk podlauhlý, čeřitonásobený. — Na Předhoří dobronadějském. ♄.

Tlustobet. Sarcochilos. Fleischblume.

Okwětí uštůw stejných, odstálých, 2 wněšných s nehtem pyskowým wezpod srostlých. Pysk zadní s čepelkau dužnatau, střewowícowitau, pomocí nehtu se slaupkem rodidlowým srostlau.

T. ukausnutý. S. praemorsum *Spreng.* Epidendrum praemorsum *Roxb. t.* 43. Thalia maravara *Rheed.* 12. *t.* 4. Kořen mrcasatý, dužnatý, lodyha přímá, jednoduchá, nejlysejší, asi na píď wysoká, dole co prst tlustá; listy přiodlehlé, dwojřadé, lysé, čárkowité, žlabowité, na píď dlauhé, na konci jakoby wykausnuté, neprawidelně 2la-

ločné; kwěty na hroznech protilistých žluté, na přič čeřitě čárkowané, přewonné. — Na stromech Indie wýchodní. Kwěte w říjnu. ♄.

Rostlina dlauho trwá; uřízuuté kwěty dlauho drží se, nežli uwadnau. Kořen potřebují proti wyraženinám, též k hnání na pot; šťáwa z nati pění se jako mýdlo a počišťuje požita bywši.

Wětrobýl. Angraecum. Angurek.

Okwětí skoro na znak obrácené: uštůw hořeních lebkowitých. Pysk nerozdělený, pořídku laločnatý. Slaupek rodidlowý zkřiwený, prostý, bezkřídlý, nad prašník w konec tupý protažený. Brylky pelowé žlazau a stopečkami spojené.

W. libowonný. A. fragrans *Thuars.* Kořen mrcasatý; lodyha přímá; listy střídawé, řemenowité, 6″ dlauhé, 1½″ široké, na konci 2laločně zatlačené; ušty okwětowé, podhnuté; pysk kopisťowitý; ostruha tenká, prodlaužená, wisící. — Na stromech Ostrowůw maskarenských. ♃.

Nať usušená zapáchá příjemně a chutná hořkými mandlemi, tudyž na místo jich se potřebuje a též co thé proti nedubům hrudním; slowe *faham* nebo *thé burbonské*, a potřebuje se již we Francauzích.

W. žlabatý. A. carinatum. Limodorum carinatum *Willd.* Katou Kaida maravara *Rheed.* 12. *t.* 26. Kořen mrcasůw dlauhých, šťáwnatých; lodyha s nabobtěninau; listy čárkowitokopinaté, kýlaté, ostré, řapíkaté, 3′ dlauhé, 1″ široké, šťáwnaté; kwěty na hroznu prodlauženém mnohé, weliké, wonné, zelenawě hnědé, u wnitř bíle, zeleně a čerweně žíhané, pak žlutě a bíle skwrnaté; lupeny okwětowé wněšné kopisťowité, rozewřené; pysk přitrojlaločný, tupý: laloku prostředního rozšířeného, celého; ostruha hákowitá. — Na stromech a w zemi po Indii wýchodní.

Šťáwa hořká hojí zpáleniny a wypuzuje hlísty.

Wanila. Vanilla. Vanille.

Okwětí prawidelně rozložené, s waječníkem pomocí klaubůw spojené: ušty 3 wněšné, a 2 wnitřní poboční wně zelené, u wnitř barwené; pysk přirostlý na slaupek rodidlowý, bezostruhý, kápowitě podwinutý. Slaupek rodidlowý s prodlaužením čnělkau. Prašník konečný, wičkowitý, 2pauzdrý: brylky pelowé sedawé, zrnaté. Waječník nezkraucený. Tobolka prodlaužená (šešulinowitá), kecem naplněná.

W. prawá. V. aromatica *Swartz. Düsseld.* 18. *t.* 13. 14. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 76. Epidendrum Vanilla *Lin. Plenk t.* 646. Vanilla *Plum. t.* 188. Lodyha pnulá, kořenatějící i, až na wrchôlky wysokých stromů se šplihající; listy bezpošewné, sedawé, eliptičnopodlauhlé, obak zaužené, ostré, tlusté, kožowitodužnaté, žilnaté; hrozny úžlabičkowé, řídké, 5—10kwěté, osa zprohybaná; listeny krátké, listowité, wejčité, tupaunké, přípodhauté; kwěty opatřené waječníkem dlauhým, stopkowitým, 5—6″ w průměru široké: uštůw 5 wněšných zelenych, u wnitř bílých, podlauhlokopinatých, zakončitých, čeřitých, na konci často podchlípnutých; pysk skoro zdélí ostatních uštůw, dole trubkowitě swinutý, z předu wejčitý, ostrý, čeřitochobotnatý, co mléko bílý, u wnitř několika žihami žlutými červenými na dél znamenaný; tobolka přiwálcowitá, ponakřiwená, 8″—1′ dlauhá, hnědá, obyčejně toliko 2 chlopněma pukající, naplněná kecem měkkým, tmawě hnědým, welice woňawým, w němž semena co písek drobná zaobalená. — W lesech hustých, wlhkých Ameriky mezlobratníkowé diwoká a sázená. Kwěte w dubnu až do srpna. ♄.

Tobolky jsau *wanilka* čili *wanilie* wůbec známá a co koření nejpříjemnější a nejjemnější wážená. Málokdy potřebuje se w lékařství. Tobolky dřiw aupiného uzrání se seberau, we stínu usuší, do oleje namočí a do obchodu zašlau. Nepochybně že alespoň dílem pochodí od rozdílných rodů, odkud i rozdílnost druhůw wanilkowých wyswětliti se dá. Z tobolek přezralých kapá balsam wůně a chuti silných wanilkowých, který ale do Ewropy nepřichází. Prwky její jsau olej nepříjemný, pryskyřice, wytaženina, cukr s kyselinau benzoowau, klowatina a malíčko škrobu. Wůně pochodí nepochybně silicí, jíž chemikowé nemohli dosáwad dobyti.

W. širolistá. V. Pompona *Schiede.* Keř welikÿ pnulý; listy podlauhlé, někdy přeširoké, dole slabě srdčité; tobolky 2brázdé. — W Mexiku.

Tobolky též sobě přisobujíc wůni přelíbeznau, zůstáwají ale wždycky měkké a lepkawé a tudyž k zasílání méně způsobné; nicméně do Ewropy přicházejí a slowau *wanillon* čili *vanille pompona.*

Podřadí 4.

STŘEWÍČNIKOWITÉ. CYPRIPEDIÉAE.

Střewíčník. Cypripedium. Frauenschuh.

Okwětí korunowité, rozložené. Pysk přewelikÿ, břichatý, nafauklý. Slaupek rodidlowý přehnutý s krátkau čnělkau, z jehož hořejška ční tyčinky prostá

částka na tré klaná, jejíž ušty pobočni nesau po prašníku 2pauzdrém, prostřední větší plátkowitý bez prašníku. Pyl kecowitozrnatý. Blizna prostá nad prašníkoma čnějící, před neplodnau tyčinkau postawená. Waječník nezkraucený.

S. západní. C. Calceolus *Lin. Fl. dan. t.* 999. Kořen oddenku rownoważného, plaziwého, uzlatého, wypaustějícího dolů mrcasy mnohé, jednoduché, dužnaté, a wzhůru lodyhy přímé, 1—1½′ wysoké, jednoduché, pýřité, obyčejně 4listé, dole pošwami 3—4 wyschlými, hnědými opatřené; listy sedawé, eliptičné, ostré, dole zaužené, a skoro pošewnatě obhnuté, mnohožilé a antložebré, po žilách obzwláště wezpod a po kraji přiřeřabatém brwitopýřité; kwěty ojedinělé nebo podwojné, konečné, stopečnaté, nachýlené, a každý listenem welikým listowitým podepřené; ušty okwětowé křižmo postawené, hnědonachowé, přičeřité, zakončité, žilnaté, 1½″ dlauhé, prostředni wněšný nadhnutý, wejčitokopinatý, 2 pobočni srostlé w ušet podobný sehnutý, na konci obyčejně na dwé klany, ušty pobočni wnitřni rownoważně odstálé, kopinatočárkowité, dole huňaté; pysk obwejčitobřichatý, přísmačknutý, kratší ostatních uštůw, swětle žlutý, žebernatožilnatý, řadowě nachowě tečkowaný, u wnitř čarami a skwrnami chlupatými znamenaný, dole otewřený a objewující slaupek rodidlowý; spojidla prašníkowá krátkořohá, nitka prostřední neplodná krátkostopečná, obwejčitá, ostraunká, po krajích ochlipená, delší nežli blizna, od ní přikrytá, oblá, 3hraná, tupá, zpředu prohlubená; waječník kejowitý, nakřiwený, 6žilý, pýřitý. — Na chlumech obzwláště wápenných po celé Ewropě až do Nordlandu w Norwegách. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Rostlina obzwláštní ústrojnosti kwětu přeličná a přeznamenitá bylaby ozdobau zahrad našich, kdyby chowání její nebylo tak nesnadno.

S. pýřitý. C. pubescens *Willd. h. ber.* 1. *t.* 13. — *Moris.* 3. *s.* 12. *t.* 15. Kořen, lodyha a listy jako předešlého, listy eliptičné pýřitohuňataunké; ušty okwětowé zelené, čerweně tečkowané, kopinaté, ostré, delší pysku žlutého; slaupek rodidlowý s lalokem prostředním trojúhlopodlauhlým, tupým. Kwěte w kwětnu a čerwnu. ♃.

Kořen jeho nejlepším surogatem našinského kořena kozlíkowého čili odolenowého, protože má stejné aučinky.

S. bělostný. C. candidum *Mühlb.* Podobá se prwnímu; listy lodyhowé podlauhlokopinaté, brwité; kwěty o

polowic menší a docela bílé: uštův delších pysku, nestejných, zakončitých, s dolenimi čárkowitými; slaupek rodidlowý laloku prostředního, kopinatého, tupaunkého. — W Americe sewerné. 4.

S. okázalý. C. spectabile *Swartz.* C. canadense *Michx. Moris.* 3. *s.* 12. *t.* 11. *f.* 17. Též předešlým podobný; lodyha listnatá; listy široce vaječné, pýřitohuňaté; kwěty weliké: uštův tupých, kopinatowaječných, kratších pysku přewelikého, nachowého, napřed rozklaného; slaupek rodidlowý laloku prostředního srdčitoeliptického, tupého. — W Americe sewerné.

S. nízký. C. humile *Swartz.* C. acaule *Ait. Pluk. mant. t.* 418. *f.* 1. Ode wšech naduwedených liší se, že listy wšecky jsau kořenowé, podwojné, podlaublé, tupaunké, pýřité; stwol nápýřitý, opatřený listenem úzkým, kopinatým, ostrým, 1—6kwětý; ušty okwětowé kopinaté, ostré, kratší pysku pěkně nachowého, wytaženého, napřed rozštipeného; slaupek rodidlowý laloku prostředního rautowitého, zakončitého. — W Americe sewerné. 4.

Kořen toho trojího rodu užíwá se we wlasti jako u nás kozlík, a tedy jako kořen střewíčníka pýřitého.

Řád 211.

ANANASOWITÉ *BROMELIACEAE.*

Okwětí trubky prosté nebo dopola nebo docela s waječníkem srostlé; kraje 6dílného, s ušty 3 wněšnými kalichowitými, w paupěti přímými, chlopnitými, přeřídko střechowitými, se 3 wnitřními plátkowitými, w paupěti dohromady zkraucenými nebo přeřídko chlopnitými, dole často šupinau nebo přiwěskem hřebenowitým opatřenými. Tyčinek 6, pod waječníkem, okolo něho nebo nad ním wyniklých; nitky prosté nebo dohromady a s ušty 3 wnitřními wíce méně srostlé; prašníky u wnitř pukající; pel prachowitý. Waječník 3pauzdrý, obyčejně mnohowaječný; waječka přímá nebo wisící, wždycky protistojná. Čnělka 1; blizny 3, jednoduché, řídko na dwé klané. Plod 3pauzdrý, tobolka zbobulelá, nepukající nebo wyschlá, 3chlopná; pauzdra obyčejně mnohosemenná. Semena bílku weliného, maučnatého. Kel malý, w dolením konci bílku zawřený, rowný nebo křiwý; konec kořínkowý ztlustlý, pupu se dotýkající.

Byliny nebo podkře, kluče čili oddenku mnoholetého. Listy často kořenowé, jednoduché, celé, obyčejně kolcatozubaté, dole po-

šewnaté, tuhé. Květy obojaké, obyčejně pravidelné, na klasech, hroznech anebo latách rozpořádané a listeny mázdrowitými podepřené.

W tom řádu stojí asi 200 rodůw (w 18—19 pokoleních), jedne w Americe horké a to největším dílem mezi obratníkoma rostaucích. Mnohé jich příživné na stromech a rozeznáwají se obzwláštním jměním a krásau květůw a plodůw.

www.libtool.com.cn

ANANAS. ANANASSA. ANANAS.

Okwětí trubky s celým waječníkem srostlé; kraje 6dílného, s ušty wšemi w paupěti přímými, 3 wnějšími kratšími, kalichowitými, 3 wnitřními plátkowitými, jazykowitými, dole opatřenými šupinama trubkowitýma. Tyčinek 6, nadplodních. Čnělka 1, niťowitá; blizny 3, přímé, třepenité. Malwice dohromady a s listeny srostlé.

A. prawý. A. sativa *Lindl.* Bromelia Ananas *Lin. Jacq. rar. t.* 60. *Plenk t.* 249. Ananas aculeatus *Trew Ehr. t.* 2. Ananassa *Rumph* 5. *t.* 18. Kapa Tsiakka *Rheed.* 11. *t.* 1. 2. Kořen z mrcasůw dlauhých, tlustých, oblých; lodyha přímá, 1′ wysoká, tlustá; listy kořenowé w trs nahromaděné, přímé, přípodhnuté, čárkowitošídlowité, hluboce žlabowité, tuhé, na konci pichlawé, po krajích kolcatě zubaté, 1½—3′ dlauhé, siwé; listy lodyhowé mnohem kratší; květy fialowé, shlaučené w hustý klas ukončený chocholem z listůw hustých, a dolejškem jakoby ponořené do osy dužnaté; malwice ryzí nebo červenawé, směstnané w plod šiškowitý a obyčejně bezpauzdré a bezsemenné, pořádku 2—3pauzdré, a obsahující semena mnohá, podlauhlá. — W Americe jižné, nyní we wšech končinách meziobratníkowých se sází, (w Ewropě w hřijnech). Kwěte w květnu, zrá w lipnu až do září. ♃.

Dlauhočasým sázením nyní známe mnoho odrodkůw, rozdílných twarem, welikostí, barwau a chutí owoce, též i barwau a zuby listůw.

Ananas náleží k owoci meziobratníkowému nejlepšímu, nejlíbeznějšímu, nejwonnějšímu, jemuž našinský, násilím wychowaný, nemůže se wyrownati. Ewropané nejdříwe jej w Brasilii poznali, kdežto podnes nejwětší a nejlepší roste. Plod zralý nechají dotud na rostlině, až silně woní, načež jej utrhnau a doma nějaký čas nechají wiseti. Pak jej rozkrájejí na křížalky, posypají solí, položí na okamžení do wody. Někteří jej jedí s winem španielským a cukrem. Ananas roste w jakékoli půdě, ani slunce ani déšť mu neškodí, ani netrpí hmyzem. Welmi mnoho wydáwá odnožů, takže záhon brzo jím jest porostlý, a nyní nepotřebuje nižádného ošetřowání. Též dělají z něho wíno ananasowé (*chicha*), jenž dle slow Ligonowých byl dozajista nektarem bohůw, jelikož nad ně nic není lepšího. Šťáwa wytlačená už za 3—4 dní může se píti; netrwá ale dlauho.

Nezralých plodůw šťáwa žene na moč a wypuzuje hlísty. Z listí dobywají způsob konopí na prowazy, lána, sítě, tkaniny.

Karatas. Bromelia. Bromelie.

Okwětí 6dílné, dwojřadé: wněřadé kalichowité, 3dílné, kratší nitrořadého, nitrořadé 3dílné: uštůw swinutých, na konci nahých, a tu nesaucich tyčinky. Čnělka tlustá, překrátká. Malwice oddělené, 3pauzdré, mnohosemenné.

Jménům podobají se rodowé toho pokolení předešlým, liší se ale kromě nadnwedených znakůw ještě kwítím často stopkatým, hroznějm anebo latěnýjm, na konci chocholu nemajícím.

K. obecný. B. Caratas *Lin. Jacq. am. pict. t.* 260. *f.* 24. *Jacq. h. vind. t.* 31. 32. Caraguata acanga. Bylina bezpuchowá, ozdobná; listy mnohé, kořenowé, šídlowitočárkowité, hrotité, brwitokolcaté, přímé, méně tuhé nežli ananasowé, na konci obyčejně podhnuté, wýškau člowěka přesahující, z jejichž úžlabíčka po odkwětení wyrážejí odnože položené, šídlowitoniťowité, kořenatějící, rostlinu rozmnožující; kwěty sedawé, nahlaučené, bezwonné, skoro 3palečné; waječník a wněšné okwětí wlnau rezawau porostlé; okwětí wnitřní růžowé; malwice wejcowité, 3palečné, přemnohé, (200—300) pospolu sedící u prostřed mezi listím, plewami obklíčené a skládající hromadu polokulowatau; pod slupkau kožowitau mají dužninu bělawau, šťáwnatau, sladkau a kyselau, w níž hnizdí přemnoho semen lysých, zakulatělých, hnědých. — W Indii západní a Americe jižné na chlumech, obyčejně pod stromem nějakým. 4.

Owoce dozralé a olaupané není nepříjemné, jelikož ostrota se utajuje sladkostí medowau. Nezralé dělá, že zuby wywstáwají a ústa se zprzwzují. Přílišné požíwání i sebe zralejšího působí bolení jazyka. Šťáwu jeho dáwají také do punče. Z listí dobýwají wlákna na sprosté tkaniny. Listy ku praní bělizny lepší mýdla. Nejdříwe odškrabau se kolce, list pak mezi kamenoma se rozmačká, jímž pak plátno se natře we wodě; tím udělá se pěna hustá, bílá, ježto wyprawuje mastné skwrny a plátno ani nečerwení ani nežere.

K. plotní. C. Pinguin *Lin. Trew Ehr. t.* 51. *Dict. sc. nat. ail.* 2. *t.* 49. Pinguin *Dill. elt. t.* 240. *f.* 311. Rostlina ladná; listy nejtužší, brwitokolcaté, hrotité a welmi pichlawé, 6—7′ dlauhé; když se rozkládají a u prostřed čerwenají, wychází z jejich prostředku stwol s hroznem homolowitým, 2—3′ dlauhým, ozdobným, plstí bílau oděný; kwěty mnohé, asi 2palečné, jejichž waječník a wněšné okwětí mají barwu stwolowau, okwětí wnitřní ale krásně růžowé; plody zažlutlé, palečné nebo trochu wětší, chuti nakyslé, škrabawé, aniž přijemné; semena nemnohá, nahnědlá, někdy žádná. — W Indii západní. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Nic ladnějšího nad kwětauci tu rostlinu, a to pro utěšené wzezření a barwy rozmanité a příjemné na rozdílných částkách. Po odkwětení z kořene wynikají odnože půl palce tlusté, rownowážné, pak úhlem přímým wzstupující, zdola kořeny a zhora listy wyhánějící. Jamaičané dělají z té rostliny ploty, jež ani člowěk, ani howado, ani kůň přelézti a proniknauti nemůže. Z listí dělaji způsob konopí na prowazy a sprosté tkaniny.

www.knihobot.com.cz

AGAWE. AGAVE. AGAVE.

Okwětí trubky docela s waječníkem srostlé; kraje korunowitého, nálewkowitého s ušty přístejnými. Tyčinek 6, w trubce okwětowé wyniklých. Čnělka 1, nitowitá; blizna hlawowitá, 3bočná. Tobolka 3pauzdrá, skrze chlopně pukající, 3chlopná, mnohosemenná.

A. obecná. A. americana *Lin. Tratt. arch. t.* 243. *Düsseld.* 5. *t.* 18. Aloe bodlawé *Mat. Wel.* 232. Kořen oddenku krátkého, přetlustého, obrostlého zbytkem listůw a mrcasy přemnohými; listy kořenowé nahlaučené, kopinaté, hladké, tuhé, tlusté, kolcatozubaté, hrotité, siwé, dužnaté a šťáwnaté, 6—7′ dlauhé, 4″ široké, wněšné podhnuté, prostřední odstálé, wnitřní přímé, zmládí w homoli přeostrau ztuha swinuté a od krajůw zubatých dlauho ještě zachowáwající patrné wtisky; z prostřed mezi listím wyniká stwol wztyčený, tuhý, 24—36′ wysoký, obly, dole někdy 1′ tlustý, porostlý šupinami střídawými, příkopinatými, poloobjímawými, přitlačenými, na konci rozdělený na latu wellikánskau, homolowitau, třebas 4000 kwětůw nesaucí; kwěty stopkaté, podepřené listeny kopinatými, na konci wětwí latowých wzstaupawých, u weliké chomáče nabromaděné, přímé, zelenawě žluté, silně wonící; okwětí 2″ delší: trubka nepatrně 6bočná, ušty podlauhlé, tupé, podduté; tyčinky mnohem delší kraje okwětowého, prašníkůw čárkowitých, zkřiwených, skoro 1″ dlauhých, bledě žlutých, wáhatých; čnělka zdělí tyčinek nebo delší, tupě 3hraná s bliznau hlawowitau, 3lalokau: tobolka čihowitá, tupě 3hraná, 3brazdá. — W Americe jižné, též přesazená do horkých krajin wšech země dílůw, a od r. 1551 také do jižné Ewropy zawedená, kdežto zdiwočela. Kwěte w srpnu až do října. 4.

We wlasti kwěte již po osmi rocích; u nás we skleníku tepruwa u welikém stáří k tomu se má a tudyž dostalo jméno *stoleté aloe.* Po každém kwětení hyne stará rostlina, z kořene wyhnawší odnože mnohé. We dně kwětu wyměšuje se přemnoho medu, který padá jako krůpěje dešťowé, když stwolem se zatřese. Jest odrodek listí bíle a žlutě přestého. W Ewropě jižné dělají z ní ploty neproniknutelné.

A. mexická. A. mexicana *Lam.* Podobá se předešlé; listy též kořenowé, 3—4′ dlauhé, 5″ široké, siwé, kopinaté, přímě odstálé, méně ale tlusté a kolce krajní bělawé, hoření nahnědlé, menší, wzdálenější, zubowité; stwol 15′ wysoký podporuje na konci latu řidší nežli u předešlé, nicméně sestáwá z welikého množstwí květůw žlutawě nebo bělawě zelených a líbezně zapáchajících. — W Mexiku. ♃.

Mexičané nazýwají tu a jiné podobné toho pokolení rody *maguey*, a sázejí je pro welikau užitečnost. Kořeny dáwají způsob konopí na prowazy, stwol poskytuje dříwí, kolce potřebují se na místo hřebůw a hrotůw; listím kryjí katrče. Též je rozkládají na rosu a dobýwají konopí na prowazy, tkaniny. Největší užitek ale pochodí ze šťáwy sladké, prozračné, ježto se prýští, když listy waitřní, nežli stwol začal hnáti, z trsu se wytrhly. Jáma tak mezi listím udělaná naplňuje se tau šťáwau, která se denně čerpá a opět nashromáždí, a to trwá 2—3 měsíce pořád. Denně ji natekau asi 3 libry a jedna rostlina může za ten čas poskytnauti 150 láhwí. Nať pak zhyne; kořen ale wyžene mnoho odnoží. Tu šťáwu ale prý teprwa w 15tém roku swého stáří roní, protože ji připrawila na wyhnání obrownského stwolu. Šťáwa pro cukr a prwky dusičnaté snadno kysá a dáwá kapaninu *pulk* nazwanau, oblíbený nápoj Mexičanůw, který sice sílí a sytí, chutí jablčáku se podobá, nepříjemně ale zapáchá smradlawým masem. Dužninu listowau, zasladlau a náwinnau jedí swiží a přistrojenau. Též z listí dobýwají konopí *pita* nazwané, náramně prawné a pěkné, na přízi a tkaniny. Kořen a šťáwu listowau též w lékařstwí potřebují.

A. živorodná. A. vivipara *Lin.* Aloe americana *Comm. pracl. t.* 15. *Rumph* 5. *t.* 94. Jmění předešlého. Listy kopinaté, kolcatozubaté, 6′ dlauhé, 4″ široké, zelené, tuhé, takže na nich chlapec může státi; stwol 10′ wysoký, wětewnatý; květy 3″ dlauhé, 1″ široké, zelenawě žluté. — W Mexiku a Brasilii. ♃.

Jindá listy wařili a dobýwali způsob konopí na prowazy, sítě, tkaniny. Nyní dělají ze dřewě traud dlauhý dautnající; chtějíli sedláci w nepřítomnosti ohně zachowati, přiloží toliko kausek toho dřewě. Šaustášli stwol suchý, haubowitý kusem dřewa twrdého, brzo zejme se jako sirka. W tom zakládá se znamenitý způsob dělání ohně w amerických lesech. Myjeli se kořen ulomený anebo listy w potoku, šťáwau z nich wypryšťělau ryby zpitomějí, takže rukama se dají chytati. Šťáwa kořenowá slauží ku hnání na pot, obzwlášťě w nemocech nakažliwých.

A. smradlawá. A. foetida *Lin. Jacq. rar. t.* 339. *Decand. gr. t.* 126. Kořen zlaustí ramena wyhání krátký peň nesaucí listy kopinaté, nejodstálejší, tuhé, nejcelejší, 6′ dlauhé, ½′ široké, smradlawé; stwol 32′ wysoký, co rameno tlustý, wětewnatý; lata asi z 40 wětwí 5′ dlauhých, na množstwí smítků welikě rozdělených a nesaucích mnoho tisíc květůw zelenawě bílých; kraj okwě-

Řád 212.

ZOWNICOWITÉ. *AMARYLLIDEAE.*

Okwětí korunowité: trubka s waječníkem srostlá; kraj 6dílný: uštův we dvě řady střídawé rozpostawených, stejných anebo nestejných. Tyčinek 6, před ušty okwětowé postawených, prostých nebo u wěnec srostlých; prašníky přímé nebo wáhaté, u wnitř štěrbinama podélnýma pukajících anebo na konci děrama. Waječník 3pauzdrý, řídko 1pauzdrý, mnohowaječný. Čnělka 1, s bliznau jednoduchau nebo 3laločnau. Plod: tobolka 3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná, řídko 1—2pauzdrá, chudo- nebo 1semenná, ještě řídčeji malwice. Semena bílku dužnatého. Kel osowý, rownaunký; kořínek proti pupu čelící.

Byliny, obyčejně cibulaté a stwolaté, pořídku kořena mrcasatého a lodyhaté. Listy obyčejně kořenowé, jednoduché, čárkowité, nejcelejší, pošewně objímawé, žilnaté. Kwěty obojaké, prawidelné nebo neprawidelné, konečné, ojediněle nebo okolíčené, obyčejně okázalé, tauněčnaté.

Sem náleží asi 120 rodů (w 30—41 pokoleních). Největší díl jich roste w pruzích horkých a teplejších pásma mírného; wýchodní polokaule má jich nejwíce (skoro $^2/_3$ wšech). Málo jich jde dále k severu. Cibule nejmnožších mají kromě klowatiny a škrobu ještě prwek ostrý, hořký, klejopryskyřičný, jímž působí dáwení a mnohé jsau i jedowaté.

Rozděluje se na čtwero podřadi.

1) *KŘINOWITÉ.* Cibulaté, stwolaté. Ústa okwětowá bezwěnečná.

2) *NARČISOWITÉ.* Cibulaté, stwolaté. Ústa okwětowá wěnečnatá.

3) *BABBELKOWITÉ.* Lodyhaté, cibulaté nebo mrcasatokořenné.

Podřadí 1.

KŘINOWITÉ. AMARYLLEAE.

Sněhowka. Galanthus. Schneeglöckchen.

Okwětí: trubka dokonce s waječníkem srostlá; kraj 6dílný: uštův 3 wněšných odstálých, 3 wnitřních přímých, kratších, wyříznutých. Tyčinek 6: nitky krátké, šídlowité; prašníky wlasowitě zakončené, na konci

štěrbinama pukající. Čnělka niťowitá, bliznau ostrau ukončená.

S. lepá. G. nivalis *Lin. Jacq. aust. t.* 330. *Schk. t.* 89. Narcissus 7. *Mat. Wel.* 455. *D.* Cibule sukničitá, wejcowitá, bílá; listy 2 kořenowé, přímoodstálé, čárkowité, tupaunké, siwé, na konci skwrnau bílau znamenané, na líci žlabowité, na rubu ostře kýlaté, dole pošwami obklíčené; stwol ojedinělý, 3—6″ wysoký, přídwojsečně smačknutý, siwý. 1kwětý; stopka niťowitá, zdélí nebo delší taulce bělawého, kýloma bělawýma protaženého; kwět nicí; okwětí uštů 3 wněšných klínowitě podlauhlých, tupých, poddutých, bělostných, 3 wnitřních o polowici kratších, w trubku koflikowitau sklimených, široce klínowitých, hluboce wykrojených lalokoma okrauhlenýma, bílých, wně pod wýkrojkem majících skwrnu žlutozelenau, u wnitř ale tamtéž čárek dělných takowýchtéž; tyčinky o polowičku kratší uštův wnitřních; prašníky pomarančowé; waječník uťatowejcowitý, nepatrně 3bočný, trávowě zelený, lesklý. — W hájích a na lukách wlhkých Evropy jižnéj, řídčeji w prostřední. Kwěte w únoru a březnu hned jak sníh sejde. 4.

Cibule wně hnědá, chuti prudké, nepotřebuje se. W zahradách obyčejná pro časné kwětení a sitnost.

Lužaně. Sternbergia. Sternbergie.

Taulec jednokwětý. Okwětí: trubka s waječníkem srostlá; kraj nálewkowitý, prawidelně 6dílný ušty stejnými. Tyčinek 6, jichž 3 delší a 3 kratší dole z uštův wyniklé; prašníky přilehající. Čnělka niťowitá, s bliznau 3laločnau. Tobolka odužnatělá o 3—5 semenech.

L. žlutá. S. lutea *Ker.* Amaryllis lutea *Lin. Herit. sert. t.* 9. *Red. lil. t.* 148. Cibule nákulowatowejcowitá, wně černawá, 1/2—3/4″ dlauhá, dlauhomrcasatá; listy 3—6 i wíce přes jeseň a zimu stálé, čárkowité, tupě kýlaté, žlabowité, tupé, tmawě zelené, lesklé, 1/2—1′ dlauhé, 4—6‴ široké, dřiwe oblaukowitě sehnuté, pak položené; stwol jesení 1—2 dwojsečný, silný, 2—4″ wysoký, tmawě zelený; taulec dole trubkowitý, nad waječníkem po jedné straně rozštipený, wejčitokopinatý, poddutý, tupý, nepatrně na dwé klany, blanowitý, čárkowaný, 1—1 1/2″ dlauhý; kwět sedawý; okwětí žluté, 1 3/4—2 1/4″ dlauhé, čihowitozwonkowité, ušty 3 wněšné wejčitopodlauhlé, tupé, trochu delší wnitřních 3 podlauhlých, tupých aneb wykrojených; waječník podlauhowatý, 3—4‴ dlau-

Taulec mnohokwětý. Kwěty obyčejně okoličené. Trubka okwěťowá dole s waječníkem srostlá; kraj wice méně tlamatý, 6dílný: uštůw nestejných, podhnutých, w ústí často šupinatých. Tyčinek 6, w ústí připewněných, sehnutých anebo přímých, obyčejně střídawě kratších; prašníky wáhaté. Čnělka dlauhá, niťowitá; blizna rozceněná nebo na tré klaná, uštůw podhnutých.

Z. nejsličnější. A. formosissima *Lin. Herit. sert. t.* 11. *Red. lil. t.* 1. Sprekelia Heisteri *Trew Ehr. t.* 24. Cibule suknićitá, wejčitokulowatá, černawá; listy (5—8) široce čárkowité, tupé, žlabowité, sytě zelené; stwol $^1/_2$—1′ wysoký, oblý, zhněda červenawý, 1—2kwětý; taulec 2lupenný; kwěty nachýlené, stkwěle červené, nachowě měňawé, nevonné; trubka okwěťowá nad waječníkem překrátká, nejdoleji 6 šupinami opatřená, kraj rozewřenotlamatý: uštůw kopinatých, ostrých anebo zakončitých, žilnatých, dole zaužených, 3 hořeních hwězdowitě rozšířených, 3 doleních sehnutých; tyčinky w okwětí dlauhé, sehnuté, na konci wzstaupawé, červené, dole ušty trubkowitě swinutými obklíčené; čnělka sehnutá, červená; blizna o 3 uštech podhnutých, tmawěji barwených. — W Americe jižné. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Na konci 17tého wěku přišla do Ewropy, kdežto pro swůj kwět weliký a sličný, pro snadné rozmnožowání a kwětení každého času wůbec oblíbena.

Z. zlomocná. A. Belladonna *Lin. Herit. sert. t.* 12. *Red. lil. t.* 180. Cibule zelená, někdy wětší labutího wejce, wně oděta sukničkau wláknatau; listůw několik auzce řemenowitých, tmawě zelených, 7—10″ dlauhých, sotwa $^2/_3$″ širokých, po kwětení wynikajících; stwol delší listůw, obyčejně nanachowělý, smačknutý, hutný; taulec dwakrát delší stopek barwených, kejowitých, stejnobarewných a jeho 2—3krát delších; kwětůw 8—10 woňawých, bělawě růžowých, dole ze zelenawa bělawých, 3″ nebo wíce dlauhých: ušty okwěťowé podlauhlokopinaté, dolů ztenčené, nejdoleji w trubku srostlé, wněšné širší; nitky we swazek spojené, červené, střídawě kratší, nakloněné, o $^1/_3$ kratší nežli okwětí; waječník čihowitopodluhowatý, 3bočný; semena nemnohá, welká, zakulatělá, plewnatokřídlatá. — Na Karybejích. Kwěte w září a říjnu. 4.

Cibule její přeprudká působí násilné dáwení ano i smrtí hubí; kwěty ukrocují křeče. We wlasti jí podáwají po malých dawcích.

Podřadí 2.

NARCISOWITÉ. NARCISSEAE.

Lín. Pancratium. Gilgen.

www.libtool.com.cn

Taulec mnohokwětý; květy okoličené. Trubka dole s vaječníkem srostlá, ostatně dlauhá, wzhůru se rozšiřující; kraj na šestero klaný, nálewkowitý, w ústí nesaucí wěnec zwonkowitý, 6zubý. Tyčinek 6, buď na zubech buď na powrchu wnitřního wěnce wyniklých. Čnělka štihlá; blizna jednoduchá. Tobolka 3pauzdrá. Semena nemnohá.

L. pomořský. P. maritimum *Lin. Cav. ic. t.* 56. *Red. lil. t.* 8. Hemeracolis valentina *Clus.* 1. *t.* 167. Cibule hluboko w zemi wáznaucí, zakulatělá, wně se suknicemi hnědými 2—3″ tlustá; listy přemnohé (6—8), přímoodstálé, řemenowité, mělce žlabowité, skoro dwojřadé, delší stwolu, hladké, na rubu malířko wypuklé, bezkýlné, ½″ i wíce široké; stwol 1—1½′ wysoký, přímý, smačknutoobly, siwý, hladký; taulec zwadlý, mázdrowitý, kopinatý, 4krát kratší okolíku složeného z 2—7 i wíce květůw dlauhých, bílých, nejwonnějších na stopkách nejkratších, tlustých; waječník podluhowatý, oblo3bočný, siwý; trubka okwětowá prostá, 2—4″ dlauhá, zelenawá, rozšířená w kraj o málo kratší, jehož ušty podlhoutě, čárkowitokopinaté, wnitřní trochu širší, u prostřed na dél zelené, wnešné wně docela zelené; wěnec obšírný, nízký, 12zubý: zubůw wejčitých, stejných; nitky sklimené, sotwa delší zubůw mezi nimi položených; prašníky prostopadné, žluté; čnělka sotwa delší nežli okwětí; blizna s tečkau ostrau. — W písku podlé Moře středozemního. Kwěte w srpnu. ♃.

Cibule sliznatá, hořká a housná, působí dáwení; před časy potřebowala se na místo cibule mořské a slula *radix scillae minoris.*

L. slowanský. P. illyricum *Lin. Red. lil. t.* 153. Lilionarcissus *Clus. t.* 168. Narcissus illyricus. Cibule welikà, sukničitá, zakulatělá, wzhůru prodlaužená s několika suknicemi černonachowými, mázdrowitými; listy (7 nebo wíce) dwojřadé, čárkowitopodlauhlé, nejtupější, 1½′ dlauhé, 2″ široké, pewné, žlabowité, na rubu kýlaté, přídužnaté; stwol přímý, pod květem ½″ tlustý; taulec 2lupenný, blanowitý; okolík mnohokwětý; stopky (7—10—30) kratší waječníka; listeny čárkowité, nejwnitřnější nepatrné; květy špinawě bílé, nejwonnější, 2—

Powah oba jsau narcisu obecného.

N. wonný. N. odorus *Lin. Red. lil. t.* 157. N. calathinus *α Bot. Mag. t.* 934. N. juncifol. *Clus. hist.* 1. *p.* 158. *f.* 1. Listy čárkowité, žlabowité, přímé, zwýši stwolu, tupé, siwě zelené, dole 4½‴ široké, na konci toliko 1½‴; stwol zwýši 11″, přímý, oblý, hutný, na konci smačknutý; kwěty 3—6, třikrát wětší tacetowých; okwětí celé žluté: uštůw stejně hwězdowitě rozložených, eliptičnokopinatých, wíce méně kraucených, dole oddělených; wěnec sotwa tmawější nežli okwětí, přizwonkowitý, otewřený, hluboce prawidelně a stejnostejně 6laločný: lalokůw celých okrauhlených, sotwa řáskowaných; waječník tmawě zelený, 3bočný; čnělka žlutá nedosahujicí kraje wěncowého; bliznа 3laločná. — W Ewropě jižné. Kwěte w březnu a dubnu. ♃.

N. žonkyla. N. Jonquilla *Lin. Bot. Mag. t.* 15. *Red. lil. t.* 159. N. juncifolius minor *Clus.* 1. *t.* 159. Cibule podluhowatá, ztenčená, sukničkau hnědau odětá: listy sítinowité, polooblé, žlabowité, na konci zaužené, dlauhé, wíce méně přímé, zelené; stwol autlý, oblý, přibranatý, mělce brázdowaný; stopky nestejné, přiokolíčené, 1—1½″ dlauhé; ušty okwěťowé kopinaté, někdy wejčitozakrauhlé, obyčejně obwejčitopřikopisťowité, hrotnaté, wněšné užší, třikrát delší; wěnce z tisawa pomerančowého, polokulowitého, nejotewřenějšího, po kraji nejcelejšího. — W Ewropě jižnější, Africe sewerné a Lewantu. Kwěte w březnu a dubnu. ♃.

Pro newyrownanau wůni kwětůw obyčejný w zahradách.

N. tacета. N. Tazetta *Lin. Sibth. t.* 308. *Red. lil. t.* 17. Listy ploché, siwé, málo delší stwolu pořídku wyššího 1, oblého, 2hraného; kwěty wonné, mnohé, (6—20) přiokolíčené, we společném taulci; stopky stejné, přítrojbočné; ušty okwěťowé bílé, dole zelenawé, někdy žlutawé, wejčité, střídawé širší, třikrát delší wěnce zwonkowitého, řasnatého, uťatého, wykrajowaného, žlutawého nebo žlutého. — Podlé Moře středozemního w Ewropě, Africe a Asii. Kwěte w březnu až do kwětna jako předešlý. ♃.

W zahradách množstwí odrodkůw se sází pro líbeznau wůni. Kwěty tacetowé a žonkylowé jindá močili w oleji, který, *narcissowým* zwaný, potřebowali w lékařstwí.

Podřadí 3.

BAUBELKOWITÉ. ALSTROEMERIEAE.

Baubelka. Alstroemeria. Alströmerie.

Okwětí korunowité, zwonkowitonálewkowité, dole s vaječníkem srostlé, 6dílné, prawidelné nebo přídwojpyské: uštův 2 wnitřních dole trubkowitých. Tyčinky nejdoleji w okwětí připewněné, přímé nebo sehnuté; prašníky přímé. Čnělka niťowitá; blizna na tré klaná. Semena zakulatělá.

B. peřestá. A. Pelegrina *Lin. Jacq. h. vind.* 1. *t.* 5. 3. *t.* 73. 74. Kořen ze swazku bambolů elipsowitowálcowitých složený, wyhání několik lodyh přímých, 1½—2′ wysokých a wyšších, jednoduchých; listy obdlúžné, sedawé, čárkowitokopinaté, ostré, dolejškem zkrutnulým na znak obrácené, tlustaunké, lesklé, nejdolejší drobné, podlaublopříšupinowité, kwěty konečné, dlauhostopečné, po 2—6 skoro okoličené; okwětí otewřené, 2″ dlauhé: uštův 3 wnějších klínowitě obwejčitých, bílých, u prostřed červeně malowaných, na konci 3zubých, zuboma wnějšýma tupýma, prostředním ostrým, ztlustlým, zeleným, uštův wnitřních dwakrát užších, zakončitých, sličně znamenaných skwrnami a tečkami červenými; tyčinky sehnuté, na konci wzstaupawé; ušty bliznowé niťowité; tobolka zakulatělá, 6žebrá. — W Peruwii a Chíli. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

We wlasti dobýwají z bambolů mauku jemníčkau, *lisiu* nazwanau, již jako marantowau (Arrow-root) potřebují. U nás rostlinu opatrujeme w hřjnech pro ladnost její.

B. žíhaná. A. Ligtu *Lin. Lam. t.* 231. *f.* 2. Ligtu *Feuill.* 2. *t.* 4. Kořen úkosný, hlízowitý, kulowatý, asi 3‴ tlustý, wně bělawý, wypauští lodyhu wzstaupawau, asi 1′ wysokau; listy kopisťowitopodlauhlé, lesklé, na konci jalowých lodyh na způsob růže nahromaděné; stopky w okolík rozpostawené a obhrnuté listy způsob pokrywky dělajícími, menšími, kratšími stopek; kwěty ozdobné: ušty 3 hoření weliké, bílé, červeně skwrnaté, 3 dolení menší, užší, šídlowité, červené. — Okolo Limy. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kwěty nejsau pěkné tak jako předešlé, za to příjemně zapáchají.

B. točiwá. A. Salsilla *Lin.* Salsilla *Feuill.* 2. *t.* 6 Kořen jako u prwní; lodyha točiwá, 3střewičná; listy kopinaté, řapíkaté, zakončité, žilnaté, na znak obrácené, 5″

dlauhé, 9‴ široké; stopky okoličené, taulcem z lupenův mnohých, šídlowitých, sehnutých obhrnuté, prodlaužené, listenaté, přídwojkwěté; kwěty na palec dlauhé, růžowě a žlutě skwrnaté: uštův obwejčitých, přistejných, tupaunkých, wněšných červenawých, wnitřních zelenawých. W Peruwii a Nowé Granadě. Kwěte w říjnu a listopadu. 4.

Bamboly její wyhlížejí jako drobné zemáky, we wlasti slowau *tupinambury* a jedí se u wodě wařené se solí a máslem. Též je jako předešlých rodů w lékařstwí užiwají na místo sarsaparily.

Řád 213.

KOSATCOWITÉ. *IRIDEAE.*

Okwětí korunowité, s waječníkem srostlé: kraj 6-dílný, uštův stejných, anebo 3 wnitřních jinak postawených, často menších, někdy skoro zkyptělých. Tyčinky 3, před wněšné ušty okwětowé postawené a na ně obyčejně dole přirostlé, prosté nebo w trubku *srostlé*; prašníky přímé nebo wáhaté, wně podélnýma štěrbinama pukající. Waječník 3pauzdrý, obyčejně mnohowaječný; waječka obyčejně rownowážná, někdy wisící nebo wzstaupawá, protistojná. Čnělka 1, blizny 3, často plátkowitě rozšířené, celé nebo rozštípené. Tobolka 3-pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná nebo pořídku chudosemenná. Semena bílku dužnatého nebo rohowitého. Kel osowý, rowný nebo nakřiwený; konec kořínkowý dostřediwý, pořídku wzhůru nebo dolů obrácený.

Byliny, řídko podkře. Kořen cibulowitý nebo hlíznatý, řídko mrcasatý. Listy obyčejně dwojřadé, mečowité nebo čárkowité, nejcelejší, žilnaté, čárkowané, dole jezdiwé nebo pošiwélé, skoro wšecky kořenowé. Kwěty obojaké, prawidelné nebo neprawidelné, na klasech, chocholících anebo latách konečných, řídko ojediněle, tamci obhrnuté.

Sem náleží asi 450 rodův (w 29—24 pokoleních) po obojím pásmě mírném, hlawně w teplejších končinách rozlosowaných, mezi obratníkoma u skrowném počtu se naskytujících. Nejwíce jich na Předhoří dobré naděje. W kořenech hlízatých a cibulatých mnoho se nachází škrobu, a tudy slauží mnohé potrawan; pryskyřice prudká a silice, někdy se škrobem spojené, dělají, že některé ty kořeny popuzují, ano i dolem počišťují.

Rozděluje se na dwě podřadí:

1) *BADILOWITÉ.* Tyčinky jednobratré.

2) *MEČÍKOWITÉ.* Tyčinky prosté.

Podřadí 1.

BADILOWITÉ. SISYRINCHEAE.

Badil. Sisyrinchium. Scheinerüssel.

www.libtool.com.cn

Taulec 2lupenný. Okwětí lupenůw 6 přístejných, rozložených, wnitřních 3 odkwětších swinutých. Čnělka jednoduchá; blizna na tré klaná. Tobolka 3pauzdrá, 3-bočná. Semena kulowatá. Kořen mrcasatý.

B. obecný. S. Bermudiana *Lin. Cav. diss.* 6. *t.* 41. *f.* 48. *Red. lil. t.* 149. S. irioides *Bot. mag. t.* 9. Bermudiana *Dill. elth. t.* 41. *f.* 48. Kořen mrcasatý; stwol sotwa zwýší střewíce, wětewnatý, dwojsečný, listnatý; listy mečowité, asi 10″ dlauhé, sotwa 2‴ široké, nejostřejší, jezdiwopošewnaté; taulec konečný: zátulek přístejných, pošwám listowým podobných, kratších nežli kwěty, obyčejně 4; okwětí uštůw obwejčitých, wykrojených, z wýkrojku hrotnatozakončitých, modrých, žlutě peřestých; tyčinky mnohem kratší než okwětí; waječník obwejcowitý. — Po místech wlhkých na Bermudách ostrowech. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Tigřice. Tigridea. Tigerblume.

Taulec o 2 zátulkách. Okwětí zwonkowité, s trubkau krátkau, krajem 6dlíným: uštůw tří wnitřních menších střelowitých, po kraji medonosných, wšech dole zaužených, rozložených. Nitky dokona srostlé w trubku nejdelší. Blizny na tré nebo dwé klané. Tobolka podluhowatá, hranatá, 3pauzdrá.

T. obecná. T. Pavonia *Pers. Red. lil. t.* 6. Ferraria Pavonia *Cav. diss.* 6. *t.* 189. *f.* 1. F. Tigridea *Bot. Mag. t.* 532. Kořen s cibulí šupinatau; stwol pídowý, jednoduchý, zprohybaný, 1—2kwětý; listy jezdiwé, mečowité, žilnaté, řasnaté, dolení užší hořeních; taulec stejný, smačknutý, přesahující stopku, waječník a trubku okwětowau; okwětí červené, obšírně zwonkowité, červené: ušty 3 wnešné větší, wejčité, maličko uťaté s hrotem; ušty 3 wnitřní třikrát menší, s většími střídawé, střelowité, přísedawé, žlutě skwrnaté, na způsob tigra; nitky jakož i dolejšek wnešných dlauhé, w trubku srostlé, a čnělku objímající; prašníky čárkowité. — W Mexiku a Quitu. Kwěte w lipnu. 4.

Pro ozdobu w zahradách a pokojích se opatruje.

Čeřitka. Ferraria. Ferrarie.

Taulec o 2 zátulkách. Obvětí: trubky prostá částka krátká; kraj 6dílný: uštův 3 vněšných širších, řepabatokadeřawých, dole zaužených. Čnělka s bliznau rozdělenau na ušty 3 kuklowité, třepenité. Tobolka 3-pauzdrá.

Č. tečkowaná. F. undulata *Lin. Jacq. h. vind. t.* 63. *Red. lil. t.* 28. Kořen cibulatý; stwol wětewnatý; listy jezdiwé, mečowité, dužnaté; ušty okwětowé stejné, řepabatokadeřawé, wnitřní užší, wšecky na líci sytě nachowé, bleději prauhaté, po kraji žlutawé, na rubu čili wezpod černawé, zhnilinau zapáchající a tudy masarky na sebe lákající. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w dubnu. ♃.

Č. počistiwá. F. purgans *Mart.* Hlíza wzhůru homolowitá, šupinatá; listy sitinowé, oblé, siwé, trochu delší stwolu přinahého; tauly jínatosiwé, kolcatohrotité nebo tupé; kwěty 2—3: ušty okwětowé wněšné světlohnědé, dwakrát delší wnitřních ryzích, brunátně prauhowaných. — W Brasilii. ♃.

Hlízy přísliznaté a náostró mírně dolem počištují.

Č. průjemná. F. cathartica *Mart.* Podobá se předešlé, tauly jsau ale dlauze zakončité, a ušty okwětowé wnitřní maličko kratší wněšných. — W Brasilii. ♃.

Hlízy taktéž se potřebují.

Podřadí 2.

MEČÍKOWITÉ. GLADIOLEAE.

Šafrán. Crocus. Safran.

Trubka okwětowá předlauhlá, dole s waječníkem srostlá; kraj prawidelně 6dílný, nálewkowitozwonkowitý. Tyčinky z ústí okwětowého wyniklé; prašníky přirostlé. Čnělka niťowitá; bliznа na tré klaná nebo 3dílná: uštův nahoře rozšířených, swinutých, zaubkowaných anebo střihaných.

Š. obecný. C. sativus *Lin. Plenk t.* 32. *Red. lil. t.* 173. *Hayn.* 6. *t.* 25. *Ditsseld.* 2. *t.* 17. Šafrán *Mat. Háj.* 14. 15. — *Wel.* 18. Cibule pleskatokulowatá, zwící malého wlaského ořechu, obhrnutá suknicemi z wláken hnědých co wlas tenkých, rownoběžných, hustě pohromadě stojících: listy wšecky kořenowé s kwítím wynikající,

později se ale rozvíjející, čárkowité, tupé, po kraji podwinuté, tmawě zelené, se žilau wezpod bílau; kwěty po 2, řidko po 1 z hoření cibule, každý obklíčený taulcem žlupenným, blanowitým a kromě těch ještě s taulcem společným, krátkým, žlupenným; kwět bledě fialowý, tmawěji, skoro brunátně žilnatý; okwětí w ústí wausaté: uštůw podlauhlých, tupých; nitky tyčinkowé kratši prašníkůw střelowitých; blizna 3dílná, zdělí kraje okwětowého, sytě červená: uštůw prodlaužených, po kraji wehnutých, na konci rozšířených a zubatých, odstálých, po straně mezi ušty okwětowými wyniklých. — W Malé Asii. Kwěte w září a říjnu 4.

Ta rostlina netoliko se sází we wlasti, anobrž i w Ewropě jižné a prostřední u welikém množstwí a to jenom pro blizny, které usušené jsau *šafrán* w obchodu. Na libru jeho potřeba 20,000 kwětůw, a tudy není diwu, že jest pořád tak welmi drahý. Šafrán prodajný rozdílné jest dobroty podlé zemí, w nichž sázen; protože drah, rozmanitým způsobem se mísí; aby se ale prawý poznal, náleží jej nawrhnauti do wlažné wody, čímž blizna nabubřewši rozwije se. Potřebuje se ale w lékařstwí a barwířstwí, též w kuchyni spíše co žlutidlo do polewky a j. nežli co koření.

Tenuška. Trichonema.

Trubka okwětowá překrátká, s waječníkem srostlá; kraj prawidelně 6dílný. Tyčinky nitek chlupatých; prašníkůw wáhatých. Blizny 3, 2dílné, nejautlejši. Semena kulowatá.

T. prodlaužená. T. Bulbocodium *Gawl. Red. lil. t.* 87. Ixia Bulbocodium *Lin. Jacq. rar. t.* 271. Cibule někdy zwící lískowce, zakulatělá, šupinami na konci třepenitými obhrnutá; listy 3—5, niťowité, brázdowané, zprohybané, ostré, jeden mnohem delší stwolu, jeden kratší, ostatní délky mezi těma prostřední, i se stwolem obklíčené 3 pošwami společnými; stwol z pošew sotwa na 1″ čnějící, přímý, obyčejně jednokwětý: taulec ze dwau částek, kwětu kratších: stopka a trubka mnohem kratší taulce; okwěti bílé nebo modré, we dně žluté: uštůw dlauhých, ostrých, čárkowitých; blizny nad prašníky čnějící. — W Ewropě jižné. Kwěte w únoru a březnu. 4.

Dřípulka. Spabaxis.

Taulec mázdrowitý, dřípatý. Okwětí málowkowité, kraje 6dílného, prawidelného. Blizny sehnutoodstálé. Tobolka podlauhlokulowatá.

D. jedlá. S. bulbifera *Ker.* Ixia bulbifera *Lin. Red. lil. t.* 128. Moraea bulbifera *Jacq. schoenb. t.* 197. Stwol pídový nebo wyšší, jednoduchý nebo wětewnatý, listím pošewnatý, přismačknutý, zprohybaný; listy 3—10, pídowé, čárkowitomečowité, mnohočaré; pošwy po kraji úzce mázdrowité; w úžlabičkách cibule 3—1, wejčité; kwěty 3 nebo wíce; zátulky štětinodřípaté, z hněda nachowé, zdělí trubky okwětowé nálewkowité, nahoře otewřené; trubky krátké, kraje s ušty podlauhlými tupými. — Na Předhoří dobré naděje. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

We wlastí jedí wšeobecně bamboly, jako zemáky prý chutnající. U nás rostlina ta w donicích se sází.

Mečík, Gladiolus. Siegwurz.

Trubka okwětowá dolej s waječníkem srostlá; kraj dílný, neprawidelný, přídwojpyský. Tyčinky z trubky okwětowé wyniklé, wzstaupawé; prašníky nad dolejškem zadami připewněné. Čnělka niťowitá, blizny 3 se šířící.

M. obecný. G. communis *Lin. Plenk t.* 33. *Red. lil. t.* 267. *Reichenb. ic.* 7. *f.* 817. Cibule hutná bambolowitá, zpleštilokulowatá, obhrnutá suknicemi složenými z wláken silných, rownoběžných, často spojenorozwětwených s oky těsnými, čárkowitými; stwol přímý, 1—2' wysoký, nad prostředek listím pošewnatý, obly, hladký, jednoduchý; listy mečowité, zakončité, tuhé, mnohožilé, siwé; květů w 5—8, jednostranných, nicích, na klasu řídkém, konečném, s osau z mělka zprohybanau rozpostawených, karmínowých, opatřených taulci, nestejně 2částečnými, zelenými, běloobraubenými; trubka okwětowá 1½krát kratší waječníku; ušty 3, hořeni větší, prostřední helmowitý, s nehtem nakřiweným, od pobočních pozdálený, ušty 3 dolení kopinatoobwejčité, přístejně dlauhé, na prostředku skwrnau bílau, podlauhlau, tmawočerweně obraubenau; tyčinky nitek 1½krát delších nežli prašníky bělawé; ušty hliznowé klínowitě obwejčité po kraji od dola bradawičkowané, bílé; toholka obwejcowitá, na čechalce zatlačená, 3hranná; hran nahoře kýlatosmačknutých; semena širokokřídlatá. — Na lukách Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

M. střechowitý. G. imbricatus *Lin.* G. neglectus *Schult.* G. galiciensis *Bess. Reichenb. ic.* 6. *f.* 818. *Sturm*

f. 56. Podobá se welmi předešlému, liší se ale takto: wlákna bambolowá rownoběžná, nejsměstnanější; kwěty jednostranné, welmi přiblížené, menší nežli předešlého; trubka okwětowá patrně nakřiwená, skoro třikrát delší waječníka; ušet hoření nehtu křiwého wzdáleného; nitky půldruhokrát delší prašníku; blizny z dola wzhůru zponenáhla se šířící, po kraji od dola skoro bradawičkowané. — Na lukách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

M. bahní. G. palustris *Gaud.* G. Boucheanus *Schlechtend.* Též podobný prwnímu. Suknice bambolowé sestáwají z tlustých wláken, dělajících oka wejčitá nebo zaokrauhlá, čímž hlawně se rezeznáwá; stwol 3—4kwětý; kwěty jednostranné: trubka okwětowá dwakrát delší waječníka, nehet ústu hořeního nakřiwený, wzdálený; tyčinky nitek delších nežli prašníky; blizny zponáhla se šířící od dola ku konci po kraji bradawičkowané. — Na lukách Ewropy prostřední. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

W zahradách obzwláště prwní jest obyčejný pro ozdobnost. Bamboly wšech tří zasladlé, slabě fialkami zapáchající, před časy potřebowali w lékařstwí; též je měli za prostředek nejlepší proti poraněnî střelením a sekutím učiněnému.

Duhowice. Ixia. Ixie.

Trubka okwětowá teníčká, dole s waječníkem srostlá; kraj prawidelný. Blizny auzké, podhnuté. Tobolka mázdrowitá. Semena kulowatá.

D. wlásková. I. capillaris *Lin.* I. lanea inearnata *et Jacq. rar. t.* 281. 282. Cibule síčkowaná, zwící lískowce; stwol 2střewičný; listy čárkowité, dwakrát kratší stwolu, někdy chruplawě obraubené; wětwe stwolowé 1kwěté; taulce mázdrowité, zubaté, rozewřené, hnědé, žilé; trubka okwětowá a hrdlo čihowité, nepřetržené, přibrázdowanohranaté; čárkowanopodlauhlé, wíce méně z běla modrawé nebo fialowé, síčkowané, nachowèle 3žilé; prašníky klímawé, přitlačené ku blizně, ji nepřewyšující. — Na Předhoří dobré naděje.

Srpeň. Antholiza. Rachenlilie.

Taulec 2dílný. Okwětí s trubkau přetenkau, dlauhau, od kraje jakoky klaubem odsazenau; kraj tlamatý, nestejnoušetný. Tyčinky sehnuté. Čnělka nerozdělená; blizny 3 nerozdělené, podhnutoodstálé. Tobolka zakulatělá, kožnatá. Semena kulowatá, bezkřídlá.

S. ryzowitá. A. aethiopica *Lin. Red. lil. t.* 110. Cibule weliká, smačknutá, krabatá, wezpod prohlubená; listy líčné, mečowité, čárkowané, obak ztenčené, na 1″ široké, hebké, žilau tuhau opatřené, někdy zwýši stwolu, na druhé straně dole náhle zaužené; stwol tuhý, oblý, 2—3′ zwýši; klas homolowitý, podluhowatý, z kwětů 10—40 dwojřadých, přistřechowitých složený; taulce podlauhlé, hrotité; okwětí ze žluta čerwcowé; trubka tenká, stopkowitá, 2—3krát delší taulce, brázdowaná, obyčejně zkraucená, náhle rozšířená w kraj trubkowitonálewkowitý, tlamatý: ušet hoření poddutý, zdélí rodidel 5 nepřilehlých, tupaunký; ušty ostatní ploché, užší, ostřejší; tobolka zwící menší třešně; semena žlutá, zpleštělokulowatá. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w kwětnu. ♃.

Osinatec. Aristea. Borstenlilie.

Taulec mázdrowitý. Okwětí prawidelné, na šestero klané, odkwětlé zkraucené, stálé. Čnělka sklonitá; blizna nálewkowitá, cenící se, po kraji celá nebo na tré klaná. Tobolka podluhowatá, hranatá hranami smačknutými. Semena smačknutá, šerpiwaunká.

O. charpowý. A. cyanea *Ait. Red. lil. t.* 462. Ixia africana *Lin.* Kořen ze dlauhých, dřewnatých mrcasů složený, wyhání několik stwolůw asi 6palečných, přímých, listnatých, nahoře na několikeré wětwe květonosné rozdělených, přímých, smačknutých; listy mečowité, dolení asi 4″ dlauhé, 1½″ široké, na stwolu 2—3 podobné, kratší s pošwau smačknutau jezdiwau; strbauly 3—4 na wětwičkách konečné, mnohokwěté; taulce ze zátulek dwau wejčitookrauhlých, po kraji širokomázdrowitých, rusých, hluboce štětinowitodřípatých; okwětí barwy charpowé. — Na Předhoří dobronadějském.

Nitrolub. Cipura. Morastlilie.

Kraj okwětowý 6dílný: uštůw 3 wnějšných větších, wnitřních třikrát menších, sklimených. Tyčinky z trubky wyniklé, střídawé s ušty bliznowými. Blizna na tré klaná, uštůw plátkowitých, nerozdělených. Tobolka 3pauzdrá.

N. bahnomilec. C. paludosa *Aubl. t.* 13. *Lam. t.* 30. *Bot. mag. t.* 646. Cibule homolowitokulowatá; listy kořenowé 3—5palečné, čárkowitokopinaté, řasnaté; stwol

oblý, listůw kratší, na konci 1listý; klas jednoduchý, konečný, dwojřadý, střechowitý; listeny palečné, wejčitokopinaté, zdwojnásobněné; okwětí modrawé: uštůw 3 wněšných přiwejčitých, podhnutonejodstálejších, wnitřních 3 sklimených w láčku; tyčinky nejkratší. — Na lukách mokrých w Kayenně.

www.libtool.com.cn

Protistojka. Morara. Mořa.

Trubka okwěťowá krátká; kraj 6dílný: uštůw stejných, 3 přímých, 3 střídawých nejrozloženějších, wausatých anebo bezwausých. Čnělka krátká; blizny 3, plátkowité, podlauhlé, weliké, naproti tyčinkám postawené a na ně přiložené, u wnitř brázdau délnau znamenané.

P. čínská. M. chinensis *Thunb.* Ixia chinensis *Lin. Trew Ehr. t.* 32. Belamcanda chinensis *Red. lil. t.* 121. Belamcanda schularmani *Rheed.* 11. *t.* 37. Kořen tlustý, dužnatý, bělawý; stwol 2—3′ wysoký, jednoduchý, oblý, dutý; listy kořenowé dwojřadé, zwýší stwolu, mečowité, na 1′ široké; lata konečná, sochatá, s wětwemi nesaucími kwěty w okolíky rozpostawenými; okwětí uštůw kopinatých, přistejných, šafránowě barwených, skwrnatých; waječník kulowatý; čnělka 3hraná, nakloněná. — Na pisčinách Indie wýchodní, Číny, Žapanu. Kwěte w červnu. 4.

Hlízy potřebují wně u wnitř k otwírání, rozhánění a rozpanáčtění.

Kosatec. Iris. Schwertlilie.

Trubka okwěťowá dole s waječníkem srostlá; kraj obšírný, 6dílný: uštůw nestejných, střídawě podhnutých anebo rozložených a přímých anebo sklimených. Tyčinky prašníkůw přímých, na wrchu pukajících, pod uštý čnělkowými skrytých. Čnělka na tré klaná: uštůw plátkowitě rozšířených a pod koncem nesaucích řasu příčnau.

*) Uštý okwěťowé wněšné wausaté.

K. obecný. I. germanica *Lin. Plenk t.* 34. *Red. lil. t.* 309. Oddenek weliký, hlízowitý, klaubnatě nasekaný, rownoważný neb úkosný, dužnatý; stwol přímý, $1^1/_2$—2′ wysoký, oblý nebo smačknutičký, 3—4kwětý i s listím siwý; listy mečowité, kosowitě ohnuté, kořenowé nižší stwolu, dwojřadé, dole jezdiwé, lodyhowé menší, wzhůru měnící se w taulce blanowité, dole zelinné, tupaunké;

květy dolení stopkaté, boření sedawé; trubka okwětowá dwakrát delší waječníku, tupě 3hraného; ušty okwětowé 3 wněšné podhnuté, podlauhloobwejčité, plochě, tmawě fialowé čili nachowé, od dola až do prostředka pásmíčkem žlutochlupým opatřené, wnitřní 3 přímé, sklimené, waječné, náhle nehetnaté, na konci celé, autlejší wněšných, swětle fialowé; ušty bliznowé podlauhlé, nawrchu kýlaté, wezpod žlabowitě prohlubené, přikrywající prašníky čárkowité, na konci rozklané na ušty 2 přeostré, nejcelejší, z bělа fialowé. — Na pahrbcich trawnatých, skalách, starých zdech Ewropy jižné, tu i onde w prostřední, kdežto na větším díle zdiwočelý. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Květy bywají též bledě nachowé ano i bílé. Hlízy jeho swíží jsau smradlawé, prudké, horem a dolem počišťujicí, usušené (radix Ireos nostratis) mnohem mírnější, fialkau přijemně zapáchají jako prawý kořen fialkowý, jsau ale tenší, mnohem měkší a hubowaté. S wápnem dělají ze kwětůw pěknau zeleň pro malíře.

K. bledý. J. pallida *Lam. Red. lil. t.* 366. J. odoratissima *Jacq. schoenb. t.* 9. Podobá se předešlému, liší se ale listím širším, stwolem 3—5′ wysokým, mnohokwětým, taulci docela mázdrowitými, trubkau okwětowau toliko co waječník dlauhau, květy většími, woňawými, bledě modrými, též nehty wnitřních uštůw okwětowých napříč zeleně čárkowanými. — We Wlašich a Řecích, diwoký a sázený. Kwěte w květnu. 4.

Od něho prý druh fialkového kořenu k nám doważeného pochodí.

K. florentinský. J. florentina *Lin. Red. lil. t.* 23. Welmi podobný kosatci obecnému, takže mnozí je oba w jeden rod spojowali; tento ale liší se stwolem obyčejně 1′ wysokým, 2 — 3kwětým, taulci zelinnými, pouze hlanowitě obraubenými, květy sedawými, ušty kwětowými podlauhlými, stejnobarewnými, co mléko bílými, modrawě nabělilými. — W Ewropě jižné, obzwlášte we Wlašich, diwoký a sázený. Kwěte w květnu. 4.

Od toho rodu pochodí prawý *fialkowý kořen* (radix ireos florentinae), který jindá w lékařství hojněji se potřebowal, dělají zwíš něho cumly čili zmolky pro děti, jimž se zuby řezají; také potřebují jej dobytčí lékaři.

K. susianský. J. susiana *Lin. Bot. mag. t.* 91. *Red. lil.* 18. Též podobný; stwol jednoduchý, střewičný, brázdowaný, přídwojkwětý, delší listůw 1½″ širokých; květ největší, špinawě bílý, černonachowě a načernale pérestý; uštůw řezabatých, okrauhlených, wněšných podhautých, menších, wnitřních přímých; tobolka nepatrně zbrázděná, zakončitá. — W Persii okolo Susy města. 4.

K. bezowý. J. sambucina *Lin. Jacq. h. vind. t.* 2. *Red. lil. t.* 338. J. squalens *Lin.* Jměním podobný předešlým; listy mečowité, kosowitě ohnuté, kratší stwolu několikokwětého; taulce zelinné, mázdrowitě obraubené; trubka okwětowá 2—3krát delší waječníka; ušty okwětowé wněšné obwejčité, ploché, bledě fialowé, tmawěji žilnaté, dole žlutě čárkowané, wnitřní přímé, swětle a špinawě modrawé, obwejčité, na konci wykrojené, dole náhle nehetnaté. — Na pahrbcích skalnatých Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Jest odrodek, jehož ušty okwětowé wnitřní jsau zcela špinawě bledě žluté (J. squalens Lin.). Kwěty silně bezowými zapáchají.

**) Ušty okwětowé bezwausé.

K. kosač. J. Pseudacorus *Lin. Fl. dan. t.* 494. *Plenk t.* 46. *Red. lil. t.* 235. K. wodní; kosač. Kořen oddenku rownowážného, hlízowitého, wálcowitého, wně šedého, u wnitř masowého; stwol 3′ wysoký a wyšší, oblý, přímý; listy skoro taktéž wysoké, na palec široké, mečowité, kopinatočárkowité; taulce zelinné, zelené, kopinaté, ostré; kwěty 3—4, žluté; trubka okwětowá skoro zdéli waječníka; ušty okwětowé wněšné wejčité, ostré, širokonehetné, bezwausé, skwrnau šafránowau a čarami černě nachowými znamenané; wnitřní mnohem menší, čárkowité, přímé, mnohem kratší uštům čnělkowých, žlutých. — We wodách stojatých největšího dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Kořen (radix ireos palustris, acori palustris s. vulgaris, gladioli lutei) newonný, prudký, silně swraskujícť; jiwdá se podáwat proti wodnotělnosti, auplawici, oslnulosti.

K. nejsmradlawější. J. foetidissima *Lin. Red. lil. t.* 351. *Plenk t.* 37. Stwol 2střewičný, po jedné straně oblý, po druhé hranau opatřený, několikakwětý; listy nesiwé, mečowité, kopinatočárkowité, skoro zwýší stwolu; kwěty špinawě modrawé; uštům wněšných obwejčitopodlauhlých, wnitřních podlauhlokopinatých, delšich nežli ušty čnělkowé; waječník 3bočný, semena kulowatá, lesklá, červená. — We wodách stojatých Ewropy jižné a prostřední teplejší. Kwěte w kwětnu a červnu ♃.

Kořen (radix xyridis, spatulae foetidae) jest prý jedowat; hodá se potřebowat proti wodnotělnosti; šťáwa listowá zahání prý neřesť a těla.

K. luční. J. sibirica *Lin. Jacq. aust. t.* 3. *Red. lil. t.* 237. 420. 438. Kořen hlíznatý, mnohomrcasatý; lodyha přímá, 2′ wysoká, oblá, dutá, 2— mnohokwětá, wyšší listům mečowitých, čárkowitých, $^1/_2$″ širokých;

taulce dolení zelinné, ostré, hoření mázdrowité, jakož i taulečky (taulce wnitřní); kwěty bledě modré: uštův wnějších obwejčitých, wykrojených, dole w nehet krátký zaužených, wnitřních přímých, klínowitokopinatých, nejcelejších; waječník 3bočný; tobolka krátce špidlatá. — Na lukách Ewropy prostřední. Kwěte w červnu. 4.

Kořen prudký působí dáwení a průjem; w Sibirii potřebuje se proti čemě. Ze kwětů dělají též pěknau zeleň.

Řád. 214.

KRWENKOWITÉ. *HAEMODORACEAE.*

Okwětí barwené, wně často wlnaté nebo chlupaté: trubka dole s waječníkem srostlá nebo prostá; kraj prawidelný, 6dílný. Tyčinek 6 prostých, před ušty okwětowé postawených a s nimi dole srostlých anebo podplodních, 3 často neplodné nebo docela chybící, řídko množší, mnohobratré; prašníky přímé nebo wáhaté, u wnitř štěrbinama délnýma pukající. Waječník 3pauzdrý, řídko 1pauzdrý: pauzder před niternými ušty okwětowými stojících, obyčejně 1—2waječných: waječka štítowitě připewněná, obyčejně křiwoběžná. Čnělka 1; blizna nerozdělená. Plod: tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra pukající, 3chlopná, mnohosemenná, pořádku ořechowitá, 1pauzdrá, 1semenná. Semena bílku chruplawého, twrdého. Kel zawřený, rowný; konec kořínkowý obyčejně od pupu wzdálený.

Byliny mrcasokořenné, lodyhaté, lodyhy někdy welmi zkrácené. Listy střídawé, často dwojřadé, nejcelejší, mečowité, jezdiwé, rownoběžně žilnaté, dole pošewnaté. Kwěty obojaké, prawidelné, na hroznech anebo chocholících; stopky listenaté.

Do řádu toho náleží asi 60 rodův (w 13—15 pokoleních), rozlosowaných po Americe mezi obratníkoma a podlé nich po jižném konci Afriky a po Nowém Hollandu.

Krwenka. Haemodorum. Blutwurz.

Okwětí lysé, 6dílné. Tyčinky 3, wyniklé nejdolejš ze wnitřních uštův okwětowých. Čnělka niťowitá; *blizna* nerozdělená. Tobolka 3pauzdrá: pauzder o 2 semenech štítowitých.

K. klasatá. H spicatum *R. Broun.* Kořen z bambolův swazčených, wřetenowitých, červcowých; lodyhy

jednoduché, listnaté; květy na klasech prodlaužených; stopky dwojčatné. — Na Nowém Hollandu.

Obywatelé súdu královjirského jedí bamboly pečené na místo chleba.

Dlakokvět. Lachnanthes. Wollblüthe.

Okvětí zwonkowité, wně wlnaté, 6dílné. Tyčinky 3 delší nežli okvětí. Tobolka 3pauzdrá: chlopní wehnutých, nesaucích semena štítowitá.

D. barwířský. L. tinctoria *Elliot.* Heritiera tinctoria *Bosc. Red. lil. t.* 247. H. Gmelini *Michx.* 1. *t.* 4. Listy mečowité; stwol zwýší pidi, nahoře huňatý; květy klasené, jednostranné, listenaté; klasy shlaučenochocholičené. — W bahnech w Karolině.

Kořen červený potřebují k barvení.

Wlnatice. Argolasia.

Okvětí zwonkowité, wně wlnaté, 6dílné. Tyčinek krátkých 6 na uštech okvětových; prašníky váhaté. Tobolka hruškowitá, wlnatá: pauzder 2—3semenných.

W. obecná. A. plumosa, Lanaria plumosa *Ait. Thunb.* Hyacinthus lanatus *Lin.* Listy čárkowité, kýlaté, žlabowité, lysé, po kraji šerpiwé, zwýší střewice wynikají z bulwy weliké, cibulowité; stwol hranatý, chocholičený; chocholiky, stopky, listeny, waječníky a okvětí chlupy hustými, bílými, pérowitými přikryté; okvětí u wnitř nachowé. — Na Předhoří dobronadějském.

Řád 215.

TWRZŇOWITÉ. *HYPOXIDEAE.*

Okvětí s waječníkem srostlé. Tyčinek 6, plodných, oddělených. Waječník 3pauzdrý: pauzder před wněšnými ušty okvětowými postawených, mnohowaječných. Blizna na tré klaná. Plod nepukawý, wyschlý nebo zbohulelý, 3pauzdrý nebo pometáním 1—2pauzdrý, mnohosemenný. Semena s pupem pobočním, zobanowitým. Ostatní jako u předešlého řádu.

Byliny s kořenem mrcasatým a stwolem; listy wšecky kořenowé, čárkowité, nejcelejší, žilnaté. Květy obojaké, pořídku mnohomanželné, prawidelné, hned sedawé, hned na stwolech ojedinělé, swazčené, latěné, listnaté.

Do toho řádu náleží asi 70 rodů (we 2 pokoleních) rozbytowaných po jižné Africe, Indii východní, Nowém Hollandu, Americe jižné a sewerné.

Twrzeň. Hypoxis. Härtling.

www.libtool.com.cn

Kwěty w taulci 2dílném. Trubka okwětowá krátká, docela s waječníkem srostlá; kraj 6dílný, rozložený, stálý. Tyčinky na terči krátké. Čnělka jednoducha; blizna celá. Tobolka nepukawá, 3pauzdrá, pauzder 3semenných.

T. přímá. H. erecta *Lin. Lam. t.* 229. *f.* 1. Kořen má bamboly wejcowité, hnědé; listy kořenowé čarkowitokopinaté, tráwowité, chlupaté, žilnaté, dlauhé (1—1½); stwoly mezi listím wyniklé, jich mnohem kratší, přímé, chlupaté, na konci nesaucí 5 — 4 kwěty na stopkách kwětu 2krát delších; listeny 2 šidlowité, přímé, co kwěty dlauhé; kraj okwětowý uštůw ostraunkých, žlutých, wněšných wně docela chlupatých, wnitřních toliko na žile prostřední. — W Americe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Američané užiwají bambolů proti zimnicem; též je přikládají na wředy.

T. bujnatá. H. sobolifera *Jacq. rar. t.* 372. Podobá se welmi předešlé, liší se ale, že listy jsau skoro zdélí stwolu a že ušty okwětowé tupaunké. — Na Předhoří dobronadějském.

Zobatec. Curculigo. Rüsselllilie.

Taulec celý. Okwětí řepicowité: trubka dlauhá, dole s waječníkem a s čnělkau srostlá; kraj rozložený, 6dílný. Waječník 3pauzdrý; čnělka nahoře prostá; blizny 3, rozewřené. Malwice podluhowatá, trubkau okwětowau wěnčená, pauzdra jednoho nebo druhého pometalého chudosemenná. Semena w dužnině ponořená, s pupem zobanowitě protaženým.

Z. wstawačowý. C. orchioides *Roxb.* 1. *t.* 13. Orchis *Rumph* 6. *t.* 54. *f.* 1. Kořen ze hliz a mrcasůw mnohých, dužnatých, čerwíkowitých; listy kořenowé mnohé, řapíkaté, mečowité, žilnaté, autlé, zmládí měkké, chlaupkowané, 6—18″ dlauhé, ½—¾″ široké; řapíky žlabowité, dole člunowité, objímající se; hrozny ojedinělé, úžlabíčkowé, 2řadé; stopky 3hranosmačknuté, kejowité, delší 1″; listeny dole wzdálené, nahoře přiblížené, taulcowité, zakončité, nahoru zmenšující se;

květy veliké, žluté, 1—2 nejdolejší obojaké, ostatní samčí; ušty okvětové podlouhlé, odstálé, vadnoucí; prašníky čárkovité, přímé; blizna veliká, ztenčená, na konci na tré klaná; tobolka 1pauzdrá; semena 4—1, černá, lesklá, hmotau houbowitau oddělená. — Na místech nezdělaných Indie východní.

Hlízy zahořklé, sliznaté, ostré, jako řetkew we vlasti zadělávají a žwýkají; též na Molukách jako sálep potřebují.

Z. stojatý. C. stans *Labill. nov. cal.* 1. *t.* 24. Oddenek wřetenowitý, 2—3caulowý, tlustěji tenčeji mrcasatý; listy jakož i celá rostlina chlaupkowané, kořenowé kopinatomečowité, dole žlabowité, pičťowé nebo delší, 5—7žilé; stwoly krátké, polooblé, mnohokwěté; květy stopkaté, každý podepřený listenem; trubka okvětová na vaječník přirostlá, caulowá, oblaunká, příprohybaná, kraj rozložený, stálý: uštův 3 wnějších trochu delších, chlupatějších; malwice okvětím stálým opatřená, obsahující semen 6—9 wejcowitých, špidlatých, brázdowaných, černých. — Na Nowém Hollandu.

Obywatelé Ostrowův marianských jedí jeho bamboly.

Řád 216.

OLACHANOWITÉ. *BURMANNIACEAE.*

Okwětí korunowité; trubka s vaječníkem srostlá, často 3bočná nebo 3křídlá; kraj malý, prawidelně 6dilný: uštův 3 wnějších většich, 3 wnitřních wehnutých, někdy žádných. Tyčinky 3, w trubce pod ústím připewněné, s ušty wnějšími střídawé: nitky překrátké, rozšířené; prašníky pauzder obdálných, na kraji tyčinkowém obák přirostlých, u wnitř na příč pukajících. Vaječník 3pauzdrý, řídko 1pauzdrý, se semenicemi 3 nástěnními, mnohowaječný. Čnělka 1; blizny 3 kulowaté nebo plátkowitě rozšířené. Tobolka mnohosemenná, hned 1pauzdrá, nahoře neprawidelně pukající, hned 3pauzdrá, o chlopních 3 neprawidelně neb oknowitě se oddělujících. Semena předrobná.

Byliny kořena swazečnomrcasatého, lodyhy jednoduché, někdy bezlisté a šupinaté. Listy auzké, nejcelejší, dolení často směstnané, lodyhowé překrátké, wzdálené, objímawé nebo žádné. Květy obojaké, prawidelné, konečné, ojedinělé nebo po 2—4, řídko na dwojčatných klasech anebo strbaulené.

Sem náleží asi 18 rodů (w 3 pokoleních) rostaucích w horkém pásmě obojího polozemí a w teplejších končinách Ameriky severné. O užitku jejich nic není známo.

Okvětová trubka 3křídlá nebo 3kýlá; kraj na šestero klaný: uštův střídavých nejmenších. Tyčinky nitek nejkratších. Blizny 3. Tobolka 3pauzdrá, mnohosemenná.

O. dvojklasý. B. disticha *Lin. Burm. zeyl. t.* 20. *f.* 1. *Roxb. cor. t.* 242. Kořen mrcasatý; listy kořenové mečovité, kopinaté; stwol $1\frac{1}{2}'$ wysoký, přímý, oblý, uzlatý, ukončený klasoma, na nichž mnoho květův jednostranných, přímých; trubka okvětová 3křídlá. — Na Ceylonu a Nowém Hollandu w bahnech.

TŘÍDA DRUHÁ.

PROSTOMATEČNÉ. *ELEUTHEROGYNAE.*

Rostliny jednoděložné; vaječník prostý, t. s okvětím nesrostlý.

Řád 217.

SMLDINCOWITÉ. *DIOSCOREAE.*

Okvětí kalichowité nebo skoro korunowité; trubka samčích květův překrátká, samičích prodlaužená a s vaječníkem srostlá; kraj 6dílný: uštův přistejných. Tyčinek 6, přirostlých, w květu samičím žádných anebo zakrnělých, žlazowitých; nitky prosté. Vaječník 3pauzdrý: pauzder o 1—2 vaječkách pověšených, protistojných. Čnělky 3, dole často srostlé, s čnělkami jednoduchými, řídko na dwé klanými. Plod: tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra 3chlopná, řídko 1pauzdrá, nepukavá, nebo bobule. Semeno bílečnaté. Kel malý, w dutině bílkowé blízko pupu položený; kořínek koncem dolův obrácený.

Byliny nebo polokře; oddenek obyčejně hlízowitý. Lodyha točivá. Listy střídavé nebo někdy střídné, řapíkaté, jednoduché, dlanitě žilnaté, napříč žebernaté, nejcelejší, pořádku dlanitosečné. Květy dwojdomé, drobné, nepatrné, klasené anebo hroznečné, s žlabíčkowé.

Sem náleží asi 80 rodův (we 4—5 pokoleních), ježto kromě dwau rostau w pásmě horkém a na blízku. Oddenek kořenowý bývá hlízowitý a bohatý na škrob s prwkem hořkým, ostrým, jenž ale

promýwáním, waření nebo pečením se odstraňuje, a tudyž hlízy jsau w oněch krajinách každodenní potrawau zporau. Pazaušky z některých jedí co špargl.

Jám. Dioscorea. Yamswurzel.

Kwěty 2domé. Okwětí kalichowité, 6dílné: *Samčí*: tyčinek 6, ze dna okwětového wyniklých. *Samičí*: trubka okwětowá 3křídlá, s waječníkem srostlá. Čnělky 3, prosté; blizny nepatrné. Tobolka 3pauzdrá, 6semenná, smačknutě 3hraná, po hranách křídlatá.

J. obecný. D. alata *Lin.* Katsiil kelongu *Rheed.* 7. *t.* 58. Ubium digitatum *Rumph* 5. *t.* 121. Oddenek kořenowý tlustě hlízowitý, různotwarý, na 4—5 prstů tlustý, někdy zwící wolowské hlawy; lodyha točiwá, křídlatočtyrhraná, wětewnatá; listy střičné, dosti dlauhořapíkaté, střelowitosrdčité, dlauze a tence zakončité, nejcelejší, lysé, 5—7žilé, žil nejwněšnějších na dwě klanych; řapíky skoro 4bočnokřídlaté; na kolínkách lodyhowých a w hořeních úžlabíčkách často 2—3 bamboly po wrchu zrnaté a kořenatějící; kwěty drobné, žlutawé na klasech z úžlabíček hořeních wětwowých. — W Indii wýchodní a ostrowech Moře indského a tichého; tu jakož i w Africe a Americe jižné u welikém množstwí se sazí. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Jám wšude sázejí, kdežto rýže se nedaří. Na začátku příští čili doby deštiwé dobře wzdělají půdu a sázejí hlízy k tomu cíli schowané, k čemuž i kausky jich postačují, jestli toliko očkem jsau opatřeny. Nyní wšecko zůstawí přírodě až do doby suché, kdežto je wykopáwají, co jich zrowna potřebují. Mnoho jest odrodkůw co do barwy, chuti a twaru podlé wlasti; přesnadno wyrostají w powětří, takže těžko je dlauho zachowati, leda na místě welmi suchém. Když se wybírají, působí pálení rukau, protož chrání se, aby rukama nedotýkali se twáře. Swiží jsau kausawé, protož oloupané a rozkrájené na welké kusy waří s jinými pokrmy; též wařené roztírají na kaši; nebo je pekau a s máslem jedí. Poskytují potrawu welmi zdrawau a chutnau, obzwláště pro pracující lid na místo chleba; působí ale zácpu. Práškem z kořena zasýpají wředy, a šťáwu listowau potřebují proti uštknutí strapatému.

J. bradawičnatý. D. bulbifera *Lin.* Katu katsiil *Rheed.* 7. *t.* 36. Ubium pomiferum *Rumph* 5. *t.* 124. Podobá se předešlému; lodyha hladká, obla, bamboly nahnědlé, dužnaté, jablkům podobné, z úžlabíčka hořeních listůw wypauštějící; listy střídawé, srdčité, zaokrauhlowejčité, přídewitižilé. — W lesech Indie wýchodní. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Bamboly jeho jsau welké, tak jako předešlého; jedí je wařené, ačkoli nejsau dobré chuti.

Ten řád sestává asi z 260 rodův (w 24—26 pokoleních), jichž nejvíce roste w Americe ($^2/_3$) a to hlawně w sewerné ($^1/_2$ všech), ostatní rozdělený jsau po Ewropě a mirnych končinách Asie, nejméně jich w Asii horké. Některé rody sahají přes sewerný točník. Po ústrojnosti květu a plodu docela srownáwají se s kopíčkowitými, od nichž obzwláštním znakem se liší.

Nejmnožší jich se srownáwají w tom, že kořeny oplywají škrobem, klowatinau a pryskyřicí. Kořeny majíce moc hnáti za pot a moč w lékařství se potřebují. Některé stromowité zase rozeznáwají se welikau hojností barwiny; pazaušky bylinných se jedí; některé jsau jedowaté.

Rozděluje se na dwě podřadí:

1) *CHŘESŤOWITÉ.* Čnělky srostlé.

2) *WRANOWCOWITÉ.* Čnělky prosté.

Podřadí 1.

CHŘESŤOWITÉ. ASPARAGEAE.

KONWALINKA. CONVALLARIA. MAILILIE.

Okwětí zwonkowité, na šestero klané. Tyčinek 6, ze dna okwětowého wyniklých; prašníky přímé. Waječník 3pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělka 1; blizna tupá, 3bočná. Bobule 3pauzdrá, pauzder 1—2semenných.

K. obecná. C. majalis *Lin. Schk. t.* 97. Konwallium *Mat. Wel.* 293. *C.* Konwalinka, bíser, perlokwět, perlíček. Oddenek oblý, co brko tlustý, úkosný, bělawý, silně mrcasatý, po straně wypauštějící wýběžky pošewnatošupinaté, z konce wyhánějící listy 2 a stwol jednoduchý, přímý, 4—6″ wysoký, pooblý nebo přítrojhraný; listy eliptičné, zakončité, stkwěle zelené, dolů se zužující w řapík pošwowitý, a i se stwolem obkličené pošwami blanowitými, úkosně uťatými; květy na hroznu jednostranném nachýlené, docela bílé, welmi wonné; stopečky malíčkým listénkem podepřené; okwětí polokulowatozwonkowité, na šestero klané: uštůw wejčitých, ostrých, podhnutých; tyčinky ze dna okwětového wyniklé; bobule kulowaté, stkwěle červené. — W daubrawách a bukowinách stinných, skoro po celé Ewropě. Kwěte w květnu a červnu. 4.

W zahradách wůbec se sází a jest tu odrodek plnokwětý; jindá kořen, květy a bobule w lékařství se potřebowaly. Květy sušením docela wůně pozbywají a rozmělněné dáwají se do prášků kýchawých. Oblíbená to kytka wońawá.

Sedaulek. Ophiopogon. Schlangenbart.

Okwětí láčkowité, na šestero klané, dopola s vaječníkem srostlé. Tyčinek 6; prašníky sedawé. Vaječník 3pauzdrý, pauzder 4semenných; čnělka s 3 bliznami. Bobule 1semenná.

www.libtool.com.cn

S. hroznatý. O. japonicus *Ker.* Convallaria japonica *Thunb. Red. lil. t.* 80. Mondo *Kaempf.* 823. Kořen z hlíz a mrcasůw uzlatých složený, mnoholetý; listy mnohé, kořenowé, čárkowité, tráwowité, na líci ploché, na rubu kýlaté, střewíčné; stwol kratší listůw, smačknutodwojbřitý, na konci nesaucí hrozen jednoduchý, jednostranný; listeny delší kwětůw nemnohých, drobných, bílých; bobule awící hrachu, modrá. — Na Žapanu w homoku. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

We wlasti zadělawají kořen do cukru, a užiwají jej jako sálep; též podáwají proti úplawici a w neduzích hrudních.

Pstroček. Majanthemum.

Okwětí kolowité, 4dílné: uštůw přípodwinutých. Tyčinky 4, uštům okwětowým střičné. Bobule kulowatá, 2—3pauzdrá, 2—3semenná.

P. dwaulistý. M. bifolium *Decand.* Convallaria bifolia *Lin. Fl. dan.* 291. *Sturm f.* 13. Jednolístek *Mat. Wel.* 435. Přestupnice dwaulistá. *Kw. česk.* Bylinka sitná, sotwa zwýší prstu; lodyha přímá, jednoduchá, hranatá; listy lodyhowé 2, střídawé, řapíkaté, srdčitowejčité, žilnaté; hrozen chudokwětý, konečný, z kwětůw drobných, bílých. — W lesech stinných Ewropy, též w Asii a Americe sewerných. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Nať před časy w lékařstwí potřebowali.

Přestupnička. Smilacina.

Okwětí kolowité, 6dílné. Tyčinek 6. Bobule o 3 pauzdrách 1semenných.

P. hroznatá. S. racemosa *Desf.* Convallaria racemosa *Lin.* Polygonatum racemosum *Corn. t.* 31. *Pluk. alm. t.* 311. *f.* 2. Kořen tlustý, bílý; lodyha 3′ wysoká, hranatá, štíhlá, prohybaná, listnatá; listy sedawé, podlauhlé, zakončité, pýřité, 6″ dlauhé, 2″ široké; kwěty žlutawé na latě konečné; tyčinky co okwětí dlauhé; bobule proswítawé, červeně skropené. — W Americe sewerné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Bobule prý posilují nerwy.

Kokořík. Polygonatum. Zauken.

Okwětí trubkowitonálewkowité, na šestero klaně. Tyčinek 6 z prostředku okwětowého wyniklých. Ostatní jako u konwalinky.

www.lptool.com.cn

K. mnohokwětý. P. multiflorum. Convallaria multiflora *Lin. Plenk t.* 265. *Fl dan. t.* 192. *Schk. t.* 97. Kokořík anebo líčidlo *Mat. Hdj.* 284. *B.* K. wětší *Mat. Wel.* 333. Kokorňák. Oddenek kořenowý asi na prst tlustý, uzlatý, rownowážný, mrcasatý, wyhání z konce lodyhy přímé, oblé, 1—1½′ wysoké, na konci nicí, po největším dílu listnaté; listy střídawé, wzhůru jednostranné, weliké, wejčité, mnohožilé, dole krátkau pošwau objímawé; stopky úžlabíčkowé, jednostranně směřující, odwislé, 3—4 kwěty nesoucí; okwětí s krajem podhnutým, zeleným, trubkau bílau; nitky chlupaté; bobule z černa modrá, 3pauzdrá. — Na skalách, w hájích po Ewropě. Kwěte w kwětnu. ♃.

K. obecný. P. vulgare. Convallaria Polygonatum *Lin. Plenk t.* 264. *Düsseld.* 5. *t.* 15. Kokořík menší *Mat. Wel.* 333. Kokorňák. Podobá se předešlému. Lodyha obyčejně nižší, přímá, na konci nicí, hranatá, přídwojsečná; listy střídawé, poloobjímawé, wejčitopodlauhlé, tupaunké, na líci siwé; stopky úžlabíčkowé, 1—2kwěté; kwěty bílé, uštůw zelených, dwakrát wětší nežli u předešlého; nitky lysé, bobule tmawě fialowé. — Na skalách, w hájích po celé Ewropě. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Kořen obojího jindá w lékařství se potřebowal (sigillum Salomonis); na seweru dělají z prášku jeho a wody růžowé líčidlo; z mauky hlízowé a obilní pekau chléb. Pazaušky mladé jedí jako chmelíček. Bobule působí dáwení a průjem.

Čípek. Streptopus. Zapfenkraut.

Okwětí zwonkowité, 6dílné, prosté: uštůw u wnitř hladkých, t. bez jamky medowé. Tyčinek 6, s nitkami krátkými. Blizna jednoduchá. Bobule 3pauzdrá, pauzder o 1 semenech kulowatých, na pupu nahých.

Č. obecný. S. distortus *Michx.* Uvularia amplexifolia *Lin. Schk. t.* 93. *W. et Kit. t.* 167. Babí jahoda nebo čípek *Mat. Wel.* 466. Oddenek rownowážný, tlustý, uzlatý, bílý, wyhání dolů mrcasy a wzhůru lodyhy 2′ wysoké, wětewnaté, kolenaté, oblé, hladké, měkké; listy střídawé, sedawé, objímawé, srdčité, wejčitopodlauhlé, zakončité, nejlysejší, 2″ dlauhé, 1″ široké; k èty úzla-

bičkowé, ojedinělé, na stopkách dlauhých, kolínkem dolů sehnutých, odwislé, žlutawě zelené nebo bílé; bobule zwící hrachu, červená. — Na místech mokrých, stinných po horách nižších a wyšších Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu. 4.

Swraskuje a chladí, a potřebowal se ku kloktání podebraného čípku.

www.nbtool.com.cn

Chřesť. Asparagus. Spargel.

Okwětí zwonkowité, 6dílné, dole často w trubku stopečkowitau ztenčené. Tyčinek 6, nedaleko dna okwětowého připewněných; nitky šídlowité. Waječnik 3pauzdrý: pauzder 2waječných. Čnělka 1; blizny 3, podhnuté. Bobule 3pauzdrá, pauzder 2semenných.

Ch. obecná. A. officinalis *Koch.* A. officinalis altilis *Lin. Schk. t.* 96. *Plenk t.* 276. Hromowé koření *Mat. Háj.* 121. — *Wel.* 143. *C.* Chřesť, štípet, hromek. Oddenek krátký, tlustý, ukrytý mrcasy swazčenými, dlauhými, tlustými, dužnatými, wypauští několik lodyh, jež wyskytují se co pazaušky šupinaté, dužnaté, zponenáhla wzrostající w lodyhy listnaté, přímé, 2—3' wysoké, zelinné, zelené, oblé, přewětewnaté, rozdělené na wětwe odstálé, štihlé, metlowité; hlawní listy pometalé w šupiny krátké, wejčité, mázdrowité, z jejichž úžlabička wynikají wětwe, stopky a swazky listůw zelených, štětinowitých, oblých, i s wětwemi nejlysejších, hladkých; kwěty dwojdomé; stopky obyčejně po 2 na dolením dílu wětwí a wětwiček až do prostředka wynikající, niťowité, odstálé, později sehnuté; okwětí zelenawě bílé, samčí větší, dole ztenčené w trubku co kraj zwonkowitý dlauhau, pestík zakrnělý, nitky asi dlauhé co prašníky podluhowaté; okwětí samičí s trubkau co půlka okwětí dlauhau, tyčinek 6, prašníkůw zakrnělých; pestík z waječníka obwejčitého, čnělky 3hrané, o polowičku kratší nežli waječník, s bliznami 3 podlauhlými, podhnutými: bobule kulowatá co hrách weliká, dříwe zelená pak stkwěle červenawá, lesklá, dole okwětím zwadlým podepřená; semena přitrojbočně zakulatělá, černá s pupem tečkowitým, bílým, na prostředku přední plochy. — Na lukách bujných, podlé lesůw, na pořiči a pomoří obzwláště w půdě písčité, z Ewropy jižné až do Angličan a Šwed. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Pazaušky, wůbec *špargl* nazwané, jsau oblíbeným jídlem, po nichž moč welmi smradlawý odchází. Špargl polodiwoký a

nežetrně chowaný jest hořký a méně autlý a působí pálení moče. Jindá potřebowali kořen, bobule a semena w lékařstwí.

Ch. šerpiwá. A. scuber *Brign.* A. amarus *Decand.* A. officinalis var. *Lin. Zannich. t.* 14. Předešlému welmi podobný, wětší, silnější a cepnější; lodyha zelinná, přímá, oblá, prauhatá, drasná; listy chomáčené, štětinowité, příčtyrboké, tlusté, zaubkatodrasné; palisty blanowité, ostré, na zpodině krátce kolcaté; tyčinky zdéli prašníkůw podlauhlých; kwěty žlutawě zelené; bobule dwakrát wětší nežli předešlého. — Na březích Moře atlaského a středozemního. Kwěte w kwětnu ♃.

Kořen potřebuje se jako předešlého. Pazaušky přehořké nejsau k jídlu

Ch. tenkolistá. A. tenuifolius *Lam.* A. sylvaticus *W. et Kit. t.* 201. A. officinalis *β Lin.* Podobá se předešlému. Lodyha zelinná, přímá; listy swazčené, wlasowité i s wětwičkami lysé; okwětí dole prodlaužené w trubku mnohem kratší kraje; nitky kwětůw samčích mnohem delší prašníkůw zakulatělých. — Na lukách chlumních Ewropy prostřední a teplé. Kwěte w kwětnu. ♃.

Ch. ostrolistá. A. acutifolius *Lin.* A. Corruda *Scop.* Lodyha křowitá, bezbranná, hranatá; wětwe pýřité; listy čárkowité, oblaunké, tuhé, hrotnaté, přezimující; trubka okwětowá zdéli kraje. — W křowištích Ewropy jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♄.

Pazaušky obau těchto rodů též co špargl we wlastech se jedí.

Ch. pnulá. A. sarmentosus *Lin.* A. aculeatus *Herm. lugdb. t.* 650. Schadaveli Kelangu *Rheed.* 10. *t.* 10. Kořen sestáwá ze swazku hliz dužnatých, co píď dlauhých, asi hadímordowým podobných; lodyha wyšší muže, dřewnatá, zprohybaná, pnulá, s kolci podkřiwenými; listy ojedinělé, čárkowitokopinaté; kwěty drobné, zelenawé bílé, smradlawé, na klasech úžlabíčkowých; bobule o 3 břichách čerwenawá; semena 3 kulowatá, černá. — Na Molukách a w Indii wýchodní. ♄.

Kořeny hlízowité jedí jako my hadímordowé s octem a olejem anebo w cukru zadělané. Též w lékařstwí je potřebují.

Takara. Dianella.

Okwětí padawé, 6dílné: uštůw stejných, dwojřadých. Tyčinek 6: nitky wehnuté, nahoře širší; prašníky čárkowité, dolejškem připewněné. Čnělka a blizna jednoduché. Bobule podluhowatá, 3pauzdrá: pauzder 1—5semenných.

T. mečolistá. D. nemorosa *Lam. t.* 250. *Jacq. schoenb.*

t. 94. o Dracaena ensifolia *Lin.* Gladiolus odoratus *Rumph* 5. *t.* 73. Kořen z oddenku uzlatého welmi mrcasatého, wonného, wypauští několik lodyh 2—3′ wysokých, wětewnatých, na konci latnatých, dole opatřených listy mečowitými, čárkowitokopinatými, na 1′ dlauhými, po kraji kolcatopilkowanými, na kýlu hladkými: na lodyze jest několik listůw krátkých, auzkých, odlehlých; lata wětwí řídkých, běwných, zprohyhanych; kwěty modré, stopečnaté, mírně weliké, jako hwězda rozložené: bobule wejčitopodluhowatá, pěkně fialowá, měkká, sladká, fialowě barwící; semen 8—9, černých, hranatých. — W Indii wýchodní.

Zwařeninu z kořena užiwají w neduzích strojůw močowých a blan slizowých.

Tenura. Sanseviera. Sanseviere.

Okwětí trubkowité: okraje 6dílného podwinutého. Tyčinky z ústí wyniklé: nitek nitkowitých. Tobolka zbobulelá, 3pauzdrá: pauzder 1semenných.

T. wonná. D. odorata *Blum. Rumph* 5. *t.* 73. Oddenek úkosný, plaziwý, přídřewnatý, jednoduchý, swraskalý, černawý, wypauští lodyh několik, 2—3′ wysokých, dole listnatých, nahoře přínahých, latěných; listy směstnané, čárkowitokopinaté, kratší nežli lodyha, po kraji podwinuté, na kýlu hladké, 1—1½′ dlauhé, na prst široké, tuhé, nahoře podhnuté, lysé, siwé, hoření kratši a na zpodině swinuté; laty běwné, na konci odwislé: wětwí krátkých, jednoduchých anebo na dwé klanych; stopky swazečnohrozněné, delší nežli okwětí; kwěty pěkně modré, u wnitř bělawé; uštůw 3 wněšných wětších, prauhatých; bobule podlauhlokulowatá, 3brázdá, modrá, ponačerwenalá, lesklá; semena černá, lesklá. — W Indii wýchodní, kdežto i sází se. ♃.

Zwařenina z kořena potřebuje se w Číně a Kočinčíně proti těžkému močení a bělotoku. Kořen swižf nemá zápachu, chuti jest nahořklé, suchý ale jest zasladlý a na paráži rozšiřuje zápach příjemný, protož užiwá se w Asii jižné co kadidlo.

T. ceylonská. S. zeylonica *Willd. Roxb. t.* 181. Salmia spicata *Cav. ic.* 3. *t.* 264. Aletris et Aloe hyacinthoides *Lin.* Aloe zeylonica *Comm. hort.* 2. *t.* 21. Kořen oddenku tlustého, přídřewnatého, wypauští listy mnohé, dužnaté, tmawě a bledě zeleně skwrnaté, wněšné podlauhlé, ostré, ploché, wnitřní delši, užší, čárkowitokopinaté, žlabowité, mezi nimiž wyniká stwol 1½′ wysoký, nesaucí hrozen ze květůw 1½″ dlauhých, zelenawě

uzlůw, na nichž pošwy krátké náryšawé, rozhy rozevřené, břitkočtyrhrané; listy sedawé, střídawé, žilnaté, kopinaté, zakončité, po kraji šerpiwaunké, 1—2″ dlauhé, na líci bělawé; stopky úžlabičkowé ojedinělé, rozdělené na stopečky 2, 3 nebo 4, jednokwěté, nachýlené; okwěty žlutawě bílé, jakož audy rozplozowací červenawými čárkami znamenané: uštůw kopinatých, ostrých, 3 wněšných užších; bobule červená, kulowatá, zwicí hrachu; semena žlutawě bílá. — We hwozdech chilských. ♄.

Kořen její wyhlížíť jako sasaparilowý a taktéž se potřebuje.

Kopiha. Lapageria. Schlingspargel.

Okwětí 6dílné, zwonkowité: uštůw wněšných užších. Tyčinek 6, střídawě delších, ze dna okwětowého wyniklých. Blizna kejowitá. Bobule (pometáním) 1pauzdrá, mnohosemenná, semen we wšakém pauzdru 3řadých.

K. růžowá. L. rosea *R. et Pav. per. t.* 297. Keř pěkný; kmeny pnulé, lysé, 6—10′ dlauhé, uzlaté, přewětewnaté wětwemi rozestřenými, předlauhými, zprohybanými; listy wzdálené, střídawé, řapíkaté, wejčitokopinaté, ostré, kožowité, nejcelejší, 2—3″ dlauhé, 5žilé; řapíky rozšířené, objímawé, s dolejškem stálým; stopky ojedinělé, úžlabičkowé a konečné, 1kwěté, přikryté šupinami drobnými, červenawými, wejčitými, mázdrowitými, prchawými; kwěty odwislé, weliké, přepěkné, asi 2″ dlauhé, růžowé a často tečkowané; okwětí uštůw klinowitých; nitky střídawě delší; prašníky čárkowitokopinaté, 4brázdé, po boku na dél pukající; bobule odwislá, bíle žlutawá, podlauhlowejcowitá, zakončitá, zwicí malého slepičího wejce, 1pauzdrá; semena mnohá, wejcowitá, zwicí winných, obkličená dužninau bělawau, sladkau. — We hwozdech chilských. Kwěte w únoru a březnu. ♄.

Kořen sestáwá ze swazku hustého mrcasůw dlauhých jako sasaparilowý, a maje jeho powahy taktéž se potřebuje.

Přestup. Smilax. Smilax.

Kwěty dwaudomé. Okwětí 6dílné, rozložené, dole neprodlaužené w trubku, stálé. *Samčí:* Tyčinek 6; nitky nitkowité. *Samičí:* Čnělka překrátká; čnělky 3. Bobule 3pauzdrá, 3— (pometáním) 1semenná.

P. bodlawý. S. aspera *Lin. Schk. t.* 328. *Duham nov. t.* 53. *Clus.* 1. *t.* 112. *et* 113. Swlačec bodlawý *Mat. Wel* 462. Keř zwýší muže, welmi wětewnatý, pnulý;

větwe hranaté, kolcaté, neprawidelně zprohybané; listy střídawé řapíkaté, srdčité, šípowitosrdčité, wejčité nebo kopinaté, 7—9žilé, kolcatozubaté nebo nekolčaté, kožowité, často běloskwrnaté; kwěty bělawé, drobné, sotwa $1^1/_2$″ dlauhé, wonné, na hroznech konečných; bobule kulowaté, hnědé nebo černé, pauzder o 3—2 nebo 1 semeně černém co semenec welikém. — Na sušinách, mezi křowim, na skalách, obzwláště podlé moře, w Ewropě jižné. Kwěte w jeseni. ♄.

Listy přikládají se na wředy, aby jer ozehnaly; kořen, *sasaparila wlaská*, potřebuje se w lékárnách.

P. řecký. S. Alpini *Willd. Alpin. aeg. t.* 68. Lodyha hranatá, kolci mnohými, rownými ozbrojená; listy dole učaté, hauslowité, tupé, krátce hrotité, jakož i řapíky bezbranné, příkožowité, lesklé, 3žilé, nábrwité; okolíky chudokwěté. — W Řecku w plotech a křowinách. ♄.

Kořen we wlasti potřebuje se prospěšně na místo sasaparily.

P. ceylonský. S. zeylanica *Lin. Lam. t.* 817. *f.* 2. China amboinensis *Rumph* 5. *t.* 161. Kira Vilandi *Rheed.* 7. *t.* 31. Kořen na prst dlauhý, co palec tlustý, uzlatý, twrdý, dřewnatý, wypaušťí tolik šlahaunůw, že sotwa jimi probrati se možná, a ty jsau pnulé, oblé, nepatrně 4hrané ozbrojené trnami, jichž na wětwičkách nebývá: listy střídawé, řapíkaté, kožowité, wejčitopodlauhlé, srdčité, hoření wejčité, podlauhlé, 3—5žilé, bezbranné, 3—4″ dlauhé, $2^1/_2$″ široké, zakončité nebo tupé; kwěty drobné, bílé, stopečkowané, mnohé (asi 36) skládají okoliky úžlabičkowé, na stopce společné, překrátké; bobule černá wejcowitá, zwící jalowce, 3pauzdrá, 2semenná. — Na Ceylonu a w Indii wýchodní. Kwěte w plišti.

Šlahauny pro jich hebkost potřebují na místo prowazůw k přiwazowání hrnčíw na palmy, když se sbírá jejich šťáwa; jsau ale také tlustší k holem užitečné; jiné zase kruchy, takže se na třísky rozsypau, jsauce krauceny. Mladé wětwe, na jednom konci rozklepané, potřebují místo kartáčku na zuby. Pazaušky a listy jedí co zeleninu.

P. wirginský. S. Sassaparilla *Lin. Lam. t.* 817. *f.* 1. *Blak. t.* 393. *Plenk t.* 712. Kořen uzlatý, složený z mrcasů mnohých, příjednoduchých, co brko husí tlustých, swazek dělajících, z běla popelawých, dohromady zmatených, wypaušťí lodyhy přidřewnaté, welmi dlauhé, lysé, hranaté, naryšawělé, ozbrojené kolci rownými nebo nakřiwenými, šídlowitými; listy 2palečné nebo delší, lysé, jednoduché, střídawé, řapíkaté, waječné, srdčitě wykrojené, bezbranné, kožowité, 5žilé: žil 3 pro-

předrobné, dwaudomé, ojedinělé, stojí na prostředku listowité rozhy a na začátku zastřené listenem pošowitým, mázdrowitým; okwětí rozložené: 3 lupeny wnešné větší wnitřních 3; bobule malé, kulowaté, stkwěle červené, o 1—2 semenech bílých. — W řídkých lesech a křowištích Ewropy jižné a teplejší prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. ♄.

www.dnbol.com.cn

Kořen slizký a zahořklý jindá se užíwal proti wodnotěčnosti (radix rusci s. brusci). Semena jeho byla nawržena na místo káwy, ježto skutečně za pražení wydáwají dým jako prawau káwau zapáchající; chybuje jim ale hořkost, ježto by se náležitau přísadau nahraditi mohla. We Wlaších jedí mladistwé pazauzky jako špargl.

L. podkwětní. R. Hypophylum *Lin.* R. latifolius *Dill. elt. t.* 251. *f.* 303. Laurus alexandrina *Blak. t.* 191. Lodyhy jednoduché, hranaté, 1—1½' wysoké; rozhy rozšířené w čepele listowité, obyčejně střídawé, wejčitokopinaté, zakončité, řapíkem překrátkým podepřené, na rubu u prostřed nesaucí kwěty dwaudomé, na kratičkých stopkách po 2 nebo 5 pospolu na pahrbku malém šupinatém; bobule červená, větší hrachu. — Na úbočích kopcowých we Wlaších. Kwěte w květnu. ♄.

Jindá se užíwal proti obtížnostem strojů močowých. Za starodáwna wěncem z něho udělaným ctili wítěze a básníky.

L. čípkowý. R. Hypoglossum *Lin. Schk. t.* 310. Hypoglossum *Blak. t.* 128. Laurus alexandrina *Clus. t. t.* 278. Čípkowá bylina *Mat. Háj.* 363. — *Wel.* 428. *C.* Welmi se podobá předešlému; čepele listowité podlauhlejší, užší, na líci wypauštějící listen jazýčkowitý, z jehož úžlabíčka wynikají 3 kwěty o stopečky podepřené, bělawé, dílem obojaké. — Na místech stinných po wrších Ewropy jižné a na jižném kraji Ewropy prostředni (w Uhřích. Krajině). Kwěte w dubnu. ♄.

Trpké listy jindá potřebowali w lékařstwí proti otekliném čípku (herba Uvulariae s. bis linguae).

Obucha. Herberia. Herberie.

Kwěty obojaké. Okwětí 6dílné, kolowité. Tyčinek 6. Čnělka s bliznau 3bočnau. Tobolka 3hraná hranami křídlatými, 3pauzdrá. Semena po 3—4 pleskatých, mázdrowitě obraubených.

O. hwězdatá. N. stellata *R. et Pav. fl. t.* 303. *f. a.* Salsa *Feuil.* 2. *t.* 7. Kořen z mrcasůw dlauhých, čmýřitých; kmeny dřewnaté, přímé, oblé, nejwětewnatější; wětwe wjjawé, potom ozbrojené kolci podhnutými; listy přesleněné, šestnaté nebo dewětnaté, nestejné, čár-

cowitomečowité, úkosné, na dél čárkované, hrotité, na způsob hwězdy rozložené, asi 4″ dlauhé; pod každým přeslénkem listen hnědý, okrauhlý, hrotitý; z prostředku nejhořejšího přeslénku wynikají 2—3 stopky předlauhé, na hořejším dílu nesaucí kwěty stopečkowané, w hrozen rozpostawené a podepřené listenem malým, chruplawým, na tré klaným; okwětí žluté, malé, wonné: uštůw kopinatých, rozložených. — We hwozdech chílských.

Kořen potřebují na místo sarsaparily.

www.tufoot.com.cn

Podřadi 2.

WRANOWCOWITÉ. PARIDEAE.

Wranowec. Paris. Einbeere.

Okwětí nejhlauběji 8—10dílné, nejrozloženější nebo podlinuté: uštůw 4—5 wněšných širších, zelenných, kalich představujících, 4—5 wnitřních autlejších, jakoby korunu dělajících. Tyčinek 8—10, podplodních; prašníky u prostřed na nitky přirostlé. Čnělek 4—7, s bliznami jednoduchými, niťowitými. Bobule 4—7pauzdrá: pauzder 4—8semenných.

W. čtyrlistý. P. quadrifolia *Lin. Blak. t.* 286. *Fl. dan. t.* 139. *Schk. t.* 109. Wraní oko *Mat. Wel.* 396. Wranowec čtyrlistý *Ammerl. jedy. ob.* 3. Oddenek rownowážný, obly, klaubnatý, bělawý, na článcích mrcasatý, wětewnatý; lodyha zelinná, přímá, ½—1′ wysoká, obla, nejjednodušší, na konci nesaucí přeslének z listůw 4 (pořídku 3, 5 nebo 6) sotwa řapíkatých, široce eliptičných anebo přiobwejčitých, zakončitých, nejcelejších, lysých, po kraji šerpiwaunkých, 3—4žilých a žebernatých, na líci tmawě zelených, bezleských, na rubu bledších, slabě leskliých; stopka ojedinělá, z prostředka přeslénku wyniklá, 1½—2″ dlauhá, brázděná, nahá, 1kwětá: ušty okwětowé wněšné kopinaté, zakončité, 3žilé, ¼krát širší wnitřních čárkowitošídlowitých, zelenawě žlutawých; nitky niťowitošídlowité, u wnitř na prostředku nesaucí prašník čárkowitý; waječník 4—, řídko 5pauzdrý a tolikéžbřichý, s tolikéž čnělkami niťowitými, jakož i bliznami hnědonachowými; bobule zaokulatělá, černomodrá, zwící malé wišně. — W lesech stinných, wlhkých Ewropy až do Loparska a Asie sewerné. Kwěte we květnu a červnu. 4.

semenonosné. Semena bílečnatá. Kel zawřený, obyčejně válcowitý; konec kořínkowý, různosměrý.

Byliny cibulaté, hlízaté, obyčejněji oddenku krátkého, silně mrcasatého; lodyha obyčejně jednoduchá, někdy welmi zkrácená. Listy střídawé, často wšecky kořenowé, nejjednodušší, obyčejně žilnaté, dole pošewnaté. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, prawidelné, ojedinělé, hroznaté, chomáčené nebo latnaté, nahé nebo listenaté.

Ten řád sestáwá asi ze 100 rodůw (w 21—23 pokoleních), rozdělených po mírných pásmech wšech země dílůw; mezi obratlowcema jest jich nejméně; některé až k wěčnému sněhu wzstupují, ano i za severný točník sahají. W rodech chemicky wyzpytowaných nalézá se prwek obsahující palčiwý, prudký, kýchawkowinan nazwaný jímž i náležejí k rostlinám ostrojedowatým.

Kýchawice. Veratrum. Germer.

Okwětí hluboce 6dílné, rozložené. Tyčinky nejdoleji z uštůw okwětowých wyniklé; prašníky ledwinowité, na přič chlopněma, kotaučky představujícíma, pukající. Waječník 1; čnělky 3, krátké, šídlowité; blizny nepatrné. Tobolka uzrawši rozděluje se na měchýřiky 3, na wnitřním šwu pukající.

K. bílá. V. album *Lin. Jacq. aust. t.* 335. *Plenk t.* 728. Ellebor bílý *Mat. Háj.* 366. Kýchawka aneb ellebor bílý *Mat. Wel.* 434. Oddenek krátký, válcowitý nebo příhomolowitý, ukausnutý, dole skrytý mrcasy mnohými, dlauhými, tlustými, dužnatými; lodyha 1—1½ wysoká, oblá, dutá, jednoduchá, lysá, skoro celá zastřená pošwami přiléhajícími; listy eliptičné neb eliptičnokopinaté, na dél řasnaté, na rubu pýřité, úkosně do pošwy wbihající; kwěty žlutawě bílé, rozpostawené na hrozny dohromady latu dělající, s osau pýřitau; stopečky mnohem kratší kwětůw; listeny wejčité, delší stopeček; ušty okwětowé podlauhlokopinaté, ostraunké, zaubkowané, rozložené; tyčinky kratší než okwětí. — Na pastwinách horních Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen u wnitř bílý, newonný a palčiwý, jindá měl sláwu proti hypochondrii a šílenosti, nyní potřebuje se wně na rozjídawé wředy; též jej dáwají do prášku kýchacího a masti wšiwé.

K. zwonkatá. V. Lobelianum *Bernh. Dilsseld.* 15. *t.* 24. Podobá se předešlé, liší se ale pošwami na konci rownowážně uťatými, takže listy z nich rownowážně a nikoli šikmo počínají; okwětí zwonkowité, sklimené, mnohem delší nežli stopečka, listy eliptičné neb zaokrauhloeliptičné; kwěty jasně zelené. — S předešlau. Kwěte téhož času. ♃.

Užitek jako předešlé.

K. černá. V. nigrum *Lin. Jacq. aust. t.* 326. *Schk. t.* 311. Jměním podobá se předešlým; lodyha třebas zwýší muže; listy dolení širokoeliptičné, lysé; lata dlauhá, hroznatá, plstnatá; okwětí černonachowé: uštůw nejrozloženějších, eliptičných, nejcelejších, dlauhých co stopečky, jenž delší listenůw. — Na chlumech Ewropy prostřední teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořen její a wnitř žlutawý, přimíchaný přichází w kychawici bílé.

K. wšiwec. V. Sabadilla *Retz. Düsseld.* 18. *t.* 12. *Dict. sc. nat.* 2. *t.* 46. Lodyha 3—4′ wysoká, přímá, jednoduchá, oblá, nahoře mělce brázděná; listy mnohé, kořenowé přímé, dole pošwiwé, wejčitopodlaublé, jitrocelowým podobné, tupé, w řapík zaužené, 8—14žilé, na líci tmawě zelené, na rubu násiwé; lata rozestřená, jednoduchá, někdy složená, střídawowětewná; kwěty mnohočíselné, přínicí, pak jednostranné, dwoj- a trojčatné; stopečky nejkratší; kwěty samčí: okwětí uštůw stálých, hluboce rozdělených, hwězdowitě rozložených, wejčitokopinatých, tžilých, tmawě černonachowých; nitky kratší uštůw, dole rozšířené; prašníky 4bočné, přídwojaločné; waječník zakrnělý; kwěty obojaké co do okwětí a tyčinek jako samčí; waječník z worečkůw 3 podluhowatých, srostlých, tupých; čnělky ostré s bliznami jednoduchými; tobolky 3, na konci po wnitřní hraně pukající; semena 3, střechowitá, nakřiwená. — W Mexiku a na Antilách w lesech wlhkých. 4.

Semena (semen sabadillae) nemají wůně, chuti ale jsau ostré, hořké, silně na stolici ženau a potřebowala se proti tasemci, obyčejněji ale dáwají se do wšiwé masti.

K. žlutá. V. luteum *Lin.* Helonias lutea *Ait. Bot. mag.* 1062. H. pumila *Jacq. rar. t.* 453. Ophiostachys virginica *Red. lil. t.* 461. *(omyl.* 474*).* Kořen hlízowitý; listů kořenowých několik širokokopinatých, žilnatých, tuhých, lysých, tupých nebo sotwa ostraunkých, dole w řapík zaužených; lodyha přímá, tuhá, 2/4—2′ wysoká, oblá, lysá, autle čárkowaná; listy lodyhowé střídawé, obdálné, kopinaté, ostré, lysé, přímé, po kraji maličičko chruplawé, od dola wzhůru se umenšující; hrozen konečný, klasowitý, wálcowitý, nejjednodušší, přímý nebo nachýlený, nejhustší, 2—6″ dlauhý; stopečky bezlistenné, samčí 1/2—2 1/2‴ dlauhé, samičí kratší, přímější; kwěty žlutawě bílé, dwaudomé, řídko mnohomanželné; okwětí uštůw rozložených, čárkowitých anebo čárkowitokopisowitých; tobolka wejčitoobdluhowatá, 3 1/2‴ dlauhá, 3-

brázdá, na konci pukající; semena množitá, wejcitá, ostrá, smačknutá, střechowitá. — Na lukách wlhkých a na stinných pahrbcích z Pensylwanie až do Georgie. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

We wlasti dobywají z listí wlákna, jež jako len anebo konopí potřebují. Kořen dužnatý hořký působí slintání a oškliwost, prospiwá proti hryzení a hlistám.

Suchobýl. Xerophyllum.

Okwětí barwené, 6dílné, příkolowité: uštůw bezžlazých, střídawě menších. Tyčinky nitek šídlowitých, dole dohromady a s waječníkem spojených. Prašníky zakulatělé, obak obraubené. Čnělky 3, auzce jazýčkowité, žlábkowité, na konci podwinuté. Tobolka přichruplawá, zakulatělá, jakoby 3kokusná, na konci wně třemi štěrbinami pukající, 3pauzdrá, pauzder o 2 semenech na dně připewněných, přímých, podlauhlých, smačknutých.

S. hauštewní. X. tenax *Nutt.* Helonias tenax *Pursh* 1. *t.* 9. Lodyha listnatá, nejhořeji co brko kachní tlustá, oblá, porostlá mnohými šupinami přiblížených, auzce kopinatými, zakončitými, ¾—1″ dlauhými; listy nejdelší, šídlowité, 1‴ široké, na lici žlabowité, na rubu zoblené, lysé; hrozen pěkný, řídký, mnohokwětý, wejcowitý, 3″ dlauhý, a delší: stopky přímoostálé, wláskowité, nejdoleji 16—18‴ dlauhé, wzhůru se zkracujíci; listeny u wýniku stopek úzce kopinaté, šídlowitě zakončité, sotwa dwakrát kratší stopek, mázdrowité; okwětí otewřené, 7—8‴ široké: uštůw čárkowitopodlauhlých, tupých, přistejných. — Na wyšších místech hor skalnatých Ameriky sewerné.

Z listůw dobywají we wlasti wlákna, jichž užiwají jako my konopných anebo lněných.

Krasoda. Gloriosa. Prachtlilie.

Okwětí 6lupenné: lupenůw prodlaužených, podhnutých. Tyčinek 6, podplodních, rozewřených; prašníky podluhowaté, wáhaté. Waječník jednoduchý, wypauštějíci čnělku přímým úhlem; bliznу 3, čárkowité. Plod z měchýřkůw 3 kožowitých, po wnitřním šwu pukajících a tamtéž semenonosných. Semena kulowatá.

K. červená. G. superba *Lin. Lam. t.* 247. *Red. lil. t.* 229. Methonica Malabarorum *Herm. lugd. t.* 689. Lilium zeylanicum *Comm. hort.* 1. *t.* 35. Mendoni *Rheed.* 7.

č. 57. Kořen veliký, hlízowitý, rozdělený na 2 větwe přímým úhlem se rozcházející; lodyha slabá, pnulá, zelinná, lysá, oblá, 6—10′ wysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, po celé délce opatřená listy střídawými, zelenými, lysými, podlauhlokopinatými, tenkými, 6—8″ dlauhými, 2″ širokými, podélmo autle čárkowanými, ostrými a ukončenými rozwilinau stočenau; z úžlabíček listowých hořejších wycházejí stopky ojedinělé, dlauhé (asi co list), na konci podhnuté, nesaucí kwět dost weliký, odwislý, před rozwitím nepatrně barwený, pak ale lupeny docela se podhybují a nabywají barwy dole žluté a nahoře ohniwé, takže kwět wyhlíží jako plamen z paráže wyšlehujíci, potom barwa se zatmawuje a wystejňuje w zářowau; lupeny čárkowitokopinaté, ostré, po kraji příwykrajowané a řeřabaté; tyčinky čerwené; plod obwejcowitý, 2″ dlauhý; semena krásně čerwená. — Na Malabaru; pro krásu sází se w zahradách po celé Indii wýchodní, a pořád kwěte. ♃.

Kořen chuti hořké, protiwné, násilně žene na stolici ano i smrtí, tudyž počítá se k jedům; nicméně wně a wnitř w lékařstwí se potřebuje. Zemínowé připisují dílu kořenowému k seweru patřícímu welikau čarownau moc.

K. modrá. G. simplex *Lin.* G. caerulea *Mill.* Podobá se předešlé, snadno se ale rozezná. Lodyha slabá, pnulá; listy wejčitokopinaté, zakončité, 3″ dlauhé, 2″ široké, bez rozwilin; kwěty modré. — Nad Senegalem.

Listy mnuté wydáwjí zápach silný a hnusný, takže působí hlawy bolení, když se k nim nos tuze přiblíží.

Powrženka. Tofielda.

Okwětí nejhlauběji 6dílné. Prašníky štěrbinama na dél pukající. Čnělky šidlowité. Tobolky 3, nad prostředek srostlé, po wnitřní hraně pukající, mnohosemenné. Semena podluhowatá, oblá.

P. bahní. T. calyculata *Wahlenb. Red. lil. t.* 256 Anthericum calyculatum *Lin.* Oddenek skoro rownowázný, nadřewnatělý, netlustý, odewšad wypauštějící mrcasy bělawé; lodyha přímá, oblá, dole čárkowaná, přibranatá, lysá, 2—10″ wysoká; listy kořenowé dwojřadé, přímé nebo přímoodstálé, mečowité, ploché, 4—8žilé, lysé, po krajích nejautleji pilkowanošerpiwé, žlutawě zelené, ½—3″ dlauhé, ½—1½‴ široké; na lodyze obyčejně listy 2, podobné kořenowým, menší ale, břichatě pošewnaté; hrozen klasowitý, hustý, wejčitopodluhowatý, ⅛—1″ dlauhý; kwěty ze zelenawa žlutawé, přibli-

žené; stopky ojedinělé, 1květé, dwojlistenné: listenu jednoho podlauhlého, u wýniku stopečky postaweného, drahého kalichowitého, 3laločného, ku květu přiblíženého; ušty okwětowé podlauhlé, ostraunké nebo tupé, hrotnataunké; tyčinky zdéli okwětí nebo maličko delší; bliznу hlawičkowité; tobolky 3, přinapuchlé; semena mnohá, nejmenší, podluhowatá, obak ostrá, z rezawa hnědá. — Na místech bahnitých, bařinnych a rašelinnych po Ewropě prostředni, z rowin až na hory. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

www.libtool.com.cn

Pěknosennec. Calochortus.

Okwětí hlubocе 6dílné, otewřené: uštův padawých dole u wnitř s jamkau medonosnau, wšech anebo 3 wnitřních na lici wausatých. Tyčinky dole z uštův wyniklé, šídlowité, přímé; prašníky dolejškem wyříznutým připewněné, 4bočné. Blizny 3, podhnuté, tlustaunké, žlábkowité, nebo plátkowitě násobené. Tobolka podluhowatá, 3laločno3bočná, roztrojitelná. Semena w každém pauzdru množitá, rownowážná.

P. nicí. C. elegans *Pursh. Dougl. tr. hortic. Soc.* 1. *t.* 9. *f. B.* Hlíza cibulowitá zwící lískowého ořechu; list jediný kořenowý dlauhý, trámowitý, lysaunký, řasnatožilnatý, delší stwolu jednoduchého, oblého, lysého, 2—8" wysokého, 2—3kwětého; listenův oo stopek, čárkowitokopinatých; stopky niťowité, sotwa delší listenův; květy nicí; ušty okwětowé 3 wnešné kopinaté, tupaunké, wnitřní 3 wejčité, ostré, na lici chlupy černými wausaté a pod wausy opatřené jamkau medonosnau; bliznа hlubocе dělená na ušty čárkowité, žluté, podhnuté. — Na místech podhorních w Americe sewerné. 4.

Hlízy we wlasti se jedí.

Jarowít. Bulbocodium. Uchtblume.

Okwětí hlubocе 6dílné, nálewkowité, barwené: uštův s nehty prodlaužených, w trubku přichýlených a nahoře pomoci zubů pobočních spojených. Tyčinky z koncův nehtowých wyniklé. Waječník jednoduchý: čnělka na konci na tré klaná. Tobolka pauzder na konci se rozdělujících a na wnitřní hraně pukajících.

J. obecný. B. vernum *Lin. Red. lil. t.* 197. Colchicum vernum *Clus.* 2. *app.* 203. Cibule zakulatělowejcowitá, zwící lískowého ořechu; listy obyčejně 3, za kwětení trochu kratší květu, přímé, pak delší, čárkowi-

tokopinaté nebo kopinaté, tupaunké, na konci příkápowité, poněkud žlabowité, lysé, čárkowané, tmawě zelené, wyniklé z pošwy dlauze trubkowité, po jedné straně rozšířené; květy 3—1, z prostředku mezi listim wyniklé, nerozwité bělawé, pak z fialowa bledě červené nebo krásněji brunátné: ušty čárkowitokopinaté, tupé, z cela nebo do pola otewřené, 11—24‴ dlauhé, 2—5‴ široké, s nehty dole srostlými; čnělka delší tyčinek, kratší než okwěti, jako ze 3 srostlá, na konci rozdělená na 3 bliznу žlábkowité; tobolka sotwa ze země čnějící, tupě 3hraná, ostrá, malá. — W Ewropě záalpské, též w Uhřích a Rusích. Kwěte w březnu a květnu 4.

Jelikož časně kwěte, oblíben w zahradách.

Ocún. Colchicum. Zeitlose.

Okwěti nálewkowité: trubka předlauhá; kraj 6dílný. Tyčinky na konci trubky přirostlé, před ušty postawené: nitky šidlowité; prašníky wáhaté. Waječník 1; čnělky 3, předlauhé, niťowité; blizny příkejowité. Tobolka přínafauklá, 3pauzdrá: pauzder (měchýříkůw) konečně se oddělujících, na hoře po wnitřní hraně pukajících.

O. podzimní. C. autumnale *Lin. Plenk t.* 279. *Schk. t.* 101. *Hayn.* 5. *t.* 45. *Dict sc. nat atl.* 2. *t.* 45. Ocún *Mat. Hoj.* 334. 335 — *Wel.* 432. Ocún, ocun, ocaun, luční matečník, jeseňka, naháček, naháč, popowo maudí, zimowít. Cibule celistwá, 1—1½″ dlauhá, wejcowitá, oděná několika sukničkami, po jedné straně plochá, a tu opatřená brázdau ku přijetí pošwy obsahující listy s květem; pošwa blanowitá, ještě zawírající jednu pošwu a 3—4 listy nedokonalé, a na stwolu překrátkém 2—3 stopky: květy před listím wynikající a rozwíjející se; trubka okwětowá dole w zemi wáznaucí, poloobla, nahoře 2bočná, 5—6″ dlauhá, bělawá, okraj zwonkowitý, lilákowý do růžowa, pořídku bílý: uštůw 1—1½″ dlauhých, čeřitožilých, wněšných obwejčitokopinatých, wnitřních kopinatých; tyčinky střídawě delší a kratší a wýše přirostlé; čnělka přesahující tyčinky; listy později rašící, širokokopinaté, ostré, přímé, prodlauženým stwolem nad zemi podnešené, dole pošwiwé, a zastírající tobolku welikau, 1″ dlauhau, nafauklau, dříwe zelenau pak hnědau a swraskalau. — Na lukách wlhkých, po Ewropě jižné a prostřední, tu a onde w množstwí ná-

ramném. Kwěte w září a říjnu; listy a owoce tepruwa w příštím létě se okazují. 4.

Kwěty nemohše se powodní nebo jinými příčinami rozwiti, wynikají příštího jara s listím anebo nedlauho před ním; jsau tenkrát menší s ústrojím rozplozowacím nedokonalým anebo potwornym; někteří ten zákrsek měli za obzwláštní rod. (C. verum *Hoffm.*)

www.libtool.com.cn

U nás jest poslední kwět w roce luka ozdobující, nicméně wšemožně jej wyplemeniti se wynasnažují. Náleží k rostlinám ostře a silně jedowatým, náwalně dolem počištujícím; w lékařstwí potřebuje se cibule, kwěty a obzwláště semena.

Řád 220.

LILIJOWITÉ. *LILIACEAE.*

Okwěti barwené, korunowité, prosté, 6dílné nebo 6lupenné. Tyčinek 6, podplodních anebo obkwětních: nitky prosté; prašníky u wnitř pukající. Weječník 3-pauzdrý: pauzdra o weječkách množitých, w kautě wnitřním 2řadých. Čnělka 1 nebo žádná; blizny 3 nebo žádná; blizny 3 nebo jedna 3hraná. Tobolka 3pauzdrá, skrze chlopně pukající, 3chlopná: chlopni u prostřed přehrádkatých; pořídku přídužnatělá, bobulowitá a nepukawá, obyčejně 1semenná. Semena bílečnatá. Kel zawřený, wálcowitý, rowný nebo nakřiwený, koncem kořínkowým k pupu směřující.

Byliny kořena z cibule, hlízy nebo mrcasův složeného, řídko stromy nebo kře kmenu jednoduchého nebo chudowětwného. Listy dole pošwiwé nebo objímawé (lodyhowé někdy sedawé), obyčejně čárkowité, ploché, žlabowité nebo ztlustlé, anobrž oblé, pořídku w čepeli rozšířené, řapíkaté. Kwěty obojaké, prawidelné, řídko přímeprawidelné, konečné, ojedinělé nebo na strbaulu, okolíku, hroznu, klasu anebo latě rozpostawené a často podepřené listeny mázdrowitými anebo taulcem zastřené.

Do toho řádu náleží asi 880 rodův (w 63—75 pokoleních) rozlosowaných po wšech země dílech, takže jich nejwíce w pásmech mírných, obzwláště w pruzích teplejších, méně w pásmě horkém, nejméně jich překročuje točníky, takže ubýwáji od obratníka k rowníku a točnám. Polozemí wýchodní jest bohatší na ně nežli západní, jižná polokaule jest trochu bohatší nežli severná. Celý řád jak řečeno podobný kokoříkowitým. Cibule jejich oplýwají klowatinau a některé mají ještě prwek ostrý, těkawý anebo také silici. An prwek ten aneb onen přewažuje, slaužíť některé potrawam, kořením anebo lékem. Některých lodyhy a listy takowýmito prwky opatřené podobným způsobem se potřebují. Některé jednowatosti srownáwají se s ocúnowitými. Jiných wlákna listowá potřebují se co konopí. Mnohé rozeznáwají se krasau a welikostí kwětův, a tudy w zahradách oblíbeny.

Rozděluje se na osmero podřadí:

I) KOSTILOMKOWITÉ. Okwětí 6lupenné. Tyčinky podplodní. Semena slupky běwné, na obojím konci přiwěskem opatřené. Byliny kořena mrcasatého.

2) *TULIPÁNOWITÉ.* Okwětí 6lupenné. Tyčinky podplodní. Semena slupky mázdrowité. Kořen cibulatý.

3) *ČESNEKOWITÉ.* Okwětí hluboce 6dílné. Tyčinky podplodní nebo nejdoleji na okwětí popřirostlé. Semena se skořápkau chruplawau. Kořen cibulatý.

4) *JACKOWITÉ.* Okwětí srostlolupenné, Tyčinky obplodní. Semena se skořápkau chruplawau. Kořen cibulatý.

5) *WĚNCOLUKOWITÉ.* Okwětí srostlolupenné, w ústí opatřené wěncem tyčinky nesaucím. Kořen cibulatý. Semena se skořápkau chruplawau.

6) *PLOTNICOWITÉ.* Okwětí 6lupenné nebo hluboce 6dílné. Tyčinky podplodní nebo doleji na okwětí připewněné. Semena skořápky chruplawé. Byliny kořena mrcasatého mrcasy často bambolatými.

7) *DENIWKOWITÉ.* Okwětí dole trubkowité, kraje na šestero klaného nebo 6dílného. Tyčinky obplodní. Semena slupky mázdrowité. Byliny kořena mrcasatého.

8) *ALOESOWITÉ.* Okwětí trubkowité na šestero klané nebo zwonkowité, 6dílné. Tyčinky podplodní. Semena slupky chruplawé. Kře nebo stromy kořena mrcasatého, někdy bambolatého, listí tlustého, dužnatého.

Podřadí 1.

KOSTILOMKOWITÉ. ABAMEAE.

Kostilomka. Narthecium.

Okwětí 6lupenné, rozložené, stálé. Tyčinky s nitkami wausatými. Čnělka nerozdělená; bliznа 3boční. Tobolka 3pauzdrá. Semena na obojím konci s přiwěskem nitowitým.

K. obecná. N. ossifragum *Huds.* Anthericum ossifragum *Lin. Fl. dan. t.* 42. Oddenek plaziwý, často wětwitý, přičlenatý, zbytky listowými oděný; lodyha 1—12″ zwýší, dole wzhůru obrácená, oblá, listnatá; listy

kořenowé drnowité, čárkowitomečowité, dwauřadé, ostré, lysé, o polowic kratší nežli lodyha, 1—1½‴ široké; listy lodyhowé menší, roztraušené, poswowitě objímawé; hrozen mnohokwětý, stejně klasowitý, 1½—2″ dlauhý; stopečky hranaté, zdélí doleního listenu; nitky hustě wlnaté, bělawé; prašníky žluté; tobolka ostrá, názobanitá, maličko delši nežli okwětí, lesklá, červenožlutá. — Na rašelinách po celé Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

We Švédech a Dánech dobytek nažraw se jí že prý chromne, a kosti jeho welmi křehnau; též prý působí motolice owcím. Před časy potřebowali nať w lékařstwí (herba graminis ossifragi).

Podřadí 2.

TULIPANOWITÉ. TULIPEAE.

Tulipán. Tulipa. Tulpe.

Okwětí 6lupenné, zwonkowité: bez medníka. Tyčinek 6, podplodních; prašníky přímé, pohybliwé. Bliznа sedawá, 3laločná. Semena zpleštilá.

T. obecný. T. Gesneriana *Lin. Tratt. arch. t.* 51—54. Tulipa *Mat. Wel.* 255. *C.* Cibule wejcowitá 1″ dlauhá; sukniček kožowitých, kaštanowě hnědých, na wnitřní straně srstnatých; lodyha 1—1½′ wysoká, přímá, oblá, hladká, 3—4listá, i s listím siwě jinatá, 1kwětá: listy střídawé, přímoodstálé, objímawé, žlabowitě prohlubené, w ostří kápowitě zkončené, slaběji silněji čeřité, dolení wejčitokopinaté, hoření kopinaté; kwět přímý; okwětí zwonkowité: lupenůw wejčitých, waječných, anebo podlauhlých, tupých, obyčejně hrotem krátkým, měkkým ukončených, pořídku zauženoostrých, jakož i tyčinky nejlysejších, 3 wnitřních na rubu podlé žíly prostřední obak brázdau opatřených; nitky z dolejška přihomolowitého šídlowité, dole žluté nebo bledé, nahoře barewné nebo černě fialowé; prašníky wejčitopodlauhlé, tupé, nachowě černé; waječník hranolowitý, 3bočný; bliznа 3laločná, širší jak waječníka: uštůw příledwinitých, žlabowitě na dwé klaných. — W Lewantu. Kwěte w květnu. ♃.

Gesner popsal r. 1559 prwní, dostaw jej z Carihradu do Augusty. Odtud brzo se rozšířil po celé Ewropě. Nejwíce ale péče wynakládali na něj Hollandané, a náružiwost byla takowá, že jedes odrodek třebas 2000 zl. platil. Nyní to zalíbení welmi klesło, ačkoli tulipány zůstáwají okrasau zahradní jarního času. Chowáním dlauholetým zwrhl se u weliké množství odrodkůw co do welikosti, twaru a plnosti kwětu. Cibule sliznatá působí dáwení, uwařená ale může se bezpečně jísti.

T. slunook. T. Oculus solis *St. Amans. Red. lil. t.* 219. Docela podobný předešlému, liší se ale lupeny okvětkowými sytě nebo žlutawě červenými, wejčitokopinatými, jichž 3 wnešné zakončité, wnitřní tupé a špidlaté a pak skwrnami 6 černomodrými, žlutě obraubenými we dně okwětkowém. — Na místech wzdělaných Francie, Italie a Helwecie, ačkoli se domnjwají, že tu toliko zdiwočil a že wlastně z Persie pochodí. ♃.

Též u nás w zahradách ačkoli řídčeji se nachází.

T. wonný. T. suaveolens *Roth. Red. lil. t.* 111. Cibule zwící malého ořechu; lodyha tohko 4—5″ wysoká, jakož i rub listowý pýřitá; kwět přímý, obšírně zwonkowitý, wonný: lupeny wejčité, ostré, stkwěle červené, žlutě obraubené, jakož i tyčinky lysé. — W Ewropě jižné. ♃.

U nás do kruhul se sází zimního času, a snadno w pokojích do kwětu žene. Kwěty bywají také žlutě, bělé a červeně pořesté. Též jest odrodek wyšší s listem širším (T. rubescens *Willd.*, T. suaveolens *β* latifolia *Bot. mag. t.* 2388.)

T. lesní. T. sylvestris *Lin. Schk. t.* 93 *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 58. Cibule wejcowitá: sukniček kožowitých, tisawých, u wnitř bledších a lysých; lodyha jednoduchá, často rozdělená na 2—3 wětwe, oblá, nejlysejší, wyšší, štíhlejší, prohnutá; listy mnohem užší nežli předešlých, ďárkowitokopinaté; kwět žlutý, wně zelenawě, u wnitř červenawě naběhlý, wonný: lupenůw ostrých, na konci wausatých, wnitřních 3 dole obak wausatě brwitých; tyčinky dole užší též wausaté; blizny tenší waječníka. — Na lukách stinných Ewropy jižné a prostřední, tu a onde u weliké hojnosti. Kwěte w kwětnu. ♃.

Zasluhuje ta pěkná bylina, aby se přijala do zahrad. Cibule swižlí ostrá působí dáwení; uwařená neb usušená beze škody se může jísti.

Komonka. Fritillaria. Schachblume.

Okwětí 6lupenné, zwonkowité: lupenůw u wnitř dole jamkau mednatau opatřených. Tyčinek 6 podplodních; prašníky přímé, nepohnutelné. Čnělka na konci na tré klaná, s tupými bliznami. Semena pleskatá.

K. koruna. F. imperialis *Lin. Knorr.* 1. *t. K. Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 57. Tusai s. lilium persicum *Clus. t.* 127, 128. Komonka. Cibule příkulowatá, 1½—2″ tlustá, žlutawě bílá, šupinatá, srostáním šupin tlustých, dužnatých konečně wně, celistwá, u wnitř dutá; lodyha 2—3′ wysoká, co prst nebo palec tlustá, oblá, hladká a jakož i ostatní díly lysá; listy hustě na záwit rozpostawené,

L. krajinská. L. carniolicum *Bernh.* L. chalcedonicum *Jacq. aust. app. t.* 20. Wzezřením podobá se předešlé. Lodyha lysá; listy všecky přímoodstálaunké, stejně roztroušené, kopinaté, ostré, po kraji a na rubu po žilách 5—7 pýřitošerpivé, wzhůru zponenáhla se umenšující; kwěty nachýlené; okwětí lupenůw podwinutých, miniowých nebo nahnědlominiowých, u wnitř od prostředka až k nehtu zelenawě znamenaných mnohými čárkami obwýšnými, hnědonachowými, jednak w bradawičky nitowité wytaženými. — Na chlumech a podhořích w Krajině. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Ozdobností roweň jest následující a zasluhuje býti přesazena do kwětnic.

L. chalcedonská. L. chalcedonium *Lin. Schk. t.* 91. Lilium zlaté *Mat. Háj.* 245. — *Wel.* 293. Též podobná: lodyha obzwláště na hřbítcích pýřitošerpivá, až nahoru hustolistá; listy kopinatočárkowité, ztenčené, na konci tupé, na rubu lysé, a po kraji toliko pýřitošerpivé, zkraucené, od prostředku lodyhy wzhůru náhle se umenšující, čárkowité a skoro k lodyze přitlačené; kwěty nemnohé, cinobrowé, bradawičkami stejnobarewnými znamenané: lupenůw podwinutých. — W Ewropě jižné a Persii. O 14 dní později kwěte nežli předešlá. 4.

L. pomponská. L. pomponicum *Lin. Knorr.* 1. *t. T.* 4. L. rubrum praecox *Clus.* 1. *p.* 133. Lodyha též až nahoru listnatá; listy nahoře přehusté, odstálejší, střídawé, čárkowitošídlowité, nejlysejší; kwěty nemnohé, (2—3): lupenůw podwinutých, miniowých anebo cinobrowých, bradawičnatých. — We Španielích a Sibirii. 4.

Cibule její požiwají w Sibirii.

L. čubará. L. tigrinum *Ker.* L. speciosum *Andr.* Lodyha přímá, wlnatá, listy střídawé, auzce kopinaté, wětší nežli předešlých, 5″ dlauhé, lysé, příkwětní wejčité, na konci tupém wausaté a w úžlabíčku cibulonosné; kwěty mnohé, na stopkách dlauhých nejodstálejších odwislé, mnohem wětší nežli předešlých, ozdobné, pomarančowé, na dolení polowině z černa nachowě skwrnaté. — W Číně. 4.

Nyní ozdobau znamenitau kwětnic.

Podřadí 3.

ČESNEKOWITÉ. SCILLEAE.

Dwausměrka. Albuga. Stiftblume.

Okwětí o 6 lupenech stálých, 3 wněšných *rozlože-*

nych, 3 wnitřních sklimených, na konci i u wnitř přížláznatých. Tyčinky 3 lupenům okwětowým wnitřním střičné, prašníkůw podluhowatých, na konci tyčinky wehnutém pod prostředkem připewněných, přímých, wněšným střičné nitek tlustých, prašníkůw podobných, často zakrnělých nebo žádných. Waječník jehlatcowitý, 3stěnný. Tobolka 3pauzdrá. Semena mnohá, zpleštilá, narownaná.

D. welikd. A. major *Dryand. Jacq. rar. t.* 443. Listy čárkowitokopinaté, ploché, podhnuté, stwol 3střewičný; stopky w hrozen řídký rozpostawené, úhlem ostrým odstáwající; lupeny okwětowé wněšné wně žluté, na konci a dole znamenané skwrnau zelenau, u wnitř ze zelena žlutě obraubené, wnitřní wehnuté, na konci žláznaté, z běla žlutawé. — Na Předhoří dobronaděj̆ském, u nás w kruhulích. Kwěte w kwětnu. 4.

Hotentoti žwýkají stwoly dužnaté a šťáwnaté za welikého parna, aby okřáli.

Česnek. Allium. Lauch.

Kwěty okoličené, taulcem obhrnuté. Okwětí 6lupenné, otewřené. Tyčinek 6: nitky šídlowité, z dola lupenůw okwětowých wyniklé, stejně široké nebo dole rozšířené a přísrostlé nebo 3špídlaté. Tobolka 3pauzdrá. Semena trojhraná, 2řadá.

*) Oddenek wálcowitý, rownowážný, na němž cibule. Lodyha střídawolistá.

Č. dewaterník. A. Victorialis *Lin. Jacq. aust. t.* 216. A. anguinum *Mat. Wel.* 170. *C.* Dewatero odění. Česnek hadí, hadownik. Oddenek a cibule dohromady třebas 6″ dlauhé, obhrnuté sukničkami síťowitými, hustými; lodyha 2střewičná, přímá, oblá, dopola listnatá, nahoře nahá a hranatá; listy řapíkaté, širokokopinaté nebo eliptičné, tupé, 6″ dlauhé, 1½—2″ široké, ploché; pošwy wšecky neprostředečně z cibule wynikají, takže nejwnitřnějši jsau nejdelši a lodyha wlastně nahá a tudy stwol; okolík kulowatý, mnohokwětý, obhrnutý taulcem 1dílným, stálým; kwěty zelenawě bílé, sušením žlutnaucí; okwětí stálé: lupenůw kopinatých; tyčinky nitek jednoduchých, bezzubých, delších než okwětí; tobolky srdcowité, 3chlopné; semena kulowatá, černá, lesklá. — Na horách a podhořích Ewropy prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Protože cibule we swých šupinách wyhlížíjakoby množství oděný, přičítali ji weliké moci, aučinky, obzwláště že ochraňowá před wšelikým porušením a poranění, že w boji přináší wítězství tudyž dostala rostlina jméno *dewatero oděné*, *dewaterník*. Jindy w lékařství se potřebowala, a horané podnes ji užiwají k hnání w moc a wypuzení hlist.

**) Kořen cibulatý. Listy rozšířené nebo širokočárkowité, ploché, wšecky kořenowé. Stwol nahý. Tyčinky z nejdolejška okwětowého wyniklé, jednoduché.

Č. planý. A. ursinum *Lin. Fl. dan. t.* 757. *Plenk t.* 260. *Sturm f.* 41. *Mal. Wel.* 170. *C.* Česnek medwědí, wlčí, psí. Cibule tenká, asi $2^1/_2''$ dlauhá, bílá, wypaušťí 1—2 listy dole krátkau pošwu dělající, dlauhořapíkaté, eliptičnokopinaté, ostré; stwol jednoduchý, střewičný, přímý, nahý, tupě 3hraný; okolík 9— i wícekwětý, obhrnutý taulcem 1dílným, na dwé neb tré klanym, stálým; okwětí dost weliké, bílé, z lupenůw čárkowitokopinatých; tyčinky kratší než okwětí, nitek bezzubých; tobolky obsrdcowité, krátké, 3laločné. — W lesech stinných, wlhkých Ewropy prostřední. Kwěte w dubnu a květnu. ♃.

Před časy nať potřebowali proti kurdějům a kamenu; w Rusích ji jedí; máslu uděluje obzwláštní chuť.

Č. ryzí. A. Moly *Lin.* Moly flavo flore *Swert. flor.* 1. *t.* 60. *f.* 1. Cibul malých mnoho pohromadě; listy kořenowé 2, sedawé, dole w krátkau pošwu rozšířené, podlauhlokopinaté, 6—8″ dlauhé, $1^1/_4''$ široké, w dlauhé ostří zponenábla protažené; stwol střewičný, příobly, nahý; okolík mnohokwětý, obhrnutý taulcem 2dílným, mázdrowitým, co stopky dlauhým; kwěty žluté, asi 5‴ dlauhé: lupenůw wejčitých, ostrých, wněšných ostrých, otewřenějších, wnitřních přímějších; tyčinky kratší lupenůw okwětowých. — Na horách Ewropy jižné a mezující s prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Cibule potřebují jako česneku obecného. Nať jeho prý Circe očarowala druhy Ulyssowy. U nás w květnicech ozdobau.

***) Oddenek rownowážný, cibulonosný. Stwol podlé swazku listowého a s ním dole pošwami obkličený. Nitky jednoduché.

Č. obecný. A. sativum *Lin. Plenk t.* 251. *Hayn.* 6. *t.* 6. Česnek *Mat. Háj.* 150. — *Wel.* 169. Cibule zakulatělá, pod suknicemi bělawými nebo červenawými obsahující mnoho cibulek (straučkůw) wejčitoelipsowitých, ostrých, hustě směstnaných; lodyha 2—3′ wysoká, obla,

až do prostředka listnatá, nahoře před květením w kraužek stočená; listy zplanělé, širokokopinaté, dlauhozakončité, po kraji hladké nebo šerpiwaunké, přížlabowité a přikýlaté; okolik mezi stopkami cibulonosný; taulec 1dílný, předlauze zobanitý, hladkokýlatý; okwětí zwonkowité: lupenůw kopinatých, ostrých, bělawých, hladkokýlých; tyčinky delší než okwětí, střídawě dole obak 1zubé zubem wláskowitým. — W Lewantu a Ewropě jižné. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Znamenitý odrodek jest *česnek tlustocibulný, rokambol* (β macrocromyum, All. ophioscorodon *Don.*), který od obecného se liší, že cibulky společnau cibuli skládající jsau tlustší, kratší a tupější, že listy širší jsau plošší aniž žlabowitě kýlaté, a že kwěty na wětším díle nedokonalé.

Česnek a jeho odrodek w celém swětě se sázejí a cibule jejich w kuchyních co koření potřebují. Upečený přikládá se na wředy, aby změkly, též dáwá se do klistérůw proti hlistám; šťáwa z ní k slepowání skla a porculánu.

****) Kořen cibulatý. Lodyha dole neb až do prostřed listnatá. Tyčinky střídawě širší, 3špídlaté: ostří prostředního prašnik nesaucího, pobočních niťowitých, obyčejně kraucených.

Č. por. A. Porrum *Lin. Blak. t.* 421. *Plenk t.* 253. Por zahradní *Mat. Háj.* 147. — *Wel.* 166. Por, por zimní, ořechowec. Cibule zakulatělá, jednoduchá, bělawá, o málo tlustší dolejšku lodyhowého i s jeho pošwau, wně na krátkém oddenku cibulkami se omlazující; lodyha z prostřed cibule wyniklá, 2—3′ wysoká, oblá, až do polowičné wýšky listnatá; listy zplanělé, čárkowité, dlauhozakončité, po kraji lysé nebo brwité, na rubu kýlaté, na pošwách dlauhých, ztuha přiléhajících; okolík kulowatý, toliko kwětonosný; taulec 1dílný, čepicowitý, ukončený zobanem dlauhým, delším okoliku; okwětí obšírně zwonkowité, dopola otewřené: lupenůw podlauhlých, tupých, růžowých, se žilami na kýlu nachowými, šerpiwaunkými; tyčinky málo delší než okwětí: nitky střídawě širší, autle 3špídlaté, se zubem prostředním o polowičku kratším nežli nitka sama a nesaucím prašník. — W Ewropě jižné. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Wšude se sází, protože listy jeho a cibule, zwláště mladistwé, se potřebují co koření w kuchyních. Jindá také cibule a semena w lékařstwí se užíwala.

Č. dikopor. A. Ampeloprasum *Lin.* Scorodoprasum latifolium *Mich. gen. t.* 24. *f.* 5. *Moris.* 2. *s.* 4. *t.* 15. *f.* 11. 12. Por diký, diwoký, letní. Podobá se předešlému. Lodyha wyniká po boku cibule celistwé omlazující se;

listy ploché; okolík tobolkonosný, kulowatý; okwětí wnitřní šerpiwé; tyčinky trochu delší než okwětí, 3 wnitřní trojšpídlaté, se špičkau prostřední nesaucí prašník co nitka samá dlauhau. — W Ewropě jižné a na kraji jižném prostřední, na rolích. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

W kuchyních potřebuje se jako předešlý; též užitečný w lékařství, obzwláště proti neduhům břišním.

C. luk. A. vineale *Lin.* A. arenarium *Lin.* A. sylvestre tenuifolium *Lob. ic.* 156. Česnek planý, polní, mamiwý. Cibule psí. Cibule jednoduchá, menší lískowého ořechu, zastřená wně suknicemi popelawými, pak bílými, u wnitř ale z hněda šerými. Lodyha do prostřed listnatá; listy oblé, nahoře těsně žlabowité, duté; okoliky cibulonosné; okwětí červenawé; tyčinky delší lupenůw okwětowých, 3 wnitřní 3špídlaté, se špičkau prostřední delší nežli nitka sama, nesaucí prašník. — Na rolích Ewropy prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Od něho prý lipští křiwanowé mají wýbornau chuť, ačkoli sám jinak smrdí.

C. ořešec. A. Scorodoprasum *Lin. Plenk t.* 256. *Fl. dan. t.* 1455. A. arenarium *Auct. Fl dan. t.* 290. Ořešec, ořechowec, česnek porowý, hadí, hadoweo luční. Cibule jednoduchá, zwící lískowého ořechu, zastřena wně suknicemi popelawými, pak bílými; lodyha přímá, asi 1½′ wysoká, oblá, přes polowičku listnatá; listy ploché, čárkowité, po kraji šerpiwé; pošwy prosté, nepřiléhající; okolík cibulonosný; okwětí červenawé, delší tyčinek střídawě 3špídlatých, na jejichžto špičce prostřední dwakrát kratší nežli nitka sama sedí prašník. — Na rolích Ewropy prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Cibule jeho potřebuje se jako česneku obecného, jest ale slabší.

*****) Kořen cibulatý. Lodyha až do prostřed listnatá. Tyčinky wšecky jednoduché, nad dolejškem z lupenůw okwětowých wyniklé. Taulec 2dílný, zátulka jedna dlauhorohá.

Č. zelný. A. oleraceum *Lin. Fl. dan. t.* 1416. *Reichenb.* 5. *t.* 414. Lodyha oblá, až do prostřed listnatá; listy čárkowité, poloobłé, duté, nahoře žlábkowité, na rubu mnohými bradawičkami protažené; taulec 2dílný, stálý: zátulky jedné nejdéle zobanité; okolík cibulonosný; okwětí zelenawě bílé nebo swětle a špinawě červenawé, na hřbetu s čarau zelenawau nebo nachowělau: *ušťůw* tupých, skoro zdélí tyčinek bezzubých. — Na rolích Ewropy prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Čerstwá bylina zapáchá a chutná jako cibule; horané šwýcarští též i seweřané ji jedí jako zelinu.

******) Kořen cibulatý. Lodyha dole listnatá. Listy dokonalé trubkowité, duté, oblé nebo polooblé. Taulec krátký, 2dílný.

www.libtool.com.cn

Č. pažitka. A. Schoenoprasum *Lin. Kern. t.* 64. *Schk. t.* 91. Cibule srostlá *Mat. Háj.* 148. *B.* — *Wel.* 167. *C.* Pažitka, ošlejch menší, luk drobný, luček, (zkaženě) šnitlík. Cibule válcowitowejcowité, bělawé, swazkowitě nahlaučené; lodyha 3—8″ wysoká, nahá nebo dole chudolistá, stejně tlustá, dutá, štíhlá; listy niťowitošídlowité, oblé nebo přísmačknuté, duté; chocholík nadutý nebo zakulatělý, toliko kwětonosný; taulec 2dílný, asi zdéli nebo trochu kratší okolíka; okwětí zwonkowité: lupenůw kopinatých, ostrých, lilákowých anebo plesowých, se žilau kýlowau fialowau; tyčinky kratší než okwětí bezzubé. — Na wlhkých místech, podlé řek, jezer a moře po celé Ewropě, ze Wlach až do Lopar. Kwěte w lipnu až do září. ♃.

Dwoje odrodky: *horní* (A. S. alpinum *Gaud*) jest větší a lupeny okwětowé kopinatočárkowité, auželi se zkončující a na konci podhnuté; druhý *sibirský* (A. sibiricum *Willd.*).

Pažitka w zahradách obyčejně se sází, jelikož nať její do kwětu newyhnalá se potřebuje co kuchyňské koření.

Č. cibule. A. Cepa *Lin. Plenk t.* 255. Cibule hlawatá *Mat. Háj.* 148. C. obecná aneb hlawatá *Mat. Wel.* 167. Cibule. Cibule zpleštilokulowatá, složená ze sukniček saustředních, tlustých, šťawnatých a jinými mázdrowitými, ze žluta červenými, pořídku tmawě červenými nebo bílými zastřená; lodyha 2—3′ wysoká, dutá, pod prostředkem bachatonafauklá, dole na oko listnatá; listy dokonale traubowité, oblé, bachaté nebo polooblé, ku konci šídlowitě ztenčené; okolík kulowatý, obyčejně toliko kwětonosný; taulec kratší okolíku, 2—4dílný; okwětí rozložené: lupenůw podlauhlých, ostrých, na konci přikápowitých, bílých, u prostřed se žilau zelenau; tyčinky dwakrát delší než okwětí: nitky střídawě dole rozšířené a obak anebo po jedné straně toliko zubem krátkým opatřené. — Wlast není neznámá: sází se ale w celém swětě. — Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Cibule od nejdáwnějších časů jsauc sázena, proměnila se w rozmanité odrodky, jichž některé jsau stálé. Twaru jest více méně wejcowitého a sukničky jsau hned tmawě červené, světle hnědo-

červené, žlutočervené, žluté, hned bílé; barvená wždycky jest ostřejší nežli bílá. Hlawnější ale jsau ještě následující odrodky:

β) *C. štíhlá* (gracilior; A. cepaeforme *Don*) we wšech dílech menší a antlejší, lodyha sotwa 2′ wysoká, listy smačknutopoloobié, tyčinky též střídawě dole rozšířené a wšak ne wždycky zubaté; cibule podlauhlowejcowitá. W zelništích řídká a křiwě zwaná *ošlejchem welikým*.

www.libtool.com.cn

γ) *C. šťadoděiná* (prolifera; A. proliferum *Schrad.*) okolíky několikrát ženau do lodyhy a nesau cibuličky mnohé, tlusté, zakalatělé a mezi nimi kwěty nemnohé, obyčejně zakrnělé. — W zahradách tu a onde se sází a *rokambolem* křiwě nazýwá.

Cibule chuti ostré a zápachu silného; u nás nejwíce co koření kuchyňské se potřebuje, w jižných krajinách ale pečenau co pokrmu jinému požíwají s chlebem; zůstawuje ale po sobě dlauhé dech a wýzew welmi smradlawý. Co potrawa byla už známa Egypťanau starým a Israelitům, kterým posledním se zastesklo w pauští po egyptské cibuli. W lékařstwí jindá se potřebowala proti kurdějům, hlistám, k hnání na moč; též i wně se jí zprazuje kůže, a upečenau k zralosti se přiwodí nežity.

Č. ošlejch. A. Ascalonium *Lin. Kerner. t.* 307. Cepa ascalonia *Moris.* 2. *s.* 4. *t.* 14. *f.* 3. Ošlejch, ořechowec, ořešec, šarlotka, šalotka. Podobá se pažitce. Cibule prodlauženě wejcowitá, wně obbrnutá sukničkami mázdrowitými, z červena žlutými, a u wnitř složená z cibulek mnohých, ztuha sewřených, zhněda fialowých; lodyha 6—9″ wysoká, dutá, dole na oko listnatá; listy šidlowité, duté; okolík kulowatý, kwěty anebo cibule nesaucí; taulec 2dílný, kratší okolíku; okwěty lupenůw přímých, z nachowa modrawých, černomodrau žilau w kýlu opatřených, málo kratších nežli tyčinky střídawě po obojí straně 2zubé. — W Malé Asii. U nás málokdy kwěte. 4.

Pro mírnější chuť a slabší zápach má tu a onde co koření kuchyňské přednost před cibulí obecnau.

Č. cewnatý. A. fistulosum *Lin. Plenk t.* 259. Cibule zimní; ošlejch zimní. Cibule wálcowitowejcowité, bělawé, we swazek nahlaučené; lodyhy 1—1½′ wysoké, přímé, traubowitě duté, u prostřed jakož i listy duté, traubowité bachaté; okolík hustý, kulowatý, toliko kwětonosný; taulec kratší okolíku; okwěti zwonkowité: lupenůw bílých, se zelenými žilami na kýlu; delší než okwěti, wšecky bezzubé. — W Sibirii. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

U nás w zelništích obecný. Cibule mírnější nežli obecná čili letní; u nás wíce nať nekwětaucí potřebujeme co koření kuchyňské.

Sněděk. Ornithogalum. Vogelmilch.

Okwěti 6lupenné, rozložené. Wěnec nižádný. Ty-

činky z lůžka vyniklé nebo malíčko s nejdolejškem okwětí spojené; prašníky přilehawé t. zadami připewněné. Čnělka nerozdělená; blizna tupá. Tobolka 3pauzdrá. Semena wejčitozakulatělá. Taulec nižádný. Stopky bezeklaubé.

S. wrcholičnatý. O. umbellatum *Lin. Jacq. aust. t.* 343. Ořechowec, sněděk. Cibule wejcowitá, asi $^1/_2$″ dlauhá, bělawá; listy wšecky kořenowé, auzce čárkowité, delší nežli lodyha, nejlysejší, tupé; stwol 2—4″ wysoký, přímý obly, nejcelejší, na konci nesaucí kwěty dříwe rozpostawené u wrcholík, který potom se prodlauží w hrozen jednoduchý; stopky jednokwěté, dříwe přímoodstálé, pak ale plodonosné prodlaužené, nejodstálejší, na konci zpřímené, u wýniku podepřené lístenem kopinatým, blanowitým, stopky kwětaucí o polowičku kratším; okwětí lupenův podlauhlých, tupých, bílých prostředkem na dél znamenaných žíhau širokau, bělawě zelenau; tyčinky nitek čárkowitokopinatých, nejcelejších.

Na lukách a rolích po Ewropě. 4.

Cibule sliznatá, newonná, zahořklá; upečená přikládá se na nežity, aby uzrály; též se jísti může.

Křiwatec. Gagea. Sternlauch.

Okwětí 6lupenné, nahoře otewřené. Wěnec žádný. Prašníky přímé t. dolejškem na konec nitky připewněné. Čnělka nerozdělená: blizna 3bočná. Tobolka 3pauzdrá. Semena kulowatá we skořápce z hlinožluta hnědé.

K. lesní. G. luteum *Schult.* Ornithogalum luteum *Pers. Sturm f.* 27. O. luteum *β Lin.* Cibule celistwá, přímá, zwící malého oříšku lískowého, bělawá, wypauštějící list a lodyhu; list třebas 8″ dlauhý, asi 4‴ široký, čárkowitokopinatý, nahlé zakončitý, plochý, břitce kýlatý; lodyha ojedinělá, kratší listu, přímá, na konci nesaucí kwěty 2—5 stopečnaté, rozpostawené, w okolík podepřený listenoma nestejnýma, střičnýma, listu jinak podobnýma; stopky 1kwěté, nestejně dlauhé, kratší listenu delšího, lysé; ušty okwětowé podlauhlé, tupé, na líci žluté, na rubu čili wně prostředkem na dél se žihau zelenau, širokau. — W hájích a palaucích Ewropy prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

K. úzkolupenný. G. stenopetala *Reichenb.* G. pratensis *R. et Schult.* Ornithogalum stenopetalum *Fries.* O. luteum *Hoff.* Kořen sestáwá z 3 cibul rownoważně we-

dlé sebe položených, jichž každá swau wlastní sukničkau oděná, jedna loňská wypauští list a stwol kwětauci, válcowitopodlauhlá, ostatní dwě letošní kejowité a jakoby nožkau na loňskau připewněné; list třebas 8″ dlauhý, sotwa 2‴ široký, dole a nahoře zaužený, plochý, břitce kýlatý; stwol asi 3″ wysoký, přímý, na konci nesaucí listy stříčné, jichž jeden dwakrát delší druhého, neobjímawý; stopky 3 ano i 1 kratší delšího listu stwolowého, jednoduché, lysé, odkwětše wšady rozložené; kwěty asi 1‴ dlauhé: lupenův čárkowitokopinatých, tupých, na lici žlutých, na rubu zelenych, s úzkau žlutau obrubau. — Na lukách a paluzích Ewropy prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

K. rolní. G. arvensis *Schult.* Ornithogalum arvense *Pers.* O. minimum *Roth. Sturm f.* 12. Cibule zakulatělá sestáwá ze 2 cibulek přímých, společnau sukničkau zastřených, cibulka loňská wypauští dolů wlášeníčko, wzhůru listy dwa, někdy jeden a stwol kwětauci, cibulka letošní nemá ani jediného těch dílův; listy kořenowé třebas 1′ dlauhé, auzce čárkowité, tupé, žlábkowité, tupě kýlaté, podhnuté; stwol ukončený listoma stříčnýma, nestejnýma, tupýma; stopky wětewnaté, wrcholičené, stopečky u wýniku podepřené listenem čárkowitým, hnaté; lupeny okwětowé kopinaté, ostré, žluté, wně hnatopyřité a u prostřed se žihau zelenau. — Na rolich Ewropy prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

Cibule těch tří rodů sliznatě zasladlé působí dáwení; přikládají je též na wředy rozjídawé.

Skila. Scilla. Meerzwiebel.

Kwěty jako u česneków, nejsau ale ani okoličené ani strbaulené, ani obhrnuté taulcem. Stopky neklaubnaté. Semena zakulatělá. (Kwěty modré nebo bílé.)

S. cibule mořská. S. maritima *Lin. Blak. t.* 591. *Plenk t.* 271. *Tratt. arch t.* 721. *Ditsseld. l. t.* 2. Cibule mořská *Mat. Háj.* 164. — *Wel.* 194. Cibule wejcowitá, přewelika, někdy zwící dětské hlawy a třebas ztíží 4 liber, sukničkatá, wně suknicemi tlustými, kožowitými, hnědočerwenými obhrnutá; listy po odkwětení rašící, podlauhlokopinaté, tupaunké, přikýlaté, hladké, lesklé, z šeda zelené; stwol z prostředka cibule wyniklý, wztýčený, 2—4′ wysoký, jednoduchý, oblý, siwý nebo čerwenawý, nesauci hrozen předlauhý, válcowitý, hustý, hojnokwětý: listeny podhnuté, čárkowité, zakončité, na-

hnědlé, dole w pytlíček ostruhowitý wytažené; okwětí rozložené, ½″ w průměru široké: lupenův bílých se žihau zelenau; semena elipsowitá, červená, lesklá. — Na březích písčitých Moře atlaského a středozemního. Kwěte w srpnu a září 4.

Cibule svižť má zápach čpavý, chuť ostrau, hořkau a hnusnau, působí dáwení násilné, zhaubné, po malých dawcích usnadňuje wyměšowání a tudyž prospíwá we wodnotělnosti; usušená jest slabší.

S. příjemná. S. amoena *Lin. Jacq. aust. t.* 218. Cibule wejcowitá, asi 1½″ dlauhá, wně popelawými suknicemi, u wnitř ale bílými opatřená; listy obyčejně 4, asi 1′ dlauhé a ½″ široké, skoro ploché, čárkowité, dolů se ztenčující, na konci tupé a skoro kápowité, pěkně zelené, dole pošwami ztuha se objímající: stwol z prostřed mezi listím wyniklý, nižší listův, hranatý, nesaucí na konci hrozen jednoduchý, řídký, přímý, složený z 3—10 kwětův přímých; stopečky dolení delší, hoření kratší nežli kwěty hwězdowitě rozložené, 1″ široké, sytě blankytné: lupenův eliptičných, tupých, 1žilých; listeny kratičké, uťaté nebo zubaté, blanowité. — W Ewropě jižné, w prostřední tu a onde w sadech tráwnatých. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

S. dwaulistá. S. bifolia *Lin. Jacq. aust. t.* 117. Podobná předešlé, menší ale a obyčejně o 2 listech kopinatočárkowitých, žlabowitých, na konci na oblo swinutých, kápowitých; stwol oblý, nesaucí na konci hrozen jednoduchý; stopky přímoodstalé, dolení delší kwětův pěkně blankytných, pořídku růžowých anebo bílých; listeny kopinaté, ostré. — Na lukách wlhkých Ewropy prostřední. Kwěte w březnu a dubnu. 4.

S. jedlá. S. esculenta *Sims. Bot. mag. t.* 2274. Phalangium quamasch *Pursh.* P. esculentum *Nutt.* Cibule wejcowitá, sukničkami hnědými zahrnutá; listy 8—10″—1′ dlauhé, čárkowité, žlabowité, příkýlaté, dole ztenčené, modrawě zelené; stwol nahý, 1—1½′ anobrž 2′ wysoký; hrozen složený z 10—20 kwětův welikých, 1¾″ širokých; stopky krátké, rownowážné, podepřené listenem čárkowitošidlowitým, stopky delším; ušty okwětowé modré nebo bílé, nestejně rozložené: 5 hořejších wzhůru obrácených, přiblíženější a 1 nejdolejšího sehnutého, wšech čárkowitě podlauhlých, přípoddutých, na rubu příkýlatých i s tyčinkami stálých; tyčinky nejdoleji na ušty okwětowé připewněné; čnělka niťowitá zdělí tyčinek; blizna drobnůčce a nestejně na tré klaná. — W Americe sewerné. 4.

Cibule swižl dužnatá, ostrá, nabývá upečená lahodnosti, takže Američané ji jedí a *kwamaš* nazývají.

Kandík. Erythronium. Hundszahn.

Okwětí 6lupenné, zwonkowité: lupenův na konci podluhowatých, 3 wnitřních nejdoleji se 2 mozoloma. Tyčinek 6 podplodních, s nitkami šidlowitými, nesaucími prašníky dolejškem připewněné. Čnělka o 3 bliznách. Tobolka zakulatělá, 3pauzdrá. Semena mnohá wřetenowitá, dwojřadě na wnitřních krajích přehrádkowých připewněná.

K. ewropský. E. Dens Canis *Lin. Jacq. aust.* 5. *app.* 9. *Red. lil. t.* 194. Pseudohermodactylus *Mat. Wel.* 102. *C.* Cibul wejčitopodluhowatých obyčejně několik pohromadě asi 1″ dlauhých, každá wypaušti lodyhu tenkau, asi na 1″ wysokau, w zemi wáznaucí, na jejímž konci stojí dwa listy a u prostřed stopka; listy počínající pošwau asi 16‴ dlauhá, jichž wnešná wětší objímá nitrnau; listy kopinaté, dole ostré, na konci kratičce zakončité, tupaunké, zelené, bílé nebo nachowě skwrnaté, 2″ dlauhé, wnešný širší, 8‴ široké, wnitřní 4‴; stopka asi 4″ dlauhá, přímá, oblá, 1kwětá na saméu konci podhnutá, takže kwět odwislý; okwětí asi 2″ široké: lupenův kopinatých, tupých, 1″ dlauhých, 3‴ širokých, pěkně nachowých, někdy bílých anebo těma barwama peřestých; tobolka jehlatcowitá, 3bočná. — Na palaucích, chlumech Ewropy jižné, a místem prostřední, též w Sibiřii. Kwěte w dubnu a květnu.

Tatarowé dělají z cibul jedlau kaši, Před časy podáwali ji k posilňowání.

Kalokwět. Agapanthus. Schmucklilie.

Okwětí nálewkowité, prawidelné, na šestero klané. Tyčinky z trubky okwětowé wyniklé, podhnuté. Čnělka niťowitá: bliznа 3laločná. Tobolka dlauhá, 3hraná. Semena křídlatá. Kwěty okoličené.

K. obecný. A. umbellatus *Herit. sert.* 18. *Red. lil. t.* 4. Crinum africanum *Lin. Knorr* 1. *t. L.* 10. Cibule weliká, podluhowatá, do pola nad zemí čnějící, wypaušti mnoho listův po zemi rozložených, čárkowitokopinatých, uzkých, skoro rownýchmělkaunce žlabowitých; stwol 2′ wysoký, oblý, nese na konci okolík složený z 15—28 květův stopečnatých, stkwěle modrých; okwětí má trubku krátkau, kraj uštův podlauhlých, 3 střída-

wých širších, tupějších: tyčinky nitek modrawých, prašníkůw wáhnatých. — Na Předhoří dobronadějském i u nás w donicech pro ozdobnost.

www.libtool.com.cn

Podřadí 4.

JACKOWITÉ. HYACINTHEAE.

Carewek. Endymion.

Okwětí zwonkowité, 6dílné: uštůw dole srostlých. Tyčinky rowné, pod prostředkem z uštůw okwětowých wyniklé a přirostlé, dolů běžící. Semena zakulatělá.

C. nachýlený. C. nutans *Dumont.* Hyacinthus non scriptus *Lin. Blak. t.* 61. Jacek nepsaný. Cibule kulowatá, bílá; listy čárkowité, asi 10″ dlauhé, ¾″ široké, na konci na oblo swinuté, a tudy jakoby hrotité; stwol 8″ wysoký, oblý, nesaucí na konci hrozen jednoduchý, nachýlený; kwěty mnohé, jakož i stopky a listeny sytě blankytné, wisuté, zwonkowité, po kraji podchlípnuté, delší stopek; listeny dwojčatné, kopinatočárkowité, delší stopek. — W hájích stinných po Malé Asii, Ewropě jižné a místem w Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu. 4.

Cibule ostrá a sliznatá. Sliz z ní dobytá může nahraditi klowatinu arabskou.

Bazatuta. Hyacinthus. Hyacinthe.

Okwětí nálewkowitozwonkowité, na šestero klané: kraje daleko otewřeného. Tyčinek 6, w trubce okwětowé připewněných. Waječník na čechalce se 3 jamkami mednatými. Čnělka krátká s bliznau tupau. Semena zakulatělá.

B. obecná. H. orientalis *Lin. Mill. t.* 148. Cibule wejcowitozakulatělá, bělawá nebo z červenawa hnědá; listy po 5—8, přímé, čárkowité, žlabowité, na konci kápowitě stažené, trávowě zelené, ½′ dlauhé; stwol oblý, trochu wyšší listůw, nese hrozen 6—18kwětý; kwěty krátkostopkaté, ¾—1″ dlauhé, válcowitonálewkowité, do pola na šestero klané, uštůw podchlípnutých, dole zbaňatělé, wonné, modré, růžowé, bílé nebo bledě žluté; listeny podwojné u dola stopek, nejkratší, blanowité. — W Malé Asii a Africe sewerné, we Francii jižné ale w Pedemontu nepochybně zdiwočelá. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Oblíbená ta bylina sází se we květnicech a kruhulích: již více 2000 rozdílných odrodkůw známo. Cibule prý jedowatá a we flastru zrostu wlasůw překážť.

Blehyjač. Muscari.

www.libtool.com.cn

Okwětí kulowatowejcowité nebo wálcowité: ústí stisněného, kraje nejkratšího, 6zubého.

B. chocholatý. M. comosum *Mill.* Hyacinthus comosus *Lin. Jacq. aust. t.* 126. Cibule wejcowitá, 1¼″ wypaušťí asi 4 listy čárkowité, asi 1′ dlauhé, 4‴ široké, žlabowité, nahoře mnohem užší, křiwené; stwol kratší listůw, oblý, hladký, lysý, nese na konci hrozen jednoduchý, mnohokwětý; kwěty do ¾ celého hroznu aurodné, na stopkách obdálných, modrawých, rownowážně odstáwajících, hranolowité, asi 3‴ dlauhé, nahnědlé, dole a na konci z hněda zelené, na nejhořejší ¼ hroznu nijaké, t. neaurodné, déleji stopkaté, přímé, jako stopky a částka jejich osy modré, jakoby chochol dělající. — Na rolích, polích, winicích Ewropy prostřední jižné. Kwěte w červnu. ♃.

Jest to prý *bolbos* Řeků, jehož užíwali za pokrm a též proti wodnotělnosti.

B. muškátowý. M. ambrosiacum *Moench.* M. obsoletiore flore *Clus.* 1. *t.* 178. Hyacinthus Muscari *Lin. Kern. t.* 25. Cibule wejcowitá, bílá; listy asi 7″ dlauhé, 7‴ široké, čárkowité, žlabowité, na konci kápowitohrotité, tupé, sytě zelené, nejlysejší; stwol listů kratší, přímý, oblý, lysý, na konci nese hrozen jednoduchý, přímý; kwěty wsecky stejné, na stopečkách nachýlené nebo nicí, wejcowitotrubkowité, skoro zawřené, ze žluta hnědé; listeny blanowité, nejmenší. — W Malé Asii ♃.

R. 1551 přesazen byl do Ewropy, kdežto oblíben w květnicech a sednicech pro líbeznau wůni. Cibule hořká působí oškliwost a dáwení.

B. hroznatý. M. racemosum *Mill.* Hyacinthus racemosus *Lin. Jacq. aust. t.* 161. Cibule zakulatělowejčitá, bílá; listy mnohé, na 1′ dlauhé, ploché, oblaučnatokřiwené, položené, auzce čárkowité, žlabowité; stwol asi 8″ wysoký, přímý, oblý, lysý, nese na konci hrozen klasowitý, jednoduchý, složený ze kwětůw stejných, směstnaných, wejcowitých, nachýlených, hořeních nijakých, tmawě modrých, jinatých, bělozubých, wonných. — Na lukách wlhkých Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w květnu. ♃.

B. přímolistý. M. botryoides *Mill.* Hyacinthus bo-

tryoides *Lin. Sturm f.* 7. H. b. purp. III. *Clus.* 1. *p.* 181. Podobá se předešlému; listy čárkowité, dole neztenčené a tím přímé, žlabowité, zprohybané; stwol listů mnohem kratší, přímý, nesauci hrozen klasowitý, hustý, složený ze kwětůw kratičce stopkatých, nachýlených, kulowatowejčitých, hořejších nijakých, pak mírně odlehlých, tmawě modrých. — Na rolích a winicích Ewropy jižné a prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Různolachač. Lachenalia.

Okwětí trubkowité nebo zwonkowité, 6dílné, dwojřadé: řada wnešná kratši nežli wnitřní. Tyčinky rowné, dole z trubky okwětowé wyniklé. Tobolka 3křídlá. Semena kulowatá, černá.

R. trojbarwný. L. tricolor *Jacq. rar. t.* 61. L. luteola *Jacq. rar. t.* 395. Cibule wypauští 2—3 listy čárkowité, dole opošwujicí se, na líci hnědě skwrnaté, jakož i stwol na dolením dílu: stwol asi 1′ zwýší, přímý, nese na konci hrozen ozdobný, jednoduchý, složený ze kwětůw stopkatých, odwislých, 1″ dlauhých, nálewkowitých, žlutě pomarančowě a nachowě peřestých: uštůw wnešných wejčitých, ostrých, dole zbaňatělých, wnitřních dwakrát delších, čárkowitokopisťowitých, wykrojených, na konečném dílu nachowých; listeny wejčité, ostré. — Na Předhoří dobronadějském, u nás w kruhulích pro ladnost. Kwěte w dubnu. ♃.

Trojšmatka. Veltheimia. Veltheimie.

Okwětí trubkowité, 6zubé, stejné. Tyčinky w trubce připewněné. Blizna 3laločná. Tobolka blánatá, 3křídlá: pauzder o 1 semeně podluhowatém.

T. obecná. V. viridifolia *Jacq. schoenb. t* 78 *Red. lil. t.* 193. Z cibule rusé, co husí wejce weliké, wycházejí listy přímoodstálé, podlauhlokopinaté, řeřabaté, ostré, lysé, zelené, někdy skwrnaté; z prostředka jich wzstupuje stwol 1—1½′ wysoký, wztyčený, oblý, hladký, zelený, nachowě čárkowaný, na konci nesauci hrozen klasowitý, jednoduchý, asi 5″ dlauhý, složený ze kwětůw odwislých, překrátkými stopkami podepřených, 1½″ dlauhých, růžowých, na obojím konci bledě žlutých; listeny wejčité, dlauho šidlowitě zakončité; tobolky waječné, bělawé, 1¾″ dlauhé. — Na Předhoří dobronadějském, u nás w donicech.

Chocholatice. Eucomis. Schopflilie.

Okwětí příkolowité, stejné, stálé. Tyčinky z dolejška okwětí wyniklé, nitek dole rozšířených a w trubku krátkau srostlých. Semena wejcowitá.

Ch. kropenatá. E. punctata *Herit. sert. t.* 18. Basilaea punctata *Lam. t.* 239. *f.* 2. Z cibule wynikají listy střewice delší, podlauhlokopinaté, odstáwající, žlabowité, nejlysejší; stwol asi na 1′ wysoký, hnědě kropenatý nese hrozen klasowitý, dlauhý, na konci ozdobený chocholem z listůw krátkých; kwěty červené na stopkách co ony samy dlauhých, podepřených listenem wejčitým, ostrým; okwětí obšírně nálewkowité, hlubocе na šestero klané: uštůw wejčitých, ostrých, delších nežli tyčinky. — Na Předhoří dobronadějském; u nás pro ozdobu w kruhulích. ♃.

Ch. přitlačená. E. regia *Ait.* Fritillaria regia *Lin.* Corona regalis *Dill. elt. t.* 92. *f.* 109. Listy delší střewice, 2″ širší, jazyčité, tupé, rozložené, a k zemi přitlačené; stwol oblý, 1½′ wysoký, na konci nesauci hrozen asi 2½″ dlauhý, nahoře zacloněný chocholem z listůw kopinatých, ostrých, hroznu o málo kratších; kwěty krátkostopkaté; listeny co stopka dlauhé, kopinaté, běloblanowité; okwětí zelenawé: uštůw kopinatých, ostrých. — Na Předhoří dobronadějském. U nás w kruhulích. ♃.

Pomaučenec. Aletris. Aletris.

Okwětí nálewkowité, swraskalé a pomaučené: kraje na šestero klaného. Tyčinek 6, ze trubky wyniklých. Blizna 3laločná. Tobolka 3hraná, 3pauzdrá, mnohosemenná.

P. bílý. A. alba *Michx.* A. farinosa *Lin.* Hyacinthus floritanus *Pluk. amalt. t.* 437. *f.* 2. Cibule tlustá wypauští listy podlauhlé, hladké, přířeřabaté, hrotem ukončené, po zemi na způsob růže rozložené, 6″ dlauhé, ½″ široké; stwol 1—2′ wysoký, přímý, tuhý, žlutawě zelený, šupinatý, nese klas 4—6″ dlauhý, složený ze kwětůw 3‴ dlauhých, bílých, wně přikrytých srstí maukowitau. — W Americe sewerné. Kwěte po celý kwěten.

Cibule náramně hořká potřebuje se k posilowání žaludku a k uléčení zimnic. U nás dobře se daří.

Podřadí 5.

WĚNCOLUKOWITÉ. TULBAGHIAE.

Wěncoluk. Tulbaghia. Tulbaghie.

www.libtool.com.cn

Okwětí nálewkowité: kraje na šestero klaněho. Wěnec w ústí 3lupenný: lupenův na dwé klanych, co kraj welikých. Tyčinek 6: nitky nejkratší; prašníky po 3 dwojřadě we wěnci připewněné. Blizna jednoduchá. Tobolka 3pauzdrá. Semena 3hraná, swraskalá, černá.

W. česnekowý. T. álliacea *Ait.* T. capensis *Lin. Jacq. h. vind.* 2. *t.* 115. Cibule mrcasů přemnohých, tlustých, přiwřetenowitých; listy kořenowé, mnohožilé, čárkowité, přiniťowité, přídužnaté; stwol 1′ wysoký; taulec okolíčnatý, 2dílný; kwěty nicí, hnědonachowé; okwětí trubkowité, dole břichaté; kraj 6dílný: ušty čárkowité, tupé, odstálaunké, co trubka dlauhé; wěnec wyniklý z ustí trubkowého, 6zubý, co kraj dlauhý; nitky nejkratší; prašníkův 6 wejcowitých, hořejší 3 pod krajem wěncowým, dolení 3 s předešlými střídawé pod hořeními; čnělka krátká; blizna tupá; tobolka wejcowitá, 3hraná, tupá. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w srpnu.

Listy třené silně zapáchají česnekem. Cibule w mléce wařená prospiwá sanchotinářům.

Podřadí 6.

PLOTNICOWITÉ. ANTHERICEAE.

Kopíčko. Asphodelus. Affodil.

Okwětí hluboce 6dílné, rozložené. Tyčinky dolejškem rozšířeným na způsob beňky wejcowník obklíčující. Čnělka niťowitá nebo příkejowitá; blizna 3bočná. Semena hranatá.

K. žluté. A. luteus *Lin. Jacq. h. vind. t.* 77. Kopíčko královské žluté *Mat. Wel.* 192. Kořen sestáwá ze swazku mrcasův bambolowitých, dužnatých, žlutých; lodyha 2—3′ wysoká, wztyčená, nejjednodušší, hustě listnatá, až pod kwěty pošwami přikrytá; listy šídlowité, 3hrané, žlábkowané, hladké, siwé, dole rozšířené w pošwu blanowitau, dolení podhnuté, 1′ dlauhé, hoření zponenáhla se umenšují; kwěty skládají na ose ostrohrané hrozen hustý, konečný, 4″—1½′ dlauhý, žluté,

wonné; listeny asi zdélí květůw, z dolejška wejčitého šídlowitokopinaté, mázdrowité, bělawé, nahnědlau žilau protažené; okwětí 2″ široké: uštůw čárkowitokopinatých, u prostřed se zelenau žihau; tyčinky sklonité, 3 kratší ostatních; čnělka sklonitá, niťowitá, zdélí okwětí; blizna malá. — Na pahrbcích wýslunných Ewropy jižné a Afriky sewerné. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Krásná to rostlina naše zimy pod širým nebem snášející. Bamboly sliznaté, skoro bezchutné, jindá w lékařstwí se potřebowaly.

K. bílé. A. albus *Willd.* A. ramosus *β Lin.* A. II. *Clus.* I. *p.* 197. A. verus albus *Blak. t.* 238. Kopíčko králowské *Mat. Háj.* 163. K. k. bílé *Mat. Wel.* 162. Kořen bambolatý; listy čárkowité, ploché, na rubu kýlaté, měkké, pěkně zelené; stwol přímý, 2—3′ wysoký, co malík tlustý, latowitě wětewnatý, oblý, nejlysejši, na konci nesaucí hrozen jednoduchý, mnohokwětý, přehustý; listeny wejčité, šídlowitě zakončité, po kraji bělomázdrowité, delší; okwětí asi zwící kwětu pomarančowého, bílé: uštky kopinaté, ostré, žilau hnědau opatřené; tyčinky s nitkami z dolejška podlauhlokopinatého niťowitě ztenčené; tobolka wejcowitá, 3bočná, na každém boku slabau hranau opatřená. — Na kopcích wýslunných Ewropy jižné. Kwěte w červnu. ♃.

K. wětewnaté. A. ramosus *Lin. Plenk t.* 267. A. I. *Clus.* I. *p.* 196. Podobá se předešlému, rozděluje se ale listím mečowitým, stwolem wětewnatým, listeny stopek kratšími, nitkami z dolejška okraubloobwejčitého, přetupého pak náhle niťowitými, a konečně tobolkami kulowatými. — Tamtéž roste. Kwěte w dubnu a květnu. ♃.

Bamboly obau těch rodů mají při sobě ostrotu, jíž wřelau wodau pozbywají. Za čas neaurody dělají z nich mauku, ze které chléb pekau. Staří je zaswětili Proserpině, a wšude sázeli na hroby, domnjwajíce se, že duše mrtwých bamboly jejich se živí.

W lékařstwí je potřebowali proti uštknutí hadímu, wyražením a wředům.

Kohátka. Anthericum. Zaunlilie.

Tyčinky podplodní, nitek šídlowitých, dole nerozšířených. Ostatní jako u kopíčka.

K. jednoduché. A. Liliago *Lin. Jacq. h. vind. t.* 83. *Fl. dan. t.* 601. Bílá záře; pawaučnice; běložárka; kohátka. Kořen sestáwá ze swazku mrcasů tlustých, šedohnědých, dlauhých, a wypauští wzhůru malý trs listůw čárkowitých, asi 1½‴ širokých, sotwa 1′ dlauhých, při-

mých, mělce žlabowitých; lodyha střewičná, oblá, jednoduchá, nesaucí 1—2 listy krátké, auzké, a na konci hrozen jednoduchý, řídký, asi ½' dlauhý; listeny wejčité, šidlowitě ukončené, běloblanowité, mnohem kratší nežli stopka, asi 4''' dlauhá, 1kwětá, dole klaubem opatřená; okwětí rozložené, asi 1'' široké: uštůw podlauhlokopinatých, bělostných: tyčinky kratší okwětí; čnělka sklonitá, na konci wzstaupawá, co okwětí dlauhá; tobolka wejcowitá, tupá, asi ½'' dlauhá. — Na pahrbcích skalnatých, wýslunných největšího dílu Ewropy. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Ozdobná to rostlina, jenžby we kwětnicech místa zaslauhowala. Nižádný díl nemá chuti ani zápachu; nicméně wšak se potřebowáwala proti uštknutí strupanůw, jedowatých pawoukůw a jiným jedům, protož sluła bylina ta *phalangium*.

B. wětewnatá. A. ramosum *Lin. Jacq. aust. t.* 161. Zářé bílá; pawaučnice. Phalangium ramosum *Lam.* Podobá se welmi předešlé, liší se ale listím čárkowitým, žlábkowitým, přímým, stwolem wětewnatým, čnělkau rownau. — Tamtéž. 4.

Lenownik. Phormium. Flachslilie.

Okwětí trubkowité, hluboce 6dílné, dwojřadé: ušty 3 wnitřní delší wnějších 3. Tyčinky nejdoleji na okwětí připewněné, střídawě delší a kratší; prašníky přímé. Čnělka 3bočná, wzstaupawá, s bliznau 3hranau. Tobolka 3pauzdrá: semen blánatě obraubených.

L. obecný. P. tenax *Forst. char. t.* 24. *Cook. sec. voy.* 1. *t.* 22. *Lam. t.* 237. *f.* 2. *Fauj. S. Fond. ann. mus.* 19. *t.* 20 *Dict. sc. nat.* 2. *t.* 51. Kořen mnoholetý, bambolatý, dužnatý; listy kořenowé mnohožilé, dwojřadé, čárkowitokopinaté, 2—5' dlauhé, 2—3½'' široké, ostré, kýlaté, dolejškem žlabowitým jezdiwé, až do prostředka přímé, pak oblaukem podhnuté, lysé, kožowité, silné, tuhé, jasně zelené, ponažlutawé, na rubu bledší, na kýlu wystáwajícím krwawě naběhlé; stwol 2—7' zwýší, na konci latowitě rozwětwený, oděný šupinami přitlačenými, hnědými, kýlatými; kwěty na wětwích jednostranné, skoro přímé, žluté, dole zelenawé: trubky krátké, medem naplněné; tobolka 3bočná, přízkraucená, o mnohých semenech dužnatých, tlačením dáwajících olej smradlawý. — Na wlhkých místech Nowého Seelandu a ostrowu Norfolku mezi 33 a 47° šířky jižné. 4.

Nowoseelandané od nejdáwnějších časůw dobýwají z listí jistý len čili konopí, *nowoseelandskými* nazwané, z něhož netoliko

www.libtool.com.cn

w trubku dlauhau válcowitau protaženého, skoro
ého. Tyčinky jako předešlé. Semena zpleštilá,
owitě křídlatá.

B. bílá. F. subcordata *Spreng.* Hemerocallis alba
Red. lil. t. 106. H. japonica *Thunb.* Jaksan *Kaempf.*
Kořen z mrcasů dlustých složený, wypaušti trs
w dlauhořapíkatých, srdčitowejčitých, ostrých, kři-
h, načeřitělých, jasně zelených: stwol jednodu-
přímý, 1½′ wysoký, chudolistý, na konci nesoucí
krátký, jednoduchý, ze květůw bílých, wonných,
uhých, nicích, krátkostopkatých a podepřených
welikými, zelenými. — W Číně a Žapanu.
w lipnu a srpnu. ♃.
W Žapanu užiwají květůw w lékařství. U nás pro ozdobnost
ětnicech.

B. modrá. F. ovata *Spreng.* Hemerocallis caerulea
bot. rep. t. 6. *Vent. malm. t.* 8. *Red. lil. t.* 106.
c. nat. atl. 2. *t.* 52: Podobá se předešlé, liší se
isty wejčitými, zakončitými, hroznem jednostra-
hojnokwětým, kwěty odwislými, o polowičku
imi, modrými, listeny menšími, mázdrowitými. —
tamtéž. Kwěte časněji předešlé. ♃.
W kwětnicech našich zimu pod širým nebem sotwa snáší.

Nocowka. Polyanthes. Tuberose.

Okwětí kraje nálewkowitého, dole w trubku nakři-
prodlauženého, na šestero klaného. Tyčinek 6, z
rubkového wyniklých. Čnělka nitowitá; blizna na
klaná. Tobolka zastřená dolejškem okwětowým, 3-
edrá; semena mnohá, plochá, dwauřadá.

N. obecná. P. tuberosa *Lin. Red. lil. t.* 147. Amica
tis *Rumph* 5. *t.* 98. Kořen s oddenkem hlizowitým,
ulatělým, wypaušťejícím dolů mnoho mrcasů tenkých,
dnoduchých, dužnatých, a wzhůru lodyhu přímau,
jnoduchau, někdy 3—4′ wysokau; listy kořenowé a
jdolejší lodyhowé dlauhé, přímečowité, sedawé, nej-
lejší, málo objímawé, nejostřejší, hoření krátké, stří-
awé, skoro šupinowaté; kwěty na konci lodyhowém
postawené w klas jednoduchý, delší nebo kratší;
wěty ojedinělé, sedawé, střídawé, bělostné. — W Indii
východní, na Ceylonu a Žáwě. ♃.
W Ewropě jižné pod širem se sází a rozmnožuje, u nás musí
e w hřejnech anebo w pokoji chowati a nárazmau nesnadnosti se
ozmnožuje. Oblíbená jest pro silnau wůni, již kwěty nočního času
y dáwají, an we dne největším dílem jsau zawřeny. We kwětnicech

jest několikero odrodkův, i také s plným květem. Dělají ze květů olejík vonný, jako jasmínový, nakladauce do wrstew květy a bawlnu olejem behenowým napuštěnau; když pak olej z nich wylaudí wůni, wytlačí jej z bawlny, a někdy líhu naň wlejí, aby kořenné částky se rozpustily.

www.libtool.com.cn

Oblachač. Massonia. Massonie.

Okwětí 6dílné, pootewřené. Wěnec trubkowitý, na zubech prašníky nesaucí. Tobolka 3pauzdrá, 3křidlá, mnohosemenná.

O. širolistý. M latifolia *Lin. Lam. t.* 239. *f.* 1. *Bot. mag. t.* 848. Cibule zwící řetkwičky wypauští listy dwa přiokrauhlowejčité, rozložené, sedawé, na líci červenawě skwrnaté, na rubu bledě zelené, bezžilé, lysé; kwěty bílé, kratičkostopkaté, mezi listenoma w způsob okolíku nahromaděné, přísedawého nebo o kratičký stwol podepřeného; okwětí rozložené, skoro zdéli wěnce; tobolka tupá. — Na Předhoří dobronadějském; u nás w kruhulích. Kwete w březnu a dubnu. 4.

Podřadí 8.

ALOESOWITÉ. YUCCEAE.

Aloes. Aloň. Aloň.

Okwětí trubkowité, rowné nebo nakřiwené, na šestero klané nebo 6dílné: kraje prawidelného nebo přidwojpyského. Tyčinek 6, z lůžka wyniklých: *nitky* niťowité; prašníky přilehawé. Čnělka niťowitá, 3bočná; blizna nepatrně 3laločná. Semena pleskatá nebo hranatá.

Pokolení asi 780 rodův obsahující, z něhož někteří spisowatelé udělali do 7 pokolení, kterých znaky ale takowé, že lépe s nich toliko družstwa nadělati. Skoro wšecky rostau w jižné Africe. Listy wšech welmi přiblížené, tlusté, dužnaté, pewné; kmen hned zkrácený a tudy nepatrný, hned stromowitý, dřewnatý, obyčejně jednoduchý, pořídku w stáří na konci se rozsochacující; kwěty na hroznech konečných, prodlaužených.

A. obecný. A. vulgaris *Lam. Düsseld.* 2. *t.* 1. A. perfoliata vera *Lin. Plenk t.* 262. Kadanaku s. Kadawali *Rheed.* 11. *t.* 3. Kmen jednoduchý, obyčejně zkřiwený, pak 1—2′ wysoký, dřewnatý, šťáwnatý; listy na konci shlaučené, objímawé, kopinaté, odstálé, na konci obyčejně podhnuté, obdálně kolcatozubaté, tlusté, měkkodužnaté, bledě zelené, bělojínaté, často běloskwrnaté;

stopka konečná, 2—3′ wysoká, jednoduchá nebo wětewnatá, nesaucí hrozen 1′ dlauhý, klasowitý; kwěty žluté, tmawě žlutě nebo zelenawě žíhané, pak odwislé; okwětí delší 1″, 6dílné: trubky baňatowálcowité, uštůw na konci podhnutých; semena hranatá. — W Africe, odkud do jiných země dílůw, jmenowitě do Indie wýchodní a západní, též do Ameriky přesazený a tam jakož i w Ewropě jižné zdiwočelý. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

A. sokotorský. A. soccotrina *Lam. Decand. gr. t.* 85. *Düsseld.* 2. *t.* 2. *Blak. t.* 333. Podobá se předešlému. Kmen 2—6′ wysoký, třebas co rameno tlustý, pak rozsochaný; listy mečowitokopinaté, přimé nebo wzstaupawé, na konci přiwehnuté, přisiwé, po kraji z husta bělokolcatě zubaté; okwětí na šestero klané, stkwělé, čerwené nebo šafránowé, po kraji zelenawé. — Na Sokotoře ostrowě, Předhoří dobronadějském, w Arabii a Indii wýchodní.

A. stromowitý. A. arborescens *Mill. Decand. gr. t.* 38. *Blak. t.* 333. *Düsseld. t.* 22 Kmen dospiwá wýšky 10—12′, jest jednoduchý nebo wětewnatý; listy čárkowitokopinaté, skoro šídlowité, zakončité, oblaukowitě podhnuté, ze zelena kolcatozubaté; okwětí $1^1/_2$″ dlauhé, na šestero klané, šarlatowé, zelenawě obraubené. — Na Předhoří dobronadějském. Kwěte w čerwnu a lipnu. ♄.

A. klasatý. A. spicata *Lin.* Kmen 4′ wysoký, co rameno tlustý; listy střídawé, skoro na záwit rozpostawené, ploché, medowité, zubaté, bíle skwrnaté nebo kropenaté; kwěty klasené, rownowážné, zwonkowité, bělawé, překrátce stopkaté. — U wnitř na Předhoří dobronadějském. ♄.

A. krozný. A. ferox *Decand. gr. t.* 32. Kmen třebas 20′ wysoký, jednoduchý; listy wejčitomečowité, tuhaunké, siwé, podhnuté, obak nejkolcatější; kwěty na latách žlutawé. — S předešlým.

Z hořké šťawy listowé těchto rodůw dělají *aloe*, klejoprysky-řici, od dáwna co lék wýborný prospěšnau. Dobýwají jí ale nařezajíce listy a chytajíce šťawu wykapáwající; takowá jest owšem nejlepší; špatnější dělají wařice rozkrájené listí nějaký čas we wodě, a wýwaru pak oddymujíce na sucho. Nejšpatnější jest ale wytlačeným dobytá. W obchodu rozeznáwají čtwero aloe.

A. sokotorské (A. soccotrina) jest nejčistší tmawě hnědé, welmi kruché, nepříjemně zapáchající a přehořké. To přichází z Indie wýchodní w dynich. *A. dobropředhorské* čili *stkwělé*, jest žlutší nežli předešlé a přiwáží se z Afriky u welikých krách w sudech anebo bednách. *A. rudé* (A. hepatica) žlutawě hnědé, nelesklé, welmi smradlawé. *A. koňské* (A. caballina) černé, nečisté, smradlawé. Z aloesu klasatého prý nejlepší aloe pochodí, nepochybně ale dobrota jeho zakládá se spíše na způsobu jeho dobýwání.

A. sochatý. A. dichotoma *Lin. Paters. it. cd. germ. t.* 3. 4. 5. Jměním podobá se naduwedenému. Kmen rozsochaný; listy mečowité, pilowané; kwěty na latu rozpostawené; okwětí wejcowité, kratší tyčinek. — Na Předhoří dobronadějském. ħ.

Hotentoti dělají ze kmenův wydlabaných tamy.

A. jazykowitý. A. lingua *Lin.* A. disticha *Knorr.* 1. *t. A. t.* 12. 14. A. afr. *Comm. hort.* 2. *t.* 8. Kmen nejkratší; listy dwojřadé, jazykowité, tmawě zelené, běloskwrnaté, tupé, hrotité, po kraji ostré, bradawičnatozaubkowané; kwěty na hroznu přímé, nakřiwené. — Na Předhoří dobronadějském. ϒ.

A. perlatý. A. margaritifera *Lin. Decand. gr. t.* 30. A. afr. *Comm. hort.* 2. *t.* 10. Kmen překrátký; listy přimaunké, wejčité, zakončité, na konci 3hrané, hrotité, na wrchu ploché, obak mozolowitobradawičnaté; stwol 2′ wysoký, přiwětewnatý; kwěty zelenawě bílé. — W Africe jižné. ϒ.

A. deltowitý. A. retusa *Lin. Knorr.* 1. *t. A.* 10. A. afr. *Comm. hort.* 2. *t.* 6. Kmen nejkratší; listy 5řadé, na konci ufatodeltowité a tutéž čárkowané, zelené; stwol asi 6″ wysoký, nesaucí hrozen jednoduchý. — W Africe jižné. ϒ.

Poslední tři rody u nás we kwětnicech obyčejné a dobře se dařící.

Yuka. Yucca. Yucca.

Okwětí zwonkowité, 6lupenné. Tyčinek 6, wynklých nejdoleji z lupenův okwětowých; nitky ploché, dolů se rozšiřující; prašníky přímé. Blizna 3dílná, sedawá. Semena wíce méně pleskatá.

Y. nádherná. Y. gloriosa *Lin. Decand. gr. t.* 20. *Bot. mag. t.* 1260. Kmen dřewnatý, přímý, 3—4′ wysoký, jednoduchý nebo někdy na konci chudowětewný, a tu oděný ostatky listův tuhými, šupinowitými; listy na konci směstnané, sedawé, čárkowitokopinaté, dole trochu zaužené, lysé, rozewřené, přeostré, anobrž kolcem ukončené, nejcelejší, po kraji břitké, tuhé, 1—1½″ dlauhé, 1—1½″ široké, na rubu přikýlaté, modrawě zelené; z konce kmenowého wychází lata třebas 3′ wysoká, homolowitá, zprohybaná; listeny kopinaté, ostré; kwěty na krátkých stopkách odwislé, wejčitozwonkowité, asi co bílé lilije weliké, bílé: lupenův wejčitopodlauhlých, tupaunkých, wně na dél znamenaných žihau nachowě-

s, širokau; tyčinky k vaječníku přitlačené. — W jižm saustátí Ameriky severné. Kwěte w srpnu a září. ♄.

U nás chová se pro větší ozdobnost w zahradách a žádá na nu do topírny postawena býti. We wlastech dělají z ní ploty. řen sestáwá z bambolů podluhowatých, hnědých, twarem a velistí rozdílných, které w čas nauze nastrauhané na chléb pekau. bolky přídužnaté, kořennonahořklé, slaužíť k powlownému počiwání dolem.

Y. aloesolistá. Y. aloifolia *Lin. Decand. gr. t.* 20. . arborescens *Dill. t.* 223. *f.* 116. Podobá se předeé; kmen 10—18′ wysoký; listy 2—3, dlauhé, 1½′ šiké, hrotité a kolcatozaubkowané, na konci kmene naaučené; lata konečná, nesaucí kwěty bělawé, tulipánoité. — W poledních krajinách Ameriky severné, w ndii západní. ♄.

Rostlina to okázalá w zahradách neneobyčejná. Podobného čitku.

Y. wláknatá. J. filamentosa *Lin. Bot. mag. t.* 900. *rew Ehr. t.* 37. Kmen náramně zkrácený; listy nahlauené, kořenowé, množité, přímé, na konci oblaukem odhnuté, dlauhé, kopinaté, mělkožlabowité, krátkohroé a znamenité tím, že z krajůw pauštějí wlákna dlauhá, ilá nebo plawě žlutá, dolů wisící, tuhá, zkraucená; z rostředka mezi listím wyniká stopka 4—6′ wysoká, římá, přílatowitě rozwětwená, nesaucí kwěty přísedawé, rásné, bílé, weliké. — Přebýwá s předešlau. ♄.

Wlákna s listůw se oddělující jsau látkau na tkaniny a lehčí rowazy.

Y. agawowitá. Y. acaulis *H. B. et Kunth.* Jměním podobá se agawě; kmen welmi krátký; listy kopinatomečowité, po kraji obsázené kolci na dwé klanými; okwětí lupenůw podhnutých. — Hojná nedaleko Karakasu a Kumany w Kolumbii. ♄.

Wlákna listowá obzwláště se hodí na wěci, pro které přeležlý rod jest znamenitý.

Žlutokap. Xanthorhoea. Gelbharzbaum.

Okwětí 6dílné, stálé: uštůw wnitřních poddutých čili wyhlubených, sklimených. Tyčinky ze dna okwětowého wynikłé, čnící. Blizna jednoduchá. Tobolka dřewnatá: pauzder 1—2semenných.

Peň tlustý, wysoký, často sochatý, někdy žádný. Listy předlauhé, anzké, čárkowitodwojsečné nebo přítrojboké, nejsměstnanější, dole polopoświwé. Z prostřed nich wyniká stwol dlauhý, obłý, na konci nesaucí klas weliký, wálcowitý. Kwěty přehuštěné, bílé, drobné, promíchané mnohými listeny střechowitými, nehetnatými.

Ž. stromowitý. X. arborea *R. Brown.* Peň stromowitý, wysoký, wětewnatý, pěkný koš maje; listy dvousečné, nad prostředkem 3hrané a napřed prauhaté, dlauhé, štihlé, nadwislé; stwol sotwa zdělí klasu předlauhého; listeny a kwěty lysé. — Na Nowém Hollandu. ♄

Ze pně prýští se pryskyřice žlutá, *sowohollandskau* čili *botanybayskau* nazwaná. Nejwíce jí přichází z nejdolejšího dílu pně z písku wáznaucího. Na nowém Hollandu a Indii wýchodní potřebují lékařowé angličtí ji proti lienterii, jakož i w nemocech hrudních.

Ž. nízký. X. hastile *Smith.* X. resinosa *Pers.* Peň překrátký; listy dwojsečné; stwol předlauhý, (18—20 a mnohem delší klasu 1½' dlauhého; listeny a listy okwětowé wnešné na konci plsťnaté. — Na Nowém Hollandu. ♄.

Ten rod dáwá, jak se zdá, ještě wíce pryskyřice s předešlým we wšem se srownáwající.

Řád 221.

PALMY. *PALMAE.*

Okwěti prosté, složené ze 2 přeslénkůw střídawých, 3číselných: lupeny wnešního přeslenu často menší a jakoby kalich představující, wnitřního prosté nebo srostlé, koruně podobné. Tyčinky na terči podplodním nebo nejdoleji z okwětí wyniklé, obyčejně jich 6, před lupeny okwětowé postawené, pořádku wíce nebo toliko 3; nitky prosté nebo jednobratré; prašníky 2, wnitř pukající. Waječník složený ze 3 worečkůw oddělených anebo srostlých a pak 3pauzdrý, pořádku 2—1pauzdrý: pauzdra obyčejně 1waječná: waječka přímá, čnělek co pauzder waječníkowých, obyčejně srostlých; blizny jednoduché, srostlé neb oddělené. Bobule nebo peckowice 3pauzdrá, řídko 2—1pauzdrá, nebo plod ze 3 bobul anebo peckowic 1pauzdrých složený. Semeno obyčejně co pauzder, bílku welikého, twrdého. Kel w obzwláštní dutině bílku na dně, na čechalce nebo po straně semena umístěná, rowná, homolowitá nebo wálcowitá; konec kořínkowý k obwodu semenowému směřující.

Kořen mrcasatý; kmen wálcowitý, často wysoko nad zemí se wypínající a obyčejně nejjednoduší, někdy zkrácený; nejřídčeji nejkratší; ostatky listowými šupinatý, kruhowaný anebo bradawičnatý, anobrž i kolcatý. Listy na konci kmenowém nahlaučené na způsob chocholu nebo růže, řídko obdálné a střídawé, obyčejně přewelké, wystřediwě dlanitě nebo peřenně sečné nebo tržené, w oku násobně; dolejšek řapíkowý pošewnatý, často rozsypající se w síť wlá-

palma. Květy obojaké, jednodomé, řídko mnohomanželské, pravidelné, na klasech větevnatých, dužnatých, (palicech větevnatých), bkrčených toulem 1— mnohodílným a obzvláštními listeny opatřených.

Nyní znají asi 200 rodův, jenž všecky přináležejí horkému pásmu; toliko 40 se jich nachází kromě obratníkův, a ty jsau pouhé nízké a kriaté. Na východní polokauli jsau až k 43—44° s. š. a až k 34° š. j.; v Americe jsau obmezeny 36° š. s. a 35° j. Ano i v horkém pásmu jsau po rozličných země dílech nestejně rozlosovány; co jich w jižné Americe jest (5/8), přisobuje si jižná Asie i s přináležitými ostrowy toliko 31 rody, Afrika 12, Nowý Holland a Ostrowy jihomořské 7. Některé jich sestawují husté lesy, jiné o samotě rostau. Co do místa též jsau rozdílné: některé se daří toliko na nížinách pomořských, jiné w hauštce pralesův, jiné konečně na stepech. Některé bují na znamenitých výškách nad mořem (8—9 tisíc střewícův na Kordilerách). Wzezření jejich wůbec jest welebno, a w tom ohledu jmenowaly se kněžnami rostlin, kteréhož jména ale nezasluhují, máli se ohled na skrowanau ústrojnost a drobnost květův. Za to mnohé nesau ohromné jich množství, a owoce alespoň dílem náramně weliké. Palmy jsau pro obywatele horkých pásem nesmírného prospěchu; miliony jich dobývají z nich potrawu, nápoj, obydlí, anobrž i oděw. Bytnost některých národův záleží w mnohých krajinách na jediné palmě, jako r. p. kokosník na Ostrowech jihomořských a indských. Dřeň škrobnatý mnohých palem poskytuje mauku a ságo; pazaušky a brosky jsau chutné palmowé zelí; owoce chutné nebo jádra jsau hlawní potrawau mnohých plemen, anebo poskytují olej na jídla, k pálení a léčení. Šťáwa z plodův anebo ze kmenův dáwá wíno palmowé; we kmenu některých mnoho jest cukru; ze kmenu a listí jiných dobývá se wosk. Kmeny slauží ku stawění příbytkův a člunův, listí ku krytí domův; šťáwy swraskující nebo pryskyřičné některých plodův w lékařství.

Rozdělují se na patero podřadí:

1) *DŮMOWITÉ.* Kel w čechalce bílku. Peckowice.

2) *PRSTÁKOWITÉ.* Kel w bílku poboční. Bobule.

3) *SÁGOWNÍKOWITÉ.* Kel w bílku poboční. Peckowice.

4) *KOKOSNIKOWITÉ.* Kel we zpodině bílku. Peckowice.

5) *AREKOWITÉ.* Kel we zpodině bílku. Bobule.

Podřadí 1.

DŮMOWITÉ. HYPHAENEAE.

Dúma. Hyphaena.

Květy dwaudomé s nedokonalými toulci. Květy wystřediwě na jehnědách podepřené listeny a swazky chlupův, 2řadě 6dílné. Tyčinek 6. Waječník 3pauz-

dry: blizny 3. Peckowice obyčejně 1semenná; pecka kožowitá, nahoře průchodná. Bílek dutý, stejný.

D. obecná. H. crinita *Gaert. t.* 82. Cucifera thebaica *Delile aeg. t.* 1. *f.* 1. 2. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 28. 29. Phoenix dactylifera *Duham. nov.* 4. *t.* 1—3. Cuciphora *Theophr.* Kmen 50' wysoký a wyšší, 3' w obwodu, opatřený wšude nízkými kruhy, totiž šrámy po opadalých listech, na konci rozdělený na dwě větwe zponenáhla třikrát nebo čtyrykrát ještě rozsochané; každý konár ukončen chocholem z listůw 24—30 wějířowitých, až do pola dlanitosečných, 6' dlauhých, 3' širokých, s laloky na dél násobenými, dole nití opatřenými, jižto před wyrašením byly srostly; řapík polooblý, o polowičku kratší listu, dělající pošwu okolo kmenu; kwěty hrozněné na palici, rozdělené po dél na větwe zdéli prstu; taul, zaobalující mladistwau palici, po straně na dél se rozšiřuje, když kwěty se rozwíjejí; každý hrozen opatřen listeny střídawými, hustými, střechowitými, rozpostawené na dwojnásobný záwit; kwěty ojediněle mezi listeny, jejichž mezery wyplněny chomáčky hedwábnými; okwětí 6dílné: ušty 3 wnějšné užší a připewněné na nožku podporující, ušty 3 wnitřní tlustší a trochu wětší; tyčinky dole spojené, kratší než okwětí; waječníky 3, jichž obyčejně 2 pometawají; peckowice wejcowitá, zwící hrušky, powlečená slupkau tenkau, pod níž dužnina žlutá co med sladká, kořenná, naplněná wlákny, jež ku wnitřku se zmnožují, takže dělají jakoby skořápku, w níž semeno, jehož jádro weliké, rohowité, bělawé, na čechalce znamenané prohlubinau, w níž kel ponořen. — W hořením Egyptu čili Saidu. 5.

Palma ta pro krajinu, kdežto na mnozé roste, obzwláště pro pustinu, jest náramného užitku, protože nejsauc jí zastíněna zástiwalaby neaurodnau. Mnohé rody kapinicowé w jejím stínu nalézají příležitého místa ke zrostu a rozplemeňowání se. Kmen dúmowý jako prstákowý sestáwá ze wláken dělných a rownoběžných, jíž ale hustší a silnější. Šťípají je na baly a prkna; wlákna jejich černé a mezery žluté. Z listí dělají rohože, pytly a koše, welmi pohodlné a wůbec užitečné. Dužnina plodowá se jí, ačkoli mnohými wlákny protažená. Přinášejí owoce u welikém množstwí do Kahira, kdežto welmi lacino; děti je rády jedí, protože chutná jako perník. Dělají z nich zpařeninu, sorbet, jako z kořene lekořičného nebo swatojanského chleba. Owoce nezralé obsahuje šťáwu co wodu čistau; jádro uzralé jest welmi twrdo, takže z něho sanstruhují články na růženec. Z owoce dobýwají též klejopryskyřici žlutawau, jako myrha zapáchající a hořkau, *bdellium egyptské* nazwanau, již ale od sicilského a arabského čili prawého rozeznawati slušno.

Dupník. Lodoicka. Backenpalme.

Květy dwaudomé. Květy *samčí* uzpořádané na jehnědách válcowitých a zastřené listeny střechowitými, na konci na dwé klanými. Okwětí 6dílné: uštůw čárowitých. Tyčinek 24—36. Květy *samičí* též na jehnědách dohromady dělajících palici přewětewnatau; okwětí 6—7 lupenech wejčitých; blizny 3—4, sedawé, ostré. Peckowice přewelikà, wláknatá, 2-, někdy 3— 4laločná.

D. sešelský. L. Sechellarum *Labill. am. mus.* 9. *t.* 3. Borassus *Sonner. it. nov. guin. t.* 3—7. Palma ta wýší 45—50′; kmen přímý, wláknatý, po celé délce znamenaný šrámy po dospělých a opadalých listech; listy wějířowité, 20′ dlauhé, 10—12′ široké, wejčité, doe wykrojené, po obwodu nestejně rozdělené; řapíky rnaté, 7—8′ dlauhé; květy wycházejí z taulcůw o několika zátulkách podlauhlých, ostrých; palice latowitá, 3′ dlauhá, nesauci na konci wětwí celé chomáče květůw, z nichž pak roste peckowice na střewíc tlustá, rubinau pewnau a wláknatau oděný; obsahuje 3 pecky, jichž ale obyčejně toliko 2 zrají, ježto jsau wejcowité, přismačknuté a nahoře na 2 hrboly rozdělené, mezi nima díra, z níž wyniká kel; pecka naplněná šťawau řídkau bílau, hořkau, nepřijemně chutnající, která zránim se sráží na stěnu wnitřní co hmota pewná, bílá, mastná a newalný pokrm dáwá; květy samčí jsau na jehnědách nemnohých, 2½′ dlauhých, 3—4″ tlustých, oděné šupinami, za nichžto každau 3—40 drobných květůw o 24—36 tyčinkách. — Na Ostrowech sešelských, odkud na Francii ostrow se přenesl, kdežto dobře se daří. 5.

Kmen má na powrchu dřiwí přetwrdé, u wnitř ale naplněn w lákny měkkými. Každý strom nese asi 20—30 ořechůw, jenž wyhlížejí, jakoby ze dwau byly srostly, nahoře mají hluboký wrub a dwě zakulatělé baule, čímž twaru jsau obzwláštního; obyčejně w délce mají 8″, w šířce 9″, w tloušťce 6″, jsau také 1½′ dlauhé, a 20 liber těžké. Černé jsau, jakoby hlazené, žlutě prauhowané, twrdší ořechů kokosowých. Obsahují huspeninu bílau, proswítawau, chutnau, brzo kysající a smradnauci; zránim hmota ta zponenáhla proměňuje se w jádro co roh twrdé. Slauží k dělání nádobí, které na místo žbánu má býti, ty zástanau celé, toliko na konci jsau wywrtány a wyhlubeny; bywají s 6—8 pint. Do pola rozříznuté potřebují se co mísy, talíře a j., jež hledají plawci, protože se nerozbíjejí. Jsauce twrdy dají se rýtí a pěkně hladiti. Zralá jádra též w lékařstwí užiwají, a přičítají jim obzwláště moc proti wšelikému jedu. Jelikož na Ostrowech maldiwských palma ta neroste, anobrž owoce její na břehy wywrhuje, jsau welmi wzácný a král tutějšť pod ztrátau hrdla zbírati je zapowídá, protože je sám za drahý peníz prodáwá nebo darem dáwá. Též bywají wywrhowány na pomoří jižné a západní žawské a sumaterské a přinášejí se od diwochůw do měst

přístawních; podlé welikosti za kus se platí 60—150 dolarůw. Ladowé a Čiňané welmi si jich wáží, Ewropané ale nic. Mec jeho hubná leží we skořápce a jádru; to s wodau na kamenč rozetřené pijí buď pro sebe, buď s korálem, slonowau kostí a jelením rohem. W puškách ze skořápky udělaných chowají siripinang, způsobetely z wápna, tabáku a jiných wěcí udělaný, anebo pijí z pohárůw z ní wyrobených, w tom mínění, že už tím před wšelikým jedem jsau bezpečni.

Listy netoliko slauží ku krytí příbytkůw, anobrž i ku wystawení jich. Ze 100 listůw možná celý příbytek udělati, t. stěny wywěsti, střechu přikryti, příčky udělati, anobrž i dwéře a okna sbotowiti. Na Praslínu ostrowu největší díl domů tak jest zrobeu. Z chlupůw listowých dělají madrace, podušky. Žebra listowá slauží k dělání chwošťat, košůw; listy mladé usušené, roztrhané na dél a spletené jsau látkau na klobauky, jakowé mužští a ženské na Praslínu wůbec nosí.

Wywratnice. Taliera. Brechpalme.

Kwěty obojaké, mnohými nedokonalými tauleí zastřené, sedawé. Okwětí 6lupenné, dwojřadé. Tyčinek 6, dole srostlých. Waječník o 3 wořečkách, krátkočnělečných. Peckowice 3, 1semenné. Jádro bílku stejnorodého.

W. obecnd. T. sylvestris *Blum.* T. Corypha Lontarus sylvestris *Rumph* 1. *c.* 11. Dříwí jako kokosníka, hnědější wšak, twrdší; dřeň wyschlý, maukowitý, twrdší a wláknatější nežli ságownika; pokud nízká, nese řapíky 5 — 6′ dlauhé, co prst tlusté, přítrojhrané, na wrchu žlabowité a po kraji pilowané, dospělého stromu ale jsau 14—16′ dlauhé, co prostřední rameno tlusté, na líci skoro ploché a po krajích trny ostrými, twrdými, černými, krátkými, zpátečnými ozbrojené; každý nese list okrauhlý, wějířowitý, 6—7′ w průměru dlauhý, mnohoklaný: úkrojůw nestejně rozklaných na 3—4 částky, 3½′ dlauhých, u prostřed žilau pewnau opatřených, úkroje mladších stromůw maji po kraji dlauhé wlákno, jež zponenáhla odděluje se, wisí a mizí; pokud palma roste, nedáwá owoce, dospěwši ale a ztratiwši welké množstwí řapíkůw, wypaužtí z prostředku na konci kmene palici 4′ wysokau, přímau, rozdělenau asi na 6 wětwí, které nesau hrozny přímé, tuhé, srstnaté, na nichž pak plody wisí kulowaté, z popelawa zelené, na čechalce tmawau jamkau znamenané, wně dužninau tenkau, snadno hnijící powlečené; semeno kulowaté, twrdé, zwíci kulky ručníčné, jenž we skořápce tenké a dřewnaté má jádro bílé, twrdé. — Na Žáwě, Maduře, Timoru a Celebesu. 5.

Z listí dělají pytly, rohože, oděw a plachty. Šťáwu z listu třebají k dáwení, když snědli jedowaté ryby, raky anebo hauby. Sýrí kořenowé žwýkané staví běhawku. Z tó palmy také dobýwanemnoho sága a wína.

Maukeň. Guilielma.

www.libtool.com.cn

Kwěty jednodomé na společné palici, sedawé, lienaté, dwojnásobným taulcem zastřené. Okwětí na šestero klané: wnitřní 3zubé, wněšný nejmenší. Tyčinek 6. Waječník 3pauzdrý; čnělka nejkratší, nepatrně na 3 klaná. Peckowice 1semenná; pecka na konci 3děrá; bílek stejnorodý.

M. obecná. G. speciosa *Mart. palm. t.* 66. 67. Pariou, Pirijao, Chonto, Gachipaes. Kmen 80—90′ wysoký, 6—8″ tlustý, kruhatý a nejtrnatější; listy 6—7′ dlauhé, ownowážné, peřené, o 50—60 lístcích, 1½′ dlauhých, úzkých, kadeřawých, jakož i řapík trnatých: palice 1½′ dlauhá, wětewnatá: složená ze klasůw; kwěty žlutawě bílé; okwětí samičí wnitřní třikrát delší wněšného; peckowice žlutá, s dužninau maukowitau wyschlau, červenawě žlutau. — W hwozdech Ameriky jižné.

Skoro celý rok owoce nese, které wařené nebo pečené náležejí k obyčejné potrawě; na jedné palici třebas 2—300 peckowic, protož diwochowé palmu tu jako manihot a kukuřici wšude okolo chyží sázejí. Z poraněného kmenu prýští se šťáwa, ježto kwašením mění se w kapaninu líhatau. Z trnůw dělají hřeby a hroty.

Haužeň. Desmoncus.

Palice jednodomé, dwojnásobným taulcem opatřené. Kwěty sedawé; *samčí:* okwětí 6lupenné, dwojřadé; tyčinek 6. Kwěty *samičí:* okwětí dwojřadé, baňkowité; waječník o 3 pauzdrách a bliznách. Peckowice 1semenná, pecka s děrami hwězdowitě rozpostawenými; bílek stejnorodý, kel w díře na čechalce.

H. mnohotrná. D. polyacanthus *Mart. palm. t.* 68. Alitara. Kmen tenký opírá se o jiné kře a stromy, skoro pnulý, slabě zkraucený, a tudy po jmění rotanům podobný, jež w Americe představuje; listy na konci kmene skoro rozewřené, 3—4′ dlauhé, na konci opatřené hákoma, jimaž se zachycují na jiných rostlinách: peřené lístkami kopinatými, jichž dolení zakrnělé, niťowité, podhnuté; řapíky na zpátek trnaté; zátulky wnitřní welmi trnaté; palice ojedinělá, wětewnatá, na píď dlauhá; kwěty žlutawě bílé; peckowice zwící maléhо hrachu, červené; pecka černá. — W pralesech brasilských. 5.

Podřadí 2.

PRSTÁKOWITÉ. PHOENICEAE.

Žumara. Chamaerops. Zwergpalme.

www.libtool.com.cn

Květy mnohomanželné, dwojdomé, listenaté, s taulem dwojnásobným, kožowitým. Okwětí sedawé, dwoj řadé: wnější 3dílné, wnitřní 3lupenné. Tyčinek 6—9. Waječník o 3 worečkách a 3 bliznách šídlowitých. Bobule 3, 1semenné; bílek wyhryzený.

Ž. ewropská. C. humilis *Lin. Lam. t.* 900. *f.* 1. *Bot. mag. t.* 2152. Phoenix humilis *Cav. ic.* 2. *t.* 115. Chamaeriphes *Mat. Wel.* 69. Rostaucí w Berbersku a Hispanii má kmen sotwa 4—5′ wysoký, w Italii ještě nižší, zahradní 15—20″, 5—6″ w průměru tlustý, přímý, nejjednodušší, hnědý, dole se šrámy hlubokými, do kruhu rozpostawenými, nahoře se šupinami 3úhelnými, střechowitými, propletenými wláknowím mnohým, tlustým, nárysawým, jež ostatky listůw coročně padajících; na konci swazek 30—40 listůw wějířowitých, hluboce dlanitých, řasnatých: lalokůw 12—15, auzkých, mečowitých, kýlatých, ostrých, podélno žilnatých, lysých nebo přípýřitých, siwých; řapíky tlusté, hladké, ploché, po kraji břitké, trny silnými, krátkými ozbrojené; taule z úžlabíčka řapíkůw wyniklé, 6—8″ dlaubé, smačknuté, po kýlu pukající a wypauštějící latu čili palici co dlaň dlauhau, tlustau, smačknutau, jednoduchau, přikrytau květy sedawými, žlutawými; bobule zakulatělé, dole přitroj-bočné, černohnědé, s dužninau wláknatau, haubowatau, přísuchau; semeno zakulatělé. — W Africe severné, Hispanii, Sicilii, i jinde w Ewropě jižné se sází. 5.

Jest to jediná ewropská palma. Dělají z ní chwošťata, koše, prowazy. Na kořenu jest hmota bílá, korkowitá, sladká, na 1″ tlustá, ježto jakož i mladistwé pazaušky a nezralé laty se jedí. Owoce její medosladké jedí Arabowé, ačkoli není tak dobré jako datle.

Sabat. Sabal.

Květy obojaké. Palice a její wětwe nedokonalými a roztraušenými taulci opatřené. Květy sedawé. Okwětí 2řadé; řada wnější srostlolupenná, zwonkowitá, 3zubá, řada wnitřní 3lupenná. Tyčinek 6 prostých. Waječník 3pauzdrý. Čnělky 3, srostlé; blizny jednoduché. Bobule 3—, pometáním 1semenná. Bílek celistwý, stejný.

S. bezbranný. S. Palmetto *Loddig.* Chamaerops palmetto *Michx.* Kmen stromowitý. Řapíky jednoho tromu, sotwa w kmen wzehnalého, jsau přímoodstálé, dlauhé, dole rozšířené, 3úhelné, na zádech nadduté, na wrchu mělce podduté, po krajích břitké, skoro rowné, dříwe hmotau wláknatau brwité a na hřbetu s hlupy dolů patřícími, pak lysé; konec řapíku prodlaužený w jazýček 3úhelný; listy okrauhlowějířowité, až do prostředka skoro rozklané asi na 50 lalokůw, dole násobených, na konci plochých, 4½ dlauhých, uzce čárkowitých, až do prostřed rozdělených na laloky 3 welmi zakončité. — Na pomoří w Karolině, Floridě a na Kubě. 5.

Dříwí potřebují na koly w ledírnách; z listí pletau klobauky lehké, welmi trwanlíwé.

www.knihy.com.cz

Přestík. Phoenix. Dattelpalme.

Kwěty dwaudomé, jednoduchým taulcem zastřené, sedawé. Okwětí dwojřadé: řada wnější 3zubá, wnitřní 3lupenná. Tyčinek 6. Waječník o 3 worečcích a tolikých bliznách hákowitých. Bobule 3, 1semenné. Bílek síťkowaný.

P. obecný. P. dactylifera *Lin. Blak. t.* 202. *Düsseld.* 17. *t.* 21. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 25. 26. Palma *Theophr. Mat. Hdj.* 59. — *Wel.* 69. Palma ta dospiwá wýšky 60′ i wíce; kmen přímý, rowný, nejjednodušší, obzwláště nahoře, a zmládí oděný šupinami tlustými t. dolejšky stálými řapíkůw. Kmen nepodnáší se leda po 4—5 letech, až do toho času wypauští toliko listy z welikého brosku, cibuli podobného, zakulatělého, coročně se obnowujícího a zwětšujícího i wíce listu wydáwajícího; brosk ten, dospěw náležité welikosti, zponenáhla nad zemí se prodlužuje, ačkoli na počátku pauze složen ze řapíků starých, přibližených. An coročně padá čast řapíků a po sobě šupiny zůstawuje, kmen nabýwá wýšky. Kmen dospělý pak wyhlíží jako slaup, na jehož konci obšírný koš z listůw welmi dlauhých, na způsob oblauků dolů wisutých; každý list zdéli 10 — 12′, peřený a složený z lístkůw střídawých, auzkých, kopinatých, podélmo násobených, sedících na řapíku smačknutém, dole rozšířeném; lístky na řapíku dolejší kratší, trnowité, ostré. Z úžlabíčka listů wynikají tauly na 4′ dlauhé, na píď široké, z jednoho kusu složené, po stranách přísmačknuté, wně pýřité, welmi obšírné, po straně na dél

se otwírající; lata složená z velikého množství více příjednoduchých, smačknutých, přehustých, klikatých posázených velikým množstwím květů drobných, sedawých. Kwěty samčí na obzwláštním stromě se nacházející jsau welmi husté a směstnané, bilé, trochu menší konwalinkowých, o 6 tyčinkách s prašniky 2pauzdrými, šipowitými u prostřed s waječníkem zakrnělým; květů těch jest asi 8—16,000, když lata sestáwá z 200 prutůw, a na každém prutu 40 — 80 květůw, w celé ztíži 1 libry. Na začátku března puká taul samičí a lata se wywaluje wen posázená zrny jako pepř welikými; každé to zrno čili paupě pak rozwíjí se w květ zelenawý, o 6 tyčinkách bez prašníkůw; jest jich asi 2400, nacházíli se na 30 prutůw latowých po 30 květech, jichž ale weliký díl opadá, takže obyčejně zbywá asi 206 plodůw. Na diwokých stromech poněwíce z jednoho květu pochodí 3 datle, na domácích ale jenom 1, jelikož 3 zakrnějí. W dubnu žlutnau a jsau chuti hořké; w květnu zwící wišní a zelenawé; w červnu wellikosti oliwek a pecka twrdne; w lipnu dorostly, dužnina změkla, tuhne ještě a hořkne; w srpnu dozrály, obzwláště když wanau horauci wětrowé, kterých obywatelé sobě žádají, ačkoli jejich zdraví škodí. To zrání ale spíše jest hniličení, protože počátek swůj béře od jednoho místa a neproniká najednau celau podstatu. Datle jsau zdélí $1^1/_2$″, ztlaušťí $^3/_4$″, wálcowité, na obojím konci zakulacené a okwětím stálým, 3″ širokým podepřené; lata samičí pak nese welké množství (200) owoce rozpořádaného w brozny husté, odwislé, welmi dlauhé; dále jest waječné, oliwkám po twaru podobné, wětší ale, červenawé, pod slupkau mající dužninu hustau lahodnau, a semeno přetwrdé rohowité. — Na píščinách wlhaunkých w sewerné polowici Afriky, obzwláště w končinách, Biledulgerid čili krajina datlowá nazwaných. Též se nachází w Lewantu. Tu i tam dělá lesy a trwá déle jiných stromůw. W Ewropě jižné se sází. 5.

W jeho wlasti také se sází, a tím asi 20—25 odrodkůw a zplodilo, lišících se twarem, welikostí a chutí. Owoce jeho slowe *datle* čili *daktyle*. Rozmnožují se ale semenem, kteréž na jaře sázejí; obyčejně ale odnožemi z kořene nebo úžlabíčka listowého, wypučelými. K tomu náleží mísi pole, jež se může poléwati a chrániti před anpekem slunečným, pokud odnože se neujaly. Ten poslední způsob jest mnohem spěšnější, protože stromy tak nabyté už po 5—6 letech owoce nesau. Jest ale i tím wýhodnější, protože toliko palmy samičí se rozmnožují, které jedno owoce nesau. Stačí mísi několik samčích stromůw, ježto opodál wsazené mohau celý les prstákowý zarod-

li. K tomu cíli potřebují ještě jiného prostředku. Když květy
mčí tak daleko se rozwily, že začínají wymršťowati pel, uříznau
a powěsí se na stromy samičí. To umyslné zrodičowání bylo již
nejdáwnějších časech známo; Theofrast, Plinius a Kladius o pěm se
miňují. Při tom ještě to znamenito, že květy samčí mohau se ce-
rok chowati, a že jejich pel nepozbývá za ten čas plodiwosti,
a konci února tauly samčí, ještě zawřené, se rozříznau a laty se
jmau, na nichž květy ještě nerozwity; pak uříznau 2 prautky do-
omady sošku dělající, a schowají až na příští březen, w kterémžto
se tauly samčí tlačeny jsauce ňustí anebo hwízdají. Pak se po-
ewrau a pruty samčí zastrčí; kdyby tauly tuze dlauho zůstaly ote-
řené, odletěliby pel tuze rychle. Při wojenském wtržení do země
ysekají nepřátelé nejdříwe samčí stromy, protože jich málo.

Každý prsták samičí w nejlepším wěku může dáti ročně 10—
2 lat po 20—25 librách. Nejlepší owoce má dožninu tohan a žlu-
wau. Datle swížlí mají chuť a wůni wýbornau; jsau sladké, zdra-
é, syté a nepotřebují dalšího připrawowání. Při sbírce rozeznáwají
oje stupně zralosti; prwní obsahuje takowé, ježto toliko na konci
ralé, drahé do pela, a třetí do konce. Jelikož nedozralé we 3 dnech
ozráwají a pak padají, také se česají, aby spadnutím sobě nenáko-
ity. Aby došly, rozhrnau se po rohožích na slauce; též na niti
awičené se suší. Tak pak dlauho se drží. Které kupectwím
nám přicházejí z Egypta a Syrie, jsau dílem na samém stromě
schlé.

Obywatelé wlastí řečených na sbírku datlí a jejich aurodu če-
ají, jako my na žně obilní. Protož na opatrowání stromůw těch we-
ikau bedliwost wynakládají.

Česání datlí jest welmi obtížno. Kmen welmi totiž wysok,
ladek, dosti tlust, wšech wětwí prost; k tomu přicházejí ještě list-
y na řapících dolejší trnowité, mohauce nebezpečně poraniti. Ara-
owé, aby na wrchol prstáku se dostali, užíwají prostředku welmi je-
nodušého, jehož užíwání usnadňuje se cwičením. Prowazem totiž ob-
ílčí kmen a do kruhu dost obšírného jej swáží; do toho oka wlezše
mísatí je pod paží; nyní přitlačíce se nohama ztuha na kmen, rukama
prowaz powyhodí na kmen a nyní celým tělem posunau se za pro-
wazem; to opakujíce zponenáhla wyšplhají se až nahoru. Obyčejně
owoce na 2—3krát se sčesá. Česák hned s sebau béře koš, aby do
ěho mohl položiti načesané owoce a prowaz, po němž je dolů spu-
stí. S nízkých stromůw střásají se na rozprostřenau loktuši.

Datle swížlí poskytují obywatelům horké Asie a Afriky pokrm
welmi zdrawý, nepotřebujícl žádného přistrojení. Arabowé wylaup-
nuwše pecky a nasypawše jich do nádoby s dnem prowrtaným, tlačíce,
dobywají wýborný syrup, jejž *medem datlowým* nowau. W některých
krajinách jej potřebují na místu másla na jídla rýžová; též slauží
na jídla maučná a koláče. Co zbývá po wytlačení čili rmut, slauží
potrawau chudým. Bohačowé též do toho syrupu nakládají datle u
welikých nádobách, takže celý rok mají čerstwé. Za starodáwna
kwašením datlí we wodě dobywali způsob wína, jakowé po dnes
tímtéž způsobem w Anatolii dělají, z něhož pálením dostáwají ko-
alku, kteráž okořeněná po welikém dílu Arabie ráda se pije. Ara-
bowé též dělají mauku datlowau, usušiwše datle na slunci a roze-
mlewše je. Jestli ta mauka před wlhkostí powětrnau se chrání,
může se mnoho let nepořušená zachowati. Míwají ji w pytlech kože-
ných, a chtějíce ji jísti, nawlhčí wodau. O ní jsau živi Arabowé w
pauštích dlauhé cesty konajíce.

Suché datle, jakowé se do Ewropy zawážejí, těžší jsau ku zrzewení swížích, a we wlastech toliko w lékařstwí se potřebují. U nás w tom ohledu přišly w nepaměť.

Kmen nemá wlastně kůry a wšecek sestáwá z wláken tlustých dřewnatých, dužninau haubowitau slabě spojených, takže desti snadno se mohau roztrhati; protož dříwí může k stawění příbytkůw se potřebowati, jakowé w oněch krajinách se nalézají. Dřeň skládá se z tlustšího swazku wláken. Wnitřní díl mladého stromu může se jísti, starého ale toliko hořejšek. Hmota ta jest bílá, sutlá, dužnatá, sladká a chutná, slowe *mozek*, a může se toliko jednau wyříznauti, protože strom pak zhyne; protož obyčejně béře se z diwokých. Z kmenu dobýwají také sok, *wínem palmowým* nazwaný. Tím ale strom hyne, protož Arabowé wywolují k tomu buď stromy samčí nebo samičí stářím nezrodné; oklestí wšecko listí a nedaleko pod wrcholkem kolem do kola obříznau kmen; pak ještě kolmo do hlauby udělají jízwu, pod níž umístí nádobu a přikryjí ji jakož i jízwu listím, aby sluncem newyschly. Sok ten jest sladký, co mléko bílý, brzo ale kysá, takže jej nelze déle 24 hodin udržeti. Listy a wůbec močené jsau hebké, takže z nich rozdílné nářadí plésti se může, jako jsau rohože, koše, suborky, kabele, mošny, klobauky a d. Zpodek řapíku dáwá wlákna na prowazy a motazy. Jádra pak w některých krajinách egyptských wařením změklá slauží ku krmení howad. W Číně se pálí na uhlí, z něhož dělají tuše; we Španielích dělají z něho prášek na zuby.

Strom ten tak užitečný, proslulý a od nejdáwnějších časů známý, dáwá listy weliké a dlauhé, *palmami* nazwané, které jméno přešlo w nowějších časech na celý řád. W dáwnowěkosti byly znamením wítězosláwy. Básníkowé je zaswětili rekům a wítězům. Též byly podobenstwím lásky manželské, swatosti, úrodnosti a zachowání królowstew; konečně palma wítězná dáwá se do rukau mučedlníkům, a nosí se o slawnosti některých swátkůw wýročních. K posledním cíli sázejí w Janowsku a w Prowincii wýchodní ten strom a zasílají jeho listy do celých Wlach, obzwláště do Říma a Neapole, jakož i do Hollandu pro židy. Jindá palmy drahé bywaly; co ale začali je nahrazowati jinými rostlinami, jako u nás wrbami rozdílnými, welmi w ceně padly. Na těchto místech a jmenowitě we Španielích i owoce zralé nesau. W Persii roste i prsták diwoce na slatinách w údolích, jest nízký, křiwý, nosí owoce drobné, tvrdé; má ale delší list, jenž lépe se hodí na pletiwo.

P. maukonosný. P. farinifera *Roxb. t.* 74 P. pusilla *Lour.* Kmen 2stěwičný, tlustý, nerowný; listy 6stěwičné, bezbranné, sehnuté, peřené: lístkůw dlauhých, šídlowitých, násobených, hladkých; květy 2domé; lata mnohodílný; palice přímá, krátká, wrcholíkowitá; okwětí nejkratší; květy samčí: nitky žádné, prašníkůw 6 podlauhlých, co okwětí dlauhých; květy samičí: čnělka krátká, s bliznau jednoduchau; bobule wejcowitá, 1" dlauhá, dužnatá, pewná, rohowitá, na jedné straně brázdau opatřená, na druhé malým kraužkem (kořínkem kelowým). — W ladii wýchodní a na Kočinčíně, na místech skalnatých, podlé potokůw.

We kmenu mnoho mauky, z níž se dělá ságo.

Pálicha. Cabgota. Brennpalme.

Kwěty jednodomé na společné palici a zastřené toulem dokonalým, z několika dílův složeným. Kwěty *mužské*: okwětí 6dílné, dwojřadé; tyčinek mnoho, ze dna kwětowého wyniklých. Kwěty *samičí*: okwětí jako samčí; waječník jednoduchý, 3pauzdrý; blizny sedawé, ezoměločné, sklimené. Bobule (pometáním) 2semenná; semena na jedné straně plochá, na druhé nadduté, a tu o boku kel nesoucí.

P. bezbranná. C. urens *Lin. Jacq. fragm. t.* 12. 1. Seguaster major *Rumph* 1. *t.* 14. Schunda paka *Theed.* 1. *t.* 11. Kmen 40—50′ wysoký, tlustý, takže ej sotwa dwa mužowé obemknauti mohau; kůra šerá, mládí wyschlými pošwami oděná, pak hladká a páliwá, když po wlhkém kmeně nahoru se šplíhají; listy na konci působ chocholu dělající, husté, přewelike, dwakrát pe-ené: lístky klínowité, úkosně uťaté a tu jakoby třepe-ité, nebo spíše wyhlodané; u prostřed mezi listím wy-niká palice jedna nebo dwě, složené ze swazku hroz-nůw jednoduchých (12—18), dlauhých (4′), na nichž kwěty červenawé, 1″ welike rozpostawené; owoce zwí-cí kaštanůw, hustě směstnané, dříwe zelené, pak žluté a konečně červenawé, po jedné straně černé; slupka tenká; dužnina měkká, červená a ostrá w ústech pů-sobí pálení silné; semena 2, jako rozpoltěná kulka ručničná, se skořápkau twrdau, wně brázděnau, nejedlá. — Na pisčinách Indie wýchodní. 5.

Mezi listím nachází se hmota houbowitá, bílá, z níž dělají traud. Kmen jest koran na 2 palce tlustau, twrdau a černau oděn; u wnitř nachází se dřeň houbowitý, měkký, z něhož wynyti se může mauka. Na mladém jest brosk, který měkký, sladký, jedlý a chutný slowe *zelí palmowé*. Ačkoli dříwí těžko se obděláwá, nicméně potřebují je na trámy, ratiště, šipiště, hroty, nabijáky, násady a d. Mauku dobýwají toliko za času nauze. Ze šťawy palic dobýwají na Ceylonu cukr.

Kapustoň. Euterpe. Kohlpalme.

Kwěty různopohlawé, na společné palici (jednodomé), zastřené toulem 2dílným, a ponořené w dubkách listenatých. Okwětí 3lupenné. Tyčinek 6. Waječník 3pauzdrý; blizny 3 zástřední. Bobule wláknatá, 1semenná. Bílek wysekáwaný.

K. karybejská. E. caribaea *Spreng.* Areca oleracea

Jacq. am. t. 170. — *pict. t.* 1. 255. *Sloan. t.* 215. Palma ta všech karybejských nejvyšší, jelikož kmen její vypíná se do výšky 100′; pošwy listowé nejtěsněji se objímajice dělají wrcholek kmene půldruhostřewičný, zelený; listy peřenohřebenowité, lysé; zpod toho wrcholku pošewného wynikají tauly zelené, leskłé, které padají, když palice wzrostá; bobule podluhowaté, tupé, pomakřiwené, z modra nachowé, šťáwnaté, sotwa wláknaté, zwící menší oliwky; dužnina wysýchá a zůstawuje po sobě kůrku kruchau, swraskalau; semeno hladiaté, podluhowaté, dole náostré, oděné slupkau kruchau, tenkau, z hněda šerau, ponačerwenalau, bezděrau; jádro chruplawé, podluhowaté, nejtwrdší, w brázdě těsné dutinu mající. — Na Ostrowech karybejských. 5.

We wlasti wrcholek zelený wyřezáwají, jehož wnitřní díl 2—3″ tlustý, stejný, bělawý, složený z listůw násobených a směstnaných, co zeleninu na trhu prodáwají a *Choux palmiste* nazýwají. Ta zelenina, asi jako artyčoky chutnající, jí se surowá s pepřem a solí anebo na másle smažená.

K. brasilská. E. oleracea *Mart. pal. t.* 28—30. Kmen 80—120′, přeštíhlý, zprohybaný, dole 8″ tlustý, nahoře nesaucí dwanáctero listůw 12′ dlauhých, ozdobných, peřenohřebenowitých, složených asi ze 100 sudek čili jarem listkůw 2′ dlauhých, sotwa 1″ širokých, lysaunkých; lata 1½′ dlauhá, wětwí jednoduchých, metlowitých, hustě porostlých kwěty červenými, jejichž ušty wnějšné wejčité, zaubkowané, kratší wnitřních; bobule kulowaté jako kulky ručničné, weliké, tmawě fialowé, wyschlé. — W Brasílii pod rownikem w lesech nizkých, wlhkých.

Mladý list wařený jedí a tudyž palmu tu wšude okolo příbytkůw sázejí.

K. jedlá. E. edulis *Mart. palm. t.* 31. Jocara *Marcg. t.* 133. Kmen zwýší 80—100′, dole ztlaušťí 6″; na konci 15—20 listůw peřenohřebenowitých, složených asi z 80 jarem listkůw 1½′ dlauhých, 1″ širokých, na rubu šupinatých; zpod listí wyniká několik lat 1½′ dlauhých, asi z 30 wětwí metlowitých, nesaucích kwěty řídké, tmawě červené, jejichž ušty wnějšadé okrauhlé a kratší wnitřních; bobule z hněda zelené, wyschlé, zwící kulek ručničných. — W pralesech brasilských.

Brasiliané welmi rádi owoce její wařené jedí a *caoby* užýwají; listím kryjí příbytky a dělají z něho koše.

Podřadí 3.

SAGOWNIKOWITÉ. SAGUSARIAE.

GOMUT. ARENGA. WEINPALME.

www.libtool.com.cn

Kwěty jednodomé na rozdílných palicech, sedawé, jednoduchým taulem zastřené. Okwětí 6lupenné, dwojřadé. Tyčinek 50—60.; prašníky pichlawé. Blizny 3. Peckowice o 3. peckách. Bílek stejný.

G. cukrodárný. A. saccharifera *Labill.* Gomutus *Rumph* 1. *t.* 13. Kmen 50—60′ wysoký a někdy tlustý, takže jej sotwa dwa mužowé obemknauti mohau, dole wšude šrámy kruhowitými nerowný, nahoře oděný dolejšky řapíkůw dlauho zůstáwajícími, obyčejně bywá mechem a kapradím porostlý, takže těch wlastností nelze rozeznati; na konci rozkládají se listy 15—20′ dlauhé, tmawě zelené, čímž palma jest wzezření smutného, ostatně jsau peřené: lístky 4′ dlauhé, 4″ široké, kopinaté, na konci zaubkowané, dole opatřené přiwěskoma; řapíky bezbranné, rozšířené w pošwy, po kraji prodlaužené w síť ze dlauhých a černých wláken; mezi listy dolejšími wyniká palice dříwe zaobalená taulem jednodílným, na mnoho rozdělená wětwí 3′ dlauhých, dolů wisících, opět rozdělených, pokrytých kwěty samičími; peckowice kulowaté, 3hrané, zwící mišpulck, dužnaté, modrawě zelené, pak žlutawě hnědé, o 3 peckách hranatých, na zádech nadutých, se skořápkau tenkau, dřewnatau, černau; každý strom míwá lat. owocných 3—5, jichž wšaká těžká, takže ji sotwa muž odnésti může; dužnina těch peckowic šťáwnatá jest náramně ostrá, takže kůže a pysky otekau, nerázně bolí a pálí; hlauběji z kmene wynikají palice samčí, složené z 12—15 wětwí wisutých, 4′ dlauhých, pokrytých kwěty asi co polozralý žalud welikých, prašník naplněných; čím starší strom, tím hlauběji ze kmene wynikaji palice samčí; když 3—4′ nad zemí wyšly, strom dosáhl nejwětšího stáří a neroní šťáwy. — W lesech Indie a Afriky wýchodní. 5.

Tato palma zasluhuje obzwláště jméno *winné*, protože z ní skoro nic jiného nežli nápoj wínowitý, *sagueer* nazwaný, se dobywá, a to jmenowitě z laty samčí. Když on tedy rozkwítá, tlukau stopka 3 dni hůlkau dřewěnau, aby zkřehnula a šťáwa k tomu porauchanému dílu přitékala. Pak jej pod latau uříznau, a přiwáží na něj pytel z kůry řapíků ságownikowých anebo welikým článek bambosowý, aby šťáwu přýštící se nachytali, kterau ráno a na wečer z něho wylěwají, takže ze 2—3 stromůw na začátku možná denně

celý hrnec šťávy dostati. Ta šťáwa podobá se barwau a chuti čerstwému mastu, brzo ale se kalí, bělá jako syrowátka a křestne. Při se chowá u welikých bandaskách. Nápoj lahodný, ačkoli nastrpk pěniti se nesmí. Ewropané pijíce jej zacpáwají si dříwe nos, ku ale naučí se jej píti, a někteří, anobrž boháčowé, dáwají mu před před wínem španielským. Snadno opijí, wzbuzuje chuť k jídlu, žen na moč, waruje od kamene; lidu pracowitému lépe swědčí.

Ze mastu dělají také ocet obecný, jenž ale špatnější kokosníkowého. Šťáwa může se po 4 měsíce stáčeti; jestli palice už nedá wá nic, připrawí se jiná k tomu. Na Zápě jest šťáwa hustší, a protož dělají z ní cukr černý, wždycky wlhnaucí a obzwláštní přídavek majíci.

W Indii opadalé owoce slaužíí žírem diwokým kancům. Čistěné ale jádra odpolau zralá w cukr zadělawají a sobě je velmi libují pro welikau lahodnost. Dužnina owoce toho, jak řečeno, tak prudká ještě wětší ostrosti nabywá, necháli se hnísti u wodě, a pak pálí do kůže, žeby člowěk mohl do mdloby upadnauti. Protož někdy ji lejí s twrzí na wojsko nutok činíci, a tudyž slowe wodou překonau.

Třepení na pošwách listowých slowe *pansari*, podobá se žlínu na loket dlauhým, co stéblo tlustým, a slaužíí k dělání hrubého a tenkého prowazí, doma na korábech užitečného. Z toho třepení dělají Negrowé péra psací jako jinde z prutůw některého kapradí; Makasarowé sompity, tenké šípy, jež na nepřítele z trubky wyfukují, na nichž se roztřepují a nebezpečné rány působí. Do listůw zabalují damaru pryskyřici na pochodně. Pod tím nalézá se jiná hmota měkší a jemná, co traud lehká, již Hollandowé říkají *liplap*, jíž potřebují na traud a k zakonopení korábůw.

We wrcholku kmenowém nachází se dřeň papírowitý, jako u jiných palem, tak nazwaný mozek, který se také jí, ačkoli wednačejší a špatnější kokosníkowého. Pod korau kmenowau leží wrstwa na 1′ tlustá, dříwí hnědého a twrdého, takže sekery od něho odskakují. W něm nachází se dřeň wyschlý, wláknatý, z něhož dobýwati se může mauka.

Obděrák. Acrocomia.

Kwěty jednodomé, na společné palici w prohlubinách. Taul jednoduchý. Okwětí 6lupenné, 2řadé. Tyčinek 6. Čnělka jednoduchá. Peckowice zpleštilokulowatá; pecka po boku do kola se 3 děrami.

O. wětší. A. sclerocarpa *Mart.* Coccos aculeata *Jacq. am. t.* 169. — *pict. t.* 254. Bactris minor *Gaert. t.* 9. *f.* 1. Macaya; Macauba; Grougrou. Kmen 20—30′ wysoký, přímý, 1′ tlustý, u prostřed někdy tlustší, nemnohými trny porostlý, na konci 20—30 listůw, 10—15′ dlauhých, oblaukowitě podhnutých, složených z 70—80 lístkůw auzce kopinatých, 2′ dlauhých, na rubu pýřitých a našediwělých; řapiky kolcaté a štětinaté; palice 2′ dlauhé, odwislé; peckowice kulowaté, asi 1″ tlusté, z hněda zelené, s dužninau měkkau; jádro wejčito-

nemnolowité. — W půdě písčité, otewřené w Indii západní, a Brasilii.

Owoce na trh přinášejí, jehož dužninu a jádro jedí; prwní také užiwají proti kašli, tedy *fruita de Cataro* slowe. Břichatý díl kmene obsahuje mauku, již za nedostatku wybírají, a rozdílně přistrojenau jedí. Listí obsahuje wlákna tenká a silná, jimiž se wáže rákosí na rohože a sesle; též dělají z nich niti na sítě rybářské, a mobrž na pnačochy; ten způsob konopí přinášeji tedy na trh.

O. menší. A. minor. Bactris minor *Jacq. am. t.* 171. *f.* 1. — *pict. t.* 256. Kmen přímý, 12′ wysoký, 1′ tlustý, přemnohými trny ozbrojený, s korau náhnědau; listy nemnohé, dole objímawé, peřené; lístky mečowité, zakončité, lesklé, ploché, dole nejmělčeji řasnaté, pilowanokolcaté zaubkami toliko chmatáním patrnými, bezbranné nebo obak řídkými kolci porostlé, obyčejně střídawé, někdy stříčné; tauly úžlabíčkowé, ojedinělé, odstálé, předlauhé, po uzrání plodůw zůstáwající; kwěty newonné, ponažlutlé, zwící wišně, obsahující šťáwu nawinnau; peckowice zakulatělá, zpleštilá, černonachowá, wláknatá, co wišně weliká, čnělkau zakončitá, s korau kožowitau; pecka podobného twaru; jádro taktéž wyhlíží, podstaty chruplawé. — W Americe okolo Karthageny.

Američané dělají z owocné šťáwy wíno. Z kmenu oloupaného robí holi černé, lesklé, přelehké, uzlaté (Cannes de Tabago), je do Ewropy se zawážejí. We wlasti slauží místo latí na střechy.

Hwězdora. Astrocaryum.

Taul jednoduchý. Kwěty jednodomé na palici: *samčí* w dubkách ponořené, *samičí* mezi klasy samčími ojedinělé. Okwětí 6lupenné: wněšné baňkowité, wnitřní zwonkowité. Tyčinek 6. Čnělka jediná. Peckowice wláknatá; pecka 1semenná, o 3 děrách hwězdowitě rozpostawených; jádro duté, stejnorodé.

H. obecné. A. vulgare *Mart. pal. t.* 65. *f.* 2. Tucum. Kmen 20—40′ wysoký, 3—8″ tlustý: na konci 8—10 listůw 8—10′ dlauhých, wšude kolcatých, peřených; lístky kopinaté, zakončité, na rubu bílé, 2—3′ dlaubé; palice přímé, 2—3′ dlauhé, wětewnaté; listeny kwětůw samčích na hřbetu brwité, huňaté; ušty okwětowé týchže kwětůw nejcelejší: kwěty samičí stopkaté, s okwětím obojím přistejným, lysým; peckowice wejcowité, hladké, bezbranné, 1″ dlauhé, čerwené, s dužninau wyschlau. — Obyčejná w Brasilii.

Diwochowé brasilští dělají z wlákna listowých niti na sítě, ačkoli je těžko dobýwati.

H. trinata. A. Ayri *Mart. palm. t.* 59. Airi; Airi-Assu. Kmen 20—30′ wysoký, 10 — 12″ tlustý, wšude trny 3 — 6″ dlauhými ozbrojený; listy 8′ dlauhé, wšude dlauhokolcaté, peřené: lístky auzce kopinaté, 2′ dlauhé, 1″ široké, zakončité, na rubu stříbrné; palic několik, 2′ dlauhých, jednoduchých, plných klasůw na prst dlauhých, osy dole zpátečně kolcaté; listeny květůw samčích srstnaté; okwětí jejich wnějšné mnohoklaně brwité; květu samičích sedawých okwětí delší, štětinaté; peckowice 2″ dlauhé, wejcowité, hnědé, zobanité, wšude štětinaté, s dužninau žlutawau. — W pralesech brasilských obecná.

Diwochowé dělají ze dřiwí přetwrdého pod korau ležícího luky, wřetena a j.

Ságownik. Sagus. Sagopalme.

Květy jednodomé, na společné palici. Okwětí wnějšné zwonkowité, 3zubé, wnitřní 3dílné. Tyčinek 6—12. Blizny 3. Peckowice s korau na šupiny rozsedalau, 1-semenná. Bílek wyhlodaný.

S. obecný. S. farinifera *Lam. Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 30. 31. S. Rumphii *Willd.* Sagus *Rumph* 1. *t.* 17. 18. Kmen obyčejně toliko zwýší 15′, řídko 30′, a tlust, že jej sotwa muž obemknauti může, tedy kromě *nypy* jest nejnižší palma Indie wýchodní; kůra nerownà ostatky opadalých listůw; dlauho zůstáwá křem s *listím* kořenowým 20′ wysokým; pak ale rychle wystřelí a wnějšné listy paušti; we wýšce 2 mužůw pozbýwá trnůw, kromě dole na řapících koš dělajících a majících délku 24′ a ramena dlaušťku; pokud kmen roste, jest dole listím kolcatým ochráněn před diwokými kanci, kteříž jej pro dřeň wywrátiti se wynasnažují; nelze do ságownice jíti, abychom si nohy nepopíchali, k čemuž přichází ještě to, že trny se lámají a z kůže toliko zjitřeninau wycházejí. Prostřední list nerozwinutý slowe roh, jest 15′ dluh, a co rameno tlust; *užezuje* se z něho loket na tkání šatůw. Kmen dospěw ztwrdne, takže diwocí kanci nemohau mu uškoditi. *Kůra jest* ztlaušti 2″ a sestáwá z wláken tlustých; ostatně skládá se ze dřeně bílého, wlhkého, haubowatého, jejž stwořitel *obywatelům* darowal na místo rýže a žita na chléb. Palma owoce nese, když dospěla a dřeň se proměnil na wlákna tlustá; protož náleží ji poraziti dříwe, chceští z ní míti dřeň. Listy skládající weliký koš jsau dlauhé, peřené: lístkůw podlauhločárkowitých, na rubu *mrtwatých*,

clených, řapíkůw ozbrojených kolci řídkými, krátkými. Z pošwy 3′ dlauhé, kolcaté, wychází náramná lata, rozdělená na 8—10 wětwí, 6—12′ dlauhých, rozsypaných na 7—8 wětwíček 20″ dlauhých; ta lata na 10′ se rozkládá, jako ohromný parožnatý swícen; wšecky oddíly sau smačknuté a přikryté šupinami jednoduchými, uťatými, 2″ dlauhými, dwauřadými, z jejichž úžlabíček wynikají jehnědy lískowým podobné, 6—8″ dlauhé, rozewřené, wálcowité, sedawé, porostlé šupinami střechowitými, kožowitými, též dwojřadými, w jejichž úžlabíčku sedí kwěty ojedinělé, drobné, přemnohé, z husta pometající; samčí stojí na konci jehněd, samičí ale pod nimi; okwětí samčí wněřadé trubkowité, uťaté, 3zubé, nitrořadé dwakrát delší, až do pola na tré klané; tyčinky s nitkami w trubku srostlými; okwětí samičí wněřadé, jako samčí nitrořadé, zdělí wněřadého na tré klané; tyčinky nitek srostlých, prašníkůw pometalých; waječník 3pauzdrý o 3 waječkách, jichž po každé 2 pometají; blizny 3; na každé jehněděobyčejně toliko 2—3 plody zrají, jichž některé jsau na způsob sliw, jiné mreruněk, jiné wajec slepičích, na začátku jsau zelené, pak bělawé, konečně z hněda žluté; skořápka tenká, kruchá, přikrytá šupinami kosočtwerečnými, koncem tupým dolů směřujícími a na hřbetu brázdau opatřenými; semeno jediné, twrdé, s jádrem těsně chobotnatým aklem na wnitřním boku. Palma toliko jedenkrát za swého žiwobytí nese owoce a nejwýš 30 let trwá. — Na Molukách až na Nowau Guinei s Indii wýchodní; wšude dělá husté lesy a obyčejně w bahnech, w nichž až po kolena se nohy boří. 5.

W Indii mají rozdílné odrodky. Nejwáženější má lístky $4\frac{1}{2}$′ dlauhé, 4—5″ široké, kolce skoro zdělí jehly, owoce zwící holubího wejce, jehož jádro rozděluje se na 2 díly, jest trpké a nejedlé. Jiný odrodek nemá kolcůw, a dáwá nejlepší mauku, z níž dělají *papadu*, kaši proslulau. Tyto odrodky rozmnožují se odnožemi, protože kořen široko daleko se rozplazuje a wšude odnože wyhání.

Palma ta jest w Indii wýchodní užitečná tak jako kokosník a lontar w Indii západní; netoliko robí z ní wezdejší chléb, anobrž i k jiným koncům domácím ji potřebují. Mauku čili *ságo*, jak řečeno, dobýwají z kmene. Aby zwěděli, zdali už uzrála, nawrtají kmen, wytáhnau malíčko dřeně; nenílí, zamaží díru hlinau. Kmen nad samým kořenem utnau, na špalky zdělí muže přesekají a rozštípají. Z proštěpin pak wyškrabau dřeň, jako drtiny wyhlížející. Potom poleží koryto 6′ dlauhé z kůry ságownícké nad wodu, na širší konec přiwáží tkaninu od kokosníka, sítu podobnau, a tenší konec za prowaz powěsí na tenší konec tyče zpružné, nahoře rownowážně tlustším koncem připewněné. Do koryta nasypau dřeně nastrauhaného, hačtau jej s trochau wody, ježto nejdrobnější mauku přijímá a ji

sítem wen wyplawuje do krace wody plného, w němž pak se usazuje. Wodu pak slejí a mauku do malých košíků ze zeleného listí přendají a schowají. Dřeň hnětau dotud, pokud mauka z něho odchází; otruby (ela) nechají pro kance diwoké, nebo wezmau domů pro prasata. Jeden ságowník může 6 centůw mauky dáti. Největší díl mauky potřebují na chléb, mnohem méně na kaši. Mauku dají na pekáč s 5—10 přehrádkami co ruka dlauhými na oheň, a chléb jest hned hotow a není špatnější našinského. Sucharky z něho udělané dlauho se drží, protož se hodí na cesty a ke špiži pro wojska. Padá čili kaše ságowníková jest welmi chutná. Dělají ji rozmíchajíce hrst mauky u wřelé wodě; kaše wyhlíží jak rozwařený škrob, a za tepla se srká; též ji knihaři ku své práci potřebují. Obyčejně jedí ji opiwše se den před tím. Kapusta ságowníková není tak dobrá jako kokosníková, nicméně se solí a kořením uwařená se jí.

Dřewí potřebují na ostrowech na rozmanitý způsob jako bambosowý na pewnině. Ze řapíků dělají stěny, ploty, lawice, stolice, plti. Domy z nich wystawené netrwají déle 8—10 let. Střechy wůbec kryjí listím. Několik mužůw může takowý dům z místa na místo přenésti. We wálkách bývá nejprwnější, že pokazí lesy ságowníkové nasekajíce kmeny, z nichž we 3—4 dnech wšecka mása wyteče, takže dřeň wyschne. Kůra dá se sotwa kůlkau prostřeliti, protož rychle w ležení dělají z ní štíty; otroci potřebují ji místo necek, w nichž kamení a wápno nosí.

S. wínodarný. S. raphia *Lam. t.* 771. *f.* 1. Raphia vinifera *P. Beauv. ovar. t.* 44. *f.* 1. *t.* 45. 46. *f.* 1. Palma pinus *Lob.* 2. *t.* 233. Strom prostřední wýšky; kmen přímý, wálcowitý, nejjednodušší, ukončený pěkným košem z listůw welikých, mnohých, přeobšírných, oblaukowitě podhnutých, 4—6′ dlauhých a delších, jako řapíky ozbrojených kolci drobnými, přemnohými; u dolejška listů wynikají a wisí palice přewelikě a přewětewnaté a konečně rozdělené na weliké množství wětwiček hustých, směstnaných, nestejných, jichž každá obalena zátulkami 3 anebo 2 krátkými, klínowitými, ušatými, smačknutými, po jedné straně na dél rozšlapenými; kwěty sedawé, střídawě rozpostawené na posledních wětwičkách palicowých a dole podepřených šupinau čili listenem kruhowitým, twrdým, kožowitým, ponažlutlým, lesknutíčkým; tyto listeny střechowitě kryjí celé wětwičky; kwěty samčí na wětwičkách nahoře, samičí ale dole; prwní přehojné, pak padají; plody na wětwičkách pak skládají jakoby hlawy wejcowité, husté, a jsau peckowice wyschlé, wejcowité nebo podlauhowaté, lesklé, porostlé šupinami přehustými, silně střechowitými od hora dolůw; semeno jediné, wejcowité nebo podlauhowaté, brázděné, hrbolkowané, důbkaté způsobem welmi neprawidelným. — Na rozdílných místech Indie wychodní, na Malabaru, w Owáru a Benínu w Africe, podlé řek.

Owářané sotoliko dělají z řapíků své kopí (sagage), jež po rybách we wodě házejí, anobrž stawí z listí příbytky. Tentýž národ lobývá z té palmy způsob wína, *burdonem* nazwaného, podlé dwojího běhu. Prwní, u wšech národůw wíno palmowé pijících od dáwna obyčejný jest ten, že brosk z listůw wynikající ulomí neb uříznau, a šťáwu se přijšlící do kalabas schytají. Druhý Owářanůw osobliwý způsob zakládá se w tom, že jádra slupky zbawená nechají s wodau kysati. Druhý způsob wína jest barewnější a silnější, pění se jako wíno šampaňské a dlauho se drží. Půl littru postačuje k opití člowěka na to wíno newyklého. Ta palma poskytuje také ságo způsobem nadpopsaným.

S. stopkatý. S. pedunculata *Poir.* S. ruffia *Jacq. frag.* 7. *t.* 4. *f.* 2. S. farinifera *Lam. t.* 771. *f.* 2. Raphia pedunculata *P. Beauv. Ovar. t.* 44. *f.* 2. *t.* 46. *f.* 2. Od té pěkné palmy známe dosawád toliko owoce podlé wýkresůw naduwedených, které jest na překrásných palicech čili latách, jakowé Lamarck n. m. u. předočil. Owoce jest peckowice wyschlá, wejcowitá, zakulatělá, wně šupinami od hora dolů střechowitými, wejčitými, lesklými, tmawě hnědými; semeno zakulatělé, wejčité, dole ostraunké, zaobalené blanau haubowitau, žlutawau, dole tlustší, druhau wnitřní příchruplawau, tenkau, kaštanowě hnědau. Ta palma ztepilá roste na Madagaskaru.

S. laučowý. S. taedigera *Mart. palm. t.* 45. 48. Jubati. Kmen toliko na 2′ wysoký, na píď tlustý, s 20 listy, jejichž řapíky bezkolcé; lístky auzce kopinaté, po kraji kolcaté; lata zdělí muže, často ztíží centu, plody zwící slepičího wejce, čárkowitě elipsowité, 9 brázdami protažené, tupé a hrotem ukončené, s dužninau haubowitau, hořkau a žlutau a s jádrem hnědým. — W Brasilii w lesech bahnitých.

Dřiwí jeho potřebují na lauč, listí ku krytí střech.

Paňáchol. Mauritia. Mauritie.

Kwěty dwojdomé, nèkolika nedokonalými zátulkami zastřené, na jehnědách wálcowitých rozpostawené. Okwětí 2řadé: wněšné 3zubé, wnitřní hluboce 3dílné. Tyčinek 6. Waječník 3pauzdrý. Blizna sedawá. Peckowice šupinatá, 1pauzdrá, 1semenná.

P. rowný. M. vinifera *Mart. palm. t.* 38—44. Buriti. Kmen wztyčený, 100′ wysoký, takže koš jeho nade wšemi stromy čuní; jest ale toliko 1—2′ tlust; koš sestáwá z 20 — 30 listůw na 15′ dlauhých, peřenowějířowitých, stejnobarewných; lístky 6′ dlauhé; řapíky polooblé, žlabowité, rowné, bezkolcé; palice čili lata 8′ dlauhá a odwislá, často mnoho let na kmenu zůstáwající;

owoce wejcowité, zwíří wajec slepičích, červené, na povrchu kosočtverečně šupinaté; semeno asi jako mandlka, obklíčené dužninau žlutau, kecowitau, náwinně sladkau. — W Brasilii na pastwinách za času deštiwého zatopených hromadný.

Z dužniny owocowé dělají emulsii, *pinuhí*, která s cukrem smíchaná jest nápoj lahodný, sytý, jenž *sajetta* jmenowaný přichází na stoly, od řeky sw Františka u welikém množstwí se přiwážející. Kdo jej pije nemírně, po těle a bělmu očním zežlutne, jakoby měl žlautenici; to ale neškodí nic. Pokožka, (*embira*), listůw mladých dáwá wýborné šňůry a sítě. Listy slauží na střechy, řapíky na wesla, wnější díl kmenu na prkna. Míza z poraněného kmene se pýšťící jest náwinně sladká a chutná jako wíno.

P. zprohybaný. M. flexuosa *Lin. Mart. palm. t.* 40. Palmier bache *Aub.* Mirichi, moriche, quiteve, ovi, bache. Kmen wztyčený, bezbranný, 40′ wysoký, 2½′ tlustý, na konci nesaucí 20—30 listůw 16′ dlauhých, wisutých, příblanowitých, wějířowitě protisečných, na rubu stejnobarewných; řapíky polooblé, na líci žlabowité; palice latowité, některé samčí, jiné samičí, 6—10′ dlauhé, odwislé, s wětwemi zprohybanými a nesaucími jehnědy šedé, 1½″ dlauhé, wejcowité, oblé, střídawé, na nichž šupiny přehusté, střídawé; kwěty sedawé; okwěli wnější 3bočné, 3zubé, wnitřní třikrát delší, přehluboce na tré klané: uštůw přímých, poddutých, kopinatých, ostrých; prašníky přisedawé, čárkowité; peckowice po 2—3 pohromadě zwící wejce slepičího, kulowatější ale, s dužninau žlautkowé barwy, a se šupinami na powrchu okrauhlými. — W Americe jižné na lukách a w lesech bahnitých hromadně.

Ten samotný strom živí na wýtoku Orinoka řeky nepodmaněný guaranský národ, který uměle zná roztahowati s jednoho kmene na druhý rohože udělané ze žil listů téhož stromů, pomocí jichž za času deštiwého, když Dielta té řeky jest zatopená, žijí jako opice na wrcholích stromůw. Tyto wisuté příbytky jsau dílem pokryty hlinau. Ženy na nich rozdělawají ohně k potřebám domácím, a putující, po řece nočního času se plawě, widí do welikých wýšky plameny se mihati. Guaranowé powinowáni jsau z neodwislosti tělesné a snad i mrawní půdě pohybliwé, rašelinowé, po níž chodí lehkau nohau, a obydlím postromním. Palma ta ale netolíko zakládá tu republiku powětrnau, anobrž zaopatřuje ji wšemi jinými potřebami. Dřeň ze stromůw, dříwe nežli hnaly do kwětůw samčích, poskytuje jim mauku ságu podobnau, z níž jako z manihótu dělají placky. Z mízy její dělají wíno sladké a opojující. Owoce poskytuje jim potrawu rozdílnau podlé stupně zralosti, jelikož plno bývá buďto cukru anebo dužniny. Z listí dělají své rohože a sítě.

LIKUALA. LICUALA. CIGARRENPALME.

Kwěty obojaké, několika pošwami nedokonalými za-

střené, sedavé. Okvětí 6dílné, dvojřadé. Tyčinek 6, nitky dole srostlé w trubku krátkau. Vaječník 3pauzdrý; čnělka s bliznama. Peckowice podluhowaté, o 1 pecce; jádro bílé, wyhlodané.

L. kolcatá. L. spinosa *Wurmb. Thunb.* L. arbor *Rumph* 1. *t.* 9. Kmen nízký, sotwa sáhowý, přímý, sotwa ramena ztlaušti, kruhatý, jakoby článkowaný; na konci nese 6—12 listůw, na 12′ dlauhých, wějířowitých, hluboce rozštípených asi na 14 lalokůw čárkowitých, na konci ućatých, zubatých, na 3 prsty širokých, 1žilých, řasnatých; řapíky přímé, předlauhé, 3hrané, na zpodní hraně kolcaté; mezi listy wyniká několik stopek přímých, nesaucich hrozen přímý, rozdělený na 5 pídowých klasůw, nahý, t. taulu zbawený, opatřený ale částečnými, střídawými, ostrými; květy drobné, střídawé, stopkaté, welmi směstnané; peckowice zwící bobkůw, černawé, přídužnaté; pecka podluhowatá, twrdá, na dél čárkowaná. — Na Molukách.

Wnitřní lístky zpařeny a wyhlazeny bywše a tak zbělawše slaužĺ k zaobalowání cigar. Wůbec do menšího prostředního lístku zaobalují se drobné wěci a owoce.

Podřadí 4.

KOKOSNIKOWITÉ. COCOSINEAE.

Kokosník. Cocos. Cocospalmæ.

Květy 1domé, na palici společné a zastřené taulem jednoduchým. Okvětí 6lupené, 2řadé. Květy *samčí:* tyčinek 6, s nitkami šidlowitými, přistejnými; s prašníky přímými, přísípowitými. Květy *samičí:* vaječník o 1 pauzdru se 2 pometalýma; čnělka překrátká nebo žádná; blizny 3, dřiwe sklimené, pak podwinuté. Peckowice wláknatá, se skořápkau 3dérau.

K. obecný. C. nucifera *Lin. Jacq. am. t.* 168 — *pict. t.* 135. *Lam. t.* 891. *Roxb. t.* 73. *Gaert. t.* 4. 5. Tenga *Rheed.* 1. *t.* 1—4. Kokos, kokosowá palma, kokosowý strom. Kořen tlustý, černokorý, široko daleko se rozbíhající; kmen přímý, přeštíhlý, 60—80′ wysoký, 1′ tlustý, zprohybaný, se šrámy polokruhowitými; listůw 10—12 wšemo rozložených, a koš pěkný dělajících, 12—16—20′ dlauhých, peřených: lístky 3′ dlauhé, mečowité, auzké, ostré, ploché, hladké, tuhé; řapík dole na pař široký, a opatřený pošwau tuhau, wláknatosíťowitau,

Květy jednodomé, na palici společné, obhrnuté taulem dwojnásobným. Květy *samčí:* okwětí 2řadé, wněšné 3zubé, wnitřní 3lupenné; prašníkůw 6 sedawých. Květy *samičí* podobné; čnělka o 3 bliznách jednoduchých. Peckowice wejcowitá, zakončitá, mašenatá; pecka brázdau a 3 děrami opatřená.

J. obecná. E. sylvestris *Lin. Lam. t.* 8 893. Katol Indel *Rheed.* 3. *t.* 22—25. Kmen asi 14—15′ zwýši s korau šupinatau, dřiwím bílým, přetwrdým; na konci koš z listí 3′ dlauhého, dole kolcatého, peřeného listky mečowitými, podélmo na dwě řasy násobenými, zelenými, obak lysými; z úžlabíčka wynikají tauly pak se skloňující a rozdělující se na dwa díly, z nichž pak se tlačí palice na 1′ dlauhá, wětewnatá, latowitá; květy drobné, mnohočíslné, zelenawé, po dél na palici rozpostawené; owoce podlaublokulowaté, zwící našinských trnek, na konci hrotité, z čerwena hnědé nebo čerawé, mající pod tenkau hladkau slupkau dužninu sladkau, přímaučnatau; pecka w ní podluhowatá, po boku brázdau wyrytá, w níž semeno hořké, bělawé. — W Indii wýchodní, obzwláště na Ceylonu.

Dužninu peckowičnau jedí; jádro rozmělněné jako ořechowé s listím betelowým a páleným wápnem žwýkají; slonowé též owoce rádi žerau, obzwláště ale třápy palicowé pro jejich chutný dřeň. I listí sešiwají klobauky, ze dřeně kmenowé dobýwají ságo. Wšecky díły té palmy obsahují prwek welmi swraskující, protož jich užíwají proti krwotokům.

Nypa. Nipa.

Květy jednodomé. Květy *samčí:* okwětí 6lupenné; tyčinky s nitkami dohromady w slaupek srostlými, nesaucí prašníky 3 též srostlé; květy *samičí:* okwětí žádné; waječník s bliznau sedawau, 3dílnau. Peckowice 3—5hraná, o 1, někdy o 2 semenech, po jedné straně brázděných.

N. mězarná. N. fruticans *Thunb. Lam. t.* 897. Nipa *Rumph* 1. *t.* 16. Kmen zwýši 3—4′, někdy sotwa 1′, na konci nesaucí koš z listí peřeného, 4—6′ dlauhého, jehož řapíky dole rozšířené objímají kmen: lístky kopinaté, čárkowité, 3′ dlauhé, na konci hořejším po kraji opatřené zaubky jehlowitými; květy samčí a samičí na společné palici 5′ dlauhé, na 4—5 hlawních *wětwí* rozdělené, u jichžto wzniku stojí zátulky; květy samčí nahlaučené w jehnědy wálcowité, samičí nahromaděné w

strbaul; peckowice kaštanowě hnědá, 3—4″ dlauhá, 3—6hraná; jádro wejcowité, wlákny zaobalené, jejichž nezery wyplněné hmotau haubowitau. — Na Žávě a w Indii wýchodní, podlé sladkých wod a w bahnech.

Owoce nezralé jedí swěží nebo do cukru naložené; dozralé jest twrdé, takže není možná je ukausnauti. Palice, dříwe nežli kwěty se rozwily, roní zaříznuta bywší mízu zasladlau, z které wařením nabýwají moku lihatého. Jelikož kmen té palmy tak nízek, tawí se hrnce na zem k chytání mízy, která, rosteli palma w bahně, jest špatné powahy, takže není k ničemu. Listí slauží k dělání lobanků, rohožek, pytlůw a jiného nářadí domácího. Palma ta rostauc na březích říčných, bywá powodněmi oderwána, načež po tlucích na řece plawe a na březích poblízkých ostrowů, obzwláště na říčinách a mělčinách se zastawuje, čímž tato dosawád pustá místa ostlinami se popínají. Když roste na pomoří, padá jeho owoce do moře, kteréž je zanáší do welikých dálek na břehy, kdežto se rozmnožuje, jsauli okolnosti příznimy.

Náplzák. Bactris.

Kwěty jednodomé, sedawé, na společné palici. Taul dwojnásobný. Okwětí *samčí* wněšné na tré klané, wnitřní 3lupenné; tyčinek 6—12. Okwětí *samičí* wněšné pohárowité, wnitřní wálcowité, 3zubé. Peckowice s dužninau slizkau; pecka prowrtaná 3 děrami w hwězdu nerozpostawenými.

N. osinatý. B. major *Jacq. am. t.* 171. *f.* 2. B. aristata *Mart.* Cocoroles. Kmen zwýší 14′, ztlaušťí 2″ nebo tlustší; listy 6′ dlauhé, peřené: lístky skoro 2střewičné, podlauhlokopinaté, špidlatoosinaté, kolcatobrwité; taul smačknutoploský, plodonosný sehnutý, přídwojdílný; peckowice twaru a welikosti wejcowých, čnělkau brotitá, wláknatá, šťáwnatá, se slupkau kožowitau, tmawě nachowau; pecka černá, welika, wejčitopodluhowatá, nahoře zakončitá a na tré klaná, třemi děrami nepatrnými zwrtaná, jichž 2 nad polowici, 3tí ale wýše; jádro podluhowaté, obak tupé, chrupawé, celistwé. — W Indii západní a skoro po celé Brasilii.

Owoce sladké, náwinné, jedí; z dužniny jeho dělají wíno a na trhu prodáwají.

Wrchoslaw. Oreodoxa.

Kwěty obojaké. Okwětí 2řadé, každé 3dílné, wněšné kratší. Tyčinek 6, prostých. Čnělky 3. Peckowice kulowatá, 1semenná.

W. ztepilá. O. Sancona *H. B. et Kunth.* Sancona. Kromě woskowně nejwyšší wšech známých palem; kmen

wypíná se do výšky 120′ i více, jest hladký, nejlysejší z popelawa černý, beztrný; listy peřené: lístky blanowité, kadeřawé; taul o 1 kusu vejčitý, ostrý, bezbranný; palice odwislá, větwí zprohybaných; okwětí vnější trubkowité, ostro3zubé; okwětí vnitřní o 3 hluboce rozdělených ústech vejčitých, ostrých, poddutých; tyčinky nitek dole tlustých, prašníkůw čárkowitých. — W údoli Kauky řeky we wýšce 500°. Kwěte w říjnu. 5.

Pro dříwí nejtwrdší hodí se ku stawění příbytkůw.

W. wolatá. O. regia *H. B. et Kunth.* Kmen 40—50′ wysoký, u prostřed tlustší, beztrný; taul o 1 kusu; palice složená z větwí bílých, střídawých, smačknutých, u úžlabíčka skoro kolenatých, 3—4″ dlauhých, pokrytých mnohým kwítím na způsob klasu; okwětí wnější přemalé, málo rozložené: uštůw 3 poddutých, wejčitookrauhlých, ostrých, zelenawých: okwětí wnitřní uštůw podlauhlých, bílých, poddutých, ostraunkých; tyčinek 6—8, dole na okwětí wnitřní připewněných; peckowice šťáwnatá, wejcowitá, 4‴ dlauhá, dříwe červená, pak modrawě černá; pecka hladká, wejcowitá; semeno bílé. — Na Kubě ostrowu obecná. Kwěte w květnu. 5.

Owoce ostré jest oblíbený žír prasecí.

Tukola. Alfonsia.

Kwěty jednodomé, na rozdílných palicech. Okwětí dwojnásobné, wšaké 3dílné. Tyčinek 6: nitky dole srostlé. Čnělky 3. Peckowice wejcowitá, wláknatá, 1-semenná; pecka dole 3děrá.

T. obecná. A. oleifera *H. B. et Kunth.* Elais *oleifera Mart. palm. t.* 33. 55. Corozo. Kmen tlustý, bezbranný, 4—6′ wysoký; listy peřené; řapíky ozbrojené zuby kolcowitými; palice wětewnatá, kolcatá, po wětwích jehnědowitých, swazčených; taul o 2 dílech; kwěty přemnohé, ponořené do dubek na wětwích palicowých; kwěty samčí podepřené listenem wejčitým, zakončitým, jehož nezdá se býti pod samčími; peckowice 2″ dlauhá; semeno bělawé. — W Nowé Grenadě nad ústím řeky Sinu. Kwěte w dubnu. 5.

Z jádra wytlačují olej; i též wywařují a nazywají jej *manteca de Coroze* jehož na jídla i ke swícení potřebují.

Woskoweň. Ceroxylon. Wachspalme.

Kwěty mnohomanželné, jednodomé, taulem 1dílným zahrnuté. Okwětí dwojřadé, oboje 3dílné; wnější menší. Tyčinek mnoho. Nitky prosté. Čnělky 3

Peckowice kulowatá, 1semenná. Pecka neprowrtaná. Jádro celistwé.

W. andeská. C. andicola *H. et B. equ.* 1. *t.* 1. 2. Kmen kruhatý, na 160—180′ wysoký, tedy nejwyšší wšech známých palem; listy peřené, řapík 3hraný, dole po obojí straně pauští niti 3—4′ dlauhé; lístky mnohožilé, na konci rozštipené, lysé, na líci stříbrné, na rubu příkryté hmotau prachowitau, co lupty stříbrné se oddělující; palice přewětewnatá, asi 3′ dlauhá, zastřená taulem podluhowatým. — Na auboči Quindiu hor andeských we wýšce 900—1450⁰. Kwěte w září. 5.

Palma ta, rostauc na takowé weliké wýšce, dělá znamenitau wýminku od wšeobecného zákonu, podlé něhož palmy toliko do wýšky 500⁰ nad mořem sahají. Z kruhůw kmenowých prýští se wosk a $^2/_3$ pryskyřice smíchaný, z něhož s třetinau loje roztopeného swíce dělají. Též z kůry oloupané a we wodě wařené wytlačují tentýž wosk.

Proditec. Jubaea. Jubär.

Kwěty obojaké. Taul 1dílný. Okwětí 2řadé, obojí 3dílné; wnějšné menší. Tyčinek mnoho; nitky prosté. Čnělky 3. Peckowice obwejcowitá, wyschlá; pecka nahoře 3děrá. Jádro duté.

P. okázalý. J. spectabilis *H. B. et Kunth* 1. *t.* 96. Coquito de Chile. Kmen 36—40′ wysoký, nejtlustší, bezternný, kostrbatý zbytkami pošew listowých; listy peřené, nemnohé, 12′ dlauhé: lístky čárkowité, čárkowané, 2′ dlauhé, obak zelené; taul z jednoho kusu; palice wětewnatá; kwěty mnohočíslné, stopečkowané; okwětí uštůw wnějšných kopinatých, ostrých, z čerwena hnědých, wnitřních čerwených, delších a širších, welmi hluboko oddělených, wejčitých, poddutých, ostrých, čárkowaných; tyčinek 17 z dola okwětí wyniklých; nitky wláskowité, prašníky čárkowité; waječník wejcowitý, o 3 čnělkách rozložených; peckowice obwejcowitá, 1″ dlauhá. — W Chili; okolo Popojanu sází se w zahradách.

Děti jedí owoce a dělají z něho hračky.

Podzew. Attalea. Mandelpalme.

Kwěty jednodomé, na společné palici, taulem lupenným zastřené. Okwětí 2řadé, oboje 3dílné; wnějšné nejmenší. Tyčinky mnohé: nitky prosté. Waječník 3pauzdrý; čnělka na tré klaná. Peckowice wláknatá, wejcowitá, 3pauzdrá: pauzder 1semenných; pecka dole 3děrá; jádro celistwé.

P. mandlowá. A. amygdalina *H. B. et Kunth* t. 95. 96. Palma Almendron. Palma ta neozbrojená skoro nemá kmene, koš její ale zvýší 6—12′; listy perené: lístků řasnatých; řapíky přítrojbočné; palice nepostředečně wynikají z kořena a rozdělují se na větve střídawé, smačknuté, zprohybané; taul 4″ dlauhý; kwěty sedawé, jednostranné, podwojné, jeden samčí, druhý samičí; peckowice wejcowitá, 2—3″ dlauhá; jádro bílé. — W Choku blízko Zitary w Americe sewerné. Kwete w říjnu.

P. roztřepená. A funifera *Mart. palm. t.* 95. *t.* 96. *f.* 4. Kmen zwýší 30′, ztlauští 1′, hnědý; listy zdélí 20′, přímé; řapíky (holá část) 6′ dlauhé, a dole jakož i pošwy roztřepené; ořech zwící husího wejce; pecka 3brázdá, a dole 3 děrami prowrtaná. — W pralesech brasilských.

Skořápku potřebují saustružníci. Ze wláken řapíkowých a pošwowých dělají lana, jež u wodě slané (mořské) lépe trwají jiných, protož u Bahie wůbec se potřebují.

Welobal. Manicaria. Netzpalme.

Kwěty jednodomé na palici společné, obhrnuté taulem jednoduchým, pytlowitým, sítowitým a ponořené w dubky. Okwětí dwojřadé, wšaké 3lupenné. Tyčinek 24, prostých. Waječník 3bočný; čnělka homolowitá; blizna obšírná. Peckowice 3pauzdrá, s obplodím korkowitým, kostrbatým; pecky se skořápkau chruplawau; bílek stejnorodý, dutý.

W. měchatý. M. saccifera *Gaert. t.* 176. *Lam. t.* 774. Pilophora saccifera *Jacq. frag. t.* 35. 36. Kmen tlustý, bradawičnatý; listy přewelké, celé, neprawidelně se rozštěpující; taul 1′ dlauhý, podobný rukáwci na obojím konci ostře ztenčenému, ze samých wláken hnědých, přetuhých, rozmanitě se křižujících a zpletených, jako na přediwě hausenek hedwábných čili baurcowých, a rozšiřitelný, takže jako čepice přes hlawu přetáhnauti se může, ačkoli jeho průměr toliko 4″ obnáší. Palice, tím taulcem obestřená, sestává z wětwí jednoduchých, plsťnatých, smačknutých; kwětůw samčích přemnoho (wíce 2000) bílých přikrywá největší díl palice; okwětí wněšné krátké, mázdrowité, hranaté, wnitřní lupenůw wejčitých, sklimených; kwěty samičí wětší samčích, málokdy jich wice 20, a umístěny jsau dole na wětwích palicowých; okwěti jejich wněšné blanowité, neprawidelně zejkowané, wnitřní lupenůw wejčitých, zakonči-

tých, kožowitých, sklimených; peckowice (asi 20) zwící wlaského ořechu, s rubinau zelenau; pecka kulowatá, se skořápkau nepříliš tlustau ale twrdau, takže toliko kladiwem dá se rozlusknauti. — W Guianě a na ostrowě jednom opuštěném k Americe náležejícím w Moři atlaském.

www.libtool.com.cn

W Guianě a na Karakasu dělají ze skořápky kokusy čili hálky na holi.

Podřadí 5.

AREKOWITÉ. ARECACEAE.

Saryb. Corypha. Schirmpalme.

Kwěty obojaké, na palici latowitě rozwětwené, několika nedokonalými tauly obestřené. Okwětí 2řadé; wněšné 3zubé; wnitřní 3lupenné, w paupěti střechowité. Tyčinek 6; nitky dole srostlé; prašníky wejcowité. Waječník 3pauzdrý; čnělka 1; blizna nerozdělená. Bobule 1semenná.

S. obecný. C. umbraculifera *Lin. Lam. t.* 899. Codda Panna *Rheed.* 3. *t.* 1—12. Arbore de sombreiros, Palmier parasol, Talipot de Ceylon. Stínownik. Jměním podobá se welmi kokosníku; kmen zwýši 60—70′, hladký, nejednoduššího, ukončený listím welikým, pěkným, dělajícím koš asi 40′ w průměru širokým; listy peřenodlanité, wějířowité, složené z lístkůw řasnatých, wláknem dohromady spojených; řapík zdělí lístkůw, drobnými kolci zubatý, na konci rozšířený, 3hraný. Pokud nedosáhl řečené wýšky a stáří 36 rokůw, nekwěte; potom z konce kmenu z prostřed mezi listím wypausti palici přímau, 30′ wysokau, jakoby strom, na způsob homole dlauhé, přikrytau šupinami střechowitými a rozdělenau na wětwe jednoduché, střídawé, šupinaté; každá ta šupina zastírá zátulku celau, smačknutau, na zádech prowrtanau, aby propustila latu přeozdobnau, složenau z klasůw wálcowitých, odwislých, porostlých mnohými sedawými, bělawými kwěty, které po 6 nedělích padají, načež se wyskytnau bobule hladké, zelenawé, kulowaté, asi $1^1/_2$″ tlusté, s dužninau měkkau, šťáwnatau, nahořklau, s peckau dost welikau, kulowatau, w níž jádro bílé, twrdé, duté. — W Indii wýchodní, na místech skalnatých. 5.

Palma ta dozujista jest všech známých nejokázalejší. Listy jej bez řapíku 11′ široké a 18′ dlauhé, mohau 15—20 mužův před dešťem a sluncem ochrániti. Tu velikost listy mají, pokud nekvetou; pak se umenšují a uskrowňují, takže jich zbývá tré nebo čtwrt když owoce se zakládá. We wlasti potřebují je ku krytí střech. Malabarowé je užiwají na místo papíru píšíce na něm železnými rafíkami; papír ten wěčně trwá. Palice wyhlížejí na začátku jako špargl, jest ale ztlauští stehna a zwýší 30′. Kwět a owoce sle jenom jedenkrát za žiwobytí nese a pak zhyne. Owoce bývá w 11 měsících zralé, a na jednom stromě se nachází třebas 20.000. Z skořápky saustrahují kuličky, kteréž na červeno barwené přečistrají červené korály. Z pošew mladistwých, naříznutých prýští se míza, která působí dáwení a proti uštknutí hadímu se potřebuje. Šťáva z mladistwé kůrky plodowé wyronilá slauží ženám k wyprawení mrtwého plodu a pro dáwení; padlé osoby potřebují ji k odhlasení plodu. Též se od něho dostáwá kapusta palmowá, a ze dřeně dělí se ságo špatné.

S. okrauhlolistý: C. rotundifolia *Lam.* Saribus *Rumph* 1. *t.* 8. *Houtt. Pf. syst.* 1. *t.* 2. *f.* 1. 2. Kmen štíhlejší předešlého, na 40′ wysoký, wšude stejně tlustý, kruhy opatřený, jinak hladký, na konci nesaucí koš asi z 10 listůw složený; řapíky asi 6′ dlauhé, na líci mělkaunce žlabowité, po krajích drobnými zaubky kolcaté, na konci nesaucí list okrauhlý, složený z přemnoha řas ze společného středu wsady rozcházejících se a rozštípaný po obwodu na lístky wláknem spojené, 3—4′ dlauhý w průměru; z prostředku mezi listy wyniká několik palic odwislých, červenawých, asi 3′ dlauhých, dělajících laty podlauhlé; bobule kulowaté, sotwa zwící wišenek, pěkně pomarančowé, pak zčerwenající. — W půdě písčité na Molukách.

Indowé potřebují listy co záclony a stínadla, co papír k zabalowání zboží, co okowy na wodu, a k dělání cigar, do nichž se cpe tabák na drobno rozkrájený. Prostřední dřeň dáwá dost dobré ságo. Wnější wrstwa kmene dřewnatá jest přetwrdá, přijímá pěkný lesk a slauží k rozdílným koncům.

S. woskonosný. C. cerifera *Mart. palm. t.* 49. 50. *Marg. t.* 130. Kareauba. Kmen 30′ wysoký, 8″ tlustý, wšude kruhatý; listy 6′ dlauhé, wějířowité, složené z lístků 40 auzkých, 1½′ dlauhých, siwých, bez wlákna; tauly lysé; palice přímá, 6′ wysoká: wětwí i s okwětními žlutawými hedwábnitoplstnatých; bobule tupě wejcowité. — W Brasilii hned we hwozdech, hned o samotě.

Palma ta jest jedna nejužitečnějších rostlin w *pustinách.* Owoce, když dospělo welikosti oliwky, několikrát waří u wodě, aby ma odňali trpkost; pak ještě jednau silně je zwaří, čímž nabude chuti asi jako wařená kukuřice, načež s mlékem jest dobré jídlo. Dřeň stromůw mladých zwýší člowěka, u wodě roztřený, dáwá mauku, jako mandiok bílau, ježto welmi prospíwá zemkům w čas suchoty a hladu. Listy rozložené, uříznuté a we stínu usušené, pou-

žitěj se nebo veliké množství luptův drobných, málo barvenych, jež na ohni roztopiti se co wosk bílý, kruchý, se včelowým woskem smíchaný měkký. Surowý wyhlíží jakoby prach šerý, třískami korowými zanečištěný, jenž sítem se čistí. Příjemně zapáchá asi čerstwým senem, barwu má rusau, již bílením těžko tratí. Na swíce předobrý, obzwláště smíchán bywá $^1/_3$ wosku včelowého a $^1/_8$ loje. Owoce lesklé, černé, zwící wejce holubího; pecka powlečená wrstwau dužniny sladké; dobytek je rád žere, jakož i listí zwadlé, opadalé, nesli jiné píce. Listím přikrývají příbytky, kdežto 20 let trwají; kmeny též na příbytky, ploty a d. se hodí.

Lontar. Borassus. Fächelpalme.

Květy dwojdomé. Tauly nedokonalé. Květy *samčí* na palici jednoduché nebo málowětewnaté. Okwětí 2řadé: wnějšné na tré klané; wnitřní 3dílné. Tyčinek 6, s nitkami prostými, prašníky šípowitými. Květy *samičí* na palicech silně rozwětwených. Okwětí dwojřadé: wnějšné 3listé; wnitřní 6—8lupenné, střechowitě swinuté. Tyčinek 6—9 zakrnělých, dole srostlých. Waječník 3pauzdrý (pořídku 2—4pauzdrý) se 3 (2—4) bliznami sedawými. Peckowice o 3 peckách; skořápky na čechalce prowrtané.

L. obecný. B. flabelliformis *Lin. Lam. t.* 698. *Roxb. t.* 71. 72. Lontarus domesticus *Rumph* 1. *t.* 10. *Gaert. t.* 8. Ampana *Rheed.* 1. *t.* 10. Carimpana *Rheed.* 1. *t.* 9. Wějířník. Překrásná palma zwýší kokosníka. Kmen 60—80′ wysoký, dole 2′ tlustý, nahoře 1′, někdy dole a nahoře ztlustlý, wšude hradawicemi kruhowitými nerowný; listy (12) skládají koš wšamo rozložený, jsau 13′ dlauhé, 9′ široké, rozdělené na 70—90 lístků ostatně ostrých, z konce řapíků wšamo se rozbíhajících a jsaucí na wrchu nadduté, podobají se deštníku; řapíky 4′ dlauhé, přetlusté, na rubu zoblené, na líci žlabowité, po krajích nazpátek trnatě pilowané; z úžlabíčka listův doleních wynikají palice; květy samčí dwojřadé w jamkách na palici $^1/_2$′ dlauhé, jehnědowité, wonné; palice samičí (2—3) hlauběji nežli samčí wyniklé, odwislé; owoce swazčené, zakulatělé nebo elipsowité, zwící dětské hlawy, z hněda žluté, pak černohnědé; pecka zwící a twaru wejce kachního. — W Asii jižné, kdežto jako w jiných světa dílech se sází. 5.

Kromě kokosníka nejužitečnější palma, ježto i jeho místo zastupuje rostauc w končinách, kde ho není. Obzwláště se sází palma samičí, protože samčí není třeba tolik. Chtějíce míti mízu trau tauí dřew jeho rozwití, hořejšek uříznau a powěsí na něj hrnec nebo článek bambusowý, aby do nich wykapati mohla přes noc. Cedeaně powinni jsau skywu od tauiu a palice w něm zawřené

Mestola. Oenocarpus. Mostpalme.

Květy jednodomé, na společné palici, toulem dvojnásobným dřevnatým zastřené, w dubkách ponořené, bezlistenné. Tyčinek 6. Květy *samičí* bez památky tyčinek. Vajeòník 3pauzdrý; blizny 3, zástřední. Bobule s dužninau drobiwau, wláknatau, 1semenná, Bílek wysekáwaný.

M. dvojřadá. Oe. distichus *Mart. palm.* 22. 23. Bacaba de Azeite. Kmen holý, 20 — 40′ zwýší, dole 1′ ztlaušťí, hladký, na konci nesaucí 12 listů, na 2 řady rozpostawených, 15′ dlauhých, peřených, složených z lístkůw auzkých, kadeřawých; palice latowitá, pod listím wyniklá, 3′ dlauhá, odwislá; květy žlutawě hnědé, okwěti samčí uštůw wnešných 3úhelných, kratších nežli wnitřní tupé; bobule tmawě fialowé, měkké, elipsowité, tupé. — Na rowinách w Brasilii obecná. Kwěte skoro celý rok. 5.

Zemkowé z Portugalcowé ji sázejí okolo wesnic a kuřecí po owoce, z něhož zwařeného a wytlačeného dobywají olej do kadyně welmi užitečný.

M. tupoplodá. Oe. Bataua *Mart. palm. t.* 24. *f.* 2. Patavoua *Aubl.* Kmen přímý, holý, 70—80′ wysoký, 1′ tlustý; koš ozdobný z listůw střídawých, roztraušených, 15′ dlauhých, peřených lístky 3—4′ dlauhými, auzkými; mezi listy palice 3—5′ dlauhé, ze wětwí mnohých metlowitých; květy hnědé; okwětí samčí uštůw 3úhelných, kratších nežli wnitřní ostraunké; bobule na 1″ dlauhé, elipsowité, tupé. — Po lesech w Brasilii. Skoro celý rok kwěte, owoce nese od října až do dubna.

Ten rod welmi wážen, protože zemkowé z owoce waří wino, *bataua* nazwané. Kmen dáwá dřiwí na prkna a jiné nářadí.

M. ostroplodý. Oe. Bacaba *Mart. palm. t.* 26. *f.* 1. 2. Palma comon *Aubl.* Bakaba. Kmen 50′ wysoký, dole toliko 8″ tlustý, kruhatý: listy (8—10) 16′ dlauhé, roztraušené, peřené: lístkůw 1½″ širokých; palice latowitá, chwošťowitá, 2—3′ dlauhá; květy bledě červené; okwětí uštůw wejčitokopinatých, kratších nežli wnitřní ostré; owoce obak ztenčenoostré, wyschlé, z červenawa modré. — Po lesech w Brasilii. Kwěte skoro celý rok, nosí w listopadu a prosinci.

Zemkowé waří z owoce nápoj, jehož sobě welmi wážíce při hodech swých notně pijí.

Olejnice. Elais. Oelpalme.

Taul dwojnásobený, na wlákna po dél se rozdělující. Květy jednodomé na obzwláštních palicech, w dub-

ky ponořené. Okvětí 6lupenné. Tyčinek 6, s nitkami dole srostlými. Bobule vláknatá, olejnatá. Bílek stejnorody.

O. obecná. E. guineensis *Lin. Jacq. am. t.* 172. — *pict. t.* 257. *Gaert. t.* 6. Palma tota spinosa *Sloan. t.* 214. Koura. Kmen 30′ vysoký, 1′ tlustý, kostrbatý řapíky dlauho zbývajícími a tím delšími, čím bližšími koře, který sestává z listův 15′ dlauhých, peřených: lístky nečowité, ostré, bezbranné, dole násobené, $1^1/_2$′ dlauhé, kolení odstálé a dwakrát delší ostatních; řapíky tuhé, pod lístky na 4′ nahé, a po kraji obojím ozbrojené trny šídlowitými: když lístky opadají, zbudau řapíky tuhé, trn přeštírající a pak padající; palice úžlabíčková, střewíčná, welmi smačknutá, přímá, rozdělená asi na 50 větwiček, 5palečných, střechowitě a neprawidelně rozpostawených, konci trojhranými zakončitých; tyto palice celé kromě jejich konců jsau porostlé kwěty drobnými, jichžto každý podepřen listenem zaokrauhlým, malým, každá větwička má ale u wýniku listen větši, kopinatě zakončitý; kwěty welikým dílem ponořené do dubek, a obzwlášte wečerního času rozšiřují zápach osobliwý, nejsilnější; owoce (třebas 6—800) holubího wejce větší, žluté, černě a červeně peřesté, na olej hojné; pecka wejcowitá, zakončitá, černá o 3 prubách dělných, bílých, přetržených a o 3 děrách nedokonalých. — W Gůinei, odkud do Indie západní a Brasilie přesazená.

Palice owocná třebas 40 liber těžká. Z dužniny toho owoce (*maba*), u wodě močeného anebo wařeného a pak skrze žinčici wytlačeného dobywají olej, čili *másło galamské*, které wonné jsauci netolike na jídla se potřebuje, anobrž i k pálení, mazání těla a na mýdlo. Z jádra robí způsob másla, *quioquio*, hořkého, jímž proti hostci natírají kůži.

Rozkročeň. Iriartea. Stůzenpalme.

Kwěty jednodomé na společné palici, několika nedokonalými tauly zastřené, sedawé, bezlistenné. Okwětí dwojřadé, wšaké 3lupenné. Tyčinek 12—15. Waječník 3pauzdrý, o 3 bliznách. Bobule 1semenná; bílek stejnorodý.

R. stejná. I. exorrhiza *Mart. palm. t.* 33. 34. Baxi uva. Ten rod jako wšecky toho pokolení mají tu znamenitost do sebe, že kořeny ze země wystaupilé kmen jako podpory nesau. Kmen rodu, o němž teď mluwíme, zwýší 80—100′, opírá se o 8—20 kořenův na 6—8′ z

země čnějících, 2—6″ tlustých, a w obwodu na 20′ dole rozpostawených: koš sestáwá z 10—15 listů, na 12—20′ dlauhých, složených z 20 sudek lístků 1½′ dlauhých, 3—6″ širokých, úkosně lichoběžných, zpředu chobotnatozubatých; mezi listím wyniká 1—2 laty, 5—6 zátulkami prchawými zastřené, 1½ dlauhé, odwislé; kwěty bílé; okwětí samčí lysé; bobule wejčitoeliptičné, žlutawé, palečné, nechutné. — Ojedinělá w Brasilii podlé Amazonu řeky.

Ze dříwí jejího twrdého černého dělají baly a prkna; listím kryjí střechy; owoce ptactwu slauží žobem.

R. břichatý. I. ventricosa *Mart. palm. t.* 35. 36. Kmen 80′ wysoký, dole sotwa 1′ tlustý, u prostřed ale břichatý, ztlauští 3′, opírá se o kořeny na 6—8′ ze země čumící; koš má 8—12 listůw, 12′ dlauhých, peřenných, jejichž lístky 3′ dlauhé, přínásobené, zpředu wykrajowanochobotnaté; mezi listím wyniká 1—3 laty, 3′ dlauhé, s 10—12 zátulkami prchawými; kwěty žluté: okwětí samčí huňaté; owoce zwící wišni, zakulatělé, žlutawě hnědé. — Po pralesech, podlé řek, w Brasilii. Kwěte w lednu a zrá w říjnu.

Ze dříwí jeho dělají keje, nádobí domácí, šípy, jež uramy jedem napauštějí, dále prkna, ze částky kmene břichatého člny; listím přikrywají příbytky a člny, anebo dělají z nich stany; 3—4 mohau muže před jedowatau noční rosau ochrániti.

Třesticha. Gynestum. Erdpalme.

Kwěty jednodomé na rozdílných palicech, pořídka dwojdomé, w důbkách ponořené. Taul dwojnásobný. Okwětí 2řadé: oboje 3lupenné. Kwěty *samčí:* tyčinek 6, s nitkami srostlými, s prašníkoma pauzder dole rozewřených. Kwěty *samičí:* tyčinky nitek w trubku dcela srostlých; prašníky žádné; waječník 3pauzdrý; čnělka po boku wyniklá; blizny 3, podhnuté. Bobule 1semenná. Bílek stejnorodý. Kel dolení nebo pobočný.

7. *holedárná.* G. baculiferam *Poiteau mém. mus.* 9. *t.* 17. Geonoma arundinacea *Mart.* Ten a ostatní tobo pokoleni rody podobají se po jmění rákosu nebo dračinci. Kmen krauzkowaný, na 5—6′ wysoký, a toliko 1″ tlustý; listy z konce kmenowého po boku wyniklé, stejně wysoké, obwodem wejčité, sochaté, a wyšírbené; kwěty dwojdomé; palice někdy 3 odwislé, na jednoduché wětwe rozdělené; kwěty obdálně přesleněné; okwětí řad obau skoro stejně dlauhých; bobule wejčitokulowaté, zwící hrachu. — W. Guianě.

Z kmenu dělají holi.

Rotan. Calamus. Rottang.

Kwěty obojaké, někdy různopohlawé. Okwětí z lupenůw 6, nestejných, se 3 wněšnými kratšími a širšími. Tyčinek 6. Waječník jednoduchý; čnělka zawitá, na tré klaná; blizny 3. Plod zakulatělý, střechowitě šupinatý, 1pauzdrý, 1—, pořídku 3semenný.

Rodowé toho pokolení stojí u prostřed mezi palmami a rákosím. Na začátku dělají křowí weliké, trnaté s mnohými wětwemi do kola; listy peřené; z prostředku toho křowí wychází roh 12′ dlauhý, jenž pak se rozděluje na wětwe listnaté; z toho wyrostá lodyha šlahaunowitá, 1″ tlustá a prodlužuje se w délku k wíře nepodobnau, obyčejně bywá zdélí 60—100 sáhůw, anobrž w některých krajinách 2—300 sáhůw. Zponenáhla z jednoho křowí wystřelují 3—4 takowé šlahauny, rozdělené na články $1\frac{1}{2}$—2—3′ dlauhé, podlé rodů, na nichž na každém list peřený dole trnatý. Šlahaun na konci rozděluje se na 2 roby, jako kleště, jichž kratší wyrostá w list, druhý dále se prodlužuje, se stromu na strom se pne a tak je dohromady spojuje. Obyčejně šlahauny několika křowin na stromech jsau dohromady spleteny, takže nelze se probrati, aby si alespoň šaty neroztrhal o trny. Ten šlahaun od začátku až k délce 15′ jest oděn korau pěl prstu tlustau a ozbrojenau trny rownými jehlowitými; odtud jest holý a každé 3—4′ délky listem opatřený. Pod korau leží dřeň *rotangen* nazwaný, na palec tlustý, přetuhý, ačkoli sestáwá ze samých raurek, skrze něž sliny prodmanti se mohau. Rotany surowé možná dle libosti prohýbati, w kauři usušené ale kruchnau; z kterých tedy mají španielky býti, ty náleží powěsiti a dole záwažím opatřiti anebo na lať přiwázati a uditi.

Wšecky rody jsau přeužitečny. Mladé pazauzky a owoce wšech poskytují potrawu a poraněná palice roní mízu, oblíbený nápoj. Ze šlahaunůw shotowují hauzwe welmi silné: z rozštípaných dělají rozmanité pleteniny, jako košíky, sesle. Naše rákosky a španielky též od nich pochodí.

R. skalní. C. petraeus *Lour.* C. rotang *α Lin.* Palmijuncus calapparius *Rumph* 5. *t.* 51 Tjeratsiurel *Rheed.* 12. *t.* 64. Kmen 100′ wysoký, dole ztlauští ramena a tudy wšech rotanůw nejtlustší; články 1′ dlauhé, wálcowité, brázdowané, skwrnaté, nestejné, hořejší přehuňaté; listy konečné, střídawé, peřené: listkůw mečowitých, dlauhých, auzkých, ostrých, ozbrojených trny mnohými, rownými, dlauhými, přeostrými; palice konečná nejdelší (2—$2\frac{1}{2}$′) mírně rozwětwená; bobule přiwejčitá, zakončité. — W Indii wýchodní a Kočinčině. 5.

W Kočinčině dělají z něho řatiště wětší. W Indii jest potřebný, že si jej dáwají přiwáželi, kde ho není. Obzwláště slauží k dělání rozdílného pleteného zboží. Pazauzky mladistwé uwařené nebo upečené jedí, a jádro na místo arekowých do betelu dáwají.

R. lanowý. C. rudentum *Lour.* Palmijuncus albus *Rumph* 5. *t.* 53. Kmen třebas 500 i wíce střewíců wysoký, po stromech jiných se pnauci, na palec tlustý,

stejný, nejhauževnatější, bělavě popelavý aniž lesklý; články jeho $1^1/_2'$ dlouhé, oblé, přistejné; listy 10′ dlouhé, peřené, podhnuté, jejichž řapík wybíhá w kus nitowitý, nahý, wisutý, trny zpátečnými ozbrojený; lístky (20″) dlouhé, huňaté, přeostré, ukončené štětinau a na řapíčku jakož i konec kmene ozbrojené trny nadkřiwenými; palice 4′ dlouhá, přímá, rozewřená w latu řidkau; kwěty mnohé, přisedawé; bobule drobné, sotwa wětší pecky wišnowé, odhora dolů střechowitě šupinaté; jádro černé. — Welmi obyčejný w Indii wychodní, obzwláště na písčitých pomořích.

Wšech nejužitečnější. Dělají z něho lana na koráby, k tažení welikých břemen a ku zkrocení a swázání slonůw nepitomých. Též jej potřebují na rozdílné pleteniny. Robí z něho holi, bičiště, ratiště, jež pěkně umějí líčiti. Holi jsau tmawě žluté, nekraužkowané, kruché ale. Dwě holi o sebe šaustané wyprskují tolik jisker, že kaudel se může zapáliti, což w šumawách welmi pohodlno k rozdělání ohně.

R. kolowý. C. scipionum *Lour. Lam. t.* 770. *f.* 1. Katu-tsiurel *Rheed.* 12. *t.* 65. Kmen tlustý, mírně dlauhý, nejlesklejší, náryšawý, často černě skwrnatý; články 3střewičné, od dola wzhůru zponenáhla tenčející, nestejné; listy krátké, peřené z lístků mečowitých, nejostřejších, na rubu huňatých, jakož i řapíky ozbrojených trny krátkými, ohnutými; palice tlustá, rozdělená na wětwe krátké chudokwěté; okwětí ze 6 lupenůw stejných; owoce kulowaté, mírně weliké, jasně žluté, přikryté šupinami krátkými mázdrowitými; semeno jediné, kulowaté. — W Indii wychodní.

Od toho rodu přicházejí holi *španielský*, jež nosí pro důstojenství nebo pro ozdobu.

R. prawý. C. verus *Lour.* Palmijuncus verus *Rumph.* 5. *t.* 54. Kmen jednoduchý, žlutawě hnědý, 100′ zwýši, nejhebčejší, stejně tlustý, na prst tlustý, složený ze článkůw předlauhých, oblých, přistejných; listy předlauhé, peřené: lístkůw wejčitokopinatých, auzkých, nejostřejších, 3žilých, střídawých, dost welikých, jakož řapíky ozbrojených trny mnohočetnými krátkými; palice hroznowitá, krátká, zastřená taulem podlauhlým, trnatým; okwětí wnější 3dílné, překrátké, wnitřní o 3 lupenech bílých, ostrých, odstálých, delších wnějšího; owoce mírně weliké, hnědé. — W lesech po wrších a rowinách Indie wychodní.

Ze kmenůw na prameny rozštípaných a dřeně zbawených předou lana wšeliká, ano i nejtlustší kotewaí. Těmi prameny swazují také trámy a prkna, z nichž domy a lodě stawí, na nichž obyčejné není hřebu. Též z nich dělají rozmanité pleteniny domácí a

rolnické. Owoce nawinané, chutné, jedí netoliko swěží anobrž i zadělané k čaji.

R. hořký. C. amarus *Lour.* Kmen 60′ dlauhý, na prst tlustý, hladký, bledý, ze článkůw dlauhých, přistejných, oblých složený; listy dlauhé, peřené: lístky kopinatočárkowité, ozbrojené trnami krátkými, nahlaučenými; palice přikonečné, klasowité, mnohé, daleko od sebe odlehlé, zátulkami částečnými opatřené; okwětí uštůw stejných; owoce semenné. — W lesech na Kočinčíně.

Užitek jako předešlého; jest ale strom twrdší a twanliwější.

R. jednostranokwětý. C. secundiflorus *P. Beauv. ovar.* 1. *t.* 9—10. Listy dlauhé, hebké, podhnuté, jejichž řapík na konci nahý a toliko ozbrojený od míst k místu trnoma střičnýma, podhnutýma, welikýma, přítrojúhlýma a tudy po kraji břitkýma; lístky po kraji trnaté; ušty 3 okwětowé wnešné krátké, wnitřní 3 delší; tyčinky s nitkami dole rozšířenými; blizna hlawowitá 3laločná; owoce kulowaté, přikryté šupinami lesklými střechowitými. — W Beninu podlé řeky do Agatenu tekaucí.

W krajině, w nížto politika wyššího stupně dospěla, w nížto štěstí a stawy nestejně rozdělené poskytují příležitost ku krádeži a jiným zločinům, mohliby ten keř býti welmi prospěšným za zelena i za sucha k dělání neproniknutelných plotůw. W Beninu ale a Owaru toho nepotřebujíce zůstawují jej w lese k obydlí a autočišti wšekazůw, mrawencům, wos a jiné drobné zwěři, za nimiž pro hauščka jeho nemohau mnohočíslní nepřátelowé jejich wniknauti.

R. dračíkrewný. C. Draco *Willd. Hayn.* 9. *t.* 3. *Düsseld.* 11. *t.* 3. 4. Palmijuncus draco *Rumph* 5. *t.* 58. *f.* 1. Kmen sotwa 3 sáhůw wyšší, oblý, klaubnatý, ozbrojený trny rownými, přitlačenými, prýští způsob klejopryskyřice červenawé, *dračí krwí* nazwané; články kmenowé 2—3′ dlauhé, alespoň na prst tlusté, swětleji nebo tmawěji žluté, nestejné; listy peřené: lístky střídawé, čárkowité, ostré, dole zaužené, štětinatobrwité; řapík ozbrojený trny rownými, stálými, ostrými; palice přímé, latowité, složené z hroznůw krátkých; owoce wejcowité, zwící ořechu lískowého, tupě zakončité o 1 semeně hladkém, wejcowitém. — W Indii wýchodní.

Owoce bývá pokryto wyprýštělau klejopryskyřicí červeně hnědau, twrdau. Ta jest prawá *dračí krew* (sanguis draconis), ježto kupectwím do Ewropy přichází. Jádro zwící chlupatky plno štávy červené, ježto se prýští skořápkau. Jelikož keř mnoho owoce dáwá, snadno nasbírati mnoho dračí krwe. Diwochowé na Sumatře sbírají opadalé owoce a doma w stroji obzwláštním dotud jím zmítají, až wšecka dračí krew s powrchu se oddělí. Brylky zwící malého fasolu nejdříwe padají, a ty jsau nejčistší dračí krew, kteraužzawinauji do listůw likuálowých a w samé Indii draho prodáwají, *drahé*

krew w slzách. Owoce neroztlučené u wodě wywářejí, na níž pak wyplawe hmota, z níž utworí placky čtyrhrané, 3—4 prsty široké, též drahо se prodáwající. Z ostatku hrubého dělají placky okrahlé na píď nebo 1″ dlauhé, přes 1″ tlusté, kteréž jsau obyčejna drahi krew, již do Ewropy zawážejí. Na paráži zapáchá příjemně jako styraks kalamita, a tudyž co kadidlo se potřebuje. Malíři dělaji z ní barwu nachowau jako lak florentinský pěknau; do oleje ale nehodi se. Dračí krew w slzách nepáchne, protož toliko w malířatwí a lékařstwi se potřebuje. Též jí červení likuálowé listy, do nichž zawinují cigary, štíty, rohožky, ratiště a j. Dračí krew též pochodí od dračince a od jednoho rodu kosolusku (wiz je). Konec kmenu má dřeň bílý, jedlý.

R. černý. C. niger *Willd.* Palmijuncus niger *Rumph* 5. *t.* 52. Kmen tlustý, zelenawý, ozbrojený trny nejodstálejšími, hebkými, z černawa hnědými, snadno do kůže wnikajícími, ulamujícími se a bolesti přewelike působicimi; listy předlauhé, střídawé, peřené: lístků střídawých, auzkých, dole zaužených; řapíky jako kmen trnaté, přes lístky welmi prodlaužené, kořenatějící; palice úžlabíčkowé, odwislé, hroznowité, husté; owoce kulowaté sotwa zwící malého hrachu na stopkách krátkých, štětinatých. — Podlé řek w Indii wýchodní.

Jelikož nedáwá se snadno štípati, nepotřebuje se.

B. jíwatý. C. viminalis *Willd.* Palmijuncus viminalis *Rumph* 5. *t.* 55. Kmeny ztlauští brka husího rozdělené na články, jichž dolejší 1střewičné nebo delší, hoření kratší, které ozbrojené trnem rownym, nejodstálejším, přetenkým; listy střídawé, odlehlé, peřené: lístků auzkých, dlauhých, ostrých, trnů dlauhých šídlowitých, dole křiwých; palice úžlabíčkowé, odwislé, rozwětwené na hrozny odstálé, pokryté kwěty přístřičnými, sotwa stopečkowanými; owoce welmi dobné, střechowitě šupinaté. — Na Žáwě, Celebesu w lesech wlhkých.

Kmeny jeho slauží k těm samým koncům, jako u nás prsty rozdílných wrb košařských; na prameny rozštípané jsau látkau přesličného drobného nářadí, jako jsau košíčky, pušky, sličná okna s růžemi, hwězdami wpletenými.

R. bičowý. C. equestris *Willd.* Palmijuncus equestris *Rumph* 5. *t.* 57. *f.* 1. Keř wšech rotanůw nejnižší; kmeny tenké welmi hebké, složené ze článkůw krátkých, hladkých, stejných, na konci rownými trny ozbrojené, nesauci listy střídawé, peřené, jejichž lístky ozbrojené trny hákowitými, kopinatoeliptičné, obak zaužené, střídawé, 8—10″ dlauhé, řapík nad lístky welmi prodlaužený a trnatý; palice přímá; owoce kulowaté sotwa zwící hrachu. — Na místech wlhkých kamenitých Indie wýchodní.

Nekwěte, leda kmen zdělí 20—30 sáhůw, pak ale kmen wyhyne. Kořen jest tlustá hlíza, z níž odewšad do země wnikají wlášení černé co brko tlusté, náramně tuhé, takže ani roztrhnauti se

nedá. Dělají hlavně z něho ličiště *tajavění* nazwané; náleží je ale položiti do wody a olejem namazati, aby se netřepily.

R. bezkmenný. C. Zalacca *Gaert. t.* 139. *Lam. t.* 770. *f.* 2. *Mart. palm* 118. 119. Zalacca *Rumph* 5. *t.* 57. *f.* 2. Ten rod nemá kmene; listy nepostředečně wynikají z kořenů a skládají trs, jsau podlauhlé, 10—12' dlauhé, peřené: lístků podlauhlých, ostrých; řapíky ozbrojené trny mnohočetnými, rownými, silnými; palice hroznaté wynikají též z kořena; owoce dosti weliké, číhowité, dříwe dužninau obalené, pak střechowitě šupinaté, náryšawé, 1pauzdré, obyčejně o 3 semenech, jichž 2 pometají a třetí zakulatělé, na jedné straně hranau opatřené. — W Indii wýchodní a na Žáwě.

Dužnina owoce toho náwinná, lahodná a občerstwující se jí a protož rostliny té si váží.

Řád 222.

PANDANOWITÉ. *PANDANEAE.*

Okwětí žádné. Kwěty *samčí:* Tyčinek mnoho; nitky prosté; prašníky přímé, 2—1pauzdré, štěrbinami podélmo pukající. Kwěty *samičí:* waječník 1pauzdrý, 1—mnohowaječný; waječka wzstaupawá, protistojná. Bliz na sedawá, nerozdělená. Bobule nebo peckowice často z waječníkůw swazkowitě přiblížených a srostlých složené, a tím na pohled mnohopauzdré, pauzder 1semenných. Semena bílečnatá. Kel osowý, rowný, kořínkem dolů obrácený.

Stromy nebo kře; kmen wztyčený, pořídku slabý, položený nebo zkrácený. Listy mnohočetné, směstnaně na zdwih rozpostawené, dlauhé, jednoduché, čárkowitokopinaté, celé, žilnaté, dole objímawé a přípošwivé, podkwětní menší, často barwené. Kwěty 2domé nebo mnohomanželné, na palici jednoduché nebo wětewnaté, směstnané.

Ten řád obsahuje asi 30 (dle jiných 77) rodůw we 2 nebo 3 pokoleních, ježto w Asii horké, na Maskarenách, Australii a w Americe jižné rostau. Pro rodáky jsau welmi znamenity, poskytujce jim potrawu a látku ke stawění bud, ku pleteninám a šatům.

Pandan. Pandanus. Pandanus.

Kwěty dwojdomé. *Samčí:* palice složená, kytkowitá, docela pokrytá tyčinkami nahými. *Samičí:* palice jednoduchá, zhusta posázená waječníky nahými, 1pauzdrými, 1waječnými. Peckowice wláknaté, často po swazcích srostlé; pecka se skořápkau co kámen twrdau.

P. nejwonnější. P. odoratissimus *Lin. Jacq. frag. t.* 13. *t.* 14. *f.* 1. *Roxb. t.* 94—96. P. verus *Rumph* 4. *t.* 74. Kaida *Rheed.* 2. *t.* 4—5. Kmen wztyčený, 10—18' wysoký, dole nad zemí wypauštějící mnoho silných větrných kořenův do země wnikajících, kruhowitě bradawičnatý, nahoře rozdělený w větwe nemnohé, na samém konci hustě listnaté; listy patrně na závit mnohonásobně rozpostawené, odstálé, kopinatočárkowité přimečowité, na 3' dlauhé, zakončité, po krajích a kýlu wzhůru zeleně trnaté, siwé; stopky konečné, 2' dlauhé; palice samčí přewětewnaté, bělostné, přewonné, podepřené listeny autlými, přímými; palice samičí ojedinělé, wejcowité, zelené, též listenami podepřené; palice plodonosná přeweliká, složená z peckowic oddělených, žlutých anebo červených, dřewnatowláknatých. — W Asii jižné a Australii. ♄.

We wlasti dělají se z něho živé ploty. Kořen wřetenowitý obsahuje tuhá wlákna, jimiž košaři pruty wáží; též z kořena řezají zátky, protože jest houbowitý. Listův dolení díl autlý a bílý jakož i nerozwité květowé palice jedí na místo zeleniny. Ze starých listův dobývají wlákna, z nichž dělají rohože. W Malabaru a Hindostanu pryští se ze kmene natrženého šťáwa, jíž proti nedužním jaterním a ledwinním užiwají. Květy samčí zawěšují do pokojův, kdežto po mnoha týdnův wůni nejlíbeznější rozšiřují; též ukládají do šatnic, kdežto mnoho měsícův wůni zachowají; protož na trhu dosti draho se prodáwají. Peckowice mají dužninu lepkawau, kořennau, špatně chutnající, jež ale za nedostatku přece jedí; nezralé w lékařství se potřebují. Jádro sladké.

P. ceramský. P. ceramicus *Rumph* 4. *t.* 79. Podobá se předešlému. Listy trnaté; palice plodonosné delší 1 střewíce a ztlaustí pěsti, homolowité, červené, jsau ale také zwící plucaru, na 3 pídi dlauhé a na 7 ruk w obwodu. — W Indii wýchodní.

Owoce weľmi oblíbeno; waří se s rýží, již jako máslo mastí.

P. užitečný. P. utilis *Bory. Lam. t.* 798. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 10. 11. Podobá se též předešlým, kmen rozdělen na wětwe potrojné sochaté; listy s trny červenými; palice plodonosné kulowaté, s peckowicemi swazčenými. — Na Madagaskaru a Maskarenách.

Užitek jeho jako předešlých. Netoliko dužnina owocowá, anobrž i jádra jeho se jedí.

P. pihowý. P. caricosus *Rumph* 4. *p.* 154. Ten se rozeznáwá, že nemá kmene. Listy jeho wynikají z kořena plaziwého, jsau 10—15' wysoké, 2" široké, po krajích autle trnečkami brwité, čárkowité; palice plodonosná zwící pěsti stoji na stwolu střewíčném we 3 zátulkách a sestáwá z peckowic mnohých oddělených,

nahoře jehlatcem ukončených, bledě hnědých, s peckau hranatau. — W Indii východní, obzvláště na pomoří w bahnech, kdežto veliké plasy přikrývá, an z kořene plazivého pořád nowé pazaušky pučí.

Z listí dělají nejčastnější roucho.

www.hbook.com.cn

P. hladký. P. laevis *Lour.* P. moschatus laevis *Rumph* t. *p.* 147. Kmen tlustý, nízký, wětewnatý, roztraušeně trnatý; listy čtřewičné, šidlowité, žlabowité, na hřbetu bezbranné, lysé, bledé, tlustaunké, přehauřewnaté, dlauze zakončité, swazčené; palice samčí z hroznůw listenatých, podluhowatých, žlutawých, wonných; samičí kwěty nahlaučené; palice plodonosná z peckowic drobných, oddělených, čerwených, hrbolatých. — W lesech Kočinčínských.

Z listí jeho bílých a lesklých, welmi trwanliwých, dělají Kočinčíňané přepěkné příčky k oddělení sednic. Na Molukách jej sázejí.

Kotrbaul. Phytelephas.

Kwěty mnohomanželné nebo dwojdomé. Kwěty *samčí* s taulem jednodílným; palice jednoduchá, pokrytá kwítím přemnohým směstnaným. Okwětí wřetenowité, nepatrně zubaté; tyčinek přemnoho. Kwěty *samičí:* čnělka na 5—6 částek rozdělená; peckowic mnoho nahromaděných w palici kulowatau, hranatau, 4pauzdrých, s pauzdry lsemennými.

K. hruboplodý. P macrocarpa *R. et Pav. syst.* 301. Elephanthusia macrocarpa *Willd.* Tagua, Cabeza de negro. Keř pěkný; kmen nízký, na konci opatřený košem hustým z listůw předlauhých, peřených; owoce zwící hlawy. — Po lesech w Peruwii a Nowé Granadě.

Owoce na začátku obsahuje mízu co woda čistau, bezchutnau, žízeň welmi dobře hasící, a tudy pocestným užitečnau; ta pak se proměňuje w kapaninu mlékowitau, lahodnau a dobrau; konečně zjipačí se w hmotu co kost twrdau. Stáwa ta nějaký čas se drží, pak ale zoctowatí. Rodáci dělají z jádra docela ztwrdlého sličné wěci, welmi trwanliwé a co slonowá kost bílé, kterých wlastností pozbywá u wodě, na wzduchu ale jich za několik okamžení opět nabywá. Pro tu podobnost ku kosti slowe jádro *slonowé kost rostlinná.* Mnohá zwířata nezralé owoce ráda žerau.

K. drobnoplodý. P. microcarpa *R et Pav.* Elephanthusia microcarpa *Willd.* Podobá se welmi předešlému a liší se toliko kmenem o mnoho nižším, skoro žádným a owocem o mnoho drobnějším. — Tamtéž roste.

Užitek jako předešlého.

Řád 223.

OROBINCOWITÉ. *TYPHEAE.*

Okvětí prosté, složené ze šupin anebo štětin zelinných. Kwěty *samčí:* Tyčinky 3; nitky prosté nebo dole srostlé; prašníky přímé. Kwěty *samičí;* vaječník o vaječku 1 visutém, protistojném; čnělka 1. Holénka wyschlá 1semenná. Kel osowý, rowný; kořínek wzhůru obrácený.

Byliny bahní nebo wodní. Kořen plaziwý. Listí střídawé, objejně kořenowé, čárkowité, nejcelejší, žilnaté, dole pošwivé. Kwěty jednodomé, na klasech zátulkami opatřených welmi směstnané; hořejší samčí, dolení samičí.

Dosawad známe 8 rodůw we 2 pokolení náležejících, rozlesowaných po Ewropě, po Asii a Americe sewerných. Jménem podobají se trawám a šáchorowitým.

Orobinec. Typha. Rohrkolben.

Klasy wálcowité nebo elipsowité, hořejší samčí, dolení samičí. Tyčinky obklíčené štětinami: nitky niťowité, jednoduché nebo na konci krátce 2—3rohé, 3 nebo wíce prašníkůw nesaucí. Vaječník dole štětinami obklíčený, dříwe sedawý, pak nožičnatý. Holénky ukončené čnělkau stálau a zahalené mázdrau podélmo pukající.

O. širolistý. T. latifolia *Lin. Fl. dan. t.* 645. *Schk. t.* 281. Paličky *Mat. Hdj.* 315. — *Wcl.* 375. Oddenek pod zemí daleko se rozolazující, na prst anebo palec tlustý, klaubnatý, ze článkůw wypauštějící mnoho mrcasů tlustých; lodyha wztyčená, 5—6′ wysoká, nejjednodušší; listy delší nežli kwětaucí lodyha, čárkowité, ploché, tuhaunké, modrawě zelené, dole dlauhopošewné a tu po kraji mázdrowité; klasy blízko nad sebau postawené, často se dotýkající; každý z počátku opatřen taulem blanowitým, prchawým; samičí dolejší 8—10″ dlauhý, 1/2—3/4″ tlustý, wálcowitý, tmawě zelený, pak tmawě hnědý a jako aksamitowý; klas samčí hořejší, kratší, špinawě šlutý, jehož kwěty pak zůstawují osu chlupy wlnowitými obrostlau. — We wodách stojatých a řekách nejwětšího dílu Ewropy a Ameriky sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

O. úzkolistý. T. angustifolia *Lin. Fl. dan. t.* 813. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 9. Předešlému welmi podobný, rozdílný ale listy obyčejně užšími, proti pošwě přiležalobowitělými, klasy štíhlejšími, asi 1″ od sebe wzdálenými. — Nachází se a kwěte s předešlým. ♃.

Listy suché obau potřebnjí bečwáři k zatemowání pazůw a jsau zbožím wywozným do krajin, kde orobincůw není. Chlupy kwětowé smeknuté pro sebe nebo s peřím potřebuje chudý lid k nasýpání peřin, wycpání polštářůw, watowání a d. Kořeny na škrob bohaté a poněkud swraskawé užiwají k čistění krwe, proti auplawici, wředům ústním, mladistwé ale jakož i pazauřky s octem a solí jako salát jedí. Pel někdy potřebují na místo semena jeleního růžka.

www.pbtool.com.cn

Zewar. Sparganium. Igelskopf.

Kwěty w strbauly nahromaděné, jednodomé, na latě nebo hroznu rozpostawené, hořejší *samčí*, dolení *samičí*. Kwěty samčí: okwětí plewnuté: tyčinky 3 s prašníky 2pauzdrými. Kwěty samičí: okwětí 3lupenné; blizna rozštípená. Holénka wyschlá, sedawá.

Z. wětewnatý. S. ramosum *Lin. Schk. t.* 282. Špargán *Mat. Hdj.* 297. — *Wel.* 348. *C.* Lodyha zwýší 2′, přímá, nahoře wětewnatá; listy střídawé, lodyhu přesahující, čárkowité, ½″ široké, nejtupější, žlabowité, kýlaté, dole po stranách podduté; pošwy dost obsírné, nafauklé, kýlaté, po krajích běloblanowité; lata listenatá: wětwe střídawé, bělisté, nesaucí strbauly sedawé, wzdálené, dole samičí větší, nahoře samčí četnější; čnělky čárkowité. — W bahnech a wodách stojatých po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Řád 221.

ŠIŠWORCOWITÉ. *ORONTIACEAE.*

Okwětí prosté 6lupenné, pořádku 4—5—7lupenné. Tyčinek co lupenůw okwětowých, na nich připewněných, někdy podplodních; prašníky 2pauzdré, někdy sedawé. Waječník 3—, pořádku 4pauzdrý, pauzder 1— mnohosemenných a w kautě wnitřním semenicemi opatřených, přeřídko 1pauzdrý, 1waječný. Waječka wisící. Čnělka 1 nebo žádná; blizna nerozdělená. Plod: tobolka nebo bobule 3—, pořádku 4pauzdrá; pauzder často 1semenných, pořádku mošnička nebo bobule 1pauzdrá, 1semenná. Semeno bílku dužnatého, někdy žádného. Kel osowý, rowný, kořínkem wzhůru obrácený.

Byliny oddenku hlízowitého nebo plaziwého, obyčejně bezlodyžné a wyháněgící stwol nahý nebo šupinatý. Listy směstnané, čárkowité nebo podlauhlé, celé, žilnaté, dole pošwiwé, řídko řapíkaté a rozdělené. Kwěty obojaké, prawidelné na palici jednoduché, konečné, obyčejně opatřené toulem 1—2dílným, pořádku na pálicech swazkowitě nahlučených, listenem podepřených.

Sem náleží 18 rodů w 6 pokoleních rozdělených, hlavně po Asii a Americe jižních; několik jich w Americe severné; Japan, Nowý Holland a Ewropa mají po jednom rodě, ačkoli evropská jest přistěhovalá. Od přepodobných aronowitých rozeznávají se květy obojakými, okwětím opatřenými a vaječníkem obyčejně mnohopauzdrým; mnozí je w jeden řád spojují. Dílem jsau ostré, balzámové a kořenné a potřebují se w lékařství.

www.toplist.com.cz

Šišworec. Acorus. Kalmus.

Palice (klas) nahá, zcela kwítím přikrytá. Okwětí prosté, 6lupenné, stálé. Tyčinek 6, podplodních; nitky niťowité; prašníky 2pauzdré. Blizna tupá, sedawá. Tobolka 3pauzdrá, nepukající, 3semenná.

Š. lékařský. A. Calamus *Lin. Plenk t.* 275. *Schk. t.* 97. *Düsseld.* 4. *t.* 20. Prustworec *Mat. Háj.* 3. Akorum prawé *Mat. Wel.* 3. *C.* Puškworec, pratworec. Oddenek rownowážný, oblý, kruhowitobradawičnatý, na palec tlustý, dolů wypauštějící mnoho mrcasů dlauhých, jednoduchých, šnůrowitých; listy 3—4′ wysoké, dwojřadé, čárkowitomečowité, ostré, dole střídawě se objímající, tráwowě zelené; stwol asi zdělí listůw dole ploskosmačknutý, přídwojsečný, po jedné hraně břitký, po druhé (z níž palice wychází) žlabowitý; palice konečná, na stranu posunutá listenem daleko přesahujícím, listům podobným a taktéž wysokým, nejodstálejší, někdy přinadkřiwená, prodlauženohomolowitá, 3—4″ dlauhá, po celé délce pokrytá kwítím zelenawě nebo nahnědle žlutým, na způsob drobných kostek. — W rybnících, bahnech, tůních, příkopech, řekách, w největším dílu Ewropy, Asie a sewerné Ameriky. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Rostlina ta prý w 15tém věku byla z Asie přinešena a w zahradách co wzácnost zázena, nyní po Ewropě a Americe *severné* welmi rozšířena. Wšecka, obzwláště její kořen jest hořký, kořenný pro silici, a olaupaný potřebuje se w lékařství k posilňowání. W lékárnách slowe *Calamus aromaticus*, který název znamenal u starých docela jinau rostlinu, t. nard. W Lewantu a Indii kořen ocukrowaný jako i u nás jedí; tamtéž jím i jídla koření. Tatarowé pijíce drží kausek jeho w ústech, aby woda špatná se napřawila.

Wodoklas. Orontium. Wasserähre.

Palice nahá, zcela přikrytá kwítím. Okwětí 6lupenné. Tyčinek 6. Blizna sedawá. Mošnička zbobulelá, 1semenná.

W. wirginský. O. aquaticum *Lin. am. ac.* 3. *t.* 1. *f. Giseck. ic.* 1. *t. n.* 6. *Lam. t.* 252. *f.* 2. Kořen kolmo a hluboko do země wnikající, tlustý, dužnatý; listy kořenowé, kopinatowejčité, nejcelejší, lysé, řapíkaté; stwol

oblý, 1—8″ wysoký, nejlysejší bledý, hnědě pinkarowitý, pod klasem co mléko bílý; palice čili klas štíhlý, směstnaně přikrytý kwítím, asi 1½″ dlauhý; semeno srdcowité, twrdé.—W bahnech Kanadských a Wirginských.

Kořen swěží ostrý, nahořklý, ano i jedowatý; rodákowé ale w popeli pečený anebo wařený bez uškození obyčejně jedí. Owoce jako malé oliwky červené s dužninau červenau též wařené jedí.

Řád 225.

ARONOWITÉ. *AROIDEAE.*

Kwěty různopohlawé, na společné palici čili klasu, pořídku obojaké, též na klasu, taulem zastřené. Okwětí žádné nebo šupiny je nahrazující. Tyčinky obojakých obklíčující waječníky, anebo různopohlawých od nich obdálné a obyčejně nad nimi umístěné, množstwa neurčitého; prašníky rozličné. Waječník 1pauzdrý, obyčejně mnohowaječný; waječka různostojná. Blizna sedawá. Bobule 1— mnohosemenná. Semena na dně nebo stěně připewněná, s bílkem dužnatým, klem osowým rownym, jehožto kořínek k pupu čelí.

Byliny oddenku hlízowitého, lodyžnaté nebo bezlodyžné, nebo podkře kmene zkráceného, tlustého. Listy bezlodyžných kořenowé, lodyžnatých na konci směstnané, na řapících dole pošwiwých srdčité, šípowité nebo střelowité, dlanito-, znoženo- nebo peřenožebré, celé nebo dlanitě nebo znoženě sečné.

Ten řád sestáwá z 200 rodůw (w 10—23 pokoleních), hlawně mezi obratníkoma obojího polozemí rostaucích; nejwíce jich w Americe, pak w Asii. Wůbec obsahují prwek prudký, leptawý, jímž náležejí k rostlinám wíce méně prudkojedowatým, a jsau též mocnými léky. Jelikož ale ten prwek jest těkawý, wařením a pečením mizí anebo wodau wyplákauti anebo pauhým sušením odstraniti se dá, tudyž hlízy škrobnaté mnohých rodů stanau se zporau potrawau.

Rozděluje se na čtwero podřadí:

1) *POTOWITÉ.* Taul 1lupenný. Kwěty obojaké, okwětím šupinatým opatřené.

2) *ĎÁBLÍKOWITÉ.* Taul 1lupenný. Okwětí žádné. Tyčinky mezi waječníky roztraušené.

3) *NADRAHULOWITÉ.* Taul 1lupenný. Okwětí žádné. Tyčinky od waječníkůw wzdálené, a jako ty klasowitě nahromaděné.

4) *NAWINULCOWITÉ.* Taul mnohodílný. Kwěty různopohlawé, okwětím opatřené.

Podřadí 1.

POTOWITÉ. POTHEINAE.

Pota, Pothos. Pothos,

www.libtool.com.cn

Taul 1lupenný. Palice válcowitá. Okwětí 4lupenné. Tyčinky 4. Bobule 4semenná.

P. pnulá. P. scandens *Lin.* Appendix duplo folio *Rumph* 5. *t.* 184. Ana-parva *Rheed* 7. *t.* 40. Lodyha plaziwá a wlášeníčko wypauštějící, pak se wypíná na stromy, jest co malík tlustá, wyhání z kolínek drobné kořeny a rozděluje se na wětwe předlauhé, na nichž listy střídawé, lysé, kopinaté, 6″ dlauhé, 1″ široké, ostré, nejcelejší; řapíky krátké, blanowitě křídlaté; palice kulowatá, pobočná, na stopce podhnutá, opatřena taulem kápowitým, krátkým; semena zelenawě žlutá, wyhlížejí jako žito. — W Indii wýchodní. Kwěte w prosinci a lednu. ♄.

Lodyhy tuhé potřebují k wázání jako rotan. List hořký a trpký užíwají w horečkách.

P. tlustolídá. P. crassinervia *Jacq. rar. t.* 609. Celá lysá: kořen z mrcasůw mnohých, oblých, dlauhých, co brko husí tlustých, bělawých, u wnitř zelených; oddenek kmenowatějící; listy kořenowé, mnohé, podlauhlokopinaté, zakončité, nejcelejší, kožowité, pewné, přímé, stkwěle zelené, $1^1/_2$—$2^1/_2$′ dlauhé, 4—8″ široké, jejichž žíla prostřední na rubu někdy na palec tlustá, ostatní síťkowanožebernatá; řapík ztlauští prstu, zdélí 3—4″, na rubu zoblený a příhranatý; palisty kopinaté, zakončité, pewné, 3palečné; stwoly přioblé, rownoměrně odstálé, $^1/_2$—2′ dlauhé; taul kopinatý, zdélí palice, zakončitý, odwislý, zelený, brzo hnědnoucí; palice tlustší brka, 3—5″ dlauhá, tupá; okwětí dole bledé, na konci nahnědlé; bobule čerwenawé, proswitawé, jako meruzalka. — Na místech stinných, horkých w Kumanii a Karakasu. ♃.

P. smradlawá. P. foetida *Sims. Bot. mag. t.* 836. Dracontium foetidum *Lin.* Arum americanum *Catesb.* 3. *t.* 71. Kořen mrcasatý; listy kořenowé, okrauhlé, wejčité, dole srdčitě wykrojené, nahoře okrauhlené, krátce zakončité, nejlysejší, nejcelejší, asi 3″ dlauhé, a taktéž široké, podduté, peřenožebré; řapík taktéž dlauhý; stwol asi 3″ wysoký; taul obšírný, asi 4″ dlauhý, nafauklý, pěkně nachowý, žlutě peřestý, dokola zaobalující palici kulowatau, taktéž barwenau; okwětí lupenůw přímých, auzkých, dužnatých: tyčinky čnějící;

lízna na dwé klaná; bobule weliké, kulowaté. — Po- llé potoků stinných z Kanady až do Wirginie. 4.

Kořen ostrý potřebuje se w lékařstwí proti kašli křečowému radix dracontii).

Zmijowec. Dracontium. Drachenwurz.

Taul článkowitý pod palicí válcowitau, hustě přikrytau kwěty. Okwětí 5lupenné, barwené. Tyčinek 6—7; prašníky 4bočné. Waječník nadokwětní; čnělka s bliznau 3bočnau. Bobule o 3 pauzdrách 1semenných.

Z. trnatý. D. spinosum *Lin.* Kořen dlauhý, tlustý, wšudy ozbrojený hrbolci kolcatými; listy dlauhé, střelowité: ušima ostrýma, neskwrnaté; řapík 1½ dlauhý, trnatý; stwol též trnatý, nesaucí na konci taul welmi dlauhý, článkowitý, obalující palici čili klas sotwa na prst welikau. — Na místech stinných Indie wýchodní a Ceylonu. 4.

Rodáci dobývají z kořene manku, která w čas nauze může nahraditi obyčejnau.

Z. protisečný. D. polyphyllum *Lin.* Arum polyphyllum *Herm., lugdb. t* 93. Kořen oddenku přetlustého, hlízowitého, kulowatého, wypauští list podepřený o řapík 1½ wysoký, zeleně, bíle a nachowě muškowaný a přikrytý pokožkau w šupiny se opryskující, na konci znoženě rozdělený na 3 částky sochaté, nebo jednoduché, nesaucí lístky protisečné: úkrojů kopinatých, splýwawých; když list zwadl, wychází z kořena stwol překrátký, nesaucí kwět, jehož taul kápowitý, kožowitý, černawý, na konci podhnutý zawírá palici překrátkau. — Mezi obratníkoma w Americe t. w Kajeně a Surinamu, též w Žapanu. 4.

Kwět rozwíjeje se wydáwá puch zciplinau. Kořen ostrý počišťuje dolem a mocně prý žene plod.

Podřadí 2.

ĎÁBLÍKOWITÉ. CALLACEAE.

Ďáblík. Calla. Schlangenkraut.

Taul weliký, rozšířený, barwený. Palice válcowitá, hustě obsazená kwítím. Okwětí žádné. Tyčinky 4—8, okolo jednoho waječníka. Bobule chudosemenná.

D. bahní. C. palustris *Lin. Fl. dan. t.* 422. *Schk. t.* 278. *Hayn.* 4. *t.* 5. Ďáblík wodní *Mat. Wel.* 188. *C.* Od-

denek kořenowý plaziwý, na prst tlustý, zbytky dolejškůw řapíkowých roztřepenatělých oděný, ze kterýchž mnoho mrcasů wypauštějící, wětewnatý; z konce wětew wycházejí listy a stwol; listy srdčité neb okrauhlosrdčité, nejostřeji zakončité, oblaučnaté, peřenožilné, nejcelejší, na líci sytě zelené, lesklé, na rubu bledší, asi 3″ dlauhé, 2½″ široké; řapík asi zwýší 4″; stwol skoro co řapík wysoký; taul wejčitý nebo okrauhlowejčitý, zakončitý, 1½—2″ dlauhý, rozšířený, bílý, nekožnatělý; palice nožkau podepřená, 1½″ dlauhá; palice plodonosná 2″ dlauhá, taulem zwelíčeným, zkolnatělým podepřená, nesaucí bobule směstnané, nachowé. — W bahnech a na lukách mokrých Ewropy prostřední a sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořen na začátku nemá chuti, potom pálí zponenáhla silněji a silněji. Prwek ale ostrý jest welmi těkawý, takže Loparowé a Šwédowé dělají w čas nauze mauku z něho, jíž s obilnau mísejí. Jindá kořen potřebowali proti uštknutí hadímu a ku pocení (radix dracunculi aquatici).

Ď. zprorážený. C. pertusa *R. Brown*, Dracontium pertusum *Mill. ic.* 296. *Jacq. schoenb. t.* 184. 185. Lodyha asi na palec tlustá, pne se jako břečťan po stromech a zachycuje se mnohočetnými kořínky červíkowitými; listy střídawé, řapíkaté, wejčité, kopinaté, ostré, hladké, pěkně zelené, 1½′ dlauhé, a jakoby zprorážené štěrbinami podlauhlými, mezi žebry položenými, a s nimi rownoběžnými; řapíky dole w pošwu rozšířené; taul článkowitý, wejčitokopinatý, na 6″ dlauhý, žlutawě bílý; palice weliká, wálcowitá, žlutá, tupá, asi ½′ dlauhá, 1″ tlustá. — W Americe jižné.

Lodyha zbytky řapíkůw přikrytá, podobá se jakési hadí kůži, a podlé toho rodáci se domnjwají, že nejlepší prostředek proti hadům jedowatým, a že wšaký před nimi bezpečen, kdo ji při sobě nosí na cestách; ano o kůře twrdí, že její zápach zahání je. Listy proti wodnotělnosti zákožní užiwají.

Podřadí 3.

NADRAHULOWITÉ. CALADINEAE.

Aron. Arum. Zehrwurz.

Taul tlupenný, kápowitě swinutý. Palice nahoře nahá, dole obsazená kwěty nahými. Kwěty *samčí* a prostřed na palici: prašníky sedawé, w několika řadách okolo rozpostawené. Kwěty *samičí* dole na palici umístěné: waječník s bliznau sedawau, často wausatau. Nad

cwitím samčím anebo pod ním 1 anebo více kruhůw
žlaz niťowitě zakončitých (tyčinek zakrsalých). Bobule
1— chudosemenná.

A. blámatý. A. maculatum *Lin. Blak. t.* 228. *Fl. lan. t.* 505. *Plenk t.* 654. *Düsseld. 2. t.* 24. Aron aneb aronowá brada *Mat. Háj.* 161. — *Wel.* 189. Twář sw. Jana, nadrahule, nadragula, zminec. Kořen oddenku hlízowitého, wejcowitého, maučnatodužnatého, co lískowý ořech až i wejce holubí welikého, bělawého, wezpod mrcasatého; listy kořenowé šípowitostřelowité, nejcelejší, lysé, lesklé; řapíky dlauhé, dole pošwowitě rozšířené; stwol obyčejně kratší řapíku; taul delší palice, rowný, zakončitý, dole baňatý, pootewřený, bledý, žlutawě zelený, u wnitř stejnobarewný; palice rowná, přímá, na nahém konci ztlustlá w kej třikráte kratší nežli ostatek palice, fialowý nebo z hněda červený; prašníky 4pauzdré, pode prostředkem palice w kruh směstnané; opodál nad ním a pod ním kruh ze žlaz žlutawých, w niť prodlaužených; waječníkůw mnoho na dolejším dílu palice směstnaných, obwejcowitých, žlutawě zelených; blizny zpleštilozakulatělé; bobule zwící hrachu šarlatowé, přikrýwající část osy dolení stálau. — Na místech stinných, wlhkých, w lesech listnatých, a křowí po Ewropě jižné a prostřední, též w Anglii a Dánsku. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

Dwoje odrodky: α) *bezblámý*, immaculatum *Decand.*; listy zelené, jednobarewné. Nejobyčejnější β) *blámatý*, maculatum *Decand.*; listy krwawě skwrnaté a tauly obyčejně skwrnaté.

Oddenek swěží jakož i celá rostlina má chuť pálčiwau, která ale wařením ano i sušením zmizí, takže pak jest potrawau neškodliwau. Jindá w lékařství se potřebowal, *radix Ari.* Bobule dříwe slizké, sladké, pak ale pálčiwé.

A. wlaský. A. italicum *Lam. Sabb. hort.* 2. *t.* 75. Podobá se předešlému, jest ale we wšech dílech wětší; listy zwýši střewíce, ostré, šípowitostřelowité: lalokůw uchowitých, ostrých, rozewřených, pěkně zelené a po žebrách a žíle bílé; stwol krátký; taul 10″ dlauhý, delší nežli palice asi 4″ dlauhá, jejíž holá hoření částka žlutá. — W Ewropě jižné.

Rostlina ta jest znamenitá, že jako jiný rod za zurodňowání samičích kwětůw palice se zahřiwá. Hlíza na křížalky rozkrájená a usušená w obchodu slowe *kořen aronowý francauzský* a jako předešlý se potřebuje.

A. wirginský. A. virginicum *Lin.* Jměním předešlých; listy šípowitosrdčité, ostré: lalokůw tupých; taul prodlaužený, křiwý, zelený. — Na wlhkých místech w Pensylwanii a i Wirgini.

Prasata kořejní po hlizách tlustých ráda je žerou. Za čerstva jsau přeostré, ano i jedovaté, upečené prý chutnají jako máty.

A. hrubohlizý. A. macrorrhizon *Lin.* A. max. macrorrhizum *Rumph* 5. *t.* 106. Oddenek třeba na sáh dlauhý, plaziwý, pazaušky předlauhé a kořeny wyhánějící; z konce wycházejí listy několikeré, dokola rozpostřené, štítowité, srdčité, wykrajowané, dole rozpoltěné, na 4 pídi široké, rownoběžně tlustožeberné; řapíky 4′ dlauhé, co rameno tlusté; taul skoro zdělí palice píďowé, bíle zrnaté, libowonné; bobule zwící hrachu, žlutawé. — Wšude w Indii wýchodní a Číně se sází a nyní také na ostrowech jihomořských a Nowém Hollandu.

Oddenek černohnědý, u wnitř bílý, jest částka jedlá. Očištěný a na křížalky rozkrájený waří se we wodě; první woda se slije; po druhé pak uwařený jí se jako brukew; též jej pekau. Čím stará tím lepší, protož jej několik let nechawají státi.

A. malowaný. A. pictum *Lin.* Listy kořenowé 3—4, na pídě dlauhé, a co dlaň široké, srdčité, tmawě zelené, bílými žebry malowané, na řapících 1′ wysokých; taul sedawý, dole naťaukly, zelenawý, nahoře přínachowělý, skoro zdělí palice kejowité, jejížto holý díl wejčitopodlauhowatý, černonachowý; waječníky dole nejmnožší, zakulatělé, zelené; čnělka žádná; blizna tečka; prašníky hned nad waječníky nejmnožší sedawé, w kruh kulowatý nahlaučené. — Na Balearách a Korsice, po místech wlhkých. 4.

Pro ozdobu w zahradách.

A. egyptský. A. Colocasia *Lin.* A. aegyptiacum *Colum.* 2. *t.* 1. *Rumph* 5. *t.* 109. Culcas *Alpin. t.* 230. 236. Colocasia *Clus.* 2. *t.* 75. Egyptský bob *Mat. Wel.* 120. (kromě wykr. lewého). Kořen s oddenkem řepowitým, na 6″ dlauhým, z něhož wycházejí 4—5 listůw štítowitých, wejčitých, wykrajowaných, dole srdčité wyříznutých, tak welikých, že se chlapec přikryti může, tmawě zelených; řapíky 3—4′ wysoké; taul ostrý, swinutý, o něco delší nežli palice šidlowitá. — Na Archipelagu řeckém, Egyptu, Malé Asie, odtud do Lusitanie, Indie wýchodní a Ameriky přesazený, kdežto jej jako my řepu chowají. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Jest to prawá Colocasia Egyptanůw, jíž malé rolíčko může celau rodinu živiti. Hlíza rozkrájená na křížalky se peče w popeli horkém anebo se waří, a co pokrm se jí. W Egyptě i nejchudší sedlák má po dnes pole pro tu rostlinu. Rozmnožuje se drobnými hlízami z weliké hlawní wyrostajícími. Po 4 měsících jest hlíza zralá. Půda musí se wždycky po 2 letech proměniti. Sázené nikdá nedají se na plod zakládati, protože tím hlízy se kazí.

A. břečtanový. A. hederaceum *Lin. Jacq. am. t.* 152. – *pict. t.* 230. Colocasia hederacea *Plum. am. t.* 51. řowitý, po stromech příživně se rozkládající, až k jeh wrcholkům se splihající, rozdělený na wětwe oblé, si 1″ tlusté, lysé, popelawé, wypauštějící kořínky oblé, ětwe objímawé, přeřiznuté prýštící šťáwu ze žluta erwenau, smradlawau; listy srdčité, zakončité, lesklé, řikožnaté, nejcelejší střídawě co ročně padající, na rozách rozpostawené; řapíky oblé, skoro zdéli listu; taul ejwětší, wejčitý, tlustý, ostrý, u wnitř barweny, skoro :délí palice; bobule wšecky dohromady zwící a twaru wejce slepičího, podluhowaté, tupé. — Na chlumech w Karthagině. ♄.

Palice hnijíce wydáwá puch obzwláštní, nejhnusnější, rukau se hytající.

A. mucholapný. A. crinitum *Ait.* A. muscivorum *Lin.* Listy kořenowé, šipowité, znožené 7dílné: úkrojůw kopinatých, prostředního většího, ostatních zponenáhla se umenšujících, prwního střelowitého nebo 3dílného, rozličného; řapíky oblé, dole pošwiwé; stwol nejkratší, obly; taul weliký, zdéli skoro listůw, wejčitý, tmawě zeleny, červeně mramorowaný, dole swinutý, červený, nahoře skoro rownowážně podhnutý a wyrownaný, u wnitř bledý, dole červený, u wnitř chlupy červenými, dolů patřícími posetý, dolejl hojnějšími a ústí zahrazujícími; palice přiwálcowitá, málo kratší taulu, jejíž hoření nahý díl delší zpodního a chlupy fialowými řídšími obrostlý. — Na Ostrowech balearských. ♃.

Kwět rozšiřuje puch zejplinau, jímž mauchy přilákané wsanwají se do taulu wajec swých položit, odkud wylíhlé nemohau, jsauce zadržowány chlupy, takže zahynauti musejí.

A. ještěr. A. Dracunculus *Lin. Sabb.* 2. *t.* 16 17. Dracontium *Dod. pempt.* 329. *Blak t.* 269. Ďáblík anebo ještěr *Mat. Háj.* 160. Ďáblík menší *Mat. Wel.* 187. *C.* Kořen oddenku hlízowitého, zakulatělého; lodyha přímá, zelinná, 2—3′ wysoká, co hůl tlustá, oblá, hnědě skwrnatá, a tím kůži hadí podobná; listy střídawé, řapíkaté, znožené, nesaucí 7—15 úkrojůw kopinatých, ostrých, jichž prostřední nejwětší, a ostatní od něho zponenáhla se umenšují; na konci lodyhy kwět weliký; taul třebas 1½′ dlauhý, obšírný, kornautowitý, dole swinutý a baňatý, pak wejčitý a rozložený, po kraji řečabatý, na líci tmawě červený; palice kratší taulu, jejížto hořejšek nahý, třebas 2′ dlauhý, kopinatý, dolejšek kwítím obsazený, 1½″ dlauhý; bobule červené. — Na místech suchých w Ewropě jižné. ♃.

Květ wydáwá puch nesnesitelný, jímž také se lákají mazaři, kožejedi a j. wejce tam kladauce. Hlízu jindá potřebowali proti hadímu uštknutí (radix dracontii, dracunculi, serpentariae minoris. Dioskorides o hlíze píše, že wařená i swěží se může jísti, a že wařenau a s mnohým medem přistrojenau jedli Balearíané na místo chleba, ano Boerhave prawí, že Arabowé to dělají po tu dobu.

www.libtool.com.cn

A. zwonkowitý. A. campanulatum *Roxb. t.* 272. Amorphophallus campanulatus *Blum. Rumphia* 1. *t.* 32. 33. Tacca sativa *Rumph* 5. *t.* 112. Schena *Rheed.* 11. *t.* 18. Kořen mnoholetý, bulwowitý, zakulatělý, wětší nežli hlawa člowěčí; řapík $1^1/_2$—$3^1/_2$ střewíce dlauhý, šťawnatý, oblý, draslaunký, na konci na 3 díly rozdělený, ježto protisečné, křídlaté, nesaucí lístky wejčitokopinaté nebo kopinaté, nejcelejší, dole sbíhawé; stwol zwýší 3 palců, dwakrát tlustší řapíku; taul 15′ dlauhý, wejčitý, zakončitý, dole dužnatý, nahoře blanowitý, odstálaunký, po kraji čeřitokadeřawý, wně žlutawě zelenawý, bledě skwrnatý a rezawě tečkowaný, u wnitř we dne nachowý, dužnatě nejhustěji bradawičnatý; palice malíčko delší taulu, rowná, kejowitá, dole až do prostřed wálcowitá a pestíky přikrytá, pak na částce prašníkatě číhowitá, na konci homolowitá, potworná. — W Asii meziobratníkowé, na Madagaskaru, Ceylonu. ♃.

Welmi důležitá rostlina, již we wlasti sázejí jako my zemáky. Nesmí se nechati hnáti do květu, jelikož tím hlíza se psuje. Jak mile listy zwadly, hlíza se wykopá. Nyní na draslawé kůře sagowníkowé se rozstrauhá, strauhanina u wodě dobře promyje, a to promýwání tolikrát opakuje, až woda neokazuje ostroty. Woda nejprwnější jest zwířatům psotná. Mauka pozůstalá nyní žernowem se rozemele, zadělá, a na placky čtyrhrané upeče, které tu a onde se mají za lepší ságowých. Kořen swěží přikládají na rány od šípů.

W Indii wýchodní roste rod podobný sám od sebe (Tacca phallifera *Rumph* 5. *t.* 113.) jehož palice wyhlížejí jako pyje a tak okrutně smrdí, že mnozí se štítí na ni podíwati se. Z kořena jejího též dobýwají mauku a swěží přikládají na rány.

Křiwuška. Arisarum. Kappenwurz.

Taul kuklowitý, dole celý ani neswinutý. Palice oblá, nakřiwená, nesaucí dole několik waječníkůw jednostranných a hořejí tyčinek mnoho podporujících prašníky okrauhlé. Žlázy žádné. Bobule mnohosemenné.

K. obecná. A. vulgare *Targ.* Arum Arisarum *Lin. Jacq. schoenb. t.* 192. Arisarum latifolium *Clus.* 2. *t.* 73. Malý aron *Mat. Wel.* 190. Kořen oddenku hlízowatého, kulatého, zwící malého lískowého ořechu; listy kořenowé (3) na řapících 4palečných, přímých, šípowitostřelowité, kratičce zakončité, na lalocích okrauhlené, podlau-

16, sebnuté, asi 2½" dlauhé, 1¾" široké; stwol třebas paleční, přímý, na konci nesaucí taul 2" dlauhý, válowitý, nakřiwený, až dopola nejcelejší a zawřený, hořeji tewřený ústím podlauhlým, na konci ostrý, nachowý; alice buď zdělí taulu nebo kratší, na dílu hořením naém podhnutá a wen z taulu čumící; bobul 5—6 kowitých. — W hájích skalnatých po Ewropě jižné. 4.

Kořen jindá w lékařství se potřebowal (radix arisari, s. cibrini majoris).

Užownik. Caladium.

Taul llupenný, kápowitý, dole swinutý. Prašníky štítowité, mnohopauzdré, w klas nahromaděné, a cenu částku palice nad kwěty samičími zaujímající. Žlázy žádné. Waječníky nejdoleji na palici w přeslének rozostawené. Čnělka žádná. Bobule 1pauzdrá, mnohosemenná.

U. dwojbarewný. C. bicolor *Vent. cels. t.* 30. Arum bicolor *Jacq. schoenb. t.* 186. Kořen má blízu homolowitau, mrcasy dužnatými opatřenau, pálčiwau, a wypauští na řapících žlábkowitých, po kraji blanowitých listy štítowité, srdčitostřelowité, u prostřed karmasínowé, po kraji tmawě zelené, na konci ostré, na uších tupé; stwol obyčejně ojedinělý; taul rowný, kuklowitý, u prostřed škrcený, nahoře přiokrauhlý, zakončitý, přímý, přípodwinutý, delší nežli palice. — W Brasilii, u nás w donicích. 4.

U. leknínolistý. C. nymphaeaefolium *Vent.* Weli-ila *Rheed. 2. t.* 22. Kořen má blízu podluhowatau, tlustau, dužnatau; listy kořenowé, štítowité, wejčité, srdčitostřelowité, přeweliké, 1' dlauhé, 10" široké, na konci ostré, kratičce a teničce zakončité, na uších okrauhlené, na líci modrawé, na rubu bledší a tlustě žebraté; řapíky předlauhé, dole přetlusté; taul podluhowatý, na konci dlauze kopinatý, žlutawě, šafránowě anebo červenawě pestrý; palice wálcowitá, na konci šídlowitá, nahá; prašníky z červena žluté; waječníky kulowaté; blizna pupowitá; bobule z červena žluté. — We wodách Indie wýchodní. 4.

Nať wšecka jest ostrá a prudká; rozmačkaná přikládá se na undy ochrnulé k ostrabení jich. Bobule ale šťáwnaté jsau a dosti sladké.

U. jedomý. C. esculentum *Vent.* C. aquatile *Rumph 5. t.* 110. *f.* 1. Arum esculentum *Lin.* A. minus *Sloan. 1. t.* 106. *f.* 1. Kořen má blízu přewelikau, dužnatau,

na hořením dílu válcowitau, jež wýše střew ce nad půdu wytlačuje a dělá způsob kmene; z toho dílu wynikají listy na píď dlauhé, štítowité, srdčité, přitrojúhlé, jejichž uši rozewřené; řapíky 2střewičné, žlabowité, dole pošewnaté a tak hořejšek hlízy ztlušťující a jemu tím více twar lodyhy dáwající; některých odrodkůw listy tmawě zelené, jiných siwé, jiných zase pěkně fialowé; stwol wychází jako u arona obecného mezi listím; taul kornautowitý, zelenawý, na hoření polowici podhnutý a wejčitokopinatý, delší nežli palice. — W Indii wýchodní a Americe. 4.

Hlíza, ačkoli swěží jest chuti ostré, nabýwá mírnosti, byli wodau promyta nebo uwařena. Protož we wlastech té rostliny wůbec se potřebuje na rozdílný způsob připrawené. Ačkoli jiné kořeny taktéž se užiwají, wždycky tento drží předek, protože celý rod se může dobýwati, že jeho listy uwařené mohau nahraditi wšeliké zeleniny ewropské, jejichž sázení w těch horkých krajinách tak obtížno, i že poskytuje potrawu zdrawau a příjemnau, a že konečně skrowný kus role tau rostlinau posázený může celau rodinu dobře užiwiti.

U. střelolistý. C. sagittaefolium *Vent.* Arum sagittaefolium *Lin. Jacq. schoenb. t.* 127. A. amplis fol. *Plum. ic.* 35. Kořen s hlízau dost welikau, plnau šťáwy mlékowité, málo ostré; listy kořenowé, řapíkaté, s ušima rozewřenýma, welké, tmawě zelené; řapíky dole pošewnaté; stwol trochu kratší řapíka; taul kápowitý, delší nežli palice. — W Indii západní. 4.

We wlastech jedí list, jako w Ewropě zelí, a tudyž jméno *zelí karaibského* (Chou caraibe). Kořen hlízowitý též jedí, obzwlášť w polewkách hustých. Zdá se, že rostlina, *tayove* nazwaná, jest ona popsaná, nebo jí welmi podobná, o jejížto hlizách w Guianě obyčejněji žijí nežli o jámech. Třikrát do roka se sází, k čemuž ukončili hlízky se potřebují. Po čtyrech měsících pozorně wyhrabau hlízy došlé, šestíce nedozralých; po roce celý trs wytrhnau; obyčejně uwařené jedí; dáwají je též do polewek, ježto dobré chuti nabýwají.

U. jedowatý. C. Seguinum *Vent.* Arum Seguine *Lin. Jacq. am. t.* 51. *pict. t.* 229. A. caulescens *Plum. am. t.* 61. Jměním podobá se mladému bananu nebo dosně. Lodyha dole položená, ostatně přímá, alespoň na palec tlustá, 6′ wysoká, oblá, klaubnatá, u wnitř banbowitá, a plná šťáwy mlékowité, přeostré, na konci listy wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší, lesklé, na rubu opatřené žebry rownoběžnými, oblaukowitými, někdy na 1½′ dlauhé; řapík objímawý, žlabowitý, nahoře obraubený, dolůw se rozšiřující; jelikož listy zponenáhla padají, zůstawují na lodyze šrámy poloobloukowité, bělawé; palice z nejhořejších úžlabiček wyniklá, listu kratší, žlutawá, skoro zdélí taulu podlaublokopinatého,

ně bledě zeleného, u vnitř nachowého. — Na místech inných, wlhkých, podlé řek na Antilách. ♄.

Šťáwa jest prudká, leptawá, jedowatá, na plátně dělá skwrny ewyprawitelné. Nicméně se užíwá proti wodnotělnosti a dnám. Loyha rozsekaná slauží k dělání luhu nejostřejšího, jímž šťáwu curowau wyčišťují.

www.libtool.com.cn

U. stromowitý. C. arborescens *Vent.* Arum arboescens *Lin.* A. a. sagittae fol. *Plum. am. t.* 51. Kořen tlaustí ramena; lodyha přímá, zwýší muže; listy střewité; palice kratší taulu kápowitého. — W Indii západní a Brasilii. ♄.

Kořen jakož i lodyha swěží jsau welmi prudké, uwařené le sladké a chutné, takže w řečených wlastech jsau obyčejnau otrawau. Listy a owoce mají chuť pálčiwau, a působí otok w hubě a lintáni. Trestajíce černochy, položí jim kausek listu na ústa. Též e užíwá k wyhánění potu a moče.

Chochorbitec. Richardia. Richardie.

Taul 1lupenný, dole swinutý. Palice docela postlá kwítím, t. na hořením dílu *samčím*, na dolením ale *samičím*: Okwětí žádné. Prašníky sedawé, 2pauzdré, spatřené spojidlem širokým, klínowitým, nahoře w kolauček wypuklý rozšířeným, a tu děrama pukajícím. Waječníky zakrnělými tyčinkami obklíčené; čnělka krátká, s bliznau powypuklau, žláznatau. Bobule skrownosemenná.

Ch. ethiopský. R. aethiopica *Kunth nem. mus.* 1. *t.* 20. Calla aethiopica *Lin.* Oddenek dužnatý, wně hnědý, s dlauhým wlášením; listy kořenowé, přímé, dlauhořapíkaté, wejčitotrojúhlé, dole střelowitosrdčité, skoro kápowité, měkkohroté, mnohožebré, lysé, lesklé, zelené; řapíky dolejškem pošwowitým objímawé; stwol prostřední ojedinělý, nepatrně 3bočný, listůw wyšší (2—3 zwýší); taul 1—6″ dlauhý, obšírně otewřený, bílý, dlauze a kápowitě zakončitý; palice od konce až pod prostředek žlutá nahlaučenými prašníky, wonná; bobule směstnané, smačknutokulowaté, žlutočerwené. — Na bahnech w Africe jižné. Kwěte w únoru až do června. ♃.

U nás w donicich se sází, žáduje w létě mnoho wláhy. Jindá potřebowali w lékařstwí oddenek (arum aethiopicum) jako aronowý.

Kuňucha. Ambrosinia.

Taul 1lupenný, kuklowitý, dole swinutý, na konci sklimený, na dél přepažený, 1domý. Okwětí žádné. Kwěty *samčí* w přehrádce zádowé (zpodní) dle rowno-

wážného položení taulu: palice prašníky porostlá mnohými, na přehrádku přirostlá. Kwět *samičí* jediný, v přehrádce přední (čili hoření) na dně připewněný; vaječník zakulatělý; čnělka oblá, s bliznau tupau, štítowitau. Tobolka kožnatá; semena mnohá, hnízdiwá.

K. zobákatá. A. Bassii *Lin. Boce. sic. t.* 26. *Lam.* 737. Kuně, kuňa. Kořen má hlizu zwící liskowce wnehnědorysawau, škrcením na dwě částky rozdělenau, mezi nima wycházejí mrcasy; z hořejší wynikají listy a stwol; prwní na řapících 3″ wysokých, dole pošwami se objímajících, jsau kopinatočárkowité, kopinaté, podlauhloeliptičné nebo přísrdčitowejčité, ostré, 9žilé, na příč síťkowanožebernaté, ostré, sotwa 2″ dlauhé, 1″ široké; stwol kratší řapíku nese na konci taul ½″ dlauhý, ukončený zobanem taktéž dlauhým, nachowý. — Na Sicilii a w Africe sewerné. ♃.

Podřadí 4.

NAWINULCOWITÉ. CYCLANTHEAE.

Nawinulec. Cyclanthus.

Taul mnoholupenný. Kwěty jednodomé, *samčí* a *samičí* w 2 pásy po palici na závit rozpostawené. Samčí: okwětí 1lupenné; waječnik 1pauzdrý, s waječky mnohými, nástěnními. Samčí: tyčinek mnoho s nitkami niťowitými, prašníky niťowitými, 2pauzdrými, na konci děrama pukajícími.

N. rozpoltěný. C. bipartitus *Poiteau mem. mus.* 9. *t.* 2. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 5. 6. Kořen mrcasatý; řapíky wšecky kořenowé, třebas 4′ wysoké, tupě trojhranné, dole w pošew rozšířené, nesaucí na konci list 2′ dlauhý, rozdělený na lístky 2, čárkowitokopinaté, jakoby V dělající, auzké, ostré, žilnaté, nejcelejší; stwol mezi listy wynikající, 2′ wysoký, přímý, na konci nesaucí taul o 4 lupenech střídawých, wejčitých, objímawých, jichž dwa wněšné nesau na konci dwa lístky kořenowým podobné, mnohem ale menší; palice kratší taulu asi na prst dlauhá a tlustá, wšude kwítím přikrytá. — Na způsob trsu obšírného přikrywá půdu wlhkau w Guianě. ♃.

Rozkydanec. Ludovia.

Kwěty jednodomé, na společné palici. Taul ze 3 částek welikých, stejně dlauhých, padajících, poddutých,

kopinatých, ukončených 5 jazýčky. Květy *samčí* sestávají z tílka tlustého, krátkého, ukončeného množstvím zubův nesaucích prašníky, jenž dohromady dělají hlavičku, jichž 4 stojí na tílku kostkowitém, dole ztenčeném. Květy *samičí*: vaječníky kostkowité, na hořením konci obraubené a tudy jakoby mající okwětí s vaječníkem srostlé; na konci jejích 4 brázdy w kříž postawené, a z rohův wynikají 4 čnělky předlauhé, bliznau hlawičkowitau ukončené. Bobule kostkowité, 1pauzdré, mnohosemenné.

R. dlanitý. L. palmata *Pers.* Carludovica palmata *R. et Pav.* Salmia palmata *Willd.* Lodyha žádná; listy kořenowé, dlanité, 3—5dílné; palice podobá se orobincowé, na píď dlaubá a tlustá co zápěstí, na níž pak bobule co lískoweo weliké, jenž saupolným tlačením dole jsau čtyrhrané a na powrchu wyhlížejí jako wrchabnice. — Podlé řek w lesech Peruwie a Nowé Grenady. ♃.

R. pnulý. L. funifera *Poiteau ann. mus.* 9. *t.* 1. Liane franche. Lodyha oblá, dužnatá, uzlatá, na 1—3″ tlustá, nemnoho rozwětwená, do wýšky 20—25′ po stromech se pnaucí a kořínky na kůru se připínající; z hořejších uzlův čili kolínek dolů pauští kořeny wětrné, červenawé, co malík tlusté, šnůrowité, do země wnikající, z nichž ani listy ani nowé lodyhy newyrostají; listy střídawé, dlauze kopisťowité, na dwé klaně, 1—2′ dlauhé, auzké, žilnaté, řasnaté, tuhé, jako mladé palmomé; řapíky dole pošwující; palice 3—4″ dlauhé, w taulu 3lupenném, bílém, prchawém; květy na záwit po palici rozpostawené. W lesech Guianských. ♃.

Kořeny wětrné jsauce welmi hauževné slauží k wázání.

Řád 226.

WOHOWITÉ. *ZOSTEREAE.*

Taul 1lupenný, čárkowitý, žlabowitý, sklimený, nahoře wyříznutý, ukončený protažkem listowitým. Palice dlauhá, čárkowitá, žlabowitá, zádami srostlá s taulem, a tudy po jedné wnitřní straně nesaucí dwojřadmo květy *samčí* a *samičí* střídawé. Okwětí žádné. Prašníky ojedinělé, dwojpauzdré, pauzder dole spojených, zádami bez nitky připewněných, podélmo pukajících. Waječníky ojedinělé mezi prašníkoma, podluhowaté, pod kon-

cem připewněné, 1vaječné; čnělka tlustá, blizny 2 wláskowité nesaucí. Mošnička neprawidelně pukající. Jádro bezbílečné. Kel podluhowatý, s pírkem oblaukowitým w děloze zobanowité, s kořínkem po boku rozštipeným.

Bylina mořská, ponořená, wětewnatá; listy trámowité, čárkowité, tupé, na dlauhé pošwě sedící; palice we swých taulech a obzwláštní wětwi latowitě rozpostawené, střídawé.

Do toho řádu náleží toliko jediné pokolení s jedinými rodu na dně mořském písečném w Ewropě a Americe sewerné rostoucí. Řád ten palicí podobný aronowitým, od nichž ale se rozeznáwá jmenním čili wzezřením, anobrž i plodem 1semennými, pírkem klowým křiwým, a po boku rozštipeným. Ode rdestowitých, k nimž jej někteří kladau, liší se wzezřením, kwětenstwím a ústrojností kle.

Wocha. Zostera.

W. mořská. Z. marina *Lin. Fl. dan. t.* 15. *Schk. t.* 279. *Dict. sc. nat.* 2. *t.* 4. Pásemnice. Kořen oddenku plaziwého, co stéblo tlustého nebo tenšího; lodyha ponořená, 2—3′ dlauhá, oblá, smačknutičká, wětewnatá; listy trámowité, ½—1½′ dlauhé, čárkowité, tupé nebo zatlačené, na pošwě kratší neb delší sedící, 3žilé, a ještě s mnohými čárkami dělnými a příčnými opatřené, tmawě zelené; palice w taulu jakoby pokračowání listu jsaucího zawřená, poloobla, smačknutá, na přední ploše 10, 12 nebo wíce prašníkůw podlauhlých k prostřední žile sklimených, mezi nimiž 5—8 waječníkůw. — Na dně písčitém mořském, blizko pomoří, často obšírné lauky dělající. Kwěte w srpnu a září. 4.

Rostlina přílewem mořským wywrhuje se na břehy, a potřebuje se ku krmení dobytka, ku krytí střech, k mrwení polí; osušená jest zpružna a tudy hodí se k zaobalowání rozdílných wěcí na místo sena, a k wycpáwání poslamek. W Hollandu se potřebuje k stawění hrází. Popel dáwá mnoho salajky. Zbytky wlákuaté listůw a lodyh schaulené na kaule lehké, co pěst weliké, *měče mořské* (*pilae marinae*), jindá w lékařstwí se potřebowali.

Řád 227.

BABOLCOWITÉ. *PISTIACEAE.*

Taul jednolupenný, kornautowitý, dole srostlý. Kwěty 1domé, nad sebau přirostlé na zadní straně taulowau. Okwětí žádné. Kwěty *samčí* hoření: prašníkůw 6, čtyrmi děrami pukajících a přeslenowité připewněných, na konci slaupku čili nitek dohromady slaupo-

witě srostlých, dole na zadní straně srostlého s taulem a nad tím srostautím opatřeného jakoby taulem částečným, okrauhlým, srdčitě z předu wyseknutým, miskowitě poddutým. Kwět *samičí* jediný, we dně taulowém umístěný: waječník podluhowatý, zadní stranau na taul přirostlý, 1pauzdrý, o waječkách mnohých, rownoważně připewněných na semenici pod zadní stranau přirostlé. Čnělka homolowitá; blizna polokulowatá. Plod: tobolka 1pauzdrá. Semena mnohá, rownoważná, 4řadá, připewněná na semenici ztlustlau a srostlau se zadní stěnau tobolkowau, wejcowitá, w míšku obalená a tedy na powrchu wálcowitá, na konci opatřená pupem obšírným, wystřediwě brázdowaným. Kel homolowitý w dutince na wnějším čili prostém konci bílku obšírného.

Zolina wodní, wzplywající, bezlodyžná. Kořeny dlauhé, kolmo do wody waikající. Listy na způsob růže se rozkládající. Zpod listůw wycházejí odnožě, na konci listy wydáwající. Kwěty úžlabičkowé, krátkostwolé

Řád ten, obsahující jediný rod, podobá se ústrojností kwětůw aronowitým, od nichž ale wzezřením a klem se liší, a nemaje dílem nižádných cew rozeznáwá se ode wšech řádůw w té třídě postawených.

Babolec. Pistia. Wasserſalat.

Znakowé pokoleňowé jako řádowé.

B. obecný P. stratiotes *Lin. Jacq am. t.* 118.— *pict. t.* 225. *Roxb. t.* 268. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 7. 8. Kořeny přemnohé, půldruhostřewičné, sotwa dna dosahující, hustým wlášeníčkem obrostlé; listy podlé stáří rozdilné co do welikosti a množstwí; už na mladistwé asi 20 na způsob růže průměru střewičného rozložené; dále jsau obwejčité, dole zaužené, obyčejně nejcelejší, někdy wykrojené, sedawé, odstáwající, dole wlnkowané, mezi žilami huňaté, tlusté, haubowité, málo šťáwnaté, a tudy k plowání přezpůsobné, 9žilé, žil tlustých, pod prostředkem listů dohromady spojených látkau listowau a tak dělajících dolejšek listu tlustý; kwěty úžlabičkowé, ojedinělé, přímé, newonné, asi ½″ dlauhé, na stopce ještě kratší; taul bílý, pak wadnaucí a zrajícím plodem pukající —Na wodách wšech končin meziobratníkowých; zedmutím Nilu přichází bez kwětu ze wnitřní Afriky až skoro do Delty w Egyptu. 4.

Ta rostlina nahrazuje w řečených krajinách naše okřehky, tolikože z obledu jich jest obrynč; welmi bujíc rychle popíná hladiny wodní Brzo hyne, taktéž ale čerstwě opět se rozmáhá odnožemi. Na rýžištích zatopených rychle se rozmáhá, takže ji wyhoditi nutcni jsau. Člowěku není neprostředečně užitečná; žerau ji ale ka-

chny, a prasatům se dává uvařená s otrubami ságowými. W rybnících ráda se má, protože na ní mnoho hmyzu a červův se drží, potrawau rybám slaužících. Listy welmi křehké chutnají přece, a potřebují se proti wyraženinám, zuplawici, krwotokům, jak to ni u starodáwna dělali, kdežto ji nazýwali *stratiotes*.

www.libtool.com.cn

Řád. 228.

OKŘEHKOWITÉ. *LEMNACEAE*.

Květy různopohlawé, přibližené, taulem obhrnuté. Okwětí žádné. Květy *samčí*: tyčinky 2 w rozdilném čase wywíjející; nitka niťowitá; prašník 2pauzdrý: pauzder na konci se dotýkajících a po straně délnau štěrbinau pukajících. Květ *samičí* ojedinělý: waječník 1pauzdrý, 1— mnohowaječný; čnělka 1; blizna obširné nálewkowitá. Plod 1 — mnohosemenný, buď mošnička buď puštička. Semena bezbílečná. Kel zakřiwený; kořínek různostojný, jehož děloha kličením se rozšiřuje w částku listowitau, z jejížto žíly prostřední pučí kořeny jednoduché.

Zeliny wodní wzplýwající nebo potopené, s wlášením dole čepičatým. Lodyhy listowité, článkowité. Květy jednodomé, we způsob květu obojakého přiblížené, obhrnuté taulem blanowitým, banduskowitým, pak neprawidelně pukajícím, z líce nebo kraje listového wyniklé.

Dosawad znají toliko 6—7 rodůw (w pokolení 1, dle jiných w 4), rozšířených po obojím mírném pásmu.

Okřehek. Lemna. Wasserlinse.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

O. trojbrázdý L. trisulca *Lin. Sturm f.* 41. *Wolf. lemn. f.* 1. 3. Listy kopinaté, pak řapíkaté, ojedinělé. — We wodách stojatých ponořená, w lipnu a květnu, an květe, wytonauci. ☉ jako ostatní.

O. mnohokořenný. L. polyrrhiza *Lin. Schk. t.* 281. *Sturm l. c.* Listy přikrauhlowejčité, po 2—4 spojené, na líci zelené, na rubu načerwenalé; kořeny swazčené. — Wzplýwá na wodách stojatých. Kwěte w květnu.

O. menší. L. minor. *Lin. Schk. l. c. Sturm. l. c.* Listy obwejčité, obak ploché; odnože sedawé; kořeny ojedinělé. — Na wodách stojatých wzplýwající. Kwěte w květnu.

O. hrbatý. L. gibba *Lin. Schk. l. c. Sturm l. c.* Listy obwejčité, na líci wypuklaunké, na rubu haubowi-

towypuklé; odnože sedawé; kořeny ojedinělé. — S předešlými.

Wody stojaté brzo těmi rostlinami se popínají jakoby šatem zeleným, a slaužĺ za obydlí hmyzům wodním a rozdílným krakatkám za potrawu též i kachnám. Wlastně powstáwají na zemi t. na dně wodním, od kteréhož se odtrhše podnášejí se na hladinu, kdežto w listy se rozšiřují a kořeny wyhánějí.

Řád. 229.

RDESTOWITÉ. *POTAMEAE.*

Květy obyčejně obojaké. Okwětí podplodní, 4dílné, někdy žádné. Tyčinky prosté, obyčejně 4, někdy 2—1: prašníky dwojpauzdré štěrbinami podélmo pukající. Worečků čtwero nebo wíce, přesleněných, 1pauzdrých, 1waječných, jednočnělečných a jednoblizných. Plod z holének 1semenných, wyschlých, pořídku zbobulelých, nepukajících nebo neprawidelně se trhajících, welmi pořídku z měchýříků 2chlopných. Semena bezbílečná. Kel rowný nebo křiwý.

Byliny nebo zeliny potopené nebo hořejškem wzplýwající; lodyha protažená, někdy plaziwá. Listy střídawé, pořídku střičné, buď rozšířené, ploché, nejcelejší, žilnaté, někdy řapíkaté, buď zaužené, čárkowité nebo nitowité. Květy drobné, nepatrné, obojaké, pořídku 1domné, úžlabíčkowé, ojedinělé, nebo klasené.

Sem náleží asi 100 rodůw (w 10 pokoleních) po celém světě a wšech pásmech rozlosowaných.

Rdest. Potamogeton. Laichkraut.

Květy obojaké. Okwětí 4dílné. Tyčinky 4; prašníky obyčejně sedawé na dolejšku uštůw okwětowých. Worečky 4, bezčnělečné, 1bliznowé. Holénky 4, sedawé.

R. wzplýwawý. P. natans *Lin. Fl. dan. t.* 1025. *Schk. t.* 28. Rdest wodní *Mat.* 413. *C. Rost.* 1. *ob.* 8. Rdest wodní; brčál. Kořen mrcasatý; lodyha dle hlaubky wody rozdílně dlauhá, oblá, hladká; listy nejhořejší střičné, ostatní střídawé, sedící na řapících delších nežli meziuzlí lodyhowé, oblých, hladkých; listy dolení ponořené, čárkowité, kopinaté nebo podlauhlé, hoření po wodě wzplýwající eliptičné, dole zaokrauhlené a přísrdčité, krátce a tupě zakončité, delší 3″ a 1½″ široké, na lici hladké leskawé, tmawě zelené, na rubu bledé, slepé; pošwy úžlabíčkowé, lodyhy obwinující, mázdřité, kopinatočárkowité; stopka z úžlabíčka hořeního wyniklá, asi dwakrát

delší řapíku, oblá, dosti tlustá, přímá, wynořená, do dwu třetin obrostlá kwěty w klas rozpostawenými, po 4 přesleněnými; okwětí uštůw okrauhlých, zelenawě nachowých, kožowitých; prašníky sedawé; worečky 4, wejčité, smačknuté; holénky 4 wejčité, smačknuté, ostré, nepukawé. — We wodách stojatých a tekutých po celé Ewropě, též na Předhoří dobronadějském. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Národowé podlé Jayku řeky bydlící tu rostlinu jako jinou zeliny jedí. Jindá též w lékařstwí se potřebowala, nyní w nepamět přišla. Kozy a howada ji žerau a prasata dají se ji krmiti. Semena zobají ptáci wodní. Na rub listowý nasazují se krakatky, hmyz a červi, jimiž ryby se živí.

R. světlý. P. lucens *Lin. Fl. dan. t.* 195. Lodyha dlauhé, wětewnaté; listy wšecky potopené, nejhořejší střídné, ostatní střídawé, stejné, blanowité, krátce řapíkaté, waječné nebo kopinaté, hrotnaté, proswitawé, na líci lesklé, tmawě zelené, po kraji pilkowanošerpiwé, dolejší třebas 6″ dlauhé, hoření 4″, 1½″ široké; stopky z hořejších úžlabíček wyniklé, dole tenké, ostatně tlusté, 2—2½″ dlauhé, nesaucí klas 1—1½″ dlauhý; holénky smačknuté, na kraji tupé, přikýlaté. — Obyt jako předešlého. Kwěte w červnu. 4.

R. prorostlý. P. perfoliatus *Lin. Fl. dan. t.* 927. *Rostl.* 1. *ob.* 7. Kořen mrcasatý; lodyha plowající přímá, celá ponořená, oblá, 2′ zwýší nebo wyšší, ztlustlá brka slepičího, jednoduchá nebo chudowětewnatá; listy delší nežli meziuzlí, dolení wejčitokopinaté, srdčité a objímawé, ostré, na 3″ dlauhé, přes ½″ široké, hořejší wejčité, srdčité a objímawé, 1½″ dlauhé, wšecky hladké, lesknawé, jakoby pokostem potřené, 9žilé, jasně zelené, tupaunké, po kraji čeřité, střídawé kromě nejhořejších střídných, z jejichž úžlabíčka wynikají stopky stejně tlusté, delší listůw, wynořené, oblé, nesaucí klas hustý; kwěty drobné, hnědozelené; holénky 4, smačknuté, po kraji tupé. We wodách stojatých a tekutých. Kwěte w červnu.

R. hřebenatý. P. pectinatum *Lin.* Bylina autlá ponořená; lodyha sochatě rozwětwená; listy štětinowitočárkowité, ostré, jednožilé, na příč tlustaunce žebernaté, wyniklé z konce pošew, střídawé, nejhořejší, z jejichž úžlabíčka wynikají stopky, střídné; stopky dlauhé, skoro 4krát delší listu; klas kwětůw řídkých střídawých; holénky úkosně obwejčité, skoro polookrauhlé, smačknuté, usušené, po hřbetu kýlaté. — We wodách stojatých a tekutých. Kwěte w lipnu a srpnu.

Rody naduvedené a jiné mohau slaužiti k mrwení pol', kde jich weliké množství roste.

Táhlice. Ruppia. Ruppie.

Květy obojaké. Okwětí žádné. Tyčinky 2. Nitky nejkratší, šupinowité. Pytlíčky prašníkowé obak na nitku připewněné, dole rozewřené, nahoře dotýkawé. Woreček 4; čnělka žádná. Holénky 4, pak dlauze nožkaté.

T. rownoplodá. R. maritima *Lin. Reichenb. ic. f.* 307. Bylina autlá, přewětewnatá; listy střídawé, nitowité, prodlaužené; květy špinawě zelené, úžlabíčkowé, prašníkowé podlauhlí; holénky wejčité, úkosně přímé; waječníky nezralé sedawé. — W tůních mořských po Ewropě. Kwěte w srpnu a na podzim.

Šejdračka. Zanichellia. Zanichellie.

Květy jednodomé; *samčí* a *samičí* we společné pošwě. Samčí: okwětí žádné. Tyčinka 1. Samičí: okwětí zwonkowité. Čnělka stála; blizna úkosně štítowitá. Holénky 3—5 nebo wíce, wšaká nožkau nitowitau podepřená.

S. bahní. Z. palustris *Lin. Schk. t.* 280. *Reichenb. ic. f.* 1003. 1005. 1006. 1000. Kořen letní; lodyha w hlubokých wodách prodlaužená, plowající, dole nelezawá, we mělkých ale plaziwá a ze článkůw kořeny wyhánějící; ostatně jest slabá, tenká, střídawě, někdy také střičně rozwětwená; listy čárkowité, dlauhé, dole střídawé, nahoře střičné; květy drobné, úžlabíčkowé, ojedinělé; prašník 4pauzdrý; holénky na obau branách hladké, nebo obraubené nebo obraubenozejkowané nebo trníčkowané; čnělka zdělí polowičky plodowé nebo delší. — We wodách stojatých a tekutých skoro po celé Ewropě. Kwěte w lipnu až do září. ☉.

Řád 230.

ŘEČANKOWITÉ. *NAJADEAE.*

Květy jednodomé, roztraušené, úžlabíčkowé. Okwětí žádné. Květy *samčí:* tyčinka 1—3, nitka žádná; prašník ze 4 pauzder, podepřený obzwláštní pošwičkau. Kwět *samičí:* Okwětí žádné. Waječník jednoduchý, 1-pauzdrý, 1waječný; čnělka žádná; bliznа jediná, někdy

2—3. Plod: holénka ořechowitá 1semená. Semena bezbílečná. Kel křiwý.

Zelíny podwodní wětewnaté, w jejichž článcích widěti míza kraužiti jako w parožnatcích. Listy auzké střídné nebo přeslenaté. Květy úžlabíčkowé, nepatrné.

W tom řádu stojí asi 7 rodů w pokolení jednom.

www.libtool.com.cn

ŘEČANKA. NAJAS.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

Ř. větší. N. major *Roth.* N. marina *α Lin.* N. fluviatilis *Lam.* N. monosperma *Willd. Sturm f.* 41. Zelina; lodyha oblá, rozsochaná, 1—2′ dlauhá, hladká nebo řídkými trnčíky škohlawá; listy čárkowité, wykrajowanozubaté zuby hrotnatými, pěkně zelené, střídné nebo trojnaté: pošwy nejcelejší; květy nadwodní předrobné, úžlabíčkowé. — W jezerách a rybnících. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Ř. menší. N. minor *Allion. Schk. t.* 296. Caulinia fragilis *Willd.* Fluvialis minor *Michel. jen. t.* 8. *f.* 1. Podobá se wzezřením ku předešlé; lodyha wždycky hrsá; listy auzce čárkowité, podkřiwené, wykrajowanozubaté zuby hrotnatými; pošwy brwičkowanozaubkowané. — We wodách stojatých po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w srpnu a září. ☉.

Kde těch rostlin welikú hojnost roste, mohau se k mrwení rolí potřebowati.

Řád. 231.

NOHONITCOWITÉ. *PODOSTEMEAE.*

Okwětí prosté, sestáwající z 2—3 nebo více šupin, blanowitých, buď žádné. Tyčinka 1—12, podplodních, oddělených anebo 1bratrých, několik často neplodných; prašníky obyčejně u wnitř pukající. Waječník 2—3pauzdrý: pauzder mnohowaječných: waječek wzstaupawých; čnělky 2—3, nerozdělené nebo na dwé klané, řídko žádné; blizny jednoduché. Tobolka stálýma čnělkama ukončená, 2—3pauzdrá, 2—3chlopná; mnohosemenná; přehrádka po rozpuknutí chlopní prostá, stálá nebo padawá, na prostředku semenici ztlustlau nesaucí. Semena předrobná, bezbílečná. Kel rowný.

Byliny wodní. Listy střídawé, nepošewnaté, sedawé, objímawé, dolů sbíhawé anebo s lodyhau a jejími wětwemi plywající u wý-

war wějířowitý, celý nebo nasekaný: nitův wláskowitých. Kwěty drobné, obojaké nebo jednodomé, úžlabičkowé nebo konečné, ojedinělé nebo nahlaučené, klasené nebo hrozněné, dříwe po jednom obhrnuté pokrywkau jedno- nebo mnoholupennau, později kwět nebo dolejšek topky obkličujícím.

Do toho řádu náleží asi 30 rodůw (w 5—7 pokoleních), hlawně horkému pásmu přináležejících a to většim dílem Americe jižné; některé rostau na Madagaskaru a jižném konci Afriky, 2 ale w Americe sewerné. Skoro wšecky rostau we wodě tekuté na skalách, kamenech a kmenech, a rozeznáwají se wzezřením na chaluhowité přirownávajícím.

Nohonitec. Podostemum.

Kwěty jednodomé. Okwětí 2šupinné. Tyčinky 2, na nožici připewněné: nitky krátké, dole sklimené. Waječník o 2 bliznách sedawých. Tobolka 2pauzdrá, 2chlopná, mnohosemenná.

N. štětinolistý. P. ceratophyllum *Michx.* 2. *t.* 44. Zelina; lodyhy lysé, kožowité, tenké, plowající z kořene štítowitého; listy střídawé, štětinowité, rozdělené na mnoho uštův přetenkých, lysých, ostrých; kwěty 1domé, ojedinělé, stopečkaté, samčí a samičí z jednoho místa wyniklé; okwětí ze dwau šupin; kwěty samčí na stopce niťowité, tyčinky 2, jejichž nitky krátké, dole sklimené, a prašníky 2, přísrdcowité, 2pauzdré; kwěty samičí mají waječník dole waječný; bliznu 2, sedawé, rozewřené, o málo kratší waječníka; tobolka waječná, 8prauhowá, 2pauzdrá, 2chlopná, jejíž přehrádka rownoběžná s chlopněma; semena mnohá střechowitá, wejcowitá, přikrywající obě plochy přehrádkowé. — Na skalách w Ohiu řece blízko Louisville.

Kopraunek. Marathrum.

Kwěty obojaké. Okwětí trubkowité, na patero nebo osmero klané. Tyčinek 5—8. Waječník elipsowitý, 2 bliznama ukončený. Tobolka elipsowitá, 2chlopná, 2pauzdrá, jejíž přehrádka rownoběžná s chlopněma a na obojím powrchu pokrytá semeny mnohými.

K. obecný. M foeniculaceum *H. et Bonpl. equ.* 1. *t.* 11. Oddenek hlízowitý wypaušťí z dola mrcasy, z hora listy řapíkaté, 6—8″ dlauhé, 3krát peřenodílné a na posledních částkách nesaucí lístky mnohé, štětinowité, tmawě zelené; stopky ojedinělé, nepostředečně z oddenku wyniklé, asi na 1″ dlauhé, 1kwěté, asi u prostřed opatřené taulcem nerozwitý kwět zastírajícím, trubkowitým, proswitawým; okwětí ze 6—8 šupin ko-

pinatých vaječníka o polowici kratších, pak hwězdowitě rozewřených; tyčinek 5 — 8 se šupinami okwětowými střídawých: nitky šídlowité, stálé, prašníky růžowé, 2-pauzdré. — W řekách na skalách potopených Ameriky jižné. 4.

www.libtool.com.cn

Řád. 232.

BAŘIČKOWITÉ. *JUNCAGINEAE.*

Okwětí prosté, 6lupenné, kalichowité anebo trochu barwené, pořádku žádné. Tyčinek 6, podplodních anebo nejdoleji na lupeny okwětowé připewněných; nemá okwětí, tyčinka toliko 1; prašníky wně pukající. Waječník složený z worečkůw 3, 4, 6, přeslenowitě postawených, přiodděleních anebo srostlých u waječník mnohopauzdrý, pořádku na záwit okolo lůžka rozpostawených; worečky nebo pauzdra o 1—2 waječkách na dně připewněných, přímých. Čnělek anebo blizen sedawých co worečkůw. Plod wyschlý z bolének zawřených 1-semenných anebo měchýříkůw na šwu břišním pukajících, 2semenných, nebo srostlých w tobolku 3—4—6-pauzdraú: pauzder od slaupečku se oddělujících, u wnitř podélmo pukajících, 1semenných. Semena bezbílečná. Kel rowný.

Byliny nebo zeliny bahní. Listy kořenowé, pořádku lodyhowé, střídawé, auzké, čárkowité, trámowité, nebo tlustaunké, oblé nebo poloobblé, dole pošewnaté. Kwěty obojaké nebo jednodomé, nepatrné, prawidelné, na konci stwolu w klas anebo hrozen rozpostawené, pořádku oiedinělé.

Řád ten obsahuje 16 rodůw (w 4 pokoleních), po celé zemi rozlosowaných.

Bařička. Triglochin. Dreizack.

Kwěty obojaké. Okwětí 6lupenné. Tyčinek 6, nejdoleji na lupeny okwětowé připewněných; prašníky přisedawé. Waječník 3—6pauzdrý. Blizny 3—6, tupé, pérowité. Tobolka uzráním rozsýpá se na pauzdra (holénky) 3—6, od dola se oddělující, na wnitřní hraně délnau škulinau opatřené, 1semenné, lůžko slaupkowité prostřední zůstawující.

B. pomorská. T. maritimum *Lin. Fl. dan.* 238. 306. Oddenek krátký, příúkosný, jakoby ukausnutý, silně mrcasatý, zbytky listowými obhrnutý a na konci chocholatý pošwami listowými stálými, cibulowitě směst-

nanými; listy kořenowé, auzce čárkowité, tlustaunké, poloobłé, na líci mělce žlabowité, tupé; pošwy blanokrajné, nahoře wybíhajici w jazýček tupý nebo ukausnutý; stwol wzstaupawý, 1 — 1½ wysoký, obłý, ukončený hroznem štiblým, hustým, pak prodlauženým, klasowitým; kwěty žlutawě zelené: lupeny 3 odstáwající, wnitřní 3 přímé; waječnik o 6 pauzdrách a o 6 bliznách: plod wejcowitý, hranatý, pod bliznami škrcený, na 6 pauzder 3hraných rozpadající se. — Na pomořích a slatinách ewropských až do Nordlandu a Finnmarku, též w Americe sewerné. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Z popela jejího dobývá se salajka jako z jiných rostlin po mořských. Pro slanost ji dobytek rád žere.

B. bahní. T. palustre *Lin. Schk. t.* 102. *Rostl.* 1. *ob.* 5. Podobá se předešlé, jest ale we wšech dílech menší a autlejší, rozeznáwá se hlawně hroznem řídším, waječniky 3pauzdrými, bliznami třemi, plodem klínowitě dolůw ztenčeným a k ose přitlačeným. — Na lukách bahnitých po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

HRAUZNICE. SCHEUCHZERIA. SCHEUCHZERIE.

Kwěty obojaké. Okwětí hluboce 6dílné. Tyčinek 6, nitky autlé. Worečkůw 3—6, 2waječných. Čnělka žádná. Bliznynakonci worečkůw úkosně přirostlá. Měchýříky rozewřené, nafauklé, dole spojené, 2chlopné.

H. obecná. S. palustris *Lin. Fl. dan. t.* 76. *Schk. t.* 100. Blatnice. Oddenek co brko slepičí tlustý mnoho mrcasů wypauští, na konci přikrytý pošwami mnohými, mázdrowitými; lodyha as pídi zwýší, oblá, prauzkowaná, listnatá; listy pošwau dlauhau, po kraji mázdrowitau, u wýniku nadmutau lodyhu objímají, a jsau trawowité, žlábkowité, nejhladší, nejlysejší; hrozen konečný, malý, plodonosný zwětšený; plod složený z měchýříkůw 6—2 napuchlých, obsahujících po semeně 1 nebo po 2, řídko po 3, elipsowitých, žlutawých, twrdoskořepých. — Na rašelinách Ewropy studenější, w teplejší na horách, též w Kanadě. Kwěte w červnu. ♃.

Řád. 233.

ŽÁBNÍKOWITÉ. *ALISMACEAE.*

Okwětí prosté, 6lupenné: lupenůw 3 wněšních zelenných, kalich představujících, 3 wnitřních barew-

ných, korunu přeštírajících. Tyčinek 6, nebo více; prašníky délnýma štěrbinama pukající, jejichž pauzdra čili míšky we kwětech obojakých jsau obráceny do wnitř, w samičích ale wen. Vaječník z worečkůw 6—8 nebo více, přesleněných anebo nakopených, prostých anebo na šwu břišním srostlých, 1—2vaječných; vaječka na dně nebo na šwu břišním připewněné. Plod složen z holének wyschlých nepukajících, 1semenných, hned na začátku oddělených anebo uzrálím teprwa se rozdělujících, 1—2semenných. Semena bezbilečná. Kel hákowitě přelomený.

Byliny wodní. Listy kořenowé, nejcelejší, žilnaté, na řapíku pošewnatém. Kwěty obojaké, nebo 1domé, prawidelné, na konci stwolu rozpostawené w hrozen nebo latu, přesleněné, někdy w jednoduché okoliky, blanowitými listeny podepřené, pořádku ojedinělé.

Do toho řádu náleží asi 50 nebo 60 rodůw (we 3 pokoleních), rozšířených po pásmě horkém, mírném, starého a nowého světa; toliko jediná w jižném mírném (Nowém Hollandu) nalezena. Od následujícího řádu liší se rozdílným okwětím a hákowitým klem. W ohledu wůbec, dílem i w listech obsahují prwek prudký těkawý, jako aronowité, jenž wařením, pečením anebo promýwáním u wodě mizí a pro škrobnatost jedomý jest.

Žábník. Alisma. Froschlöffel.

Kwěty obojaké. Okwětí wnějšné kalichowité, stálé, wnitřní padawé. Tyčinek 6. Worečkůw mnoho, oddělených, w přeslének rozpostawených. Čnělky bočné, ukončené bliznau tupau, nepatrnau. Holénky 1semenné.

Ž. jitrocélowitý. A. Plantago *Lin. Plenk t.* 292. *Rostl.* 1. *ob.* 5. Jitrocel *Mat. Wel.* 115. Oddenek krátký, dužnatý, wypaušťující chomáč mrcasů; listy wšecky kořenowé, přímé, řídko plowající, na řapících $^1/_2$—1′ dlauhých, srdčito- nebo podlauhlowejčité, až i kopinaté, celé, 6—7žilé, na přič skoro rownoběžně dílem wětewnatě žebernaté; řapíky dole pošewnaté a široce blanowitě obraubené; stwol přímý, $^1/_2$—3′ wysoký, 3bočný, nesaucí latu mnohonáctekrát přesleněnau; kwěty dlauhostopečné, rozpostawené po 3—10 w přeslének nebo na konci w okolík; wětwe latowé jakož i stopky dole podepřené listeny kopinatými, blanowitými; ušty okwětowé wnějšné wejčité, wnitřní dwakrát wětší, zaokrauhlené, zejkowané, slabě čeřité, bílé nebo růžowé, žlutonehetné; holének mnoho přesleněných w plod tupě 3hranný, plochosmačknutých, nahoře tupých, na hřbetu 1—2brázdých; čnělka poboční, pak mizející. — We wodách stojatých a zwolna tekaucích po Ewropě až do Lopar,

w Asii prostřední a Americe severné. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Listy čerstwé, obzwláště kořen prudkojedowaté a zpryskujícl, jindá w lékařstwí se potřebowaly; nedáwno poručely kořen proti psí běsnosti, brzo ale w nepaměť přišel. Jelikož sušením ten prudký prwek mizí, může kořen škrobnatý se jísti, jak to Kalmukowé skutečně dělají.

www.libtool.com.cn

Šípenka. Sagittaria. Pfeilkraut.

Kwěty 1domé. Okwětí wnešné 3lupenné, stále, wnitřní tolikéžlupenné, padawé. Kwěty *samčí:* tyčinek mnoho. Kwěty *samičí:* worečkůw mnoho, oddělených, nahlaučených na lůžku kulowatém. Čnělky tupobliznć, konečné. Holénky 1semenné.

Š. obecná. S. sagittaefolia *Lin. Schk. t.* 298. *Rostl.* 1. *ob.* 7. Hadí jazyk *Mat. Wel.* 405. *C.* Ušice, střílowka. Oddenek krátký, wálcowitý nebo obhomolowitý wypaušti wýběžky mnohým a šnůrowitým wlášením opatřené; listy wšecky kořenowé, skoro štítowité, hluboce střelowité, 3úhlowejčité až i kopinaté, tupaunké: úkrojůw dlauhozakončitých, 5—6žilé a rownoběžně žebernaté; řapíky 1—2′ dlauhé, 3hrané, dole pošewnaté: listůw prwních čárkowitě rozšířené, plowající bez čepele listowé; stwol přímý, wyšší nebo nižší listůw, jednoduchý; stopky přesleněné, obyčejně trojnaté, podepřené listeny wejčitými, tupými, blanowitými; kwěty 8—10‴ w průměru dlauhé, holení samčí déle stopečnaté, dolení samičí; ušty okwětí wnešného wejčité, tupé, podduté, wnitřního okrauhlé, přičeřité, autlé, bílé, nehtůw fialowě červených; plod kulowatý: holének úkosně obwejčitých. — We wodách stojatých nejwětšího dílu Ewropy, Asie a severné Ameriky. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Twarem listůw a pěknosti květůw znamenitá. Listy jako žábníkowé w lékařstwí jindá se potřebowaly. Oddenek blízowitý, škrobnatý, náležitě připrawený jest jedom; to ale není prawda, že od něho pochodí arrow-root.

Š. tupá S. obtusa *Willd.* Postawau docela podobná ku předešlé; listy ale jsau široce wejčitotrojúhlé, hluboce střelowité, na konci okrauhlenotupé: úkrojůw podlauhlých, zakončitých, rownych: stwol jednoduchý i s listeny a okwětím chlupatý. — W Americe severné.

Š. čínská. S. chinensis *Sims.* Listy na tré klané nebo 3dílné: úkrojůw přístejných, žilnatých; stwol wětewnatý, mnohobočný; kwět samčí konečný, ojedinělý. — W Číně.

Nepochybně jest to rod, jejžto w Číně u welikém množstwí sázejí pro oddenky blízowité, na pěst weliké, jedomé.

Řád 234.

www.libtool.com.cn

ŠMELOWITÉ. *BUTOMEAE.*

Okwětí prosté, 6lupenné: lupenůw 3 wněšnych zelinnych, stálých, kalich přeštírajících, někdy též plátkowitých. Tyčinek 6—9 anebo wice, wněšnych někdy neplodných; prašniky u wnitř štěrbinama podélmo pukající. Waječník o 6 nebo wíce worečcích přesleněných, prostých anebo dole srostlých. Čnělek krátkých co worečkůw anebo žádných; blizny jednoduché. Worečky o mnohých waječkách celau wnitřní stěnu zaujímajících. Měchýříkůw co worečkůw, na šwu břišnim pukajících, mnohosemenných. Semena bezbílečná. Kel rowný nebo křiwý.

Byliny bahní. Listy kořenowé, wejčitosrdčité, křiwožilé, nejcelejší, na řapících dole pošewnatých anebo sedawé, čárkowité. Kwěty obojaké, prawidelné, na konci stwolu ojedinělé nebo okolitěné, podepřené listeny blanowitými.

Ten řád sestáwá z 8 rodůw (we 2—3 pokoleních), rozlesowaných po pásmě seweromírném starého Swěta, po Americe jižní nikdež u welikém množstwí. Od předešlých rozeznáwají se semenem po celé wnitřní ploše měchýříkowé připewněným. Rostliny krasokwěté, jichž některé mléčnaté.

Šmel. Butomus. Wasserviole.

Okwětí 6lupenné, koruncwité. Tyčinek 9, pytlíčky prašníkowé rownoběžné, dotýkající se. Waječník o 6 worečcích dole srostlých. Čnělek tolikéž, na wnitřní straně nesaucí blizny žlabowité. Měchýříky na wnitřní hraně pukající.

Š. okoličnatý. B. umbellatus *Lin. Schk. t.* 111. *Sturm f.* 18. *Rostl.* 1. *ob.* 6. Sítí kwětné. Oddenek rownowážný, wálcowitý, na prst tlustý, dole wypauštějící mnoho mrcasů silných; listy wšecky kořenowé, swazčené, přímé, 2—3′ dlauhé, čárkowité, zakončité, 3hrané, na líci přižlabowité, dole objímawé, pod koncem wzdálené, zkracené; stwol wyšší listůw, oblý; kwěty dlauhostopečné, postawené w okolík konečný, bohatý, jednoduchý, podepřený listeny 3 wejčitými, mázdrowitými, stopečky jednotliwé podobnými, menšími; okwětí otewřené, 9—10‴ široké, swětle růžowé: lupenůw poddutých, ta-

ých, 3 vněšných menších, na hřbetu hnědočerwe-
ých, wnitřních 3 okrauhlých, wně se čmarau nacho-
rau, pořidku wšecky bílé; tyčinky nitek šídlowitých,
lole, jakož i prašníky zakulatělé a pestík nachowých;
něchýřiky stálau čnělkau zobanité, z černa rudé. — We
rodách stojatých a ponenahlých po Ewropě a sewerné
sii. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Sličná rostlina, jejíž kořen hořký, jakož i seména jinde w
kařstwí (radix junci floridi) se potřebowaly; w Rusku kořen jedí.

Řád 235.

TOKOZELKOWITÉ. *PONTEDERIACEAE.*

Okwětí korunowité, prosté nebo potom částkau s
vaječníkem srostlé, řepicowité nebo nálewkowité, klané
na 6 uštůw w paupěti zkraucených. Tyčinek 9 nebo 3,
více méně na trubku okwětowau přirostlých, jedné ča-
sto ostatním nepodobné: nitky prosté; prašníky u wnitř
pukající. Waječník dokonale nebo nedokonale 3pauz-
drý, někdy pometáním přijednopauzdrý; waječka mno-
há, na každé semenicí 2řadá neb ojedinělá. Čnělka 1;
blizna nepatrně 3laločná. Plod uwadlým okwětím oba-
ený; tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra pukající, 3chlopná,
mnohosemenná nebo 1pauzdrá, nepukawá, 1semenná.
Semena bílečnatá. Kel osowý, s kořínkem nahoru nebo
dolů obrácenym.

Byliny wodní nebo bahní; kořen plaziwý; listy kořenowé na
apících dole pošwitě rozšířených, obyčejně široké, wejčité, srd-
ité nebo střelowité, nejcelejší, někdy čárkowité. Květy obojaké,
asto přímeprawidelné, ojedinělé anebo na klasy a hrozny nebo oko-
íky rozpostawené, dříwe podepřené listeny pošwowitými.

Tokozelka. Pontederia. Pontédérie.

Okwětí prosté, nálewkowité, neprawidelné, při-
dwojpyské, na šestero klané. Tyčinek 6, jichž 3 hořejí
a 3 z prostředka trubky wynikají. Waječník podluho-
watý; čnělka jednoduchá; blizna tlustá. Tobolka zduž-
natělá, 3pauzdrá, mnohosemenná.

T. obecná. P. vaginalis *Lin.* Olus palustre *Rumph*
6. *t.* 75. *f.* 1. Carimgola *Rheed* 11. *t.* 44. Kořen hustě
mrcasatý; listy wšecky kořenowé, přísrdčitopodlauhlé,
ostré, na píď dlauhé, na dlaň široké, nejcelejší, oblau-

kowitě žilnaté, podepřené řapíky předlauhými, oblými na malík tlustými, uprostřed štěrbinau pukajícími čili v pošwu se rozdělujícími, z nížto se podnáší stwol krátký listu, nesaucí hrozen nicí, podepřený listenem wejčitým, příkopinatým, ostrým a složený z 8—10 kwětůw tuhých, nálewkowitých, modrých; tobolka 6bočná, ostrá; semena červená jako písek. — We wodách Indie wýchodní. Kwěte w květnu. ♃.

Nať její žerau kuřata, kachny a kozy, snobrž i lid ji požiwá jako zeleninu, protož ji rádi widí na rýžowištích, kdežto wodu buje. Swěží jest prudká, pročež se waří. Listy a kořen potřebují proti nemocem játrowým.

T. šípowitá. P. hastata *Lin. Pluk. alm. t.* 220. *f.* 3. Zwýší 2″; listy obšírné, šípowité: úkrojů skoro rozewřených, ostraunkých; řapíky dlauhé, asi we wýšce tří čtwrtin, w pošwu se otwírající a wypaušťující stwol nesaucí kwěty swazečnookoličené, dlauhostopečné; listen podlauhlý, kopinatý, ostrý; okwětí hluboce na šestero klané; tyčinky hluboko z okwětí wyniklé, a jedna nitka pod koncem ostružnatá. — We wodách Indie wýchodní a Žáwy.

Jako předešlá se potřebuje.

Řád 236.

KŘÍŽATKOWITÉ. *COMMELYNACEAE.*

Okwětí prosté, 6lupenné: lupenůw 3 wnějších zelinných, stálých, kalich předstawujících; wnitřních plátkowitých, někdy dole srostlých, pořídku celé okwětí korunowité anebo 2lupenné. Tyčinek 6 nebo méně, před lupeny okwětowými postawených, podplodních, někdy některé pometawé; prašníky u wnitř připewněné, 2pauzdré, štěrbinami délnými pukající. Waječník o 3 pauzdrách, obyčejně málowaječných. Čnělka 1; blizna nerozdělená nebo 3laločná. Tobolka 3- nebo 2pauzdrá, 3- nebo 2-chlopná, s přehrádkami středochlopnými, někdy okwětím zdužnatělým jakoby zbobulelá; pauzdra nejwíce 2—*1semenná*. Semena s bílkem welikým. Kel šamrhowitý, na hřbetu nebo na straně semena w dutince bílkowé položený, obyčejně od pupu wzdálený, a s kořínkem zástředním.

Byliny, zeliny. Kořen často z mrcasůw bulwowitě ztlustlých. Listy střídawé, nejcelejší, žilnaté, ploché nebo žlabowité, dole obyčejně pošewnaté. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, pravi-

elné nebo nepravidelné, ojedinělé, chomáčené, okolíčené nebo přírozněné, listenaté, často zastřené pokrywkau.

Ten řád sestává asi z 230 rodůw (w 14—16 pokoleních) koro zcela horkému pásmu přináležejících; málokteré rostau w ojiném pásmu mírném; w Ewropě není ani jedinké. Wůbec jsau wolnaté, sliznaté, protož we wlastech se potřebují co léky chladicí, co zeleniny se jedí. Bulwy mnohých škrobnaté slauží též potravau. Mnohé krasokwěté w zahradách chowané.

www.botanika.wz.cz

Křížatka. Commelyna.

Okwětí wněšné 3lupenné, stálé; wnitřní 3lupenné, plátkowité, nehetnaté, lupen třetí někdy rozličný nebo žádný čímž řada wnitřní 2lupenná. Tyčinek 6: 3 neplodné, místo prašníků nesaucí žlázy křížowité. Čnělka niťowitá; blizna nerozdělená. Tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra 3chlopná; pauzdra 1—2—, pořídku mnohosemenná.

K. blankytná. C. coelestis *Willd.* Kořen z mrcasůw bulwowitých, dužnatých; lodyha přímá, wětewnatá, 1—1½′ wysoká, přiuzlatě klaubnatá, lysá nebo na klaubech hořejších délnau čarau pýřitau opatřená; listy podlauhlo- nebo wejčitokopinaté, zakončité, na líci, obzwláště po kraji šerpiwé, na rubu hladké a lysé, dole objímawé pošwau brwitau; kwěty na hroznech krátkých okolikowitých a obbrnutých pokrywkau širokosrdčitau, násobenau, listowitau, na rubu pýřitau a po kraji brwitau; stopka hustě pýřitá, stopečky lysé; lupeny okwěťowé wněšné okrauhlowejčité, nejwněšnější poddutý, zelenawý, ostatní 2 namodralé; lupeny 3 wnitřní stejně welikė, nehetnaté, s čepelí wejčito okrauhlau, přeautlau, tmawě blankytnau; tyčinky 3 plodné sehnuté, s prašníky wejčitostřelowitými; tyčinky 3 neplodné kratší i s zakrnělými prašníky welikými, křížowitými, žlutými; čnělka niťowitá, sehnutá, s bliznau malau příhlawowitau, jakož i nitky modrau. — Wlast neznámá.

Ozdobná to rostlina kruhulová, jejížto bulwy jsau jedomé.

K. bambolatá. C. tuberosa *Lin. Red. t.* 108. C. fasciculata *R. et Pav. per. t.* 72. *f.* 6. C. rad. ancamps. *Bill. elt.* 79. *f.* 90. Kořen bulwatý; lodyhy přímé, střewičné; listy wejčitokopinaté, sedawé, zmládí huňaté, pořád brwité, 2—3″ dlauhé, ½″ široké; pošwy někdy palečné, pokrywky srdčité, zdwojnásobněné, palečné, srstnaté; stopky dwě konečné, jedna kratší; stopečky zdělí pokrywky; okwětí wnitřní stejnolupenné, modré. — W Mexiku.

We wlasti jsau bulwy její chutným jídlem.

K. indská. C. Rumphii. *Rumph* 6. *t.* 9. *f.* 2 Kořen

mrcasův bezbulwých; lodyha plaziwá, rozestřená: listy wejčité, dlauhozakončité; pokrywka srdčitá, 4—5kwětá; kwěty dlauhostopečné, modré. — Na Molukách. ⊙.

Nať jedí wůbec co zeleninu chutnau; též w lékařství k pročišťowání břicha a krwe.

K. obecná. C. communis *Lin. Red. t.* 206. C. procumbens *Dill. elt. t.* 79. *f.* 89. Kořen mrcasatý, letní; lodyha plaziwá, prodlauženě wětewnatá, lysá; listy wejčitokopinaté, přisedawé, ostré, ztenčené, po kraji šerpiwé; pokrywky srdčité, zdwojnásobněné, ½″ dlauhé, maličko nafauklé, krátce brwité; stopečky pýřité: kwěty obojaké; okwětí wnitřní swětle modrawé; lupenův nestejných, delších nežli tyčinky. — W Indii západní. ⊙.

K. žapanská. C. polygama *Roth.* C. communis *β Willd.* C. caespitosa *Roxb.* Koo-Seki *Kampf.* 5. *t.* 889. Podobá se předešlé, za jejížto odrodek se měla; liší se ale kwěty mnohomanželnými t. j. obojakými a samčími a tyčinkami plodnými, skoro delšími wnitřního okwětí. — Na Žapanu a w Indii wýchodní. Kwěte w červnu až do října. ⊙.

Nať její jedí jako jinau zeleninu; ze kwětů dobywají barwu ultramarinu podobnau.

K. africká. C. africana *Lin. Schmid. t.* 30. *Bot. mag. t.* 1131. Kořen mrcasatý, ozimý; lodyha prodlaužená, rozložená, wětewnatá, lysá jakož i listy kopinaté, sedawé. 2—3′ dlauhé; pošwy ½″ dlauhé, nahoře brwité; pokrywky srdčité, zdwojnásobněné, palečné; kwěty žluté. — Na Předhoří dobronadějském.

Podenka. Tradescantia. Tradescantie.

Okwětí 6lupenné: lupenů wněšných stálých, wnitřních bezohledných. Tyčinek 6, wšech plodných; nitky často wausaté. Čnělka niťowitá; blizna 3bočná nebo 3laločná. Tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra pukající, 3chlopná, chudosemenná.

D. wirginská. T. virginica *Lin. Schk. t.* 88. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 38. Kořen mnholetý: oddenek plaziwý, tlustý, mrcasy tlusté, šnůrowité; lodyhy obyčejně trsmo wyniklé, přímé, 1—1½′ wysoké, jednoduché nebo chudowětewné, klaubnaté, lysé; listy kopinatočárkowité, zaužené, zakončité, žlabowité, kýlaté, dole w krátkau pošwu swinuté a nad ní brwité, ostatně lysé, hoření ale docela krátce brwité; listy nejhořejší bezpošewné; kwěty postawené we swazek okolíkowitý, konečný, listenoma podepřený; stopky 1—1½″ dlauhé, lysé, nebo pý-

řité, po odkwětení we dwau swazcích po dolejšku listcnůw dolů sehnuté; lupeny okwěťowé wněšné wejčitokopinaté, ostré, podduté, tenké, wně chlupaté; lupeny okwěťowé wnitřní okrauhlowejčité, tupé, 1/2'' dlauhé, autlé, modré nebo tmawě fialowé, pořádku lilákowé nebo bílé, wějířowitě žilnaté, skoro dwakrát delší wněšných; tyčinky sotwa do polowičky lupenůw wnitřních sahající: nitky srostlé chlupy dlauhými, modrými nebo fialowými, růžencowitými; prašníky ledwinowité, žluté, se spojidlem širokým; waječník elipsowitý, čuprynatý; čnělka zdélí tyčinek, niťowitá, wzhůru tlustnaucí, s bliznau hlawowitau. — W jižných končinách Ameriky sewerné. Kwěte w kwětnu až do lipna. ♃.

Ta pěkná rostlina dobře snáší naše zimní mrazy, a znamenitá jest pro welikau sliznatost lodyhy šťáwnaté.

D. malabarská. T. malabarica *Lin.* Tali pulli *Rheed.* 9. *t.* 63. Kořen ozimý; lodyha přímá, autlá, oblá, hladká, lysá, šťáwnatá; listy tráwowité, dole pošwiwé; stopky ojedinělé, předlauhé, 1kwěté; lupeny okwěťowé wnitřní okrauhlé, hrotnaté, z modra nachowé; tyčinky nitek modrochlupých. — W Indii wýchodní. ♃.

Potřebují ji we wlasti proti opichání; w oleji wařenau proti prašiwině.

Řád 237.

MEČOWKOWITÉ. *XYRIDEAE.*

Okwětí prosté, 6lupenné, 2řadé: řada wněšná lupenůw plewowitých, prostředního (předního) čepicowitého, prchawého, pobočních 2 člunowitých, stálých; řada wnitřní korunowitá: lupenůw nehtem nebo po celé délce srostlých a dělajících korunu trubkowitau nebo řepicowitau. Tyčinky 3, na trubku korunowau přirostlé, před ušty její postawené. Prašníky wně připewněné, 2pauzdré, podélmo štěrbinami pukající; tyčinky neplodné s plodnými střídawé, štětcowité nebo žádné. Waječník 1—3pauzdrý, mnohowaječný. Tobolka 1—3pauzdrá, 3chlopná, mnohosemenná. Semena s bílkem welikým. Kel přemalý, čočkowitý, na konci proti pupu položeném umístěný.

Byliny mrcasatokořenné. Listy kořenowé, mečowité nebo niťowité, dole w pošwu rozšířené, jezdiwé. Stwoly jednoduché, dole pošewnaté. Kwěty obojaké, prawidelné, nahlaučené w strbaul ko-

nečný, hustě střechowitý, každý podepřený listenem mázdrowitým, wnešné listeny někdy prázdné.

Sem náleží asi 30 rodůw (w 2 pokoleních), jichžto největší díl roste w Americe horké a Australii, málokteré w Asii meziobratníkowé a Africe jižné, ani jediná w Kwropě. Jmenům podobají se následujícím, kwětem ale podenkowitým.

www.libtool.com.cn

Mečowka. Xyris. Degenbinse.

Kwěty listenaté, strbaulené; listeny nejdolejší prázdné. Okwětí řada wnešná o 3 plewách, jichž wnější wičkowitá, prchawá, řada wnitřní o 3 lupenech nehetnatých. Tyčinky 3, plodné, a 3 neplodné, střídawé. Čnělka na tré klaná. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, po stěnách mnohosemenná.

M. americká. X. americana *Aubl. t.* 14. *Lam. t.* 36. *f.* 2. Japitai. Kořen z mrcasůw tenkých, w otépku nahromaděných; listy mnohé, kořenowé, auzké, ostré, šerpiwaunké, dole pošewnaté, o polowičku kratší stwolu (obyčejně množitého) 6—12″ wysokého, dole oblého, nahoře smačknutého, dwojbřitého; strbaul wejcowitý, málo větší hrachu; listeny lysé, podlauhlé, lesklé, wně wypuklé, u wnitř podduté, hnědé, na konci malíčko wykrojené a malíčkým hrotíčkem opatřené; okwětí wnitřní modré: lupenůw dole zaužených, po kraji přičeřitých; nitky dole chlupaté, modré; prašníky 4bočné, 4hrázdé; waječník zakulatělý; čnělka na tré klaná; tobolka 3chlopná, drobnosemenná. — Po místech bahnitých na Kajeně ostrowě. 4.

Šťáwu potřebují proti wyraženinám.

M. indská. X. indica *Vahl.* Gladiolo au, *Pluk. alm. t.* 416. *f.* 4. Katsjelitri pullu *Rheed.* 9. *t.* 71. Listy běwné, mečowité, ½″ široké; jako stwol zwýší 1′ stwolů několik asi ztlaušťí brka holubího, 6—7brázdých, dole zkraucených; strbaul malíčko menší liskowce, wejcowitý; listeny zakrauhlé, tupé; okwětí wnitřní pěkně žluté; prašníky wykrojené; tyčinky neplodné štětcowité. — W Indii wýchodní. 4.

We wlasti ji wychwalují proti wyraženinám:

Řád 238.

MOŘANKOWITÉ. *CAULINIACEAE.*

Kwěty jednodomé we společné pokrywce 2lupenné: lupenůw poswowitých, na konci příwěskem žlabo-

vítým, ostrým opatřených. Květův *samčích* 6, přesleněných; okvětí žádné; tyčinka jediná, nahá: nitka lupenowitá, podlaublá, na konci přiwěsek čárkowitokopinatý nesaucí; prašník na hřbetu nitkowém, tedy wně připewněný, 2pauzdrý; pauzder podlaubločárkowitých, wně štěrbinau na dél pukajících; pel kulowatý, sítičkau spojený. Květ *samičí* w každé pokrywce jediný, prostřední: okvětí 4lupenné; waječník elipsowitý, 1pauzdrý, waječný; čnělka krátká, tlustá; blizna konečná, hlawowitá, ježatá. Plod holénka elipsowitá; kel zrnatý, kličením botnající, z dola kořínek hlawní a z hora pírko a kořínky wedlejší wyhánějící, bezděložný.

Oddenek plaziwý, ostatky listowými čuprynatý. Listy kořenowé, trámowité, dole pošwiwé. Stwol na konci nesaucí wrcholík listenatý.

Do toho řádu náleží toliko jediný rod, jenž ale ústrojností swých květův a plodův od wšech se různí, takže já se pokusil jej míti za wzorek obzwláštního řádu. Zpytatelowé jej počítali k řečankowitým, ode kterých i jměním čili wzezřením ano i ústrojností květův a plodův docela se liší. Jměním podobá se sítinowitým, od kterých zase jinými znaky se wzdaluje.

Mořanka. Caulinia.

Znak pokoleňowý jako řádowý.

M. obecná. C. oceanica *Decand.* Kernera oceanica *Willd.* Zostera oceanica *Lin. Caulin. diss. c. fig.* Oddenek tlustý, ryšawě kosmatý; listy (4—11) čárkowité, tmawě zelené, obyčejně rozštipené na dwa prameny, sedící na pošwách stálých; mezi listím wyniká stwol 4—6″ wysoký, přímý; wrcholík sochatý, dole s pokrywkama jak listy wyhlížejícíma, mnohem kratšima ale; wětew každá nese 2—4 strbauly stopkaté, u wýniku stopek podepřené pokrywkau z lupenův obsrdčitých, přiwěskem čárkowitokopinatým opatřených, podobných těm, ježto nepostředečně strbauł zastírají. — W Moři středozemním a w atlaském. Pod wodau kwěte. 4.

Řád 239.

SÍTINOWITÉ. *JUNCACEAE.*

Okwětí prosté, stálé, 6lupenné nebo na šestero klané, obyčejně we dwě řady střídawě rozpostawené: lupeny wněřadé plewowité, nitrořadé takowétéž anebo plátkowité, pořídku celé okwětí korunowité. Tyčinek 6, řídko 3, wšecky plodné, před lupeny neb ušty okwětowé

postawené. Prašníky dolejškem připewněné, 2pauzdré, štěrbinami dělnými pukající. Vaječník 1—3pauzdrý, 3 — mnohowaječný. Čnělka 1, řídko žádná; blizny 3, oddělené, niťowité. Tobolka 1—3pauzdrá, 3chlopna. 3— mnohosemenná, pořídku bobule 1—3pauzdrá, nebo mošnička 1semenná, nepukající. Semena na přehrádkách středochlopných, anebo na dně chlopní připewněná, welikobílečná. Kel w dolením konci bílku zawinený, přiwálcowitý.

Byliny s kořenem mrcasatým anebo plaziwým, šupinatým anebo pošewnatým, pořídku podkře. Lodyhy obyčejně stéblowité, jednoduché nebo wětewnaté, listnaté, někdy zkrácené, pošewnaté, kwěty wyháněgící, pořídku stromowité, a pak docela bezlisté. Listy střídawé, auzké, ploché, mělce žlabowité, oblé, smačknuté, meěowité, žilnaté, dole pošwité, někdy pošwy bezlisté zůstawující. Kwěty obojaké, řídko jednodomé nebo mnohomanželné, prawidelné, rozpostawené na wrcholíky, hrozny, klasy nebo strbauly, řídko ojediněllé, wždycky listeny mázdrowitými podepřené.

Do toho řádu náleží asi 190 rodůw (w 10—11 pokoleních), po celé zemi rozlosowaných, takže největší počet náleží oběma mirným pásmům; též sewerostudené pásmo má pěkný podíl, co mezi obratníkoma několik rodů se nalézá. Jměním a okwětím plewowitým se nejwíce podobají k lanowcowitým, plodem blíží se k podeckowitým, anobrž i lilijowitým, od nichž ale wzezřením se různí. Nižádná jich nemá zápachu, skrowné jsau chuti; pro tuhost dáwají špatnau píci; za to některé hodí se k pletení.

Sítina. Juncus. Simse.

Okwětí 6lupenné: lupenůw plewowitých, kožowitých nebo zelinných, mázdrowitých, stálých. Tyčinek 6, pořídku 3. Čnělka niťowitá, často překrátká; blizny 3, prodlaužené, niťowité, pernaté. Tobolka 3pauzdrá, skrze pauzdra pukající, 3chlopná, mnohosemenná. Semena na přehradkách středochlopných. — Listy oblé, šidlowité nebo žádné a tenkrát skřípinowité.

*) Pošwy bezlisté.

S. rozestřená. J. effusus *Lin. Host gr.* 3. *t.* 83. Oddenek plaziwý, wětewnatý; stwoly dělající husté trs, přímé, 1—1½' wysoké, oblé, dole opatřené pošwami čerwenawě hnědými, bezlistými, hladké, taliko za sucha autle brázdowané, tráwowě zelené, přetrženým dřeněm naplněné; wrcholík pobočni pro pokrywku jakoby protažek stwolu wyhlížející, mnohonásobně rozwětwený, wíce méně směstnaný; listeny wejčitokopinaté, hrotité, bělawé; kwěty 3mužné; okwětí lupenůw kopinatých, přeostrých, nahnědlých, se žilau na hřbetu zelenau a krajem auzkým, bělawým; blizny přísedawé; tobolka obwejcowitá,

wtlačenokomolá, hrotitá čnělkau w jámě zůstáwající, žlutohnědá, lesklá. — Podlé příkopůw, bahen a rybníkůw skoro po celé Ewropě a Asii, též Americe severné a jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ♃.

Stwoly její slauží k dělání pletenin; oddenek w nowějších časech wychwalowali co lék účinliwý, močopudný proti kamenu a nedužnám ledwinným. Dřeň její a jiných toho pokolení rodů může se potřebowati za knot do lampy.

S. klubkatá. J. conglomeratus *Lin. Leers t.* 13. *f.* 1. *Host gram.* 3. *t.* 82. Jmění předešlé; liší se ale stwolem za čerstwa autle brázdowaným, wrcholíkem směstnaným, zakulatělým, pořídku rozestřeným, tobolkau obwejcowitau, komolau, jejížto čnělka krátká, hrot dělající, nesedí w jamce, anobrž na malé bradawičce.— S předešlau. ♃.

Potřebuje se taktéž; dřeň ale její obzwláště na knoty lampowé se hodí.

S. siwá. J. glaucus *Ehrh. Host gr.* 3. *t.* 81. Ode wšech předešlých liší se stwolem siwým, hluboce brázdowaným, u wnitř na sklípky přepažowaným, kwěty 6-mužnými, tobolkau podlauhloeliptičnau, tupau, hrotitau, černohnědau. — Tamtéž ♃.

Tomu rodu dáwají we Francauzích předek ku pletení košíčků, kabelí a k wázání; obzwláště jí winaři přiwazují réwy a zahradníci wětwe a rostliny k tyčkám, jež takowé podpory potřebují.

S. ostrá. J. acutus *Lin. Engl. bot. t.* 1614. Jměním podobá se ku předešlým; stwoly 3střewičné, nahé, jalowé, oblé, pichlawé, bezuzlé; strbaul nejsloženější, klubkowitý; okwětí lupenůw wněšných kopinatých, tupaunkých, kýlatých, wnitřních wejčitých, nejtupějších, hluboce wykrojených; tobolka zakulatělowejcowitá, zakončitá, dwakrát delší nežli okwětí. — Na pomoří jaderském. ♃.

Totě rod, jehož Dioskorides co lék běhawku stawící a močopudný wychwalowal (Oxyschoenus).

**) Pošwy listonosné.

S. lesní. J. sylvaticus *Reichard.* J. articulatus *γ Lin. Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 36. Oddenek mnoholetý, plaziwý, wypauštějící dolů mnoho mrcasů, wzhůru lodyhy w malé trsy směstnané, jednak kwětaucí jednak jalowé, wšecky listnaté, nejlysejší a jakož i listy a pošwy smačknutooblé; listy štětinowité, nejostřejší, duté, branicemi mnohopauzdré; pošwy po kraji blanowité a na konci obak w auško kratičké, kopinaté prodlaužené; kwěty nahlaučené w srbauly, jenž rozpořádané na wrcholíku

konečném, nejsloženějším, rozewřeném, dole podepřeném pokrywkau, jako listy lodyhowé wyhlížející, krátka, ostatně nahém; strbauly w rozporách sedawé, ostatní stopkaté; každý kwět podepřen listenem wejčitým, zakončitým, lžilým; okwětí lupenůw kopinatých, zakončitých, osinatých, wnitřních trochu delších, na konci podhnutých; waječník wejcowitý; čnělka kratší lupenůw okwětowých, niťowitá, na konci nesaucí blizny 3 pérowité; tobolka wejcowitá, zakončitozobanitá, delší nežli okwětí. — W příkopech a bahnech po Ewropě. Kwete w lipnu a srpnu. 4.

S. žabí. J. bufonius *Lin. Leers t.* 13. *f.* 8. *Schk. t.* 98. *f.* 3b. Kořen mrcasatý, letní; lodyhy trsnaté, jalowé a kwětaucí listonosné; listy štětinowité, dole žlábkowité: kwěty ojedinělé, obdálné, rozpostawené na latu konečnau s wětwemi prodlauženými, sochatými, přímými; okwětí lupenůw kopinatých, zakončitých, delších tobolky podluhlowaté, tupé. — Na místech wlhkých, po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Bika. Luzula. Hainsimsen.

Okwětí a wšecky ústroje okwětowé jako u sitiny. Tobolka 1pauzdrá, 3chlopná, 3semenná. Semena na dně tobolkowém připewněná. — Listy ploché, *trávowité.*

B. wlasatá. L. vernalis *Decand.* Juncus pilosus a *Lin. Leers t.* 13. *f.* 10. Oddenek mnoholetý, *úkosný*, tenký, wětewnatý, obrostlý pošwami mázdrowitými, hnědými a mrcasy mnohými, autlými, wypauštějící lodyh kwětaucích a jalowých několik, malý trs dělajících, listnatých; lodyhy přímé neb úkosné, ½—1′ wysoké, obl, lysé; listy kořenowé kopinatočárkowité, ukončené hrotem twrdaunkým, tupaunkým, dolů patrně se zužujíci, ploché, dlauhými chlupy obdálně brwité, za čas kwětení delší nežli lodyha; listy lodyhowé mnohem menší ½—1″ dlauhé, taktéž brwité, sedící na pošwách celých, po kraji brwitých, a w ústí hustě a dlauze wausatých; wrcholík plochý, jednoduchý, řídký, dříwe přímě rozložený: wětwí niťowitých, 1—3kwětých, jichž hoření odkwětše se podlamují, wšecky podepřené listenem mázdrowitým, nahnědlým, a dole takowautéž botkau obklíčené; pod každým kwětem 2 listeny wejčité, šupinowité, nahnědle bile obraubené; okwětí lupenůw přistojné dlauhých, kopinatých, hrotitých, tmawě hnědých, široce bělawě obraubených; tyčinky kratší než okwětí; čnělka

dlauhá; blizny 3 nitowité, pérowité, z okwětí čumící; obolka wejcowitá, 3hraná, tupá, krátce hrotitá, zelenawě hnědožlutá; semena s příwěskem dlauhým, srpowitým. — W lesech po celé Ewropě až do nejwyššího seweru, též w Americe sewerné. Kwěte w dubnu a květnu. 4.

www.libtool.com.cn

B. ladní. L. campestris *Decand.* J. nemorosus *Host gr.* 3. *t.* 97. Podobá se předešlé; lodyhy obyčejně nižší; listy kořenowé kratší nežli lodyha; dole chlupaté; kwěty nahlaučené w strbauly anebo klasy wejcowité, pak přinachýlené, sedawé nebo stopkaté a rozpostawené na okolík; tyčinky s nitkami 6krát kratšími prašníkůw; tobolky kulowaté, tupé, hrotité. — Taktéž jako předešlá rozšířená. Kwěte w březnu až do května. 4.

B. mnohokwětá. L. multiflora *Lejeun.* Welmi podobá se předešlé, liší se ale lodyhami wyššími, štíhlejšími, okolíkem wětwí tužších a přímějších, obzwláště tyčinkami, jejichž nitky co prašníky dlauhé; semena s příwěskem homolowitým. — Po lesech a pastwinách chlumních w Ewropě prostřední. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Odrodky její jsau hlawně dwoje: *β) směstnaná*, L. congesta *Koch*, klasůw krátkostopkatých anebo sedawých, nahlaučených w strbaul laločnatý; *γ) krkonošská*, L. nigricans *Koch.* Juncus sudeticus *Willd. Krok t.* 82.; klasy stopkaté nebo sedawé, černohnědé, listy dole tolik chlupaté nebo lysé. Ten odrodek na horách a Alpách.

B. největší. L. maxima *Decand. Sturm f.* 36. Juncus maximus *Ehrh.* Jmění předešlých; jest ale třebas $1^1/_2$—3′ wysoký; listy kopinatočárkowité, chlupatobrwité; wrcholík nejsloženější, rozewřený, delší pokrywky: stopek na konci na tré klaných; okwětí lupenůw hrotitých; tyčinky nitek nejkratších; tobolky wejcowité, hrotité, skoro zdélí okwětí; semena bez příwěskůw. — Na chlumech až na Alpy jdaucí po Ewropě prostřední. Kwěte w květnu a červnu. 4.

B. bělawá. L. albida *Decand.* Juncus albidus *Hoff. Host gr.* 3. *t.* 95. Předešlé podobná, wšak štíhlejší; lodyha $1^1/_2$—2′ wysoká, přímá, po délce celé porostlá listím dlauhým, úzkým, čárkowitým, chlupatým; wrcholík nejsloženější, rowný, rozložený, obyčejně kratší pokrywky; stopky obyčejně 4kwěté; okwětí bělawé: lupenůw ostrých; prašníky přísedawé; tobolky wejcowité, 3bočné, ostré, hrotité, kratší nežli okwětí; semena bez příwěskůw. — W lesech stinných, obzwláště na horách největšího dílu Ewropy. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

B. bělostná. L. nivea *Decand.* Juncus niveus *Lin.*

Sturm f. 36. Jmění předešlé; listy čárkowité, chlupatobrwité; wrcholík nejsloženější, rozložený, kratší pokrywky; kwěty swazčené, $1^1/_2$—2krát delší předešlých, čistěji bilé; tyčinky s nitkami co prašníky dlauhými; okwětí lupenůw ostrých, komolých, tobolky delších. — W údolích na Alpách. Kwete w červnu a lipnu. ♃.

Wšecky ty nadpopsané wychwalují co léky se proti kamenu a neduhům w ledwinách.

Řád 240.

LANOWCOWITÉ. *RESTIACEAE.*

Okwětí prosté, stálé, složené ze 2 řad střídawých, plewowité, 6—, někdy 4lupenné, anebo wněřadé 2—3lupenné, plewowité, nitrořadé příkorunowité a 3lupenné nebo na dwé neb tré klané. Tyčinek 6—2: nitky prosté, řídko srostlé; prašníky konečné a 1pauzdré, anebo u wnitř připewněné, 2pauzdré. Waječník 3—2pauzdrý, 3—2waječný, přeřídko 1pauzdrý, 1waječný: waječka wisutá. Čnělky 3—1; blizen co pauzder waječníkowých, jednoduchých anebo na dwé klaných. Plod tobolka 3—2pauzdrá, skrze pauzdra pukající, 2—3chlopná, 3—2semenná, řídko holénka. Semeno w hořením kautě pauzdrowém připewněné, welikobílečné. Kel přiložený ku konci dolenímu naproti pupu, zakulatělý, čihowitý nebo čočkowitý.

Byliny, podkře; oddenek plaziwý, šupinatý. Lodyha uzlatá, wětewnatá nebo stwoly bezuzlé. Listy hned střídawé, hned wšecky kořenowé a nahlaučené, nejjednodušší, auzké, dole pošwiwé; čepel listowá často přemalá nebo žádná. Kwěty drobné, obyčejně různopohlawé, na klasech, hroznech, latách nebo strbaulech rozpostawené.

Ten řád sestáwá asi z 240 rodůw (w15—18 pokoleních), jenž skoro wšecky náležejí jižnému polokulí, jako Předhoří dobronadějskému, Madagaskaru, Nowému Hollandu a Americe jižné, přemálo w Americe sewerné, a jediná w Ewropě na Skyu ostrowě. Jměním podobají se předešlým a následujícím, semenem a hlawně klem mečowkowitým. Rozeznáwají se od sítinowitých klem w bílku nezawřeným, anobrž na něj přiloženým, od šáchorowitých též plodem a klem naproti pupu položeným a okwětím, od mečowkowitých položeným kle, ústrojností okwětí a připewněním prašníkůw. O užitku málo můžeme položiti.

Lanowec. Restio. Strickgras.

Kwěty dwojdomé, klasené nebo strbaulené. Okwětí listenem šupinowitým podepřené. *Samčí* 4—6lupenné:

lupenův někdy nestejných. Tyčinky 2—3—4. Prašníky 1 paudré. Okwětí *samičí:* vaječník o 2 čnělkách stálých, na dwé klanych. Tobolka o 3—2 pauzdrách 1semennych, po hranách pukající.

L. střechowý. R. tectorum *Lin.* Chondropetalum deustum *Rottb. desc. t.* 3. *f.* 2. Z kořena jednoduchého, wřetenowitého, hustým wlášeníčkem huňatého wychází mnoho odnoží rownowážných, střechowitě šupinatých; z každého uzlu wychází několik stébel jednoduchých, niťowitých, bezlistých, přísmačknutých, hladkých, přímých, klaubnatých, 3střewičných a wyšších; pošwy na článcích wálcowité, asi 1″ dlauhé, černé, ostré, lysé, ukončené nití šidlowitau, padawé; stébla ukončená latau jednostrannau; strbauly drobné wynikají po 2 ze společné pošwy, jichž hoření stopkatý, dolení přísedawý; dále jsau zakulatělotrojhrané, ostře, složené ze šupin čili listenův w 3 řady na dél rozpostawených, naddutých, střechowitých, wejčitokopinatých, zakončitých, wnešných černych, wnitřních hnědých; okwětí o 6 lupenech kožowitých, stejně dlauhých; prašníky člunkowité, zdélí okwětí. — Na písčinách Předhoří dobronadějského. 4.

Ze stébel jeho dělají došky, jimiž sedláci kryjí swé příbytky.

Wlnohlawka. Eriocaulon. Eckhalm.

Kwěty 1domé, nahlaučené na strbaul podepřený pokrywkau mnoholupennau. Kwěty *samčí* na strbaulu prostřední: okwětí 2řadé: wnešné 3lupenné, wnitřní srostlolupenné, trubkowité, na kraji nesaucí tyčinky 3—6; prašniky 2pauzdré. Kwěty *samičí* na strbaulech krajní: okwětí w obojí řadě 3lupenné; waječnik se čnělkau na dwé neb tré klanau. Tobolka o 2—3 pauzdrách 1semennych, po hranách pukající.

W. štětinatá. E. setaceum *Lin.* Randalia malabarica *Petiv. gaz. t.* 33. *f.* 10. Tsjeru kotsijelleti pullu *Rheed.* 12. *t.* 63. Stwol wlasowitý, 6hraný, listy štětinowité, zkrácené; strbaul podluhowatý, ostrý. — W Indii wýchodní.

W oleji zwařená potřebuje se na wyraženiny.

W. sedmihranná. E. septangulare *Wither.* Stwol čárkowaný, listů kopinatočárkowitých mnohem delší; strbaul mnohokwětý; kwěty brwité, 4mužné. — Na Skyu ostrowě wýchodně od Skotska ležiciho.

Jediný to rod w Ewropě rostaucí.

Řád 241.

ŠÁCHOROWITÉ. *CYPERACEAE.*

Okwětí žádné nebo složené ze štětin nebo wlasů 3—6 nebo více, řídko z lupenůw (pluch) kožowitých, zelinných anebo chruplawých, a dělajících láčku na konci prowrtanau. Tyčinky obyčejně 3, řídko chudší nebo množší, před lupeny okwěťowé (jsauli toliko) postawené; prašníky na konci nerozdělené. Čnělka 1: blizny 2—3, někdy na dwé klané. Holénka smačknutá nebo 3hraná, nahá nebo okwětím obklíčená; obplodí chruplawé nebo kostěné, na semeno nepřirostlé. Semena s bílkem maučnatým anebo přídužnatým. Kel přímalý, w dolením konci bílku obyčejně zarostlý, s nepatrným pírkem.

Byliny nebo zeliny. Kořen mrcasatý nebo s oddenkem klasnatým, pošwitým, plaziwým. Stébla oblá, dwojsečná nebo 3hraná, pořídku mnohohraná, dole nebo wšude listnatá, často pošwau bezlistými obrostlá. Listy uzké, nejčelejší, ploché nebo žlabowité, dole pošwité. Květy obojaké, 1pohlawé nebo mnohodomé, nahromaděné w klasy střechowité, ojedinělé nebo sahlučené, jichž každý kwět podepřen šupinau jedinau nebo dwojnásobnau, někdy pošwowitau.

Ten řád sestáwá asi z 1200 rodůw (w 50—66 pokoleních) po celé zemi rozlosowaných, od pomoří až na nejwyšší hory rozlišných, obyčejně společných. Rody z třetího podřadí náležejí nejwětším dílem pásmům horkým, z prwního hlawně chladnému. U druhého ale stejněji po wšech rozdělené. Stébla jejich a listy dodošťawé, často po hranách a krajích šerpiwé, dáwají toliko špatnau pici. Některých oddenky bambolaté a dílem na škrob bohaté jsau jedomy; které ale mají prwky hořké a silničné, w lékařství slauli.

Rozděluje se na tré podřadí:

1) *TUŘICOWITÉ.* Květy. různopohlawé, klasaté; jakož i šupiny nedwojřadé.

2) *SKŘÍPINOWITÉ.* Květy obojaké, klasaté, jakož i šupiny nedwojřadé.

3) *CIBOROWITÉ.* Květy obojaké, klasaté, jakoi i šupiny dwojřadé.

Podřadí 1.

TUŘICOWITÉ. CARICINAE.

Tuřice. Carex. Riethgras.

Květy na klasech různo- anebo 1pohlawých, jednodomých, jednoduchých anebo složených, s klásky

2— mnohokwětými. Plewa jednoduchá. Okwětí žádné. Kwěty *samčí:* plucha žádná. Tyčinky 3. Kwěty *samičí:* plucha láčkowitá, s ústím 2zubým. Čnělka 1; blizny 2—3, pýřité. Holénka smačknutá nebo 3hraná, w pluše stálé, zwětšené, láčkowité.

www.bbtool.com.cn

T. dwaudomá. C. dioica *Lin. Schk. Car. A.* 1. Tuřice, ostřice, psárka (jako wšecky ostatní). Kořen mrcasatý wypauští z krku wýběžky z dolejšího kolínka kořenatějící a na konci listy wyhánějící; stéblo asi 6″ wysoké, oblé, hladké, nejlysejší, na konci nesoucí klásek ojedinělý, dole pošewnaté listy štětinowitými čili wlastně nejaužeji čárkowitými, swinutými, nejlysejšími, obyčejně stébla kratšími; klásky dwojdomé (t. j. jedno stéblo nese samčí, druhé samičí), podlauhločárkowité; samčí asi 6‴ dlauhé: plewy wejčité, ostré; kwěty samičí podobné, o 2 bliznách, plodonosné wejčité; holénky odstálé, mnohožilé, po kraji nahoře šerpiwé, plewami wejčitými, ostrými, nahnědle ryšawými, po žíle a kraji bílými podepřené. — Na bařinách, po rowinách a horách Ewropy prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. 4.

T. blechowitá. C. pulicaris *Lin. Schk. car. A.* 3. Kořen mrcasatý, wýběžky listnaté wypauštějící; stéblo asi 6″ wysoké, oblé, jakož i listy štětinowité, nejlysejší; klásek konečný ojedinělý, nahoře samčí; dole samičí, holénky obdálné, podluhowaté, obak ztenčené, bezžilé, podhnuté, tisawé; plewy padawé. — Na lukách a pastwinách wlhkých Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Holénky podobají se twarem, welikostí a barwau blechám.

T. pískowá. C. arenaria *Lin. Schk. car. B. Host gr.* 1. *t.* 49. Oddenek klaubnatý, pod zemí plaziwý, wětewnatý, na klaubech mrcasatý, pošwami černohnědými přikrytý, jichž hoření welké, po jedné straně rozštípené, dolení menší a rozemšené; stébla přímá nebo wzstaupawá, ½—1½′ wysoká, dole pošewnatá, 3hraná, nahoře po hranách šerpiwaunká: listy skoro zdélí stébla, čárkowité, napřed zaužené, po kraji šerpiwaupké; klas konečný, složený, podlauhlý nebo přiwejčitý, směstnaný nebo dole přetržený; klásky střídawé, hoření samčí, dolení samičí, prostřední na konci samčí dole samičí; plewy zdélí holének wejčitopodlauhlé, zakončité, swětle hnědé, se žilau zelenau a krajema bělawě blánatýma; blizny 2; holénky wejcowité, ploskonadduté, zobánkem 2zubým ukončené, na hřbetu 7—9žilé, nahnědle žluté, obak křídlem zeleným, autle pilowaným, pod prostředkem začínajícím, až k zobánku sahajícím obraubené. —

W písku na pomořích ewropských, též u prostřed peniny. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Oddenek kořenowý (radix Caricis arenariae) za čerstwa silně balsámem zapáchající w lékařstwí se potřebuje na místo sarsaparily.

T. prostřední. C. disticha *Huds.* C. intermedia *Good. Host gr.* 1. *t.* 50. Podobá se předešlé; stéblo ale wyšší a tlustší, po hranách šerpiwější; klas nejsloženější, podlauhlý, hustý nebo dole přetržený; klásky hoření a dolení samičí, prostřední samčí; blizny 2; holénky wejčité, ploskonadduté, 9—11žilé, po kraji úzaunce obraubeném pilkowanošerpiwé a zakončené w zobánek 2-zubý, delší nežli plewa ostrá, se žilau pod koncem zmizelau. — Na lukách wlhkých. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Někdy od neumělých bere se na místo tuřice pískowé, kteráž jí nahraditi nemůže.

T. třeslicowá. C. bryzoides *Lin. Host gr.* 1. *t.* 47. Oddenek plaziwý, oblý, hnědě pošewnatý, z klaubů wypaužtějící mrcasy a nahoru malé trsy stébel asi 1—1½′ wysokých, přímých, štihlých, 3hranných, šerpiwaunkých, dole pošewnatolistnatých; listy auzké, čárkowité, po kraji šerpiwé, obyčejně stébla kratší; klas přidwojřadý, složený obyčejně z 5 klásků střídawých, obbližných, wice méně křiwých, podlauhlokopinatých, dole samčích; plewy wejčité, ostré, bělawé nebo bledě žlutonahnědlé, často se žilau zelenau; blizny 2; holénky přímé, co plewy dlauhé, kopinaté, plochonadduté, hladké, po krajích od dola pilkowanobrwité, zteněené w zobánek na dwé klany. — W hájích wlhaunkých, na pastwinách stinných. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Nať té tuřice hebká a zpružná hodí se jako wochowá k napínání kanapí, sesli a d., a jest prý k tomu lepší. Protož w červném Lese ji sbírají, na způsob žíní w culíky předau a zaważejí.

T. raučí. C. Schreberi *Jacq. aust. t.* 415. Oddenek asi co brko slepičí tlustý, popelawě pošewnatý, wyhání malé trsy z lodyh asi 8″ wysokých, 3hranných, dole pošewnatolistnatých, lysých; listy mnohem kratší stébla, úzaunce čárkowité, po kraji šerpiwaunké; klas složený z klásků směstnaných, rownych, wejčitopodlauhlých, samčích konečných, ojedinělých, samičích 3—1 obblížných, podlauhlowejčitých; plewy žilau prodlauženau hrotičkowané, po kraji bílé, mázdrowité, ostatně nahnědle rusawé, objímawé, nejdolejší pošwiwé; blizny 3; holénky obwejčité, 3bočné, krátce zobanité, na ústí přiwyříznuté, pýřité. — Na pahrbcích a lukách suchých po Ewropě prostřední. Kwěte w dubnu a kwětnu. ♃.

Oddenek místo tuřice pískowé se sbírá, ačkoli nemá její wlastnosti.

T. trsnatá. C. caespitosa *Lin. Host gr.* 1. *t.* 91. Oddenek plaziwý, tmawohnědými pošwami zahalený, wypauští husté trsy stébel 1—1½' wysokých, dole pošewnatolistnatých, 3hranných, nahoře po hranách šerpiwých; listy přímé, úzce čárkowité, stébla kratší, po kraji šerpiwaunké; pošwy celé; klas složený z klásku samčího, ojedinělého, konečného, podlauhločárkowitého, a z klásků samičích 3, střídawých, sedawých, nejdolejšího přístopkatého, listenem listowitým podepřeného, ostatních listenem kratičce dwojuchým, osinatým; plewy samčí podlauhloobwejčité, nejtupější černohnědé, po krajích a žíle prostřední žlutawé bílé; plewy samičí podobné, trochu kratší; blizny 2; holénky lysé, eliptičné, tupé, ploské, mnohožilé, nejkratšeji zobanité, zobánkem oblým, nerozdělenym, málo delším plewy. — Na lukách a bahnech wšude. Kwěte w dubnu a květnu. ♃.

Ten rod jest nejužitečnější částka sena kořského twrdého.

T. končitá. C. acuta *Lin. Host gr.* 1. *t.* 95. Podobá se předešlé. Klas sestáwá z klásků 2 samčích konečných a obyčejně 4 samičích, za květení nicích, plodonosných zpřímených; listeny listowité, dole nejkratšeji dwojuché; blizny 2; holénky lysé, eliptičné, smačknuté, přinafauklé, nepatrně žilnaté, a teníčce zobanité zobánkem oblým, nerozdělenym. — W bahnech, podlé příkopůw wšude. Kwěte w květnu. ♃.

Užitek předešlé.

T. srstnatá. C. hirta *Lin. Host gr.* 1. *t.* 96. Oddenek široko daleko se rozplazující, žlutawě hnědý, oděný pošwami taktéž barwenými, až dolů roztřepenými; stéblo přímé, rowné, 1—1½ wysoké, 3hrané, lysé, wšude listnaté; listy kýlaté, obdálně srstnaté; pošwy huňaté; klasy wálcowité: samčí 2 konečné, obblížné, samičí 2—3, obdálné, dolení stopkaté, nejhořejší přísedawé, každý podepřený listenem listowitým, jichž nejhořejší skoro bezpošewný; plewy kopinaté, prodlaužené osinau, antle pilowanobrwité; blizny 3; holénky wejčité, prodlaužené w zobánek štětinowité na dwé klany, neobraubené, hustě krátkosrsté. — Na místech wlhkých, písčitých, na lukách, podlé řek největšího dílu Ewropy. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Oddenek kořenowý potřebují w Němcích jižných a prostředních na místo tuřice pískowé, jejížto ale wlastností se liší, takže jí zahraditi nemůže.

dnoduchých, dolejších větších, nejdolejších 2—1 jalowých. Okwětí ze štětin obyčejně 6, nebo žádné. Čnělka jednoduchá, wšude stejně tlustá, s waječníkem neklaubnatá, padawá. Holénka.

Š. trsnatá. S. caespitosus *Lin. Sturm f.* 10. Eleocharis caespitosa *Schult.* Kořen mrcasatý, wypaušti husté trs stébel 3—4″ wysokých, přímých, oblých, dole oděných pošwami, jichž nejhořejší kypet listowý wypaušti klas jediný, konečný, wejcowitý; plewy tupé, nejdolejší největší, co klas dlauhá, jej objímající, ukončená hrotem tlustaunkým, přílistowitým; blizny 3; holénka 3bočná. — Na rašelinách z rowin až na hory wystupující. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Pomáhá s jinými rostlinami rašelinu dělati.

Š. jezerní. S. lacustris *Lin. Fl. dan. t.* 1142. *Sturm f.* 36. Oddenek plaziwý, na palec tlustý, přídřewnatý, klaubnatý, oděný pošwami mázdrowitými, zubatými, wypaušti mrcasy ruztraušené, a wzhůru žene stébla přímá, 4—12′ wysoká, oblá, dole na prst tlustá, hladká, tmawě tráwowě zelená, pořídku nasiwělá, dole oděná šupinami a pošwami mázdrowitými, jichž nejhořejší má list čárkowitošídlowitý, žlabowitý, 2—3″ dlauhý; klásky nahlaučené na wrcholík pro pokrywku dolejší, welikau, šídlowitau polooblau, přímau, na pohled pobočný, složený, jehož wšaká wětew podepřená listenem a dole obalená pošwičkau; klásky nahromaděné we swazky sedawé nebo stopkaté; plewy široce wejčité, wykrojené a w tom wrubu hrot mající, se žilau na zádech silně wysedlau, rezawé, po kraji světlejší a bělawě třepenaté; okwětí o 6 štětinách nazpátek mrtnatých; prašníky na konci krátkowauské; blizny 3; holénka. 3bočná, hladká, dolejškem čnělkowým krátce hrotitá. — W bahnech, příkopech a rybnících po Ewropě, též po Asii a Americe severných. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Š. dwojblizná. S Tabernaemontani *Gmel.* S. glaucus *Engl. bot. t.* 2321. Welmi podobná předešlé, liší se ale plewami tečkowanošerpiwými, bliznama 2, holénkau menší, přítrojbočnau, na zádech naddutau, hladkau, a štětinami okwětkowými nazpátek trnatými. — Na podobných místech.

Obau rodů tak welmi sobě podobných stébla z jediného článku sestáwající slauží k dělání pletenin hrubších, jako rohoží, mošen, kabelí a j.; wnitřní haubowitý díl může se potřebowati na knoty do kahanůw. Kořen jindá w lékařstwí k pažení na moč užiwali (*radix juncі maximi*). Dioskorides rostlinu jmenuje *schoenos*.

S. mořská. S. maritimus *Lin. Fl. dan. t.* 937. Oddenek plaziwý, mrcasatý, na konci léta wíce méně ztlustlý, zhlízowatělý, wně hnědý, u wnitř bílý; stébla přímá, 3hraná, 2—3′ wysoká, listnatá, hořeji šerpiwá; listy čárkowité, zakončité, kýlaté, dole a nahoře po kýlu šerpiwé; pošwy lysé; pokrywka ze 2—4 listůw stéblowým podobných; klásky na konci stébla shlaučené w několik swazkůw stopkatých anebo sedawých, asi ¾″ dlauhé, podlauhlowejčité, někdy wejčitokopinaté, ostré, lesklé, hnědé, narezawělé; stopky smačknutě 3bočné, lysé, dole pošwičkau oděné; plewy široce wejčité, swraskalé, podduté, 1žilé, na konci nestejně 3—4zubé: zubu prostředního delšího, osinowitého, podhnutého, dwě dolení obyčejně prázdné; blizny 3, někdy 2; holénka 3hraná, dole ztenčená, nahoře kratičce hrotitá, nejhladší, bledě hnědá, obkličená štětinami 5—6 nazpátek mrtnatými, jí delšími. — Podlé moře, řek, jezer, příkopůw po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Hlízy bywají zwící wlaského ořechu, jsau maučnaté a sladké. Dobrau dáwá pastwu prasatům.

Š. lesní. S. sylvaticus *Lin. Fl. dan. t.* 308. *Sturm f.* 36. Kořen plaziwý, tlustý, silný, mrcasatý; stébla listnatá, 2′ wysoká, přímá, 3bočná, lysá; listy 1—1½′ dlauhé, pewné, lesklé, ostré, dole a po kýlu šerpiwé; pokrywka z 2—3 listůw nestejných, stéblowým podobných složená; wrcholík konečný, nejsloženější, mnohokwětý; stopečky nestejné, 3bočné, lysé nebo šerpiwaunké; jakož i stopečičky pošwičkau dole oděné; stopečky odstálé, šerpiwé; listeny rusé; klásky nahlaučené we swazky stopečnaté nebo sedawé, řidko ojedinělé, malé, wejčité, špinawě nebo nahnědle zelené; plewy podlauhlowejčité, tupaunké, hrotnaté, kýlaté, po zádech šerpiwé, nejdolejší wětší, obyčejně jalowá; blizny 3; holénka 3bočná, dole ztenčená, hrotičkem ukončená, lysá, bledě rusá; štětiny okwětowé rowné, nazpátek mrtnaté. — Podlé řek, příkopůw, jezer, rybníkůw po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Š. kořeniwá. S. radicans *Schk. Sturm f.* 36. Podobá se welmi předešlé. Z jednoho místa oddenku wždycky wíce stébel wyniká, jichž jalowé po odkwětení na 2—3′ i wíce se prodlauživše a oblaukowitě se podhnuwše z konce kořeny wyhánějí; wrcholík nejsloženější; klásky delší a ostřejší, wšecky stopečnaté; plewy tupé, komolé; blizny 3; štětiny okwětowé zkraucené,

krátké. — Na podobných místech w Ewropě prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Oddenek obau sladký, sotwa natrpklý. Nať mladá jest dost dobrau píci pro koně a skot; starší ale hodí se toliko na stlání.

Mařice. Cladium. Sumpfgras.

www.libtool.com.cn

Klásky wšude střechowité. Plewy jednoduché, přisesteré, 3 nejdolejší menší, prázdné. Okwětí štětinaté žádné. Holénka se skořápkau chrustawau, křehkau. Čnělka niťowitá, padawá.

M. obecná. C. Mariscus *Rob. Brown.* Schoenus Mariscus *Lin. Fl. dan. t.* 1202. Kořen plaziwý; stéblo 2—6′ wysoké, přímé, tuhé, lysé, uzlaté, listnaté, oblé, nahoře 3bočné a wětewnaté; listy přímé, tuhé, čárkowité, nejdéle zakončité, kýlaté, po kraji a kýlu trničkowanošerpiwé, wzhůru se umenšující; pošwy lysé, krátké, oblé, hoření přísmačknuté; wrcholíky konečné a pobočni úžlabíčkowé skládají dohromady hrozen 1′ dlauhý a delší, přetržený; kwěty na konci stopeček w swazky čili strbauly nahlaučené, nestejně dlauhé; stopky a wětwe jakož i stopečky smačknuté, lysé; dole u wětwí listen welikým poswowitým, smačknutým, ukončeným listowitě; podobné, mnohem menší ale, štětinau ukončené listeny u wýniku každé stopečky; pod každým kláskem listen naddutý, zakončitý a bledší plew; klásky ze 4—5 plew střechowitých, naddutých, ostraunkých, 1žilých, ryšawě hnědých, málo lesklých, jichž dolení menší a wejčité, wnitřní podlauhlokopinaté; tyčinky 2, welmi řídko 3; holénka we dwojí skořápce, jichž wněšná tenší, krussí z dolejška wejcowitého w konec přítrojbočný zakončitá, nejhladší, lesklá, kaštanowá, u wnitř pomaučená; skořápka wnitřní zakulatělá, tlustaunká, kosťowitá. — W bahnech, na lukách mokrých po Ewropě jižné a prostřední. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kde na mnoze roste, dělají z ní došky. Jelikož se hustě smotáwá, působí na Gothlandu plowoucí ostrowy.

Podřadi 3.

CIBOROWITÉ. CYPEREAE.

Šášina. Schoenus. Knopfgras.

Klásky složené ze plew 6—9, 2řadých, jednoduchých, jichž 3—6 dolení menší, prázdné. Okwětí štětin 5—1 nebo žádné.

Š. černawá. S. nigricans *Lin. Engl. bot. t.* 1121. Kořen mrcasůw tlustých, barewných, wypauští trs, složený ze swazkůw stébel listnatých; stébla ½—1′ wysoká nebo wyšší, oblá, čárkowaná, lysá, bezuzlá, dole pošewnatá, ostatně nahá, a jako ostatní díly tuhá; listy nestejně dlauhé, sotwa stéblo přesahující, přímé, štětinowité, ostré, po kraji šerpiwaunké, některé 3hrané, jiné dole žlábkowité; pošwy stéblowé 2—3, hoření oblaunké, celé, zelené, dole tisawé, dolení jakož i swazkůw listných otewřené, černohnědé, lesklé; klásků 5—10 nebo více, kopinatých, ostraunkých, smačknutých, lesklých, hnědonachowých, 3—, řídko 4kwětých, shlaučených na konci stébla w strbaul wejčitý nebo zakulatělowejčitý z obhrnutých pokrywkau 3dílnau, jejíž díl wnější wětší wejčitý, 7žilý, naddutý, nafauklý a ukončený násadau jako listy dolení wyhlížející, hned strbaulu kratší hned jeho delší, wnitřní menší, na konci s hrotíčkem we wrubu sedícím; plewy ostraunké, smačknuté, po kraji bledší, 1žilé, lesklé, lysé nebo nahoře šerpiwaunké; holénka 3bočná, nejhladší, lesklá, bělawá, štětinau 1 nebo žádnau podepřená. — Na bařinách Ewropy prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Šáchor. Cyperus. Cypergras.

Klásky složené z kwětůw mnohých, dwojřadých. Plewy člunkowité, mnohé, jednoduché, wšecky aurodné nebo 2—3 nejdolejší menší a prázdné. Štětiny okwětowé žádné.

Š. jedomý. C. esculentus *Lin. Host gram.* 1. *t.* 75. Oddenek mnoholetý, welmi zkrácený, wypauští mrcasy mnohé, dlauhé a wýběžky mnohé článkowané a pošewnaté, jenž dílem pod zemí zůstáwají a nabobtáwají w bambole wejčitoelipsowité, krauzkowané, pewně dužnaté, dílem ze země wynikajíce ženau do lisůw a stébel; stébla přímá, ½—1′ wysoká, po několika w řídký trs spojená, ostře 3hraná, hladká, dole pošewnatolistnatá, ostatně nahá a toliko pod wrcholíkem konečným nesaucí pokrywku lupenů jako listy stéblowé wyhlížejících, bezpošewných, jichž 1 nebo 2 delší wrcholíku; klásky stopečnaté nebo sedawé, na konci delších wětwí po 3—5, poboční stopečnaté, prostřední sedawé; jednotnící hubení nosiwají na wětwích klásek jediný; klásky čárkowité, smačknuté, tupé, rusé, lesklé, přiwzdálené; plewy wejčité, tupé, na hřbetu brázděné; blizny

3; holénka 3hraná. — W Ewropě jižné a Africe sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Bulwy *zemní mandle*, zwící lískowcům, labodné, zasladlé jedí jako mandle, dělají z nich mandlowé mléko, anobrž i surogát káwowý; dobývají z nich olej, jehož ani žádná jiná rostlina toho řádu, ani jediná tráwa nemá; olej ale pro nesnadné tlačení welmi drahý. Též w lékařstwí se potřebowaly. Pro tu příčinu w teplých krajinách s welikém množství se sází; u nás nedaří se dobře.

S. dlauhý. C. longus *Lin. Jacq. rar. t.* 297. *Host gr.* 3. *t.* 26. Galgan planý *Mat. Hlj.* 5. G. dlauhý *Mat. Wel.* 5. *C.* Oddenek prodlaužený, plaziwý, dřewnatý, místem hlízowitě ztlustlý; stéblo 2—4′ wysoké, lysé, co husí brko tlusté, ostře 3bočné, dole listnaté; listy kratší stébla, kýlaté, po kraji šerpiwaunké, čárkowité; pošwy bledě zelené nebo nahnědlé; pokrywka z 4—5 listů kořenowým podobných, nestejných, 2 mnohem delších nežli wrcholík; wětwe wrcholíkowé nestejně dlauhé, krátké, jednoduché, dlauhé opět na wrcholíček rozdělené, wšecky dole pošwičkau opatřené, nejlysejší, přismačknuté; klásky střídawé, na konci wětwí a wětwiček obblížné, odstálé, ojedinělé, sedawé, listenem nejmenším podepřené, čárkowité, obak kopinatoztenčené, tupé, lysé, lesklé, nahnědlé, ryšawé, 9—13kwěté, asi ½″ dlauhé; plewy podlauhlowejčité, tupé, 6—7žilé, dwě nejdolejší prázdné; čnělky 3; holénka podlauhle obwejčitá, ostře 3hraná. — Podlé příkopůw na lukách wlhkých po Ewropě jižné a prostřední teplejší. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Kořeny wonné a zahořklé jindá u nás, jakož i po tu dobu w jižných krajinách k posilnění žaludka užitečné.

S. lékařský. C. officinalis *N. ab. Esenb.* C. rotundus *Vahl. Willd.* C. orientalis *Scheuchz. agr. t.* 9. *f.* 3. Galgan okrauhlý *Mat. Wel.* 5. *C.* Oddenek prodlaužený, plaziwý, wypaustí wýběžky niťowité, na konci nesaucí bamboly wejcowité, kraužkowané; stébla 1½′ wysoká, ostře 3hraná, dole pošewnatolistnatá, někdy zwýší listů běwných, po kraji hladkých; pokrywka 3—4 lupenná; 2—4 lupen delší wrcholíku jednoduchého, složeného z 3—4 wětwí niťowitých, 2—3″ dlauhých anebo delších; klásků 6—2, polopalečných, málo odlehlých, 10—12kwětých, čárkowitokopinatých; plewy podlauhlowejčité, slabě wykrojené, světle rezawé. — Podlé příkopůw Ewropy jižné, Afriky sewerné, Arabie. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

S. okrauhlý. C. rotundus *Lin.* Welmi podobá se předešlému; stéblo delší listůw, pokrywka 2—3lupenná, asi

zdělí wrcholíku jednoduchého; klásky stopečnaté, složené z kláskůw 5 — 8 obblížných, auzce čárkowitých; plewy podlauhlé, tupé, kaštanowé, se žilau prostřední zelenau, krajem bilým. — W Asii jižné a na Nowém Hollandu. 4.

Bamboly obojích těch rodů zahořklé, slabě kořenné, w lékařstwí se potřebují we wlastech; u nás již dlauho w nepaměť přišly. Hippokrates jmenuje prwní *kypeiros*.

S. pletací. C. textilis *Thunb.* Stébla zwýší muže, ztlauští holubího brka nebo tlustší; pokrywka z 12 listůw, ½′ dlauhých anebo kratších, wrcholíku delších, po kraji pilkowanošerpiwých; pokrywečky žádné; wrcholík nejsloženější; klásky konečné, 3—5, čárkowitokopinaté, asi 14kwěté, špinawé rusé; plewy kopinaté, ostré. — Na Předhoří dobronadějském. 4.

Hottentoti dělají ze stébel jeho pleteniny, u p. koše, jimiž neprochází woda.

S. papír. C. papyrus *Lin. Michel. gen. t.* 19. *Bruce it. germ.* 5. *t.* 1. *Cyrillo monogr. t.* 1. 2. *Trattin. arch. t.* 182. Oddenek rownowážný, plaziwý, na rameno tlustý; stéblo wyšší muže a tlustší prstu, tupě 3hrané, přímé, siwé, dole oděné pošwami obyčejně bezlistými; pokrywka z lupenůw mnohých, 4 wněšných a ještě několika wnitřních pošwowitých, mnohem kratších okolíku, kopinatých, poddutých, 1½—2″ dlauhých, dole ½″ širokých; okolík z přemnohých složený stopek 3 — 8palečných, tenkých, smačknutých, lysých, na konci nesaucích pokrywečku ze 3 listků štětinowitých, mnohem delších nebo málo delších klasu složeného z kláskůw mnohých, poodlehlých, odstálých, 1řadých, sotwa 4‴ dlauhých, oblých, tenkých, 10kwětých; plewy rusé, na hřbetu náryšawé, po kraji bělawé, kopinaté, ostré. — W příkopech, potocích ponenáhlých, podlé jezer w Egyptě, Malé Asii, Ewropě nejjižnější. 4.

Totě proslulý *papyros*, w Egyptě od nejdáwnějších časůw známý, kamž nepochybně z Ethiopie byl jest přenešen. Hlawně jej potřebowali ku psaní, což prý tepruwa po wybojowání Egyptu Alexandrem zewšeobecnělo. K tomu cíli nařízli stéblo na dél, slaupli kůru u dřeň, rozšířili oloupek na stole, položili několik takowých pramenů krajem na sebe a přes ně jiné, a celau tu wrstwu za wlhka w lisu stlačili. Jelikož stéblo w sobě má šťáwu cukernatau, slaužil cukr ku slepení jednotliwých pramenůw. Papír takowý jest toliko zšířl 2½″ a zdělí 15′; taktéž muselo tedy stéblo wysoko býti nebo ještě wyšší; nyní sotwa dospíwá 10′, což nepochybně pochodí tím, že nedbají naň. Okolo l. p. 1000 zdá se, že rostlina w tom ohledu w nepaměť přišla. Oddenek kořenowý obsahující šťáwu sladkau jindá jídawali, nyní jej toliko cucají. W Abysinii pletau ze stébel malé kocábky s kýlem ze dřewa kapinicowého, ježto nepropauštějí wodu; toť jsau proslulé ony a obdiwowané *kocápky slaměné*.

Řád 242.

TRÁWY. *GRAMINEAE.*

Kwěty plewnaté, obojaké nebo různopohlawé, rozpostawené w klásky 1- nebo mnohokwěté, plewami a pluchami dwojřadými a obyčejně dwojnásobnými zastiwné. Plewa dwojnásobná, střičná nebo jednoduchá (wnější), pořádku žádná, ostatní díly zastírající. Plucha dwojnásobná nebo wlastně trojnásobná, jichž dwě wnitřní srostlé a střičné wnější. Okwětí složené ze šupinek 2—3, dužnatých, s pluchami střídawých a jimi zastiwných. Tyčinky 3, se šupinami okwětowými střídawé a pluchám střičné, pořádku 6, pometáním 2—1, podplodní. Prašníky na obojím konci wykrojené. Wajecník prostý, 1waječný; čnělky 2, pořádku 1; blizny ?. hned niťowité, krátce chlupaté, hned kropáčkowité chlupy dlauhými kolem wšude, na konci nebo pod nim porostlé, hned pérowité s chlupy dwojřadými. Plod obilka. Bílek maučnatý. Kel wně a dole na bílku položený.

Zeliny, byliny, pořádku kře. Kořen mrcasatý nebo oddenkowitý, plaziwého, klaubnatého. Lodyha i stéblo oblé nebo smačkuté, dutkowité a kolínky přetržené, listnaté, řídko bez nich a tenkrát pak i bezlisté, jednoduché, nebo wětewnaté. Listy střídawé, z kolínek wyniklé a nad nimi swinuté w pošwu, z jejíhož konce wyniká přiwěsek blanowitý, někdy na chlupy rozdělený; čepel listowá žilnatá, rownoběžných. Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, řídko jednopohlawé. Klásky rozpostawené hned na klas jednoduchý nebo složený hned na latu.

Ten řád obsahuje alespoň 2000 rodůw (asi w 250 pokoleních), kteréž rozšířeny jsau po wšelikých pásmech wšech země dílůw, a tak nau se z rowin až na nejwyšší wrcholy hor. W pásmech mírných a studených rostau obyčejně společně, popínají často weliké plochy (luky, pažity, pastwiny) swau zelení krásnau a utěšenau; stromowité ale w horkých krajinách dělají často lesy obzwlátního wzezření.

Trávy náležejí k nejužitečnějším rostlinám; swěží a suché jsau pící pro dobytek rozdílný; semena maučnatá (obilí) ale hlawní potrawau wšech národůw rolnických pro weliké množství škrobu, cukru. Nejmnožší mají w mladých pazauscích šťávu cukernatau, jež w cukrowníku jest na cukr nejbohatší. Z obilí dobýwají nápoje silné, piwo, kořalku, líh. Oddenek některých w lékařství užitečen. Málokteré mají jakausi prudčinu na střewa působící, a jilku připisují moc mámiwau.

Rozdělují se na sedmnáctero podřadí:

*) Kwěty jednopohlawé, t. samčí a samičí w rozdílných klascích.

1) *KUKUŘICOWITÉ.* Kwěty jednodomé.

*) Kwěty obojaké nebo mnohomanželné, jednodomé t. j. kwěty obojaké a samčí w témže klásku.

†) Latnaté. Klásky obyčejně stopečkaté, na latě nebo na několika konečných klasech.

1. Klásky toliko jediný kwět obojaký často s kwětem bezpohlawým anebo samčím jediným nebo množším.

a) Klásky po hřbetu smačknuté.

2) *CUKROWNÍKOWITÉ.* Plewa dolení zdělí hoření nebo delší.

3) *BĚROWITÉ.* Plewa dolení kratší nežli hoření.

b) Klásky po straně smačknuté.

4) *CHRASTICOWITÉ.* Klásky stopečkaté, wšestranné, složené z kwětu obojakého a dole z 1—2 kwětůw samčích nebo z 1—3 plew prázdných.

5) *PSÁRKOWITÉ.* Klásky stopečkaté, wšestranné, obsahující kwět obojaký a ještě nahoře pluchu prázdnau zakrnělau. Plewy zdělí nebo delší pluch. Čnělka prolí a užená s bliznama niťowitýma, chlupatýma.

6) *CHLORISKOWITÉ.* Klásky docela nebo skoro sedawé, na ose jednostranné. Někdy klásky mají 2 nebo více kwětůw obojakých.

7) *RÝŽOWITÉ.* Klásky stopečkaté (někdy přerátce), wšestranné. Plewy přemalé nebo žádné.

8) *PLETULOWITÉ.* Klásky stopečnaté, wšestranné, obsahující kwět obojaký jediný a nahoře pluchu prázdnau nebo zakrnělau. Plewy zdělí nebo delší pluch. Čnělka žádná, blizny pérowité.

c) Klásky oblé.

9) *KAWILOWITÉ.* Klásky toliko jediný kwět obojaký obsahující. Blizny pérowité. Obilka ztuha zaobalená pluchama.

II. Klásky obsahující kwěty obojaké 2 nebo wíce a nědy ještě 1 nebo wíce bezpohlawých nebo samčích.

a) Čnělka dlauhá; blizny kropáčkowité.

10) *RÁKOSOWITÉ.* Blizny u prostředku nebo nad ním z pluch čnějící.

b) Čnělka žádná nebo překrátká.

Čnělka dlauhá o 1 blizně. Blizny niťowité.

11) *OBTUHELCOWITÉ.* Plewy dole srostlé, nahoře prosté. Kwěty 2, o jedné pluše.

β) Blizny 2 niťowité.

12) *PĚCHAWOWITÉ.* Plewy veliké, často pluchu zcela zastírající. Blizny z konce pluch čnějící.

γ) Blizny pérowité.

13) *OWSOWITÉ.* Plewy veliké, zdéli nebo delší nejbližší pluchy. Kwěty všecky obojaké. Blizny nad dolejškem pluchy čnějící.

14) *MEDYNKOWITÉ.* Plewa veliká, zdéli nebo delší nejbližší pluchy. Kwět obojaký jediný, pod nímž anebo nad nímž několik bezpohlawých. Blizny nad dolejškem pluch čnějící.

15) *KOSTŘAWOWITÉ.* Plewa kratší nežli nejbližší plucha. Blizny nad dolejškem pluch čnějící.

††) Klasaté. Klásky sedawé nebo w ďubky na ose ponořené a klas ojedinělý, konečný skládající.

16) *JEČMENOWITÉ.* Čnělky 2, překrátké nebo žádné: blizny pérowité.

17) *SMILKOWITÉ.* Čnělka 1 — 2, prodlaužené; blizny niťowité, kosmaté.

Podřadí 1.

KUKUŘICOWITÉ. OLYREAE.

Kukuřice. Zea. Mais.

Kwěty jednoďomé. Kwěty *samčí* na latě hroznaté, konečné. Klásky ze 2 kwětůw sedawých. Plewy 2, pluchy 2. Tyčinky 3. Kwěty *samičí* na klasech úžlabíčkowých pošwami zastřených. Klásky ze 2 kwětůw, jichž jeden nijaký. Plewy 2 a pluchy 2, dužnatoblanowité, napříč podlauhlé, swinuté. Čnělka nejdelší; bliznа autle brwitá. Obilka zakulatěloledwinowitá w osmi řadách w ďubky osy klasowé, dužnaté, zpodkem ponořené.

K. obecná. Z. Mays *Lin. Blak. t.* 547. *a. b. Schk. t.* 283. *Dict. sc. nat. atl.* 2. *t.* 23. 24. Indycká anebo turecká pšenice *Mat. Hdj.* 93. Turecké žito *Mat. Wd.* 114. Kukuruc, kukuřice. Kořen mrcasatý, letní; stéblo wztyčené, 3—18′ wysoké, ½—2″ tlusté, oblé, hutné;

listy čárkowitokopinaté, $1^1/_2$—$2^1/_2'$ dlauhé, 2—$2^1/_2''$ široké, zakončité, příčeřité, šerpiwaunce brwité, na líci jakož i na hořejšku pošew roztraušeně krátkochlupé, se žilau prostřední tlustau, oblau; lata samčí rozewřená, osa zprohybaná, jakož i wětwe pýřitohuňatá; plewy kláskůw samčích hnědočerwené, žlutawé nebo bílé, pýřité, přístejně dlauhé, podlauhlokopinaté, ostré, dolení mnohožilá, hoření 5žilá; pluchy tence blanowité: dolení 3žilá, hoření 2kýlá a wykrojená; okwětí lupenůw 2 drobných, šupinowitých, dužnatých, klínowitých, rowně useknutých; klas samiči palicowitý, tlustý, dužnatý, docela zahalený mnohými pošwami nábachatými, nad nimiž toliko mnohočíslné blizny na způsob kštice čnějí; obilky obyčejně osu celého klasu přikrywající, wětší nežli wšech dosawad známých traw, ostatně wětší menší, dle barwy a twaru rozdílné, w Ewropě sázené jsau wíce méně na zádech smačknuté, z předu tlustší a zakulacené, barwy swětleji nebo tmawěji žluté. — Půwodně w teplejší Americe, kdežto, jakož i we wšem podnebí teplém a mírném wšelikých země dílůw se sází. Kwěte (u nás) w lipnu a srpnu. ☉.

Mnoholetým sázením w rozličných pásmech proměnila se w přemnoho odrodkůw netoliko co do wýšky celé rostliny, anobrž i co do welikosti a twaru palic semenowých, obzwláště ale co do welikosti, twaru a barwy zrna. Každé podnebí má své odrodky, a Amerika nejwíce. Odrodky ewropské mají zrno wůbec tlustší, napřed zakulatělé, newmačknuté, žluté nebo bělawé, řídko červené, modré, žlutě a červeně pepřesté, a rozeznáwají se wýškau stébla a welikostí a twarem palice. Znamenito jest i to, že rozdílné odrodky americké, dílem welmi wyznačené, w Ewropě po několika letech ráz ewropským obecný přijímají.

Kukuřice od nejdáwnějších časůw w Americe, tedy před wyhojowáním jí, co nejznamenitější obilí se sází, odkud do teplých a mírných končin Ameriky sewerné, jakož i do krajin meziobratníkowých a teplomírných celého světa se rozšířila a wíce méně se sází; náleží tedy k obilí nejrozšířenějšímu a mauka její jako jiného obilí se potřebuje. Chléb z ní udělaný jest sice běl, tuze ale such, a proto mauka kukuřičná se mísí se pšeničnau anebo žitnau. We Wlašich dělají z pauhé mauky kukuřičné *polentu* t. kaši, oblíbené jídlo lidu wšelikého. Nezralé palice pekau nebo waří. W Americe jižné pálí z něho rozdílné nápoje kwašené, už za časůw Inkůw známé. Stéblo kukuřičné má šťáwu sladkau, již w některých končinách Ameriky meziobratníkowé na syrup zawařují, a pro tu cukrnatost ze stébel rozmačkaných pálí dobrau kořalku. Kukuřice hustě setá, mladistwá, poskytuje pro swau sladkost wýbornau píci zelenau, která i w suchých a horkých letech jest wýnosná, když ostatní byliny hynau. Pošwy z palic semenowých slaužívají w krajinách, kdežto kukuřice se sází, k dělání dobrých slaměnců.

Kwěty jednodomé, we společné pokrywce nafauklé, pak twrdnaucí. Klásky *samčí* na klasu z pošwy čnějícím rozpostawené, 2plewé, 2kwěté. Kwět každý o 3 pluchách a tyčinkách 3. Kwět *samičí* z pošwy společné nečnějící. Klásky 2plewé, 2kwěté; kwět jeden dokonalý; pluchy 2; čnělka niťowitá: blizny 2, kropáčkowité; kwět druhý nijaký, o 2 pluchách. Obilka wejcowitá, w pokrywce zkostnatělé zawřená.

S. obecná. C. lacryma *Lin. Lam. t.* 750. *Schk. t.* 285. Lacryma Jobi *Clus.* 2. *t.* 216. Kořen mrcasatý, letní; stébla tuhá, trsnatá, 2—3′ wysoká, wětewnatá, hutná, oblá, po jedné straně plochá, jako ostatní díly nejlysejší; listy střewice delší, asi $^1/_2$″ široké, wezpod se žilau prostřední zoblelau wystáwající; pošwy přinafauklé, oble, čárkowané, hořejší zchrustawělé; klasy z úžlabíčka hořeního wynikají ojedinělé nebo swazčené, podepřené o stopky pak prodlaužené, smačknuté, wzhůru tlustnauci a s klasem pomocí klaubu spojené; pokrywka zakulatěle wejcowitá, na konci tupém nepatrně 5zubém otewřená, bílá, pak dwakrát se zwětšící, zchrustawějící, čistě, obyčejně modrawě, zbělající; klas samčí na kratší nebo delší stopce, složený z kláskůw 1—6krát potrojných, 2 sedawých, 1 stopečkowaného; plewy mnohožilé, tuhé; pluchy blanowité, bílé, trochu kratší; w pokrywce klásky dwoje: jeden dolení jalowý, z pluch 2 trubkowitě swinutých; klásek hoření dwaukwětý: plewy 2, dolení wejčitookrauhlá, zakončitá, baňatá, hoření wejčitá, 3kýlá, objímající oba kwěty, jichž dolení nijaký o 1 pluše wejčitokopinaté; hoření úrodný o 2 pluchách wejčitokopinatých, stejných; obilka zakulatělá, tam hlubokau brázdau podélmo opatřená, přízakončitá, hnědoryšawá, lesklá, u wnitř bílá, kostěně okornatělá. W Indii wýchodní, kdežto jakož i w Číně a Kočinčíně se sází. ☉. 4.

W řečených wlastech zrno na manku zemletau potřebují k pečení chleba a waření kaše. Jindá w Ewropě se potřebowalo proti suchotinám plicným a wodnotělnosti; (*Lacryma Jobi*).

S. polní. C. agrestis *Lour.* Lithospermum amboinicum *Rumph* 6. *t.* 9. *f.* 1. Kořen mnoholetý, plaziwý; listy kopinatočárkowité, zakončité, hladké, objímawé, skoro přímé; plod zakulatělý, hnědý, lesklý, drobný; stébla 3střewičná, trsnatá, nejjednodušší, oblá, hutná, lysá. — Na polích wlhkých Indie wýchodní a w Kočinčíně.

Pro zrno sladké a měkší dávají tomu rodu předek před předešlau. Zrna nosí ženy a děti jako korály.

Owsucha. Zizania. Kappengras.

Kwěty jednodomé. Kwěty *samičí*: Klásky 1kwěté. Plewy žádné. Pluchy 2, komolé. Okwětí ze 2 lupenůw wejčitých, tupých. Tyčinek 6. Kwěty *samičí*: Klásky 1kwěté. Plewy žádné. Pluchy 2, toliko nahoře otewřené: dolení ukončená dlauhau osinau. Čnělky 2 nejmenší. Blizny pérowité. Obilka podluhowatá, pahá.

O. bahní. Z. palustris *Lin. Schreb. gr. t.* 29. *Lam. t.* 768. *Gaert. t.* 82. Stébla 2střewičná, úkosně přímá, wšude pošewnatolistnatá, dole na dwě wětwe rozdělená; listů 5—6 hladkých, širších nežli rákosowé; pošwy hladké; lata dole běwná samčí nahoře klasowitá, samičí: wětwe dolení wlasowité, jednoduše hroznowité, rowno wážně odstálé, nesaucí kwěty 2—3 sedawé; klas konečný, přímý, z kwětůw samičích přísedawých, k ose přitlačených; kwěty samčí odwislé, bezplewé: pluchy 2, kopinaté, padawé: wnějšná 5žilá, zakončitá, wnitřní 3žilá užší; tyčinek 6 s nitkami nejkratšími, niťowitými; kwěty samičí bezplewé; pluchy 2, tuhaunké: wnějšná nejužší, wnitřní větší, wálcowitá, hružlatá, na konci chlupatá, ukončená osinau dlauhau, štětinowitau, rownau, šerpiwau; waječník obsrdčitý; obilka pluchama přikrytá. — W bahnech Ameriky sewerné. ☉.

Zrno na manku bohaté, chuti rýži podobné, we wlasti obyčejně jako jiné obilí se potřebuje. Tam slowe *owes wodní* nebo *rýže indská*, ježto zásluhowalaby též u nás místa w bahnech větším dílem špatně užíwaných.

O. zemní. Z. terrestris *Lin.* Katon Tjolam *Rheed.* 12. *t.* 60. Zwýší 1′; lata přihroznowitá. — Na Malabaru. Semena se šťawau arekowau potřebují proti bedélkám u dětí.

Podřadí 2.

CUKROWNÍKOWITÉ. SACCHARINEAE.

Cukrownik. Saccharum. Zuckerrohr.

Klásky na každém článku osowém podwojné nebo potrojné, jeden sedawý, druhé stopkaté, polodwojkwěté. Plewy 2, přistejné, kwětůw delší, wně dlauhým hedwábím porostlé. Kwět dolení nijaký o jedné pluše. Kwět hoření obojaký: pluchy 2, komolé, proswítawé, hoření

malíčíčká, někdy nepatrná. Okwětí: šupiny 2 nejtupější. Tyčinky 3 nebo 1. Čnělky 2; blizny kropáčkowité. Obilka prostá.

C obecný. S. officinarum *Lin. Plenk t.* 10. *Tuss. t.* 1. *t.* 23. *Hayn.* 9. *t.* 30. 31. Arundo saccharifera *Sloan.* 1. *t.* 66. *Rumph* 5. *t.* 71. *f.* 1. Cukrowá třtina. Oddenek klaubnatý na klaubech welmi mrcasatý; stébla přímá, 8—12′ wysoká, 1—2″ tlustá, jednoduchá, oblá, na hnakách čili kolínkách neztlustlá, hladká a lysá, naplněná dřeněm dužnatým, šťáwnatým, rozdílně barwená, t. žlutě zeleně, fialowě, fialowě a žlutě žíhaná; listy dwojstranné, široce čárkowité, 4—5′ dlauhé, 2″ široké, šídlowitě zakončité, lysé, po krajích zaubkowanošerpiwé, se žilau širokau, silně čnějící, bělawau; pošwy toliko dole zawřené, ostatně stéblo do pola objímající; na místo jazýčku řada chlupůw; lata homolowitá, 1 — 2′ dlauhá, wětwi swazčených, sehnutých, welmi rozdělených, wětwiček klaubnatých, kruchých; klásky drobné, kratší chlupůw je obkličujících; plew podlauhlokopinatých, ostrých, nepatrně 1—2žilých; pluchy mázdrowité, proswítawé; obilka elipsowitá, obak ostrá. — Původně prý roste w Indii wýchodní a Kočinčíně, ačkoli diwoce rostaucího nikdež nebylo nalezeno. Kwěte w září. ♃.

Cukrowník we wšech dílech světa mezi obratníkoma se sází, w Číně ale sahá toliko k 30° a w Americe sewerné až k 32° šířky sewerné, na jižné polokauli ale sotwa přes obratník se táhne. Dwojnásobným způsobem se užíwá, jednau k dobýwání cukru a za druhé co pokrm pro lid a dobytek. K prwnímu cíli půda dobrá, kyprá, rowná, wlhká a na úplném wýsluní ležící se zorá, pak se udělají dlauhé krechty, do nichž se zakládají hřízenice nebo odnože w náležité odlehlosti. Stébla po 9—10 měsících jsau zralá, protože nečekají, aby do kwětu hnala, čímžby mnoho dobré šťáwy ztratila. Tenkrát jsau 5—6′ zwýší a žlutnau. Pokud rostau náleží cukrowníky okopáwati a silně plíti, aby činaní mladých rostlin nedusilo. Největší nesnázi dělá zaopatření dostatečné wody, aby za sucháho počasí nawlažowati se mohly.

Stébla nařezaná a listůw zbawená nyní několikrát se protahují mezi wálcema ze twrdého dříwí udělanýma, a šťáwa wytlačená wede se po žlabech z kůže bůwolowé do welikého nádrže, kdežto nesmí déle 20 minut zůstati, jelikož čerstwě se kwasí; pak na kotlích měkkého dna s wápnem hašeným se zahřeje na 60° C., aby kyseliny (n. p. jablková) se zobojetnily; též tím wýhřewem bílkowina se sraží a wšecky cizí hmoty spojí se w pěnu, jíž náleží sebrati. Kapanina čistá nyní se spustí na welký kotel měděný a prudkým ohněm se zahřeje na wřelo, aby ostatní cizí součástky sražením bílkowiny se wylaučily. Nyní na jiný kotel se stočí, kdežto opět se zwaří, opěnu a kdyby nebyla dost čistá, s wápnem hašeným se smíchá. Když pak kapanina zlepkowatěla, spustí se do kádě dřewěné, na které wychladnauc se srazí w cukr pewný a kapalý čili *melassu*, která ještě mnoho hlatitelného cukru obsahuje. Cukr takowýmto během

nabytý slowe *surowý* čili *moskowada*, jenž pak dále čistiti se musí. Nejčistší slowe *cukr kanár* a *kandys*. Co z cukru při čištění odtíká, slowe *melassa*, wůbec ač newlastně *syrup*.

Největší díl cukru w Ewropě užíwaného pochodí od té rostliny a protož slowe *třtinowý*, aby se rozeznáwal od kwákowého, jaworowého, škrobowého. Z odpadků při dobýwání surowého cukru, jako z pěny při zawařowání sebrané, z melassy, sedlin a d. přepaluje se *rum*, způsob kořalky. Stébla wytlačená a usušená slaužíí k topení.

Od r. 1828–30 ročně w průměru bylo do Ewropy asi 950 miliónůw liber cukru přiweženo, jehož díl největší (t. ročně 360 miliónůw liber) w Angličanech se zpotřebowal, ostatek w jiných zemích ewropských a to opět w nestejném poměru, jelikož w Rusku mnohem méně nežli we Francauzích a Němcích. Nyní bez cukru tak málo můžeme býti jako bez soli, a tudyž přemýšleli jej dobýwati z rostlin domácích. Nejdříwe jej dělali z jaworu a klenu a nyní z kwáky čili cwikly. Není ale možná jej u nás tak lacino dělati, a protož musejí celnými zákony o to usilowati, aby cukrárny nepřišly na mizinu. Cukr se potřebuje k oslazowání káwy, čaje a jídel, též w lékařství. Sám sebau nehodí se za potrawu, jelikož w welikém množstwí požíwán kazí zažíwání. Zwířata pauhým cukrem krmená zchurawěla a w žaludku zahynulých našly se wředy. Nicméně surowý cukr jest nejblawnějším pokrmem černochůw cukrowních sázejících. Prawdě podobno, že Číňané jsau nejprwnější cukr dobýwali, a ještě po dnes jej na Žáwě dělají. Dioskorides znal již cukr; byla to ale toliko zahuštěná šťáwa zwící lískowce, a za časůw Plinia byl welmi drahý a sloul *indskau sůl*. Do Ewropy cukr teprwa křížákowé přinesli. Cukr z některých palem snad ještě dříwe byl znám.

Podlé druhého způsobu sázejí cukrowník, když má sloužiti k jídlu. Kus starého stébla zahrabau totiž do země mělko. Skoro z každé háky wypučí stéblo, která, kdyby tuze husta byla, se powytrhají. Jinak náleží cukrowiště dobře pleti. Stébla buď surowá, buď wařená cucají. Též jimi dobytek krmí, jemuž dobře swědčí pro cukr.

C. fialowý. S. violaceum *Tuss.* l. *c.* 25. Stéblo jeho a listy fialowě barwené; hánky přiblíženější; lata rozestřená; klásky menší nežli u předešlého; plewy hnědé, 4žilé, wně nejdelšími chlupy obrostlé. — Sází se w Indii západní a wýchodní.

Šťáwa jeho méně dáwá cukru, a tudyž potřebuje se toliko k dobýwání rúmu.

C. čínský. S. chinense *Roxb.* Ten rod od předešlých se liší listím dwojřadým, napřed trníčkowaným, latau staženau, wejcowitau, wětwi přesleněných a okwětím lupenůw dužnatých, wraubečkowaných. — W Číně.

Číňané z jeho šťáwy dobýwají cukr.

Cirok. Sorghum. Moorhirse.

Klásky na klaubech latowých dwojčatné, jeden stopkatý, 1kwětý, *samčí* nebo nijaký, o 2 plewách zelinných a 2 pluchách blanowitých; druhý sedawý, 2-

Kyšťnatna. Penicillaria.

Klásky ojedinělé nebo dwojčatné, pokrywkaté, 2kwěté: kwěty dwojplewé, nestejné: hoření obojaký; dolení kratší, samčí, někdy obojaký, hořenímu podobný. Pokrywka polowiční, mnohoštětá, stálá: štětí nestejných, mrtnatě šerpiwých. Plewy 2, nejkratší, nestejné, blanowité, prozračité. Kwět obojaký: plucha dolení zelinná, poddutá, hoření tenší, 4žilá. Okwětí žádné. Tyčinky 3; prašníky pytlíčků na konci wauskatých. Waječník lysý, na wnitřní straně zpodiny čnělkowé nábodité. Čnělka konečná, prodlaužená. Blizny na dwé klasné, pérowité chlupami prozračnými, jednoduchými, pupenečnatozaubkowanými.

K. klasatá. P. spicata *Willd. Jacq. eclog. t.* 17. Panicum spicatum *Roxb.* Holcus spicatus *Lin.* Stéblo přímé, wětewnaté wětwemi nedutými; listy ploché, blanowité s žilau prostřední tlustau, wezpod wystáwající; jazýček nejkratší, brwitý; lata jednoduchá, podlauhowálcowitá s wětwemi jednoduchými, roztraušenými nebo přípřesleněnými, na konci nesaucími 1—2 klásky, nejodstálejšími, jako osa chlupatými. — W Indii wýchodní. ☉.

W Indii wýchodní, Egyptě a jiných horkých zemích sejé se na chléb; Negrowé na cestách pauze o něm bywají živi.

Proso. Panicum. Hirse.

Lata rozestřená nebo stažená. Klásky nahé, 2kwěté. Plewy zelinné, stejné nebo nestejné. Kwět dolení samčí nebo nijaký z 1—2 pluch komolých složený; hoření obojaký: pluchy komolé. Okwětí lupenůw rozličných. Waječník wykrojený. Blizny kropáčkowité. Obilka 2rohá, zawřená pluchama chrustawýma.

P. obecný. P. miliaceum *Lin. Host gr.* 2. *t.* 20. *Metzg. t.* 18. Proso *Mat. Háj.* 91. — *Wel.* 110. Kořen mrcasatý, jarní, wypauští několik stébel jednoduchých, přímých, oblých, nebo po jedné straně plochých, lysých, na hankách chlupatých nebo nejdoleji a hořeji lysých, u prostřed chlupatých; listy kopinatočárkowité, zakončité, hned po obau stranách chlupaté, hned lysé, nejdoleji na líci chlupaté; pošwy přísmačknuté, čárkowané, šerpiwé, chlupaté chlupami z bradawičeck wyniklými; jazýček řadau chlupůw dosazený; lata skoro 1' dlauhá, nejwětewnatější, běwná, na konci nachýlená; osa dole oblá, nahoře jakož i wětwe a stopky 3hranné,

šerpiwé; klásky wejcowité, ostré, komolé; plewy zelinné: dolení menší 5žilá, hoření mnohožilá; kwět nijaký o 2 pluchách, jichž dolení plewám podobná, hoření nejmenší podlauhlá, nejtenší; kwět obojaký plucha wejčitých, plewy menších, chrustawých, nejhladších, leskłých, wněšné nadduté, nepatrně 5—7žilé, wnitřní ploché, nepatrně 4žilé. — Původně w Indii wýchodní, kdežto jakož i w celém swětě se seje, w Ewropě ale jenom až k mezím réwy winné. Kwěte w lipnu a srpnu. ☉.

Proso opichané, t. pluch zbawené, slowe *pěno*, *jáhly*, *kaše*, jehož užitek wůbec znám. Též prosem prasata se krmí. Jindá užíwalo se proti běhawkám.

P. skotowé. P. jumentorum *Pers.* P. polygamum *Swartz.* Kořen mnoholetý; stéblo 5—10′ wysoké, přímé, lysé, smačknuté, na hankách hedwábité; listy čárkowitokopinaté, nejdéle zakončité, obak lysé, po kraji trníčkowanošerpiwé, nad samým jazýčkem srstnaté; jazýček kraje rotřepeně brwitého; lata delší střewice, stažená, přeslenowitě předlauhowětewná; osa tupohraná, nejřídčeji a nejodstálejí chlupatá; wětwe smačknuté, lysé, wětwičky jakož i stopky a stopečky tenké, hranaté, šerpiwaunké; klásky trojčatné nebo dwojčatné, o stopky stejně dlauhé podepřené, podlauhlokopinaté, obak ostré, sotwa 1½‴ dlauhé, špinawě bledě zelené; plewa dolení okrauhlá, tupá, dole objímawá, bezžilá, bílá, proswítawá, hoření zelinná, podlauhlá, nejostřejší, 2žilá; kwět dolení samčí: plucha dolení plewě hoření podobná, hoření blanowitá, proswítawá, užší a menší, tyčinky 3; kwět obojaký čili hoření: plucha hoření podlauhlá, nadutá, ostrá, bílá, napříč autlaunce brázdowaně swraskalá, hoření plochá, podobněž zrytá. — W Guinei. ♃.

Netoliko we wlasti, anobrž i w Indii západní w krajinách suchých k píci pro dobytek se seje. Pro wýbornost porančí jej séti w Ewropě jižné, a rostliny ze semen severoamerických wyrostlé dobře snášejí zimu w Paříži.

P. oduřalé. P. turgidum *Forsk.* Kořen mnoholetý wypaušťí stébla oblá, úkosná, lysá, z hořeních hanek wyhánějící wětwe swazčené, mnohé, na střewíc dlauhé, oblé, lysé, odstálé, jednoduché nebo sochaté, latonosné, dole jakož i stéblo samo opatřené několika pošwami nejlysejšími, w celku krátkými, jichž nejdolejší toliko přikrywají a bezlisté jsau, hořejší ale stéblo objímají a nesau list sotwa ½″ dlauhý, čárkowitokopinatý, po krajích nadwinutý, jako pošwy čárkowaný, lysý; jazýček dosazen řadau brw; wětwe jednau nebo dwakrát so-

chaté, u rozpor podobnými pošwami listem krátkým ukončenými opatřené; laty asi 3″ dlauhé, střídawé, wětewnaté; osa dole poloobłá, nahoře jakož i wětwe i stopky hranatá, wšude lysá; klásky dwojčatné, na nestejně dlauhých stopkách, wejcowité, ostré, 2kwěté; plewy wejčitě zakončité, skoro stejně dlauhé, 5žilé, nejlysejší, zelenawě bílé; kwět dolení samčí: pluchy dolení plewě hoření podobné, 9žilé, hoření blanowité, trochu delší, ploché, 2žilé, tyčinky 3; kwět hoření obojaký: pluchy chruplawé, bílé, nejhladší, nejlysejší, lesklé, wněšná podlauhlá, naddutá. — W Egyptě.

We wlasti také se seje a zrno jeho maučnaté jako jiné obilí se potřebuje.

Podřadí 4.

CHRASTICOWITÉ. PHALLARIDEAE.

CHRASTICE. PHALLARIS. GLANZGRAS.

Klásky smačknuté, 2kwěté. Plewy 2, po stranách smačknutokýlaté, přistejné. Kwět dolení obojaký o 1—2 pluchách. Kwět obojaký: pluchy kratší plew, chrupawé, komolé. Čnělky dlauhé; blizny přímé, pérnatokropáčkowité.

Ch. kanárowá. P. canariensis *Lin. Host gr.* 2. 53. Kanárowé seminko *Mat. Wcl.* 109. Kořen jarní mrcasatý wyhání několik stébel přímých anebo wzestaupawých, 2—3′ wysokých, jednoduchých anebo dole wětewnatých, šerpiwaunkých; listy čárkowitokopinaté, dlauze zakončité, obak a po kraji šerpiwé; pošwa nejhořejší bachatá s welikým jazýčkem; lata klasowitá, směstnaná, wejcowitá; klásky silně smačknuté, obwejčité; plewy skoro dwakrát delší pluch, krátce zakončité, po kraji 1žilé, na hřbetu široce křídlaté křídlem nejcelejším, bělawé, podlé křídla se širokau pruhau zelenau a jinau užší obak wedlé žíly; kwět nijaký o 2 pluchách, o půlku kratších kwětu obojakého, kopinaté, ostré, nahoře pýřité; pluchy kwětu obojakého lesklé, bledě žlutawé, přitlačeně chlupaté: dolení podlauhlowejčitá, zakončitá, hoření podlauhlokopinatá, 1kýlá; obilka wejčitá, žlutawě bílá. — Na Ostrowech Kanárských, w Ewropě jižné. Kwěte w čerwnu až do srpna. ☉.

Ta tráwa sličná w Ewropě jižné se seje, málokde w pro-

třední; zrno její w jižných krajinách zemleté a s pšeničnau maukau míchané slaužĺ k pečení chleba. Dáwá šlichtu obzwláště na tenké sawlněné tkaniny údobnau. Zrno též oblíbený zob některých ptáků zpěwawých, obzwláště kanárků.

Ch. třtinowá. P. arundinacea *Lin. Fl. dan. t.* 259. *Host gr.* 2. *t.* 33. Chrastice, ostřice. Oddenek plaziwý; stébla 2—6′ wysoká, přímá, celistwá, oblá, lysá, až do pola listnatá; pošwy a listy lysé, hladké, poslední wezpod pod koncem a po krajích našerpiwělé; jazýček weliký; lata prodlaužená, nejwětewnatější, za kwětení odstálá, pak ale stažená, klasowitá; osa šerpiwá, wětwe mrtnaté; klásky klubčené, jednostranné, wejčitokopinaté, ostré, smačknuté; plewy přistejné, wejčitokopinaté, ostré, 3 žilami šerpiwými opatřené, zelené nebo nachowě přeřesté, 1½krát delší pluch, bezkřidlé; kwět nijaký o 2 pluchách kratších polowiny kwětu obojakého, čárkowitých, chlupatých; pluchy kwětu obojakého nahoře přitlačeně chlupaté nebo lysé, jinak jako u předešlé; obilka podlauhlá, ostrá. — Na březích a we wodách stojatých skoro po celé Ewropě a w Asii. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Odrodek její s listím bíle trymatým w zahradách pro ozdobu se sází.

Tomka. Anthoxanthum. Ruchgras.

Klásek složený z kwětů obojakého a nijakého, 2-pluchých. Plewy 2, dolení o polowičku kratší nežli hoření a ta delší nežli kwět obojaký. Pluchy kwětu nijakého na hřbetu osinaté, kwětu obojakého menší komolé. Čnělky dlauhé; blizny pérowité.

T. wonná. A. odoratum *Lin. Host gr.* 1. *t.* 5. Tráwa wonná, woňawá, woňawka, tomka. Kořen mrcasatý, mnoholetý, wypaušťí mnoho stébel přímých anebo wzstaupawých, 1—2′ wysokých, hladkých; listy na líci a kraji šerpiwé, obak roztraušeně chlupaté; pošwy hluboce brázdowané, dolení obyčejně pýřité, ostatní lysé, na ústí přichlupaté; lata klasowitě stažená, podlauhlá, přířidká; klásky kopinatošídlowité; plewy kýlaté, přiblanowité, bělawé, na hřbetu zelené, dolení 1žilá, o polowičku kratší nežli hoření 3žilá, dlauze hrotitá; pluchy kwětu nijakého wykrojené nebo na konci zubatě, jichž jedna nad dolejškem, druhá pod koncem osinu wypaušťí; kwět obojaký pluch kratších, blanowitých, přistejně dlauhých, komolých, dolení wejčité, 3žilé, hoření kopinaté, 2žilé. — Na lukách a pažitech wýslunných, též

i w lesech po celé Ewropě. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Celá rostlina, obzwláště wadnauc a schnauc, rozšiřuje wůni heznau asi jako *mařinka wonná* (Asperula odorata), a tudy ji rádi mají w seně.

www.libtool.com.cn

TOMKOWICE. HIEROCHLOE.

Klásky 3kwěté. Plewy 2. Kwěty 2 dolení samčí, 3mužné: plucha hoření na dwé klaná, zubatá, dolení papírowitá, hrotitá. Mezi těma kwět obojaký, 2mužný: pluchy jako samčí. Okwětí lupenůw přiokrauhlých. Waječník zobanitý. Blizny kropáčkowité. Obilka prostá.

T. půlnoční. H. borealis *R. et Schult.* Holcus odoratus *Schk. t.* 344. *Fl. dan. t.* 963. Dwojosinec. Kořen welmi plaziwý; stébla 1—1½' wysoká, přímá, naobleta, čárkowaná, lysá; listy čárkowitokopinaté, ostré, plocho, obzwláště dole šerpiwé, na líci nasiwělé, na rubu jasně zelené; pošwy přioblé, čárkowané, lysé, nejhořejší obyčejně bezlistá; jazýček krátký, ostraunký; lata přímá, příjednostranná, chudokwětá; osa a její wláskowité větwe lysá; klásky wejčité, napuchlaunké, smačknuté, nejlesklejší, z hněda nebo zelena nachowělé; kwěty málo kratší nebo zdélí plew; plewy wejčitokopinaté, ostré, člunkowité, se žilau w malíčký hrot prodlauženau; hoření wětší 5—7žilá, dolení 3—5žilá, užší a menší; pluchy samčí dolení podlauhlowejčité, člunkowité, 5žilé, zwláště nahoře huňaté, na konci celé, ostraunké, někdy hrotíčkaté, pořídku pod koncem nejkratšeji osinaté; pluchy samčí hoření trochu delší, užší na konci nadwé klané; kwět obojaký: pluch člunkowitých, ostřejších, komolých; okwětí lupenůw rozklaných na ušty čárkowité, zakončité, nestejné. — Na lukách obzwláště wlhkých w Ewropě sewerné a prostřední. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

T. jižná. H. australis *R. et Schult.* Holcus odoratus *Host gr.* 1. 4. Podobá se welmi předešlé; lata příjednostranná, stopky pod klásky chlupaté; kwět obojaký komolý, samčí dolení pod koncem nejkratšeji osinatý, samčí hoření z prostřed zad wypauští osinu kolenatau. — W hájích, lesech na půdě skalnaté, po Ewropě mírné. Kwěte w jaře. ♃.

Oba tyto rody silně zapáchají jako tomka.

Podřadí 5.

PSÁRKOWITÉ. ALOPECUROIDEAE.

Psárka. Alopecurus. Fuchsschwanz.

www.libtool.com.cn

Klásky o 1 květu obojakém. Plewy 2, přístejně dlauhé, dole srostlé. Plucha jediná, láčkowitá, po jedné straně rozštipená, po druhé straně pod prostředkem wypauštějící osinu. Čnělky 2, dlauhé, často srostlé; blizny niťowité, chlupaté, z konce pluchy čnějící.

P. luční. A. pratensis *Lin. Schreb. gr. t.* 19. *f.* 1. *Host gr.* 1. *t.* 31. Ocáskowec. Oddenek krátký, úkosný, silně mrcasatý, někdy wypauští wýběžky krátké, klaubnaté; stéblo wzstaupawé nebo přímé, 2—3′ wysoké, lysé; listy na líci a po kraji někdy i na rubu šerpiwé; pošwa nejhořejší přinafauklá, jazýčky hoření podlauhlé; lata klasowitá, wálcowitá, tupá, $1\frac{1}{2}$—3″ dlauhá, jakoby hedwábitá, wětwe 4—6 kláskůw nesaucí; klásky wejčitokopinaté; plewy ostré, pod prostředkem srostlé, na zádech huňatobrwité, bělawé nebo tmawější, se zeleným kýlem, po každé straně zelenau praužkau; plucha trochu kratší nebo delší nežli plewa ostraunká, někdy úkosně uřízmutá; osina pak zkolenatělá, zdělí pluchy nebo dwakrát jí delší. — Na lukách mastných po největším díle Ewropy, též Asie a Ameriky sewerných. Kwěte w květnu a červnu, někdy posečena bywši, po druhé w srpnu a w září. 4.

Náleží k nejwýbornějším lučním trawám a dáwá mnoho dobrého sena, ačkoli s jinými společně roste.

P. polní. A. agrestis *Lin. Schreb. gr.* 1, *t.* 19. *f.* 2. *Fl. dan. t.* 697. Podobá se předešlému; stéblo nahoře šerpiwaunké; lata klasowitá, wálcowitá, nahoře i dole ztenčená; wětwe o 1—2 kláscích; klásky wětší nežli předešlého; plewy až do pola srostlé, zakončité, po kýlu auzce křídlaté, nejkratšeji brwité. — Na polích hlínatých po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu.

Obtížná to na rolích čmanina, ačkoli dáwá dobrau píci.

Bojínek. Phleum. Lieschgras.

Klásky o 1 květu obojakém, někdy s násadau nožkowitau, kyptem květu hořeního. Plewy 2, delší pluchy, oddělené, stejně dlauhé, kýlaté smačknuté, uťaté nebo ostré, hrotité nebo přibezbranné. Pluchy 2,

lící překrátce chlupaté; pošwy šerpiwaunké nebo lysé; jazýček podlauhlý, často rozštipený; lata za květem podlauhle homolowitá, rownowážně nebo sehnutě wětewnatá, plodonosná stažená; wětwe a wětwičky latowé šerpiwé; plewy kopinaté, zakončité, zelenawé, hnědočerwené nebo fialowé, blanowitě a žlutawě bíle obrubené, dolení patrně delší, nahoře na kýlu šerpiwá, hoření tamtéž obyčejně lysá; pluchy tence blanowité, bělawé, dolení kratší plewy, wejčitokopinatá, tupaunká, na konci zaubkowaná, hoření o polowičku kratší nebo jsou menší, 2kýlá, na konci na dwé klaná: chomáček chlupatý, dole pod květem překrátký. — Na lukách, pastwinách, w homoku pomořském, skoro po celé Ewropě od moře až na Alpy. Kwěte w čerwnu až do srpna. ♃.

Několikero odrodkůw, jež někteří za rozdílné rody měli: *β) wysoký*, gigantea *Gaud.* A. varia *Host* 4. *t.* 57. (fig. dextr). A. sylvatica *Host* 4. *t.* 58. Větší a silnější, laty přemnohokwěté; *γ) wyběžkatý*, stolonifera *Smith. Host* 4. *t.* 56. *Engl. bot. t.* 1538; obyčejně nižší, přemnoho wyběžkůw široko daleko se rozstlawajících wydává, lata hustě směstnaná, laločnatá, obyčejně tmawě barwena. Podlé řek we štěrku a písku; *δ) pomořský*, maritima *Meyer.* A. maritima *Lam. Reichenb.* 11. *f.* 1436. A. stolonifera *Fl. dan. t.* 564., široko daleko se rozplazující, lata směstnaná, listy tuhé, siwé; *ε) živorodný*, vivipara. A. sylvatica *Reichenb.* 11. *f.* 1483. na místech bujných.

Tráwa ta má býti wýbornau a wýnosnau píci, která ale se daří toliko na lukách wlhkých, bařinných, anebo w krajinách powětří wlhkého, mlhawého, jako w Angličanech.

P. obecný. A. vulgaris *Wither. Schrad. germ. t.* 2. *f.* 3. Welmi se podobá předešlému, rozeznává se ale latau i po odkwětení rozewřenau, wětwemi latowými méně šerpiwými a jazýčky krátkými, useknutými. — Tamtéž roste. Proměňuje se jako předešlý a jest stejného užitku.

Chundelka. Apera. Windhalm.

Lata. Klásky 1kwěté. Plewy 2, dolení menší, ostatně jako u psinečku. Stopečka, kypet květu druhého, dole u hoření plewy.

Ch. powětrná. A. spica Venti *Beauv.* Agrostis Spica Venti *Lin. Fl. dan. t.* 853. *Host gr.* 3. *t.* 47. Chundelka. pletule. Kořen letní, mrcasatý, wypauští několik stébel 2—3′ wysokých, čárkowaných, přímých; listy čárkowité, někdy kopinatočárkowité, zakončité, obak šerpiwé, nejodstálejší; pošwy čárkowané, lysé; jazýček prodloužený, tupý, ušetnatý; lata obšírná, rozestřená, přímá nebo malíčko nicí; osa oblaunká, dole lysá, ostatně příprohybaná a mřtnaťaunká jako wětwe welmi mau-

hé, wláskowité, nejrozdělenější, mnohokwěté, příprohybané, smačknuté, za kwětení rownowážné, na konci nachýlené, po odkwětení wice méně přímé; plewy kopinaté, zakončité, po kýlu a kraji pod koncem mrtnaté, nestejné, dolení menší 1žilá, hoření 3žilá; plucha wněšná sotwa delší nežli menší plewa, kopinatá, ostrá, smačknutá, nepatrně 5žilá, hoření mrtnatá, pod koncem wypauštějící osinu 3—4krát kwětu delší příprohybanau, plucha wnitřní zdélí wněšné, užší ale, na konci na dwé klanau, po řasách lysau; po obau bocích dole u pluchy swazek chlupůw. — Na rolích a zelništích, obzwláště písčitých, welmi obecný. Kwěte w červnu a lipnu. ☉.

Obtížná čmanina, jejíž listí drásá dásně dobytku.

Milawa. Calamagrostis. Reithgras.

Kwětenství a klásky jako u psinečku; pluchy ale chlupami podepřené, jejichž délka wětší nežli šířka pluchy. Nejmnožší mají kypet druhého kwětu při hoření pluše na způsob stopečky chlupaté.

7. Křowištní. C. Epigeios *Roth. Reichenb. f.* 1453. Arundo Epigeios *Lin.* Tresť, trstina. Kořen mnoholetý, plaziwý; stébla 2′, anobrž i 4—6′ wysoká, jednoduchá, nejdoleji někdy wětewnatá, wztyčená, tuhá, oblá, nahoře šerpiwá; listy kopinatočárkowité, zakončité, tuhaunké, obak šerpiwé, pošwy čárkowané, šerpiwaunké; jazýček čnějící, ostrý, pak rozštipený; lata auzká, tuhá, odstálá, na ½—1′ dlauhá; klásky střechowitě nahlaučené, jednostranné, přísrpowité, 1kwěté, zelenawé nebo z hněda nachowě a zeleně peřesté; plewy přístejné, kopinaté, zakončité, šerpiwé, po kýlu, obzwláště nahoře, mrtnaté; wněšná ostřejší, 1žilá, wnitřní málo menší 3žilá, se žilama pobočníma sotwa do prostřed wytaženýma; pluchy o polowičku kratší plew, nestejné: wněšná na konci na dwé klaná, 4žilá, po kraji a žilách mrtnatá, z prostřed zad wypauštějící osinu rownau, mrtnatau, trochu delší pluchy; plucha wnitřní dwakrát skoro menší, na konci wykrojeně skoro na dwé klaná, po kraji mrtnatá; chlupy kwět obkličující zdélí plew. — Na kopcech suchých, w křowištích, též na místech wlhkých po Ewropě. 4.

Slauží ku stlání pod dobytek a ku krytí příbytkůw.

Kamfá. Ammophila. Sandreith.

Klásky na latě stopkaté, smačknuté, 1kwěté, s nožičkau t. kyptem kwětu bořeního. Plewy 2, sotwa delší kwětu, ostré, dolení (obyčejně) kratší. Pluchy 2, pergamenowé, dole chlupy obklíčené: dolení delší, na konci na dwě klana a pod rozkolem hrotitá nebo krátce osinatá. Čnělky krátké; blizny pérowité.

K. obecný. A. arundinacea *Host gr.* 1. *t.* 11. Arundo arenaria *Lin.* Oddenek široko daleko plaziwý; stéblo přímá, 2—3′ wysoká, tuhá, autle brázdowaná, nejdolej někdy wětewnatá; listy čárkowité, tuhé, swinuté w ostří dlauhé, pichawé, wybihající, siwé; jazýček předlauhý, listu dolenich 1/2″ i delší; lata klasowitě směstnaná, 4—6″ dlauhá; plewy čárkowitokopinaté, ostré, k bořejšku silně smačknuté, rusé, s kýlem šerpiwaunkým, zelenawým, anebo bledě pofialowělým; pluchy plewám podobné, málo jich kratší, dolení w rozkolu hrotitá; chlupy okwětní třetinu pluchy dosahující. — Na dunách a pomořích písčitých, též i u prostřed zemí na písčinách Ewropy sewerné a prostřední, též místem i jižné. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Kořánim swým široko daleko se rozplaznjícím slaužĺ k upewňowání homoku či wátého písku na písčinách a dunách.

K. baltický. A. baltica *Link.* Arundo baltica *Flügg. Schrad. germ.* 1. *t.* 5. *f.* 5. Welmi podobný předešlému, od něhož se liší latau méně staženau, tlustší, z hněda čerwenawau, plewami kopinatými, w konec šídlowitý ztenčenými, a chlupy do pola kwětu sahajícími. — Na pomoří baltickém a seweromořském. 4.

Slaužĺ k témuž cíli.

Podřadí 9.

KAWILOWITÉ. STIPACEAE.

Kawil. Stipa. Pfriemengras.

Klásky na latě rozpostawené, stopkaté, 1kwěté. Plewy 2 delší kwětu (bez jeho osiny), ostré anebo na konci osinaté. Pluchy 2, pak kožowité nebo chruplawé: dolení wálcowitě swinutá a ukončená osinau dole klaubnatau, stálau. Okwětí 3lupenné. Obilka ztuha zawinutá pluchama.

K. pératý. S. pennata *Lin. Host gr.* 1. *t.* 23. Swalé-

bo Iwana wausy. Oddenek mnoholetý, krátký, mrcasatý, wypauští hustý trs z listůw a stébel; stébla přímá, 1½—3′ wysoká, docela opošewnatělá; listy swinuté, niťowité, ostré, tuhaunké, siwé, dolení zdélí stébla; jazýčky hornolistní dlauhé; lata chudokwětá, wětwí obyčejně jednoduchých, dwojčatných, nahoře ojedinělých; plewy kopinatošídlowité, prodlaužené w hrot osinowitý, předlauhý, žlutozelené, po kraji běloblánaté, dolení 3-žilá, hoření 5—7žilá; kwět jediný, podepřený o nožku 2‴ dlauhau, hustě chlupatau; plucha dolení kožowitá, kopinatá, swinutá, dole s čarami 5 hedwábnými, po kraji taktéž brwitá, wybíhající w osinu obyčejně 1′ dlauhau, klaubem kruhowitým spojenau, pod prostředkem kolenowitau, až ke kolínku zkraucenau, lysau, odtud až nahoru pérowitau, plucha dolení trochu kratší, lysá, složená, aniž 2kýlá; okwětí lupenůw stejně dlauhých, kopinatých, ostrých, waječníka delších. — Na skalách, pahrbcích a píščinách suchých, po Ewropě mírné. Kwěte w kwětnu a červnu. ♃.

Ze semen dlauhoosinnych suchem se zkrucujících a wlahau rozkrucujících, dělají wlahoměry. Kytky z nich bywají znamenům pautníkůw k sw. Janu pod skalau a pak ozdobau w sednicích.

K. nejtužší. S. tenacissima *Lin. Desfont. atl. t.* 30. Z kořena mnoholetého též wyniká trs; listy kořenowé 2střewičné, swinuté, tenké, niťowité, tuhé, zakončité; z prostřed trsu wyniká stéblo 3′ wysoké, oblé, oděné listím kořenowému podobným, mnohem kratším ale; lata střewičná, klasowitá, s wětwemi krátkými: klásky stopkaté; plewa jedna přemalá, takže jakoby jediná byla. — Na pahrbcích píščitých w Berbersku, Španielsku a Řecku.

Tráwa welmi užitečná k dělání prowazůw, rohožek a košíkůw, slowe španielsky *esparto*.

Pšeníčko. Milium. Hirsegras.

Klásky na latě 1kwěté. Plewy 2 nadduté nebo po hřbetu přísmačknuté, kwětu delší. Pluchy 2, pak chruplawé, komolé: dolení wejčitá, bachatonadduté. Okwětí 2lupenné.

P. rozkladité. M. effusum *Lia. Schk. t.* 11. *Fl. dan. t.* 1143. Oddenek mnoholetý, plaziwý; stébel několik, 2—4′ wysokých, přímých, čárkowaných, lysých; listy kopinaté, ostré, dole šerpiwé, na rubu a líci skoro lysé; pošwy oblé, nepatrně čárkowané, lysé; jazýček čumící, tupý, pak roztřepený; lata ½—1′ dlauhá, řídká, mnoho-

květá, dříwe přímá, pak na konci nachýlená; osa dole oblá, lysá, nahoře zprohybaná, hranatá, šerpiwaunká; wětwe po 5—6 i wíce swazkowitě a střídawě rozpostawené, hranaté, šerpiwé, jednoduché nebo rozdělené, za kwětení rownowážné, pak nachýlené; klásky wejčité, bachaté, komolé, zelené nebo nachowě peřesté; plewy a pluchy skoro stejně dlauhé; plewy wejčité, tupé, 3žilé, šerpiwé, druhá maličko užší; pluchy podlauhlowejčité, ostraunké, chruplawé, nejhladší bezžilé: wnitřní užší a trochu ostřejší. — W hájích a lesech po Ewropě prostřední. Kwěte w kwětnu a červnu. 4.

Zapáchá komonicí, a tudyž se wkládá do šatstic k zapuzení molůw. Stébla slauží k dělání tenkých klobaukůw. Zrno maučasti, a tudyž slowe *pěno lesní*. Nať též dobrau píci dáwá.

Podřadí 10.

RÁKOSOWITÉ. ARUNDINEAE.

Rákos. Phragmites. Rohrschilf.

Klásky na latu rozpostawené, stopkaté, 3—7kwěté: kwěty dolení samčí nahých pluch, ostatní obojaké, pluch chlupy dlauhými obklíčených. Plewy 2, kratší než dolení plucha. Kwěty ze 2 pluch komolých, dolení na konci nerozdělené. Čnělky dlauhé; blizny kropáčkowité.

R. obecný. P. communis *Trin.* Arundo Phragmites *Lin. Host* 4. *t.* 39. Oddenek široko daleko se rozplazuje a wypauští z klaubůw silné mrcasy; stébla wztyčená, 4—8′ wysoká, dole skoro na prst tlustá, dutá, brázdowaná, nahoře šerpiwaunká; listy kopinaté, w konec dlauhý, šídlowitý ztenčené, 1—2′ dlauhé, ½—1″ široké, ploché, lysé, obak jakož i pošwy hladké, po kraji přešerpiwé, potom příhladké, siwé; místo jazýčku řada chlupůw krátkých, hustých; lata weliká, ½—1½′ dlauhá, dříwe přímá, stažená, pak rozložená, na konci nicí, přewětewnatá, wětwemi swazčenými, u jejichž jakož i wětwiček wýniku chlupy dlauhé, přímé, bílé; klásky hnědočerwené, před rozwitím čárkowitošídlowité; plewy kopinaté, ostré, hrotité, 3žilé, přenestejné, dolejší kratší; kwěty kromě nejdolejšího obklíčené chlupy hedwábnými, dlauhými, dwojstrannými; pluchy přenestejné: dolejší kratší; kwěty kromě nejdolejšího obklíčené chlupy hedwábnými, dlauhými, dwojstrannými; pluchy

řenestejné: dolení z dola kopinatého dlauze šídlowitě akončitá, 1žilá, lysá, hoření 3krát kratší, 2kýlá, po kýech brwitá, na konci 2zubá; nejhořejší kwět často zarněný. — Na lukách mokrých, bahnitých, w rybnících a ahnech podlé břehu, w potocích, řekách, jezerách, po elé Ewropě, západosewerné Asii, sewerné Americe. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

www.libtool.com.cn

Stébla (rákosí) rozmanitým způsobem se potřebují. Nejhlanější slauží k rákosowání stropůw a stěn, k dělání cewek tkadlecých, k zasazení tuhy a rudky, k robení rohožek anobrž i plotůw a u krytí menších přibytkůw. Lata zrowna z pošwy wyniklá může se barwení na zeleno potřebowati. Tráwa ta nejhlawnější raželinoějná, takže mladší wrstwy raželinowé největším dílem složeny jsau oddenkůw jejích na šíř a hlaub se rozkladajících.

Třesť. Arundo. Rohr.

Klásky na latu rozpostawené, 2—7kwěté; kwěty alespoň dolení) obojaké. Plewy 2, asi zdélí klásku. Kwěty ze 2 pluch: dolejší dole chlupami z ní samé wyniklými obrostlá, na konci na tré klaná na zuby hrotnaté, jichžto prostřední wytažený w osinu štětinowitau.

T. obecné. A. Donax. *Lin. Host gr.* 4. *t.* 38. Největší ewropských traw. Oddenek plaziwý, mnoholetý; stébla dutá, dřewnatá, 6—10′ wysoká, dole na 1″ tlustá; listy kopinaté, dlauze zakončité, 2—3′ dlauhé, 2—3″ široké, ploché, hladké jako pošwy, po kraji šerpiwé; místo jazýčka řada chlupůw; lata $1^1/_2$′ dlauhá, přewětewnatá, rozložená; klásky obyčejně 3kwěté; plewy kopinaté, zakončité, 3žilé, hladké, lesklé, po žilách šerpiwaunké, rusé, nebo rusobílé, po hřbetu fialowé; plucha dolení kopinatá, zakončitá, od dola až do prostřed dlauze hedwábitá a wybíhající w 2 dlauhé hroty a mezi nima w osinu rownau, štětinowitau; nejhořejší kwět obyčejně prázdný a lysý. — Na bahnitých místech w Ewropě jižné. Kwěte w srpnu a září ♃.

We Šwýcarech, Tyrolech a Krajině jižných se sází k užitkům hospodářským a řemeslnickým. Ze stébel dělají koly na ploty a wolra, holi, paprsky tkadlecké, strojky na nástroje hudební a d.

Podřadí 11.

OBTUHELCOWITÉ. LIGEACEAE.

Obtuhlec. Ligeum. Nussgras.

Pokrywka tlupenná, taulowitá, dole se otwírající, obkličující 1 klásek 2kwětý. Plewy do $^2/_3$ srostlé, bań-

kowité, wně nejchlupatější, na konci prosté. Květy 1 pluše blanowité, bilé, žlabowité, swinuté, šidlowité, na konci na dwé zubatoklané. Obilky 2 přepažkau oddělené w dolejšku plew dohromady srostlých ztwrdlém, ořechowitém.

O. sítinowitý. L. Spartum *Lin. Schreb. gr. t.* 52. 53. Kořen mrcasatý, hauževnatý, wypaušti trs hustý z listů a stébel; stébla přímá, 1′ wysoká, nebo wyšší, obla, tuhá, lysá, 2uzlá, niťowitá, ukončená pokrywkau 1—1½ dlauhau, mnohožilau, na konci přísinatau, na dě pokající, klásek zapbalující; listy swinutotrubkowité, zwýši stébla, tuhé, podhnuté; jazýček na dwé klan kopinatý; pošwy nejlysejší; částka plew obau dohromady srostlá, asi 4‴ dlauhá, obrostlá chlupy nejhustími, nejodstálejšími, naryšawěle bílými, lesklými, prostá částka obau stejná, kopinatá, pergamenowitá, po kra a na konci ostrém blanowitá, 1žilá, nejlysejší, asi 6‴ dlauhá; pluchy ze dna plew wyniklé a prostau částkau plewy dwakrát přesahující, bezžilé; tyčinky 3; nitky ze dna květu wyniklé; prašníky čárkowité, přes polowičku prosté částky pluchowé sahající; čnělka zdéli trubky plewowé; blizna 1, přímá, lysá. — Na polích jilnatých w Africe sewerné, Hispanii a Sicilii. ♃.

Tráwa ta poskytuje dobrau látku k rozdílným pleteninám, jíž to více se wáží nežli kawilu nejtužšího. Španielsky slowe *alcarda*

Podřadí 12.

PĚCHAWOWITÉ. SESLERICEAE.

Pěchawa. Sesleria. Seslerie.

Klásky na hroznu klasowitém nebo na klasu, 2—4kwěté. Plewy 2. Květy ze 2 pluch dole blanowitých: dolení na patero klané, na ušty kopinatošidlowité, zelinné, tuhé, hoření na dwé klané. Čnělka žádná; blizny niťowité, nejdelší, zaubkowané, z konce květu čnějící.

P. modrá. S. caerulea *Arduin.* Cynosurus caeruleus *Lin. Host gr.* 2. *t.* 98. Kořen úkosný, mrcasatý wypaušti trs z listů a stébel; stéblo ½—1′ wysoké, přímé, oblaunké nebo smačknuté, čárkowané, lysé; listy čárkowité, ploché, na konci náhle ztenčené w hrot ježpiwý; pošwy smačknuté, čárkowané, lysé, celé, pak po kraji rozštipené; jazýček krátký brwitý; hrozen kla-

owitý, podlauhlý nebo wejčitopodluhowatý, směstnaný, a 1″ dlauhý, často kratší; klásky podlauhlowejčité, načknuté, 2—3kwěté, leklé, modrawé nebo modrawě žlawě a zelenawě peřesté; plewy wejčitokopinaté, kýlité, po kýlu šerpiwé, po kraji brwité, se žilau kýlowau a štětinu prodlauženau; pluchy dolení na konci opatřené 2—4 štětinami a osinau prostřední sotwa co polowička pluchy dlauhými; pluchy hoření co dolení dlauhé, podlauhlé, na konci na dwé klané. — Na pahrbích a skalách wápenných po Ewropě prostřední. Kwěte w březnu a dubnu, na wyšších krajinách w červnu. 4.

www.biblio.com.cn

Podřadí 13.

OWSOWITÉ. AVENACEAE.

Owes Avena. Hafer.

Klásky na latu rozpostawené, stopkaté, 2— mnohokwěté. Kwěty wšecky obojaké, nejhořejší někdy niaké nebo *samčí*. Plewy 2, obyčejně zdélí nebo delší klásku, nestejné, dolení kratší. Pluchy 2: dolení na konci 2zubá nebo 2štětiná, ze hřbetu osinatá osinau kolenatau, dole zkraucenau. Čnělka žádná; blizny péřowité, nad dolejškem z kwětu čnějící.

O. pospolitý. A. sativa *Lin. Host gr.* 2. *t.* 59. Kořen jarní, mrcasatý, wypauští stéblo jedno nebo wíce, které na 3—4′ wysoké, přímé, hladké, lysé; listy čárowitokopinaté, dlauhozakončité, ploché, obak šerpiwaunké, po kraji šerpiwé; jazýček krátký, na konci uťatém wyhlodanozubatý; lata přímá, wšestranně odstálá, wětewnatá; klásky wisuté, 2—, pořídku 3kwěté; plewy delší kwětův, podlauhlokopinaté, na zádech zoblené, zelinnoblanowité: dolení kratší, 7žilá, hoření 9žilá; pluchy lysé: dolení kopinatá, proti konci zaužená a na konci mělce na dwé klaná uštoma tupaunkýma, autle zaubkowanýma, kožowité, dole hladké a slabě žílnaté, nahoře wynikleji a silněji opatřené žilami 4—6 zelenými, šerpiwaunkými; z prostřed hřbetu nebo maličko nad ním (toliko kwětův doleních) wyniká osina silná, kolenowitá, stejnobarewná nad plewy čumící; plucha hoření blanowitá, na konci wykrojená, 2zubá, 2kýlá, na kýlech zelených hustě brwitá; nejhořejší kwět o polowičku menší, bezosinný; waječník na hořením konci chlupatý; obilka pluchama pewně zawřená. —

Wlasť neznámá, seje se ale w mírných pruzích po celé zemi a sahá wysoko k severu. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

Seje se na rolé hubená horní, kdežto lepší obilí se sedá. Tím proměnil se w rozdílné odrodky: *β komolý* mutica. plucha bezosinnými čili komolými (naháč). Též plu hy jsau rasé, hněd nebo černawé, obyčejně třetího kwětu kypet čili přiwěsek blanowitý bywá, někdy ale wzrostá w dokonalý kwět, takže pak klásek poskytuje 3 semena.

O. smeták. A. orientalis *Schreb. Host gr.* 3. *t.* 41. Směták, smeták, owes kozácký. We wšem předešlému podobný, rozdílný ale latau wždy staženau, jednostrannau. — Wlasť neznámá; w Ewropě prostřední mezi obilím jiným. Kwěte w lipnu, později zraje předešlého. Seje se buď pro sebe, nebo s předešlým, což ale není wýhodno. ⊙.

Proměňuje se s kwěty rusými a červenými, osinatými nebo komolými.

Oba tyto rody předáležité obilí, obzwláště ale první, jelikož na nejrozdílnější podnebí přiwyká a špatnau půdau se uspokojí. Owes hlawně slauží píci (obrokem) koňům, na horách ale a w severných nebo hubených končinách místo žita nebo pšenice i lidu potrawau. Kroupy owesné a z nich uwařená kaše (kyselo), anebo i piwo w těch samých okolnostech se potřebují. Z owsa jako z jiného obilí může se stejným způsobem kořalka páliti a w Rusku dělají napoj wůbec oblíbený, *kwas*, z něho. Kroupy owesné též w lékařství mají swůj užitek. Sláma jako jiného obilí w hospodářství domácím a polním se potřebuje.

O. srstnatý. A. strigosa *Schreb. Host gr.* 2. *t.* 3. O. chlupatý. Též podobný předešlým; má ale latu jednostrannau, málo staženau; klásky obyčejně 2kwěté; plewy co pluchy dlauhé: hoření 7—8žilé; kwěty lysé; pluchy na konci ztenčeném štětinowité, na dwě klané a obě na zádech opatřené osinau silnau, kolenatau: osička kláskowá lysá, pod kwětem hořením swazek chlupůw nesaucí; obilky okornatělé. — Mezi obilím Ewropy prostřední. ⊙.

Tu a tam se seje, wětším dílem ale na zelenau píci, protože zrno jest tuze drobné a tudy není wýdajno.

O. nahý. A. nuda *Lin. Host gr.* 3. *t.* 43. Owes tatarský. Lata jednostranná popostažená; klásky 3—4kwěté; plewy kratší kwětu: hoření 7—8žilá; kwěty lysé; plucha dolení zelinnoblanowitá, kopinatá, ku konci ztenčená, na zádech opatřená osinau kolenatau, na konci na dwé klaná, na ušty štětinowité, od dola až nahoru tlustožilá; plucha hoření komolá; osička kláskowá nahá; obilky nahé, snadně z pluch padající. — Wlasť neznámá. ⊙.

We Španielích, Rakausích a Angličanech se seje, protože prý raupy z něho udělané jsau lepší jiných owesných.

O. čínský. A. chinensis *Fischer* A. nuda chinensis *R. et Schult.* Rozeznáwá se stéblem 3½—4′ wysokým. Lata všestranná, wětwí odstáwajících; klásky dlauhé, odwislé, —6kwěté, obyčejně s osičkau welmi prodlauženau; plewy kratší klásku, lysé; plucha dolení zelinnoblanowitá, silnožilá, na tupém konci krátce 2zubá nebo wykausnutozubatá, osinatá, hoření komolá; obilky holé, snadno wypadáwající. — Pochodí prý z Číny.

Rozeznáwá se úrodností na slámu; málo ale dáwá zrna, kteréž poskytuje dobré kraupy a krupici. U nás nikdež u welikém množtwí se neseje, ačkoli naše podnebí dobře snáší.

O. hluchý. A. fatua *Lin. Host gr.* 2. *t.* 58. Owsina, owsiha, owsice, newlastně sweřepec. Docela podobný owsu pospolitému; plewy obyčejně 3kwěté: hoření 9žilá; kwěty kopinaté; pluchy hnědé, na konci zelenawé; hoření na konci zubatě na dwé klaná, na zádech osinatá, od dola až do prostřed žlutawě nebo ryšawě štětinatochlupatá, osička srstnatá. — Mezi osením. Kwěte w srpnu. ☉.

Obtížná to čmanina mezi jiným obilím, která nesnadno wyplemeniti se dá. Zrno není užitečno.

O. pýřitý. A. pubescens *Lin. Host. gr.* 2. *t.* 56. Kořen mrcasatý, příplaziwý, mnoholetý, wypauštějící silný trs; stébla dole kolenatá, 1½—3′ wysoká, oblá; listy ploché, dolení obak jakož i pošwy huňaté; lata wšestranná, hroznowitá s wětwemi obyčejně nesaucími klásky ojedinělé, s delšími ale dwě, s doleními obyčejně 3—5; klásky 2—3kwěté; plewa hoření 3žilá, zdéli klásku; plucha dolení wšech dokonalých květů na zádech opatřená osinau kolenatau; waječník na konci jakož i osička chlupatý, chlupy u dola druhého květu až k jeho polowici skoro sahající. — Na lukách nejwětšího dílu Ewropy. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

O. luční. A. pratensis *Lin. Host gr.* 2. *t.* 51. Podobný předešlému. Kořen mnoholetý mrcasatý; listy čárkowité, na líci nejšerpiwější; pošwy oblé; lata stažená, hroznowitá: wětwí doleních dwojčatých, hořeních ojedinělých, wšech nesaucích po jednom klásku, dolenich delších někdy po dwau; klásky 4—5—, na půdě bujné 6—8kwěté; pluchy dolení na zádech u prostřed osinaté, hoření 3žilé; waječník na konci jakož i osička chlupaté. — Na lukách suchých, kopcech kamenitých, na předlesích po celé Ewropě až daleko k seweru. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

O. žlutawý. A. flavescens *Lin. Host gr.* 3. *t.* 38.

Kořen mrcasatý, mnoholetý; stébla přímá nebo kolenowitě wzstaupawá, 1½—2′ wysoká; listy ploché, na kraji šerpiwé, obak anebo toliko na líci krátce huňaté: pošwy dolení často dlauze huňaté; lata wšestranná, rozložená: wětwí delších nesaucích 5—8 klásků; ty jsau 3kwěté, menší nežli wšech naduwedených owsných rodů, smačknuté, žlutě zelené, pořádku fialowě pereté, lesklé; plewy obyčejně kratší klásku: hoření 3žilá; plucha dolení na konci na dwé klaná zuby štětinowitými a nad prostředkem na zádech osinatá; osička klásková hustě chlupatá chlupami pluchy kratšími. — Na lukách největšího dílu Ewropy. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Tyto čtwery naposled popsané rody poskytují dobrau píci.

O. pestrý. A. caryophyllea *Wigg.* Aira caryophyllea *Lin. Fl. dan. t.* 382. *Host gr.* 2. *t.* 44. Kořen jarní malý, mrcasatý, trsnatý; stébla ½—1′ wysoká, autlá, přímá, oblaunká, nahoře hranatější, wíce méně draslawá; listy swinutoštětinowité, krátké, po kýlu a krajích šerpiwé, dolení delší zwadlé; pošwy prodlaužené, prosté, hluboce brázdowané, šerpiwé; jazýček prodlaužený, ostraunký, pak laločnatý; lata přímá, mnohokwětá, potom pořád rozewřená; wětwe roztrojené, wláskowité, hranaté, šerpiwé; klásky drobné, podlauhlowejčité, smačknuté, ostré, lesklé, z nachowa stříbrné nebo zeleně a bíle strakaté; kwěty 2, menší nežli plewy, dole obklíčené chlupy nejkratšími; plewy kopinaté, ostré, přístejné, 1žilé, na kýlu šerpiwé; pluchy wnější podobné plewám, 2špidlaté, nad zpodinau wypauštějící osinu kolenatau. — Na písčinách, wřesowištích, předlesích po Ewropě celé. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Dobytek howězí a owčí rád se na něm pase.

Smělek. Koeleria. Kölerie.

Klásky 2— mnohokwěté: kwěty obojaké. Plewy 2, smačknutě člunkowité. Kwěty o 2 pluchách: plucha dolení z konce celého nebo na dwé klaného hrotitá nebo osinatá osinau štětinowitau, rownau. Čnělky nejkratší; blizny pernaté, po stranách z kwětu čnějící.

S. hřebenatý. K. cristata *Pers.* Avia cristata *Lin.* Poa cristata *Lin. Host gr.* 2, *t.* 75. Kořen ozimý, mrcasatý, trsnatý; stébla mnohá, 1—1½′ wysoká, oblá, čárkowaná, nahoře wíce méně pýřitá, přímá; listy čárkowité, ostré, ploché, tuhaunké, po kraji šerpiwé a brwité; pošwy oblé, čárkowané, dolení pýřité; jazýček nej-

kratší; lata příklasowitá, přímá, válcowitá, obak ztenčená, osa a její díly pýřité; klásky wejčitokopinaté, smačknuté, 2-, řídko 3kwěté, lesklé, zeleně a bíle nebo zeleně a nachowěle strakaté; kwěty delší plew zakončitých, často z konce přiostnatých, po kýlu šerpiwých: hoření plewa o 3 žilách, jichž poboční u prostřed mizí, dolení menší 1žilá; plucha wnější jako plewa dolení, wnitřní ostrá, na konci na dwé klaná, obyčejně menší. — Na pahrbcích, pastwinách, lukách suchých po Ewropě skoro celé. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

knihovna.libooks.cz

Metlice. Aira. Schmiele.

Klásky 2kwěté, někdy s kyptem třetího kwětu nožičnatým, pořídku 3kwěté. Kwěty wšecky obojaké. Plewy 2, smačknuté. Pluchy 2: dolení nad zpodinau nebo u prostřed ze zad osinatá osinau ohnutau nebo přírownau. Čnělky nejkratší; blizny pérowité, dole z kwětu čnějící.

M. trsnatá. A. caespitosa *Lin. Host gr.* 2. *t.* 12. Deschampia caespitosa *Beauv.* Kořen mrcasatý, mnoholetý, trsnatý; stébla mnohá, 2—3′ wysoká nebo wyšší, přímá, oblá, lysá; listy čárkowité, zakončité, ploché, tuhaunké, na líci hluboce brázdowané a šerpiwé, nejdoleji mrtnaté; pošwy oblé, čárkowané, lysé; jazýček čnějící, ostraunký, pak rozštipený; lata 1—1½′ dlauhá, nejwětwnatější, za kwětení rozestřená, pak stažená; osa šerpiwá; wětwe mnohé, dlauhé, autlé, s wětwičkami kwětaucími nachýlenými; klásky kopinaté, smačknuté, tupé, zeleně nachowě a stříbrně peřesté, ze 2, pořídku 3 kwětůw dole chlupatých složené; plewy po kýlu šerpiwé, na konci nestejně a předrobně pilowané: hoření 3žilá, wětší nežli dolení 1žilá; pluchy přístejné: wnější nejtupější, na konci zubatá, 5žilá, se žilau prostřední nad zpodkem wycházející w osinu krátkau, rownau nebo maličko prohnutau, hoření na konci na dwé klaná, po ohybech wíce méně brwitá; osička chlupatá, pak prodlaužená. — Na lukách a palaucích obzwláště wlhkých po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Zmládí dobrá píce, starší ale twrdá; slauží obzwláště k napravení luk bahnitých; může se pak třikrát sekati; sláma též dobrá na klobauky a j.

M. prohybaná. A. flexuosa *Lin. Host gr.* 2. *t.* 13. Kořen mrcasatý, mnoholetý, hustě trsnatý; stébla mnohá, přímá, oblá, čárkowaná, lysá, 1—1½′ wysoká i wyšší; listy násobně štětinowité, na líci nejdrobněji pýřité,

po kraji a kýlu šerpiwé, wíce méně tuhé, stéblowé nemnohé, kratší; pošwy oblé, čárkowané, wíce méně šerpwé; jazýček prodlaužený, tupý, často wraubkowaný; lata kwětaucí odstálá, jindy stažená; osa šerpiwá a zprohybaná jakož i wětwe dlauhé, tenké, hranaté, chudokwěté; klásky podlauhlowejčité, smačknuté, ostré, lesklé, zeleně a bíle nebo zeleně, bíle a nachowě přeřesté; kwěty 2, málo delší plew, dole chlupaté; plewy kopinaté, ostraunké, 1žilé; plucha wněšná jako plewy, na koncí na dwé neb tré klaná, 5žilá, se žilau prostřední nad zpodinau wybíhající w osinu kolenatau, zkraucenau, dwakrát delší pluchy. — W lesech a křesowištích sebe suchoparnějších. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Dobrá pastwa pro dobytek a jeleny.

PALIČKOWICE. CORYNEPHORUS. KEULENGRANNE.

Plucha dolení celá, na zádech opatřená osinau nezkraucenau, u prostřed klaubnatau, nahoře kejowitau, na kolénku wausatau. Ostatní jako u metlice.

P. šedivá. C. canescens *Beauv.* Aira canescens *Lin. Schk. t.* 12. *Fl. dan. t.* 1023. Kořen mrcasatý wypaužitrs; stébla ½—1′ wysoká, přímá, autlá, oblaunká, lysá; listy násobenoštětinowité, přímé, tuhé, šerpiwé; pošwy oblé, čárkowané, šerpiwaunké; jazýček prodlaužený, ostraunký; lata přímá, za kwětení odstálá, před ním stažená; osa dole lysá, nahoře šerpiwá jako i wětwe její nejtenší zprohybané, dwojčatné, krátké; klásky podlauhlowejčité, ostré, bělawě zelené, pak šedé; kwěty kratší plew, krátkými chlupy obklíčené; plewy kopinaté, ostré, přístejné, 1žilé, na kýlu šerpiwé; plucha wněšná wejčitá, ostraunká, 1žilá, na zádech opatřená žlábkem, do něhož se wkládá osina plewy nepřesahující. — Na polích písčitých, neúrodných po Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna ♃.

Tráwa dříwe siwá pak celá šedá. Na písčinách bývá jedinau pící owcím.

Podřadí 14.

MEDYNKOWITÉ. HOLCACEAE.

MEDYNEK. HOLCUS. HONIGGRAS.

Klásky na latě, 2kwěté. Plewy 2; kwět dolení obobojaký, komolý; hoření samčí, na hřbetu opatřený

osinau rownau, pak sehnutau. Pluchy 2; dolení na konci celá. Čnělky nejkratší; blizny pérowité, z dola květu čnějící.

M. wlnatý. H. lanatus *Lin. Host gr.* 1. *t.* 2. Kořen mrcasatý, mnoholetý wypaužtí hustý trs; stébla 2—3′ wysoká, přímá, čárkowaná, na hankách, hořejších článcích a pošwách hustě pýřitá; listy ploché, obak krátce pýřité po kraji šerpiwaunké; jazýček podlauhlý; lata přímá, za květení odstálá: osa a wětwe její a wětwičky odstále pýřité; klásky smačknuté, bělawě zelené, obyčejně ponačerwenalé, bezleské; plewy delší pluch, kopinaté, ostré, hrotnaté, na zádech, nahoře po krajích a po 2 žilách pobočních pýřité; osina květu hořeního wyniklá pod koncem, prohnutá, w plewách zawřená. — Na lukách a palaucích až na Alpy wzstupuje, skoro po celé Ewropě a Americe sewerné. Kwěte w kwětnu až do srpna. 4.

Někteří jej wychwalujíce co přewýbornau píci, séti poraučejí, jiní ale jej mají za trávu sotwa pro owce dobrau.

M. měkký. H. mollis *Lin. Host gr. t.* 3. Podobá se předešlému; kořen má ale oddenek plaziwý; nať wšecka docela lysá, nejwýš maličko pýřitá; osina květu samčího kolenatá, z klásku čnějící. — W lesech, křowištích. Kwěte jako předešlý.

Užitek nepatrný.

Owsiř. Arrhenatherum. Glatthafer.

Klásky na latě rozpostawené, 2kwěté. Kwět dolení samčí na zádech opatřený osinau kolenatau. Kwět hoření obojaký, komolý nebo pod koncem krátce osinatý. Čnělky žádné; blizny pérowité, nad dolejškem z květu čnějící.

O. wywýšený. A. elatius *Presl.* A. avenaceum *Beauv.* Holcus avenaceus *Scop.* Avena elatior *Lin. Host* 2. *t.* 49. Owes francauzský, metlice francauzská. Französisches Raygras. Kořen mrcasatý, mnoholetý; stébel několik, 2—4′ wysokých, přímých, oblých, čárkowaných, lysých, jednoduchých; listy čárkowitokopinaté, ostré, ploché, obak šerpiwé: pošwy oblé, čárkowané, někdy šerpiwaunké; jazýček krátký, tupý, brwitý; lata přímá, za květení rozewřená, dříw a po tom stažená, klasowitá; klásky zelenawě bílé, 2kwěté; plewy kopinaté, ostré, hoření wětší, 3žilá, dolení 1žilá; pluchy stejné: wnější na konci obyčejně na dwé klaná, 7žilá, žíly prostřední w osinu prodlaužené, ježto z květu samičího wyniká nad

zpodínau a jest dwakrát jeho samého delší, květu obojakého nejkratší pod koncem wyniká. — Na lukách, pastwinách, w sadech po celé Ewropě. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Proměňuje se s hankami lysými nebo huňatými, klásky ostu dlauhých, krátkých anebo nejkratších, a obzwlášťě hankami 3—2 nejdolejšími hlízowitě ztlustlými (β bulbosum, Holcus bulbosus Willd.).

Tráwa ta náleží k nejlepším pícním; dáwá pro swau wýšku přemnoho sena; protož s jinými trawami slauží k dělání úmyslných luk.

Strdowka. Melica. Perlgras.

Klásky latěné, složené z 1—2 květůw obojakých a několika zakrnělých nijakých. Kwěty obojaké dolení různotwaré nebo jediný. Plewy 2. Pluchy 2, pak chrastawé, komolé. Čnělky mírně dlauhé; blizny při zpodině čnějící.

St. chýlivá. M. nutans *Lin. Host gr.* 2. *t.* 10. Kořen plaziwý, mnoholetý; stébla autlá, přímá, dole smačkaťinká, nahoře 3hraná, 1—1½ wysoká; listy čárkowito-kopinaté, zakončité, ploché, nejdoleji na líci, a nejhořeji na kýlu šerpiwé, nejdolejší pometawé, hořejší zponenáhla delší; lata stažená w hrozen jednoduchý, jednostranný; pošwy skoro dwojsečné, hluboce čárkowané, šerpiwé; jazýček nejkratší, učatý; klásky wejčité, wisuté, 3kwěté, zelené, ponachowělé; plewy přistejné, wejčité, nadduté, 5žilé; kwěty 2 dolení obojaké, hoření nijaký; pluchy chrustawé, dolení plewě podobná, ostřejší ale obyčejně 7žilá, hoření menší, zelenawá, na obybech nejautleji brwitá; kwět nijaký kyptowitý, čihowitý, o 2 pluchách chrustawých bělawých. — W hájích a na předlesích po Ewropě. 4.

Pastwa dobrá pro owce, kozy a zwěř červenau.

Podřadí 15.

KOSTŘAWOWITÉ. FESTUCACEAE.

Třeslice. Briza. Zittergras.

Klásky latěné, stopkaté, 3—mnohokwěté. Plewy 2, kratší anebo zdélí nejbližší pluchy. Kwěty *dwojřadé*, hustě střechowité, komolé, 2pluché: plucha dolení wejčitá, tupá, nafauklobřichatá, dole ušatosrdčitá. Waječník lysý; čnělky krátké; blizny pérowité, po stranách ze květu čnějící.

T. prostřední. B. media *Lin. Host gr.* 2. *t.* 29. Třeulka. Oddenek mnoholetý, malíčko plaziwý, mrcasatý; tělo ojedinělé, přímé, 1—1½′ wysoké, hladké, lysé ako ostatní dílowé; listy čárkowitokopinaté, ploché, obak a po kraji šerpiwaunké; pošwy hladké; jazýček překrátký uťatý; lata přímá, odstálá, řídká, wětwí nitowitých, wětwiček přetenkých, zprohybaných; klásky silně smačknuté, přísrdčitowejčité, 5—9kwěté, na wětwičkách wisuté a nejslabším pohnutím se třesaucí; plewy přírownowážně odstálé. — Na lukách po celé Ewropě a sewerné Americe. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Tráwa ta ozdobná ráda jest widěna na lukách, dobrau píci sauc.

Milička. Eragrostis.

Klásky latěné, mnohokwěté. Plewy 2, kratší nejbližšího kwětu, padawé. Kwěty wejčité nebo kopinaté, na zádech kýlatosmačknuté, po kraji břichaté. Pluchy 2, wněšná padawá, hořeni s osau stálá. Waječník lysý; čnělky krátké; blizny pérowité, u dola kwětu čnějící. Osička nerozpadawá na články.

M. obecná. E. poaeoides *Beauv.* Poa Eragrostis *Lin. Host gr.* 2. *t.* 69. Kořen jarní, mrcasatý wypauští mnoho stébel ½—1′ wysokých anebo wyšších, wzstaupawých, oblých, lysých; listy čárkowité, zakončité, ploché, po kraji šerpiwé, dole obak roztrauseně chlupaté; místo jazýčku řada chlupůw krátkých; lata přímá, odstálá; osa jako wětwe ojedinělé nebo dwojčatné zprohybaná, šerpiwá; klásky kopinatočárkowité, 8—20kwěté; kwěty tupé; pluchy doleni 3—5žilé, se žilau jednau pobočni silnau. — Na polích, pahrbcích wýslunných w Ewropě prostřední a jižné. Kwěte w červnu až do srpna. ☉.

Před kwětením dáwá pastwu owcím dosti skrownau.

M. abyssinská. E. abyssinica *Link.* Poa abyssinica *Jacq. rar. t.* 17. Teff *Bruce it. ed. germ.* 5. *t.* 24. Kořen letní, mrcasatý; stéblo 1—2′ wysoké, kolenowitě nadhnuté, položené a wětewnaté, přihranaté, nejlysejší; listy nejdelší, přeauzké, lysé, na konci příswinutošídlowité, ostré, na rubu silně kýlaté; pošwy lysé: jazýček krátký, tupý, nárysawý; lata stejná, za kwětení odstálaunká, přímá, potom nicí: wětwí dlauhých, přípřesleněných, wláskowitých, zprohybaných, šerpiwých; klásky 4—5kwěté, čárkowitokopinaté, bledě zelené, nachowě nabělé; plewy kopinaté, kýlaté, 3žilé, nejostřejší, stejně dlauhé a

kratší pluch, lysé; kwěty kopinaté; pluchy dolení člunkowité, kýlaté, 3žilé. — W Abysinii. ⊙.

Tamtéž se i seje a semeno její potřebuje jako jiné obilí na mauku.

Lipnice. Poa. Rispengras.

Klásky latěné, stopkaté, 2—mnohokwěté. Plewy 2, kratší nejbližší pluchy. Kwěty wejčité nebo podluhowité, na hřbetu kýlowitě smačknuté, se článkem swým, na nějž osička se rozsýpá, padawé; pluchy 2, komolé.

L. luční. P. pratensis *Lin. Host gr.* 2. *t.* 61. Oddenek mnoholetý, plaziwý, mnoho výběžkův wypauštějící; stébla přímá, 6″—4′ wysoká i s nejhořejšími pošwami oblá a docela lysá; listy stébelní na lici a kraji šerpiwaunké, na rubu lysé; jazýček krátký, uťatý; lata rozkladitá; klásky wejčité, 3—4kwěté; kwěty na zádech a krajích hustě pýřité, oddělené, dlauhau wlnau spojené; plucha dolení přiwystálá, 5žilá. — Na lukách, pastwinách, tráwnících, podlé cest, na mezích, až na Alpy po celé Ewropě a Asii a Americe sewerných. Kwěte w květnu a červnu. 4.

Mnoho odrodků co do welikosti wšech dílův; co do barwy jest stkwěle zelená nebo siwá. Hlawnější odrodky jsau *β širolisté* (latifolia *Weihe*); listy kořenowé kratší a širší, ploché a jako ostatní díly siwé; *γ úzkolistá* (angustifolia *Koch.* P. angustifolia *Lin. Lam. t.* 6. *f.* 3.); listy kořenowé násobené nebo swinutoštětinowité. Na místech hubených suchých.

L. obecná. P. trivialis *Lin. Host gr.* 2. *t.* 62. Kořen mnoholetý, mrcasatý, bez výběžkův; stébla 1—3′ wysoká, přímá nebo wzstaupawá; listy obak a po kraji šerpiwé; jazýčky hořeních pošew welmi prodlauženě ostré; lata rozestřená; klásky wejčité, obyčejně 3kwěté; kwěty lysé, toliko nejdoleji slabě chlupaté; pluchy dolení wynikle 5žilé. — Na lukách a pažitech wlhkých jako předešlá rozšířená. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Tyto dwoje rody náležejí k nejobecnějším našinským trawám a k nejoblíbenější píci dobytka. Netoliko rostau samy od sebe na lukách, anobrž i s jinými wysěwají se na louky strojené.

L. jará. P. annua *Lin. Host gr.* 2. *t.* 64. Kořen jarý, mrcasatý, bez výběžkův; stébla ½—1′ wysoká, dole wětewnatá, úkosně wzstupující, smačknutá, dole někdy kořenující; jazýčky nejhořejší podlauhlé; lata příjednostranná, rozewřená: wětwí lysých, ojedinělých nebo dwojčatných, pak sehnutých; klásky podlauhlo-wejčité, 3—7žilé, na koci příblanowité. — Na místech obdělaných a nezdělaných, podlé cest, domův na uli-

cích, všude po Ewropě. Kwěte po celý rok, ledaby wšecko mrazem křehlo. ⊙.

Proměňuje se kláskami peřestými. P. supina *Schrad. Host* 2. *t.* 27.

Dáwá dobré seno, bywši naseta.

www.libtool.com.cn

ODEMKA. GLYCERIA. SÜSSGRAS.

Klásky mnohokwěté, latěné. Plewy 2, uťaté, po kraji blanowité, kratší nejbližší pluchy. Plucha dolení na zádech zoblená, u wnitř nabřichatělá, na konci tupá. Ostatní jako u lipnice.

O. ztepild. G. spectabilis *Mert.* et *Koch.* Poa aquatica *Lin. Host gr.* 2. *t.* 60. Oddenek mnoholetý, plaziwý; stébel wíce, 4—6′ wysokých a wyšších, přímých, přísmačknutých, lysých; listy čárkowitokopinaté, zakončité, rowné, kýlaté, tuhé, po kraji a nahoře na kýlu šerpiwé, na odnožich skoro zwýší stébla; pošwy přísmačknuté, lysé; jazýček krátký, tupý; lata ozdobná, stejná, přímá, nejwětewnatější; klásky čárkowité, oblaunké, pak smačknuté, z kwětůw 5—9 prostých, stářím wzdálených, zelenawých, hnědě a nachowěle naběhlých; plewy nestejné, tupaunké, blanowité, lesklé, 1žilé; plucha dolení podlaublowejčitá, tupá, o 7 tlustých wystáwajících žilách, wnitřní podobná, užší ale, na konci na dwé klaná nebo wykrojená. — We wodách stojatých a podlé jejich břehůw po Ewropě. Kwěte w lipnu a srpnu. ϒ.

Z mládí dobrá píce; stará na došky.

O. zblochan. G. fluitans *R. Brown.* Festuca fluitans *Lin. Host gr.* 2. *t.* 77. Zblochan. Oddenek plaziwý; stébla rozdílně dlauhá, úkosně wzstaupawá, z dolenich banek kořenující a wětewnatá, oblosmačknutá, lysá, až pod latu pošewnatá; listy čárkowité, ostré, kýlaté, po kraji a nahoře po kýlu šerpiwé, dolení plawající, hořeni přímé; pošwy přísmačknuté, přílysé, čárkowané; jazýček čnějící, nejtenší, ostrý; lata jednostranná, přímaunká: wětwe dříwe přitlačené, pak rozewřené a konečně wíce méně odstálé; klásky k wětwičkám přitlačené, čárkowité, oblaunké, tupé, zelenawé, kwětaucí smačknuté; kwětůw 7—11, prostých, pak odlehlých; plewy nestejně wejčité, blanowité, tupé, 1žilé; plucha dolení podlaublowejčitá, tupá, na konci blanowitá, tlustě 7žilá. — W příkopech, potocích ponenáhlých, po Ewropě. Kwěte od jara až do podzimku. ϒ.

Dobrau dáwá píci. W Polaku a Slezsku obzwlášť ji sejí po zrno, jež nazywají *mana* nebo *wrnáčí proso*, a jako rosička potřebují. Když zrno uzrálo, sekají trávu pod wodau, nechají uschnauti, načež semeno we stupách opichají.

O. metlicowá. G. aquatica *Presl.* Aira aquatica *Lin. Host gr.* 2. *t.* 41. Oddenek plaziwý; stéblo dole kořenuje a na wětwe se rozděluje, úkosně wzstupuje, zwíši 1′, oblaunké, lysé; listy čárkowitokopinaté, tupaunké, ploché, lysé, po kraji šerpiwaunké: pošwy přísmačknuté, běwné, lysé; jazýček ostraunký; lata přímá, stejná, pak rozestřená; klásky čárkowité, obyčejně 2kwěté: kwěty podluhowaté, tupé, delší plew tupých, na konci zejkowaných, jichž dolení menší, 1žilá, hoření wětší, 3žilá; plucha dolení o 3 wysedlých žilách. — We wodách stojatých, též na písku owlažowaném po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. 4.

Poskytuje dobré a sladké seno.

Bezkolenec. Molinia. Streifhalm.

Klásky latěné, 3—4kwěté. Plewy 2, kratší kwětu nejbližšího. Pluchy 2: dolení z dolejška u wnitř břichatého homolowitá, na zádech polowálcowitá, ostrá, komolá. Ostatní jako u lipnice.

B. modrý. M. caerulea *Moench.* Melica caerulea *Lin.* Kořen mnoholetý, složený z mrcasůw wíjawých, tuhých; stébla 1½—2′ wysoká, přímá, tuhá, toliko nejdoleji hankau jedinau, pořídku dwěma opatřená, oblá, lysá; listy čárkowité, žlabowité, pak ploštější, tuhaunké, zakončité, nejdoleji na líci na rubu nejwýš po kýlu šerpiwé, nad samau pošwau opak wausaté; pošwa oblá, lysá, krátká, přeřídko 2, takže nejwětší díl stébla nahý; jazýček nahrazený řadau nejkratších chlupůw; lata wice méně stažená, řídko odstálá, stejná, přímá, 6palečná; klásky přímé, podlauhlowálcowité, zeleně a nachowě nebo zeleně, fialowě a nachowě peřesté, před kwetením oblé, za kwetení smačknuté kwěty odstálými; plewy wejčitokopinaté, tupé, 3žilé. — Na bahnech, pastwinách a lukách mokrých, bařinách. Kwěte w lipnu a srpnu. 4.

Stébla bezuzlá hlawně potřebují k čistění trysek čili cewek dymkowých. Tu a onde dělají z nich trwanliwé klobauky a jiné pleteniny.

Říznačka. Dactylis. Knaulgras.

Klásky latěné, klubečnatě shlaučené, krátkými wětwičkami podepřené, 2—7kwěté. Plewy 2. Kwěty kýla-

tosmačknuté, nestejnostranné, na konci ke straně vnitřní ohnuté, na konci celém nebo wykrojeném krátce osinaté.

Ř. obecná. D. glomerata *Lin. Schreb. gr.* 1. *t.* 8. *f.* 2. *Host gr.* 2. *t.* 94. Klubenka uzlitá. Kořen tlustý, twrdý, mrcasatý, trsnatý, bez výběžkůw; stéblo $1\frac{1}{2}$—2′ wysoké, přímé, lysé, přiohlé; listy tuhé, čárkowité, zakončité, nejšerpiwější; pošwy smačknuté, šerpiwé; jazýček prodlaužený, pak roztřepený; lata jednostranná, přímá, za kwetení rozewřená, jindy stažená; osa a její díly šerpiwé, po hranách brwité; klásky shlaučené, šerpiwé, 3—4kwěté, zelené nebo nachowěle nabělilé; plewy klásku menší, kopinaté, zakončité, smačknuté, větší 5žilá, na kýlu brwitá, na jedné straně naddutá a širší, na druhé užší a rowná; plewa dolení nejužší, stejnostranná, 1žilá; pluchy dolení kopinaté, zakončité, 5žilé, jako plewa hoření nestejnostranné. — Na lukách a palauzích w Ewropě celé. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Jest odrodek celý siwý. Dáwá píci twrdau a špatnau. Psi nažrawše se jí dostáwají pro šerpiwost jejího listí dáwení.

Poháňka. Cynosurus. Kammgras.

Klásky na latě klasowité, 4—5kwěté, podepřené plewami mnohými, střídawými, dwojřadými. Ostatní jako u kostřawy.

P. hřebenatá. C. cristatus *Lin. Schreb. gr.* 1. *t.* 8. *f.* 1. *Host* 2. *t.* 96. Kořen mrcasatý, mnoholetý, trsnatý; stébla 1—$1\frac{1}{2}$′ wysoká nebo wyšší, přímá, jednoducha, tenká, oblá, nejlysejší, nahoře nahá; listy auzké, čárkowité, zakončité, dřiwe kýlaté, pak ploché, na líci dole a po kýlu šerpiwé; pošwy oblé, čárkowané, nejlysejší; jazýček krátký, uťatý, wraubečkowaný; hrozen klasowitý, jednostranný, $\frac{1}{2}$—2″ dlauhý; klásky podlaulilé, smačknuté, pak dwojřadé; plewy obalující čárkowitokopinaté, zakončité, komolé, 1žilé; plewy wlastní květu menší, jako obalující; pluchy dolení zelené, wejčitokopinaté, zakončité nebo w nejkratší osinu zakončené, na zádech naddutě, šerpiwé, nepatrně 5žilé. — Na suchých a wlhkých pastwinách a lukách, w sadech po Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Na suchých místech slauží owcím pastwau.

Kostřawa. Festuca. Schwingel.

Klásky latěné nebo hrozněné, mnohokwěté. Kwě-

ty kopinaté nebo kopinatošídlowité, na zádech zoblené, se žilau wystáwající nebo bez ní. Ostatní jako u lipnice.

K. owčí. F. ovina *Lin.* Kořen mrcasatý, mnoholetý, trsnatý; stébla $^1/_2$—1′ wysoká nebo wyšší přímá, tenká, nahoře čtyrhraná, lysá nebo jako osa i její díly šerpiwá; listy nasobené, wlasowité, tuhé, jakož i pošwy lysé wíce méně šerpiwé; pošwy přísmačknuté; jazýček přídwojuchý; lata malá, přímá nebo jednostranná, chudokwětá, za kwětení odstálá; klásky drobné, podlauhlé, smačknuté, zelené nebo ponachowělé, 4—5kwěté; kwětí kopinaté; plewy kopinaté, ostraunké, nestejné: dolení menší, 1žilá, hoření 3žilá; plucha hoření zakončitá, komolá nebo opatřená osinau delší nebo kratší, nejwýš co polowina pluchy dlauhau, nepatrně 5žilá; plucha hoření podlauhlokopinatá, na konci 2zubá. — Na lukách hubených, pastwinách, až na nejwyšší Alpy. Kwěte w květnu a červnu. ♃.

Mnoho má odrodkůw; nejznamenitější jsau tyto: α) obecná, vulgaris *Koch.* F. tenuifolia *Schrad.* Listy zelené nebo nasiwělé, setenší, šerpiwaunké nebo šerpiwé; klásky menší, krátce osinaté. β) tlustraunká, duriuscula *Koch.* F. duriuscula *Lin.* *Host* 2. *t.* 88. F. stricta *Host gr.* 2. *t.* 86. F. hirsuta *Host gr.* 2. *t.* 81. J. dura *Host gr.* 2. *t.* 87. F. ovina *Schrad.* Wyšší; klásky wětší; listy zelené nebo nasiwělé, tenší nebo tlustší, tuhé nebo podkřiwené. γ) siná, glauca *Koch.* F. glauca *Schrad.* F. pallens *Host* 3. *t.* 88. Listy sivé.

Wšecky ty odrodky slaužĺ wýbornau pastwau owcím.

K. luční. F. pratensis *Huds.* F. elatior *Lin.* *Schreb. gr.* 1. *t.* 2. *Host gr.* 2. *t.* 79. Mrwka, kostřawa. Oddenek krátký, krátce mrcasatý nebo skoro plaziwý; stébla přímá nebo kolenowitě wzstaupawá, 2—3′ wysoká, lysá, jako ostatní dílowé; listy ploché, dolení hladké, hoření obak a po krajích šerpiwé, na ústí po obojí straně opatřené auškem šídowitým, často srpowitě prohnutým; jazýček překrátký; lata běwná, jednostranná, přímá nebo nicí, za kwětení odstálá, jindá stažená: wětwí šerpiwých, sochatých, jichž jedna krátká, o 1—2 kláscích, druhá hroznatá, o 3—5 kláscích; klásky čárkowité, 5—10kwěté, zelené, někdy fialowě peřesté; plewy kopinaté, ostré nebo tupaunké; plucha dolení wejčitokopinatá, 5žilá, na konci zaubkowaná a pod ním brotitá nebo komolá; waječník lysý. — Na lukách, pažitech, podlé potokůw, příkopůw, po celé skoro Ewropě a sewerné Americe. Kwěte w červnu a lipnu ♃.

Plení tráwa wýborná a welmi wýdajná; s jinými trawami smíšená slaužĺ k zakládání úmyslných luk.

K. wywýšená. F. elatior *Smith.* F. arundinacea *Schreb.*

Bromus littoreus *Willd. Host gr.* 3. *t.* 8. Podobá se předešlé; stébla její vyšší (3—6′); lata rozkladitá, nachýlená: větví šerpiwých, dwojčatných, větwičkowaných, nesoucích 5—10 klásků, jenž wejčitokopinaté, 4—5kwěté; pluchy dolení pod koncem hrotité nebo komolé. — Na lukách w rozdí, na březích po celé Ewropě. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Jsauc tužší a twrdší nedává tak dobrau píci jako předešlá. Hlawně se hodí na mokré louky w nížinách.

Mrwka. Brachipodium. Zwenke.

Wšecko jako u kostřawy; plucha ale hoření po kraji štětinkami tuhými hřebenatobrwitá.

M. prapořitá. B. pinnatum *Beauv.* Festuca pinnata *Moench.* Bromus pinnatus *Lin. Host gr.* 1. *t.* 22. Krytoprašnik. Celá nať žluté zelená; oddenek plaziwý; stébla trsnatá, 1½′ wysoká nebo wyšší, wztyčená, oblá, jednoduchá, lysá; listy tuhaunké, čárkowité nebo čárkowitokopinaté, zakončité, ploché, šerpiwé, více méně pýřité; pošwy oblé, chlupy krátkými, sehnutými huňaté nebo lysé; jazýček sotwa čnějící, tupý, brwitý; hrozen klasowitý, 1—½″ dlauhý, přímý nebo malíčko nachýlený, dwojřadý; klásky mnohočíslé, čárkowité, příoblé, pak malíčko smačknuté, 7—11kwěté, pýřité; plewy kopinaté, ostré, menší 3žilá, větší 7žilá; pluchy wněšné proti konci 5žilé, ukončené osinau obyčejně jich kratší, wnitřní sotwa kratší, učaté, často wykrojené. — Na lukách, podlé plotůw, na auwratech Ewropy prostřední. Kwěte w červnu a lipnu. 4.

Swěřep. Bromus. Trespe.

Klásky mnohokwěté. Plewy 2, nejbližšího kwětu kratší. Kwěty o 2 pluchách: plucha dolení pod koncem osinatá osinau rownau nebo podhnutau. Waječník na konci chlupatý, z přední strany nad prostředkem wypaučující čnělky krátké; blizny pérowité, proti dolejšku kwětůw čnějící.

S. žitný. B. secalinus *Lin. Host pr.* 1. *t.* 12. Swěřep, šwořep, swěřepec, šwořepec, stoklasa. Kořen mrcasatý, letní; stébla 2—3′ wysoká, přímá, oblá, lysá, na hankách wíce méně pýřitá; listy čárkowité nebo kopinatočárkowité, zakončité, odstálé, ploché, dole a obak po žilách obzwláště šerpiwé, wíce méně brwité, po líci chlupami potrauzené; pošwy oblé, lysé; jazýček tupý,

pak ušetnatý; lata 3—4, řídko 6″ dlauhá, odstálá, za květení obyčejně přímá, pak na konci nachýlená, klásky podlaublowejčité, řídko wejčitokopinaté, dříwe oblauké, pak smačknuté, 7—13kwěté, kwětůw oddělených, obdálnaunkých; plewy podlaublowejčité, ostré, po kraji blanowité: hoření 7žilá, wětší nežli dolení 5žilá; plucha dolení eliptičná, tupá, po kraji blanowitá, na hřbetu zoblená, lysá, 7—, řídko 9žilá, pod koncem na dwé klaným opatřená osinau zprohybanau, obyčejně kratší; wnitřní zdélí wněšné, užší ale, celá nebo 2zubá; obilka s pluchama srostlá. — Na polích a rolích po celé Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ☉.

Obtížná to činanina w obilí, obzwláště w žitě, jíž chléb bere, ačkoli neškodí. Powídají, že zrno její kuřata moří. Kočku ale dáwá dobrau píci. Jindá panowala pověra, že totiž obilí na špatné, wápenné půdě proměňuje se we sweřep.

S. měkký. B. mollis *Lin. Schreb. gr.* 1. *t.* 6. *f.* 1. *Host gr.* 1. *t.* 19. Kořen mrcasatý, ozimý; stéblo 2′ wysoké nebo wyšší, přímé, nahoře obyčejně jakož i na hrankách též wíce méně pýřité; listy čárkowité, zakončité, ploché, dole šerpiwaunké, obak pýřité, jakož i pošwy oblé a jazýček krátký, tupý, pak ušetnatý; lata 2—3″ dlauhá, přímá, stažená, za kwětení odstálá nebo rozewřená, plodonosná obyčejně nicí; osa, její wětwe a klásky pýřité; klásky podlaublowejčité, ostré, přísmačknuté, siwě zelené, 5—10kwěté, střechowité, plodonosné krajemi střechowitě se kryjící; plewy ostraunké, blanowitoobraubené, sotwa kýlaté, nestejné: wětší wejčitokopinatá, 7žilá, menší užší, ostřejší, 3žilá; plucha wněšná eliptičnokopinatá, tupá, blanowitě obraubená, na zádech zoblelá, 7žilá, pod koncem na dwé klaným opatřená osinau rownaunkau; wnitřní menší, na konci na dwé klaná. — Na lukách, pastwinách, na zdech, podlé cest po Ewropě. 4.

Dobrá pastwa pro owce. Též upewňuje homok či wátý písek.

S. polní. B. arvensis *Lin. Host gr.* 1. *t.* 14. Kořen mrcasatý, letní; stébla ojedinělá nebo trsnatá, 2—3′ wysoká, přímá, oblá, po hrankách lysá nebo pýřitá; listy čárkowité, chlupy roztraušenými huňaté, obzwláště dole šerpiwé; pošwy oblé, wíce méně pýřité; jazýček krátký, tupý; lata 1/2′ dlauhá, mnohokwětá, za kwětení přímá, nerozkwětlá a odkwětlá na konci nachýlená: wětwe prodlaužených, tenkých, zprohybaných, šerpiwých, jednoduchých anebo wětewnatých, proti konci přiztlustlých; klásky kopinaté, ostré, smačknuté, někdy nepatrně pý-

řité, lesklé, zelenawé, 9—11kwěté, střechowité; plewy ostré, smačknuté, po žilách šerpiwé: větší eliptičnokopinatá, 5žilá, menší kopinatá, 3žilá; plucha wněšná blanowitě obraubená, na zádech zoblelá, 7žilá, pod koncem na dwé klanym opatřená osinau buď co plucha dlauhau nebo trochu delší, rownau; wnitřní menší přidwojzubá. — Na polích, rolích přeobecný po Ewropě. Kwěte w čerwnu a lipnu. ⊙.

Čmanian w rolích obtížná; dáwá ale dobrau píci a může se wysíwati na louky.

Cewola. Arundinaria. Strauchschilf.

Klásky latěné, 5—7kwěté. Plewy 2, nestejné. Kwěty nožičnaté. Pluchy 2: dolejší nejostřejší, na dwé zubatoklaná. Okwětí o 3 lupenech kopinatých, celých, lysých. Wajeúnik ostrý. Čnělka 3dílná; blizny 3, pérowité.

C. hrubosemenná. A. macrosperma *Michx. am.* 1. *p.* 74. Miegia macrosperma *Pers.* Ludolfia macrosperma *Willd.* Stéblo stromowatělé nebo podkřowatělé, zwýší bambosu, hladké, lysé; listy přidwojřadé, stejnobarwé, čárkowitokopinaté, obak zelené, hladaunké; lata konečná, příhroznowitá, welmi složená, přímá. — W Karolině a we Floridě podlé Misisipi řeky.

Rod pro welikost semena ode wšech rozdílný.

Bambos. Bambusa. Bambusrohr.

Klásky mnohokwěté, chomáčené a latěné, dole podepřené listeny plewowitými; kwěty dolení obojaké, hořeni samčí, nižádný, osinatý. Okwětí 3lupenné. Tyčinek 6. Čnělka 1 dlauhá, o bliznách 2—3 niťowitých, pérowitých. Obilky holé.

B. rákosowitý. B. arundinacea *Retz.* Bambusa arundinacea *Willd. Roxb. t.* 79. Arundo Bambos *Lin.* (dílem) Arundarbor vasaria s. Bula Java. *Rumph.* Z jednoho kořene wychází 10—100 stébel 10—20′ wysokých, dole 4—6″ w průměru tlustých, dutých, dřewnatých, mnohými hankami přetržených, z nichžto wynikají po swazcích (2—3) wětwe welmi rozdělené na wětwičky; trny dwojčatné nebo trojčatné na hankách wětwowých nestejné, s jedním delším, silným, ostrým, přisehnutým, někdy žádné; listy dwojstranně rozpostawené, na nejmladších wětwích přiblížené, krátce řapíkaté, široce kopinaté, ½—1′ dlauhé, ½″—1½″ široké, antle zakončité, lysé a hladké, po kraji šerpiwé, siwé; pošwy připlošťowité, na ústí obak s

několika chlupy krátkými; lata velikánská z větví tuhých, rozewřených, na nichž klásky obyčejně trojčatné, sedavé, na dvě řady rozpostawené, tuhé, čárkowitokopinaté, $^1/_2$—1″ dlauhé; listeny, jenž je podporují, wejčité, tupé, krátce hrotité, nahoře mnohožilé, a tu po kraji brwité; obilky velikostí a twarem podobají se owsu.— W Indii wýchodní celé lesy dělá.

B. obecný. B. vulgaris *Wendl coll.* 2. *t.* 47. B. arundinacea *Ait.* (*excl. syn. Roxb*). Arundo Bambos *Lin.* (dilem). Sázený wypaušťí z kořena mnoho stébel přímých, bezbranných, 20—30′ wysokých, co rameno dětské tlustých, mnohými hankami přetržených, oblých; dříwe jsau jednoduchá a zcela přikrytá pošwami zelenými, přitlačeně nahnědle srstnatými; když pošwy opadnau, wyrostají z hanek střídawě wětwe mnohé, polopřesleněné, odstálé nebo sehnuté, $^1/_2$—2′ dlauhé, jednoduché nebo rozdělené, kwětonosné; listy na koncech wětwowých (4—10) dwojřadé, odstálé, čárkowitokopinaté nebo kopinaté, na líci a kraji šerpiwé; pošwy mnohem delší článkůw wětwowých, dole oblé, trubkowitoswinuté, nahoře zlehka smačknuté, uťaté, dříwe mrtnaté chlupy wíce méně hojnými, pak olysající; jazýček blanowitý, krátký, kožowitý, uťatý, krátce brwitý; kwětenství welmi proměnliwé: hned jest lata kořenowá, bezlistá, 2—4′ dlauhá, klaubnatá, na každém klaubu nesaucí přeslen z klásků směstnaných, nebo jest stwol kořenowý, 1—4′ wysoký, na jehož klaubech klásky nejmnožší polopřeslenowitě strbaulené, nebo klasy wynikají z nejdolejších hanek nebo na konci wětwí, složené z klásků přemnohých, přesleněných; klásky kopinaté, 4—12kwěte, dole podepřené několika šupinami čili listeny pergamenowými nebo papírowitými, wejčitými, tupými, s hrotem poddutými, kýlatými, žilnatými; plewa jediná, wejčitá, ostrá, hrotitá, sotwa kýlatá, po kraji od prostředka až na konec drobně brwitá, wně lysá, u wnitř pod koncem přitlačeně chlupatá; pluchy wnější podlaublowejčité, špidlatozakončité, bezkýlé, 13—17žilé, papírowité, wnitřní málo kratší, blanowité, bělawé, 2kýlé.— W obojí Indii.

B. trnatý. B. spinosa *Roxb.* Ily *Rheed.* 1. *t.* 16. Arundarbor *Rumph* 4. *p.* 14. Arundo Bambos *Lin. ex Burm. ind.* 47. Bheru Bangsa. Stéblo ztepilé, tuhé, přímé, na hankách ozbrojené trny silnými dwojčatnými nebo trojčatnými; wětwe nejkratší dwojřadé; pošwy mrtnaté, přes list prodlaužené, na ústí brwité; listy na

líci hned nahé, hned šerpiwé chlupy řídkými, přitlačenými, na rubu nahé; lata konečná, běwná z wětwí odwislých, klaubnatých, jednoduchých; klásky na klaubech shlaučené, kopinaté, střechowité; kwěty dolení nijaké, s pluchau wnitřní malíčkau, hoření samčí pluch 2 wejčitých, wněšné přewelike, wnitřní tenké, po krajích ochlipené a na ohybech brwité. — W lesech Indie jižné; též se sází, ačkoli pořídku.

B. polní. B. agrestis *Poir.* Arundo agrestis *Lour.* Arundarbor spinosa s. bulu buduri, teba teba *Rumph l. c.* 3. Stéblo dřewnaté, nejtwrdší, přioblé, wijawé, na 30′ wysoké, ztlaušti ramena; hanky wystáwající; články krátké, u wnitř nehrubě prázdné, často docela hutné; wětwe střídawé, mnohočíslné, dolení hustší, oblaukowité, zmatené; trny nejmnožší tlusté, roztraušené, křiwé; listy čárkowitokopinaté, malé, lysé, čárkowané, roztraušené; řapíky dlauhanké, tenké; lata přímá, konečná, nesaucí klasy krátké; klásky 1kwěté; prašníkůw 6 nejdelších, přisedawých; blizny 2 na čnělce; obilka podluhowatá. — Na wrších a na místech suchoparných, opustlých, po celé Kočinčíně.

Co nejmnožší rody toho řádu mají skrownau wýšku, řewní bambosowé postawau ohromnau s palmami. Jměním nejwíce podobají se našinskému rákosu, ačkoli jej daleko wýškau přesahují. Užitek jejich a jmenowitě bambosu rákosowitého znamenitý. Z jeho stébel stawí celé domy; z nich jsau slaupy, trámy, stěny, stropy, střechy, jež doškami kryjí. Dělají z nich také kocábky, mosty, stežně, ráhna, skříně, kofíky, korbely, wědra a nesčíslné množství nářadí domácího a rolnického. Obhrazují jimi pole, zahrady, anobrž i wesnice, k čemuž obzwláště rody trnaté se dobře hodí. Z mladých pazauškau na kaši rozmělněných dělají Číňané přetenký papír. Domy z nich wystawené hořce bauchají, jakoby střílely z ručnic, protože w zduch w stéblách zawřený se rozprostraňuje a je roztrhuje.

Stébla na tenké prameny rozštípaná slauží k pletení na místo sítin a rákosu rozdílného náčiní, jako jsau klobauky, skřínky a jiné ozdobné wěci.

W dolenich článcích nachází se woda čistá, dobrá k pití. W dolenich hankách sráží se obzwláštní hmota, *tabažír* či *tabažér* nazwaná, bílá, suchá, asi škrobu podobná, z kyseliny křemíkowé a nemnohého kyslíčníka draslíčitého složená.

Mladistwé pazaušky zwýší 1′ zadělawají a jsau nejhlawnější částka proslulého konfektu *acharem* čili *atsiarem* nazwaného, jímž chuť k jídlu se wzbuzuje, kterýž i do Ewropy se zawáží. Pazaušky ty dílem jedí jako kapustu. Semeno jedí jako rýži.

W lékařstwí potřebují kořen, kůru, listy a brosky. Též i tabažír k podobným koncům užíwají.

Béža. Beesha.

Klásky 3 — 4 — mnohokwěté, dwojřadé. Plewy

dolení prázdné nebo samčí květ zastírající. Pluchy 2, nestejné: dolení čili zpodní plevám přepodobná. Tyčinek 6. Čnělka jediná; blizny 3, huňaté. Obilka obklíčená dužninau, největší, vejcowitá, zakončitá.

B. obecná. B. baccifera *Kunth* Bambusa baccifera *Roxb. t.* 243. Stéblo na 30—60′ wysoké, dole w obwodu 12—13″, přímé, na konci toliko wětewnaté; listy střídawé, dwojřadé, přisedawé, dole pošwiwé, vejčitokopinaté, obak lysé, na rubu žilnaté, 6—12″ dlauhé, 2—4″ široké; pošwy huňaté, na ústí wausaté frňausy dlauhými, niťowitými; klasy smačknuté, mnohé, na koncech větví nebo stébel dlauhé, útlé, klaubnatowětewnaté: klasů každý s pošwau swé délky; klásky 3—4— wícekvěté; plewy dolení buď prázdné, buď květ samčí zastírající; pluchy 2, nestejné, ztenčené, ostré, lysé, stálé; tyčinky zdélí pestíka; vaječník vejcowitý; čnělka 1 o 3 bliznách niťowitých, wlnatých; obilka weliká, twrdá, dužnatá, homolowitá, lysá, křiwě zakončitá; semeno ojedinělé, široké, vejčité. — Na wýsuchách písčitých Indie wýchodní.

Jako předešlé se potřebuje. Též poskytuje mnoho tabaširu.

Podřadi 16.

JEČMENOWITÉ. HORDEACEAE.

Pšenice. Triticum. Weizen.

Klásky ojedinělé, we wýřezcích osowých sedawé, s osau rownoběžné, 3—4kwěté. Plewy 2, široce člunkowité, přistejné, stříčné, zubaté a štětinau ukončené. Pluchy vejčité nebo podlauhlé.

P. obecná. T. vulgare *Lin.* Kořen mrcasatý; stéblo přímá, 3—4′ wysoká; listy ploché, na rubu hladké, na líci šerpiwaunké, siwé; klas 4bočný, hustě střechowitý; osa tuhá; klásky obyčejně 4kwěté, nejčastěji po stranách přesilně smačknuté, takže kwěty na obojí řadě patrně konci swými se rozstupují; plewy na přední straně břichaté, vejčité, úkosně uříznuté, hrotité, pod koncem smačknuté, na zádech zoblené a opatřené žilau kýlowau málo wynikající; obilka nahá. — Wlast její jakož i ostatních neznámá, nepochybně prostřední wýchodní Asie, odkud přes Lewant k nám přišla. ☉.Ô.

Hlawně rozeznáwají se dwoje odrodky: α) *ozimá*, T. hybernum *Lin. Host gr.* 8. *t.* 26. *f.* 8. Kořen ozimý, pluchy skoro *komolé*;

1) *jará*, T. aestivum *Lin. Host gr.* 3. *t.* 26. *f.* 1—7. *Metzg. t.* 1. 2. Klasy její jsau delší nebo kratší, hustší nebo řidší, lysé nebo pýřité, klásky uzralé bělawé, nahnědlé nebo červenawé, pluchy osinaté, *kosmatka, pšenice wausatá.*

Obilí to od nejdáwnějších časůw se seje, jelikož je už staří Egyptané znali; nyní po wšech země dílech jest rozšířeno a rozšířenější nežli ostatní obilí. Pšenice, jak známo, poskytuje nejbělejší mauku, z níž rozdílné pečiwo se sliotowuje; dělají z ní též škrob; pak na slad obrácená slauží na piwo a kořalku. Z nezralých zrn strojí welmi chutné poléwky. Slámu potřebují netoliko k rolnictwí, anobrž i w řemeslech n. p. na klobauky slaměné. Mauka, chléb z ní upečený, škrob, otruby a d. též w lékařstwí mají swůj užitek.

P. oduřalá. T. turgidum *Lin. Host gr.* 3. *t.* 28. *Metzg. t.* 3. Pšenice anglická. Podobá se předešlé; klas 4hraný, hustě střechowitý, obyčejně tlustší; osa tuhá; klásky obyčejně 4kwěté; plewy břichaté, wejčité, úkosně uříznuté, hrotité, opatřené na kýlu žilau silnau, skoro křídlowitě wystáwající; obilky prosté; pluchy wněšné osinaté osinami obyčejně dlauhými, někdy překrátkými.

Klásky její jsau jako předešlé různobarewné, lysé nebo pýřité. Nejznamenitější odrodek jest *pšenice složená, arabská, orudka.* T. compositum *Lin.* jejíž klas dole wypauští ještě několik menších. Též jest jará a oziná. Největším dílem seje se w Ewropě jižné a w Anglicanech. Z toho odrodku několikrátným požatím nabywají we Wlaších na dolině arenské stébel tenkých, které na slunci wybílené k pletení klobaukůw florentínských se užiwají.

P. twrdá. T. durum *Desf. Metzg. t.* 4. T. hordeiforme *Host* 4. *t.* 5. Klas oble 4bočný, střechowitý, hustší nebo řidší; osa tuhá; klásky obyčejně 4kwěté; plewy břichaté, podlauhlé, 3krát delší nežli širší, prodlaužené hrotem širokým, obyčejně dlauhým, a do něho buď úkosně zabíhající nebo před ním w tupý zub ukončené, žila kýlowá široká, na celé délce skoro křídlowitě wytažená; pluchy wždycky dlauhau osinau ukončené; obilky 3bočné, wypuklé, obyčejně rohowité, proswítawé. — ⊙.

Klásky rozdílně barwené, též lysé nebo pýřité, a tudy několikero odrodkůw. Jak tu jest toliko prospěšná w teplých krajinách.

P. polská. T. polonicum *Lin. Host gr.* 3. *t.* 31. *Metzg. t.* 5. P. astrachanská, walašská. Klas neprawidelně 4hraný nebo smačknutý, hustě střechowitý; klásky obyčejně 3kwěté; plewy přeweliké, sotwa břichaté, podlauhlokopinaté, papírowozelinné, mnohožilé, krátce 2zubé, na zádech auzce křídlowitě kýlaté; plucha hoření nejdolejšího kwětu o polowičku kratší nežli dolení déleji nebo kratšeji osinatá; toliko 2 kwěty dolení úrodné; obilky předlauhé, 3bočné, wypuklé, proswítawé. ⊙.

Klas hustší nebo řidší, lysý nebo pýřitý, dělejí nebo krátcí osinatý. Ten rod ztepilý hodí se toliko do teplých krajin. Zrno jeho hlavně slaužíí na kroupy.

P. orkyš. T. Spelta *Lin. Host gr.* 3. *t.* 29. *Tratt. t.* 369. Orkyš, špalta, špalda, rýž, česká rýže, běl. Jménim podobá se obecné pšenici; klas čtyrhraný, sotva (podlé osy) smačknutý, řídko střechowitý; osa dozrala kruchá; klásky obyčejně 4kwěté; plewy podlauhloobwejčité, skoro rownowážně učaté, hrotité, po celých zádech smačknuté, se žilau od prostředka přímo do hrotu wybíhající; obilky okornatělé.

Několikero má odrodkůw klásky osinatými a komolými, lysými a pýřitými, bělawými a nahnědlými. Orkyš čili špalda seje se w mnohých zemích mírného podnebí, ačkoli nesahá tak daleko k severu jako žito, owes a ječmen. Wšude w těch zemích dáwají mu předek před pšenicí, protože netrpí tak na rez, že dáwá sláma pevnější a tužší, a tudyž tak snadně nepoléhá, že ještě pozdě w létě síti se může, že zrno okornatělé tak snadno newypadáwá a méně ptactwem trpí, konečně že dáwá pěknější mauku, ježto zwlášte na pečené pečiwo se hodí. Jelikož zrno jest pluchama okornatělé, náleží je kamenoma twrdýma, hrubýma wylauštiti. Z nezralého zrna dělají chutné poléwky.

P. samopše. T. dicoccon *Schrank. Host gr.* 3. *t.* 30. 4. *t.* 8. T. amyleum *Seringe. Metzg. t.* 7. 8. Samopše. Klas protismyslně t. s osau nerownoběžně smačknutý, hustě střechowitý; klásky obyčejně 4kwěté; plewy bříchaté, široce wejčité, hrotité a před hrotem opatřené zubem krátkým a žilau kýlowau silně wyniklau, na konci jakož i hrot do wnitř ohnutau.

Rozdílné má odrodky podlé klasu řidšího nebo hustšího, plevů s dlauze nebo krátce osinatých, lysých anebo pýřitých, bělawých, nahnědlých anebo černawě modrých. Též jest ozimá a jará.

Zrno její dáwá mauku bílau a útlau i škrob přepěkný. Stébla jsauce tuhá nepoléhají a wšak sláma nehodí se ku krmení.

P. jednozrnd. T. monococcum *Lin. Host gr.* 3. *t.* 32. *Tratt. t.* 371. Špalda jednozrná. Celá nať žlutawě zelená; listy obak šerpiwaunce pýřité; klas úzký, jako předešlé smačknutý, hustě střechowitý; klásky obyčejně 3kwěté, obyčejně jediné dáwají zrno; plewy podlauhloklínowité, učaté, hrotité a před hrotem opatřené ostrým zubem. — Wlast prý Taurie a Kawkaz. ☉.

Skrowného jest wýnosu, a tudyž seje se toliko w krajinách hubených, neúrodných, w nichž jiné rody pšeničné se nedaří. Mauka z ní jest dobrá, žlutawá ale; zrno hodí se též na kroupy.

Pýr. Agropyrum. Quecken.

Klásky ojedinělé, we wýřezcích osowých sedawé, nenafauklé, nebřichaté, 3—9kwěté. Plewy 2 a pluchy

kopinaté nebo čárkowitopodlauhlé, na konci rowné, aniž podhnuté.

P. plaziwý. A. repens *Beauv.* Triticum repens *Lin.* Oddenek mnoholetý, široko daleko se rozplazující; stébla 2—3′ ano i wyšší, přímá, oblá, lysá; listy čárkowité, ploché, zelené nebo siwé, na líci šerpiwé; pošwy oblé, lysé; jazýček nejkratší, uťatý; klas 2—4″ dlauhý, 2řadý, přímý; osa po krajích mrtnatá; klásky nejdoleji málokdy dwojčatné nebo trojčatné, podlauhlokopinaté, 4—9kwěté, zelené nebo siwé, někdy ponachowělé; plewy kopinaté o 5—7 žilách obzwláště nahoře šerpiwých; plucha wněšná jako plewy obyčejně na konci o 5 žilách šerpiwých, wnitřní málo menší podlauhlokopinatá, na konci zatlačená, na ohybech brwitá. — Na polích a rolích po celé Ewropě, též Asii a Americe sewerných. Kwěte w červnu a lipnu. ♃.

Odrodky jeho netoliko na barwě zelené nebo siwé záležejí, anobrž i hlawně na osinatosti: α) *komolý*, plewy a pluchy (dolení) ostré nebo zakončité. Triticum repens *Blak t.* 537. *Schreb. gr.* 2. *t.* 26. *f.* 1—3. *Host gr.* 2. *t.* 21. β) plewy a pluchy děleji kratčeji osinaté. *Schreb.* 1. *c. f.* 4—8.

Na rolích jest pýr obtížná čmanina Kořen jeho potřebuje se ku drhnutí nádob a slowe *wěchtowí*; wypraný, usušený a na drobno rozkrájený slauží w lékařstwí, *kořen pýrowý* (radix graminis). Též jím dobytek krmí. Starým slul *agrostis*.

Žito. Secale. Roggen.

Klásky ojedinělé, we wýřezcích osowých sedawé, jednau stranau k nim obrácené, 2kwěté, s kyptem třetího květu. Plewy 2, auzké, šídlowité, dwojřadé; kwěty přístřičné: plucha dolení w osinu ztenčená.

Ž. pospolité. S. cereale *Lin. Host. gr.* 2. *t.* 48. *Tratt. t.* 365. Žito, žito, réž. Kořen mrcasatý; stébla přímé, 4—6′ wysoké, nahoře pýřité; listy ploché, na rubu hladké, na líci šerpiwaunké, siwé; klas prodlaužený, nicí, náčtyrhranatý, hustě střechowitý; osa tuhá; klásky smačknuté; plewy mnohem kratší pluch; pluchy dolení kýlowitě smačknuté, nahoře po krajích a na žile kýlowé hřebenowitě brwité, ukončené osinau dlauhau, wztyčenau; obilky nahé, přípolooblé, nahoře uťaté, dole ztenčené, maučnaté nebo rohowité. — Wlasť žita neznámá. Kwěte w květnu a červnu. ☉, ♂.

Hlawně rozeznáwají se troje odrodky: α) *jaré*, β) *ozimé*, γ) *křibice* či *křowité žito*, multicaule *Metzg.* Ozimé z kořene wypauští 4—12 stébel wyšších a silnějších. Klasy někde jsau rozsochaté, S. ramosum *Metzg.*

Žito náleží k nejužitečnějšímu obilí, ačkoli není tak rozšíře-

no jako pšenice; seje se toliko w Europě a Asii od 50° až skoro k 60° s. š., we východní polowině Ameriky severné ale od 40° až 50° s. š.; jižněji toliko místem na horách. Mauka žitná není tak bílá jako pšeničná, chléb ale z ní upečený netoliko jest stejně zdrav a wydaten, anobrž déle zůstáwá čerstew a chutnější nežli pšeničný. Režný chléb, tak slowe žitný, jedí u nás w Čechách a dále k severu we wšech krajinách. Na slížky, knedlíky a koláče ale mauka žitná se nehodí. Pražené žito nahrazuje chudému lidu káwu, a jest wšech nawržených surogatůw nejzdrawější. Zimní žito dáwá na jaře dobrau zelenau píci, k čemuž obzwláště křibice se hodí, ježto ta u podzim sekati se může, čímž úroda nic netrpí, protože ona mnoho odnoží wyhání. U nás ze žita pálí kořalku (žitnau). Slama žitná pro swau délku zwláště we wážnosti, a netoliko se potřebuje ku krmení, anobrž i ke stlání pod dobytek a na došky. Mauka žitná, otruby, kwas, kořalka anobrž i chléb sám slaužíwá též w lékařství. Za wlhkého léta waječník chorobně welmi se zwětšuje, we své strojnosti docela se proměňuje a dáwá wýrostky *námelem*, *námelem*, *námělíčem*, *námělečníkem*, *Žitem swatojánskym* nazwané, jedowaté a tudy se žitem zemleté a snědené škodí zdraví, w rukau lékařských ale jest lékem welmi mocným.

Ječmen. Hordeum. Gerste.

Klásky potrojné na každém článku osowém, 1kwěté, někdy s kyptem štětinowitým druhého kwětu. Plewy 2, na zádech kláskowých stojící, auzce kopinaté nebo šídlowité. Pluchy 2: dolení prostředního klásku anebo wšech osinatá.

J. obecný. H. vulgare *Lin. Host* 3. *t.* 34. *Trall. t.* 543. Ječmen i jačmen; ječmen čtyřradý, čtwerořadý; čtwrták; jarec. Kořen mrcasatý; stéblo přímé, 2—3' wysoké, lysé; listy ploché, obak a po krajích šerpowé, trámowě zelené; klas obyčejně prodlaužený, 2—3½' dlauhý (nepočítaje osin), úkosný nebo nicí, 4bočný; klásky wšecky obojaké, do 6 řad rozpostawené, jichž řady 2 střídné, uzráním na osu přitlačené, ostatní 4 ale wíce čnějící a odstálejšími osinami opatřené. — Wlast neznámá. ☉.

Rozeznáwá se *ozimý* dříwe (w červnu) kwetaucí, a *jarý* později (w lipnu). Obilky obyčejně jsau okorunatělé; klásky uzráním rané, modrawé nebo černawé; klas delší nebo kratší s obilkami holými, *ječmen nahý*, *krupen*, H. o. coeleste *Lin.*; poslední někdy jest komolý.

Ječmen wšude se seje, kdežto žito se daří; jarý ale ozim ještě dále k seweru zahá, a w Europě překročuje kruh točnowý, co zatím w Asii a Americe ani k němu nepřichází. Ječmen hlawně u nás slaužíwá k waření piwa, byw we slad proměněn. Ze slada tu i onde pálí také kořalku. Ječmen opichaný dáwá kraupy, jejichž užitek wůbec znám. Mauka ječmenná čili ječmenowá (ječná) špatnější nežli pšeničná, s tau ale a žitnau smíchaná dáwá dobrý sytý chléb. Ječmen mladistwý posekaný slaužíwá co píce zelená. Sláma jeho jako jiného obilí se potřebuje. Ječmen surowý, kraupy z něho, mauka, šrob a slad w lékařství mají swůj užitek.

J. šestiřadý. H. hexastichon *Lin. Host gr.* 3. *t.* 35. esterák. Velmi se podobá předešlému; klas jeho přímý má 6 řad klásků stejně od osy odstávajících. — Vlasť neznámá. ⊙.

Klas jeho (bez osin) jest buď zdélí $1\frac{1}{2}$—2″, buď toliko 1″, má tvar skoro jehlatcowitý. Obyčejně seje se toliko jař, a to málokde, protože žádá teplejší krajinu a méně sypá nežli obecný ili čtvrták.

J. dvouřadý. H. distichon *Lin. Host gr.* 3. *t.* 36. *Pratt. t.* 515. Ječmen polský; plaskúr. We wšem podobný ječmenu obecnému; klas obyčejně prodlaužený, 2—3″ dlauhý nebo delší, silně smačknutý; klásky poboční na každém článku samčí, komolé, krátce stopečkowané, prostřední obojaké, osinaté, k ose přitlačené, přímoosinaté. — Wlasť neznámá. Kwěte w červnu. ⊙.

Klasy jeho jsau delší nebo kratší, klásky rusé nebo fialowé nebo černawé, obilky nahé nebo okornatělé.

Plaskúr jest obilí jaré a w mírných končinách rozšířenější obecného čili čtvrtáka, protože více sypá. Ostatně se potřebuje ako jmenowaný.

J. rýžowý. H. Zeocriton *Lin. Host gr.* 3. *t.* 37. Ječmen smetákowý; smeták. Podobá se předešlému; též klásky jsau potrojné, jichž pobočné samčí, prostřední obojaký; klas ale jest širší, kratší a přímý, klásky obojaké odstálé, čímž osiny jsau jakoby wějířowitě rozložené. — Wlasť neznámá. ⊙.

Ten rod seje se obzwláště w Angličanech, jehož weliká a nanučnatá zrna obzwláště k waření piwa potřebují.

Jilek. Lolium. Lolch.

Klásky ojedinělé na klaubech osowých a k nim obrácené zádami pluch wnitřních, 3— mnohokwěté. Plewa jediná, klásku konečného toliko dwojnásobná. Pluchy 2: dolení pod koncem osinatá nebo komolá.

J. ozimý. L. perenne *Lin. Schreb. gr.* 2. *t.* 37. *Host gr.* 1. *t.* 25. Metlice anglická. Englisches Raygras. Oddenek nedaleko plaziwý wyhání trs z odnoží a stébel; stébla wzstaupawá, 1—2′ wysoká, přísmačknutá, hladká, lysá jako ostatní dílowé; listy sytě trawowě zelené, ploché, na líci a po krajích šerpiwé: pošwy smačknuté; jazýček krátký; klas přímý, silně smačknutý, hustší nebo řidší, 2″—1′ dlauhý; osa zprohybaná, po krajích obyčejně hladká; klásky plochosmačknuté, dwojřadé, 7—15kwěté, řídko 3—5kwěté; plewa o $\frac{1}{2}$—$\frac{1}{3}$ kratší klásku; plucha dolení kopinatá, komolá nebo krátce hrotitá. — Na lukách, pastwinách podlé cest w celé

Ewropě, též w Asii a Americe sewerných. Kwěte w červnu až do září. ⊙.

Klasy jsau delší nebo kratší, hustší nebo řídší, širší nebo užší, jednoduché, někdy dole wětewnaté; klásky mnoho- nebo chudokwěté, někdy živorodné.

Tato tráwa w nejrozdílnější půdě se daří a dáwá wýborna píci dobytku za čerstwa nebo za sucha. Hlawně se hodí k dělání umyslných tráwníkůw. Jsa sekán wždycky po 10—14 dnech poskytuje drn nejhustší a nejpěknější, obzwláště jestli se owlažuje, když toho potřeba.

J. wlaský. L. italicum *Al. Braun.* L. Boucheanum *Kunth.* Metlice wlaská. Italienisches Raygras. Předešlému welmi podobný. Kořen mrcasatý, mnoholetý; listy delší a širší nežli předešlého, klásky 7—10kwěté, za kwětem od osy welmi odstáwající; plewa zdélí $^1/_3$ – $^1/_2$ klásku; pluchy obyčejně osinaté. — W jižnějších končinách Ewropy. Kwěte w červnu až do srpna. 4.

Netrwaje tak dlauho už druhého roku dáwá patrně menší užitky, a tudy nehodí se k zakládání úmyslných luk, jako spíše k wysewání na pole, kdežto rychle prýtí, takže w září wyset už w následujícího roku se může sekati, což na dobré půdě za léto 4krát opakowati se může. Píci dáwá dobrau.

J. mylný. L. temulentum *Lin. Schreb. gr.* 2. *t.* 3. *Host gr.* 1. *t.* 26. Mýlek, jilek, j. mámicí, zabylka, matonoha, wzteklice, lilek, ocaska, opilka, šmatauch. Kořen mrcasatý, jarý; stébla ojedinělá, 2—3′ wysoká, přímá, hutná, oblá, nahoře toliko šerpiwá; listy čárkowitokopinaté, zakončité, ploché, hned obak hned na líci toliko šerpiwé; pošwy oblé, často lysé; jazýček nejkratší, uťatý, wraubečkowaný; klas jako jilku ozimého přímý, maličko tužší s osau širší šerpiwau; klásky podlaublowejčité, méně smačknuté, osinaté, 5—7kwěté; plewy zdélí kwětu nejbližšího nebo trochu delší, nejhořejšího klásku dwojnásobné, ostatních jednoduché, někdy i nejdolejších dwojnásobné: wnitřní dwakrát menší, tupé, často na dwé klaná; pluchy skoro dwakrát kratší plew, podlauhlowejčité: dolení 5žilá, pod koncem wypauštějící osinu dwakrát delší, rownau, šerpiwau; wnitřní ostřejší, komolá, na ohybech nejantleji šerpiwá. — Na rolích, obzwláště we pšenici, owsu a ječmeně, řídčeji we *lné*. Kwěte w lipnu a srpnu. ⊙.

Zrno jeho mají od dáwna za mámiwé, jedowaté, a obili jim pomíchané za škodliwé; o tom w nowějších časech pochybují podpírajíce se na rozdílné zkušení.

Ječmenka. Elymus. Haargras.

Klásky dwojčatné, trojčatné nebo čtwerčatné, ?–

mnohokvěté, na klaubech osowých sedawé. Plewy 2, před kwěty postawené, takže na klásciích potrojných dělají jakoby pokrywku 6lupennau. Kwět nejhořejší zakrsající. Pluchy 2.

J. pískowá. E. arenarius *Lin. Schreb. gr.* 2. *t.* 40. Oddenek široko daleko se rozplazující: stébla 3—4′ wysoká, přímá, tuhá, oblá, nejlysejší; listy přímé, tuhé, zakončitopichlawé, plochaunké, často žlábkowité, swinuté; klas ½—1′ dlauhý, tuhý, smačknutý, siwý; klásky zhusta osu přikrývající, tuhé, kopinaté, ostré, smačknuté, 3—4kwěté, hoření a dolení dwojčatné, prostřední obyčejně trojčatné; kwět nejdolejší sedawý, nejhořejší samčí; plewy 2, delší kwětu, kopinaté, zakončité, přismačknuté, u prostřed na zádech 4—5žilé; pluchy přistejné, dolení wětší, plewě podobná, širší ale 5—7žilá a hustěji pýřitá; wnitřní užší, na ohybech brwitá. — Na pomořích a písčinách po Ewropě prostřední a sewerné. Kwěte w lipnu a srpnu. ♃.

Na dunách slauží k upewňowání homoku swým kořáním plazivým a machowitě se splétajícím; protož i naschwál se rozsěwá. Na Islandu prý z jejího zrna dělají mauku.

Mnohoštěť. Aegylops. Walch.

Klásky ojedinělé, we wýřezcích osowých sedawé, s osau rownoběžné, 3—4kwěté. Plewy 2, na zádech zakulatěle wypuklé, bezkýlé, na konci 2—4zubé zuby kopinatošídlowitými, osinatými nebo komolými. Pluchy 2: dolení na konci 1—4osinná.

M. wejčitá. Ae. ovata *Lin. Host gr.* 2. *t.* 5. Kořen mrcasatý, letní; stébla mnohá, tranatá, ½—1′ wysoká, oblá, lysá, jednoduchá a wětewnatá; listy čárkowité, pak ploché, na líci a po kraji šerpiwé, jakož i pošwy a ostatní díly siwé nebo bledě zelené; pošwy oblé, wíce méně chlupaté; klas wejcowitý, složený ze 3—4 kláskůw wejčitých, břichatých, přitlačených, ojedinělých, 3—4kwětých; kwěty 2 dolení obojaké, třetí a čtwrtý jalowý; plewy stejné, kožowité, mnohožilé, uťaté a opatřené osinami 3, řídko 4, na 1″ dlauhými nebo delšími; pluchy plew trochu delší, tenší; wněšná uťatá, 2— pořídku 3osinná osinami obojakých co plewowé dlauhými, jalowých mnohem kratšími. — Na rolích Ewropy jižné. Kwěte w kwětnu. ☉.

Staří lékařowé jej podáwali proti chorobám očním.

Podřadí 17.

SMILKOWITÉ. NARDOIDEAE.

www.libtool.com.cn

Smilka. Nardus. Borstengras.

Klásky ojedinělé, w prohlubinách osowých sedawé. Blizny niťowité, pýřičkowané, z konce květu wyniklé.

S. tuhá. N. stricta *Lin. Schreb. gr. t.* 7. *Host gr.* 2. *t.* 4. Oddenek mnoholetý, silný, rownoważný, přidřewnatý wypauští dolů přemnoho mrcasů dlauhých, tuhých, hauževnatých a wzhůru trs hustý z listůw a stébel; stébla přímá, 4—8″ wysoká, tenká, přiniťowitá, wztyčená, tupě 4hraná, zkraucená, obyčejně toliko dole listnatá; listy kratší stébla, štětinowité, na líci těsně žlabowité, tuhé, pichlawé, na žilách wystáwajících šerpawé nebo krátkochlupé, hoření přímé, ostatní odstálé, nadkřiwené, a tím na půdě omšené dělají prohlubiny sítkowité; klas přímý, 1—2″ dlauhý, jednostranný, štihlý; osa na zádech zoblená, zpředu prohlubená, po kraji šerpawánká, nad nejhořejší klásek štětinowitě prodlaužená, na prostředních a nejhořejších článcích opatřená zaubky obyčejně patrnými, kypet plewy wnější předstawujícími a klásky podporujícími; klasky střídawé, 2řadé, siwé, někdy tmawě fialowě nabělhlé; plucha dolení krátkau osinau ukončená, hoření komolá. — Na pažitech a pastwištích bažinatých, mokrých a wyschlých po Ewropě až do Loparska, a w Asii prostřední. Kwěte w květnu až do lipna 4.

Tráwa ta nemá jiného užitku, nežli že procpíwá k dělání rašeliny. Na stráních pásobí, že pěšinky jsau welmi hladké a tudy pro pocestné nebezpečné.

ČÁSŤ DRUHÁ.

ROSTLINY TAJNOSNUBNÉ.

CRYPTOGAMA.

www.libtool.com.cn

Rostliny cewnaté, údův rozplemeňovacích jednerých, t. údův plodících čili plodidel (tyčinek) žádných anebo pochybných; semen bezkelných (výtrusův).

Řád 243.

PŘESLIČKOWITÉ. *EQUISETACEAE.*

Výtrusnic sedawých, válcowitých nebo homolowitých, blanowitých, u wnitř na dél pukajících, mnohowýtrusných několik (obyčejně 6) na rubu lůžek mnohoúhlých, štítowitých. Výtrusy prachowité, kulowaté, přirostlé zpodinau na prostředku mrštníkův 2 stužkowitých, křížem srostlých, welmi wlahojewných.

Byliny. Oddenek klaubnatý, přewětewnatý, plaziwý, dílem hlíznatý. Lodyha klaubnatá, obyčejně přeslenčnowětewnatá, tuhá, obyčejně na dél brázdowaná nebo hranatá, někdy dwojtwará, plodonosná, útlejší a hladká. Listy přesleněné, zkrácené, srostlé w pošwy zubaté nebo rozštípané. Lůžka štítowitá, nahromaděná w květenství konečné, nahé, šiškowité nebo paličkowité.

Ten řád sestáwá z 22—24 rodův (w 1 pokolení), jichž nejwětší díl náleží mírnému podnebí polokoule sewerné, menší (asi 1/4) pásmu horkému. Wětwe jejích wynikají kromě úžlabíčka listowého a střídají se s nimi; kwětenstwím podobají se samčím jehnědám některých rostlin sosnowitých, a tím rozeznáwají se ode wšech tajnosnubných, žilnatých. Powrch jejích powlečen blanau kyselinau křemíkowau oplywajícf, a na tom zakládá se užitek jejích k drhnutí nádob kowowých a leštění rohu a dřiwí. Nejmnožší ženau na moč, a protož w lékařstwí se potřebují.

Přeslička. Equisetum. Schafthalm.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

P. polní. E. arvense *Lin. Schk. crypt. t.* 167. Přeslička II. *Mat. Háj.* 310 — *Wel.* 370. Přeslice, přeslička, skříb. Oddenek přewětewnatý, hluboko wnikající, welmi se rozplazující, klaubnatý, na klaubech obklíčený pošwami obyčejně odpola zetlelými, mrcasy plsťnatohnědými a bamboly drobnými, černawými, ojedinělými nebo mnohými dohromady spojenými; lodyhy dwoje: první plodonosné, jednoduché, hladké, dužnaté, bledě hnědé nebo pleťowé, pomijiwé, s pošwami welikými, na osmero neb dwanáctero klanými,

hnědými, dole často bílými; pozdější lodyhy jsau jalowé, zelené, wzstaupawé nebo přímé, $^1/_2$—3' wysoké, brázdowané, jinak hladké, wětewnaté wětwemi obyčejně jednoduchými, wzstaupawými nebo rozewřenými, ostře 4hranými; pošwy lodyhowé wálcowité, zelené, obyčejně o zubech 10, úzce 3úhlých, až i kopinatošídlowitých hnědých, bíle obraubených; pošwy wětwowé 4hrané, zubůw 4 šídlowitých, obyčejně odstálaunkých, na konci bělawých; šišečka dlauze elipsowitá, dlauhostopkatá, tupá: lůžek červenohnědých, výtrusnic bílých, homolowitowálcowitých. — Na polích a rolích písčitých, wlhaunkých anebo hlinatých, po celé Ewropě, též po Asii a Americe severných. Lodyhy úrodné wynikají w březnu a dubnu, jalowé o několik týchdnůw později a bynau w jeseni.

W některých krajinách jest čmanlnau přeobtížnau, sotwa wytřenitelnau. Lodyhy jalowé slauží k drhnutí nádobí cínowého a měděného. Tytéž zelené ženau mírně na moč, tudyž w lékařstwí jsdá byli chwáleny a nyní opět se poraučejí. Prasata ráda ryjí po loučení a bambolech jejích.

P. lesní. E. sylvaticum *Lin. Fl. dan. t.* 1182. *Schk. cr. t.* 166. Podobá se předešlé, že plody jsau na obzwláštní lodyze, která jakoš i jalowá dwakrát jest rozwětwená, že wětwe sehnuté, 4hrané, šerpiwé, wětwičky přítrojhrané: zwýší 1'. — W lesech.

P. bahní. E. palustre *Lin. Schk. t. cr.* 168. 170. *Fl. dan. t.* 1183. Lodyhy jednoduše wětewnaté, 7hrané, s pošwami 7zubými; wětwe jednoduché, 5hrané, s pošwami 5zubými: zubůw krátkých, přitlačených, černawých; šišečky na konci lodyh zelených patrně stopkaté, útlejší, přiwálcowité. — Na lukách wlhkých, na březích po Ewropě.

P. močální. E. limosum *Lin. Fl. dan. t.* 1184. *Schk. cr. t.* 171. Zwýší 2 — 3'; wětwí asi 12, 5bočných, hladkých, lysých; šišečka konečná. — W rašelinách hlubokých, podlé řek a potokůw.

Wšecky ty troje rody mají wlastnosti prwní.

P. zimní. E. hyemale *Lin. Schk. cr. t.* 172. Bliwačka, duwok, chwošť, stolička, přeslička. Kořen jako přeslička polní, tolikože nemá bambol; lodyhy jednotwaré, zelené, přímé, 1$^1/_2$—4' wysoké, oblé, hluboce brázdowané, mnohočíslnými hrboleček tupými drasné, siwé, jednoduché nebo chudowětewné, pořídku přeslenowitě wětewnaté wětwemi jednoduchými, lodyze podobnými; pošwy z tuha přiléhawé, silné, dole nebo podlé kraje černau pruhau znamenané, pořídku zcela zelené nebo černé,

mnohozubé zubami dlauhými, příštětinowitými, blanowitými, padawými, načež překrátké, tupé a zejkowané; šišečka krátká, elipsowitá, tupá, hrotitá, krátkostopkatá, dole obklíčená nejhořejší pošwau lodyhy nebo wětwí, z hněda zelená nebo černawá. — W bahnech podlé řek, w lesech wlhkých, též na štěrkowištích suchých po Ewropě, též po Asii prostřední a severné, Americe severné. Rodí se w jaře až do jeseně.

Lodyhy potřebují truhláři a saustružníci k leštění dřewa a rohu, jelikož hrbolečky twrdými a útlými na hřbítcích rozloženými působí jakoby útlý pilník. Nedáwno ji poručeli w lékařství k puzení moče; přílišného užíwání slouží se chrániti, jelikož dobytku, jí se nažrawšímu, působí močení krwe.

Řád 244.

MIČOWKOWITÉ. *RHIZOCARPEAE.*

Plody dwojtwaré: jednak 1wýtrusné, jednak mnohowýtrusné, po 2 nebo wíce w též jalce nebo jiné, zawřené nebo přílohlopnitě se otwírající. Wýtrusnice tenkoklaná, nepukající anebo neprawidelně se trhající. Wýtrusy hned wětší, ojedinělé, wejcowité neb elipsowité, hned menší, ojedinělé nebo pomnožné w každé wýtrušnici, homolowité nebo kulowatočtyrstěnné, nahé nebo huspeninau potažené.

Byliny bahní nebo wodní; lodyha plaziwá nebo zplywajíc tence mrcasatá. Listy střídné nebo střídawé, někdy swazčené nebo středowité, různotwaré, jednoduché nebo složené. Jalky úžlabíčkowé a srostáním stopek na pohled nápažíční anebo na wětwičkách obzwláštních bezlistých, kořenujících, 1— mnohopauzdré, w nichž semena rozmanitým způsobem připewněna.

Počítají sem asi 25 rodů (w 4 pokoleních), které netoliko w mírném pásmu wšech swěta dílův se nalézají, anobrž i mezi obratníkoma, kruhů ale točnowých nepřesahují. Ode wšech příbuzných liší se společnau jalkau, w níž wýtrusy zawřeny. O wlastnostech a užitku nic newíme.

Rozděluje se na dwé podřadí:

1) *RŮZNOSEMENKOWITÉ.* Jalky celistwé, 4pauzdré, chlopněmi pukající. Listy newyrašilé swinuté.

2) *NEPUKALKOWITÉ.* Jalky blanowité, 1pauzdré, nepukawé. Listy newyrašilé složené nebo po krajích nadchlípnuté.

Podřadí 1.

RŮZNOSEMENKOWITÉ. MARSILEACEAE.

Různosemenka. Marsilea. Marsilee.

www.libtool.com.cn

Jalky nad dolejškem řapíkowým nebo na řapíku obyčejně hromadné, mnohopauzdré, nedokonale 2-chlopné. Oboje výtrusnice w též jalce zawřené, a po stěně zadní napříč připewněné.

R. čtyrlistá. M. quadrifolia *Lin. Schk. cr. t.* 172. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 103. Lodyha rownowážná, niťowitá, tu a tam swazky mrcasowými na zem připewněná wzhůru wypauští listy ojedinělé, řapíkaté, štítowitě zeötwořené: lístky klínowitoobwejčité, z předu zaokraublené; řapíky přímé, dlauhé, niťowité; jalky obyčejně po 2 dole na řapíku stopkami přirostlé, a tak na pohled z něho wyniklé, nachýlené, wejcowité, smačknuté, 3‴ dlauhé, 2‴ široké, dole nad stopkami s různoma, zmládí plsťnatě chlupaté, pak olysající, tmawohnědé, u wnitř podlé delšího průměru rozdělené přehrádkau na 2 polowičky, jichž každá příčnými přehrádkami na 7—9 pauzder přehrazená; výtrusnice připewněné na wywýšených lištkách naproti přehrádce dělné na stěně, takže větší sedawé, elipsowité, 1výtrusné stojí mezi nožičkatými, kejowitými, mnohowýtrusnými; výtrusnice blanau tenkau, sklípkowanau oděné, bezbraunné, proswítawé; výtrusy větší elipsowité, na obojím konci zakulacené, na jednom ale bradawičku mající, bílé nebo žlutawé, tenkau wrstwau huspeninowau powlečené; výtrusy menší kulowaté, podobnau huspeninau potažené, na jedné straně opatřené 3 krátkými lištkami. — We wodách stojatých Ewropy jižné a prostřední. Zraje w jeseni.

Mičowka. Pilularia. Pillenkraut.

Jalky ojedinělé mezi dolejšky listowými přísedawé, 4pauzdré, dopola 4chlopné. Oboje výtrusnice w též jalce, po dél na stěně zadní w pauzdrách připewněné.

M. nitolistá. P. globulifera *Lin. Fl. dan. t.* 223 *Schk. cr. t.* 173. Lodyha jako u předešlé, listy ale niťowité, swazčené, (řapíky bez čepelí), mezi nimiž nejdoleji jalky kulowaté, plsťnatosrstnaté, přísedawé; výtrusnice sedí w každém pauzdru na dělných lištkách,

takže větší jednowýtrusné zaujímají díl pauzdra dolení, menší mnohowýtrusné ale hoření; malé jsau jako u různosemenky, větší ale u prostřed škrcené a na čechalce zatlačené mají hrot tupý; obojedwoje wýtrusy powlečené huspeninau. — Na lukách bahnitých, místech zatopených, podlé příkopůw, dělá drn hustý jakoby nějaké nízké síťiny, po největším dílu Ewropy roztraušená. Zraje w jeseni.

www.libooks.cz

Podřadí. 2.

NEPUKALKOWITÉ. SALVINIACEA.

Nepukalka. Salvinia. Salvinie.

Jalky mezi plowajícími mrcasy nahromaděné, sotwa stopečnaté, 1pauzdré, bezchlopné. Wýtrusnice oboje w rozdílných jalkách na slaupku středním připewněné.

N. zplývající. S. natans *Allion. Schk. cr. t.* 173. Rostlina letní wolně plowající na wodě připomíná na řasy; lodyha 3—6″ dlauhá, wezpod z wětwiček krátkých dolůw směřujících wypauští mrcasy dlauhé, swazčené, ponořené, wlášeníčkem hedwábným, dlauhým obrostlé; listy střícné, krátkořapíčné, wejčitozaokrauhlé, zaokrauhleně tupé, dole přísrdčité, na líci žlutozelené, poseté bradawičkami w úkosných a rownoběžných řadách, na nichž krátké swazečky chlupůw, na rubu bledě zelené, někdy ponačerwenalé, tuhochlupé; jalky na konci wětwiček dolů směřujících mezi mrcasy po 2—8 nahlaučené, pořídku ojedinělé, zpleštilokulowaté, s mnohými dutými žebry, mrtnaté, bělawé; plody na slaupku prostředním kejowitém, větší na tom slaupku krátkonožičné, wejcowité, zawírající wýtrus jediný tětwarý; plody menší na nožce dlauhé, klaubnaté (z jedné řady sklípkůw), kulowaté, též o wýtrusu 1 kulowatém, bílém, pak hnědém; wšecky wýtrusy w powleku huspeninném. — Na wodách stojatých často weliký powrch popínající, po Ewropě jižné místem i prostřední, pak w Americe sewerné. Zrá w jeseni.

ušaté nebo příklínowité, štětinau ukončené, wyhlodanozaubkowané, mázdrowité, bledě žluté, ponahnědlé; bradničky širokoledwinité, krátkau stopkau připewněné, bledě žlutawé; wýtrusy prachowité, čtyrstěnné, na zpodině silně wypuklé, síťkowatosklipečnaté, hladké. — Podlé lesůw horních, na wřesowištích po celé Ewropě, též Asii a Americe sewerných. Zrá w lipnu a srpnu.

www.knihovna.cz

Wýtrus, *semenem mechowým* (semen Lycopodii) nazwaný, není zápachu ani chuti, jest drobnýčký, rusý, lahodný, do plamenu vtrušený snadně se zaněcuje a pšuká; wodau nedá se smíchati. Potřebuje se tedy při ohních strojených, několi místo něho obyčejně kolofonia rozmělněná se béře. W lékařstwí se jím zasýpají zprzenění místa obzwláště dětem, protož slowe také *zasypádko*, *zasypací prášek*; též k zaobalení pilulek, aby se neslepily. Jindá také se užíwalo i zwařenina z nati podnes w Polsku proti koltuni; w Rusku a Uhřích náleží k prostonárodním lékům proti psí běsnosti. Jsa mastno a nerozstrušujíc se snadno slauží w silozpytu k dělání obrazůw zwukowých. Před časy rostlina se potřebowala proti čarům; wěšela se totiž nade dwéře stájowé, a nosila se okolo pásu.

P. hájní. L. annotinum *Lin. Fl. dan. t.* 127. Podobá se předešlé; listy wětší, kopinatočárkowité, zakončité, obyčejně od prostředka až na konec autle pilowané, rozewřené, na koncech wětwowých a dole na rozbách přímé; jehnědy konečné, ojedinělé, sedawé. — W lesech, obzwláště horních a předhorních po Ewropě, též Asii a Americe sewerných.

P. chwojka. L. Chamaecyparissus *Al. Braun.* L. complanatum (dílem) *Lin. Fl. dan. t.* 78. Lodyha plaziwá i s wětwemi wzstaupawými oblá, opatřená listy na zátyl rozpostawenými, přímými, dolů sbíhawě přirostlými; wětwičky wějířowitě rozdwojowané, zploštilé se čtyrmi řadami listůw přitlačených, až do prostřed přirostlých; listy wšecky dokonalé, šídlowité, nejcelejší, tlustaunké, na zádech wypuklé; stopky prodlaužené; listeny obdálené, šídlowité, obyčejně dwakrát rozsochané; jehnědy obyčejně 4, tence wálcowité, $^1/_2$—1″ dlauhé. — Na chlumech po Ewropě skoro celé a Asii sewerné.

P. horní. L. alpinum *Lin. Fl. dan. t.* 79. *Schk. cr. t.* 161. Podobá se předešlé; wětwe ale má wzstaupawé, rozdwojowané, kratší, jejichž listy kopinatošídlowité jsau wětší a méně dolů běží; stopky sochaté, hustolisté a sotwa od ostatních wětwiček rozdílné, takže jehnědy obyčejně zdwojené jsau jakoby sedawé. — Na Alpách Ewropy prostřední a sewerné i Asie sewerné. Zraje w lipnu a srpnu.

Nadepsané tři rody poskytují semeno, jež jako prwní se nazýwá a taktéž se potřebuje.

P. dudkowá. L. Phlegmaria *Lin. Dict ss. nat. atl.* 1. *t.* 78. Tana-povel *Rheed.* 12. *t.* 14. Lodyha 2′ dlauhá nebo delší, wisutá, rozdwojowaná; listy wejčité, ostré, odstálé, na záwit ropostawené, jakoby přesleněné, lodyhowé čtwernaté, wětwowé trojnaté; jehnědy sedawé, sochaté, přeřídko dwakrát rozsochané, niťowité. — W Indii wýchodní celé od Burbonu ostrowu až na Filipiny.

Na Malabaru potřebují jej proti wodnotělnosti, k čarům, k zachowání lásky, protož i často ji zašíwají do šatů.

**) Brašničky w úžlabičkách listowých podélmo lodyhy.

P. wranec. L. Selago *Lin. Fl. dan. t.* 104. *Schk. t.* 159. *Sturm f* 5. Wranec. Lodyha dole položená a plaziwá, 5—10′ dlauhá, skoro od dola rozsochaná, wětwí přímých aneb oblaukowitě wzstaupawých, obyčejně stejně wysokých, na konci nesaucích často pupeny cibulkowité, padawé; listy na celé rostlině welmi směstnané, odstálé nebo na mladších rozhách přímě střechowité, sedawé, čárkowitokopinaté, zakončité, nejcelejší nebo zpředu pilkowané, ploché, tuhé, tlustaunké, na rubu přikýlaté, žlutozelené, lesklé; brašničky po wětwích w úžlabičkách listowých pojedinké, ledwinité, smačknuté, w kratičkau stopku zaužené, po celém kraji až dolů pukající na 2 chlopně, zelenawé nebo nahnědle žluté; wýtrusy prachowité, bělawé, (drobnohledem) čtyrstranné, síťkowanosklípečnaté, hladké. — W lesech horních po Ewropě až do nejzazšího seweru, též w Americe sewerné.

Zwařenina z ní žene horem a dolem, moří hlísty a wši. Wěnce z něho chrání prý před čary. Wýtrus může se potřebowati jako předešlých.

Řád 247.

HADÍJAZYKOWITÉ. *OPHIOGLOSSEAE.*

Plody na klasu nebo latě konečných, bezlistenných. Brašničky jednotwaré, kožnaté, 1pauzdré nebo nedokonale 2pauzdré, dopola 2chlopné, naplněné wýtrusem prachowitým.

Byliny. Oddenek kolmojdaucí neb rownowážný, silně mrcasatý wypaužtí lodyhu ojedinělau nebo množitau, srostnutím listu a stwolu způsobenau, nesaucí list ještě jediný nebo množší. Listy celé, dlanitosečné nebo jednoduše nebo mnohokráte wyštěpťané, dříw wyražení rownė, neztočené. Plody oddělené nebo dohromady a s osau srostlé.

Do toho řádu náleží asi 25 rodů we 4 pokoleních, kterýchž největší díl roste na ostrowech Okeanu indského, ostatní w obývajícím množství w Indii západní, Americe sewerné, Kwropě, Nowé Hollandu, Asii sewerné a na Předhoří dobronadějském; některé rody we světě starém a nowém sahají ke kruhu točnowému, nebo i jej i překročují. Od plawuňowitých liší se jměním a jmenowitě nahým kwětenstwím, od papradowitých listím nezkraucenym. Lodyhy i listy jsau slíznaté, a některých cizích se jedí. Jiné jindá w lékařstwí se potřebowaly.

Hadíjazyk. Ophioglossum. Natterzungn.

Plody rozpostawené na klasu jednoduchém, žádém, 1pauzdré, štěrbinau na přič pukající.

H. obecný. O. vulgatum *Lin. Blak. t.* 416. *Fl. dan. t.* 147. *Schk. t.* 153. Hadí jazýček *Mat. Háj.* 162. — *Wd.* 161. Oddenek mnoholetý, kolmojdaucí, zkrácený, mrcasáw šnůrowitých, jednoduchých, dužnatých, wypaulí lodyhu plodonosnau, u jejíhožto dolejška pupen homolowitý; lodyha přímá, 2″—1′ wysoká, u prostřed nesaucí list, pod listem nepatrně 3hraná, nad ním oblá, hladká, lysá, dole opatřená pošwau krátkau, uťatau, mázdrowitau, hnědau; list wejčitý nebo podlauhlowejčitý, nejcelejší, síťkowanožebrý, přídužnatý; klas konečný, nad listem dlauze stopečnatý, přímý, čárkowitý, smačkaný, 1—1½″ dlauhý, obyčejně krátkým hrotem ukončený, struku podobný, obzwláště po rozpukání brašniček w každé řadě srostlých; semena prachowitá, kulowato čtyrstěnná, drobnýčičká, bělawá. — Na lukách a pastwinách wlhkých, řídko na suchých, obyčejně ojedinělý, w Ewropě až do jižného Šwédska a w Americe sewerné. Zraje w lipnu a srpnu.

Nemá zápachu, chuti jest slizkozasladlé. Jindá se potřebowal w lékařstwí a wnitř a wně.

Hlízelka. Helminthostachys. Wurmähre.

Plody strbaulené, dohromady rozpostawené na klas s osau tlustau dlauhau. Ostatně jako předešlý.

H. sladká. H. dulcis *Kaulf.* Osmunda zeylanica *Lin.* Ophioglossum laciniatum *Rumph* 6. *t.* 68. *f.* 3. Oddenek mnoholetý rownowážný, prodlaužený, uzlatý, silně mrcasatý; stwol u prostřed nesaucí listy trojnaté, 3dílné nebo protisečné: úkrojůw kopinatých, zakončitých, přiwykrajowaných; klas krátkostopečný, wálcowitošídlowitý. — W. Indii wýchodní a na ostrowech indomořských.

Pazaněky zasladlé jedí we wlastech owařené jako špargl. Oddenek a listy w lékařstwí potřebují.

Wratička. Botrychium. Mondraute.

Plody oddělené, na latu klasatau rozpostawené, 1-pauzdré, skoro 2 chlopněma pukající.

W. obecná. B. Lunaria *Swartz. Schk. t.* 154. Osmunda Lunaria *Lin. Fl. dan. t.* 18. *f.* 1. Wrať se zase *Mat. Háj.* 270. — *Wel.* 315. Zasewratec. Oddenek kolmo-jdaucí, ½—1″ dlauhý, s mnohými jednoduchými mrcasy; lodyha přímá, 3—8″ wysoká, oblá, nadužnatělá, dole s několika pošwami mázdrowitými, hnědými, wíce méně rozštipenými, asi u prostřed 1listá; list přísedawý, obwodem podlauhlý, wyštěrbený: úkrojůw poloměsíčitých nebo klínowitopolookrauhlých, obyčejně obblížných a trochu střechowitých, wykrajowaných, neprawidelně zejkowaných až i střihanolaločnatých, tlustaunkých, u wnitř protažených žilami wějířowitě se rozbihajícími; lata konečná, na stopce 1—2″ dlauhé, dole obyčejně dwakrát nahoře jednoduše wětewnaté; plody sedawé dělají na wětwích a wětwičkách klasy jednostranné, jsauce obráceny k líci listowému, kulowatowejčité, zwící hlawy špendlíkowé, dříwe zelené, pak červeně hnědé; wýtrusy kulowatočtyrstěnné, hladké, bělawé. — Na pahrbcích suchých, trávnatých, lukách chlumních welmi roztraušená, w Ewropě až do jižného Loparska, též w Asii sewerné. Zraje w květnu a červnu.

Rod twarem a rozdělením úkrojůw listowých welmi proměnný. Jak ostatní toho pokolení rody tím znamenit, že mladý pazaněk pro příští rok se nachází w dolejšku lodyhy, a sám i pazaněky pro 2 léta následující w sobě skrývá.

Nať slabě swraskující a slizzatá jindy w lékařstwí se potřebowala; nedáwno ji poraučeli proti wředům. Jindá k čarům se užíwala.

Řád 248.

KAPRADOWITÉ. *FILICES.*

Plody na rubu nebo na kraji, přeřídka na obojím powrchu listůw ze žil a žeber wyniklé, rozmanitým způsobem rozpostawené w hromádky, hned nahé, hned prodlaužením pokožky anebo krajem listowým, ostěrau, přikryté. Brašničky jednopauzdré, řídko slohu stejně sklipečnatého, obyčejně obklíčené řadau sklípkůw, plo-

chau pásowitau nebo paprskowitau, anebo obhrnuté kruhem wystáwajícím, klaubnatým, pukající štěrbinau příčnau nebo délnau, pořádku děrau, a naplněné wýtrusem mnohým prachowitým. Listy za rašení ztočené.

Rostliny mnoholeté. Oddenek plaziwý, úkosný nebo prostopadný, někdy nad zemí se wypínající a představující kmen paulí a kořenující se nebo stromowitý, palmowému podobný. Listy plaziwých, paulých a kořenujících se roztraušené, úkosných a prostopadných na konci nahlaučené, wždycky za rašení ztočené, obyčejně řapíkaté, jednoduché, celé, obyčejně rozmanitým způsobem rozdělené a složené, nejhojněji jednoduše nebo mnohonásobně wystěptané, žebernaté, plodonosné někdy twarem rozdílné od jalowých. Plody různé nebo řadowé we způsob plodu mnohopauzdrého srostlé; někdy dužninu listowau dílem anebo docela pohlcující sestawují květenství nahé, hned jednoduché, hned wíce méně rozwětwené, klasowité nebo latowité.

Po tu dobu znají wíce 1800 rodůw, w 74 pokolení rozdělených, jichž asi 1600 mezi obratníkoma obau polokaulí roste a ostatních 200 w podnebí mírném a studeném, takže k točnám pořád řadnau. U největším množstwí, kráse a rozmanitosti nalézají se na ostrowech a lesech pomořských podnebí horkého, a tu tolike dospiwají wýšky stromowé, podobají se palmám a často weliké lesy dělají. W podnebí mírném a studeném oddenek zůstáwá pod zemí; některé pokrywají obšírná přásla a přewyšují počtem ostatní rostliny.

Listy největšího jich počtu jsau slizké, mírně swraskující, wíce méně kořenné; protož některých potřebují co léků zaobalujících, mírně swraskujících, posilujících, na pot ženoucích. Oddenky nejmenších ale jsau hořké, trpké, anobrž ostré, obsahují prwek woskowiti, silici, olej, třislowinu, barwinu a mají se za léky protihlizné; mnohé jiné zase zasladlé obsahují cukr slizký a klowatinu, jimiž mají se zaobalowati a rozpauštěti, anebo ku potrawě slauží; w kterých třislowina přewažuje, potřebují se k wydělawání kožích. Jelikož w sobě mnoho solí draslíčitých mají, hodí se obzwlášště k dobywání draslu.

Rozeznáwají šestero podřádí.

A. BEZKRUHÉ. AGYRATAE.

Plody bez kruhu dokonalého a pásku sklípkatého.

1) *PODEZŘEŇOWITÉ.* Plody stopečnaté, oddělené, štěrbinau pukající na dél od čechalky ke dnu.

2) *DĚRŇOWITÉ.* Plody sedawé, oddělené nebo srostlé, pukající děrau nebo štěrbinau na čechalce nebo po straně.

B. LICHOKRUHÉ. PSEUDOGYRATAE.

Plody opatřené kruhem plochým (newystáwajícím), páskowitým, dokonale zawřeným, z řady sklípkůw složeným.

3) *WIKAŇOWITÉ.* Plody na čechalce opatřené páskem dokonalým, paprskatým (wíčkowitým) ze sklip-

kůw složeným, pukající štěrbinau délnau po boku, sedawé.

4) *PÁSATKOWITÉ.* Plody sedawé, u prostředku opatřené páskem sklípečnatým, širokým, stužkowitým, pukající napříč skrze pásek.

www.libtool.com.cn

C. KRUHATÉ. GYRATAE.

Plody opatřené kruhem wywýšeným, klaubnatým.

5) *OSLÁDIČOWITÉ.* Plody po žilách listowých wynikající, sedawé nebo stopečnaté, opatřené kruhem nedokonalým, wywýšeným, klaubnatým, od zpodku po hřbetu a čechalce se táhnaucím, řídko úkosným, napřed anebo po straně štěrbinau příčnau pukající, potom obyčejně neprawidelně roztrhané.

6) *BLÁNATCOWITÉ.* Plody sedawé okolo žíly nahé, nad kraj listowý prodlaužené, jakoby okolo lůžka slaupowitého zpořádané, opatřené kruhem nedokonalým, wywýšeným, klaubnatým, úkosným, neprawidelně pukající.

Podřadí 1.

PODEZŘEŇOWITÉ. OSMUNDACEAE.

PODEZŘEŇ. OSMUNDA. RIESENFARN.

Hromádky plodůw zakulatělé na krajích úkrojůw zaužených listu wyštěrbeného, pohlcením dužniny listowé skládající jako latu strbaulatau.

P. královská. O. regalis *Lin. Fl. dan. t.* 217. *Schk. cr. t.* 145. Oddenek úkosně w zemi ležící, dolejšky řapíkowými ztuha přílehajícími, široce křídlatými přikrytý a mrcasy dílem plochými opatřený; listy 2 — 3′ wysoké, zmládí hustau klkatau wlnau porostlé, pak olysající, dwakrát wyštěrbené: uštůw přísedawých, podlaublokopinatých, tupých aneb ostraunkých, dole úkosně uťatých a na dolejším kraji příušatých, wyřezáwaných, zpředu slabě a autle pilowaných, se silnau žilau a žebry mnohými, mnohokrát rozdwojowanými, uštu konečného obyčejně 3laločného nebo 2uchého; hromádky plodowé zaujímají líc listu, a jelikož dužnina jeho pohlcena jest, sestáwují dohromady latu konečnau, 2strannau, strbaulatau, na níž původní dwojnásobná wyštěrbenost listu, jakož i přechod úkrojůw w klasy plodowé lalo-

kraji podchlipených; plody krajní. — Na Předhoří dobronadějském, na Burbonu ostrowu.

Wydává příjemný zápach benzoem.

www.libtool.com.cn

Podřadí 4.

PÁSATKOWITÉ. GLEICHENIACEAE.

PÁSATKA. GLEICHENIA. GLEICHENIE.

Brašničky po 3—4 w hromádky shlaučené, nahé, na rubu listowém umístěné, na dél pukající.

P. sochatá. G. Hermanni *R. Brown.* Mertensia dichotoma *Swartz. Schk. cr. t.* 148. *Langsd. fil. t.* 29. Polypodium dichotomum *Thunb. jap. t.* 31. Oddenek přímý, 4—5′ wysoký, sochatý, pořídku roztrojený, lysý, lesklý, hnědý; w rozporách kmenowých jest pupen podluhowatý, hnědý, huňatý; listy wyštěrbené: úkrojům čárkowitokopinatých, tupaunkých, nejcelejších, na líci zelených, na rubu siwých, střídawých; hromádky dwojřadé na každém úkroji listowém. — W Persii, na Žapanu, Amboině, Ceylonu, Nowém Hollandu, Ostrowech společných.

W Persii na Žapanu a Nowém Hollandu jedí kmen škrobnatí zahořklý a kořenný, upaksе jej; na Žapanu ale jej jakož i popel z něho w lékařství potřebují.

Podřadí 5.

OSLÁDIČOWITÉ. POLYPODIACEAE.

PRAŠNATEC. ACROSTICHUM. STAUBFARN.

Brašničky roztraušené, stopečnaté, kruhem kolmo obklíčené, nahromaděné, celý rub anebo největší jeho díl zaujímající.

P. losorohý. A. alcicorne *Swartz. Dict. sc. nat. ed.* 1. *t.* 82. A. Stemaria *Bory. ovar. t.* 2. Listy jalowé ledwinité přílaločnaté, nejcelejší, sedawé, žilnaté, střechowité, přemnohé, w růži rozpostawené, z jejich prostředku wzstupují úrodné přímé, asi 8″ wysoké, dlanitosochaté, dole klínowité, nahoře na lalocích plodonosné. — Na kmenech a wětwích stromowých w Africe wýchodní, též na Žáwě, Nowém Hollandu.

Podmrwka. Notochlaena. Spreufarn.

Hromádky plodowé na kraji listowém nepřetržené, lewami, štětinami anebo chlupy přikryté.

P. točivá. N. piloselloides *Kaulf.* Pteris piloselloides *Lin. Schk. cr. t.* 87. Oddenek niťowitý, plaziwý; listy jalowé zaokrauhlowejčité anebo obwejčité, úrodné " dlauhé a 2" široké, čárkowitoklinowité, tupé. — W ndii a na Žapanu po stromech se pne.

Z roztlačeného listu prýští se šťáwa nakyslá, která uzdravuje napuchlé dásně, wypuzuje osýpky a lečí tajné nemoci.

P šupinatá. N. Marantae *R. Brown.* Acrostichum Marantae *Lin. Schk. cr. t.* 1. *Sturm f.* 6. Listy obyčejně wětší 1', dwakrát wyštěrbené, na rubu plewnatošupinaté: úkroje střičné nebo střídawé, dolení protisečné; řapíky oblé, plewnatosrstnaté. — Na skalách wrchůw wysokých, po Ewropě prostřední, teplejší a jižné, též na Teneriffě.

Holaušek. Gymnogramma. Gitterfarn.

Hromádky plodowé na žebrách rozsochaných.

H. černý. G. calomelanos *Kaulf.* Acrostichum calomelanos *Lin. Schk. cr. t.* 26. Oddenek 2' zwýší, má asi 20 párůw wětwí jako dřiwí ebenowé černých: listy dwakrát wyštěrbené: úkrojky podlauhlé, na rubu bělostrubnaté, dolení dwakrát protisečné dole wzhůru ušaté, hoření pilowané, nejhořejší w zplýwawé. — W Indii západní.

Kywor. Ceterach. Ceterach.

Hromádky plodowé úzké, čárkowité, na příč mezi žebry umístěné, pod plewami ukryté.

K. obecný. C. officinarum *Bauh. Willd.* Asplenium Ceterach *Lin. Schk. cr. t.* 7. *b.* Ceterák *Mat. Háj.* 269. — *Wel.* 314. Listy zwýší 3—4", hluboce protisečné, kopinatočárkowité, na líci hustě plewnaté: úkrojůw střídawých, podlauhlých, tupých. — Na skalách a stromech po Ewropě jižné obzwláště nad Mořem středozemním.

Nemá zápachu; chuť ale má slizkau, zatrpkalau, a přičítali mu moc prostupující; ano i nedáwno poručeli jej proti zacpání sleziny, wodnotělnosti; protože na moč žene.

Rozkružitka. Cyclophorus.

Hromádky plodowé we způsob kruhůw anebo růži

na konci listůw nablaučené a chlupy hwězdowitými přikryté.

R. lysá. C. glaber *Desv.* Niphobolus glaber *Kaulf.* Acrostichum lanceolatum *Lin.* Polypodium acrostichoides *Forst. Willd.* Tiri pana *Rheed.* 12. *t.* 74. Oddenek planý, šupinatý; listy 1′ wysoké, 2″ široké, čárkowitokopinaté, obak ztenčené, kožowité, na líci lysé a leskłé, na rubu šedoplstnaté; hromádky proti konci směstnané. — W Indii wýchodní, na Ostrowech společných a na Nowém Hollandu.

Šťáwu z ní potřebují proti bolení w uších.

Osládič. Polypodium. Engelsüss.

Hromádky plodowé zaokrauhlé, poduškowité, po rubu listowém roztraušené, nahé a ostěry zbawené.

O. obecný. P. vulgare *Lin. Schk. cr. t.* 11. *f.* 1. Osladyč *Mat. Hdj.* 377. — *Wel.* 446. *c.* Osladyč, osladič, osládič, osládež, osládeř, sladuška. Oddenek rownowážný, plaziwý, skoro powrchní, co brko tlustý, přiwětewnatý, posázený jízwami miskowitými po upadalých řapících, obrostlý šupinami plewowitými, hnědými, po celé délce wyhánějící wšude ze zpodu mnoho mrcasů dlauhých, wětewnatých, tmawě hnědých, plstnatých; listy wíce méně wzdálené, řapíkaté, ½—1¼′ wysoké, lysé, obwodem podlauhlé, nebo wejčitopodlauhlé, kožowité, wyštěptané: úkrojůw střiďných anebo střídawých, podlauhlo- nebo čárkowitokopinatých, tupých neb ostraunkých, wíce méně drobně zejkowaných; řapíky poloobłé, hladké, bělawé; hromádky plodowé weliké, na každém uštu listowém we dwau řadách se žebrem prostředním rownoběžných, dříwe tmawě žluté, pak hnědé. — Na skalách, starých zdech a pařezech obzwláště krajin lesnatých po celé Ewropě, sewerné Asii a Americe. Zraje w květnu až do září.

Kořen sladký jindá se potřebowal na místo sladkého dřewa čili kořena lokořícowého w lékařstwí.

O. zlatý. P. aureum *Lin. Schk. cr. t.* 12. (špatný. P. majus aureum *Plum. fil. t.* 76. Zwýší 2′, oddenek hustě šupinatý; list bluboce wyštěrbený, nasiwělý, nejlysejší, blanowitý: úkrojůw kopinatých, zakončitých, konečného prodlauženého; hromádky roztraušené, přiřadowé; řapíky lysé. — W Indii západní na pařezech.

We wlasti netolíko oddenek kořenowý anobrž i jeho šupiny w lékařstwí potřebují.

O. dubolistý. P. quercifolium *Lin. Schk. cr. t.* 13.

P. indicum *Clus. exot. t.* 89. *Rumph* 6. *t.* 36. Panna Kelago marana *Rheed.* 12. *t.* 11. Oddenek na palec tlustý, na několik sáhů dlauhý, po zemi a stromech se plazící, ryšavě chlupatý; listy jalowé wejčité, srdčité, sedawé, chobotnatozubaté, tupé, úrodné hluboce wyštěptané: úkrojů střídawých, kopinatých, ostrých, dolenich tupých; hromádky 2řadé. — W Číně, Indii wýchodní, na Molukách, Ostrowech filippinských, Nowém Hollandu.

Kořen hořký a silně wonící potřebují proti zapálení očí a slizotokům; jalowé listy zawěšují na udice chytajíce ryby.

O. ohnutý. P. Phegopteris *Lin. Schk. cr. t.* 25. Zwýší 1—2′; kořen niťowitý; list trojenodělený: úkrojů dwakrát wyštěrbených, rozewřených, sehnutých, úkrojkůw podlauhlých, tupých, přinejcelejších, ostrým úhlem odstáwajících; hromádky plodowé pokrajní; řapíky lysé. — W hájích po Ewropě prostřední.

Kaprad. Nephrodium. Nierenfarn.

Hromádky plodowé okrauhlé, ze žeber listowých wyniklé. Ostěra powrchní okrauhlá, úzkým chobotem wyříznutá, nebo ledwinitá s obšírným chobotem, toliko w chobotu přirostlá, jinak kolem dokola prostá.

K. samec. N. Filix mas *R. Brown.* Polypodium Filix mas *Lin. Schk. cr. t.* 44. 45. 51. Oddenek úkosný, dopola pod zemí wáznaucí, ½—1′ dlauhý, pokrytý ostatky řapíkowými, tlustými, hustě střechowitými, černohnědými, čímž má twar překocené homole, a ze zpodu po celé délce wypaušti přemnoho mrcasůw dlauhých, wětewnatých, po ostatcích řapíkowých, obzwláště hořeji, ryšawě plewnatosřstnatý, a na konci nesaucí chochol listůw na pohled kořenowých, 1—3 dlauhých, obwodem podlauhlých, dwakrát wyštěrbených: úkrojůw sedawých, kopinatopodlauhlých, úkrojkůw sebe se dotýkajících, podlauhlých, tupých, zejkowaných, na konci pilowaných; řapíky a osky listowé plewnatochlupaté; hromádky plodowé we 2 řadách podlé žeber prostředních úkrojkowých, obyčejně toliko dolení polowinu uštíkůw zaujímajících; ostěra okrauhloledwinitá, pupečnatá, dřiwe bělawá, pak swětle hnědá. — W lesech a křowištích po celé Ewropě, u welikém dílu Asie a Africe sewerné. Zraje od čerwnu až do srpna.

Jeden odrodek má úkrojky wětší, obdálné, střihanopilowané až protisečné.

Nať potřebují ke stlání, i popel, jehož dává veliké množství Oddenek anebo raději ostatky řapíkowé, majíce zápach protiwný a chuť zahořklau, jsau výborným lékem naproti tasemci a v lékárnách slowau *radix filicis maris*. Též slauží k rozdílným powěrám.

K. krajokwětný. N. Oreopteris *Schk. cr. t.* 35. 36. Polypodium Oreopteris *Fl. dan. t.* 1121. Podobá se předešlému; listy wyštěrbené: úkroje kopinaté, lysé, na rubu pryskyřičnožlaznaté, protisečné, s úkrojky kopinatými, tupými, nejcelejšími, nejdolejšími přídelšími; hromádky plodowé krajní. — Na wřesowištích Ewropy prostřední.

Oddenek místo předešlého ku koncům lékařským se zbírá, ačkoli účinků jest slabších.

K. bahní. N. Thelypteris. Aspidium Thelypteris *Swartz. Schk. cr. t.* 52. Polypodium Thelypteris *Lin. Fl. dan. t.* 760. Listy wyštěrbené: úkrojůw čárkowitokopinatých, protisečných, lysých, úkrojkůw wejčitých, ostrých, nejcelejších; hromádky krajní, dotýkající se, konečně wzplywající. — W bahnech po Ewropě a sewerní Americe.

Oddenek i toho rodu přichází do lékáren, ačkoli není tlustý brka husího.

K. jedomý. N. edule *Don.* Aspidium edule *Spreng.* Oddenek hlízowitý; listy sedawé, kopinaté, tupé, wraubečkowané, lysé, dole srdčitoušaté; hromádky skoro podlé kraje listowého rozpostawené. — W Nepaulu.

Zemkowé oddenek jeho jedí.

Papratka. Aspidium. Schildfarn.

Wšecko jako u předešlého pokolení; ostěra ale okrauhlá, nejcelejší, u prostřed štítowitě připewněná, kolem dokola prostá.

P. hrdlowitá. A. Lonchitis *Swartz. Schk. cr. t.* 39. Polypodium Lonchitis *Lin. Fl. dan. t.* 497. Lonchitis aspera I. *Mat. Wel.* 315. Oddenek 1′ dlauhý, 2″ tlustý, jakož i řapíky červenými šupinami oděný; listy wyštěrbené: úkrojůw welmi obblížných, kopinatých, srpowitých, ostrých, brwitopilowaných, dole wzhůru ostrouchých, a dolů klínowitě ztenčených; hromádky 1—2řadé, skoro podlé samého kraje rozpostawené, welké; ostěry okrauhlé, hranatozubaté, pupečnaté. — Na Alpách a pod Alpami ze Wlach až do Šwéd.

Jindá ji potřebowali proti chorobám slezinowým.

P. trnatá. A. aculeatum *Swartz. Schk. cr. t.* 39. Po-

vpodium aculeatum *Lin.* Oddenek jakož i řapíky a osky ustě plewnaté; listy dwakrát wyštěrbené: úkrojůw wejtých, přísrpowitých, dole klínowitých, a tutéž wzhůru ušatých, dlauhohrotých, kolcatopilowaných; hromádky řadé, s prostředním žebrem uštowým rownoběžné; oštěry okrauhlé, wyhlodanozaubkowané, ploché. — Na chlumech Ewropy, Ameriky sewerné a Předhoří dobronadějského.

Oddenek jeho často na místo kapradu samce k lékařství se béře, ačkoli jest slabší. Pro weliké množstwí třísloviny slauží k wydělawání kůže. Popel celé rostliny mnoho obsahuje drasla.

P. beranec. A. Baromec *Willd.* Polypodium Baromez *Lin.* Beranec, baranec. Oddenek položený, tlustý, obrostlý raunem nejměkším, nejhustším, žlutým, takže z daleka wyhlíží jako beránek a odtud i jeho jméno; řapíky 1—1½′ wysoké, zelené, hladké, nepatrně hranaté; listy dwakrát wyštěrbené: úkrojůw podlauhlých, doleních střídných, ostatních střídawých, odstálých, úkrojůw kopinatých, ostrých, protisečných na laločky ostré, na konci pilowané. — W Kočinčíně, Číně a Bucharsku.

Oddenek obsahuje šťáwu co krew červenau, trpkau, a protož potřebuje se w úplawicích a běhawkách. Jindá powídali o něm rozdílné bájky, že totiž jako jehně má 4 nohy w zemi zakořeněné, že má krew, a že kolem sebe na trawě se pase.

P. kožowitá. A. coriaceum *Swartz. Schk. cr. t.* 50. Polypodium coriaceum *Swartz.* Tectaria Calahuala *Cavan.* Oddenek na malík dlauhý, uzlatý, plaziwý, červenawý; listy na 1′ wysoké, dole dwakrát, na konci jednoduše wyštěrbené: úkrojůw podlauhlokopinatých, tupě pilowaných, doleních připrotisečných; řapíky drásné. — Na Jamaice, w Bonarii, na Maurici, Nowém Zeelandu a Hollandu.

Od něho přichází prawý kořen *kalahuala* nebo *kalaguala* nazwaný, zahořklosladký, jindá pro pocení užíwaný.

P. cibulatá. A. bulbiferum *Swartz. Schk. crypt. t.* 57. Filix baccifera *Moris.* 3. *s.* 14. *t.* 3. *f.* 10. *Barr. ic.* 1120. Lysá; listy dwakrát wyštěrbené: úkrojůw střídných, podlauhlých, tupých, pilowaných, doleních protisečných; oska listowá na rubu cibulonosná; hromádky plodowé zaokrauhlé. — W Kanadě.

Cibulky nálistní jsau částka w tom řádu neobyčejná, která upadši, žene w kořen a nať.

Slezinník. Asplenium. Streifenfarn.

Hromádky plodowé čárkowité anebo podlauhlé,

ojedinělé na žebrách. Ostěra powrchní celým wnějšným krajem přirostlá, u wnitř anebo nahoře prostá, pak často ohnutá a hromádkau plodowau přikrytá.

S. červený. A. Trichomanes *Lin. Fl. dan. t.* 119. *Schk. cr. t.* 74. Netík *Mat. Wel.* 430. Oddenek kolmo wnikající, překrátký, ukrytý mrcasy přemnohými, hustými, niťowitými, černohnědými; listy trsnaté, obwodem čárkowité, jednoduše wyštěrbené: úkrojům přísedawým, z dola uťatoklínowitého okrauhlých anebo wejčitých, autle wraubkowaných; řapíky a jejich pokračowání čili osky z černa tisawé, lysé, lesklé, welmi kruché; hromádky úkosné, po 2—5 po obojí straně prostředního žebra; ostěra na kraji prostém (wnitřním) wykrajowaná, bezbrwá. — Na skalách a zdech po největším dile Ewropy, též Asie a Ameriky sewerných. Zraje w červnu až do listopadu.

Listy sliznaté, mírně swraskující, před časy se potřebowaly w lékařstwí jako listy wlasu ženského, ano i po dnes místo nich se berau.

S. zelený. A. viride *Huds. Schk. t.* 73. Welmi se podobá předešlému, liší se ale řapíky toliko dole tisawými, ostatně jako osky zelenými, úkroji listowými patrněji řapíčkatými, okrauhlejšími a w poměru širšími, hlauběji wraubkowaně pilowanými.

Podobným způsobem se potřebuje.

S. rautička. A. Ruta muraria *Lin. Fl. dan. t.* 190. *Schk. cr. t.* 80. *b.* Paronychia *Mat. Wel.* 430. *C.* Kořen jako předešlých; listy dlauhořapíkaté, dole dwakrát, nahoře jednoduše wyštěrbené: úkrojky plodonosné klínowitě kosočtwerečné neb obwejčité, tupé, zejkowané nebo zejkowanopilowané, často 2—3laločné, neúrodné širší, přiwějířowité; řapíky a osy zelené; hromádky plodowé obblížné, konečně stýkawé, a rub uštůw skoro docela přikrywající. — Na skalách a zdech po celé Ewropě, též po Asii a Americe sewerných.

Jindá w lékařstwí jako prwní se užíwal.

S. černý. A. Adiantum nigrum *Lin. Blak. t.* 220. *Schk. cr. t.* 80. *a.* Oddenek přírownowážný, $1^1/_2$—2″ dlauhý, přikrytý ostatky řapíkowými, střechowitými, z černa tisawými a wypauštějící přemnoho mrcasůw dlauhých, černohnědých; listy dlauhořapíkaté, kožowité, lesklé, dole 3krát, nahoře dwakrát anebo jednoduše wyštěrbené: úkrojům klínowitě obwejčitých, z předu nestejně ostře pilowaných; řapíky nahoře zelené, dole z černa tisawé; hromádky plodowé, rowné, 2—3‴ dlauhé, dřiwe oddělené, pak stýkající se; ostěra bezbrwá. — Na skalách

tinných Ewropy jižné a prostřední. Zraje w čerwnu až do září.

Nať jeho jindá jako wlasu ženského potřebowali, anobrž i po mes místo něho ji berau.

S. blatní. A. Filix femina *Bernh.* Aspidium Filix femina *Swartz. Schk. cr. t.* 58. 59. A. alpestre *Schk. cr. t.* 60. Polypodium Filix femina *Lin.* Oddenek jako kapradu samce, jest ale o polowici tenší a kratší; listy 1—2′ dlauhé, obwodem podlauhlé nebo wejčitopodlauhlé, dwakrát wyštěrbené: úkrojům sedawých, podlauhlokopinatých, zakončitých, úkrojkům obblížných, kopinatopodlauhlých, ostrých anebo tupaunkých, střihanopilowaných, až protisečných, úkroječkům srpowitých, obyčejně ostrých, napřed autle pilowaných; řapíky skoro nebo docela lysé; hromádky plodowé úkosné, we 2 řadách podlé žebra prostředního úkroječkům ½—1‴ dlauhé, podlauhlé, často poloměsíčitě nakřiwené; ostěra na kraji prostém (wnitřním) brwitá. — W lesech skoro po celé Ewropě a sewerné Americe. Zraje w čerwnu až do září.

Kořen sbírá a užiwá se na místo kapradu samce, nemá ale jeho účinkům, takže sběračowé pilný mějiby na to míti pozor.

Bindas. Scolopendrium. Zungenfarn.

Hromádky čárkowité, příčné, po dwau obblížné, takže ostěry prostým krajem se dotýkají, a za uzralosti jakoby na pautci se rozcházely.

B. obecný. S. officinarum *Smith. Schk. cr. t.* 83. Asplenium Scolopendrium *Lin.* Lingua cervina *Tourn. inst. t.* 319. *Blak. t.* 138. Jelení jazyk anebo psaný trank *Mat. Háj.* 247. — *Wel.* 297. Kořen mrcasatý wypauští trs z listům jednoduchých, nerozdělených, 1′ dlauhých anebo delších, kožowitých, zelených, kopinatých, dole srdčitě rozdělených na laloky 2 ostré, dolů směřující, po kraji wykrajowané, na rubu opatřené řadama hromádek podwojných, příčných, welikých, čárkowitých; řapíky 4—5″ dlauhé, obyčejně ryšawě plewnaté. — Na skalách stinných, wlhkých Ewropy jižné a prostřední.

Ten rod jako následující jsau znamenity, že ze wšeho ewropského kapradí mají jednoduchý list. Odrodkům jest mnoho: *β)* listy jalowé kadeřawé. Phyllitis vulgaris *Clus.* 2. *p.* 218. *γ)* listy na konci bludičné. Phyllitis folio laciniato *Clus.* 2 *p* 218. *δ)* listy čeřité, na konci mnoboklané, kadeřawé. *Schk. cr. t.* 83. *f. b. ε)* řapík wětewnatý, list rozdělený, na konci čeřitý. Lingua cervina *Tourn. inst. t.* 320.

Před časy náležel k lékařstwím welmi wáženým w rozdílných chorobách; nyní ještě proti běhawkám u dobytka.

B. střelowitý. S. sagittatum *Decand.* Hemionitis vera *Clus.* 2. *p.* 214. Hemionitis *Mat. Wel.* 297. Listy kopinaté, dole silně srdčitě wykrojené: uštův širokých, okrauhlených, celých, rozewřených, ostrých, po kraji celých anebo maličko wraubečkowaných. — W Ewropě jižné.

www.libtool.com.cn

Potřebuje se jako předešlý.

Podwojka. Diplazium. Doppelhaupen.

Hromádky plodowé čárkowité, podwojné, ze žeber wynikající. Ostěry dwojnásobné, ze žeber mezi hromádkama wyniklé, wně obak pukající.

P. jedomá. D. esculentum *Swartz.* Hemionitis esculenta *Retz.* Listy dwakrát wyštěrbené: úkrojův řapikatých, kopinatých, zakončitých, dole učatých, příklinowitých, protisečnostříhaných: úkrojkův zaokrauhlené tupých, na konci zaubkowaných, dwau doleních většíchi řapík a oska lysé; hromádky křížmo postawené, nejsměstnanější. — W Indii wýchodní.

We wlasti jedí oddenek toho kapradí.

Hasiwka. Pteris. Saumfarn.

Hromádky plodowé čárkowíté, nepřetržené, na žebrách pokrajních sedící. Ostěra na kraj listowý přirostlá, u wnitř prostá.

H. obecná. P. aquilina *Lin. Schk.cr. t.* 95. Filix femina *Blak. t.* 325. Kapradi samice *Mat. Háj.* 376. — *Wil.* 445. Oddenek prodlaužený, ztlaušťí brka nebo malíku, hluboko pod zemí plazíwý a rozwětwený, obly, černohnědý; listy ojedinělé, 2—5′ wysoké, trojenodělené: díly dwakrát wyštěrbené: úkrojův sedawých, podlauhlo- nebo čárkowitokopinatých, ostrých, na rubu wíce méně pýřitých, kožowitých, doleních protisečných anebo wyštěptaných, na konci dlauho wytažených, úkrojkův podlauhlých anebo wejčitých, tupých, proti konci úkroje zponenáhla se umenšujících; řapík a oska hladké a lysé, na líci žlabowité; hromádky plodowé podlé kraje úkrojkův rozplozené, a až pod konce jeho se táhnauci, dři we přikryté ostěrau úzkau, čárkowitau, blanowitau, pak do pola nahé. — Na chlumech a wřesowištích skoro po celé Ewropě, též Asie a Ameriky sewerných. Zraje w červnu až do září.

Když tlustý řapík nad samým dolejškem příkosně se přetízne, ukáže se hrubý wýkres dwojnásobného orla pro rozpostawení

obzwláštní swazkáw žilowých a černohnědé sklípkatiny. Oddenek její hořký a swraskawý jindá w lékařstwí se potřebowal; může ale slauženi k wydělawání kůže a dobýwání drasla. Listy tu a onde slauží ku stlání pod dobytek a též prý zimního času ku krmení koz a owcí. Mladý list a oddenek na Žapanu w čas nedostatku slauží potrawau, a w Ewropě jmenowitě na Rusi wařený jedí w stejných případnostech.

www.libtool.com.cn

H. jedomá. P. esculenta *Forst. Schk. cr. t.* 97. *Billard. nov. Holl.* 2. *t.* 244. Podobá se předešlé. List trojdilný: wětwi dwakrát wyštěrbených: úkrojůw čárkowitých, tupých, wraubečkowaných, tuhých, na rubu podlé žebra chlaupkowaných, dolů běžících, doleních dole připrotisečných; řapík zlauští brka, 4bočný, přídraslawý. — W lesech na Ostrowech společných, Nowém Hollandu a Diemensku.

Na jižném Nowém Hollandu a Diemensku, obzwláště na Nowém Zeelandu a Ostroweeh společných zemkowé jedí oddenek na místo wezdejšího chleba, upekše jej w horkém popelu.

Zawřitec. Onoclea. Fühlfarn.

Hromádky plodowé na rubu listowém směstnané. Ostěry šupinowité, na způsob bobule srostlé, nepukající.

Z. citliwý. O. sensibilis *Lin. Dict. sc. nat. att.* 1. *t.* 90. Filix indica *Breyn. t.* 56. *f. B. Mentz.* 6. *t.* 10. Listy jalowé wyštěrbené: úkrojůw kopinatočárkowitých, hrubě zubatých, připrotisečných, dolů sbíhawých, hořeních srostlých, doleních dole zaužených: listy úrodné dwakrát wyštěrbené: úkrojkůw podchlipenokulowatých, i s oskau lysých. — W lesech stinných Ameriky sewerné, we Wirginii, Karolině, Marilandu.

Listy toho kapradí jsau útlé, takže, dotknely se jich kdo, druhého dne již zwadnau.

Peropušník. Struthiopteris. Straussfarn.

Hromádky čárkowité, pak zhusta rub listowý přikrywající. Ostěry šupinowité, pokrajní, u wnitř pukající.

P. pospolitý. S. germanica *Willd.* Osmunda Struthiopteris *Lin. Schk. cr. t.* 105. Onoclea Struthiopteris *Swartz.* Oddenek hrubý, řepowatý; listy jalowé zwýši lokte nebo wyšší, dwakrát wyštěrbené: úkrojůw protisečných, úkrojkůw wejčitých, nejcelejších, tupaunkých neb ostraunkých; listy úrodné wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých; ostěry wice méně obdálné. — W Ewropě, též w Asii a Americe sewerných.

Krajowitec. Lomaria. Randfarn.

Hromádky zhusta rub listowý přikrývající. Ostěry krajní, klímawé.

K. pnulý. L. scandens *Willd.* Onoclea scandens *Swartz. Schk. cr. t.* 106. 107. Lonchitis volubilis *Rumph* 6. *t.* 31. Oddenek 2½ dlauhý a proměňující se pak w šlahauny na 4—5 sáhůw dlauhé, se stromůw dolů wisící; listy jalowé wyštěrbené: úkrojůw kopinatých, leskłých, žebernatých, řapíčkowaných, dole okrauhlených, trničkowanopilowaných; listy úrodné wyštěrbené: uštůw čárkowitých. — Na Malabaru, Ceylonu, po stromech.

Listy na začátku červené jedí jako zeleninu, která ale špatná. Šlahauny u wodě mořské jsau trwanliwější rotanowých a slauží k wázání.

Žebrowice. Blechnum. Rippenfarn.

Hromádky čárkowité, k žebru listowému přilehající, rownoběžné. Ostěra powrchní nepřetržená, u wnitř pukající.

Ž. obecná. B. boreale *Swartz. Schk. cr. t.* 110. Osmunda Spicant *Lin.* Lonchitis aspera II *Mat. Wel.* 315. Kořen mrcasatý, černý; listůw několik do kola rozpostawených, jalowých na 1′ wysokých, protisečných: úkrojůw kopinatých, tupaunkých, rownoběžných, nejcelejších; listy plodonosné wyšší, wyštěrbené: úkrojůw čárkowitých, zakončitých, pak na rubu docela diženkami přikrytých. — Na pahorcích porostlých w Ewropě, též na Kanariích.

Před časy potřebowal se na rány a proti zaprtalosti slezin.

Netík. Adiantum. Krullfarn.

Hromádky plodowé z konce žeber wyniklé, oddělené, různotwaré (zakulatělé, měsíčité, podlaublé nebo čárkowité), a sedící na ohnutém kraji listu, w ostěru proměněném.

N. wlas ženský. A. Capillus Veneris *Lin. Jacq. mist. t. t.* 7. *Blak. t.* 367. Wlas ženský *Mat. Háj.* 357. — *Wd.* 430. Oddenek rownowážný, skoro powrchní, zdlauží silného stébla, wětewnatý, hustě plewnatý, wezpod wšude wypauštějící mrcasy niťowité; listy připlihé, ½—1′ wysoké, nejlysejší, dole dwakrát, nahoře jednoduše wyštěrbené: úkrojůw střídawých, řapíkatých, z dolejška klínowitého obwejčitých anebo obwejčitotrapezowitých,

střihanolalokatých, tenkých, příblanowitých, protažených žilami pěknými, rozsochanými, wějířowitě rozšířenými; listy jalowé úkrojům napřed zaokrauhlených a nestejně zubatých; listy úrodné uštům na konci prodlaužených w ostěru podlauhlau nebo čárkowitau, hnědau, podhnutau a tím jakoby uťatých anebo zatlačených; řapíky tenké, z černa tisawé, hladké a lesklé, jakož i osku a řapíčky wláskowité; hromádky plodowé twaru ostěrek. — Na skalách a zdech wlhkých w Ewropě jižné. Zraje w červnu až do září.

Listy nahořklé jindá w lékařství se potřebowaly. W Montpellieru, kdežto w okolí hojně roste, dělají po dnes syrup, *syrope capillaire*, jejž proti těžkostem plicním, obzwláště kašli, užiwají. Místo wlasu ženského berau jiné naduwedené kapradí, ačkoli nejsau mu rowně.

N. znožený. A. pedatum *Lin. Schk. cr. t.* 115. A. americanum *Cornut.* 7. *t.* 6. We wšech dílech wětší nežli předešlý; řapíky 1—1½′ dlauhé, tuhé, červenawě černohnědé; listy lysé, znoženowyštěrbené: úkrojkům nestejnostranně 3úhlých nebo napříč podlauhle wějířowitých, na hořením kraji střihanolaločnatých laločky na konci podhnutými a dělajícími ostěry na příč podlauhlé nebo skoro poloměsíčité, bělawé nebo bledě nahnědlé. — W Americe sewerné a jižné.

Ten rod we wlasti, též i we Francauzích potřebuje se w lékařství jako předešlý proti neduhům plicním.

Kornauteň. Cyathea. Tutenfarn.

Hromádky plodowé přikrauhlé sedí na lůžku polokulowatém anebo kejowitém. Ostěra kalichowitá, hromádku obkličující, nahoře pukající.

K. ozdobná. C. speciosa *H. B. et Kunth.* Oddenek kmenowitý, 24′ zwýší, hladký, nahoře třemi brázdami opatřený; listy na 5′ dlauhé, wyštěrbené: úkrojům kopinatých, zakončitých, chobotnatozubatých zuby 2‴ dlauhými, široce wejčitými, ostraunkými, střídawých, nejkratšeji řapíčkatých, na 10″ anobrž i 1′ dlauhých, 1″ širokých; hromádky proti kraji úkrojowému roztraušené, z prostřed žeber wyniklé, opatřené ostěrau měsíčitau, wně otewřenau. — W Americe jižné okolo Karipe.

K. obecná. C. arborea *Swartz.* Polypodium arboreum *Lin.* Filix arborescens *Plum. fil.* 1. *t.* 1. 2. *Petiv. fil. t.* 1. *f.* 1. 2. Kapradí to wypíná se na způsob palmy, a jest jí jakož i předešlé podobno. Oddenek kmenowitý, 20′ wysoký, 1½′ w průměru tlustý, brázdowaný;

listy na konci kmenu umístěné, 5—6′ dlauhé, přepěkně zelené, dwakrát wyštěrbené: úkrojkůw kopinatých, pilowaných, ostraunkých, nejhořejších štíkawých; řapíky hladké. — W Indii západní a Brasilii.

We wlastech dolywají z popela jeho přemnoho drasla.

W Indii wýchodní rostau ještě troje rody, jenž nepochybně sem náležejí. Prwní slowe *strom kapradowý černý*. Kmen rowný přímý, 12—15′ wysoký, dole co stehno tlustý, wně jamatý, a wnitř protažený nitmi černohnědými, tlustými, dohromady spletenými, kteréž tak snadno nehnijí; wnitřek zelinný a šťáwnatý černými žilami a mrwami protažený; listy (asi jich 12) 8—9′ dlauhé, peřené, na řapíku 3′ dlauhém, 1″ tlustém, drasném, z něhož uřízautého prýští hustá sliz, po každé straně jest úkrojůw 12 střídawých, 1—2′ dlauhých, opět rozdělených na úkrojky co prst dlauhé, wezpod hromádky tisawé nesaucí.

Listy silně smrdí jako mořské rostliny nebo leklé ryby. I kmenu prýští se šťáwa lepkawá w klowatinu měkkau tuhnaucí.

Strom kapradowý bílý podobá se předešlému; kmen jeho tlustší, hladký a bílými klky dolů wisícími opatřený; úkrojky zubatější, nemají tolik hromádek plodowých, smrdí ale jako předešlý.

Kapradí balowé jest třetí, dospíwá wětší wýšky 7—8 sáhů a tlaušťky stehna, méně jest tnutý; kmen šerý, twrdší a wnitř jest malíčký zelinný.

Pazaušky prwního a třetího rodu jedí co zelinu, též jimi prasata krmí, druhé rody jsau hořké, dřeň ale jejich waří jako sago. Kmeny staré a zhnilé dáwají dobré paliwo. Na jednom konci zapálené dautnají zponenáhla we dne w noci. Kmeny třetího rodu poskytují dobré koly, jež třikrát déle trwají jiných, třebas u wnitř zdaupnatěly.

K. jedomá. C. medullaris *Swartz. Schk. cr. t.* 133. Polypodium medullare *Forst.* Oddenek kmenowitý, 3—4 lokte wysoký, mrtnatý; listy na konci umístěné, na sáh dlauhé, třikrát wyštěrbené: úkrojkůw čárkowitopodlauhlých, tupaunkých, zejkowaných, na konci nejcelejších; řapíky drasné; hromádek na každém úkrojku 8—12. — Na Nowém Zeelandu.

Dřeň w dolením dílu oddenkowém obsahuje šťáwu hojnau lepkawau, červenawau, upražený chutná řepau, a jest zemkůw potrawau oblíbenau, wydatnau.

Obšírák. Ceratopteris. Hornfarn.

Hromádky plodowé rozpostawené na žebrách se žilau prostřední rownoběžných. Brašničky širokým kruhem obkličené. Semena nemnohá, welikaunká, kulowatá, trojnásobně čárkowaná.

O. žlutuchowý. C. thalictroides *Brogn.* Acrostichum thalictroides *Lin.* A. siliquosum *Lin. Amoen.* 1. *f.* 3. *Millefolium aquaticum Rumph* 6. *t.* 74. *f.* 3. Zwýši 2′; listy jalowé wyštěrbené: úkrojůw střídawých, podlau-

ılých, chobotnatých, tupých, nejcelejších, úrodné wy-
štěrbené: úkrojůw protisečných, dolenich 2dílných ne-
bo dwakrát protisečných, úkrojkůw čárkowitých, nejce-
ejších. — We wodách stojatých anebo zponenáhla te-
kaucích Indie wychodní, obzwláště w ryžištích.

Chudina jí nať jako jinau zelinu.

Podřadí 6.

BLANATCOWITÉ. HYMENOPHYLLEI.

Blánatec. Hymenophyllum. Hautfarn.

Hromádka plodowá krajní na lůžku wálcowitém. Ostěra dwojchlopná, hromádku zaobalující.

B. koriandrolistý. H. tumbridgense *Swartz. Schk. cr. t.* 135. *d.* Trichomanes tumbridgense *Lin. Fl. dan. t.* 954. Zdělí prstu; listy wyštěrbené: uštůw prstnatoprotisečných, uštikůw čárkowitých, pilowaných; osky a řapiky oblé, křidlaté, přinejcelejší; hromádky úžlabíčkowé, ojedinělé; ostěry pilowané. Na skalách wlhkých, stinných w Anglii, Hibernii, Skocii, Norwegách, Francii, Italii, Krajiny.

ODDÍL DRUHÝ.

ROSTLINY BEZCEWNÉ.

PLANTAE CELULLARES.

www.libtool.com.cn

Rostliny složené ze sklípkatiny, bez cew, a nesaucí výtrusy t. semena bezkelná.

TŘÍDA PRWNÍ.

ROSTLINY BEZCEWNÉ LISTNATÉ.

Rostliny bezcewné, listnaté, ústrojůw listowitých a dwojích rozplemeňowacích.

Řád 244.

MECHOWÉ. *MUSCI.*

Kwěty obyčejně různopohlawé, jednodomé. *Semeníky* hromadné, konečné nebo úžlabičkowé, obhrnuté příkrowem mnoholupenným, hwězdowitě rozšířeným, a sestáwající ze pelatek (antheridium) i pauzdrých, konečnau děrau pel wymršťujících a promíchaných příkrowky štětinowitými, wlákny šťáwnatými (paraphyses). **Kwět semičí** ojedinělý, obhrnutý příkrowem z listůw nejhořejších udělaným. Obhalka (epigonium) na **waječníku** nedospělém nejcelejší a jej docela zastírající, pak před uzráním dole kolem dokola pukající a oddělující se, pořádku na čechalce se trhající, takže hoření díl dělá čepičku (calyptra) plod nahoře přikrýwající, a dolení, jenž zbýwá na lůžku we způsob trubky prodlauženém, pošwička (vaginula), z nížto wyrostá štěť (seta) tuhá, nesaucí plod: wýtrusnici čili baničku (sporargium) kožnatau, složenau z těla (theca) a wíka (operculum) ústí jeho přikrýwajícího a ještě čepičkau opatřeného. **Banička** sestáwá ze stěny dwojnásobné, wnitřní a wnějšné, saustředních, u prostřed ze slaupku, na němž **wýtrusy** předrobné, prachowité, které se roztrušují, když wíko, ústí baničkowé přiklopující a někdy branička upadly. Ústí někdy opatřené jednoduchau nebo dwojnásobnau řadau zubůw, obústím (peristomium). Wýtrusy nemají mrštníkůw a klíčice wypauštějí dřiwe prokel (*procu-*

bryo), složený z nitek wětewnatých, žabinci podobných, a pak pokel (blastema).

Byliny nebo zeliny listnaté, kořene pauhomrcasatého. Lodyha přímá nebo plaziwá, někdy welmi zkrácená. Listy střídawé, často směstnané, při welmi zkrácené lodyze kořenowé a shlaučené, sedawé, objímawé nebo sbíhawé, obyčejně úzké, nejcelejší nebo pilowané, často opatřené žilau prostředně z těsných sklipkůw. Kwěty samčí sedawé; baničkа wždycky štětí, někdy zkrácenau, podepřená.

Přijímají, že do toho řádu asi 1600 rodůw (w 114—130 pokolení rozdělených) náleží, ježto sice po celé zemi jsau rozlosowány, nejwíce ale jich w pásmech mírných a studených, potřebujíce ku swému dařeni wlháy a nepříliš ného tepla. Pro tu příčinu táhnau se daleko k točnám a na horách sahají až k wěčnému sněhu. Krajiny mezi obratníkowé ale také mnohými se honosí, kdežto jsau bahna nebo lesy stinné a wlhké. Wšaké pásmo živí swé wlastní rody; mnohé ale rody jsau po mnohých pásmech rozšířeny, anobrž i po celé zemi. Obydlí jejich přerozmanité, protože wýtrusy nejslabšími wětry snadně se zanášejí. Bújejíť wšude, kdežto jen ornice se nachází, na skalách, zdech, kmenech, střechách cihelných a doškowých; nejrozdílnější půdu, písek sypký a bahna na nížinách a horách popínajíce nesčíslným množstwem jednotníkůw, dělají hustý drn široko daleko se táhnauci; některé rostau w samé wodě, hned jsauce potopeny, hned plowauce a připewněny jsauce na kamení, kolích a d. Ani jediný není wlastně přížiwným, jelikož rostliny, na nichž rostau, slauží jim půdau.

Mechowé jsau u welikém hospodářstwí přírody welmi důležiti. Usazujíce se na místa nahá, nowýš lišejníky obydlená, neobmezeně bújejíce a pak zetlíce poskytují úrodnau prsť dokonalejším rostlinám. Pohlcujíce lakotně wlhko ze wzduchu zdělují půdě, kterauž i ochraňují před prudkými paprsky slunečnými; tím dáwají půwod pramenům na horách, počátky potokůw a řek dělajícím. Pod jejich příkrowem nacházejí semena a kořeny, anobrž i množstwí zwířat n. p. hmyzůw, měkýšůw útočiště a ochranu, jakož i wětším jsau látkau hnízd a brlohůw. Mechy bahní w hustých drnech pohromadě rostaucí jsau hlawní látkau rašeliny; rašelina bahní hlawně powstáwá z rašelinníků a některých jiných, rašelina horní ale z ploníkůw.

Seweřané mechem stawí své obydlí, dělají z něho lůžka, my někdy podušky, anebo bereme jej k zabalowání towarůw; zahradníci nemohau se mechu lišiti, a chudý rolník potřebuje ho ke stlání a zmnožení hnoje; anobrž Islandan z rašelinníka dělá chléb nechutný. Jindá mnoho jich i w lékařstwí se užíwalo, nyní jsau zůstaweny k lékařstwí prostonárodnímu.

Rozdělují se na osmero podřadí:

A. KRYTOPOŠEWNÉ.

Pošwička sedawá, w okrowu zakrytá.

a) Kwěty samčí a samičí na stranách lodyhy a wětew z úžlabíčka wynikající anebo krátkými wětwičkami podepřené.

1) *ROKETOWITÉ.* Lodyha wětewnatá, obyčejně položená. Baničkа přímá, až i nachýlená; obústí jednoduché nebo dwojnásobné.

b) Kwěty samčí a samičí konečné.

2) *PRUTNIKOWITÉ.* Lodyha obyčejně přímá a větewnatá. Listy wijmostojné. Baničkа wíkatá, nachýlená nebo nicí; obústí dwojnásobné: wnitřní blána rozdělená na ušty zubowité nebo brwowité, pořídku jednoduché, složené ze zubůw na konci srostlých.

3) *PLONÍKOWITÉ.* Lodyha přímá, jednoduchá nebo málo větewnatá. Listy wijmostojné. Baničkа wíkatá, přímá nebo úkosná; obústí hned dwojnásobné: wnitřní blána řasnatá, nerozdělená, hned jednoduché, sestáwající ze zubůw krátkých, braničkau spojených, pořídku štětcowité nebo žádné.

4) *KRONDLOWKOWITÉ.* Lodyha přímá nebo úkosná, jednoduchá nebo chudowětewná. Listy dwauřadé a 2stranné, často zdwojnásobněným dolejškem jezdiwé. Baničkа wíkatá, přímá nebo nachýlená; obústí jednoduché, se zuby celými nebo rozštěpenými, řídko žádné. Plody někdy úžlabíčkowé.

5) *DWAUHROTCOWITÉ.* Lodyha obyčejně přímá, jednoduchá nebo wětwitá. Listy wijmostojné. Baničkа wíkatá, přímá nebo úkosná, pořídku na štěti oblaukowité nakloněná; obústí hned jednoduché, zubůw po dwau přiblížených nebo rozpoltěných, hned dwojnásobné, wnitřního z brwí prostých složeného, hned žádné, (když baničkа přímá).

6) *NEPUKAWCOWITÉ.* Lodyha přímá, jednoduchá, řídko chudowětwá. Listy wijmostojné. Baničkа přímá, zawřená, bezústá.

B. NAHOPOŠEWNÉ.

Lůžko stopkowitě prodlaužené, takže póswička a baničkа nad okrowem čumí.

7) *RAŠELINNÍKOWITÉ.* Baničkа wíkem se otwírající. Čepičkа zpodinowá.

8) *ROZŠTĚRBĚLCOWITÉ.* Baničkа po bocích čtwerem skulin pukající. Čepičkа konečná.

Podřadí 1.

ROKETOWITÉ. HYPNOIDEI.

Roket. Hypnum. Astmoos.

Obústí dwojnásobné, wnější ze zubůw 16 celých,

na příč čárkowaných; wnitřní jest blána kylowitě řasnatá a prodlaužená w 16 protažkůw nepřetržených anebo zwrtaných, a w tolikéž brwí s protažky střídawých. Banička obyčejně úkosná nebo nachýlená. Čepička polowičná.

www.libtool.com.cn

*) Listy dwojřadé čili dwojstranné.

R. nadbřežní. H. riparium *Lin. Hedw. stirp. sp.* 4, *t* 3. Lodyha 4— nebo wícepalečná, špinawě swětlozelená, položená, wětewnatá; listy řídce dwojřadé, odstálé, wejčitokopinaté, ostré, nejcelejší se žilau konce někdy dosahující; banička podluhowatá, nicí, wíka homolowitého. — Podlé řek, anobrž i na kamení potopeném w Ewropě. Zraje w jaře.

R. lesní. H. sylvaticum *Lin. Brid. II.* 2. *t.* 1. *f.* 1. *Schwäg.* 2. *t.* 87. Lodyha 1—2palečná, přiwětwitá, wzstaupawá; listy řídké, dwodřadé, kopinaté, nejcelejší přídwojžilé, žlutawě zelené; banička nicí, wíka krátkozobanitého. — Nad zemí při kmenech w lesech stinných, po Ewropě prostřední.

**) Listy jednostranné, žílnaté.

R. kapradowý. H. filicinum *Hedw. spec. t.* 76. *f.* 5—10. Lodyha wzstupující, peřenowětewnatá, 2—3palečná; listy srdčité, zakončité, pilowané, srpowitě jednostranné, se žilau konce docházející, příkrowowé čárkowané; banička nakřiwená, nicí. — Na lukách bahnitých po Ewropě.

R. zakřiwený. H. aduncum *Lin. Hedw. stirp.* 4. *t.* 24. Lodyhy přímé, odstálé, wětewnaté; listy wejčitokopinaté, zakončité, nejcelejší, wkřiwené, nejhořejší srpowité, jednostranné, se žilau miznaucí, příkrowowé špídlaté; banička nakřiwená, nicí. — Na lukách wlhkých a bahnitých po Ewropě a Americe sewerné.

***) Listy jednostranné, bezžilé.

R. kupresowitý. H. cupressiforme *Lin. Hedw. stirp.* 4. *t.* 23. Lodyha 3—4palečná, nejwětewnatější, rozestlaná: wětwí oblaunkých: listy střechowité, jednostranné, kopinaté, zakončité, přínejcelejší, bezžilé, někdy dole 2žilé; banička přimaunká. — W lesech suchých, po kamení, zdech Ewropy, Asie, Afriky a Ameriky sewerných.

****) Listy různostranné, kostrbaté.

R. nastrošený. H. squarrosum *Lin. Dillen. t.* 39. *f.*

38. Lodyha přímaunká, roztraušeně wětewnatá. červenawá: listy přísrdčitokopinaté, zakončité, zauhkované, podkřiwené, dole nepatrné 2žilé; baničky wejcowité, nicí: wíka homolowitého. — W lesech a na lukách bařinatých po Ewropě.

R. třikautý. H. triquetrum *Lin. Hedw. fund.* 2. *t.* 7. Lodyha wětewnatá, silná, 6—7palečná: wětwe odstalaunké, přípodkřiwené; listy trojúhlokopinaté, zakončité, pilowané, přičárkowané, bezžilé; baničky wejcowité, nicí: wíka homolowitého. — Hromadně w lesech jehličných, obšírná přásla přikrywající po Ewropě.

R řemenowý. H. loreum *Lin. Dillen. t.* 39. *f.* 40. Lodyha wětewnatá wětwemi prodlaženými, wkřiwenými; listy zprohybaně kostrbaté, přijednostranné, wejčitokopinaté, zakončitě šidlowité, nejcelejší, čárkowané, dole nepatrně 2žilé; baničky zakulatělé, nicí s wíkem homolowitým. — W Ewropě na chlumech.

*****) Listy různostranné, přímoodstálé.

† Listy s žilau konce dosahující.

R. srdcolistý. H. cordifolium *Hedw. stirp.* 4. *t.* 37. Lodyha přímá, 3—5palečná, s wětwemi nemnohými, ztenčenými; listy řídké, srdčitowejčité, tupaunké, nejcelejší; baničky nicí podluhowaté: wíka homolowitého. — Na místech wlhkých po Ewropě a přitočnowé Americe.

†† Listy se žilau pod koncem miznaucí.

R. jedlowý. H. abietinum *Lin. Hedw. stirp.* 4. *t.* 32. Lodyha 3—4caulowá, položená, wzstaupawá, peřenowětewnatá; listy střechowité, wejčité, zakončité, řasnatočárkowané, po kraji přípodwinuté, nejcelejší, zewnitř puchýřičkowané, žíly tlusté, nad prostředkem miznaucí; lupeny příkrowowé čárkowitozakončité, pilkowané; štěť hladká; baničky wálcowitá, nakřiwená, nicí. — W lesech a na pahrbcích suchých, hlinatých po Ewropě.

R. lazící. H. serpens *Hedw. stirp.* 4. *t.* 18. *H. d Tayl. t.* 24. Lodyha plaziwá, wětwí útlých: listy řídaunce rozpostawené, tenické, čárkowitokopinaté, nejcelejší, hladké, ostré, žíly často nepatrné; baničky nakřiwená, s wíčkem homolowitým; štěť hladká. — Na kmenech a půdách stinných po Ewropě a sewerné Americe.

R. předlauhý. H. praelongum *Lin. Hedw. stirp.* 4. *t.* 29. Lodyhy prostřené, roztraušeně wětewnaté; listy obdálnaunké, odstálé, wejčité, zakončité, pilkowané; štěť drasná; baničky podlauhlé, nicí; wíko zobanité.

— Na dřiwí zhnilém, po kamení w lesech, též w zahradách na místech stinných po Ewropě.

†††) Listy bezžilé.

R. smačknutý. H. Schreberi *Willd.* H. compressum *Schreb. Dillen. t.* 40. *f.* 41. Lodyhy přímé, přísmačknuté; wětwe smačknuté, ztenčené; listy střechowité, přímaunké, wejčité, podduté, nejcelejší; štěť hladká; baničkа nicí s wíkem homolowitým. — W lesech po Ewropě.

R. lesklý. H. splendens *Hedw. spec. t.* 67. *f.* 6—9. *Engl. bot. t.* 1424. *H. et Tayl. t.* 25. Lodyhy přímé, žlutawě zelené; wětwe welmi rozdělené; listy střechowité, přímé, wejčitokopinaté, zakončité, na konci nepatrně zaubkowané, zprohybané, lesklé; baničkа nicí s wíkem zobanitým. — Na zemi w lesech po Ewropě.

Tyto rody, obzwláště roket tříkautný, nastrošený, řemenowý, předlaubý a lesklý, potřebují se k naduwedeným koncům hospodářským a řemeslnickým. Jindá roket tříkautný a mnohé naduwedených i w lékařství se užíwaly (Muscus vulgaris) proti záškrtu a krwotokům.

Kápuška. Hookeria. Hookerie.

Wšecko jako u roketu, čepička polowičná, kápowitá.

K. stkwělá. H. lucens *Smith.* Hypnum lucens *Dillen. t.* 34. *f.* 10. Lodyha položená jednodušínká; listy 2řadé střechowité, wejčitopřiokrauhle tupé, nejcelejší, řídce síťkowané, lesklé; baničky rownowážné, wejcowité; čepička nejcelejší, popíchaná. — W lesech wlhaunkých podhorních po Ewropě.

K. prostoprutá. H. pennata *Smith. Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 71. Lodyha přímá, 5caulowá, jednoduchá; listy 2řadé a 2stranné, nejodstálejší, wejčitokopinaté, pilkowané, bezžilé; listeny střechowité, okrauhlé, hrotíčkowané, pilkowané; štěti zkrácené, kratší listu; baničky dříwe přímé pak wisuté: wíčko homolowitozobanité. — Na Nowém Hollandu, Diemensku, Nowém Zeelandu.

Stejnozub. Leskea. Leskee.

Obústí wnitřní zubůw přímých, prostých. Čepička polowičná.

S. zploštělý. L. complanata *Hedw. fund.* 2. *t.* 10. *f.* 62. Lodyhy položené wětewnaté; listy dwojřadé, dwojstranné, wejčitopodlaublé, špidlaté, bezžilé,

přířasnaté; baničky přímé, wika zobanitého. — Na kmenech a na zemi po Ewropě.

S. ztenčený. L. attenuata *Hedw. stirp.* 1. *t.* 12. Lodyhy rozdělené na větve dlauhé, wkřiwené a jiné ztenčené a jiné na konci ztlustlé; listy střechowité, přijednostranné, tmawé, wejčité, ostré, nejcelejši se žilau silnau, až ku konci wybíhající; baničky přímé, wálcowité, wíka homolowitého. — Na zemi a kmenech w Ewropě a sewerné Americe.

S. něžný. L. subtilis *Hedw. stirp.* 4. *t.* 9. Lodyha plaziwá, hustě zarostající, 1—2caulowá a delši, rozdělená na mnoho větwí přímaunkých; listy obdálnaunké, různostranné, čárkowitokopinaté, zakončité, bezžilé, něžné; baničky walcowité, přímé: wíka homolowitého. — Na zpodku stromů mladých a na zemi po Ewropě a Pensylwanii.

S. mnohokwětý. L. polyantha *Hedw. stirp.* 4. *t.* 3. Lodyha plaziwá, dlauhá, rozdělená na větwe bezpořadné, ½palcowé nebo delší, přímé; listy různostranné, hustě střechowité, přímé, kopinaté, zakončité; baničky podluhowaté: wička homolowitého. — Na plotech a při zpodu stromů žiwých po Ewropě.

S. mnohoplodý. L. polycarpa *Hedw. Brid.* 2. *t.* 1. *f.* 3. *t.* 6. *f.* 3. *H. et Tayl. t.* 21. Lodyha plaziwá, wětewnatá, 2caulowá nebo delší s wětwemi na konci wehnutými; listy wejčité, ostraunké, podduté, tmawé se žilau až do konce běžící; banička přímá. — Na kmenech w Ewropě.

Drabík. Climacium. Leitermoos.

Obústí wnitřní zubůw po dwau obblížných, trámečky spojených. Semenice w baničce stálá, wystawající.

D. stromkowitý. C. dendroides *W. et Mohr.* Hypnum dendroides *Lin. Fl. dan. t.* 823. *f.* 3. *Schwägr.* 1. *t.* 82. Lodyha přímá, dole nahá; wětwe swazčené, odstálé; listy střechowité, přímé, kopinaté, na konci pilowané, přířasnaté, se žilau až do konce sahající; banička walcowitá, přímá. — Na rašelinách wlhkých po Ewropě.

Saurubka. Neckera. Neckere.

Obústí wnitřní zubůw štětinowitých, dole blánkau překrátkau polaučených. Čepička polowičná.

S. peřitá. N. pennata *Hedw. stirp.* 3. *t.* 19. Lodyha plaziwá, 3—4caulowá, přímowětewná; listy dwojřadé, střechowité, úkosně usazené, podlauhlé, ostré, bezžilé, napříč čeřité, příkrowowé delší, zakončité; baničky štětí zkrácenau podepřené, listmi ukrytý, wejcowité: wíka naddutého, úkosně zobanitého. — Na stromech w Ewropě, Americe sewerné, na Předhoří dobronadějském.

S. kadeřawá. N. crispa *Hedw. fund.* 2. *t.* 14. Lodyha 5—6caulowá, wzstaupawá, rozdělená na wětwe různé, často pérowitě rozložené; listy dwojřadé, odstálé, podlauhlé, ostré, swraskalaunké, na konci přízaubkowané, bezžilé, příkrowowé šidlowité, nejdelší; baničky wejcowité, o štěť prodlauženau podepřené; wíko homolowité, zakončité zobánkem dlauhým úkosným. — Na stromech a na zemi po Ewropě, sewerné Americe.

Zdrojůwka. Fontinalis. Quellenmoos.

Obústí dwojnásobné: wněšné ze zubůw 16 celých, na přič čárkowaných, wnitřní blána mřížowitá, homolowitá. Banička přímá. Čepička celá.

Z. trojřadowá. F. antipyretica *Hedw. fund. t.* 5. *f.* 27. *Sturm* 8. *f.* 14. Lodyhy plowaucí na kmenech potopených zakořeněné, 1/2—1½' dlauhé, roztraušené, dlauhowětewnaté, tmawě hnědočerwené; listy obblížné, na lodyze a starších wětwích odstálé; na rozhách střechowité, kopinatowejčité, ostré, nejcelejší, kýlowitě násobené, bezžilé, tmawě zelené; baničky ojedinělé, se štětí překrátkau (1—2''' dlauhau) w příkrow zapuštěné, prodlauženě obwejcowité, oblé, pak rezawé; wíko tupě homolowité, někdy w konec ponakřiwený, šidlowitý prodlaužené. — We wodách tekutých anebo stojatých, čistých, po mírných a studených krajinách sewerné polokaule. Řídko nosí plody.

Zacpáwají jí skuliny mezi trámowím u dřewených domůw, domoíwajíce se, že se nezjímá. Jindá jí sobě wážili w lékařstwí.

Rozděrek. Anoectangium. Kahlmund.

Obústí žádné. Čepička zwonkowitě homolowitá, docela padající, dole na částky nerowně rozdělená.

R. brwitý. A. ciliatum *Hedw. stirp.* 1. *t.* 40. Bryum apocarpum *Lin.* Lodyha přímá, 1—2caulowá, rozsochaná; listy podlauhlé, ostré, odstálaunké, bezžilé, na konci zaubkowané a příproswítawé, takže celá rostlina siwau se okazuje; banička w listech skrytá, s wíkem

naddutým. — Na kamení po Ewropě a Americe sewerné.

Podřadí 2.

www.libtool.com.cn

PRUTNÍKOWITÉ. BRYOIDEI.

Prutník. Bryum. Knotenmoos.

Obústí jako u roketu, baničky ale konečné, zachýlené nebo nicí. Čepička kápowitá.

P. stříbrný. B. argenteum *Lin. Dillen. t.* 50. *f.* 62. *Hedw. fund.* 2. *t.* 6. *f.* 29. *H. et Tayl. t.* 29. Lodyhy přímé, 2—4caulowé, s dolením dílem zahrabané, rozdělené na wětwe nemnohé, přímé, oblé, nahoře ztlustlé, tupaunké, co stříbro lesklé; listy dole řídké, nahoře hustě střechowité, wejčité, podduté, w tenkau špičku wytažené, o žíle nad prostředkem miznaucí, na předu polowině bez zeleniny a tudíž bílé, skoro prozračité: štěť přímá, 5—10‴ dlauhá; baničky obyčejně ojedinělé, konečné, nicí, obwejcowitě podlauhlé tmawě žluté, pak z červena hnědé; wíko krátké, tupě homolowité, pomarančowé. — Na místech písčitých podlé cest, na zdech, skalách a střechách, po celé Ewropě a skoro wšech ostatních země dílech. Zraje na jaře.

P. hruškowitý. B. pyriforme *Swartz. Hedw. stirp.* 1. *t.* 3. Lodyhy přiwětewnaté, skoro caulowé; listy štětinowitě šidlowité, pilowané, příprohybané, žilau širokau do konce protažené; baníčka odwislá, hruškowitá. — Na kopcích písčitých po Ewropě a sewerné Americe.

P. čeřitý. B. undulatum *Hedw. H. et Tayl. t.* 30. Lodyha přímá: wětwe jalowé prorostající, prodlaužené, rozestlané, o listech 2řadých; listy nahoře směstnané a na konci jakoby hwězdu dost obsírnau dělající, jazyčité, tupé, čeřité, zaubkowané, žilau prodlauženau brotité; baničky podlauhowaté, odwislé, wíka homolowitého. — W lesech stinných na zemi po Ewropě.

P. celistý. B. carneum *Lin. Hedw. stirp.* 1. *t.* 20. Lodyha jednoduchá, zkrácená, 1/4caulowá; listy kopinaté, zakončité, na konci přípilkowané, se žilau pod koncem miznaucí: štěti pleťowé; baníčka obwejcowitá, odwislá s wíkem bradawicowitým. — W Ewropě na lukách wlhkých dělá pokrow hedwábowitý. Zraje na jaře.

Měřík. Mnium. Koppmoos.

Obústí vnitřní brwůw prostých, děrawých. Baničky brázdowané.

M. blatní. M. palustre *Lin. Schmid. ic. t.* 59. *f.* 2. Lodyhy přímé 2—3caulowé, na konci sochaté nebo neprawidelně wětewnaté na kořání čerwenému, plsťnatému; wětwe na konci žlutawé, jalowé, na konci hwězdowité, z kterých často wychodí hlawičky zrnaté; listy střechowité, odstálaunké, kopinaté, ostraunké, nejcelejši; baničky podluhowaté, přinicí. — W bahnech po Ewropě.

M. úzkolisty. M. androgynum *Lin. H. et Tayl. t.* 28. Lodyha přímá, krátká, odkwětši rozwětwující se; listy přímoodstálé, kopinaté, ostré, na konci pilowané; wětwe planě čili jalowé, nesaucí hlawičky zrnaté; baničky přípřímé, wálcowité. — W lesech na zemi a dříwí zhnilém po Ewropě.

Kulistec. Bartramia. Bartramie.

Zuby rozpoltěné. Baničky kulowaté.

K. jablůškowý. B. pomiformis *Hedw. Schwäg.* 1. *t.* 58. Lodyhy přímé, 1—2caulowé, drnikami srostající, dole kaštanowé, huňaté, přiwětewnaté; listy kopinatočárkowité, zakončité, na konci zaubkowané, naslwělé, směstnané, se žilau až do konce běžící; banička na dlauhé štěti s wíkem tupým. — W lesech, w úwozích na půdě písečné po Ewropě a sewerné Americe.

Zkrutek. Funaria. Drehmoos.

Obústí wněšné o zubech 16 úkosných, na konci spojených, wnitřní o tolikéž prostých před wněšné postawených, do wnitř sklonitých. Čepička weliká, břichatá, skoro celá, dole 4hraná.

Z. obecný. F. hygrometrica *Hedw. fund.* 1. *t* 5. Lodyhy ¼—1caulowé, největším dílem w zemi zahrabané, takže rostlina jakoby bezlodyhá; listy wejčitopodlauhlé, hrotnaté, podduté, kýlaté, nejcelejší, se žilau wybíhající, hořeni pupencowitě nebo cibulowitě směstnané, bledě zelené; štěť ojedinělá, 1—1½″ dlauhá, dříwé přímá, pak oblaukem nakřiwená, zkraucená; banička úkosně hruškowitá, nahoře naddutá, uzralá nachýlená, až i nicí, silně brázdowaná; wíko malé, málo wypuklé, tmawě žluté, po kraji nachowé. — Na zemi holé, ob-

zwláště na opuštěných milířech, na zdech stinných, vlhkých po celé zemi. Zraje na jaře.

Mech ten náleží k prwním znamením nawracujícího se žiwobytí na pohořelištích, tedy i w krajinách sopkami přewrácených.

www.libtool.com.cn

Podřadí 3.

PLONÍKOWITÉ. POLYTRICHOIDEI.

Plonik. Polytrichum. Widerathon.

Obústí jednoduché ze zubůw 32 nebo 64, krátkých, tupých, přiwehnutých, na konci spojených brničkau t. mázdrau napříč roztaženau. Banička přímá nebo nachýlená. Čepička kápowitá, obyčejně chlupatá dlauhými, zpátečnými porostlá.

P. pospolitý. P. commune *Hedw. fund. t.* 9. *f.* 6. Mnohowlasec. Lodyha wztyčená, ½″—1′ wysoká i wyšší, jednoduchá; listy čárkowitokopinaté po kraji a žilce až do konce běžící, pilowanošerpiwaunké, sytě zelené, tuhé, za wlhka odstálé, za sucha přiléhající, hoření přeštětinowitě zúžené, nejdolejší drobné, šupinowité, žlutohnědé; banička ojedinělá, na konci štěti přímé, rowné, tuhé, 2—6″ dlauhé; banička přímá, 4hraná, podsadka knoflíkowitau podepřená, hnědočerwená, pak nachýlená nebo nicí; wíko ze zpodiny ploché ostrohomolowité; obústí o zubech 64; čepička hustě obrostlá chlupy plawými, přitlačenými; kwěty samčí na jiných jednotlivcích konečné, hwězdowité, na wrchu hnědožluté, wypauštějící pazaušky nowé kwětauci. — Na chlumech stinných, obzwláště jehličných, na wřesowištích, bahnech, rašelinách, po celé Ewropě, Asii sewerné, Americe sewerné a jižné. Zraje na jaře.

Největší mechůw; pohromadě rosta dělá obšírné drny a mezi menší rostliny. Jako jiné toho pokolení rody dáwá původ rašelině horní. Z lodyh listů zbawených dělají tu i onde kartáče a chwoštátka. Jindá celá plodonosná rostlina w lékařstwí se potřebowala.

P. bledoštětinný. P. formosum *Hedw. spec. t.* 19. *f.* 1. Lodyha 3—4caulowá, jednodušínká, přímá; listy přímoodstálé, tuhé, po kraji a na kýlu pod koncem pilkowané; banička čtyrbočná, přímá na podsadce nepatrné; wíko nadduté, úkosně zobanité, se zpodinau šafránowě žlutau. — Na bažinách po Ewropě.

P. štíhlý. P. gracile *Menzies.* P. longisetum *Schwäg.* Lodyha přímá, jednoduchá; listy přímoodstálé, kopinaté, po kraji a po kýlu na konci pilowanobrwité, se žilau nej-

irší; banička nicí, úkosně wejcowitá, nepatrně hranatá i podsadkau nepatrnau podepřená; wíko naddutohomolowité, úkosně zobanité. — Na podobných místech w Ewropě studenější.

P. wlasatý. P. piliferum *Schreb. H. et. Tayl. t.* 10. Lodyhy 2caulowé, jednoduché; listy přímoodstálé, kopinatošídlowité, nadwinuté, na konci w chlup wybíhající; baničky přímé, čtyrbočné, podsadkau okrauhlau podepřené; wíko úkosně zobanité. — Na místech písčitých, suchých po Ewropě.

P. jalowcowý. P. juniperinum *Hedw. stirp. t.* 18. *f.* 6. Lodyha 2caulowá nebo wyšší, jednoduchaunká, tuhá; listy odstálé, tuhé, kopinatočárkowité, šídlowité, po kraji nadwinuté, nejcelejší; baničky 4bočné, podsadkau podepřené, s wíkem homolowitým. — Mezi wřesem w borech po Ewropě.

P. válcowitý. P. urnigerum *Lin. Hedw. spec. t.* 22. *f.* 5—7. Lodyha 1—2caulowá, wětewnatá; listy přímoodstálé, tuhé, kopinaté, ostré, pilkowané, se žilau hrubau až do konce běžící a celý list zaujímající; banička podlauhlowálcowitá, přímá, pak nachýlená, bez podsadky; wíko hranaté. — W lesech na sklonináchpísčitých po Ewropě a sewerné Americe.

P. aloesowitý. P. aloides *Hedw. stirp.* I. *t.* 14. Lodyha ½caulowá nebo wyšší jednoduchá; listy kopinaté, odstálé, pilowané; banička wálcowitá, přímá; wíko křiwozobanité. — Na místech suchých podlesních po Ewropě.

Tyto popsané rody užíwaly se bez rozdílu jako nejprwnější.

P. řeřabatý. P. undulatum *Hedw. stirp.* 1. *t.* 16. 17. Lodyha přímá, 1—2caulowá, jednoduchaunká; listy odstálé, kopinaté, čeřité, zaubkowanopilowané, se žilau o dwau čepelkách z boku wyniklých; banička wálcowitá, s wíkem šídlowitým — Na místech stinných, hlinatých, w lesech a porostlinách po Ewropě a sewerné Americe.

Šikaušek. Buxbaumia. Buxbaumie.

Obústí dwojnásobené, wnější: wěnec složený z nití slepených, sklípečnatých anebo ze zubůw 16 nestejných růžencowitých, homolowitě sklimených, wnitřní z blány homolowité, 16řasé, na konci otewřené. Banička úkosná, plochonaddutá, krátkokrká. Čepička celá, mala.

Š. obecný. B. aphylla *Lin. Hedw. stirp.* 2. *t.* 3. *f.* 2. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 69. Lodyha welmi zkrácená, kořenem letním ze swazku wlášeniček dole ukončena, sotwa na $^1/_2$‴ dlauhá, nese málo listůw skoro pupenowitě směstnaných, nakopinatě wejčitých, zubatých, až i třepenitodřípnatých, bezžilých, nahnědle zelených, poději stikawých s pošwičkau welikau, dužnatau, wejcowitowálcowitau, dříwe přikrytau listy střechowitými, hluboce dřípnatými, jejichž brwy často wětewnaté dělají s wlášeničkem kořenowým přemnohým hustau plst hnědau na pošwičce za zralosti 1‴ wysoké; štět přímá, 4—8‴ zwýši, wztyčená, zrnkowanodrasná; banička úkosně wejcowitá, dole w kratičký krk zaužená; wíko malé, homolowité, přiúkosné; pelatky zakulatělé, bez příkrowůw štětinowitých. — Na holinách lesních hned roztraušený, hned hromadný, po Ewropě, poblízké Asii, též w Americe sewerné. Zraje w květnu až do lipna.

Mech znamenitý tím, že, když starší jest, zdá se býti složen toliko z pošwičky a baničky.

Dwaubublen. Diphyscium. Blasenmoos.

Obústí dwojnásobné: wněšné ze zubůw 16 šupinowitých, drobných, wnitřní ze blány učatohomolowité, na konci otewřené, 16řasé. Banička nejwětši, wejcowitá, hrbatá; wíko homolowité. Čepička na kraji nastřihnutá.

D. wlasatý. D. foliosum *W. et Mohr.* Buxbaumia foliosa *Lin. Hedw. fond.* 2. *t.* 9. *f.* 51. — *gen. t.* 10. 11. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 69. Lodyha přižádná; listy kořenowé wněšné podlauhlé, tupé, wnitřní wejčité, se šilau širokau, wybihající w štětinu čili chlup dlauhý; banička sedawá, zeleně žlutá, přeweliká, hrbatá, přímá. — Na chlumech, podlé cest a po skalách w Ewropě a sewerné Americe.

Podřadí 4.

KRONDLOWKOWITÉ. FISSIDENTINI.

Krondlowka. Fissidens. Spaltzahn.

Obústí jednoduché, o 8 zubech widličkowitých. Čepička kápowitá. Listy dwojřadé, dwojstranné, wždycky oddělené.

K. netíkowitá. F. adiantoides *Hedw. stirp.* 3. *t.* 26. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 67. Lodyha přímá, přiwětewnatá, otwa 1″ dlauhá; listy podlauhlé, ostraunké, jezdiwé, s edinau žilau newybihající, křidlatau, brwitošerpiwaunké; kwěty samčí jakož i samičí úžlabíčkowé; štěti dlauhé, jedinělé; baničky přinicí. — Na bahnech, podlé potoků w Ewropě, Americe sewerné.

K. prutníkowitá. F. osmundoides *Hedw. spec. t.* 40. *f.* 7. — 10. F. bryoides *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 67. Lodyha přímaunká, jednoduchaunká; listy hustěji střechowité nežli u předešlé, podlauhlé, nejcelejší, hrotíčkowané žilau wybihající a na zádech křidlatau; kwěty samčí úžlabíčkowé, samičí konečné; štěť dlauhá; banička přímá. — Na místech wlhkých, stinných, skoro po celém světě.

Dřípowičník. Schistostega. Faltendeckel.

Banička kulowatá. Obústí jednoduché, pružné, roztrhující wíko na dřípy přistejné. Čepička homolowitá.

D. peřený. S. osmundacea *W. et Mohr. t.* 6. *f.* 9. Gymnostomum pennatum *Hedw. frond.* 1. *t.* 29 Lodyhy jakoby list jeden wyštěrbený čili protisečný: uštůw kopinatých, nejcelejších; lodyhy úrodné nejjednodušší, přímé; listy kopinaté, bezžilé; štěť konečná, připrohybaná. — W auwozech chlumních po Ewropě.

Podřadi 5.

DWAUHROTCOWITÉ. DICRANOIDEI.

Wolatka. Splachnum. Schirmmoos.

Obústí jednoduché ze zubůw 16 celých, po dwau přiblížených, a často spojených, čarau délnau protažených, tuhých, dříwe přímých anebo potom podhnutých a na powrch baničkowý přitlačených. Banička podsadkau různotwarau, obyčejně přewelikau opatřená. Čepička celá.

W. baňatá. S. ampullaceum *Lin. Hedw. frond.* 2. *t.* 14. Lodyha 1—2caulowá, obyčejně jednoduchá; listy wejčité, kopinaté, zakončité, celé a pilowané, naskrze 1-žilé; baničky ojedinělé, konečné, přímé, wálcowité, tmawě žluté, s podsadkau přewelikau, obláhwowitau, zelenau; štěť 1½″ dlauhá; zuby po dwau hustě přiblížené, konečně podhnuté; wíko wysokonadduté, pomarančowé.

— Na rašelinách, na zemi a na hnoji krawském, často w drnech hustých, přewelikých, po Ewropě, Asii a Americe pod stejnými šířkami. Zraje w červnu a lipnu.

W. žlutá. S. luteum *Lin. Hedw. frond.* 2. *t.* 1. *Dict. sc. nat. atl. l. t.* 68. Lodyha jednoduchá, asi ½ caulowá; listy obwejčité, nejcelejší, tupé, se žilau w hrot wyběhlau; štěť skoro 3—4caulowá, přímá; baničk s podsadkau skoro plochau, 3‴ širokau, žlutau. — W Loparsku a Sibiřii.

W. červená. S. rubrum *Lin. Hedw. frond.* 2. *t.* 1 *Dict. sc. nat.* 1. *c.* Lodyha sotwa ½caulowá; listy we čité, podduté, nejhořejší zaubkowané, se žilau w hr wyběhlau; štěť 3—6caulowá; podsadka obšírná, zwonk witopolokulowatá, nachowá. — W Ewropě a Asii me 60 a 70° šířky sewerné.

Wšecky troje, obzwláště poslední dwoje, krásné a znamenit

Dwauhrotec. Dicranum. Gabelzahn.

Obústí jednoduché ze zubůw 16, oblaukowitě k sobě skloněných, až do prostřed na dwé, pořídku na tr rozstlpených. Banička úkosná nebo nachýlená, pořídk přímá. Čepička kápowitá.

D. chwošťatý. D. scoparium *Hedw. frond.* 2. *t.* 8. *f* 42. Lodyha wzstaupawá, 1—2caulowá nebo wyšší, málo wětewná wětwemi stejně wysokými, dole a často dale ko nahoru hustě wlášeníčkem kořenowým plstnatá; listy přibližené, jednostranné, kopinatošídlowité, srpowit ohnuté, 1žilé, proti konci silně pilowané, ploché, leskl žlutozelené; příkrowowé poswowité, u válec swinuté a ostří wláskowité ztažené; baničky ojedinělé, úkosné, přinakřiwené, válcowité, dole klínowitě ztenčené. hlad ké, po wyprázdnění wýtrusu prauhowané, jasně tisané, na štěti 1—2caulowé; wíko ze zpodku homolowitého w zoban dlauhý, rowný wytažené. — W lesech a wřeso wištích hustými drny weliké plasy potahuje, skoro we wšech země dílech až za kruh točnowý. Zraje w jaře.

Mech ten nejobecnější jako rokety se potřebuje.

D. swraskalý. D rugosum *Brid. H. et Tayl. t.* 18. D. undulatum *Ehrh.* Podobá se předešlému. Lodyha při má, silnější; listy směstnané, jednostranné, nikdá tak silně srpowitě ohnuté, kopinatočárkowité, zakončité, če řitoswraskalé, na konci pilkowané, příkrowowé swinuté, předlauhé; štěti obyčejně mnohé; baničky válcowité,

nakřiwené; wíko šídlowité. — W borech stinných po Ewropě a Americe sewerné.

D. sivý. D. glaucum *Hedw. H. et Tayl. t.* 21. Lodyha přímá, 1—4caulowá, kruchá; listy směstnané, přímé, kopinaté, žlabowité, nejcelejší, bezžilé, w zadu bělawé, napřed bledě siwé; štěti ojedinělé nebo podwojné, 9—12‴ dlauhé; baničky wejčitopodlauhlé, nachýlené, u zpodu nepatrnau podsadkau opatřené; wíko wláskowitě zobanité. — W lesech wlhaunkých, na rašelinách a wřesowištích po Ewropě a Americe sewerné.

Skládá drny po welikých příslech rozšířené barwau siwau, u mechůw neobyčejnau, obzwláštní.

Trhlozub. Dryptodon. Schlitzzahn.

Obústí jednoduché ze zubůw 16 wehnutých, až do prostřed nestejně na dwé neb tré klaných anebo na konci natrhloklaných. Banička přímá nebo nachýlená. Čepička na kraji nestejně rozštipená.

T. poduškowitý. D. pulvinatus *Brid.* Dicranum pulvinatum *Hedw. spec. t.* 40. *f.* 1—3. Grimmia pulvinata *H. et Tayl. t.* 13. Lodyhy přímé, asi 1caulowé, wětewnaté; listy směstnané, podlauhlokopinaté, 1žilé, tmawě zelené, ukončené chlupem dlauhým, bílým; baničky konečné, wejcowité, praužkowané, nahnědlé, uzralé dolů sehnuté a mezi listim do pola skryté, na štěti 3—4‴ dlauhé, bledě žluté, dříwe přímé, pak sehnuté, konečně opět přímé; obústí zubůw pěkně červených, obyčejně nestejně na dwé klaných, neprowrtaných; wíko ze zpodiny příploché, ukončené zobánkem křiwaunkým. — Na zdech, skalách a střechách dělá drny okrauhlé, wypuklé, poduškowité, chlupy listowými bělawé, jsa rozšířen po Ewropě, Asii, Africe sewerné a jižné a nepochybně i jinde. Zraje w jaře.

Mech předobecný jindá w octě wařený potřebowali k zastawení krwotoku.

Děrkawka. Grimmia. Grimmie.

Obústí jednoduché ze zubůw 16 prostých, homolowitě sklimených, děrkowaných. Banička přímá. Čepička na dolením kraji roztrhaná.

D. červenohlawá. G. apocarpa *Hedw. stirp.* 1. *t.* 39. Lodyha 2caulowá nebo wyšší, přímá, wětewnatá, dole někdy bezlistá, černawá; listy kýlaté, odstálaunké, kopinaté, nejcelejší, ostré, příkrowowé na konci bělawé, pří-

prozračité; banička wejcowitá, mezi listím skrytá, červenawá; wíko wypuklé, úkosně přízobaté. — Na kamení a stromech po Ewropě, Americe sewerné.

Šupek. Orthotrichum. Goldhaar.

Obústí dwojnásobné: wněšné ze 16 zubůw, wnitřní z brw tolikéž, wehnutých. Čepička celá.

S. kadeřawý. O. crispum *Hedw. H. et Tayl. t.* 21. Lodyha caulowá, přímá, wětewnatá; listy odstálaunké, čárkowitokopinaté, suché zkraucené: banička daleko čumící, kejowitá, brázdowaná; obústí zubůw podhnutých; čepička hustě chlupatá. — Na kořе stromůw Ewropy a Ameriky sewerné.

S. prozračitý. O. diaphanum *Schrad. H. et Tayl. t.* 21. Lodyha přímá, jednoduchá nebo málowětewná, ½ caulowá; listy odstálaunké, kopinaté, po kraji podwinuté, příčárkowané, na konci prozračité, zubaté, se žilau pod koncem zmizelau; banička elipsowitá, žebernatá, w listí ukrytá; čepička lysaunká. — Na stromech Ewropy a Ameriky jižné.

Čepičatka. Encalypta. Glockenhut.

Obústí jednoduché, ze 16 zubůw prostých složené. Čepička weliká, zwonkowitá.

C. pospolitá. E. vulgaris *Hedw. stirp.* 1. *t.* 18. Lodyha ¼caulowá nebo wyšší, jednoduchá; listy podlaublé, hrotité, se žilau úplnau; banička hladká, obústí prehawého; čepička po kraji nejcelejší. — Na zdech, skalách, rolích Ewropy, Asie a Ameriky sewerných.

Čtyrzub. Tetraphis. Starrzahn.

Obústí jednoduché, 4zubé, prosté.

C. prozračitý. T. pellucida *Hedw. Schwäg. t.* . *f.* 1. Lodyha jalowá čili planá ½caulowá nebo delší, hlawičkau ukončená, hlawka později listím obtočená, na zraéčka srdcowatá rozsýpající se, a pak w kališek listnatý se proměňující; listy kopinaté, řídké, 1žilé, dolení menší, wzhůru se zwětšující; banička wálcowitá; obústí ze 4 zubůw silných, dlauhých, sklímených; wíko homolowité. — Na skalách a pařezích wlhkých po Ewropě a Americe sewerné.

Kraucenec. Tortula. Drehzahn.

Obústí jednoduché, ze zubůw štětinowitých, dole více méně srostlých, zkraucených.

K. polní. T. ruralis *Ehrh. W. et Mohr. Schwäg. suppl.* 1. *t.* 34. Lodyha 2caulowá i wyšší, přímá, wětewnatá wětwemi stejně wysokými; listy odstálaunké, wejčitopodlauhlé, kýlaté, ukončené chlupem již krátkým, červeným, již delším, bílým, hladkým anebo zaubkowaným; banička wálcowitá; obústí štětin do pola srostlých, nahoře prostých; wíko zakončité. — Na pahrbcích a kamenech, na střechách doškowých w Ewropě, Americe sewerné a na Ostrowech tichomořských.

K. zední. T. muralis *Hedw. Schulz barb. t.* 34. *f.* 29. *H. et Tayl. t.* 12. Lodyha 1—5‴ dlauhá, příjednoduchá; listy odstálé, podlauhlé, tupaunké, chlupem dlauhým, bílým ukončené, po kraji podwinuté; banička přiwálcowitá; wíko homolowité. — Na zdech, kamení, skalách w Ewropě a sewerné Americe.

Tenkozubka. Trichostomum. Haarmund.

Obústí ze zubůw 16 rozpoltěných, tenkých, přiwlasowitých. Čepička celá.

T. wřesowitá. T. ericoides *Schrad. Schwäg. suppl.* 1. *t.* 38. Lodyha dlauhá, rozdělená na mnoho wětwí krátkých, směstnaných; listy kostrbaté, kopinaté, zakončité, po kraji podwinuté, na konci prozračité, pilowané, se žilau konce někdy dosahující; štěť prodlaužená; banička podluhowatá, s wíkem rownym, šídlowitým. — W Ewropě wšude na wlhkém písku po skalách a kopcích; w jaře dělá drny poduškowité, weliké; řídko má plody.

T. zkraucená. T. tortile *Schrad.* Dicranum tortile *W. et Mohr t.* 7. *f.* 12. 13. *Schwäg. t.* 33. Lodyha jednoduchaunká, zkrácená, přímá; listy příjednostranné, podhnuté, kopinatošídlowité, nejcelejší, se žilau až do konce wyběhlau; banička wálcowitá; wíko šídlowité. — Na skalách písčitých, w úwozech a na kamení po celé Ewropě.

Pározub. Didymodon. Zwillingszahn.

Obústí ze 16 párů zubůw přímých. Čepička polowičná.

P. jednostranný. D. homomalus *Hedw. spec. t.* 23. *f.* 1—2. Lodyha jednoduchá, zkrácená, někdy žádná;

listy ze zrudlin sem tamo žilkované, jednostranné, tuhé, se žilau kuce dohazejicimi; banicky pod zhowaté, přimé, s wikem rowně homolowitým. — W lesech na sklonech hor po Ewropě.

P. varians. D. cuspidatus *H. et Tayl. t.* 20. Lodyha [illegible] listy směstnané, střídawé, kopinaté, kyjaté, ostré, přimo odstalaunké, se žilau sewřa kuce dohazejicimi; štěť cauleswa, nachowitá; banička mrala přima, wetrowna, hladka, dozralá nic hrazdowana. — Na mokrech pisčitych, wlhkych, po Ewropě a Americe sewerné.

Pohlowník. Weissia. Weissia.

Obusta jednoduche, ze 16 zubců prostých, hrubowitych. Čepička polowičná. Štěť konečná.

P. rozmarná. W. curvata *Hedw. spec. t.* 12. *f.* 1—12. Lodyha přima, wětewnata; listy čárkowité, zakončené, po kraji podwinuté, různosměrné, odstalaunké, se žilau konce dohazejici; banicky elipsowité, podlauhlowalcowité, s wikem zobanitým. — Na babnech, zhnilém dřewě, doškach, na skalach až k wěčnému sněhu po Ewropě.

Hologyn. Gymnostomum. Nackthalm.

Obusti žádné. Banička bezbrázdá. Čepička polowična, totiž po jedné straně rozstipnutá.

H. nejcowitý. G. ovatum *Hedw. stirp.* 1. *t.* 6. Lodyha krátká, jednoduchaunka; listy nejcelejši, chlupem ukončené, wejcité, poddoté, sklimené, se žilau na konci zdwihatélau; banicky podluhowaté s wikem zobanitým. — Na půdě hlinaté po Ewropě.

H. hruškowitý. G. pyriforme *Hedw. Schk. m. t.* 12. Lodyha krátká; listy podlauhlé, hrotité, na konci zaokrohowané, odstálé; banicky hruškowité, s wikem homolowitým. — Na půdě wlhké po Ewropě a Americe sewerní.

Podřadí 6.

NEPUKAWOWITÉ. PHASCOIDEI.

Nepukawa. Phascum. Ohnmund.

Čepička polowičná, prchawá.

N. tupá. P. muticum *Schreb. phasc t.* 1. *f.* 11—14. Wyhlíží jako cibulka, 1‴ wysoká; lodyha žádná; listy

ejčitopodlauhlé, přítupé, podduté, žilaté, sklimené, wnitní na konci přizaubkované; banička kulowatá, w liech ukrytá. — Na půdě hlinaté, lepenicech, stezkách zahradních po Ewropě. W jaře a zimě. Pro drobnůčkost snadno se newidí.

N pilkowaná. P. serratum *Schreb. l. c. t.* 2. *f.* 1—. Lodyha žádná; listy wejčitokopinaté, ostré, pilowané, dstálaunké, bezžilé; banička mezi listím ukrytá. — W zimě a jaře na půdě hlinaté, bujné a krtištích hromadně.

Ten rod tím znamenitý, že jeho prokel wláknatý, na způsob kamitu půdu přikrywající, jest stálý, jelikož u ostatních mechůw rzo mizí.

Podřadí 7.

RAŠELINNÍKOWITÉ. SPHAGNOIDEI.

Rašelinník. Sphagnum. Torfmoos.

Banička wíkatá, obústí žádného. Čepička dole přirostlá a stálá, pod čechalkau na příč pukající. Pošwička podobá se podsadce uzlowité, objímající štěť překrátkau.

R. pospolitý. S. latifolium *Hedw. fund.* 1. *t.* 1. *f.* 1. 2. *t.* 3. *f.* 9. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 63. Lodyhy směstnané w husté trsy, přímé, we wodě stojící, 1—2′ dlauhé, na málo wětwi hlawních rozdělené, tím wíce nese wětwiček krátkých, dole swazčených, dolů sehnutých a nahoře hustých, wrcholičených; listy přitlačené, hustě střechowité, wejčité, tupaunké, prohlubené, jako lodyha zelenawě bílé nebo špinawě siwé, příkrowowé delší a širši; banička na konci wětwiček nejhořejších kejowitě ztlustlých dříwe w příkrow ponořená, pak koncemi wětwiček rychle se prodlužujících jakoby na stopkách podnešená, sedící na pošwičce bochowité, štěť obkličující, podepřená dolejškem čepičky stálým, bělawým; wíko malé ploché, jako banička tmawě hnědé. — W bahnech, bařinách, wřesowištích wlhkých, též we wodách stojatých, po wšech země dílech. Zraje w lipnu a srpnu.

R. nastrošený. S. squarrosum *Brid. H. et Tayl. t.* 4. Podobá se předešlému, různí se wětwemi podhnutými, listím wejčitým, zakončitým, poddutým, podhnutým, takže wypadá nastrošené čili kostrbaté. — Roste na místech mokrých po Ewropě a Ostrowech maskarenských.

R. ostrolistý. S. acutifolium *Ehrh. Schwäg.* 1. *t.* 5. *Sturm* 2. *f.* 12. S. capillifolium *Hedw.* Též předešlému podobný; lodyhy a větve tenší, běžně nejodstálejší; listy podlauhlokopinaté, ostraunké, na konci přiodstalaunké; baničky podluhowaté. — Na podobných místech po Ewropě a Americe sewerné.

Odrodek její *R. špidlatý.* S cuspidatum *H. et Tayl. t. t.* m lodyhy a větve tenší, listy někdy čárkowitokopinaté, dlauhé, a sakum se tu i onde.

Tyto tři rody popínají často přeobšírná přásla na zpáse drnu, a přispiwají přemnoho ku plození rašeliny bahní, jelikož zhynulé a ztrauchniwělé částky opět nahrazují se nowými. Někdy se zpínacují, takže dělají ostrowy na jezerách, jenž i stromy nesauce větrem zponenáhla semo tamo plowau, čehož příklad mezi Izerau a Fuldau, a na hořejším Černolesu. Wšecky takotně pohlcují wodu, nabubřují a zponenáhla ji pauštějí. Suché jsau welmi křehké. Lidé dané dělají z nich chléb. Ostatně slauží k wycpáwání podušek, k wypěchowání dřewěných budow; přesnadně ale se zjímají.

Podřadí 8.

ROZŠTĚRBĚLCOWITÉ. ANDRAEINI.

Rozštěrbělec. Andraea. Andrāe.

Banička pukající na čtyry chlopně, jejichž konce hoření wíkem stálým spojené.

R. skalní. A. rupestris *Hedw. W. et Mohr crypt. t.* 11. *f.* 5. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 62. Lodyha wětewnatá; listy přistřechowité, wejcité, zakončité, tupaunké, bezžilé, nejhořejší přísrpowité. — Na skalách horních po Ewropě.

Obzwláštní ustrojnost baničky připomíná na řád následující.

Řád 250.

JATROWKOWITÉ. *HEPATICAE.*

Kwěty jedno- neb dwaudomé. Kwěty *samčí:* pelatky nitečnaté, sedawé nebo zapuštěné, zakulatělé, elipsowité nebo wejcowité. Kwěty *samičí:* Obhalka celá, weječník odiwající, na konci čnělku nesaucí, pak na čechalce pukající a zůstawující čepičku dolení, nebo, ačkoli pořídku, pod čechalkau se oddělující a pak čepičku konečnau působící, nebo nepukající a tenkrát díženku zaobalující anebo místo ní přisluhující. Wýtrusnice čili díženky jednoduché, t. nesložené z wrstew oddělitelných, welmi pořídku opatřené slaupkem *prostřed-*

ním, rozdílně pukající: jako chlopněmi, zubami nebo wíkem, a mezi semeny opatřené mrštníkami, anebo neprawidelně pukající a mrštníkův zbawené. Nožka dí-ženková (štěť) bez pošwičky, někdy žádná.

Byliny kořena mrcasatého. Lodyhy obyčejně plaziwé. Listy hned oddělené, střídawé, obyčejně dwojstranné, objímawé anebo zpodkem rozšířeným dolů běžící, obyčejně široké, nejcelejší, nebo rozdílně rozdělené, pilowané a zubaté, nikde žilau ztlustlau neprotažené, k zemi patřící často menší (palisty), hned dílem anebo do cela i s lodyhau w list jeden srostlé (chřást). Kwěty ojedinělé nebo nahlaučené, úžlabíčkowé nebo konečné, nahé nebo okrowem kalichowitým obklíčené, někdy wlákny šťáwnými obhrnuté, často do listu zapuštěné. Díženky kožnaté anebo útlé a blánaté; štěť měkká, obyčejně útlá a wadnaucí, často zkrácená a do listu nebo lůžka zapuštěná, někdy dokonce žádná. Prokel jest lístek útlý, bezžilý.

Po tu dobu asi 600 rodův znají a rozdělují w 55 pokolení. Co do wlasti a stanowiště srownáwají se jakž takž s mechy; žádají ale wůbec místa wlhčejší a stinnější; též wůbec nepotřebují tak tuze země, a tudyž widíme je na stromech hladkokorých, na drnech mechowých a wětších lišejnících zemních, anobrž i w horkých krajinách na listech stromův a křů wždy zelených. Ústrojí jejich wůbec jest něžnější nežli mechův a jako ony mohau powrchem mnoho wláhy pohltiti; tím i mají wlastnost do sebe, že wyschlé a jakoby mrtwé opět obživnují, jak mile doba nebo powětrnost wlhká jest připadla. O užitku jejich málo wíme, ačkoli některé silný zápach wydáwající jindá se užiwaly w lékařství, některé ale w horkých krajinách po dnes se tak potřebují.

Rozdělují se na patero podřadí:

1) *KŘÍŽITKOWITÉ*. Plody ojedinělé, pořídku pomnožné w obhalce nepostředečně z lodyhy nebo listův wyniklé. Díženky 4chlopné (řídko 1chlopné), nožičnaté. Semena s mrštníky promíchaná. Pelatky roztraušené, nitnaté nebo sedawé, často zapuštěné. Lodyha s listím odděleným nebo srostlým (chřást).

2) *POROSTNICOWITÉ*. Plody nahlaučené w strbaul stopkatý, w obhalkách miskowitých anebo trubkowitých, často dwojnásobných zawřené. Díženky pukající rozdílným způsobem: zubami, chlopněmi nebo wíkem, nožičnaté nožkau často zapuštěnau. Wýtrusy promíchané s mrštníky. Pelatky hned na kotaučcích sedawých nebo štítowitých, hned w listy zapuštěné (chřást t. listy srostlé).

3) *PŮLENKOWITÉ*. Plody ojedinělé w obhalce sedawé, konečné, 2chlopné. Díženky neprawidelně nebo zubami pukající, sotwa nožičnaté. Mrštníky mezi wýtrusy. Pelatky (kdežto známé) w kotaučcích nožičnatých, po očních zapuštěné (chřást t. listy srostlé).

4) *HLEWÍKOWITÉ.* Plody roztraušené a obhalkau trubkowitau obklíčené. Díženky dlauhé, dopola 2chlopné, s wýtrusnicí prostřední niťowitau, s nožkau krátkau, zapuštěnau. Mrštníky mezi wýtrusy. Prašníky sedawé, nahlaučené, w okrowech kalichowitých zawrené. (Chřást t. listy srostlé).

5) *TRHUTKOWITÉ.* Plody ojedinělé w okrowu wřecowitém, nebo pomožné w šupinatém, anebo nahé. Díženky tenkoblané, zawřené w obhalce zawřité, anebo z něho samého složené, konečně neprawidelně pukající, krátkonožičné, sedawé nebo zapuštěné. Mrštníky mezi wýtrusem žádné. Pelatky zapuštěné, roztraušené nebo na malých kotaučcích směstnané. (Chřást t. listy srostlé.

Podřadí 1.

KŘIŽITKOWITÉ. JUNGERMANNIEAE.

A. Listy oddělené, prosté.

KOSOÚSTKA. PLAGIOCHILA. STUTZKELCH.

Obhalka delší nežli okrow, nebo stejně dlauhá, po zádech smačknutá a z mládí s konci podhnutými, a ústím uťatým, přídwojpyským.

Listy dolů střechowité, celé nebo řasnatě 2laločné, bezpalisté. Okwětí konečné: obhalka blánatá, obyčejně delší okrowu. Díženky až dolů 4chlopné. Mrštníky prosté, se semeny wypadající.

K. slezinníkowitá. P. asplenioides *Nees et Mont.* Jungermania asplenioides *Lin. Hedw. theor. t.* 16. 17. *Mart. t.* 6. *f.* 51. Lodyha welmi rozwětwená, mnoho mrcasůw wypauštějící; wětwí w drn směstnaných, přímých nebo wzstaupawých, $^1/_2$—1′ dlauhých, co nit nebo motauz tlustých, silně zprohybaných, nestejně rozdělených na wětwičky obdálné nebo swazčené; listy dwojřadé, dwojstranné, odstálé a schnuté, 1—$1^1/_2$‴ dlauhé, obwejčito-okrauhlé, ostré až i brwitozubé nebo celé, stkwělé, obyčejně žlutawě zelené, pořídku nahnědlé, na kraji zadním podhnuté; obhalky $1^1/_2$—2‴ dlauhé, podlauhlé, na hořením konci rozšířené, smačknuté, brwitozaubkowané, slohem a barwau listowité, obklíčené okrowem z lupenůw 2 listům lodyhowým podobných, wětších ale; nožka díženková 1—$1^1/_2$″ dlauhá, autlá, bílá; díženka kulowatoelipsowitá, zwící semena hořčičného, jako wýtrusu hnědá; pelatky w úžlabíčku lupenůw malých, dole

ichatých, k lodyze ztuha přitlačených, na konci od-
lých, představujících klas konečný, střechowitý, pří-
strbatý. — W lesech wlhkých, stinných, mechatých,
zwláště podlé bystřin po celé Ewropě a Americe se-
erné, též mezi obratníkoma.

K. čeřitá. P. undulata *Nees et Mont.* Jungermannia
ndulata *Lin. Vaill. par. t.* 19. *f.* 6. *Dillen. t.* 71. *f.* 17.
odyha přímá, wzstaupawá nebo položená, ½—6″ wy-
oká; listy běwné, sušením se podhybující a zkudrna-
jící, příjemně až i slabě nebo bledě zelené, řídko
onarůžowělé nebo nahnědlé, dolení nestejně, hoření
byčejně stejně a hluboce na dwé klané, silněji slaběji
ubkowané nebo celé: uštůw okrauhle lichoběžničných,
ořeního, jestli menší, alespoň rowného průměru příč-
ému, doleního odstálého. — Na místech wlhkých, bah-
ech, podlé potoků, obzwláště na horách, do weliké
ýšky sahající, po celé skoro Ewropě. Nese w dubnu
ž do lipna.

K. hájní. P. nemorosa *Nees et Mont.* Jungermannia
emorosa *Lin. Hedw. theor. t.* 17. *f.* 2. *Mart. f.* 28. Po-
lobá se předešlé; lodyha wztyčená, ¼ nejwýš 2″ wy-
oká; listy swětle zelené, červenawé nebo tmawě z na-
howa hnědé, wšecky nestejně 2laločné a brwitozaub-
owané: uštůw wypuklých, pewně na sobě ležících;
doleního obwejčitého, dwakrát wětšího nežli hoření. —
W lesech stinných, wlhkých, obzwláště w roklích hor-
ních podlé potoků na skalách wlhkých, po Ewropě,
Americe sewerné a mezi obratníkoma.

Křižitka. Jungermannia. Jungermannie.

Obhalka delší nežli okrow anebo stejně dlauhá,
oblá nebo řasnatohranatá: ústí celého nebo mno-
hozubého.

Listy dolů střechowité, palistnaté nebo bezpalisté. Ostatní jako u předešlého pokolení.

K. bělavá. J. albicans *Lin. Hook. jung. t.* 25. *Vaill.
par. t.* 19 *f.* 5. *Dillen. t.* 71. *f.* 21. Lodyhy rownoběžné,
hustě drnaté, řídko přímé, ½—2caulowé, sotwa kořena-
té, wíce méně wětewnaté, dříwe zelenawé, pak nahně-
dlé; listy 2řadé, zelené, obyčejně ponahnědlé, skoro až
dolů na dwé klané: uštůw pewně na sobě ležících,
ostraunkých anebo tupých, celých anebo slabě zuba-
tých, doleního rozewřeného, čárkowitopodlauhlého, ho-
řeního asi o polowičku menšího, podlauhlowejčitého,
přímoodstálého, obojího čarau žíle podobnau protaže-

ného; obhalka podlaublá, na konci 5—6řasá, na ústí tupě vyřezaná na tolikéž zubů. — W lesech stinných, wlhkých, z rowin až na hory po Ewropě. Nese we kwětnu až do srpna.

K. wausatá. J. barbata *Hook.* J. quinquedentata *Auct.* Lodyha obyčejně položená, ½—3caulová, wšudy kořenující, pod konci se omlazující, na zpodní straně patrněji nebo nepatrněji opatřená palisty přitlačenými, tenkými, autlými, obyčejně 2dílnými, brwitými; listy skoro kolmo wyniklé, tuhaunké, okrauhločtwerečné, 2—3laločné: lalokův ostrých anebo hrotitých, různostranných; plod konečný: obhalka elipsowitá, proti konci řasnatohranatá, na ústí zaubkowaná, dole obklíčená listy 4 nahlaučenými, řasnatějšími a palistem (často chybícím) širokým, celým anebo 2zubým. — Na místech stinných, wlhkých, na rozdílných wýškách po celé Ewropě. Nese w červnu až do září, též na jaře.

Obhřebenka. Lophocolea. Kammkelch.

Obhalka wnitřní delší nežli okrow, nahoře ostře 3hraná, ústí 3laločného, hřebenowitozubatého. Čepička zawřená.

Listy dolů střechowité, na konci 2—, řídko mnohozubé; palisty na dwé klané nebo 4—8zubé. Ostatně jako u předešlých pokolení.

O. dwojzubá. L. bidentata *Nees.* Jungermannia bidentata *Lin. Mart. t.* 3. *f.* 13. *a. b.* Lodyha plazivá, rozestřená, aniž wlastně drnowitá, 1—2caulová, chudě wětwá; listy skoro kolmo wyniklé, obyčejně rozewřené wejčito3úhlé, rozšířené, tenké, bledě zelené, 1‴ dlaubé, dole tolikéž široké, na konci příměsíčitě wykrojené a ostře a úkosně zubaté; palisty mnohem menší listův, obdálné, rozpoltěné: uštův úzce čárkowitých, hluboce na dwé klaných, celých anebo střihanozubatých; obhalka konečná, pro wětew plodonosnau, často welmi zkrácenau na pohled boční: uštův wejčitých, nestejně hlubokých, střihanozubatých, obklíčená příkrowem z listův lodyhowým podobných, ostře na dwé klaných a přizaubkowaných a palisty; nožka 8—10caulová, anda, bílá; díženka elipsowitá, tmawě hnědá; wýtrusy červenohnědé; pelatky na obzwláštních jednotnících w úžlabíčku palistův napuchlých, hustě střechowitých, dělajících klas často na konci prorostající a lodyze udělující wzezření uzlaté. — Na místech wlhkých, stinných, obzwláště na mešich, jatrowkách a lišejnících, řídko na kamení nebo zemi nahých, po Ewropě celé, Americe

ewerné, anobrž i mezi obratníkoma a na jižné polokauli. Nese w létě.

Holoplodka. Madotheca. Kahlfrucht.

Obhalka nafaukla, smáčknutinká, hladká. Díženy až do prostřed na čtwero klané, řídko až dolů 4—8chlopné, tenké a bledé. Mrštníky celý wnitřní powrch chlopní přikrywající, padawé, 2pruhowé. Nožka neklaubnatá.

Listy wzhůru střechowité, hluboce na dwé klané: laloku doleního menšího, na hoření přelomeného; palisty weliké, dolů běžící, někdy úzkým protažkem spojené s dolením lalokem listowým. Obhalka poboční odstálá, přísedawá, delší okrowu. Nožka krátká sotwa z okwětí čumící.

H. širolistá. M. platyphylla *Dumort.* Jungermania platyphylla *Lin. Mart. t.* 3. *f.* 1. *Bisch. All. Bot. t.* 6. *f.* 142. Lodyha rozprostřená, 2—6caulowá, neprawidelně dwakrát anebo třikrát peřenowětewnatá wětwemi přímoodstálými, dlauhými, příklopilými; listy hustě střechowité, k lodyze přitlačené, okrauhlowejčité, $^3/_4$—1‴ dlauhé, napřed zaokrauhlené, nejcelejší neb na předním kraji proti dolejšku přízaubkowané, mělce wypuklé anebo rowné, řídko přiwkleslé, tmawě zelené, bezleské: laloku doleního úkosně wejčitého nebo okrauhlého, nejcelejšího, po obau stranách ztuha wedlé palistůw stojícího a s nimi na pohled 3 řady palistůw dělajícího; palisty ztuha na lodyhu přitlačené, okrauhločtwerečné, řídko podlauhločtyrúhlé, tupé, nejcelejší, na krajích a konci úzce podchlípnuté. — Na kmenech stromůw listnatých, řídko na skalách a zemi, po celé Ewropě a Americe sewerné, na rowinách a horách. Nese w jaře a létě.

B. Listy srostlé.

Prostohaleň. Pellia. Pellie.

Okrow žádný. Obhalka krátká, trubkowitá, (přičíšowitá), neprawidelně zubatá. Čepička čumící. Plod z líce listowého wynikající.

Pelatky kulowaté, do líce listowého zapuštěné a wywýšeniny bradawicowité dělající. Chřást bezžilý anebo nepatrně žilnatý, obyčejně sochatý nebo rozsochaný.

P. obecná. P. epiphylla *Nees.* Jungermania epiphylla *Lin. Hedw. theor. t.* 23—25. *Hook. jung. t.* 47. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 57. *Počátk. ob.* 23. *wýk.* 1527. Chřást prostřený, $^1/_4$—3″ dlauhý, 1—4‴ široký, na rubu po dél z

prostředka hustě kořenatý, sochatý nebo rozsochaný úkrojův prodlauženě klinowitých, hned přecházejíci do okrauhla hned do čárkowita, řeřabatých, až i kadeřawých, u prostřed ztlustlých, ku kraji tenčejících, hned zelených w rozdílných měnách, hned wíce méně ponachowělý; plody ojedinělé z líce ku konci uštův wynikají. — Na wlhké zemi, mešich a mezi nimi, na skalách tenkau wrstwau země přikrytých, též i we wodách stojatých a tekutých po celé Ewropě a Americe severní. Nese od začátku jara až do kwětna.

www.nbiol.com.cn

JAMUŠKA. BLASIA. BLASIE.

Obhalka žádná, anebo i s čepičkau zapuštěná do prohlubinky chřástowé. Plod z líce chřástowého wynikly.

Pelatky elipsowité nebo kulowaté, do prostřední žíly listowe wezpod zapuštěné. List protažený žilau někdy nepatrnau, rozděleau na žebra rozbíhawá, rozsochaná; jímadelka čili nádržky pupenowé baňaté w krk trubkowitý zúžené, zapuštěné do líce listowe.

J. malíčká. B. pusilla *Lin. Hedw. theor. ed.* 2. 30. *f.* 4—12. *Počátk. ob.* 23. *wýk.* 1523, 1494. Listy rownowážně rozšířené, $^2/_3$—$1^1/_2$″ w průměru, obwodem okrauhlé, pramenitě mnohodílné, autlé, zelinné, stkwěle zelené, u prostřed na žíle často ponachowělé: lalokův od dola až do polowičky a dále hustě kořenatých, na konci bezkořenných, a wíce méně wzstaupawých, w zadu stejně širokých, ku předu okrauhle rozšířených, hned širších a na kraji wzstaupawém, čeřitém wyřezáwaných a chobotnatých, hned užších a protiseřných, až wyšerbených, na rubu podlé žíly přikryté šupinami (palisty) okrauhlými nebo wejčitými, nestejně zubatými, prostředkem připewněnými; jímadelka pupenowá při koncích lalokův listowých, řidko u prostřed na prostřední žílu přirostlá břichem elipsowitým anebo obwejcowitým, $^1/_2$—$^3/_4$‴ dlauhým, w krk 1‴ dlauhý zauženým a naplněným mnohými pupeny zrnowitými; též jiné pupeny w podstatě listu podlé krajův zapuštěné, obsahující pod společnau přeútlau blanau sklípky, zelenými zrnky naplněné; plod w prohlubince listu pod koncem z prostřední žíly wyniká a čepičku zůstawuje w té prohlubince wíce méně; díženka wzhůru wyniklá o nožku $^1/_2$—$^1/_4$″ dlauhau, bělawau podepřená, kulowatoelipsowitá, na 4—6 podlauhlých, tupých chlopní pukající; mršťníky žlutawé, 2pruhowé; wýtrusy dost weliké, čtyrstěnné, nahnědle žluté, pelatky wezpod do žíly prostřední zapu-

štěné, zakulatělé, bělawé nebo bledožluté. — Na místech wlhkých obzwláště podlé příkopůw, w úwozích, spuštěných rybnících, hojněji we wyšších krajinách, po celé Ewropě a Americe sewerné. Nese w únoru až do dubna.

www.libtool.com.cn

Podřadí 2.

POROSTNICOWITÉ. MARCHANTIEAE.

Porostnice. Marchantia. Marchantie.

Plody nahromaděné w hlawku pramenatau: pramenůw do pola nebo až na zpodinu rozdělených. Okrowy blanowité, několik kwětůw obkličujicí, s prameny střídawé; obhalky na čtwero nebo patero klané. Díženky na nožkách wynikající, dolů obrácené, pukající chlopněmi podwinujícími se. Čepička stálá, obyčejně na dwé klanoroztržená, nožku díženkowau obkličujicí. — Kotauč prašnikowý štítowitý, zejkowaný nebo lalokatý.

Chřást wíce méně rozsochaný.

P. mnohotwará. M. polymorpha *Lin. Hedw. theor. ed.* 2. *t.* 26. 27. *f.* 1. 2. *Sturm* 2. *f.* 3. *Počátk. ob.* 23. *wýk.* 1495, 1504 — 1506, 1514, 1518, 1519. Chřást sochatý nebo rozsochaný, obyčejně se žilau patrnau, 1—5′ dlauhý, $^1/_2$—$^3/_4$″ široký, na lici čistě zelený, na rubu bledší anebo ponahnědlý nebo ponachowělý: úkrojůw podlauhloklínowitých, též obwejčitých a široce čárkowitých, zpředu zaokrauhlených anebo wykrojených, po kraji tenkých, wyřezáwaných nebo tupě lalokatých, na lici plochých anebo mělce žlabowitých, žilau prohlubenau opatřených a tutéž rozdělených na políčka mnohoúhlá, jichž každé má pich bradawicowitý, okrauhlý anebo wejčitý, bělawý; rub z prostřední žíly wypaušti mrcasy kaudelowité, husté, podobnými wlákny jakoby žilnatý a podlé kraje obsazený šupinami někdy přes kraj čnějícími; stŕbaul plodowý na stopce 1—3-caulowé, tupě 4hrané, potraušeně chlupaté, z konečných chobotů chřástowých wyniklé, 2—6‴ w průměru široký, obyčejně o 8—10 pramenech rozložených anebo wzstaupawých, polooblých, zpředu kejowitě příztlustlých, wezpod dělnau brázdau opatřených, zelených, dole spojených okrowy o polowičku kratšími prameny, brwitých, zubmi bělawými, zelenawými nebo čerwenawými,

obsahujícími kwěty 3—8, jejichž obhalky na čtwero neb patero klané, bělawé, 1plodé; díženky kulowatoelipsowité, se stěnau přikožnatau, tenkau, zelenawě žlutau, dopola pukající na 4—8 chlopní silně podwinutých, wytrušujících wýtrus prachowitý, žlutý, čtyrstěnný, na mršticích 2pruhowých; kotauč pelatkowý na jiné rostlině nežli strbauly plodowé stojící, na stopkách ½—1½" dlauhých, okrauhlý, plochý nebo powypuklý, 8—12wraubkowý, nahnědle zelený, opatřený čarami od středu k zubům krajním běžícími, obrostlými na wrchu drobnými bradawičkami, wezpod šupinami střechowitými, w kterých řadách zapuštěny pelatky miškowité, úzkým hrdlem ukončené a na bradawičkách se otwírající; na chřástu samčím, samičím a neúrodném z prostřední žíly nepořádně wynikají jimadélka t. nádržky pupenowé, nízce číšowité, bledě zelené, po kraji brwité, pak wyhlodanozubaté, 1 — 1½" široké, na dně obsahující mnoho sádeček čili pupenůw sčedoděžných, wejcowitých, čočkowitých, tmawě zelených. — Na místech wlhkých a stinných po zemi, skalách a zdech, též w bahnech anobrž i pod wodau w příkopech, pramenech, potocích, často weliké powrchy popínající, po celém světě sewerném, mírném a dílem i studeném a nepochybně i po jižné polokauli. Nese u nás od lipna až do zimy.

Bylina pro ústrojnost znamenitá má zápach obzwláštní slabě balsamowý a chuť mírně swraskawau; jindá w lékařstwí proti neduhům jatrowým a zakohacení útrob břišních se potřebowala; *jatrowník, Hepatica saxatilis.*

Jatrowka. Fegatella. Fegatelle.

Strbaul plodowý homolowitý, bezpramenný, na dolením kraji wraubkowaný, složený z okrowůw trubkowitých, srostlých, a tím obsahující 5—8 pauzder w kolo rozpostawených. Díženky w každém pauzdru ojedinělé, krátkonožičné, dolůw obrácené, na 4—8 chlopní podwinutých pukající, i s nožkami padající a zůstawující čepičku 2 — 4laločnau, prázdnau we wšakém pauzdru. Kotaučck pelatkowý sedawý, po kraji celý.

J. homolatá. F. officinalis *Raddi.* F. conica *Corda.* Conocephalus vulgaris *Bisch. Allg. Bot. t.* 13. *f.* 308. *Marchantia conica Lin. Hedw. theor. t.* 27. *f.* 3—5. *t.* 28. *Počátk. ob.* 23. *wýk.* 1508, 1525, 1528*. Chřást rozsochaný, 2—6" dlauhý, ⅛—½" široký: ušťůw řárkowitých nebo klínowitopodlauhlých, po kraji čeřitých, wykrajowaných a tupolaločných, napřed tupých anebo

wyříznutých, se žilau prostřední na líci prohlubenau, na rubu wystáwající a zakrytau plstí ze třásní; ze žily často pod koncem wycházejí nowé laloky chřástowé, a tím klaubnatá se wyskytuje; líc chřástu rozdělený na políčka s pichy pauhému oku patrnými, světleji nebo tmawěji zelený a lesklý; rub bledší, někdy ponačerwenalý; strbauly plodowé wynikají z konečných chobotůw chřástowých, 2—2½‴ wysoké, dole 2‴ široké, homolowité, tupé, na čechalce drobně hrbolečnaté, bledě hnědé, ponazelenalé, podepřené stopkau 1—2½″ dlauhau, oblau, bělawau, dužnatau, kruchau; díženky obwejcowité, dolů klínowitě ztenčené, černohnědé, lesklé, pak pukající až dolůw na 4—8 chlopní silně podwinutých, a roztrušující wýtrusy weliké, okrauhlé nebo wejčité, zelenawě hnědé, na mrštnících 2—3zpruhých we způsobě husté hmoty; kotauče pelatkowé na jiném chřástu obyčejně na laloku z prostřední žíly wyniklém nedaleko konce, okrauhlé nebo wejčité, 1½—3‴ dlauhé, ½‴ wysoké, na wrchu ploské, hustě a drobně bradawičnaté, tmawě zelené, pak černawé, po stranách ohrazené raubením z wywýšeného chřástu udělaným. — Podlé potokůw, pramenůw, na zdech, skalách, nawlažowaných wodau stíkající, dělá weliké drny w největším dilu Ewropy a Ameriky sewerné. Zraje w březnu a dubnu.

Zapáchá silněji a chutná ostřeji nežli porostnice mnohotwará. Jindá k těm samým koncům se potřebowala: w jižních krajinách lid sprostý po dnes ji užiwá.

Rozemšilka. Fimbriaria. Schlitzkelch.

Strbaul homolowitý, bezpramenný. Okrow o jedné wýtrusnici w obhalce zawřené. Wýtrusnice z obhalky wynikající, kolem do kola pukající. Pelatky ponořené w chřástu.

R. wonnd. F. fragrans *Nees hor. phys. ber. p.* 15. *Počátk. ob.* 23. *wyk.* 1503. Marchantia fragrans *Balb. Wallr. ann. t.* 6. *f.* 9. Chřást drobný, skoro k zemi přitlačený, w malé trsy spojený, jednoduchý, sochatý, celý, přížlábkowitý; strbaul tupohomolowitý, lisý, o 5 nebo 6 lalocích, nesaucí 4 kwěty; obhalka přeweliká, nafauklá, trhající se na konci na šest dřip; wýtrusnice puškowitě se otwírají. — Na místech hlinatých, wlhkých pod skalami w Ewropě teplejší a mírné.

Příjemně zapáchá.

Podřadí 3.

PŮLENKOWITÉ. TARGIONIEAE.

PŮLENKA. TARGIONIA. TARGIONIE.

www.libtool.com.cn

Chřást pichatý. Ostatně má znaky jako celé podřadí.

P. podlistá. T. hypophylla *Lin. Lam. t.* 877. *Schrd. Naturf.* 15. *t.* 5. *f.* 1—17. *Spreng. in bull. soc. phil. par.* 1811. *p.* 27. *t.* 2. *f.* 2. *Michx. gen. t.* 3. *f.* 3. *Dillen. t.* 78. *f.* 8. Chřásty podobné porostnicowým, drobné, obwejčité, na konci wykrojené, k zemi přitlačené, společné, přikrywající fláčky třebas na 3″ do čtwerce weliké, na líci zelené, s mnohými příčepky černými v půdě wáznaucími; na konci chřástu wezpod nacházejí se ústroje rozplemeňowací. — Na místech stinných, wlhkých w Ewropě teplé a mírné.

Podřadí 4.

HLEWÍKOWITÉ. ANTHOCEROTEAE.

HLEWÍK. ANTHOCEROS. FRUCHTHORN.

Znaky pokoleňowé jako podřadowé.

H. krapkowaný. A. punctatus *Lin. Bisch. Term.* 1. *t.* 54. *f.* 2652. 2653. Chřást žlutawě zelený, $^1/_2$caulowý, k zemi přitlačený, chobotnatolaločnatý, kadeřawý, aulý, na líci bradawičkami pomarančowými opatřený, bez žil a pichů, z rubu wypauštějící přemnoho třásni jakoby w plsť nahromaděných; okrow trubkowitý jest prodlaužení chřástu samého, přímý, w němž waječník, kterýž z počátku w okrowu zapuštěný, koncem wen čnějící a přikrytý obhalkau čepičkowitau, pak padající; díženka šídlowitá, luskowitá; pelatky, na způsob paprsků, pak pěti chlopněmi pukající, roztraušené u prostřed na obzwláštním chřástu. — Na wlhkých polích a na podlesí w jeseni po Ewropě.

H. hladký. A. laevis *Lin. Hedw. theor. ed.* 2. *t.* 29. 30. *f* 1—3 *et a. b. c. Počdtk. ob.* 23. *wýk.* 1524. 1528. Podobá se předešlému; chřást plochý, zejkowaný; díženky luskowité, delší, wlasowité. — Podlé pramenův w Ewropě. W jeseni.

Podřadí 5.

TRHUTKOWITÉ. RICCIEAE.

Trhutka. Riccia. Riccie.

www.libtool.com.cn

Plody zapuštěné w chřást, pak rozpuknutím jeho nažené, holé. Díženky stěna dosazená čepičkau stá-u, čnělkonosnau. Pelatky též do chřástu zapuštěné a ončící se w hroty slaupkowité nad chřástem čnějící, —mnohořadé.

T. siwá. R. glauca *Lin. Hedw. theor. ed.* 2. *t.* 31. *isch. Term.* 1. *t.* 54. *f.* 2651. Chřást k zemi přitlače-ý, obwodem okrauhlý, 1/3—3/4″ široký, wystředně 4díl-ý: uštůw jedenkrát nebo mnohokrát sochatě rozštípa-ých na laločky čárkowité nebo klínowité, tupé nebo ělce wykrznuté, pořádku ostré, na líci mělce žlabowité, byčejně siwé, čočkau zwětšené autlé, tečkowané, na ubu stejnobarwé, u prostřed málo tlustší a tutéž po él opatřené wlášeničkem útlým dlauhým hustým, po kra-ch ztenčené, zpředu wíce méně napuchlé, nikdá brwi-, u wnitř celistwé, bez dutin wětrných: plody w pod-atě celého chřástu roztraušené, často směstnané, wrst-au hořejší sklípečnatau, drobné okrauhlé mozolíčky ělající, přikryté, wypauštějící wýtrusy černohnědé, když en okrow zmizel, a zůstawující jamky mělce miskowi-é; pelatky w chřástu roztraušené, proti koncům lalokowým směstnanější a končící se w hroty wálcowité ebo homolowité, zelenawě bílé, prozračité, rozdílně ysoké. — Na zemi wlhké, čas od času zatopené, řídko a sušší a wyšší, po celé Ewropě, Americe sewerné a epochybně jiných swěta dílech.

T. plowoucí. R. fluitans *Lin. Bisch. Term. t.* 54. *f.* 2647. Chřást prawidelně rozsochaný, 1/2—1 1/2″ dlauhý, enký, příblanowitý, sytě zelený: uštůw úzkých, obak lochých anebo na líci mělce žlabowitých, tupých nebo wykrojených; plody roztraušené, wezpod čnějící a pod-tatu chřástowau přikulowatě nadýmající; za uzrání plodu zmizí zpodní wrstwa chřástu a wýtrusy černohně-dé dolem se wytrušují. — Jednak u welikém množstwí wzplýwá na wodách stojatých, kdežto chřást se zwelič̆uje, nikdá ale plodůw nedáwá, ze zpodu wypauští přemálo wlášeničkа, a jest rozdělena na ušty trochu klínowitě rozší-řené; jednak na mule wodau zůstawené a podlé příko-pů, kdežto žene mnoho wlášeničkа; ušty žlabowité a

obyčejně užší a nese owoce. Po wšech země dílech rozšířená zraje w jeseni.

T. zplývawá. R. natans *Lin. Bisch. Term.* 1. *t.* 31. *f.* 2648. 2649. Chřást dospělý obsrdčitý nebo wejitowitý a hluboce 2—4laločný: uštůw obwejčitých wykrojených, jichž každý zpředu má laloček menší podobě jakoby wklíněný, 3—5‴ dlauhý, zpředu taktéž širokodosti tlustý, na líci málo wypuklý, protažený u prostřed brázdau hlubokau, sochatau nebo rozsochanau, čočkazwětšený pupenečnatý, živě zelený do plistowa; plowající na rubu wypuklejším porostlý stužkami úzce čárkowitými, ostře pilowanými, 4—5‴ dlauhými, síčkowanosklípečnatými a tím jakoby kořenatý, u wnitř naplněn dutinami wětrnými bublinowitými, mnohostrannými a stěnami drobnosklípečnými a tudy podstaty haubowité; na wlhké zemi rostauc má chřást rozdělenější, světleji zelený, dole žlutější, na rubu stejnobarwý a porostlý stopinami plewowitými, krátkými, napřed pod každým listokem w 2 hromady nahlaučenými, za to ale opatřený příčepky dlauhými, útlými, více méně hustými, jichž rostlina wodní nemá; plody na zadním konci w prostřední brázdu zapuštěné, w 1 nebo 2 řadách (střídawě) rozložené; díženky kulowaté, tenkoblané ano i zralé čočkau opatřené; wýtrusy černohnědé; pelatky též w prostřední brázdu na chřástu zapuštěné, wejcowité, ukončené hrotem černočerwenym, krátkým, w brázdě čnějícím. — Jako předešlá na wodách zplývá nebo popíná mnohá a wšak tu i tam plod dáwá. Nalezla se dosawad w Ewropě jižné a prostřední, Americe sewerné a w Natálu Afriky wýchodní. Zraje u nás w září a říjnu.

Ten rod má ještě tu znamenitost, že chřást za uzrání plodů podlé brázdy dělně se rozpolťuje; každá polowička sestáwá opět ze dwau částek, ježto na konci předním mezi sebau mají omladek jakoby zaklíněný, na zadním ale rozdělením chřástu okazuje strana, na níž zapuštěné plody jest widěti. W říjnu hynau polowičky chřástowé od zadu až k omladku, který zimu přečkaw w příštím jaře wyrostá w nowý chřást.

Řád. 251.

PAROŽNATCOWITÉ. *CHARAE.*

(J. S. Presl 1820. Characeae *Ach. Rich.* 1827.)

Květy jedno- nebo dwojdomé, nahé. Pelatky ojedinělé nebo podwojné, sedawé, kulowaté, naplněné wlák-

ny w sliz zaobalenými. Vajcoňky obklíčené trubkami wijmoběžnými, nesaucí korunku 5dílnau, bliznowitau. Dižeoka složená ze trubek na závit ztočených, ze stálé blizny a jediného výtrusu.

Bylimy wodní, potopené. Lodyha niťowitá, klaubnatá, mnohowětewná, z dolenich klaubůw přemnoho mrcasůw wypauštějící. Větwe střídné nebo střídawé, wětwičky přesleněné, hned sochaté nebo roztrojené a nahé, hned jednoduché a na klaubech obsázené štětinami (tak nazwanými listy) přesleněnými nebo polopřesleněnými. Kwěty 1—2domé, nahé; prašníky po 1 nebo 2 w rozporách aneb obyčejně mimo přeslénkůw listowých, na rodech jednoduchých pod wajcňky nebo řídčeji wedlé nich, někdy hláwkowitě nahlaučené; wajcňky hned ojedinělé, hned po 2 neb wíce nahromaděné, buď na špirech sedawé, buď listmi podepřené a obklíčené.

Nyní znají asi 30 rodůw w jediné pokolení spojených, po wšech swěta dílech rozlosowaných, buď we wodě slané, buď sladké rostaucích. Jménem podobají se žabincům, od nichž ale patrnými ústroji rozplemeňowacími se liší; též, alespoň některé, podobají se přesličkowitým, od nichž ale wzdalují se mnohými znaky. Popinajice dno wod stojatých a tekutých hustým drnem, pomáhají jako řasy sladkowodní dělati rašelinu a změlčowati wody. Jiný užitek není znám. Tu ale mají obzwláštnost do sebe, že swěží smrdí zhnilými weici, a za sucha že jsau welmi kruché. Mnohé stály se znamenitými tím, že we sklípcích jejich patrně widěti obíhání šťáwy.

PAROŽNATEC. CHARA. ARMLEUCHTER.

Znaky pokoleňowé jako řádowé.

*) Mnohotrubé. *Polysiphoniae.* Články lodyhowé u hlawních wětwí a obyčejně i wětwiček přesleněných obklíčené wrstwau korowitau z těsných trubiček složenau.

P. mrtnatý. C. hispida *Lin. Fl. dan. t.* 151. *Počátk. ob.* 23. *wýk.* 1538 — 1540, 1544, 1553. Kryničník. Lodyha dole plaziwá, pak wzstaupawá, 1½—3′ dlauhá, ztlauští silného motauzu nebo brka hawraního, dole jednoduchá, u prostřed wětewnatá: wětwí hlawních přímých, wíce méně rozdělených jako wětwičky trubkami we wrstwě korní w lewo nawinutými na závit brázdowaných, hustěji nebo řídčeji porostlých štětinami ojedinělými nebo nahlaučenými, prchawými, odstálými nebo sehnutými, trnowitými, a jakož wšecky zelené částky powlečených powlekem wápnatým drobnozrným, a tudy šedozelené mimo nejmladší rozhy; wětwičky ze wšech klaubůw lodyhowých a wětwowých wyniklé po 8—11 přesleněné, ½—2½″ dlauhé, odstálé nebo wzstaupawé, řídko sehnuté, niťowité, zakončité, na dél brázdowané, klaubnaté, na klaubech obrostlé listy přesleněnými.

jichž 4 wněšné mnohem kratší (často chybící), wnitřní 4 ale na místo listenůw delší plodůw: pelatky, tolikto na nejmladších rozhách se wyskytující, jsau kulowaté, stkwěle červené, na wnitřní straně rozch přesleněných kromě přesleníkůw listnatých ojedinělé, $^1/_3'''$ tlusté; waječníky nepostředečné nad pelatkami umistěné, ojedinělé, 4 wnitřními listy přesleněnými obkličené, elipsowité, bělawé se zelenau bliznau, $^1/_2'''$ dlauhé; plody téhož twaru, dwakrát ale wětší, 13 pružin zawitých okazující a na čechalce s rozloženau korunkau. — We wodách stojatých dosti hlubokých dno často celé popiná po největším dilu Ewropy. Kwěte w létě, zraje w jeseni.

P. obyčejný. C. vulgaris *Lin. Fl. dan. t.* 150. *Hedw. theor. t.* 31. 35. *Wallr. ann. t.* 1. *f.* 1. Zelený nebo popelawý; lodyha 3caulowá, přeslenatowětewnatá, wětwe nejrozdělenějších s wětwičkami sedmnatými nebo osmnatými, nahými: štětiny místo listenůw zastupující zdeb nebo delší plodůw.. — Wšude w bahnech po Ewropě.

**) Jednotrubé. *Monosyphoniae.* Lodyhy a wětwe složené ze trubek nahých jednoduchých; wětwičky přesleněné buď klaubnaté, jednoduché, sochaté nebo roztrojené, buď bezlisté.

P. hebký. C. flexilis *Lin. Schmidel ic. t.* 11. *Schk. cr. t.* 280. *Počátk ob.* 23. *wýk.* 1512. 1554* Lodyha běwná, we wodě plowaucí, $^1/_2$—1′ dlauhá, niťowitá, obyčejně proswitawá, zelená, hladká, od dola přewětewnatá: wětwí střičných, odstálých, prodlaužených, podobných; wětwičky přesleněné, z klaubůw wyniklé, šestnaté neb osmnaté, odstálé, bezklaubé, bezlisté, sochaté nebo roztrojené na částky ostré, bezhroté; pelatky žlutočerwené, mnohem menší nežli parožnatce mrtwatého, ojedinělé, přiúkosně nad waječníkem připewněné, na wnitřní straně špírůw přesleněných; waječníky wejcowité, bělawé; plody kulowatowejcowité, se 7 pruhami zawitými, ukončené bliznau krátkau, 5úzlau a zawírající jádro černohnědé proswítající stěnau plodowau. — Obydlí a wlast jako prwního rodu.

TŘÍDA DRUHÁ.

ROSTLINY BEZCEWNÉ, BEZLISTÉ.

APHYLLAE.

www.libtool.com.cn

Rostliny sklípkaté, ústrojův rozplemeňowacích nepatrných a bez listův prawých.

Řád 253.

LIŠEJNÍKY. *LICHENES.*

Stélka různotwará; nejdokonalejší sestáwá z wrstwy wnější korowé, hustší, a wnitřní řídší, dřeňowé, a pod korowau ze kreteček čili sklípkův pupenowých, wrstwy kretečkowé. Plody: plešky, sestáwají z plodnice, lehátka a chraniče, jichž poslední způsoben z látky obzwláštní nebo od stélky wypůjčené, prwní obsahuje wýtrusy jednoduché nebo složené, we wřeckách zawřené, po řídku na počátku rozsýpající se u wýtrusy prachowité.

Rostliny mnoholeté, wzduchowé, bezkořenné, toliko příchytkami opatřené, k půdě často celau zpodinau pewně přirostlé. Stélka jednak křížkowitá až do niťowité, jednak chřástowitá až do strupowité i prachowité, nikdá neopatřená listím sauměrně rozpostaweným, rozdílně barwená. Plody we wšech ročních dobách se wyskytující, nepořádně rozpostawené nebo nahromaděné, sedawé, zapuštěné nebo podepřené nožicemi stopkowitými nebo křížkowitými, miskowité, terčowité, obyčejně barwau rozdílné od stélky. Wýtrusy určité w každém wřecku; klíčice wypouštějí dřiwe prokel, z něhož pak stélka a plody se wywinují. Též rozplemeňují se wětwičkami čili zruky sčedodějnými, prachowitými z wrstwy kretečkowé se wysýpajícími.

Prawdě podobno, že ten řád po ty doby obsahuje asi 800 rodů, w 52 nebo 57 pokolení rozdělených. Po celé zemi rozšířeny jsauce buiť netoliko na horách, anobrž i u točníkův až k wěčnému sněhu, kdežto dílem u welikém množstwu se nenacházejí, takže ta krajina slowe lišejníková. Ačkoli k swému daření potřebují newybnutelně wláhy wzduchowé, nicméně náramně řídko nacházejí se we wodě, anobrž naopak obywají místa nejsuší a nejneúrodnější. Nejradše rostau na stranách k seweru nebo západu patřících, též blízko pomoří, kdežto weliká wláha prospiwá k jejich zrostu. Lišejníky stélky strupowité jsau začátek žiwota rostlinowého na skalách, zdech a střechách, a pomáhají připrawowati půdu mechům a rostlinám. Mnoho jich ale roste také na zemi, na koře živých stromův, na drnu mechowém, anobrž mezi obratníkoma na listí stromův wždy zelených. Některé mají určené obydlí, takže se dají rozděliti na *skalní, zemní*, a *stromní*; jiné nejsau wybračné.

Slaučenstwím welmi se srownáwají; škrob, klowatina, rozdílné barwiny pryskyřičné a často hořčina jsau jejich společné prwky. Pro škrob a klowatinu některé poskytují potrawu lidem a zwířatům

wydatnau. Těma prwkoma, k nimž ještě hořčina přichází, jsau wážené léky, jakož i barwinau dobrá barwiwu. Zaanamenito, že hořčiny wíce mající jsau na nižším stupni rozwinulosti.

Fries rozeznáwá osmero podřadí:

A. NAHOPLODÉ. GYMNOCARPI.

Plody (alespoň potom) otewřené, terče na wrchu nepřikrytého (plochého, prohlubeného nebo wypuklého).

1) *TERČOWKOWITÉ.* Plodnice okrauhlá, stálá, obraubená chraničem z prodlaužené stélky.

2) *ŠALEČKOWITÉ.* Plodnice okrauhlá, stálá, obraubená chraničem obzwláštním, jímž konečně jbýwá zcela potažená.

3) *ČÁRNIČKOWITÉ.* Plodnice různotwará, často čárkowitá, s chraničem obzwláštním anebo žádným.

4) *ČÍŠŇOWITÉ.* Plodnice kulowatá nebo okrauhlá, rozsýpající se na wýtrusy nahé, s chraničem i obzwláštní látky složeným.

B. KRYTOPLODÉ. ANGIOCARPI.

Plody zawřené, jádro obsahující.

5) *RÁZKONOSOWITÉ.* Chranič ze stélky udělaný, neprawidelně se trhající.

6) *NITROPLODKOWITÉ.* Chranič složený ze stélky (pauhé nebo proměněné), malým otworem prowrtaný a barwené jádro obsahující.

7) *BRADAWNICOWITÉ.* Chranič z obzwláštní látky složený, ústím nepřetrženým prowrtaný a obsahující jádro wíce méně prozračité.

8) *SKWĚKALKOWITÉ.* Chranič obzwláštní (uhlatý), prowrtaný nebo neprowrtaný, konečně neprawidelně pukající.

Podřadí 1.

TERČOWKOWITÉ. PARMELIDEI.

Prowazowka. Usnea. Bartflechte.

Plody okrauhlé, štítowité. Plodnice wždycky otewřená, položená na wrstwě dřeňowé wláknaté. — Stélka křičkowitá často wisící a niťowitá, wně wšude stejnoroda; wrstwa korowá strupkowitá, wíce méně ostře oddělená od dřeňowé wláknaté.

P. obecná. U. barbata *Fries. Dillen. t.* 11. *f.* 14. *t.* 12. *f.* 6. *Hoff. lich. t.* 30. *f.* 1. 2. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1575. Stélka oblá, neprawidelně rozwětwená, modrawě šedá do siwa nebo bělawa, konečně powlečená korau kraužkowaně rozsedalau; wětwe běwné, rozhy co wlas tenké: plody miskowité, 3—5‴ široké, na lici bledé, skoro co stélka barewné, přineobraubené, w obwodu třepenité. — Na stromech lesních po celé Ewropě.

www.lichtoo.com.cn

Odrodkůw mnoho; nejhlawnějších čtwero: *α) kwětnatá*, U. florida *Hoff.* Wíce méně přímá, 2—3″ wysoká, přiwětewnatá, srstnatá, plodůw welikých přehojných. — Obzwláště na wrcholících stromů lesních; *β) srstnatá*, U hirta *Hoff.* Přípřímá, $1/2$—$1\,1/2$″ wysoká, přewětewnatá, často poprášená, obyčejně jalowá. — Na plotech a suchém dřiwí, pořídku na kamení; *γ) spletená*, U. plicata *Hoff.* wisutá, $1/2$—1střewičná, neprawidelně rozsochaná, spletená, hladká, bledá, často jalowá. — W hustých lesech, obzwláště jehličných; *δ) wausatá*, U. barbata *Hoff.* wisutá, $1/2$—1střewičná: wětwí málo rozdělených a wětwiček odstálých. — Na kmenech jehličných.

Lišejník ten náleží k největším. Barwí na žluto. Jindá se potřebowal k stawení krwotokůw.

Skalačka. Roccella. Klippenflechte.

Plody okrauhlé, terčowité nebo miskowité, na stranách stélky sedící a jí obraubené; plodnice na wrstwě uhelnaté, položené, černé, wice méně modrošedě poprášené. — Stélka křowitá, dřiwo přímá, pak wisutá, chruplawě kožowitá, u wnitř kaudelowitá.

S. barwířská. R. tinctoria *Decand.* Lichen Roccella *Lin. Dillen. t.* 17. *f.* 39. Stélka oblá, obyčejně od dola sochatá nebo rozsochaná na wětwe niťowité, šídlowité, zakončité, rozdílně w oblauky zprohybané, kožowité, žlutawě nebo nahnědlošedé ano i tmawě hnědé, často potraušené hromádkami bílými, terčowitými nebo hláwkowitými; plody po wětwích roztraušené, obyčejně wrostlé, s powrchem wypuklým, zmládí modrošedě poprášeným, později holým, černým, s obrubau tenkau, pak miznaucí. — Na skalách Moře středozemního, hlawně w Archipelagu řeckém, na Ostrowech kanárských a azorských, na Předhoří dobronadějském a Maskarenách.

Z toho lišejníku dělají *orsilii* a *lakmus* (lacca masci). Nejwíce přiwáží se ho z Ostrowů kanárských; w Hollandu umějí nejlepší barwy řečené dobýwati. Na prach roztlučený nechají uhniti w moči; těsto tak nabyté jest dle rozdílného s ním zacházení červené, měkké (orsilie) nebo modré a pewné (lakmus). Nyní dělají tyto barwy z jiných ještě lišejníkůw.

S. chaluhowitá. R. fuciformis *Decand.* Lichen fuciformis *Lin.* Stélka wíce méně smačknutá a na koncích někdy docela plochá a rozšířená, zelenawě šedá

do nahnědle šeda nebo šeda přecházející, někdy větve jsau tenší ano šídlowitoničowité; plody více powrchní; plodnice ploštější, déle ojínowatělá a obrubau patrnější a stálau opatřená. — Na útesech pomořských Europy jižné a západní, Předhoří dobronadějského a j., na stromech Francie jižné.

www.libtool.com.cn

Potřebuje se jako předešlá.

Wětwičník. Evernia. Astflechte.

Plody okrauhlé, terčowité, blanowité, sedawé, roztraušené, obraubené wehnutým krajem stélkowým, na powrchu čerwenawé. — Stélka křowitá s korau chruplawau a dřeněm plsťowitým.

W. žlutý. E. vulpina *Achar.* Lichen vulpinus *Lin. Fl. dan. t.* 226. *Jacq. misc.* 2. *t.* 10. *f.* 4. *Dillen. t.* 13. *f.* 16. Stélka trsnatá, zelenawě žlutá, přewětewnatá, nahá nebo poprášená: wětwí ztenčených, rohatých a dubkowaných; plodnice s powrchem nahnědlým. — Na střechách a starých dřewech Ewropy chladnější.

Na severu míchají jej s roztlučeným sklem a dáwají do mrch, aby wlkowé nažrawše se jich, pohynuli.

W. trnkowý. E. prunastri *Achar.* Lichen prunastri *Lin. Dillen. t.* 21. *f.* 54. 55. Stélka šedá nebo zelenawá, měkká, přitrsnatá, wětewnatolaločnatá: uštůw mnohoklanných, sochatých, s laloky ztenčenými, wespod žlabowitými; plodnice na powrchu černohnědá. — Na stromech, obzwláště na trní, též prknech a střechách šindelowých, wsude obecný.

Chuti hořké; pěkně na čerweno barwí. Z Ostrowů řeckých wywážejí celé koráby do Egypta, kdežto ho místo kwasu do chléba potřebují.

Řwinák. Alectoria.

Plody okrauhlé, tlusté, sedawé, obraubené, koneč-ně wypuklé; chranič ze stélky složený, u wnitř kaudelowitý. — Stélka wětewnatá wětwemi niťowitými, hmotau kaudelowitau naplněnými, s korau chruplawau.

Ř. hřiwatý. A. jubata *Achar.* Lichen jubatus *Lin. Dillen. t.* 13. *f.* 10. Zelenawě hnědý nebo černý, wisutý s mnohými wětwičkami, na úžlabičkách smačknutý; lehátka stejnobarewná, pak wypuklá s obrubau celau. — Na kmenech a wětwích stromůw jehličitých po Ewropě.

Rožžďowha. Ramalina. Bandflechte.

Plody okrauhlé, tlusté, nožičnaté, obraubené; chraničzcela ze stélky složený, wrstwau korowau přikrytý a u wnitř wláknatý. — Stélka wětewnatolaločnatá, u wnitř kaudelatá, s korau chruplawau.

R. maučnatá. R. fraxinea *Achar.* Lichen fraxineus *Lin. Hoff. lich. t.* 18. *f.* 1. 2. *Dillen. t.* 23. *f.* 62. Stélka plochá, čárkowitolaločná, bělopopelawá, obak lysá, swraskaloďubkowaná: lalokůw konečných, kopinatoztenčených; plody roztraušené, ploché, bílé. — Welmi obecná na stromech lesních.

Pěkně na čerweno barwí.

Puklářka. Cetraria. Tartschenflechte.

Plody štítowité nebo přímískowité, na konci wětwí čili lalokůw stélkowých příúkosně připewněné, tudy též úkosně obraubené; chranič tenký, otewřený, wrstwa wýtrusonosná na lehátku položená. — Stélka dřiwe wzstaupawá, plodonosná obyčejně přímá, chruplawá nebo kožowitá: wětwí oblých, anebo listowitých, nahoře s laloky wíce méně prohlubenými.

P. islandská. C. islandica *Achar.* Lichen islandicus *Lin. Jacq. coll.* 4. *t.* 8. *f.* 1. *Plenk t.* 711. *Blak. t.* 599. *Fl. dan.* 153. 879. *Hoff. lich. t.* 9. *f.* 1. Plicník. Stélka přípřímá, 1½—3″ wysoká, chruplawá, listowitě rozšířená, zelenawě šedá nebo hnědá, hned do zelenawě kaštanowa, hned do bledě hněda a na rubu do bělawa, dole často čerweně skwrnatá, žlabowitě prohlubená, laločnatorozdělená: lalokůw čárkowitých, mnohoklaných, obyčejně zubatých a autlotrnatobrwitých, plodonosných napřed rozšířených a okrauhlených; plody na nejpřednějších lalocích okrauhlé nebo wejčité, ploché, na wrchu kaštanowé a obrubau přeauzkau, přícelau opatřené. — Na místech suchých, na wřesowištích, w borech, po nižinách a horách, w největším dílu Ewropy, nejhojněji ale w sewerných končinách, též w Americe sewerné.

Jest to jediný lišejník, jenž u nás co lék wýborný, sliznatý a hořký, obzwláště w neduzích plicních (plicník, lišejník islandský) se potřebuje; we mnohých případách zbawuje se hořkého prwku. Seweranům, obzwláště Islanďanům, slauží potrawau; chléb z něho udělaný jest hořký. W Korutanech jím krmí prasatu.

Hávnatka. Peltigera. Schildflechte.

Plod okrauhlý, plochý, docela přirostlý, obyčejně na krajním laloku stélkovém, zmládí powlečený závojíčkem blanowitým mízejícím. — Stélka kožowitoblanowitá, na rubu často žilnatá, dlauhými příčepky porostlá a tak huňatá, bez prohlubinek kretečkowých.

H. psí. P. canina *Hoff.* Lichen caninus *Lin. Wulf. in Jacq. Coll.* 4. *t.* 14. *f.* 2. *Plenk t.* 747. *Blak. t.* 336. Stélka někdy welmi obširná, plochá, nápopelawá, připilsťnatá, na rubu síťkowaná žilami z popelawa hnědými: lalokův úrodných přímaunkých, dlauhaunkých, po kraji ohnutých; plody konečné, přímaunké, ohnuté, rysawé, obyčejně po krajích podwinutožlabowité; obruba plodowá tenká, přízejkowaná. — Na zemi w lesech mezi mechem a wřesem po Ewropě.

H. bradawičnatá. P. aphthosa *Hoff. lich. t.* 6. *f.* 1. Lichen aphthosus *Lin. Wulf.* 1. *l. t.* 17. *Fl. dan. t.* 767. *f.* 1. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1573* Stélka pěkně zelená, na líci čerwenými bradawičkami posetá, na rubu černě síťkowaná, laločnatá; laločkův plodonosných dlauhaunkých, u prostřed zúžených, po kraji podhnutých; plody konečné, obširné, wzstaupawé, s obrubau wehnutau přiroztrhanau. — Na lukách horních, wlhkých a w borech pod mechem, obzwláště ráda pod jalowcem.

Prwní bez důwodu se podáwala w prášku proti psí běsnosti; druhá žene na stolici a jindá se potřebowala proti bedélkám a dětí.

Důlkatec. Sticta. Tüpfelflechte.

Plody okrauhlé, tlustaunké, k stélce přitlačené, středem na ni připewněné, wezpod prosté; lehátko z wrstwy dřeňowé zplozené; plodnice plochá a obraubená pokračowáním stélky. — Stélka kožnatochruplawá, chřástowitá, široce laločnatá, na rubu huňatá, a obyčejně opatřená číškami skwrnowitými.

D. plicní. S. pulmonacea *Achar.* Lichen pulmonaceus *Lin. Hoff. lich. t.* 1. *f.* 2. *Dillen. t* 29. *f.* 113. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1562. Stélka 1—1½ wysoká, nahnědle zelená, síťkowanoďulkowatá, na rubu plsťnatá, bledě nahnědlá, skwrnami bílými nahými znamenaná, hluboce usečnatá: uštův chobotnatolaločnatých; plody obyčejně krajní na wrchu ploché, ryšawohnědé, pak se laupající. — Na kmenech stromův starých lesních po Ewropě.

Jindá pili thé z ní udělané s mlékem proti suchotinám plicním (herba pulmonariae arboreae). Kde není chmele, berau ji na místo něho do piwa. Též k wydělawání kůže se hedí.

Terčowka. Parmelia. Schüsselflechte.

www.libtool.com.cn

Plody miskowité, po líci stélkowém roztraušené, sedawé nebo krátce nožičnaté, opatřené obrubau co stélka barwenau; powrch dřiwe s krajem staženým a tudy zawřený, bez wrstwy uhelnaté. — Stélka chřástowitá nebo strupowitá, s rubem jinak barwenym anebo přirostlá, bezžilá a bezcíšná.

T. podčerná. P. saxatilis *Achar.* Lichen saxatilis *Lin. Hoff. lich. t.* 15. *f.* 1. *t.* 16. *f.* 1. *Jacq. Coll.* 4. *t.* 20. *f.* 2. Stélka přihwězdowitá, nasiwělopopelawá, šerpiwaunká, ďubkowanosítkowaná, na rubu černá a černě přičepkatá, uštůw chobotnatolaločnatých, plochých, přiwtlačených; plody powrchu tisawě ryšawého s obrubau wraubkowanau. — Na skalách a kmenech po Ewropě.

Z ní možná také dobywati orsilii a lakmus; též barwí wlnu na červeno.

T. jalowcowá. P. juniperina *Spreng.* Lichen juniperinus *Hoff. lich. t.* 7. *f.* 1—2. Stélka blanowitá, roztrhanodřípnatá, nahá, lysá, na líci bledě žlutawá, na rubu nejžlutější: dřipůw wzstaupawých, wyhlodanozejkowaných, kadeřawých; plody powrchu tisowého s obrubau zejkowanau. — Obzwláště na jalowci, též na smrcích a na plotech i kamení po Ewropě.

Barwí na žluto. Jindá se potřebowala proti žlutenici.

T. jedomá. P. esculenta *Spreng. Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1570. Lichen esculentus *Pall. H. t. Ji. f.* 4. Urceolaria esculenta *Achar.* Stélka zwící lískowého ořechu, strupowatá, tlustá, kožowitá, bílá, bradawicemi hrbolowitými swraskalá, napopelawělá; plody ponořené, poduté čili wkleslé, černé. — Po skalách wápenných na stepech tatarských a Sibiřil.

Kalmukowé a Kyrgisowé ji sbírají a někdy toliko o ní bywají živi.

T. zdní. P. parietina *Achar.* Lichen parietinus *Lin. Hoff. lich. t.* 18. *f.* 1. Stélka okrauhlá, 1—2″ široká, chřástowitá nebo šupinowitá, blanowitá, wíce méně laločnatá, jasněji nebo tmawěji žlutá až do zelenawa nebo modrošedá, na rubu bledší s nemnohými přičepky: lalokůw wystřediwých, přitlačených, plochých, napřed širších, okrauhlených anebo hlauběji sahajících, s

laločky užšími wzstaupawými, znásobenými anebo kadeřawými, často směstnanými: plody wysoce obraubené, po kraji celé, wětší nebo menší, obyčejně na prostředku stélky směstnanější: powrchu tmawě žlutého nebo pomarančowého. — Na kmenech, plotech a wůbec po dřiwí na powětři ležícím, na zdech a skalách po celé Ewropě a w jiných swěta dílech.

Pro rozdíl půdy, na níž roste, a dle položení welmi se proměňuje; stélka hned jest blanowitá, široce laločnatá, hned hwězdowitá, tence rozdělená a šupinowitá, hned zrnatostrupowitá, hned rozsýpawá w prach žlutawě zelený.

Odrodky širokonošetné slabě hořké a swraskawé, příslizak jindá potřebowali proti běhawkám a anglwicím a později je poraz čeli na místo chiny proti zimnicím; nyní přišly w nepaměť. We Swédech je wywářejí a tau wodau barwí lojowice na žluto, aby nabyly pohledu woskowých. Není prawda, že lišejník stromům, na nichž tak hojně roste, škodí a mízy ujímá, protože toliko na wrstwě korowé wnější, wyschlé usazen, z které šťáwy nemající, nemaže ničeho bráti. To ale jest jisto, že stromy owocné, na mnoze lišejníkem tím porostlé, nemají místa k daření potřebného.

T. strupatá. P. tartarea *Achar.* Lecanora tartarea *Achar.* Lichen tartareus *Lin. Fl. dan. t.* 712. Stélka strupowitá, wyschlá, zrnatá, truplowitá, šediwá, často několik čárek tlustá, nerownà, rozsedalá s podkladkem pokostowitým, bledým; plody roztraušené, přirostlé, zmládí okrauhlé, prohlubené, později ploché nebo přiwypuklé, autlaunce swraskalé, hlinožluté, s obrubau tlustau, ze stélky udělanau, wehnutau, celau, pak zprohybanau. — Na zemi, kamení, drnech mechowých a lišejníkowých, stromech křech nejwětšího dílu Ewropy, nejhojnější ale w krajinách sewerných.

Nyní ten lišejník slauží k dobýwání orsilie a lakmusu na místo skalačky, protož celé koráby ho zawážejí ze Swed, do Hollandu. We Swédech dělají z něho také čerwenau barwu.

T. šediwá. P. sordida *Wallr.* Lecanora glaucoma *Achar.* Patellaria et Verucaria glaucoma *Hoff. lich. t.* 52. 53. Stélka strupowatá, rozsedalopolíčkatá, stejná, popelawělobílá, plody potom nadduté, shlaučené: powrchu siwého, jinatého nebo černého, konečně přewyšujícího obrubu od stélky pochodící. — Na skalách po Ewropě.

Toho lišejníku, jak se zdá, jednotnící jalowé, bělawé, truplowité, zrnaté (Variolaria orcina *Achar.* Parelle d' Auvergne) slauží we Francii k dělání *orsilie zemní* (Orseille de terre) a lakmusu.

T. zbledlá. P. Parella *Achar.* Stélka rozsedalá, čeřitě bradawičnatá, nejbělejší nebo šedá; plody tlusté, směstnané, stejnobarewné: powrchu skleslaunkého, s

obrubau stélkowau zdufmatělau, nejcelejší. — Na skalách, na zemi a stromech po Ewropě.

Nepochybně jednotníky neúrodné jmenował *Acharius* Variolaria lactea, bělawé, truplowité, prašnaté, z nichž we Francii též prsilii zemní jako z předešlé dobýwají.

www.libtool.com.cn

HUSPENNÍK. COLLEMA. GALLERTFLECHTE.

Plody okrauhlé, sedawé, pořídku přinožičnaté, obraubené, docela ze stélky stejnorodé příhuspeninaté, wně a wnitř složené. — Stélka různotwará, celá wně i wnitř stejnorodá, příhuspeninatá, uschnutím twrdnaucí, rohowatějící.

H. černý. C. nigrum *Achar.* Stélka strupowitá huspeninatá, okrauhlá, rozložená, ze zrnek drobných, podlauhlých, pak přiwětewnatých složená, hnědočerná, po kraji i lalokůw střihanowyhlodaných, u prostřed lalokůw přiwětewnatých; plešky mladé wkleslaunké, pak ploché, přiwypuklé, černé. — Na kamení obzwláště wápenném po Ewropě.

Podřadí 2.

ŠÁLEČKOWITÉ. LECIDINI.

PEWNOPNĚC. STEREOCAULON. KORALLENFLECHTE.

Plody čihowité, sedawé, obraubené, pak polokulowaté a přikryté wrstwau wýtrusonosnau rozšířenau, obrubu přikrýwající, ohnutau, u wnitř stejnorodau, příčárkowanau. — Stélka křičkowitá, přídřewnatá, celistwá, přikrytá korau zrnatotřisnitau.

P. pospolitý. S. paschale *Achar.* Lichen paschalis *Lin. Fl. dan. t.* 151. *Hoff. lich. t.* 5. *f.* 1. Stélka křičkowitá, siwě popelawá, wětewnatá wětwemi směstnanými, wšude zrnky chruplawými, střechowitými přikrytá, pak hladčející; plody ojedinělé, dříwe čihowité, na wrchu ploché, roztraušené a konečné, přiobraubené, pak nadduté, nahlaučené, černohnědé. — Na pahrbcích wýslunných, skalách po Ewropě a Americe sewerné.

DUTOHLAWKA. CLADONIA. SÄULCHENFLECHTE.

Plody hláwkowité, neobraubené, duté nebo řídkodřenité, často nerumně srostlé na stélce trubkowité. Wrstwa semenonosná čili plodnice wždycky otewřená, po kraji pod-

hnutá a přikrývající lehátko, na němž leží, s nepatrnými šumkami výtrusowými.

D. kordíkowá. C. cornucopioides *Fries.* Cenomyce coccifera *Achar.* Lichen cornucopioides *Lin. Dillen. t.* 14. *f.* 7. 9. *Počátk. ob.* 21. *wýk.* 1578. Stélka drobnolistě šupinatá šupinami střihanolaločnatými a zejkowanými, na líci žlutawě šedozelenými, na rubu bílými nebo bělawě žlutawými; z ní wzstupují nožice 1‴—2″ wysoké, chruplawě kornaté, dříwe hladké, pak drobně bradawičnaté nebo zrnatě poprášené, někdy šupinaté a jakoby listnaté, šedozelené, ponažlutlé, hned wzhůru rozšířené jakoby číšowité a tenkrát obyčejně neúrodné, hned trompetowité, wždycky po kraji hořejším zubaté, někdy druhau nebo několik číší nožičnatých wypanistějící; plody šarlatowé, též i červenožluté, masowé až i bledožluté, tečkowité nebo hláwkowité, často nepravidelně srostlé a kraj číšowý obrubující, konečně červenohnědé nebo zčerna červené. — Na wýslunní a w lesech po zemi w celé Ewropě, též Americe severné.

Pěkný ten rod po červenosti plodůw do oka snadno padající jindá proti zášktu se potřebowal (Muscus s. lichen coccifera, herba ignis).

D. wyzdblá. C. macilenta *Hoff. Dillen. t.* 15. *f.* 11. *Počátk. ob.* 21. *wýk.* 1579. Podobá se předešlé plody taktéž pěknými a šarlatowými, rozeznáwá se ale nožicemi wálcowitými, šedě poprášenými, obyčejně jednoduchými, přewětewnatými anebo číšowitými — Tamtéž.

D. pohnatá. C. pyxidata *Fries.* Cenomyce pyxidata *Achar.* Lichen pyxidatus *Lin. Dillen. t.* 14. *f.* 6. 8. 11. Nožice přímé chraplawě kornaté, hned bradawičnaté hned otrubnaté, wíce zelenawě šedé, šamrhowité; plody hnědé. — Na týchž místech a wlastech, ačkoli mochem rozšířenější.

Jindá jako prwní potřebowala se proti zášktu a zimnici (Muscus s. lichen pyxidatus).

D. sobí. C. rangiferina *Hoff.* Cenomyce rangiferina *Achar.* Lichen rangiferinus *Lin. Fl. dan. t* 180. 539. *Dillen. t.* 16. *f.* 29. 30. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1581 (jalowá) Stélka zrnatostrupowitá, málo wywinutá, někdy žádná; nožice křičkowité, 1—6″ wysoké, oblé, šedé nebo nahnědlé do zelenawa nebo bělawa, hladké a lysé nebo jakoby aksamitnaté, přewětewnaté, w úžlabíčkách obyčejně prowrtané; wětwičky jalowé podhnuté, často černohnědé, úrodné přímé, wrcholičené; plody drobné, uzlowité, tmawozelené, oddělené na konci smítkůw. — Na zemi holé a mezi mechem, často weliká přásla popi-

ající, po celé Ewropě, Asii a Americe sewerných; we
ysokém seweru jest nejobecnější rostlina a wládnoucí.
Welmi se proměňuje, po znacích ale naduwedených, wšecheč-
ých, snadno rozezná se. Na seweru w Ewropě a Asii jest obyčej-
a a jediná potrawa sobůw, jižto ji z pod sněhu wyhrabují. W něk-
erých mírnějších krajinách krmí jí prasata, anobrž i pro hewězí
obytek jest prý píce dobrá a příjemná. Kde u nás se okazuje,
znamená půdu špatnau, wymořenau.

www.libtool.com.cn

Malohubka. Baeomyces. Pilzflechte.

Plod okrauhlý, naddutý, hláwkowitý, neobraubený,
celistwý, sedawý; wrstwa wřeckonosná nadhnutá, stej-
norodá. — Stélka stejnorodá, strupowitá, wypauštějící
ložice celistwé, nízké, měkké, na konci plodonosné.

M. růžowá. B. roseus *Pers.* Lichen baeomyces *Ehrh.*
Hoff. lich. t. 8. *f.* 3. *Fl. dan. t.* 1003. *f.* 2. *Dillen. t.*
4. *f.* 1. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1574. Stélka tenká, stru-
powitá, šediwa, bradawičkami porostlá, z nichž pak
wzrostají nožice překrátké, oblé; plody dříwe sedawé,
nahoře ploskaunké, pak podepřené nožicemi zakulatě-
lé, po kraji nejcelejší, zdutnatělé, pleťowé nebo růžo-
wé, připoprašné. — Na půdě hlinaté po Ewropě.

M skalní. B. rupestris *Pers.* Lichen peltifer *Wulf.*
in Jacq. coll. 3. *t.* 3 *f.* 1. *Dillen. t.* 14. *f.* 4. Stélka
strupowitá, swraskalozrnatá, poprášená, šedozelenawá;
ložice krátké, přismačknuté; plody wypuklaunké, příje-
mnoduché, rysawohnědé. — Na skalách a šterkowištích
po Ewropě.

Šálečka. Lecidea. Tellerflechte.

Plody okrauhlé, sedawé, do cela přirostlé, na líci
barwené, s wrstwau wřeckonosnau stejnorodau, obrau-
benau. — Stélka strupowitá, stejná, beztwará nebo
chřástowitá.

Š. očazená. L. fumosa *Achar. Hoff. t.* 11. *f.* 2. *t.*
19. *f.* 2. *t.* 51. *f.* 1. Stélka strupowitá, obmezená, stej-
ně popelawě dýmowá; plody plochaunké, černé, u wni-
tř stejnobarewné. — Na skalách pískitých wšude.

Š. nitrobělá. L. cechumena *Achar.* Stélka strupowi-
tá, dokonale černě obmezená, rozsedalá na políčka
plochá, z popelawa hnědozelená; plody do stélky sko-
ro ponořené, wlastní obrubau obklíčené, ploché, pak
wypuklé, beztwaré, černé, u wnitř bílé. — Na skalách
w Ewropě.

Š. tečkowaná. L. parasema *Achar.* Lichen parasemus *Hoff. lich. t.* 5. *f.* 3. 4. *Jacq. Coll.* 3. *t.* 5. *f.* 3. Stélka tenká, strupowitá, příchřástowitá, bílá, černopopelawě obmezená, pak rozlitá, přízrnatá; plody plo skaunké, sedawé, obraubené, černé, u wnitř robou černé. — Na stromech welmi obecná.

Š. krwawá. L. sanguinaria *Achar.* Lichen sanguinarius *Lin. Hoff. lich. t.* 41. *f.* 1. Stélka strupowitá, swraskalobradawičnatá, bělawá, nasiwělá nebo zelenau mladší přízrnatá, stará swraskale šupinkatá, dosti tlustá, zatočitě swraskalá; plody mladé ploché, pa nadduté, polokulowaté, příhrbolaté, černé, u wnitř ro howě černé, s wrstwau dolení krwawě červenau. — N skalách a dřiwí suchém po Ewropě.

Mnauli se plody mezi nawlaženými praty, červeně je barví

Š. mapowá. L. atrovirens *Achar.* Lichen geograp cus *Lin. Hoff. lich. t.* 17. *f.* 1. *t.* 53. *f.* 53. *f.* 6. *t.* 5 *f.* 2. *Dillen. t.* 18. *f.* 5, *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1566. Stélka strupowitá, rozlitá, tenká, černá, políčky plochá nebo wypuklými, žlutými nebo žlutawými potrauscu plody wypuklaunké, černé, u wnitř stejnobarewné. — Na skalách wšude po Ewropě.

Podřadí 3.

ČÁRNIČKOWITÉ. GRAPHIDEI.

Klikonoška. Gyrophora.

Plody okrauhlé, sedawé, zatočilořasnaté, obraubené, přikryté blanau černau, u wnitř stejnorodé. — Stélka chřástowitá, chruplawá, štítowitá.

K. swraskalá. G. proboscidea *Achar.* Umbillicaria corrugata *Hoff. lich. t.* 2. *f.* 1. 2. *t.* 43. *f.* 47 *Jacq. misc.* 2. *t.* 9. *f.* 3. Stélka jednolupenná, okrauhlá, na kraji zejkowanowyhlodaná, tenká, swrasky nejtenšími, přiwýstřediwými na líci znamenaná, k půdě přilačená, popelawě dýmowá, na rubu hladká, lysá, bledší; plody čihowité, pak wypuklaunké, zatočitowraskaté. — Wšude na skalách, obzwláště na horách.

K. pupenčitá. G. pustulata *Achar.* Umbillicaria pustulata *Hoff. lich. t.* 28. *f.* 1. 2. *t.* 29. *f.* 4. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1558, 1560. Stélka obyčejně podlauhlá, we středu řasnatá, úkosná, pupenčitá, zelenawě popelawá, na rubu hluboce ďulkowaná, hladká, nahá, zelena-

nahnědlá; plody ploché, obraubené, na powrchu istejné a pupenečnaté. — Na skalách po Ewropě.

Tím lišejníkem možná na červeno barwiti; wezmeli se moč, wí na fialowo. Čínské tuše prý z něho se dělají.

K. huňatá. G. vellea *Achar.* Lichen velleus *Lin. Wlen. t.* 82. *f.* 5. Stélka w celém tom pokolení nejobnější, příkožowitá, nahnědlopopelawá, wezpod huňatá, oro stejnobarewná, po kraji neprawidelně wyřezáwaná; plody proti obwodu nejhojnější, sedawé, ploché, raubené, u prostřed s pupenem wywýšeným, a po aji s několika řasami okrauhlými. — Na horách lorských a kanadských.

W Kanadě za času neúrody ten lišejník wařený jedí.

Krěskowec. Opegrapha. Rillenflechte.

Plody prodlauženě podlauhlé, sedawé, powlečené lanau barwenau (černau), powrchu úzkého, obraubeného, u wnitř stejnorodé. — Stélka strupowitá, blanowitá nebo luptowitá, stejnorodá.

K. lišejowý. O. herpetica *Achar. Pers. in Uster. Ann. t.* 1. *f. a.* Stélka strupowitá, skwrnatá, obmezená neo nejobšírněji rozlitá, rozsedaloswraskalá, popelawě nědá; plody drobné, směstnané, přitlačené, podlauhlé, vpuklé, dlauhaunké, s powrchem štěrbinowitým. — Na ůře hladké stromůw po celé Ewropě.

K. očerněný O. denigrata *Achar.* Stélka strupowiblanowitá, běloponažlutlá; plody směstnané, lysé, přílesklé, dlauhaunké, zprohybané, jednoduché nebo wětewnaté, štěrbinowitě pukající. — Na koře wětwí hladých jasanowých, bukowých, kaštanowých po celé Ewropě.

Čárnička. Graphis. Schriftflechte.

Plody čárkowité, zapuštěné, powrchu úzkého, naého, chraničem a stélkau obraubeného, niterka prolauženého, sklípkowaně čárkowaného. — Stélka strupowitá, blanowitá nebo luptowitá, stejnorodá.

Č. psand. G. scripta *Achar.* Opegrapha scripta *Hoff. num. t.* 3. *f.* 3. Stélka blanowitá, hladká, přílesklá, bíle opelawě a hnědozeleně pořestá; plody úzkočárkowité, wystupující, nahé, zprohybané, jednoduché nebo wětewnaté, powrchu plodonosného štěrbinowitého, obraubeného krajem od stélky pochodícím a wlastním nabubřelým. — Na hladké koře rozdílných stromůw a ířů po Ewropě.

Podřadí 4.

ČIŠŇOWITÉ. CALYCIEI.

Číšeň. Calycium. Kelchflechte.

www.libtool.com.cn

Plody číšowité, nožičnaté, pořídku sedavé, obrubené, naplněné hmotau prašnatau, powrch někdy potom kulowatý skládající. — Stélka strupowitá, stenorodá.

Č. čihowitá. C. turbinatum *Pers.* Stélka tenká, hladká, sotwa prašnatá, na powrchu nestejná, bilá; plody drobné, hruškowité, lesklé, čihowité, přisedawé, černé lesklé: powrchu mezi obrubau nejcelejší, tlustau tykowitého, černého. — Na kmenech w Ewropě.

Č. paličkowitá. C. claviculare *Achar.* C. salicinum *Pers.* Trichia lenticularis *Hoff. crypt. t.* 4. *f.* 5. Stélka strupowitá, zrnatá, nestejná, příprašnatá, bělopopelawá plody pak čočkowité a podepřené nožicemi walcowitými, silnými, tuhými, nenečasto dole tlustšími, krátkými, černými, wezpod obyčejně jiním popelawým přikrytí. — Na trámech a kladách, též na staré koře po Ewropě.

Č. plewnatá. C. furfuraceum *Pers.* C. capitellatum *Achar. Batsch. el.* 1. *f.* 176. Stélka prašnatá, zelenožlutá; plody kulowaté i s nožicemi nitowitými nejdelšími, zprohybanými žlutě poprášené. — Na zemi, na pařezech a rostlinách trauchnějících, skalách po Ewropě.

Podřadí 5.

RÁŽKONOŠOWITÉ. SPHAEROPHOREI.

Rážkonoš. Sphaerophoron. Kugelflechte.

Znaky pokoleňowé jako podřadowé.

R. korálowitý. S. corralloides *Pers.* Lichen globiferus *Lin. Fl. dan. t.* 960. *Engl. bot. t.* 115. Corallinoides globiferus *Hoff. lich.* 6. *t.* 31. *f.* 2. Stélka nejwětwenatější, křowitá, na 1—3″ wysoká, hutná, plawá, šedá nebo bělawá, oblá, lysá, přímá: wětwi doleních a prostředních delších, řídkých, rozkladitých, sochatých, ostrých, třásnitých; plody drobné, příkulowaté, hladké. — Na skalinách a wedlé pařezů borowých w Ewropě.

R. kruchý. S. fragile *Pers.* Corallinoides et Stere-

raulon fragile *Hoff. lich. t.* 38. *f.* 3. Lichen fragilis *in.* Stélka dělá drn hustý, nejwětewnatější, křowitá, rátkowětwá, popelawá: wětwí krátkých, směstnaných, sých; plody kulowatočihowité, příbradawičnaté. — a skalách mezi mechem po Ewropě.

www.libtool.com.cn

Podřadí 6.

NITROPLODKOWITÉ. ENDOCARPEI.

NITROPLODKA. ENDOCARPON. DECKFRUCHTFLECHTE.

Plody kulowaté, w stélku zapuštěné, zawřené: chraiče blanowitého, proswitawého, jednoduchého, ústím naličkým, přiobraubeným, chruplawým (černým) na owrch stélkowý čnějícího, jádra kulowatého, sklipečnaého. — Stélka chruplawá, přichřástowitá nebo struowitá.

N. červená. E. miniatum *Achar.* Lichen miniatus *Lin. Jacq. misc.* 2. *t.* 10. *f.* 13. *Fl. dan. t.* 532. *f.* 1. *Počátk. ob.* 24. *wýk.* 1596. Stélka chřástowitá, chruplará, okrauhlá, plochá, štítowitá, z bělawa popelawá, úty plodowými tečkowaná, na rubu wíce méně červená, ponahnědlá, hladká, pak swraskalá, po kraji wyrajowaná a zprohybaně násobená. Na skalách po Ewropě.

N. wodní. E. aquaticum E. Weberi *Achar.* Lichen quaticus *Weis.* L. fluviatilis *Web. gott t.* 4. *Hoff. lich.* 45. *f.* 1—5. *Dillen. t.* 30. *f.* 128. Stélka chřástowitá, chruplawopříkožowitá, za čerstwa zelenawě šerá, suchá popelawa hnědě hlinožlutá, na rubu nahá, hnědá nebo černá: lalokůw dřípnatých, násobenokadeřawých, nalaučených, jinotwarých. — Na kamení we wodách.

Ten rod náleží co do obydlí swého k wýmínkám od wšeobecného prawidla, dle něhož lišejníky wůbec na suchu rostau.

MOZOLNÍK. PORINA. DURCHBOHRFLECHTE.

Plody w stélku zapuštěné, zawřené, kulowaté, blaau prozračitau zaobalené, naplněné wřecky podlauhlými, dwauwýtrusnými: lehátka ze stélky udělaného, nad čechalkau plodowau prowrtaného. — Stélka strupowitá, stejná.

M. obecný. P. pertusa *Achar.* Lichen pertusus *Lin. Fl. dan. t.* 766. Stélka strupowitá, hladká, stejná, z popelawa bílá; bradawice plodonosné zakulatělé, několi-

ka usty černými prowrtané. — Na kůře bukowé v Ewropě.

CECATKA. THELOTREMA. HOHLFLECHTE.

www.libtool.com.cn

Plody bradawicowité. Chranič wněšný od stélky pochodící, obrubující, nahoře otewřené; wnitřní blanowitý, pak neprawidelně se trhající; wrstwa wýtrusonosná pak klesající a wyrownající se. — Stélka chruplawá strupowitá nebo chřástowitá.

S. chrástnatá. T. lepadinum *Achar.* Lichen lepadinus *Lm.* L. inclusus *Engl. bot. t.* 678. Stélka chřástowitá, chruplawá, hladká, nábělá nebo siwozelenawá bradawice plodonosné přihomolowité: otwor ústí blanowitého, celého, přístěsněného, dna červenawě hnědého. — Na kůře stromowé po Ewropě.

Podřadí 7.

BRADAWNICOWITÉ. VERRUCARIEI.

BRADAWNICE. VERRUCARIA. WARZENFLECHTE.

Plody kulowaté, zapuštěné w stélku, obalené chrupnlčema: wněšným chruplawým, černým, na čechalce prowrtaným, a wnitřním tenkým, zawírajícím jádro zakulatělé, w němž wřecka wálcowitá. — Stélka strupowitá.

B. tečkowaná. V. punctiformis *Pers. in Uster. Ann.* 7. *t.* 3. *f.* 6. *A.* Stélka nejtenší, příobmezená, hladká, popelawa hnědá; plody drobné, polokulowaté, jádra bělého, kulowatého. — Na kůře liskowé a bukowé w Ewropě.

Podřadí 8.

SKWĚKALKOWITÉ. LIMBORIEI.

SKWĚKALKA LIMBORIA.

Znaky pokoleňowé jako podřadowé.

S. obpsaná. L. aspistea *Eschw. Počátk. ob.* 25. wyk. 1598. Verrucaria aspistea *Achar.* Stélka blanowitá, lysá, lesklá, zelenawě žlutá, černě obmezená. Po kořе stromowé w Guinei, Americe jižné a na Antilách.

Řád 254.

ŘASOWITÉ. *ALGAE.*

Stélka rozličná, u wnitř stejnorodá anebo opatřená wrstwau sklípkowanau wněšnau, tužší, kůře podobnau bez pupenůw, anebo kmen niťowitý, anebo toliko drobky. Jalky z podstaty stélkowé nebo pně niťowitého udělané, rozličné nebo žádné. Wýtrusy nepostředečně w jalce zawřené, hned w podstatu neproměněné stélky zapuštěné, hned we sklípcích pně niťowitého obsažené; někdy ani stélky ani kmenu niťowitého, takže wýtrusy docela prosté, nebo na místo nich pauhé pupeny, z nichž celá rostlina složená.

Rostliny wodní, s přísečky nebo bez nich, letní nebo mnoholeté. Stélka nejdokonaleji wywinutá podobá se kři bezlistému, ledyze listnaté nebo listu, stejně rozloženému a u wnitř stejně ústrojnému. Barwa wůbec hnědá, červená nebo zelená. Jalky nožičnaté anebo sedawé nebo zapuštěné, roztroušené nebo nahromaděné, někdy zawřené, po několika w lupenech z podstaty stélkowé udělaných, wýtrusy nahé, ojedinělé nebo pomnožené, prosté nebo na wnitřní stěnu připewněné, často w slizi ponořené, někdy wlákny klaubnatými promíchané. Wýtrusy w jalkách čísla neurčitého, do stélky ponořené, po 4 shlaučené, we sklípcích kmenu niťowitého často ojedinělé. Klíčí bez prokle. Někdy jsau dwoje wýtrusy větší a menší u téhož rodu. Řasowité nejnižšího stupně nemají sudu k wýtrusům podobného, anebo jsau nahrazena pupeny.

Nyní asi 1000 rodůw známo w 125—196 pokoleaí rozdělených, jež po celém světě, we wodě slané a sladké, jsau rozšířeny. Některé sice rostau na zemi, wždycky ale žádají místa wlhká a protož wyskytují se we wlhkém powětří. Řasowité wodní jsau buď potopeny nebo plowau, některé we wšech šířkách se nalézají. Často rostau společně dělajíce na dně nebo na hladině wodní celé louky; některé jich popínají spausty wěčného sněhu w nejzazším severu a na nejwyšších horách. Co některé jsau drobny, takže sotwa okem prostým rozeznati se mohau, dospíwají jiné (w Okeanu jižním) k wýšce 100 loket.

Řasowité mořské a sladkowodní w chemickém ohledu srownáwají se w tom, že hlawně sestáwají z huspeniny, která ale w mořských spojena s cukrem slizkým a některými solmi, jichž nejznamenitější chaluzowodičnatan sodíčitý. Pro to weliké množstwí huspeniny slauží mnohé potrawau i lékem; w posledním ohledu ale obzwláště pro chaluzík jsau důležity. Též z popela jejich dobýwá se mnoho salajky (sody), ježto se potřebuje w rozdílných řemeslech a k dobýwání chaluzíka. Pro weliké množstwí soli hodí se i k mrwení rolí. Některé, obzwláště na severu, slauží k barwení; barwy jejich ale nejsau trwanliwy.

Rozdělují se na dewatero podřadí:

1) *CHALUHOWITÉ.* Stélka kožowitá nebo pořídku blanowitá, neklaubnatá, okornatělá, u wnitř pewná,

hnědá nebo hnědozelená, hned prutowitá a někdy rozšířeninami listowitými opatřená, hned chřástowitá a lalau opatřená, a příchytkem kořenowitým anebo štítowitým upewněná. Wýtrusy obyčejně černé, obalené wackem co woda čistým.

www.libtool.com.cn

2) *RUDUCHOWITÉ.* Stélka jako předešlých, barwy ale nachowé nebo růžowé. Wýtrusy nejwice červené, bez patrného přikrowu.

3) *POROSTOWITÉ.* Stélka blanowitá, řídko wrnatá, plochá nebo traubowitá, pořídku klaubnatá, zelená, řídčeji červená, wždycky bezžebrá. Wýtrusy obyčejně červené, w stélce roztraušené anebo ojediněle, w měchýři powrchním zawřené.

4) *KORALÍNOWITÉ.* Stélka klaubnatá, lodybowitá nebo niťowitá, wice méně prawidelně rozwětwená, powlečená pokožkau drobnosklípečnau, twrdau, wiprnatau, u wnitř obsahující hmotu z trubiček klaubnatých, červenawě bílau, žlutawau, pořídku zelenawau. Plody neznámé.

5) *BADĚHOWITÉ.* Stélka neklaubnatá, beztwará, nálewkowitá, traubowitá, křičkowitá, složená ze trubiček jednoduchých, nepřetržených braničkami, hmotau blanowitau spojených, do níž wtraušená zrnka kulowatá.

6) *ŽABINCOWITÉ.* Stélky niťowité, hutné, obyčejněji duté, trubkowité, ze sklípků řadených složené a tím článkowané, řídko ze trubky jediné, nepřetržené nebo ze trubek mnohých síťowitě spojených, zelené, pořídku červené nebo hnědé, někdy bezbarewné. Wýtrusy barwy stélkowé, buď w trubičkách anebo we wněšných měchýřích.

7) *NOSTOKOWITÉ.* Stélka huspeninowatá, rozlitá, zawírající hned kuličky oddělené nebo wláknowitě zpořádané, hned wlákna článkowaná nebo nepřetržená, různobarewná. Kuličky neboli články spolu wýtrusy jsaucí nebo místo jich zastupující, někdy též oddělené, bez stélky huspeninowaté.

8) *ROZSYPAWKOWITÉ.* Tílka rozličná, plochá, obyčejně přímočárně obmezená a hlaťowitá, hned oddělená a obyčejně rozdělowáním u prostředku se rozmnožující, hned w řady, kruhy a j. spojená, w kausky opět rozdělená.

Podřadí 1.

CHALUHOWITÉ. FUCACEAE.

Hroznowice. Sargassum. Beerentang.

www.libtool.com.cn

Jalky uzlowaté, pauzdraté: výtrusnice prowrtané, zawírající výtrusy bez wláken mezi nimi postawených. — Stélka lodyhowitá, s wětwičkami listowitě rozšířenými (listím) a s puchýři wzdušnatými, úžlabičkowými nebo řapíkatými, nožičnatými.

H. obecná. S. vulgare *Ag. Počátk. ob.* 25. *výk.* 1612. Fucus natans *Turn. t.* 46. F. salicifolius *Lamour. ess. t.* 1. *f.* 2. Lodyha 4caulová anebo několiko střewičná, $^1/_2$—1″ široká, silněji slaběji smačknutá, silně wětewnatá, jako ostatní díly hnědozelená, za sucha tmawohnědá; listy střídawé, 2stranné anebo na krátkých wětwičkách skoro swazčené, kopinatočárkowité, zubatopilowané, žilau prostřední opatřené, děrkawé; puchýře kulowaté, tupé, nožičnaté, 1—3‴ široké; jalky úžlabičkowé, tenké, oblé, hroznowitě neb přílatowitě nahromaděné: wětwí 1—3‴ dlauhých, často sochatých. Podlé západního a wýchodního břehu Moře atlasského a ostatních Moří teplejších.

Welmi rozšířená okazuje přemnoho odrodkůw co do welikosti rozwětwení lodyhy, jakož i co do twaru zubatosti podstaty listůw a j.

H. ostropuchýřná. S. bacciferum *Ag.* Fucus natans *Lin. Esp. t.* 23. F. bacciferus *Turn. t.* 47. Sargassum littoreum *Rumph* 6. *t.* 76. *f.* 2. Welmi podobná předešlé; lodyha ale mnohem wětewnatější, listy užší (čárkowitě) bez děrek, a puchýře obyčejné hrotem ukončené; plody neznámé. — Okazuje se w jistých dobách u náramném množství wolně plowauci jakoby ostrowy weliké na Okeanu atlasském.

Jelikož plowající rostliny nikdá nebyly s plodem nalezeny, domnímají se mnozí, že hroznowice ostropuchýřná není nic jiného nežli swršky hroznowice obecné, na pomoří wýchodním Ameriky jižné přeobecně rostaucí, prauděním mořským odtrženými a hlawně mezi ostrowy zelenopředhořské a azorské zanešenými, který díl moře tudyž slowe mořem sargasowým, nad jehož náramnau obšírností coročně žasnau plawci od časůw Kolumbusa, jenž nejprwnější je pozorowal, když na swé prwní cestě pod 20° š. s. celých 14 dní musil po moří zelinném se plawiti. Tenkrát byla husta, takže prosekáwati se musila, aby koráb mohl do předu. Nyní to není tak zlé; rozšířeny jsau na způsob ostrowůw mezi 27 a 28° š. s. dělající powrch asi 150 mil čtwerečných.

Oba rody prý we wodě sladké močené a wařené užíwají marináti portugalští a hollandští proti nedbům močowým, a Američané proti woleti.

Bobulák. Macrocistis.

Wýtrusnice uzlowité ponořené w podstatu listowau, zawírající kůpky wýtrusůw.

B. hruškonosný. M. pyrifera *Ag.* Fucus pyriferus *Lin. Esp. t.* 124. *Turn. t.* 110. Zdéli 200—300′ u welikém skupení na moři plowající; lodyha oblá, nejdeli ztlaušti brka husího nebo wice, zponenáhla ztenčující se, sochatá; puchýře hruškowité, ztlaušti 1‴, ztenčené w stopku caulowau, oblau, na konci nesaucí list bezlý, mečowitý, 4′ dlauhý nebo delší, 1—6″ široký, dole zaužený, po kraji pilowaný, na dél rozwětweně swraskalý, hnědozelený. — W mořích horkých, obzwlášť od Předhoří dobronadějského, až k Indii wýchodní.

Plowaje na wodě dělá způsob ostrowůw plowaucích, jež jako hroznowice ostropuchýřná jaksi může odporowati korábům.

Páteřkowec. Cystoseira. Schottantang.

Jalky uzlowaté, pauzdraté: wýtrusnic uzlowitých prowrtaných a obsahujících wýtrusy wláknowím promíchané. — Příchytek štítowitý. Stélka lodyhowitá, oblá, často dole napuchlá, nebo listowitě rozšířená a list po celé délce probíhající; listy wyštěrbené nebo sochaté, bez pichů: dolení ploché, obyčejně žilau opatřené, hoření niťowité, u prostřed puchýřowitě napuchlé a na konci plodonosné; puchýře obyčejně 2—5, růženczowitě zpořádané; jalky kopinaté, uzlowaté, někdy růženczowité.

P. banowitý. C. ericoides *Ag.* Fucus ericoides *Lin. Turn. t.* 191. E. selaginoides et corniculatus *Esp. t.* 31. 69. Wyhlížíjako nějaké bano a latowitě rozwětwen; listy trnowité, přehusté; puchýře kulowatoelipsowité, příkonečné, ojedinělé, aniž růženczowité, na konci několika trny wěnčené; jalky ze zpodiny trnůw napuchlé, přiblížené, a jako jehnědu dělající. — W Moři středozemním a atlasském nejobecnější.

P. luskatý. C. siliquosa *Ag. Počátk. ob.* 25. *wýk.* 1634. *ob.* 26. *wýk.* 1685. Halidrys siliquosa *Lyngb. t.* 8. Fucus siliquosus *Lin. Fl. dan. t.* 106. *Esp. t.* 8. Lodyha 1—4střewičná, smačknutá, sotwa 1‴ tlustá, zprohybaná, wypauštějící wětwe stejné a po celé délce listy ploché, čárkowité, 1—2caulowé, ½‴ široké, 1žilé, dolení brno napuchlé w puchýře, hoření w jalky; puchýře čárkowitokopinaté, klaubnaté, braničnaté a tudy strukowité, asi caulowé, 1‴ nebo wice široké, smačknuté, řapíkaté, listem zobanité, wlákny rownoběžnými protažené; jalky

ku konci větví rozpostawené, puchýřům welmi podobné, čárkowitokopinaté, smačknuté, nejkratšeji stopkaté, hružlaté; čerstwý hnědozelený, suchý nejčernější. — Obecný w Moři sewerném, též atlasském a středozemním.

Chaluha. Fucus. Tang.

Jalky na konci wětwiček uzlaté, bezpřehrádečné: wýtrusnice kulowaté, na konci děrau prowrtané; wýtrusy po stěně připewněné, s wlákny klaubnatými promíchané. — Stélka křowitá nebo listowitá, se žilau prostřední nebo bez ní, obyčejně rozsochaná.

Ch. uzlatá. F. nodosus *Lin. Fl. dan. t.* 146. *Esp. t.* 7. 60. 64. *Počátk. ob.* 25. *wýk.* 1613. *ob.* 27. *wýk.* 1683. Halidrys nodosa *Lyngb. t.* 8. Přichytek homolowitoštítowitý; stélka smačknutá, bezžilá, 2—4střewičná, wyšší, 2—3‴ široká, tu a onde nafauklá w puchýře třikrát širší, sochatá, a ještě wystěrbená: wětwi stejných, dole ztenčených, niťowitých, smačknutých, caulowých anebo kratších, někdy jalowých, tupých, často jalkau ukončených; jalky twaru proměnného, obyčejně hruškowité, někdy elipsowité a čárkowité, dwakrát větší hrachu; celá hnědozelená, suchá černá, podstaty rohowité. — W Moři sewerném a atlasském.

Tau rostlinau barwí Feršti tkaniny na zeleno.

Ch. bublinatá. F. vesiculosus *Lin. Esp. t.* 12. 13. 83. 84. *Počátk. ob.* 25. *wýk.* 1614. Stélka plochá, listowitá, 1″—1′ wysoká a wyšší, 1‴—½″ široká, rozsochaná, se žilau prostřední taktéž rozdělenau, po kraji celá, hnědozelená, za sucha černohnědá, často opatřená pichy roztraušenými a s puchýři obyčejně zapuštěnými, které obyčejně pod úžlabíčky po 2, řídko po 1 anebo po 3 pohromadě stojící, kulowaté nebo wejcowité, 3—5‴ tlusté; jalky konečné, napuchlé, wejcowité, elipsowité, až i kopinaté, ½—1″ dlauhé a delší, tupé. — W Moři atlasském, středozemním, sewerném a baltském podlé břehůw w náramné hojnosti.

Ten rod welmi se proměňuje.

Ch. bezpuchýrná. F. ceranoides *Lin. Stakh. t.* 13. *Turn. t.* 89. *Engl. bot. t.* 2115. F. distichus *Esp. t.* 139. Podobá se předešlé; stélka listowitá, menší, žilnatá, rozsochaná, po kraji nejcelejší, wětwiček konečných mnohem užších, mnohoklaných, plodonosných; jalky čárkowité, zakončité. — W Moří sewerném podlé Ameriky a Ewropy.

Ch. pilatá. F. serratus *Lin. Stakh. t.* 1. *Esp. t.* 3. 6. *Počátk. ob.* 25. *wyk.* 1615. Ten rod snadno se poznawá stélkau rozsochanau, žílnatau, po kraji wšude pilowanau, jalkami ojedinělými, konečnými, plochými, po kraji pilowanými. — W Moři sewerném obyčejný, též we středozemním.

www.libtool.com.cn

Poslední tři rody a obzwláště prwní slauží k pálení salajky (sody). Jinde nať (*Quercus marina, mořský dub*) jakož i popel jejich (*Aethyops vegetabilis*) w lékařstwí se potřebowali, ano i po dnes proti woleti, napuchlým žlazám, krticem jsau w užiwání a působ pro chaluzík w nich zawřený. Též prý slauží ku krmení prasat a k steliwu.

Roztruš. Himanthalia.

Stélka rozsochaná, tasemcowitá, bezpuchýřná, wšude opatřená wýtrusnicemi uzlowitými, děrau wen se otwírajícími a obsahujícími wýtrusy s wlákny promichané.

R. řemenowitý. H. lorea *Lyngb. t.* 8. Fucus loreus *Lin. Esp. t.* 19. 39. *Fl. dan. t.* 710. *Turn. t.* 196. F. elongatus *Lin.* Příchytek štítowitý, malý, wyrostající w kalich dříwe kulowatý, pak sliwowitý, konečně poddutý, nejcelejší 1″ nebo wíce široký, z prostředka wypauštějící stélku 2—10′ dlauhau, řemenowitau, 2—4‴ širokau, rozsochanau, wětwí přímých, ostrých, tmawě fialowau, za sucha černau, kožowitau; jelikož plody wšude w stélce a jejích wětwích jsau roztraušeny, jest ona jako jalkau. — W Moři sewerném a atlasském.

Rozsochatka. Furcellaria. Gabeltang.

Stélka lodyhowitá, šnůrowitá, rozsochaná: wětwiček na konci napuchlých w plod zawřený, obsahující wýtrusy we dřeni čili wrstwě prostřední a we wrstwě powrchní zrnka hruškowitá.

R. wrcholitá. F. fastigiata *Lamour.* Fucus fastigiatus *Huds. Fl. dan. t.* 393. *Stakh. t.* 14. F. furcellatus *Lin. Fl. dan. t.* 419. 1544. *b.* F. lumbricalis *Gmel. fuc. t.* 6. *f.* 2. *Turn. t.* 6. *Engl. bot. t.* 824. Příchytek třásnitý, plaziwý; stélka na píď wysoká, oblá, ztlauští brka husího, stejná, rozsochaná, wrcholičená, t. stejně wysoká, *jalowá*, koncům tupých, plodonosná napuchlých, zakončitých; barwa nati hnědozelená, za sucha černá; podstata chrupawá. — W Moři sewerném a baltském nejobecnější; na pomoří bywá w náramném množstwí wywrhowána, takže ostatní rody mizejí.

Čepelatka. Laminaria. Riementang.

Plody na rozdilných místech stélky wrostlé, na níž dělají neprawidelné skwrny složené ze 2 wrstew, jichžto wněšná obsahuje zrna prodlaužene hruškowitá, wnitřní ale wýtrusy.

www.libtool.com.cn

K. jedomá. L. esculenta *Lamour.* F. esculentus *Lin. Fl. dan. t.* 417. *Turn. t.* 117. *Esp. t.* 126. Příchytek s trásněmi oblými, co brko hawraní tlustými, 3—4‴ dlauhými, přiwětewnatými; lodyha dole oblá, pak smačknutá, ztlaušťí brka husího nebo prstu, na píď dlauhá nebo delší, w list až dokonce běžící, dospělá u prostřed wypauští wětwe rownowážné, ploché, čárkowitokopinaté, tupé, 1—7″ dlauhé, 1‴ široké, dolů w řapík ztenčené; list zdělí 1—10 loket, zšíří 2—8″, čárkowitý, mečowitý, nejcelejší; plody na wětwičkách dělají tu i onde skwrny neprawidelné. Barwa nati nahnědle zelená, lesklá, podstata blanowitá. — W Moři sewerném podlé Ewropy a Ameriky.

Žíla w listu prostřední má chuť asi kapustan, a protož surowá nebo wařená slauží Farským co pokrm lahodný.

K. bulwatá. L. bulbosa *Lamour.* Fucus bulbosus *Huds. Turn. t.* 161. *Esp. t.* 123. F. palmatus *Gmel. fuc. t.* 30. Příchytek kulowatý, bulwowitý čili hlízowitý, zwící wejce hawraního až hlawy dítěcí, dutý, třásněmi krátkými, na skálu přilnulými ježatý; lodyha smačknutá, polostřewičná nebo delší, na caul nebo wice široká, dole jednau zkraucená, listowitokřídlatá, řeřabatokadeřawá; list bezžilý, podlauhlý, 1—10′ dlauhý, zmládí opatřený pichy nejdrobnějšími, swazečky frnausůw wypauštějícími, prstnatě rozštipený: dřípůw mečowitých; plody w kraj lodyhy ponořené, někdy zaujímající celau lodyhu a dolejšek listu; barwa nahnědle zelená, lesklá, za sucha černawá, bezleská, podstata kožowitá. — W Moři sewerném, od Farských ostrowůw a Škotska až dolů ke Kadixu.

Wzrostá někdy, takže ji sotwa muž unésti může.

K. prstitá. L. digitata *Lamour.* F. digitatus *Lin. Fl. dan. t.* 393. *Stackh. t.* 3. *Turn. t.* 162. *Esp. t.* 48. 49. Příchytek třásní plaziwých, caulowých anebo delších, tlustších brka hawraního, tuhých, welmi rozdělených, wezpod žlábkowitých, koncem na skálu připewněných; lodyha 2caulowá, 1—3střewičná a wyšší, ztlaušťí brka husího, wálcowitá, na konci smačknutá; list zaokrauhlý nebo wějířowitý, bezžilý, 2—4 i wice střewíců dlauhý,

1—2′ široký, rozdělený na dřípy přemnohé, mečovité, jednoduchaunké, nejcelejší. W Moři sewerném.

K. cukratá. L. saccharina *Lamour. Lyngb. t.* 5. Fucus saccharinus *Lin. Gmel. fuc. t.* 28. *Esp. t.* 24. 56. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1628. Přichytek mozolowité mnoho třásní wypauštějící caulowých, niťowitých, co brko hawraní tlustých, mnohodílných, wezpod žlabowitých koncem na skály připewněných; lodyha píďowá nebo delší co brko labutí tlustá, smačknutá; chřást celý, mečowitý, čárkowitopodlauhlý, 1—5′ dlauhý, 1—8″ široký, dole wejčitý; plody roztraušené na listě tu i tam dělající skwrny neprawidelné; wýtrusy nejdrobnější; barwa nati hnědozelená, podstata chruplawá, lodyhy skoro dřewnaté. — W Moři sewerném, atlasském, též w žapanském a kamčatckém.

Ten a předešlý rod zmládí jedí co zeleninu nebo salát. Sladkau wodau umytá a usušená, dle jiných w sud naložená, popsaná prachem zasladlým, jejž w některých sewerních krajinách na místo cukru užiwají, ačkoli na stolici žene.

K. wřecowá. L. potatorum *Lamour.* Fucus potatorum *Labill. nov. Holl.* 2. *t.* 257. *Turn. t.* 242. Lodyha smačknutá, čárkowitá, 3caulowá, sotwa 3‴ široká, maličko zkraucená, z konce wypauštějící chřást srstnatodřípnatý: dřipůw 10 nebo wíce, dwojřadých, podlauhlých bezžilých, 1½′ dlauhých, na dlaň širokých, dole užších, po kraji zubatých, někdy sochatých; barwa kaštanowě hnědozelená, podstata kožowitá. — Na pobřeží Předhoří diemenského.

Zemkowé pletau z ní způsob kabelí, w nichž wodu sladkau schowáwají.

Máchalička. Dictyota. Gürteltang.

Wýtrusy obklíčené wačkem prozračitým, w hromádky nahlaučené a přirostlé na chřást bezžilý.

M. obecná. D. pavonia *Lamour. Počátk. ob.* 25. wýk. 1622, 1624, *ob.* 26. *wýk.* 1630. Zonaria pavonia *Ag.* Ulva cucullata *Cav. ic. t.* 191. *f.* 2. *l.* U. pavonia *L. Esp. app. ulv. t.* 4. *Engl. bot. t.* 1267. Fucus pavonius *Lin.* F. maritimus *Ellis cor. t.* 35. *k. c.* Přichytek rozšířenoštítowitý, celý, složený z wláken žahincowitých, spletených, zelenohnědých, wětewnatých, klaubnatých; stěhy trsnaté, zmládí ztenčené w lodyhu, sedawé, ledwinaté, polookrauhlé, s poloměrem 2caulowým; plody rozpoložené w čarách saustředních, 1—2‴ wzdálených, střídawě obsahující hrotíčky a wýtrusnice; hrotíčky drob-

é, naktiwené, čárkowité, černé, k stélce přitlačené, takže jsau jakoby wýtrusy; wýtrusnice dwakrát větší broučkůw, elipsowité, nahlaučené, zlehka připewněné, takže nadno setříti se dají, obalené míškem prozračitým; mať hnědozelená, prachem bílým potraušená, saustředními pruhami znamenaná; podstata blanowitá, hebká. — W Moři jaderském a středozemním, w atlasském okolo Ewropy a Ameriky, též w Moři indském.

M. sochatá. D. dichotoma *Lamour.* Zonaria dichotoma *Ag.* Ulva dichotoma *Huds. Engl. bot. t.* 774. *Lyngb.* 6. Přichytek štítowitý, kaudelnatý; chřást dlaňowitý nebo lelší, čárkowitý, 1—2″ široký, sochatý, nejcelejší: úkroůw přímaunkých, aniž rozewřených, na konci zaokrauhlenotupých; wýtrusnice po chřástu roztraušené, hojné, dauhým okem patrné, kulowaté, černé, obklíčené míškem prozračitým; barwa nahnědle zelená, dole nahnědlá; podstata blanowitá, tenká, dole pewnější. — W Moři středozemním obecná, též w atlasském okolo Hispanie, Gallie a Anglie.

Kystice. Sporochnus. Spitzentang.

Jalky složené z tílek kejowitých, klaubnatých, saustředních a se zrnky zakulatělými, drobnějšími promíchaných, na konci nesaucí kysť z nití žabinowitých, padawých.

K. trnatá. S. aculeatus *Ag.* Ectocarpus densus *Lyngb. t.* 44. Fucus contortus *Esp. t.* 43. F. muscoides *Gmel. fuc. t.* 12. *Esp. t.* 95. F. aculeatus *Lin. Stackh. t.* 8. *Turn. t.* 187. Přichytek mozolatoštítowitý; chřást 2—3-střewíčný, dwojřadě nejwětewnatější; stélka lodyhowitá, niťowitá, dole oblá, ztlaušťí brka hawraního nebo kachního, smačknutička, posetá trny šídlowitými, střídawými, hojnými, 1—2‴ dlauhými, přímými; wětwe jako lodyha a skoro její wýšky; barwy ze žluta hnědozelené, za sucha často hnědočerné; podstata hořeního dilu tuhá, chruplawá. — W Moři sewerném a atlasském w Ewropě.

K. jazykowitá. S. ligulatus *Ag.* Desmia ligulata *Lyngb. t.* 7. Fucus ligulatus *Lin. Turn. t.* 98. *Stackh. t.* 20. *Fl. dan. t.* 1592. *Esp. t.* 162. Stélka 2—6střewíčná, na řapíku oblaunkém a co brko hawraní tlustém, hned pak plochém, čárkowitém, 1½—2‴ širokém, přibezžilém, listowitá, blanowitá, dwakrát wyštěrbená: úkrojůw a úkrojkůw střídčných, čárkowitokopinatých, dole ztenče-

ných, po kraji štětinatozubatých a často pérowitolásnitých; barwa zelenohnědá, přeleskla, we wzduchu brzo w pomarančowau a pak plístowau se měníci; podstata hořeni blanowitá. — W Moři atlasském, od Ostrowůw farských až k Bayoně.

www.libtool.com.cn

Dutaušek. Scytosiphon. Hohltang.

Wýtrusy nahé, hruškowité, ocasaté, pokrýwajici celý powrch chřástu.

D. strunowitý. S. filum *Ag. Počátk. ob.* 25. *wyd.* 1606 (odrodek hružlatý). Chorda filum *Lamour. Lyngb. t.* 18. Fucus filum *Lin. Fl. dan. t.* 821. F. tendo *Esp. t.* 22. Příchytek štítowitý; stélka nejjednodušší, oblá, niťowitá, 2—10střewičná, ztlaušti brka kachního, dole a na konci zponenáhla ztenčená, docela dutá a průchodna, někdy branicemi přetržená mnohými, jalowá mnohými trásněmi porostlá; wýtrusy hruškowité, ocasaté, na konci tupé a jakoby uťaté, celý powrch stélky přikrywajíci; barwy nahnědlozelené; podstata chruplawá, klurká, tuhá, zpružná, za sucha kruchá. — W Moři sewerném, atlasském, baltském, okolo Unalašky.

W Indii wýchodní jej potřebují na místo motauzu.

D. fenyklowý. S. foeniculaceum *Ag. Fl. dan. t.* 1595. *f.* 1. Fucus sublilis *Turn. t.* 234. Příchytek štítowitý, malý; stélka střewičná a wyšší, niťowitá, trubkowita, oblá, co brko wrabčí tlustá, zprohybaná, roztrauscné wětewnatá a zmatená wětwemi stejnými, střídawými, rozdílně dlauhými, zakončitými, opět rozdělenými; plody neznámé; barwa žlutawě hnědozelená, podstata blanowitorohowitá; lípne na papír. — Na skalách a na předešlém w Moři baltském a w sewerném okolo Kodaně a Anglie.

Tetiwatka. Chordaria. Sehnentang.

Chřást celý složený ze wláken u wnitř dělných, wně ale wýstřediwých. Plody hruškowité, mezi wlákny wýstřediwými rozpoložené.

T. obecná. C. flagelliformis *Ag.* Scytosiphon tomentosus *Fl. dan. t.* 1594. Fucus longissimus *Stackh. ed.* 1. *t.* 16. F. flagelliformis *Lin. Engl. bot. t.* 1222. *Turn. t.* 85. Conferva dichotoma *Fl. dan. t.* 358. Příchytek malý, štítowitý; stélky nahlaučené, střewičné nebo delší, co brko wrabčí wšude stejně tlusté, obyčejně porostlé

ásněmi žabincowitými, 1‴ dlouhými nebo delšími, laubnatými, prozračnými, měkkými obrostlé, neprawidelné, rozdělené na wětwe sochaté a na wětwičky dwojadé, krátké, wzstaupawé; wlákna saustřední klinowitá ili kejowitá, uřatá, hnědozelená, klaubnatá. mezi nimiž ři powrchu plody; barwa hnědozelenawá, za sucha erná, podstata kožowitochruplawá, kluzká. — W Moři ewerném, kamčatckém, žapanském, po kamení a jiých chaluhách.

Do sladké wody uwržená rozpaušťí se w sliz a wýtrosy pak olně plawau.

Podřadí 2.

RUDUCHOWITÉ. FLORIDEAE.

RUDUCHA. DELESSERIA. DELESSERIE.

Plody dwoje: wýtrusnice prosté, naplněné wýtruem kulowatým, hustě nahlaučeným, a pak hromádky e 3—4 wýtrusůw složené, do stélky zapuštěné. — Stélka odyhowitá nebo listowitá, žilnatá nebo bezžilá, blanovitochruplawá.

R. krwawá. D. sanguinea *Lamour. Lyngb. t.* 2. *Dict. c. nat. atl.* 1. *t.* 39. *Počátk. ob.* 25. *wýk.* 1605, 1610. *ob.* 27. *wýk.* 1703, 1705. Fucus sanguineus *Lin. Gmel. fuc.* . 24. *f.* 2. *Fl. dan. t.* 349. *Esp. t.* 38, *Turn. t.* 36. Stélka dole představuje lodyhu wětewnatau, smačknuau, jejíž wětwe na konci rozšířené w list 2—4″ dlauý, ½—1″ široký, podlauhlý nebo wejčitopodlauhlý, upý, celý, řeřabatokadeřawý, proswitawý, mnohožerý, tenký, růžowý až i karmínowý; wýtrusnice po obau stranách na částce stélkowé dolení lodyhowité nebo na žíle wětwí listowitě pak nerozšířených rozpostawené, stopkaté, podlauhlé nebo kopinaté, 1½—3‴ dlaubé, tmawočerwené. — W Moři sewerném a baltském.

R. líčidlowá. D. Plocamium *Ag.* P. coccineum *Lyngb. t.* 9. Fucus coccineus *Huds. Turn. t.* 59. *Engl. bot.* . 1242. F. Plocamium *Gmel fuc. t.* 16. *f.* 1. *Esp. t.* 2. *Fl. dan. t.* 1593. Stélka ½—1‴ široká, rozsochaná: wětwiček hřebenowitě wyštěrbených uštíky šídlowitými; plody dwojí obyčejně na rozdílných rostlinách, karmínowé až i nachowé: wýtrusnice polokulowaté, co makowé semeno welké, po kraji stélkowém postawené, sedawé;

výtrusy hromadné na posledních uštících stélkovýc kosowitě nakřiwených. — W Mořích welmi rozšířená.

Dělají z ní líčidlo, jež latinský slowe *fucus*, které jmeno wšecky řasowité bylo rozšířeno.

Šmatulka. Halymenia. Hauttang.

www.historie.com.cn

Výtrusy w bradawičkách do stélky ponořených. Stélka buď listowitá, laločnatá, kožowitá nebo blano tá, buď trubkowitá, červená.

Š. jedomá. H. edulis *Ag.* Fucus edulis *Stackh.* 64. *Turn. t.* 114. *Engl. bot. t.* 1307. lactuca *Esp. t.* F. bullatus *Fl. dan. t.* 770. F. carnosus *Esp. t.* 76. Přich tek štítowitý; stélky nahromaděné, dole oblé, ztlu brka hawraního, brzy rozšířené w list klínowitý, pid wý nebo střewičný, nejcelejší, často na konci nepra delně rozštipený, někdy prawidelně na tré klany, hn širší, wejčitý, na konci zaokrauhlený, hned užší přič kowitý, tmawě krwawý, za sucha tmawě nachowý, koi witodužnatý, šťáwnatý; výtrusy drobné, kulowaté, čer cowé, wšude roztraušené a w hromádky nahlaučen dělající w listu skwrny hnízdiwé we slizi proswitu — W Moři sewerném, atlasském, středozemním.

We Skotsku a Hybernii pořád ji žwýkají, na Kurylách dě z ní kaši; žene prý na stolici. Wodu barwí nachowě a woní fialk

Š. dlanitá H. palmata *Ag.* F. palmatus *Lin. Tur t.* 115. *Stackh. t.* 19. F. rubens *Esp. t.* 75. Podobá s předešlé. Stélka listowitá, kožowitá, plochá, dlanitosec ná: úkrojům nejcelejších, klínowitopodlauhlých: výtrus wšude po stélce roztraušené, sotwa ale do ní ponoře w hromádky skwrnowité neprawidelně rozpostawe mezi nimiž nesčíslná, drobnická zrnéčka. — W Mo sewerném obecná, obzwláště okolo Norwegův, Island Ostrowů ferských, na kamení a jiných chaluhách.

Nať blanowitá, měkká, líbezně woní asi jako čaj, a dáwá p jemnau píci kozám a owcím; w čas nedostatku i lid jí požíwá na Islandu, kdežto *saul* slowe, od nejdáwnějších časů se stáwá.

Puchratka. Sphaerococcus. Knopftang.

Plody obyčejně jednoho způsobu, totiž výtrusnice různotwaré, obyčejně ale kulowaté nebo polokulowaté, zawírající výtrusy přemnohé, předrobné, w hromádku kulowatau nahlaučené.

P. kadeřavá. S. crispus *Ag.* Fucus crispus *Lin. Turn. t.* 216. 217. F. ceranoides *Gmel. fuc. t.* 7. *f.* 1. *Esp. t.* 98. *f.* 1. 2. 3. F. lacerus *Stackh. t.* 11. Stélka

:—12caulowá, plochá, kožowitochruplawá, silně rozso-
chaná, jasněji nebo tmawěji červená až i fialowá;
ištův čárkowitokopinatých, ½—4‴ širokých, ostrých
nebo tupých, plochých anebo kadeřawých, někdy dříp-
nato- nebo brwitotřepenitých; plody polokulowaté na
ištících na wrchu přirostlé, wezpod prohlubinu dělající.
— W Mořích ewropských, obzwlášte w sewernějších.

Tato rostlina welmi proměnná potřebuje se jako mnohé toho
ádu rody k dobývání salajky, nedáwno ale wešla w užitek lékař-
ký a potřebowala se jako lišejník čili plicník islandský. K tomu cí-
i sbírala se na pomoří hyberneském západním a w obchodu slule
arragheen, *karragheen*, *mech irlandský*. Wodau wřelau dokonale se
rozpauští na huspeninu, ježto rozdílnými přísadami se zbawuje
huti mořské.

P. sesatá. S. mamillosus *Ag. Lyngb. t.* 5. Fucus polymorphus *Lamour. t.* 17. *f.* 37. *t.* 18. *f.* 38. F. alve-olatus A canaliculatus *Esp. t.* 70. F. mamillosus *Lin. Turn. t.* 218. *Esp. t.* 122. Náramně podobná předešlé, rozeznáwá se ale stélkami wíce méně žlabowitými, též plody silně čnějícími anebo překrátce stopečnatými, kulowatými až i homolowitými nebo wřetenowitými. — Taktéž rozšířená.

S předešlau pomíchaná přichází k nám obchodem.

P. huspeninowá. S. gelatinus *Ag.* Fucus gelatinus *Esp. t.* 101. *f.* 5—7. Stélka na prst dlauhá, smačknuto-ploská, 2‴ široká, čárkowitá, roztraušeně wětewnatá, wětwičkami konečnými wyrownanými, přínahými, lep-natá; plody homolowité, po kraji a na ploše roztraušené. — W Moři indském.

W Indii a na Žapanu dělají z ní huspeninu, ježto na kusy dlauhé slížkowité roztažená a usušená obchodem se rozwáží, w celé jihowýchodní Asii do poléwek, omáček a d. se dáwá. Též w našich lékárnách bywala (Gelatina inodora).

P. chruplawá. S, cartilagineus *Ag.* F. versicolor *Gmel. fuc. t.* 17. *f.* 2. F. cartilagineus *Lin. Esp. t.* 1. *Turn. t.* 124. Stélka chruplawá, nitowitá, smačknutá, 4—5krát wyštěrbená; wětwí hlawních a rownoważných, wedlejších do předu se zužujících; plody na konci posledních wětwí čili smítků elipsowité, hrotnaté, pěkně růžowé, za sucha ale zbledlé. — Okolo Ostrowů kanárských, přehojně okolo Předhoří dobronadějského a Číny.

Odrodek její (setaceus) jest nejwětewnatější štětinowitý.

Oboje odrodky, obzwláště poslední, jsau látkau, z níž wlašťowcy indské, *salanganami* nazwané, dělají swá hnízda jedomá. Též přichází do lékáren indských (Alga coralloides), ačkoli nepříjemně zapáchá. Též ji jedí surowau, we wodě dříwe umytau. Protož jest druhý rod znamenitým towarem, jehož celé bedny nacházejí se na trzích w Makau a Kantoně, ze Žapanu přiwežené. Hnízda salanganí

nejsau nic jiného nežli puchratká chruplawá we wolety toho ptáka rozmočená, peřím i jinými nečistotami zanešwářená, protož w Čině s welikau bedliwostí je čistí. Žapaníné oddáwna ta hnízda posolené rozmělňujíce puchratku na prach, rozwářejíce ji na huspeninu, kterau pak na dlauhé niti jako nudle lijí a pod jménem džinžan do obchodu zawážejí. Čínané hnízda samorodná a dělaná jedí w omáčkách s masem, Ewropané tam usedlí na způsob huspeniny, k čemuž obzwlášť se hodí džinžan čili hollandský *ager — ager*, jelikož hmotu suchá mění se w huspeninu, necháli walem se přejíti; pak přidají wína nebo šťáwy owocné. Džinžan suchý na kusy rozkrájený a do horkých polewky uwržený w brzku nabýwá pohledu nudlí prozračných.

P. lišejníkowitá. S. lichenoides *Ag.* Plocaria candida *Nees. hor. berol. t.* 6. Fucus lichenoides *Lin. Tur. t.* 113. *f. a. Esp. t.* 50. Stélka chruplawá, (sucha rusá), nahromaděná, píďowá, niťowitá, ztlauští brka hawraního, zponenáhla se ztenčující, ostrá, rozsochano-nejwětewnatější, skoro wrcholičená: wětwi wzstaupawých odstálých, střídawých anebo jednostranných, na konci widlowitých, rozewřených; wýtrusnice polokulowaté, pupenečnaté, sedawé, wšude po stélce roztraušené, menší semena kapustowého, obsahující wýtrusy nejdrobnější, sytě červené. — W Moři indském.

Též z toho rodu dělají salangany swá hnízda.

P. hlistomorná. S. Helminthochortos *Ag.* Fucus helminthochorton *Tourette Journ. phys.* 1782. *t.* 1. *f.* 1—10. *Turn. t.* 233. Stélky chruplawé, tuhé, trsnaté, drnowité caulowé nebo málo delší, hlawní položená, niťowitá, plaziwá, druhotní stélky přímé; štětinowité nebo niťowité, běwně wětewnaté, přisochaté: wětwiček ztenčených, přiwrcholičených, napříč nepatrně hustě žíhaných, tu a onde uzlatých; barwa jasně červená, za sucha bělawá. — W Moři středozemním okolo Korsiky.

Korsičané od dáwna jí užiwají k wypuzowání hlist; *teprwá* r. 1756. w Paříži moc její se poznala, odkud pak w ostatní Ewropě se rozšířila, nyní ale opět w nepaměť přišla.

P. haužewná. S. tenax *Ag.* Fucus tenax *Turn. t.* 125. — *ann. bot.* 2. *t.* 15. Stélky trsnaté, oblé, niťowité, 1½caulowé nebo wětší, ztlauští brka hawraního, nejwětewnatější, příhuspeninaté, kluzké, nachowělé, proswitawé, (usušené lípnau na papír): wětwe rozewřené, často nadhnuté, nejhořejší sochaté, smítkůw nadhnutých: wýtrusnice polokulowaté, připroswitawé, obsahující hromadu wýtrusů kulowatých, stkwěle červených, obkličenau wlákny rownoběžnými. — W Moři čínském.

U wodě wřelé rozpauští se w huspeninu přetuhau, již Čínané na místo klowatiny neboli klihu potřebují.

Chrysticha. Chondria. Knorpeltang.

Plody dwoje: výtrusnice s výtrusy hruškowitými, nožičkatými ze zpodiny wynikajícími; pak výtrusy trojčatné po větwich roztraušené a ponořené.

Ch. protisečná. C. pinnatifida *Ag.* Laurencia pinnatifida *Lamour.* Fucus pinnatifidus *Huds. Stackh. t.* 11. *Esp. t.* 132. *Turn. t.* 20. Stélky trsnaté, dlaňowé nebo delší, smačknutoploché, z hněda nachowé, proswitawé, usušené růžowé, žlutawé nebo zelenawé, chruplawé, křiwnaté, od prostředka 2—3krát wystěrbené: úkrojů čárkowitých, jakož i úkrojkůw odstálých, na konci maličko rozšířených a ztlustilých; plod na smítcích: výtrusnice wejčité, příproswitawé, bledé, zwící mákowého semena, sedawé, obsahující výtrusy hruškowité; výtrusy nahé, po wětwičkách roztraušené a ponořené. — W Moři severném, atlasském až do Brasilie, též w jaderském.

Užitek jako šmatulky jedomé; chuti ale jest ostré, pepřowité.

Luskeně. Rhodomela. Fasertang.

Plod dwojí: výtrusnice jedné wejčité, chudowýtrusné, zawírající výtrusůw 6—10, prodlauženě hruškowitých, tmawých, skrze stěny výtrusnice prohlížejících; výtrusnicowé druhé luskowité, kopinaté, 1—2řadé, w každém článku obsahující klubko černé z výtrusůw nejdrobnějších, kulowatých, proswitawých.

L. zubatá. R. dentata *Ag.* Odonthalia dentata *Lyngb. t.* 3. Fucus pinantifidus *Fl. dan. t.* 954 F. dentatus *Lin. Turn. t.* 13. *Stackh. t.* 15. Přichytek z malého mozolu homolowitého; stélka píďowá, dole smačknutá, hned plochá, 2‴ široká, nepatrně žilnatá, sochatoprotisečná; úkrojůw na prst dlauhých, anebo delších, dole zaužených, dwakrát wystěrbených, s úkrojky a úkroječky střídawými, čárkowitokopinatými, na konci naseknutými; lusky čárkowitokopinaté, úžlabíčkowé, latěné, nejkratšeji stopečnaté o pauzdrách 2řadých, přišestistěnných, nestejně welikých; výtrusnice hrozněné, stopečnaté, wřecowité, úžlabíčkowé na konci uťaté, s výtrusy nemnohými, přiocasatými. — W Moři severném od Islandu až k Anglii, okolo Ameriky severné.

L. točiwá. R. volubilis *Ag.* Fucus volubilis *Turn. t.* 2. Fucus spiralis *Barr. t.* 1303. Stélky černohnědé, trsnaté, 3—4caulowé, čárkowité, 1‴ široké, roztraušeně wětewnaté, nepatrně žilnaté, zkraucené, šídlowitozubaté,

výtrusnice drobné, kulowaté, na zubech konečné, chedowýtrusné. — W Moři středozemním, jaderském a černém.

www.libtool.com.cn

Chuchwalka. Ptilota. Federtang.

Výtrusy podluhowaté, hustě nahlaučené w klubka obklíčená příkrowem z lupenůw mnohých, šídlowitých wehnutých, na powrch anebo na kraj uštikůw připewněná.

Ch. pérnatá. P. plumosa *Ag.* Fucus plumosus *Lin. Fl. dan. t.* 350. *Esp. t.* 45. *Turn. t.* 60. Stélka plochá, dříwe sochatá, pak wyštěrbená, smačknutoplochá, nahoře i dole ztenčená, u prostřed 1‴ široká: ušty kopinaté, hřebenowitostřihané, růžowonachowé, blanowitochruplawé. — W Moři severném od Gronska až pomoři anglickému obecná, na rozdílných řasowitých rostaucí.

Holausek. Polyides. Warsentang.

Bradawice stélku obkliňující, nahé t. pokožky zbawené, haubowité, z wláken stejnodlauhých složené, mezi nimiž klubka výtrusůw wejcowitých anebo elipsowitých. — Stélka chruplawá, měkká, nachowělá hnědá.

H. škrkawičný. P. lumbricalis *Ag.* Fucus rotundus *Gmel. fuc. t.* 6. *f.* 3. *Turn. t.* 5. *Stackh. t.* 6. *Fl. dan. t.* 1554. *a.* Stélka na píď wysoká, ztlauští brka hawraního, niťowitá, rozsochaná, wrcholičená. — W Moři severném až dolů ku Gallii.

Nečleň. Liagora.

Plody na konci stélky umístěné a obalené wlákny sochatými, kejowitými. — Stélka niťowitá, trubkowitá nebo metlowitá nebo sochatá, wně wrstwau wápennau přikrytá, u wnitř měkká.

N. rozložená. L. distenta *Lamour.* F. distentus *Mertens in Roth Cat.* 3. *t.* 2. Příchytek štítowitý; stélka nawlhčená žlutozelená, s konci nahnědlými, příkrochá, wně kluzká, dlaňowá nebo delší, dutá, niťowitá, usušená smačknutá, dole ztlauští brka hawraního, ku konci ztenčená, nejwětwenatější: wětwí metlowitých, mnohých, rownowážných, opět rozdělených, na konci so-

hatých; plody neznámé. — W Moři středozemním a kolo Gibraltáru.

Není dosawad rozhodnuto, zdali jest oprawdu rostlinau čili nářetem a jmenowitě bylożilcem.

www.zdroj.com.cn

Podřadí 3.

POROSTOWITÉ. ULVACEAE.

Porost. Ulva. Watt.

Wýtrusy wšude roztraušené, w kůži stélkowau poořené. — Stélka kožowitá, sklípkatá, rozšířená, nebo raurowitě zawřená.

P. dřípatý. U. laciniata *Lightf. t.* 33. Stélky naromaděné, 3—4caulowé, dole zaužené, brzo rozšířené, hluboce a rozličně dřípaté, čeřité, blanowité, přeutlé, červené nebo červenawé. — W Moři atlasském od Ewropy až ku Předhoří dobronadějskému.

P. nejširší. U. latissima *Lin. Esp. ulv. t.* 1. Stélky blanowité, přeutlé, podlauhlé nebo přílokrauhlé, široké, na střewíc dlauhé, zelené, nepoličkaté; wýtrusy nepořádně roztraušené. — We wšech Mořích.

Potřebuje se jako následující. Jindá i w lékařství se užíwala.

P. locykowý. U. Lactuca *Lin.* Tremella mar. *Dillen. t.* 8. *f.* 1. Stélka rozličná, dříwe traubowitá, pak na konci pukající a rozkládající se, takže konečně představuje blánu často wejčitau, obyčejně neprawidelnau, rozdílně laločnatau a roztrhanau, řasnatokadeřawau, sytě nebo žlutawě zelenau, skoro huspeninatau, za sucha hladkau a lesklau, proswítawau, 2—6″ širokau. — W Mořich ewropských a Moři jižném.

Stélka swěží podobá se jakžtakž listu locykowému, a jí se w rozdílných krajinách, obzwláště w Anglii.

P. kadeřawý. U. crispa. *Lightf.* U. terrestris *Roth.* Tremella terrestris *Dillen. t.* 10. *f.* 12. Příchytek žádný; stélky prostě na zemi položené, bublinaté, řasnatokadeřawé, swraskalé, wrstewnatě nahlaučené; ústrojnost přeozdobná, jelikož pod čočkau zwětšowací okazuje troje políčka jakoby zahradu: políčka wětší, oddělená pěšinkami, obsahují menší čárkowitá, rownoběžná, též pěšinkami rozeznaná a rozdělená na záhonky čtwercowé s wýtrusy taktéž rozpostawenými. — Na místech stinných wlhkých, na střechách doškowých, na způsob welikých čalaunůw.

P. kyškowý. U. intestinalis *Lin. Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 35. Tremella mar. tubul. *Dillen. t.* 9. *f.* 7. Stélka

traubowitá, nafauklá, jednoduchá, jasně zelená, pak žlutnaucí. — Netoliko w moři, anobrž i we wodě sladké, po Ewropě, Africe sewerné, Indii wýchodní.

Na začátku wyhlížíť jako nit žabinci podobná, pak ale rostne udělá se z ní trauba jednoduchá, třebas 1' dlauhá a 1'' tlustá, wstřjná škrceninami a rozšířeninami; někdy obsahuje bubliny wítrné; blána z níž sestáwá složená ze sklípkůw zakulatělých; wýtrusy po 4 rozpostawené, ježto na matce kříčce wzrostají w trubičky tenké, zprohybané.

Wakuška. Valonia. Valonie.

Stélka wřecowitá nebo wálcowitá, jednoduchá nebo přeslenatě wětewnatá, šťawau naplněná a u wnitř po stěně prachem zeleným potraušená. Wýtrusy mezi wětwemi potrojné a míšky wýtrusnaté.

W. mičowitá. V. Aegagropila *Ag.* Valonia *Ginn.* l. *t.* 45. *f.* 95. Trs kulowatý, 2'' široký; stélky ze středu trsu trubkowité, ½''' tlusté, šťawau naplněné, příkladnatě článkami wálcowitými, 1''' dlauhými, u klaubu wypauštějícími wětwe přeslenětné, stejné, tupé, příkejowité; celá rostlina twrdaunká pro wodu zawřenau, blanowitá, bezbarewná, práškem ale wnitřním stkwěle zelená; za usušené nelze žádných wláken widěti. — W lokwách benátckých, též w Moři jižném a atlasském.

Někteří se domnjwají, že zplodina to živočišná.

Lazucha. Caulerpa.

Stélka niťowitá, položená, dolů ženaucí přičepky, wzhůru wětwe různotwaré, jednoduché, jazykowité, rozwětwené, podstaty blanowité nebo haubowité, na konci wětwiček čerweným prachem potraušené.

L. tisolistá. C. taxifolia *Ag.* C. pennata *Lamour. Journ. bot.* 1809. *t.* 2. *f.* 2. Lodyha oblá, niťowitá, zdaušťí brka hawraního, střewíčná a delší, plaziwá, wypauští dolů přičepky kolmojdaucí, niťowité, na konci třásnaté, wzhůru stélky listowité, dlaňowé nebo wyšší, dole jednoduché, brzo ale wystěrbenohřebenowité: ušťuw kopinatých, na konci ztenčených, střičných, přiblížených, rownoběžných, přísrpowitých, asi 3''' dlauhých, trámowě zelené; kmen podstaty rohowité, listí blanowité, tenké. — Okolo Indie západní.

L. prorostawá. C. prolifera *Lamour.* Fucus ophioglossoides *Turn. t.* 58. Lodyha jako u předešlé plaziwá, wzhůru ale wypauští chřást na řapíku caulowém bezžilý, čárkowitě eliptičný, nejcelejší, dlaňowý nebo delší,

sotwa čárku široký, z kraje a powrchu wypauštějící wětwičky chřástu podobné, menší ale, trávowě zelený lesklý, blanowitý. — W Moři atlasském až ku Kadixu, we středozemním až k Alexandrii, w Archipelagu řeckém.

www.libtool.com.cn

Mechačka. Brysosis. Mooswatt.

Stélka wlasowitá, trubkowitá, lesklá, sochatá nebo roztraušeně wětewnatá, na hořením konci rozdělená na wětwe pérowité rozpostawené nebo střechowité, w nichžto šťáwa zelená se zrnky předrobnými.

M. peřitá. B. plumosa *Ag.* B. Lyngbyei *Fl. dan. t.* 1603. *Lyngb. t.* 19. Conferva tenax *Roth.* Stélka 2—3caulowá, štětinowitá, od prostředku střičně a dwojřadě wětewnatá, wětwí příjednoduchých, přiblížených aniž střechowitých, 2—3‴ dlauhých, wzhůru se zkracujících, někdy opět peřených. — W Moři sewerném.

Posypanka. Vaucheria. Vaucheria.

Stélka nití dutých neklaubnatých a neprawidelně nahlaučených, wětewnatých, u wnitř prachem posypaných a nesaucích wně měchýřiky, wýtrusem prachowitým naplněné.

P. sochatá. V. dichotema *Ag. Lyngb. t.* 19. *Fl. dan. t.* 1724. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 31. *f.* 1. *t.* 32. *f.* 1. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1635. Wšech nejwětší; trs ½′ široký; stélka z lodyh štětinowitých, přímých, prostých, rozsochaných, na 1′ stejně wysokých, málo tlustší nežli štětina; měchýřiky weliké, sedawé, roztraušené, s menšími promíchané. — W příkopech Ewropy prostřední.

P. hákatá. V. hamata *Decand. Lyngb. t.* 20. *Fl. dan. t.* 1726. *Dict. sc. nat. l. c. f.* 2. Ectosperma hamata *Vauch. t.* 2. *f.* 2. Trs žlutawě zelený, složený z lodyh niťowitých, roztraušeně wětewnatých; měchýřky roztraušené, ojedinělé, posazené na stopku, z jejížto prostředku wyniká roh podhnutý. — W potocích na dřewě a kamení po Ewropě.

P. zemní. V. terrestris. *Decand.* Ectosperma terrestris *Vauch. t.* 2. *f.* 2. Ectosperma frigida *Nees. mus. prop. f.* 1. Stélka z lodyh niťowitých, tuhých; měchýřiky poboční polokulowaté, sedící na zádech stopky rohaté. — Na zemi wlhké, ano i na donicech we skleníku.

P. trsnatá V. caespitosa *Ag. Lyngb. t.* 23. *Fl. dan. t.* 1726. *f.* 2. *Dict. sc. nat.* 1. *l c f.* 3. Ectosperma

caespitosa *Vauch. t.* 2. *f.* 4. Trs hustý, haubowitý, nejspletenější, stkvěle zelený; lodyhy niťowité, rozsochaté, dole prozračité, nahoře zelené, 1″ i více dlauhé, sochaté; měchýřiky dwojnaté, konečné růžkem oddělení. — W pramenech podlé kraje, w jaře plodonosná.

P. hroznatá. V. racemosa *Decand. Lyngb. t.* 23 *Fl. dan. t.* 1727. *f.* 1. *Dict. sc. nat. l. c. f.* 4. Ectosperma racemosa *Vauch. t.* 3. *f.* 8. Trs spletený, hustý, plowjící; stélka z kmenů skoro co člověčí wlas tlustých přistejných, zprohybaných, roztroušeně wětewnatých; stopky rozewřené, roztroušené, krátké, nesauci 4—5 měchýříkůw na nejkratších stopečkách. — W příkopech sladkowodních w Ewropě po celé léto.

Podřadí 4.

KORALINOWITÉ. CORALLINEAE.

Záclonitka. Acetabularia. Schildschwamm.

Stélka jednoduchá, trubkowitá, korau wápennau potažená, na konci nesaucí klobauk jakoby hauba, složený z trubek wystřediwých, otewřených.

Z. obecná. A. mediterranea Tubularia acetabulum *Donati adr. t.* 2. *Cavol. t.* 9. *f.* 14. *Dict. sc. nat. zooph. t.* 66. Stélky trsnaté, 1—2″ dlauhé, přímé, bílé, na konci klobauk 2‴ široký, okrauhlý, prohlubený. — Na kamení a skořápkách měkkýšich w Moři středozemním.

Tento rod jako ostatní toho podřadí počítají někteří k živočichům; jelikož ale na nich není widěti ustrojí ani úkonůw živočišných, lépe k rostlinám se počítají.

Koralina. Corallina. Koralline.

Stélka křowitá, wyštěrbeně wětewnatá nebo rozsochaná, na články ostře obmezené, hladké rozdělená, korau wápennau opatřené, u waitř se dřeněm z trubek rohowitých složeným; smítky často puchýřowité napuchlé.

K. obecná. C. officinalis *Lin. Ellis cor. t.* 24. *f.* 2. *Dict. sc. nat. zooph. t.* 65. Stélka přímá nebo wzstaupawá, 1½—2″ wysoká, nebo wyšší, několikrát rozsochaná, wětwí jednoduše nebo dwakrát peřených wětwičkami 2strannými přeblízkými, jednak tupými jednak ostrými; články dolení lodyhowé a wětwí hlawních přiwálcowité, hoření dwojsečnosmačknuté, klínowité; na klaubech

mítkowých často po obau stranách hrotíček zdělí nebo kratší článku; barwa celé rostliny bílá, červenawá nebo siwá, podstata welmi kruchá. — Hojná w mořích teplých, obzwláště we středozemním.

Jindá přičítali tu rostlinu k živočichům; jelikož na ní ani ústrojí ani úkonův zwířecích zaměnati není, lépe mezi rostlinami stojí. Před časy potřebowala se w lékařství.

www.uptool.com.cn

Wějadléčko. Halimeda.

Stélka křowitá, wějířowitá, složená ze článkův bílých, ledwinitých, ploskosmačknutých, wypauštějících wětwe potrojné, korau wápennau potažených.

W. obecné. H. Opuntia *Lamour. Ellis. cor. t.* 25. *f. B.* 6. *Esp. supp.* 2. *t.* 1. *Počátk. ob.* 25. *wýk.* 1626 Flabellaria Opuntia. Nabývá šíře dlaňowé a sestává ze článkův bílých, ledwinitých, tři wětwičky wypauštějících, nitkau dohromady spojených, čeřitých, dolejších zwící nehtu, — W Moři středozemním a okolo Ameriky.

Podřadí 5.

BADĚHOWITÉ. SPONGIEAE.

Baděha. Spongilla. Flussschwamm.

Stélka tlustě wětewnatá, kruchá, sestáwající z trubek blanowitých, nečlánkowaných, ke společné ose směřujících, mezi nimiž rozpoložená welká zrna, žlutawě červená a naplněná hmotau bělawau, drobkowitau, bílkowitau.

B. jezerní. S. lacustris *Link.* Badiaga lacustris *Schwabe.* Spongia lacustris *Lin. Esp. zooph.* 2. *t.* 23. 23. *A. f.* 1—7. Stélka křížkowitá, na píď wysoká, rozdělená na wětwe zelenawě žluté, šnůrkowité, tupé, opět wětewnaté, kruché, se zrny žlutawými. — We wodách stojatých, obzwláště jezerách, w hlaubce dosti welké po Ewropě.

Ryby ji jedí; protož slowe *rybí chléb.* Zápach wydáwá zwířecí.

Nadečník. Ephydatia.

Stélka strupowitá, haubowitá, zelená, pak wypauštějící wětwe zploštěné, prstnatowětewnaté a celé složené jakoby z částí huspeninowatých, z kterých wycházejí ostří prozračitá.

N. říční. E. fluviatilis *Lamour.* Badiaga fluviatilis *Jundz.* Spongia fluviatilis *Lin. Esp. zooph. t.* 23. *A. f.* 1. 10—13. — W potocích a řekách zpomenáhla tekoucích, na dřiví nebo rozdílných rostlinách po Ewropě.

www.libtool.com.cn

Spuha. Spongia. Meerschwamm.

Stélka hlízowitá, haubotwará, křičkowitá, složená z útlých trubiček, spojených látkau tuhau, blanowitau a zwrtaná děrami hwězdowitými.

Nalézají se we wšech mořích na dno pewně přirostlé. Skládají se z trubiček přeútlých, rozwětwených, prozračitých, hranicemi nepřetržených, jakoby nahrnutých žabincůw. W podstatě roztrauchená jsau zrna drobná a ostří čili hroty hlaťowité z kyseliny křemíkowé složené. Na nich žádného zwířecího hýbání není znamenati, kromě ustawičného prauzení wody z děr, kteréž snad pochodí dýcháním aneb okysličowáním. Lamark popsal 141 rod.

S. obecná. S. communis *Lam.* Příčihowitá, zaokrauhlá, na wrchu plochá, wezpod wypuklá, měkká, tuhá, hrubě děrkatá, pichů welikých a na powrchu přeřídko s laločky. — W Okeanu indském, Moři rudém a středozemním.

S. laločnatá. S. lacinulosa *Lam.* S. officinalis *Esp. zooph.* 2. *t.* 15—17. Malíčko zploštilá, sotwa střihaná, měkká, plsťowitá, předěrkatá, na powrchu s přemnohými laločkami. — W týchž mořích.

To jsau hauby *mořskými* nebo *lazebními*, jinak *úhelnicemi* nazwané, ježto netoliko w domácnosti k utírání a nawlhčowání, anobrž i w rozdílných řemeslech se potřebují; též w lékařství jednak prospiwají co takowé, jednak na uhlí zpálené užiwají se proti wolení, nepochybně pro chaluzík w nich obsažený.

Za čerstwa jest hnědožlutá, sliznatá a kluzká, takže z ruky přesnadno se wysmekne, což měli za znamení živočišnosti. Jak mile z moře wytažena, musí se wymyti, sice w brzku hnije. Sušením zkřehne a do obchodu přichází nečistá, obzwláště s písakem a některými kamožilci. Nyní naučili se ji bíliti.

S. wějířowitá. S. flabelliformis *Lam. Seba.* 3. *t.* 95. *f.* 2—4. Stélka wějířowitá, příokrauhlá, přímá, dole w kmen ztenčená, krátká, složená z wláken hrubých, hnědých anebo červených. — Okolo Indie, Australie.

S. přeužitečná. S. usitatissima *Lam.* Stélka nálewkowitá, měkká, tuhá, plsťnatá, welmi děrkatá; pichy na niterném powrchu skoro w řady rozpostawené. — Okolo Ameriky.

Ten rod potřebuje se jako první dwě, jest ale ji hůře útlejší.

S. trauhowitá. S. fistularis *Lin. Esp. zooph.* 2. *t.* 20. 21. *A.* Stélka sestáwá z jednoduchých trub zdéli a ztlaušťí ramena, nejdoleji spojených. — Okolo Ameriky jižné.

S. okatá. S. oculata *Lin. Esp. l. c. t.* 180. *Ellis cor. t.* 32. *f. F. Seba. t.* 97. *f.* 5—7. Stélka křowitá, na píď wysoká, wětwí wzstaupawých, oblých, pichů obšírných, obraubených, obyčejně dwojřadých. — Okolo celé Ewropy.

www.libtool.com.cn

Podřadi 6.

ŽABINCOWITÉ. CONFERVEAE.

Nitrosedka. Lemania. Lemanie.

Stélka niťowitá, klaubnatá, dutá, hružlatá. Wýtrusy w štětce nahromaděné a u wnitř připewněné na nit w ose položenau.

N. nakřiwená. L. incurvata *Bory ann. mus.* 12. *t.* 21. *f.* 1. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 29. Conferva torulosa *Roth. Dilw. t.* 7. *f.* 48. Stélky trsaté, tmawě zelené, usušené nahnědé nebo černé, jednoduché, křiwé, chrupla wé, klaubnaté a hružlaté články u prostřed napuchlými. — Hojná we wodách tekaucích podlé břehůw.

N. korálowá. L. corallina *Bory l. c. t.* 21. *f.* 2. *Dict. sc. nat. l. c.* L. fluviatilis *Ag. act. holm.* 1811. *t.* 2. *f.* 2. *Lyngb. t.* 29. Polysperma fluviatilis *Vauch. t.* 1. *f.* 3. *et t.* 10. *f.* 1—3. Pomocí příchytkůw chruplawých připewněná na dřiwí pod wodau, sestáwá z trsu stélek štětinowitých, 3—7″ dlauhých, nahnědle zelených, jednoduchých, hružlatých a složených ze článkůw na obojim konci nadutalých, u prostřed tenkých, pětkrát delších nežli tlustších. — Obecná w potocích rychlé běžících po Ewropě.

Objetéwka. Cladostephus. Schweiffaden.

Stélka niťowitá, tuhá, klaubnatá, přeslenowitě wětewnatá. Wýtrusnice měchýřowité.

O. kejowitá. C. clavaeformis *Ag.* Conferva clavaeformis *Roth. Spreng. berl. Magaz.* 1809. *t.* 6. *Olivi adr. t.* 8. *f. C.* Stélky jednoduché, kejowité, wšude porostlé štětinami nejhustěji střechowitými, na 3 ozubce rozštipenými, tupými. — W Moři atlasském a středozemním.

Snětaurek. Sphacelaria. Brandfaden.

Stélka niťowitá, tuhá, peřenowětewnatá, příčnými

žlázami z barwené látky znamenaná. Wýtrusnice w na puchlých koncech wětwowích.

S. pérowitá. S. plumosa *Lyngb. t.* 30. Ceramium pen natum *Fl. dan. t.* 1481. Stélka z příchytku mozolowitéh štětinowitá, 4″ dlauhá, žlutawě zelená, přewětewnat zmatená, s wětwemi hořenimi směstnaná, pérowitě ro postawenými a složenými ze článkůw jak dlauhých u tlustých. — Hojný na kmenech a rostlinách w Moři s werném, obzwláště w zimě.

S. chwoštišťowý S. scoparia *Lyngb. t.* 31. Confer scoparia *Lin. Esp. t.* 27. Ceramium scoparium *Rad Dict. sc. nat. atl.* I. *t.* 33. Stélka nejwětewnatější wě wemi směstnanými, swazčenými, přídwakrát peřenými smítkami přímopřitlačenými, střídawými, zakončitý ze článkůw jak dlauhých tak tlustých, nahnědle zele ných. — Na skalách w Moři sewerném.

Wrapowitec. Rytiphlaea. Runzelfaden.

Wýtrusnice uzlowité, naplněné wýtrusy hranatými nebo kulowatými. Stélka úzká, smačknutá, na příč čar kowaná, nachowá, za sucha černawá.

W. barwířský. R. tinctoria *Ag.* Fucus purpureus *Turn. t.* 224. *Esp. t.* 58. Příchytek štítowitý wypaušti několik stélek 2—6″ wysokých, kožnatochruplawých, ploskosmačknutých, ½—1‴ širokých, na příč swraskalých, nachowých, (za sucha černočerwených), dwakrát anebo třikrát wyštěrbenowětewnatých, se smítky štětinowitými, plodonosnými ohnutými; wýtrusnice měchýřowité, kulowaté, sedawé, roztraušené po boku smítkůw. — W Moři atlasském, středozemním, jaderském.

Zawírá w sobě mnoho barwiwy červené, kteraužpaušti ja mo čen u wodě měkké. Jest to *Fucus* starých Římanůw, odkud *fucare* tolik co líčiti.

Kykatuška. Dasya. Haarbuschfaden.

Niti wětwité, nachowé, nepřetržené, wypaušťející wětwičky kystěné, členaté, sochaté; wýtrusnice zobanité, stopkaté a jiné podlauhlé, obsahující kuličky oddělené, po kraji prozračité.

K. ozdobná. D. elegans *Ag.* — W Moří jaderském, podlé Ameriky wýchodosewerné.

Obsahuje přepěknau barwu nachowau, již snadno paušti we wodě sladké.

Obhlenec. Griffithia. Griffithie.

Stélka niťowitá, nejwětewnatější, klaubnatá, (růžowá). Wýtrusnice huspeninau obhrnuté a do ní ponořené.

O. kordlowý. G. corallina *Ag.* Callithamnion corallinum *Lyngb.* Conferva corallinoides *Lin.* C. barbata *Engl. bot. t.* 1814, Stélka nejwětewnatější, kluzká; články ztlustlé, delší nežli širší. — W Moři atlasském a středozemním.

Barwí za čerstwa wodu říčnau a studničnau pěkně na nachowo.

Bale. Ceramium. Krugfaden.

Stélka wětewnatá: větví niťowitých, celistwých, klaubnatých, čerwených. Wýtrusnice po wětwích roztraušené, obyčejně příkrowem opatřené, kulowaté, zawírající mnoho wýtrusů.

B. prosvítavé. C. diaphanum *Roth. cat.* 1. *t.* 5. *f.* 1. *Lyngb. t.* 37. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1636. C. forcipatum *Decand.* Conferva diaphana *Ligthf.* C. nodulosa *Huds.* C. moniliformis, elegans, globulosa et fastigiata *Roth.* Stélka sochatá, nejwětewnatější: smítků růžkowitých, článkůw wálcowitých, prozračitých, klaubů zduřmatělých; wýtrusnice příkrowaté. — Na jiných řasowitých we wšech skoro mořích.

Krasonitec. Callithamnion. Schönstrauchfaden.

Stélka wětewnatá: větví niťowitých, (růžowých), klaubnatých, w článcích trubkau tlustau délnau opatřených. Wýtrusnice po wětwích roztraušené, krátkostopečné.

K. červený. C. roseum *Lyngb. t.* 39, Ceramium roseum *Roth.* Conferva rosea *Dillw. Weber. Conf. t.* 17. Wětwe 3″ dlauhé, co wlas tlusté, pomnožné, z příchytku wyniklé a rozdělené na wětwe střídawé, rozložené a mnohonásobně peřené; články třikrát delší nežli tlustší. — U welikém množstwí na skalách a jiných rostlinách w moři okolo celé Ewropy.

K. stromkowitý. C. arbuscula *Lyngb. t.* 38. *f.* 1—6. Ceramium arbuscula *Ag.* Conferva arbuscula *Dillw. t.* 85. Stélka niťowitá, 3caulowá, nahoře rozdělená na mnoho wětwí krátkých, směstnaných; články stejně dlauhé a tlusté; wýtrusnice drobné, jednostranné, směstnané, wětší na konci. — Hojně na skalách mezi wodau a wětrem.

Žabinec. Conferva. Wasserfaden.

Stélka niťowitá, složená ze sklípkůw wedlé sebe na dél zpořádaných, oddělených, stejných, jednoduchých anebo wětewnatých. Wýtrusy w článcích zawřené, a roztrháním článkůw wycházející.

Rody toho pokolení nalézají se u welikém hojnosti we wodě sladké a slané na způsob pistí plowaucích, ježto hnijíce woda i wzduch kazí. Mohau se místo hnoje potřebowati.

Ž. potoční. C. rivularis *Lin. Fl. dan. t.* 881. *Vauch. t.* 14. *f.* 1. *Lyngb. t.* 46. Stélka jednoduchá, co wlas tenká, na 2—4 lokte dlauhá, rowná, stejně tlustá, slabě lesklá: článkůw 2—4krát delších nežli tlustých, u čerstwa naplněných zrny zelenými, ususená střídawě smačknutá a zrna obyčejně při obojích koncech článkowých. — W potocích a řekách největšího dílu Ewropy powlekuje často obšírná místa.

Jindá se potřebowal w lékařství na rány, a nyní sprostý lid jej přikládá na lehké zpáleniny, k čemuž i ostatní rody toho pokolení nepochybně se hodí. S jinými pomáhá dělati rašelinu.

Ž. pásatý. C. zonata *Web. et Mohr. Fl. dan. t.* 1838. *f.* 1. *Lyngb. t.* 45. C. lucens *Dillw. t.* 47. Stélky niťowité, jednoduché, tenké, kluzké, prozračitozelené: článkůw skoro jak dlauhých tak tlustých, se zrnky w pásek příčný nahromaděnými. — We wodách stojatých na kamení a na hladině plowající na způsob drnů co dlaň welikých, w Ewropě.

Ž. shlaučený. C. compacta *Roth. Cat. 1. t.* 1. *f.* 1. *Lyngb. t.* 45. Stélka niťowitá, jednoduchá, přetenká, kluzká, jako pawučina hustě spletená, prozračitozelená: články 1½krát delší nežli tlustší, se zrnky skwrnu čtyrúhlau dělajícími. — W jaře dělá we wodách stojatých drny husté, obšírné, anobrž i trávu na wlhkých lukách popíná.

Ž. klubkatý. C. glomerata *Lin. Lyngb. t.* 53. Polysperma glomerata *Vauch. t.* 10. *f.* 4. Stélka niťowitá, přewětewnatá, co wlas tenká, 2″—1′ dlauhá, stkwěle zelená, do žlutawa nebo tmawozelena někdy padající: wětwí střídawých, smitkůw přímých, stejně wysokých, přijednostranných, a wíce méně we swazky nahromaděných; články stélkowé oblé, 4krát delší nežli tlustší, zcela naplněné zrny, jež ususením na koncech každého článku w kraužky se nahlukují. — Na kamení, a dřiwí přirostlý, we wodě tekaucí anobrž i w moři po celé Ewropě.

Ž. mřížowitý. C. negagropila *Lin. W. et Mohr Reise* 1. *f.* 4. *a. b. Dilw. t.* 87. *Lyngb. t.* 52. Stélky niťowi-, tuhé, nejwětewnatější, tupaunké, ze společného místa ycházející a dělající trs polokulowatý, zelený, co ořech lasý veliký: článků prozračitých, 3—5krát delších ežli tlustších. — Popíná dna jezer slaných a podobá) kulkám kamzičím ze chlupův složeným.

Tenatěnka. Hydrodyction. Netzfaden.

Stélka pytlowitá, složená z trubiček kratičkých, iťowitých, klaubnatých, zelených, dohromady spojených a způsob sítě. We wšakém článku zárodek jako matka yhlížející.

T. pětihraničitá. H. pentagonum *Vauch. t.* 9. *f.* 1—10. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 21. Conferva reticulata *Lin. Esp. pp. t.* 33. *Lyngb. t.* 58. Představuje pytel asi 6‴—1′ dlauhý a 1½″ tlustý, složený ze samých ok 5— ano i —6—7hraných anebo z tolikéž trubiček složených, o wlas tlustých. — Tato přepěkná rostlina zelená wolně plowe na wodách stojatých, sladkých, wrstewnatě na-dlaučená. Přetěžko dá se sbírati, obyčejně se trhajíc i pak wyhlížejíc jako krajky. Oka jsau rozdílně weliká: mladá jsau drobná a hustá, pak ale nabywají délky 3½‴. Články pod zwětšowací čočkau okazují u wnitř rostlinu staré docela podobnau, owšem menší. — W Ewropě.

Jařmatka. Zygnema. Jochfaden.

Stélka složená ze trubiček dlauhých, niťowitých, článkowaných, tu a onde nepostředně kolínkami nebo pomocí wětwiček dohromady srostající, zúšťující a síť neprawidelnau dělající. Wýtrusy pak w hromádky spojené.

J. kolénkatá. Z. genuflexa *Ag. Lyngb. t.* 58. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 19. *f.* 2. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1616. Trubky 1—2″ dlauhé, tu a onde kolénkowité a síťowitě spojené, zelené: článkůw 4krát delších nežli tlustších, w nichž místem hromádky wýtrusowé. — We wodách sladkých.

Šraubatka. Salmacis. Schraubenfaden.

Stélka složená ze trubiček dlauhých, niťowitých, článkowaných, tu a onde pomocí kratičkých wětwiček

srostajících a jako řebřík wyhlížejících. Wýtrusy spojené dříwe w pásky na závit w trubkách roztažené, pak v každém článku w hromádku kulowatau se shlukují.

S. pětkowá. S. quinina *Bory. Dict. sc. nat. atl.* 1. 18. *f.* 1. Conferva quinina *Weber Conf. t.* 3. C. inflata *Engl. bot. t.* 2476. C. stictica *Engl. bot. t.* 24[illegible] Trubky předlauhé, co wlas tlusté, kluzké: článků 4 krát delších nežli širších, w nichž wýtrusy na závit rozpoložené a tudy jako V wyhlížejí. Obyčejná w pí kopcech, dělá drny obšírné, žlutawě zelené.

S. desítková. S. decimina *Bory.* Zygnema decimum *Ag. Weber. Conf. t.* 4. *f. C.* Conferva spiralis *Engl. bot. t.* 1656. Podobá se předešlé; články její 4krát delší nežli tlustší a wýtrusy běžící we dwau závitcích proti sobě, takže se křižujíce dělají X. — S předešlau.

S. lesklá. S. nitida *Bory. Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 1. Zygnema nitidum *Lyngb.* Conjugata princeps *Vauch. Hydan. t.* 819. *W. et Mohr. Conf. t.* 4. *f. C.* Trubky kluzké, lesklé, zelené, článků jak dlauhých tak tlustých. wýtrusy w několika závitcích. — Na stojatých wodách co plowající drny.

Zdwojenka. Leda. Zwillingsfaden.

Stélka z trubek niťowitých, článkowaných, pak se spojujících, naplněných zrny barwenými, jež po spojení w každém článku se shlukují na dwě hromádky.

Z. nahnědlá. L. ericetorum *Lyngb. t.* 47. *Weber Conf. t.* 1. Sestawuje drny na dlaň weliké, přeútlé, fialowé složené z trubek nahnědlých, tenkých, položených i zmatených, jichžto články 1½krát jsau delší nežli tlustí. — Popíná půdu wlhkau, bařinatau: hojná jarního času.

Žabísímě. Batrachospermum. Froschlaichfaden.

Stélka niťowitá, wětewnatá, huspeninatá, článkowaná, na uzlech nesaucí wětwičky růžencowité, w přesléncích rozpostawené, na nichž pupeny.

Ž. obecné. B. moniliforme *Roth. Weber Conf. t.* 11. *f.* 32. *Bory ann. mus.* 12. *t.* 29. *f.* 3. 4. *Lyngb. t.* 61. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 30. Conferva batrachosperma *Weiss. crypt. f.* 1. 2. Stélka z příchytku štítowitého, 3—4″ dlauhá, dole ½‴ tlustá, štídawě a odstále wětew-

natá, článkowaná, na pohled uzlatá uzly složenými ze samých větwiček klaubnatých, wřetenowitě přehustě rozpostawených a nesaucích strbauly z pupenův složené. — Na kamení w studených pramenech ze skal wápenných počátek beraucích po Ewropě.

www.libtool.com.cn

ROZCHLUP. DRAPARNALDIA.

Stélka wětewnatá, niťowitá nebo stubowitá, huspeninatá, jakoby klaubnatá: wětwí prwních páskowaných, smítkův kystnatě nahlaučených. Zrna w článcích tu a onde roztraušená. — We wodě sladké; zelené a pomijivé.

R. pérowitá. D. plumosa *Ag.* D. hypnoides *Bory ann. mus.* 12. *t.* 35. *f.* 1. 2. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 28. Batrachospermum plumosum *Vauch. t.* 11. *f.* 1. 2. Conferva lubrica *Engl. bot. t.* 2087. Nejwětewnatější wětwemi a wětwičkami nejsměstnanějšími, mnohodělenými, štětičkowitými, zkrácenými, ostrými, přímými. — Na kamení a dříwí w bystřinách po Ewropě.

HUNICHA. THOREA.

Stélka wětewnatá, niťowitá, neklaubnatá, hustě přikrytá wětwičkami klaubnatými, hustě chlupatými.

H. nejwětewnatější. T. ramosissima *Bory ann. mus.* 12. *t.* 18. *f.* 2. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 25. Stélka 2″ dlauhá, kluzká, celistwá, nejwětewnatější: wětwí niťowitých, přehustě porostlých smítky chlupowitými, zelenawě hnědá, za sucha fialowá a rohowitá. — Na zhnilém dříwí we wodách stojatých a řekách.

KLUZKONIT. MESOGLOIA. SCHLÜPFERFADEN.

Stélka nejwětewnatější, sliznatá, klaubnatá: wětwí článkowaných, přeslenowitě rozpostawených, na konci wýtrusnice nesaucích.

K. rudá. M. multifida *Ag.* Rivularia multifida *W. et Mohr Reise t.* 3. *f.* 1. Chordaria multifida *Lyngb Fl. dan. t.* 1669. Stélka sochatá, niťowitá, ryšawá, na píď dlauhá, co brko wrabčí tlustá: úžlabíčka okrauhlená; smítky rozewřeně widlowité. — Na kamení w Moři sewerném a wyhlíží jako swazek čerwův usedlých, plowajících.

Kapcharec. Sphaeroplea. Kugelfaden.

Stélka z jednoduchých nití, naplněných kuličkami, jimiž vyhlížejí jakoby krauzkované.

N. červený. S. annulina *Ag.* Conferva annulina *Roth. cat.* 3. *t.* 7. Stélka zelená, pak naplňuje se kuličkami co cihla červenými, a tím zčervená. — We vodách tekaucich.

Kožnitř. Scytonema. Lederfaden.

Stélka z nití kolmo stojicích, kluzkých, neklanatých, uschnutím zkřehnaucích, zkostrbatějících a naplněných řadau zrn, jako šnůrau perel.

K. hnědý. S. myochroos *Ag. Weber Conf. t.* 19. *Lyngb. t.* 27. 28. Trs 1‴ tlustý, 1—3‴ široký; nití větevnaté, z hnědozelena žluté, větví dvojčatných, jednoduchých, jednostranných. — Letního času wšude na kamení a dřiví w potocích.

Pobodanka. Bangia. Düppelfaden.

Stélka niťowitá, nečlánkowaná, blanowitá, jednoduchá a větevnatá, neslizká, obsahující zrna elipsowitá nebo kulowatá, jimiž wyhlíží jakoby napříč pobodaná.

P. hnědonachová. B. fuscopurpurea *Lyngb. t.* 21. Conferva atropurpurea *Dillen. t.* 92. 103. Stélky jednoduché, niťowité, rowné, nepřetržené, hnědé nebo nachowé, nestejně napuchowané; zrna přípětčatná, w pásmech příčných rozpostawená. — Na skalách w Moři atlasském, středozemním, sewerním.

Drkalka. Oscillatoria. Schwingfaden.

Stélka niťowitá, trubkowitá, prozračitá, kluzká, wnitř mnohými pásky anebo krauzky znamenaná. — Tyto rosthiny dělají se we wšech polewech rostlinných a popinají stěny nádob zeleně. Niti sestáwají ze dwau rur do sebe zastrčených, jichžto wnitřní obsahuje zrna zelená. To ale jest znamenito, že sebau drkají a že wytrušují zrna, jež jako polewníkowé *se hýbají*, takže zdají se býti zwířata dělením se rozmnožující.

D. wodníkowit. O. Flos aquae *Ag.* Conferva Flos aquae *Roth.* Sestáwá z nití nejtenších, nejmenších, plistowitých, na způsob blány wodu popinajících, spojených,

rozračitých, rownoběžných, nepatrně na příč pásatých. — Na wšech wodách stojatých. Suchá wyhlíží jako plísta.

D. žídelní. O. fontinalis *Ag.* Sestáwá z nití přetenkých, (2—3‴) krátkých, tuhých a přímých, nahlaučených w trs popelawě zelený, pak plístowý. — Na kamení a rostlinách we wodě. Nedrká sebau.

D. wřídlowá. O. labyrinthiformis *Ag.* Ulva thermalis *Vandelli therm. patav. t.* 2. Niti nejtenší, nahlaučené we skralaupy přeobšírné, různotwaré, zelené, huspeninaté, puchýřité a síťowité, pak zežlutnaucí a zkostrbatějící. — We wřídlech popíná wšecky nádrže, trauby, takže často je náleží čistiti. Též wypaušťí nahoru šňůry několikostřewičné, kteréž rozšiřují se we skralaupy puchýřité a naplňují zponenáhla celau nádrž.

D. korowá. O. decorticans *Lyngb.* Conferva cyanea *Engl. bot. t.* 2578. Niti nejtenší, modrawě zelené, zkřiwené spleteny jsau w drn zelený nejhustší. — Na dřiwí wlhkém a na kůře stromowé.

D. zdní. O. muralis *Ag. Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 16. Conferva parietina *Vauch. t.* 15. *f.* 8. *Weber Conf. t.* 7. *Dillen. t.* 7. Niti suché, tlusté, zelené, zprohybané, spletené w hustý drn, napříč hustě čárkowané a sebau nebýbající. — Popíná co skralaup střewičný wlhké zdi, obzwláště proti seweru položené, též w kostelích chladných, ztuchlých, času jesenního a zimního. Sušením se neměnní.

D. hlenowý. O. limosa *Ag.* O. princeps *Vauch. t.* 15. *f.* 6. Conferva fontinalis *Dillen. t.* 64. Niti jednoduché, rowné, wystřediwé, modrawě zelené, ze slizi tmawozelené čnějící, na 1″ dlauhé. — Dělá skralaupy co dlaň široké na hlenu w příkopech, rybnících a potocích nenáhlých, jarního a letního času.

Niti čerstwě rostaucе za noc třebas o 1″ přibýwají a w té době prostým koncem hýbají, narownáwajíce částky zkřiwené, aneb prohybujíce rowné, někdy jako se plazíce, jindá sebau cukajíce čili trhajíce, krátké koncem točíce, w jiné době sebau klátějíce; wšeliké to pohybowání nejewí nižádné prawidelnosti co do času, trwání, směru a rychlosti. De Blainville a před ním De Saussure pozorowali patrně, že drkalky mohau své místo dokonale proměniti a nowé zaujmauti, a poslední widěl, že w minutě urazí $^1/_{10}$‴, kteráž čerstwost rowná se pohybowání ručičky hodinowé na welikých hodinách. Někteří zpytatelowé pokládají to pohybowání za samowolné, jiní zase je přičítají spěšnému běhu šťaw, s nímž rychlý zrůst jest spojen.

D. zemní. O. terrestris *Vauch. t.* 15. *f.* 13. *Dillen. t.* 99. *Lyngb. t.* 27. Niti předrobné, zelené, tuhé, směstnané a rownoběžné w pošwě prozračité, kluzké. — Na

březích spojuje písek, též na vlhké zemi podlé potůkův, na ulicích, w jaře a létě.

Pošwy caulowé co žíně tlusté, asi 24 neprozračitých nití obsahující, ježto, když slunce svíti, po písku lezau a jej drnem trakým na několik sáhův dlauhým popínají, jenž tak kluzek, že sotva po něm jíti. Pošwa jest wlastně stará nit, mladé w sobě obsahující ježto čerstwě rostauce w pošwy se proměňují.

D. zprohybaná. O. flexuosa *Ag. dec. t.* 19. *Bory dict. class. f.* 7. *a—c.* Niti sotwa widitelné, tmawozelené, kluzké, drkawé, u wnitř s trubkau jako šnůrau perel. — We wodě stojaté co blána papírowitá, sotwa prozračitá.

Ten rod nejwíce se pohybuje, natoliko křiwě se, anobrž i posauwaje se; na koncech rostlin wodních dělá husté plsti, z kterých jako motauzy 10caulowé wzstupují a na hladině se rozdělují w malé trsy bublinami zawřenými plawající, na nichž prosté niti drží.

Křist. Hygrocrocis. Wasserflocke.

Niti přetenké, prozračité, šnůrowité, wětewnaté, spletené we škralaup anebo kůpky huspeninaté a obyčejně plowající na kapaninách se kwasících.

K. pivný. H. cerevisiae *Desmaz. obs. t.* 8. *f.* 1. Škralaupy žlutawě hnědé, swraskalé, na piwě zwětralém.

K. winný. H. vini *Ag.* Bubliny bělawé nebo kůpky slizké, na wině zkaženém nebo na skulinách sudních.

K. inkaustowý. H. atramenti *Ag.* Conferva atramenti *Lyngb. t.* 57. Hustá spletenina z nití bělawých na starém inkaustu. Zplozuje se z klowatiny do inkaustu přidané; dříwe dělá škralaup po kraji, který pak na dno padá.

Podřadí 7.

NOSTOKOWITÉ. NOSTOCHINAE.

Nostok. Nostoc. Nostok.

Stélka huspeninatá, u wnitř nesaucí wýtrusy (pupeny) růžencowitě zpořádané.

N. obecný. N. commune *Vauch. t.* 16. *f.* 1. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 12. Tremella Nostoc *Lin. Chantr. conf. t.* 7. *f.* 12. *Fl. dan. t.* 885. *f.* 1. *Hedw. trem. f.* 1—3. Stélka rozličná, zakulatělá nebo hranatá, 1—2″ široká, řasnatočeřitá, swěží měkká, huspeninatá, hnědozelená, za sucha kožowitá, hnědá nebo černawá; niti u wnitř

zprohybané a zkraucené, složené ze zrnek čili vlastně bublinek kulowatých. — Na zemi w jaře až do jeseně, na pastwinách, polích a zahradách, na zdech a skalách, obzwláště po dešti teplém, silném, spěšně u welikém množstwí se wyskytující, a slunečním teplem taktéž rychle wysýchající.

www.libtool.com.cn

Jelikož ta podiwná rostlina po dešti náhle se wyskytuje a toliko zwolna na zemi zdá se býti připewněná, domníwali se, že padá ze wzduchu; jiní ji měli za hmotu, ježto čistěním se hwězd powstáwá. Jindá pokládali ji za počátek huspeninný nějakého lišejníka, až Wallroth její plody okázal a ji předce k lišejníkům postawil. Jindá ji potřebowali w lékařstwí a alchemíkowé jí připisowali náramné moci. Bivona počítá ji k živočichům.

Wodosliz. Undina. Wasserschleim.

Stélka huspeninná, u wnitř naplněná wýtrusy růžencowitě zpořádanými, pak dutá, prázdná nebo kapaninau naplněná a korau kožowitau opatřená.

W. sliwowitá. U. pruniformis *Fries.* Nostoc pruniforme *Ag. Lyngb. t.* 68. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 12. Ulva pruniformis *Lin. Weig. obs. t.* 2. *f.* 4. Kulowatá $^1/_2$—1″ tlustá, u wnitř dutá a wodnatá, nejhladší, tmawě zelená do nahnědla. — Na rostlinách w jezerách a rybnících Ewropy chladnější a Ameriky sewerné.

W Sibiřil ji jmenují *wodním máslem* a přikládají ji na nohy a oči oteklé.

W. hrachowitá. U. sphaerica *Fries.* Nostoc sphaericum *Vauch. t.* 16. *f.* 2. Ulva pisiformis *Huds.* Kulowatá, zwící hrachu, hladká, u wnitř prázdná. — Na rostlinách we wodách sladkých Ewropy celé.

Brwonoška. Chaetophora. Borstenträger.

Kůpky sliznaté, podluhowaté nebo zakulatěle, na konci brwité a obsahující niti klaubnaté, rozbíhající se, wětewnaté, w nichž kuličky barwené.

B. štěrbákowitá. C. endiviaefolia *Ag. Vauch. t.* 13. *f.* 1. 2. *Lyngb. t.* 85. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1651. Tremella *Hedw. trem. t.* 4—7. Stélka chřástowitá, 1—2″ dlauhá, 1‴ tlustá, plochá, dlanitosečná, pěkně zelená a kluzká, s nitmi nejwětewnatějšími, odstálými, stejně wysokými. — Dost obyčejná na dřiwí a kamení w potocích a rybnicích letního času.

B. ozdobná. C. elegans *Lyngb. Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 27. Rivularia elegans *Roth.* Batrachospermum intricatum *Vauch.* Stélka kulowatá, zelená, lesklá wypaušti ni-

ti sochaté, na konci ztenčené, stejně wysoké: článků dwakrát delších nežli širších. — Na rostlinách w jezerách a tůních.

Wytáhlička. Rivularia. Rivulariæ.

www.libtool.com.cn

Stélka kůpkowitá, zakulatělá, huspeninná, s nitmi jednoduchými, rownými, rozbíhajícími se, w nichž hmota barwená dělá skwrny, nikoli zrna.

W. černá. R. atra *Roth. Engl. bot. t.* 179. Linckia atra *Lyngb. t.* 57. Tremella haemisphaerica *Lin. Wigg. obs. t.* 2. *f.* 3. Stélka polokulowatá, celistwá, nejtwrdší, zelenawě černá, huspeninná, s nitmi rozbíhajícími se a na konci třásnatými. — Welmi hojná po celý rok w jezerách slaných a moři, na kamení a býlí na způsob semena konopného pewně sedící.

W. rohatá. R. angulosa *Roth.* R. calcarea *Engl. bot. t.* 1799. Linckia natans *Lyngb. t.* 67. Gaillardatella natans *Bory in Dict. sc. nat.* 1. *t.* 23. Tremella natans *Hedw. theor.* 3. *t.* 36. *f.* 7—10. Niti nahlaučené w kůpku co hrách anebo lískowec welikau, zakulatělau, hrbatau, rohatau, wystřediwé, nejjednodušší wyniklé ze zpodiny kulowaté, kopinatočárkowité, kraužkowané, křidlaté, štětinowitě ukončené. — Hojná mezi okřehkem w létě a jeseni.

Jalenilka. Palmella. Palmellæ.

Stélka zakulatělá nebo plochorozšířená, huspeninná, naplněná zrnky oddělenými, kulowatými nebo elipsowitými.

J. zdní. P. cruenta *Ag.* Powléká skralaupem stejným, strupowitým, jako krew sražená wyhlížejícím wlhká místa na zemi a zdech.

Rudokrětka. Haematococcus. Blutkorn.

Kuličky nahromaděné, červené nebo měchýřky takowými též kuličkami naplněné.

R. sněhowá. H. nivalis *Ag.* Uredo nivalis *R. Brown et Bauer in Journ. of Scienc.* 14. Lepraria kermesina *Wrangel. Corda in Sturm* 2. *f.* 18. *t.* 1. Sestáwá z kuliček předrobných, mnoho zrnek w sobě obsahujících.

Tato rostlina červení sněh wěčný na horách nejwyšších a krajinách přítočnowých široko daleko. Mají za to, že kuličky se zplozují na skalách, s nichž pak wodau na sněh přicházejí.

Podřadí 8.

ROZSIWKOWITÉ. DIATOMEAE.

Dwojčatka. Desmidium. Bandalge.

Měchýřky dwojčatné, niťowitě zpořádané a w trubce slizké obsažené.

D. obecná. D. Swartzii *Ag. Lyngb. t.* 61. Conferva desiliens *Engl. bot. t.* 2464. Niti jednoduché, ploché, zejkowané, po krajích bezbarewné, u prostřed zelené: článkůw dwakrát širších nežli delších. — Malé swazky niti na žabincích. Tlačili se nožem, hned se rozskočí na články, ježto ztříhranatějí.

Slizonit. Gloionema. Schleimfaden.

Měchýřky elipsowité nebo člunkowité, plné zrn, niťowitě zpořádané a w trubce slizké zawřené.

S. podiwná. G. paradoxum *Ag. Lieblein in bot. Zeit,* 1830. 1. *t.* 1. *f.* 11. *Kütz. f.* 102. Niti zelené, pak žlutawé, předlauhé, zkřiwené w kauli, sliznaté; w každé niti leží hned jedna, hned dwě řady měchýřkůw. — We wodě sladké. Pro slizkost lipne na papír.

Ježulka. Echinella. Echinelle.

Niti hůlkowité, wálcowité, zrny naplněné, utkwělé w kůpce slizowé.

J. pramenitá. E. ricciaeformis *Ag. Kütz. t.* 6. *f.* 101. Dělá kuličky slizké, 1—2″ dlauhé, se zelenými tílky nahoře širšími a zejkowanými a prozračný pásek majícími, z jednoho středu jako paprsky wycházejícími, někdy se oddělujícími a jako polewníci plowajícími. Celá kůpka wyhlíží jako žabí potěr, neproměňuje se ale po mnohých týdnech.

Hwězdulka. Micrasterias. Zellenstern.

Drobky zakulatělé nebo podlauhlé, hwězdowitě dohromady spojené. Rozmnožuje se dělením.

K. podiwná. M. paradoxa *Ag. Meyen in Act. leopold.* 14. 2. *t.* 43. *f.* 37. 38. Dělá hwězdy ze dwau drobků, dáwajících čtyry paprsky. We wodě sladké.

Rozmrwka. Fragillaria. Bruchfaden.

Niti jednoduché, klaubnaté, ploché, welmi zlomitelné, dokonale se rozdělující na články příčtyrúhlé, u prostřed červenawau skwrnau znamenané.

R. hřebenatá. F. pectinata *Lyngb. t.* 63. Diatoma pectinale *Ag. Fl. dan. t.* 1598. *f.* 1. *Nitsch. infus. t.* 6. *f.* 7. Conferva pectinalis *Weber Conf. t.* 24. Stužky žlutawé, článkůw třikráte širších nežli delších, u prostřed proswitawých, tu a onde oddělených. — Na rostlinách w potocích.

Rozsiwka. Diatoma. Schnittalge

Hůlčičky čtyrbočné, dříwe jako lístky na sobě ležící, pak se oddělující a na rozich střídawě spojené zůstáwající. Podóbají se tasemcům, obzwláště když se začínají na články čtyrúhlé rozdělowati.

R. tenká. D. tenue *Ag.* D. fenestratum *Lyngb. t.* 61. *Kütz. t.* 5. *f.* 60—64. Vibrio paxillifer *Müll. infus. t.* 7. *f.* 3—7. Niti jednoduché, ploché, hnědé, ze článkůw 3—6krát delších nežli širších, hned docela spojených, hned střídawě toliko rohami a tudy klikatých. — Wšude we sladké wodě na žabincích.

R. obecná. D. floccosum *Ag. Kütz. t.* 5. *f.* 66. Conferva floccosa *Roth. Weber Conf. t.* 28. Niti jednoduché, ploché, prozračitohnědé, ze článkůw někdy delších nežli širších, napříč čárkowaných, pak střídawě rohami spojených. — We wodách stojatých, potocích na žabincích co drny maličké, sotwa patrné, žlutawé.

Praporuška. Achnanthes. Fahnenalge.

Drobty úzké, ploché, w lupen čtyrúhlý spojené, a na stopku připewněné jako praporec.

P. krátkostopkatá. A. brevipes *Ag.* Echinella stipitata *Lyngb. t.* 70. *Corda in Sturm* 2. *f.* 18. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1669. Mrwky prohnuté, o 2 tečkách na krátké stopce. — We wodě slané a sladké.

Nehtulka. Gomphonema. Fadenkeil.

Drobty klínowité, eliptičné nebo člunkowité, na stopce jednoduché nebo sochaté.

N. dwojčatné. G. geminatum *Ag. Lyngb. t.* 70. *Greville scot.* 5. *t.* 241. *f.* 2. Vorticella pyraria *Müll. infus.*

t. 46. *f.* 1—4? Sestáwá z mrwek dwojčatných, klínowitých, se stužkami na stopkách wětewnatých a w drn nahlaučených. — W řekách.

Wějéřicha. Exilaria. Fächelfrustel.

Prutinky ploché, prosté a dlauhé, wějířowitě podlé sebe nahromaděné.

W. čirá. E. crystallina *Greville.* Licmophora crystallina *Ag.* Echinella fasciculata *Lyngb. t.* 70. *Kütz. t.* 3. *f.* 41. Sestáwá z prutinek hnědých anebo strakatých, úzkých, wějířowitě wedlé sebe rozpostawených, na žabincích we wodě sladké a slané.

Rozchoditka. Meridion. Strahlfrustel.

Prutinky klínowité, ploché, pramenowitě w kotaučck spojené a obyčejně slizí oblité.

R. okrauhlá. M. circulare *Ag. Leiblein in bot. Zeit* 1830. *t.* 1. *f.* 1. *Kütz. t.* 3. *f.* 37. Skládá dokonale kotaučky a zwětšuje se, an mezi jednotliwými mrwkami dělají se brázdy. — Na žabincích w potocích.

Mrwatuška. Frustulia. Frustulie.

Drobty anebo prutinky čtyrbočné, na obojím konci ztenčené, na dél čarau znamenané, dle níž se rozdělují.

M. ostrá. F. acuta *Ag.* Navicula acuta *Lyngb. t.* 69. *Corda in Sturm* 2. *f.* 18. Sestáwá z prutinek wřetenowitých čili člunkowitých, u prostřed tmawým páskem znamenaných, w slizi beztwaré, špinawě žluté, huspeninowaté zaobalených. — Na wymřelých žabincích na způsob kuliček sliznatých, co ořech welikých, drobnými zrny naplněných; za sucha strupowitá.

M. esowitá. F. sigmoidea *Ag. Nitzsch Infus. t.* 6. *f.* 4—6. *Kütz. t.* 2. *f.* 33. Skládá se z prutinek dost welikých, hnědých, zprohybaných, na jednom konci ostrých, na druhém tupých, u prostřed prozračitau skwrnau opatřených. — Obyčejná we wodách sladkých a pauhému oku již patrná.

M. žlutozelená. F. olivacea *Lyngb. t.* 70. *f.* 1—3. *Počátk. ob.* 26. *wýk.* 1676. Lunulina olivacea *Bory in Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 1. *f.* 3. *b.* Mrwky měsíčité, u prostřed s jednau nebo dwěma žlutýma skwrnama, nahromaděné w huspenině wálcowité, žlutozelené. — Obec-

ná na kamení w potocích, též rostliny wodní powléká skralaupem na prst tlustým a na píď dlauhým.

Wřetenowka. Closterium. Spindelfrustel.

www.libtool.com.cn

Prutinky wřetenowité, zelené, obyčejně zkřiwené, naplněné zrny světlým páskem přetrženými. — Nalézají se mezi žabinci a některé se pohybují.

W. měsíčitá. C. lunula *Kütz. t.* 7. *f.* 80. Na obojím konci tupá a páskami tmawými opatřená. — Obyčejně w polewech a wodách stojatých. Nepohybuje se.

W. jehlowitá. C. acus *Kütz. t.* 7. *f.* 81. Na obojím konci prodlužuje se w dlauhý ocas a má u prostřed jasný pásek. — W rybnících mezi žabinci. Pohybuje sebau přímo, nikoliw ale w čarách křiwolakých.

Pokolení: praporuška, nehtulka, wějeřicha, rozchoditka, obzwláště ale mrwatuška a wřetenuška přibližují se wíce ke zwířatům a jmenowitě polewníkům, ku kterým je mnozí znamenití přírodozpytelé skutečně stawí.

Řád 255.

HAUBY. *HYMENOMYCETES.*

Podhaubí wláknaté, řídko blanowité nebo dužnaté, (hlízowité), často kořenowité. Plodnice obyčejně nejwětší díl rostliny skládajíc rozličná (klobaukowitá, kotaučowitá, číšowitá, kejowitá, křičkowitá a d.) sedawá nebo nožkatá (třenitá, hlaubečnatá), wždycky wrstwau powrchní wýtrusonosnau čili rauškem powlečená, w němžto wřecka, w nichž anebo na nichž se nacházejí wýtrusy obyčejně určité, někdy toliko wýtrusy nahé, bez wřecka.

Podhaubí obyčejně pomíjiwé, řídko stálé čili mnoholeté a několikrát plodonosné. Plodnice houpeninatá, dužnatá, haubowitá, korkowitá, anobrž i dřewnatá, w prwních případcích pomíjiwá, w posledních trwalá, barew přerozmanitých, přeřídko zelených. Zmládí plodnice docela zastřená dwěma blanama, jichžto wnější, plachetka (volva), pukající nahoře, propauštějící haubu a zůstawující dole zbytky; druhá wnitřní, záwoj (velum), bywá srostlá s celým kořenem powrchem plodnice a trhá se kolem třeně, a slowe oponka (cortina), zůstanauli zbytky na kraji klobaukowém, nebo prstem, obojek (annulus) jestli ty zbytky jsau na třeni čili hlaubku. U některých buď plachetka chybuje, buď srostlá jest se záwojem, načež poslední se přijímá; někdy obě ty blány chybují. Wýtrusy po 4, řídko po 2—6 nebo 1

i čechalce wřecek powrchních, obyčejně nožkaté, anebo po 4, 6, w těchto wřeckách obsažené.

Nyní znají asi 3000 rodůw, w 66 nebo 78 pokolení rozpostaených. Po celém světě jsau rozšířeny, leda kde mráz věčný ostu překáží. Bují na zemi a pod ní, na rostlinách živých, častěji na zhynulých, trauchnivějících, též i na částkách živočišných. tanowiště jejich přerozmanité, nejobyčejnější ale lesy wlhké, stinné, kdežto na mnoze mají částky rostlinné a wláhu k swému zdaru newyhnutelně potřebnau, protož widíme je plodonosné w dobách vlhkých a obzwláště w jesení u největší hojnosti. Nedorahují znamenité welikosti, nejwýš několika střewíců dospíwají w šíř a wýš. Ústrojností swau rozeznáwají se ode wšech rostlin sklípečnatých aduwedených; málokteré jměním podobají se lišejníkům a nostokowitým z řasowitých. Též slaučenstwím chemickým liší se. Hlawní jejich částka, totiž sklípkowina, docela liší se od sklípkowiny jiných rostlin, a tudyž slowe *houbowinau* (Fungin); též druhý prwek jejich podobá se jichowině welmi; dále w nich jest tuk wornaňowině podobný, olej, cukr hubný a bílkowina; k těm přicházejí ještě pryskyřice, rozdílné kyseliny a soli a d. Mnohé jich jsau prwkem mámiwoostrým jedowaté, mnohé ale neškodné, jedomé, takže w některých krajinách jsau welmi důležitau potrawau, obzwláště chudšího lidu, a některé náležejí k lahůdkám. Jelikož jedowaté a neškodné sobě tak tuze se podobají, náleží je welmi pozorně a prozřetelně jísti, čehož tím wíce potřeba, jelikož není wšeobecného rozdílu mezi houbami jedowatými a jedomými, protože i houby, zmládí jedomé, dospěním nabywají škodliwých účinkůw. Wůbec i nejlepší houby těžké bywají ku ztrawení. Málokteré nyní w lékařstwí se potřebují. Z některých dělá se traud, *houbau* nazwaný.

Rozdělují se na osmero podřadí:

1) *KLOBAUKATÉ.* Plodnice rozšířená, kotaučowitá nebo klobaukowitá, často hlaubkem čili třeněm podepřená. Rauško zpodní powrch plodnice zaujímající, různotwaré, (lupenowité, žílowité, trubkowité, ostnowité, a d.), pořídku rowné, powlak (hladký nebo bradawičnatý) dělající.

2) *KUŘÁTKOWITÉ.* Plodnice na dél wytažená, kejowitá nebo wálcowitá, jednoduchá nebo wětewnatá. Rauško dělá powlak hladký po celém powrchu. Wýtrusy wně na wřeckách, řídko w nich.

3) *SMRŽOWITÉ.* Plodnice klobaukowitá nebo hlawowitá, kotaučowitá, baňkowitá nebo číšowitá, na třeni nebo sedawá. Rauško pokrýwá powlakem hladkým anebo swraskalým hoření powrch. Wýtrusy we wřeckách.

4) *ROSOLNIWKOWITÉ.* Plodnice různotwará, huspeninatá, wšude, pořídku toliko na líci, rauškem powleč ená. Wýtrusy obyčejně na wřeckách.

Podřadí 1.

KLOBAUKATÉ. PILEATI.

Čeleď 1.

www.libtool.com.cn

Bedlowité. *Agaricinei.* Rauško řasnatolupenaté.

KATMANKA. AMANITA. EYERPILE.

Plodnice klobaukowitá, dužnatá, wezpod s rauškem dělalajícím lupeny ode středu wýstředivě se rozbíhající a složené z wrstew dwau powrchních, wřechu wýtrusonosná, na dél rozpoložená, obsahujících a z wrstwy prostřední kikaté nebo bublinatosklípkované. Plachetka a závoj oddělené.

K. císařská. A. caesarea *Pers. Krombh. t.* 8. *Počátl. ob.* 28. *wýk.* 1745. Agaricus caesareus *Schäff.* B. aurantius *Bull. t.* 120. Císařka, pečárka. Klobauk dříwe polokulowatý, pak rozšířený, naddutý, kraje straužkowaného, pomerančowý nebo tmawě ryzí, do červena, řídko měďowa nebo běla, $2^1/_2$—10″ široký; řasy lupenowité, přeširoké (třebas 1″), žluté; třeň čili hlaubek střední, 3—14″ wysoký, $^1/_2$—1″ tlustý, dole hlízowitě ztlustlý, hlinožlutý, plný, u wnitř bílý a nahoře obyčejně žlutawý, nad prostředkem opatřený prstenem wisutým, taktéž barweným, dole obklíčený plachetkau bílau, obsinnas. — W lesech obzwláště dubowých a kaštanowých Ewropy jižné, wšak i w Čechách dost obyčejná.

Ta hauba krásná a za čerstwa šeříkem slabě wonící má se za nejlepší a nejchutnější wšech jedomých, a již staří Římané si ji libowali welmi a *boletus*, *volva*, *elvella* nazýwali. Rozeznáwá se od muchomorky červené a šediwé žlutostí řas rauškowých a hlízowitostí hlaubku, od březowky také žluté rauškem žlutým a třeněm barwným, dole hlízowitým.

K. muchomorka. A. muscaria *Pers. Krombh. t.* 9. Agaricus muscarius *Lin Schäff. t.* 27. 28. A. pseudoaurantiacus *Bull. t.* 122. Muchomůrka, muchomorka, muchomor, muchotrawka, muchomůrka červená. Ozdobná to hauba, od daleka swau pěknau barwau patrná. Klobauk dospělý rozšířený, naddutý ano i plochý, pak nálewkowitý, 3—8″ široký, po kraji straužkowaný, často hladký, obyčejně stkwěle červený, též miniowý, pomerančowý, až i bělawý a tmawě hnědý, obrostlý bradawicemi bílými, pak scházejícími; řasy rauškowé čisté bílé, husté, nestejně dlauhé, žmocné, 3—4‴ široké, nejdelší, do wnitř se zužující a na třeň přirostlé, kratší na

vnitřním konci uťaté, všecky po kraji dolením zejkované; třeň 3—8″ wysoký, ½—1″ tlustý, bílý, válcowitý, pak zdaupnatějící až k dolejšku hlízowitému, nad obojkem podhnutým, roztrhaným, bílým obyčejně přeútle brázdowaný, pod ním hladký, často klkatý, anobrž i šupinatý, až ku hlíze, ježto, dopola w zemi zapuštěná, ztuha srostlá s plachetkau, jejíž toliko hoření polowička prostá, na weliké šupiny roztrhaná. — Obyčejný w lesech, obzwláště w březinách a borech času letního a jesenního.

Čerstwá muchomůrka nemá ani zápachu ani chuti a nicméně jest wšech hub nejjedowatější. Nebezpečná jest obzwláště pro podobnost k císařce, od níž ale se liší bělostí, bradawicemi klobaukowými, místo nichž císařka má šupiny weliké, tlusté, ploskopřiléhající, bílé nebo žluté; dále žlutostí řas rauškowých a třeně a obzwláště plachetkau, ježto u císařky obšírná, weliká, wšude prostá, po stranách nepřirostlá. Pokud muchomůrka ještě w plachetce zawřena, jest na čechalce zatlačená a na powrchu nerowná; císařka ale w té době jest wejcowitá a hladká a prořízntutá má již řasy žluté. Jed jest prý prwek prudký, lakmus červenící, wodau a líhem rozpustitelný a slowe *muchomorkowina* (amanitinum).

Hauba moří člowěka a zwířata, nejméně škodí býložravcům: 1—2 hodiny po požření působí oškliwost, stahowání hrdla, úzkost, dušení, horaucí žízeň, strašné hryzení, dáwení, průjem, studený pot, mdloby, třesení, nadýmání žiwota, zmodrání nosu, pysků a tipců, blauznění, křeče, ano po 12—48 hodinách smrt. We mrtwolách pak jsau žalúdek a střewa plynem rozšířená, památky záněta u mrtí, wšecky žíly přeplněné krwí černau, hustau.

Jed muchomorkowý náleží k jedům prudkým mámiwým. Prwní pomoc proti otrávení jím záleží w rychlém wydáwení, kdyby tau cestau hauba nebyla ještě wywržena. Jelikož mámiwostí jedu citliwost žalúdka jest otlumena, potřeba welikého dawku dawidel. Winný kámen dáwiwý dává se po 3 gránech we sklenici wody; kdyby ten prwní dawek nepůsobil, náleží po ¼ hodině takowýtéž poskytnauti. Bezpečnější jest nickamínek bílý čili skalice bílá, ježto po 6—10 gránech najednau se podává. Kdyby těch lékůw po hotowě nebylo, stačí lehtání hrdla perem nebo prstem, aneb pití mnoho wlažné wody. Když hauba wywržena, přestanau i nebezpečné případky. Pro jistotu wětší poskytují se klistéry nebo léky na stolici ženaucí, jako sůl glauberská, hořká, winný kámen, olej skočcowý. Proti wření krwe do mozku a mámení slauží pauštění krwe, studené obkladky na hlawu a páteř, obkladky a kaupele polowiční z octa. Nyní tepruwa možná přejíti k wínu, hofmanským kapkám, trestí sirkowé a octowé, čpawku, černé káwě s octem čili šťáwau citronowau nebo bez nich. Kdyby znamení zapálení břicha se jewilo, jako silné hryzení, náleží podáwati nápoje slizké, u p. zwařeninu ze lnině, hybisku, teplé mléko, obkladky obměkčující mokré a teplé, klistéry slizké, též i žilau pustiti.

Muchomorka ale také w lékařství se potřebuje proti wodnatelnosti, padaucnici, zžidnutí a j.

Na kusy rozkrájená a we mléce močená slauží k moření much domácích; též na kaši rozetřená a na lůžka rozmazaná zahání stínky.

Muchomorka kamčatská zdá se od našinské býti rozdílná,

protože klobauk na čechalce jest wywýšen a řasy rauškové jsou žluté. Též aučinky se liší od našinské, podobajícími se spíše ojjowým nežli rulíkowým. Kamčatčané, Korákowé, Ostákowé, Samojedowé a j. dělají ze šťávy její a wrby úzkolisté nápoj, jenž mírně požit obweseluje, u větší míře ale působí všeobecné třesení, po jíž hodině blabolení hned weselé, hned smutné. Tři hauby suché po sebe nebo s rybičkami (pors) rozmělněnými, anebo zpařenina z ní dělá weselost, pak blabolení, chut k tanci, běhu, prání se, pak pláč, pak i spaní, z něhož se probuzují zemdlení a nevědaní, co a s ními dálo. Větší množstwí moří.

K. březowka. A. spadicea *Pers. Krombh. t.* 10. f. 6—9. Agaricus vaginatus *Bull. t.* 512. *f. N.* A. plumbeus *Schäff. t.* 85. 86. *t.* 244. 245. **Březowka.** Wýška welmi nestejná, nikdá ale jako císařky čili pečárky, obyčejně 3caulowá, též i 4—6caulowá; klobauk prozwonkowitý, u prostřed naddutý, po kraji straužkowaný, kruchý, hnědý, bledě žlutý nebo pomerančowý; rauško bělostné; hlaubek šupinatý, nahnědlý, dole wzhůru tenčející; plachetka poswowitá, obyčejně na laloky se trhající. — W rozdílných lesech Ewropy, v červnu až pozdě do října.

Náleží mezi hauby podezřelé, jichžto sluší se warowati. Zápachu nemá, chuti ale nepříjemné, pak nahořklé.

K. červenawá. A. rubescens *Pers. Krombh. t.* 10. f. 1—5. Agaricus myodes *Bolt. t.* 139. *Schäff. t.* 261. Mrchomůrka šediwá. Klobauk dříwe jest kulowatý, pak zakulatěle naddutý, konečně plochý, anobrž i nadmutý, po kraji hladký aniž straužkowaný, dospělý na powrchu červenawý, lesklý, wšude bradawicemi drobnými, okrauhlými, rohatými posetý, bývá ale také špinawě nahnědlý; rauško a prsten bělawé; třeň bělawý nebo plíwový, celistwý, dole hlízowitý, 2—4″ wysoký. — Obyčejná a ojedinělá w lesech listnatých, wlhkých, též na úhořích od června až do října.

Též náleží k hubám podezřelým, ačkoli we Francii, Lombardii a Rusku ji jedí bez uškození.

K. hlíznatá. A. Phalloides A. bulbosus *Schäff. t.* 241. A. citrinus *Schäff. t.* 20. A. phalloides *Fries. Krombh. t.* 28. *f.* 1—10. *Počátk. ob.* 27. *wyk.* 1707. Zemanka jedowatá. Klobauk po kraji hladký, neprawidelně šupinatý, 2″ široký a širší, různobarwý t. bílý, žlutý, jasněji nebo tmawěji zelený, hnědý; lupeny rauškowé prosté, obak okrauhlené, břichaté, široké, 3—4mocné, přisměstnané, přinejcelejší, bílé; třeň od hora až ku hlize daty, plachetkau srostlau hlízowitý, 3caulowý. — W daubrawách wlhkých w létě a jeseni.

Welmi nebezpečná, smrtí i skrownau trochau lid a zwíře-

a působí po 12 hodinách oškliwost, úzkost, mdlobu, dáwení, prům, ospalost a konečně smrt. Obzwláště zmládí podobá se císařce, ší se ale kromě naduwedených znakůw ještě smradlawostí a bezmtností.

K. čubard. A. pantherina *Krombh. t.* 29. *f.* 10—13. garicus pantherinus *Decand.* A. maculatus *Schäff. t.* 90. luchomůrka šediwá. Klobauk dříwe kulowatý, pak poutý, hnědý nebo žlutawý, okoralý, snadně wlhnaucí, o kraji straužkowaný, posetý braduwicemi stejnými, řísaustředními, bělawými, dříwe maučnatými, blanatými; řasy rauškowé 2—3mocné, široké, nejcelejší, proté, nábřichaté, bělawé; třeň přihomolowitý, oblý, lysý, ilý, u prostřed obojkatý, pod prostředkem šupinatý, ole přihlízowitý, celistwý; obojek prchawý; plachetka oškowitá, obraubená, kožowitá, bílá. — W lesech suhých, písčitých.

Hauba slabě smrdí a skoro mírně a nenepříjemně chutná; icméně zhaubně působí jako muchomůrka jí podobná. W Lombardii elá rodina po ní umřela, morčata, holub, kukačka, zwonek a čížek lostali po ní třesení, závrať, omámení a d., po čase wšak zase ořísli.

Bedla. Agaricus. Blätterschwamm.

Podobá se předešlým (katmankám), liší se ale, že nemá plachetky, nébrž toliko záwoj, jehož ostatky pak wzrostnutím hauby zbýwají na třeni co obojek čili prsten, nebo na kraji klaubkowém co oponka.

1. Bělowýtrusné. *Leucospori.* Řasy rauškowé nepromněněné. Wýtrusy bílé.

B. prsowitá. A. mastoideus *Fries. Krombh. t.* 24. *f.* 17. 18. Amastocephalus *Batt. t.* 10. *A.* Prašiwka bradawičnatá. Klobauk nahnědle bílý, polokulowatý, u prostřed jakoby sesec wypauštějící, drobně bradawičnatý, 1½″ široký; řasy rauškowé bílé, 3—4krát širší nežli klaušťka jest klobauková, dwojmocné, tenké; třeň 3—4″ wysoký, štíhlý, tenký, přiwálcowitý, bělawý, hnědě drobně tečkowaný, nejdoleji hlízowitě napuchlý; obojek tlustý, ze 2 blan složený, stálý, rozšířený. — W hájích w Italii a Čechách.

B. odřená. A. excoriatus *Schäff. t.* 18. 19. *Krombh. t.* 1. *f.* 9—10. Podobá se welmi předešlé, wždycky ale menší, třeň nižší; klobauk není tak silně sescatý, na powrchu bledě hnědý a netoliko powrchní kůže anobrž i pod ní položená se laupá po kraji až do prostřed; třeň nad obojkem dwojnásobným bradawičnatý, (u pře-

2. Žlutowýtrusné. *Cortinaria.* Závoj pawučinný. Výtrusy hlinožluté.

B. plawořasd. A. bivelus *Fries Krombh. t.* 1. *f.* 21. A. arneosus *Bull. t.* 598. *f.* 2. *b.* A. sericeus *Schäff. t.* 24. Trsnatá; klobauk z mládí naddutý, pak wyrownaný, nejtupější, 2—5″ široký, hned lesklý, hned bezlesklý, řidko šupinatý, po kraji třásnitý, jakož i řasy wykrojené, přiodstálé, plawé; třeň nízký, 2″ dlauhý, bělawý, dole hlízowitě napuchlý, celistwý; obojek welmi prchawý. — W lesech, wřesowištích. Od lipna až do října.

Jedowý.

B. skořicowá. A. cinnamomus *Lin. Bolt. t.* 150. *Sowerb. t.* 205. A. croceus *Schäff. t.* 4. A. squamulosus *Batsch. el. f.* 117. A. iliopodius *Bull. t.* 586. *fig. infer.* Klobauk ploskaunký, nepatrně šupinatý, 1—3″ široký, málo dužnatý, tupě hrbatý, hedwábitý, barwy skoro skořicowé nebo žluté ano i zelenawě nahnědlé; řasy rauškowé přirostlé, směstnané, široké, lesklé, buď krwawé, skořicowé, šafránowé, žluté nebo zelenawě nahnědlé; třeň 3‴ wysoký, 2—3‴ tlustý, stejný, třásnitý, pak dutý, žlutawý nebo žlutý. — W lesech obecný. Od čerwna až do prosince.

Chuti řetkwowé a kořenné.

3. Rezawowýtrusné. *Derminus.* Závoj nepawučinný. Řasy barewné, přistálé. Wýtrusy rezawé.

B. kostrbatá. A. squarrosus *Müll in Fl. dan. t.* 491 (špatný). *Krombh. t.* 44. *f.* 18. 19. A. squamosus *Bull. t.* 266. A. floccosus *Schäff. t.* 61. Trsnatá, šupinatá; klobauk welký, dužnatý, tupý, přízwonkowitý, pak wyrownaný a poduškowitý, po kraji břitký, přinadchlipený, rusý nebo žlutý, w nepatrný hrb wywýšený, posetý šupinami hustými, nadwinutými, přiwláknatými, šafránowěrezawými; řasy široké, mnohomocné, bledě hnědozelené, pak tmawě skořicowé, prsty barwící, kratší w zadu okrauhlené; třeň hutný, oblý, šupinatý, dolů tenčející, jako klobauk barwený; obojek klkatý, nepatrný, suchý. — Na pařezích trauchnějících stromowí listnatého.

Chuti dobré, zahořklé, wůně nesilné. Neškodný sice, nejí se ale.

B. rozsedalá. A. rimosus *Bull. t.* 388. 599. *Sowerb. t.* 323. *Krombh. t.* 44. *f.* 10—12. Nikdy trsnatá; klobauk dříwe přihomolowitý, po kraji podwinutý, pak rozšířený, po kraji podchlípnutý, 1—1½″ široký, wykrajowaný a zprohybaný, tenký, kožohnědý, na dél rozse-

dalý, u prostřed podneslý w hrb ostrý, lysý, hladký, tmawčjší; řasy široké mnohomocné, bledě žluté nebo morautné, přirostlé, přísměstnané, w zadu ztenčené, nejcelejší, pak poprášené a wraubečkowané, kratší nestejné, obak ztenčené; třeň nahý, oblý, zprohybaný, stejný, často dole hlizowitý, na konci poprášený, bílý, celistwý. — Na tráwnících, zahradách a lesech.

Náleží k hubám welmi jedowatým.

B. hydliwá. A. fastibilis *Pers.* A. gilvus *Schäff. t.* 221. A. crustuliniformis *Bull. t.* 308. 516. A. ceraceus, lateritius, subtestaceus, clavus *Batsch el. f.* 195, 198, 199. Náramně se proměňuje; klobauk tuhý, tupý, příwykrajowaný, mdlý, wlhký, lepkawý, bílý, slámowý, rusý, hlinožlutý, plawý, ryšawý nebo tisawý; řasy zaokrauhlené, směstnané, s wýtrusy rezawoblatowými, bledě pleťowé, nebo blatowé, často zejkowané t. krůpěje pryštící; třeň $1^1/_2$—3″ wysoký, přistejně tlustý, pak zdaupnatějící; závoj suchý, tenký, prchawý, na kraji klobaukowém wisící. — W lesech na zemi. Od lipna až do listopadu.

Smradlawá, hnusná, jedowatá.

4. Hnědowýtrusné. *Pratella.* Závoj nepawučinný. Řasy barewné, mlhawé, roztíkající. Wýtrusy hnědonachowé.

B. úhelka. A. campestris *Lin. Fl. dan. t.* 704. *Schäff. t.* 33. *Sowerb. t.* 305. *Bolt. t.* 45. *Tratt. ess.* 1. *t.* 1. *Krombh. t.* 23. *f.* 1—8. A. edulis *Bull. t.* 134, 514. Úhelka, cikanka, pečárka, pečurka, cauralka, zemanka, žampion. Z mládí jest kulowatá, na krátkém třeni, od něhož běží závoj ku kraji zawřený; klobauk dříwe hladký, lesklý, bělawý, šupinatoplewnatý nebo drobnobradawićnatý; dospělý má klobauk polokulowatý, po kraji podhnutý, bílý, hladký, skoro hedwábně lesklý, anebo žlutawý, šupinatý nebo plewnatý; dužnina asi 1″ tlustá, bílá, někdy potom čerwenawá; řasy prosté, u wnitř tupé, wně ostré, dříwe bílé, pak růžowé nebo masowé, konečně fialowé, anobrž i hnědé a černé; třeň dole wždycky přihlízowatý, 3—4″ wysoký, oblý, celistwý, tuhý, hladký, lesklý, nebo přídraslawý: dužniny jako klobauk, tužší ale a wláknatější; obojek na hořejší třetině třeňowé, blanowitý, klkatý a na klobauku na způsob třásní a lateček. — Po celé zemi, nejradše blizko domůw, kdežto hnůj koňský ležel, na winicích, šparglownách, pastwinách koňských; obzwlášté kde trochu stínu.

Úhelka náleží k hubám nejužitečnějším a nejchutnějším, a w tom ohledu už Dioskorides (μύκης εὔωδιμη), Plinius (callo rubens) a Apicius (fungi) o ní se zmiňují. Netoliko samy pro sebe rozdílně

přistrojené se jedí, anobrž do jídel zadělávaných se přidávají. Nejchutnější jsau, pokud klobauk w kauli jest zawřen, otewřené náleží olaupati a řas zbawiti; od starších i třeň se zahazuje. Dva stare už černají na řasách a dostáwají čerwy. Hauba ta náleží k welmi úrodným, neboť kde se jednau okázala, jistě každý den čerstwá se zebrati může, obzwláště, když třeň se ulomí, nebo uřízne a newytrhne. Nyní umějí také ji rozmnožowati. K tomu cíli dělají záhon z koňského hnoje, přikryjí drnem lučním a uwrhnau na ně rozkrájený klobauk té hauby. Po 8—14 dnech počí už úhelky.

Na místo úhelky prawé zbírají úhelku owčí, lesní, pařízní nebo hladkau; toto čtwero rodů podlé níže položených popisů a obrazůw uwedených snadně se dá rozeznati; k tomu ke wšemu omyl není důležit, protože ty hauby jsau neškodliwy. Též pomíchat se může s bedlau odřenau a ztepilau, obě za nejedowaté, popsanýma. Od pýchawek, s nimiž mladistwá úhelka pomíchati se může, snadno se rozezná tím, že rozříznutá okazuje klobauk, řasy, třeň a záwoj, jež pýchawkám naprosto zcházejí. Přenebezpečné ale jest pomíchání s katmankau blíznatau (Amanita bulbosa), která ale ni třeň dutý, dole hlízowitý, plachetkau a záwojem opatřený, klobauk málo dužnatý a řasy bílé.

B. úhelka lesní. A. sylvaticus *Schäff. Krombh. t.* 23. *f.* 9—10. A. campestris, sylvaticus *Secret.* Klobauk zakulatělý, u prostřed hrbatý, pleťowý, šupinami drobnými, hnědými, chlupatými přikrytý, dužnina tenká, 2—3‴ tlustá, po kraji a pod hořejší blanau červenawá, ostatně bílá, měkká, autle klkatá; řasy skoro širší nežli dužnina jest tlustá, napřed a w zadu zostřené, 3—4mocné, dřiwe růžowé, pak tisawé, nikdá nezčernající jako na úhelce prawé, po kraji útle zejkowané a wždycky bíle jinaté; třeň štihlý, 3—4″ wysoký, wálcowitý, přímý, rowný, hladký, lesklý, bílý, u prostřed dutý, čímž od úhelky prawé se rozeznáwá, nahoře nesauci obojek sehnutý, autlejší nežli u úhelky. — Na lukách lesních, w hájích, křowištích, zahradách, od srpna až do konce září.

Chuť a zápach má jako úhelka a jako ona se potřebuje.

B. pečárka. A. edulis *Bull. t.* 514. *Trait. ess. t. K. Krombh. t.* 23. *f.* 11—14. *t.* 26. *f.* 9—13. A. arvensis *Schäff. t.* 310. 311. Pečárka, zemanka owčí, úhelka owčí. Klobauk přizwonkowitě polokulowatý, hrbatý, bělawý, přílysý, pořídku hnědotřasnatý; řasy prosté, růžowé, pak naryšawělé, w zadu ztenčené, nejcelejší; třeň dlauhý, dutý, přiwálcowitý, dole nakřiwený, přihlízowitý; dužniny bílé, pak pomarančowé; záwoj blanowitý, přídwojnásobný, neprawidelně rozštípaný, na kraji klaubkowém nebo třeni přirostlý. — Na wršich, nejradše w zahradách, na tráwnících, auhorech, kdežto hnůj koňský zakopán.

Jí se jako úhelka, ačkoli není tak chutná.

B. raučí. A. praecox *Pers.* A. candicans *Schäff. t.* 217. A. cereolus *Schäff. t.* 51. A. appendiculatus *Sowerb. t.* 324. Klobauk naddutoploský, tupý, lysý, 2″ široký, dužnatý, kožowožlutawý; řasy spojené zubem sbihawým, bledě hnědé; třeň stejně tlustý, 2—3caulowý, dost pewný, pak dutý; obojek přiodstálý, čárkowaný, bílý, prchawý, někdy roztrhaný. — Na trawnících w jaře a létě.

Jest k jídlu.

www.libooks.cz

Hnojník. Coprinus. Mistschwamm.

Klobauk jako u bedel. Řasy prosté i s klobaukem rozplývající. Výtrusy černé, we welikých wřeckách čtyřadé. Plachetka zmládí celý klobauk zastírající, pak pukající, nejdoleji zůstáwající a třeň pošwau obalující.

H. obecný. C. comatus. Agaricus comatus *Müll. Fl. dan. t.* 834. *Schmid. ic. t.* 10. *Krombh. t.* 3. *f.* 35. *t.* 30. *f.* 15—21. A. porcellaneus *Schäff. t.* 46. 47 Atyphoides *Bull. t.* 16. *t.* 582. *f.* 2. Hydrophorus comatus *Batt. t.* 26. *B.* Hnojnice, hnojník. Společný, welký; klobauk mladší wálcowitý, brzo wejcowitý, potom homolowitý, na powrchu laupající se w šupiny welké, skoro střechowité, prosté, nikdá nebrázdowaný, bílý, na čechalce šedohnědý; řasy dříwe bílé, pak růžowé, potom černé, rozplývající; třeň wálcowitý, dole skoro hlízowitý, dutý, bílý, třásničkowaný; obojek pohybliwý, rychle prchawý. — Na hnoji a jiných wěcech hnijících.

Čerstwě nasbíraná mladistwá houba jest lahodná jako úhelka prawá; starší ale nehodí se k jídlu pro tenkost, rychlé mízení jakož i pro místo, kde roste.

Kukmák. Volvania. Eischwamm.

Klobauk, řasy též i wřecka jako u katmanek a bedel. Řasy rozplywawé. Wřecka tmawá, hojná. Plachetka zmládí celý klobauk obalující, pak pukající a zůstáwající nejdoleji co pošwa na třeni. Záwoj žádný.

K. bělostný. V. bombycina. Agaricus bombycinus *Schäff. t.* 93. *Krombh. t.* 23. *f.* 15—21. Ammanita incarnata *Pers.* Mladý w plachetce zawřený jest, podobá se wejci podluhowatému nebo kejowitému; klobauk 2—8″ široký, mladý zwonkowitý, pak plochonadutý, u prostřed nahrbatělý a přikrytý blanau hustau, autle šupinatau, bílau, pak žlutawějící nebo ztisawějící; dužnina

klobaukowá, křehaunká bílá, vláknatá, hedwábně lesklá, sotwa 1/2″ tlustá; řasy na 2—3‴ od třeně odstáwající, břichaté, široké, směstnané, autle wykrajowané, tenčké, proswitawé, wodnaté, rozplywající, dříwe bílé, pak narůžowatělé, konečně zešpinawějící, někdy bywají co cihla červené, jindá pleťowé, mnohomocné, zpředu širší, w zadu užší a wšude zaokrauhlené; třeň wzstaupawý, dole hlízowitý, wzhůru tenčející, nejhořeji opět tlustší a do klobauku přecházející, hladký, co hedwábí lesklý, bělostný; plachetka asi na 1″ s dolejškem třeňowým srostlá, pak prostá, dříwe pewná, tuhá, bělawá, hnědě skwrnatá, konečně zwodnatějící. — Na pařezích trauchnějících, bukowých, lískowých a jiných w jeseni.

Dužnina tenká málo wydatná a nepříjemně chutnající ačkoli se k jídlu, nicméně *Micheli* dí, že we Wlaších ji jedí, poraučí ale jej dříwe w octě močiti.

Čirůwka. Russula.

Klobauk, řasy, wřecka a wýtrusy jako u bedly. Plachetka a záwoj žádné.

1. Klobauk dužnatý, pak zpleštilý. Řasy stejné, bezšťawé. Wýtrusy bílé. Třeň střední. *Russula.*

Č. podrusá. R. lutacea. Agaricus alutaceus *Schäff. t.* 16. *f.* 6. *Bull. t.* 509. *Krombh. t.* 1. *f.* 21. 22. Klobauk přítuhý, často lepký, pak po kraji straužkowaný, růžowý nebo z šeda nachowělý nebo modrý, anobrž i hnědozelený a žlautkowý; řasy 1/2″ široké, stejné, kožowě barwené; třeň pewný, tlustý, celistwý. — W hájích, w srpnu a září.

Chuti jsauci mírné, jíst se.

Č. wrhawka. R. emetica. Agaricus emeticus *Schäff. t.* 15. *Krapf. t.* 2. 3. *Fl. dan. t.* 1009. A. sanguineus *Batsch. el. f.* 13. A. cyanoxanthos *Schäff t.* 93. A. virescens *Schäff. t.* 94. A. Georgi *Bull. t.* 509. *f. R.* Prasenice, wrhawka. Jměním podobá se předešlé, chutí ale jest ostré. Klobauk 2—4caulowý, zmládí zwonkowitý, celistwý, tuhý, pak po kraji straužkowaný, mnohobarewný, morautný, siwý, modrý, hnědý, hnědozelený nebo rusý; řasy široké, přistejné, bělostné, žilnatospojené; třeň pewný, celistwý, aniž prodlauženy, u wnitř wždycky bílý. — W lesech nejhojnější. W létě a podletí.

Od podobných snadno rozezná se zápachem hnusným a chutí pálčiwau. Jediný kus její s jinými hubami snědený násilně wzhůru a dolů žene, působí závrať, mdloby, anobrž i smrt. Třebas 10

www.jnbook.com.cn

ií sušená a dlauho vařená ona sama jakož i polévka a maso s ní
ařené jsau jedowaté.

Č. červená. R. rubra. Agaricus ruber *Fries.* A. sanguineus *Bull. t.* 42. *Schaeff. t.* 42. *Vittad. t.* 38. *f.* 2. ejostřejší a jako žluč hořká; klobauk tuhý, suchý, ladký, nekruchý, slohu sklipečnatého, růžowokrwawý, o kraji hladký; řasy směstnané, sochaté, bělostné; eň celistwý, 3caulowý, často růžowý. — Neobyčejný, ejwíce ojedinělý w lesech a křowištích.

Jakkoli chuť má welmi odpornau, nicméně není příkladu, žeby yl jedowat.

Č. bukowka. R. heterophylla. Agaricus heterophyllus *ull. t.* 509. *f. L. M. N.* A. livescens *Batsch. f.* 67. Bukowka. Mírná; klobauk zpleštilý, po kraji hladký, 2—3″ iroký, uprostřed často tmawější, někdy obzwláštním působením rozpukaloswraskalý; řasy sochaté a polořičné, bělostné; třeň celistwý, dost pewný, bílý, ½caulowý, tlustý. — W lesech listnatých a wřesowištích oecná, od lipna až do listopadu.

Jí se.

Č. Klobauk zpleštilý, pupečnatý; dužniny tuhé, šťáwnaté; řasy mléčnatějící, nestejné, často sochaté, úzké, v zadu ztenčené, přirostlosbíhawé. Wýtrusy bílé. Třeň střední. *Galorhaeus. Ryzce.*

Č. dubkatá. R. scrobiculata. A. scrobiculatus *Scop. Schäff. t.* 227, 228. Weliká; klobauk široký, lepnatý, po kraji wausatý, žlutý, bezpásý, naplněný mlékem bílým brzo žlutnaucím: třeň dutý, rusý, nahoře dubkowanoskwrnatý. — W jedlinách wlhkých mechatých obyčejná. Od srpna až do října.

Prašiwá a tudy nejedomá.

Č. krawská. R. torminosa. Agaricus torminosus *Schäff. t.* 12. *Sowerb. t.* 12. *Fl. dan. t.* 1068. *Krombh. t.* 13. *f.* 15—23. A. necator *Bull. t.* 529. *f.* 1. Ryzec huňatý, owčí, krawský. Klobauk zmládí naddutý, u prostřed wkleslý a po kraji podwinutý, pak wkleslejší a konečně nálewkowitý, uprostřed lysý, hladký, blízko kraje plsnatý a po kraji wausatý chlupy bělawými, hustými, zmatenými, dříwe červenawý, sotwa do kola pásatý, pak ale tmawější s pásy saustředními, patrnými, červenějšími nebo potom bledšími; řasy čili čepele bledé masowé, rozwětwené, 4mocné; třeň nestejně wálcowitý, obyčejně krátký, někdy 2caulowý nebo wyšší, ½—1″ tlustý, dutý, střeně síťkowaného, žlutawého, wně hladký, často ďubkowaný, bledší nežli powrch klobauku; mléko

we wšech dílech bílé, wodnaté, ostré, neměnící se. — Na wřesowištich, auwratech, trávnicích, w borech i bučinách obecná, od června až do října.

Zápachu nepříjemného a chuti prudké jsauc nehodí se k jídlu. Nedávno ji chválili proti hlízám plicním. Wenkowský lid proti některým nemocem hověžího dobytka ji potřebuje.

Č. mořiwá. R. necator. Agaricus necator *Bull.* 14. *Krapf. t.* 5. *f.* 1 — 4. *Kern. Schw. t.* 6. *f.* 3. 4. *F. dan. t.* 1913. Podobá se předešlé; klobauk lysý, pásatý, zelenawě hnědý, po kraji huňatý, často plochý, terčowitý, lepký, tuhý, po kraji pak rozwinutý; řasy bělawé, též žlutawé a masowé; třeň krátký, ztenčený, bledší klobauku, u wnitř bílý, celistwý. — Tu a onde w lesích a hájích.

Počítají ji k hubám prašiwým.

C. nepatrná. R. vieta. Agaricus victus *Fries. Krombh. t.* 14. *f.* 15—16. Ryzec nepatrný. Klobauk málo dužnatý, někdy pupečnatý, wždycky bezleský, přilepnatý, plsnatý, znamenaný nepatrnými pásky nebo bez nich jsauci, nahnědlý, ke kraji blednauci; řasy žlutawě bílé; třeň kruchý, skoro dutý; mléko bílé, někdy šediwé. — W březinách, topolinách, na místech wlhkých, mechatých obyčejná, od srpna až do listopadu.

Chuti prudké, pálčiwé, zápachu řetkwowého, nehodí se k jídlu.

C. leptawá. R. blennia A. blennius *Fries. Krapf.* 4. *f.* 11—13. Klobauk pewný, zpleštilý, bledý a špinawě zelenawý, přískropený, bezpáskowý, zmládí podhnutý a lysý; řasy a mléko bílé; třeň celistwý, někdy dutý, krátký, pewný, napopelawěle zelený. — W bučinách obecná, od lipna až do října.

Pro mléko welmi prudké nemůže se jísti.

Č. ryzec. R. deliciosus. A. deliciosa *Lin. Schäff. t.* 11. *Sowerb. t.* 202. *Fl. dan. t.* 1131. *Krombh. t.* 11. *f.* 1—7. A. zonarius *Bolt. t.* 141. Ryzec nebo rezek. Obyčejně ojedinělý; klobauk hned zmládí polokulowatý, s prostřed wkleslý a konečně náléwkowitý, po kraji hladký, zoblený, na powrchu pomarančowý, hned tmawější, hned bledší, anobrž i zelenawý, zmládí jednobarewný, pak ale mnohými pásky znamenaný, dříwe hladký, pak maličko plsťnatý, 3—7″ široký; řasy žlutawé, *cihlowé*, pomarančowé, wždycky bledší nežli klobauk, 2—3mocné, husté, úzké, rozwětwené, po třeni maličko dolů běžící, ronící mléko tmawě šafránowé; třeň wálcowitý, bledší nežli klobauk, hladký, někdy ďubkatý, konečně dutý; dužnina klobauku a třeně bělawá, podlé powrchu

lékem šafránová. — Wšude po Ewropě a jedlinách ysokých po přiwalu, w lipnu až do listopadu.

Od prašiwých podobných obzwláště liší se mlékem šafránovým nebo co cihla červeným. W září jest nejchutnější a mladá, dyž dužnina její tuhá a šťáwnatá, náleží k nejlepším hubám. ozdílně se připrawuje; též se nakládá do octa, do soli nebo do leje dřewěného.

Č. bělomléká. R. insulsa A. insulsus *Fries. Krombh.* . 12. *f.* 1. 6. Ryzec bělomléčný. Welikostí, twarem, barwau podobá se ryzci prawému, rozeznáwá so ale dostaečně barwau bledší, řasami směstnanými, bledými, pleowými a nejwíce mlékem a dužninau bílými, jichž poslední konečně zešerá wšak nezežlutne. — W daubrawách od lipna až do podzimku.

Zápachu ostrého řetkwowého, chuti stále prudké, protož nehodí se k jídlu, ačkoli jest jisto, že není jedowatá.

Č. žlutomléká. R. zonarius. Agaricus zonarius *Bolt.* t. 141. *Krombh.* t. 12. *f.* 7—14. Ryzec žlutomléčný. Klobauk bledě pomarančowý s pásky saustřednímy wíce méně patrnými, žlutošerými, hladký, dříwe naddutý, pak u prostřed wkleslý, potom rozšířený, konečně nálewkowitý, $1^1/_2$—2″ široký, po kraji nafaukly; řasy bledě pomarančowé, 3—4mocné, skoro široké jak klobauk jest tlustý a rozmačkané roní mnoho mléka bílého, potom sirkowě zežlutnaucího; dužnina klobaukowá welmi šťáwnatá, bílá, na wzduchu rychle žlutnaucí; třeň oblý, dolů tlustnaucí, dole opět tenší, $1^1/_2$—3′ dlauhý, 6‴ i wíce tlustý, pak dutý wně bílý nebo bledě pleťowý, dužniny řídké, bílé. — W lesech, od srpna až do listopadu.

Od ryzce prawého, jemuž welmi podobná, liší se mlékem sirkowě žlutým. Chuť má přehnusnau, prudkau, dlauho pálčiwau, mdloby, oškliwost a nucení k dáwení působí. Jest tedy prašiwá.

Č. bělopýřitá. R. pubescens. Agaricus pubescens *Fries. Krombh. t.* 13. *f.* 1—14. Ryzec krawský. Klobauk ploskaunký, mladší zlehka, starší hluboce pupečnatý, bledě masowý, bezpáskowý, suchý, lysý, bezleský, po kraji podwinutý a bělawě plsťnatobrwitý, 2—$2^1/_2$″ široký; řasy bledě masowé, přirostlé, skoro dolůw běžící, směstnané, úzké, 4mocné; třeň nejnižší, $^3/_4$‴ sotwa wysoký, hladký, masowý, nahoře červenawý, dole běložlutawý a ztenčený, mladší přícelistwý, starší se třeněm sklipečnatým snadno wadnaucím; dužnina klobaukowá a třeňowá bílá, pewná, neproměnná. — W roklích dubowím nebo březowím zastíněných po deštích, od září až do listopadu.

Mléko bílé, ostré a jiné znaky dělí ji od ryzce obecného. Chuti jest ostřejší nežli čirůwka krawská a protož jak ona nehodí se k jídlu.

Č. syrowátkowá. R. gynaecogala. Agaricus gynaecogalus *Otto. Krombh. t.* 40. *f.* 15—16. Lactarius serifluus *Fries.* Klobauk dužnatý, zpleštilý, potom přínalewkowitý, nahý, lysý, leskly, z červena hnědý, po kraji podhnutý, wykrajowaný; řasy 3mocné, prawidelně rozpostawené, jednoduché nebo sochaté, obak ztenčené, kratší w zadu okrauhlené, hlinožlutě ryšawé, pak zblednaucí; třeň dlauhý, oblý, zprohybaný, lysý, hladký, masowě ryšawý, bledý, pewný, pak někdy zdaupnatělý; dužnina bílá, ponahnědlá, tuhá; mléko řídké, wodnaté, bílé, mírné. — Po zahradách a lesech w jeseni.

Chuti dobré jsauc jí se.

C. plstnatá. R. tomemtosa Agaricus tomemtosus *Otto. Krombh. t.* 40. *f.* 17. 18. Klobauk dříwe hrbatý, pak zpleštilý, potom nálewkowitý, špinawě masowý, potom náryšawý a hnědý, útle plstnatý; řasy skoro dolů běžící, žlutawě masowé, 4mocné, často sochaté, kratší w zadu okrauhlené; třeň oblý, dříwe plný, pak dauplnatělý, bledý, lysý, hladký; dužnina tuhá; mléko bělawé, mírné. — Společná po mladých borech w září a na začátku října při powětří teplém a wlhkém.

Mléko nemnohé, bělawé, zasladlé, mírné. Nemá zápachu; proto se jí.

C. ryšawá. R. rufa. Agaricus rufus *Scop. Krombh.* 39. *f.* 12—15. Klobauk ostře hrbatý, potom zpleštilý, po kraji podhnutý, hladký, suchý, bezlesky, tmawě, červena hnědý, pewný, dužnatý; řasy žlutawé, řídké, hlinožluté, 4mocné, neprawidelně rozpostawené, kratší w zadu zaokrauhlené, delší přirostlé; třeň dlauhý, oblý, nahý, hladký, plný, masowý, dolů hnědnaucí; dužnina i mléko bělawé, potom červenawé, přeostré a pláčiwé. — W lesech jehličných od jara až do jeseně.

Lid wenkowský ji často beze wšeho nepohodlí jídáwá. Podlé zkaušek ale není newinná, protož od požíwání jejího máte se zrazowati

C. ukoptěná. R. fuliginosa. Agaricus fuliginosus *Frus. Krombh. t.* 14. *f.* 10—12. A. azonites *Bull. t.* 567. *f.* 3. Mléčinec sazowitý. Klobauk dříwe nadduté, pak plochý, potom prohlubený, na tu nebo na onu stranu žlabowitý, konečně nálewkowitý, obyčejně na dně s několika neprawidelnými hrby, po kraji podwinutý, červenawě popelawý nebo světle rezawý, 3—4″ široký; řasy dříwe čistě bílé, pak pomarančowé, potom rezawé, 3mocné,

nké; třeň bílý, celistwý, někdy útlau plstí powlečený, ole hned ztenčený, hned ztlustlý; dužnina bělostná, praněná nebo pomačkaná hned červenající; mléko ilé, dřiwe zasladlé, pak přepálčiwé. — Pod duby, řezami.

Zápach nepříjemný, chuť jako měděná, hnusná, a tudy nehodí k jídlu.

C. pálčiwá. R. pyrogala. Agaricus pyrogalus *Bull.* 529. *f.* 1. *Krombh. t.* 14. *f.* 1—9. Ryzec pálčiwý, eprník. Klobauk dospělý docela plochý, u prostřed ělce prohlubený, pak nálewkowitý, suchý, zelenawý, ahnědlý, červenawý, šediwý, modrošedý do fialowa, ásky znamenaný nebo bez nich jsaucí; wlákna blány, lobauk powlekující, dělají často prameny nepřetržené, řeautlé; podstata klobauku ale wždycky bílá; řasy usté, 4mocné, dřiwe bílé, pak ponačerwenalé, potom luté, kruché, tlustaunké, 3‴ široké, po třeni malíčko olů běžící, oddělené; třeň přímý, rowný, někdy křiwý, erwenawě bílý, nahý; mléko hojné, bílé, pak žlutawé, asto modrawé, dřiwe zasladlé, potom zponenáhla wíc wíce pálčiwé, přeostré. — W lesech listnatých a jeličitých obecná.

Nejlépe jest té houby tak nepříjemně chutnající se warowati.

C. modromléčná. R. violascens. Agarius violascens *Otto. Krombh. t.* 14. *f.* 13. 14. Ryzec zmodrající. Klobauk hladký, popelawý, saustředně páskowaný, 3″ široký, u prostřed wkleslý, po kraji podchlipený; řasy bělawé, napřed širší, w zadu auzké, nestejně dlauhé, 3mocné, mnohočíslné, šťáwnaté, na místech zhnětených fialowějící; třeň celistwý, nestejně tlustý, asi 2″ dlauhý, skoro jako klobauk barewný; dužnina jakož i mléko bílá, zponenáhla modrající. — W září a říjnu w lesech obecný.

Chuť dřiwe zasladlá, pak trochu pálčiwá sotwa může lákati, aby se jedla; též u wětším množství, zdá se, žeby škodila.

C. peprník. R. piperata. Agaricus piperatus *Scop. Bolt. t.* 21. *Fl. dan. t.* 1132. A. amarus *Schäff. t.* 83. A. acris *Bull. t.* 209. Peprník, podborownik, krawina. Twrdá, pewná, lysá; klobauk 1—2″ široký, suchý, zmládí podwinutý, potom nálewkowitý, po kraji podchlípnutý, bílý, někdy narusalý; řasy nejužší, směstnané, přituhé, rozsochané; třeň 1—2″ dlauhý a skoro taktéž tlustý, hladký, bílý; mléko přehojné, bílé, nejostřejší. — W lesech.

Jest jedomá. Mléko její se syrupem wysokoslézowým prý žene na moč a rozdrobuje kámen w měchýři.

3. Klobauk dužnatý, zmládí naddutý. Řasy nestejné, bezšťawé. Wýtrusy bílé. Třeň střední.

Č. luční. R. pratensis. Agaricus pratensis *Pers.* A. ficoides *Bull. t.* 587. Ag. miniatus *Schäff. t.* 313. A. clavaeformis *Schäff. t.* 307. Klobauk dříwe homolowitý, pak hrbatý, polokulowatý nebo roztáhlonaddutý, pewný, suchý, lysý, lesklaunký, barwy masowokožný neb pomerančowý, pak blednaucí, po kraji tenký; řasy dolů běžící, odstálé, tlusté, dužnaté, 3—4mocné, nejcelejší, bledě ponažlutlé, dole žilami spojené, nejcelejší, kratší obak ztenčené, často wráskowité; třeň oblý, dole ztenčený, pewný, celistwý, řídko dole daupnatý, bílý, hladký; dužnina bílá, pewná, nezměnná, někdy předce nabývá barwy bledě pomerančowé nebo žlutawé. — Na lukách, pastwinách, mezech w létě a jeseni.

Č. panenská. R. virginea. Agaricus virgineus *Wulf. in Jacq. Coll.* 2. *t.* 15. *f.* 1. A. niveus *Scop. Schäff. t.* 232. A. ericeus *Bull. t.* 188. Bělostná; klobauk tenký, wlhký, naddutý, pak pupenečnatý; řasy dolů běžící, žilnatospojené, odstálé; třeň trubkowitě dutý, tenký, dolů tenčející, 2″ dlauhý, lysý. — Na wřesowištích a lukách mechatých, w září až do listopadu.

Jedomá jest a chutná.

Č. hřebíčková. R. oreades. Agaricus oreades *Bolt. t.* 151. *Krombh. t.* 43. *f.* 11—16. A. pratensis *Sowerb. t.* 247. A. caryophyllaeus *Schäff. t.* 77. Malá (3″), společná; klobauk dříwe homolowitý, tupý, potom kulowatonaddutý, rozšířený, plochý nebo čeřitý, široce hrbatý, dužnatý, hladký, pewný, barwy kožné, bezlesklý, po kraji břitký hladký, později straužkowaný; řasy bledé, prosté, přewzdálené, pewné, široké, nejcelejší, 3mocné, jichniž kratší w zadu zaužené, delší tamtéž ostré anebo u třeně uťaté, u prostřed břichatě rozšířené; třeň tenký, přímý, celistwý, pewný, příhladký, šťawnatý, bílý, dole huňatý; dužnina bílá, neproměnná, přiwláknatá, zápachu příjemného, silného, chuti slabě kořenné. — W létě a jeseni na trámnicích, lukách a podlesích.

Jedlá, chuti wýborné w polewkách, do nichžto hlawně se dáwá.

4. Klobauk dužnatokožowitý, plochaunký. Wýtrusy bílé. Třeň střední.

Č. palička. R. esculenta. Agaricus esculentus *Wulf. in Jacq. Coll.* 2. *t.* 14. *f.* 4. *Tratt. ess. t.* F. A. clavus *Lin.* Klobauk přídužnatý, tupý, hlinožlutý, někdy za-

nědlý, 1/2″ nebo více široký, někdy čárkowaný; řasy řisměstnané, široké, spojené, běwné, bílé; třeň lysý, lutawý, nedokonale dutý, kořenující. — Na pastwinách, uwratech obyčejný, obzwláště w Rakausích w dubnu a wětnu.

www.libtool.com.cn

Jedomá, hořká ale, protož náleží ji silně kořeniti.

5. Klobauk blanowitý, zwonkowitý. Wýtrusy bílé. Třeň střední.

Č. zajahawá. R. galericula. Agaricus galericulatus *Scop. Schäff. t.* 52. *Sowerb. t.* 165. *Krombh. t.* 1. *f.* 31—33. A. campanulatus *Lin.* A. fistulosus *Bull. t.* 518. A. pseudoclypeus *Bolt. t.* 154. Welmi proměnná, newonná, bezchutná, bezšťawá, tuhá; klobauk wíce méně blanowitý, přiswraskalý, wíce méně čárkowaný, dřiwe nahnědlý, homolowitozwonkowitý, pak rozšířený, z prohlubeniny hrb wypauštějící, hnědý; řasy bělawé, přirostlé, zubem dolů běžící; třeň hladký, tuhý, sotwa lesklý, nahoře lysý, dole hřbelcowitý. — Na kmenech trauchnějících, w nich zakořeněná, též i w jeskyních, sklepech, dolech čili báních, kdežto nabývá podoby potworné.

6. Klobauk blanowitý, t. dužnatoblanowitý, zmládí pupečnatý. Wýtrusy bílé. Třeň střední.

Č. králowská. R. tuber regium *Fries.* Tuber regium *Rumph* 11. *t.* 56. *f.* 4. Stélka představuje hlízu zwící pěsti a wětší; třeň 3—4caulowý, stejný, lysý; klobauk nálewkowitý, hrbolatý, lysý, popelawý, po kraji podhnutý, pak rozštípaný, 1—2″ široký. — Na Ostrowech moluckých od dubna až do října.

Mladá měkká wadí se k jídlu, stará hauzewnatá. Kořen pouzí se proti běhawce a jiným chorobám.

Č. tlustonožná. R. Sajor caju. Agaricus Sajor caju *Fries. Rumph* 11. *t.* 56. *f.* 1. Předešlé podobná; třeň sotwa 1″ wysoký, 2—3‴ tlustý, lysý; klobauk naddutý, hluboce pupečnatý, lysý, bílý, isabelowý, čerwený, popelawý; řasy tenké, stejné. — Na wětwích opadalých a kořenech starých na Amboině.

Mladá jest k jídlu, stará ale hauzewnatá.

7. Klobauk zástřední nebo poboční. Wýtrusy bílé.

Č. hlíwa. R. ostreata. Agaricus ostreatus *Jacq. aust. t.* 288. *Curt. lond. t.* 116. *Tratt. ess. t. O. Krombh. t.* 41. *f.* 1, 5, 6, 7. A. dimidiatus *Bull. t.* 508. A. nigricans *Fl. dan. t.* 892. Hlíwa. Trsnatá, střechowitě nahlaučená,

často dohromady splývající; klobauk obyčejně polowičný, zástřední, lysý, přibezlesklý, šedohnědý nebo černawý, hladký, po kraji obyčejně nadwinutý; řasy mnohočíslné, dolů běžící, na zadním dílu rozwětwenospojené, ostré, nejdrobněji wraubkowané, bílé; třeň buď žádný, buď krátký, obly, často neprawidelně srostající, stejně tlustý nebo hlízowitý, bělawý nebo špinawý, dole hřbelcowatý, pořídku lysý, celistwý, plný; dužnina bílá, chuti mírné, zápachu maukowého. — W rozsedlinách korowých, na stromech starých, listnatých w jaře a jeseni.

Chutná tato houba welmi oblíbeným jest jídlem.

Č. masowka. R. saligna. Agaricus saligneus *Pers. Krombh. t.* 41. *f.* 2—4. A. ochraceus *Tratt. Schk. t.* 4. *f.* 8. Masowka. Houba weliká, trsnatá, $^1/_2$—$^3/_4$' welika; klobauk pobočně čili polowičný, wějířowitý, rozšířený, řeřabatý nebo plochý, dole stlačený, dužnatý, pewný, hladký, hnědý, často jinatý, po kraji břitký, lysý; řasy směstnané, mnohomocné, široké, nejkratši a nejdelší, w zadu ostré, delší a prostřední w zadu okraublené; třeň celistwý, dužnatý, bílý, plsťnatý, pak nahý, pewný; chuti mírné, zápachu obzwláštního, přímaukowitého; dužniny měkké, bílé, wlhké nebo šťáwnaté. — W jeseni a zimě obyčejný, na starých pařezech listnatých wrb.

Z mládí se jí; stará jest houževnatá.

Č. wějířowitá. R. flabelliformis. Agaricus flabelliformis *Bolt. t.* 157. *Krombh. t.* 42. *f.* 1. 2. Houba wějířowitá. Trsnatá, dole se třeni anebo klobauky srostlými; klobauk polowičný, wějířowitý, neprawidelně laločnatý, čeřitý, dužnatý, houževnatý, hnědý nebo náryšawý, po kraji břitkaunký, hladký, za wlhkého powětří mazawý, lepký; řasy mnohočíslné, dolů běžící, mnohomocné, přiwětewnaté, bledé, kratší w zadu zúžené a ostré; třeň krátký nebo žádný, dýmowý nebo bělawý a plsťnatý; dužnina bílá, chuti mírné, zápachu žádného. — Na stromech churawých, hynaucích w létě a w zimě.

Jako obě předešlé se jí.

Č. swraskawá. R. stiptica. Agaricus stipticus *Bull. t.* 140. 557. *f.* 1. *Fl. dan. t.* 1292. *f.* 1. A. betulinus *Bolt. t.* 72. *f.* 1. A. semipetiolatus *Schäff. t.* 203. *Tratt. ess. f.* 2. Trsnatá; klobauk kožowitodužnatý, ledwinitý, barwy skoro kožowé, s pokožkau w šupiny plewowité opryskující; řasy úzké, pěkně síťkowanosrostlé, přiskořicowé; třeň krátký, wzstaupawý, pobočni, wzhůru

e rozšiřující, jinatý. — Na pařezích stromův listnatých
o Ewropě a Americe severné. Od října až do dubna.
Chuti swraskawé a nepříjemné, takže sotwa kdo do pokušení
řijde najísti se jí. Ostatně působí hryzení a běhawku.

. Klobauk dužnatý, naddutoplochý, střední. Wýtrusy bledě červené.

Č. májowka. R. Prunulus. Agaricus Prunulus *Pers. Krombh. t.* 2. *f.* 2—6. A. albellus *Schäff. t.* 78. A. mousseron *Bull. t.* 142. A. pallidus *Sowerb. t.* 143. We-likosti a podoby proměnlivých; snadno ale pozná se po zápachu maukau čerstwau; klobauk 2—4″ široký, asto wystředný, po kraji hranatý čili řeřabatý, celistwý, loskaunký, bílý nebo bledě hnědý: řasy pak masowé; řeň caulowý nebo wyšší, 3—6‴ tlustý, bílý, dole huňa-tý. — Na podlesí obyčejný, hojnější we Wlašich. Od erwna až do října.

Májowka jest hauba nejchutnější a nejwzácnější. Obyčejně stojí w řadách rownych anebo saustředných, jakoby toliko tam rost-ly, kdežto dobytek jest se wymočil, hned ojedinělé, hned srostlé tře-čím anebo klobaukem. Takowé řady co ročně okazují se okolo jhož středu; zpomenáhla ty kruhy se rozšiřují, až se roztrhnau, načež hauby stojí w čarách rownych, potom ale docela zmizejí. Kdo alezl tedy jednu, může ostatní snadně naleznauti a podlé welikosti ruhu wypočítati, mnoholi let na témž místě hauby sbírati se da-lo. Když prší, widěti látku země wlákny bílými (stélkau) spojující; ak wynikají bílé kuličky s klobaukem nahnědlým jako hrách brzo v otwrajícím a zezwonkowatějícím; pak klobauk se wyrownává, wy-rausí mnoho wýtrusů, zwadne a hmyzem se zežere. Příjemně woní akoby čerstwau maukau, chutná ale náostře a newelmi lahodně; ušením ještě wíce zwoňawí, protož na niti nawlečená, anebo na el rozkrájená se suší. Tak přichází do obchodu, takže we Wlašich mých prodáwají libru za 10—14 franků. Sušené potřebují toliko o koření. Protože tak časně roste, nemůže se s jinými tak snad-o pomíchati.

9. Klobauk naddutý, dužnatý. Wýtrusy růžowé.

Č. jelení. R. plutea. Agaricus pluteus *Batsh. Krombh.* 2. *f.* 7—10. A. clypeatus *Lin.* A. cervinus *Schäff. t.* 0. A. lividus *Bull. t.* 382. Klobauk naddutý, po kraji ehnutý, 3—5″ široký, hnědý, žlutawě hnědý, bledý ebo bílý, lysý, dužnatý; řasy náryšawé; třeň celistwý, ílý, stejný, 3caulowý, černě třásnitý. — Wšude na ařezích, od kwětna až do listopadu.

STROČEK. CANTHARELLUS. FALTENPILZ.

Klobauk dužnatý nebo kožowitý, wezpod s řasami aprskowitě rozbíhajícími, obyčejně wětewnatými, tupý-

mi, málo wystáwajícími, kteréžto jakož i brázdy mezi nimi powlečené blanau wřechonosnau.

1. Třeň střední, nesaucí klobauk nálewkowitý, patrn

www.libtool.com.cn

S. liška. C. cibarius *Fries. Krombh. t.* 45. *f.* 1–11. Agaricus cantharellus *Lin. Schäff. t.* 82. *Bull. t.* 505. *f.* 4. *Fl. dan. t.* 264. *Bolt. t.* 62. *Tratt. ess. t.* Liška. Žlautkowě žlutý, někdy bělawý, pořídku zcela bílý, lysý, na omak mastný, u wnitř žlutawě bílý; klobauk dříwe naddutý, pak polokulowatý, konečně čibowy ancebo přínálewkowitý, po kraji podhnutý, řeřabatý, w řezáwaný, 1—3″ široký; řasy tlusté, $^1/_2$—$1^1/_2$‴ široké wzdálené, po třeni dolů běžící, dřiwe jednoduché, pa wětewnaté; třeň pewný, dolů tenčející, 1—2″ wysok nebo wyšší bez plachetky a záwoje. — W lesech ks natých a jehličitých na zemi, welmi rozšířený. W k a jeseni.

Zápachu příjemného, chuti nástré, nežkodliwý, obyčejn stolech.

S. pomarančowý. C. aurantiacus *Fries. Krombh.* 46. *f.* 3—6. Agaricus aurantiacus *Wulf. in Jacq. Co* 2. *t.* 14. *f.* 3. Merulius aurantiacus *Pers.* Podobá předešlému, liší se ale klobaukem dužnatým, plstnatým na omak jemným, jakoby aksamit, silně pomarančowým, bělawě nebo nahnědle měňawým, u wnitř žlutaw bílým; řasami úzkými, hustými, rozsochanými, hojný až ku třeni běžícími, pak tmawějšími klobauku; tře 1—2″ dlauhý, oblý, obyčejně křiwý, žlutawě bílý nah jako klobauk barwený, dole tenší, zmládí hnědý, pa žčernawějící, celistwý. — Na pařezích stromůw jehl ných, ztrauchniwělých.

Po zápachu a chuti podobá se předešlému, jest ale jedow

S. rohowitý. C. cornucopioides *Fries. Krombh.* 50. *f.* 10—13. *Počátk. ob.* 28. *wyk.* 1734. Peziza cornucop. *Lin. Fl. dan. t.* 388. 1260. *Bolt. t.* 103. Helvela cornucop. *Schäff. t.* 165. 166. *Bull. t.* 150. 498. *f.* Welikosti rozdílné; společný čili trsnatý; třeň oblý, dutý, wzhůru se rozšiřující; klobauk dutý, wzhůru na způsob polní trauby wyhlížející, kožowitý, drobnosupi natý, hnědý, po kraji řeřabatý nebo neprawidelně sín haný, šedý nebo bledě masowý nebo fialowý; řasy wra skowité, nedokonalé, někdy toliko ďubky mezi sebou zůstawující, později zpleštilé; podstata tenká, šťáwnatá wláknatá. — W míchaných lesech.

Zápach příjemný a chuť jahodnau maje ji se, ačkoli pro kožatost newelmi oblíben.

2. Třeň kolmo stojící s klobaukem slitý, kejowitý, po stranách nejdrobněji žilnatý t. řasnatý.

S. kejowitý. C. clavatus *Fries. Krombh. t.* 10. *f.* 13—17. *Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1735. Elvella truncata *Schäff.* 164. 267. Trsnatý neb ojedinělý, 3″ wysoký, (trs) 4—6″ široký, dužnatý, celistwý, šťáwnatý, u wnitř bílý; klobauk zmládí čihowitý, barwy fialowé, tmawě masowé, kožowé, hladké, nahoře málo wkleslý, později dělá se kraj klobaukowý a řasy začínají se dělati, které pak jsau chobotnaté, slabé, mnohotwaré, často ďubkowité, masowé, fialowé, modrawé, potom jinaté; třeň nedokonalý, krátký, hladký. — W lesech jehličnatých na pařezích strauchniwělých.

Zápachu nepatrného, chuti slabé, nakyslé. Nežkodliw jsa jí se wšeobecně.

3. Třeň poboční, kolmostojný nebo žádný. Klobauk rozšířený, tenký, příhlanowitý, stejný.

S. mechowlečný. C. muscigenus *Fries.* Agaricus muscigenus *Bull. t.* 288. Helvella dimidiata *Bull. t.* 498. *f.* 2. Merulius muscigenus *Pers. Nees syst. f.* 236. Blanowitý, tuhý, rownowážný, lysý, bledě hnědý, přípáskowaný, zlehka řeřabatý, bělawý, popelawý nebo kauřowý; řasy napuchlaunké, rozewřené, sotwa wětewnatě spojené, wzadu splýwawé; třeň krátký, poboční, dole huňatý, někdy žádný. — Na mechu, doškowých střechách, w říjnu a listopadu.

Děrwomorka. Merulius. Netzpilz.

Klobauk bez třeně, obyčejně ohnutý, rozlitý, tenký, podstaty wíce méně klkaté, potažený řasami tupými, síťowitě spojenými a powlečenými blanau wýtrusonosnau, nedokonale děrnatau, pak w kruzích řasnatozubatau.

D. domácí. M. lacrymans *Schum. Krombh. t* 46. *f.* 1—2. M. destruens *Pers.* Boletus lacrymans *Wulf. in Jacq. misc.* 2. *t.* 8. *f.* 2. *Sowerb. t.* 43. *Bolt. t.* 167. *f.* 1. Domácí hauba. Hauba ta na počátku dělá na podlaze nebo trámech wlákna přeútlá, pawučinná, pramenitá, zponenáhla se mataucí, blanowatějící, bledě a špinawě fialowějící; tento blawní twar nabýwá délky a šířky mnoho střewíců, kdežto prostě po ploše prken hladké

bez překážky rozšiřowati se může; jsauli ale plochy nerowné, roztrhané, rozpukalé, jestli sestáwaly ze dřiw na přič a na dél spojeného, rozdílného nebo se zdmi se střídajícího, naskytuje se na způsob stužek úzkých, palečných, na mnoho střewicůw dlauhých, dřiwí rozličně objímajících, pronikajících, a na konci, často daleko od matičky wzrostajících w klobauk prawidelný, plodonosný. Tau hubau dřiwí rozděluje se na třísky podlauhlé, čtyrhrané. Též prý wydymuje kyselinu kostikowau a puch obzwláštní welmi nepříjemný.

Domácí hauba dělá též blány na střewíc ano i na sáh dlauhé a široké, wláknaté, tuhé, šťáwnaté, dřiwe bílé, pak špinawějící a přestějící skwrnami krwawými, pak hnědnaucími, po kraji tenkými nebo napuchlými; z těch blan z prostředku podnášejí se místa tu kulatělá nebo okrauhlá, bílá, šťáwnatá, co hrách anebo střídmý groš weliká, u prostřed žlutnaucí, an z prostředku wypauštějí wýtrusy a žíly drobné; zponenáhla tato místa se zwětšují, wýtrusy zmnožují co prach hustý, hlinežlutý nebo rezawý. Když pak wšecky tyto skwrny a ostrůwky dohromady splynau, jest celý prostředek a největší díl powrchu toho klobauku blanowitého wrstwau wýtrusonosnau přikryt; na kraji ale na místo prawých žil jsau toliko slabé wrásky anebo měkké dubky, které w prostředku jsau dokonalejší. Hauba ještě starší a větší, mála dostatečné wláhy, wypauští z prostředka nebo z powrchu wrstwau wýtrusonosnau přikrytého bradawice hustě a neprawidelně rozpostawené, kulowaté, podlauhlé nebo hřebínkowité, 1—2‴ wysoké a $^1/_2$‴ dlauhé, někdy w hrozen se sbíhající. Rosteli bujně, prýští z welikých řas, obzwláště z bradawic, též i z kraje šťáwu wodnatau, čistau, smradlawau, později mlékowitau, z níž nowá hauba se dělá. Tenkrát klobauk jest blanowitý sestáwá z wláken řídkých, skoro rownoběžných a zplozuje se na místech tmawých, auwětší podrobených, po hladinách.

Třetí způsob dělá se na dni, když prwní nebo druhý způsob proniknuw štěrbiny prken anebo trámůw wypauští stužky, které na dni brzo se rozšiřují talířowitě, patrně tlustnau, kraje dělají $^1/_2$—$^3/_4$‴ tlusté, bílé, šťáwnaté, prýším pokryté bělostným, a u prostřed wrstwu wýtrusonosnau, ostrůwkowitau. Též i ten twar dělá složené žíly, bradawice a hřebínky a též prýští šťáwu. Dotknutím hned nabude barwy drumínowé, později špinawě hnědé a konečně černé, bez toho ale wrstwa wýtrusonosná nabývá často pěkné ryzosti.

Wrstwa wýtrusonosná hladká, řasnatá a bradawičnatá, zponenáhla se popíná wrstwau wýtrusu prachowitého $^1/_4$‴ tlustau, kterýstau, která nejmenším úwětřím se rozptyluje a rozsíwá. Ten prach wýtrusowý welmi obtěžuje čich, chuť, ano i oči a dýchání. — Na wlhých místech w lese hubí dřiwí, též i we budowách, když surowe bylo a rychle se zastawělo a wápnem owrhlo, takže nemělo čas wyschnauti.

Zápach z ní wychází ztuchlý, hnusný a omamující, a tudy škodí zdrawí lidu w takowém domě přebýwajícího; těžkost hlawy, slabnutí, pitomost, ospalost, nahluchlost, nucení k dáwení, napuchnutí krku, tedy těžkost polykání, konečně i bedélky w hubě jsau následky; anobrž i smrt může celau nemoc následowati. Kdežto hauba jednau w domě se usadila, těžko ji wykořeniti, třebasby nakažené dřiwí se wytrhalo a čerstwým wyměnilo. Jelikož nejradše zahl w

příbytcích při zemi, nemajících pod sebou lochy, jest k vyplenění ejímu potřeba, aby země se vyklidila a rumem suchým dosadila, nebo aby, což nejlepší, se udělaly lochy anebo procházející prů- uchy dosti prostranné, kterými vlhkost zemní pořád se odvodí. Též adí dříví natříti pokostem z kolofonie a lněného pokostu udělaným. Nejlépe jest pod trámy a podlahy nasypati vrstwu rudy zmydo- ené na 1—3″. W nakažených staweních musí se všecko dříví vytr- ati, porušená místa se dříwí osekati, a zdrawá natříti dwa nebo řikrát luhem zmydowým, nejlépe horkým, udělaným z 1 tíže skalice elené čili zmydy a 5 tíží wody. (Ostatně wiz Časopis technolo- ický 1. str 305 a d.).

www.jindrol.com.cn

Olšowka. Schizophyllum. Spaltblätter ling.

Klobauk korkowitokožnatý, ustanowený, polowičný, edawý, po kraji podwinutý. Řasy od dola se rozbíhající, wějířowité, nikdá spojené, s kratšími promíchané, všecky na dél rozklané, po kraji toliko wýtrusonosné.

O. pospolitá. S. commune *Fries. Krombh. t.* 4. *f.* 14—16. Agaricus alneus *Lin. Schäff. t.* 246. *f.* 1. *Bull. t.* 246. 581. *f.* 1. A. multifidus *Batsch. el. f.* 126. *Nees. f.* 181. Společná, sotwa 1″ delší, plsťnatá, šediwá, laločnatá, často mnohoklaná; řasy ponachowělé, popelawé, huňaté, wlastně newětewnaté. — Po celé Ewropě, Asii a Africe až do Guinei, na Předhoří dobronadějském, a Americe sewerné a jižné, na Antilách. W počasí deštiwém.

Síťkowec. Daedalea. Wirrschwamm.

Klobauk korkowitý nebo kožowitý, tuhý, rowný, řídko třenitý, u wnitř klkatý. Rauško chobotnaté: chobotů s podstatau klobaukowau stejnorodých a srostlých, nehlubokých, hned dělajících řasy spletené, hned diry prodlaužené, zprohybané. Wřecka tenká.

S. poddaubník. D. quercina *Pers.* Agaricus quercinus *Lin. Bolt. t.* 73. *Sowerb. t.* 181. A. labyrinthiformis *Bull. t.* 352. 412. *f.* 1. A. dubius *Schäff. t.* 331. Poddaubník, poddaubnice. Welikostí a podobau rozdílný, korkowitý, hned měkší, hebký, hned twrdší a tužší; klobauk sedawý, barwy dřewowé, bledé, příswraskalý, lysý; řasy tlusté, rozwětwené, wúsťujícísе, wíjawé, zmatené, chobotnaté, tu a onde děrami promíchané. — Na kmenech dubowých mnoholetý.

Jindá jej potřebowali k stawení krwe, nyní na traud (hubku).

S. březowík. D. betulina *Rebent. Fl. dan. t.* 1555. *Krombh. t.* 5. *f.* 1. 2. Agaricus betulinus *Lin. Sowerb. t.* 182. A. coriaceus *Bull. t.* 537. *f.* 1. *F. Bolt. t.* 158. Březowík. Podobá se předešlému, jest ale menší a ten-

ší, bledý, páskowaný, plsťnatý, pak zelenĕ nabíhajíc (jako ostatní); řasy rowné, přiwĕtewnaté, po kraji pak roztrhané. — Na kmenech březowých, dubowých a j. Též mnoholetý.

Užitek tentýž.

www.libtool.com.cn

Čeleď 2.

Hřibowité. Klobaučnaté: rauško děrnaté w trubky prodlaužené.

Choroš. Polyporus. Löcherschwamm.

Rauško s podstatau klobaukowau stejnorodé a srostlé, děrami příokrauhlými zwrtané, přehrádkami tenkými, jednoduchými rozdĕlené, wřeckonosné. Wřeckem s drobným wýtrusem. Ani plachetka ani záwoj.

1. Díry obšírné, 4—6hrané, plástew přeštírající.

Ch. šupinatý. P. squamosus *Fries.* Boletus squamosus *Huds. Schäff. t.* 101. 102. *Bolt. t.* 77. *Fl. dan. t.* 1196. B. juglandis *Bull. t.* 19. 144. Ojedinĕlý, obyčejněji obšírně trsnatý; klobauk 3caulowý, dužnatobaležewnatý, přihlinožlutý, 3—6″ široký, na powrchu se šupinami tmawĕjšími; díry bledé nebo rusé, přízubaté: třeň zmládí přístřední, pak poboční, potom černawý, uwnitř haubowitý, bílý. — Na pařezech stromůw rozdílných, jesenu, topolu, buku, wrb, jaworu a d.

Welmi červotočiwý, ztĕžka ale k jídlu.

2. Díry drobné, zaokrauhlé. Třeň patrný, jednoduchý, přístřední.

Ch. owčí. P. ovinus *Fries. Krombh. t.* 52. *f.* 1. 2. Boletus ovinus *Schäff. t.* 121. 122. *Fl. dan. t.* 1618. B. albidus *Tratt. essb. t.* 8. Klobauk asi 3″ široký, přiwykrajowaný, dříwe hladký, pak za sucha rozsedalý, dužnatý, křehký, bĕlawý, též žlutawý, náryšawý, nabnĕdlý; díry drobnióké, příokrauhlé, z bĕla citronowé, třeň krátký, nestejný, 1″ dlauhý nebo delší, někdy hlízowitý. — W borech horních, též w Americe.

Jest jedlý.

Ch. slepák. P. Tuberaster *Fries.* Boletus tuberaster *Jacq. coll. suppl. t* 8. 9. *Nees. f.* 211. Fungus in lapide *Mat. Mich. t.* 11. *f.* 1, *Batt. t.* 24. Klobauk dužnatý, u prostřed wklesly, nálewkowitý, příhuňatý, 1—4″ široký, wykrajowaný, šupinkowaný, žlutawý; díry příokrauhlé,

akož i třes tuhý, kožowitý, bledý. — Na wrších w Italii, obzwláště Neapolsku, Římsku.

Stélka mnoholetá, haubowitá, ztuha slepuje hraudky, kamínky, uhlí a wšecko, co w zemi nalézá, dohromady, a dáwá tak nawané *kameny haubowé* (pietra fongaja), kteréž do sklepa wnešené a pořád wlhké zachowané celý rok dáwají hauby; též i do jiných zemí dají se zawézti. Hauba ta náleží k nejwýbornějším w Neapolsku.

3. Díry drobné. Třeň poboční.

Ch. kozínoha. P. pes Caprae *Pers. comm. t.* 3. Třeň jednoduchý nesaucí mnoho klobaukůw polowičných, okrauhlých, w zadu hrbatých, po kraji nadhnutých, černohnědých: díry obšírné jakož i třeň zeleně žluté; dužnina bílá, tlustá. — W borech na Wogesách.

Jest jedomý.

Ch. oříš. P. umbellatus *Fries. Krombh. t.* 52. *f.* 3—9. B. ramosissimus *Scop. Schäff. t.* 111, 265, 266. *Jacq. aust. t.* 172. B. polycephalus *Tratt. ess. T. Nees. f.* 215. Oříš, ořeš, ořech. Trsy bywají 4—8 liber těžké, jakoby z jedné hauby složené; třeň dole 2—4″ tlustý, do kůry wnikající jakoby kořenem homolowitým, brzo pak rozdělený na 6—8 wětwí co rameno dětské tlustých, a 8—10krát rozdělených; podstata útle dužnatá, šťáwnatá, celistwá, kruchá, stále bílá, ořechy wlaskými chutnající a tudy jméno její; smítky na konci ztlustlé, zponenáhla rozšířené w klobauk okrauhlý, pupenčitý, často nálewkowitý, ¼—⅛″ široký, ½″ wysoký, 1—2‴ tlustý, hnědý, po kraji podhnutý, welikým suchem ošupinatějící; rauško na zpodním powrchu klobauku a po celém rozwětwení třeně přetenké s děrkami předrobnými a prodlauženými w trubičky pod čočkau welmi smačknuté, po kraji čeřité. — W jeseni na trauchnějících kmenech listnatých a na lesním mauru.

Pilně jej sbírají a u welikém množstwí na trh do Prahy přinášejí, jelikož jest dobr a chuten; dá se také sušiti na zimu.

Ch. dubownik. P. frondosus *Fries. Krombh. t.* 48. *f.* 17—20. Boletus ramosissimus *Schäff. t.* 127—129. B. frondosus *Fl. dan. t.* 952. *Tratt. essb. t. U.* Choroš, dubownik, dubowka. Zwýší a zšíří 1—2′ a sestáwá třebas z padesáti i wíce klobaukůw polowičných jakoby střechowitých, řeřabatých a laločnatých, dole slitých w třeň tlustý, beztwarý, dužnatý; klobauky powrchu wíce méně hlinohnědého, často tmawého, swraskalého, nerownéno, slabě plsťnatého nebo nahého, suchého, bezleského, ½″ tlustého, měkkého, zprużného, aniž hauževnatého, u wnitř bílého, chutného; diry ⅓—

1½" wysoké, bílé, drobné, neprawidelné, obvejtu dlauhlé a přepažené. — Na kořenech a dole na ku nech dubowých a jiných stromůw listnatých. od ma až do října.

Cha a zápach jako jiných hub dřewowých: w kuchyni připrawuje k jídlu.

www.libtool.com.cn

3. Třeň slewající se s klobaukem mnohonásobný.

Ch. stočený. P. confluens *Fries.* Boletus conf. *Alb. et Schwein.* B. frondosus *Swartz.* Trsy dva střewice; klobauky skoro jako předešlého a wšak (5—6caulowé), laločnaté, w zadu srostlé, hladké, wonahnědlé, zauzené w třeně kratší, nemnohé, tu nější, dole spojené; diry bělawé; podstata dužnat nata, dosti tuhá. — W borech horních.

Též jedomý.

4. Klobauk sedawý poboční.

Ch. dřewomorný. P. destructor *Fries.* Krombh. *f.* 8. Boletus destructor *Schrad.* Twaru rozdílného ce méně rozlitý, měkký, wláknatý, bělawý, swrasi lysý, wyschlý, rozdroliwý; diry přiokraublé, tupé nebo roztrhané. — Na dřiwí domácím, trauchni též w lesech na kmenech borowých, wlhkých, po Ev pě a sewerné Americe.

Woní silně, aniž nepříjemně. Na trámech a prknech něk tolik jako dřewomůrka.

Ch. dřínowý. P. officinalis *Fries.* Boletus Lam *Jacq. misc.* 2. *t.* 20. *Bull. t.* 296. *Plenk t.* 750. Agaricus *Sterb. t.* 27. *Mich. t.* 61. *f.* 1. Dřínová hauba. Klobau korkowitoduřnatý, jako koňské kopyto wyhlížejíci, po kruhowitý, jednau stranau přirostlý, podstaty měkk haužewné, bílé, za sucha haubowité, rozdroliwé, na p wrchu pásy žlutawými a nahnědlými znamenaný: d tenké, hlinožluté, nahnědlé, přehusté. — Na kmenec modřinowých w Ewropě jižné, na Alpách, w Asii.

Čerstwý zapáchá naukau, chuť má náhořkau hnusnau; sušen newoní. W obchodě jest bílý, lehký, děrnatý, hoření wrstwy zbawe U wnitř požitý násilně žene na stolici, takže ho nyní málo pou hujf. Jindá jej přiwáželi od řeky Agarus zwané a protož slow *Agaricus* t. j *fungus.*

Ch. korkatý. P. suberosus *Fries. Krombh. t.* 48. *f.* 11—14. *t.* 5. *f.* 3—5. Násadkau oblau, poboční jako třeněm sedí na dolením dílu kmenůw; klobauk dřew jazykowitý, potom kopisťowitý, hladce smačknutý, někd skoro 3úhelný, nadmutý nebo poduškowitý, ½—1½ dlauhý, 3—8" široký, po kraji tupý, tlustý, zohlcený

...chu z mládí bledý, bílý, žlutawý, proti násadce ...nčowý, hladký, bezleský, potom méně hladký, ...utý, po kraji tmawější, na násadce červenawě zmládí jest podstata měkká, autle dužnatá, ble...atá, welmi šťáwnatá, pak pewná, zpružná, krkotilá, na odlomcích krwawá. — Na dubech.

...ělají z něho traud (hubku).

...*h. libowonný.* P. suaveolens *Fries. Krombh. t.* 5. Boletus suaveolens *Lin. Sowerb. t.* 228. B. su...is *Bolt. t.* 162. Klobauk obyčejně ojedinělý, tlu...—4″ široký, dužnatokorkowitý, jednobarewný t. ...ý, bezpáskowý, huňatý; díry dost weliké, nahnědlé. ...i wrbě bílé, jiwě. W jeseni a w zimě.

Zapáchá příjemně anisem. W lékařství se potřebuje.

Ch. traudowý. P. fomentarius *Fries.* Boletus fomens *Lin. Sowerb. t.* 135. B. ungulatus *Bull. t.* 491. ...auk weliký, přitrojbočný, wně twrdý, lysý, sazowě ...wý, obzwláště blíže kraje popelawě a černawě pás...aný, u wnitř měkký; díry nejmenší bledě siwé, pak ...iwé, wedaucí do trub dlauhých nejtenších. — Na ...mech bukowých hojný, mnoholetý.

Potřebuje se k stawení krwe. Dělají z něho traud (hubku).

Ch. zapalowací. P. igniarius *Fries.* Agaricus igniarius ...*t. t.* 37. H. Boletus igniarius *Lin. Bull. t.* 454. *Sowerb. t.* 132. Podobný předešlému; liší se ale twrdostí, ...baukem tlustým, tupým, přihladkým, z rezawa polawým. po kraji jakož i s děrami naddutými, předrobmi, skořicowým. — Na kmenech wrbowých, jesenových a j. Mnoholetý.

Dělají též z něho hubku, ježto ale špatnější nežli předešlého.

5. Klobauk na znak obrácený, rozlitý.

Ch. obecný. P. vulgaris *Fries.* Boletus cellulosus *Fl. dan. t.* 716. *f.* 1. B. proteus *Bolt. t.* 116. Třebas na ...střewic w dél rozlitý, hladký, $^1/_{12}$‴ tlustý, suchý, skrze na skrz i na powrchu bílý, po kraji, obzwláště zmládí, nejautleji pýřitý; díry drobné, stejné. — Přeobecný na poraženém dřiwí jehličnatém, též na listech a rewách winných.

Hřib. Boletus. Röhrenpilz.

Klaubauk dužnatý, měkký, wždycky třenitý, wezpod opatřený rauškem od podstaty klobaukowé rozdílným, složeným ze trubek dlauhých, hustých, dohromady

srostlých, na jejichž vnitřní straně připewněna jsau wřecka. Ani plachetka, ani záwoj.

1. Trubky rauškowé, žluté nebo rezawé. Wřecka příhlinožlutá, do blatowě narezawěla padající.

H. owčí, klauzek. B. circinans *Pers. Nees f.* 20. *Krombh. t.* 34. *f.* 11—14. B. granulatus *Lin.* B. flavorufus, aureus, ferrugineus *Schäff. t.* 123, 115, 126. Klauzek owčí. Společný; klobauk celistwý, 2—3″ široký, měkký, pomarančowě žlutý, zmládí powlečený lepem hnědým, ryšawě hnědý neboli tisawý, lesklý: dužnina žlutobílé; rauško z trubek plochých, hranatých, welkaunkých, žlutých, po kraji zrnatých čili pozbádaných, se wřecky z hlinožluta rezowými: třeň 2caulowý a delší, 3—6‴ tlustý, dole často tenčející, mladý bělawý, pak žlutawý, šupinkami dříwe bledými pak černými nahoře draslawý. — W lesech tu a onde hojný po Ewropě anobrž i Americe sewerné. W létě a jesen. Laupaný se jí.

H. královský. B. regius *Krombh. t.* 7. Hřib královský, wlaský. Hauba překrásná, 7—8‴ wysoká. Klobauk mladý kulowatý, krajem třeně se dotýkající, pak se rozšiřující poduškowitě, po kraji sehnutý a podwinutý, konečně kraj se wyrowná a jest zšíří 7—8″ a ztlaustí 2½″; barwy jest růžowé do lilákowa a fialowa, světlem špinawějící; na powrchu kožowitý, hladký; rauško ¼″ tlusté, na zpodním powrchu čistě žluté w podstatě bledě žluté, složené ze trubek: ústí okrauhlého, malého, sklem zwětšowacím čeřitého; třeň překočeně kejowitý, pořídku wálcowitý, 2—3″ wysoký, nahoře 1—2 tlustý, w nejtlustším dilu 2—3″, na powrchu žlutý, dole někdy pomarančowý; dužnina bledě žlutá, něproměnná, pewná, celistwá. — Pod duby, buky, březami, na místech swětlých mezi trawau, mechem a wřesem.

Hauba u nás oblíbená jako hřib obecný. Může se pomíchati s muchomorkau, která ale od hřibu wezpod děrnatého se liší řasami na zpodním powrchu paprskowitě se rozcházejícími. Snadněji ale možná pomíchati s některými prašiwými hřiby.

H. obecný. B. edulis *Bull. t.* 60. 494. *Sowerb. t.* 111, *Krombh. t.* 31. B. bulbosus *Schäff. t.* 134. 135. B. esculentus *Pers.* Hřib (obzwláštně), twrz (m.) Klobauk zmládí kulowatý nebo polokulowatý, bělawý, ponazelenalý nebo červenawý, dospělý poduškowitý, rozložený, zprohybaný, 5″ zšíří, jehož dužnina ½—2″ ztlaustí, bílá,

neproměnná, ponažlutlá pod pokožkau lysau, nahnědlau; rauško dříwe bílé, pak žluté a potom zelenawé, složené ze trubek dříwe zawřených; třeň 3—6″ zwýší, 1½—2″ ztlauští, dole hlízowitě zwelič̆ený, bledě kožowý, nahoře dříwe síťkau malič̆kau powleč̆ený: dužniny pewné, tlusté, kruché, bílé. — W jaře, létě a jeseni u nás obyč̆ejný w lesech listnatých a jehlič̆nych.

Hauba u nás wůbec oblíbená a na wenkowě jakož i we Francii potrawau znamenitau. Též se suší a tak přichází w obchod. Snad jest možná jej úmyslně rozplemeňowati jako ňhelku.

H. modrák. B. cyanescens *Bull. t.* 369. *Kromb. t.* 35. *f.* 7—9. Modrák, sinák. Klobauk 2—6″ zšíří, mělce naddutý, poduškowitý, často přihrbatý, pak mělce ďulkowaný, zmládí celistwý, pak zpružný, konečně kašowitý, na powrchu powleč̆ený plstí tenkau, nahnědle žlutawau, slámowau nebo hlinožlutau, jejížto wlákna brzo se wyskytují co swazečky buď co bradawič̆ky buď co blány, po kraji břitký; dužnina jeho útlá, ½—1″ tlustá, rozřiznutá bělostná, pak čerwenawá, potom lazúrowá a konečně indychowá a modročerná, welmi šťáwnatá šťáwau dříwe bezbarwau, pak kalicí se a zmodrající; rauško trubek žlutých; třeň 2—3″ wysoký, ½—1″ tlustý, u prostřed napuchlý, řídko hlízowitý, nahoře bílý, dutý, naplněný dužninau haubowitau, jež̆to barwy mění jako klobauk. — W lesech listnatých a jehlič̆natých.

Též jest jedowý.

H. křišť. B. pachypus *Fries. Krombh. t.* 35. *f.* 10—15. Křišť, křiště. Klobauk dříwe polokulowatý, pak poduškowitý, zploštilý, celistwý, dužnatý, suchý, připlsťnatý, kožowě nahnědlý nebo načerwenalý; rauško z trubek dlauhých, žlutých, s ústím skoro stejným, hranatým, mírně welikým; třeň u prostřed ztlustlý, přihlízowitý, nad prostředkem škrcený, na konci ztlustlý, širokě w klobauk přecházející, síťkowaný: dužniny bělawé, zmodrawějící. — W lesech listnatých času letního a jesenního, řídko jarního.

Chuti nepříjemné, nahořklé, pokožka klobaukowá hořká, zápachu protiwného, jakoby stěnicowého. Proto nejí se.

H. borowík. B. æreus *Bull. t.* 385. *Krombh. t.* 36. *f.* 1—7. Borowík, hřib bronzowý. Klobauk polokulowatý, celistwý, dužnatý, hladký, nahý, lesklý, wlhký, přilepký, měďohnědý nebo černohnědý, po kraji stažený, 1″ tlustý nebo tlustší, u wnitř bělawý, na wzduchu žlutawějící, řídko čerwenawějící nebo zelenawějící; rauško z trubek oblých, těsnoústých; třeň 3—6″ zwýší nebo

wyšší, 1—3″ tlustý, oblý, u prostřed tlustší, ryzí nebo žlutawý: dužniny pěkně žluté. — W jaře a na začátku jeseně po lesech swětlých míchaných.

Chutí a zápachem podobá se hřibu obecnému, přewyšuje ale jej křehkostí a útlostí dužniny.

H. máslenka. B. mitis *Fries. Krombh. t.* 36. *f.* 8—11. Máslenka. Malý společný, třeněmi často srostlý, 2—3″ wysoký. Klobauk polokulowatý, pak zploštilý, skoro pupečnatý, řeřabatý, dužnatý, 2—3″ široký, celistwý, lesklý, za wlhka mazawý, kožowomasowý (za sucha rezawý); rauško složené ze trubek krátkých, hnědozelených, pak ryšawých, welikých, hranatých, neprawidelně rozpáraných; třeň nahý, oblý, krátký, 2″ wysoký, ¼″ tlustý, nahoře široce w klobauk přecházející, pewný: dužniny útlé, chutné, bledě masowé, dole žlutawě hnědé. — W lesech míchaných, času letního a jesenního.

Zápachu a chuti příjemné jsa jí se.

H. červenka. B. calopus *Pers. Nees. f.* 208. *Krombh. t.* 37. *f.* 1—7. B. terreus *Schäff. t.* 315. Červenka wlaská. Klobauk polokulowatý, pak poduškowitý, dužnatý, 3—8″ široký, plsťnatý, hnědozelený, po kraji chobotnatý nebo nejcelejší; rauško trubek těsných, krátkých, přirostlých, žlutých, u wnitř modrawých, hranatých; třeň 2—5″ wysoký, dužnatý, přistejný, pořidku hlízowitě napuchlý, síťkowaný, dole lysý, červený; dužnina hutná, šťáwnatá, bledá, kruchá, na odlomcích modrající. — W lesech a na wřesowištích od června až do podzimku.

H. tlustotřeňowý. B. crassipes *Schäff. t.* 112. *Krombh. t.* 37. *f.* 8—11. Klobauk dříwe polokulowatý, rohatý, chobotnatý, pak poduškowitý, u prostřed zpleštilý, měkký, plsťnatý, hnědozelený, pak červenawě hnědý; rauško na třeň přirostlé, ze trubek dlauhých, sirkowých, nestejných, hranatých, na ústí roztrhaných, zubowitých, žlutých, pak naryšawělých anebo modrawých; třeň tlustý nebo tenký, břichatowřetenowitý, bledě žlutý, pak červenawý, zhruba síťkowaný, skoro ďubkowaný nebo brázdičkowaný, dole lysý; dužnina nejútlejší, rusá, pak zmodrawějící. — Letního času w lesech listnatých, wlhkých.

Chuti mírné a lahodné, zápachu žádného. Náleží k užitečným hubám.

H. krwawý. B. sanguineus *Pers. Krombh. t.* 38. *f.* 1—6. B. Satanas *Lenz Schw. t.* 8. *f.* 33. B. marmoreus *Roques Champ. t.* 6. Klobauk 8″ široký, tlustý, dužnatý, poduškowitý, měkký, nahý, suchý, hladký, swraskalý,

potom dubkowaný, zprohybaný a suchým powětřím rozsedalý, bělawý, kožowožlutý, zelenawý, často dílem ponačerwenalý; rauško zmládí tenké, žluté, pomarančowé, pak tlusté, tmawě korálowé: trubek nestejných, s ústím dužnatým, korálowým, makáním tmawě modrajících; třeň 2—3″ wysoký, tlustý, celistwý, skoro hlizowitý, často smačknutý, hranatý, též břichatý, nahoře tenší, obyčejně sytě, pořídku bledě žlutý, krwawý nebo nachowý, nahoře s útlau sítí tmawě nachowau, pak dolů mízející; dužnina klobaukowá zmládí pewná, útlá, šťawnatá, 1—2″ tlustá, bílá, na odlomcích červenawějící, pak modrající. — W lesech listnatých, křowištích, zahradách, od podletí až do podzimka.

Chuti a zápachu není nepříjemných a tudyž tím nebezpečnější, jelikož po účincích jest nejjedowatčjší. Může se snadno pomíchati se hřibem královským, od něhož ale se liší, že odlomky brzo modrají, že trubky rauškowé žlutozelené, s ústím nachowým a že dolejšek třeně hlizowitě zweličený; síť, třeň pokrywající, jest u hřibu královského bílá nebo žlutá, až dolů se táhnaucí, nikdá tmawě červená a drobnooká. Od hřibu kowáře liší se twarem a barwau klobauku, podobau třeně a sítí útlau; od hřibu obecného a hřibu borowíka snadno se rozeznáwá twarem třeně, barwau trubek a klobauku

H. rudotřeňowý. B. erythropus *Pers. Krombh. t.* 38. B. rubeolaris *Sowerb. t.* 250. Třeň zmládí wejcowitý, na čechalce přikrytý klobaukem malíčkým, blanowitým, nedokonalým; společný třeněmi srostlý w trsy neprawidelné; klobauk dříwe zakulatělý, kraji swými třeně se dotýkající, později polokulowatý, 2—4″ široký, hladký, nahý, suchý, s kožní ztuha přirostlau, bělawau, špinawě ponazelenalau, w stáří často nahnědlau nebo hlinožlutau; s dužninau hutnau, bělawě žlutau, na odlomcích swětle modrající, skoro blankytnějící, chuti nakyslé, obzwláštní; rauško z trubek 1½‴ dlauhých, žlutých, s ústími předrobnými, bělawými, žlutými, pěkně červenými, často růžowými nebo swětle pomarančowými; třeň 2—3″ wysoký, tolikéž skoro tlustý, hlizowitě a skoro kulowatě ztlustlý, celistwý, hutný, nahoře síťkowaný sítí přeútlau, sotwa někdy patrnau: dužniny žlutawě bílé, pewné, kruché, útlé, nakyslé. — W jaře a jeseni na paluzích wlhkých.

Náleží ke škodliwým a snadno rozezná se ode wšech chutí a podobau.

H. kowář. B. luridus *Schäff. t.* 107. *Tratt. Schw. t.* 9. 18. *Krombh. t.* 38. *f.* 11—17. B. rubeolaris *Bull. t.* 100. 490. *f.* 1. Kowář. Barwau a welikostí welmi proměnný. Klobauk wysoce poduškowitý, po kraji podchli-

pený, měkký, suchý, skoro aksamitnatý, hladký, často málo lesklý, potom (za wlhka) mazawý, tmawě hnědozelený, špinawý, řídko tmawě červený nebo tisawý, ještě řídčeji bledý: dužniny 1″ tlusté, bílé, šťáwnaté, měkké, žlutawé nebo žluté, rychle tmawě a ponazelenale modrající, spěšně hnijící; pokožky laupatelné; rauško z hněda žlutozelené, od třeně oddělené, 2—4‴ tlusté, pak hnědé a zelené, trubky s ústím špinawě nachowým, drobným; třeň 3—5″ wysoký, tlustý, řídko břichatý, nahnědle žlutý, pomarančowý, dole tisawý, wždycky powlečený sítí červenau, welikookau, wystáwající: dužniny wláknatější a žlutší nežli klobaukowá. — W létě a jeseni na lesech listnatých a jehličnatých.

Ačkoli jest chuti dobré a zápachu žádného, přece nerádno jeho požíwati pro welikau podobnost ke hřibu krwawému a rudotřeňowému.

H. brotanowonný. B. radicans *Pers. Krombh. t.* 48. *f.* 1—6. Klobauk dříwe polokulowatý, později poduškowitý, nerowný, skoro plsťnatý, bezleský, suchý, olejowě zelený, někdy nahnědlý, potažený jiním předrobným, šedým; pokožka dá se slaupati; dužnina klobaukowá měkká, 1/2—3/4″ tlustá, bělawá, na odlomcích bledě modrajících opět pak blednaucí; rauško asi 2‴ tlusté, třeně se dotýkající, olejowě zelené, pak tmawějící, složené ze trubek oblých, welikým ústím opatřených; třeň 2—3″ wysoký, 1/4—3/4″ tlustý, oblý, wzhůru a dolůw tenčející, žlutawý, dolů blednaucí, pak červenawějící s čarami síťowitě rozwětwenými, dole ukončený kořenem 1—1 1/2″ dlauhým, pewným, docela mrcasatým; dužnina třeňowá jako klobaukowá. — W lesech listnatých a jehličnatých, w mechu a tráwě, též na kmenech wywrácených, trauchnějících.

Chuti nepříjemné, silně hořké, jako brotanowé, a tudy podezřelý.

2. Trubky rauškowé bílé, pak wřecky tmawě rezawými barwené.

H. špičník. B. scaber *Bull. t.* 132. 489. *f.* 1 *Krombh. t.* 35. *f.* 1—6. Spičník, kozák. Klobauk wysoký, tlustý, dříwe twrdý, pak měkký, poduškowitý, u prostřed trochu wklesly, dříwe okrauhlý, pak wykrajowaný, rohatý, na powrchu suchý, kožowitý, nahý, hladký, bezleský, potom ďulkowaný, kožohnědý, pořídko černohnědý, po kraji podchlipený, břitký; rauško trubek co klobauk wysokých, bílých, na wzduchu ponačerwenajících, wálcowitých, s ústím stejným, okrauhlým, potom neprawi-

delným, šedým anebo špinawým, konečně nahnědlým, wřecky taktéž barwenými; třeň nesliznatý, 3—4″ wysoký, štíhlý, wzhůru tenčející, pokrytý šupinkami drobnými, skoro swazkowitě nahromaděnými; dužnina klobaukowá šťáwnatá, pewná, neproměněná, třeňowá tužší.— Na pastwinách, palauzích, hájích w létě a jeseni obecný.

Ačkoli špatnější hřibu obecného, nicméně se jí.

H. osík. B. rufus *Schäff. t.* 103. *f.* 4, 5, 6. Osík, wosík. Klobauk poduškowitý, polokulowatý, po kraji připodhnutý, potom obhomolowitý, dužnatý, tisawý, hladký, lysý; rauško trubek dlauhých, tenkých, bílých, pak nahnědlých, s ústím otewřeným, hranatým; třeň dlauhý, štíhlý, tenký, příprohybaný, bělawý, zdraslawěný bradawičkami ryšawými nebo černawými, hutný; dužnina wláknatá, bílá, přízmodrající. — Podlé pěšinek w lesech listnatých, hojněji w jeseni.

Hauba jedomá.

Klauzek. Suillus.

Klaubek a rauško jako u hřibu. Záwoj zpodek klobauku mladistwého zastírající, pak se trhající a zůstawující buď obojek buď oponku.

1. Trubky rauškowé žluté nebo rezawé. Wřecka hlinožlutá nebo rezawá.

K. obecný. S. annulatus Boletus annulatus *Pers. Krombh. t.* 33. *f.* 1—12. B. luteus *Lin. Schäff. t.* 114. *Fl. dan. t.* 1135. B. annularius *Bull. t.* 332. Klauzek, podmaslník, maslník, maslenka, laupawka. Klobauk mladistwý kulowatý, pak poduškowitý nebo nízko homolowitý, 2 — 6″ široký, potažený lepem mazawým, kaštanowým, proswítawým, pod ním nahnědle žlutý, hladký, z něhož pokožka snadno slaupnauti dá se; dužnina klobaukowá bílá, ponažlutlá, útlá, tlustá, neproměnná; rauško žluté, pewně na klobauku přirostlé: trubek snadno oddělitelných, s ústími stejně welikými, okrauhlými anebo wejčitými, podlauhlými nebo čtyrhranými, nečnějícími; třeň oblý, hned stejně tlustý, hned dolů tlustnaucí, 2—4″ wysoký, ½—2″ tlustý, zmládí jakoby pošwau zastřený záwojem u kořena začínajícím, rauško popínajícím a na kraj klobaukowý se připewňujícím; záwoj ten pak dělá obojek doleji hořeji umístěný, buď oponku s kraje klobaukowého wisící, buď oboje najednau; třeň nad obojkem žlutý, červeně pozbádaný, zpod

bílý, šedý nebo červenavý; dužnina jeho vláknatá, bílá, proti powrchu žlutavá. — Podlé pěšinek nejobecněji w borech, řídčeji w bučinách a březinách na půdě wlhké a suché, hlinaté, písčité, trávnaté, mechaté. Od nejčasnějšího jara až do podzimku w jeseni.

Horané chudí dělají z něho chutnau polévku na místo masové ano i w Praze miliony ho snědí.

K. žlutý. S. flavidus. Boletus flavidus *Fries. Krombh. t.* 34. *f.* 1—10. B. flavus *Wither. Krombh.* 5. *p.* 5. Podobá se předešlému. Klobauk 2—4″ široký, poduškowitý, někdy tupě hrbatý, hladký, zmládí potažený za wlhka lepem, za sucha suchý, čistě žlutý, jasnější nebo tmawější, na slunci pomerančowý ano i nahnědlý; zmládí jest wezpod popnut záwojem, zůstawujícím po sobě obojek; rauško zmládí pěkně bledě hlinožluté, potom špinawě pomerančowé, 1/4—3/4″ tlusté, pewně s klobaukem spojené, s třeněm srostlé: ústí hranatých, dost welikých; třeň pewný, jakoby dřewěnělý, 2—4″ wysoký, 1/2—1″ tlustý, od dola wzhůru tlustnaucí, rowný, hladký, špinawě nebo červenawě žlutý, nad obojkem pěkně červeně pozbodaný; obojek wždycky přítomný, pomapuchlý, lepkawý, obyčejně bílý; třeň podstaty ze wlásken twrdých, žlutějších nežli klobaukowá. — Od začátku lipna až do listopadu w lesech jehličnatých, též w březinách, daubrawách, pod jalowcem.

Užitek jako předešlého wšeobecný, wýborný.

2. Trubky rauškowé bílé, pak hnědnaucí.

K. křemenáč. S. aurantiacus. B. aurantiacus *Bull. t.* 236. *Krombh. t.* 32. *f.* 1—11. Křemenáč. Klobauk zmládí zakulatělý a krajem přebřitkým třeň objímající, pak poduškowitý, potom wyrownaný a prohlubený, stkwěle červenawě žlutý do červena a tisawa, lesklý, po kraji nikdá podwinutý, zmládí ale z kraje prodlužuje se kůže, ježto na třeň se nasazuje, tudy záwoj jest a zastírá rauško, konečně mizí; kůže dá se s klobauku laupati; dužnina jeho dřiwe celistwá, pewná, bílá, pak řídká, měkká, wodnatá; rauško obyčejně bílé, často šeré, pak žlutawé nebo nahnědlé a pozelenalé, složené z trubek na ústí stažených; třeň zmládí w celé wýšce stejně tlustý, nejhořeji ale, kdežto rauško na něj se připewňuje a do klobauku přichází, náhle se tenší, ostatně jest pewný, hutný, bělawý, posetý bradawicemi z drobných wlákének složenými, pak wysýchajícími: dužniny bělawé. — Od června až do podzimku w lesech a na wlhkých wřesowištích.

Nemá chuti a útlosti jako hřib obecný, jí se ale vůbec, byw dříwe olaupán.

Masojed. Fistulina. Leberpilz.

Klobauk dužnatý, polowičný, třeněm podepřený nebo sedawý. Rauško zpodní, dříwe bradawičnaté, pak obsazené zhusta trubkami prostými, oddělenými, válcowitými, dole otewřenými.

M. obecný. F. buglossoides *Bull. t.* 74. 464. 497. F. hepatica *Fries.* Boletus hepaticus *Huds. Schäff. t.* 116 — 120. *Sowerb. t.* 58. *Bolt. t.* 79. *Krombh. t.* 47. *f.* 1— — 12. B. Buglossum *Fl. dan. t.* 1039. Masojed; pstřeň. Klobauk různotwarý, celý nebo laločnatý, sedawý neb úkosně třenitý a představující lalok weliký, 4—8″ široký nebo širší, ½—1½″ tlustý, měkký, šťawnatodužnatý, krwawě nebo tisawě barwený, nawrchu wlhký nebo lepkawý a často drobně bradawičnatý, wezpod plochý, u wnitř masowě a bělawě mramorowaný; trubky hustě stěsnané, s dužninau klobaukowau srostlé, dole wšak prosté, dříwe bradawicowité a zawřené, pak válcowité, 4—5‴ dlauhé, otewřené, dole obklíčené kruhem krátkým klků rozbihajících, bělawé, žlutawé, červenawě hnědé; třeň, tolikoli přítomen, postranní, úkosný, krátký, tlustý, jako klobauk barwený, též bradawičnatý a rauškem opatřený. — Na kmenech obzwláště dubowých w Ewropě a Americe sewerné, času jesenního.

Tato obzwláštní hauba podobá se kusu masa krwawého nebo jazyku wolskému a swěží jest zápachu owocného občerstwujícího a chuti nakyslé. Mladá se jí, stará ale jakož i wšecky hauby škodí.

Čeleď 3.

Lošákowité. *Hydnei.* Rauško prodlaužené w ostny, na nichž wně sedí wřecka wýtrusonosná.

Lošák. Hydnum. Stachelpilz.

Klobauk dužnatý, huspeninowitý, korkowitý nebo kožowitý, třenitý nebo sedawý. Rauško powlékající zpodní powrch klobauku, prodlaužené u weliké množstwí bodlin šidlowitých, měkkých anebo tuhých, na powrchu nesaucích wřecka s wýtrusy.

L. jelení. H. imbricatum *Lin. Schäff. t.* 140. *Fl. dan. t.* 176. 1500. *Sowerb. t.* 75. *Krombh. t.* 49. Jelenice. Klobauk dužnatý, okrauhlý, 1½—8″ široký, mělce naddutý, po kraji podhnutý, u prostřed obzwláště potom

powrch kromě třeňového powlékají, a jsau zmládí bílostné, pak ale hlinožluté a sestáwají ze wřecek a wýtrusů; wrstwa prostředni bílá, dužnatá, wláknatá, nabere welmi se zútluje, zproswitawuje a zwodnacuje. — Na pařezech dubowých w září.

Zmládí hauba jest útlá a jedomá, starší ale wodnatá, špatné chuti a zápachu nepříjemného.

Kyjanka. Clavaria. Keulenpilz.

Plodnice přímá, dužnatá, jednoduchá nebo wětwnatá, oblá, se třeněm slitá. Rauško srostlé, hladké, celý powrch powlékající, nahoře ale toliko mající wřecka tenká, na nichžto wně wýtrusy sedí.

K. jarmuzowá. C. Botrytis *Pers. Nees t.* 150. *F. dan. t.* 1303. *Krombh. t.* 53. *f.* 1—3 C. caryophyllaru *Schäff. t.* 176. C. plebeja *Wulf. in Jacq. coll.* 2. *t.* 13. Kuřátka bílá, kozíbrada bílá. Skládá trsy 3—6″ tluste; třeň položený, 1—2″ dlauhý a tlustý, dužnatý, pewný, bělawý, přewětewnatý: wětwí wzstaupawých, ¼—2″ wysokých, rozwětwených, kruchých, žlutawě bilých, naberu swětle nebo žlautkowě žlutnaucích, s konci červenými, potom žlutými, tupými. Bywá též celá bílá (*Krombh. l. c. f.* 4.) — W lesech listnatých a jehličnatých, na půdě písčité obecná času letního a jesenního.

K. ozdobná. C. formosa *Fries. Krombh. t.* 53. *f.* 5—7. *t.* 54. *f.* 21.—23. C. coralloides purpurea *Holmsk. Pers. ic. t.* 3. *f.* 5. Kuřátka rusá, kozíbrada bílá. Třeň přípoložený, bělawý, skoro břichatý, 1″ tlustý a tlustší s wětwemi delšími nežli u předešlé, tuhými, oblými, žlutawými, se smítky sochatými, přistejně wysokými, žlutawými nebo žlutými. — W lesech listnatých a jehličnatých, času letního a jesenního.

Hauba jako předešlá jedomá

K. žlutá. C. flava *Schäff. t.* 175. *Krombh. t.* 53. *f.* 8. C. flavescens, pallida, aurea *Schäff. t.* 285 —287. Kuřátka čili kozíbrada žlutá. Trsy husté, 3—4″ tlusté a wysoké; třeň na caul tlustý a dlauhý, dolů tenčející, lysý, bílý; wětwe přímé, hladké, oblé, dole jednoduché, nahoře swazčeně nejwětewnatější: smítkůw tupých, rownych, žlutých. — W lesech wšude po celý rok.

Wšude se sbírá a jídá.

K. bílá. C. coralloides *Lin.* C. Holmskioldi *Fries. Sowerb. t.* 278. *Holmsk. ot. p.* 113. *ic.* Kuřátka, kozíbrada bílá. Přímá, bílá, třeň tenší nežli předešlých, často

prodlaužený, s větwemi prodlauženými, oblaunkými, rozdělenými, nestejnými, ostrými, žlutými. — Na zemi po příwalech w létech horkých.

K. hřebenatá. C. cristata *Pers. Krombh. t.* 53. *f.* 13. Trsowatá, wětewnatá, nahá, hladká, bílá nebo bělawá, později dýmowá, s větwemi nahoře hřebenowitými nebo čuprynowitými, ostrými. — Podlé cest w lesech listnatých a na paluzích wlhkých obyčejná w jeseni.

K. prstnatá. C. Kunzei *Fries. Krombh. t.* 53. *f.* 14—17. Trsowitá, bílá; větwe dole srostlé, nahé, hladké, zkřiwowané, wzstaupawé, sochaté, na konci sochaté, ztenčené nebo ztlustlé, ostré, kyšowité nebo tupé, učaté, přízakulacené, smačknuté, mezi nimiž kauty ostré. — W lesech listnatých.

Chuti příjemné, trochu wodnaté.

K. dlanitá. C. palmata *Pers. Krombh. t.* 53. *f.* 11—12. Trsnatá; třeň překrátký, útlý, až dolů wětewnatý; větwe široké, zkraucené, přímé, smačknuté, brázdowané, šedohnědé, na konci dlanité nebo hřebenowité, jejichž zuby šídlowité a kauty mezi nimi ostré; wýtrusy bílé přikrywají haubu jako bílau jínowatkau. — W lesech listnatých na cestách starých, omšených, s půdau hlinatau.

Jedomá.

K. swraskalá. C. rugosa *Bull. t.* 443. *f.* 2. *Fl. dan. t.* 1301. *Krombh. t.* 54. *f.* 13—17. C. elegans *Bolt. t.* 115. C. coralloides *Sowerb. t.* 278. *fig. inf.* C. laciniata *Schäff. t.* 291. Dříwe jednoduchá, pak wětewnatá, obyčejně hřebenowitá, na konci dlanitě stříhaná nebo neprawidelně rozdělená, pořádku celá; smítky drobnické, beztwaré nebo trnowité; třeň jednoduchý, hranatý, brázdowaný, důlkowaný, dole ztenčený, nahý. — W jeseni w lesech hojná.

Wodnatá a k jídlu newydatná.

K. chlupatá. C. grossa *Pers. com. t.* 4. *f.* 3. *Krombh. t.* 54. *f.* 18—20. Třeň chlupatý, bílý; větwe tlusté, přísrostlé, wzstaupawé, rozsochaté; rozhy oblaukowité, bílé, pak nažlutlé, obyčejně čárkowané, na konci rozštípané nebo dlanitě rozdělené, tupaunké, s úzlabíčky okrauhlenými, přítupými. — Na zemi wlhké pod stromy listnatými w jeseni.

Přiwodnatá, kruchá, křehká a jedomá.

K. tlaučkowitá. C. pistillaris *Lin. Schäff.* 169. 270. *Bull. t.* 244. *Sowerb. t.* 277. *Fl. dan. t* 1255. *Krombh. t.* 54. *f.* 1—11. *Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1757. Jednoduchá, 2″

—1′ wysoká, řídko větši, kejowitá, na konci ostrá, tupá nebo zakulacená, nahoře smačknutá, řasnatá nebo důlkowaná, potom obyčejně swraskalá, zmládí žlutá, potom blinožlutá, konečně ponahnědlá; třeň nepatrně přechází w plodnici, a na ní zponenáhla mízí rauško, čímž dolů bledne a bělawí; někdy nejdoleji hlizowitý; rauško sestáwá z drobných sklipků a čtyrstěnů nesaucích wýtrusy wejcowité, které uzrawše na způsob oblaku prachowého odcházejí, což zatřesením třene anobrž i dechnutím usnadniti se může; podstata hauby wláknatá, dříwe hustší pak řidší jakoby bawlnowitá. — Hojná měsice září w lesech.

Jedomá jest.

K. stužkowitá. C. ligula. *Schäff. t.* 171. *Krombh. t.* 54. *f.* 12. Společná nebo ojedinělá, přímá, kejowitowřetenowitá, jednoduchá, nahoře ztenčená, tupá, dole tenká, mladší žlutawá, starší naryšawěle bledá, dole huňatá. — Času jesenního w jedlinách a lesech míchaných.

Jedomá.

Jazaurek. Geoglossum. Zungenpilz.

Plodnice přímá, kejowitá, přísmačknutá, w třeň prodlaužená. Rauško srostlé, kejíček ztlustlý obkličující, wšude naplněné wřecky, od třeně oddělené. Wřecka prodlaužená. — Dužnatý, tuhaunký, jednoduchý.

J. chlupatý. G. hirsutum *Pers. Krombh. t.* 5. *f.* 20—21. *Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1754, 1759. Clavaria ophioglossoides *Schmid. ic. t.* 25. *Sowerb. t.* 85. *Schäff. t.* 32. Obyčejně 1—3″ wysoká, chlupatá, černá; kejíček obyčejně prodlaužený, smačknutý. — Na místech tráwnatých, bahnitých, obyčejná w jeseni.

Lopatice. Spathularia.

Plodnice dužnatoblanowitá, jednoduchá, přímá, jazykowitá, smačknutá, po oboji straně třeně dolů běžící, nahoře přikrytá wřecky nejtenšími, zprużně odletujícími.

L. žlutawá. S. flavida *Pers. Nees f.* 156. *A B. Krombh. t.* 5. *f.* 22. Elvella clavata *Schäff. t.* 149. Clavaria spathulata *Fl. dan. t.* 658. *Schmid. ic. t.* 50. *f.* 1. Dříwe bledá, pak žlutá, ano i narezowatělá, se třeněm bělawějším, 3″ wysoká, kopisť 1″ dlauhá, ¾‴ široká. — Obyčejná na listí spadlém, mechu hnijícím w jeseni.

Čapulka. Mitrula.

Plodnice wejčitá, hladká, wšude wřeckonosná; dole oddělená, třeň ztuha obkličující. Wřecka prodlaužená.

C. bahní. M. paludosa *Fries.* Clavaria phalloides *Bull. t.* 463. *f.* 3. Leotia Ludwigii *Pers. Fl. dan. t.* 1377. společná, přitrsnatá, kruchá, lysá, u wnitř celá dutá, wodau často naplněná; třeň rowný, palečný nebo zprohybaný, prodlaužený, bílý, swětle masowý nebo žlutawý. kejíček žlutý, tupý. — Na listech trauchnějících w bahnech obecná. Od kwětna až do srpna.

Paluška. Typhula. Röhrkölbling.

Plodnice dužnatá, přiwálcowitá, wšude wřeckonosná, oddělená od třeně wláskowitého, tuhaunkého.

P. zawilá. T. gyrans *Fries.* Clavaria gyrans *Batsch. el.* 1. *f.* 194. Jednoduchá, bílá; třeň slabý, připložený, přeútle pýřitý, dole narostlý na pahrbeček (někdy chybující) kulowatý čili podluhowatý, hladký, bledý, pak nahnědlý, též swraskalý. — Na listech hnijících obyčejná w jeseni.

Tlaučatka. Pistillaria.

Plodnice tenká, wálcowitá, bez odděleného třeně, zcela přikrytá rauškem hladkým, nahoře toliko wřeckonosným. Wýtrusy se wynořující.

T. měňawá. P. micans *Fries.* Clavaria acrosperma *Hoffm. crypt. t.* 7. *f.* 2. C. micans *Pers.* Roztraušená nebo společná, sotwa 1‴ dlauhá, lysá, wýtrusem ale wynořujícím se jinatá, obwejčitá, měňawě růžowá; třeň nejkratší, neoddělený, bělawý. — Na pařezích a listech w jaře.

Podřadí 3.

SMRŽOWITÉ. DISCOPHORI.

Čeleď 1.

Klobaukaté. *Mitrati.* Plodnice klobaukowitá nebo hlawowitá, obyčejně třenitá.

Smrž. Morchella. Morchel.

Hauba podstaty woskowodužnaté. Klobauk homolowitý, wejcowitý nebo zakulatělý a hlawowitý, na če-

chalce zawřený, žebry wywýšenými, spojenowětewnatými důlkowaný anebo jamkatý. Třeň do kraje klobaukowého wnikající.

S. tlustonohá. M. crassipes *Decand. Krombh. t.* 16. *f.* 1. 2. Klobauk příhomolowitý, 3—5″ wysoký, po kraj se třeněm srostlý, neprawidelně žebratý žebry neprawidelnými, čeřitými, tupými, wětewnatě spojenými a zůstawujícími mezi sebau prohlubinky různotwaré, welké, hluboké, na dně swraskalodůlkowané; třeň 5—9″ wysoký, tlustý, dole ztlustlý, jamatý, nahoře ztenčený, lysý, přípleťowý, bělobradawičkatý, daupnatý, dutinau w klobaukowau přecházející. — W lesech času jarního a jesenního.

Odrodek její (*Krombh. t.* 5. *f.* 25—26.) liší se tím, že třeň neprawidelně po dél brázdowán.

Rod ten se jí, nesuši se ale.

S. pospolitá. M. esculenta *Pers. Tratt. ess. t. E L Krombh. t.* 16. *f.* 3—6. *t.* 17. *f.* 3. 4. 9—16. *Počáth. ok.* 28. *wýk.* 1732. *a. b.* Phallus esculentus *Lin. Schäff. t.* 199. 298—300. *Bull. t.* 218. *Bolt. t.* 91. Smrž, smrie, smrh, smrha. Celá hauba 2—4″ wysoká, řídko wyšší; klobauk wejcowitý, dolením krajem připewněný, různobarewný, t. hnědý, zelenohnědý, rwawý, woskožlutý, bělawý nebo špinawě bílý, žlutohnědý, ryzý, na konci tupý: žeber zoblených, tlustých nebo tenkých, na hřbetu plochých anebo žlábkowaných, wětewnatě spojených a zůstawujících mezi sebau prohlubinky neprawidelné, o úhlech mnohých, tupých, we dně řasnaté anebo důlkowané; třeň několik palců wysoký, ½—¾″ tlustý, s kraj klaubkowý wcházející, wálcowitý, bílý, hladký. — Na lukách, w lesech a křowištích, obzwláště w půdě pročité, jarního času.

Mnoho má odrodkůw barwau klobaukůw a twarem prohlubin se lišících.

Podstata celá útlá, šťáwnatá, zápachu příjemného, chuti lahodné. Pilně se sbírá a jí buď swěží, buď sušená. Wůbec náleží k hubám nejchutnějším.

S. špičatá. M. conica *Pers. Krombh. t.* 16. 7—10. 11—12. 13. *t.* 17. *f.* 1—2. 17—19. M. continua *Tratt. ess. t.* 6. Phallus esculentus *Fl. dan. t.* 53. Hauba zwyši 3—6″; klobauk homolowitý, ano i přiwálcowitý, pořídku hranatý, a tudy jehlancowitý nebo hranolowitý, nahoře tupý nebo ostrý, 2—4″ dlauhý, 1—1½″ tlustý, obyčejně špinawě hnědý, do černa přecházející; žebra jeho hlawní po dél běžící dlauhá, natupělá, ani wětewnatě spojená, ani žlábkowaná, na příč spojená šnorky

příčnými, řasowitými, hlauběji položenými; prohlubiny, mezi žebry a šnorky zůstawené, předlauhé, těsné a hluboké, na dně řasami a důlkami nerowné; kraj klobaukowý 1—2‴ široký, sotwa širší, od třeně wzdálený, obyčejně rownowážně wyříznutý, a nikoli znamenitě ořešitý; třeň skoro wždycky kratší klobauku, obyčejně wálcowitý, řídko dole hlízowitý a jamatý, bílý, často ponaćerwenalý nebo ponahnědlý, wně wlničkowaný a přeútlé na příč čárkowaný; dutina třeňowá a klobaukowá u wnitř s hojnau wlničkau. — W jaře a jeseni na zahradách a lukách obyčejná.

Potřebuje se jako předešlá.

S. chutná. M. deliciosa *Fries. Krombh. t.* 16. *f.* 17—19. Hauba zwýší 1—3″; klobauk wíce méně homolowitý, někdy wálcowitý, náostrý, po kraji se třeněm srostlý, 2—2½″ wysoký, žlutawý, bledě čerwenawý a masowý: žeber dělných, zprohybaných, tlustých, zoblených, po dwau přiblížených, a toliko štěrbinu mezi sebau zůstawujících, na příč řasami spojených, a tak mezi sebau dělajících prohlubiny různotwaré, hluboké; třeň přiwálcowitý, nabý, bílý, jako klobauk dutý. — W jedlinách na konci dubna až do konce kwětna.

Podobných jako předešlé wlastností a užitku.

S. kadeřawá. M. crispa *Krombh. t.* 5. *f* 25. 26. Welmi podobá se předešlému. Zwýší 3—5″; klobauk homolowitý, náostrý, čerwenohnědý: žeber tenkých, odstálých anebo podwojných, břitkých, žlábkowaných, zprohybaných, jakoby laločnatých a spojených řasami příčnými, nahromaděnými, čeřitokadeřawými a tak dělajících prohlubinky welmi neprawidelné, hluboké, na dně řasnaté; třeň přiwálcowitý, brázdowaný, bílý, pak žlutawý, zkropený. — Na lukách bařinatých.

Sbírá se k nadřečeným koncům.

S. podnesla. M. elata *Fries. Krombh. t.* 16. *f.* 20. 21. Zwýší 5″; klobauk homolowitý, tupý, někdy znamenitě ostrý, často břichatý nebo nadmutý, po kraji na třeň přirostlý: žeber podélných tenkých, žlábkowitých, řídko spojujících se, na příč spojených řasami příčnými, prohlubinek hlubokých, příčnými řasami swraskalých, tupoúhlých; třeň 2—3″ wysoký, nestejný, řídko wálcowitý, wždycky jamatobrázdowaný, bílý, obyčejně žlutawý nebo čerwenawý, potom namodralý nebo zelenawý, drobníčce otrubatý. — W jedlinách wlhkých času jarního obecný.

Užitek jako předešlých.

S. pýřitá. M. pubescens *Pers. Krombh. t.* 17. *f.* 28. Klobauk zakulatělowejcowitý, 1—2″ dlauhý, tupý, hnědý, po kraji od třeně odstáwající: žeber tenkých, 1: tlustých, žlábkowaných, čeřitých a délajících prohlubinky neprawidelné, mnohotwaré, hluboko we dně swrasklé; třeň pleťowý, tlustý, oblý, jako klobauk wysoký, bělawý, předrobně pýřitý, přijamatý. — Z jara w jednách.

Užíwá se jako naduwedené

Chřapáč. Helvella. Lorchel.

Plodnice klobaukowitá we středu podepřená, sehnutá, nafauklá, chobotnatá, wezpod poddutá a jalowa nawrchu a po kraji powlečená rauškem hladkým se wřecky připewněnými. Třeň stálý do středu klobaukowého wnikající, dutý.

Ch. swraštělý. H. crispa *Fries. Krombh. t.* 19. *f.* 27—29. H. leucophaea *Pers. Tratt. ess. t. D. D.* Elvella pallida *Schäff. t.* 282. H. mitra *Bull. t.* 466. *Sowerb. t.* 39. Chřapáč, křapáč (jako ostatní). Klobauk řasnatokadeřawý, 3—4laločný: lalokův sehnutých, nawrchu bledých nebo bílých, wezpod stejnobarewných, tenkých, pak roztrhaných, čeřitých, s rauškem woskowitým zawírajícím wřecka příkejowitá, pozračitá, naplněná wýtrusy řadowými, wejčitými, bílými; třeň 2—10″ wysoký nebo wyšší, 1—2″ tlustý, w klobauk přecházející, přímý, dole břichatý, nahoře ztenčený, přioblý, woskozlutý, bílý nebo bělawý, trubkowitobrázdowaný: brázd hlubokých, jamatých, podlauhlých, šnorkův tenkých, po kraji sem a tam rozšířených a tak brázdy dílem překrywajících; podhaubí rozlité, tlusté, šeré, tučné. — W září a říjnu, řídčeji w létě, roste na půdě černé, wlhké, w lesech, křowištích, podlé bahen a rybníkův.

Jedomý; jeseňowý ale welmi woskowitý a krudný není k jídlu.

Ch. jamatý. H. lacunosa *Afz. Krombh. t.* 19. *f.* 22—26. *t.* 21, *f.* 22—24. H. mitra *Schäff. t.* 154. *Nees f.* 163. *Bull.* 190. 466. *Greville t.* 36. H. monacella *Schäff. t.* 162. Hauba twarem a barwau welmi proměnliwá; klobauk 1—2″ wysoký a tlustý, z popelawa nebo šera blatowý nebo černý, jakoby bělawě nadechnutý, nafauklý, různotwarý, blanowitý, 2—, řídko 3laločný: lalokův prostých, nafauklých, málo jamatých, nekadeřawých, po kraji stažených anebo ohnutých a tu i onde se třeněm srostlých, na zadní ploše přinerownych, špinawě bělavých

rých a hustě mělce důlkowaných; třeň řasnatobrázdovaný a jamatý, buď dutý, buď toliko sklipkowaný, často welikými oky prolamowaný, jako klobauk barwený; podhubí bílé, útlé, rozlité, powrchní. — Na holinách nebo řídkau trawau obrostlých w lesech listnatých, obwláště lipowinách, též i na pařezích. Obzwláště w květnu a na začátku června.

Ch. cewkowitý. H. fistulosa *Alb. et Schwein. Krombh.* t. 19. *f.* 30. Zwýší 2—3″; klobauk 2laločný, schnutý, nejwýš 1″ dlauhý a tlustý, hnědý, řídko šerý, žlutawý nebo bledý, přeřídko masowý: laloků zaokrauhlených, plochých, hladkých, dříwe skoro misowitých, brzo pak nepicowitě se podchlipujících, prostých, po kraji zprohybaných, na zpodní straně hladkých, bledě masowých, welmi řídko ponarůžowělých; třeň do zpodního powrchu klobaukowého wnikající, štihlý, wysoký, zprohybaný, oblý, tu a onde smačknutý, hladký, nahý, pleťowý, pak bělající nebo žlutnaucí, dutý, traubowitý, u wnitř bělawě masowý. — W křowištích mechatých na půdě lesní mastné, w říjnu a květnu.

Chuti a zápachu neobzwláštních.

Ch. holemý. H. gigas *Krombh. t.* 20. *f.* 1—5. Našinských největší; klobauk 4—12″ široký a wysoký, twaru welmi proměnného a neprawidelného, někdy přes třeň na zemi sahající, bledý, bělawý nebo hlinožlutý, mladý nebo malý 3″ wysoký, o 20—30 řasách, laloky jeho sau tu i tam do wýšky wytažené, na wnitřních stranách řasami s třeněm dílem srostlé, a prostými kraji wždycky na třeň přitlačené; starších kusůw má klobauk mnoho řas a jest pak jakoby kadeřawý; řasy nejsau prawidelné ani dle welikosti, ani dle směru, sdčejí ale se spojují, nežli u smrže; podstata klobauku jest pokračowáním třeně, wodnatější ale, kruchá, woskowita, proswitawá, $^1/_4$—$^1/_2$‴ tlustá; třeň 2—3″ wysoký, 2$^1/_2$—3$^1/_2$″ tlustý, neprawidelně brázdowaný a jamatý, w prohlubinách klkatý; podhubí jako třeň sklípečnaté, woskowité, hluboko do země se rozšiřující. — W březnu a dubnu na místech mechatých lesních.

U nás jí se swěží a sušený.

Ch. obecný. H. esculenta *Pers. Tratt. ess. t. CC. Krombh. t.* 20. *f.* 6—12. Elvella Mitra *Schäff. t.* 160. 161. *Fl. dan. t.* 160. Chřapáč, křapáč. Klobauk mladistwý málo řasnatý, mnohotwarý nebo neprawidelný s řasami mnohými, kadeřawými, zoblenými, úzkými, neprawidelně rozdělenými, po kraji podwinutý, dílem s

třeněm dílem se vnitřním powrchem klobaukowým srostlý; třeň 1—3″ wysoký, řídko wyšší, málokdy ojedinělý, obyčejně ze 2—3 srostlých a tím jest jakoby prolamowaný nebo wětewnatý, nahoře červenawý, dole bledší anobrž i bílý, hladký, řídko jamatý, zmládí křehkým dřeněm naplněný, pak dutý a sklípečnatodužnatý, bílý. — W dubnu a květnu, pak podruhé w jeseni na místech wysokých, stinných, wlhkých w jedlinách, na hradách a na pastwinách.

Jedomý.

Ch. rudotřeňowý. H. rhodopus *Krombh. t.* 19 *f.* 11—13. Klobauk $1^1/_2$″ wysoký, 2—3″ tlustý, nepravidelný, často zpleštilý, řídko 3hraný anebo oblý: robůw tupých, ploskozaokrauhlených, obyčejně dolů směrujících s nemnohými dubkami a řasami, barwy přepěkně kaštanowé, pak tmawější, potom ale wyniklým výtrusem šediwě jinaté; třeň $^1/_2$—$^3/_4$″ tlustý, obyčejně oblý, s 1—2 jamami, masowě růžowý, často sytě růžowý, pak blednaucí, dole ztlustlý, wzhůru zponenáhla tenčející, k boru sklípečnatě dutý. — Na místech wlhkých w lesech míchaných.

Jedomý jako předešlý.

Ch. podezřelý. H. suspecta *Krombh. t.* 21. *f.* 1—6. Zwýší a ztlaustí 2—4″; klobauk neprawidelný, nadutý, rohatý, 2—3laločný: laloků neprawidelně sehnutých a obyčejně podwinutých, čeřitých, klikatořasnatých řasami oblými, tupými, stěsnanými, kaštanowými, s brázdami neprawidelnými, hlubokými, obyčejně těsnými a sklimenými, jamatými; třeň 2—$2^1/_2$″ wysoký, neprawidelný, obyčejně šejdratý, dole tenší, sklípkatě dutý, wždycky smačknutý, jamatý, brázdowaný, žebernatý, na konci rozšířený a jakoby wětewnatý, do klobauku přecházející, špinawě masowý, pak jinatý. — W jedlinách wysokých, řídko w nízkých.

Jedowatý, což neobyčejná wěc w pokolení chřapáčůw.

Ch. huspeninný. H. tremellosa *Krombh. t.* 21. *f.* 1—8. II. chrysophaea *Pers.* Klobauk 2laločný, neprawidelný, tupý, rysawý do měďožluta, přílesklý, nestejný, zprunkrý, kruchý jakoby ze ztuhlé huspeniny; laloky krajemi se přikrywají a wětším dílem srostlé se žebry dwojími: wětšími klikatými, zoblenými, wysokými, mezi sebau zůstawujícími brázdy weliké, hluboké, robaté, menšími řasowitými na dně brázd umístěnými; kraj klobaukowý silně podwinutý; třeň 1—$1^1/_2$″ wysoký, často 1″ tlustý, neprawidelný, obyčejně jakoby z několi-

ka dole srostlý, nahoře rozdělený na větve smačknuté, vně bílý, bradawičkami drobnými poseté, pak ale hladký, huspeninowoskowitý, kruchý, dříwe příplný, pak dutý; podhaubí tenké, bílé. — Z jara w stínu hustých esůw.

www.libtool.com.cn

Západu nemá; chuti ale jest mdlé, wodnaté.

Ch. infula. H. infula *Pers. Krombh. t.* 21. *f.* 14. 17. *Počátk. ob.* 27. *wýk.* 1729. Elvella infula *Schäff. t.* 159. Zwýší 3—4″, někdy 8—12″ i wíce; klobauk 4—5″ wysoký a tlustý, nafauklý, různotwarý, hladký nebo kaleřawý, 2— mnoholaločný: lalokůw přiložených a dohromady spojených, někdy dílem se kryjících, skořicowě nebo tmawě hnědý, dutý, u wnitř pleťowý; třeň dříwe naplněný látkau klkatau, potom dutý, oblý, řídko smačknutý, 2—4″ wysoký, ½—2″ tlustý, jakoby ze 2 srostlý, nahoře ztlustlý a neprawidelně rozšířený, wně bledě nasowý, pak špinawě čerwenawý nebo nahnědlý, nikdá hnědý; podhaubí jako chřapáče obecného. — W jeseni po dlauhých deštích na pařezích trauchnějících, půdě nahé, wlhké, hrázech rybničných, lukách.

Ch. černý. H. atra *König. Fl. dan. t.* 524. *f.* 1. *Krombh. t.* 21. *f.* 18—20. Zwýší 2″, ojedinělý; klobauk 2laločný, 2rohý: lalokůw smačknutých, hladkých, lysých, nejcelejších, prostých, tenkých, zpružných, nejčernějších anebo smolowých, pak šediwých wytrusem wyniklým; třeň stejnobarewný, hladký nebo jamatý, křiwolý, krátký nebo prodlaužený, tenký, černopisťnatý, pružný, dutý, u wnitř černý. — W lesech jedlowých i listnatých, měsíce září a na začátku října.

Západu jsa obzwláštního nepožíwá se.

Ch. zpružný. H. elastica *Bull. t.* 242. *Krombh. t.* 21. f. 21. H. mitra *Bolt. t.* 95. H. fuliginosa *Sowerb. t.* 154. *Schäff. t.* 220. Zwýší 3—4″; klobauk bělawě kožowý, srostý, u prostřed přirostlý, tenký, zpružný, kruchý, korkowitý, suchý, lysý, 3laločný, wezpod hladký, lysý, šedý: lalokůw přísmačknutých, po kraji chobotnatých, zawehnutých; třeň prodlaužený, 3—4½″ wysoký, nestejný, přísmačknutý, řídko oblý, dříwe plný, pak truhowitý, wně bílý, dole nejdrobněji jinatý, nahoře žilatorozšířený; stélka bělokkatá, tenká. — W jeseni.

Západu a chuti skoro žádných.

Kačenka. Verpa. Bastardmorchel.

Plodnice klaubkowitá, středem podepřená, stejně zhnutá, homolowitá, wezpod dutá a otewřená, na wr-

chu wšude powlečená rauškem hladkým, swraskalým anebo žebernatým, stálým. Třeň dutý od klobauku přioddělený w dutině w kautě do něho wnikající.

K. náprstková. V. digitaliformis *Pers. myc. eur. t.* 2 *f.* 1—3. *Krombh. t.* 5. *f.* 29—31. Klobauk zwonkowitý, náprstkowitý nebo polokulowatý, 3—4 wysoký, tolik: široký, swraskalaunký, hnědý, wezpod bledý nebo kožowe nahnědlý; třeň $1\frac{1}{2}$—$3\frac{1}{2}$″ dlauhý, 3‴ tlustý, oblaukowitý, přímý, oblý, stejně tlustý, ponahnědle bílý, na příč šupinkowaný, dutý. — W lesech z Čech až do jižnější Europy.

K. ozdobná. V. speciosa *Pers. myc. eur.* 1. *t.* 7. *f.* 1—3. M. patula *Tratt. ess. t. F. F.* M. bohemica *Krombh. t.* 13. *f.* 1—13. *t.* 17. *f.* 5—8. *Lenz Schw. t.* 15. *f.* 6. Kačenka, (obyčejně we množném počtu) kačenky. Klobauk 1—2″ dlauhý, zwonkowitý, dole čeřitý, bělokrajný, řasnatý řasami čili žebry podélnými, čeřitými, sechatými, spojujícími se proti konci s rownými a rowno-běžnými a dělajícími mezi sebau prohlubinky podlauhlé, neprawidelné, úzké; barwa klobauku wně obyčejně čistě hnědá, do popelawa přecházející a střídající se se žlutau, též bývá hlinožlutá, wlasowá, ze žluta skořicowá, na wnitřní straně bílá; třeň prodlaužený, 6—10″ wysoký, 1″ tlustý nebo tlustší přiwálcowitý, wzhůru tenčející, bělohedwábně plstnatý, plný, dutý; podhaubí kožowité, žluté; wýtrusy wejcowité, ponakřiwené. — Na kopcích, w roklích, mezi křowinami na půdě kypré, písečnaté, trochu hlinaté, dosawad jenom w Čechách. Časně w jaře se wyskytuje dřiw ostatních smrží a ku konci května jí už není.

K. zpružná. V. hybrida *Pers. Sowerb. t.* 288. *Grev. t.* 89. *Krombh. t.* 15. *f.* 14—21. Klobauk tupě homolowitý, 1—$1\frac{3}{4}$″ dlauhý, do pola prostý, tlustý, dole od stálaunký, zelenohnědý nebo hnědý, welmi řídko žlutawý, řasnatý žebry zoblenými, délnými, přirownoběžnými, předlauhými, spojenými pomocí příčných wrasen, prohlubinky meziželerní prodlaužené, neprawidelné, zprohybané, hluboké, na dně wrápnaté; třeň 3—1″ dlauhý, $\frac{1}{2}$—$1\frac{3}{4}$″ tlustý, wálcowitý, nahoře ztenčený, dole stejný nebo skoro břichatý, kruchý, tuhý, swrchu bílý, wšude bradawičkami bělostnými posetý, wniklý do wnitřní polowičky klobauku dutého, jehož dutina s dutinau celým třeněm běžící spojená; podhaubí bledé, tlustaunké. W hájích a lesech.

K. skaulonohá. V. rimosipes. Morchella rimosipes *Decand. Krombh. t.* 19. *f.* 1—5. Obyčejně 1—6″ wyso-

ká; klobauk ze zelena hnědý, homolowitý, caulu málo delší, tupě zakončitý, od kraje do polowičky od třeně oddělený: žeber dělných přírownych, wywýšených, tenkých, břitkých, černě obraubených, nejcelejších, tu a onde srostajících a prohlubiny kosočtwerečné, řídko přímoúhlé, mělké dělajících, žeber příčných řasowitých; třeň asi 4″ wysoký, přímý, rowný nebo oblaukowitý, oblaunký nebo smačknutý, tenký, bílý, řásnatobrázdowaný, zrnky otrubowatými potraušený, zpružný, proswitawý, wodnatý, dole ztenčený, docela dutý, w dutině zrnkowaný; podhaubí plsťnaté, bílé, rozlité, sklípkowané. — W lesech, měsíce května.

Jest jedoma jako ostatní.

Patyčka. Leotia. Kappenpilz.

Plodnice klobaukowitá, středem připewněná, okrauhlá, otewřená, po kraji nadwinutá, po wrchu a kraji oděná rauškem splýwawým, řeřabatým nebo hladkým, stálým. Wřecka připewněná, wálcowitokejowitá. Třeň oddělený, w plodnici z cela rozlitý, od klobauku oddělený.

P. kruhowá. L. circinans *Pers. ic. t.* 5. *f.* 5—7. Společná, přitrsnatá, kruhmo rozpostawená; klobauk dužnatý, naddutý, pak řeřabatý, po kraji wewinutý, wezpod se žilami po třeni běžícími, wlhký, lepký, 1—7‴ široký, hledý, žlutawě masowý, morautný nebo přískořicowý, podlé wlhkosti; třeň 1—2″ dlauhý, 1—2‴ tlustý, oblaunký, někdy zprohybaný, dutý, prachem bělawým posypaný, z bleda kaštanowý. — W jedlinách mehatých po přiwalech obecná, wzácnější w Americe ewerné.

Míhawka. Vibrissaea. Zitterfädling.

Plodnice hlawowitá, středem připewněná, na wrhu oděná rauškem, po kraji se třeněm srostlá, brzo ak prostá. Rauško hladké, nahé, stálé, pak wřecky ukajícími aksamitnaté. Třeň tenký, s klobaukem slitý.

M. klučowá. V. truncorum *Fries. Krombh. t.* 5. *f.* 1—36. Leotia truncorum *Abb. et Schw. nisk. t.* 3. *f.* 2. polečná, jednoduchá; klobauk okrauhlý, 2‴ široký, rzí, na třeni oblém, ½″ dlauhém, 1‴ tlustém, ze siwa ernawém, pak dutém. — W létě na ztrauchniwělém říwí.

Páchne česnekem a pod čočkau zwětšowací mihají se vlásy jako tykadla některých hmyzůw, kteráž pak odletí.

Čeleď 2.

Neklobaukaté. Plodnice šálečkowité nebo miskowité, na wrchu powlečené rauškem hladkým, lysým, zrnitém někdy zawřeným, krajem plodnicowým obkličeným.

www.libtool.com.cn

Zpodočmýrka. Rhizina. Haftfaserling.

Plodnice rozlitá, strupowitá, bublinatá, wezpod poddutá, mnohými příchytky kořenowitými a krajem sehnutým podepřená. Rauško celý powrch hoření pokrywající, hladké, stálé. Wřecka upewněná, obšírná. Třeň žádný.

Zp. čeřitá. R. undulata *Fries.* Elvella inflata *Schäff. t.* 153. Mladá plochaunká, prawidelná, hladká, palečná, rozlitá, tisawá, bíle obraubená, starší naddutá, čeřitá, beztwarná, 2 — 3″ široká, bez kraje wystáwajícího, na rubu klkatá, a wlášeníčkem bledým, pewným a destaunkým opatřená. — Na zemi nahé, štěrkaté a na mechu, w jaře a létě, obzwláště w jeseni.

Kustřebka. Peziza. Becherpilz.

Plodnice obraubená, šálečkowitá, dříwe zawřená, brzo rozložená. Rauško hladké, stálé, oddělené. Wřecka obšírná, oddělená, upewněná, wýtrusy wymršťující, promíchaná násadkami. — Plodnice středem připewněná, někdy třeněm podepřená, podstaty dužnatoblanowité nebo woskowité. Plachetka neurčitá, někdy žádná.

1. Dužnaté čili dužnatoblánowé, jínaté čili klkatootrubnaté. Plachetka tenká, dělající powrch wnější jínatý čili otrubnatý.

K. čišowitá. P. acetabulum *Lin. Bull. t.* 485. *f.* 4. *Sowerb. t.* 59. Fungoides luscum *Vaill. t.* 13. *f.* 1. Čišowitá, 1—2″ široká, sazowá, wně žilami wětewnatými žebernatá, na třeni polocaulowém anebo delším tlustém, lysém, bledém, žebernatodůlkowaném. — W lesech bystých, wlhkých, na zemi w jaře.

K. uchowitá. P. leporina *Batsch. Nees f.* 278. P. auricula *Schäff. t.* 156. *Fl. dan. t.* 1077. *f.* 2. Společná, přímá, po boku jednom prodlaužená a pukající a tak nabývající podoby uchowité, 1″ wysoká, 1/2″ široká

nebo širší, rezawá, citronowá, slámowá nebo popelawá, wně otrubnatá; třeň nejkratší. — Na zemi mezi mechem w borech obecná.

K. zářowá. P. aurantiaca *Fl. dan. t.* 657. *f.* 2. *Nees f.* 279. *Krombh. t.* 54. *f.* 30. P. coccinea *Schäff. t.* 148. *Bull. t.* 474. *Sowerb. c.* 78. *Bolt. t.* 100. Barwau překrásnau od daleka k sobě wábí; sedawá, stkwěle pomarančowá, wně bíle poprášená, podobná pokálu 2″ širokému, dříwe přícelému, pak úkosnému, neprawidelně laločnatému. — Na kořenech pařezůw dubowých a bukowých obecná.

K. pupkowitá. P. omphalodes *Bull. t.* 485. *f.* 1. P. confluens *Pers. obs.* 2. *t. t.* 5. *f.* 6. 7. Seďawá, společná; plodnice drobná, ploskaunká, přípupečnatá, žlutawě červená, miniowá, červenawě žlutá, růžowá, sedící na plsti bílé, míjiwé. — Na zemi wlhké, wšude w lesech, též i we sklenících. W létě až do zimy.

2. Woskowé, wně chlupaté nebo huňaté. Plachetka parně huňatá čili chlupatá, odkud plodnice wně štětinatá nebo chlupatá.

K. červcowá. P. coccinea *Scop. Jacq. aust. t.* 169. *Bolt. t.* 104. P. epidendra *Bull. t.* 467. *Sowerb. t.* 13. Twarem a welikostí se mění; plodnice nálewkowitá, palečná, wykrajowaná, přizejkowaná, u wnitř červcowá, wně jakož i třeň 1/2caulowý, pewný, wzhůru tlustnoucí, muninau přitlačenau bělawé. — Na wětwích opadalých, trauchnějících, prstí přikrytých pod stinem w únoru až do dubna.

K. koflíkowitá. P. hemisphaerica *Wigg. Hoff. crypt.* 2. *t.* 7. *f.* 6. *Fl. dan. t.* 1558. *f.* 2. Elvella albida, foliacea *Schäff. t.* 151. 319. Roztaušená, dříwe kulowatá, brzo polokulowatá, nejcelejší, pak po kraji podhnutá, woskowitá, na líci nasiwělobílá, wně nahnědlá, chlupy wazčenými, hustými obrostlá. Na zemi w lesech, řidčeji na pařezích prstí přikrytých, též w Americe severné a na Kamčatce.

K. hnojní. P. stercorea *Pers. Krombh. t.* 5. *f.* 10. 11. P. equina *Fl. dan. t.* 779. *f.* 3. *Sowerb. t.* 352. P. cutellata *Bolt. t.* 108. *f.* 1. P. ciliata *Bull. t.* 438. *f.* 2. Octospora scutellata *Hedw. frond.* 2. *t.* 3. *f. A.* Společná, mladší zawřená, pak otewřená, poddutá, potom wyrownaná, 1–2‴ široká, ryšawá, blízko kraje wně štětinami tisawými brwitá, ostatně wně zmládí chlupy prchawými, bělawými obrostlá. — Na hnoji krawském, koňském, zemi mastné wšude. W jaře a w létě.

3. Plodnice woskowé čili blanowité, nejlysejší, brzo otewřené. Rauško srostlé s jednoduchými wřecky. Plachetka žádná.

K. plodní. P. fructigena *Bull. t.* 228. *Sowerb. t.* 11. *Nees f.* 282. Peziza virgultorum *Fl. dan. t.* 1016. *f.* 2. Octospora virgultorum *Hedw. frond.* 2. *t.* 53. *f. A.* Společná, welmi proměnná, tuhá, lysá, bledá, nárusá, nerysawá; plodnice miskowitá, na třeni dlauhém, tenkém, zprohybaném, 1—2‴ široká, konečně naddutá. Na listnatých ludech, bukwicech a suchých wětwích po celý rok.

K. citronowá. P. citrina *Batsch el.* 2. *f.* 218. P. aurea *Sowerb. t.* 150. Octospora citrina *Hedw. frond.* 2. *t.* 8. *f. B.* Dužnatowosková, tlustaunká, pewná, citronowě žlutá, společná; plodnice plochonaddutá, po kraji wystáwající i s třeněm krátkým, tlustým obbomolowitá. — Na pařezích a wětwích ztrauchniwělých obecná, též w Kumčatce a w Americe sewerné.

K. hřebíkowá. P. clavus *Nees t.* 11. *f.* 3. Hromadka, dužnatohuspenninná, tuhaunká, přiobbomolowitá, nachwělá; plodnice na powrchu mělce naddutá, klobaskowitá; třeň tlustý. — W lesech nejhustších na listnatých třebas do wody spadlých, některý rok přewzácná, jindy přehojná. W jaře, jeseni.

Plátečka. Patellaria. Tellerpilz.

Plodnice obraubená, miskowitá, wždycky otewřená. Rauško hladké, přistálé, rozpuštěním wřecek popršené. Wřecka srostlá bez násadek.

P. černá. P. atrata *Fries.* Peziza patellaria *Nees* 265. Lichen atratus *Hedw. frond.* 2. *t.* 21. *f. A.* Přižowitá, miskowitá, sedawá, wyrownaná, černá, po kraji napuchlá, na terči jinatá. — Na dřiwí a kůře stromowé, mnoholetá.

Wlhotobol. Ascobolus. Schlauchwerfer.

Plodnice okrauhlá, přiobraubená, s terčem miskowitým. Rauško terčowité, stálé. Wřecka weliká, kejdowitá, uzralá wynořená, pak zpružně odskakující. Wýtrusy w břečce plowající, jednořadé, wejcowité.

W. otrubnatý. A. furfuraceus *Pers. obs.* 1. *t.* 4. *f.* 3—6. *Bernh. manip.* 4. *t.* 6. *f.* 5. Peziza stercoraria *Batsch t.* 376. Společná, sedawá, 1—2″ široká, přípoddaná, hnědá nebo zelenawá, wně otrubnatá, bledší, dříwe u-

vřená, patrně obraubená; výtrusy černé. — Na hnoji rawském celý rok přehojná.

Klihatka. Bulgaria. Sackpilz.

Plodnice zpružně huspenninná, břichatočihowitá, líčwe zawřená, pak otewřená, nahoře wíce méně wyrownaná a lepkawá, wně obyčejně swraskalá. Wřecka weiká, w otewřený terč zapuštěná, konečně i s výtrusy se wymršťující.

K. špiniwá. B. inquinans *Fries. Krombh. t.* 5. *f.* 49. B. turbinata *Schmid. ann.* 3. *t.* 70. Peziza polymorpha *Fl. dan. t.* 464. P. brunnea *Batsch. el f.* 50. P. nigra *Bull. t.* 460. *f.* 1. *Sowerb. t.* 428. Ascobolus inquinans *Nees f.* 296. Zmládí obwejcowitá, nahoře zawřená, pak otewřená, čihowitá, po kraji brzo mízejícím zaubkowaná, na terči mělce naddutém černá, silně barwící, wně swraskalá, otrubatá, podstaty huspeninowé, dosti tuhé a protož welmi zpružné. — Na poražených dubech a bucích obyčejná, w jeseni a zimě.

Podlé některých možná z ní dělati klih.

Zastřelka. Ditiola. Doppelschleierling.

Plodnice okrauhlá, miskowitá, nikdá zawřená, přikrytá ale plachetkau klkatau, prchawau. Rauško pak napuchlé, huspenninné, swraskalé, rozplýwawé. Wřecka nejútlejší, rozplýwawé s výtrusy wejcowitými.

Z. kořenující. D. radicans *Fries.* Tubercularia flavescens *Rebent. neom. t.* 3. *f.* 15. Melotium radicatum *Nees. f.* 161. Leotia tuberculata *Fl. dan. t.* 1378. *f.* 2. Terč plodnicowý plochaunký, ryzí; třeň tlustý, huňatý, bílý, kořenující, zwící ½″. — Na dříwí borowém olaupaném, otesaném přeobecný, w dubnu až do čerwna.

Kotlačka. Tympanis. Paukenpilz.

Plodnice obraubená, číšowitá, s pokožkau rohowiau. Rauško hladké nebo swraskalaunké, dříwe záwojem zastřené, pak i s wřecky tenkými, připewněnými mízející. Výtrusy twarem a číslem rozdílné, mízející.

K. zkropená. T. conspersa *Fries.* Peziza sphaeroides *Roth. Nees f.* 231. Trsnatá, dříwe zawřená, kulowatá, hnědá, černá, brzo se otwírající, plachetkau mízející běle poprášená. — Nejobecnější na wětwich jeřabinowých,

hruškowých, březowých, olšowých, třešňowých, topolowých a j. Mnoholetá.

Klímalka. Cenangium. Hohlbecher.

Plodnice wrostlá, pak pučící, často třenitá, dříwe docela zawřená, pak wíce méně otewřená, obraubena, s pokožkau tlustau, jinobarewnau. Rauško stálé, hladké. Wřecka upewněná, wíce méně dokonalá, s násadkami promíchaná, často srostlá. Výtrusy wypauštějící. Podstata dwojnásobná: wněšná kožowitá, wnitřní přídrobkowá.

K. meruzalkowá. C. Ribis *Fries.* Peziza Ribesia *Pers.* Hustě trsnatá, přinahá, černawě hnědá; plodnice přihowité s krajem třepenitým, sklimeným, terčem bledým; třeně w pahrbek srostlé. — Wšude na uschlých wětwích meruzalky červené a černé. Mnoholetá.

K. dubowá. C. quercinum *Fries.* Hysterium quercinum *Pers. Nees f.* 300. H. nigrum *Tode meckl.* 2. *t.* 3 *f.* 64. Variolaria corrugata *Bull. t.* 432. *f.* 4. Jednoduchá, společná, prodlaužená, několik čárek dlauhá, dříwe jakoby čerw pod pokožkau se plazící, bělawá, pak wypukující, ztuha zawřená, popelawě jínatá, potom otewřená, s terčem širokým, bledým. — Na wětwích dubowých, hynaucích wšude, též w Americe severní. Mnoholetá.

Cetkowice. Stictis. Tüpfelpilz.

Plodnice obmezená. Rauško hladké, obmezené okrauhlé nebo eliptičné, w plodnici ponořené a jen obraubené, dříwe plachetkau zastřené. Wřecka tenká, bez násadek na plodnici připewněná. Výtrusy kulowaté, drobné, wycházející. — Podstata woskowá, řídká huspenitá.

C. pramenatá. S. radiata *Pers.* Peziza marginata *Sowerb. t.* 16. P. aecidioides *Nees f.* 294. Sphaeroboles rosaceus *Tode. meckl.* 1. *t.* 7. *f.* 58. Lichen excavatus *Hoff. lich. t.* 7. *f.* 4. Ponořená, okrauhlá s obrubau bělostnau, roztrhanau, poprášenau. — Na dříwí a kůře jedlowých, wrbowých, řešetlákowých, kalinowých obecná w jeseni až do jara.

Trubatka. Solenia. Röhrling.

Plodnice prodlaužená, trubkowitá, jednoducha, mázdrowitá, přímá, s ustím staženým, celým, bez patrné

plachetky. Wřecka žádná. Wýtrusy předrobné, wymrštující se.

T. swazečná. S. fasciculata *Pers. myc. eur. t.* 12. *f.* 3. 9. Peziza solenia *Decand.* Hromádka přiswazčená, kejowitowálcowitá, nejlysejší, bílá, pak blednauci, dole žlutnauci. — Na dřiwí borowém, březowém a j. opadalém, hnijícím, w jeseni až do jara.

Podřadi 4.

ROSOLOWKOWITÉ. TREMELLINAE.

Rosolowka. Tremella Zitterpilz.

Plodnice huspeninná, wláknatosklipečnatá, měkká, stejnorodá, připroswítawá, různotwará, laločnatá nebo řasnatá, wšude popnutá rauškem tenkým. Wýtrusy bez wřecek wšude roztraušené, wynořující se.

R. okružní. T. mesenterica *Retz. Jacq. misc.* 1. *t.* 13. *Engl. bot. t.* 709. *Nees f.* 144. T. chrysocoma *Bull. t.* 174. T. auriformis *Hoff. crypt.* 1. *t.* 6. *f.* 4. Nostoc luteum *Fl. dan. t.* 885. *f.* 3. Dužnatohuspeninná, mladší tuhá, rozšířená, wzstaupawá, řasnatočeřitá, pomerančowá, dospělá wšude wýtrusy žlutými poprášená a špiniwá. — Na wětwích opadalých, listnatých, nejobecnější, též w Americe; w zimě a jaře.

Wodu barwí na červeno.

R. masitá. T. sarcoides *With. Engl. bot. t.* 2150. Coryne acrosperma *Nees f.* 143. Trsnatá, dospělá předešlé podobná, menší ale, prozračitá, přímá, $^1/_2$″ asi wysoká; mladá příjednoduchá, hladká, kejowitá, pak shlaučená, smačknutá, laločnatá, násobená, barwy masowé, drumínowé, lilákowé, nachowělé, bělawé; zpodek ale ztenčený, swraskalý, pewnější, tmawější, často černonachowý. — Na pařezích a wětwích opadalých hojná, též w Americe sewerné.

Ušička. Exidia. Sprühpilz.

Plodnice měkká, huspeninná, stejnorodá, rownowážná, přiobraubená, na wrchu toliko wýtrusonosná, hladká, lesklá, wezpod huňatá čili swraskalá. Rauško stálé, pupenci twrdými, čnějícími přikryté, pak žebernatořasnaté nebo čeřité. Wýtrusy dříwe w trubkách wíce méně nepatrných, pak zpružně wycházejících.

jest ještě jaký řád, jehožby rody tak všeobecně byly rozšířeny, neboť netoliko na hynoucích a opadalých částkách rostlinowých, anebrž i ačkoli řídčeji na holé zemi, na hmyzech a jejich paupatech umrlých bújejí. Nejmenší jich díl má znamenitau welikost a toliko podwržkem opatřené dospíwají welikosti jednoho nebo několika palcůw; ostatní wšecky jsau drobné a mnohé pauhým okem nepatrné. Ačkoli jejich znaky jsau tak různé, nicméně některými pokoleními přibližují se netoliko ku předešlému řádu, anobrž i k lišejníkům welmi. O wlastnostech jejich a chemických prwcích, též o užitku ničeho newíme.

Rozdělují se na čtwero podřadí:

1) *RÁŽOWKOWITÉ.* Okrowka dokonale zawřená, na čechalce pukající ústím malým děrowitým anebo štěrbinowitým, řídko polowičná, ještě řídčeji žádná. Balatička zawírá patrná wřecka, w nichž wýtrusy prawidelně jsau uložené se wřecky prázdnými, nenili plodnice zapuštěná w podwržek.

2) *SWILOSEMENKOWITÉ.* Okrowka zawřená, na čechalce malým ústím prowrtaná, řídko žádná. Balatička bez patrných wřecek, složená z látky wýtrusowe stejnorodější, rozplýwawé, w mísku nebo sklípku uwřené.

3) *SOČEWNÍKOWITÉ.* Okrowka potom štěrbinau, latami a d. pukající a ohalující jádro terčowité. Balatička zawírá wřecka patrná, wýtrusonosná, s prázdnými promíchaná.

4) *BEZDĚRCOWITÉ.* Okrowka zawřená, často toliko dělající příkrow anebo rozlitý strup, konečně pukající. Balatičky bez wřecek, toliko wýtrusy obsahujíc.

Podřadi 1.

RÁŽOWKOWITÉ. SPHAERIACEI.

RÁŽOWKA. SPHAERIA. SPHÄRIE.

Okrowka zakulatělá, dokonale zawřená, oddělená nebo společným podwržkem spojená, každá na čechalce opatřená ústím. Balatička měkká, huspeninná, trubkowitá nebo kejowitá, konečně wysychající nebo rozplywající se, z ústí se wytlačující a prázdnau okrowku zůstawující.

1. Složené. Plodnice přirozcházející se, w obwodu podwržku rozpostawené, s ústím stejným, krku zbaweným.

R. červená. S. militaris *Ehrh. Pers. obs.* 2. *t.* 2. *f.*

3. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 50. *f.* 1. *Počátk. ob.* 29. *wýk.* 813. Dužnatá, pomarančowá, ojedinělá nebo trsnatá, 1″ dlauhá: podwržek třeňowitý, dole stejný, bledší, tuhý, nahoře dolů tenčející, někdy na několik částek rozděl. kejowitý, bradawičnatý. — Na paupatech hmyzích wždycky bujeje w lesech mezi mechem, korami a d.

R. prstnatá. S. digitata *Ehrh. Pers. obs. t.* 2. *f.* 1—3. *Fl. dan. t.* 1306. *Nees f.* 307. Dolení díl podwržku třeňowitý) ½—1″ wysoký, tlustý, lysý, prstowitě rozdělený na mnoho kejůw 1—1½″ dlauhých, oblých, plodných, s konci krátkými, homolowitými, nahými, s wnitř dužnatokorkowitý, bílý, wně zmládí jakož i wětwe bílý, brzo černohnědawý. — Na starém dříwí pod širým nebem.

R. mnohotwará. S. polymorpha *Pers. obs.* 2. *t.* 2. *f.* 2, 4, 5. *Nees f.* 307. S. digitata *Fl. dan. t.* 900. *Sowerb. t.* 69. Podobá se předešlé, jest ale we wšech dílech wětší s wětwemi čili paličkami na prst skoro tlustými, tupými, skoro docela plody posázenými, u wnitř přídužnatými, bílými, na průřezu délném paprskowitě nebo wějířowitě čárkowaně se wyskytující. — Na pařezích a dřewech starých.

R. parožnatá. S. hypoxylon *Ehrh. Sowerb. t.* 55. Clavaria hypoxylon *Lin. Bull. t.* 180. C. birta *Batsch el.* 1. *f.* 160. Hromadná; podwržek přímý nebo wzstaupawý, ½—2½″ wysoký, šidlowitý anebo wzhůru smačknutý, rozšířený a neprawidelně wětewnatý, útle na dél swraskalý, dole černohnědý a huňatopleťnatý, nahoře dříwe bíle poprášený nebo raději okornatělý: podstaty tuhé, korkowité, u prostřed nesaucí plodnice zapuštěné, černé a jejich ústími zdrasnatělé. — Na starých kmenech we wšech skoro země dílech. Mladá w jeseni, stará obyčejně celá černá w jaře.

Podhaubí její sestáwá z nití tmawě hnědých, ½—1‴ širokých, mnohonásobně síťowitě se spojujících, široko daleko pod korau se wlekaucích, jižto jindá měli za obzwláštní rostlinu a Rhizomorpha subcorticalis *Pers.* jmenowali.

R. saustřední. S. concentrica *Bolt. t.* 180. *Počátk. ob.* 29. *wýk.* 1809. 1816. Sphaeria fraxinea *Sowerb. t.* 160. Lycoperdon atrum *Schäff. t.* 329. Kulowatá nebo polokulowatočihowitá, wždycky ale neprawidelná a nerowná, hnědočerná, až i černá, zwící ořechu wlaského až i jablka, oděná korau twrdau, padawau, obsahující nesčíslné množství plodnic ztěsnaných, u wnitř naplněná wrstwami saustředními z pauzder sklípkowitých slo-

ženými. — Na pařezích listnatých stromův po celém skoro světě.

R. jahodowitá. S. fragiformis *Pers syn.* 1. *f.* 1—2. *Nees f.* 309. Lycoperdon variolosum *Lin. Sowerb. t.* 271. Zwící hrachu nebo léskowce, společná, prawidelná, kulowatá, zmládí špinawě žlutawá, hladká, dospělá mimoworezawá, pak rezawočernawá, kruchá, u wnitř leskle černá; plodnice w obwodu ponořená, wejcowitá, ústíčkami čnějící a tudy bradawičkowaná. — Na kůře bukowé, řídko březowé nebo jiné.

2. Složené. Plodnice kolmo ponořená, podwržkem přikrytá, w hrdlo ztenčená.

R. osmahlá. S. deusta *Hoff. crypt.* 1. *t.* 1. *f.* 2. *Nees f.* 316. S. maxima *Bolt. t.* 181. *Sowerb. t.* 338. S. versipellis *Tode meckl. f.* 129. Rozlitá; mladší dužnatá, bělawě popelawá, pak twrdší, nahá, nahnědle černá, potom osmahlá, nejkrušší, černá, 1—3″ široká, wykrajowaná; plodnice weliká, roztraušená, wynořující se, blízko powrchu umístěná, krku krátkého s ústím čnějícím. — Na pařezích starých, trauchnějících, obzwláště bukowých.

R. bublinatá. S. bullata *Ehrh. Hoff. crypt.* 1. *t.* 2. *f.* 3. *Pers. ic. t.* 3. *f.* 6. *Počátk. ob.* 29. *wýk.* 1818. *a*, *b*. Hromadná, obmezená, různotwará, 2—4‴ široká, maličko naddutá, wejčitá nebo ledwinitá, černá, u wnitř bělostná, ústíčkami bradawičnatá. — Na wětwích wrby bílé, lísky a j.

3. Složené. Plodnice dostředující, w kruhy rozpostawené, podwržkem wšude obklíčené pupenčitým, w krk ztenčené. W kůry ponořené.

S. sněžná. S. nivea *Hoff. cryp.* 1. *t.* 6. *f.* 5. *Sowerb. t.* 219. Lichen rosaceus *Fl. dan. t.* 825. *f.* 1. Podwržek dwojnásobný: wněšný okrauhlý, štítowitý, polowičný, wnitřní homolowitý, ztuha we wněšný wražený a společnau pokožkau přikrytý, bílý, s čechalkau uťatau, mauěnatě bílau, na níž wycházejí ústíčka (4—10) drobna, hladká; plodnice ponořené, kulowaté, krků nejtenších, černých. — Na rozdílných korách, obzwláště topolowých, skoro po celém světě.

R. borowá. S. Pini *Fries. Schmidt myc.* 2. *f.* 13. *Počátk. ob.* 29. *wýk* 1821. Pěkná s pupenečky okrauhlými, wystáwajícími, naddutými, tu a onde splýwajícími, přikrytými pokožkau bělohnědau nepostředečně přechazející u wnitřní kůru, do níž ponořené plodnice pře-

drobné, přemnohé, podwržkem nárusým přikryté, ústíčky zakulatělými, tupými, hladkými čnějící na terči plochém s kruhy k sobě skloněnými. — Na kůře borowé obecná po celý rok.

www.libtool.com.cn

4. Přisložené. Plodnice wodorowné, bezhrdlé, na podwržku nahém umístěné, dříwe ale matičkau (částkau rostliny, na níž rostau) přikryté.

R. ruměnná. S. cinnabarina *Fries. Tode meckl.* 2. *f.* 68. S. fragiformis *Sowerb. t.* 256. Trsnatá; plodnice mladá přepěkně rumělkowá, pak blednaucí a hnědnaucí, kulowatá, swraskalá, s ústíčky pupencowatými. — Na wětwích stromůw listnatých obecná po Ewropě a Americe.

R. červcowá. S. coccinea *Pers. ic. t.* 12. *f.* 2. S. Mori *Sowerb. t.* 255. Trsnatá; podwržek rozdílný, nažlutawý; plodnice wejcowitá, hladká, stkwěle červená s ústíčky pupencowitými. — Na kůře stromůw listnatých a jedlowých nejobecnější po Ewropě, Kamčatce a Americe sewerné.

R. meruzalkowá. S. Ribis *Tode meckl.* 2. *f.* 103. Trsy příkrauhlé, úkosně wypukující, 1—2‴ široké; podwržek celistwý, dolení žlutawý, hoření červenawý; plodnice zakulatělé, s ústím pupencowitým, dříwe nahowé, pak nahnědlé, látkau woskowitau naplněné bílau nebo černohnědau. — Na wětwích meruzalky obecné. W zimě a jaře.

. Jednoduché. Plodnice dwojkorá na powrchu rozlitém hubatém čili na matičce docela powrchní, prostá, dříwe plachetkau zastřená.

R. pomarančowá. S. aurantia *Pers. ic.* 2. *t.* 11. *f.* 5. *Nees f.* 362. *Schmidt myc.* 2. *t.* 1. *f.* 17. Podwržek neprawidelně rozlitý, složený, z plstí útlíčké, dříwe jakowé, bledě pomarančowé, pak rezawé; plodnice společné, drobné, zakulatělé, měkké, hladké, pupenečnaté, pomarančowě červené, s ústím tupým světlejším. — Na dříwí trauchnějícím a hubách korkowitých, hnijících.

. Jednoduché. Plodnice ponořené, často wypuklující, s ústím znamenitě rozšířeným, naplněné rosolem mízowým.

R zejkowaná. S. crenata *Pers. syn. t.* 1. *f.* 15. *Nees* 350. *Schmidt myc.* 2. *t.* 1. *f.* 9. Pěkná, roztraušená; plodnice wzhůru zponenáhla tenčející, pak náhle šířející w ústí jako tělo jejich široké, nadduté, smačkna-

té, přízejkowané, černé. — Na wětwích trnkowých, jaworowých, swídowých a j.

R. chrlící. S. Bombarda *Batsch el. t.* 1. *f.* 181. *Nees f.* 357. Wětši, swazčená, dřenitá, za wlhka swraskalaunká, bezleská, černawá; plodnice tlustaunké, nikdá nesplaskující, ostře pupenečnaté, wywrhnuwše huspeninu zbělalau, zprašnatělau, duté. — Na pařezech trauchnějících, též w Americe. W zimě a jaře.

7. Jednoduché. Plodnice wrostlé w pokožce matičkowé, plachetky zbawené, dlauho huspeninau naplněné zůstáwající.

R. wemenowitá. S. uberiformis *Fries.* Společná, wypukující; plodnice prodlaužené, břichaté, obak ztenčené, černé, 1‴ dlauhé, dolejškem třeňowitým w kůře wáznaucí, tuhé, nejhladší, lesklaunké, ztenčené w ústíčko weliké, pupencowité. — Na wětwích zhynulých meruzalky černé.

R. černozelená. S atrovirens *Schmidt myc. H.* 2. *t.* 1. *f.* 2. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1836. Dříwe docela ponořená, přeměkká, slizí jasně sazowau oduřalá, pak zponenáhla se wywyšující, wně a u wnitř ze zelena černá; plodnice přípohraužené, kulowaté a wejcowité wypauštějí pak wlákna jakoby rozwiliny, jednoduchá, tenká, zelenawá; konečně čechalka swraskalá, plstí bělawau často powlečená, a rozmanitě roztrhaná. — Na wětwičkách, łapících, listech jmelu obecného.

: Hrbolatka. Dothidea. Knopfpolsterling.

Sklípky (mnohé neb ojedinělé) zawřené w podwržka, zakulatělé, jádrem woskowým naplněné, pak jednoduchým ústím se otwírající, bez wlastní plodnice. Wřecka přímá, upewněná, příkejowitá, promíchaná s násadkami, skoro stálá. Wýtrusy jednoduché.

H. morušowitá. D. moriformis *Fries.* D. gibberulosa *Fries. obs.* 2. *t.* 5. *f.* 5. Arthonia moriformis *Ach.* Společná, do powrchu wrostlá, hrbolatá, černá, u wnitř nahnědlá, nepatrně sklípečnatá. — Na dříwí plotním.

H. meruzalkowá. D. Ribesia *Fries.* Sphaeria Ribesia *Pers. Nees f.* 312. Na příč pod pokožkau pukající, zaokrauhlá, obyčejně eliptičná, zpleštilá a žlábkowitá, dříwe nahnědlá, měkkaunká, brzo pak wně a u wnitř černá, hned hladká, hned ústíčky maličkými pod

čočkau zrnkowaná, se sklípky nejmenšími, bílými obwodními. — Na wětwích mrtwých meruzalky červené.

H. červená. D. rubra *Fries.* Sphaeria hyetopsilus *Nees in act. leop.* 9. *t.* 6. *f.* 21. Xyloma rubrum *Pers.* Podlistní, okrauhlá, červená, pak ryšawě hnědá, se sklípky nejdrobnějšími, skoro mnohořadými, červenawými a ústíčky skoro ponořenými. — Wezpod na listech šwestkowých.

Podřadí 2.

SWILOSEMENKOWITÉ. CYTISPOREI.

Swilosemenka. Cytispora. Rankensporling.

Sklípky beztwaré, blanowité, tenké, do pahrbku drobečnatého (kůry) ponořené, okolo slaupku prostředního dokola rozpostawené, přísrostlé, na konci spojené, hrdlem terč pronikající, odkud ústíčko ojedinělé. Huspenina wýtrusnatá ze wřecek odlaučených ústíčkem společným se wychrluje we způsob rozwilin tuhnaucí.

S. ryzá. C. chrysosperma *Fries.* Naemaspora chrysosperma *Pers. obs.* 1. *t.* 5. *f.* 8. Hypoxylon cirrhatum *Bull. t.* 487. *f.* 4. Sphaeria cirrhata *Sowerb. t.* 136. Okrowka okrauhlá, homolowitá, zpodinau w kůře wnitřní přirostlá, nawrchu přikrytá pokožkau, která pukši obnažuje zawřený podwržek z popelawa hnědozelený, poprášený, za wlhka černawý, nawrchu wypauštějící terč černawý, opatřený u prostřed ústím, z něhož se wytlačuje huspenina w rozwiliny tuhnaucí. — Na kůře topolowé, po celý rok.

Hlenosemenka. Sphaeronaema. Kugelschleimling.

Plodnice okrauhlá, kolmo prodlaužená, drobečnatá, děrau jednoduchau se otwírající, zawírající wýtrusy w míšku nejtenším sliznatém, nejmenší, pak wypukující, a potom w kuličku rozsýpawau ztwrdlé.

H. šídlowitá. S. subulatum *Fries.* Sphaeria subulata *Tode meck.* 2. *f.* 117. *Nees. f.* 345. Roztraušená; plodnice homolowitošídlowitá, ostrá, tuhá, hladaunká, skoro proswítawá, pak rohowá, potom obzwláště dole nahnědlá, u wnitř s kuličkau wejcowitau, stálau, prozračitau. — Na řasách utwrdlých bedel rozdílných.

Podřadí 3.

SOČEWNÍKOWITÉ. PHACIDIACEI.

Swraštělka. Rhytisma. Runzelschorf.

www.libtool.com.cn

Okrowka jednoduchá, přípolowičná, dříwe zawřená, pak pukající štěrbinami křiwolakými nebo příčnými na kusy, od balatičky oddělené. Balatička složená, mnohopauzdrá. Wřecka přímá, příkejowitá, naplněná wýtrusy jednořadými, s násadkami promíchanými.

S. wrbowá. R. salicinum *Fries.* Xyloma salicinum *Pers. disp. t. 2. f.* 4. *Nees f.* 20 Na obojím powrchu listůw jiwy, wezpod ale toliko co skwrna plochá, na líci ale tlustá, hrbolečnatá, přílesklá, šupinatě pukající, žlutawě slámowá, u wnitř bílá.

S. jaworowá. R. acerinum *Fries.* Xyloma acerinum *Pers. Nees f.* 21. Na líci listůw jaworowých co skwrna neprawidelná, stíkawá, swraskalá, pysky zprohybanými pukající, na wrchu bledá.

S. pozdádaná. R. punctatum *Fries.* Xyloma punctatum *Pers. Decand. mem. mus.* 3. *t.* 3. *f.* 6. Wrostlá, směstnaná, rohatopříokraublá, swraskalá, leskločerná, na kusy pukající, u wnitř hnědočerná. — Na listech klenowých.

Sočewník. Phacidium. Klappenschorf.

Okrowka sedawá, zaokraublá, jednoduchá, (t. z jednorodé látky sestáwající), dříwe zawřená, pak pukající ode středu proti obwodu na mnoho dříp oddělených od jádra štítowitého, skoro stálého. Wřecka přímá, naplněná wýtrusy jednořadými s násadkami promíchanými.

S. borowý. P. Pini *Schmidt myc. t.* 2. *f.* 11. Xyloma Pini *Alb. Schwein. nisk. t.* 5. *f.* 8. Hysterium valvatum *Nees f.* 399. Wypukující, roztraušený, přirostlý, 1—2‴ široký, štítowitý, někdy beztwarý, zpleštilý, lysý, dříwe lesklý, pak bezleský, černý; dřípy podwržkowé tupé; jádro na powrchu dýmowé, pod nímiž wrstwa dužnatá, bílá.

S. wěnčený. P. coronatum *Fries. Dittm. t.* 63. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 50. *f.* 5. *Počátk. ob.* 30. *wyk.* 1830. Sclerotium quercinum *Fl. dan. t.* 1380. Xyloma pezizoides *Pers. ic. t.* 10. *f.* 1. Společný, wrostlý, okraublý, zpleštílopolokulowatý, černawý, někdy po 2—3 stíkawý, 1‴ široký nebo širši, pukající na několik dříp ostrých,

jádro na wrchu nárusé. — Na listech opadalých dubowých, kaštanowých, bukowých, habrowých, olšowých a j.; též i w Americe.

Poklopka. Eustegia. Deckelschorf.

www.ibtool.com.cn

Okrowky okrauhlé, sedawé, číšowité, otewřené, pod krajem prostým obřiznuté a wičkem naddutým pak padajícím se otwírající. Balatička ze wřecek přímých, promíchaných s násadkami, dřiwe woskem naplněných, pak wyprázdněných. Wýtrusy kulowaté, jednoduché.

P. různobarwá. E. discolor *Fries.* Stegia discolor *Fries obs.* 2. *t.* 8. *f.* 2. Dolení díl plodnice příblanowitý, černý; wičko nadduté, zlehka bradawičnaté, pak narysawěle hnědé; u wnitř bílá. — Na prknech borowých.

Klapuška. Lophium. Muschelschorf.

Okrowky kolmostojné, smačknuté, příblanowité, zawřené, štěrbinau délnau pukající. Balatička ze wřecek přímých, s násadkami promíchaných, obsahujících wýtrusy jednoduché, drobné, brzo w prach se rozsýpající a wyprazdňující.

K. obecná. L. mytilinum *Fries.* Hysterium mytilinum *Pers. Nees f.* 301. Ze strupu široko rozlitého, neurčeného, černého wynikají plodnice jakoby na nožce ponořené, wzhůru šířející, napřič čárkowané, leskločerné. — Na kůře, na dřiwí a jehlách borowých.

Štěrbině. Hysterium. Ritzenschorf.

Okrowka sedawá, wejčitá nebo prodlaužená, jednoduchá, pukající štěrbinau délnau, dřiwe zawřená, pak přiotewřená, s balatičkau čárkowitau, přistálau. Wřecka přímá, naplněná wýtrusy jednořadými, obyčejně s násadkami promíchaná.

Š. blechowá. H. pulicare *Pers. Nees f.* 302. Roztraušená nebo společná, powrchní, eliptičná nebo podlauhlá, po dél čárkowaná, černá: pyskův tupých, terče čárkowitého. — Na dřiwí a korách dubowých, olšowých, březowých a j. přehojná, zimy nejsnášenliwější, protože na Kamčatce roste na straně břez proti wětru nejstudenějšímu obrácené, kdežto ani lišejniky nerostau.

Š. rákosowá. H. arundinaceum *Schrad. journ.* 2. *t.* 3. *f.* 3. Roztraušená, wrostlá, waječná, sotwa 1‴ dlau-

há, z hnědoryšawa černá, w obwodu nahnědlá, zpleštilá, swraskalaunká, bezleská, pak štěrbinau délnau otewřená. — Na stéblech rákosowých.

Hwězdoštěrb. Actidium. Sternbeckling.

www.libtool.com.cn

Okrowka sedawá, kulowatá, přizawřitá, u wnitř zaditá, ode středu ku kraji štěrbinami žlábkowitými pukající. Wřecka přímá, nejtenší, válcowitá, stálá, s výtrusy jednoduchými, kulowatými.

H. hranatý. A. hysteroides *Fries.* Společný, tečkowitý, černý, hladký, dřiwe okrauhlý, pak 4 — 6hraný, hwězdowitě pramenatý. — Na dřiwí jedlowém olaupaném w zimě a na jaře.

Baňčitka. Excipula. Becherschorf.

Okrowky wrostlé, přiwypukující, sedawé, nahé, baňkowité, wrostlé, přizawřené, pak otewřené ústím okrauhlým, nejcelejším, s terčem skrownym, měkkým, přirozplýwawým.

B. maliníkowá. E. Rubi *Fries.* Wrostlá, wypukující; okrowka přírohowitá, hladká, ploskaunká, černá, pak na terči otewřeném bledá. — Na wětwích malinníka obecného a j.

Podřadí 4.

BEZDĚRCOWITÉ. XYLOMACEI.

Obautlec. Leptostroma. Dünnscheibling.

Okrowka wrostlá, polowičná, hladká, rozlitá, skwrnatá, u prostřed připupečnatá, wýtrusy přikrywající, bez ústí, pak dole obřiznutá čili celá od matičky se odlupující.

O. ostřicowý. L. caricinum *Fries obs.* 2. *t.* 7. *f.* 4. Přiokrauhlý, nestejný, tenký, bezleský, celý odlupující se, skwrnu hnědau předstawující, sotwa 1‴ dlauhau. — Na listech ostřicowých, suchopeřowých a j. w jaře.

Sem ještě počítají rozdílné čupky (Depazea), zmazy (Ectostroma), wlákénka (Asteroma) a pahrbečky (Xyloma), jež dosawad nenalezše s plodem pokládají za chorobné wýrostky listowé.

Řád. 257.

BŘICHATKY. *GASTEROMYCETES.*

Podhaubí klkaté, vláknaté (kořenowité), blanowité, slizowité anebo (pořídku) maukowité, někdy nepatrné. Plodnice we měšci t. j. okrowce dříwe zawřená, později rozdílně se otwírající, obyčejně kulowatá, buď u wnitř wýtrusy nepostředečně zawírá holé nebo w obzwláštních míscích t. j. wřeckách obsažené, buď na powrchu swém wýtrusonosná, jsauci hlawowitá nebo klobaukowitá a prodlaženinau swau t. j. třeněm podepřená. Wýtrusy nahé, (nikoli we wřeckách trubkowitých zawřené), hned samy pro sebe wřecka naplňující anebo mezi nitmi klkowitými t. j. w kosmatičku roztraušené.

Podhaubí stálé neb míjivé. Okrowka dříwe měkká a naplněná látkau měkkau, anobrž tekutau, později tuhnaucí a swého ústrojí určeného nabywající, takže pak podstaty dužnaté, blanowité, usnowité, rohowité, anobrž i dřewnaté, barwy rozmanité, často stěn dwojnásobných, řídko neotwírajících se. Wýtrusy z kapaniny lůžkowé prostě poodstáwající nebo na koncech kejowitých klkowitého kosmatíčka po 4—6 pomocí nožiček připewněné, uzráním dělající látku drobníčce prachowitau.

Do toho řádu náleží asi 500 rodůw (w 88 pokoleních) jako přeslé dwoje po celé zemi rozlosowaných, pokud toliko rostliny wydrěti mohau. Powstáwají na rostlinách živých a mrtwých, jakož i na ostatcích živočišných; rostau také na zemi, anobrž některé w ní u větší menší hlaubky. Některé jich mají lůžko znamenité welikosti, iné malíčké, okem ozbrojeným patrné. Ačkoli zawřeným lůžkem sau wyznačeny, nicméně we mnohých případcích kloní se k hubám wlastním a twrdohubám, takže nesnadno bývá, náležitě je obmeziti.

Málokteré jsau chemičně wyzpytowány, a ty w tom ohledu podobají se hubám wlastním. Mnohé jich jsau jedomé a některé náležejí k pamlskám welmi hledaným a drahým; též i jedowaté nechybují. Některé na kořenech rostaucí jsau rostlinám zhaubné. W lékařství u nás welmi skrowně se potřebují.

Rozdělují se na sedmero podřadí:

1) *TŘENITÉ.* Okrowka ze dwau wrstew složená, měšcowitá čili blanowitá, dříwe celau haubu zastírající a pak rozdílně pukající a wypauštějící plodnici klobaukowitau, třeněm podepřenau nebo hlawowitau, na powrchu nesaucí wýtrusy se slizí dolů kapající.

2) *SLIZOSEMENNÉ.* Okrowka 2násobná, pak pukající; plodnice rozdělená na mnoho wětwí, někdy síťowitě dohromady spojených, obsahující huspeninu a látku wlhkomaučnatau, wýtrusonosnau, která, an plodnice wzrostá, se rozplývá a wytíká.

3) *HALENOWÝTRUSNÉ.* Podhaubí žádná. Okrowka kulowatá nepukající; plodnice kulowatá z plachetky newyrostající a naplněná wýtrusy w obzwláštních wřeckách zawřenými.

4) *NITOWÝTRUSNÉ.* Okrowka jednoduchá nebo dwojnásobná, kožowitá, dužnatá nebo korkowitá, uzrálním obyčejně pukající a wýtrusy jako drobničký prach wypauštějící. Wýtrusy nahé, skoro wždycky mezi kosmatičkem roztraušené.

5) *WLÁKNOKOŽNÉ.* Okrowka hustěji nebo řídčeji setkaná ze klků, řídko z blány stejně složená. Wýtrusy bez wlastního kosmatičku, anobrž pod teřichem nahromaděné nebo směstnané u wrstwu obwodní nebo terčowitau.

6) *NITROWÝTRUSNÉ.* Okrowka dužnatá s plodnicí pewnau wýtrusonosnau slitá a jakoby jeho kůra dělající. Wýtrusy předrobné, často nepatrné, pod korau rozložené, konečně někdy na powrch wywětrawající bez kosmatičku.

7) *OBWÝTRUSNÉ.* Okrowka zawřená, po sloh bublinatosklípečnatá, blanowitá, častěji ale rohowitá nebo dřewnatá, obyčejně stálá, naplněná látkau měkkau, obyčejně huspeninau nerozplýwající se. Wýtrusy do té látky ponořené, nahé anebo w obzwláštních wřeckách zawřené. Kosmatičko žádné.

Podřadí 1.

TŘENITÉ. STIPEATI.

Jelenka. Phallus. Eichelpilz.

Okrowka zakulatělá, ze dwojnásobné blány saustředně složená, wrstwau huspeninnau roztažená, pak lalokami pukající, stálá. Plodnice klobaukowitá, na třeni se wymršťující, celá wně powlečená slizí wýtrusonosnau, pak i s wýtrusy kapající.

J. obecná. P impudicus *Lin. Fl. dan. t.* 175. *Schäff. t.* 196—198. — *Giftsch. t.* 1—5. *Bull.* 182. *Bolt. t.* 92. *Nees f.* 259. *Krombh. t.* 18. *f.* 10—25. Jelenka, hadowka. Okrowka wejcowitá, zwící wejce slepičího, bílá, dole s třásněmi kořenowitými, silnými (od podhaubí pochodícími) opatřená, dříwe docela zawřená, pak (někdy třásnauc) na čechalce pukající, načež pak plodnice smr-

ží nenepodobná, 4 — 6″ wysoká přerychle wzrostá; třeň jeho sklípkowanojamatý, bílý, dutý, na palec tlustý, hlawa homolowitá, 1″ wysoká, od třeně oddělená, sítěnoswraskalá, na čechalce ústím naduřalým prowrtaná a powlečená slizí hnědozelenau, wýtrusnatau, ježto skapawši zůstawuje hlawu bílau. — Na zemi w lesech stinných, obzwlaště po hauřkách w létě.

Hauba ta twarem welmi znamenitá, zmládí nic newoní, začawši ale wylučowati sliz, wydáwá puch mrchau náramný. Jindé měli ji za lék proti dnám a j.; též se domníwali, že zwířatům působí pometání. Krombholz ale zkušením dokázal, že ani člowěku ani dobytku neškodí.

J. zwonatá. P. campanulatus *Bisch. Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1753. *f.* 3334. Dictyophora campanulata *Léveillé.* Podobá se předešlé, liší se ale klobaukem polokulowatým, důlkowaným a hlawně oponkau (hořejším dílem okrowky) homolowitau, obšírnau, dolůw wisící, síťowitau. — NaŽáwě.

Dříwe zapáchá pustorylem čili jasmínem českým, pak pížmem, konečně nesnesitelně smrdí.

J. košilatá. P. indusiatus *Venten. Dict. so. nat. atl.* 1. *t.* 49. *f.* 1. *Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1752. Předešlé welmi podobná, liší se záwojem skoro wálcowitým, welmi hrubookým. — W Guianě a sewerné Americe teplejší.

Co do zápachu má se jako předešlá.

J. čertowá. P. Daemon *Rumph* 11. *t.* 56. *f.* 7. Zwýší 3 — 3½″; hlawa prowrtaná, wejcowitá, prostá, síťkowaná, šedopomarančowá; okrowka špinawě popelawá; třeň měkký, kruchý, bílý, dwakrát delší nežli oponka obšírná, drobně okatá. — W Indii wýchodní w lesech a zahradách za času deštiwého.

Nejsmrádlawější: puchem bolení hlawy wzbuzuje.

Rozpětilec. Lysurus. Firnissbuff.

Okrowka sedawá, kulowatá, dříwe zawírající plodnici we slizi, potom pukající a wypauštějící plodnici třeněm podepřenau, od hora až dolů rozštípnutau na dříp 5 stejných, prostých, celých, wně powlečených slizí wýtrusonosnau.

R. páchnoucí. L. Mokusin *Fries.* Phallus Mokusin *Lin.* Mokusin *Cibot in n. comm. petrop.* 19. *t.* 5. Smradlawý; okrowka bělawá; třeň 3—4″ wysoký, 5—6‴ tlustý, masowý, proti konci tmawější; dříp, na něž hlawa rozdělená, stejné, oblaunké, zakončité, sytě červené; na

začátku mezery jejich naplněny šťawau klejowatau, zelenawau, ježto potom je powléká na způsob pokostu. — W rozdílných krajinách čínských na místech stinných, wlhkých, z kořenů morušowých zrostá, obzwláště pa bauřce.

Náramně smrdí. Činowé ale popel z něho potřebují k hojen zlých wředůw Též jej jedí, ačkoli jiní jej mají za jed nejprudk

Podřadí 2.

SLIZOWÝTRUSNÉ. PHLEGMOSPERMI.

Trojlaukotka. Laternea. Laternenpilz.

Plodnice ze 3 wětwí jednoduchých, přímých, na konci srostlých, oblaukowitých.

T. červená. L. columnata. Clathrus columnatus *Bosc. in Berl. Mag.* 5. *t.* 5. *f.* 5. *Nees f.* 261. *Krombh. t.* 6. *f.* 2. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1854. Podluhowatá, ze 4 wětwí přímých, na konci srostlých, čtyrhraných složená a plachetkau břichatau, laločnatau, bílau opatřená. — Nejsmradlawější na místech písečných w Karolině jižné na začátku února.

Mřežowka. Clathrus. Gitterpilz.

Plodnice zakulatělá, rozdělená na mnoho wětwí dohromady w síť spojených.

M. červená. C. cancellatus *Lin. Krombh. t.* 18. *f.* 1—9. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1853, 1856. C. ruber *Mich. gen. t.* 93. *Nees f.* 261. C. volvoceus *Bull. t.* 441. Okrowka dříwe kulowatá, pak lalokami pukající, bílá, z níž pak wytlačí se plodnice obwejcowitá, 3″ wysoká, 2″ široká, složená z wětwí 2—4‴ širokých, síťowitě dohromady srostlých, oka skoro kosočtwerečná zůstawujících, co plamen červená, pořídku pomerančowá, žlutá nebo bělawá, která zůstáwá co ozdobná obwejcowitá mřížka, když sliz wytrusatá jest wytekla. — W lesech listnatých, plotech, rákosí, hlawně w Ewropě jižné, řídčeji w prostřední; w jaře a jeseni.

Rozšiřuje jako jelenky puch hnusný, ačkoli překrásná.

Podřadí 3.

HALENOWÝTRUSNÉ. CRYPHIOSPERMI.

Homolika. Tuber. Trüffel.

www.libtool.com.cn

Okrowka zakulatělá, bez podhaubí, zawřená, u wnitř pewná, žilnatomramorowaná, w žilách s prostorami sklípkowitými, w nichž wřecka drobná, nožičnatá, tenkoblaná, chudowýtrusá.

H. jídelní. T. cibarium *Sibth. Bull. t.* 346. *Tratt. es. t. A. Nees f.* 148. *Dict. sc. nat. atl.* 1. *t.* 46. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1815. *Vitad. tuber. t.* 2. *f.* 3. T. melanospermum *Lenz Schw. t.*. 16. Lycoperdon Tuber *Lin.* Smrže *Mat. Wel.* 399. *C.* (wýkr. hořejší). Homolika, ořešák, tartofle. Představuje hlízu zakulatělau, elipsowitau nebo nahranatělau, zwící ořechu lískowého a wlaského až i pěstí člowěčí, ztíží $^1/_2$ libry, s okrowkau korowitau, tlustau, twrdau, hrbolatobradawičnatau, černawau, mezi hrbolky slabé a útle plstnatau; wnitřek dužnatý, žlutawě bílý, mnohými nahnědlými žilami mramorowaný a obsahující roztraušená wřecka, jež pod čočkau zwětšowací jako jasnější skwrny wypadají. — Po 3—7 kusech pohromadě pod zemí kyprau z písku a hlíny smíchanau, w hlaubce 1″—1′ skoro jedině w daubrawách, bučinách a kaštaništích, w mírnějším podnebí skoro wšech země dílův. Zrá w poletí a jeseni.

Homoliky černé od nejdáwnějších časův jsau jídlo oblíbené. Theofrast je zowe *hydnon* a Plinius *tubera sincera.* Nejwíce jich rodí se we Francii jižné (Prowincii, Delfinátu, Perigordu) a Pedemontu, kdež u welikém množstwí do obchodu se posílají. Z jara okazují se zwící hrachu, červenawé, u wnitř bílé; w létě černají, draslawější, u wnitř dostáwají čárky černé; asi ku konci jeseně dozráwají a pak příjemně woní česnekem; později měknau w hmotu kašowitau, nerozprašujíce se. W létě rojí se nad nimi mauchy hlíwowé, modré, kladau wejce swá na zemi, z nichž pak raupy wylíhlé wnikají dolů a wyžírají hlíwy. Mladé, t. hladké, bělawé nebo červenawé nehledají se; zralé wšak, t. w podzimku a zimě jsau wýborným jídlem w poléwkách, ragú a paštikách; též je pekau w horkém popeli a olaupané jedí s pepřem, solí a olejem dřewěným; ano u wíně je waří. Nejlepší jsau swěží. Jelikož dráždí, nesmí se jich mnoho jísti. Pro obchod krájejí se na křížalky a suší se na wzduchu; též je nakládají do písku, octa a wína.

Homoliky nesnadno se nacházejí, ačkoli nad nimi země jest powywýšena. We Wlaších k hledání jich wyučují obzwláštní psy, *pute* nebo *barboni* nazwané, dáwajíce mladým homoliky u mléce wařené a chléb jimi natřený, které pak zahrabají do země, a nechají je hledati. Potom w lese čenichají a wyslídiwše je wyhrabují. Též prasata ráda je žerauce snadno je nacházejí; protož we Wlaších za

zadní jednu nohu uwázaná do lesá wedau; we Francauzích ale na hubu dáwají kruh železný, aby je zežrati nemohla. Konečně mohau ještě naleznauti se po muchách hlíwowých, když se rojí. Psowé ale jsau k tomu nejlepší. Tu a onde se přesazují, a to nejlépe w sadu na místech před sluncem ochráněných. Ku konci léta za suchého powětří wyzdwihnau hnízdo homolikowé, a zahrabajíce je na místě čas po času zalíwají. Též udělají krechty 8″ hluboké, nasypají na dno zemi prosetau zwýší 2″, na ní položí homoliky wzdálí 1′ a přikryjí též zemí prosetau. Owšemť náleží je chrániti před myšmi a prasaty. Zhaubné jest pomíchání homolik s pestřecem obecným (str. 1964); to ale toliko nepozornému může se přihoditi, protože obě hauby docela se liší.

H. bělawá. T. albidum *Caesalp. Vittad. t.* 2. *f.* 1. T. aestivum *Mich.* Kulowatá, zwící wlaského ořechu, měkkoostnatě drasná, wně a u wnitř bělawá. — Obyt jako předešlé, ježto zdá se býti buď mladá, buď její odrodek.

Též jedomá, méně ale chutná.

H. šerá. T. griseum *Pers. Vittad. t.* 1, 4. 8. 2. *f.* 9. Truffe grise *Borch. lett. t.* 1. 2. Zakulatělá, hladká, šerá, zwící homoliky černé, podstaty mýdlowité. — We Francii a Pedemontu.

Příjemně zapáchá česnekem a jest chutnější nežli černá.

H. bělostná. T. niveum *Desf.* Terfez *Leo afric.* Kulowatá, někdy hruškowitá, hladká, wně a u wnitř čistě bílá, zwící ořechu wlaského, až i pomaranče. — Obyčejná w pustinách piščitých Afriky sewerné.

Oblíbené to jídlo Arabůw, a jest to nepochybně homolika, již staří Římanowé z Afriky přiwáželi a *mison* (u Plinia) jmenowali: jest to bez pochyby *misu* Athenäowo.

H. pížmowá. T. moschatum *Bull. t.* 479. Zakulatělá, hladká, wně a u wnitř černawá, měkká. — Dosawad toliko we Francii nalezena; liší se zápachem pížmowým, silným.

Hlíwa. Rhizopogon. Wurzeltrüffel.

Okrowka zakulatělá, beztwará, sedawá, wně klkatá, pak neprawidelně pukající, naplněná dužninau žilnato-mramorowanau. Wřecka sedawá, mezi žíly roztraušená. — Nadzemní a podzemní.

H. bílá. R. albus *Fries. Krombh. t.* 5. *f.* 51. *Vittad. t.* 1. *f.* 3. Tuber album *Bull. t.* 404. Zakulatělá, podluhowatá nebo zpleštilá, wice méně swraštělá, běložlutá do špinawě nahnědla, u wnitř bílá, potom žlutawě nebo červenawě žilnatá, 1—5″ široká, wezpod často zachowající zbytky podhaubí wlaknatého, kořenowitého. — W

největším dílu Ewropy w lesech jehličnatých a listnatých, jednak pod zemí písčitau a hlinatau, jednak na ní.

W krajinách, kdežto jí hojnost, potřebuje se jako homoliky černá, ačkoli chutí dobrau jí není roweň, protož i lacinější.

H. žlutawá. R. luteolus *Fries.* Tubera subterranea *Mentz. pug. t.* 6. Roztraušená nebo hromadná, zwící ořechu nebo jablka, zakulatělá, ledwinowitá, wejcowitá, a d. wně špinawě žlutá, wšude třásnitá, wezpod podhaubím též wláknatým opatřená. — W borech písčitých w Německu sewerném a Šwédsku dost obecná. W létě a jeseni, obzwláště na podzim,

Chuti nepříjemné,

Tečichatec. Polygaster. Rindentäuffel.

Okrowka zakulatělá, sedawá, klkatobradawičnatá, pukající, u wnitř sklípkowanodužnatá, obsahující wřecka wětší zakulatělá, nahlaučená. Wýtrusy hromadné.

T. indský. P. Sampadarius *Fries.* Lycoperdon glomeratum *Lour.* Tuber Sampadarium *Rumph.* Zakulatělá, nad zemi čnějící, 1½″ široká, hnědá, u wnitř bílá, nemaučnatá a jakoby z mnohých menších složená, sedawá, wezpod s podhaubím třásnitým; kůra tlustá, dýmowá; wnitřek žlutawý se wřecky černými. — W lesech Indie wýchodní w Kočinčíně na kořenech stromůw starých, na patě wrchůw w hlině čerwené, po welikých deštěch.

Zapáchá skoro jako wařená wejce mořských ježků, a na Amboině jest oblíbenau lahůdkau. Kůru sirau zapáchající zahažují, a jedí jádro surowé nebo wařené.

Hnízdiwa. Nidularia. Nestpilz.

Okrowka kulowatá, kožowitá, wně příklkatá; u wnitř zmládí naplněná dužninau huspeninowatau, w níž to wmíchaná wřecka nezralá, pak rozpukši se pohlcenau huspeninau u wnitř jakoby pokostem natřená. Wřecka mnohá, čočkowitá, dužnatá, prostá, často zastřená míškem blanowitým, klkatým, mijiwým. Wýtrusy u prostřed nahromaděné, welikaunké, stejné.

H. čárkowaná. N. striata *Bull. t.* 40. *f.* 1. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1862. N. hirsuta *Sowerb. t.* 29. Peziza striata *Bolt. t.* 102. *f.* 2. Cyathus striatus *Nees f.* 132. Společná, obhomolowitá, dole někdy hlíznatá, obhaubím opatřená kořenowitým, wně hřbelcowitě přísupinatá, čerwenawě hnědá, u wnitř brázdowaná, modrošerá, lesklá;

bránička bělavá, okraublá, okrowku přikrývající; wřecka bledá. — Na zemi mezi listím zhnilým a na pařezích.

H. zwonkowitá. N. campanulata *Sibth. Sowerb. t.* 28. N. vernicosa *Bull. t.* 488. *f.* 1. *t.* 40. *f.* 2. Peziza lentigera *Lin. Fl. dan. t.* 780. *f.* 1. P. sericea *Schäff. t* 180. Zmládí kejowitowálcowitá, pak obhomolowitá, wně šeře hustě plsťnatá, u wnitř hladká, modrošerá, lesklá; bránička tenká, klkatá, bílá, pak se trhající; wřecka okraublá, hladká, pak červeně hnědá. — Na wětwích opadalých w zahradách, na polích a d., též i w Americe severné. W létě a juře.

Obklukatec. Myriococcum. Tausendkorn.

Okrowka beztwará, klkatootrubnatá, pak mízející. Wřecka mnohočíslná, s klky promíchaná, kulowatá, mnohowýtrusná. Wýtrusy klubčené.

O. raučí. M. praecox *Fries.* Podhubí plsťowité, bílé, plaziwé; hlízky powrchní beztwaré, stíkawé, 2—4‴ dosté; wřecka dužnatá, pewná, z nachowa hnědá, wýtrusem naplněná. — Na dřiwí, mechu a rozdílných odpadcích, též i na zemi w hájích na začátku jara.

Bezraunec. Polyangium. Eierbalgling.

Okrowka zakulatělá, polokulowatá, bublinatoklkatá, potom otewřená. Wřecka nemnohá, w poměru nejwětší, podlauhlá, látkau drobkowatau naplněná. Wýtrusy bez klků protkaných.

B. žlautkowý. P. vitellinum *Link diss. f.* 65. *Dittm. in Sturm* 3. *t.* 27. *Nees f.* 131. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1850. Roztraušený, společný, zwící zrna písečného, zakulatělý nebo podluhowatý, žlautkowý; okrowka blanowitá, přihuspeninowá, proswítawá, hladká, 1—6 wřecek wejčitopodlauhlých, hladkých, tmawěji barwených obsahující. — Na kmenech poražených, na místech wlhkých w srpnu až do října.

Bublomet. Thelebolus. Warzenschneller.

Okrowka sedawá, zakulatělá, baňkowitobřichatá, wytlačující baubel pupencowitý, z jehož ústí wymršťují se wýtrusy sliznaté, dříwe w něm zawřené. Podstata dužnatohuspeninowá. Záwoj prchawý.

B. hnojní. T. stercoreus *Tode meck.* 1. *t.* 7. *f.* 36. *Nees f.* 363. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1859. 1860. Společný,

zwící semena horčičného, zakulatělý, lysý, dole opatřený podhaubím z vláken kořenowitých, dříwe nejbledší, pak zponenáhla šafránowějící. — Na hnoji krawském, lejně člowěčím a j. w jaře deštiwém.

www.libtool.com.cn

MĚCHOMRŠŤ. PILOBOLUS. HUTWERFER.

Okrowka třeňowitá, trubkowitá, blánatá, orošená, nahoře břichatobublinowitá, došpělá jakoby korunowaná klobaukem bublinowitým, blánatým, jejž pak zpružně odmrštuje. Wýtrusy oddělené, kulowaté.

M. obecná. P. crystallinus *Tode in Schrift. ber. n. F.* 3. *t.* 1. *Pers. obs.* 1. *t.* 4. *f.* 9—11. *Fl. dan. t.* 1080. *Nees f.* 81. *Počátk. ob.* 31. *wyk.* 1996. Okrowka dříwe kulowatá, pak prodlaužená, konečně obwejcowitá, na konci w hrot zúžená, krupějemi wodními orošená, dolů w třeň ztenčená; klobauk kulowatý, černý, byw swržen twrdnaucí. — Na hnoji koňském, krawském a j.

KULOMET. SPHAEROBOLUS. KUGELSCHNELLER.

Okrowka ponořeně sedawá, zakulatělá, pak hwězdau pukající, otewřená, dwojnásobná: wnitřní blanowitá, pak zpružně rozpukující a odmetající wřecko kulowaté, pewné, s wýtrusy u prostřed nahlaučenými. Okrowka nejprchawější.

K. hwězdowitý. S. stellatus *Tode. Počátk. ob.* 30. *wyk.* 1858. Lycoperdon Carpobolus *Lin. Fl. dan. t.* 865. *Sowerb. t.* 22. *Nees f.* 122. Hromadný, kulowatý, wynořující, okrowkau z tenického rauna složenau, prchawau zastřený, žlutý, bledý; okrowka wnešná na dříp 5—7 stejných, ostrých, přímých pukající, skoro dužnatá, stálá, wnitřní prostá, tenká, proswítawá, bělawá, pak wypuknuwši sedí jakoby čepice na wnešném ústí a potom se odděluje; wřecko dužnaté, potom swraskalé, červenohnědé, u wnitř bělomaučnaté. — Na dříwí a smetí, w létě a jaře.

Podřadí 4.

NIŤOWÝTRUSNÉ. TRICHOSPERMI.

PROMĚNÍK. GEASTRUM. STERNBALGLING.

Okrowka zakulatělá, sedawá, kožowitá, nahoře hwězdowitě pukající; teřich kulowatý, blanowitý, na konci

třepenitě se otwírající a obsahující wýtrusy kulowaté, s wlákny síťowitě spojenými promíchané.

P. čtyrpramenný. G. quadrifidum *Pers. Nees f.* 128. *Krombh. t.* 6. *f.* 11. Lycoperdon coronatum *Schäff. t.* 183. Okrowka wejcowitá, wně bledě hnědá, do pola na 4 laloky až dolů pukající podhnuté, ze dwau wrstew složené: wněšná tlustší, masowá, wnitřní tenší, nahnědle nachowá; teřich wnitřní zakulatěločihowitý, třeněm překrátkým podepřený, bledě hnědý, na konci otwírající se ústím homolowitým a wypauštějícím wýtrusy na wlášeníčku. — W lesech a wřesowištích písčitých, času jarního.

P. mnohopramenný. G. hygrometricum *Pers. Nees f.* 127. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1852. Lycoperdon *Schmid. anal. t.* 21 *et* 28. *f.* 1. Okrowka zwicí ořechu; wněšná hnědá puká na mnoho (7—20) lalokůw podhnutých, wně twrdých, šedých, u wnitř powlečených blanau tlustau, měkkau, woskowitau, nahnědlau, konečně silně rozsedalau, welmi lakotně wláhu pohlcující; teřich wnitřní červenohnědý, síťkowaný, otwírající se ústím zubatým. — W jaře a jeseni w borech písčitých, několik caulůw pod zemí, kterau pak odwrhuje, když puká.

Laloky okrowkowé při suchém powětří se podchlipují, při wlhkém ale, an wnitřní wrstwa okrowková wodu pohltila, opět se zpřimují. Okrowka má podzemní podhaubí, pak wyniká na powrch zemní a uzrawši docela od ní se oddělí, takže pak prostě na zemi leží.

Pýchawka. Lycoperdon. Flockenstäubling.

Plodnice hladká, sedawá nebo třenitá, dole obyčejně podhaubím kořenowitým opatřená, blanowitá, kulowatá, na čechalce neprawidelně se otwírající, a odtud zponenáhla mizející, opatřená okrowkau buď stálau, buď we způsobě šupin anebo bradawic se slupující. Kosmatíčko měkké, husté, na dně okrowky pewnějším přirostlé anebo na wnitřní jeho stěně.

P. holemá. Lycoperdon bovista *Lin. Bull. t.* 447. S. maximum *Schäff. t.* 191. L. ginganteum *Batsch el. t.* 165. Bovista gigantea *Nees f.* 124. *C.* Plodnice sedawá, zakulatělá nebo širokoe obhomolowitá, též jiné twary mající, 2″—1½′ tlustá, s korau bílau, žlutawau, červenau nebo nášeráu, hladkau, drobně klkatau nebo na políčka rozsedalau, která, slaupawši se, zůstawuje wnitřní wrstwu přeútlau a kruchau, až do pola anebo ješ-

tě hlauběji po kusech odskakující, žlutawau, pak bledě ořechowau, dole, kdežto kůra zůstáwá přirostlá, ještě klkatau; obsah dříwe bílý a dužnatý, pak žlutý, kašowitý, konečně proměňující se w kosmatíčko a wýtrusy co prášek útlý, zelenawě hnědý, řídko žlutý; kosmatíčko po rozpuknutí okrowky jest hmota lehká, měkká, nahnědle žlutá, haubowitá, kteráž wymizewši zůstawuje okrowku baňkowitau. — Na trawnících a lukách, hlawně na horách po celé skoro Ewropě; w létě a jeseni.

www.libtool.com.cn

Náleží k hubám největším; pokud mladá a ještě dužninau bílau naplněná, jí se we Wlaších. Kosmatíčko s wýtrusem předrobným může se potřebowati ku stawení newelikého krwácení, a jindá skutečně se potřebowalo (*fungus chirurgorum*).

P. dlabaná. L. caelatum *Bull. t.* 430. *Krombh. t.* 30. *f.* 7 — 10. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1839. L. areolatum, gemmatum et papillatum *Schäff. t.* 186, 189, 190. Zakulatělá, pro zpodinu ale ztenčenau wíce méně čihowitá, 2—7″ široká, dříwe bílá, pak žlutawá nebo nahnědle šerá; kůra měkká, tenká, obyčejně síťkowitě rozsedalá a srostlá s wrstwau wnitřní též měkkau, která pak na čechalce klesá a puká, konečně w pohár se rozkládá a zbýwá i se dnem brázdowaně řasnatým, u wnitř traudowitým, bezwýtrusným, když kosmatíčko sotwa přirostlé i s wýtrusy wymízelo. — Na lukách a trawnících suchých a wlhkých, po celé Ewropě.

Zmládí pokud u wnitř ještě pěkně bílý, může se jísti; kosmatíčko z rozpuklého okrowu může se potřebowati k stawení krwe.

P. bradawičnatá. L. gemmatum *Batsch.* Obyčejně menší nežli předešlá, někdy ale 2—3″ wysoká, třenitá nebo sedawá, různotwará, wždycky ale jest pomaučená nebo jakoby otrubami posypaná a wšude porostlá bradawicemi ostrými, často třásňowitými; okrowka otwírá se na čechalce malau dérau; u wnitř má klkatý slaupek w prostředku. — W létě a jeseni nejobecnější na lesech a holinách.

Mladistwá jako předešlé může se jísti.

P. černawá. L. globosum *Bolt. t.* 118. L. archizon *Batsch el. t.* 29. Bovista nigrescens *Pers.* Sedawá, kulowatá nebo wejcowitá, 1 — 3″ široká, podhaubím na způsob swazku z mrcasůw na zemi připewněná, zmládí bílá a hladká, pak žlutawě šerá, konečně červenawě hnědá, leshlá, s ústím malým roztrhaným; kůru hladkau docela swlekši zachowáwá okrowku měkkau, papírowitau. — W létě a jeseni na polích a lukách.

Mladistwá we Wlašich slowe *pettino*, kdež u welikém množstwí se požiwá.

Palečka. Tulostoma. Spundstäubling.

Plodnice kulowatá, otwírající se děrau okrauhlau, chruplawau na bradawici, podepřená třeněm na podhaubí stojícím. Wýtrusy roztraušené na kosmatíčku.

P. bílá. T. brumale *Pers.* Lycoperdon pedunculatum *Lin. Bull. t.* 471. *f.* 2. *t.* 294. *Batsch el. t.* 29. *f.* 167. *Nees f.* 130. Třeň na caul wysoký a jako stéblo tlustý, bělawý, hladký nebo wzhůru šupinatý; okrowka kulowatá, zwící léskowce, nahnědlá. — W jeseni na půdě písčité, twrdé.

Pestřec. Sclerodermа. Fellstäubling.

Plodnice pewná, třeněm podepřená nebo sedawá, na zpodině opatřená podhaubím silným kořenowitým, oděná korau, okrowkau, pewně přirostlau a obyčejně neprawidelně pukající. Kosmatíčko sestawuje drobné, sklipkowité prohlubinky, w nichž bromádky wřecek nahých leží.

P. obecný. S. vulgare *Fries. Krombh. t.* 6. *f.* 13. Lycoperdon aurantium *Bull. t.* 270. L. cervinum *Bolt. t.* 116. Podhaubí hustě spletené ze wláken žlutawých anebo bílých, často w krátký třeň spojených; okrowka zakulatělá, 1 — 3″ široká, dříwe celistwá, dužnatá, pak korkowitokožowitá, 1 – 3″ tlustá, rozsedlinami w políčka rozdělená, šupinatá nebo bradawičnatá, někdy docela hladká, žlutawá, pomerančowá, nahnědle červená, až i kaštanowá, na slunci blednaucí a špinawě zbělawějící; wnitřek dříwe celistwý, dužnatý a bělawý, pak modročerný, starý proměněný w prach sazowě hnědý, šerými klky protkaný. — Na zemi, řídko na pařezech, na chlumech až daleko k seweru rozšířený. W létě a jeseni.

Tato hauba někdy na místo homoliky se sbírá a na křížalky rozkrájená se suší. Snadno ale rozeznáwá se od homoliky bílým krajem a wnitřkem modročernym nebo zmládí žlutawě bílým, nikdá nemramorowaným. Pomíchání to ale jest nebezpečno, protože pestřec jest prudký a jedowatý.

Laníž. Elaphomyces. Hirschpilz.

Plodnice korkowitá, beztřeňowá, ze země neprowalující se, u wnitř chowající wýtrusy prachowité, ko-

smatíčkem w oka setkaným protažená. Podhaubí na zpodině welmi prchawé.

L. zrnatý. E. granulatus *Fries. Nees f.* 147. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1874. Lycoperdon cervinum *Lin.* Lycoperdastrum *Mich. t.* 99. *f.* 4. Okrowka zakulatělá, zpleštilá nebo přielipsowitá, pahrbečnatá nebo mělce jamatá, ½—2″ široká, bradawičkami drobnými, hustými, zrnatodrasná, špinawě hlinožlutá, plawá, až nahnědlá, wezpod pupkowitě často prohlubená a w té prohlubince nesaucí zbytky podhaubí složeného ze wláken krátkých, slepených, zmládí měkká, skoro dužnatá, pak tuhá, přídřewnatá, 1—1½‴ tlustá, u wnitř bělawá; wnitřek obsahuje wýtrusy prachowité, nahlaučené, dříwe bělawé, později černé, protkané kosmatíčkem bílým, wice méně síťowitým. — Pod zemí w lesech, obzwláště na horách Ewropy jižné a prostřední, wzácněji w sewerné. W létě a jeseni.

Za čerstwa wydáwá zápach obzwláštní nepříjemný a chuť má mdlau, masowitau, nahořklau. Nemůže se jísti. Jindá w lékařstwí byl proslulým (*Boletus cervinus*), nyní ale zůstawen pro lék prostonárodní a dobytčí.

Měchák. Polysaccum. Beutelstäubling.

Plodnice nahá, u wnitř sklípkatá. Hromádky wýtrusůw zawřené we wřeckách různotwarých.

M. tlustonohý. P. crassipes *Decand. Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1843. Pisocarpium clavátum *Nees f.* 131. Scleroderma tinctorium *Pers.* Lycoperdioides album *Mich. t.* 98. *f.* 1. Weliký, bílý, kejowitý, 1″ tlustý, na třeni brázdowaném, dole jakoby kořen wětewnatém; okrowka zakulatělá, hladká; wýtrusy drobnićké, kosmatíčkem protkané, we wřeckách elipsowitých, wně chlupatých zawřené. — Na místech písčitých, wřesowištích wzácný, hlawně we Wlaších. Měsíce srpna.

Wlčímlékо. Lycogala. Milchstäubling.

Plodnice neprawidelná, mázdrowitá, sedawá, neprawidelně pukající, u wnitř s mnohým kosmatíčkem s wýtrusy welikými, nahlaučenými.

W. červené. L. miniatum *Pers. Nees f.* 97. *Krombh. t.* 6. *f.* 17. Lycoperdon Epidendron *Lin. Bull. t.* 503. *Fl. dan. t.* 760. Mucor fragiformis *Schäff. t.* 193. Společné; okrowka kulowatá, nehladká, krwawá, pak žluta-

wě šerá, co hrách weliká, dříwe kašowitá, jako jahody wyhlížející a tudy oči wábící. — Na zhnilých pařezech.

Síťowatka. Reticularia. Netzflechtling.

Plodnice puchýřowitá, neprawidelná, u wnitř dříwe kašowitá, pak bublinatoklkatá klky přímými, tuhými, wětewnatými. Wýtrusy wálcowitě nahlaučené.

S. obecná. R. fuliginoides *Nees f.* 95. Strongylium fuliginoides *Dittm. in Sturm t.* 38. Trichoderma fuliginoides *Pers.* Okrowka zakulatělá, mělce naddutá, dříwe stříbrná, pak hnědá, 1 — 2″ široká. — Na zhnilém jedlowém dříwí.

Pěnitka. Spumaria. Schaumstäubling.

Plodnice plihá, řídká, sklipkowanoklkatá, u wnitř opatřená řasami wijawými, mezi nimiž wýtrusy nahlaučené.

P. bílá. S. mucilago *Pers. disp. t.* 1. *f.* 1. Reticularia alba *Bull. t.* 126. Mucilago crustacea *Mich. gen. t.* 96. *f.* 2. Představuje puchýře weliké, bílé, s řasami ocelowě modrawými a wýtrusy hnědými, wyschnuwše w otruby se rozsýpající. — W jeseni na trávě a wětwich i listech opadalých.

Dwaublaňka. Diderma. Doppelhäutling.

Plodnice měchýřowitá, okrowkau a teřichem opatřená. Kosmatičko na dno připewněné, wýtrusem potraušené.

D. pomešní. D. difforme *Pers. ic. t.* 12. *f.* 3—5. *Nees f.* 105. Puchýře sedawé, beztwaré, jejichžto blána wněšná bílá, wnitřní hnědá a wýtrusy černé. — Na wymřelých stéblech a mešich w jeseni.

Nadmutka. Physarum. Blasenstäubling.

Okrowka i s teřichem kulowatá, přitřenitá, w šupiny nebo chlupy mížející. Wýtrusy na kosmatičku řídkém.

N. zelená. P. viridis *Pers.* Sphaerocarpus viridis *Bull. t.* 481. *f.* 1. Okrowka kulowatá, příledwinitá, zelenožlutawá, šupinkowaná; wýtrusy sazowě hnědé; třeň útlý, bledý. — Na dříwí hnijícím w lesech.

N. nachýlená. P. nutans *Pers. Bisch. Term.* 2. *f.* 3616. Sphaerocarpus albus *Bull. t.* 407. *f.* 3. *et t.* 470.

f. 1. Okrowka čočkowitá, lysá, swraskalaunká, z bělawa nápopelawá, nachýlená; třeň šediwý, hnědoklkatý. — W poletí nebo jeseni po mnohých deštěch na pařezech, též na mechu a listech opadalých.

www.libtool.com.cn

Čeratka. Craterium. Becherstäubling.

Okrowka mázdrowitá, koflikowitá, wikem odskakujícím zawřená. Wýtrusy shlaučené a s kosmatičkem černým síťku dělajícím promíchané, pak prostě wycházejícím.

Č. obecná. C. vulgare *Ditim. in Sturm t.* 9. *Nees f.* 120. Roztraušená, 1‴ wysoká; okrowka přinachýlená, hnědá, s obšírným otworem, jenž zawřen wíčkem plochým, bílým; třeň žlutý. — Obyčejný na listech a wětwích tyřejících dubowých a habrowých.

Pazderek. Stemonitis. Fadenstäubling.

Okrowka zakulatělá nebo wálcowitá, blanowitá, prchawá, třenitá. Kosmatíčko stálé, síťowité, s wýtrusy wtraušenými, obkličující slaupek a na něm připewněné.

P. hnědý. S. fasciculata *Pers. Nees f.* 119. *Corda Abb.* 2. *t.* 12. *f.* 87. *Počátk. ob.* 30 *wyk.* 1870, 1867. Trsnatý; okrowka překocenč wřetenowitá, 4‴ dlauhá, welmi prchawá a zůstawující kosmatíčko wýtrusonosné, hnědé, na slaupku lupenowitém, kopinatočárkowitém; třeň wláskowitý. — Obyčejný na zhnilých pařezech.

Řešetowka. Cribrazia. Siebstäubling.

Okrowka nejtenší, buď celá, buď do pola mízející. Kosmatíčko mřežowité obkličující wýtrusy prachowité, nahlaučené.

Ř. obecná. C. vulgaris *Schrad. n. gen. t.* 1. *f.* 5. Společná, sotwa 1/4‴ wysoká; okrowka blatowá, swraskalá, kulowatá, přinicí, do pola mízející; třeň dlauhý, ponachowělý. — W lesech na pařezích zhnilých a na mechu.

Ř. nachýlená. S. cernua *Pers.* Dictydium umbillicatum *Schrad. l. c. t.* 4. *f.* 6. Mucor canceliatus *Batsch el. t.* 42. *f.* 233. *Nees f.* 115. Společná; okrowka puchýřowitá, na čechalce wkleslá, hnědá, konečně mízející docela a zůstawující kosmatíčko shlaučené, zakulatělé, nicí, též na čechalce wkleslé, nahé; třeň prodlaužený, tenký, zprohybaný. — Na pařezech ztýřelých.

Wývalitka. Arcyria. Kelchstäubling.

Okrowka válcowitá, podluhowatá nebo zakulatělá, nad zpodinau kolem pukající; kosmatičko zpružně se wywalující a swršek okrowky čepicowitý swrbující a pak na zpodku okrowowém miskowitém stojící.

W. červená. A. punicea *Pers. Nees f.* 114. Trichia cinnabarina *Bull. t.* 502. *f.* 1. *b, c.* Clathrus denudatus *Ln. Jacq. misc.* 1. *t.* 6. Společná, šafránově šarlatová; okrowka zakulatělá; kosmatičko wejcowité, s wýtrusem rumělnným. — W létě a jeseni dost hojná na pařezech ztyřelých.

Wlasatka. Trichia. Haarstäubling.

Okrowka puchýřowitá, pak neprawidelně pukající, stálá. Kosmatičko sražené, dole na okrowce přirostlé, zpružně wen se cpající.

W. šerá. T. rubiformis *Pers. disp. t.* 4. *f.* 3. *t.* 1. *f.* 3. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3664. Lycoperdon vesparum *Batsch elen. t.* 30. *f.* 172. Třenitá, společná: okrowky čihowité, dikawé, lesklé; třeně srostlé, krátké, rezawé: kosmatičko stkwěle červené. — W plíšti na pařezích.

W. lesklá. T. nitens *Pers.* Lycoperdon favogineum *Batsch el. t.* 173. Trsnatá; okrowky sedawé, kulowaté, lesklé, rusé nebo skořicowé; kosmatičko a wýtrusy ryzí. — Na zhnilých pařezech bukowých a jedlowých w jeseni.

W. nahnědlá. T. fallax *Pers. obs.* 1. *t.* 3. *f.* 4, 5. *Nees f.* 113. Clathrus *Schmidt ic. t.* 33. *f.* 1—18. Jednoduchá, společná, třenitá, dříwe červená, pak blatowá, okrowka hruškowitá, dole jakož i třeň řasnatá, kosmatičko i s wýtrusem hlinožluté. — W jeseni na pařezech a drwech tyřejících.

Nahopršec. Licea. Nacktstäubling.

Okrowka puchýřowitá, hladká, kožowitá nebo papírowitá, zakulatělá nebo válcowitá. Wýtrusy bezleské, nahlaučené, bez kosmatička, pak se rozptylující.

N. hnědý. L. circumscissa *Pers.* Tricbia gymnosperma *Rers. obs. t.* 6. *f.* 1. Sphaerocarpus sessilis *Bull. t.* 417. *f.* 5. Na prwní pohled podobá se wejcím hmyzím; společná: puchýřky špinawě žlutawé až i tmawě hnědé, pak rownoměrně rozskakující se na dwě částky stejné; wýtrus nahý, jeden nebo druhý kratičkým wlás-

kem opatřené. — W jeseni a zimě mezi korau a dřívím na osyce.

N. červený. L. fragiformis *Nees f.* 102. Tubulina fragiformis *Pers.* Stemonitis ferruginosa *Batsch el. t.* 175. Tubulifera arachnoidea *Jacq. misc.* 1. *t.* 15. T. Cremor *Fl. dan. t.* 659. *f.* 1. Trsy okrouhlé; okrowky puchýřowité, válcowité, žlutawě červené, pak hnědé. — W létě po welikých přívalech na pařezech, kdežto hned z zmládí s červeností jahodowau se naskytuje.

Podřadí 5.

WLAKNOKOŽNÉ. TRICHODERMI.

Hwězdomet. Asterophora. Sternsporling.

Okrowka puchýřowitá, kulowatá, třeněm podepřená, nahoře pukající a wytrušující wýtrusy hranaté, hwězdowité.

H. obecný. A. agaricoides *Fries. Dittm. in Sturm* 2. *t.* 26. *Bisch. Term. f.* 3690. Okrowka klobaukowitá, we zpod jako u bedel řasami opatřená na třeni dosti dlauhém, šediwá, 1/2″ široká. — W jeseni na bedlách hnijících.

Kaziroh. Onygena. Kopfstäubling.

Okrowka puchýřowitá, jednoduchá, blánatá, w otruby se rozsýpající, podepřená třeněm do okrowky maličko se prodlužujícím. Wýtrusy shlaučené, spojené.

K. obecný. O. equina *Pers. obs.* 2. *t.* 6. *f.* 3. *Nees f.* 121. *Počátk. ob.* 30. *wýk.* 1846. *a—d.* Coralloides fungiforme *Dillen.* 1. 14. *f.* 5. *B.* Společný, bělawě bledý; okrowka čočkowitá, lysá, swraskalá, přiotrubnatá. — Na kopytech a rozích hnijících we stínu lesním, též i na mrchowištích.

Chlupoblaň. Trichoderma. Flockenhäutling.

Okrowka puchýřowitá, sedawá, rozlitá, z přeútlých a krátkých chlupůw setkaná, pak mízející a zůstawující wýtrusy nahlaučené.

Ch. zelend. T. viride *Pers. Nees f.* 74. Pyrenium lignorum *Tode meck.* 1. *t.* 3. *f.* 39. Puchýře nejměkší, 2—3‴ dlauhé, bílé; wýtrusy zelené. — Po deštěch je-

senních na větvích spadlých anebo lodybách tlustých zelinných.

Ch. růžová. T. roseum *Hoff. germ.* 2. *t.* 10. *f.* 1. Puchýře ½″ dlouhé, hned zaokrouhlené, hned podlouhlé, brzo se trhající, mízející a zůstavující výtrusy růžové. — W jaře na větvích tyřejících, obyčejněji mezi korau a dřivím na jívě a osyce.

www.libtool.com.cn

Hlenotrus. Myrothecium. Schleimstäubling.

Okrowka chruplawá, neurčitého twaru, u prostřed mízející a obnažující výtrusy drobničké, slizí obalené.

H zelený. M. inundatum *Tode. meck. t.* 1. *f.* 39. *Sturm* 3. *f.* 3. *Nees f.* 38. *Počátk. ob.* 30. *výk.* 1848. 1840. Puchýře bílé, 1½″ dlouhé; výtrusy černé w zelené slizi. — Na bedlách wysychajících a černajících, w jeseni.

Prachoráž. Aegerita. Kugelstäubling.

Okrowka sedawá, kulowatá čili zrnowitá, nejprchawější, naditá (lysá nebo štětinatá). Výtrusy obwodní, maučkowité.

P. bělostný. Ae. candida *Pers. Bisch. Term.* 2. *f.* 3683. Sclerotium Aegerita *Hoff. crypt. t.* 9. *f.* 1. Společný, hladký, bělostný. — Času jesenního na místech wlhkých, w olšinách.

Hrubořáž. Pachyma. Riesenträffel.

Plodnice weliká, podlauhlokulowatá, hrbolatá, dřewnatá, s korau oddělenau. Podhaubí žádné. Wnitřek dužnatý nebo korkowitý. Výtrusy neznámé.

H. indský. P. regium *Rumph* 6. *t.* 57. *f.* 4. Plodnice zwící pěsti ano i dětské hlawy, úkosně zakulatělá, s korau hrbolatau, hladkau, černau, se wnitřkem bílým, zrnatým, bezchutným, potom twrdým, takže se nedá rozkausati, anobrž na struhadle strauhati. — Nejobyčejněji w dubnu a říjnu pod zemí na kořání trávowém na Ostrowech moluckých, po welikých deštěch měkne a hnije.

Nejlepší jest z krajin otewřených horních; lesní jest houbowitý a měkký. Nastrauhaný potřebují proti běhawce, ano i s rýží a jinými pokrmy jedí. Z Číny přicházejí podobné, *kuly* nazwané, jichž libra 2—3 zlaté stojí. Ty pijí se co thé proti suchotinám.

H. karolínský. P. Cocos *Fries.* Sclerotium Cocos *Schwein.* Zwící člověčí hlawy a podobný ořechu kokosowému, podlouhowatý, hnědý, s korau twrdau, na caul

tlustau, wláknatau, u wnitř dužnatý. — Pod zemí w borech písčitých.

Proti chorobám se potřebuje.

H. pukawý. P. solidum. Lycoperdon solidum *Macbride.* Ztíží 15—40 liber kulowatý nebo wálcowitý, tmawohnědý a neprawidelně rozsedalý, u wnitř bílý, celistwý a kožowitý. — W pralesech před několika léty wyklučených 2″ nebo 2′ pod zemí w teplém dílu Ameriky severné až do Marylandu.

Powstáwá mezi lýkem a korau živých kořenáw, které obaluje, takže je mají za kořen těch rostlin samý. Netoliko jeleni, krysy lesní a wewerky, anobrž i Indiané jej jedí, a Negrowé uprchlí pauze o něm bywají živi. Ani zápachu ani chuti obzwláštních nemá; suchý chytá oheň jako traud. Hlawně prý sestáwá z cacowiny. Nazywají jej *chlebem* anebo *indianským zemákem.*

Podřadí 6.

NITROSEMENNÉ. SCLEROTIEI.

Tuhoráž. Sclerotium. Hartpilz.

Okrowka různotwará, obyčejně ale kulowatá, u wnitř naplněná látkau stejnorodau, chruplawodužnatau, a oděná korau stálau, tenkau, blanowitau, neslupující se. Wýtrusy na způsob předrobného jiní wywětráwající, častěji nepatrné.

T. tříselní. S. vaporariorum *A. et Schw nisk. t.* 10. *f.* 1. *Nees f.* 136. Okrowka 1″ dlauhá ½″ široká, asi 1″ tlustá, bobowitá, ledwinowitá, podluhowatá nebo kulowatá, laločnatá, přetwrdá, nahnědlá, u wnitř bílá, konečně swraskalá a černá. — Na třísle w koželuhnách a zahradách.

T. mechowý. S. muscorum *Pers.* S. subterraneum *Tode meck.* I. *t.* 1. *f.* 5. *A.* Podzemní zakulatělý, kruchý, hrbolatý, hladký, wně a u wnitř ryzí, 2—3‴ dlauhý. — Obyčejný na kořenech mechowých.

T. hnojní. S. stercorarium *Decand.* Zakulatělý nebo zpleštilý, zwící hrachu nebo wětší, z černa hnědý, za sucha hustě čeřitoswraskalý, u wnitř bílý, twrdý, za čerstwa měkký, dužnatý. — Pod hnojem krawským anebo člowěčím nepřirostlý. W jaře až do podzimka.

Na rolích, obzwláště písčitých, pohnojených, též na pastwinách, na hnoji nebo pod ním wyskytuje se po powětří dlauho wlhkém u přewelikém množstwí, kdežto přiwalem nebo wětrem obnaže-

ný anebo na jedno místo splákaný dává pwod k pověře o dětí manowém.

T. seménko. S. Semen *Tode mesk.* 1. *t.* 4. *f.* 6. *Neu f.* 138. *Krombh. t.* 6. *f.* 50. *Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1766. Kulowatý dříwe bledožlutý, pak hnědý, potom černý, s wnitř bílý, na powrchu swraskalý, asi semenu kapustowému podobný. — Dělá se na powrchu listů a w podstatě kapusty do sklepa přes zimu schowané.

Množí zahradníci mají jej za semeno, z něhož rozdílné odrodky kapustowé powstáwají.

T. proměnný. S. varium *Pers. Hoff. crypt.* 2. *t.* 3. *f.* 2. *Nees f.* 138. *B.* Kulowatý a podluhowatý, swraskalý, dřiwe bílý, pak hnědý a potom černawý, ½—2″ široký, obyčejně ale menší. — Na řapících a žebrách listowých kapusty a zelí přes zimu schowaných, anobrž i w létě na jejich kořání.

Též jej mají za semeno kapustowé nebo hlawaticowé.

T. zelený. S. Brassicae *Pers.* Podluhowatý, zplešťilý, tenký, dřiwe wně a wnitř bílý, pak černě tečkowaný, konečně docela černawý. — Na košťálech a listech hlawatice hnijících, obzwláště we sklepě přes zimu chowaných.

Nezběhlý lid jej má také za semeno.

Kořenomor. Rhizoctonia. Wurzeltödter.

Okrowka beztwará, chruplawodužnatá, s nepatrnými wýtrusy. Obyčejně jich wíce spojeno podhoubím plísňowitým.

K. šafránowý. R. Crocorum *Decand. Počátk. ob.* 28. *wýk.* 1766. Tuber parasiticum *Bull. t.* 456. Podzemní, beztwarý, dosti weliký, ryšawý, stélkau wlákna spojený. — Na cibulech šafránu obecného, na kořeny šparglowém, chlebdowém.

Obzwláště nasazuje se na sukničky, jimiž cibule šafránu obecného jest zaobalena, a hubí je, takže w brzku celé pole wymoří, jestli w čas se tomu přítrž nestane. Nakažené místo obkličí se příkopem na 15—18″ hlubokým, tak aby země z příkopu se wyhazowala na místo nakažené, jelikož zkušenost učí, že jediná lopata té země na zdravý kus pole wykydnutá může nakažliwiau rozšířiti. Berau za to, že šafrán se moří, kdyby třebas po 15 anobrž i 20 letech na pole jednau nakažené byl nasázen.

K. lucinkowá. R. Medicaginis *Decand. mem. mus.* 2. *t.* 8. Nachowá neb fialowá, stélkau delší a tenší připewněná na mrcasy lucinkowé.

Tím rostlina w krátkém čase hyne a houba sama zpomenáhla po wšech bylinách na poli se rozplemeňuje. Nemoc ta u Montpellieru welmi obecná; také se pozoruje u Ženewy, w Lotaringii, ano i w jiných zemích ewropských. Obzwláště se naskytuje na půdě hluboké,

vlhké, a snadněji porušuje sazenice nežli ze semen wyrostlé byliny. Obehnání příkopem prý nejlepší prostředek proti dalšímu nakažení.

K, mechowý. R. Muscorum *Bisch.* Sclerotium Muscorum *Todemeckl.* 1. *t.* 1. *f.* 5. Laločnatá, křehká, hladká, wně a u wnitř tmawě plawá nebo skoro pomarančowá.

www.libtool.com.cn

Obšírným podhanbím připewněná na dolejšek lodyh mezi mrcasy kořenowými rozdílných mechůw, jimž ale, jak se zdá, neškodí tak welice.

Podřadí 7.

OBWÝTRUSNÉ. PERISPORIEI.

Padlí. Erysiphe. Schimmelkeimer.

Podhaubí powrch rostliny místem powlékající a sestáwající ze klků neklaubnatých, wětewnatých, na níž se zplozují okrowky obyčejně kulowaté, na čechalce potom pupkowité, otwírající se a wypauštějící wřecko jednoduché nebo množité, tenkoblané, obsahující 4—8 wýtrusůw.

P. obecné. E. communis *Fries. Nees f.* 134. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1883. 1884. Erysibe communis *Link.* Alphitomorpha communis *Wallr.* Podhaubí pawučinné, bělawé, dělající dříwe skwrny okrauhlé, pak slěwající se, ježto zralé wypauštějí okrowky černohnědé, podepřené rozcházejícími se kosmatíčky jednoduchými, u počátku neztlustlými, příkadeřawými; w okrowkách několik menších wřecek obwejčitých o 4 wýtrusech dwěma tečkama znamenaných. — Nejrozšířenější rod částky zelinné rostlin nejrozličnějších powlékající a hubící.

Cízopásek ten rozdílným rostlinám sázeným tak škodliwý slowe *padlí* nebo *medowice* a wždycky jest následek nedužiwosti, jíž wypocuje se látka wodnatoslizká, ježto se rozšiřuje po wšech částkách, na kterýchž pak padlí se dělá. Nedužiwost ta hlawně pochodí wzduchem wlhkým, špůdau hlubokau wlhkau a přílišnau hauštkau zelin. Na Madeiře prý třtina cukrová padlím wyhynula, takže nyní pořídku se sází.

P. chmelowé. E. Humuli *Decand.* E. macularis *Wallr.* Okrowky dříwe žluté, pak hnědé, mnohé, jedním wřeckem naplněné a obklíčené wěncem z kosmatíček kostrbatých na stélce bílé, plsťowité. — Na obojím powrchu listůw chmelowých.

Zpodkosmek. Lasiobotrys. Traubenbalgling.

Okrowky hromadné, kořílkowité na podhaubí wlákna-

tém, obsahující látku huspeninatau, w níž wřecka s podlauhlými wýtrusy.

S. obecný. L. Lonicerae *Kunze. Fries obs.* 1. *t.* 4. *f.* 7. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3701. Hromádky 1‴ široké, okrahlé, černé, dřiwe podkožkau listowau nedužiwau, bělawau powlečené, pak wynikající, z 20—30 okrowek složené, podhaubím upewněné. — Na listech zimolézowých w jeseni.

www.hbtool.com.cn

Šnůratka. Antennularia. Schnurpilz.

Podhaubí ze wláken červenawých, wětewnatých, klaubnatých, na nichž okrowky bezústé, skoro rohowité, (drobné, tečkowité), obsahující wýtrusy krauzkowané w huspenině.

Š. sklepowá. A. cellaris *Reichenb. Bisch. Term.* 2. *f.* 3700. Rhacodium cellare *Pers.* Ta rostlina popíná sudy winné we sklepech na způsob plsti černawé, měkké, složené ze wláken nepatrně klaubkowaných a opatřená okrowkami přemnohými, drobnými, černými, pomocí nestejných wláken připewněnými a snadno padajícími.

Hrušťulka. Apiosporium. Birnbalgling.

Okrowky nahlaučené, puchýřowité, wně poprášené, huspeninau naplněné, w níž wýtrusy weliké kulowaté.

H. wrbowá. A. salicis *Schmidt Myc.* 1. *f.* 3. *Corda abb. t.* 13. *f.* 96. Hromádky neprawidelné, černé, jakoby z máku, z puchýřků hruškowitých složené, jež pukajíce wýtrusy wypauštějí. — Na kůře starých wrb w zimě.

Řád 258.

PLÍSŇOWITÉ. *HYPHOMYCETES.*

Podhaubí klkaté, pořídku strupowité nebo žádné. Třeň sestáwající ze sklípku jediného nebo ze řady jich jediné nebo několikeré dohromady spojené, nesaucí buď wýtrusy nahé anebo sklípky (okrowkowité) w puchýř naduté, wýtrusy naplněné. Wýtrusy nahé, obyčejně wně na třeni, pořídku w něm obsažené. Kromě wýtrusův bývají též wtraušeny pupence drobnější, prachowité, prosté, na podhaubí anebo třeň-

Podhaubí stálé nebo mísíwé, wždycky rozestlané a rozšířené. Třeně čili nitky plodonosné přímé nebo sklimené a w trsík spletené, které na začátku wýtrusy jakoby závojem zastírají. Okrowky se-šťáwají z blány docela jednoduché, jednorodé a jsau toliko sklípek na třeni konečný, nadutý, rozmanitě se otwírající nebo rozpadající. Wýtrusy různodobé, jednoduché nebo kraužkowané a, nenli okrowky, na podhaubí roztraušené neb obyčejněji spojené w šnůry, hromádky nebo hlawičky a to buď prosté, buď slepené, sedawé nebo nitkau připewněné.

Dosawad jest asi 400 rodů (w 60 pokoleních) známo. Nalézají se na rostlinách a živočiších živých a mrtwých nebo wůbec na zbytcích ústrojných, a tedy wšude jsau, kdežto ony se nacházejí. Prawé plísňowité jsau wůbec skrowné welikosti, některé toliko drobnohledem patrné, a možná je rozeznati, protože u welikém množství pohromadě rostau; málo které dosahují znamenitější welikosti. Ani o chemičných prwcích ani o jejich užitku něco nám známo. Mnohé jich slowau w obecném živobytí *plísně*, ježto se wyskytují na špíži a jiných domácích potřebách na místech wlhkých zawřených. Špíže jimi nabývá chuti a zápachu ztuchlých čili ztuchlinau a nehodí se k jídlu. To služí ale znamenati, že plísně nejsau toho příčinau, anobrž naopak zplozují se, když naduwedené látky začínají porušení bráti, takže jsau neomylným toho znamením.

Rozdělují se na patero podřadí:

1) *POPRAŠNICOWITÉ.* Wýtrusy wenku na třeni ze klků ztuha spojených, mezi jejich konce prosté wtraušené. Podhaubí, kdežto jest, oddělené, klkaté.

2) *HLÁWKONOSNÉ.* Wýtrusy na konci třeňůw nahromaděné, huspeninau zaobalené aneb obyčejněji we sklípku nadmutém (okrowce) obsažené. Podhaubí, kdežto jest, klkaté, obyčejně s nahým prachem klíčným.

3) *CHOMÁČITKOWITÉ.* Wýtrusy se zplozují wně na klcích pewnějších, tužších, jakoby okornatělých, nepřetržených anebo kraužkowaných (obyčejně neprozračitých). Podhaubí často strupowité nebo klkowité; prach klíčný, kdežto jest, nahý.

4) *KLAUBNATIČKOWITÉ.* Wýtrusy nahé, wně nebo mezi klky útlými, složenými z jednoduché řady sklípkůw tenkostěnných anebo z několika řad wedlé sebe dohromady spojených, roztraušené, nahromaděné nebo šnůrowitě zpořádané. Podhaubí klkaté, s nahým prachem klíčným.

5) *HNIJICOWITÉ.* Wýtrusy nahromaděné, na podkladku ležící a obyčejně z něho wynikající, jakoby roztraušené mezi klky, stélky obyčejně pomíjiwé. Klkůw wýtrusonosných nemají.

Sem ještě náležejí dwa přímětky, obsahující wýrostky z pokožky rostlinné, wláskowité nebo klkowité,

niťowité nebo kejowité, spíše chorobného útwaru (wyraženiny) nežli samostatné rostliny.

Podřadí 1.

www.libtool.com.cn

POPRAŠNICOWITÉ. CFPHALOTRICHEI.

Poprašnice. Isaria. Keulenschopf.

Třeň dlauhý, nepřetržený, z klků hustě setkaných složený a konci jejich odstálými, rownými, wýtrusonosnými oděný. Wýtrusy kulowaté, nahé, roztraušené po celé délce mezi prosté konce klkowé.

P. maučnatá. I. farinosa *Fries.* Třeň kejowitý, bílý, ponažlutlý, $^1/_2$—2″ wysoký, dole nahý, niťowitý, nahoře ztlustlý w kej elipsowitý nebo prodlauženě wejcowitý a nesaucí wýtrusy mnohočetné, bílé; stélka zmládí patrná bílá, klkatá. — Na paupatech motýlowých mrtwých hnijících, w létě a jeseni, wíce méně společná.

Proměňuje se rozdílně: třeněm štíhlejším klkatopřitým, Isaria velutipes *Link diss. f.* 32. *Nees f.* 85. *Bisch. allg. Bot. t.* 8. *f.* 194. *a*, *b.*; třeněm kratším nahým, I. crassa *Pers.*; kejem laločnatým a pak wětewnatým, I. truncata *Pers.*

P. braukowá. I. eleutheratorum *Nees f.* 84. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3774. Niťowitá, přísmačknutá, wíjawá, odstále wětwičkowaná, poprašenohuňatá. — Na braucích umrlých, w jeseni a zimě.

Matočub. Cephalotrichum. Wirrschopf.

Třeň jednoduchý, šídlowitý, na konci hlawičku klkatau nesaucí, do níž wýtrusy wtraušené.

M. žlutawý. C. flavovirens *A. et Schwei. nisk. t.* 4. *f.* 7. *Nees f.* 87. *Bisch. Term.* 2 *f.* 3764. Třeň 1‴ dlauhý, šídlowitý, tmawě hnědý, nesaucí hláwku podlauhlau, žlutawě zelenau. — Na listech zhnilých, obzwláště šwestkowých.

Rohuška. Ceratium. Hornschopf.

Třeň kožowitý, násobený, wětewnatý, z klků setkaný, na konci w drobnické wýtrusy se rozsypajících.

R. obecná. C. hydnoides *A. et Schwei. nisk. t.* 2. *f.* 7. *Link diss.* 1. *f.* 33. *Nees f.* 82. *Počátk. ob.* 31. *wyd.* 1912. Třeně swazčené, bílé, jednoduše nebo složené

rozwětwené a tak parohům podobné. — Přeobecná na zlyřelých bukových pařezích.

Podřadí 2.

HLÁWKONOSNÉ. MUCORINI.

www.knihovna.cz

Bléniwka. Stilbum. Schimmerkopf.

Třeň dužnatokluatý, na konci nesaucí hláwku huspeninnau, rozplýwající, z níž wywětráwají wýtrusy předrobné.

B. obecná. S. vulgare *Tode meck.* 1. *t.* 2. *f.* 16. *Nees f.* 98. *Krombh. t.* 6. *f.* 23. *Corda Abb.* 1. *t.* 5. *f.* 272. *B.* Bělawá, pak žlutawá, přihuspeninná; hláwka kulowatá; třeň lysý, prodlaužený, přihomolowitý. — Přeobecná na starých pařezích w podzimku.

Plíseň. Mucor. Schimmel.

Třeň jednoduchý nebo wětewnatý, sestáwající z jediného sklípku nebo z řady jich jednoduché, na konci nesaucí kulowatau okrowku, naplněnau wýtrusy prostými, pak pukající, řídčeji rozplýwající.

P. plaziwá. M. stolonifer *Ehernb. Bisch. Term.* 2. *f.* 3818 — 3821. Rhizopus nigricans *Ehrenb. in nov. act. leop.* 10. *t.* 11. Podhaubí plaziwé wypauští wzhůru třeně jednoduché, ukončené okrowkau z hnědozelena černau, pokrytau wýtrusy zakulatělými. — Na wětwích březowých, listech winných na chlebě plesniwějícím a rozdílném owoci hnijícím.

P. obecná. M. Mucedo *Lin. Bull. t.* 480. *f.* 2. *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 43. 1816. *f.* 1. *Nees f.* 80. *Krombh. t.* 6. *f.* 18. Podhaubí tenké, pawučinné, bílé; třeně takowéž, obyčejně jednoduché; okrowky wždycky kulowaté, malé, dříwe bílé, pak červenawé, wýtrusy zawírající stálé nebo pukající, a wýtrusy wytrušující. — Na hmotách hnijících, hlawně na mase a chlebě plesniwějících. Celý rok.

P. psí. M. caninus *Pers. obs.* 1. *t.* 6. *f.* 3, 4. Třeně nejtenší směstnané; okrowky drobničké, žlutawé. — Na psím lejně, jež za dešťůw často docela pokrýwá, takže wyhlíží jako do peří zawinuto.

P. žlutawá. M. flavidus *Pers. obs.* 1. *t.* 6. *f.* 5. *Nees f.* 76. Okrowky žlutawé, na třeních klaubnatých a wětewnatých. W jeseni powléká hauby wětší.

P. ořechowá. M. Juglandis *Link.* Podobá se předešlé, toliko že okrowy zbradawicowatějí. — We wlhkých skořápkách ořechowých.

P. masowá. M. carnis. Třeň wětewnatý; okrowky ale přemalé, zelenawě hnědé. — Na starých pečenich.

P. zrzawá. M. rufus. Třeň wětewnatý nese okrowky dříwe bělawé, pak černohnědé a černé. — Na hruškách hnijících.

P. jablkowá. M. tenuis. Jako předešlá, okrowky kulowaté, černé na třeních přetenkých, přímých. — Na jablkách wyschlých plesniwějících.

Klesalka. Ascophora. Schlauchfaden.

Třeň trubkowitý, bráničnatý, ukončený okrowkau kulowatau, která splaskuje a pak na powrchu má wýtrusy nahé, kulowaté, naplněné.

K. šediwá. A. Mucedo *Tode meck.* 1. *t.* 3. *f.* 2. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1017. Podhaubí wlnowité, často welmi rozšířené, bílé nebo mnohočíselnými pupeny siwé do plistowa; třeně přímé bílé; okrowky dříwe kulowaté, pak elipsowité, konečně po sklesnutí zwonkowité z bělawa do čerwenawě ponamodrala, někdy též do žlutawa a d., dříwe nahé, tečkowané, pak wýtrusy pokrywajícími zrnkowané. — Celý rok na hmotách hnijících.

Nejobecnější na špíži porušení beraucí, a slowe jako předešlá společným jmenem plíseň. W klcích trubkowitých widěti silným zwětšením, jak kuličky w nich se pohybují.

Jihowitka. Syzigites. Jochschimmel.

Z podhaubí wzstupují třeně přímé, rozsochané, neklaubnaté s okrowkami stříčnými, jenž po dwau od rozdílných wětwí dohromady čechalkau srostají a w tom místě hromádku wýtrusowau zplozují.

J. obecná. S. megalocarpus *Ehrenb. in berl. Verh.* 1820. *t.* 2. 3. *Corda Prachtsch. t.* 24. *Počátk. ob.* 32, *wýk.* 1928. Wlákna dříwe bílá, pak žlutá, konečně hnědá; okrowky srostající hruškowité, žlutawě zelené obsahují wýtrusy předrobné. — Podiwná plíseň popiná bedly hnijící a dospiwá 1½″ wýšky.

Na wětwích dělají se na jedné straně okrowky we způsob bradawice hruškowité, zponenáhla naplňující se prachem tmawým, který patrně w dutém třeni wzhůru se pohybuje jako w parožnatcích. Když dwě takowé okrowky buď na dwau špírech jedné sochy nebo rozdílných třeňůw se přiblížily, wynasnažují se jakoby čechalkau se dotknauti; když se to stalo, srostau a wýtrusy tam, kde srostly, z

obau se nahlančí w kauli, která pak spadne. Zatím ale větwičky pořád rostau a nabywají větší délky, nežli má třeň; zůstáwají ale jalowé. To wšecko za jeden den se stane a na paměť uwodí podobné spojowání některých žabincowitých.

Rozwětwilec. Thamnidium. Kleisterschimmel.

Okrowky puchýřowité, větší na třeních přímých, menší na jejich větwičkách pobočních.

R. ozdobný. T. elegans *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 45. *Nees f.* 75. *Krombh. t.* 6. *f.* 19. *Corda. Abb.* 3. *t.* 2. *f.* 49. Docela bílý a dole toliko wypaušťí větwe rozsochané. — Na mazu knihařském starém a semenci.

Podnicek. Eurotium. Fliessporling.

Okrowky puchýřowité, blanowité, trhající se, neposředečně ležící na podhaubí z klků setkaném.

P. obecný. E. herbariorum *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 44. *Nees f.* 91. Okrowky kulowaté, celistwé, žluté, na podhaubí hnědém, strupowitém. — Welmi obecný na rostlinách založených a špatně usušených.

Podřadí 3.

CHOMÁČITKOWITÉ. DEMATIEI.

Butwík. Myxotrichum. Schleimflocke.

Podhaubí plsťowité ze wláken přewětewnatých, zmatených, klaubnatých, w němž okrowky huspeninné s wýtrusy kulowatými, prozračitými.

B. papírowý. M. chartarum *Schmidt. myc. t.* 2. *f.* 1. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3758. Na papíru psacím, plesniwějícím dělá skwrny zelenawé nebo černé, rozdílně weliké; konce wláken podhaubowých hákowité, padající.

Čerwíkatec. Helminthosporium. Riegelflocke.

Podhaubí ze wláken tuhých, přímých, sotwa rozwětwených, w trs shlaučených a potraušených wýtrusy kejowitými, kraužkowatými.

C. černý. H. velutinum *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 1. *Nees f.* 65. *B. Bisch. Term. f.* 3719. Hypoxylon ciliare *Krombh. t.* 6. *f.* 26. W jeseni a jaře dělá na spadlých větwích bukowých a liskowých we wlhku trsy

P. ořechová. M. Juglandis *Link.* Podobá se předešlé, toliko že okrowy zbradawicowatějí. — We wlhkých skořápkách ořechowých.

P. masowá. M. carnis. Třeň wětewnatý; okrowky ale přemalé, zelenawě hnědé. — Na starých pečenich.

P. zrzawá. M. rufus. Třeň wětewnatý nese okrowky dříwe bělawé, pak černohnědé a černé. — Na hruškách hnijících.

P. jablková. M. tenuis. Jako předešlá, okrowky kulowaté, černé na třeních přetenkých, přímých. — Na jablkách wyschlých plesniwějících.

Klesalka. Ascophora. Schlauchfaden.

Třeň trubkowitý, bráničnatý, ukončený okrowkau kulowatau, která splaskuje a pak na powrchu má wýtrusy nahé, kulowaté, naplněné.

K. šediwá. A. Mucedo *Tode meck.* 1. *t.* 3. *f.* 2. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1017. Podhaubí wlnowité, často welmi rozšířené, bílé nebo mnohobarwelnými pupeny siwé do plistowa; třeně přímé bílé; okrowky dříwe kulowaté, pak elipsowité, konečně po sklesnutí zwonkowité z bělawa do čerwenawě ponamodrala, někdy též do žlutawa a d., dříwe nahé, tečkowané, pak wýtrusy pokrywajícími zrnkowané. — Celý rok na hmotách hnijících.

Nejobecnější na špíži porušení berauci, a slowe jako předešlá společným jmenem plíseň. W klcích trubkowitých widěti silným zwětšením, jak kuličky w nich se pohybují.

Jihowitka. Syzigites. Jochschimmel.

Z podhaubí wzstupují třeně přímé, rozsochané, neklaubnaté s okrowkami stříčnými, jenž po dwau od rozdílných wětwí dohromady čechalkau srostají a w tom místě hromádku wýtrusowau zplozují.

J. obecná. S. megalocarpus *Ehrenb. in berl. Verh.* 1820. *t.* 2. 3. *Corda Prachtsch. t.* 24. *Počátk. ob.* 32, *wýk.* 1923. Wlákna dříwe bílá, pak žlutá, konečně hnědá; okrowky srostající hruškowité, žlutawě zelené obsahují wýtrusy předrobné. — Podiwná plíseň popiná bedly hnijící a dospíwá 1½″ wýšky.

Na wětwích dělají se na jedné straně okrowky we způsob bradawice hruškowité, zponenáhla naplňující se prachem tmawým, který patrně w dutém třeni wzhůru se pohybuje jako w parožnatcích. Když dwě takowé okrowky buď na dwau špírech jedné sochy nebo rozdílných třeňůw se přiblížily, wynasnažují se jakoby čechalkau se dotknauti; když se to stalo, srostau a wýtrusy tam, kde srostly, z

oban se nahlaučí w kanli, která pak spadne. Zatím ale větvičky pořád rostau a nabývají větší délky, nežli má třeň; zůstáwají ale jalowé. To wšecko za jeden den se stane a na paměť uwodí podobné spojowání některých žabincowitých.

Rozwětwilec. Thamnidium. Kleisterschimmel.

Okrowky puchýřowité, větší na třeních přímých, menší na jejich větwičkách pobočních.

R. ozdobný. T. elegans *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 45. *Nees f.* 75. *Krombh. t.* 6. *f.* 19. *Corda. Abb.* 3. *t.* 2. *f.* 49. Docela bílý a dole toliko wypaušťí větwe rozsochané. — Na mazu knihařském starém a semenci.

Podnicek. Eurotium. Fliessporling.

Okrowky puchýřowité, blanowité, trhající se, nepostředečně ležící na podhaubí z klků setkaném.

P. obecný. E. herbariorum *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 44. *Nees f.* 91. Okrowky kulowaté, celistwé, žluté, na podhaubí hnědém, strupowitém. — Welmi obecný na rostlinách založených a špatně usušených.

Podřadí 3.

CHOMÁČITKOWITÉ. DEMATIEI.

Butwík. Myxotrichum. Schleimflocke.

Podhaubí plsťowité ze wláken přewětewnatých, zmatených, klaubnatých, w němž okrowky huspeninné s wýtrusy kulowatými, prozračitými.

B. papírowý. M. chartarum *Schmidt. myc. t.* 2. *f.* 1. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3758. Na papíru psacím, plesniwějícím dělá skwrny zelenawé nebo černé, rozdílně weliké; konce wláken podhaubowých bákowité, padající.

Čerwíkatec. Helminthosporium. Riegelflocke.

Podhaubí ze wláken tuhých, přímých, sotwa rozwětwených, w trs shlaučených a potraušených wýtrusy kejowitými, kraužkowatými.

C. černý. H. velutinum *Link in berl. Mag.* 1809. *f.* 1. *Nees f.* 65. *B. Bisch. Term. f.* 3719. Hypoxylon ciliare *Krombh. t.* 6. *f.* 26. W jeseni a jaře dělá na spadlých wětwích bukowých a liskowých we wlhku trsy,

wranné, dosti široké, ze vláken tlustých, tupých, sochatých s výtrusy kejowitými.

Chomáčitka. Dematium. Starrflocke.

Podhoubí ze vláken přímých, tuhých, štětinowitých, nepřetržených, dole na kratičkých větvičkách nesoucí výtrusy předrobné podluhowité we způsobu klasu válcowitého.

Ch. šerá. D. griscum *Pers. Bisch. Term.* 2. *f.* 3720. Společná, asi 1‴ wysoká.

Četnouzlec. Polythrincium. Schnurflocke.

Podhoubí trsnaté, složené ze vláken uzlatoklaubnatých, přímých, po boku nesaucích výtrusy wejcowité, jednokružné, padající.

Č. jetelowý. P. Trifolii *Schmidt myc.* 1. *f.* 8. *Corda Abb. t.* 2. *f.* 25. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3721. Dělá na rubu listů jetelowých zelených skwrny černé jako hlavě weliké, žlutě obraubené.

Rozuzlec. Cladosporium. Astsporling.

Podhoubí trsnaté složené z vláken přímých, málo wětewnatých, kraužkowaných, konečně se rozsýpajících na výtrusy wejcowité, jednořadě spojené.

R. zelný. C. herbarum *Link diss.* 1. *f.* 17. *Nees f.* 61. *B. Corda Abb.* 3. *t.* 1. *f.* 20. *Bisch. Term* 2. *f.* 3733. Na lodyhách kopřiwowých, tabákowých, česnekowých a j. w zimě nehnijících dělá trsy husté, často rozšířené, zelené.

Podřadí 4.

KLAUBNATEČKOWITÉ. MUCEDINEI.

Kropidlák. Aspergillus. Kolbenschimmel.

Podhoubí z vláken přímých, přehrádkowaných, jednoduchých anebo wětewnatých, s konci kejowitými, pak wypauštějícími výtrusy řadama spojené a potom padající.

K. siwý. A. glaucus *Link diss.* 1. *t.* 23. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3810. A. capitatus *Mich. gen. t.* 91. *f.* 1. Mucor glaucus *Bull. in. Fl. dan. t.* 777. *f.* 2. Monilia glauca et

Botrytis simplex *Pers.* Podhaubí ze vláken přímých dohromady w trsy řídké nahlaučených, jednoduchých; hlávky siwé. — Přeobecný na owoci hnijícím a chlebě plesniwějícím.

K. žlutý. A. flavus *Link. Nees f.* 60. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1892. Docela bílý, hlávky pak žlutnaucí. — Na rostlinách w papíru založených a usušených dělá powlek žlutý.

K. zelenawý. A. virens *Link.* Dělá zelené trsy na mastnotě, w níž se pokrmy schowáwají.

K. růžowý. A. roseus *Batsch el. t.* 12. *f.* 58. *Corda Prachtsch. t.* 11. Vlákna tuhá, bledě růžowá, hlávka taktéž barwená. — Na plátně, špinawém papíru, čalaunech a j. wlhkých.

Klasatka. Stachylibium. Aehrenschimmel.

Podhaubí prostřené wypauští vlákna přímá klaubnatá, jednoduchá nebo wětewnatá, nesaucí po boku puchýřky střídawé, střičné nebo přesleněné.

K. dwojbarwá. S. bicolor *Spreng.* S. bicolor et terrestre *Link berl. Mag.* 1809. *f.* 21. *Nees f.* 56. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1905. Vlákna položená jalowá hlínožlutá, přímá úrodná bílá; wětwe střičné, zkrácené, wýtrusy drobné, kulowaté, prozračité. — Na zemi a donicech w zahradách.

K. žezlowitá. S. Sceptrum *Fries.* Sceptromyces Opizii *Corda.* Vlákna přímá, článkowaná, články na konci nesaucí hlávky čtwernaté nebo šestnaté, podluhowaté, stopečnaté, w přeslénky rozpostawené a naplněné wýtrusy kulowatými, černawými, nožičnatými. — Na jehnědách samčích kupresu obecného, we skleníku přezimowaného.

Třapaunek. Botrytis. Traubenschimmel.

Podhaubí položené, neúrodné přímé jako třep (winný hřeben) rozwětwený, na wětwičkách nesaucí wýtrusy kulowaté.

T. obecný. B. vulgaris *Fries. Bisch. Term.* 2. *f.* 3740. Polyactis vulgaris *Link berl. Mag.* 1809 *f.* 22. *Nees f.* 57. Monilia vulgaris *Corda Abb.* 1. *t.* 5. *f.* 250. Vlákna přímá, šerá, neurčeně wětewnatá s wýtrusy zelenawě modrými. — Přehojný na hnijících lodybách.

T. proměnný. B. allochroa *Link. Nees f.* 53. *Bisch.*

Term. f. 3751. Vlákna přímá, dříwe bílá, pak žlutá, na podhaubí rozložená; výtrusy weliké, w hrozen rozpostawené. — Na wybynulých lodyhách.

T. hrubowýtrusný. B. macrosperma *Dittm.* B. ramulosa *Link.* Vlákna položená neúrodná, narůžowělá, přímá, bílá; wětwe zkrácené, střičné; výtrusy weliké, podlauhlé. — Na dříwí zhnilém a mechu.

Rozwláknělec. Penicillium. Pinselschimmel.

Podhaubí přímé, jednoduché, na konci štětcowitě wětewnaté, mezi wětwemi nesaucí hromádky výtrusův. Podhaubí rozestřené, zmatené, neúrodné.

R. siwý. P. glaucum *Link berl. Mag.* 3. *f.* 24. *Nat f.* 59. *Corda Abb.* 1. *t.* 6. *f.* 280. Bělawý s výtrusy zelenawě modrými. — Obyčejný na owoci w cukru zadělaném, na syrupech a d. na způsob bílé mázdry tenké, z níž bílé klky wycházejí.

Klaubnatička. Monilia. Schnurschimmel.

Podhaubí složené ze wláken přímých, jednoduchých se články wejčitými, nerozsýpajícími se.

K. obecná. M. antennata *Pers. Nees f.* 67. *Corda Abb.* 1. *t.* 2. *f.* 143. Dematium antennaeforme *Hoffm. eryp. t.* 13. *f.* 4. Dělá trsy husté, černé, z wláken tuhých, neprozračných se články podluhowatými. — W jeseni na prknech a třískách.

Chuchlatka. Sporotrichum. Staubschimmel.

Klky ležaté, zmatené, klaubnaté, rozwětwené. Výtrusy w chuchlech wtraušené.

Ch. owocná. S. fructigenum *Link.* Aleurisma macrosporum *Link.* Skládá drny poduškowité, stikawé z klkův hustě zmatených, tuhých; výtrusy weliké kulowaté. — Na wišních, malinách a jiném owoci, jež porušuje.

Ch. okenná. S. fenestrale *Dittm. in Sturm* 3. *f.* 17. Conferva fenestralis *Roth.* Byssocladium fenestrale *Mart.* Drny nejtenší z klkův nejwětewnatějších, z prostředku rozbíhajících, položených, bělawých; výtrusy drobné, kulowaté, nahnědlosazowé, na prostředku nahlaučené. — Na sklu okrowém nečistém a na stěnách w sednicech zatuchlých.

Ch. stěnowá. S. calcigenum *Link.* Drny tenké, rozlité, z vláken plihých, wšude hustě pokrytých výtrusy černými. — Na stěnách obilených wlhkých.

Ch. lejnowá. S. stercorarium *Link.* Drny tlustaunké, obmezené, ze klků zmatených, plihaunkých; výtrusy kulowaté, dříwe žlutawé, pak červené. — Na lejnu člověčím.

Ch. měchýřowá. S. vesicarum *Link.* Drny tenké, rozlité, na obwodu bílé; výtrusy u prostřed nakopené, slepené, kulowaté, červené. — Na měchýřech suchých, jimiž naložené owoce se zawazuje.

Podpůrkowec. Acremonium. Haftschimmel.

Podhaubí pawučinné, složené z vláken kraužkowaných, málo rozwětwených. Puchýřiky zakulatělé, na kratičkých stopečkách roztraušené nebo přesleněné.

P. přeslenatý. A. verticillatum *Link diss.* 1. *f.* 20. *Nees f.* 39. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1919. Plsť bílá se stopečkami w přeslének rozpostawenými. — Na způsob welikých lalokův popíná kmeny jedlowé.

Kaziplod. Oidium. Knotenschimmel.

Klky dwojtwaré, bráničnaté, mizející a růžencowité, přímé nebo položené, přiwětwité: článkův zakulatělých, proswítawých, rozpadajících a wyléwajících látku wýtrusnatau.

K. pomarančowý. O. aurantiacum *Mirbel.* Plíseň ta dělá se na obilí jmenowitě na pšenici a chlebě z ní upečeném. Jestli jí málo, nic neškodí, větší množstwo ale její pokrywá chléb červeným práškem, též dáwá mu nelibau wůni a protiwnau chut, takže lid takowého chleba nejí. Dobytek jím krmený brzo se roznemůže. Nejhojněji se zplozuje na chlebě majícím asi 46 stotin wody w kůře a 51 we střídě, při wláze wzduchowé 90°, a teplotě 30—40° C, když zpodek bochníkův posypán mnohými otrubami, a když světlo má přístup.

Hůlkowatec. Bactrydium. Stabschimmel.

Podhaubí tenké, položené, z klků wětewnatých, článkowaných, na nichž wýtrusy dwaukraužkowé, látkau zelenau naplněné.

H. žlutý. B. flavum *Schmidt myc. H.* 1 *f.* 2. Kůpky okrauhlé, husté, žluté, na podhaubí přetenkém, bě-

lawém, 1—2‴ welikém. — Obyčejně roztraušený na kůře a dřewě stromowém.

Podřadí 5.

www.libtool.com.cn

HNOJICOWITÉ. SEPEDONIEI.

Hnojice. Sepedonium. Faulschimmel.

Klky zmatené, položené, klaubnaté, potraušené wýtrusy ojedinělými kulowatými.

H. žlutá. S. mycophilum *Link. Nees f.* 38. Klky bílé, potraušené hnojným žlutým wýtrusem. — Na rozdílných hřibech, obzwláště na obecném a plsťnatém, jeť jí hnijí, nežli samy zrostly. Takowé hauby jsau wně bílau plstí popnuty a u wnitř prachem žlutawým naplněny.

Wřetenatka. Fusisporium. Spiedelschimmel.

Podhaubí položené, z klků zmatených, obyčejně mísiwých, přehrádkami opatřených, na nichž wýtrusy nahlaučené, wřetenowité.

W. žlutá. T. aurantiacum *Nees t.* 40. *B. Počát. ob.* 31. *wýk.* 1921 Drny několik čárek široké, z antlých bílých klků s wýtrusy nahlaučenými, žlutými.— Na lodyhách turkowých, na stéblech kukuřicowých, listech dubowých a kaštanowých.

W. zemáková. F. Solani *Mart. Kartoffel. Epidem.* Prowalující se, poduškowitá a složená z klků přímých, wětewnatých, pořádku bráničitých; wýtrusy elipsowité nebo wálcowité, tupé, bráničité, snadně padající. Jest odrodek klků prodlaužených, běwnějších, tu a onde bráničitých, wýtrusů welipsowitých, brzo padajících, někdy menší kulowaté nebo elipsowité wypaušťějících. — Na zemácích.

Totě znamenitá choroba, kteráž zemáky bez ohledu na odrodky a krajiny dolého a neaurodu jejich působí. Choroba ta má dwě doby. W prwní zemák pozbýwá na powrchu swého lesku, wráskatí a strakatí drobnými tmawými tečkami, kteréž pak splýwají a weliké skwrny. Pokožka řídne a trhá se, čímž powrch jako strupowatí. Když to pokožka tak se proměnila, i dužnina pod ní ležící wysychá a nabýwá skwrn plawých, tisawých anebo červenohnědých, většich anebo menších. Později pokožka tu a onde wzdwihuje se w pupence, jejichžto sklípkatina plawá: tenkrát nemoc přechází w druhau dobu; pupencowé jsau u wnitř červenavé, pokožka jejich wyschlá laupá se, načež z malé rozsedliny na sklípkatině nahnědločerné nebo černé znamenati tečku jednu nebo několik

drobných a bílých, jež pak wzrostají w plíseň bílau, prowalujíce se na způsob poduštiček z roztrhlé pokožky. Toto plesniwění zponenáhla rozšiřuje se po celém zemáku, kterýž pozbýwá tíže a wydáwá puch zhnilý zemowinau. Když bambol wysýchá, plíseň dřiwe bílá nabýwá barwy šedozelené nebo šedofialowé, hořejší díl jeho se rozprášť, takže toliko zpodek hustau plst dělající zůstáwá a na způsob bělawé bradawice se wyskytuje.

Zemáky znemocnělé we sklepě mohau wyháněti pazausky tolik malé a slabé; za to nasazují se na nich obzwláště na hořením dílu, drobné hlízky, kterážto k jaru tím snadněji od nich, se oddělují, čím wíce porušowání jejich se zmáhá. Hlízky zasazené buď ani se neujímají, buď ženau w nať slabau, protože brzo hnijí. Zemák w prwní době roznemohlý může, byw zasazen, w nať hnáti, kteráž ale jsauci slabá brzo wadne a hyne, anebo, jestli ji ta zkáza nepotkala, neženo do kwětu ani nenasazuje nowých hliz. Zemáky druhau dobau choroby trápená ani neženau do nati ani nenasazují nowých bambolů, spíše wysýchají, twrdnau a nejsau k jídlu; rozřízuuté okazují powrch dokonale bezošťawý a mramorowaný, na některých místech spojenost dužniny jest zrušena, a často pozorují se celé hromady roztoče maučního (Acarus farinae), který pilně swými nehty silnými wyhrabuje zrna škrobowá.

Na začátku není widěti drobnohledem nic, žeby sklípkatina pod slupkau byla proměněná, ledaže průchody mezisklípečné jsau silněji rozšířeny, že w nich jest šťáwa kalnější a že w kautech sklípkowých jsau tílka větší, kulowatá, bledožlutá. Jestli na powrchu okázaly se skwrny černé, jsau stěny sklípkowé plihé, swraskalé, žlutawé nebo nahnědlé, zrna škrobowá z nich mízejí, ustupujíce wzduchu anebo šťáwě žlutawé; později sklípkatina se rozděluje, trhá a w kliky rozstupuje; průchody mezisklípečné jsau rozšířeny a též naplněny šťawau hnědau; zrna škrobowá dřiwe hladká tu a onde swraskují, nestejně se rozšiřují, nabýwají protažků bradawičnatých, tu a onde se trhají a jako tkaň ostatní žlutnau.

Obzwláště na místech tmawě barwených widěti jest mezi proměněnými sklípky, tam kde sklípkatina naduwedené tečky bílé zawírá, zrnka roztraušená, drobná, tmawohnědá, která, zdá se, powstáwají sražením šťáwy chorobné mezi sklípky, a jsau kromě šťáwy we sklípcích látkau, z níž wřetenatka nadpopsaná powstáwá. Nepostřehnutelně ale ona dělá se z nadpopsaných teček bílých, kteréžto drobnohledem silně zwětšené okazují se co plst ze wláken přeautlých, rozwětwených, prozračitých, na konci někdy napuchlých anebo škrcených a roztrušujících se, když wodau byly nawlhčeny. Co we sklípkatině prostory wzduchem se naplňují, prodlužují se jednotliwá wlákna; jejich články konečné, dřiwe kulowaté nebo elipsowité, t. wýtrusy pak zkopinowatějí nebo zesrpowatějí, později dostanau 3 nebo 4 bránice a zakalí se. To proměňowání welmi rychle se děje, protože tečka nezralá již we 24 hodinách w plíseň dokonale dospíwá. Čím zemák jest sušší a pewnější, tím směstnanější jest stélka, tím hustější jsau swazky wláknové, když plíseň zpříměla, prodlauzila se a wzrostla. Jestli zemák tuze suchý, slupka, tam kde pod ní se nachází plíseň, dostáwá bauli bělawau, tuhau, složenau docela z plsti wláken přeautlých, wláken čili klků haubowých, we zrůstu zaražených; pakli zemák má tkaninu řídší, a wíce wlhkosti, jsau hromádky plísňowé řídší, ze zemáku wynikají skwrny autlé a bílé; wlákna, jež skládají, jsau wětwité, tu a onde článkaté a hnužlaté, posypané wýtrusem, který brzo zmizí. Též i w dutinách u wnitřků

w zemáku, wzduchem naplněných, posledaí twar plísně se dělá; pakli zemák docela wyschl a ztwrdl, tkaninu plísňowau widěti jest netoliko na powrchu we způsobě bílých teček, anobrž i celý wnitřek jeho jest proniknút. Nemoc zemáků r. 1845 byla jiná.

Obilowatka. Epochsium. Spitzschimmel.

www.libtool.com.cn

Podhaubí položené, ze wláken zmatených, článkowaných, mijiwých, nesaucích wýtrusy podlaublé, krauzkowané, obak ostré, nahlaučené.

O. šerá. E. monilioides *Link diss* 1. *f.* 28. *Nees f.* 40. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1926. Podhaubí šeré, řídké; wýtrusy černé. — Na hruškách suchých a šwestkách nezralých.

Kazimaz. Collarium. Leimschimmel.

Wýtrusy kulowaté, jednoduché, nahlaučené w kůpky huspenianné na podhaubí složeném ze wláken útlých přiwlnowitých.

K. obecný. C. nigrospermum *Link diss.* 1. *f.* 30. *Nees f.* 42. *Počátk. ob.* 31. *wýk.* 1925. Sporotrichum Collae *Link.* Drny tlusté, rozlité, složené ze klků spletených kaudelowitých; wýtrusy w hromádky kulowaté nakopené. — Na mazu suchém.

Přímětek 1.

Sem náležejí rozdílné chorobné zplodiny na způsob cizopásků se naskytující a za celý čas zrůstu se dělající. Jsautě wlákna ze sklípků složená, jednoducha neklaubnatá, směstnaná nebo zmatená w kůpky skwrnowité na listech živých. Wůbec dělají se na listech dokonale rozwinutých; okazují se ale také za rašení. Kdyžto se zplozují, napuchuje podstata listní, a dělá se puchýř, w jehož dutině zplodiny chorobné wzrostají. Nepochybně zakládá se to na hojnějším přitékání mízy k jednomu místu, čímž okolní zase trpí. Wněšnými příčinami zase jsau přílišná wlhkost jakož i nemírná suchost powětří při náležitém teple, které oboje wyzewowání zarážejíce plnošťawost místní působí. Protož nalézáme je netoliko w lesech hustých, luzích wlhkých, anobrž i na pahrbcích wyprahlých. Z našich stromůw nakloněny k té chorobě jsau toliko dwojděložné, jako jsau jehnědnaté, jawory a stromy owocné. Obzwláště je widěti na stromech mladých: na starých jimi toliko dolejší wětwe trpí.

Fries je nazwal *Phylleriaceae*; *Persoon* ale, maje je za samostatné, cizopasné rostliny, spojil w jedno pokolení, *Erineum*, *wlnatku*. *Fries* rozeznáwá troje způsoby:

1) Wlákna některých drobná, kejowitá nebo čihowitá, nahlaučena jsau na skwrny hedwábowité a naplněna látkau drobkowitau. Sem náleží *wlnatka topolowá*, Erineum populinum *Schum.*, E. aureum *Pers.* Taphrina populina *Fries.*, letního času obzwláště na rubu listí osykowého, na způsob skwrn náryzích, aksamitowitých, složených ze wláken předrobných, wejčitokejowitých.

2) Wlákna delší nadmutá, na konci ztlustlá, uwnitř obyčejně prázdná, skládající skwrny drobkowité. *Wlnatka březowá*, Erineum betulinum *Schum.* Rubigo betulina *Link.* W létě na rubu listůw břízy obecné, na způsob skwrn dříwe bělawých, pak rezawých, sestáwajících ze wláken rozličných, kejowitých a nálewkowitých, často dwojrobých, dole w nožičku třeňowitau ztenčených.

W. ruměnná. E. roseum *Schulze* C. purpureum *Fries.* Rubigo rosea *Link.* Na líci listůw březowých dělá hromádky poduškowité, dříwe růžowé, pak z hněda nachowé a sestáwá ze wláken dole w nožičku ztenčených, krátce kejowitých, na konci kotaučowitě rozšířených, někdy nálewkowitě wkleslých.

3) Ten způsob sestáwá ze wláken klkowitých, na konci ztenčených, látku zrnatau obsahujících. Nejznačnější jest *wlnatka réwowá*, E. Vitis *Duv.* Phyllerium Vitis *Fries.* Na rubu listůw réwy winné w prohlubinách puchýřowitých dělá podušky dříwe bělawé, pak narůžowělé, potom hnědé; wlákna suchá jsau střídawě smačknutá a tím jako na příč přehrádkowaná.

Přímětek 2.

Samostatnější zdají se býti *plstiwkowité*, Byssaceae, ačkoli k nim nenáležejí wšecky rostliny, ježto od mnohých zpytatelůw k nim počítány byly, jelikož mnohé jsau stélky haubowé a lišejníkowé newyhnawší plodůw, anebo předekle mechowé, anebo kořeny jiných rostlin. Troje pokolení ale dle nejnowějšího a nejzewrubnějšího zpytowání dojista sem náležejí.

Plstiwka. Byssus. Flaumfaser.

Kliky w drny nahlaučené, wíce méně přímé, klaubnaté články stejnými, neprozračitými, látkau drobko-

witau (výtrusy) naplněnými, někdy po straně vypauštějící puchýřky (okrowky), za sucha křehké.

P. ryzí. B. aurea *Lin. Fl. dan. t.* 718. *f.* 1. Conferva aurea *Dillw. t.* 38. Trentepohlia aurea *Mart.* Ectocarpus aureus *Lyngb. t.* 44. Amphiconium aureum *Nees.* Klky přímé, nahlaučené w drny husté, měkké, poduškowité, stkwěle pomarančowé (usušením jasně šeré), silně zprohybané, tuhaunké, roztrauseně wětewnaté, ze článkůw dwakrát delších nežli širších, na klaubech anebo na koncech wětwowých nesaucí puchýře zakulatělé nebo wejcowité, wýtrusné. — Na dřiwí wlhkém, na skalách a zdech wlhkých, stinných, obzwláště na maltě, w největším dílu Ewropy; barwau welmi patrná.

P. wialkowá. B. Jolithos *Lin.* Lepraria Jolithus *Ach.* Chroolepus odoratus *Ach.* Conferva odorata *Lyngb.* C. rubicunda *Roth.* Amphiconium rupestre *Nees.* A. Linnaei *Spreng.* Ectocarpus Jolithos *Meyen et Nees.* Barwy též pomarančowé do krwawa se táhnaucí (za sucha zelené); články ale její klkowé jsau jak dlauhé, tak tlusté; obzwláště ale rozeznáwá se zápachem příjemným wialek modrých. — Na wrších a horách Ewropy prostřední a sewerné powléká kameny, jež nazýwají wialkowými a rostlinku samau mechem wialkowým.

Lid ji má za prostředek proti wyraženinám.

Suknowatka. Rhacodium. Webfaser.

Klky wětewnaté, položené, neklaubnaté, neprozračité, w řídkau plsť setkané, bez plodů a wýtrusůw (alespoň za dosawadního pozorowání).

S. skalní. R. rupestre *Pers. Nees f.* 73. Byssus rupestris *Decand.* Klky nestejně tlusté, přewětewnaté, zmatené w plsť černau, tlustau, rozlitau, za wlhka ponazelenalau a jakoby huspeninatau, za sucha kožowitau. — Na horách po skalách wlhkých, stinných, často welmi roztažená.

Kořenowatka. Rhizomorpha. Rindenfaser.

Stélka ze wláken neklaubnatých, wětewnatých, okazujících kůru celistwau a dřeň klkatý, někdy nesaucích wýrostky bradawicowité, zawírající w sobě jádro dřiwe celistwé, klkami promíchané, pak w zrnéčka prachowitá (wýtrusy?) se rozsýpající.

K. podzemní. R. subterranea *Pers. Eschweil. rhiz. f.* 1—9. *Nees Nögger. et Bisch. act. leop.* 11. *t.* 62. *a*

83. *Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1931. Podobá se kořenu mrcasatému, přewětewnatému, hned wětšímu, hned menšímu, často na několik loket dlauhému, spletenému, barwy černohnědé; wlákna $^1/_3$—2‴ tlustá, oblaunká, pod korau hladkau, tenkau, snadno slaupatelnau, obsahující dřeň z klků přeútlých, na konci dříwe bělawá a měkká, nefídko s wětwičkami krátkými, trnowatými; wlákna tenší, často síťkowitě srostlé; bradawice, domnělé plody, $^1/_2$—1‴ tlusté, zakulatělé, twrdé, příswraskalé, jako wlákna barwené, 2hroté, konečně na každé straně prowrtané, naplněné látkau sklipkowanau obzwláštní naduwedeným jádrem. — Na dříwí w báních čili w dolech.

Ta rostlina ještě tím znamenitá, že ze sebe wydáwá swětlo. S ní byly pomíchány jiné útwary nedokonalým rostlinám přináležející.

Traudowka. Nyctomyces. Nachtfaser.

Sestáwá ze klků wíce méně wětewnatých, bělostných, do žlutawa, červenawa, nahnědla ano i černawa přecházejících, složených z puchýřků různotwarých, dohromady seřaděných, a majících wzezření útlé wlny anebo plsti. Nachází se toliko we stromech a křech dwojděložných.

Rostliny tyto dospěwše jistého stáří začínají churawěti, t. u wnitř trauchniwěti čili tyřeti, kterauž nemoc nazýwají *wentruso-wzlost* (Rothsäule, Stammsäule). Nejdříwe hynau nejdolejší a nejwnitřnější wrstwy kmene a rozkládají se, kteréž rozkládání ale docela rozdílné jest od práchniwnění chemičného na wzduchu prostém. Blány sklípků dřewowých totiž na stěny žil čili cew takořka rozpauštějí se w nadpopsanau traudowku, z níž wšudy wycházejí klky rozwětwené. Tím proměňuje se dříwí w látku hustší nebo řídší drobnowláknitau, kteráž od dřeně zponenáhla ke kůře se zwětšuje a ztrauchniwění, ztyření čili zpráchniwění působí. Traudowka tedy powstáwá u wnitř we kmenu, w nejstarších wrstwách čili létech dřewowých; nikdá se nenachází w běli čili bláně a nikdá sama sebau newyniká na wzduch a swětlo. Sem také náleží wnitřní hauba na wětwích, která se zplozuje we wětwích useknutých, když rána korau se popne; tenkrát na kůře starých lesních stromů, obzwláště bukůw, nacházíme baule čili bakule, naplněné látkau žlutawau nebo nahnědlau, ježto w kusech wálcowitých někdy několik střewíců dlauhých wyplňuje celau wětew až k běli, ano hluboko do kmene samého sahá. Hmota tato slaužíi traudem wýbornym. Stromy traudowkau nakažené mohau dlauhá léta růsti, protože co ročně čerstwé wrstwy běli a kůry se nasazují okolo wnitřka ztrauchniwělého a zdaupnatělého, až konečně kmen nejsa s to, aby koš unesl, se láme a kácí.

Řád 259.

REZOWITÉ. *CONIOMYCETES.*

Kupky wýtrusůw bez podhaubí pod pokožkau rostlin anebo we wnitřku jejich se zplozující, konečně (obyčejně) se prowalující, složené z wýtrusůw oddělených anebo spojených w náhrnky šnůrowité, huspeninowité nebo blanowité, hned docela nahé, hned na podušce třeňowité anebo pahrbkowité. Wýtrusy jednotliwé, nožkaté nebo sedawé. Wřecka žádná.

Okrowka, kdežto jest, rozličná a rozdílným způsobem se otwírá. Poduška, kdežto jest, nepostředečně wyniká z částky rostlinowé, na níž rezowitá roste, bez obzwláštního podhaubí, řídko z powrchu. Wýtrusy jednoduché nebo branicemi opatřené, dřiwe na částku rostlinowau, na níž swrchní, pomocí nožice anebo podušky připewněná, pak ale wždycky nahá a prostá.

Spočítajíce wšecky útwary, do toho řádu postawené, dostaneme asi 300 rodůw w 27—32 pokoleních. Rezowité powstáwají toliko na rostlinách buď živých, buď mrtwých, a to skoro toliko na žilnatých, a jsau tedy téhož rozšíření. Obyčejně jsauce skrowné welikosti pozorují se nahromaděním, dílem i barwau sytau, často stkwělau. O slaučenstwí jejich chemičném ničeho není známo. To ale powědomo, že obilí a jiná semena maučnatá zjedowacují, porušujíce je u wětším množstwí. Tím a že také trápiwají listy a stébla obilná, saužíí rolníka. Tolikonámel do toho řádu obyčejně počítaný w lékařstwí se potřebuje.

Nowější zpytatelowé mají největší díl rezowitých toliko za zplodiny chorobné, asi wyraženinám podobné. Některé zdají se prwopočátky hub, břichatek a plísňowitých býti. Jelikož ale často k rozdílným řádům se skloňují, jelikož mnohé jich, obzwláště na zhynulých rostlinách, samostatně se wyskytují jako jiné podobné řády, jest těžko ano i nemožno rody samostatné od nesamostatných anebo od plodin chorobných rozděliti, jelikož rezowité mají se jako jednodušší útwary hub u ostatních řádůw, jelikož se dáwají rozeznati w pokolení a rody: nesmíme jich w saustawě rostlinowé mlčením minauti, anobrž jimi i celé rostlinstwo jakož nejjednodušími zawřiti.

Fries přijímá čtwero podřadí:

1) *HLIWENKOWITÉ.* Wýtrusy podepřené poduškau obzwláštní a slepené w obzwláštní terč. (Na rostlinách mrtwých).

2) *PODKOŽNÉ.* Wýtrusy pod pokožkau nebo wnějšnau wrstwau korní rostlin nahlaučené, pak se prowalující. (Na rostlinách mrtwých).

3) *ŠNŮROWÝTRUSNÉ.* Wýtrusy spojené u wlákna šnůrowitá, pak se oddělující a na články rozsýpající. (Na rostlinách živých a mrtwých).

4) *NITRORODILÉ.* Wýtrusy pod pokožkau nebo

hlaubější we sklípkatině rostlin powstáwající, rozdílným spůsobem nahlaučené, dílem obzwláštním míškem obhrnuté a prowalující se, rozpučiwše míšek a pokožku. (Na rostlinách toliko žiwých).

Příwěsek obsahuje útwary, ježto nemajíce wýtrusů toliko jsau chorobné zplodiny rostlinowé.

www.libtool.com.cn

Podřadí 1.

HLIWENKOWITÉ. TUBERCULARINI.

Hliwenka. Tubercularia. Staubknopf.

Wýtrusy jednoduché, kulowaté, prozračité, předrobné, na podušce bradawicowité anebo třeňowité, we wrstwu naddutau směstnané, ježto potom w prach se rozsýpá.

H. obecná. T. vulgaris *Tode meck.* 1. *t.* 4. *f.* 30. *Krombh. t.* 6. *f.* 32. *Corda Abb.* 1. *t.* 1. *f.* 78. Tremella purpurea *Lin. Hoff. crypt.* 1. *t.* 6. *f.* 2. Poduška pod korau powstáwající, hned kratší, hned delší, sotwa delší 1‴, nahnědlá, někdy bílá a klkatá, pak se prowalující nebo ponořená zůstáwající; wrstwa wýtrusowá poloktulowatá nebo trochu zpleštilá, růžowá, miniowá nebo červená, po kraji nebrwitá. — Obecná na wětwích stromowých a křowých, spadlých a do oči bijící pěkně červenými hlávkami, obzwláště w jeseni.

Wřetenohlaw. Fusarium. Spindelknopf.

Wýtrusy jednoduché, wřetenowité, snadně se rozrušující, na poduškách zakulatělých, bradawicowitých, z pokožky se prowalujících.

W. růžowá. F. roseum *Link diss.* 1. *f.* 10. *Krombh.* 6. *f.* 33. *Corda Abb.* 1. *t.* 1. *f.* 55. Poduška polokuowatá, lysá, růžowá; wýtrusy bledší. — Na wětwích a odyhách rozdílných slézůw mrtwých.

Kejosemenka. Coryneum. Keulensporling.

Poduška bradawicowitá, zpleštilá, z pokožky se prowalující, na nížto wýtrusy mnohokružné, nožičnaté, kejowité, stěsnané.

K. wypuklá. C. umbonatum *Nees f.* 31. *Krombh. t.* 6. *f.* 39. *Corda Abb.* 3. *t.* 6. *f.* 22. *Počátk. ob.* 32. *wýk.*

1957. Terč černý, u prostřed bradawicí wywýšený. — W jaře na wětwích dubowých, suchých.

Zčepek. Seiridium. Kettenstaub.

Poduška bradawicowitá, zpleštilá, z pokožky se prowalující a nesaucí výtrusy jednoduché, podluhowaté, wlákny we způsob řetízku spojené.

Z. růžowý. S. marginatum *Nees f.* 19. *Krombh. t.* 6. *f.* 41. Poduška černá, okrauhlá, u welikém množstwí na suchých wětwičkách růže šipkowé na jaře.

Podřadí 2.

PODKOŽNÉ. STILBOSPOREI.

Hlenoniták. Naemaspora. Schleimbanke.

Výtrusy jednoduché, barwené, huspeninau w jádro spojené, pak i s huspeninau na způsob rozwilin wijawých, stkwěle barwených wzstupující.

H. šafránowý. N. crocea *Pers. Nees f.* 366. *Corda Abb. t.* 1. *f.* 6. Rozwiliny tenké, silně kadeřawé a spletené, nahnědle žluté, s výtrusy křiwými, přetenkými, anebo (za powětří dlauhowlhkého) huspenina beztwará, předrobnými kulowatými zrnky naplněná. — Na kůře buksowé obecná po celý rok.

Prachowýtruska. Stilbospora. Staubschorf.

Poduška z pokožky se prowalující a nesaucí výtrusy tmawé, nepatrně kraužkowané, w malé hlízky nahlaučené.

P. dubowá. S. macrosperma *Pers. disp. t.* 3. *f.* 15. *Krombh. t.* 6. *f.* 42. Bradawicowitá, zwící hrachu, nerowná, černá; výtrusy černé, wálcowité, o 3 kraužcích, dle nichž snadno se rozdělují, jakoby ze tří článků byla složená. — Na mrtwých kmenech dubowých.

Sazowýtruska. Melanconium. Russsporling.

Poduška plochá, pod mrtwau pokožkau nese výtrusy jednoduché, zakulatělé a slepené.

S. dwojbarwá. M. bicolor *Nees f.* 27. *Corda Abb. t.* 1. *f.* 33. Na podušce bílé jsau výtrusy prachowité,

wejcowité, černé. — Na větvičkách dubových spadlých, w létě a jeseni.

S. rákosová. M. sphaerosporum *Pers. obs.* 1. *t.* 1. *f.* 6. Podušky černé, podlauhlé, s výtrusy kulowatými. — Prowaluje se z podlauhlých štěrbin ze zpod pokožky stebel rákosowých mrtwých.

www.libtool.com.cn

Bablunitka. Bullaria. Ballensporling.

Hromádky výtrusů u prostřed škroených, jako ze dwau kejůw srostlých, ze zpod pokožky se wywalujících.

B. obecná. B umbelliferarum *Pers. obs.* 1, *t.* 2. *f.* 5. *t.* 2. *f.* 9. *Corda Abb.* 1. *t.* 2. *f.* 148. Bublina weliká, černá, pod pokožkau pak se trhající. — Na lodyhách rostlin okolíčitých.

Podřadí 3.

ŠNŮROWÝTRUSNÉ. SPORODESMIEI.

Přehraditka. Phragmidium. Fächerbrand.

Výtrusy wálcowité, 3—6 branicemi kraužkowané, tmawau látkau naplněné, w nožičku dlauhau, prozračitau, nepřetrženau wybíhající a dělající hromádky ze zpod pokožky se prowalující.

P. ztlustlá. P. incrassatum *Link.* Puccinia mucronata *Pers.* Výtrusy podluhowaté, 3—5kružné, neprozračité, na konci déle nebo kratšeji hrotité a podepřené nožičkau prozračitau, dole ztlustlau, nahromaděné w kůpky malé, roztraušené, černé. W jeseni.

Několik odrodkůw; α) *růžowá*, P. incr. Rosarum *Wallr.* P. mucronatum *Schlechtend. Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1955. Dolejšek nožičky wřetenowitě nadmutý. Na líci listůw rozdílných růží; β) *malinová*. P. incr. Ruborum *Wallr.* P. bulbosum *Schlechtend. Bisch. Term.* . *f.* 3861, nožička zponenáhla dolů tlustnaucí. Na listech malinowých, ostružinowých.

Řetězitka. Torula. Kettensporling.

Výtrusy řetízkowitě seřaděné na wlákna přímá, krcenoklaubnatá, snadně rozsýpající se w články. Nožice společná žádná.

Ř. tykadlowitá. T. antennata *Pers. Počátk. ob,* 32. *wýk.* 1953. Monilia antennata *Pers.* Výtrusy elipsowité, a obojím konci tupé, černé dělají řetízky hustě smě-

stnané na hromádky rozlité, skoro aksamitowité. — Obecná na powrchu hořením a olaupaném pařezův obzwláště bukowých a dělá powleky husté, černé.

Podřadi 4.

www.libtool.com.cn

NITRORODILÉ. ENTOPHYTI.

Rostliny toho podřádí jsau zplodiny chorajících rostlin, a protož toliko w živých rostlinách se nacházejí, ježto jimi více méně trpí.

Obnaženka. Gymnosporangium. Nackтsporling.

Poduška huspenitná, prowalilá, na nižto výtrusy prachowité, jednokružné s nožici kraužkowanau.

O. jalowcowá. G. juniperinum *Pers. disp. t.* 2. *f.* 1. *Nees f.* 23. *Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1963. Blána dříwe žlutá, huspenitná, pak wysýchající, zrohowatějící a swraskatějící, pod pokožkau se dělající a pak se prowalující. — W jaře na wětwičkách jalowcowých, zhynulých.

Ocasitec. Podisoma. Schweifsporling.

Poduška huspenitná, klkatá, přílkejowitá, wypaužtí výtrusy jednokruhé, nožicemi podepřené.

O. jalowcowý. P. Juniperi *Nees f.* 15. *Krombh. t.* 6. *f.* 44. *Corda Abb.* 1. *t.* 2. *f.* 122. *Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1962. Hromádky stkwěle žluté, homolowité, dužnaté, často směstnané, pak hnědnauci, rohowatějící, 3‴ dlauhé a delší. — Na suchých wětwičkách jalowce obecného a klášterské chwojky.

Rez. Puccinia. Zwillingsbrand.

Hromádky barwené pod pokožkau we sklípcích pukajících se zrozující a sestáwající z výtrusův kraužkowaných, obyčejně nožičnatých.

R. tráwowá. P. graminis *Pers. disp. t.* 3. *f.* 3. *Decand. Organogr.* 2. *t.* 60. *f.* 2. *Krombh. t.* 6. *f.* 45. Výtrusy dělají hromádky čárkowité, delší nebo kratší (3—2″) dříwe rezawé pak tmawohnědé, na dél pukající, konečně powlékající stéblo a listy traw, jmenowitě obilí, kteraužchurawějí a zrna scwrkují.

Jiadá se domníwali, že ta choroba pochodi od dřistalu w plotech sázeného nebo raději od prášilky na listech dřistalowých rostaucí a na obilí rozptýlené a je nakazující. Obě tyty rostliny cizopasné docela jsau rozdílné, a nemáme práwo za to bráti, že prášilka dřistalowá se proměňuje w rez tráwowau. Protože ploty zabraňují úwětří, možná příčina rzi w tom hledati.

Prášilka. Aecidium. Kelchbrand.

Výtrusy prachowité, nahé, obsažené w patrných okrowkách oblých, blánatých, pak ústím zubatým pukajících.

*) Okrowy na stélce strupowité.

P. rohatá. Ae. cornutum *Lin. Pers. obs.* 2. *t.* 4. *f.* 2—3. *Bisch. Term.* 2. *f.* 2842. Ae. corniferum *Fl. dan. t.* 838. Žlutawá; okrowky růžkowité, $1^1/_2'''$ dlauhé, křiwé, z hnědozelena šeré. — Na líci listůw jeřabinowých, kdežto na rubu skwrna šafránowá.

P. klecowitá. Ae. cancellatum *Lin. Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1948. Lycoperdon cancellatum *Jacq. aust. t.* 17. *Fl. dan. t.* 704. Bradawicowitá, hnědá; okrowky pak pukají kolem do kola po dél na dřípy niťowité, nahoře pahrbečkem spojené; wýtrusy hnědé. — — Na rubu listůw hruškowých churawějících.

P. dřišťalowý. Ae. Berberidis *Lin. Bisch. Term.* 2. *f.* 3855. Okrowky hrnečkowité, $1^1/_2'''$ široké, na ústí wraubkowané, žluté, pak hnědé, dělají drny okrauhlé, malíčko nadduté. — Na listech dřišťalowých.

Totě ta rostlina, jíž přičítají rez trávowau, o níž hořeji mluweno.

**) Okrowy bez stélky, roztraušené.

P. pryščowá. Ae. Euphorbiae *Lin. Nees f.* 3. *Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1950. Okrowky společné, bledé, dříwe polokulowaté, pak otewřewše se bábowkowité, s ústím tupozubým, podwinutým; wýtrusy pomarančowé. — Na listech pryšce chwojky (Euphorbia cyparissias) obyčejně celé rostliny, ježto tím zakrní, takže docela rozdílna od neporušené kwětauí.

P. borowičná. Ae. Pini *Lin. Počátk. ob.* 32. *wýk.* 1949. Lycoperdon Pini *Willd in bot. Mag.* 2. *t.* 4. *f.* 12. Okrowky společné, nahé, podluhowaté, smačknuté, bledé, na konci pukající a pak homoli uťatau představující, neprawidelným ústím otewřené; wýtrusy pomarančowé. — Na listech a rozhách borowice obecné.

Sněť. Uredo. Staubbrand.

Wýtrusy stejné, obyčejně kulowaté, nahé, roztraušené, setřitelné. Okrowka žádná.

*) Wýtrusy nožkaté.

S. čakankowá. U. cichoracearum *Decand. Bisch. Term.* 2. *f.* 3897. Wýtrusy okrauhlé, na krátkých nožičkách dělají kůpky žlutawé, zaokrauhlé, pod pokožkau o straně pukající na rostlinách čakankowitých a šťowíku.

S. fasolowá. A. Phaseoli *Strauss Weter. ann.* 2. *f.* 27, *Nees f.* 10. *Bisch. Term.* 2. *f.* 3891. Výtrusy obwejčité, na nožici málo kratší dělají kůpky hnědé, na líci listů fasolových, bobowých, hrachowých, obklíčené zwadlau a zežlutlau pokožkau.

S. lusknowá. U. apendiculata *Pers.* U. Fabae *Pers. Grev. crypt. t.* 95. *Bisch. Term. f.* 2. 3906. Výtrusy obwejčitokulowaté, dlauze nožkaté, tisawé, nahlaučené w kůpky ploché, černawě hnědé, obklíčené pokožkau bledau. — Na listech rozdílných luskatých, hlawně na bobowých, wikwowých a j.

**) Výtrusy sedawé.

S. bělostná. U. candida *Pers.* Výtrusy bílé, pak hranaté dělají kůpky bílé pod pokožkau puchýřowitau, pak se trhající. — Na listech rozdílných bylin, welmi obecná na kokošce.

S. čárkowitá. U. linearis *Pers. Strauss in Weter. ann.* 2. *f.* 41. Kůpky úzké, žluté na stéble a listech rozdílných traw.

S. růžowá. U. Rosae *Pers.* Kůpky výtrusu prachowitého žlutočerwené, tečkowité, po celém listu růže stolisté roztraušené.

S. pšeničná. U. Caries *Decand. Bisch. Term.* 2. *f.* 3887. U. sitophila *Dittm. in Sturm* 3. *f.* 34. *Schmidt et Fl. t.* 5. Oplewa. Výtrusy kulowaté, černohnědé, bezleské, mazawé, smradlawé. Zrno pšeničné a špaldowé w ní se proměnuje.

Ta chorobná plodina již napadá waječníky, pokud klasy ještě jsau zawřeny w pošwách listowých a jsau již weliké jako zrno zdrawá, dospělá, ledaže nemají té délky; též liší se barwau černawě zelenau. Tyčinky jsau zakrnělé a pel nedělá se we prašnících; blizny malé brzo wyschnau; když zdrawé zrno uzrálo, jest chorobné větší a tlustší, naplněno ale prachem černým. Ta nad jest škodliwější nežli následující.

S. obilná. U. segetum *Pers. Nees. f.* 7. *Schmidt et Fl. t.* 5. *Ditm. in Sturm* 3. *f.* 33. *Krombh. t.* 6. *f.* 11. Ustilago segetum *Link. Počátk. ob.* 32 *wýk.* 1967. Wytrusy prachowité, černé, ponazelenalé, špiniwé, rozletající se, předrobné, kulowaté, beznožičné, poloproswitawé. — Nachází se na trawách planých a na obilí krom žita. Porušuje netoliko zrno anobrž i kazí plewy a pluchy, jimiž jest zastřeno. Obyčejně napadá celé klasy nebo laty, pořídku jenom díl jich. Jelikož často po celých osenich se rozšiřuje, stáwá se zhaubnau rolníkowi škodnau ujímajíc mu úrody. Poněwadž ale dříwěd žněmi se rozprašuje, nemůže aspoň zaneče-

stiti mauku a tudy i zdraví nebezpečnau býti čímž od sněti pšeničné se rozeznáwá.

S. kukuřičná. U. Maydis *Decand. Bisch. Term.* 2. *f.* 3902. Ta rostlina napadá stéblo kukuřice obecné w úžlabíčkách listowých, též kwěty samčí anobrž i wejcžníky, čímž nabýwají welikosti ořechu wlaského a na stéble třebas pěsti člowěčí. Otoky ty dříwe jsau dužnaté, pak ale naplňují se prachem sněti obilné podobným, jehož puchýřky jsau prozračitější; uzráním pak trhá se pokožka náramně roztažená a wýtrus se rozptýlí, zůstawiw po sobě zbytky blan a sklípkatiny.

www.knihovna.cz

Šeludowka. Protomyces. Räude.

Š. zemákowá. P. tuberum Solani *Mart. Kartoffel. Epid.* Podkožní na bradawičkách zemákowých, prowalující se, sestáwající z kuliček černawě hnědých, obklíčených w bradawičce pokožkau miznauci, w hromádky nakopených, pak se rozsýpajících a zůstawujících po sobě důlečky. — Na zemácích rozdílných.

W rozwíjení toho cizopásku dwoje doby se rozeznáwají. W jeseni na slupce zemákowé widěti skwrnitky okrauhlé, dříwe roztraušené, modrawé nebo rozdílně hnědé, pak splýwající u wětší skwrny. Dužnina zemáková ještě není změněná. Po 4 nebo 6 nedělích, obzwláště když wětší teplo a wlhko, pokožka na řečených skwrnách řídne, sklípkatina pod ní mění barwu a přilne, jakoby w pokožku zjinačiti se měla; konečně napuchnau jednotliwé díly na způsob bradawiček ploskonaddutých, tmawých, pokožka mezi nimi swraští a powrch nabýwá podoby neprawidelného mosoru. Wnitřek málo proměněn, ledaže dužnina sušší a méně chutná. Když prwní ta doba několik neděl trwala, nastaupí druhá, kteráž wyznačena tím, že pokožka na bradawičkách se trhá obyčejně od hora na kusy trojhlé, které zpřímějí, pak se slaupnau a upadnau. Na powrchu puzenců pokožky zbawených okazuje se prášek drobnický, mízející, obyčejně nahnědločerný. Ten zmizí zponenáhla, načež zbude kraj bradawičky wywýšený, kolem do kola neprawidelně roztřepený. Wrstwy dužninowé nepostředně pod pokožkau ležící též wyschly a porušení wzaly, a dělají i se slupkau skořápku po welikém dílu dužniny ještě zdrawé, od níž i s pokožkau dá se snadně slaupnauti. W té skořápce zelenawě šedé nebo hnědé pozorowati tu a onde malé jamky nebo dírky, w nichž nadpopsaný nahnědlý prášek, který dyž wymízel, powrch na zemáku okazuje se zřídlý, jakoby byl zežel. To tlení částečné pak do wnitř wniká, takže největší díl zemáku může se jísti, chuť má ale nedobrau. Nakažený zemák wsazený buď se neujme, buď žene w naň slabau a w nemnohé i drobné hlízy.

Drobnohledem můžeme se přeswědčiti, že proměna chorobná rázne we sklípcích nepostředečně pod pokožkau ležících. W bradawičce powstalé jsau sklípky plihé, zwadlé, tu a onde roztrhané, u wnitř jakož i průchody mezisklipeční naplněné šťawau proměněnau, nahnědlau, a málo zrnek škrobowých obsahující. Nalezneme, že we

sklípcích jakož i w průchodech mezisklípečních se udělala zrna drobná, kteráž dříwe žlutawě nahnědle tmawějí a konečně načerněný prášek černý dělají. Obyčejně mají průměr 0.08 neb 0.1 milimetru; nejwíce jsau kulowatá a sestáwají z několika kuliček mezi sebou srostlých a nestejně welikých, dále leží mezi sklípky anebo w nich nejsau ale w bradawičce stejně rozšířena, dělajíce na některých místech kůpky čili hnízda. Od té choroby, příživnými rostlinami způsobené, docela liší se napadší zemáky r. 1845 nepříznivau povětrností letní. Podlé zpytowání Huga z *Mohlu* zakládá se na proměnění prwku duškowého we sklípcích stěny odíwajícího, při čemž škrob netrpí nižádné proměny.

Přímětek.

Námel. Spermoedia. Mutterkorn.

Choroba semen tráwowých a tedy i obilných, při ona nepřirozeně se zwětšují, nabywají twaru pařátowitého, twrdnau a wysýchají; majíce ale podobu k zrnu obilnému a obzwláště brázdu na dél, prozrazují, že pochodí z waječníka. Od sněti pšeničné a obilné *liši* se tím, že podstata uzrawši nerozsýpá se w prach, anobrž že zůstáwá spojena w látku pewnau bilau, w níž pozorowati puchýřky wětší nebo menší elipsowitě, spojené hmotau za wlhka mazawau, dílem rozřaděné, chemičnými prostředky nejewicí powah škrobowých. Powrch námele dozralého jest černawý, do nachowa nebo fialowa padající, bílým jiním pokrytý, pak mizaucím. — Nejobecnější jest na žitu netrpicím zase sněti.

Námel powstáwá obzwláštním nezdařením zrna, a tudyž se nemůže se žádným naduwedených pokolení spojiti. Wždycky počíná se dělati od dola nahoru, takže se zdá, jakoby sám kel chorobou jsa napadnut těch obzwláštních powah nabyl; tím celý bílek zrnní; obaly rozpuklé a scrwklé na konec se wytlačí, kdežto obyčejně delší čas na způsob malé čepičky zůstáwají patrné; bílek ale dělá jinowatku powrch námele powlékající. Příčina té nemoci jest bůjení šťaw chorobně wyhotowených. To ale se stáwá netoliko w letech wlhkých, deštiwých, a wšak také w suchých na půdě wyprahlé, štěrkowaté, písčité. Námel jsa jedowat, může u wětším množství s obilím zemletý dáti potrawu nezdrawau a nebezpečnau, jíž častěji požíwané připisují chorobné případky nerwů čili čiw, nazwané *ergotismus* (Kriebelkrankheit). Nicméně w rukau zběhlého lékaře jest wýborným a mocným lékem.

Jmenuje se též námel, namělič, námělečník, swatojanské žito, swatojanský chléb. Secale cornutum, Mutterkorn. Obraz jeho wiz *Decand. in Mem. mus.* 2. *t.* 14. *f.* 8. *Phöbus Giftgew.* 4. *t.* 2. *Krombh. t.* 6. *f.* 51.

POKOLENÍ ROSTLIN

www.libtool.com.cn

tom spisu uwedená podlé saustawy Linnéowy zpořádaná.

I. JEDNOMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Kýlatcowité: Nuzar, *Qualea.*
Kotwicowité: Prustka, *Hippuris.*
Odolenowité: Mawuň, *Centranthus*
Nockenkowité: Ponoška, *Boerhavia.*
Merlíkowité: Slanorožec, *Salicornia.*
Dosnowité: Maranta, *Maranta.* Podčešulka, *Calathea.* Dosna, *Canna.* Klunice, *Thalia.* Měžaruška, *Phrynium.*
Zázworowité: Galanga, *Kaempferia.* Kurkuma, *Curcuma.* Zázwor, *Zingiber.* Kost, *Costus.* Galgan, *Alpinia* Křídlonitka, *Globba.* Amom, *Amomum.* Kardamon, *Eletaria.*

DWOJŽENSTWO.

Zrnulowité: Žabíwlas, *Callitriche.*
Merlíkowité: Žminda, *Blitum.*
Poklanicowité: Poklanice, *Lacistema.*

II. DWOJMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Luskaté: Kašitec, *Dialium.*
Pupalkowité: Poronek, *Lopezia.* Čarownik, *Circaea.*
Slaupatkowité: Slaupatka, *Stylidium.*
Křiwoníkowité: Křiwonič, *Cyrtandra.*
Oliwowité: Oliwa, *Olea* Jamowec, *Phillyrea* Bělas, *Chionanthes.* Ptačízob, *Ligustrum.* Šeřík, *Syringa.* Zimnář, *Ornus.* Jasan, *Fraxinus.*
Jasmínowité. Jasmín, *Jasminum.* Nočnice, *Nycthanthes.*
Krtičníkowité: Konstrud, *Gratiola.* Rozrazil, *Veronica.*
Ožankowité: Karbinec, *Lycopus.* Rosmarina, *Rosmarinus.* Šalwěj, *Salvia.* Zawrnutka, *Monarda.*
Bublinatkowité: Tučnice, *Pinguicula.* Bublinatka, *Utricularia.*

DWOJŽENSTWO.

Tráwy. Tomka, *Anthoxanthum.*

TROJŽENSTWO.

Pepřowité: Pepř, *Piper.* Pepřinec, *Peperomia.*

III. TROJMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Smradlawcowité: Smradlawec, *Olax.*
Bejukowité: Bejuka, *Hippocratea.* Wilnokwět, *Salacia.* Terčel, *Johnia.*
Žlutodřewowité: Třízrn, *Cneorum.*
Plnaušowité: Hebucha, *Tapura.*
Řečíkowité: Krasowětew, *Comocladia.*
Luskaté: Simira, *Vouapa.*
Kýlatcowité. Kýlatec, *Vochysia.* Wýřutek, *Salvertia.*
Odolenowité. Teruna, *Valerianella.* Odolen, *Valeriana.*
Kosatcowité: Badil, *Sisyrinchium.* Tigřice, *Tigridea.* Čeřitka, *Ferraria* Šafrán, *Crocus.* Tenuška, *Trichonema* Dřípulka, *Sparaxis.* Meřík, *Gladiolus.* Duhowice, *Ixia.* Srpeň, *Antholiza.* Osinatec, *Aristea.* Nitrolub, *Cipura.* Protistojka, *Moraea.* Kosatec, *Iris.*
Olachanowité. Olachan, *Burmannia.*
Křížatkowité: Křížatka, *Commelyna*
Mečowkowité: Mečowka, *Xyris.*
Šáchorowité. Suchopeř, *Eriopho-*

rum. Palach, *Eleocharis*. Skřípina, *Scirpus*. Mařice, *Cladium*. Šášina, *Schoenus*. Šáchor, *Cyperus*.

Trávy. Smilka, *Nardus*. Obtuhlec, *Lygeum*. Bodloplew, *Cenchrus*.

DWOJŽENSTWO.

Trávy wšecky kromě w jednomužstwu, trojmužstwu, jednožen stwu a šestimužstwu uwedených

TROJŽENSTWO.

Netřeskowité: Nadsobička, *Tillaea*.

Rdestowité: Mraweníšťník, *Triplaris*.

Jaštěrořepowité: Tauleň, *Houttuynia*.

Lanowcowité: Wlnohlawka, *Eriocaulon*.

ČTYŘŽENSTWO.

Rdestowité: Táhlice, *Ruppia*.

IV. ČTYRMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Dřistalowité: Sladoměška, *Epimedium*.

Blahowoňowité: Kuspara, *Galipea*. Swiloklec, *Empleurum*.

Žlutodřewowité: Křídlatec, *Ptelea*. Kamokor, *Toddalia*.

Brslenowité: Sudličník, *Curtisia*.

Dřínowité: Dřín, *Cornus*.

Mařenowité: Užatice, *Hedyotis*. Chaja, *Oldenlandia*. Stawitok, *Antirhea* Wýhluheň, *Myonima*. Pewnoł, *Siderodendrum*. Ixora, *Ixora*. Wasa, *Pavetta* Hlawoš, *Cephalanthus* Brotowec, *Spermacoce*. Mařinka, *Asperula*. Mařena, *Rubia*. Swízel, *Galium*. Wíčkowka, *Operularia*.

Odolenowité: Nard, *Nardostachys*.

Chrastawcowité: Štětka, *Dipsacus*. Chrastawec, *Scabiosa*. Čertkus. *Succisa* Hlaváč, *Asterocephalus*.

Klímanowité: Prudil, *Salvadora*.

Tojšťowité: Huňonst. *Lasiosoma*.

Kratičníkowité: Kozara, *Capraria*. Komule, *Budleja*. Chwostenka, *Scoparia*.

Kulenkowité: Kulenka *Globularia*.

Jitrocélowité: Jitrocél, *Plantago*.

Ličidlowité: Samošek, *Rivina*.

Stříbřencowité: Stříbřenec, *Protea*. Železnice, *Brabejum*. Smrdauš, *Rhopala*. Podhol, *Knightia*. Kalokeř. *Embothrium*. Penor, *Orocallis*. Trojbručel, *Lomatia*. Pančkowec, *Banksia*. Líškowice, *Guevinia*.

Kližkowité: Kližel, *Penaea*.

Wíroplodowité: Wíroplod, *Gyrocarpus*.

Santalowité: Santal, *Santalum*.

Hlošinowité: Hlošina, *Elaeagnus*.

Lýkowcowité: Omedka, *Canajera*.

Kopřiwowité: Drnawec, *Parietaria*.

Aronowité: Pota, *Pothos*. Zmijowec, *Dracontium*. Ďáblík, *Calla*.

Pupalkowité: Prudil, *Montinia*. Zakucelka, *Isnardia*. Nadbenka, *Ludwigia*.

Kotwicowité: Kotwice, *Trapa*.

Šruchowité: Zdrojowka, *Montia*.

DWAUŽENSTWO.

Růžowité: Toten, *Sanguisorba*. Perlanšek. *Margyricarpus*. Kontryhel, *Alchimilla*.

Wilínowité: Wilín, *Hamamelis*.

ČTYŘŽENSTWO.

Žlutodřewowité: Stawiplaw, *Brucea*.

Brslenowité: Keratec, *Mygindа*. Cesmina, *Ilex*.

Rdestowité: Rdest, *Potamogeton*.

Nejisté Paodarowité: Zdrojobýl, *Phytocrene*.

V. PĚTIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Wiolkowité: Wiolka, *Viola*. Chyboroh, *Jonidium*.

Sautřasnatkowité: Sautřasnatka, *Sauvagesia*.

Slizoplodowité: Slizoplod, *Pittosporum*. Switečka, *Billardiera*.

Pokrajencowité: Pokrajenec, *Frankenia*. Tučnuška, *Bentsenia*.

Měškowité: Lichokwětec, *Lasiopetalum*.

Rosnatkowité: Mucholapka, *Drosera*.

Mahagonowité: Česnowník, *Cedrella*.

Réwowité: Réwa, *Vitis*. Laubinec, *Ampelopsis*. Žumen, *Cissus*.

Netýkálkowité: Netýkalka, *Impatiens.* Balsamina, *Balsamina.*

Blahowoňowité: Puchoňist, *Ticorea.* Jinočaska, *Monniera.* Ampák, *Evodia.* Božskowoň, *Diosma.*

Hořkoňowité: Hořkoň, *Quassia.* Simaruba, *Simaruba* Simaba. *Simaba.* Věncowec, *Niota.*

Ochnowité: Klínor, *Gemphia.* Kývoň, *Walkera.*

Brslenowité: Kostalka, *Turpinia.* Brslen, *Evonymus.* Zimokeř, *Celastrus.* Mayten, *Maytenus.* Tukostrom, *Elaeodendron*

Řešetlákowité: Cicimek, *Zyzyphus.* Číšník, *Paliurus.* Okoralka, *Berchemia.* Řešetlák, *Rhamnus.* Křiwopuk, *Colletia.* Zpododěr, *Ceanothus.* Wějířatec, *Ventilago.* Hranule, *Gouania* Dužistopka, *Hovenia.*

Brunkowité: Brunka, *Brunia.* Stávka, *Staavia.*

Plnaušowité: Plnauš, *Chailletia.*

Řečíkowité: Mangiwa, *Mangifera.*

Luskaté: Dřezowec, *Gleditschia.* Rohownik, *Ceratonia.*

Růžowité: Poroň, *Licania.*

Odulowité: Rozblaň, *Meriania.*

Šruchowité. Saulistka, *Trianthema.* Šruchowec, *Portulacaria.* Melok, *Ullucus.* Batolka, *Claytonia.*

Meruzalkowité: Meruzalka, *Ribes.*

Zábludowité: Zábluda, *Escalonia.*

Prodarowité: Břečtan, *Hedera.*

Zimolézowité: Kozilist, *Caprifolium.* Zimoléz, *Lonicera.* Pámelník, *Symphoricarpus.* Zanice, *Diervilla.* Trojpecka, *Triosteum.* Zimozel, *Linnaea.*

Mařenowité: Řemdihák, *Nauclea.* Dmuteň, *Coutarea.* Chyník, *Cinchona.* Dřípucha, *Buena,* Dwojštěp, *Remija.* Lukula, *Luculia.* Obsít, *Hymenodyction.* Wněnitka, *Exostemma.* Wněchlup, *Danais.* Náwuška, *Manettia.* Měkkohlaw, *Sarcocephalus.* Krutule, *Burchelia.* Dlauhocéwka, *Mussaenda.* Cewenka, *Posoqueria.* Janiba, *Genipa.* Kucinár, *Gardenia.* Kratoš, *Randia.* Kupizna, *Cupia.* Tenkoš, *Cutesbaea.* Klanochlup, *Chimarchis.* Široňst, *Portlandia.* Odhalenec, *Bikkia.* Tulalod, *Wendlandia.* Hadowka, *Ophiorhiza.* Zubeň, *Dentella.* Psujak, *Hamelia.* Obuň. *Aliberlia.* Těsnol, *Cordiera.* Rojok, *Morinda.* Odon, *Vangueria.* Nadák, *Guettarda* Timon, *Timonius.* Lámawec, *Psathura.* Nonatel, *Nonatelia.* Páchla, *Paederia.* Kanta. *Canthium.* Překoť, *Chiococca.* Káwnik, *Coffea.* Zwracelka, *Ronabea.* Karynta, *Psychotria.* Křiwaušek, *Palicourea.* Hlawěnka, *Cephaelis* Rwotník, *Richardsonia*

Hlawelowité: Hlawel, *Boopis.* Pěknorožka *Calycera.*

Moralowité; Rozkynule, *Goodenia.* Moral, *Scaevola.*

Chylanowité: Bodlochlup, *Centropogon.* Chylan, *Lobelia.* Tupa, *Tupa.* Spojizad, *Siphocampylus.* Stejnošmat, *Isostoma.*

Zwoncowité: Pawinec, *Jasione.* Zerwa, *Phyteuma.* Zwonec, *Campanula.* Zrcadlowka, *Specularia.* Tenucha, *Trachelium.*

Wřesowité: Medwědice, *Mrotostaphylos.* Bahulka, *Loiseleura.* Odur, *Azalea.*

Postrmincowité: Lysokeř, *Lissanthe.* Bělowlas, *Leucopogon.* Postrminec, *Epacris.*

Hořcowité: Wilka, *Sabbatia.* Taulice, *Chironia.* Kalanka, *Spiegelia.*

Wachtowité: Wachta, *Menyanthes.* Plawín, *Villarsia.*

Jirnicowité; Jirnice, *Polemonium.* Plamenka, *Phlox.* Žlutobýl, *Cantua.* Wilec, *Cobaea.*

Swlačcowité: Stříbrobýl, *Argyreia.* Hrubonožec, *Humbertia.* Swlačec, *Convolvulus.* Opletník, *Calystegia.* Powljnice, *Ipomaea.*

Piplowité; Sebesten, *Sebestena.* Stálec, *Gerascanthus.* Obduž, *Cordia.* Lukozew, *Cerdana.* Krabil, *Ehretia.* Switaun. *Tournefortia.* Otočník, *Heliotropium.* Strošek, *Echinospermum.* Užanka, *Cynoglossum.* Pupenka *Omphalodes.* Brutnák, *Borago.* Pi-

lát, *Anchusa*. Kostiwal, *Symphytum*. Rumčnice, *Onosma* Woskowka, *Cerinthe*. Hadinec, *Echium*. Plicník, *Pulmonaria*. Kamýka, *Lithospermum*. Pomněnka, *Myosotis*.

Stružkowcowité: Stružkowec, *Hydrophyllum*.

Lilkowité: Nolana, *Nolana*. Kladiwník, *Cestrum*. Paswice, *Lycopersicam*. Lilek, *Solanum*. Pepřika, *Capsicum*. Mochyně, *Physalis*. Pěknomázdřec, *Nicandra*. Rulík, *Atropa*. Pokřín, *Mandragora*. Kustowníce, *Lycium*. Tabák, *Nicotiana*. Durman, *Datura*. Harlinik, *Brugmansia*. Blín, *Hyosoyamus*.

Krtičníkowité: Diwizna, *Verbascum*.

Zapotowité: Železnec, *Sideroxylon*. Darmota, *Bumelia*. Dwojčet, *Argania*. Pakor, *Chrysophyllum*. Sisol, *Lucuma*.

Klímanowité: Lachár, *Myrsine*. Klíman, *Ardisia*. Zmálel, *Embelia*, Nákule, *Maesa*. Opojan, *Jacquinia*. Prostol, *Theophrasta*. Rohatěl, *Aegiceras*.

Tojebšťowité: Nahoška, *Echites*. Toješ, *Apocinum*. Bohkownice, *Nerium*. Částoň, *Wrightia*. Wolnoš, *Alstonia*. Poblaňák, *Plumeria*. Omazeň, *Tabernaemontana*. Wahana, *Vahea*. Sumečník, *Urceola*. Brčal, *Vinca*, Obosť, *Allamanda*. Karanda, *Carissa*. Kuldiba, *Strychnos* Odkalič, *Ignatia*. Krušeň. *Pacuria*. Ploskoň, *Ambelania*. Sladoš, *Hancornia*. Chrastaun, *Cerbera*. Zmijowice, *Ophioxylon*.

Hořcowité: Hořec, *Gentiana*. Zátulan, *Coilantha* Hořepník, *Pneumonanthe*. Přílit, *Ciminalis*. Prostřelenec, *Ericoila*. Nostřek, *Eurithalia*. Zeměžluč, *Erythaea*. Žarčanka, *Chlora* Ploskoplodka, *Frasera*, Ďubanka, *Swertia*. Puchatka, *Vohiria*. Hořepník, *Exacum*, Plchokwět, *Lisianthus*.

Podléskowité: Podléska, *Primula*. Pochybek, *Androsace*. Řebratka, *Hottonia*. Kruhatka, *Cortusa*. Dřípatka, *Soldanella*. Božskokwět, *Dodecatheon*. Brambořík, *Cyclamen*. Drchnička, *Anagallis*. Bazanowec, *Lysimachia*. Žilenec, *Samolus*.

Mlékosedowité: Mlékoseda, *Plumbago*.

Nocenkowité: Nocenka, *Miraldis*.

Ličidlowité; Dwojflák, *Bosea*.

Laskawcowité: Newadlec, *Celasia*. Plewuně, *Achyranthes*. Wčelostraz, *Gomphrena*. Opisteň, *Iresine*.

Santalowité: Kwinchamal, *Quinchamalium*. Lněnka, *Thesium*. Hlubatka, *Myoshilos*. Máslonec, *Comandra*.

DWOJŽENSTWO.

Nehtowcowité: Průtržník, *Herniaria*. Nehtowec, *Illecebrum*. Chrustawečka, *Paronychia*.

Lomikamenowité: Dlužicha, *Heuchera*.

Okoličnaté: weškeré.

Prodarowité: Wšehoj, *Panax*.

Tolitowité: Swiník, *Ceropegia*, Smrdutka, *Stapelia*. Perlička, *Hoya*. Baňura, *Marsdenia*. Besednice, *Pergularia*. Newěstenec, *Gymnema*. Klejicha, *Asclepias*. Ostnoplod, *Gomphocarpus*, Plchoplod, *Calotropis*. Tolita, *Cynanchum*. Dužnowěnec, *Sarcostemma*. Skamona, *Secamone*. Swidina, *Periploca*.

Tojebšťowité: Wraskaun, *Alyxia*.

Swlačcowité: Wywinutec, *Evolvulus*. Živičnatka, *Cressa*.

Kokoticowité: Kokotice, *Cuscuta*.

Lepicowité: Lepice, *Hydrolea*.

Merlíkowité: Slanice, *Salsola*. Juchownik, *Anabasis*. Bytel, *Kochia*. Merlík, *Chenopodium*. Cwikla, *Beta*. Lebeda, *Atriplex*. Nepita, *Halimus*.

Laskawcowité: Laskawec, *Amaranthus*.

Jilmowité: Jilma, *Ulmus*. Břestowec, *Celtis*.

TROJŽENSTWO.

Ptačincowité: Plewel, *Hollosteum*.

Žlutodřewowité: Pajasan, *Ailanthus*. Žlutodřew, *Zanthoxylum*. Wrcholist, *Spathelia*.

Brslenowité: Klokoč, *Staphylea*.

Řeříškowité: Diwoplod, *Semecarpus*. Leptoň. *Holigarna*. Cadník, *Staymaria*. Škumpa, *Rhus*.

Tamariškowité: Hřebenčník, *Tamarix*.

Dyňowité: Podkončák, *Malesherbia*.

Pastalowité: Pastala, *Turnera*.

Nehtowcowité: Homulice, *Telephium* Plewucha, *Polycarpaea*. Kýlatka, *Polycarpon*.

Kalinowité: Tušalaj, *Viburnum*. Kalina, *Opulus*. Bez, *Sambucus*.

Merlíkowité: Obmaska, *Basella*.

ČTYRŽENSTWO.

Tolijowité: Tolije, *Parnassia*.

PĚTIŽENSTWO.

Rosnatkowité: Rosnatka, *Drosera*.

Lenowité: Len, *Linum*.

Zlutodřewowité: Kožarka, *Coriaria*.

Netřeskowité: Tlustice, *Crassula*, Řapucha, *Rochea*.

Prodarowité: Prodara, *Aralia*.

Mlékosedowité: Zawtáh, *Statice*. Trawnička, *Armeria*.

VI. ŠESTIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Dřistalowité. Dřistal, *Berberis*, Lwístopa, *Leontice*.

Brslenowité: Zimoplod, *Prinos*.

Balsámníkowité: Kanárník, *Canarium*. Čtwerobřich, *Hedwigia*.

Kyprejowité: Kuřinec, *Peplis*.

Jemelowité: Ochmet, *Loranthus*.

Mařenowité: Okrušeň, *Isertia*.

Zwoncowité: Kanařina, *Canarina*.

Kbenowité: Trojel, *Maba*.

Zapotowité: Zapota, *Achras*. Opíhled, *Mimusops*.

Takowité: Taka, *Tacca*.

Bananowité: Banan, *Musa*, Rawenala, *Ravenala*. Bihaj, *Heliconia*.

Ananasowité: Ananas, *Ananassa*. Karatas, *Bromelia*. Agawe, *Agave*. Plutowka, *Pourretia*. Kykatka, *Tillandsia*.

Zownicowité: Sněhowka, *Galanthus*. Lužaně, *Sternbergia*. Bledule, *Leucojum*. Krwokwět, *Haemanthus*. Křín, *Crinum*. Zowníce, *Amaryllis*. Lír, *Pancratium*. Narcis, *Narcissus*. Baubelka, *Alstroemeria*.

Krwenkowité: Krwenka, *Haemadorum*. Dlakokwět, *Lachnanthes*. Wlnatice, *Argolasia*.

Twrzeňowité: Twrzeň, *Hypoxis*, Zobatec, *Curculigo*.

Kokoříkowité: Konwalinka, *Convallaria*. Sedaulek, *Ophiopogon*. Patroček, *Manjanthemum*. Přestupnička, *Smilacina*. Kokořík, *Polygonatum*. Čípek, *Streptopus*. Chřest, *Asparagus*. Takara, *Dianella*. Tenura, *Sanseviera*. Dračinec, *Dracaena*. Popnautka, *Luzuriaga*. Kopiha, *Lapageria*. Osucha, *Herreria*. Listnatec, *Ruscus*.

Ocúnowité: Jarowít, *Bulbocodium*. Krasoda, *Gloriosa*.

Lilijowité: Kostilomka, *Narthecium*. Tulipán, *Tulipa*. Komonka, *Fritillaria*. Lilije, *Lilium*. Dwausměrka, *Albuga* Česnek, *Allium*. Snědek, *Omithogalum*. Křiwatec, *Gagea*. Skila, *Scilla*. Kandík, *Erythronium*. Kalokwět, *Agapanthus*. Čarewek, *Endymion*. Bazatuta, *Hyacinthus*. Blehjač, *Muscari*. Různolachář, *Lachenalia*. Trojšmatka, *Veltheimia*. Chocholatice, *Encomis*. Pomaučenec, *Aletris*. Wěncoluk, *Tulbaghia*. Kopíčko, *Asphodelus*. Kohátka, *Anthericum*. Lenownik, *Phormium*. Deniwka, *Hemerocallis*. Bohyžka. *Funkia*. Nocowka, *Polyanthes*. Oblacháč, *Massonia*. Aloes, *Aloe*. Yuka, *Yucca*. Žlutokap, *Xanthorhea*.

Palmy. Wywratnice, *Taliera*. Žumara, *Chamaerops*. Sabal, *Sabal*. Wrchoslaw, *Oreodoxa*. Woskoweň, *Ceroxylon*. Proditec, *Jubaea*. Saryb, *Corypha*. Rotan, *Calamus*.

Šišworcowité: Šišworec, *Acorus*. Wodoklas, *Orontium*.

Tokozelkowité: Tokozelka, *Pontederia*.

Křížatkowité: Podenka, *Tradescantia*.

Sítinowité: Sítina, *Juncus*. Bika, *Luzula*.

Trávy. Bambos, *Bambusa*. Běža, *Beesha*.

DWOJŽENSTWO.

Tráwy: Owsucha, *Zizania*. Tajnička, *Leersia*. Rýže, *Oryza*.

TROJŽENSTWO.

Rdesnowité: Šťowík, *Rumex*.
Woďankowité: Otela, *Damasonium*.
Kokoříkowité: Krutiška, *Medeola*. Trojatek, *Trillium*. Chopatec, *Flagellaria*.
Ocúnowité: Kýchawice, *Veratrum*. Suchobýl, *Xerophyllum*. Powrženka *Toficlda*. Pěknosenec, *Calochortus*. Ocún, *Colchicum*.
Bařičkowité: Bařička, *Triglochin*. Hrauznice, *Scheuchzeria*.

MNOHOŽEŇSTWO.

Žábníkowité: Žábník, *Alisma*.

VII. SEDMIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Maďalowité: Maďal, *Aesculus*. Pawia, *Pavia*.
Nocenkowité: Přítulnice, *Pisonia*.
Ličidlowité: Lukowoň, *Petiveria*.
Ještěrořepowité: Ještěrořep, *Saururus*.

VIII. OSMIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Jaworowité: Jawor, *Acer*. Pajawec, *Negundo*.
Kururowité: Dwausliwák, *Euphoria*. Přímoteň, *Cupania*. Medoplod, *Melicocca*. Železodrew, *Stadmannia*. Switel, *Koelreutera*. Dodonka, *Dodonaea*. Magonka, *Magonia*.
Řeřišnicowité: Řeřišnice, *Tropaeolum*.
Kacibowité: Našupinec, *Porliera*.
Blahowoňowité: Boronka, *Boronia* Kmínopach, *Cyminosma*. Korea, *Correa*.
Balsámníkowité: Klemoš, *Amyris*. Balsámník, *Balsamodendron*. Čipa, *Icica*. Lehkoň, *Elaphrium*. Březula, *Bursera*.
Luskaté: Citliwka, *Mimosa*. Trubol, *Jonesia*
Šafránowcowité: Šafránowec, *Memecylon*.
Uzlencowité: Uzlenec, *Combretum*.
Pupalkowité: Čílko, *Fuchsia*. Wrbowka, *Epilobium*. Svítkowec, *Gaura*. Pupalka, *Oenothera*. Měkčil, *Jussinea*.
Kyperjowité: Hena, *Lawsonia*.
Odulowité: Kotewnice, *Rhexia*. Obrožka, *Rhexia*. Štětaul, *Clidemia*. Stejnucha, *Ossaea*. Milokwět, *Charianthes*.
Zwoncowité: Podhalka, *Michauxia*.
Kyhankowité: Klikwa, *Oxycoccus*.
Wřesowité: Wřes, *Calluna*. Base, *Erica*.
Ebenowité: Tomel, *Diospyros*.

DWOJŽENSTWO.

Zrnulowité: Zrnule, *Haloragis*.
Opaduňowité: Laloč, *Weinmannia*.
Nohonitcowité: Koprannek, *Maratrum*.

TROJŽENSTWO.

Kururowité: Srdcownice, *Cardiospermum*. Serjana. *Serjana*. Kurura, *Paullinia*. Mydelník, *Sapindus*. Poddužák, *Blighia*.
Zrnolowité: Trojuška, *Proserpinaca*.
Rdesnowité: Pohanka, *Fagopyrum*. Rdesno, *Polygonum*. Hrozenowec, *Coccoloba*.
Lýkowcowité: Lýkowec, *Daphne*. Lagetta, *Lagetta*. Žídelník, *Dirca*. Wrabečnice, *Passerina*.

ČTYRŽENSTWO.

Netřeskowité: Kolopojka, *Callanchoë*. Náduť, *Bryophyllum*.
Prodarowité: Přízmowka, *Adapa*.
Kokoříkowité: Wranowec, *Paris*.

IX. DEWÍTIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Řečíkowité: Ledwinownik, *Anacardium*.
Wawřínowité; Wawřín, *Laurus* Skořicownik, *Cinnamomum*. Kněta, *Sassafras*. Debrozew, *Calomon*.

TROJŽENSTWO.

Šťowíkowité: Reweň, *Rheum*.

ŠESTIŽENSTWO.

Šmelowité: Šmel, *Butomus*.

X. DESÍTIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Měsíčnowité: Kynár, *Kleinhovia*.

Mamarowité: Saučnělka, *Buschosia.*

Mahagonowité: Pryskoň, *Chloroxylon.* Struhel, *Flindersia.* Karapa. *Carapa.*

Kacibowité: Nadseda, *Tribulus.* Gwajak, *Guajacum.*

Rautowité: Rauta, *Ruta.* Harmala, *Peganum.*

Blahowoňowité: Třewdawa, *Dictamnus.* Těhozew, *Barosma.*

Balsámníkowité: Kadidlownik, *Boswellia.* Nepuk, *Protium.* Okožeň, *Marignia.*

Luskaté: Wonodrew, *Myrospermum.* Jerlín, *Sophora.* Palník, *Anagyris.* Holoblizník, *Virgila.* Pucholusk, *Baptisa.* Kapatka, *Baphia.* Potuta, *Entada.* Sucholec, *Desmanthus.* Žlazokwět, *Adenanthera.* Naditec, *Prosopis.* Moringa, *Moringa.* Libowec, *Gymnocladus.* Bonduk, *Guilandina.* Žlazokub, *Coulteria.* Sapan, *Caesalpinia.* Drahnoand, *Poinciana.* Kreweň, *Hacmatoxylon.* Snětor, *Parkinsonia.* Okožec, *Sebipira.* Těžeň, *Baryxylum.* Tamarynd, *Tamarindus.* Kassia, *Cathartocarpus.* Senes, *Senna.* Charečník, *Herpestica.* Míškatec, *Afzelia.* Ladokwět, *Scholia.* Kopajník, *Copaifera.* Blumauš, *Cynometra.* Kurbaryl, *Hymmaea.* Drasnolusk, *Trachylobium.* Walina, *Bauhinia.* Žmarlika, *Cercis.* Aloedrew, *Aloëxylon* Twrdol, *Detarium*

Růžowité: Mydlor, *Quillaja.*

Uzlancowité: Switaul, *Bucida.* Wrcholák, *Terminalia.* Strbauleň, *Conocarpus.* Kleják, *Poivrea.* Zduzilec, *Cacucia.* Hranoplod, *Quisqualis.*

Kořenownikowité: Kořenownik, *Rhizophora.*

Tamarýskowité: Židownik, *Myricaria.*

Odulowité: Zobaur, *Rhynchanthera.* Sarák, *Chaetogastra.* Podhal, *Tibouchina.* Horochraň, *Tristemma.* Odule, *Melastoma.* Blabuňatec, *Tococa.* Různiwka, *Maietta.* Tupaušek, *Medinilla.* Šomolatec, *Heterotrichum.* Dwékrowka, *Diplochita.* Hobčatec, *Henrietta.* Obrub, *Loreya.* Širál, *Miconia.* Dwojděr, *Cremanium.* Hwězducha, *Astronium.*

Myrtowité: Stálokryt, *Bnecken.*

Kyhankowité: Nadzub, *Thibaudia.* Brusnice, *Vaccinium.*

Wřesowité: Planika, *Arbutus.* Jochowec, *Clethra.* Libawka, *Gaultheria.* Bahenka, *Andromeda.* Kyslaun, *Oxydendrum.* Hruštička, *Pyrola.* Zimozelen, *Chimophila.* Pěnišník, *Rhododendron.* Mamota, *Kalmia.* Rojownik, *Ledum.*

Samowratcowité: Samowratec, *Monotropa.*

Storačowité: Storač, *Styrax.*

Dopěrákowité: Dopěrák, *Potalia.*

Stukačowité: Wláknowec, *Inocarpus.*

Santalowité: Tupelo, *Nyssa.*

Lýkowcowité: Bobkowka, *Daia.*

DWOJŽENSTWO.

Kaukolowité: Hwozdík. *Dianthus.* Mydlice, *Saponaria.* Šater, *Gypsophila.*

Chmerkowité: Chmerek, *Scleranthus.*

Opaduňowité: Opaduň, *Cunonia.* Lachatka, *Ceratopetalum.*

Hortensiowité: Hortensie, *Hortensia.*

Lomikamenowité: Lomikámen, *Saxifraga.* Čepeňka, *Mitella.* Jinochlop, *Tiarella.* Žlutník, *Chrysosplenium.*

TROJŽENSTWO.

Kaukolowité: Silenka, *Silene.*

Ptačincowité: Ptačinec, *Stellaria.* Písečnice, *Arenaria.*

Mamarowité: Mamara, *Malpighia.* Obhrčowec, *Byrsonima.* Jinokřidlice, *Hiptage.* Obletka, *Banisteria.*

Hortensiowité: Trojpuk, *Deutzia.*

PĚTIŽENSTWO.

Kaukolowité: Knotowka, *Lychnis.*

Ptačincowité: Kolenec, *Sperygla.* Rožec. *Cerastium.*

Šťawelowité: Karambola, *Averhoa.* Citobýl, *Biophytum.* Šťawel, *Oxalis.*

Žlutodřewowité: Pupolatek, *Omphalobium.* Klínoplod, *Cuestis.*

Mombínowité: Mombín, *Spondias.*

www.libool.com.cn

Netřeskowité: Pupowice, *Cotyledon*. Cymbálek, *Umbilicus*. Rozchodník, *Sedum*. Pětirožec, *Penthorum*.

DESÍTIŽENSTWO.

Prodarowité: Obhubec, *Gastonia*.
Ličidlowité: Ličidlo, *Phytolacca*.

XI. DWANÁCTIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Makowité: Okecek, *Bocconia*.
Kaparowité: Česnekowoň, *Crataeva*.
Lipowité: Různozrnák, *Triumfetta*.
Mastnoplodowité: Mastnoplod, *Elaeocarpus*.
Perepowité: Mangostana, *Garcinia*. Wišňowka, *Hebradendron*.
Kořenownikowité: Kořenownik, *Rhizophora*.
Kyprejowité: Kyprej, *Lythrum*. Hlazenec, *Cuphea*. Obtula, *Pemphis*. Podlupka, *Heimia*.
Odulowité: Saukruž, *Blakea*.
Šruchowité: Šrucha, *Portulaca*. Tučnec, *Talinum*.
Šamanichowité: Šamanicha, *Nitraria*.
Zapotowité: Máwa, *Bassia*.
Wawřínowité: Čtweran, *Persea*. Obaleň, *Ocotea*. Blaholist, *Agathophyllum*. Krytojadeř, *Cryptocaria*. Dwakrátec, *Litsaea*. Kaňanec, *Casytha*.
Samolowité: Žlroň, *Mollinedia*.
Podražcowité: Kopytník, *Asarum*.

DWOJŽENSTWO.

Růžowité: Řepík, *Agrimonia*.

TROJŽENSTWO.

Resedowité: Rýt, *Reseda*.

ČTYRŽENSTWO.

Doznice, *Visnea*.
Rdesnowité: Kyslec, *Calligonum*.
Ještěrořepowité: Kalatka, *Aporegeton*.

PĚTIŽENSTWO.

Tamarýskowité: Sodaul, *Reaumuria*.
Wždyžilowité: Tučník, *Glinus*.

MNOHOŽENSTWO.

Netřeskowité: Netřesk, *Sempervivum*.

XII. DWADCETIMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Růžowité: Zlatoplod, *Chrysobalanus*. Lukor, *Moquilea*. Tlusterub, *Couepia*. Wraskoň, *Arica*. Zkamenělož, *Parinarium*. Duboch, *Grangeria*. Zpodočnělka, *Hirtella*. Mandloň, *Amygdalus*. Broskwoň, *Persica*. Meruň, *Armeniaca*. Slíwoň, *Prunus*. Wišeň, *Cerasus*. Střemcha, *Padus*.
Marhaníkowité: Marhaník, *Punica*.
Kyprejowité: Pukol, *Lagerstroemia*. Řasnoch, *Lafoensia*.
Angolamowité: Angolam, *Alangium*.
Pustorylowité: Pustoryl, *Philadelphus*.
Myrtowité: Wlasokub, *Calythrix*. Opuč, *Chamaelaucium*. Klobučinec, *Pileanthus*. Blahowičník, *Eucalyptus*. Železnec, *Metrosideros*. Balmín, *Leptospermum*. Mnohoduf, *Fabricia*. Kysloň, *Souneratia*. Obobel, *Camponanesia*. Kujawa, *Psidium*. Klínowec, *Jossinia*. Myrta, *Myrtus*. Pomyra, *Myrcia*. Čepičnice, *Calyptranthes*. Kryškowec, *Syzygium*. Hřebíčkowec, *Caryophyllus*. Martej, *Eugenia*. Jambosa, *Jambosa*. Západník, *Foetidia*. Dwanáctka, *Glaphiria*. Křížočnělka, *Grias*.
Wždyžilowité: Kosmatec, *Mesembryanthemum*.
Nopálowité: Cecuň, *Mammillaria*. Dyňucha, *Melocactus*. Ježnuka, *Echinocactus*. Kaktus, *Cactus*. Nopál, *Opuntia*. Potušák, *Pereskia*. Wěšák, *Rhipsalis*.

DWOJŽENSTWO.

Růžowité: Krwawec, *Poterium*.
Opaduňowité: Kynkastec, *Bauera*.
Wilínowité; Kuska, *Fothergilla*.

PĚTIŽENSTWO.

Růžowité: Zákula, *Kerria*. Tawola, *Spiraea*. Trubnka, *Gillenia*. Hloh, *Crataegus*. Bibas, *Eryobotria*. Kvsilník, *Cotoneaster*. Mišpuloň, *Mespilus*. Kdaulošň. *Cydonia*. Hruše, *Pyrus*. Jabloň, *Malus*.

Muchownik, *Amelanchier.* Jeřáb, *Sorbus.*

Wždyžilowitě: Tlustobýl, *Sempervivum.* Wždyživ, *Aizoon.*

MNOHOŽENSTWO.

Růžowitě: Kublík, *Geum.* Malinník, *Rubus.* Jahodník, *Fragaria.* Zábělník, *Comarum.* Mochna, *Potentilla.* Růže, *Rosa.*

Sazaníkowitě: Sazaník, *Calycanthus.* Robaj, *Chymonanthes.*

XIII. MNOHOMUŽSTWO.

JEDNOŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Samorostlík, *Actaea.* Noholist, *Podophyllum.*

Leknínowitě: Leknín, *Nymphaea.* Stulík, *Nuphar.*

Špirlicowitě: Špirlice, *Sarracenia.*

Makowitě: Mák, *Papaver.* Pleskanka, *Argemone.* Krewnice, *Sanguinaria.* Růžkowatec, *Glaucium.* Wlašowičník, *Chelidonium.*

Kaparowitě: Rozklan, *Morisonia.* Kapara, *Capparis.*

Orelánikowitě: Orelánik, *Bixa.*

Cistowitě: Cist, *Cistus.* Dewaternák, *Helianthemum.*

Lípowitě: Obnitec, *Sparmannia.* Lohowa, *Corchorus.* Blahokamýk, *Grewia.* Bezřadýn, *Muntingia.* Lípa, *Tilia.* Poslupan, *Apeiba.* Jehlowec, *Sloanea.*

Dwojkřídláčowitě: Dwojkřídláč, *Dipterocarpus.* Kopáloroň, *Vateria.* Pětikřídlec, *Shorea.*

Rudoklokowitě: Klanoklok, *Schizolaena.* Rudoklok, *Rhodolaena.*

Okrowákowitě: Okrowák, *Ternstroemia.* Sakák, *Cleyera.* Nahaulek, *Kielmayera.* Stočenák, *Cochlospermum.*

Perepowitě: Perepa, *Clusia.* Mamej, *Mamea.*

Kapuchowitě: Kapucha, *Marcgravia.*

Ochnowitě: Ochna, *Ochna.*

Řečíkowitě: Černotok, *Melanorrhoea.*

Luskatě: Poměran, *Swartzia.* Pomnož, *Cordylia.*

Loasowitě: Loasa, *Loasa.* Cacala. *Mentzelia.*

Šruchowitě: Prchleš, *Anacampseros.*

Zapotowitě: Hliwauš, *Omphalocarpon.*

DWOJŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Piwoňka, *Paeonia.*

Hodarowitě: Kuráta, *Curatella.*

TROJŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Ostrožka, *Delphinium.* Womej, *Aconitum.*

ČTYŘŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Ploštičník, *Cimicifuga.*

Hodarowitě: Akara, *Tetracera.* Hlazura, *Delima.*

Šacholanowitě: Rozpylec, *Drymis.*

Welozpodowitě: Welozpod, *Caryocar.*

PĚTIŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Černucha, *Nigella.* Orlíček, *Aquilegia.*

MNOHOŽENSTWO.

Pryskyřníkowitě: Plamének, *Clematis.* Barwínek, *Viticella.* Větwina, *Atragena.* Žluticha, *Thalictrum.* Koniklec, *Pulsatilla.* Sasanka, *Anemone.* Jaterník, *Hepatica.* Hlaváček, *Adonis.* Lakušník, *Batrachium.* Pryskyřník, *Ranunculus.* Orsej, *Ficaria.* Blatauch, *Caltha.* Upolín, *Trollius.* Talowín, *Eranthis.* Čemeřice, *Helleborus.*

Hodarowitě: Hodara, *Dillenia.*

Šácholanowitě: Badyanník, *Illicium.* Kysopa, *Michelia.* Šácholan, *Magnolia.* Lilijownik, *Liriodendron.*

Láhewníkowitě: Láhewník, *Anona.* Rozkydec, *Monodora.* Mudhul, *Asimina.* Přehradečník, *Procellia.* Hroznowec, *Uvaria.* Panela, *Unona.* Hořkodřew, *Xylopia.*

Oslizňowitě: Oslizeň, *Hydropeltis.*

Ořešincowitě: Ořešinec, *Nelumbium.*

XIV. DWOJMOCENSTWO.

NAHOSEMENSTWO.

Ožankowité: Bazalika, *Ocymum.* Lawandula, *Lavandula.* Máta, *Mentha.* Polej, *Pulgeium.* Čabr, *Satureja.* Marulka, *Calamintha.* Dobromysl, *Origanum.* Dunika, *Thymus.* Stořiček, *Clinopodium.* Meduň, *Melissa.* Hysop, *Hyssopus.* Šanta, *Nepeta.* Peponec, *Glechoma.* Včelník, *Dracocephalum.* Dobronika, *Melitis.* Jasnota, *Lamium.* Pitulník, *Galeobdolon.* Konopice, *Galeopsis.* Čistec, *Stachys.* Bukwice, *Betonica.* Chlapina, *Sideritis.* Jablečník, *Marrubium.* Měrnice, *Ballota.* Srdečník, *Leonurus.* Sapě, *Phlomis.* Širokalich, *Molucella.* Šišák, *Scutellaria.* Hlawuška, *Prunella.* Nykolinka, *Prasium.* Zběhowec, *Ajuga.* Ožanka, *Teucrium.*

KRYTOSEMENSTWO.

Sporišowité: Sporiš, *Verbena.* Wratiklas, *Stachytarpheta.* Klapaurek, *Lippia.* Osinokalich, *Tamonea.* Libor, *Lantana.*

Podpětowité: Wrapolist, *Rytidophyllum.* Podpěta, *Gesneria.* Obdule, *Gloxinia.* Baulunč, *Achimenes.* Habimozel, *Sarmienta.* Hořčicha, *Picria.* Oměk, *Besleria.*

Kratičníkowité: Maranscha, *Celsia.* Poluška, *Hemimeris.* Krtičník, *Scrophularia.* Hledík, *Antirrhinum.* Kwětel, *Linaria.* Wijawka, *Maurandia.* Kýklenka, *Mimulus.* Náprstník, *Digitalis.* Jemotina, *Pentastemon.* Želwnice, *Chelone.* Dumtoret, *Calceolaria.* Klamokwět, *Schizanthus.* Obranule, *Escobedia.* Světlík, *Euphrasia.* Zdrawínek, *Odontites.* Wšiwec, *Pedicularis.* Kokrhel, *Rhinanthus.* Černýš, *Melampyrum.*

Záhazowité: Záraza, *Orobanche.* Dawibýl, *Phelypaea.* Podbílek, *Lathraea.*

Spořišowité: Drmek, *Vitex.* Kozlowoň, *Premna.* Hauselnice, *Citharexylon.* Blahokef, *Clerodendron,* Teka, *Tectona.* Klusopleška, *Callicarpa.* Kesmil, *Aegiphila.*

Strbaulatcowité: Strbaulatec, *Erlago.* Owláčka, *Hebenstreitia.*

Wausatcowité: Wausatec, *Hyporum.*

Sasamowité: Osteň, *Peddiea.* Kujeta, *Crescentia.* Prodlužič, *Tanaïcium.* Sasam, *Sesamum.* Rohuně, *Martynia.* Lobaše, *Crotolaria.*

Trubačowité: Trubač, *Bignonia.* Katalpa, *Catalpa.* Protika, *Tecoma.* Jakaranda, *Jacaranda.* Dwojostice, *Incarvillea.*

Paznehtowité: Práwenka, *Justicia.* Owitokwět, *Hypocirta.* Paznehtník, *Acanthus.* Šmatatka, *Thunbergia.* Dwojačka, *Ruellia.* Bezlapačka, *Barleria.*

XV. ČTYRMOCENSTWO.

Řeřichowité wešker.

Kaparowité: Sunitka, *Cynandropsis.* Lašťčnice, *Cleoma.* Malonožka, *Polanisia.*

Medokwětowité: Medokwět, *Melianthus.*

XVI. JEDNOBRATRSTWO.

TROJMUŽSTWO.

Čížojatkowité: Češajatka, *Cheiranthus.*

PÉTIMUŽSTWO.

Slézowité: Žlutowlník, *Ochroma.*

Měšíkowité: Prostooska, *Riedlea.* Samoš, *Waltheria.* Kašlice, *Hermannia.* Mahranka, *Mahernia.*

Kakostowité: Pumpawa, *Erodium.*

Zederachowité: Nálel, *Melia.* Guara, *Guarea.*

Orličnicowité: Orličnice, *Lecythis.*

Mučenkowité: Pawzor, *Paropsia.* Mučenka, *Passiflora.* Murakuja, *Murucuja.* Trubeň, *Tacsonia.* Modeka, *Modeca.*

SEDMIMUŽSTWO.

Kakostowité: Čapínec, *Pelargonium.*

DESITIMUŽSTWO.

Měřeňowité: Kwazuma, *Guazuma.*

Lnicowník, *Commersonia*. Měčeň, *Byttneria*.
Rudodřewowité: Rudodřew, *Erythroxylon*.
Mahagonowité: Mahagon, *Swietenia*.
Zederachowité: Hantel, *Sondericum*. Dwojnák, *Nareganna*. Zederach, *Melia*. Zadarichta, *Azadirachta*. Břeclenec, *Trichilia*. Lansa, *Lansium*.
Kakostowité: Kakost, *Geranium*.
Sanidowité: Polauš, *Cascaria*.
Oxličínowité: Oxličín, *Aquilaria*.
Luskaté: Owláčeň, *Brownea*, Silowoš, *Dipterix*. Brwoblan, *Epecua*.

DWANACTIMUŽSTWO.

Slézowité: Zkraucenec, *Helicteres*. Nestydliwec, *Pentapetes*. Klanoch, *Dombeya*. Křídlozrnec, *Pterospermum*.
Stejnosowité: Paswida, *Aristotelia*.

DWACETIMUŽSTWO.

Myrtowité: Krasostrom, *Barringtonia*. Wiselec, *Stravadium*. Wislobob, *Gustavia*. Kruchowec, *Catinga*. Mnohoschraň, *Careya*.
Hrušňokowité: Hrušeňák, *Lecythis*. Juwia, *Bertholetia*. Lončatník, *Couroupita*. Úklopník, *Couroulari*.

MNOHOMUŽSTWO.

Slézowité: Kuposemenka, *Malope*. Sléz, *Malva*. Prosekurník, *Althaea*. Stola, *Lavatera*. Drážalka, *Urena*. Skornautec, *Malvaviscus*. Proswirník, *Hibiscus*. Bawlník, *Gossypium*. Podslunečník, *Sida*. Cejba, *Bombax*. Kapok, *Eriodendrum*. Kolpeřík, *Pourretia*. Kaštaník, *Carolinea*, Zadopelník, *Cheirostemon*. Bahobab, *Adansonia*. Batan, *Durio*.
Krostňowité: Krosteň, *Gordonia*.
Theowníkowité: Théowník, *Thea*. Kamellia, *Camellia*.
Perepowité: Kanella, *Canella*.
Zederachowité: Myřiseň, *Humiria*.
Stejnosowité: Stejnok, *Homalium*.
Luskaté: Obaloš, *Inga*. Kapinice, *Acacia*.

XVII. DWAUBRATRSTWO.

ŠESTIMUŽSTWO.

Dymniwkowité: Dymniwka, *Corydalis*. Rantička, *Fumaria*.

OSMIMUŽSTWO.

Witodowité: Witod, *Polygala*. Ratanhia, *Crameria*.

DESITIMUŽSTWO.

Luskaté: Chřestnatec, *Crotolaria*. Drazobýl, *Aspalathus*. Hlodaň, *Ulex*. Witečník, *Spartium*. Janowec, *Coresa*. Kručinka, *Genista*. Čilimník, *Laburnum*. Jehlice, *Ononis*. Auročník, *Anthyllis*. Tolice, *Medicago*. Pískawice, *Trigonella*. Komonice, *Melilothus*. Jetel, *Trifolium*. Ledenec, *Lotus*. Čtwerokarpec, *Tetragonolobus*. Děteliník, *Psoralea*. Modřil, *Indigofera*. Žlonka, *Clitoria*. Podútlec, *Pueraria*. Lekořice, *Glycirhiza*. Štědřenec, *Galega*. Kozelusk, *Tephrosia*. Netwařec, *Amorpha*. Ratiplod, *Lonchocarpus*. Trnowník, *Robinia*. Sesbana, *Sesbania*. Turia, *Agati*. Letkolusk, *Piscidia*. Čimišník, *Caragana*. Žanowec, *Colutea*. Čečerka, *Phaca*. Kozinec, *Astragalus*. Dwojpilka, *Biserrula*. Štírownik, *Scorpiurus*. Čičorečka, *Coronilla*. Rozstruk, *Astrolobium*. Ptačinoha, *Ornithopus*. Podkowka, *Hippocrepis*. Dwojilák, *Diphaca*. Chanlestice, *Aeschinomene*. Násobnice, *Lourea*. Stužkowec, *Desmodium*. Kopýšník, *Hedysarum*. Wičenec, *Onobrychis*. Solničník, *Ebenus*. Manowec, *Alhagi*. Cizrna, *Cicer*. Bob, *Faba*. Wikew, *Vicia*. Šocowice, *Ervum*. Hrách, *Pisum*. Hradior, *Lathyrus*. Lecha, *Orobus*. Soterek, *Abrus*. Hlízola, *Apios*. Fasol, *Phaseolus*. Soja, *Soja*. Dlauhatec, *Dolichos*. Lablab, *Lablab*. Tylokořen, *Pachyrhizus*. Letkočnělka, *Psophocarpus*. Trojkýl, *Canavalis*.

Obpupeň, *Musuna*. Mestelice, *Cajanus*. Škrkawičník, *Lupinus*. Zarděnice, *Erythrina*. Plaso, *Butea*. Kaleda, *Pongamia*. Siso, *Balbergia*. Křídlok, *Pterocarpus*. Kosolusk, *Drepanocarpus*. Perolusk, *Ecastaphyllum*. Dwojok, *Brya*. Podjemnice, *Arachis*. Tajitka, *Voandzeia*. Sucholusk, *Andira*. Jakor, *Geoffroya*. Chwastor, *Amherstia*.

XVIII. MNOHOBRATRSTWO.

ŠESTIMUŽSTWO.

Citronníkowité: Trojčlen, *Triphasia*.

OSMIMUŽSTWO.

Citronníkowité: Kwasoplod, *Limonia*.

DEWITIMUŽSTWO.

Citronníkowité: Čtweral, *Atalantia*.

DESITIMUŽSTWO.

Mýdlowité: Kakaownik, *Theobroma*.

Citronníkowité: Tlustoslupka, *Murraya*. Kubárník, *Bergera*. Pětol, *Cookia*. Spuhoplod, *Ferronia*.

DWACETIMUŽSTWO.

Myrtowité: Kajaput, *Melaleuca*. Protinitka, *Tristania*.

Sturačowité: Samodul, *Symplocos*.

MNOHOMUŽSTWO.

Mýdlowité: Nekrmanice, *Abroma*.

Citronníkowité: Oslzák, *Aegle*. Citronník, *Citrus*.

Třezalkowité: Žlutol, *Vismia*. Krowníček, *Androsaemum*. Třezalka, *Hypericum*.

Perepowité: Mastelník, *Pentadesma*. Žlutořaw, *Xanthochymus*. Beluta, *Mesua*. Pona, *Calophyllum*. Manilžník, *Moronobea*. Mandlauš, *Platonia*.

XIX. SAUPRAŠNICTWO.

Spoluložné wešker.

XX. SAURODICTWO.

JEDNOMUŽSTWO.

Wstawačowité: Wstawač, *Orchis*. Uzdenka, *Gymnadenia*. Mudlatka, *Loroglossum*. Wemenník, *Platanthera*. Temnohlávek, *Nigritella*. Tořič, *Opharis*. Helmatka, *Chamaeorchis*. Bezostrožka, *Aceras*. Hrboluška, *Herminium*. Sehnatka, *Serapis*. Nadbradec, *Epipogium*. Wolnuška, *Limodorum*. Okrotice, *Cephalanthera*. Kruštík, *Epipactis*. Protáhlička, *Listera*. Hnízdowka, *Neottia*. Hranopelka, *Goodyera*. Krastěnka, *Spiranthes*. Korálice, *Corallorhiza*. Dwéraška, *Sturmia*. Měkčilka, *Malaxis*. Stromobytec, *Dendrobium*. Postranice, *Epidendrum*. Wětrnice, *Aërides*. Tučnopysk, *Vanda*. Člunatka, *Sarcochylos*. Wětrobýl, *Angraecum*. Wanila, *Vanilla*.

DWAUMUŽSTWO.

Wstawačowité: Střewičník, *Cypripedium*.

ŠESTIMUŽSTWO.

Podražcowité: Podražec, *Aristolochia*.

MNOHOMUŽSTWO.

Patma, *Rafflesia*. Žulhatec, *Brugmansia*.

XXI. JEDNODOMSTWO.

JEDNOMUŽSTWO.

Pryščowité: Pryšec, *Euphorbia*. Střemchowec, *Maprounia*.

Kopřiwowité: Chleboň, *Artocarpus*.

Přesličníkowité: Přesličník, *Casuarina*.

Čeřusatkowité: Hruzeň, *Garcia*.

Aronowité: Aron, *Arum*. Křiwulka, *Arisarum*. Užownik, *Caladium*. Chochorbitec, *Richardia*. Kuřucha, *Ambrosinia*. Nawinulec, *Cyclanthus*. Rozkydanec, *Ludovia*.

Hliwenkowité: Hliwenec, *Cyperia*. Huzanka, *Helosis*.

Rdestowité: Šejdračka, *Zannichellia*.

Rečankowité: Rečanka, *Najas*.

Wochowité: Wocha, *Zostera*.

DWAUMUŽSTWO.

Dyňowité: Hranodyně, *Anguria*.

Okřehkowité: Okřehek, *Lemna*.

Nohonitcowité: Nohonitec, *Podostemum*.

TROJMUŽSTWO.

Pryščowité: Petlinka, *Tragia.*
Zdlowité: Postopčák, *Comptonia.*
Orobincowité: Orobinec, *Typha.* Zewar, *Spargarium.*
Šáchorowité: Tuřice, *Carex.* Sklowka, *Scleria.*
Tráwy: Kukuřice, *Zea.* Slzowka, *Coix.*

ČTYRMUŽSTWO.

Pryščowité: Blumaur, *Cicca.* Zimostraz, *Buxus.*
Kopřiwowité: Kopřiwa, *Urtica.* Morušeň, *Morus.* Šolucha, *Dorstenia.* Ančar, *Antiaris*
Březowité: Olše, *Alnus.*

ŠESTIMUŽSTWO.

Palmy: Maukoš, *Guilielma.* Hauzeň, *Desmoncus.* Kapustoň, *Euterpe.* Obdčrák, *Astrocaryum.* Hwězdora, *Astrocaryum.* Kokosník, *Cocos.* Mestola, *Oenocarpus.* Olejnice, *Elais.*
Babolcowité: Babolec, *Pistia.*
Mořankowité: Mořanka, *Caulinia.*

DESITIMUŽSTWO.

Pryščowité: Manihot, *Janipha.*

MNOHOMUŽSTWO.

Zanulowité: Krocaň, *Myriophyllum.*
Pryštcowité: Tryskowec, *Mabea.* Obšarka, *Rottlera.*
Samolowité: Wawřinka, *Laurelia.*
Oříšákowité: Oříšák, *Juglans.* Welesmol, *Engelhardtia.*
Dubowité: Buk, *Fagus.* Kaštan, *Castanea.* Dub, *Quercus.* Líska, *Corylus.* Habr, *Carpinus.*
Ambroňowité: Ambroň, *Liquidambar.*
Kopřiwowité: Wodoklen, *Platanus.*
Březowité: Bříza, *Betula.*
Zdlowité: Woskownik, *Myrica.*
Hedyosmowité: Libowoň, *Hedyosmum.* Ula, *Thoa.*
Kysalowité: Kysala, *Begonia.*
Palmy: Gomut, *Arenga.* Pálicha, *Caryota.* Ságownik, *Sagus.* Napizák, *Bactris.* Tukola, *Alfonsia.* Podzow, *Attalea.* Welobal, *Maximiliana.* Areka, *Areca.* Rozkročeň, *Iriartea.*

MNOHOMUŽSTWO.

Žábníkowité: Šípenka, *Sagittaria.*

JEDNOBRATRSTWO.

Měsíčnowité: Lejnice, *Sterculia.* Listohranák, *Heritiera.*
Dyňowité: Diwenice, *Lagenaria.* Dyně, *Cucumis.* Kopalam, *Benincasa.* Mohad, *Turia.* Posed, *Bryonia.* Libenka, *Sicyos.* Wymrštilka, *Elaterium.* Momordika, *Momordica.* Tykwice, *Echallium.* Spoluandka, *Melothria.* Wlasekwět, *Trichosanthes.* Tykew, *Cucurbita.* Sladkojam, *Sechium.*
Pryščowité: Kožokwět, *Stillingia.* Zloplod, *Hyppomane.* Chrastěl, *Hura.* Palnice, *Acalypha.* Sajor, *Plukenetia.* Chabara, *Alchornea.* Oslep, *Excoecaria.* Skočec, *Ricinus.* Kahuch, *Siphonia.* Dáwiwec, *Jatropha.* Prhlaun, *Cnidoscolus.* Wratisluň, *Crozophora.* Ladel, *Croton.* Obojan, *Codiaeum.* Maukoš, *Aleurites.* Mastnokoť, *Elaeococcus.* Anda, *Anda.* Smuteň, *Phyllanthus.* Oměka, *Kirganelia.* Nazadák, *Emblica.* Kožaurek, *Melenthesa.* Krápěl, *Briedelia.* Homulinec, *Andrachne.* Pupkowec, *Omphalea.*
Kupressowité: Nohoplod, *Podocarpus.* Jinan, *Gingko.* Zeraw, *Thuja.* Kupres, *Cupressus.* Tisowec, *Taxodium.*
Sosnowité: Sosna, *Pinus.* Jedle, *Abies.*
Ozornowité: Ozorna, *Cytinus.* Pýchora, *Aphytela.*
Palmy. Nypa, *Nipa.* Třesticha, *Gynestum.*

XXII. DWOJDOMSTWO.

JEDNOMUŽSTWO.

Kopřiwowité: Wnadiwec, *Brossimum.*
Pandanowité: Pandan, *Pandanus.* Kotrbaul, *Phytelephas.*

DWOJMUŽSTWO.

Kopřiwowité: Batora, *Guneria.* Jaruma, *Cecropiv.*
Wrbowité; Wrba, *Salix.*

www.libtool.com.cn

TROJMUŽSTWO.

Šeřnowité: Šicha, *Empetrum.*
Stukačowité: Stukáč, *Hernandia.*
Santalowité: Začice, *Osyris.*

TROJMUŽSTWO.

Kopřiwowité: Smokwoň, *Ficus.*
Wodankowité: Zakrutička, *Vallisneria.*
Lanowcowité: Lanowec, *Bastia.*

ČTYRMUŽSTWO.

Hložinowité: Rakytník, *Hypophaë.*
Mořenowité: Dutosemenka, *Asthenospermum.*
Jemelowité: Jemela, *Viscum.*
Kopřiwowité: Banis, *Brunsonetia.*
Zdolowité: Zdla, *Gale.* Obkotec, *Negzia.* Kupinowec, *Batis.*
Samolowité: Ostisemenka, *Athrospermum.*

PĚTIMUŽSTWO.

Dyňowité: Zaděrač, *Feuillea.* Tiwuk, *Luffa.* Hubokor, *Hydnocarpus.*
Řečíkowité: Řečík, *Pistacia.* Hořkucha, *Picramnia.* Litřík, *Lithraea.*
Merlíkowité: Špinák, *Spinacia.*
Kopřiwowité: Chmel, *Humulus.* Konopě, *Cannabis.*
Luskaté: Rohowník, *Ceratonia.*

ŠESTIMUŽSTWO.

Palmy. Duma, *Hyphaena.* Prstník, *Phoenix.* Pažáchol, *Mauritia.* Jedlowice, *Elate.* Lontar, *Borassus.*
Chebulowité: Chebule, *Cocculus.* Kokyl, *Lardizabala.*
Smldincowité: Jám, *Dioscorea.* Smldinec, *Tamus.*
Kokoříkowité: Přestup, *Smilax.* Listnatec, *Ruscus.*

OSMIMUŽSTWO.

Čichoň, *Daphne.*
Wrbowité: Topol, *Populus.*

DEWITIMUŽSTWO.

Wodankowité: Wodanka, *Hydrocharis.*

DESITIMUŽSTWO.

Mombínowité: Winobok, *Schinus.*
Papajowité: Papaja, *Carica.*
Prýčcowité: Bazanka, *Mercurialis.*

DWANACTIMUŽSTWO.

Wodanowité: Řezan, *Stratiotes.*

DWANIMUŽSTWO.

Konopanowité: Konopan, *Betisea.*

DWADCETIMUŽSTWO.

Sliwanchowité: Sliwanch, *Pisonia.*

MNOHOMUŽSTWO.

Kotwicowité: Řížkatec, *Carpophyllum.*
Samolowité: Boldo, *Peumus.* Citroweň, *Citrosma.* Žíreň, *Hedwigia.* Aulek, *Mühlenbeckia.*
Cykasowité: Cykas, *Cycas.* Kejík, *Zamia.* Píchoň, *Encephalartos.*
Palmy. Dupník, *Ladoicea.*

JEDNOBRATRSTWO.

Chebulowité: Powijelka, *Cissampelos.*
Láčkowkowité: Láčkowka, *Nepenthes.*
Macizňowité: Macizeň, *Myristica.*
Chwojníkowité: Chwojník, *Ephedra.*
Kuprejsowité: Tis, *Taxus.* Stník, *Dacridium.* Jalowec, *Juniperus.*
Sosnowité: Blahočet, *Araucaria.* Damaroň, *Dammara.*
Prýčcowité: Šeruně, *Cluytia.*

XXIII. TAJNOSNUBSTWO.

1) Přesličkowité.
2) Mičowkowité.
3) Šídlalkowité.
4) Plawuňowité.
5) Hádíjazyčowité.
6) Kapradowité.
7) Mechowé.
8) Jatrowkowité.
9) Parožnatcowité.
10) Lišejníky.
11) Řasowité.
12) Hauby.
13) Twrdohauby.
14) Břichatky.
15) Plísnowité:
16) Rezowité:

Registřik.

www.zdroj.com.cn

Jména ležatým písmem tištěná jsau synonyma.

Abameae 1579.
Abbisskraut 851.
Abecedaria 886.
Abies 1437.
Abietinae 1431.
Abomalis 796.
Abricot sauvage 612.
Abroma 156.
Abrus 402.
Abutilon 144.
Acacia 428. 432.
Acalypha 1332.
Acalypheae 1332.
Acanthaceae 1219.
Acanthospermum 879.
Acanthus 1228.
Acer 214.
Aceras 1507.
Acerineae 213.
Acetabularia 1864.
Achalim 466.
Achalot 466.
Achasia 135.
Achar 1755.
Achillea 896.
Achimenes 978.
Achranthes 1880.
Achras 1622.
Achyranthes 1269.
Achyrophorus 948.
Acioa 470.
Acjar 671.
Ackelei 19.
Aconitum 22.
Acorus 1654.
Acremonium 1983.
Acrocomia 1622.
Acrostichum 1780.
Actaea 25.
Actidium 1952.
Adamaram 580.
Adambea 561.
Adamboë 561.
Adansonia 148.
Adenanthera 426.
Adiantum 1790.
Adlerholz 318.
Adonis 8.
Adoxa 768.
Aecidium 1995.
Aegerita 1970.
Aegiceras 1629.
Aegiphila 1207.
Aegle 189.
Aegopodium 717.
Aegopricon 1386.
Aegilops 1763.
Ährenschimmel 1981.
Aërides 1514.
Aeschynomene 387.
Aesculeae 217.
Aesculus 218.
Aethusa 727.
Aethiops vegetabilis 1850.
Aetzdistel 924.
Affodil 1599.
Afrikán 888.
Afterquendel 556.
Afzelia 457.
Agapanthus 1594.
Agaricinei 1884.
Agaricus 1887.
Agaricus 1910.
Agathis 1442.
Agathophyllum 1305.
Agati 877.
Agave 1521.
Agawe 1524.
Ager-ager. 1858.
Agrimonia 502.
Agrimonieae 502.
Agropyrum 1758.
Agrostideae 1729.
Agrostis 1729.
Agrostis 1759.
Agyratae 1776.
Agyrium 1943.
Ahovai 1066.
Ailanthus 282.
Aipi 1342.
Aira 1741.
Airi 1624.
Airi-assu 1624.
Aizoon 672.
Ajuga 1195.
Ajugoideae 1195.
Akácie 375.
Akant 1228.
Akara 29.
Akát 375.
Akorum 1654.
Aksamitník 888.
Alangi 580.
Alangieae 599.
Alangium 580.
Alant 872.
Albuga 1584.
Alcanna 560.
Alchimilla 490.
Alchornea 1334.
Alectoria 1832.
Aletris 1598.
Alcurites 1348.
Alfonsia 1634.
Alga coralloides 1857.
Algae 1845.
Alibertia 818.
Ali-meer-Aloe 1372.
Alisma 1678.
Alismaceae 1677.
Alitara 1613.
Alhagi 392.
Alkornok 1335.
Alkornokbaum 1334.
Allamanda 1059.
Alliaria 81.
Allium 1585.
Almandron 593.
Alnus 1413.
Aloë 1604.
Aloe bodlawé 1524.

Aloë caballina 1605.
Aloe dobropředhořské 1605.
Aloedrew 465.
Aloë hepatica 1605.
Aloeholz 465.
Aloe koňské 1605.
Aloe rudé 1605.
Aloes 1604.
Aloë soocotrina 1605.
Aloe sokotorské 1605.
Aloesowité 1579. 1604.
Aloe stkvělé 1605.
Aloëxylon 465.
Alopecuroideae 1725.
Alopecurus 1725.
Aloysia 1201.
Alpenglöckchen 1231.
Alpinia 1493.
Alprose 998.
Alraue 1128.
Alsineae 125.
Alstonia 1055.
Alstroemeria 1537.
Alstroemerieae 1537.
Althaea 133.
Altingia 1403.
Alvardia 1736.
Alyxia 1068.
Amalago 1451.
Amanita 1884.
Amanitinum 1885.
Amarant 1266.
Amaranthaceae 1266.
Amaranthus 1266.
Amarylleae 1528.
Amaryllideae 1528.
Amaryllis 1532.
Ambaitinga 1376.
Ambapapaya 640.
Ambelania 1065.
Amberboa 928.
Amberstrauch 807.
Ambora 1383.
Ambrabaum 1403.
Ambra kapalá 1403.
Ambra liquida 1403.
Ambroň 1403.
Ambroňowité 1403.
Ambrosia 880.
Ambrosinia 1665.
Ambrožka 1154.
Amelanchier 521.
Amelanchier 551.
Ameos 714.
Amherstia 457.
Ami 714.
Ammania 556.
Ammi 716.
Ammieae 711.
Ammophila 1732.
Amom 1495.
Amome 1495.
Amomeae 1486.
Amomum 1495.
Amorpha 373.
Ampák 275.
Ampana 1639.
Ampelideae 243.
Ampelopsis 247.
Ampfer 1227.
Amrhele 479.
Amygdaleae 474.
Amygdalus 474.
Amyrideae 335.
Amyris 335.
Ananas 1522.
Ananasowité 1521.
Ananassa 1522.
Anabasis 1275.
Anacampseros 647.
Anacardieae 319.
Anakardienbaum 319.
Anacardium 319.
Anacyclus 883.
Anagallis 1233.
Anagyris 349.
Anastatica 78.
Anchois 608.
Anchori — Pear. 608.
Anchusa 1109.
Anchuseae 1109.
Ančar 1377.
Anda 1350.
Andira 436.
Andora 1188.
Andrachne 1355.
Andraea 1814.
Andraeini 1814.
Andromachia 859.
Andromeda 990.
Andropogon 1715.
Androsace 1229.
Androsaemum 193.
Anemia 1779.
Anemone 6.
Anemoneae 5.
Anethum 744.
Angelica 735.
Angelik 735.
Angeliceae 734.
Angelim 438.
Angiopteris 1778.
Angolaerbse 435.
Angolom 580.
Angolambaum 580.
Angolamowité 579.
Angraecum 1518.
Angreit 686.
Angurek 1518.
Anguria 618.
Anguria 629.
Angostura 273.
Angustura 273. 274.
„ *neprawá* 282.
Angelika 736.
Angelika menší 735.
Angelikowité 701. 734.
Anoectangium 1801.
Anona 38.
Anonaceae 37.
Ansgeli - marawara 1575.
Ansgeli 1375.
Antennaria 912.
Antennularia 1974.
Anthemis 891.
Anthericeae 1599.
Anthericum 1600.
Anthoceros 1824.
Anthocerotene 1824.
Antholiza 1543.
Antholoma 207.
Anthospermeae 837.
Anthospermum 837.
Anthoxanthum 1723.
Anthriscus 756.
Anthyllis 357.
Antiaris 1377.
Antirhea 832.
Antirrhineae 1140.
Antirrhinum 1140.
Anýz 721.
Aoura 1643.
Apeiba 170.
Apera 1730.
Apetalae 1224.
Apfelbaum 517.
Apfelsine 191.
Aphyllae 1829.
Apich 712.
Apich veliký 734.
Apios 402.
Apiosporium 1974.
Apium 712.
Apocyneae 1051.
Apocynum 1052.

www.libook.com.cn

Aponogeton 1455.
Aprikose 476.
Aqua laurocerasi 482.
— *reginae hungaricae* 1169.
Aquilaria 318.
Aquilarineae 318.
Aquilegia 19.
Araboboca 1081.
Aracacha 764.
Araca-guacu 592.
Arachis 434.
Arak 1728.
Arakacha 764.
Arakušini 339.
Aralia 770.
Araliaceae 767.
Araucaria 1441.
Arbore de sombreiros 1637.
Arbre de voyageur 1481.
Arbuteae 987.
Arbutus 987.
Archangelica 736.
Arcisek 1535.
Arctopus 761.
Arctostaphylos 988.
Arctotis 921.
Arcyria 1968.
Ardisia 1021.
Ardisiaceae 1023.
Are Alw 1373.
Areca 1640.
Arecaceae 1637.
Areka 1640.
Arekapalme 1640.
Arekowité 1609. 1637.
Arenaria 127.
Arenga 1621.
Argania 1016.
Argemone 60.
Argolasia 1549.
Argyreia 1088.
Arisarum 1662.
Aristea 1544.
Aristolochia 1460.
Aristolochieae 1459.
Aristotelia 316.
Armeniaca 476.
Armeria 1239.
Armenioides 478.
Armleuchter 1827.
Armoracia 76.
Arnica 415.
Aroideae 1655.
Aron 1658.
Aron 1659.
— *malý* 1662.
Aronowa brada 1659.
Aronowité 1655.
Arrhenatherum 1743.
Arrow-root 1483.
Artemisia 403.
Artyčok 935.
Artischoke 935.
Artocarpeae 1373.
Artocarpus 1373.
Arum 1658.
Arum aethiopicum 1665.
Arundinaria 1753.
Arundineae 1734.
Arundo 1735.
Asafram 1153.
Asarum 1465.
Asclepiadeae 1040.
Asclepias 1045.
Asclepie 1045.
Ascobolus 1938.
Ascophora 1978.
Asimina 41.
Asjogam 450.
Aspalathus 352.
Asparageae 1556.
Asparagus 1559.
Aspergillus 1980.
Asperula 838.
Asphodelus 1599.
Aspidium 1784.
Asplenium 1785.
Assa foetida 739.
Aster 865. 867.
Asteriscum 706.
Asterocephalus 852.
Asteroideae 865.
Asterophora 1969.
Astflechte 1832.
Astragalus 380.
Astrantia 708
Astrocarynm 1623.
Astrolobium 385.
Astsporling 1980
Atalantia 186.
Atamaram 38. 40.
Athamanta 730.
Atherosperma 1381.
Atherospermeae 1381.
Atractylis 927.
Atragene 4.
Atripliceae 1283.
Atriplex 1283.
Atropa 1127.
Atsiar 1755.
Attalea 1636.
Augentrost 1153.
Augenwurz 730.
Aulok 1383
Aurantiaceae 186.
Auriculariei 1922.
Aurikule 1229.
Auročník 357.
Avena 1737.
Avenaceae 1737.
Averhoa 259.
Avocatier 1304.
Avogatobaum 1304.
Awa 1453.
Ayeucate 1304.
Azadirachta 239.
Azalea 997.
Azier de l' Asthme 825.
Babí hačw 356.
Babí zub 1160.
Babka 216. 1241.
Babkunitka 1993.
Babolec 1669.
Babolcowité 1668.
Babyka 216.
Baccharis 871.
Bache 1628.
Backenpalme 1611.
Bachholz 812.
Bactris 1633.
Bactrydium 1983.
Bacuri 205.
Badam 531.
Badêha 1865.
Badêhowité 1846. 1865.
Bádel 927.
Bádel 850.
Badil 1539.
Badilowité 1538. 1539.
Badyán 32.
Badyáník 32.
Badyánkowité 82.
Bäckea 539.
Baeomyces 1839.
Bärenklau 1223.
Bärenohr 922.
Bärenöhrlein 1231.
Baggea 313.
Bahenka 990.
Bahnowka 813.
Bahobab 148.
Bahulka 996.
Baillerie 877.
Bala 1177. 1179.

Balanophoreae 1470.
***Baldrian* 847.**
Bale 1869.
Ballensporling 1993.
Ballota 1189.
Ballote 1189.
Balmín 587.
Balmínowité 583, 584.
***Balsam gileadský* 1440.**
— ***kanadský* 1440.**
— ***kopaiwa* 458**
— ***mekčanský* 337.**
— ***peruanský bílý* 347.**
— ***černý* 347.**
— ***swiňský* 342.**
— ***tatranský* 1436.**
— ***toluanský* 348.**
— ***wherský* 1434.**
1436.
Balsamapfel 623.
Balsambaum 337.
Balsamholz 347.
Balsamiflnae 1403.
Balsamina 258.
Balsamineae 257.
Balsamníkowité 335.
Balsámník 337.
Balsamodendron 337.
***Balsamona* 588.**
***Balsamum Copaiva* 458.**
— ***de Tolu* 348.**
— ***tolutanum* 348.**
***Balšan* 1466.**
***Baluta blanc* 613.**
Bambos 1753.
Bambusa 1753.
Bambusrohr 1753.
Banan 1477.
Bananier 1479.
***Bananka* 1478.**
Bananowité 1476.
***Bancudus* 820.**
Bandalge 1879.
Bandflechte 1838.
Bandschelfen 421.
Bangia 1874.
Baničitka 1952.
Banistera 213.
Bano 992.
Banowité 987. 989.
Banksia 1292.
Banis 1367.
Bañura 1043.
***Banyana* 1370.**
Baphia 421.
Baptisia 350.
***Baranec* 1785.**
***Barbatimao* 433.**
Barbarea 73.
Barbaree 73.
***Barboni* 1957.**
***Barlana* 939.**
***Bardottier* 1024.**
Bařička 1676.
Bařičkowité 1676.
***Barilla* 1273. 1418.**
Barkhausia 955.
Bärlapp 1771.
Barleria 1225.
Barosma 278.
Barringtonia 602.
Barringtonieae 602.
Bartflechte 1830.
***Baršt* 747.**
Bartgras 1715.
Bartramia 1803.
***Baru* 535.**
***Barwa kozí* 384.**
***Barwínek* 3 4. 1059.**
Bärwurz 732.
Baryxylum 450.
Basella 1273.
Basilienkraut 1162.
***Baso* 1479.**
Basia 1017.
Bastardmorchel 1933.
Batan 149.
***Batatas* 1094.**
Batis 1417.
Batolka 649.
Batora 1362.
Batrachium 10.
Batrachospermum 1872
Baubelka 1537.
Baubelkowité 1523. 1637.
Bauera 690.
Bauhinia 462.
***Bauchaweček* 1369.**
Bauchblume 1078.
Bauluně 978.
***Baume à cochon* 342.**
Baumwolle 141.
Baumwuchrer 1513.
Baumwurzler 1514.
***Bawlna* 141. 143.**
Bawlaník 141.
***Baxi uva* 1643.**
***Baya* 1211.**
***Bazalice planá* 1338.**
Bazalika 1162.
Bazalkowité 1161. 1162.
Bazanka 1332.
Bazanowec 1234.
Bazatuta 1595.
***Bdellium egyptské* 1610.**
Beatsonia 117.
Beatsonie 117.
Becherblume 488.
Becherpilz 1936.
Becherstäubling 1967.
Becherschorf 1952.
***Bedeguar* 506.**
Bedla 1887.
Bedlowité 1884.
Bedrník 720.
***Bedrník wlašský* 498.**
***Been červený* 1239.**
Beerblume 1273.
Beerentang 1847.
Beesha 1755.
Begonia 1457.
Begoniaceae 1457.
***Behen album* 930.**
***Behen magnum* 1339.**
***Beidil ossar* 1047.**
Beinsamen 921.
Beinwurz 1110.
Beissbeere 1124.
Bejuka 207.
Bejukowité 207.
***Bél* 1758.**
***Bela-aye* 804.**
***Belake* 804.**
Bělas 1034.
***Bella donna* 1127.**
***Bělice* 1406.**
***Belilla* 806.**
Bellis 868.
***Bellis major* 899.**
Bělolist 912
Bělotrn 923.
Bělowlas 1004.
***Bělozářka* 1600.**
Belula 202.
Benediktenkraut 492.
***Benedykt* 492. 493.**
***Bengalleens* 532.**
***Benjieiri* 1330.**
Benincasa 620.
***Benzoe* 1006.**
Benzoelorber 1308.

Bér 1719.
Bér 1719.
Bér německý
Bér planý 1718.
Beranec 1785.
Berberideae 49.
Berberis 50.
Berchemia 306.
Berchemie 306.
Bergera 188.
Bergere 188.
Berykina 809.
Berglinse 380.
Bergmünze 1173.
Bérowité 1716.
Bertholletia 611.
Besednice 1044.
Besengimster 353.
Besleria 980.
Beta 1281.
Betela 1452.
Betela codi 1452.
Betonica 1187.
Betonie 1187.
Betula 1411.
Betullaceae 1411.
Beutelstäubling 1965.
Bez 783
Bez červený 784.
— *horní* 784.
— *lesní* 784.
— *bílý vonný* 581.
— *vlaský* 1035.
— *španielský* 1035.
— *semský* 784.
Bezdĕrcowité 1944. 1952.
Bezkolenec 1748.
Bezkruhé 1776.
Bezlapačka 1225.
Bezostrožka 1507.
Bezřadýn 166.
Bezraunec 1960.
Béža 1755.
Bibas 512.
Bidens 885.
Bieberneil 720.
Bignonia 1215.
Bignoniaceae 1214.
Bihaj 1481.
Bika 1690.
Bikkia 813.
Bílá sáře 1600. 1601.
Bilimbi 260.
Bilsenkraut 1134.
Billardiera 116.
Billardiere 116.
Bindas 1787.
Bingelkraut 1332.
Binse 1699.
Biophytum 261.
Birke 1411.
Birnbalgling 1974.
Birnbaum 515.
Bisamkörner 139.
Bisamkraut 768.
Bischoffshut 697.
Bíser 1556.
Biserrula 383.
Bitterblatt 1078.
Bitterholz 44.
Bitterkraut 952.
Bitterklee 1082
Bitterstrauch 327.
Bixa 98.
Bixineae 97.
Blabuňatec 572.
Blahočet 1441.
Blahokamýk 166.
Blahokeř 1205.
Blaholist 1305.
Blahowičník 586.
Blahowoňowité 271.
Blaken 577.
Blak-wood 417.
Blánatec 1793.
Blánatcowité 1777. 1793.
Blasenmoos 1806.
Blasenstäubling 1966.
Blasenstrauch 379.
Blasia 1820.
Blatauch 15.
Blätterschwamm 1887.
Blatti 589.
Blechnum 1790.
Bledule 1530.
Blehyjač 1596.
Bleichwolle 146.
Blén 1124.
Bléniwka 1977.
Blešník 873, 1222, 1223, 1258.
Bligbia 226.
Bliwnčka 1766.
Blín 1134.
Blín III 1131.
Blindenbaum 1335.
Blínowjté 1117, 1134.
Blít veliký 1266.
— *uherský* 1266.
Blitum 1280.
Bluma 478.
Blumaur 1357.
Blumauš 459.
Blumenesche 1036.
Blumenrohr 1484.
Bluší 772.
Blutauge 498.
Blutblume 1530.
Blutholz 447.
Blutkraut 61.
Blutkorn 1878.
Blutwurz 1548.
Bob 394.
Bob egyptský 54. 1660.
Bobál 1120.
Bobkowka 1318.
Bobkowuice 1054.
Bobky 1300.
— *awiňonské* 397.
— *žluté* 307.
Boborolky 1126.
Bobowcowité 280.
Bobownik 474.
Bobrek 1082.
Bobulák 1848.
Bocconia 62.
Bocksbart 949.
Bocksdorn 1129.
Bodlák 936.
Bodlák 305.
Bodlochlup 963.
Bodloplew 1716.
Bodlosemenka 879.
Boerhavia 1225.
Bohne 403.
Bohnenbaum 355.
Bohyžka 1602.
Bocho 279.
Bois d' Acajou 232.
— *bombarde* 1384.
— *à bracelet* 1029.
— *à calumet* 1350.
— *de Chypre* 1104.
— *à cochon* 342.
— *cochon* 344.
— *d' Encens* 339.
— *de fer* 826.
— *de Gaulette* 474.
— *laiteux* 1057.
— *de lance* 810.
— *de Losteau* 823.
— *mabouia* 94.
— *de Natte* 1024.
— *paysie blanc* 421.
— *de Pintade* 1027.

Bois puant 455, 605, 607.
— *de rat* 824.
— *rouge* 236.
Bojínek 1725.
Bokokořenné 70, 79.
Bolax 706.
Boldo 1382.
Boldowité 1381, 1382.
Boldu 1382.
Bolehlaw 763.
Bolhoj 357.
Boleočko 15.
Boletus 1911.
Boletus cervinus 1961.
Bollony 585.
Bolšewník 746.
Bombaceae 144.
Bombax 144.
Bon 823.
Bonduk 141.
Boopis 852.
Bootia 1475.
Bor 1432.
Boragineae 1101.
Borago 1109.
Borák 1109.
Boronia 276.
Boronie 276.
Boronieae 276.
Borassus 1639.
Borky 1395
Boronka 276.
Boronkowité 271, 276.
Borowice 1432.
Borowička 1425.
Borowik 1913.
Borretsch 1109.
Borstenbauch 568.
Borstdolde 754.
Borstengras 1764.
Borstenlilie 1514.
Borstenträger 1877.
Borůvka 984.
Borynka 1196.
Boryt 84.
Bosea 1765.
Boswellia 336.
Botor 409.
Botrychium 1775.
Botrytis 1981.
Boulet de canon 612.
Bowina 1283.
Božíbyt 880.
Božíkowět 1232.
Božíkowec 278.
Božskowoňowité 271, 278.
Brabejum. 1288.
Brachipodium 1751.
Brachsenkraut 1770.
Brčál 1059.
Brčál 1671.
Brada kost 354.
Bradawnice 1844.
Bradawnicowité 1830, 1844.
Brambor 1120.
Bramborník 1233.
Brandfaden 1867.
Brasenia 53.
Brasilettia 444.
Brassica 84.
Braunwurz 1139.
Brend-nut 1379.
Brechnuss 1338
Brechpalme 1612.
Brechveilchen 104.
Břečtan 772.
Breitkölbchen 1501.
Břek 523.
Břekyně 523.
Brennfrucht 1343.
Brennkraut 1332.
Brennpalme 1619.
Břeskew 475.
Břeslenec 240.
Břest 1335.
Břestowec 1386.
Brezalka 443
— *žlutá* 445, 1367.
Brezalník 444.
Březowík 1907.
Březowka 1886.
Březula 341.
Breyapfel 1022.
Březa 1411.
Březowité 1411.
Břichatky 1953.
Briedelia 1355.
Břínka 773.
Brinka 1426.
Bříza 1411.
Briza 1744.
Bručj 1059.
Broc 809
Brodfruchtbaum 1373.
Brombeerstrauch 494.
Bromelia 1523.
Bromeliaceae 1521.
Bromus 1751.
Brosimum 1378.
Broskew 475.
Broskwoň 475.
Brotec 839.
Brotowcowité 791, 835.
Brotowec 835.
Broussonetia 1367.
Brownea 438.
Brslen 296, 297.
Brslenowité 294, 295, 296.
Brsnil 297.
Bršt 746.
Brucea 281.
Bruchfaden 1880.
Bruchkraut 651.
Brugmansia 1133.
Brugmansia 1469.
Brukew 85.
Brunelle 1194.
Brunnenkresse 72.
Brunia 312.
Bruniaceae 311.
Brunka 312.
Brunkowité 311.
Brusnice 988.
Brustbeere 1102.
Brutnák 1109.
Brwoblan 460.
Brwonoška 1877.
Brya 419.
Bryoidei 1802.
Bryonia 621.
Bryophyllum 658.
Bryopsis 1863.
Brynn 1892.
Brým 1434.
Bublenky 1396.
Bublinatka 1227.
Bublinatkowité 1226.
Bublinka 16.
Bublomot 1930.
Bubon 714.
Buche 1392.
Buchsbaum 1357.
Buchweizen 1254.
Bucida 529.
Budělník 928.
Budleja 1152.
Budlejeae 1151.
Budra 1180.
Buena 798.
Büffelblad 1362.
Büffelhorn 805.
Bujačka 1132.
Buk 1392.

Bukkostrauch 278.
Buko 279.
— *dlauhé* 279.
uBkowka 1875.
uBku 279.
Bukwice 1187.
Bukwice 1392.
— *bílá* 1228.
Bula Jawa 1753.
Bulbocodium 1567.
Bulgaria 1939.
Bullaria 1993.
Bulu buduri 1755.
Bulwuška 719.
Bumelia 1016.
Bunchosia 211.
Bundara 801.
Bungen 1235.
Bunias 90.
Bunium 719.
Buparíti 140.
Buplenrum 722.
Buphthalmos 895.
Buphthalmum 874.
Burauhe 1021.
Burauhem 1021.
Burchelia 850.
Burdon 1627.
Buriti 1627.
Burmannia 1552.
Burmanniaceae 1551.
Bursera 341.
Burseraceae 336.
Burzeldorn 265.
Büschelkraut 389.
Büschelzopf 425.
Butea 415.
Butomus 1630.
Butomeae 1680.
Butonica 603.
Butterbaum 200.
Büttnerieae 155.
Butyrum Cacao 156.
Butwík 1979.
Buxbaumia 1805.
Buxeae 1357.
Buxus 1357.
Bylice 902.
Bylina býková 1158.
— *česnekowá* 81.
— *dnawá* 1228.
— *hlizní* 852.
— *hroznowá* 1279.
— *hwězdowá* 865.
— *mrtwičná* 1228.
— sw. Jana 193.
Bylina peníkowá 1235.
— *skelní* 1359.
— *sladká hořká* 1122.
— *slunečná* 107.
— *syřištowá* 842.
— *šlakowní* 1228.
— *trojičná* 104.
— *zubowá* 74.
Byrsonima 210.
Byssaceae 1987.
Byssus 1987.
Bytel 1276.
Byttneria 158.
Byttneriaceae 151.

Cabezo de negro 1651.
Cabombeae 52.
Cacala 643.
Cacalia 916.
Cacaobaum 155.
Cäcilienkraut 193.
Cacteae 675.
Cactus 677.
Cacucia 534.
Cad 323.
Cadagam 705.
Cadamba 822.
Cadel avannacu 1345.
Cadeli 1269.
Cadelium 405.
Cadník 323.
Café marron 831.
Cachia 432.
Cachibou 1484.
Cachrys 762.
Caigua 629.
Caimito 1019.
Cainito 1019.
Cajanus 412.
Cajaputbaum 584.
Caju Puti 585.
Caju rasamala 1403.
Calaba 203.
Caladinae 1658.
Caladium 1663.
Calamagrostis 1731.
Calamintha 1173.
Calamus 1645.
Calamus aromaticus 1075, 1654.
Calathea 1484.
Calceolaria 1145.
Calebasse 1211.
Calebasse colin 612.
Calendula 920.
Calla 1657.
Callaceae 1657.
Callanchoë 659.
Callicarpa 1206.
Calligonum 1263.
Callistema 866.
Callistephus 866.
Callithamnion 1869.
Callitriche 554.
Callitris 1429.
Callo rubens 1891.
Calluna 992.
Calochortus 1576.
Calophyllum 203.
Calosmon 1308.
Calotropis 1047.
Caltha 15.
Calu tripali 1453.
Calumbo 47.
Calville 518.
Calycanthaceae 523.
Calycanthus 524.
Calycera 854.
Calycereae 853.
Calyciflorae 294.
Calyciei 1842.
Calycium 1842.
Calydermos 1127.
Calyptranthus 596.
Calyciflorae 1007.
Calystegia 1072.
Calythrix 583.
Camelina 82.
Camellia 183.
Camelliaceae 181.
Campanula 971.
Campanulaceae 968.
Camphorosma 1282.
Camponanesia 590.
Campylospermae 702.
Camwood 421.
Canna 1484.
Cannabis 1361.
Cannabis sylvestris 1185.
Cannaceae 1482.
Cananga 43.
Canarienbaum 342.
Canavalia 409.
Canari macaque 610.
Canarina 969.
Canarium 342.
Candel 540.
Canella 204.
Cannes de Tabago 1623.

www.libtool.com.cn

Caniram 1061.
Cansjera 1319.
Cantalupo 617.
Canthium 816.
Cantharellus 1903.
Cantua 1085.
Capeba 49.
Capo molago 1125.
Cappareae 93.
Capparideae 91.
Capparis 94.
Capraria 1151.
Caprifolium 785.
Caspella 77.
Capsicin 1125
Capsicum 1124.
Caranday 1060.
Caragana 378.
Carambu 547.
Carapa 235.
Careya 607.
Cardamine 73.
Cardamomum majus 1496.
— *minus* 1497.
— *medium* 1497.
— *rotundum*. 1496.
Cardiospermum 222.
Cardopatium 924.
Carduus 936.
Carduus haemorhoidalis 937.
— *tomentosus* 935.
Carewek 1595.
Carex 1694.
Carica 640.
Caricineae 1694.
Carimpana 1639.
Carissa 1060.
Carlina 928.
Carludovicia 1867.
Carobe di Giudea 325.
Carolinea 147.
Caronosi 1203.
Carpinus 1402.
Carpobalsamum 838.
Carthamus 933.
Carum 718.
Caesalpinia 443.
Casca d' anta 33.
— *doce* 1021.
Cascarilla delgado 796.
Cascarilla fina 794. 797.
— *pelluda* 796.
— *negrilla* 797.
Casearia 314.
Cassavestrauch 1340.
Cassia 453.
Cassieae 439.
Cassuvieae 319.
Cassytha 1308.
Castanea 1393.
Castaneaceae 217.
Casuarina 1418.
Casuarineae 1418.
Caryocar 220.
Caryophyllus 597.
Caryota 1619.
Catananche 946.
Catappa 522.
Catesbaea 812
Cathartocarpus 452.
Catinga 606.
Cattu gasturi 138.
— *Schiragam* 857.
— *Ulini* 405.
Caucalis 753.
Caucalineae 753.
Caulerpa 1862.
Caulinia 1687.
Cauliniaceae 1686.
Caurálka 1891.
Cautschukbaum 1337.
Ceanothus 309.
Cecatka 1841.
Cecropia 1376.
Cecuň 676.
Cedr 1440. 1441.
Cedrát 190.
Cedrátník 190.
Cedre blanc 1130.
Cedrela 233.
Cedrele 233.
Cedreleae 231.
Cedrus fenický 1425.
Cedryš 1441.
Cejba 141.
Cejbowité 130. 144.
Celastrineae 294.
Celaster 298.
Celastrus 298.
Celdunĕ 63.
Celer 713
Celidonia 63.
Celík 868.
Celiston 63.
Colosia 1269.
Celsia 1138.
Celtis 1386.
Cenangium 1940.
Cenchrus 1717.
Centaurea 929.
Centaurium luteum 1076.
— *majus* 929.
— *minus* 1076.
Centranthus 646.
Centropogon 963.
Centrospermum 879.
Cephaëlis 834.
Cephalanthera 1508.
Cephalanthus 835.
Cephalotrichei 1976.
Cephalotrichum 1976.
Cer 1394.
Ceramium 1869.
Cerastium 127.
Cerasus 479.
Ceratium 1976.
Ceratonia 449.
Ceratopetalum 689.
Ceratopteris 1792.
Ceratophyllum 552.
Cerbera 1066.
Cercis 464
Cerdana 1104.
Cerinthe 1112.
Cerisier de Cayenne 599.
Cerneaux 1388.
Ceropegia 1041.
Ceroxylon 1634.
Cervaria minor 972.
Cesmina 300
Cesminowité 295. 299
Cestrum 1118.
Ceterach 1781.
Cetkowice 1940.
Cetraria 1833.
Cewenka 805.
Cewola 1753.
Cibeba 245.
Ciborowité 1691. 1702.
Cibule 1589.
— *hlavatá* 1589.
— *obecná* —
— *maľská* 619. 1592.
— *srostlá* 1589.
— *zimní* 1590.
Cicca 1357.
Cicer 393.

Cicimek 303.
Cicuta 711.
Cicuta 764.
Cigarrenpalme 1628.
Cichoraceae 944.
Cichorium 946.
Cikánka 868. 1891.
Cimicifuga 24.
Ciminalis 1073.
Cinchona 794.
Cinchonaceae 791.
Cinnamomum 1301.
Cipika 1541.
Cipura 1544.
Circaea 548.
Cirok 1713.
Cirsium 973.
Císařka 1884.
Cissampelos 48.
Cissus 247.
Cist 99.
Cistenrose 99.
Cistineae 99.
Cistowité 99.
Cistus 99.
Citharexylon 1204.
Citliwka 422.
Citliwkowité 346. 421.
Citobýl 261.
Citrýn 190.
Citron 190.
Citrondl 191.
Citronenbaum 190.
Citronník 190.
Citronníkowité 186.
Citrosma 1383.
Citrowoň 1383.
Citrus 190.
Cizrna 393.
Cizrna planá 331.
Cijonka 442.
Cladium 1702.
Cladonia 1837.
Cladosporium 1980.
Cladostephus 1867.
Clathrus 1956.
Claudiana 418.
Clavaria 1624.
Clavariei 1928.
Claytonia 649.
Clematideae 3.
Clematis 3.
Cleome 92.
Cleomeae 91.
Clerodendron 1205.
Clethra 989.
Cleyera 178.
Clibadium 877.
Clidemia 571.
Climacium 1800.
Clinopodium 1177.
Clitoria 369.
Clitorisblume 369.
Closterium 1882.
Clusia 195.
Cluytia 1354.
Cneorum 286.
Cnestis 281.
Cnicus 932.
Cnidoscolus 1343.
Cobaea 1087.
Coccoloba 1261.
Cocculi indici 47.
Cocculus 46.
Coccus Ilicis 1399.
— *Lacca* 1369.
— *manniparus* 564.
Coccos 1629.
Cocosineae 1629.
Cocospalme 1629.
Coda Panna 1637.
Coddam pulli 198.
Codieuum 1347.
Codichostrauch 1347.
Coffea 829.
Coffeaceae 826.
Cognak 246.
Cochlearia 75.
Cochlospermum 179.
Cochonde 430.
Coilantha 1072.
Coix 1710.
Coelospermae 702.
Coletia - Veetla 1225.
Collema 1837.
Colletia 309.
Colchicaceae 1571.
Colchicum 1577.
Colocasia 1660.
Colomba 47.
Colutea 379.
Comarum 499.
Combretaceae 528.
Combreteae 534.
Combretum 534.
Comandea 1312.
Commelyna 1683.
Commelynaceae 1682.
Commersonia 157.
Comocladia 326.
Comptonia 1416.
Conami 877.
Conami 1351.
Conessi 1059.
Conferva 1870.
Conferveae 1867.
Conghas 229.
Coniomycetes 1990.
Conium 763.
Connaraceae 280.
Conocarpus 532.
Conomon 617.
Consolida major 1111.
Contrahierba 888.
Convallaria 1556.
Convolvulaceae 1087.
Convolvulus 1089.
Conyza 870.
Cookia 188.
Copaiba 458.
Copaifera 458.
Coprinus 1893.
Coquinhos 1630.
Coquito de Chili 1635.
Corallina 1864.
Corallenbaum 413.
Corallineae 1864.
Corallorhiza 1512.
Cordia 1104.
Cordiera 819.
Cordiereae 819.
Cordylia 466.
Corema 353
Corchorus 1254.
Coriandreae 766.
Coriandrum 766.
Coriaria 287.
Coriarieae 287.
Cornus 776.
Corneae 775.
Cornocarpa 325.
Coronilla 384.
Correa 271.
Cortex Alixine 1069.
— *antidisentericus* 1052.
— *Cabbagii* 436.
— *Canellae albae* 204.
— Cascarillae 1346.
— *Cassinae caryophyllatae* 591.
— *cedrelae* 234.
— *Copalke* 1346.
— *Geofraeae jamaicensis* 436.

www.libtool.com.cn

Cortex Geoffraeae surinamensis 437.
— *Chinae spinosae* 812.
— *magellanicus* 33.
— *malicorii* 526.
— *malambe* 33.
— *paraiba* 291.
— *Sapotae* 1022.
— *de Savage* 814.
— *Soymidiae* 233.
— *Winteranus* 33.
— *Winteranus purus* 204.
Cortusa 1231.
Corozo 1634.
Corydalis 67.
Corylus 1400.
Corymbus cypri 560.
Corynephorus 1742.
Coryneum 1991.
Corypha 1637.
Costus 1492.
Costwurz 1492.
Cotoneaster 512.
Cotyledon 659.
Couepi 471.
Couepia 471.
Couis 1211.
Coulteria 443.
Coupi 471.
Couratari 613.
Courou moelli 96.
Couroupita 611.
Coutarea 793.
Coutoubea 1078.
Covalam 189.
Crambe 88.
Craniolaria 1214.
Crassula 656.
Crassuleae 656.
Crassulaceae anomalae 664.
Crataeva 93.
Craterium 1967.
Cremanium 577.
Crepis 956.
Crescentia 1211.
Cressa 1098.
Cresson de Parra 887.
Cribraria 1967.
Crinum 1531.
Crithmum 733.
Critonia 863.
Crocus 1540.
Crotolaria 350.
Croton 1344.
Croton 1343
Crozophora 1343.
Crucifera 69.
Cryphiospermi 1957.
Cryptocarya 1306.
Cryptogama 1765.
Cryptostemma 922.
Cwika 1282.
Cwikla 1281.
Cwikla 1282.
Cucumis 616.
Cucurbita 628.
Cucurbitaceae 613.
Cucurbiteae 615.
Cucifera 1619.
Cuciophora 1610.
Cudu pariti 141.
Cujete 1211.
Cukr 1712.
— *kanárský* 1713.
— *ocharský* 1047.
— *surowý* 1713.
— *třtinowý* 1713.
Cukrová třtina 1712.
Cukrownik 1711.
Cukrownikowité 1711.
Culcas 1660.
Cullumia 922.
Cumineae 749.
Cuminum 749.
Cunonia 689.
Cunoniaceae 688.
Cupania 228.
Cuphea 558.
Cupi 811.
Cupia 811.
Cupresseae 1420. 1427.
Cupressus 1429.
Cupuliferae 1391.
Curatella 30.
Curculigo 1550.
Curcuma 1489.
Curcumin 1489.
Curtisia 299.
Curvembryae 345.
Cuscuta 1099.
Cuscuteae 1098.
Cusparieae 273.
Cyathea 1791.
Cycadeae 1442.
Cycas 1443.
Cyclamen 1233.
Cyclantheae 1666.
Cyclanthus 1666.
Cyclolobae 1272.
Cyclophorus 1781.
Cydonia 513.
Cykas 1443.
Cykasowité 1442.
Cymbálek 659. 660.
Cymbidium 1516.
Cyminosma 277.
Cynanchum 1048.
Cynara 935.
Cynareae 920.
Cynodon 1726.
Cynoglosseae 1107.
Cynoglossum 1108.
Cynometra 459.
Cynomorium 1470.
Cynosurus 1749.
Cyperaceae 1694.
Cypereae 1702.
Cypergras 1702.
Cyperus 1702.
Cypres 1429.
Cypresse 1429.
Cypripedieae 1519.
Cypripedium 1519.
Cypřiš 898. 1429.
Cypryšowité 1422. 1427.
Cyprus 560.
Cyprus 1429.
Cyrtandra 981.
Cyrtandreae 981.
Cystoseira 1848.
Cystisporei 1949.
Cystisus 358.
Cystispora 1949.
Cytineae 1466.
Cytinus 1467.
Čabr 1173.
Čabrowité 1161. 1173.
Čaj 183.
— *čagirský* 695.
— *ewropský* 1149.
— *kanárský* 143.
— *kurylský* 545.
— *oswěžský* 1172.
Čajice 942.
Čajownik bílý 586.
Čakánek 931.
Čakanka 946. 947.
Čakankowité 856. 944.
Čapí nos 251.
Čapí nůsek 250.
Čapulka 1927.
Čárnička 1841.

Čárničkowité 1830. 1840.
Čarownik 548.
Časlawka 516.
Častoň 1055.
Čečka 396.
Čečorka 380.
Čechřice 758.
Čekanka 947.
Čemeřice 17.
Čemeřicowité 2, 15.
Čemerka 17.
Čemín 1038.
Čepelatka 1851.
Čepeňka 697.
Čepičatka 1810.
Čepičky kněžské 297.
Čepičnice 596.
Čepičník 207.
Čeratka 1967.
Čeřitka 1540.
Čermel 1156.
Čerň španielská 1400.
Černeyš 1156.
Černice 494, 984.
Černičky 479.
Černobejl 907.
Černobýl 907.
Černohlaw 729.
Černokleň 216.
Černoposed 622.
Černotok 323.
Černoústník 570.
Černucha 18.
Černýš 1156.
Čertkus 851.
Čertowo lejno 740.
Čertův čpár 1771.
— *žpár* 1771.
Červec lakowý 1369.
— *manorobný* 584.
Červenice 1407.
Červenka 516.
— *vlaská* 1914
Červikatec 1979.
Červilák 15.
Černýš 1156.
Česnáček 81.
Česnek 1585.
Česnek 1586.
— *kadí* 1585.
— *medvědí* 1586.
— *planý* 1198.
Česnekowité 1579, 1585, 1584.
Česnekowoň 93.
Česnekownik 233.
Česwina 1399.
Češujatka 1446.
Češujatkowité 1446.
Četák 1063.
Četnonžlec 1980.
Člunatka 1516.
Čibr 1173.
Čičeretka 984.
Čičorečka 884.
Čičoretka 984.
Čichoň 331.
Čika 1216.
Čilimník 355.
Číslo 542.
Číslkowité 541, 542.
Čimišník 378.
Čipa 338.
Čípek 1558.
Čirůwka 1894.
Čistcowité 1162, 1182.
Čistec 1185.
Čistec 1149.
Čistice 1177.
Číšeň 1812.
Číšňowité 1830, 1842.
Čišník 305.
Čočka 393.
Čokolada 156.
Čtweral 186.
Čtweran 1304.
Čtwerobřich 344.
Čtwerokarpec 366.
Čtweromudka 115.
Čtwrták 1760.
Čtyrboč 670.
Čtyrzub 1810.
Čubet 932.
Čubr 1173.
Čudlek 358.
Čumbrk 939.
Čuřidlo 749.
Čuřidlowité 701, 749.

Dacrydium 1424.
Dacrymyces 1942.
Dactylis 1748.
Ďáblík 1657.
— *wodní* 1657.
Ďáblíkowité 1655, 1657.
Daedalea 1907.
Dahlia 875.
Daidsu 405.
Daktyle 1616.
Dalbergia 416.
Dalbergieae 516.
Dalea 863.
Damasonium 1474.
Dammara 1390, 1442.
Damara černá 345.
Damaras elanica 1390, 1391.
Damaroň 1442.
Damascena 478.
Danais 803.
Danaea 1778.
Dancjk 518.
Daphne 1315.
Darmota 1016.
Dasya 1868.
Datisca 66.
Datisceae 66.
Dattelpalme 1615.
Dattelpflaume 1010.
Datle 1616.
Datura 1132.
Datureae 1130.
Daucineae 752.
Daucus 752.
Daura 434.
Dauška 1173.
Dawiďýl 1159.
Dáwiwec 1338.
Deckfruchtflechte 1843.
Decffwinde 1092.
Deekelschorf 1951.
Decumaria 582.
Dehet 1433.
Děhel 735.
Dejworcowité 702, 753.
Dejworeo 753.
Delesseria 1855.
Delima 29.
Delphinium 20.
Dematiei 1979.
Dematium 1980.
Demidovia 671.
Demut 1176.
Den a noc 1359.
Dendrobium 1513.
Deniwka 1602.
Deniwkowité 1579, 1602.
Děnkara 922.
Dentaria 74.
Dentella 815.
Děreň 1778.
Děřec 1446

Děrkawka 1809.
Děrňowité 1776, 1778.
Děromuďka 115.
Děromuďkowité 115.
Deruzda 1411.
Deryzda 843.
Deschampia 1741.
Desmanthus 425.
Desmidium 1879.
Desmodium 389.
Desmoncus 1613.
Detarieae 466.
Detarium 466.
Dětel 364.
— *kozí* 355.
Dětelina 361.
Dětelník 367.
Deutzia 692.
Dewaterník 101.
Dewatero oděné 1585.
Dewěsil 865.
Děwětsil 864.
Dialium 466.
Dianella 1560.
Dianthus 118.
Diatoma 1880.
Diatomeae 1879.
Dickblatt 656.
Dicranoidei 1807.
Dicranum 1808.
Dictamneae 272.
Dictamnus 272.
Dictyota 1852.
Diderma 1996.
Didymodon 1811.
Diervilla 788.
Digitalis 1143.
Digitaria 1717.
Dill 744.
Dillenia 30.
Dilleniaceae 28.
Dimocarpus 228.
Dínč 618.
Dingel 1508.
Dintenbaum 320.
Dionaea 108.
Dioscorea 1553.
Dioscoreae 1552.
Diosma 278.
Diosmeae 271. 278.
Diospyros 1010.
Diotis 898.
Diphaca 887.
Diphyscium 1806.
Diplazium 1788.
Diplochita 574.
Dipsaceae 849.
Dipsacus 850.
Diptam 272.
Dipteris 439.
Dipterocarpeae 172.
Dipterocarpus 173.
Dirca 1318.
Discophori 1927.
Distel 936.
Ditiola 1989.
Diwenice 615.
Diwizna 1137. 1191.
Diwizna červíkowá 1138.
Diwiznowité 1136, 1137.
Diwoplod 320.
Dlauhocéwka 808.
Dlakokwět 1549.
Dlakýš 943.
Dlauhatec 406.
Dlužicha 699.
Dlužichowité 693, 698.
Dmuteň 793.
Dmutoret 1145.
Dobrámysl 1175.
Dobromysl 1174.
Dobronika 1182.
Dobrozew 1308.
Dodecatheon 1232.
Dodonaea 230.
Dodonkowité 222, 230.
Dodonka 230.
Dolichos 406.
Dombeya 162.
Dombeya 1441.
Dombeyaceae 161.
Donik 485.
Doppelblatt 266.
Doppelhaufen 1788.
Doppelhäutling 1966.
Doppelhülse 387.
Doppelschleierling 1939.
Dopěrák 1069.
Dopěrákowité 1069.
Dorant 895.
Dorema 740.
Doronicum 915.
Dorstenia 1373.
Dosna 1484.
Dosnowité 1482.
Dosten 1174.
Dothidea 1958.
Doznice 1013.
Drabík 1800.
Dracaena 1562.
Dracocephalum 1180.
Dracontium 1657.
Drahušice 944.
Drachenbaum 1562.
Drachenkopf 1180.
Drachenwurz 1657.
Dráč 50.
Dračí krew 1347. 1563, 1647.
Dračinec 1562.
Dragoncel 903.
Drahnonud 446.
Drápač 850.
Draparnaldia 1873.
Drápobýl 761.
Drásalka 135.
Drasnolusk 462.
Drasobýl 352.
Drehähre 1541.
Drehmoos 1803.
Drehzahn *1811*.
Dreiblatt 1570.
Dreiblume 645.
Dreikrone 569.
Dreistein 788.
Dřenka 745.
Dreizack 1676.
Dřeštěl 50.
Dřevo aloesové správné 318, 1336.
— *aloesové* 465
— *černé* 417.
— *obecnové* 1010.
— *fenyklové* 1398.
— *francouzské* 267.
— *fustikové* 1367.
— *guajakové* 267.
— *kwassiowé jamaické* 290.
— *kwassiowé hustě* 290.
— *kwassiowé surinamské* 289.
— *kwassiowé pravé* 269.
— *lalárowé* 591.
— *mahagonowé* 232.
— *mahonowé* 232.
— *myží* 824, 1122.
— *orličí* 318.
— *pantoflowé* 1399. 1400.

www.libod.com.cn

Dřevo papuanské 1404.
— *pížmové* 241.
— *princowo* 818.
— *pryšely žluté* 328.
— *rajské* 318.
— *sapanowé* 445.
— *sasafrasowé* 1308.
— *sladké* 370.
— *santé* 267.
— *swiňské* 342.
— *železowé* 587.
— *Železné* 1386.
— *žluté* 1367.
Dřewomorka 1905.
Dřezowec 440.
Drchnička 1233.
Drimys 33.
Dřín 776.
Dřín 1440.
Dřínka 776.
Dřínowité 775.
Dřípatka 1231.
Dřípowíčník 1807.
Dřípucha 798.
Dřípula 1541.
Dřistal 50.
Dřistalowité 49.
Dřištál 50.
Dříwí buksowé 1358.
— *buxowé* 1358.
— *cedrowé* 1427.
— *kadí* 1168.
— *kašťowé* 1308.
— *praskavé* 1439.
— *růžowé* 352, 1091.
— *santalowé* 1311.
— *železné* 430.
Drkalka 1874.
Drmek 1203.
Drnák 1396.
Drnawec 1359.
Drobnohlaw 870.
Drobnokubník 582.
Drosera 106.
Droseraceae 106.
Droždí 246.
Drüsenblume 426.
Drusták 936.
Dryptodon 1809.
Dub 1394.
Dub korkowý 1400.
— *letní* 1396.
— *mořský* 1850.
Dubanka 1077.
Dubénka 1399.
— *francauzská* 1395.
— *turecká* 1398.
Dubinka 1396.
Dubock 472.
Dubowité 1391.
Dubowka 1396, 1909.
Dubownik 1909.
Dúbrawník 1178, 1182.
Dudnim 617, 1479.
Duhowice 1543.
Dulcamara 1122.
Dulkatec 1834.
Dúma 1609.
Dumbíř 1491.
Dumlík 86.
Dúmowité 1609.
Dünnscheibling 1952.
Düpfelfaden 1874.
Dupník 1611.
Duranče 479.
Durchbohrflechte 1843.
Durchwachs 722.
Durio 149.
Durkoman 880.
Durman 1132.
Durmanowité 1117, 1130.
Dürrwurz 870.
Dutaušek 1854.
Dutohlawka 1837.
Dutosemenka 837.
Dutosemenkowité 791, 837.
Duvana 331.
Duwok 1766.
Dužnowěnec 1049.
Dužistopka 311.
Dwakrátec 1306.
Dwaublanka 1966.
Dwaubublen 1806.
Dwaulrotec 1808.
Dwausliwák 227.
Dwauřadka 608.
Dwausměrka 1584.
Dwauzubka 883.
Dwérážka 1512.
Dwojačka 1224.
Dwojčatka 1879.
Dwojčet 1016.
Dwojděr 577.
Dwojilák 387, 1265.
Dwojkřídláč 172.
Dwékrowka 571.
Dwojnák 238.
Dwojok 419.
Dwojosinec 1724.
Dwojostice 1219.
Dwojpilka 383.
Dwojštěp 799.
Dwojuška 898.
Dwaulrotowité 1797, 1807.
Dymniwka 67.
Dymniwkowité 67.
Dyně 616.
Dyňowité 613.
Dyňucha 676.
Dyptam 1174.
Dysodea 837.
Džinžan 1838.

Eau des mantes 1345.
Eben 420.
— *moluský šerý* 1014.
— *ternacký* 1014.
Ebenaceae 1009.
Ebenauš 1012.
Ebenowité 1009.
Ebenus 391.
Eberwurz 926.
Ecastaphyllum 419.
Ecballium 624.
Eckhalm 1693.
Eclipta 875.
Ectosperma 1863, 1864.
Ehrenpreis 1147.
Ehretia 1105.
Echinella 1879.
Echinocactus 677.
Echinochloa 1718.
Echinophora 760.
Echinops 923.
Echinospermum 1107.
Echiteae 1052.
Echites 1052.
Echium 1112.
Ei Asanacu 1337.
Eibenbaum 1422.
Eibisch 133.
Eidechsenschwanz 1456.
Eierbalgling 1960.
Eierpilz 1881.
Eiche 1394.
Eichenpilz 1954.
Einbeere 1569.
Eisenbaum 825.

enholz 1015.
enhut 22.
enkraut 1200.
enmass 587.
chwamm 1893.
eagineae 1313.
eagnus 1314.
eocarpeae 171.
eocarpus 172.
eococcus 1349.
eodendron 299.
eoselineae 753.
eoselinum 753.
is 1642.
phomyces 1964.
phrium 340.
te 1632.
terium 623.
ni wýchodoindské 338.
- *brasilské* 339.
- *západoindské* 339.
moš 335.
mošowité 335.
ngi 1023.
ocharis 1699.
phantenfuss 858.
phantopus 858.
phanthusia 1651.
taria 1497.
usine 1727.
utherogynae 1552.
bar 18.
- *bílý* 1572.
- *černý* 17.
- *český černý* 9.
nos 1719.
nus 1762.
elia 1028.
ira 45.
dica 1553.
othrium 1200.
lia 914.
etreae 313.
etrum 313.
alypta 1810.
phalartos 1445.
carpei 1843.
carpon 1843.
nion 1595.
wie 947.
lsüss 1782.
lhardtia 1390.
lwurz 736.
te 1430.

Kntada 421.
Kuzian 1071.
Kpacrideae 1003.
Epacris 1005.
Kperua 460.
Ephedra 1420.
Ephedreae 1419.
Kphen 772.
Kphydatia 1863.
Epiam 1057.
Kpidendrum 1514.
Epilobium 544.
Kpimendium 52.
Kpipactis 1509.
Epipogium 1508.
Kpochnium 1986.
Kquisetaceae 1765.
Kquisetum 1765.
Kragrostis 1745.
Kranthis 16.
Krbse 396.
Krbsenbaum 378.
Krdbeere 497.
Krdbeerbaum 987.
Krdbeerspinat 1280.
Krdeichel 434.
Krdpalme 1644.
Krdrauch 68.
Krdscheibe 1233.
Krica 992.
Kricaceae 986.
Kriceae 989.
Kricoila 1074.
Krica 1017.
Krineum 1987.
Krigeron 866.
Kriodendrum 145.
Kriocanon 1693.
Kriophorum 1693.
Krle 1413.
Krodium 251.
Krteple 1120.
Krucu 88.
Krvum 395.
Kryngium 708.
Kryobotrya 512.
Krysiphe 1973.
Krythraea 1075.
Krythrina 413.
Krythrolupathum 1228.
Krythronium 1594.
Krytroxyleae 209.
Krythroxylon 209.
Kscalonia 687.
Kscalonieae 686.
Kscobedia 1153.

Kschabora 217.
Kscbe 1036.
Kseldistel 934.
Ksparsette 391.
Ksparto 1733.
Kspeletia 879.
Est - Indian - madder 816.
Estragon 903.
Kucalyptus 586.
Kucomis 1598.
Euforbium anglické 1322
— *indské* 1322.
Kugenia 599.
Kupatoriaceae 859.
Kupatorium 861.
Kuphorbia 1321.
Euphorbiaceae 1320.
Kuphorbieae 1321.
Kuphoria 227.
Kuphrasia 1153.
Kurotium 1979.
Kurythalia 1075.
Kustegia 1951.
Kuterpe 1619.
Kvernia 1832.
Kvodia 275. 1305.
Kvolvulaceae 1097.
Kvolvulus 1097.
Kvonymeae 296.
Kvonymus 295.
Kxacum 1078.
Excipula 1952.
Kcoecaria 1335.
Exidia 1841.
Kxilaria 1881.
Kxogenae 1472.
Kxostemma 801.
Faba 394.
Faba benghalensis 532.
Faba st. Ignatii 1064.
Fabricia 588.
Fackeldistel 977.
Fadenkeil 1880.
Fadenstäubling 1967.
Fagopyrum 1254.
Fagus 1392.
Fahnen 1518.
Fahnenalge 1880.
Fächelfrustel 1831.
Fächelpalme 1639.
Fächerbrand 1993.
Falcaria 715.
Faltenblatt 977.

Faltendeckel 1307.
Faltenohr 714.
Faltenpilz 1903.
Fasertang 1859.
Faserfrucht 1297.
Fasol 403.
Fasolowité 346.
Faulschimmel 1984.
Federknopf 759.
Federtang 1860.
Fegatella 1372.
Feigbohne 413.
Feigenbaum 1367.
Feigendistel 631.
Feigenwarzkraut 14.
Feldsalat 845.
Fellstäubling 1964.
Felsenstrauch 996.
Ferbudan tradel 1479.
Fench 1719.
Fenchel 727.
Fenykl 727, 728.
Fenykl ostí 728.
— *sladký* 1728.
Ferkelkraut 947.
Fernebok západoindský 444.
Fernebok 443.
Fernambuk 443.
— *západoindský* 444.
Feronia 188.
Ferraria 1540.
Ferula 738.
Festuca 1749.
Festucaceae 1744.
Fettkraut 1226.
Feuillea 614.
Fi 1423.
Fiala žlutá 72.
— *zimní* 71.
Ficria 14.
Ficeae 1365.
Ficoideae 664.
Ficus 1367.
Fik 1368.
— *egyptský* 1368.
Fikomorwa 1368.
Filago 12.
Filices 1775.
Filzkraut 912. 1190.
Fimbriaria 1823.
Fingerhut 1143.
Fingerkraut 499.
Fiola 71.
Fiola 102.
Firnissbuff 1955.
Fischfänger 877.
Fischleimstrauch 1293.
Fissidens 1806.
Fissidentini 1806.
Fistulina 1919.
Flagellaria 1571.
Flachslilie 1601.
Flachsseide 1099.
Flacourtia 96.
Flacourtianeae 95.
Flammenblume 1085.
Flaschenbaum 88.
Flaschenkürbiss 615.
Flaumfaser 1937.
Flaveria 888.
Fleischblume 1517.
Fleischkrone 1049.
Fleur de quatre heures 1225.
Flindersia 234.
Fliegenfalle 108.
Fliessporling 1979.
Flockenblume 886.
Flockenblume 929.
Flockenstäubling 1962, 1969.
Flöhkraut 866. 873.
Flor de Azahar 797.
Flores acaciae nostratis 477.
— *Balaustiorum* 526.
— *tiliosphodeli* 1602.
— *pneumonanthes* 1074.
Florideae 1855.
Flotovia 942.
Fluhbirne 521.
Flügelbohne 409.
Flügelfrucht 417.
Flügelkern 162.
Flügelnetzbaum 800.
Flussschwamm 1865.
Foeniculum 727.
Foenum graecum 360.
Folia Malabathri 1302.
Fontipalis 1801.
Fothergilla 775.
Foetidia 606.
Fox berry 990.
Fragaria 497.
Franillaria 1880.
Fraukenia 117.
Frankeniaceae 116.
Franzosenholz 266.
Frasera 1076.
Frauendistel 933.
Frauenmantel 490.
Frauenschuh 1519.
Frauenspiegel 975.
Fraxinus 1036.
French Oak 1217.
Fritillaria 1581.
Fringego 1226.
Frondes Sabinae 1426.
Froschbiss 1472.
Froschlaichfaden 1872.
Froschlöffel 1872.
Froschfuss 10.
Fructus Cassiae fistulae 452.
Fruchthorn 1824.
Frustulia 1881.
Frutta di Cataro 1623.
Fucaceae 1847.
Fucus 1849.
Fucus 1856. 1868.
Fühlfarn 1789.
Fuchsia 542.
Fuchsschwanz 1725.
Fumaria 68.
Fumariaceae 67.
Funaria 1803.
Fünffaden 1144.
Funguli 1891.
Fungus chirurgorum 1963.
Fungus Cynosbat 1506.
— *melitensis* 1471.
Funkia 1602.
Fu Rau 1514.
Furcellaria 1850.
Fusarium 1991.
Fussisporium 1984.
Fussangel 1210.
Fussblatt 26.
Fiximilion 1479.
Gabeltang 1850.
Gabelzahn 1808.
Gagea 1591.
Gagel 1416.
Galactodendron 1379.
Galanga 1487.
Galanthus 1528.
Galban 744.
Galban 739, 1748.
Galbanum 748.
Galbánik 748.
Galbanpflanze 748.
Gale 1416.

Galega 871.
Galeobdolon 1183.
Galeopsis 1184.
Gales 1396.
Galgan 1493.
Galinsoga 890.
Galipea 273.
Galium 841.
Gallekraut 980.
Gallertflechte 1837.
Gallipot 1433.
Gamander 1197.
Gambér 792.
Gänsefuss 1276.
Garcinia 196.
Gardenia 808.
Gardeniaceae 804.
Garenhem 1021.
Garent 763.
Garo 318.
Gáro 465.
Gastonia 770.
Gasteromycetes 1953.
Gauchheil 1233.
Gauklerblume 1142.
Gaultheria 990.
Gaura 545.
Gazania 923.
Geastrum 1961.
Geigenholz 1204.
Geisblatt 785.
Geisfuss 717.
Geiskraut 871.
Gelatina inodora 1857.
Gelbharzbaum 1607.
Gelbholz 282.
Gemswurzel 915.
Genipa 807.
Genista 334.
Gensseng 708.
Gentiana 1071, 1073.
Gentianeae 1070, 1071.
Geoglossum 1926.
Geoffroya 437.
Geoffreae 431.
Geonoma 1644.
Georgina 876.
Geraniaceae 248.
Geranium 249.
Gerascanthus 1103.
Gerberstrauch 287.
Germer 1572.
Geropogon 950.
Geräte 1760.
Gesneria 977.
Gesneriaceae 976.
Geum 492.
Gifthaum 1377.
Gilgen 1533.
Gillenia 487.
Ginkgineae 1424.
Gingko 1424.
Ginseng 768.
Ginseng 768, 769.
Ginster 354.
Gitterfarn 1781.
Gitterpilz 1956.
Gladioleae 1540.
Gladiolus 1542.
Glanzgras 1722.
Glaphyria 608.
Glaret 1440.
Glaskraut 1359.
Glasschmalz 1274.
Glatthafer 1743.
Glattpilz 1943.
Glaucium 62.
Gleditschia 440.
Gleichenia 1780.
Gleicheniaceae 1780.
Gleise 727.
Glechoma 1180.
Gli 727.
Gliedkraut 1137.
Glinus 672.
Globba 1494.
Globularia 1236.
Globularieae 1236.
Glockenblume 971.
Glockenhut 1510.
Gloionema 1879.
Gloriosa 1574.
Gloxinia 978.
Glycyrhiza 870.
Glyceria 1747.
Gnadenkraut 1146.
Gnaphalium 898.
Gnaphalium 911.
Gnemon 1448.
Gnetum 1448.
Goiave noir 819.
Goldblatt 1019.
Goldblume 902.
Golddistel 944.
Goldhaar 1810.
Goldruthe 868.
Goldruthenbaum 1265.
Goldschopf 869.
Goma laeca 192.
Gomphia 293.
Gomphocarpus 1046.
Gomphonema 1880.
Gomphrena 1240.
Gomut 1621.
Gondur 337.
Goodenovieae 960.
Goodyera 1511.
Gordonia 181.
Gordoniaceae 180.
Gossypium 141.
Götterbaum 282.
Götterblume 1232.
Gouania 310.
Gramignone 1715.
Gramina 1706.
Grana molucca 1345
— *Paradisii* 1497.
— *Sapotilae* 1022.
Graines d' Avignon 307.
— — *jaune* 307.
Granatbaum 526.
Granateae 525.
Grangeria 472.
Graphidei 1940.
Graphis 1841.
Grasnelke 1239.
Gratiola 1146.
Grevia 166.
Grias 608.
Grieswurzel 48.
Griffithia 1869.
Grimmia 1809.
Grlačka 628.
Grossularieae 654.
Grougrou 1622.
Grünholz 234.
Gti-ytii 1462.
Guaco 863, 1333.
Guaiera 469.
Guajacana 1016.
Guajacum 266.
Guajava 591.
Guara 242.
Guarana 225.
Guarea 212.
Guaxe 434.
Guazuma 157.
Guettarda 822.
Guetardaceae 819.
Guevuinia 1292.
Guilandina 441.
Guilielma 1613.
Guizotia 883.
Gummi arabicum 431, 432.
— *elasticum* 1383.

www.libtool.com.cn

Gummi Euphorbii 1322.
— *rubrum* 689.
Gummiguttbaum 200.
Gundelrebe 1180.
Gunera 1362.
Günsel 1195.
Gurke 616.
Gurken 1758.
Gürteltang 1852.
Guru 153, 434.
Gustavia 604.
Gutta 201.
— *americká* 192.
— *cejlonská* 197.
Guttiferae 159.
Guyavo de Anselmo 591.
Guyawe 591.
Gwajak 266.
Gymnadenia 1503.
Gymnema 1044.
Gymnogramma 1781.
Gymnopleura 639.
Gymnosporangium 1994.
Gymnostomum 1812.
Gynandropsis 91.
Gynestum 1644.
Gynura 913.
Gypskraut 121.
Gypsophylla 121.
Gyratae 1777.
Gyrocarpeae 1294.
Gyrocarpus 1295.
Gyrophora 1810.
Haarblume 626.
Haarbuschfaden 1868.
Haargras 1762.
Haarmund 1811.
Haarstrang 741.
Haarstäubling 1963.
Haasenklee 357.
Habichtskraut 958.
Habr 1102.
Hackenlilie 1531.
Hadí jazýček 1774.
Hadí jazyk 1774.
Hadíjazykowité 1773.
Hadí kořen malý 1256.
Hadí mord 951.
Hadinec 1112.
Hadowec 1256.
Hadowka 1954.
Hadowka 814.
Hadowník 1585.
Hafer 1737.
Haftdolde 753.
Haftfaserling 1986.
Haftschimmel 1983.
Hahnenfuss 10.
Hahnenkamm 1269.
Hainbuche 1402.
Hainsimse 1690.
Halblume 1139.
Haleclidge 532.
Halenowýtrusné 1954, 1957.
Halimeda 1865.
Halimus 1285.
Hálka 1396.
Hálky turecké 1398.
Haloragеae 552.
Haloragis 553.
Halskraut 976.
Halucha 399.
Haluchа 724. 725.
Halymenia 1851.
Haemadoraceae 1548.
Haemadorum 1548.
Hamamelideae 774.
Hamamelis 774.
Haemanthus 1530.
Haematococcus 1828.
Haematoxylon 447.
Hamelia 817.
Hameliеae 817.
Hammerstrauch 1118.
Hamrale 479.
Hamrle kyselé 479.
— *návinné* 479.
— *sladké* 479.
Hancornia 1066.
Handblume 148.
Hanf 1363.
Hantol 237.
Harbuz 628.
Harlinka 1133.
Harmala 270.
Harmelraute 270.
Hartling 1550.
Hartpilz 1971.
Harzkraut 1098.
Haselnuss 1400.
Haselwurz 1465.
Hasiwka 1788.
Hastalá 123.
Hauba domácí 1905.
— *dřínová* 1910.
— *ježatá* 1921.
— *měřtewnatá* 1921.
— *různozubá* 1921.
— *lazební* 1866.
Hauba mořská 1866.
— *růžová* 506.
Hauby 1882.
Hauffarn 1793.
Hauhechel 356.
Hauselnice 1204.
Hauswurz 663.
Häutling 1943.
Hauttang 1856.
Haužeň 1613.
Hawez 916.
Hávnatka 1834.
Hebd 784.
Hebdí 784.
Hebenstreitia 1208.
Hebradendron 200.
Hebuchа 317.
Hecksame 352.
Hedera 772.
Hedwigia 344.
Hedyosmum 1446.
Hedyotideae 812.
Hedyotis 815.
Hedysareae 384.
Hedysarum 390.
Heide 992.
Heidelbeere 983.
Heilbohne 406.
Heiligenpflanze 898.
Heilkraut 746.
Heilwurz 730.
Heimia 559.
Hejduše 1255.
Hél 325.
Helenie 889.
Helenium 889.
Heliantheaum 101.
Helianthus 883.
Heliconia 1481.
Helichrisum 909.
Helicteres 150.
Helloboreae 15.
Helleborine 1509.
Helleborus 17.
Heliotropium 1106.
Helmatka 1506.
Helminthosporium 1979.
Helminthostachys 1774.
Helmkraut 1193.
Helosciadium 714.
Helosis 1471.
Helvella 1930.
Hemerocallideae 1602.
Hemerocallis 1602.

Hemimeris 1139.
Hena 559.
Henrietta 575.
Hepatica 8.
Hepatica saxatilis 1822.
Hepaticeae 1814.
Heř 725, 718.
Heracleum 746.
Herba Apocyni 1043.
— *bis lingua* 1568.
— *Buglossi* 1110.
— *Gentianellae* 1075.
— *junci odorati*, 1716.
— *Lisianthi* 1080.
— *Melioti* 362.
— *Menthae palustris* 1466.
— *morsus ranae* 1473.
— *diaboli* 1473.
— *pedis avis* 886.
— *pneumonanthes* 1074.
— *pulmonariae arborene* 1835.
— *Santolinae* 899.
— *Sideritidis* 1188.
— *Uvulariae* 1568.
Herbe au Charpentier 1222.
Heritiera 154.
Heřmánek 899, 900.
Heřmánek římský 892.
Hermannia 160.
Hermannieae 159
Herminium 1507.
Hernandia 1296.
Hernandieae 1295.
Heraiaria 651.
Herpetica 456.
Herreria 1568.
Herzblume 1151.
Herzgespann 1190.
Herzpappel 130.
Herzsaame 222.
Hesperis 97.
Heteropteris 213.
Heterotrichum 574.
Heuchera 699.
Heucheraeae 698.
Heuschreckenbaum 461.
Hevy 334.
Hexenkraut 548.
Hibiscus 136.
Hieracium 958.
Hierochloë 1724.
Himanthalia 1850.
Hina pariti 138.
Hinlauf 553.
Hippocastaneae 217.
Hippocratea 207.
Hippocrateaceae 207.
Hippocrepis 386.
Hippomane 1330.
Hippomaneae 1328.
Hippophaë 1314.
Hippuris 551.
Hiptage 211.
Hirse 1720.
Hirsegras 1733.
Hirschpilz 1946.
Hirtella 473.
Hirtentäschel 77.
Hladýš 751.
Hlaváč 852.
Hlaváček 8
Hlavatice 85.
Hlawel 853.
Hlawelowité 853.
Hlawěnka 834.
Hlawonosné 1975, 1977.
Hlawoš 835.
Hlawuška 1194.
Hlazenec 558.
Hlazura 29.
Hledik 1140, 1141.
Hlenoniták 1992.
Hlenosemenka 1949.
Hlenotrus 1970.
Hlewík 1824.
Hlewíkowité 1816. 1824.
Hlínka Japanská 1641.
Hliwa 1958.
Hliwa 1901.
Hliwauš 1018.
Hliwencowité 1470.
Hliwenec 1470.
Hliwenka 1991.
Hliwenkowité 1990, 1991.
Hlízelka 1774.
Hliznatka 719.
Hlízola 402.
Hlizník 851, 852.
Hlodaš 352.
Hlošina 1314.
Hlošinowité 1313.
Hlubatka 1311.
Hluchawka 1182.
Hlužice 478.
Hnidák 870, 873.
Hnidák 926.
Hnidák 944.
Hnidoš 21
Hnijicowité 1975.
Hnízda jedomá 1857.
Hnízdiwa 1959.
Hnízdowka 1510.
Hnojice 1984.
Hnojicowité 1984.
Hnojnice 1893.
Hnojník 1893.
Hnojník 1893.
Hobčutec 575.
Hobo 382.
Hodara 30.
Hodarowité 28.
Hohlbecher 1940.
Hohlflechte 1844.
Hohlzahn 1184.
Hojník 1188.
Holaska 943.
Holausek 1860.
Holaušek 1781.
Holcaceae 1742.
Holcus 1742.
Holigarna 321.
Hollosteum 125.
Hollunder 783.
Hololizník 349.
Holoplodka 1819.
Holopowka 516.
Holoret 1812.
Holubínka 1889.
Holuškowité 856, 943.
Homalineae 315.
Homalium 315.
Homolika 1957.
Homolika 1957.
Homulice 651.
Homulinec 1355.
Honigblume 268.
Honigfrucht 228.
Honiggras 1742.
Honiggras 1741.
Hookeria 1799.
Hopfen 1364.
Hořčata 518.
Hořčátka 518.
Hořcowité 1070.

Heven 1337.
Hořčice 87.
Hořčice bílá 86.
— *černá* 86, 87.
— *zelená* 87.
Hořčicha 980.
Hordeaceae 1756.
Hordeum 1760.
Hořec 1071, 1073.
Hořepník 1172, 1078.
Hořikvět 9.
Hořkodrew 44.
Hořkoň 288.
Hořkoňowité 288.
Hořkucha 327.
Hornanthere 567.
Hornblatt 552.
Hornfarn 1792.
Hornkraut 127.
Hornmohn 62.
Hornschopf 1976.
Hornstrauch 776.
Horochraň 569.
Hortensia 690.
Hortensieae 690.
Hortensiowité 690.
Horyč 952.
Hottonia 1230.
Houttuynia 1456.
Hovenia 311.
Hoya 1042.
Hrab 1402.
Hrabina 1402.
Hrách 396.
Hrách škrkawičný 413.
— *turecký* 404.
Hrachor 397.
Hrachowík 378, 379.
Hranáč 518.
Hrbolatka 1948.
Hranodyně 629.
Hranopelka 1511.
Hranoplod 535.
Hranule 310.
Hraužnice 1677.
Hrboluška 1507.
Hřebenčík 563.
Hřebíček 598.
Hřebíček krámský 598.
Hřebíčkowec 597.
Hřečka 1255.
Hřib 1911.
Hřib 1912.
— *bronzowý* 1913.
— *královský* 1912.
— *wlaský* 1912.
Hřibowité 1908.
Hrnečník 609.
Hrnečníkowité 608.
Hromek 1559.
Hrozinky 245.
Hroznowec 42, 1261.
Hroznowice 1847.
Hrubnožec 1088.
Hruborůž 1970.
Hrubozel 1268.
Hruše 515.
Hruše štěpná 516.
Hruška čapatá 516.
— *planá* 516.
— *štípkowá* 516.
Hrušečník 516.
Hrušťkowice 516.
Hrušňík 516.
Hrušťák 516.
Hrnštička 994.
Hrnštičkowité 987, 974.
Hrušťulka 1974.
Hruzeň 1448.
Hubička 519.
Hubimozol 979.
Hubka 1907, 1911.
Hubokor 97.
Hufflattig 860.
Huil de bois 1349.
— *de Marmote* 477.
Hulewník 80.
Hůlkowatec 1983.
Humbertia 1088.
Humiri 236.
Humiria 236.
Humiribaum 136.
Hummatu 1133.
Humulaceae 1363.
Humulus 1364.
Hundskamille 893.
Hundskolben 1470.
Hundsruthe 459.
Hundszahn 1594.
Hundszahngras 1726.
Hunicha 1873.
Huňoňst 1064.
Hura 1331.
Husínůžka 490.
Huspenník 1837.
Hutwerfer 1961.
Huzanka 1471.
Hyn-Hya 1057.
Hyacinthe 1595.
Hyacintheae. 1595.
Hydnocarpus 97.
Hydnon 1957.
Hydnum 1919.
Hydrargea 690.
Hydrocotyle 705.
Hydrocotyleae 703.
Hydrocrocis 1876.
Hydrocharideae 1472.
Hydrocharis 1472.
Hydrodyction 1871.
Hydrolea 1100.
Hydroleaceae 1100.
Hydropultis 52.
Hydrophylleae 1115.
Hydrophyllum 1116.
Hýk 1433.
Hymenaea 461.
Hymenella 1943.
Hymenodyetium 800.
Hymenomycetes 1882.
Hymenophylleae 1793.
Hymenophyllum 1793.
Hyoscyameae 1134.
Hyoscyamus 1131.
Hyoseris 946, 947.
Hypericineae 191.
Hypericum 193.
Hyphaena 1609.
Hyphomycetes 1974.
Hypnodei 1795, 1796.
Hypnum 1796.
Hypočist 1467.
Hypocistis 1467.
Hypočistes 1222.
Hypoxideae 1519.
Hypoxis 1550.
Hysop 1178.
Hysopus 1178.
Hysterium 1951.
Hysterophorus 881.
Hywa 1408.
Hwězdníkowité 855, 865.
Hwězdník 865.
Hwězdomet 1969.
Hwězdora 1623.
Hwězdoš 1113
Hwězdoš 491, 554.
Hwězdoštěrb 1972.
Hwězdowka 708.
Hwězducha 579.
Hwězdulka 1879.
Hwozdíček 118.
Hwozdíčka 118.
Hwozdík 118.

Chabara 1334.
Chachakena 687.
Chachipaes 1613.
Chachuka 821.
Chailletia 317.
Chailletiaceae 317.
Chair-root 816.
Chaja 816.
Chajo 625.
Chakas 627
Chaluha 1849.
Chaluhowité 1845, 1847.
Chamaelaucieae 583.
Chamaelaucium 583.
Chamaeorchis 1506.
Chamaeriphes 1614.
Chamaerops 1614.
Chamille 899.
Champaca 34.
Chamr el Madjnum 48.
Chara 1827.
Characeae 1826.
Charae 1826.
Charečník 456.
Charianthеae 578.
Charianthus 578.
Chaerophyllum 758.
Charpa 929, 930.
Charyote 625.
Chate 617.
Chaetogastra 568.
Chaertophora 1877.
Chauliwa 78.
Chaulostice 387.
Chayawer 816.
Chbez 784.
Chbeza 784.
Chebdí 784.
Chebule 46, 47.
Chebulowité 45.
Cheiranthus 71.
Cheirostemon 148.
Chejr 71.
Chelidonium 63.
Chekan 599.
Chelone 1145.
Chene noir 1217.
Chenopodiaceae 1241.
Chenopodieae 1276.
Chenopodium 1276.
Cheramela 1357.
Chicot 441.
Chicha 331.
Chicha 1522.
Chika 1216.
Chimarchis 812.
Chimophila 995.
China californica 799.
— *Calisaya* 795.
— *capricornata* 798.
— *caribaea* 802.
— *flava* 796.
— — *dura* 796.
— — *fibrosa* 796.
— *fusca* 796.
— *Huanaco* 798.
— *Loxa fusca* 795.
— *Loxa ordinaria* 795.
— *Loxa vera* 794.
— *S. Luciae.* 802.
— *marcinicensis* 802.
— *moncma* 802.
— *de Nepal* 800.
— *nova colorada* 793.
— *orientalis* 801.
— *Piton* 802.
— *peruviana* 803.
— *regia* 795.
— *di Rio Janeiro* 799.
— *tongatubensis* 803.
— *de Wynaad* 801.
Chiococca 827.
Chionanthus 1034.
Chirayta 1074.
Chironia 1080.
Chironieae 1078.
Chlapina 1187.
Chlastawa 873.
Chléb kasáwowý 1341.
— *sw. Jana* 449.
— *swatojanský* 449, 1998.
— *swatojanský planý* 464.
Chlebík swiňský 1233.
Chleboň 1373.
Chleboňowité 1359, 1373.
Chlenaceae 176.
Chlora 1076.
Chlorantheae 1446.
Chloranthus 1446.
Chlorideae 1726.
Chloriskowité 1726.
Chloroxylon 234.
Chlupáček větší 958.
Chlupina 912.
Chlupoblaň 1969.
Chlupatka 686.
Chmel 1364.
Chmeliček 1364.
Chmelík 1222, 1223.
Chmelowité 1359, 1363.
Chmerek 654.
Chmerkowité 654.
Chobdza 784.
Choce 939.
Chocho 625.
Chocholatice 1598.
Chochorbitec 1665.
Chomáčitka 1960.
Chomáčitkowité 1975, 1979.
Chordaria 1854.
Chondria 1859.
Chondropetalum 1696.
Chondros 337.
Chondrylla 954.
Chopatec 1570.
Choroš 1908.
Chou caraibe 1664.
Chou palmiste 1620.
Choyne 1211.
Chřapáč 1980.
Chrapáč 1387, 1930, 1931.
Chrast 1397.
Chrastaua 1166.
Chřestáč 518.
Chrastawec 850, 851.
Chrastawcowité 849.
Chrastěl 1331.
Chrastice 1722.
Chrastice 1723.
Chrasticowité 1722.
Chrastolowité 1051, 1066.
Chřest 1559.
Chřestnatec 350
Chřesťowité 1556.
Chřístáč 518.
Chrpa 930.
Chrupawky 480.
Chrustawec 1260.
Chrustawečka 652.
Chrusticha 1559.
Chrysobalanaceae 469.
Chrysobalanus 469.
Chrysanthemum 902.
Chrysophyllum 1019.
Chrysosplenium 698.

www.libtool.com.cn

Christophorkraut 25.
Christwurz 17.
Chudobka 858.
Chudokwět 888.
Chudowina 782.
Chudlatka 1982.
Chudelka 1730.
Chuchwalka 1860.
Chupa 605.
Chuquiraga 941.
Chwastor 457.
Chwoj 1432.
Chwojka menší 1325.
— *rajská* 1426.
— *rýnská* 1426.
Chwojník 1420.
Chwojníkowité 1419.
Chwostenka 1152.
Chwošt 1766.
Chwůj 1432.
Chyboroh 104.
Chylan 964.
Chylanowité 963.
Chymonanthus 525.
Chyna bílá 797.
— *brasilská* 276.
— *červená* 797.
— *dominická* 802.
— *kuanacká* 798.
— *kartagenská žlutá* 796.
— *rudá* 797.
— *surinamská* 813.
— *šedá* 794.
Chynník 794.
Chynníkowité 790, 791,

Iberis 77.
Ibira 44.
Ibišek 138.
Icaco 469.
Icica 838.
Igeldistel 677.
Igelskopf 1653.
Igelsame 1107.
Ignatia 1063.
Ilex 300.
Ilicineae 299.
Illecebrum 652.
Illicieae 32.
Illicium 32.
Immenblatt 1182.
Immergrün 672.
Impatiens 258.
Imperatoria 743.
Incarvillea 1219.

Indian-Hemp 1053.
Indigofera 867.
Indigopflanze 367.
Indych 369.
Inga 423.
Ingwer 1490.
Inninga 1479.
Inocarpus 1297.
Inschi kua 1490.
Inula 872.
Ipekakuanha 804.
Ipekakuanha 1045, 1046.
— *bílá* 836.
— *černá* 832.
— *pravá* 834.
Ipo 1377.
Iponeaea 1093.
Ipomaeaceae 1088.
Iresine 1241.
Iriartea 1643.
Irideae 1538.
Iris 1545.
Isaria 1976.
Isatis 84.
Isertia 817.
Isertieae 817.
Isnardia 547.
Isoëtoceae 1770.
Isoëtas 1770.
Isora Murri 150.
Isostoma 968.
Itsio 1424.
Ixia 1543.
Ixora 828.

Jablečník 1188.
— *černý* 1189.
Jablko bodlavé 1132.
— *citrónové* 190.
— *liščí* 1126.
— *granátové* 526.
— *kdaulové* 518.
— *kožené* 519.
— *milosti* 1119.
— *nezdravé* 1124.
— *rajské* 619, 1119.
— *růžové* 518, 600.
— *střešťěné* 1124.
— *wlkové* 1465.
— *zemské* 1120.
— *zlaté* 1119.
— *zrnaté* 526.
Jabloň 517.
Jabloň hrušňá 514.

Jabloňowité 469.
Jablůžko 1120.
Jabratka 1408.
Jaça pucaio 609.
Jacquinia 1028.
Jačmen 1760.
Jadina 987.
Jackowité 1579, 1595.
Jaen-ten-china 796.
Jagra 1631.
Jáhly 1721.
— *indské* 1714.
— *indiánské* 1714.
Jahoda chlupatá 686.
— *zelená* 686.
— *Židowská* 624.
Jahodník 497, 498.
Jahodník 1365.
Jahody bílé 497.
— *černé* 984.
— *červené* 983.
Jakaranda 1218.
Jakor 437.
Jakorowité 346, 484.
Jaksan 1603.
Jakubka 516.
Jalapa 1090.
Jalenilka 1878.
Jalowcowité 1421, 1425.
Jalowec 1425.
Jamboo 600.
Jambosa 599.
Jamowec 1033.
Janma Tadsi banna 1027.
Jamuška 1320.
Janiba 807, 808.
Janipha 1340.
Janipha 807.
Janofít 353.
Janoklika 736.
Janowec 353, 354.
Japarandiba 605.
Japitai 1686.
Jarec 1760.
Jarmanka 709.
Jařmatka 1871.
Jarmus 85.
Jarowít 1576.
Jaruma 1376.
Jarus 717.
Jarwa 743.
Jasan 1036.
Jasen 1037.
Jasione 969.

Jaskyr 12.
Jasmín 1038.
Jasmín bílý 581.
— *český* 581.
Jasmínowité 1038.
Jasminium 1038.
Jasmineae 1038.
Jasnota 1182.
Jatamansi 844.
Jaterník 8.
Jatrník 1822.
— *přespolní* 897.
Jatropha 1338.
Jatrowka 1822
Jatrowkowité 1814.
Jawor 214, 215, 1380.
Jaworowité 213.
Jazaurek 1926.
Ječmen 1760.
Ječmen polský 1761.
— *smetánkový* 1761.
Ječmenka 1762.
Ječmenowité 1756.
Jedhoj 22
Jedle 1437, 1439.
Jednoobalné 1224.
Jelcha 1418.
Jelše 1413.
Jedlowice 1632.
Jednoděložné 1472.
Jednolístek 1557.
Jedomar 856.
Jedomarowilé 855, 858.
Jehlice 356.
Jehlice vlnaká 1567.
Jehlowec 171.
Jelení jazyk 1787.
— *kořen* 741.
— *růžek* 1771.
Jelenice 1919.
— *bílá* 1920.
Jelenka 1954.
Jelenka 1954.
Jemela 779.
Jemelowité 778.
Jemola 779.
Jenotina 1144.
Jeřáb 521, 522.
Jeřáb 522.
Jeřabina 522.
Jerlín 348.
Jerlínowité 346, 347
Jernák 1412.
Jesen 1037.
Jesenec malý 931.
— *veliký* 929,
Jesenka 272, 1577.
Jestřábina 371.
Jestřábník 958.
Ještěrořep 1456.
Ještěrořepowité 1455.
Jetel 262, 364.
Jetel hořký 1082.
— *kozí* 355.
— *vodní* 1082.
Jetelice 353.
Jetelina 461.
Jetlanec 1089.
Ježatka 1718.
Ježiník 494.
Ježiny 495.
Ježulka 1879.
Ježunka 677.
Jilowatka 1978.
Jilek 1761.
Jilek 1762.
Jilm 1385.
Jilma 1384.
Jilmowité 1384.
Jinan 1424.
Jinanowité 1421, 1424.
Jin-chen 768.
Jinočaska 275.
Jinodlop 698.
Jinodlnýr 867.
Jinokřídlice 211.
Jiřinka 875.
Jirnice 1084.
Jirnicowité 1084.
Jitrocel 1240.
Jitrocel 1678.
Jitrocelowité 1240.
Jiwa 1408
Jiwina 1408.
Jmél 779.
Jmélí 779.
— *dubowé* 780.
— *žluté* 780.
— *hnědé* 780.
Jacara 1620.
Johannia 941.
Johannisbeere 684.
Johannisbrod 149.
Johanniskraut 193.
Johnia 203
Jodfaden 1871.
Jodowec 989.
Jodschimmel 1978.
Jonesia 449.
Jonidium 104.
Josefowé kůl 1534.
Jossinia 593.
Jožina 308.
Jubaea 1635.
Juckbohne 410.
Judasbaum 464.
Judendorn 303.
Juglandeae 1386.
Juglans 1387.
Juchowník 1275.
Jujuba 303, 305.
Juncaceae 1687.
Juncagineae 1676.
Juncus 1688.
Jungermannia 1817.
Jungermannieae 1816.
Juniperinae 1425.
Juniperus 1425.
Jurema 433.
Jussiaea 546.
Jussieae 546.
Juwia 611.
Kaba Valh 411.
Kaciba 266.
Kacibowité 264, 265, 266.
Kačenka 1933.
Kačenka 1933.
Kadakaje 532.
Kadali 570.
Kadanallu 1604.
Kadavali 1604.
Kadidlo 1427. 1439.
— *černé* 1008.
— *prawé* 337.
Kadidlowka 762.
Kadidlowník 336.
Kadidlowníkowité 335, 336.
Kafé 830.
Kaffebaum 829.
Kafr 1304.
Kafr sumaterský 178.
Kafratka 1282.
Kafrodyšník 871.
Kafrozej 878.
Kahlfrucht 1819.
Kahlmund 1801.
Kahnlippe 1516.
Kahuch 1337.
Kachivi 1341.
Kajaput 584.
Kaida 1650.
Kakaowník 155.
Kakaowníkowité 152, 155.

Kaki 1010.
Kakost 249.
Kakostowité 248.
Kaktus 677.
Kakuška 868.
Kalafonia 1433.
Kalafona 1433.
Kalambak 465.
Kalanka 1081.
Kalankowíté 1071, 1081.
Kalatka 1455.
Kälberkopf 758.
Kalichokvěté 294.
Kalina 782.
Kalinowité 781.
Kalistrauch 1275.
Kalauchoë 658.
Kalmia 1001.
Kalmus 1654.
Kalokeř 1290.
Kalokvět 1594.
Kalot 191.
Kalotník 191.
Kalumb 47.
Kalužnice 1727.
Kamellie 188.
Kámen finlkowý 1988.
Kamenáč 1387.
Kamenka 985.
Kamille 891.
Kamínkelch 1818.
Kamokor 285.
Kaempferia 1487.
Kamýš 1732.
Kampescheholz 448.
Kampeška 448.
Kampferkraut 1282.
Kamýka 1114.
Kamýkowité 1101, 1111.
Kamzičník 915.
Kanneustande 109.
Kačanec 1308.
Kanárina 969.
Kanárník 342.
Kanárové semínko 1722.
Kanden kara 826.
Kandík 1594.
Kandys 1713.
Kanella 204.
Kanil Kandel 540.
Kanta 826.
Kanti 826.
Kapara 94.
Kaparky 95.
Kaparlata 95.
Kaparové 91, 93.
Kaparowité 91.
Kápatka 421.
Kapinice 428.
Kapok 145.
Kappenblume 536.
Kappengras 1711.
Kappenpilz 1935.
Kappenwurz 1662.
Kappenmyrte 596.
Kapperustrauch 94.
Kaprad 1783.
Kapradí balowé 1792.
Kapradowité 1775.
Kapucinerkresse 256.
Kapucha 206.
Kapuchowité 206.
Kapusta 84, 85.
Kapusta květná 85.
— *palmová* 1631.
— *pupenatá* 85.
Kapustka 945.
Kapustoň 1619.
Kápuška 1799.
Karafia 888.
Karafiát 118, 120.
Karafilát 118.
— *indianský* 888, 889.
Karaghean 1857.
Karaghean 1857.
Karambola 259.
Karanda 1060.
Karapa 235.
Karatas 1523.
Karbinec 1168.
Kardamon 1497.
Kardamon dlauhý 1496.
— *kulowatý* 1496.
— *malý* 1497.
— *prostřední* 1498
— *větší* 1496.
Kardobenedikt 932.
Kardunowité 855, 920.
Kardas benedictus 952.
— *Maryn* 934.
— *žahradní* 935.
Karden 850.
Karenuba 1638.
Karfiol 85.
Karil 415.
Karivi-valli 821.
Karlata 478.
Karlátka 478.
Karyota 832.
Kasáwa 1341.
— *sladká* 1343.
Kasiowité 346, 439.
Kassia 452.
Kasia hřebičková 597.
Kastanienbaum 1393.
Kastjula Kelengu 1487.
Kansyram maraware 1517.
Kaše 1721.
Kašitec 466.
Kašlice 160.
Kašlicowité 152, 159.
Kašta 1307.
Kaštan 1393.
— *divoký* 218.
— *koňský* 218.
— *vlaský* 1394.
Kaštanák 147.
Katalpa 1216.
Katapa 529.
Katappenbaum 529.
Katechu 430, 792, 1641.
Katiang 407.
Katmanka 1884.
Katou Tjolam 174.
— *Indel* 1632.
— *Kaida* 1518.
Katrán 88.
Kalsielitri pullu 1686.
Katu Bala 1484.
Katzenmünze 1179.
Kaučuk 1058, 1059, 1338, 1369, 1371, 1372.
Kauki 1024.
Kaukol 124.
Kaukol zahradní 124.
Kaukolowité 117.
Káwa 830, 1453.
— *kontinentní* 381.
— *švedská* 381.
— *astragalová* 381.
Kawaria fisayi 1216.
Kawias 352.
Kawil 1732.
Kawilowité 1732.
Káwník 829.
Kawníkowité 791, 826.
Kawon 618.

Kazimaz 1986.
Kaziplod 1983.
Kaziroh 1969.
Kdaule 514.
Kdauloň 513.
Kdúle 514.
Kebule 47.
Keják 1444.
Kelchblume 524.
Kelchbrand 1995.
Kelchflechte 1842.
Kelchstäubling 1968.
Ken 311.
— *pokanas* 311.
Keř ryzý 838.
Keratec 300.
Kerblík 756.
Kerhart 718.
Kermes 1399.
Kermesbeere 1264.
Kernera 1687.
Kerria 483
Kettensporling 1993.
Kettenstaub 1992.
Keule 1306.
Keulengranne 1742.
Keulpalme 1444.
Keulenpilz 1921.
Keulenschopf 1976.
Keulensporling 1991.
Keyklenka 1142.
Kiefer 1132.
Kielkrone 1047.
Kielmeyera 178.
Kienpost 990.
Kichera 393.
Kino africké 419.
— *botanybayské* 586.
— *nowohollandské* 586.
— *indské* 415.
— *východní* 415.
Kira 1423.
Kirganelli 1352.
Kirganellia 1553.
Kiri 1219.
Kirsche 479.
Kissi 184.
Kladiwník 1118.
Klammerstrauch 1052.
Klanoch 162.
Klanochowité 152, 161.
Klanochlop 812.
Klanoklok 177.
Klanokost 1150.
Klapaurek 1201.
Klapperschott 350.
Klappertopf 1155.
Klapuška 1951.
Klasatka 1981.
Klaubnatička 1982.
Klaubnatičkowité 1675, 1980.
Klauzek 1917.
Klauzek 1917.
— *owčí* 1912.
Klebsame 116.
Klee 362.
Kleinhovia 158.
Kleinia 916.
Kleisterschimmel 1979.
Kleják 533.
Klejicha 1045.
Klejosemenka 1991.
Klejowka 879.
Klen 214.
— *černý* 216.
Klenka 214.
Klepucha 951.
Klesalka 1978.
Klette 938.
Klettenkerbel 756.
Klettenspargel 1563.
Klettenpappel 135.
Klí spružné 1338.
Klihatka 1939.
Klikonožka 1840.
Klikwa 985.
Klímalka 1940.
Klíman 1027.
Klímanowité 1025.
Klimmen 247.
Klinopád 1177.
Klínoplod 281.
Klínor 293.
Klínowec 593.
Klippenflechte 1831.
Klížel 1293.
Klíželowité 1293.
Klobučinec 583.
Klobaukaté 1383, 1884, 1927.
Klokoč 295.
Klokočka 295.
Klokočowité 295.
Klowatina arabské 431, 432.
— *uralské* 1440.
Klubčaka 1749.
Klunice 1485.
Kluppelschorf 1950.
Kluzkonit 1873.
Kmín 718.
Kmín černý domácí 19.
— *černý planý* 18.
— *krámský* 749.
— *vodní* 725.
Kmínopach 277.
Knabenkraut 1505.
Knauel 654.
Knaulgras 1748.
Kněží med 297.
Knightia 1289.
Knippen 228.
Knollenerbse 402.
Knopfbaum 532.
Knopfgras 1702.
Knopfpolsterling 1948.
Knopftang 1856.
Knorpelblume 652.
Knorpelsalat 954.
Knorpeltang 1859.
Knotenblume 1530.
Knotenmoos 1802.
Knotenschimmel 1983.
Kňoterich 1255.
Knotowka 123.
Konwa 830.
Kobzole 1120.
Kocanka 1197.
Kockelstrauch 46.
Kocmaudek 849.
Kocúrník 1179.
Kočičky 1408.
Kohátka 1600.
Kohl 84.
Kohlbaum 436.
Kohlpalme 1619.
Kochia 1276.
Kokelhaha 1478.
Kokořík 1558.
Kokoříkowité 1555.
Kokorník 1464.
Kokos 1629.
Kokosník 1629.
Kokosníkowité 1600, 1629.
Kokosnussöl 1631.
Kokosová palma 1629.
Kokosový strom 1629.
Kokoška 77.
Kokotice 1089.

www.libook.com.cn

Kokoticowité 1098.
Kokrhel 1155.
Kokrhelowité 1136, 1153.
Kokyl 46.
Kola 153.
Kolbenschimmel 1980.
Kolenec 126.
Koeleria 1740.
Koliandr 766.
Količka 924.
Kolka 939.
Kolník 86.
Kolocír 1222.
Kolokwintida 619.
Kolomaz 1433.
Kolopojka 658.
Kolotoč 894.
Kolotočník 874.
Kolowratec 1326, 1327, 1328.
Kolperák 146.
Koelreutera 230.
Komonice 359, 360.
Komonka 1581.
Komule 1152.
Komulowité 1136, 1151.
Konami 1352.
Kondelík 491.
Koničina 864.
Koníčky 404.
Koniklec 5, 6.
Koniklecowité 2, 5.
Konstrud 1146.
Konopaur 66.
Konopaurowité 66.
Konopě 1363.
Konopě hlawatá 1364.
— *paskonná* 1364.
— *poskonná* 1364.
Konopí indské 1053.
— *nowoseelandské* 1601.
Konopice 1184.
Kontryhel 490.
Konwalinka 1556.
Kopaivabaum 458.
Kopajník 458.
Kopál americký 330. 461, 462.
— *mexický* 341.
— *wýchodoindský* 175.
Kopalam 620.
Kopáloň 175.
Kopet 1433.
Kopfbeere 834.
Kopfblume 835.
Kopfkölbchen 1508.
Kopfmoos 1803.
Kopfstäubling 1989.
Kopíčko 1599.
Kopíčko 1599, 1600.
Kopiha 1564.
Kopr 744.
Kopr wlnský 728.
Kopraunek 1675.
Kopretina 899.
Kopřiwa hluchá 1182, 1183.
— *mrtwá* 1182.
— *lesní* 801.
Kopřiwa 1360.
Kopřiwowité 1358.
Kopruk 782.
Kopwa 619.
Kopýšník 390.
Kopýšníkowité 346, 384.
Kopytník 1465.
Kopyto koňské 15, 864.
Korálice 1512.
Koralina 1864.
Koralline 1864.
Koralinowité 1846, 1864.
Korallenflechte 1837.
Korallenwurz 1512.
Korály zubowé 27.
Korea 277.
Korek 1395, 1400.
Kořen aronowý francauzský 1650.
— *citwarowý dlauhý* 1490.
— *citwarowý kulatý* 1490.
— *galangowý* 1491.
— *chynowý* 1567.
— *jalapowý* 1096.
— *kolombowý* 48.
— *kolumbowý* 48.
— *kostowý* 1493.
— *pýrowý* 1759.
— *sladký* 870.
— *swiňský* 1140.
Kořen župinowý 1160.
— *turbitowý* 1095.
Koření božcowé 839.
— *černé* 17.
— — *falešné* 9.
— *sw. ducha* 17.
— *hlizní* 1139.
— *hromowé* 1559.
— *hrtičné* 1139.
— *krwawé* 489.
— — *menší* 488.
— *nátchowé* 1466.
— *nátkowé* 1466.
— *nešťowičné* 1139.
— *přímětné* 917. 918.
— *přitržné* 1149.
— *prostřelené* 1074.
— *ranné* 861.
— *rmupowé* 15.
— *žlukowé* 915.
Kořenomor 1972.
Kořenowatka 1988.
Kořenownik 538.
Kořenownikowité 538.
Koriander 766.
Koriandr 766.
Koriandrowité 702, 766.
Korka 1400.
Korkodub 1400.
Kornauteň 1791.
Koromač 731.
Korunokwěté 1007.
Koryandr 766.
Kosatcowité 1538.
Kosatec 1545.
Kosatka 945.
Kosmatec 665.
Kosmatka 498, 1757.
Kosodřewina 1433.
Kosoústka 1816.
Kost 1492.
Kost slonová rostlinná 1651.
Kostalka 296.
Kostilomka 1579.
Kostilomkowité 1579.
Kostiwal 1110, 1111.
Kostraunek 988.

Kostřawa 1746.
Kostřawa 1750.
Kostřawowité 1744.
Kotačka 709.
Kotewnice 567.
Kotlačka 1939.
Kotony-gin 1514.
Kotrbaul 1651.
Kotrč 1923.
Kotrč 1923.
Kotwice 549.
Kotwicowité 549.
Kozák 1916.
Kozalec 903.
Kozarka 1151.
Kozíbrada 949.
Kozíbrada bílá 1924.
— *žlutá* 1924.
Kozílist 785.
Kozinec 380.
Kozínoha 718.
Kozí petržel 727.
Kozípysk 727.
Kozlík 847, 848.
— *přespolní* 846.
Kozlowoň 1204.
Kozomil 1207.
Kožarka 287.
Kožarkowité 280, 287.
Koželusk 372.
Koženka 516.
Kožaurek 1354.
Kožokwět 1328.
Kožonit 1874.
Krabil 1105.
Krabilice 758.
Krähenaugenbaum 1061.
Krajokořenné 70.
Krajowitec 1790.
Králowky 479.
Královna 516.
Krameria 114.
Krampfdistel 936.
Kranichschnabel 251.
Krantia 851.
Křapáč 1387, 1930, 1931.
Krápěl 1355.
Krasoda 1574.
Krasonitec 1869.
Krasoplodka 1206.
Krasostrom 602.
Krasostromowité 583, 602.
Krasowětew 326.
Kratoš 810.
Kraucenec 1811.
Krautěnka 1511.
Krawajec 762.
Krawák 1132.
Krawina 1899.
Krebskraut 1343.
Křehowka 1405.
Křemenáč 1918.
Křemelák 1396.
Křen 76.
Křes 892.
Kreskowec 1811.
Kreše 82.
Kreuzblume 112.
Kreuzkümmel 749.
Kreuzkraut 917.
Kreutgelsen 309.
Krew dračí americká 417, 418.
Kreweň 447.
Krewnice 61.
Krewníček 193.
Křibice 1759.
Křídlatcowité 280, 285.
Křídlatec 285.
Křídlok 417.
Křídlonitka 1494.
Křídlozrnec 162.
Krimpbohne 409.
Křinowité 1528.
Křín 1531.
Křín 1582.
Křist 1876.
Křišť 1913.
Křiště 1913.
Křiwatec 1591.
Křiwaušek 833.
Křiwojadré 702.
Křiwokelné 345, 1272.
Křiwonič 981.
Křiwoničowité 931.
Křiwopuk 309.
Křiwuška 1662.
Křížek 112, 193.
Křížatka 1633.
Křížatkowité 1682.
Křížitka 1817.
Křížitkowité 1815, 1816.
Křížočnělka 608.
Krkoška 758.
Kroceň 534.
Kromák 942.
Krondlowka 1806.
Krondlowkowité 1796, 1806.
Kronwicke 384.
Kropáček 1228.
Kropidlák 1980.
Kropilka 1942.
Kropiwa 1360.
Krosteň 181.
Krosteňowité 190.
Krtičník 1139.
Krtičníkowité 1135.
Krubut 1469.
Kručinka 354.
Krugfaden 1869.
Kruhaté 1777.
Kruhatka 1231.
Kruhowec 606.
Krullfarn 1790.
Krummfaden 981.
Krumpír 1120.
Krumple 1120.
Krupen 1760.
Krusíček 920.
Krušeň 1064.
Krušina 303.
Krušťík 1509.
Krušťíkowité 1493, 1508.
Kruticha 1570.
Krutokelné 1242.
Krutule 805.
Krwawnice 557.
Krwawnícowité 555, 556
Krwawník 68.
Krwawec 488.
Krwenka 1548.
Krwenkowité 1548.
Krwokwět 1530.
Kryn 1582.
Kryničník 1827.
Krysímor 818.
Kryškowec 596.
Krytojadeř 1306.
Krytopoľewné 1795.
Krytoprašník 1751.
Kuák 1341.
Kubárník 188.
Kubeba 1452.
Kucinár 808.
Kucinárowité 790, 804.
Kočenila 682.
Kudrawec 1279.

Kugelblume 870, 1286.
Kugeldistel 923.
Kugelfaden 1674.
Kugelflechte 1843.
Kugelschleimling 1949.
Kugelschneller 1961.
Kugelstäubling 1970.
Kuhblume 15.
Kuhhornbaum 529.
Kuhhornklee 359.
Kuhweizen 1156.
Küchenschelle 5.
Kujawa 591.
Kujawka 592.
— *černá* 819.
Kujeta 1211.
Kukelník 207.
Kuklík 492.
Kukmák 1893.
Kukuřice 1708.
Kukuřicowité 1706, 1708.
Kukuruc 1708.
Kulčiba 1061.
Kulčibowité 1051, 1060.
Kulenka 1236.
Kulenkowité 1236.
Kulistec 1803.
Kulomet 1961.
Kulky dubové 1396.
— *množátové* 1298.
Kuma 815.
Kümmel 718.
Kundura 337.
Kunigundy trnák 861.
Kuňucha 1665.
Kupinowec 1417.
Kupizna 811.
Kuposemenka 130.
Kupres 1429.
Kupresowité 1420.
Kůra alkornok 1335.
— *amarantowá* 232.
— *barbatimao* 433
— *brasilská* 433.
— *klistová surinámská* 437.
— *kaskarillowá* 1346.
— *kopalke* 1346.
— *maggelanská* 33.
Kůra pecharymowá 1305.
— *sawangská* 814.
— *simarubowá* 290.
— *surinamská* 433.
— *winterowá* 33.
— *winterská neprawá* 204.
Kurare 1064.
Kuráta 30.
Kuřátka bílá 1924.
— *žlutá* 1954.
Kuřátkowité 1883, 1923.
Kurbaryl 461.
Kürbis 628.
Kürbisbaum 1211.
Kuřímor 127.
— *samec* 1233.
Kuří nohn 646, 647.
— *střewce* 127.
Kuřinec 556.
Kurkuma 1489.
Kurkuma 61.
— *dlouhá* 1489.
Kurkumina 1489.
Kuru pituturmu 612.
Kururu 224.
Kurorowité 222.
Kuska 775.
Kuspara 273.
Kusparowité 271, 273.
Kustownice 1129.
Kustřebka 1936
Kutna 514.
Kwadrátky 297.
Kwaka 1282.
Kwamáš 1594.
Kwas 520.
Kwasoplod 187.
Kwarsuma 157.
Kwercitron 1398.
Kwět 1298.
— *sw. Jakuba* 918.
— *sw. Iwana* 902.
— *slunečný* 101. 884.
— *umrlčí* 888. 1059.
— *únorowý* 1534.
Květec 892.
Květel 1141, 1142.
Květelowité 1136, 1140.
Květina 354.
Kwinchamal 1809.
Kyčelnice 74.
Kyhančí 983.
Kyhanka 983.
Kyhankowité 982.
Kýchawice 1572.
Kýchawka 17.
Kyjanka 1924.
Kykatka 1527.
Kykatuška 1868.
Kýlatcowité 535.
Kýlatec 536.
Kýlatka 653.
Kyna bílá 797.
— *hnědá* 796.
— *karybejská neprawá* 802.
— *šedá* 794, 795.
— *žlutá* 795.
Kynár 158.
Kyprej 557.
Kyprejowité 555.
Kýr 380.
Kysala 1457.
Kysalowité 1457.
Kyseláč 1231.
Kyselák 1231.
Kyselice 479.
Kyselo 1738.
Kysilník 512.
Kyslaun 991.
Kyslec 1263.
Kyslice 1853.
Kysloň 589.
Kysopa 84.
Kystnatec 690.
Kystnatka 1720.
Kyšnec 766.
Kýwoň 294.
Kywor 1781.
Labiatae 1161.
Labkraut 841.
Lablab 408.
Laburnum 855.
Lacca musci 1831.
Lacistema 1450.
Lacistemeae 1449.
Lacryma Jobi 1710.
Lactuca 958.
Láčkowka 109.
Láčkowkowité 109.
Ladanum 101.
Ladel 1344.
Ladoicea 1911.
Ladokwět 458.
Lafoensia 562.

Lagenaria 615.
Lagerstroemia 561.
Lagerstroemieae 561.
Lagetta 1318.
Lagoecia 759.
Láhewník 38.
Láhewníkowité 37.
Lachár 1026.
Lachatka 689.
Lachenalia 1597.
Lachnanthus 1549.
Laichkraut 1671.
Lak 71, 72.
Laka 1369.
Lakmus 1831, 1836.
Lakušník 10.
Lalia 1582.
Lalija 1582.
Lalije 1582.
Laloč 688.
Laluje 1582.
Lámawec 823.
Lamiaaria 1851.
Lamium 1182.
Lamium luteum 1184.
Lantana 1202.
Langfaden 534.
Langon 1341.
Lanowcowité 1692.
Lanowec 1692.
Lansa 241.
Lansium 241.
Lanýž 1964.
Lappa 938.
Lappageria 1564.
Lapsana 945.
Lardižabala 46.
Larochea 657.
Laserkraut 751.
Laserpitium 751.
Lasiobotrys 1973.
Lasiopetaleae 159.
Lasiopetalum 159.
Lasiostoma 1064.
Laskawcowité 1266.
Laskawec 1266.
Laštowičník 1048.
Laternaria 1956.
Laternenpilz 1956.
Lathraea 1160.
Lathyrus 397.
Lattich 953.
Laubenstrauch 1144.
Laubinec 247.
Lauer 1148.
Lauch 1585.
Laupawka 1917.
Laurel 1381.
Laurelia 1381.
Laurineae 1299.
Laurocerasus 482.
Laurus 1300.
Lauskraut 1154.
Lavandula 1163.
Lavendel 1163.
Lavatera 134.
Lawandule 1163.
Lawendula 1163.
Lawendule 1163.
Lawsonia 559.
Lazucha 1862.
Lebeda 1283.
Lebedník 1280.
Lebedowité 1272, 1283.
Lebensbaum 1427.
Leberkraut 8.
Leberpilz 1919.
Lebuše 1214.
Lecidea 1839.
Lecidini 1837.
Lecythidideae 608.
Lecythis 609.
Leda 1872.
Ledencowité 346, 350.
Ledenec 365.
Lederblume 285.
Lederfaden 1874.
Ledum 1002.
Ledwinowník 319.
Leea 243.
Leeaceae 242.
Leersia 1729.
Legumimosae 345.
Lecha 400.
Leskoš 340.
Leichtholz 340.
Leimschimmel 1986.
Lein 129.
Leinblatt 1310.
Leindotter 82.
Leitermoos 1800.
Lejnice 153.
Lejnicowité 151, 152.
Leknín 54.
Leknín 55.
Leknínowité 54.
Lekno 55.
— *bílé* 55.
— *žluté* 56.
Lekořice 370, 371.
Lekořičina 371.
Lekuta žlutá 56.
Lemania 1867.
Lemna 1670.
Lemnaceae 1670.
Len 129.
Len hledivý 129.
— *matky Boží* 1142.
— *mlacowý* 129.
— *prahlý* 129.
— *slepý* 129.
— *zlatý* 129.
Lenowité 128.
Lenowník 1601.
Lentibulariae 1226.
Lenticus 325.
Lentišus 326.
Leontice 51.
Leontodon 948.
Leonurus 1190.
Leotia 1935.
Lepice 1100.
Lepicowité 1100.
Lepidium 82.
Lepík 782.
Leptoš 321.
Leptospermeae 594.
Leptospermum 587.
Leptostroma 1952.
Lerchensporn 67.
Leskea 1799.
Léskovec 1401.
Leśeguana 223.
Letkočnělka 409.
Letkolusk 377.
Letník 1396.
Leucanthemum 899.
Leucojum 1530.
Leucopogon 1004.
Leuchterblume 1041.
Levisticum 734.
Lewkoje 71.
Liabum 859.
Liagora 1860.
Liane de bois jaune 804.
Liatris 860.
Libanotis 730.
Libanotes 337.
Libawka 990.
Líbeček 734.
Líbeček jelení 742.
Libenka 622.
Libidibi 446.
Libidibia 446.
Libidibník 446.

Libeř 1202.
Libowec 441.
Libowoň 1446.
Licania 473.
Licea 1969.
Licuala 1628.
Ličidlo 1264.
Ličidlowité 1263, 1264.
Líčko mateří 489.
Liebesapfel 1119.
Liebstöckel 734.
Lieschgras 1725.
Ligeaceae 1735.
Ligeum 1735.
Ligneum agallochi 318.
— *aloës* 318.
— *aloës spurium* 1336.
— *colubrinum* 1068.
— *rhodium* 1091.
Ligrus 391.
Ligtu 1537.
Ligustrum 1034.
Lichen pyxidatus 1038.
Lichenes 1829.
— angiocarpi 1830.
— gymnocarpi 1830.
Lichokruhé 1776.
Lichokwětcowité 152, 159.
Lichokwětec 159.
Lichtensteinia 726.
Likuala 1628.
Lilek 1120.
Lilek 1762.
— *černý* 1123.
— *menší* 1128.
— *střešťový* 1132.
— *větší* 1127.
Liliaceae 1035.
Liliaceae 1578.
Lilie 1582.
Lilije 1582.
Liliowité 1578.
Lilík 1129.
Liliownik 36.
Lilium 1582.
— *lesní* 785.
— *vodní bílé* 55.
Lilium zlaté 1583, 1854.
Lilkowité 1117.
Limaun 190.
Limaunik 190.
Limba 1431.
Limboria 1844.
Limboriei 1844.
Limodoreae 1506.
Limodorum 1608.
Limonia 187.
Limonka 1239.
Lindu 1408.
Linde 167.
Lingua cervina 1787.
Linnaea 789.
Lineae 128.
Linnée 789.
Linse 395.
Linum 129.
Lípa 167.
Lípa skalní 167.
— *zimní* 167.
Lipaliska 1414.
Lipnice 1746.
Lípowité 163.
Lippia 1201.
Liquidambar 1403.
Lír 1533.
Lisianthus 1078.
Liska 1400.
Lískovec 1401.
Lískowice 1292.
Lissanthe 1004.
Listera 1510.
Listnatec 1567.
Listobranák 154.
Lišejník islandský 1833.
Lišejníky 1829.
— krytoplodé 1830.
— nahoplodé 1830.
Liška 1904.
Lithospermeae 1111.
Lithospermum 1114.
Lithi 299.
Lithi 331.
Lit-chi 227.
Lithraea 331.
Litík 12.
Litri 331.
Litřík 331.
Litsaea 1306.
Liutu 1537.
Lněnka 1310.
Lnice 82.
Loasa 642.
Loaseae 641.
Loasowité 641.
Lobaz 485.
Lobaznik 485.
Lobelia 964.
Lobeliaceae 963.
Locyka 953.
Ločidlo 738.
Löffelkraut 75.
Loganieae 1069.
Lohowa 164.
Löcherschwamm 1903.
Lochyně 985.
Loiseleuria 996.
Lolch 1761.
Lolium 1761.
Lomaria 1790.
Lomatia 1291.
Lomihnát 917.
Lomikamen 693.
Lomikamenowité 692, 693.
Lončatník 611.
Lonchocarpus 874.
Lonicera 786.
Lontar 1639.
Loosbaum 1205.
Lopatice 1926.
Lopezia 848.
Lophium 1951.
Lophoelea 1818.
Lopuch 938.
Loranthaae 778.
Loranthus 780.
Lorber 1300.
Loreya 575.
Loroglossum 1503.
Lorchel 1930.
Lošák 1919.
Lošákowité 1919.
Lotese 350.
Lotes 304, 1386.
Lotus 365.
Lotus 1386.
Lotwurz 1111.
Lourea 388.
Löwenblatt 51.
Löwenmaul 1140.
Löwenzahn 955, 943.
Loza 796.
Luban 337.
Lubenice 618.

Lucinka 358.
Lucuma 1021.
Ludolfia 1753.
Ludovia 1666.
Ludwigia 547.
Luffa 619.
Luftblume 1514.
Lukor 470.
Lukowoš 1263.
Lukowoňowité 1263. 1265.
Lukozew 1104.
Lukula 800.
Lunaria 74.
Lungenkraut 1113.
Luntowník 157.
Lupen 939.
— *bílý* 1362.
— *menší* 880.
Lupinus 413.
Lupkamen 693.
Luskaté 345.
Luskuně 1859.
Lužák 1388.
Lužtěnice 92.
Lužtěnicowité 11.
Lutík 12.
Luzula 1690.
Luzuriaga 1563.
Lužaně 1529.
Lwístopa 51.
Lwowá stopa 51.
Lycium 1129.
Lycogala 1965.
Lycoperdon 1962.
Lycopodiaceae 1770.
Lycopodium 1771.
Lycopersicum 1119.
Lycopus 1466.
Lygodium 1778.
Lychnis 123.
Lýkowcowité 1315.
Lýkowec 1315.
Lynosiris 889.
Lyriodendron 36.
Lysimachia 1234.
Lysokeř 1004.
Lysurus 1955.
Lythrarieae 555.
Lythrum 557.
Lžičník 75.
Maan 613.
Maba 1014.
Maba 1643.
Mabea 1350.
Macaleb 481.
Macauba 1622.
Macaya 1622.
Maciz 1298.
Macizeň 1293.
Macizňowité 1297.
Macoška 104.
Macrocistis 1848.
Máčka 708.
Máčka 709.
Madal 218.
Madalky 219.
Madalowité 217.
Mädchenleinen 1354.
Madi 891.
Madia 890.
Madori 1047.
Madotheca 1819.
Magnolia 34.
Magnoliaceae 31.
Magnolieae 34.
Magonia 231.
Magonieae 222, 231.
Magonka 231.
Magonkowité 222, 231.
Mahagon 232.
Mahagon 232.
— *nowoholandský* 587.
Mahagonibaum 232.
Mahagonowité 231.
Mahernia 161.
Mahranka 161.
Máchalička 1852.
Machamona 1211.
Maieta 572.
Maililie 1556.
Mailosina 653.
Majanthemum 1557.
Mák 59.
Makowité 58.
Malacca Pela 592.
— *Schamba* 600.
Malna kua 1488.
Malaxidineae 1512.
Malaxis 1513.
Malesherbia 636.
Malesherbieae 639.
Malina černá 494.
Maliník 494.
Maliny 494.
Malohubka 1839.
Malonožka 92.
Malope 130.
Malpighia 210.
Malpighiaceae 210.
Malus 517.
Malva 131.
Malvaceae 130.
Malvaviscus 135.
Mamara 210.
Mamarowité 210.
Mamej 201.
Mammea 201.
Mammei 201.
Mammilaria 676.
Mamota 1001.
Mana 1036.
— *brigantinská* 1449.
— *cedrová* 1441.
— *modřínová* 1440.
— *perská* 393.
Mancinella 1330.
Mancinellenbaum 1330.
Mancinelowité 1321, 1328.
Mandaki 435.
Mandelbaum 474.
Mandelpalme 1635.
Mandjindi 426.
Mandlaň 205.
Mandloň 474.
Mandleňowité 468, 474.
Mandlowka 1405, 1406.
Mandly 475.
Mandragora 1128.
Mandubi 435.
Manettia 804.
Mango 323.
— *brava* 323.
Mangaiba 1066.
Mangas 323.
Mangea 343.
Manghas 1067.
Mangifera 322.
Mangiwa 322.
Manglebaum 538.
Mango 322.
Mangold 1281.
Mangostana 196, 197.
Mangostane 196.
Manicaria 1636.
Manja pumeram 1041
Manihot 1339, 1340
Manil-Kara 1023.

Manjith 840.
Manižník 205.
Mannaklee 892.
Manne de Briançon 1440.
Mannostreu 708.
Mannsschild 1229.
Manoli 435.
Manteca de Corozo 1634.
Manowec 392.
Mao 323.
Mappa 1335.
Mapourina 1336.
Maranta 1482.
Maranthrum 1675.
Marattiaceae 1778.
Marcgravia 206.
Marcgraviaceae 206.
Marek 714.
Mařena 839.
Mařena planá 839, 842.
Mařenowité 790.
Mařinka 838.
Margyrocarpus 490.
Marhan 525.
Marhaník 526.
Marhaníkowité 525.
Marchantia 1821.
Marigna 344.
Mařice 1702.
Marjánka 1175.
Markrabka 516.
Marmite de Singe 610.
Marnucha 1138.
Marolist 902.
Marony 1394.
Marrubium 1188.
Marsdenia 1043.
Marsilea 1768.
Martoj 599.
Martynia 1213.
Marule 1178.
Marulka 1173.
Marulka 117.
Marunek 8938.
Marunka 901.
Maruta 893.
Maesa 1028.
Máselenka 15, 1914, 1917.
Masliebe 868.
Máselník 1917.
Máslo galamské 1643.
— *kakaowé* 186.
Máslonec 1312.
Máslowka 516.
Masoged 1919.
Masojed 1919.
Masowka 1902.
Massoj 1303.
Massonia 1604.
Mastelník 200.
Masthák 883.
Mastnokoť 1349.
Mastnoplod 172.
Mastnoplodowité 171.
Mastyks 326.
Mašlák 1132.
Máta 1164.
Maté 302.
Matečník 901.
— *luční* 1577.
— *větší* 899.
Mates 442.
Mathiola 71.
Matka křebíčková 598.
Mátowité 1161, 1164.
Matky Boží bylina 902.
Matočub 1976.
Matonoha 1762.
Matriaria 899.
Matrisylva 839.
Maučnice 516.
Mančníkowité 1272, 1276.
Mauka kasávowá 1341.
— *manihotowá* 1341.
Maukeš 1613.
Maukeš 1348.
Maulbeerbaum 1365.
Maurandia 1142.
Mauritia 1627.
Mäusedorn 1567.
Mäuseohr 1115.
Mäusestrauch 1311.
Maussache 1341.
Mauz 1479.
Máwa 1017.
Mawuň 849.
Mayten 298.
Maytenus 298.
Mečík 1542.
Mečíkowité 1538, 1540.
Mečowka 1686.
Mečowkowité 1685.
Med datlowý 1617.
Medeola 1570.
Medicago 857.
Medinilla 573.
Medokwět 268.
Medokwětowité 268.
Medoplod 228.
Medowice 1973.
Medowník 1182.
Meduň 1178.
Meduňowité 1162, 1178.
Medunice 1178.
Meduňka 1178.
Medunižník 485.
Medwědice 988.
Medynek 1742.
Medynkowité 1742.
Mehlblume 875.
Meerfenchel 733.
Meerkohl 88.
Meerschwamm 1866.
Meerrettich 76.
Meertraubchen 1420.
Meertäublein 553.
Meerzwiebel 1592.
Mech irlandský 1857.
— *vinalkowý* 1988.
— *semský* 1771.
Mechačka 1863.
Měchák 1965.
Měchaunka 686.
Mechoacanna 1089.
Měchomřít 1961.
Mechowé 1791.
Měchuňky 1126.
Mechynka 985.
Měchýřník 379.
Meisterwurz 743.
Měkčil 546.
Měkčilowité 542, 540.
Měkčilka 1513.
Měkkohlaw 804.
Melago codi 1451.
Melaleuca 584.
Melampyrum 1156.
Melaena 432.
Melanconium 1992.
Melanorrhoea 328.
Melanthaceae 268.
Melanthesa 1354.
Melassa 1712, 1713.
Melastoma 570.

Melastomaceae 565, 566.
Melastomeae 566.
Melasma 616.
— *vodní* 618.
Melde 1.83.
Melia 238
Meliaceae 236.
Melianthus 268.
Melica 1744.
Melicocca 228.
Melissa turecká 1181.
Melilotus 860.
Melissa 1178.
Melissineae 1178.
Melitis 1182.
Mellosa 891.
Melocactus 676.
Melok 649.
Melonenbaum 640.
Melonendistel 676.
Melongena 1124.
Melothria 626.
Membrilo baco 605.
Memecyleae 527.
Memecylon 527.
Menispermeae 45.
Mentha 1164.
Menthoideae 1164.
Mentzelia 643
Menyanthes 1082.
Mercurialis 1332.
Merkelec 506.
Meriania 566.
Meridion 1881.
Merk 721.
Merkuriális 1333.
Merlík 1276.
Merlíkowité 1241.
Meřík 1803.
Měrnice 1189.
Merulius 1905.
Meruň 476.
Meruňka 476.
Meruzalka 684.
Meruzalkowité 684.
Mesembryanthemum 665.
Měsíček 15, 920.
Měsíčenka 74.
Mesogloia 1873.
Mespilus 513.
Mestelice 412.
Mestola 1642.
Mesua 202.
Měšeň 158.
Metlowité 151.
Metlice 1741.
Metlice anglická 1761.
Metlice francouzska 743.
Metrosideros 587.
Meum 732.
Meyli 779.
Mězarníka 1488.
Micrasterias 1879.
Miconia 576.
Mičowka 1718.
Mičowkowité 1767.
Míče mořské 1668.
Miegia 1753.
Mihawka 1935.
Michauxia 971.
Michelia 34.
Mikania 883.
Milawa 1731.
Milchdistel 960.
Milchstäubling 1965.
Milička 1745.
Milokwět 578.
Milokwětowité 566, 578.
Milostna 914.
Milium 1733.
Milium Solis 1114.
Millefolium 896.
Milnea 241.
Milzkraut 698.
Mimosa 422.
Mimoseae 421.
Mimulus 1142.
Mimusops 1023.
Mirabilis 1224.
Mirichi 1128.
Miřičník 744.
Miřík 712.
Miskatec 457.
Mispel 513.
Mispelmyrte 593.
Mistel 779.
Mistschwamm 1893.
Mišpule 513.
Mišpulině 513.
Mišpulka 513.
Mišpuloň 513.
Mitella 697.
Mithridatea 1383.
Mitrati 1927.
Mitrula 1927.
Mléč 957.
Mlečík 956.
Mléčinec sazowitý 1898.
Mléčivec 960.
Mléčnoseda 1238.
Mléčnosedowité 1237.
Mlíček dobrý 22.
— *zlý* 23, 24.
Mnohoděl 585.
Moinum 1803.
Mnohoschrah 687.
Mnohoštěr 1763.
Mnohoustec 1804.
Modecca 638.
Modeka 638.
Modira Canarum 1062.
Modrák 930, 1913.
Modřen 1440.
Modřil 367.
Modřín 1440.
Mohad 620.
Mohn 59.
Möhre 752.
Mohria 1719.
Mochna 499.
Mochňanka 686.
Mochnowité 491.
Mochyně 1176.
Mokanera 1013.
Mokřeč 326.
Molina 1748.
Mollinedia 1383.
Molucella 1192.
Mombin 333.
Mombínowité 332.
Mombinpflaume 332.
Momordica 623.
Momordika 623.
Momordyka 624.
Momortica 624.
Monarda 1172.
Monardeae 1168.
Monbin 333.
Monbin 333.
Mondviole 74.
Monesia 1021.
Moniera 275.
Monilia 1902.
Monocotyledoneae 1472.
Monodora 41.
Monochlamydeae 1224.
Monimieae 1390, 1382.
Monosiphoniae 1828.
Monotropa 1006.

www.libtool.com.cn

Monotropea 1005.
Montia 650.
Montinia 542.
Montinieae 542.
Moosbeere 985.
Moorhirse 1713.
Mooswett 1863.
Moquilea 470.
Morucina 787.
Morsea 1545.
Moral 961.
Moralowité 960.
Mořanka 1687.
Mořankowité 1686.
Morastlilie 1544.
Mordownik 23, 24.
Morelle 200.
Mořena 839.
Mořenka 839.
Morgenstern 791.
Morinda 819.
Moringa 439.
Morisonia 94.
Morchel 1927.
Morchella 1927.
Mořice 726.
Moriche 1628.
Moronobaea 205.
Morožka 496.
Mort aux rats 818.
Mortilla 594.
Morus 1365.
Moruše 1365, 1366.
Moruše 1365.
Moskowada 1718.
Mostpalme 1642.
Motar 733.
Motoličník 10.
Mouricou 414.
Mountain - Teo 990.
Mrasa 908.
Moynus 228.
Mozolník 1843.
Možucha 1426.
Mrawenišťník 1261.
Mřežowka 1956.
Mrhelec 506.
Mrkaus 756.
Mrkew 752.
Mrkwowité 702, 752.
Mrštnoplodowité 271, 275.
Mrwatuška 1881.
Mrwka 1751.
Mrwka 1750.
Mucedinei 1980.
Mucor 1977.
Mucorini 1977.
Mucuna 410.
Mučenka 631.
Mučenkowité 630, 631.
Mudlatka 1503.
Mudhul 41.
Muel-Schair 914.
Mucholapka 108.
Muchomor 1884.
Muchomorka 1884.
Muchomorkowina 1885.
Muchomůrka 1884.
— ***červená*** 1884.
— ***šedivá*** 1886, 1887.
Muchownik 521.
Muk 782, 522.
Mukyně 522.
Müller 1203.
Mulgedium 960.
Mullineae 706.
Mundy 1338.
Munjo 815.
Munjista 840.
Muntingia 166.
Münze 1164.
Murroya 187.
Murucuja 636, 637.
Murukuja 636.
Musa 1477.
Musaceae 1476.
Muscari 1596.
Musci 1794.
Muscus pyxidatus 1838.
Muscatnussbaum 1298.
Musiaceae 941.
Mussaenda 805.
Mutifia 941.
Mutterkorn 1998.
Mutterkraut 900.
Muschelschorf 1951.
Muškalelka 516.
Muyku 1349.
Muzy 1479.
Mužík tuný 661, 662.
Mužská wíra 709.
Mydelník 225.
Mydelníkowité 221, 222, 225.
Mydlice 120.
Mýdlo husí 499.
Mydlokor 487.
Myginda 300.
Myksinka 1102.
Mýlek 1762.
Mýlí 779.
Myonima 824.
Myoporinae 1209.
Myoporum 1209.
Myoschilos 1311.
Myosotis 1115.
Myrcia 595.
Myrha 338.
Myrhenkraut 765.
Myrhis 759.
Myrica 1414.
Myricaria 564.
Myriceae 1414.
Myriococcum 1960.
Myriophyllum 554.
Myristica 1298.
Myristiceae 1297.
Myřiška 276.
Myrobalan šedivý 1354.
Myrobalana 478.
Myrobalanenbaum 1553.
Myrobalanus 531.
Myrobalanus 1353.
— ***bellirica*** 531.
— ***chebula*** 532.
Myroda 714.
Myrsine 1026.
Myrsineae 1025.
Myropeamum 847.
Myrothecium 1970.
Myrta 593.
Myrtaceae 582.
Myrte 593.
Myrteae 589.
Myrtinka 594.
Myrtowité 582, 583, 589.
Myrtus 593.
Myxotrichum 1979.

www.libod.com.cn

Naatajoni 1727.
Nabalus 959.
Nabelkraut 659.
Nadák 822.
Nadákowité 741, 819.
Nadbradec 1508.
Nadečník 1865.
Nadelkerbel 755.
Nadhomka 547.
Naditec 427.
Nadimutka 1966.
Nadsobička 659.
Náduť 158.
Nadzub 982.
Nadragula 1128. 1659.
Nadrahule 1659.
Nadrahulowité 1655, 1658.
Nadseda 265.
Nadsedowité 265.
Nagam 154.
Nageia 1417.
Nagelbeere 293.
Nageleinbaum 597.
Nagelkraut 653.
Nahdé 1738.
Nahdéček 1577.
Nahoplod 1423.
Nahořka 1052.
Nahořkowité 1051, 1052.
Nahaulek 178.
Nahopořewné 1796.
Nahoprašec 1963.
Nachtfaser 1989.
Nachtkerze 545.
Nachtviole 79.
Nai Corana 411.
Najadeae 1673.
Najas 1674.
Nacktdrüse 1503.
Nacktmund 1812.
Nacktsporling 1994.
Nacktstäubling 1968.
Nákule 1028.
Nálel 241.
Naemaspora 1992.
Naematelia 1942.
Náměl 1998.
Námel 1760.
Náměl 1760, 1998.
Námělečník 1998.
Namelič 1998.
Námělie 1760.
Nandi Ervatam 1058.
Napchanec 1874.
Naplzák 1633.
Náprstník 1143.
Narcis 1534, 1535.
Narcisse 1534.
Narcisseae 1533.
Narcisek 1535.
Narcisová růžička 1535.
Narcisowité 1528, 1533.
Narcissus 1534.
Narcissus III. 1530.
Nard 843.
Nardoideae 1764.
Nardostachys 844.
Nardus 1764.
Nardus 844.
Nardus celitia 849.
Nardus indica 845.
Nareggmia 238.
Narim pouilli 137.
Narum panal 43.
Narthecium 1579.
Násobnice 888.
Nassauvia 943.
Nassauviaceae 943.
Nasturtium 72.
Nášupinec 267.
Nati schambu 601.
Nátržník 501.
Nattamame 410.
Natterkopf 1112.
Natterzunge 1774.
Nauclea 791.
Nauze 939.
Náwuška 804.
Nawinulec 1666.
Nawinulcowité 1655, 1666.
Názadák 1553.
Nebeský dar 63.
Nebneh 492.
Nebu 1292.
Nečleň 1860.
Nedwědí pazneht 746, 1223.
Nedwědice 988.
Nedum Schatti 528.
Nefle 472.
Negundo 217.
Nehtowec 652.
Nehtowcowité 659.
Nehtulka 1880.
Neckera 1880.
Neklobaukaté 1936.
Neklen 216.
Nekrmice 156.
Nelica morum 1853.
Neli poli 1357.
Nelke 118.
Nelumbiaceae 53.
Nelumbium 53.
Nelumbo 53.
Nelumboneae 53.
Němnice 1128.
Neottia 1510.
Néon 472.
Nepenthaceae 109.
Nepentheae 109.
Nepenthes 169.
Nepeta 1179.
Nepeteae 1179.
Nepita 1285.
Nephrodium 1783.
Nepuk 341.
Nepukalka 1769.
Nepukalkowité 1761, 1769.
Nepukawa 1812.
Nepukawowité 1799, 1812.
Nereuka 921.
Nerium 1054.
Neshodice 875.
Nessel 1361.
Nestpilz 1959.
Nestydliwec 161.
Nestwurz 1510.
Netaia 1426.
Netík 1790.
Netík 1786.
Netřesk 661, 663.
Netřek nejmenší 662.
— *větší* 663.
Netřeskowité 655.
Netwařec 373.
Netykalka 258.
Netykalkowité 257.
Netzfaden 1871.
Netzflechtling 1966.
Netzpalme 1736.
Netzpilz 1905.
Newadle 1269.
Newaza 930.
Newěnčenec 1044.
Newěsika 730.
Nhandiroba 615.
Nhandirobeae 614.
Nicandra 1127.
Niccoline 1195.
Nicotiana 1130.
Nidularia 1959.

Hierenfarn 1783.
Higella 18.
Higritella 1504.
Hila barudena 1124.
Hiota 292.
Hipa 1632.
Hipa 687.
Hiruri 1352.
Hispero 1022.
Hiti todda valli 425.
Hitraria 674.
Hitrariene 673.
Hitrolub 1544.
Hitroplodka 1843.
Hitroplodkowité 1830, 1843.
Hitrorodilé 1990, 1994.
Hitrosedka 1867.
Hitrotul 876.
Hitrowýtrusné 1954, 1961, 1971.
Hiwník 902.
Hžeň 706.
Hžňowité 701, 706.
Hjotta 1041,
Hocenka 1224.
Hocenkowité 1224.
Hocowka 1603.
Hočnice 1039.
Hoholist 26.
Hohonitec 1675.
Hohonitcowité 1674.
Hoiseltier 1356.
Holana 1118.
Holaneae 1118.
Holanowité 1117, 1118.
Honatel 324.
Honatelia 824.
Hook 883.
Hopál 681.
Hopálowité 675.
Horantea 207.
Hostoc 1876.
Hostochinae 1876.
Hostok 1876.
Hostokowité 1846, 1876.
Hostřek 1075,
Hotochlaena 1781.
Hotorhizeae 79.
Hovella 139, 149.
Howé kořeni 595.
Hugaria 444.
Hussdolde 762.
Hussgras 1735.

Nux caryophyllata 1306.
— *purgans* 1839.
Nuzar 537.
Nyctagineae 1224.
Nyctanthes 1039.
Nyctomyces 1989.
Nykolinka 1195.
Nykolinkowité 1162, 1195.
Nymphaea 54.
Nymphaeaceae 54.
Nyssa 769.
Nypa 1612
Nyssa 1312

Obaleň 1305.
Obaloš 423.
Obautlec 1952.
Obilowatka 1986.
Objetéwka 1867.
Obnaženka 1994.
Obobel 590.
Obuň 818.
Obděrák 1622.
Obdule 976.
Obduž 1104.
Obhlenec 1869.
Obhubec 770.
Obhrčowec 210.
Obhřebenka 1818.
Obklejka 1942.
Obklukatec 1960.
Obkotec 1417.
Oblacháč 1604.
Obletka 213.
Obmaska 1273.
Obnitec 163.
Obojan 1347.
Obosť 1059.
Opučowité 582, 583.
Obrok 1738.
Obrožka 468.
Obrub 575.
Obsič 800.
Obšarka 1348.
Obširák 1792.
Obtuhelcowité 1735.
Obtuhlec 1735.
Obtula 559.
Obwýtrusné 1954, 1973.
Ocasitec 1994.
Ocaska 1762.
Ocáskowec 1725.
Ocaun 1577.

Ocotea 1305.
Ocun 1577.
Ocun 1577.
Ocúnowité 1571.
Ocymoideae 1162.
Ocymum 1162.
Odemka 1747.
Odermennig 502.
Odhalenec 813.
Odiowain 715.
Odkalič 1063.
Odolen 847.
Odolenowité 843.
Odollam 1057.
Odon 821.
Odontites 1154.
Odule 570.
Odulowité 565.
Odur 997.
Oguen 768.
Oharek 616.
Ohnblatt 1006.
Ohnice 89, 90.
Ohníček 60,
Ohnmund 1812.
Ohnsporn 1507.
Ohranule 1152.
Ohrling 815.
Ochmet 780.
Ochmetí 780.
Ochna 293.
Ochnaceae 292.
Ochnowité 292.
Ochroma 146.
Ochsenzunge 1109.
Oidium 1983.
Oka wrani 984.
Okecek 62.
Okoličnaté 700.
Okoralka 308.
Okoratka 882.
Okožec 448.
Okožeň 344.
Okřehek 1670.
Okřehkowité 1670.
Okrotice 1508.
Okrowák 178.
Okrowákowité 177.
Okrušeň 817.
Okrušňowité 791, 817.
Okurka 616.
Okurka panenská 1132.
Okurkowité 614, 615.
Olachan 1552.

Olacineae 185.
Olax 185.
Oelbaum 1031.
Oldenlandia 816.
Olea 1031.
Oleaceae 1030.
Oleander 1054.
Olenster 1314.
Oleinae 1031.
Olej behenowý 440.
— *brabancowý* 1032.
— *dřevěný* 1032.
— *jasmínowý* 1038, 1039.
— *karapowý* 282, 235.
— *kokosowý* 1631.
— *konopný* 1364.
— *kosodřevinowý* 1431.
— *lilijowý* 1583.
— *olíwowý* 1032.
— *panenský* 1032.
— *provancowý* 1032.
— *sasamowý* 1213.
— *tigliowý* 1345.
Olejík křebíčkowý 598.
Olejka 86.
Olejnice 1642.
Olešník 734.
Oleum Anthos 1169.
— *cajaput* 585.
— *Castoris* 1387.
— *Ciceræ* 1181.
— *Crotonis* 1345.
— *Cyprium* 560.
— *Ricini* 1387.
— *Sirce* 1716.
— *Sirgelim* 1213.
Oehlfrucht 172.
Olcha 1413.
Olibanum 337.
Oliwa 1031.
Oliwa česká 1314.
— *bílá* 1314.
— *stříbrná* 1314.
— *voňavá* 1314.
Oliwowité 1030, 1031.
Oelpalme 1642.
Olsenick 743.
Oelstrauch 299.
Olše 1413.
Olšowka 1907.
Olyreae 1708.
Oman 872.
Omazeň 1057.
Omedka 1319.
Omej 716.
Omejowité 701, 711.
Oměk 980.
Oměka 1553.
Omelí 779.
Omphalea 1356.
Omphalobium 280.
Omphalocarpon 1018.
Omphalodes 1108.
Omphalode 1108.
Omylník 1465.
Onagrariae 511.
Onagreae 544.
Oenanthe 724.
Oenothera 545.
Oenocarpus 1642.
Onobrychis 391.
Onoclea 1789.
Ononis 356.
Onopordon 934.
Onosma 1111.
Onygena 1969.
Oosterdykia 689.
Opaduň 689.
Opaduňowité 689.
Opegrapha 1841.
Openec 1180.
Opercularia 843.
Opercularieae 843.
Ophioglosseae 1773.
Ophioglossum 1774.
Ophiopogon 1557.
Ophiorhiza 814.
Ophioxylon 1068.
Ophrydineae 1499.
Ophrys 1505.
Opíhled 1023.
Opilka 1762.
Opium 60.
Opletník 1092.
Oplewa 1796.
Oplsteň 1241.
Opojan 1028.
Opopanax 737, 738.
Oporina 949.
Opuč 583.
Opulus 782.
Opuntia 681.
Opupoš 410.
Ořech 1900.
— *hadí* 1067.
Ořech lískowý 1401.
— *svinský* 1233.
— *vlaský* 1387.
— *vodní* 550.
— *zemní* 486.
Ořechowec 1590, 1591.
Orelánk 98.
Orelánkowité 97.
Orelia 1060
Oreodoxa 1633.
Oreocallis 1291.
Ořeš 1909.
Ořešák 1387.
Ořešákowité 1386.
Ořešec 1590.
Ořešincowité 53.
Ořešinec 53.
Orchideae 1498.
Orchis 1499.
Origanum 1174.
Oříš 1909.
Oříška 399.
Orkhoda 768.
Orkyž 1758.
Orlean 99.
Orleanbaum 98.
Orlíček 19.
Orličín 318.
Orličínowité 318.
Orlionice 243.
Orlíčnicowité 242.
Ormánek 900.
Ornithogalum 1590.
Ornithopus 386.
Ornus 1038.
Orobanche 1158.
Orobanchae 1157.
Orobaňka 1158.
Orobincowité 1652.
Orobinec 1652.
Orobus 400.
Orontiaceae 1653.
Orontium 1654.
Orsej 14.
Orsilie 1831.
— *zemní* 1236.
Orthoploceae 84.
Orthospermae 701.
Orthotrichum 1810.
Orudka 1757.
Oruňka 922.
Oryza 1728.
Oryzeae 1728.
Osbeckia 568.
Oscillatoria 1874.

www.libtool.com.cn

Oseň 622.
Osel 937.
Osík 1917.
Osinatec 1544.
Osinokalich 1202.
Oskeruch 521.
Oskoruch 521.
Oskoruše 521.
Osládeř 370, 1782.
Osládež 1782.
Osládič 1782.
Osládič 1782.
Oťladič 1782.
Osladičowité 1777, 1780.
Osladyč 1782.
Oslep 1335.
Oslizák 189.
Oslizeň 52.
Oslizňowité 52.
Osloprd 934.
Oslýš 1089.
Oslýž 1089.
Osmunda 1777.
Osmundaceae 1777.
Osoka 1478.
Ossaea 573.
Ostalka 882.
Osteň 1210.
Osteospermum 921.
Osterluzei 1460.
Ostisemenka 1381.
Ostisemenkowité 1381.
Ostnoplod 1046.
Ostřice 1695, 1723.
Ostrobýl 432.
Ostrolist 391.
Ostromlečowité 1321.
Ostropec 934.
Ostropes 934.
Ostropestr 933.
Ostropestřec 934.
Ostrožka 20, 21.
Ostruha rytířská 21.
Ostružinník 495.
Ostružiny 495.
Osucha 1568.
Osyka 1409.
Osyris 1313.
Ošák 740.
Oschakpflanze 740.
Ošker uše 521.
— *chocholatá* 523.
Ošlejch 1590.
Ošlejch zimní 1590.
Ošol hakofer 560.
Otáčka 1092.
Otela 1474.
Ottel-am-bel 1474.
Otočník 1106.
Otočník menší 1348.
Otočníkowité 1101, 1105.
Ovi 1628.
Owes 1737.
Owes francauzský 1743.
— *chlupatý* 1738.
— *kozácký* 1738.
— *tatarský* 1738.
— *wodní* 1711.
Owitokwět 1222.
Owláčeň 438.
Owláčka 1208.
Owsice 1738.
Owsina 1738.
Owsík 1743.
Owsowité 1737.
Owsucha 1711.
Oxalideae 259.
Oxalis 262.
Oxycoccus 985.
Oxydendrum 991.
Ozorna 1467.
Ozornowité 1466, 1467.
Ožanka 1197.
Ožankowité 1161.
Pacal 424.
Pacocira 1479.
Pacourina 857.
Pacoyaw-Fino 890.
Pacquovera 1479.
Pacuria 1061.
Pada valli 46.
Paderia 825.
Paderieae 825.
Padlí 1973.
Padlí 1973.
Padus 480.
Pagno 1479.
Páchla 825.
Páchlowité 791, 825.
Páchnule 1779.
Pachyma 1970.
Pachyrhyzus 408.
Pai paroca 166.
Paica-Jullo 890.
Pajasan 282.
Pájawec 217.
Pakanka 1389.
Paklen 216.
Paklenek 216.
Pakor 1019.
Pala 1055, 1479.
Palach 1699.
Paldán 908.
Paldrán 847.
Pálečice 1258.
Palečka 1964.
Palečkowec 1726.
Páleční k 1258.
Pálenka 246.
Palice ježkowá 1132.
Palicourea 833.
Pálička 1619.
Paličkowice 1742.
Paličky 1652.
Palillo 591.
Paliurus 305.
Palma Almendron 1636.
— *bodlavá* 301.
— *dulce* 1631.
— *real* 1631.
Palmae 1608.
Palmella 1878.
Palmenfarn 1778.
Palmier bache 1628.
— *parasol* 1667.
Palmy 1608.
Palnice 1332.
Palnicowité 1821, 1332.
Palník 849.
Palode vacca 1379.
Paluška 1927.
Pamelník 787.
Pamětník 1173.
Pampalík 920.
Pampalička 955.
Pampeliška 955.
Panava 1346.
Panax 768.
Panoratium 1533.
Pandan 1649.
Pandaneae 1649.
Pandanowité 1649.
Pandanus 1649.
Pandi-pawel 624.
Panela 43.
Panenka 60.
Panin paniala 145.

Paniceae 1718.
Panicum 1720.
Panicum 1719.
Panke 1362.
Panna 516.
Pansari 1622.
Pantoffelblume 1145.
Papada 1625.
Papagaie 589.
Papaja 640.
Papajka 641.
Papajowité 640.
Papaver 59.
Papaveraceae 58.
Papaya 640.
Papayaceae 640.
Papír čínský 377, 1367.
Papírák 1388.
Pappel 1108.
Papratka 1784.
Paprika 1125.
Papyros 1705.
Papyrus 1367.
Parietaria 1859.
Prideae 1569.
Parinari 471, 472.
Parinarium 471.
Paripou 1613.
Paris 1569.
Pariti 139
Parkia 434.
Parkinsonia 448.
Parmelia 1835.
Parmelidei 1830.
Parnassia 110.
Parnassieae 110.
Paronichia 1786.
Paronychia 653.
Paronychieae 650.
Paropsia 631.
Paropsideae 631.
Parožnatkowité 1826.
Parožnatec 1827.
Pározub 1811.
Parqui 1118.
Parrang 422.
Parthenie 881.
Parthenium 881.
Parya-Kelanga 1455.
Pásatka 1780.
Pásatkowité 1777, 1780.
Pásemnice 1668.
Pasowka 516.
Paspal 1717.
Paspalum 1717.
Passerina 1319.
Passiflora 631.
Passifloreae 630, 631.
Passionsblume 631.
Pastala 644.
Pastalowité 643.
Pastilles de Serail 430.
Pastinaca 745.
Pastinak 745.
Pastrnák 744.
Pastynák 746.
Paswice 1119.
Paswída 316.
Pašáchol 1627.
Paštrnák 746.
Patellaria 1938.
Páteřkowec 1818.
Paternostererbse 402.
Patridge berry 990.
Patuna 1468.
Paťmowité 1467, 1468.
Patyčka 1935.
Paučkowec 1292.
Pauchlata 518.
Pauchňata 518.
Paukenpilz 1939.
Pauklata 518.
Paullinia 224.
Paullinieae 222.
Pavetta 828, 829.
Pavia 219.
Pavonia 1391.
Pawana 1346.
Pawaučnice 1600, 1601.
Pawia 219.
Pawinec 969.
Pawzor 631.
Pawzorowité 630, 631.
Pazderek 1967.
Paznehníkowité 1219.
Paznehník 1223.
Pečárka 1884, 1891, 1892.
Pečurka 1891.
Pedalium 1210
Pedicularis 1154.
Pee Cajoni 882.
Peganum 270.
Pěchawa 1738.
Pěchawowité 1736.
Pěchowec 1139.
Pechurym 1385.
Peitschenstrauch 1571.
Peka 220.
Pěknomázdřec 1129.
Pěknorožka 854.
Pěknosemenec 1576.
Pelan 1375.
Pelargonium 251,
Pellia 1819.
Pelota 620.
Peltigera 1834.
Peltrám 894.
Peluň 903 958.
Peluňka 908.
Pelyn 908.
Pelynek 908.
Pelyněk 908.
Pelynka 908.
Pelzsame 871.
Pemphis 559.
Penaea 1293.
Penaeaceae 1293.
Penicillaria 1720.
Penicillium 1932.
Pěnišník 998.
Pěnišníkowité 987, 996.
Pěnitka 1966.
Penízek 76.
Penízek 1235.
Pentadesma 200.
Pentapetes 161.
Pentastemon 1144.
Penthorum 664.
Peperomia 1454.
Peplis 556.
Pepř 1451.
Pepř bílý 1451.
— *černý* 1451.
— *červený* 1125.
— *divoký* 1316.
— *dlouhý* 1453.
— *egyptský* 44.
— *indianský* 1125.
— *poleční* 1258.
— *turecký* 1125.
Peprika 1124.
Peprikowina 1125.
Peprina 1151.
Peprinec 1454.
Peprník 1899.
Peprowité 1450.
Peregrinka 516.

www.libtool.com.cn

Perepa 195.
Perepowité 195.
Pereskia 683.
Pergamotka 516.
Pergularia 1044.
Perim Kaku 422.
Periphragmos 1085.
Periploca 1050.
Perisporei 1973.
Perlaušek 490.
Perlfrucht 490.
Perlíček 1556.
Perlokwět 1556.
Perlucha 1042.
Pernatka 759.
Perola 619.
Perolusk 419.
Peropušník 1789.
Persán 895.
Persea 1304.
Persica 475.
Persica 805.
Persicaria acida 1258.
— *mitis* 1258.
— *urens* 1259.
Pertrám 894.
Pestilenzwurz 863.
Pěstnice 516.
Pestřec 1964.
Pestwurz 916.
Petasites 863.
Pětaur 890.
Petersilie 713.
Pětikřídlec 176.
Pětilístek 500.
Pětilístek červený 498.
Pětiprstek 500.
Pětirožec 664.
Pětirožcowité 656,664.
Petiveria 1265.
Petiverieae 1265.
Petlinka 1334.
Petol 188.
Petola 629.
Petroselinum 713.
Petrův klíč 1218.
Petržel 713.
— *kočičí* 727.
Petržka 713.
Petržel 713.
Petržel alexandrinská 765.
Petun 1130.
Peucedaneae 737.
Peucedanum 741.
Peumus 1382.
Pewnol 826.
Pewnopuče 1837.
Pezette 1344.
Peziza 1936.
Pfannengras 1717.
Pfannenröhrlein 949.
Pfeffer 1451.
Pfefferbaum 332.
Pfeffermyrte 595.
Pfefferstrauch 581.
Pfeilkraut 1679.
Pferdehufschrotte 386.
Pfingstrose 26.
Pfirsich 475.
Pflaume 477.
Pfriemen 352.
Pfriemengras 1732.
Phaca 380.
Phacidiacei 1950.
Phacidium 1950.
Phallarideae 1722.
Phallaris 1722.
Phascum 1811.
Phaseoleae 402.
Phaseolus 403.
Phallus 1954.
Phelypaea 1159.
Philadelpheae 581.
Philadelphus 580.
Phillyrea 1033.
Phyllantheae 1351.
Phyllanthus 1351.
Phlegmospermi 1956.
Phleum 1725.
Phlomis 1190.
Phlox 1085.
Phoeniceae 1614.
Phoenix 1615.
Phormium 1601.
Phragmidium 1993.
Phragmites 1784.
Phrynum 1486.
Phylleriaceae 1987.
Phyllerium 1987.
Physalis 1126.
Physarum 1966.
Phytelephas 1651.
Phyteuma 970.
Phytocrene 778.
Phytolacca 1264.
Phytolaccaeae 1263.
Pcháč 937.
Picnomon 936.
Picramnia 327.
Picria 980.
Picris 952.
Pihwa 514.
Píhwa 1368.
Píchoš 1445.
Pichta 1439.
Pichurym 1305.
Pikát 1171.
Pilae marinae 1668.
Pilát 1109.
Pileanthus 583.
Pillenkraut 1768.
Pilobolus 1961.
Pilocarpeae 275.
Pilophora 1636.
Pilullaria 1768.
Pilzflechte 1839.
Pimenta 594.
Pimpernuss 295.
Pimpinella 720.
Pinanga 1641.
Pindova 1631.
Pinela 1435.
Pinelky 1435.
Pineoly 1435.
Pinguicula 1226.
Pinguin 1523.
Pinie 1435.
Pinselpfeffer 1454.
Pinselschimmel 1982.
Pinus 1432.
Pippau 956.
Pipaun 616.
Piper 1451.
Piperaceae 1450.
Piperát 83.
Piperinum 1451.
Piplowité 1101, 1109.
Pipula 1452.
Piqueria 859.
Pirijno 1613.
Piringa 809.
Piriri 1350.
Pisang 1477, 1479.
Piscidia 377.
Píšečnice 127.
Píškawice 359.
Pisonia 1226.
Pistacia 324.
Pistacie wlaské 324.

Pistazienbaum 324.
Pistia 1669.
Pistiaceae 1668.
Pistillaria 1927.
Pisum 396.
Pita 1525.
Pittosporeae 115.
Pittosporum 116.
Pitulník 1183.
Piwník 50.
Psírmen 893.
Piwoňka 26.
Piwoňkowité 8, 24.
Pížma 928.
Pížmowka 768.
Plagiochila 1816.
Plamatka 836.
Plamenčice 123.
Plamenčík 123.
Plamének 3
Plamenka 1085.
Plaméнkowité 2, 3.
Plancčka 516.
Planika 987.
Planikowité 987.
Plaskur 1761.
Plantagineae 1240.
Plantago 1240.
Plantae celullares 1144.
— dycotyledoneae 1.
— endogenae 1.
— pharaerogamae 1.
— vasculares 1.
Plaso 415.
Platane 1379.
Platane tree 1479.
Plataneae 1379.
Platanthera 1504.
Platanus 1379.
Plátečka 1933.
Platonia 205.
Plattenerbse 397.
Plawín 1084.
Plawuň 1771.
Plawuňowité 1770.
Pleskačka 516.
Pleskanec 60.
Pleskanka 60.
Plešňák 1922.
Plešňákowité 1922
Plesniwec 910.
Plešiwec 912.
Pleška 955.
Pletich 1228, 1220.
Pletulowité 1729.
Pleurorhizeae 70.
Plewec 117.
Plewel 125.
Plewnatec 948.
Plewnička 653.
Plewuně 1269.
Plchokwět 1078.
Plchoplod 1047.
Plicník 1113.
Plicník 1833.
Plíseň 1977.
Plísňowité 1974.
Plnauš 317.
Plnaušowité 317.
Ploník 1804.
Ploníkowité 1796, 1804.
Ploskojadré 701.
Ploskoň 1065.
Ploskoplodka 1076.
Ploštičník 24.
Plotnicowité 1579, 1599.
Plstiwka 1987.
Plstiwkowité 1987.
Plucar 629.
Plukenetia 1333.
Plumbagineae 1237, 1238.
Plumeria 1056.
Plut 1399.
Plutowka 1526.
Pneumonanthe 1072.
Pnulka 1778.
Poa 1746.
Ponya 114.
Poblaňák 1056.
Poblekla 946.
Pobodanka 1874.
Podantlec 370.
Podběl 863.
Podbílek 1160.
Podborownik 1899.
Podčešulka 1484.
Poddaulnice 1907.
Poddaulnik 1907.
Poddužák 226.
Poddužnčlka 857.
Podenka 1684.
Podezřeň 1777.
Podezřeňowité 1776.
Podhal 569.
Podhalka 971.
Podhol 1289.
Podhoryč 959.
Podisoma 1994.
Podkončák 639.
Podkončákowité 630, 639.
Podkowka 386, 864.
Podkožné 1990, 1992.
Podléška 8, 1228.
Podléškowité 1227.
Podlešťka 1228.
Podliska 8.
Podlupka 539.
Podmáslník 1917.
Podmrwka 1781.
Podnicek 1979.
Podocarpus 1423.
Podophyllum 26.
Podostemeae 1674.
Podpěta 977.
Podpětowité 976.
Podpůrkowec 1983.
Podražec 1460.
Podražcowité 1459.
Podstřel 934.
Podslunečník 148.
Podwojka 1788.
Podwržka 859.
Podzemnice 434.
Podzew 1635.
Pohanina 7.
Pohanka 1254.
Pohánka 1749.
Pohlazenka 1943.
Pohybek 1229.
Poinciania 446.
Poivrea 583.
Pojilup 933.
Pokan 61.
Poklanice 1450.
Poklanicowité 1449.
Poklopka 1951.
Pokrajencowité 116
Pokrajnec 117.
Pokřín 1128.
Polanisia 92.
Polauš 314.
Polej 1467.
Polej planý 1465.
Polemoniaceae 1084.
Polemonium 1084.
Poley 1467.
Polium 1199.
Polníčka 516.
Poluška 1139.

Polyangium 1960.
Polyanthes 1603.
Polycarpaea 653.
Polycarpon 653.
Polygala 112.
Polygaleae 111.
Polygaster 1959.
Polygonatum 1558.
Polygoneae 1227.
Polygonum 1255.
Polyides 1860.
Polýnek 908.
Polýnek 908.
Polypara 1456.
Polypodium 1782.
Polyporus 1908.
Polysaccum 1965.
Polysiphoniae 1827.
Polythrincium 1980.
Polytrichum 1804.
Polytrichoidei 1804.
Pomoranč 191.
Pomoranč 191.
Pomorančník 191.
Pomaučenec 1598.
Poměran 420.
Poměranowité 346, 420.
Pomeranč 191.
Pomíšenka 871.
Pomněnka 1115.
Pomnož 166.
Pompel 195.
— *Muse* 191.
Pomyra 595.
Pona 203
Ponor 1291.
Poeonia 26.
Poeoniaceae 24.
Ponoška 1225.
Pontederia 1681.
Pontederiaceae 1681.
Popelka 1406.
Popenec 1180.
Popnautka 1563.
Poponec 1180.
Popowo maudí 1577.
Poppya 126.
Poprašnice 1976.
Poprašnicowité 1975, 1976.
Populus 1408.
Por 1587.
Porcelia 42.
Porina 1843.
Porliera 267.
Poroň 473.
Poronek 548.
Porost 1861.
Porostnice 1821.
Porostnicowité 1815, 1821.
Porostowité 1846, 1861.
Porst 1002.
Portlandia 813.
Portulaca 646.
Portulacaria 648.
Portulaceae 645.
Portulak 646.
Posed 621, 622.
Posed černý 1555.
Poslupan 170.
Posoqueria 806.
Postopčák 1416.
Postrminec 1005.
Postrmincowité 1003.
Postromice 1514.
Posypanka 1863.
Potalia 1069.
Potameae 1671.
Potamogeton 1671.
Potentilla 499.
Potentilleae 491.
Poterium 488.
Potěšení očí 1154.
Pota 1656.
Potheinae 1656.
Pothos 1656.
Potměchut 1122.
Potočnice 1406.
Potowité 1655, 1656.
Potušák 683.
Potuta 421.
Pounampou maravara 1516.
Pourretia 146, 1526.
Považka 79.
Považka 812.
Pdwijelka 48.
Powijnice 1093.
Powijnicowité 1088.
Powleka 1257.
Powrženka 1575.
Požír 722.
Prachoráž 1970.
Prachowýtruska 1992.
Prachtkerze 545.
Prachtlilie 1574.
Prachtscharte 860.
Prachtstrauch 1290.
Prangos 762.
Práporuška 1880.
Prasenice 1891.
Prasenník 947.
Prasieae 1195.
Prasium 1195.
Praskokrk 1405.
Prášek zasýpací 1772.
Prášilka 1995.
Prašivka bradawičnatá 1887.
Prašnatec 1780.
Práwenka 1220.
Prcawka 477.
Přehradečník 42.
Přehraditka 1993.
Překot 827.
Přemna 1204.
Přesedalka 516.
Přeslice 1765.
Přeslička 1765.
Přeslička 1761, 1766.
Přesličkowité 1765.
Přesličník 1418.
Přesličníkowité 1418.
Přestup 1564.
Přestupnička 1557.
Přetržník 501.
Prha 915
Prhlaun 1343.
Prhlawa 1360.
Prhlinka 1310.
Prchlatka 1943.
Prchleš 647.
Přflit 1073.
Přflitowité 1071.
Přímel 1228.
Přímětník wlasky 932.
Přímoteň 228.
Primula 1228.
Primulaceae 1227.
Prince-wood 818.
Prinos 302.
Printzia 942.
Přítržník 1149
Přitula 842. 843.
Přítulnice 1226.
Prodara 770.

Predarowité 767.
Proditec 1635.
Prodloužek 1212.
***Prokolice* 85.**
Promčník 1961.
Prorostlík 722, 723.
Proserpinaca 553.
Proskurník 133.
Proso 1720.
***Proso* 1720.**
Prosopis 427.
Prostohrw 1812.
Prostohaleč 1819.
Prostomatečné 1552.
Prostooska 159.
Prostol 1029.
Prostřelenec 1074.
Proswirník 136.
Prsták 1615.
Prstákowité 1609, 1614
***Prstworec* 1654.**
Protáhlička 1510.
Protažitka 918.
Protea 1287.
Proteaceae 1286.
Protěž 911.
Protiha 1217.
Protium 341.
Protinitka 584.
Protistojka 1545.
Protomyces 1997.
Prowazowka 1830.
Prudil 512, 1025.
Prudilowité 541, 542.
***Pruháč* 519.**
Prunella 1194.
Prunus 477.
Prustka 551.
***Prustworec* 1654.**
Prutník 1802.
Prutníkowité 1798. 1802.
Průtržník 651.
***Prwnička* 1228.**
Pryskoň 234.
***Pryškyřice amrowá* 334.**
— *bílá* 1133.
— *doktorská* 331.
— *elemi* 336.
***Pryškyřice karanowá* 340.**
— *obecná* 1433.
Pryskyřník 20.
Pryskyřníkowité 2.
Pryšec 1321.
Pryšcowité 1320.
***Pryzil* 443.**
***Pryzila* 443.**
***Psaný traňk* 1787.**
Psárka 1725.
***Psárka* 1695.**
Psárkowité 1725.
Psathura 823.
Pseudogyratae 1776.
***Pseudohermodactylus* 1594.**
***Psí jazyk* 1108.**
— *hrozno* 1123.
— *kapusta* 1043.
— *rmen* 900.
— *wino* 1123.
— — *červené* 1122.
Psidium 591.
***Psimor* 23.**
Psineček 1729.
***Psinky* 1123.**
— *červené* 1122.
— *wodní* 1122.
Psiwinowité 1117, 1119.
Psophocarpus 409.
Psoralea 367.
***Psoser* 1182, 1280.**
***Pstřeň* 1919.**
Pstroček 1557.
Psuják 817.
Psujakowité 791, 817.
Psychotria 832.
Pšenice 1756.
***Pšenice anglická* 1757.**
— *arnautská* 1757.
— *astrachanská* 1757.
— *indská* 1708.
— *turecká* 1708.
— *složená* 1757.
***Pšenice walašká* 1957.**
— *wonná* 1757.
***Pšeníčka* 1156.**
Pšeníčko 1733.
***Pšeno* 1721.**
Ptačinec 127.
Ptačinoha 386.
Ptačízob 1034.
***Ptáčnice* 516, 480.**
Ptačnicowité 125.
Ptarmica 895.
Ptelea 285.
Pteleaceae 285.
Pteris 1788.
Pterocarpus 417.
Pterospermum 162.
Ptilota 1860.
Ptychotis 714.
Puccinia 1994.
Pueraria 370.
Puchatka 1077.
Puchelist 274.
Puchelusk 350.
Puchratka 1856.
Puklérka 1833.
Pukol 561.
Pukolowité 556, 561.
***Pulassari* 1069.**
Puleguim 1467.
Půlenka 1824.
Půlenkowité 1815, 1824.
***Pulicaria* 873.**
***Pulk* 1525.**
Pulmonaria 1113.
***Pulpa tamarindorum* 451.**
Pulsatilla 5.
***Pulsatilla nigricans* 6.**
Pumpawa 251.
***Puně* 520.**
Punica 526.
Pupalka 545.
Pupalkowité 341, 542. 544.
Pupawa 926.
***Pupawa černá* 924.**
— *welikà* 924.
Pupečník 705.
Pupečníkowité 701, 703.
Pupenka 1108.

www.libtool.com.cn

Papkowec 1356.
Pupolatek 280.
Papowice 659.
Papownik 723.
Pustoryl 581.
Pustorylowité 580.
Pužkworec 1654.
Pužpan 1357.
Pute 1957.
Pýchawka 1962.
Pýchora 1468.
Pýr 1758.
Pyrenomycetes 1943.
Pyrethrum 900.
Pyrola 994.
Pyrus 515.

Quadria 1292.
Qualea 537.
Quamalies 796.
Quanabanus 39.
Quassia 288.
Qualelé 610.
Quellenmoos 1801.
Quelli 1479.
Quendel 1176.
Quercineae 1391.
Quercus 1394
Quercus marina 1850.
Quihua-aquitiba 1479.
Quillai 487.
Quillaja 487.
Quina amarilla 795.
— *Asahar* 797.
— *blanca* 797.
— *do Campo* 1063.
— *de Remijo* 800.
— *roxa* 797.
— *de Serra* 800.
Quinchamalium 1309.
Quinoa 1277.
Quinquina 794.
— *indigéne* 806.
— *Piton* 802.
Quisqualis 535.
Quiteve 1628.
Quitte 513.

Rabarbara anglická 1253.
— *francauzská* 1253.
— *moskewská* 1252.
— *ruská* 1252.
Ráček černý 707.
Ráček živý 707.
Radix Acori palustris 1547.
— *Alcannae spuriae* 1110.
— *Angelicae* 736.
— *anticholericae* 349.
— *avae* 1453.
— *arisari* 1663.
— *Bardanae* 939.
— *bistorta* 125.
— *britannicae* 1230.
— *brusci* 1568.
— *Caapeba* 1454.
— *Cusumunar* 1492
— *Contrajervae* 1373.
— *colubrinae* 1256.
— colubrini majoris 1663.
— *Costi arabici* 1493.
— *Curcumae longae* 1489.
— *dictamni* 272.
— Dracontii 1662. 1657.
— *dracunculi* 1662.
— *filicis maris* 1784.
— *Galangae* 1494.
— *Gentianae majoris* 1071.
— *gladioli lutei* 1547.
— *Chinae nodosae* 1567.
— *Ireos florentinae* 1546.
— *Ireos nostratis* 1546.
— *Ireos palustris* 1547.
— *Jabarondi* 1454.
— *junci floridi* 1681.
— *lapathi acuti* 1228.
— *lilio-narcissi* 1530.
— *mechoacannae* 1090.
— *mudarii* 1047.
Radix pneumonanthes 1024.
— *Ratanhiae* 115.
— *rusci* 1568
— *Satyrii* 1504.
— *Serpentariae minoris* 1662.
— *Serpentariae virginianae* 1464.
— *spatulae foetidae* 1547.
— *turpethi* 1095.
— *Vincetoxici* 1048.
— *xyridis* 1547.
— *Zedoariae lutene* 1492.
— *Zedoariae longae* 1490.
— *Zedoariae rotundae* 1490.
— *Zerumbet* 1492.
Radostka 919.
Radyk 954.
Rafflesia 1468.
Rafflesiacae 1468.
Ragwurz 1499.
Rachenlilie 1543.
Rainkohl 945.
Rainwinde 1034.
Rákos 1734.
Rákosí 1735.
Rákosowité 1734.
Rakytník 1314.
Rakyta 1408
Ramalina 1833.
Rambourapfel 518.
Ram-till 883.
Ramtilla 883.
Randfarn 1790.
Randia 810.
Rankensporling 1949.
Ranocél 1241.
Ranunculaceae 2.
Ranunculeae 10.
Ranunculus 10.
Rapistrum 79.
Raphanus 89.
Rapontika 939.
Rapontika 546.
Řapucha 657.
Rapunculus 975.
Rapunzel 970.
Řasnoch 562.
Řasoděložné 70.
Řasowité 1845.

Raspelstrauch 29.
Rašelinník 1813.
Rašelinníkowité 1796, 1813.
Ratanhia 114.
Rattenfras 824.
Rattenhülse 415.
Ratiplod 374.
Räude 1997.
Rauke 80.
Raupík 15.
Rauschbeere 313.
Rauta 269.
Rauta kozí 371.
Raute 269.
Rautička 68, 69.
Rautowité 268.
Rauwolfieae 1066.
Rava Pos 822.
Ravenala 1480.
Ravensarabaum 1305.
Rawenala 1480.
Raygras englisches 1761.
— französisches 1743.
Rayže 1723.
Rážkonoš 1842.
Rážkonošowité 1830, 1842.
Rážowka 1944.
Rážowkowité 1944.
Rbuchan 938.
Rdesno 1255.
Rdesnowité 1227.
Rdest 1671.
Rdestowité 1671.
Reaumuria 565.
Rebarbara neprawá 940.
Řebčík 1582.
Rebendolde 724.
Řebratka 1230.
Řebříček 896.
Řecké seno 360.
Rectembryae 346.
Řečanka 1674.
Řečankowité 1673.
Řečík 323.
Řečíkowité 319.
Reiherschnabel 211.
Reinetten 519.
Reis 1728.
Reithgras 1731.
Reyže 1728.
Relbun 841.
Řemdihák 791.
Remijia 799.
Renetky 519.
Řepa 86.
— *červená* 1282.
— *wodní* 86.
Řepák 86.
Řepeň 880.
Řepíček 502.
Řepík 502.
Řepík 939.
Řepíkowité 502.
Řepka 86.
Řepka 456.
Řepka planá 970.
Repsdotter 78.
Řeřabiny 522.
Řeřicha 73.
Řeřicha hořká 74.
— *kapucínská* 256.
— *potoční* 72.
— *turecká* 82, 83.
— *zahradní* 83.
Řeřichowité 69.
Řeřišnice 256.
Řeřišnicowité 256.
Reseda 64.
Resedaceae 64.
Resede 64.
Resedowité 64.
Resina Carana 340.
Restiaceae 1692.
Restiaria 157.
Restio 1692.
Řešetlák 306.
Řešetlák trnitý 305.
— *datlowý* 304.
Řešetlákowité 303.
Řešetowka 1967.
Řetězitka 1993.
Reticularia 1966.
Rettig 89.
Řetkew 89, 90.
Řetkwička 90.
Reuponticum 929.
Réwa 244.
Reweň 1252.
Réwowité 243.
Reweňowina 1242.
Rez 1994.
Rezeda 64.
Řezan 1473.
Rezek 1896.
Rezekwítek 1148.
Rezetka 64.
Rezowité 1990.
Rhabarbarin 1252.
Rhabarbarum moschorum 1230.
Rhabarber 1252.
Rhagadiolus 945.
Rhamneae 303.
Rhamnus 306.
Rhaponticum 939.
Rhapontik 939.
Rheum 1252.
Rhexia 567.
Rhinanthaceae 1153.
Rhinanthus 1155.
Rhipsalis 683.
Rhizina 1936.
Rhizoboleae 220.
Rhizocarpeae 1767.
Rhyzoctonia 1992.
Rhizomospha 1988.
Rhizophora 538.
Rhizophoreae 538.
Rhizopogon 1958.
Rhododendreae 996.
Rhododendron 998.
Rhodolaena 177.
Rhodomela 1859.
Rhopala 1289.
Rhus 827.
Rhynchanthera 567.
Rhytisma 1950.
Ribes 684.
Ricineae 1336.
Ricinus 1336.
Riccia 1825.
Ricciea 1825.
Řídeň 941.
Řidenowité 855, 941.
Riedleia 159.
Riedkraut 878.
Riemenblume 780.
Riementang 1851.
Riemenzunge 1503.
Riesenfarn 1777.
Riesentrüffel 1970.
Riethgras 1694.
Richardia 1665.
Richardia 838.
Richardsonia 838.
Rillenflechte 1341.
Řimbaba 900, 901.
Rindentrüffel 1959.
Rindenfaser 1978.
Rindsauge 874.
Ringblume 893.
Ringelblume 920.

www.libook.com.cn

Ringelflocke 1979.
Rinnenblume 1116.
Rippenfarn 1790.
Rispengras 1746.
Rittersporn 20.
Ritzenschorf 1951.
Rivina 1264.
Rivularia 1878.
Říznačka 1748.
Rmen 890, 891.
Robaj 525.
Robinia 374.
Roccela 1831.
Roggen 1759.
Rohatěl 1029.
Rohowník 449,
Rohr 1735.
Röhrenkölbling 1921.
Röhrenpilz 1911.
Rohrkolben 1652.
Röhrling 1940.
Rohrschilf 1734.
Rohuška 1976.
Rohuně 1213.
Rochea 657.
Rochee 657.
Rojník 663.
Rojok 819.
Rojowník 1002.
Rojowník 1178.
Rokambol 1587.
Roket 1796.
Roketa 88.
Roketowité 1795, 1796.
Rokyta 1403.
Ron 1282.
Ronabea 832.
Ropuka 711.
Rosa 503.
Rosa 1718.
— *slunečná* 107.
Rosaceae 467, 491.
Rose 503.
Roseae 403.
Rosička 107, 1717.
Rosinen 245.
Rosmarin 1468.
Rosmarina 1468.
Rosmarinus 1468.
Rosnatka 106, 107.
Rosnatkowité 106.
Rosník 107.
Rosolowka 1941.
Rosolowkowité 1883, 1941.
Rosskastanie 218.
Rosskümmel 748.
Rostliny bezcewné 1794.
— bezcewné 1829.
— bezcewné — bezlisté 1826.
— listnaté 1794.
— cewnaté 1.
— dwojděložné 1.
— jewnosnubné 1.
— ložnokwěté 1.
— saucewné 1.
Rostička 1718.
Rotan 1645.
Rottang 1645.
Röthe 839.
Röthfäule 1989.
Rothholz 209.
Rottlera 1348.
Rouhamon 1064.
Roupala 1289.
Rownokelné 345, 346.
Rozblaň 566.
Rozčar 1779.
Rozděrek 1801.
Rozemšilka 1823.
Rozetka 64.
Rozchoditka 1881.
Rozchodník 660.
Rozchlup 1873.
Rozklan 94.
Rozkročeň 1643,
Rozkružitka 1781.
Rozkydanec 1666.
Rozkydec 41.
Rozkynule 960.
Rozmarin planý 991.
Rozmrwka 1880.
Rozponka 975.
Rozpuk 711.
Rozpuka 74.
Rozpylec 33.
Rozrazil 1142, 1147, 1148.
Rozrazilka 1148.
Rozrazilowité 1136, 1147.
Rozsiwka 1880.
Rozsiwkowité 1846, 1879.
Rozsochatka 1850.
Rozstruk 385.
Rozštěpilec 1955.
Rozštěrbělec 1814.
Rozštěrbělcowité 1796, 1814.
Roztruš 1850.
Rozuzlec 1980.
Rozwětwilec 1979.
Rozwláknělec 1982.
Rozždžowka 1833.
Rožec 127.
Rubia 839.
Rubiaceae 790.
Rübenbolme 408.
Rubigo 1987.
Rubus 494.
Rudka Županská 792.
Rudodrew 209.
Rudodrwowité 209.
Rudoklok 177.
Rudoklokowité 176.
Rudokretka 1878.
Ruducha 1855.
Ruduchowité 1846, 1855.
Ruellia 1224.
Ruhrkraut 911.
Ruchgras 1723.
Ruizia 1382.
Ruj 328.
Rukew 72.
Rukewník 90.
Ruku 99.
Rulík 1127.
Rumčnice 1111.
Rumex 1227.
Rundhülse 419.
Runke 88.
Rungelfaden 1868.
Runzelschorf 1950.
Rupík 1326.
Ruppia 1673.
Ruscus 1567.
Rüssellilie 1550.
Russsporling 1992.
Russula 1894.
Rüster 1384.
Ruta 269.
Rutaceae 268.
Ruthenkaktus 683.
Rutka polní 68, 69.
Ruyschia 207.
Různiwka 572,

Různocevné 1472.
Různokřídlák 218.
Různolachář 1597.
Různosemenka 1768.
Různosemenkowité 1767, 1768.
Různozrnák 165.
Růže 503.
Růže bobková 1054.
— *z Jericha* 785.
— *sw. Marie* 224.
— *wodní bílá* 55.
— *wodní žlutá* 56.
Růžička 7.
Růžkatec 552.
Růžkowatec 62.
Růžowité 467.
Řwinák 1832.
Rwotník 836.
Rybec 684.
Rybiz 684.
— *černý* 685.
Rychlíček 118.
Rýt 64, 65.
Rytidophyllum 977.
Rytiphlaea 1868.
Rytířka 516.
Ryzec 1896.
— *bělomlečný* 1896.
— *huňatý* 1895.
— *krawský* 1896.
— 1895.
— *nepatrný* 1896.
— *owčí* 1895.
— *pálčivý* 1899.
— *zmodrající* 1899.
— *žlutomečný* 1896.
Rýž 1758.
Rýže 1728.
Rýže bahní 1728.
— *česká* 1758.
— *horní* 1728.
— *indská* 1711.
Rýžowité 1728.
Sabal 1611.
Sabbatia 1080.
Saccharineae 1711.
Saccharum 1711.
Sackpilz 1939.
Sadcowité 855, 859.
Sadec 861.
Saflor 933.
Safran 1540.
Safranbaum 527.
Sagapen 740.
Sägekraut 383.
Sagittaria 1679.
Sago 1444, 1625.
Sagopalme 1624.
Ságownik 1624.
Ságownikowité 1621. 1609.
Sagueer 197, 1621.
Sagus 1624.
Sagusariae 1621.
Sajak 178.
Sajor 1333.
Salacia 218.
Salajka 1273, 1850.
— *alikantská* 1275.
Salangna 1857.
Salát jarní 844.
— *hlávkowý* 953.
— *kolowratský* 953.
— *polní* 845.
Salbei 1169.
Salbenbaum 335.
Salchurka 516.
Sálep 1503, 1506.
Sálep 1551.
Salicornia 1274.
Salicornieae 1274.
Salicarieae 556.
Salinae 1404.
Salisburia 1424.
Salix 1405.
Salmaciš 1871.
Salmia 1667.
Salpeterstrauch 674.
Salsilla 1537.
Salsola 1272.
Salsoleae 1272.
Salvertia 536.
Salvia 1169.
Salvinia 1769.
Salviniaceae 1769.
Salvadora 1025.
Salzkraut 1272.
Salzmelde 1285.
Sambaha 881.
Sambak 1039.
Sambucus 787.
Samideae 314.
Samidowité 314.
Sammetblume 838.
Samoduf 1008.
Samolus 1235.
Samolowité 1380.
Samopše 1758.
Samoš 160.
Samošek 1264.
Samorostlík 25.
Samowratcowité 1005.
Samowratec 1006
Sampaca 34.
Samstrawadi 603
Sancona 1633.
Sandaraka 1429.
— *našinská* 1425.
Sanddorn 1314.
Sandbeere 988.
Sandbüchsenbaum 1331.
Sandkraut 127.
Sandoricum 237
Sandrieth 1732.
Sanguenié 906.
Sanguenitá 906.
Sanguinaria 61.
Sanguis Draconis 417, 1563, 1647.
Sanguisorba 489.
Sanguisorbeae 488.
Sanicula 707.
Saniculeae 707.
Sanikel 707.
Sankits 1027.
Sanseviera 1561.
Sant 432.
Santal 1310.
Santal bílý 1311.
— *červený* 418. 1311.
— *žlutý* 1311.
Santalaceae 1309.
Santalowité 1309.
Santalum 1310.
Santelbaum 1310.
Santolina 898
Saouari 220.
Sapan 443.
Sapě 1190.
Sapindaceae 221, 225.
Sapindaceae 222.
Sapindus 225.
Sapium 1329.
Saponaria 120.

www.libpod.com.cn

Sapoteae 1014.
Saracenia 57.
Saraceniae 57.
Sarak 568.
Sarcocephalus 801.
Sarcochilos 1517.
Sarcostemma 1049.
Sargassum 1847.
Sarkocolla 1294.
Sarmienta 979.
Saryh 1637.
Sarziteja 568.
Sasam 1212.
Sasangua 184.
Sasanka 6.
Sasaparilla 1565.
— *tampička* 1566.
— *lisabonská* 1566.
— *weracruecká* 1566.
Saftgrün 307.
Sasse 425.
Sassafras 1307.
Sassafrasbaum 1307.
Satoryje 1173.
Satureja 1173.
Saturei 1173.
Satureineae 1173.
Saubohne 394.
Saučnělák 211.
Sauerdorn 50.
Sauerklee 262.
Sauerkleesalz 263.
Saul 1856.
Säulenblume 962.
Säulchenflechte 1837.
Saukruž 577.
Saulistka 645.
Saumateřné 1472.
Saumfarn 1788.
Saunitka 91.
Saurubka 1800.
Saurureae 1455.
Saururus 1456.
Sautfasnatka 105.
Sautfasnatkowité 105.
Sauvagesia 105.
Sauvagesieae 105.
Saxifraga 693.
Saxifrageae 692, 693.
Szynwer 816.
Sazanik 524.
Sazanfkowité 523.
Sazowýtruska 1092.
Scabiosa 850, 851.
Scabiose 850.
Scamonia 1090.
Scamonium 1090, 1091.
— *gingidium* 1090.
Scandicinae 755.
Scandix 755, 756.
Scarrola 961.
Sceptromyces 1981.
Schadidacalli 321.
Schafgarbe 896.
Schafthalm 1785.
Schachblume 1581.
Schampflanze 387.
Scharte 940.
Schammkraut 73.
Schaumstäubling 1966.
Schen 1018.
Schneeglöckchen 1528.
Scheelkorn 878.
Schellenbaum 1066.
Schena 1662.
Scherbenstäubling 1970.
Schetti 828.
Scheuchzeria 1677.
Schierling 763.
Schildblume 1145.
Schildfarn 1784.
Schildflechte 1834.
Schildklee 390.
Schildschwamm 1864.
Schimmel 1977.
Schimmelkeimer 1973.
Schinus 332.
Schimmerkopf 1977.
Schirmmoos 1897.
Schirmpalme 1637.
Schistostega 1807.
Schizanthus 1150.
Schizaeaceae 1778.
Schizolaena 177.
Schizophyllum 1907.
Schlangenhart 1557.
Schlangenholz 1068.
Schlangenkraut 1557.
Schlangenwurz 814.
Schlangenzunge 1778.
Schlauchfaden 1978.
Schlauchwerfer 1834.
Schleifenblume 77.
Schleimpilz 1880.
Schleimröhrling 1942.
Schleimer 8[illegible]7.
Schleimfaden 1879.
Schleimflechte 1979.
Schleimsuppe 1992.
Schlieghaarn 781.
Schlinge 10[illegible]0.
Schlingenfarngel 1[illegible]
Schlitzkelche 1823.
Schlitzsalm 1809.
Schlitzerdfel 51[illegible]
Schlupfer[illegible]en 1[illegible]
Schmer[illegible]26.
Schmiele 155
Schmuck[illegible]41.
Schneckenklee 159
Schneckenbaum 5[illegible]
Schneeball 752.
Schneeblume 827
Schneeblumen 1[illegible]
Schneeglöckchen 58
Schnittlauch 623
Schnecken[illegible] 1880.
Schnepfenpilz 1980
Schnecken[illegible]1974.
1982.
Schöllkraut 43.
Schönfarn 203.
Schönbeere 1206.
Schönrösche 585.
Schönstrauchfaden 101.
1869.
Schoenus 1702.
Schönus 1702.
— *aromaticus* 1716.
Schopflilie 1528.
Schotenklee 365.
Schottenpappel 1845.
Schottla 458.
Schouwia *stellulata* 1097
Schraubenbaum 150.
Schraubenfarn 1871.
Schriftflechte 1841.
Schuppenwurz 247.
Schuppenwurz 1124.
Schüsselflechte 1760.
Schüsselgras 1835.

www.libtool.com.cn

Schwalbenwurz 1048.
Schwürzling 1504.
Schwarzmund 570.
Schwarzwurz 951.
Schweifladen 1867.
Schweifsame 951.
Schweifsporling 1994.
Schweinrüssel 1539.
Schweinsalat 946, 948.
Schwertlilie 1545.
Schwingel 1749.
Schwingfaden 1874.
Scilla 1592.
Scilleae 1584.
Scirpinae 1698.
Scirpus 1699,
Scleranthеae 654.
Scleranthus 654.
Scleroderma 1964.
Sclerotiei 1971.
Sclerotium 1971.
Scolopendrium 1787.
Scorpiurus 884.
Scolymus 944.
Scoparia 1152.
Scorzonera 951.
Scrophularia 1193.
Scrophularineae 1135.
Scutellaria 1193.
Scutellarieae 1193.
Scytonema 1874.
Scytosiphon 1854.
Sebesten 1102.
Sebestena 1102.
Sebesteneae 1102.
Sebestenowité 1101, 1102.
Sebipira 448.
Secale 1759.
Secamone 1050.
Sechium 625.
Seckelblume 309.
Sedaulek 1557.
Sedmikrása 863.
Sedum 660.
Seerose 54.
Seetraube 1261.
Seguaster 1619.
Schneetang 1854.
Sehnútka 1507.
Seidelbast 1315.
Seifenbaum 225.
Seifenkraut 120.
Seiridium 1992.
Sekamone 1050.
Sekakul 746.
Selago 1208.
Selagineae 1208.
Selineae 724.
Selinum 734.
Sellerie 712.
Semecarpus 320.
Semina ajowan 715.
Semen anticholericae 319.
— *Carthami* 933.
— *Catapuciae majoris* 1337.
— *Cinnae* 905.
— *Cismae* 456.
— *contra* 905, 906.
— — *Marron* 880.
— *Cumini nigri* 19,
— *Dauci cretici* 731.
— *Lycopodii* 1772.
— *Melanthii* 19.
— *Nigellae* 19.
— *Peucedani macedonici* 731.
— *psyllii* 1223.
— *sabadillae* 1573.
— *santonici* 905.
— *seseli massiliensis* 730.
— *urticae majoris* 1360.
Semenec 1364.
Semeno behenowé 440.
— *blešníkowé* 1223.
— *kakáowé* 156.
— *kapucínské* 21, 22.
— *koprowé* 745.
— *máslowé* 1132.
— *mechowé* 1772.
— *škrkawičné* 905.
pížmowé 139.
Semperviveae 655.
Sempervivum 663.
Senecio 917.
Senecioideae 877.
Senega 113.
Senegal 430.
Senegінum 111.
Senegowina 111.
Senéka 359, 360.
Senes 453.
Senes aleksandersky 454.
— *wlaský* 454.
Senf 87.
Senna 453.
Sennes česká 379.
Sepedonieae 1988.
Sepedonium 1984.
Serapias 1507.
Serissa 837.
Serratula 940.
Sesam 1212.
Sesameae 1210.
Serjana 223.
Sesamoides 946.
Sesamum 164.
Sesamum 1212.
Sesamowité 1210.
Sesbana 375.
Sesbania 375.
Sesel 729.
Seseli 729.
Seselowité 701, 724.
Sesleria 1736.
Sesleriaceae 1736.
Sesavium 671.
Sewlák 721.
Setaria 1719.
Shen Pariti 136.
Shorea 176.
Shunda paka 1619.
Si 1010.
Sibi 561.
Sicyos 622.
Sida 143.
Sideritis 1187.
Siderodendrum 836.
Sideroxylon 1015.
Siebstäubling 1967.
Siegesbeckia 876.
Siegwurz 1542.
Sichelmerke 715.
Sichelsalat 945.
Sikawice 932.
Siku 311.
Silau 731.
Silaus 731, 732.
Silene 121.

www.libtool.com.cn

Sileneae 117.
Silenka 121.
Siler 748.
Silerineae 748.
Silge 734.
Silice bergamotová 191.
— *hřebíčková* 598.
— *kajaputová* 585.
— *z máty kadeřavé* 1166.
— *nerolová* 191.
— *peprnomátová* 1166.
— *pomerančová* 191.
— *rosmarinová* 1469.
— *skořicová* 1301.
Silowoň 439.
Silphium 878.
Silphie 878.
Silybum 933.
Simaba 291.
Simaruba 289.
Simarubeae 288.
Simira 460.
Simpho campylus 967.
Simse 1688.
Sinák 1913.
Sinapis 87.
Sinokvět 930.
Sinngrün 1059.
Sinnpflanze 422.
Sintok 1303.
Siphonia 1337.
Siriboa 1453.
Sirič 1213.
Siso 416.
Sisol 1021.
Sison 716.
Sisowité 346, 416.
Sisymbrium 80.
Sisyrinchium 1539.
Síří květné 1680.
Sitina 1688
Sitinowité 1687.
Sitowatka 1966.
Sitkowec 1907.
Sitodium 1375.
Sium 721.
Sizygium 576.
Skalačka 1831.
Skamona 1050.
Skarda 956.
Skila 1592.
Sklowka 1698.
Skočec 1336.
Skočec menší 1325.
— *větší* 1337.
Skořice 1301.
— *bílá* 204.
— *čínská* 1302.
— *hořká* 1302.
— *indská* 1302.
— *kassiová* 1302.
— *kulilabanová* 1302.
— *kulilawanová* 1302.
— *masojová* 1303.
Skočcowité 1321, 1336.
Skořicowník 1301.
Skornautec 135.
Skorocél 1241.
Skorpionschwanz 384.
Skřín 1765.
Skwěkalka 1844.
Skwěkalkowité 1830, 1844.
Sladoš 1066.
Sladká hořká 1122.
Sladkojam 625.
Sladkoměška 52.
Sladnice 516.
Sladuška 1782.
Slanec 1412.
Slanice 1272.
Slanicowité 1272.
Slanorožcowité 1272, 1274.
Slanorožec 1274.
Slaupatka 962.
Slanpatkowité 962.
Slejemka 1778.
Slepák 1908.
Sléz 131.
Sléz římský 134.
— *vysoký* 133.
— *zaječí* 132.
— *zahradní* 134.
Slezinice 699.
Slezinník 699.
Slezinník 1785.
Slézowité 130.
Slizonit 1879.
Slizoplod 116.
Slizoplodowité 115.
Slizosemenné 1953, 1956.
Sliwa rakauská 481.
Sliwauch 96.
Sliwauchowité 95.
Slívka 477.
Slíwoň 477.
Sliwowice 478.
Sloanea 171.
Slonínoha 858.
Slonová kost rostlinná 1651.
Slzičky 120.
Slzník 1424.
Slzowky 1710.
Slunečnice 883, 884.
Smegmatocarpus 487.
Sněčlek 1740.
Smerek 1437.
Smeták 1738, 1761.
Směták 1738.
Smetanka 949.
Smetanník 955.
Smetanka 955.
Smil 909.
Smilanae 1555.
Smilacina 1557.
Smilax 1564.
Smilka 1764.
Smilkowité 1764.
Smildincowité 1552.
Smildinec 1554.
Smildník 741.
Smildníkowité 701, 737.
Smokwa 1368.
Smokwoň 1367.
Smokwoň kozí 1368.
Smokwoňowité 1359, 1365.
Smola bednářská 1433.
— *bílá* 1433.
— *černá* 1433.
— *žewcowská* 1433
— *žlutá* 1433.
Smolnička 123.
Smoloroň 878.

www.libtool.com.cn

Smradaus 1289.
Smradinka 685.
Smradlawowité 185.
Smradlawka 685.
Smradlawec 185.
Smrček 1437.
Smrčka 1437.
Smrdeň 837.
Smrdutka 1041.
Smrek 1437.
Smrč 1437.
Smrk 1928.
Smrka 1928.
Smrk 1437.
Smrž 1927.
Smrž 1928.
Smrže 1928.
Smržowité 383, 1925.
Smuteň 1351.
Smutňowité 1321, 1351.
Smyrna 715.
Smyrneae 759.
Smyrnium 765.
Snědek 1590.
Sněd ek 1591.
Sněhowka 1528.
Snětaurek 1867.
Sněťor 448.
Snow-berry 827.
Sočewník 1950.
Sočewníkowité 1944, 1950.
Soda 1273 1850.
Sodaul 565.
Soja 405.
Sojubohne 405.
Sockelblume 52.
Sokora 1409.
Solanaceae 1117.
Solaneae 1118, 1120.
Solanum 1120.
Soldanella 1231.
Soldanella 1092.
Solenia 1940.
Solidago 898.
Solničník 391.
Solník 357.
Sophora 348.
Sophoreae 347.
Sommerwurz 1158.
Sompita 1377.
Sonchus 957.
Sonderling 535.
Sonnenblume 883.
Sonnenthau 106.
Sonnenwende 1106.
Sonneratia 589.
Sorbus 521.
Sorelli tre 991.
Sorghum 1713.
Sortoreje 1173.
Sosna 1432.
Sosna 1440.
Sosnowité 1431.
Soterek 402.
Spaltblätterling 1907.
Spaltblume 1150.
Spaltzahn 1806.
Spánek 60.
Spatzenzunge 1319.
Sparassis 1923.
Sparaxis 1541.
Sparg 126.
Sparganium 1653.
Spargelerbse 366.
Sparmannia 163.
Spartium 352.
Spathelia 287.
Spathularia 1926.
Specularia 975.
Speierling 521.
Spergula 126.
Spermacoce 835.
Spermacoceae 835.
Spermoedia 1998.
Sperrkraut 1084.
Sphaerlaria 1867.
Sphagnoidei 1813.
Sphagnum 1813.
Sphaeranthus 870.
Sphaeria 1944.
Sphaeriacei 1944.
Sphaerococcus 1856.
Sphaerobolus 1961.
Sphaeronaema 1949.
Sphaerophoron 1842.
Sphaeroplea 1874.
Sphaerophorei 1842.
Spica nardi 845.
Spierstaude 483.
Spigelia 1081.
Spigelieae 1081.
Spilanthus 896.
Spina aegyptia 432.
Spinacia 1286.
Spinat 1286.
Spindelbaum 296.
Spindelfrustel 1882.
Spindelknopf 1991.
Spindelschimmel 1984
Spiranthes 1511.
Spiraea 483.
Spiraeaceae 483.
Spirolobae 1242.
Spirolobeae 90.
Spitzenholz 1319.
Spitzentang 1853.
Spitzhut 698.
Spitzklette 880.
Spitzschimmel 1986.
Splachnum 1807.
Spojizad 967.
Spolunudka 626.
Spoluložné 854.
Spondiaceae 332.
Spondias 332.
Spongia 1866.
Spongieae 1865.
Spongilla 1865.
Sporenblume 846.
Sporodesmii 1993.
Sporochnus 1953.
Sporotrichum 1982.
Sporýš 1200.
Sporýšowité 1200.
Sprenblume 925.
Spreufarn 1781.
Spritzgurke 624.
Sprossenkohl 85.
Spruceheer 1138.
Sprühpilz 1941.
Spuha 1868.
Spuhoplod 188.
Spumaria 1966.
Spundstäubling 1964.
Spurre 125.
Srdcownice 222.
Srdečník 1190.
Srní kořen 742.
Srostloň 858.
Srpek 940.
Srpeň 1543.
Srstka 686.
Staavia 312.
Stabschimmel 1983.
Stadtmannia 229.
Stagmaria 323.

Stähelina 925.
Stacheldolde 760.
Stachelgras 1716, 1718.
Stachelgurke 625.
Stachelpilz 1919.
Stachydeae 1182.
Stachylidium 1981.
Stachys 1185.
Stachytarpheta 1201.
Stálec 1103.
Stálokryt 589
Stammfäule 1989.
Stapelia 1041.
Staphylea 295.
Staphyleaceae 295.
Star-apple 1019.
Starček 917.
Starček 502.
Starečkowité 855, 877.
Starrflocke 1980.
Starrzahn 1810.
Statice 1238.
Staticeae 1238.
Staubfarn 1780.
Staubkropf 1991.
Staubschimmel 1982.
Staubschorf 1992.
Stawiplaw 281.
Stawitok 822.
Stáwka 312.
Stechapfel 1132.
Stechdorn 305.
Stechpalme 300.
Steckenkraut 738
Steifhalm 1748.
Steinbrech 693.
Steinklee 360.
Steinlinde 1033.
Steinmispel 512.
Steinsame 1114.
Stěničník 77.
Stejnok 315.
Stejnokowité 315.
Stejnošmat 968.
Stejnozub 1799.
Stejnucha 573.
Stellaria 127.
Stellatae 838.
Stemonitis 1967.
Stenactis 867.
Stendelwurz 1507.
Sterculia 153.
Sterculieae 152.
Stereocoulon 1837.
Stereoxylon 687.
Sternanis 32
Sternbalgling 1961.
Sternbergia 1429.
Sterndeckling 1952.
Sternkopf 852.
Sternlauch 1591.
Sternmiere 127.
Sternsporling 1969.
Sticta 1834.
Stictis 1940.
Stiftblume 1584.
Stilbospora 1992.
Stilbosporei 1992.
Stilbum 1977.
Stillingia 1328.
Stipa 1732.
Stipaceae 1732.
Stipites Chiraytae 1075.
Stínawec 351.
Stinkbaum 153.
Stinkholz 185.
Stínownik 1037.
Sočenák 179.
Stratiotes 1473.
Stöchas 910.
Stöchas 1164.
Stoklasa 1751.
Stola 134.
Stolička 1766.
Storax 1008.
— *kapalý* 1403.
— — *arabský* 1404.
— *liquida* 1403.
Storaxbaum 1007.
Stořišek 1177.
Storchschnabel 249.
Spreublume 1269.
Stračinoha 760.
Strači nůžka 715, 760.
— — *mořská* 733.
Stračka 21.
Strahlfrustel 1881.
Strahlkopf 927.
Strandnelke 1238.
Stratiotes 1673.
Strauchschilf 1753.
Straussfarn 1789.
Straussfeder 1241.
Straussgras 1729.
Stravadium 604.
Strbanlatcowité 1208.
Strbanlatec 1208.
Strbanleš 532.
Strďowka 1744.
Streifenfarn 1785.
Streifling 549.
Střemcha 480.
Střemchowec 1336.
Streptopus 1558.
Střevíčník 1549.
Střevíčníkowité 1499, 1519.
Stříbřencowité 1286.
Stříbřenec 1287.
Stříbrník 499.
Stříbrobýl 1688.
Strickgras 1692.
Strickkraut 66.
Střítice 1359.
Streitkolbenbaum 1418
Střítowka 1679.
Stroček 1903.
Strohblume 909.
Strošek 1107.
Strom *Abrahamův* 1203.
— *bolkový plný* 781.
— *broskwowý* 475.
— *cedrový lyčký* 1427.
— — *malý* 1425.
— *cypřišový* 1429.
— *jidášový* 464.
— *jujubový* 303.
— *kalotový* 191.
— *kapradový* 1792.
— *lentiškový* 326.
— *mastyxový* 326.
— *mléčný* 1057.
— *nyšpulový* 513

Smradaně 1289.
Smradinka 685.
Smradlawowité 185.
Smradlawka 685.
Smradlawec 185.
Smrček 1437.
Smrčka 1437.
Smrdeň 837.
Smrdutka 1041.
Smrek 1437.
Smrč 1437.
Smrh 1928.
Smrha 1928.
Smrk 1437.
Smrž 1927.
Smrž 1923.
Smrže 1928.
Smržowité 383, 1925.
Smuteň 1351.
Smutňowité 1321, 1351.
Smyrna 715.
Smyrneae 759.
Smyrnium 765.
Snědek 1590.
Sněd ek 1591.
Sněhowka 1528.
Sněťaurek 1867.
Sněťor 448.
Snow-berry 827.
Sočewník 1950.
Sočewníkowité 1944, 1950.
Soda 1273 1850.
Sodaul 565.
Soja 405.
Sojuboline 405.
Sockelblume 52.
Sokora 1409.
Solanaceae 1117.
Solaneae 1113, 1120.
Solanum 1120.
Soldanella 1231.
Soldanella 1092.
Solenia 1940.
Solidago 868.
Solničník 391.
Solník 357.
Sophora 348.
Sophoreae 347.
Sommerwurz 1158.
Sompita 1377.
Sonchus 957.
Sonderling 535.
Sonnenblume 883.
Sonnenthau 106.
Sonnenwende 1106.
Sonneratia 589.
Sorbus 521.
Sorell tre 991.
Sorghum 1713.
Sortoreje 1173.
Sosna 1432.
Sosna 1440.
Sosnowité 1431.
Soterek 402.
Spaltblätterling 1907.
Spaltblume 1150.
Spaltzahn 1806.
Spinek 60.
Spatzenzunge 1319.
Sparassis 1923.
Sparaxis 1541.
Sparg 126.
Sparganium 1653.
Spargelerbse 366.
Sparmannia 163.
Spartium 352.
Spathelia 287.
Spathularia 1926.
Specularia 975.
Speierling 521.
Spergula 126.
Spermacoce 835.
Spermacoceae 835.
Spermoedia 1998.
Sperrkraut 1084.
Sphaeelaria 1867.
Sphagnoidei 1813.
Sphagnum 1813.
Sphaeranthus 870.
Sphaeria 1944.
Sphaeriacei 1944.
Sphaerococcus 1856.
Sphaerobolus 1961.
Sphaeronaema 1949.
Sphaerophoron 1842.
Sphaeroplea 1874.
Sphaerophorei 1842.
Spica nardi 845.
Spierstaude 483.
Spigelia 1031.
Spigelieae 1081.
Spilanthus 886.
Spina aegyptia 432.
Spinacia 1286.
Spinat 1286.
Spindelbaum 296.
Spindelfrustel 1882
Spindelknopf 1991.
Spindelschimmel 1984
Spiranthes 1511.
Spiraea 483.
Spiraeaceae 483.
Spirolobae 1242.
Spirolobeae 90.
Spitzenholz 1318.
Spitzentang 1553.
Spitzhut 698.
Spitzklette 880.
Spitzschimmel 1986.
Splachnum 1807.
Spojizad 967.
Spoluaudka 626.
Spoluložné 854.
Spondiaceae 332.
Spondias 334.
Spongia 1866.
Spongieae 1865.
Spongilla 1865.
Sporenblume 846.
Sporodesmii 1993.
Sporochaus 1953.
Sporotrichum 1961.
Sporýš 1200.
Sporýšowité 1200.
Spreublume 925.
Spreufarn 1781.
Spritzgurke 624.
Sprossenkohl 85.
Sprucebeer 1138.
Sprühpilz 1941.
Spuha 1865.
Spuhoplod 188.
Spumaria 1966.
Spundstäubling 1964.
Spurre 125.
Srdcownice 222.
Srdečník 1190.
Sruí kořen 742.
Srostloň 858.
Srpek 940.
Srpeň 1543.
Srstka 686.
Staavia 312.
Stabschimmel 1983.
Stadtmannia 229.
Stagmaria 323.

www.libtool.com.cn

Stäheline 925.
Stacheldolde 760.
Stachelgras 1716, 1718.
Stachelgurke 625.
Stachelpilz 1919.
Stachydeae 1182.
Stachylidium 1981.
Stachys 1185.
Stachytarpheta 1201.
Stálec 1103.
Stálokryt 589
Stammfäule 1989.
Stapelia 1041.
Staphyllea 295.
Staphylleaceae 295.
Star-apple 1019.
Starček 917.
Starček 502.
Starečkowité 855, 877.
Starrflocke 1980.
Starrzahn 1810.
Statice 1238.
Staticeae 1238.
Staubfarn 1780.
Staubkropf 1991.
Staubschimmel 1982.
Staubschorf 1992.
Stawiplaw 281.
Stawitok 822.
Stáwka 312.
Stechapfel 1132.
Stechdorn 305.
Stechpalme 300.
Steckenkraut 738.
Steifhalm 1748.
Steinbrech 693.
Steinklee 360.
Steinlinde 1033.
Steinmispel 512.
Steinsame 1114.
Stěničník 77.
Stejnok 315.
Stejnokowité 315.
Stejnošmat 968.
Stejnozub 1799.
Stejnuchа 573.
Stellaria 127.
Stellatae 838.
Stemonitis 1967.
Stenactis 867.
Stendelwurz 1507.
Sterculia 153.
Sterculieae 152.
Stereocoulon 1837.
Stereoxylon 687.
Sternanis 32
Sternbalgling 1961.
Sternbergia 1429.
Sterndeckling 1952.
Sternkopf 852.
Sternlauch 1591.
Sternmiere 127.
Sternsporling 1969.
Sticta 1834.
Stictis 1940.
Stiftblume 1584.
Stilbospora 1992.
Stilbosporei 1992.
Stilbum 1977.
Stillingia 1328.
Stipa 1732.
Stipaceae 1732.
Stipites Chirayitae 1075.
Stínawec 351.
Stinkbaum 153.
Stinkholz 185.
Stínowník 1637.
Sočenák 179.
Stratiotes 1473.
Stöchas 910.
Stöchas 1164.
Stoklasa 1751.
Stola 134.
Stolička 1766.
Storax 1008.
— *kapalý* 1403.
— — *arabský* 1404.
— *liquida* 1403.
Storaxbaum 1007.
Stořišek 1177.
Storchschnabel 249.
Spreublume 1269.
Stračínoha 760.
Strači nůžka 715, 760.
— — *mořská* 738.
Stračka 21.
Strahlfrustel 1881.
Strahlkopf 927.
Strandnelke 1238.
Stratiotes 1673.
Strauchschilf 1753.
Straussfarn 1789.
Straussfeder 1241.
Straussgras 1729.
Stravadium 604.
Strbaulatcowité 1208.
Strbaulatec 1208.
Strbaulek 532.
Strďowka 1744.
Streifenfarn 1735.
Streifling 519.
Střemcha 480.
Střemchowec 1336.
Streptopus 1558.
Střewíčník 1519.
Střewíčníkowité 1499, 1519.
Střibřencowité 1286.
Střibřenec 1287.
Stříbrník 499.
Střibrobýl 1088.
Strickgras 1692.
Strickkraut 66.
Střílice 1359.
Streitkolbenbaum 1418
Střílowka 1679.
Stroček 1903.
Strohblume 909.
Strošek 1107.
Strom Abrahamův 1203.
— *bokkowý planý* 781.
— *broskwowý* 475.
— *cedrowý lycký* 1427.
— — *malý* 1425.
— *cypřišowý* 1429.
— *jiddžowý* 464.
— *jujubowý* 303.
— *kalotowý* 191.
— *kapradowý* 1792.
— *lentiškowý* 326.
— *mastyksowý* 326.
— *mléčný* 1057.
— *myšpulowý* 513.

Strom pautnický 1481.
— *pížmowý* 241.
— *sliwowý* 478.
— *smrdutý* 355.
— *žwestkowý* 478.
— *železný* 202.
Stromobytec 1513.
Struhel 231.
Strunkschwamm 1923.
Struthiopteris 1789.
Stružkowec 889, 1116.
Stružkowcowité 1115.
Strychneae 1060.
Strychnos 1061.
Stukač 1296.
Stukačowité 1295.
Stulík 56.
Stulík bílý 55.
Stulkep 56.
Sturač 1007.
Sturačowité 1007.
Stwrek 364.
Sturmia 1512.
Stützenpalme 1643.
Stutzkelch 1816.
Stylideae 962.
Stylidium 962.
Styraceae 1007.
Styrax 1007, 1008.
Succisa 851.
Succus acaciae mostratis 477.
— *Acaciae verae* 432.
— *hypocistidis* 1468.
Sudličník 299.
Südseemyrte 587.
Suchobýl 1574.
Suchokvět 925.
Sucholec 423.
Sucholusk 436.
Suchopeř 1698.
Suillus 1917.
Sukáda 191.
Sůl indská 1713.
— *žlowíkowá* 263.
Sumach 327, 329.
Sumachineae 327.
Sumečník 1058.
Sumitates genistellae 856.
Sumpfgras 1702.
Sumpfschirm 714.
Sumpfwurz 1509.
Suprago 856.
Suruba 207.
Sury 1630.
Süssdolde 759.
Süssgras 1747.
Süssholz 370.
Súwa 1630.
Swalník 20, 21.
— *větší* 1111.
— *prostřední* 1195.
Swartzia 420.
Swartzieae 420.
Swatého Iwana fausy 1732.
Swatolina 898.
Sweet Leaf 1009.
Swertia 1077.
Swětlák 930.
Swětlice 933.
Swětlík 1153.
Sweřep 1751.
Sweřep 1751.
Swěřepec 1751.
Swíčník 1041.
Swíčkowec 545.
Swíd 778.
Swída 778.
— II. 1399.
Swidina 1050.
Swietenia 232.
Swilosemenka 1949.
Swilosemenkowité 1944, 1949.
Switeul 529.
Switauu 1106.
Switečka 116.
Switel 230.
Switoděložné 70, 90.
Swízel 841.
Swinžel 946
Swízelowité 791, 838.
Swlačec 1089.
Swlačec hodlawý 1564.
— *větší* 1092.
Swlačcowité 1087.
Swolina 24.
Swrastělka 1950.
Sycomorus 1868.
Syke 449.
Symplocos 1008.
Symphogyneae 1472.
Symphonie 205
Symphoria 787.
Symphoricarpus 787.
Symphytum 1110.
Syreček 519.
Syringa 1035.
Syrope capillaire 1791.
Syrup 1713.
Synantherae 854.
Synchodendron 858.
Syzigites 1978.
Šabrej 749.
Šabrejowité 701, 749.
Šadíbrada 950.
Šafrán 1540, 1541.
Šafrán indský 1489.
Šafránowité 527.
Šafránowec 527.
Šácholan 34.
Šácholanowité 31.
Šáchor 1702.
Šáchorowité 1694.
Šalamúnek 23, 24.
Šálečka 1839.
Šálečkowité 1830, 1837.
Šálenka 985.
Šalotka 1590.
Šalwej 1169.
Šalwěj jerusalemská 1191.
Šalwějowité 1161, 1168.
Šamanicha 674.
Šamanichowité 673.
Šanta 1179.
Šantowité 1162, 1179,
Šarlotka 1590.
Šašina 1762.
Šátawka 817.
Šater 121.
Šediwek 907.
Šejdračka 1673.
Šeludowka 1997.
Šeřík 1035.
Šeříkowité 1031, 1035.
Šeruně 1354.
Šesterák 1761.
Šešmík 1038.

Štdlatka 1770.
Štdlatkowité 1770.
Šicha 313.
Šichowité 313.
Šikaušek 1805.
Šindelnice 1024.
Šípek 506.
Šípenka 1679.
Šipinka 506.
Šípkowité 468, 491.
Šípkowité 503.
Širál 576.
Širokalich 1192.
Široúst 813.
Šišák 1193.
Šišákowité 1162, 1193.
Šišma 519.
Šišworcowité 1653.
Šišworec 1654.
Škřípina 1699.
Škřípinowité 1694, 1598.
Škrkawičník 413.
Škumpa 327, 329.
Škumpina 329.
Škumpowité 327, 3191.
Šmatatka 1224.
Šmatauch 1762.
Šmatulka 1856.
Šmel 1680.
Šmelowité 1680.
Šnůratka 1974.
Šnůrowýtrusné 1990, 1993.
Šocowice 395.
Šocowice ovčí 379.
Šolucha 1373.
Šomolatec 574.
Špalda 1758.
Špalta 1758.
Špalda jednozrná 1758.
Španielka 1646.
Šparek 1771.
Špargan 1653.
Špargl 1559.
Špendlíky 478.
Špičník 1916.
Špika lesní 1465.
Špikanard 1164.
Špinák 1286.
Špirlice 57.
Špirlicowité 57.
Šramatka 916.
Šraubatka 1871.
Šrucha 646.
Šruchowec 648.
Šruchowité 645.
Šťawel 262.
Šťawelowité 259.
Štěrbák 947.
Štěrbině 1951.
Štědřenec 371.
Štědřenec 356.
Štětka 850.
Štělaul 571.
Štikowec 1260.
Štíp 1231.
— *kohylí* 1231.
Štípel 1559.
Štírowník 384.
Štowík 1227.
Štowík francauzský 1231.
— *koňský* 1228.
— *malý* 1231.
— *menší* 1231.
— *římský* 1231.
Štrukawec 1260,
Štrukawice 1260.
Štukawka 1260.
Štulík 56.
— *bílý* 55.
Šurpek 1810.
Šuškara 860.
Šutoňowité 34.
Šutranka 753.
Šutrankowité 702, 753.
Šwáhka 1120.
Šweřepec 1738, 1751.
Šwestka 478, 479.
Šwýcarka 516.
Tabák 1130.
Tabažér 1755.
Tabažír 1705.
Tabernaemontana 1057.
Tacamahaca 1410.
Tacca 1459.
Taccaeae 1458.
Taceta 1536.
Tacsonia 637.
Tacvache 1089.
Tafeltuchbaum 1335.
Tagetes 888.
Taglilie 1602.
Tagua 1651.
Táhlice 1673.
Tajitka 435.
Tajnička 1729.
Tajnosnubné 1765.
Takahamaka 203, 340, 341, 459.
Taka 1459.
Takara 1560.
Takowité 1458.
Taliera 1612.
Talinum 648.
Talipot de Ceylon 1637.
Talowín 16.
Tauleň 1456.
Tamarind 451.
Tamarindenbaum 451.
Tamaryndowité 346.
Tamarindus 451.
Tamariscineae 562.
Tamariske 563.
Tamariskowité 562.
Tamarix 563.
Tamarišk 563, 564.
Tambourissa 1383.
Tamonea 1202.
Tamus 1554.
Tanacetum 909.
Tanaecium 1212.
Tang 1849.
Tanne 1437.
Tapia 93.
Tapura 317.
Taraxacum 955.
Targionia 1824.
Targionieae 1824.
Tarchonanthus 871.
Tartofle 1957.
Tartschenflechte 1843.
Tausendblatt 554.
Tausendguldenkraut 1075.
Tausendkorn 1960.
Täschelkraut 16.
Taška bílá 55.
— *žlutá* 56.
Tata-iba 1367.
Tatarka 1255.
Taubnessel 1182.
Taulice 1080.
Taulicowité 1071, 1079.
Tawola 483.
Tawolník 485.
Tawolowité 468, 483.
Taxeae 1422.
Taxodium 1430.

Taxus 1422.
Tayove 1664.
Teba teba 1755.
Tecoma 1217.
Tectona 1206.
Teff 1245.
Těhozew 278.
Teka 1206
Tekka 1206.
Telikea 874.
Telephie 651.
Telephium 651
Telephora 1942.
Tellerflechte 1839.
Te lerpilz 1988.
Temahláwek 1504.
Tanatěnka 1871.
Tenga 1629.
Tenkozubka 1811.
Tenucha 976.
Tenura 1561.
Tenura 845.
Tenuška 1541.
Tephrosia 372.
Terčel 208.
Terčowka 1835.
Terčowkowité 1830.
Terebint 324.
Terebinth 325.
Terebinthus 324.
Terebentina 1433.
— *benátecká* 1 440.
— *bostonská* 1436.
— *ciperská* 325.
— *chijská* 325.
— *kanadská* 1440.
— *modřinowá* 1440.
— *prawá* 325.
— *strasburgská* 1439.
— *wenecianská* 1440.
— *wywářená* 1433.
Terichatec 1939.
Terminalia 529.
Terminalieae 529.
Ternstroemia 178.
Ternströmiaceae 177.
Terpentyn 1433.
Terpentyn burdowalský 1437.
— *francauzský* 1432.
Těsněnka 863
Těsnol 819.
Těsnolowité 791, 819.
Tetiwatka 1854.
Tetlucha 727.
Tetragonia 670.
Tetracera 29.
Tetragonolobus 366.
Tetraphis 1810.
Tetratheca 115.
Teucrium 1197.
Těžeň 450.
Thalictrum 5.
Thalia 1485.
Thamnidium 1979.
Thapsia 749.
The burbonské 1518.
— *čínské* 183.
— *de Maté* 302.
— *liberské* 1185.
— *nowojersejské* 309.
— *paraguajské* 302.
Thea 182.
Theka 1206.
Thekbaum 1206.
Thelebolus 1960.
Thelotrema 1844.
Theobroma 155.
Theophrasta 1029.
Theownik 182.
Theownikowité 181.
Thesium 1310.
Theestrauch 182.
Theetremse 942.
Thibaudia 982.
Thlaspi 76.
Thoa 1448.
Thorea 1873.
Thränengras 1710.
Thuja 1427.
Thunbergia 1224.
Thymelaeae 1315.
Thymus 1176.
Thyselinum 743.
Tiarella 698.
Tibouchina 569.
Ticorea 274.
Ticuté 1063.
Tigaresstrauch 29.
Tigerblume 1539.
Tiglii Grana 1345.
Tigřice 1539.
Tigridea 1539.
Tillandsia 1527.
Tillaea 656.
Tilia 167.
Tiliaceae 163.
Timoj 748.
Timojowité 701, 748.
Timon 823.
Timonus 823.
Tipioka 1341
Tiru Calli 1323.
Tis 1422.
Tisowec 1430.
Tisowité 1421, 1422.
Titřice 124.
Tiwuk 619
Tjaca maram 1375.
Tlaučatka 1927.
Tleskanec 60.
Tlustice 656.
Tlusticowité 656, 664.
Tlustobýl 671.
Tlustoret 1517.
Tlustorub 471.
Tlustoslupka 187.
Tobolka pastuší 77.
Tococa 572.
Todda pana 1443.
Toddalia 285.
Tofielda 1575.
Toito 709
Toješ 1052.
Toješowité 1051.
Tokozelka 1681.
Tokozelkowité 1681.
Tokussa 1727.
Tolice 357.
Tolije 110.
Tolijowité 110.
Tolita 1048.
Tolita zlutá 15.
Tolitlík 946.
Tolitowité 1040.
Tolokněnka 988.
Tollkirsche 1127.
Tomel 1010.
Tomex 1396.
Tomka 1723.
Tomka 1723.
Tomkowice 1724.
Tonka 439, 611.
Tonkabaum 439.
Too 1219.
Toona 233.
Topana 719.
Topfbaum 609.

www.libtool.com.cn

Topinambur 884.
Topol 1408, 1410.
Topolowka 134.
— *růžowá* 134.
Tordylium 747.
Torfmoos 1813.
Tořice 754.
Tořič 505.
Tořičowité 1499.
Torilis 754.
Tortula 1811.
Torula 1993.
Tosten 489.
Toten 489.
Totenowité 468, 483.
Tournefortia 1106.
Tournefortieae 1105.
Tournesol 1343.
Tournesol en drapeau 1344.
Toxicodendron 329.
Traudeň 859.
Tradescantia 1684.
Tragant 380, 382.
Tragia 1334.
Tragopogon 949.
Tragus 1716.
Trahok 893, 894.
Trachelium 976.
Trachylobium 462.
Trafik anyelský 915.
— *jelení* 940.
— *hořký* 1165.
— *wysoký* 869.
— *žlutý* 873, 874.
Trapa 549.
Trapaceae 549.
Trapannek 1931.
Traubenbalgling 1973.
Traubenbaum 42.
Traubenkirsche 480.
Traubenschimmel 1931.
Traudowka 1989.
Trawa krystoforowá 25.
— *woňawá* 1723.
— *wonná* 1723.
Trávnice 498.
Trávnička 1239.
Trávy 1706.
Třebník 486, 720.
Třebule 756.
Tremandra 115.
Třemdawa 272.
Tremella 1741.
Tremellineae 1941.
Trementina 879.
Třenaté 1953, 1954.
Třeslice 1744.
Trespe 1751.
Trest 1731.
Trest 1735.
Třesticha 1644.
Třesulka 1745.
Třešeň 480.
Třewdala 272.
Třewdawa 272.
Třewdawa 1174.
Třewdawowité 271, 272.
Třezalka 193.
Třezalkowité 191.
Trhlozub 1809.
Trhutka 1825.
Trhutkowité 1816, 1825.
Trianthema 645.
Tribuleae 265.
Tribulus 265.
Trifolium 362.
Trifolium bituminosum 367.
Triglochin 1676.
Trigonella 359.
Trichera 851.
Trichia 1968.
Trichilia 240.
Trichoderma 1969.
Trichodermi 1969.
Trichonema 1541.
Trichosanthes 626.
Trichospermi 1961.
Trichostomum 1811.
Trichterkelch 1.92.
Trichterwinde 1093.
Třílistník 1082.
Trillium 1570.
Triosteum 788.
Triphasia 186.
Triplaris 1261.
Tristania 584.
Tristema 569.
Triticum 1756.
Třtina 1731.
Třtina cukrowá 1712.
Triumfetta 165.
Trixis 943.
Třízra 286.
Trn židwský 305.
Trnka 477.
Trnky 477.
Trnoslíwa 477.
Trnoslíwka 477.
Trnkowišně 481.
Trnownik 374.
Trnucha 812.
Trojan wodní 1082.
Trojčlen 186.
Trojel 1014.
Trojhručel 1291.
Trojice wodní 1082.
Trojlistník 1082.
Trojatek 1570.
Trojice 204.
Trojlaukotka 1956.
Trojpuk 692.
Trojuška 553.
Tromín 765.
Tromínowité 702, 759.
Trojkýl 409.
Trojpecka 788.
Trojšmatka 1597.
Trollblume 16.
Trollius 16.
Trompetenbaum 1215, 1376.
Tronyum 1124.
Tropaeolcae 256.
Tropaeolum 256.
Tropfenpilz 1992.
Trpka 480.
Trubač 1215.
Trubačowité 1214.
Trubatka 1940.
Trubeň 637.
Trubil 934.
Trubilí 934.
Trubol 449.
Trubuška 487.
Trudownik 1139.
Trüffel 1957.
Truskawec 498, 551, 1260.
Truskawice 498.
Truskawka 498.
Twrdohauby 1943.
Tryskowec 4350.
Tryzla 325, 326.
Tryšlowité 319.
Tržník 1149.
Tsjavoni 1649.
Tsjeratsiurel 1645.
Tsjere maram 1847.

Tsjerou Kara 826.
Tsjeru Kiryanelli 1353.
Tsjeru kotijelloti pullu 1693.
Tsjeru ureu 159.
Tsietti-pu 901.
Tsitti-pullu 1727.
Tsiori valli 248.
Tsijnkin 561.
Tsjovanna areli 1054.
Tuber 1957.
Tubera sincera 1957.
Tubercularia 1991.
Tuberculariae 1991.
Tucum 1613.
Tučnec 648.
Tučnice 1226.
Tučník 672.
Tučnopysk 1515.
Tučnuška 117.
Tuhanka 556.
Tuhoráž 1971.
Tukola 1631.
Tukostrom 299.
Tulalod 814.
Tulbaghia 1599.
Tulbaghieae 1599.
Tulipán 1530.
Tulipánowité 1579, 1780.
Tulipeae 1580.
Tulostoma 1964.
Tulpe 1580.
Tulpenbaum 36.
Tum 325.
Tuna 233.
— 681.
Tupa 966.
Tupaušek 573.
Tupelo 1312.
Tupelobaum 1312.
Tüpfelflechte 1834.
Tüpfelpilz 1940.
Tupinambur 1538.
Turan 866.
Turbit 1095.
Turek 628.
Turi 236.
Turia 377, 620.
Tuřice 1694.
Tuřice 1695.
Tuřicowité 1694.
Tuřín 86.
Turnera 644.
Turneraceae 643.
Turnesol 1344.
Turpinia 296.
Tussai 1581.
Tussilago 864.
Tušalaj 781, 782.
Tutenfarn 1791.
Tutenpappel 135.
Tuženbník 486.
Twár sw. Jana 1659.
Tworožina 1233.
Twrdol 466.
Twrdolowité 346, 466.
Twrdosemenník 921.
Twrz 1912.
Twrzeň 1550.
Twrzňowité 1549.
Tykew 628.
Tykew obrowská 629.
Tykwice 624.
Tykwice 628.
— *stříknwá* 625.
Tylokořen 408.
Tymián 1176.
Tympanis 1939.
Týn 781.
Typha 1652.
Typheae 1652.
Typhula 1927.
Tytan 715.
Überbart 1508.
Ubium 1553.
Ubrusník 1335.
Udatna 485.
Ucháč 1923.
Uchtblume 1576.
Úhelka 1891.
— *owčí* 1892.
Úhelnice 1868.
Uherky 479.
Ula 1448.
Ulex 352.
Ullucus 649.
Ulmus 1384.
Ulmaceae 1384.
Uložník 1149.
Ulva 1861.
Ulvaceae 1861.
Umbelliferae 700.
Umbilicus 659.
Umrlčí hlawička 1140.
Undina 1877.
Unona 43.
Unxia 878.
Upas 1063.
Upas-antiar 1378.
Upolín 16.
Urceola 1058.
Urena 135.
Úřet 84.
Urinaria 1352, 1553.
Urokukor nerpa 472.
Urospermum 951.
Urtica 1360.
Urticeae 1358, 1359.
Urucu 98.
Usnice 941.
Usnea 1830.
Ussokoli 800.
Ušatice 815.
Ušaticowité 791, 812.
Ušice 1679.
Ušička 1941.
Utricularia 1227.
Útlíkowité 1499, 1512.
Uvaria 42.
Uzdenka 1503.
Uzlencowité 528, 534.
Uzlenec 534.
Užanka 1108.
Užankowité 1101, 1107.
Užownik 1663
Užownik 1256, 1463.
Vaccinieae 982.
Vaccinium 983.
Vahea 1058.
Valeriana 847.
Valerianeae 843.
Valerianella 845.
Vallisneria 1475.
Valonia 1862.
Vanda 1515.
Vangueria 821.
Vanilla 1518.
Vanille pompona 1519.
Vateria 175.
Vaucheria 1863.
Veilchen 102.
Veltheimia 1597.
Velutta-modela-mucu 1257.
Ventilago 310.
Veratrum 1572.
Verbasceae 1137.
Verbascum 1137.

Verbena 1200.
Verbenaceae 1200.
Verea 658.
Vernonia 856.
Vernonieae 856.
Veronica 1147.
Veroniceae 1147.
Verpa 1933.
Verrucaria 1844.
Verrucariei 1844.
Vibrissaea 1935.
Viburneae 781.
Viburnum 781.
Vicia 394.
Vicieae 398.
Viereckfrucht 670.
Villanova 881.
Villarsia 1083.
Vinca 1059.
Viola 102.
Violarieae 102.
Virgilia 449.
Viscum 779.
Visnia 192.
Visnago 717.
Visnea 1013.
Vitex 1208.
Vitis 244.
Voa fonsti 1480.
Voandzeia 435.
Voandzu 435.
Vogelfuss 386.
Vogelmilch 1590.
Vohiria 1077.
Volkameria 1205.
Vochysia 586.
Vochysieae 535.
Volvaria 1893.
Vouapa 460.
Vnapaja 1341.
Wáclawka 516, 1889.
Wáclawky 1889.
Wahana 1058.
Wachholder 1425.
Wachsblume 1112.
Wachspalme 1634.
Wachsstrauch 1414.
Wachtowité 1082.
Wachta 1032.
Waid 84.
Wakuška 1862.
Walderbse 400.
Waldmeister 838.
Waldnessel 1193.
Waldrebe 3.
Waldi 1763.
Walkera 294.
Walina 462.
Wallnussbaum 1387.
Waltheria 160.
Wanhom 1487.
Wandar 50.
Wanila 1518.
Wanilie 1519.
Wanilka 1519.
Wanillon 1519.
Wanzenkraut 24.
Warzenflechte 1844.
Warzenkohl 956.
Warzenpilz 1922.
Warzenschneller 1960.
Warzentang 1860.
Wasserähre 1654.
Wasserdosten 861.
Wasserfaden 1870.
Wasserfeder 1230.
Wasserflocke 1876.
Wasseringwer 1486.
Wassernabel 705.
Wassernuss 549.
Wasserscheere 1473.
Wasserschirling 711.
Wasserschlauch 1227.
Wasserschleim 1877.
Wasserstern 554.
Wasserviole 1680.
Wasa 828.
Watt 1861.
Wausatcowité 1209.
Wausatka 1209.
Wausatka 1715.
Wawřín 1300.
Wawřinka 1381.
Wawřínowité 1299.
Wayt 84.
Waz 1385.
Wčelník 1180.
Wčelník 1178.
Wečernička 79.
Wedelia 882.
Wegdorn 306.
Wegetritt 1240.
Wegwart 946.
Wěchtowí 1759.
Weichkraut 1513.
Weide 1405.
Weidenröschen 544.
Weiderich 557.
Weinmannia 688.
Weinpalme 1621.
Weinrebe 244.
Weissia 1812.
Weizen 1756.
Wějadlěčko 1865.
Wějéřicha 1881.
Wejřatec 810.
Wejřník 1639.
Wejmutowka 1436.
Wěkostraz 1240.
Wekeš 710.
Welobal 1636.
Welosmol 1390.
Welozpod 220.
Welozpodowité 220.
Wemenník 1504.
Wěncoluk 1599.
Wěncolukowité 1579, 1599.
Wěncowec 292.
Wendlandia 814.
Wentrusowitost 1989.
Wermuth 903.
Weronyka 1149.
Wesnowka 82.
Wěžák 683.
Wětrnice 6.
Wětrnice 1514.
Wětrník 719.
Wětrobýl 1518.
Wetwioník 1832.
Wětwina 4.
Weyt 84.
Wicke 394.
Wičenec 391.
Wičkowka 843.
Wičkowkowité 791, 843.
Widlák 1771.
Wiederthon 1804.
Wiesenkopf 489.
Wiesenraute 5.
Wijawka 1142.
Wikaňowité 1776, 1778.
Wikew 394.
Wikwa 395.
Wikwenec 391.
Wikwice 394.
Wikwowité 345, 346, 393.
Wilec 1087.
Wilín 774.
Wilínowité 774.
Wilnokvět 208.
Winde 1089.
Windhalm 1730.
Wíno 1627.
— *bylinné* 859.

Wíno májowé 839.
— *palmowé* 1618.
— *žžené* 246.
Winobob 332.
Windsame 921.
Winterbeere 302.
Winterblume 525. 1240.
Wintergrün 994.
Wintersternanis 33.
Wirbeldosten 1177.
Wírgule 516.
Wíroplod 1294.
Wíroplodkowité 1294.
Wirrschopf 1976.
Wirrschwamm 1907.
Wišeň 479.
Wišně bobkowá 482.
— *mořské* 1126.
— *židowské* 1126.
Wíšničky 479.
Wišňowka 200.
Wítečník 352, 353.
Witschen 352.
Wítod 112.
Wítodowité 111.
Wížlín 1140.
Wiolka 102.
Wiolkowité 102.
Wiselec 604.
Wislobob 604.
Wlačcha 1771.
Wláknokožné 1954, 1969.
Wláknowec 1297.
Wlas ženský 1790.
Wlasatka 1968.
Wlasokwět 626.
Wlasokub 583.
Wlašťovičník 68.
Wlhotobol 1938.
Wlčí huba 1140.
— *lýko* 1316, 1319.
— *mák* 60.
— *noha* 1468.
Wlčímléko 1965.
Wlčímor 23.
Wlčí pepř 1316.
Wlnatec 1549.
Wlnatka 1987.
Wlnohlawka 1693.
Wlochuně 985..
Wnadiwec 1376.
Wnědhlup 803 .
Wnčnitka 801.
Woda bobkowidňová 482.
Woda pekelná 1622.
— *uherská* 1469.
Wodanka 1472.
Wodankowité 1472.
Wodka třešňowá 480.
Wodňačka 86.
Wodnatka 86.
Wodní řebříček 1230.
Wodnice 86.
Wodoklas 1654.
Wodoklen 1379.
Wodoklenowité 1359, 1379.
Wodosliz 1877.
Wodozel 1475.
Wocha 1668.
Wochlice 755.
Wochlicowité 702, 755.
Wochowité 1667.
Wojtěška 358.
Wolatka 1807.
Wolfsfuss 1468.
Wolfsmilch 1321.
Wollbaum 144, 145.
Wollblüthe 1549.
Wollbohne 412.
Wollkraut 1137.
Wollmispeln 512.
Wollgras 1698.
Wolnoš 1055.
Wolnuška 1508.
Wolowec 874.
Wolowec 892.
Wolowý jazyk planý 1113.
Wolwerlei 915.
Woman 872.
Woměj 22.
Woměj 1. 915.
Woměj štírowý 11.
Woňawka 1723.
Woněkras 1175.
Wonodrew 847.
Wood-Oil 174.
Woponec 4180.
Wosík 1917.
Wosk 1415
Woskoweň 1634.
Woskowka 1112.
Woskownik 1414.
Wošička 516.
Wožkeruše 521.
Wrabečnice 1319.
Wrabčinka 394.
Wranec 25, 1773.
Wraní oka 1061.
Wraní noha 1242.
— *oko* 1669.
Wranowcowité 1555, 1589.
Wranowec 1569.
Wrapolist 977.
Wraponitec 1868.
Wraskaun 1068.
Wraskoň 470.
Wratička 1775.
Wratiklas 1291.
Wratisluň 1343.
Wrať se zase 1775.
Wratyč 909.
Wrba 1405.
Wrba babylonská 1407.
— *hluchá* 1406.
— *hořká* 1405.
— *kožišťská* 1407.
— *mořská* 1303.
— *placťová* 1407.
— *smutící* 1407.
Wrbice 544, 557.
Wrbina 557.
— *žlutá* 1234.
Wrbka 544.
— *sladká* 1122.
Wrbowité 1404.
Wrbowka 544.
Wřes 992.
Wřesna 1416.
Wřesnowité 936.
Wřetenatka 1984.
Wřetenohlaw 1991.
Wřetenowka 1882.
Wrhcábnička 1582.
Wrhawka 1894.
Wrchoslaw 1633.
Wrcholák 529.
Wrcholákowité 528, 529.
Wrcholist 287.
Wrightia 1055.
Wstawač 1499.
Wstawačowité 1498.
Wšedobr 743, 1280.
Wšehoj 768.
Wšehochuť 595.
Wši slonowé 330.
Wšiwec 1154.
Wšiwec 21, 1593.
Wurara 224, 1052.
Wucherblume 899.
Wunderblume 1224,
Wunderbaum 1336.
Wurmähre 1774.

Wurmkraut 909.
Wurzeltödtér 1972.
Wurzeltrüffel 1958.
Wýhlubeň 824.
Wýkrojka 706.
Wýlupek 1388.
Wymrštilka 623.
Wýřel 618.
Wyrubák 1388.
Wýrubec 1388.
Wýřutek 536.
Wytáhlička 1878.
Wywalitka 1968.
Wywinutec 1097.
Wywinutcowité 1088, 1097.
Wýwratnice 1612.
Wždyživowité 664.
Wždyžiw 672.

Xanthium 880
Xanthochymus 200.
Xanthorhoea 1107.
Xeranthemum 925.
Xerophyllum 1574.
Xiloxochitl 147
Xylobalsamum 333.
Xylomacei 1952.
Xylophylla 1351.
Xylopia 44
Xylrideae 1685.
Xyris 1686.

Yamswurzel 1553.
Ycotli 1067.
Yssop 1178.
Yucca 1606.
Yuccaae 1604.
Yuka 1606.
Ywa 1196, 1408.

Zábělnik 498
Zábluda 687.
Zábludowité 6 6.
Zabucajo 610
Zábylka 1762.
Záclonitka 1864.
Zackenschotte 90.
Zadirach 239.
Zadirachta 239.
Zadopelník 148.
Zádušník 1180.
Zaděrák 614
Zaděrákowité 614.
Zahnblume 315.
Zahnfrucht 1046.
Zahnkraut 1154.
Zahnwirbel 835.
Zahnwurz 74.
Záhorka 477.
Zakruticha 1475,
Zakucelka 547.
Zákula 483.
Zamia 1444.
Zanice 788.
Zanichellia 1673,
Zanthoxyleae 279, 282.
Zanthoxylum 282,
Zanykl 707.
Zapalička 747.
Zápašník 606.
Zapfenkraut 1558.
Záplewák 889.
Zapomenutka 868.
Zapota 1022.
Zapotilla 1922.
Zapotowité 1014.
Záplotník 622.
Zaraza 13.
Zarděnice 413.
Záraza 1158.
Zárazowité 1157.
Zarúž 10.
Zaružel 13.
Zaserblume 665.
Zasewratec 1775.
Zástřelka 1939.
Zasypadka 1772.
Zátulan 1072.
Zauberblume 449.
Zauberstrauch 774.
Zauken 1558.
Zaunlilie 1600.
Zaunrübe 621.
Zawilka 1080
Zawřitec 1789
Zawrnutka 1172.
Záwtah 1238.
Záwtahowité 1238.
Zawaděň 925.
Zazintha 956.
Zázwor 1490, 1491.
Zázwor bílý 1491.
— *černý* —
— *čínský* —
— *planý* 1466.
— *wýchodoindský* 1491.
— *západoindský* 1491.
— *žlutý* 1489.
Zázworowité 1486.
Zázworec 716.
Zběhowcowité 1162, 1195.
Zběhowec 1195.
Zčepek 1992.
Zdla 1416.
Zdlowité 1414.
Zdrawinek 1154.
Zdrojobýl 773.
Zdrojowka 650.
Zdrojůwka 1801.
Zdužilec 534.
Zdwojenka 1872.
Zea 1708.
Zederach 238.
Zederachowité 236.
Zedrach 238.
Zehrwurz 1658.
Zeitlose 1577.
Zeleň Pešettákowá 307.
Zelenky 478.
Zelenodřew 1012.
Želí hlawaté 85.
— *karaibské* 1664.
— *kočičí* 1197.
— *květné* 85.
— *mořské* 1092.
— *palmowé* 1619.
Zelice 85.
Zellenstern 1879.
Zemanka 1891.
— *owčí* 1892.
— *jedowatá* 1886.
Zemčátko 1120.
Zemče 1120.
Zeměžluč 1075.
— *větší* 929.
Zemňák 1120.
Zemně 1120.
Zemní mandle 1704.
Zemská pára 69.
Zemník 1120.
Zeraw 1427.
Zerwa 970.
Zewar 1653.
Ziegenstrauch 1207.
Ziest 1185.
Zimák 1396.
Zimmetbaum 1301.
Zimník 1396.
Zimnář 1076.
Zimokeř 298.
Zimolás 786.
Zimoléz 785.
Zimolézowité 786.

Zimoleyz 786.
Zimolýz 786.
Zimostraz 1357.
Zimostrazowité 1321, 1357.
Zimoplod 392.
Zimowit 1577.
Zimozelen 995.
Zimozel 789.
Zingiber 1490.
Zinnia 882.
Zirmet 747.
Zitterfädling 1933.
Zittergras 1714.
Zitterpilz 1941.
Zizania 1711.
Zizendistel 676.
Zizyphus 303.
Zkamenělož 471.
Zkraucenec 150.
Zkrutek 1803.
Zlateň 903.
Zlatnátko 518.
Zlatohláwek 1583.
Zlatoljčí 1407.
Zlatoplod 469.
Zlatoplodowité 467, 468.
Zlatowlasec 869.
Zlatý kwět 903.
Zlobice 1359.
Zloplod 1329.
Zmálel 1028.
Zmijowec 1657.
Zmijowice 1068.
Zminec 1659.
Zmrzlátka 518.
Zmrzlata 518.
Zobaur 567.
Zobatec 1550.
Zostera 1663.
Zostera 1667.
Zostereae 1687.
Zownice 1532.
Zownicowité 1528.
Zpodkosmek 1973.
Zpodočmýrka 1936.
Zpodočnělka 473.
Zpododěr 309.
Zrcadlowka 975.
Zrna rajská 1497.
Zrnule 553.
Zrnulowité 552
Zubeň 815.
Zubeníkowité 1233.
Zuckerrohr 1711.
Zučice 1313.
Zungenfarn 1787.
Zungenpilz 1926.
Zürgelbaum 1366.
Zwangkraut 946.
Zwenke 1751.
Zwergorchis 1506
Zwergpalme 1614.
Zweiflügelnuss 173.
Zweizahn 835.
Zwěžinec 1141.
Zwillingsbrand 1994.
Zwillingsfaden 1872.
Zwillingspflaume 227.
Zwillingszahn 1811.
Zwonec 971.
Zwoncowité 968.
Zwoneček 193.
Zwonek 193.
— *kuchyňský* 6.
Zwracelka 832.
Zygnema 1871,
Zygophylleae 265, 266.
Zygophyllum 265.

Žabí símě 1872.
Žabíwlas 554.
Žabincowité 1846, 1867.
Žabinec 1870.
Žabinec 127.
Žábník 1678.
Žábníkowité 1677.
Žadownik 1177.
Žáhawka 1360.
Žáhawkowité 1359.
Žalud 1396.
Žambír 792.
Žampion 1891.
Žanowec 379.
Žaraus 12.
Žaraušowité 2, 10.
Žarčanka 1076.
Žebrácké wši 757.
Žebřice 730.
Žebrowice 1790.
Ženiklejt 707.
Železnec 587, 1015.
Železnice 1288.
Železnice 931.
Železodrew 229.
Želwnice 1145.
Ženíšek 902
Žerowina 985.
Žežhulka 1509.
Žindawa 707.
Žindawowité 701, 707.
Žídelník 1318.
Židowinník 564.
Žilenec 1235.
Žíroň 1383.
Žíto 1759.
Žito křowité 1759.
— *swatojanské* 1760, 1998.
— *turecké* 1708.
Živičnatka 1093.
Žlabodložné 70, 84.
Žlazokub 443.
Žlazokwět 426.
Žlonka 369.
Žluták 15.
Žlutidlo 354.
— *mízowé* 354.
Žlutník 698.
Žlutohýl 1085.
Žlutodrew 282.
Žlutodrewowité 279, 280, 282.
Žlutokap 1607.
Žlutol 192.
Žlutošťaw 200.
Žlutowlník 146,
Žlutucha 5.
Žmarlika 464.
Žminda 1250.
Žonkyla 1536.
Žorawina 985.
Žulkatec 1469.
Žumara 1634.
Žumen 247.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

OMYLI.

Na místě latnčné čti všude latěné.

Str. 16 řad. 25 o. h. stojí ERANUHIS čti ERANTHIS.

— 28 — 22 — — HODARKOWITÉ čti HODAORWITÉ.

— 30 — 33 — — DILENIA čti DILLENIA.

— 31 — 28 — — *D.* čti *H.*

— 64 — 14 — — REZSEDOITÉ čti RESECOWIÉ.

— 116 — 26 — — 27 čti 28.

— 185 — 8 — — Tyčinek čti Tyčinky.

— 198 — 19 — — *celebesský* čti *celebesská.*

— 234 — 2 o.d. — *molucká* čti *molučcká.*

— 261 — 1 o.h. — CITOBEYL čti CITOBÝL.

— 270 — 19 — — Harmela čti Harmala.

— 288 — 4 o.d. — QUASIA čti QUASSIA.

— „ — „ — — QUASIE čti QUASSIE.

— 294 — 23 — — Podtředí čti Třída.

— 320 — 2 — — ořech čti nežli peckowice.

— 330 — 31 — — *kopálowý* čti *kopálowá.*

— „ — 57 — — *korálkowý* čti *korálkowá.*

— 345 — 3 — — lichozpěrené čti lichopeřené.

— „ — 17 — — LUŠTINATÉ čti LUSKATÉ.

— 469 — 15 — — *Clytorisblume* čti *Clitorisblume.*

— 444 — 31 — — (*fereok*) čti (*fernebok*).

— 476 — 6 — — *obecný* čti *obecná.*

— 478 — 19 — — za *zelenky* polož ještě *Říčky.*

— 512 — 4 o.d. — COTONEASTER čti COTONEÁSTER.

— 560 — 5 — — cyperké čti cyperské.

— 615 — 10 — za t. l. postaw: Čutelka.

— 660 — 5 — stojí *Reichenb.* čti *Reichenb.*

— 679 — 17 o. h. za 8. postaw: Had.

— 702 — 24 — stojí *TROMINOWITÉ* čti *TROMÍNOWITE.*

— 730 — 29 — — NEWĚSIKKA čti NEWĚSIKA.

— 740 — 20 — — *perská* čti *perské.*

— 881 — 8 o.d. — Hysterophosaeus čti Hysterophorus.

— 1063 — 19 o.h. — cerambica čti ceramica.

— 1091 — 4 o.d. — bamboliny čti bamboly.

— 1131 — 19 — — *latnený* čti *latnatý.*

— 1216 — 7 o.h. — (u prostřed) KATALPA čti CATALPA.

— 1218 — 19 — — PODLÉSKA čti SISA.

— 1219 — 3 — — *P.* čti *S.*

— 1229 — 19 — — *P.* čti *S.*

— 1239 — 6 o.d. — ZAWTÁHOWITÉ čti ZÁWTAHOWITÉ.

Str.	1239	řád.	5	o. d.	stojí ZÁWTÁH čti ZÁWTAE.
—	1338	—	17	o. h.	— *kaučub* čti *kaučuk*.
—	1339	—	12	o. d.	— Manihot čti Manihot.
—	1344	—	17	o. h.	— *turnesol* čti *tournesol*.
—	1355	—	8	o. d.	— *trioliata* čti *trifoliata*.
—	1375	—	5	o. h.	— zwařeninua čti zwařeninau.
—	1384	—	2	o. d.	— RUSTER čti RÜSTER.
—	1396	—	14	—	— *galcy* čti *galesy*.
—	1407	—	24	o. h.	za „nice postaw
—	1430	—	15	—	stojí mowé čti mowý.
—	1437	—	13	o. d.	— *Linn.* čti *Lin.*
—	1447	—	8	o. h.	wymaž, za řapíky.
—	1479	—	14	—	— *pacquoveea* čti *pacquovera*.
—	1480	—	22	—	— RAWENALA (u prostřed) čti RAVENALA.
—	1487	—	8	o. d.	— *KAEMPF* čti *KAEMPF*.
—	1541	—	4	—	— SPABAXIS čti SPARAXIS.
—	1599	—	2	o. h.	— *TULBAGHIAE* čti *TULBAGHIEAE*.
—	1667	—	9	o. d.	— WOHOWITF čti WOCHOWITE.
—	1681	—	9	o. h.	— junoi čti junci.
—	1691	—	8	o. d.	— *SKŘIPINOWITÉ* čti *ŠKŘIPINOWITÉ*.
—	1704	—	3	o. h.	— *zimní* čti *zemní*.
—	1710	—	8	o. d.	zmaž; za wodnotělnosti.
—	1733	—	6	—	stojí *Lia* čti *Lin*.
—	1736	—	15	—	— *SESLERICEAE* čti *SESLERIACEAE*.
—	1753	—	11	—	— CEWOLA čti CEWULE.
—	1769	—	10	—	— *SALVINIACEA* čti *SALVINIACEAE*.
—	1778	—	14	—	— *WIKATNOWITE* čti *WIKANOWITE*.
—	1793	—	8	o. h.	— *HYMENOPHYLLEI* čti *HYMENOPHYLLEAE*.
—	1798	—	26	—	— *NEPUKAWCOWITÉ* čti *NEPUKAWOWITE*.
—	1883	—	3	o. d.	— *ROSOLNIKOWITE* čti *ROSOLOWKOWITE*.
—	1915	—	4	—	— *Schw.* čti *ess.*

www.libool.com.cn

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

Stanford University Libraries
3 6105 013 727 412
AC
60
N59
V.7:2
www.libtool.com.cn
Stanford University Libraries
Stanford, California
Return this book on or before date due.
MAR 14 1992 -ILL

www.libtool.com.cn